
ALDROVANI
T.V.
QUADRUP.
SOLIDIP.

coll. compl. M. Front. D° 43409

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRICII BONONIENSIS,
DE QVADRVPEDIBVS SOLIDIPEDIBVS
VOLVMEN INTEGRVM

IOANNES CORNELIVS VTERVERIVS
in Gymnasio Bononiensi Simplicium medicamentorum professor collegit, & recensuit.

HIERONYMVS TAMBVRINVS
in lucem edidit.

AD ILLVSTRISSIMVM, ET REVERENDISSIMVM
D.D. CAROLVM MADRVCCIVM
S.R.E. CARDINALEM AMPLISSIMVM
TRIDENTIQ. EPISCOPVM,
ET PRINCIPEM.

Cum Indice copiosissimo.

SVPERIORVM PERMISSV.
Cum Priuilegio S. Cæs. Maiestatis.

Io. Bapt.a Coriolanus inu. incid.

BONONIAE, *Apud Victorium Benatium* M.D.CXVI.

ILLVSTRISSIMO
ET REVERENDISSIMO
D. CAROLO
MADRVCIO
S. R. E. CARD. AMPLISSIMO
TRIDENTINORVM EPISCOPO.
ET PRINCIPI CLEMENTISSIMO.

EA est non modò ingenitæ, sed etiam acquisitæ benignitatis tuæ vis, Cardinalis ac Princeps Augustissime, vt præsentes in tui obsequium, absentes in venerationem alliciat singularem. Hanc ego, præ cæteris, & boni genij ductu, & proprij iudicij compulsu mente indutam nunquam exui; quinimmo illud animo semper agitaui, vt intimis inhærentem affectum, exterioribus, quibuscunque liceret, indicijs aperirem. Vnde ab re minus me fecisse sum opinatus, qui Aldrouandi Philosophorum omnium sapientißimi de piscibus operis prælo à me traditi, Illustrißimoq; Salisburgensi Archiepiscopo, ac Principi dicati exemplum ad te miserim. Illud verò duplici de causa: altera, quoniam eiusmodi munus, & maiora etiam liberalitati tuæ debebantur, quæ Salmerini piscis ad nos missione librum locupletiorem, & ob id litteratorum Senatui gratiorem effecerit: altera, quoniam, cum nulla vel disertißima lingua meam obseruantiam posset exprimere, hanc ipsam tibi, æquè ac meo Numini, elingues animantes humili silentio testarentur. Quid de authore cum cæteris bonarum litterarum Mecœnatibus sentires, optimè cognito, statim animum appuli, vt eiusdem de solidæ vngulæ quadrupedibus lucubra-

tiones,

tiones, quarum diuturno desiderio Resp. litteraria angebatur, in lucem editas tibi, Illustrissime Carole, sacrarem; cuius præter Cardinalitiæ dignitatis splendorem biceps in Episcopatu Tridentino auctoritas authoris demortui famam longè, latèq; propagatam in æuum tueretur sempiternum. Neque renues, confido, & propter iucundam scriptoris memoriam, cui studiosissimè faues, & propter libri argumentum non vulgare; cuius lectione animum tuum mirificè detineri non ignoro. Quadrupedes igitur ad te veniunt, ea spe concitati, vt à maioribus tuis gregibus non arceantur. Equus certè non excludetur, cuius generoso tergo toties insederunt Ioan. Gaudentius, Aliprandus, Fortunatus, Georgius Io. Federicus, Renatus Emanuel maiores tui, armorum peritia in Belgio, Illyrico, Insubria, Germania, Mauritania adeo illustres, vt fortem, ac prudentem belligerandi normam posteritati reliquerint vniuersæ. Istam ad viuum exprimit Comes Gaudentius, qui adhuc mortalis duplicis Germanorum legionis Tribunus, & Tyrolensis militiæ Imperator infracto animi robore ad immortalem famam iter est aggressus. Quod Equus à te liberaliter, Elephas, credo, impetrabit: Enimuerò se tibi mansuetissimus sistit, &, nisi naturæ vinculis teneretur, ad maiorem venerationem genua curuaret, vt oculis tibi obijciat typum Ludouici in Cardinalatus, Præsulatusq; fastigio prædecessoris tui meritissimi: quem assiduo pietatis, religionis, nec non temperantiæ cultu virum sanè augustum Gregorius XIII. P. M. agnoscens Augustanis comitijs præfecit, Hispania suorum Cardinalium Ductorem sapientissimum, Germania vigilantissimum Protectorem habuit: quem, (vt vnico verbo expediam,) in hæretica prauitate, cuius supremus Inquisitor fuit, abolenda Catonis mores, vt in cæteris publicis muneribus renouantem, ne Roma in Vaticano aliquando maximum videret, eius sola magnitudo repugnauit. Ecquis inficiatur, hunc totis viribus æmulatum merita Cardinalis Christophori Tridentinæ, Brixinensisq; Ecclesiæ Episcopi, & Principis omnium fama celeberrimi? Hic sacrosancto Cardinalium Collegio à Paulo III. adscriptus primæ Concilij generalis sessioni sub eodem Pontifice in propria Ecclesia, iterum sub Iulio III. interfuit, &, quoniam animi celsitudine, grauitate, doctrina, sapientia, rerumq; gerendarum dexteritate plurimùm vigebat, grauissimis Marcelli II. & Pij IV. iussu legationibus functus est, cum non pauca munera ad Romani Imperij gloriam Caroli V. Imp. plurima eius filij Regis Hispaniarum Philippi II. nomine admirabili prudentia obiuisset: ex quibus illud satis fuerit in medium attulisse, quòd Mediolani Gubernator arcem in summa rerum angustia nutantem ammoto Custode proprij consilij, & vigilantiæ munimentis Regiæ ditioni confirmauit. Præclaras maiorum tuorum vir-

tutes

tutes eo libentiùs attingo; quòd aliæ in alios dispertitæ, omnes in te vnum confluunt, & virum perfectum in publica hac orbis scena certatim ostendunt. Talem te vidit, qui Reip. Christianæ gubernaculum tenet, Paulus V. cum Ratisbonensi cœtui Legatum interesse voluit: vbi quantum prudentiæ, dictorum, factorumq; constantiæ specimen dederis, omnes, qui aderant, absentibus magna cum laude prædicarunt. Quid verò Monoceroti sperandum? Eum quæso, ne reijcias; cuius imago humilitatem virtutum omnium fundamentum effingens, præter stemma gentilitium, tuos mores apprimè deceret: in tui namq; demissionem adeo propendes, vt laudes etiam meritas quàm maximè auerseris. Auersaris profectò, sed quid proficis? ampliorem laudatoribus de te loquendi materiam ingeris: cum merenti multo laudabilius sit nolle, quàm debere laudari. Restant, qui propriæ impuritatis conscientia clarissimam aspectus tui non audent subire maiestatem, Mulus, Asinus, & Zebra. Hosce Christianæ Religionis oppugnatorum petulantiam referentes ad te, (quæ tua est humanitas,) amanter compelle: vt istic morum nequitia defæcata, mundissimis quibusq; armentis aggregentur. O felices quadrupedes, si vobis aditus pateat ad alteram Arcam refugij Carolum Madrucium Cardinalem, Episcopum, & Principem, seu potius dicam, ob clementem in rebus administrandis iustitiam, Tridentinorum parentem amantissimum! Si læto vultu excipiamini ab eo, & per Italiam, & vltra montes sine vllo periculo licebit diuagari. Felices quadrupedes nuncupaui, sed me feliciorem nomino, si quorum clientelam suscepi, eosdem apud te patronos experiar: si quos tibi, Purpuratorum Patrum sapientissime, do, dico, & sacro, gratiam tuam non minùs optatam, quàm speratam mihi concilient. Id vnum supplex obsecro, atq; obtestor; quod si impetraro, satis superq; mihi retributum arbitrabor. Diu Apostolicæ Sedis, ac Tridentinæ Ciuitatis splendori, Amplissime Princeps, viue, & vale.

Bononiæ X. Cal. Sept. MDCXVI.

Cliens tuus addictissimus

Hieronymus Tamburinus.

HOc opus excellentissimi, & celeberrimi Vlyssis Aldrouandi Patricij Bononiensis, de Quadrupedibus, solidipedibus volumen integrum perlegi diligenter. Ego Don Marcellus Baldassinus Clericus regularis Congregationis Sancti Pauli, pro Archiepiscopali Curia Bononiensi reuisor deputatus, & quod nihil contra sanctæ fidei dogmata, vel probatos mores, aut sacri indicis regulas contineret, vt typis mandaretur probaui.

Idem qui supra Don Marcellus Baldassinus.

EGo Fr. Hieronymus Onuphrius Romanus, ex Conuentu S. Mariæ Gratiarum Doctor collegiatus, & Lector publicus, ac sanctissimæ Inquisitionis consultor, mira quadam animi oblectatione, atque attentione totum hoc aureum opus, ac satis copiosum, inscriptum de Quadrupedibus, solidipedibus, & conscriptum ab Illustrissimo, atque Excellentissimo Viro Vlysse Aldrouando Patricio Bonon. perlegi; cumque in eo nihil repererim, quod aut pias piorum hominum aures offendat, aut sit contra ecclesiasticas regulas, ac sanctiones, quin potius multum vtilitatis inde toti homini emergere cognouerim, ideo in Dei gloriam, ac communem omnium vtilitatem typis excussum in lucem prodire censui.

Imprimatur igitur.
Idem qui, & supra Fr. Hieronymus, &c. nomine Reuer. P. M. Pauli de Gareß. Inquis. Bonon.

Summa Priuilegij S. Cæsareæ Maiestatis.

PRiuilegio Sacræ Cæsareæ Maiestatis cautum est, ne quis aliquam historiarum Vlyssis Aldrouandi Bonon. quæ agunt de animalibus, & per consequens, etiam de Quadrupedibus solidipedibus, vel in parte absque voluntate, & proprio authoris, aut eius hæredum consensu, intra decennium, à die quo absolutum fuerit volumen inchoandum, recudat, aut alibi recusam vendat, sub pœna, quotiescunq; deprehensus fuerit, priuationis omnium librorum, & decem marcharum auri puri, *prout latiùs patet in dyplomate Cæsareo dato in arce regia* Pragæ, die prima Aprilis, anno millesimo quingentesimo nonagesimo nono.

Rodulphus Imperator.

Rodulphus Coradutius.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Maiestatis proprium
Io. Barnitius.

IOANNES CORNELIVS VTERVERIVS DELPHO BATAVVS BENEVOLO LECTORI. S.P.

FVIT semper author noster ita publicæ vtilitatis appetens, vt in ijs obeundis, quibus omnium commoda procurari poterant, nec laboribus parceret, nec sumptibus, id quod tam ex editis, quàm deinceps edendis lucubrationibus eius notissimum vnicuiq; esse non ambigo. Arduum enim, ac supra omnem propemodum mortalium cõditionem difficile fuit, ex tam varijs antiquorũ, recentiorumq; scriptis tam diuersas sententias, seu flores *mauis vocare, colligere, transcribere, suis quasque locis aptè ordinatimq; disponere,* connectere, ac tandem velut aulæis quibusdam inde confectis, prælo publicare. Quàm verò ingens, ac regius planè sumptus fuerit, tot fossilium, plantarum, animaliumq; millia inuestigare, emere, corradere, parietibus affigere, chartis agglutinare, abacis recondere, conseruareq;, & vt proprijs, ac natiuis coloribus exprimerentur, moxq; rursus quàm artificiosissimè in ligneis tabellis delinearentur, atq; exsculperentur, curare, ac tandem describere, & de singulorum nomenclaturis, differentijs, loco natali, natura, vsu, ac viribus quàm accuratissimè disserere, ijs præsertim, qui harum rerum scientes sunt, haud difficile fuerit æstimare. Quamobrem cùm esset ipse tantis sumptibus impar, homo scilicet nobilis quidem ac patritius, cæterùm animi magis, quàm fortunæ opibus ornatus, non semel ab illustrissimo huius vrbis Senatu, & à viris alijs splendidissimis, D. Io. Baptista Campegio, episcopo Maioricensi primùm, mox ab illustrissimo Cardinale Montalto, ac tandem à Serenissimo Francisco Maria Vrbinatium Duce, munificentissimè adiutus fuit. Supersunt nihilominus plantarum simulacra exsculpẽda, estq; earum tantus numerus, vt vix fidem apud te Lector humanissime sim meriturus, si eum indicauero: quæ vt exactissimè delinearentur, elegantiaq; ab alijs editas vincerent, peritissimum simul ac ingeniosissimum pictorem, nulla prorsus mercedis habita ratione, quantuncunq; modum excederet, Francofurto acciuit, ac omnem in id operam nauare iussit, vt earum esset minimè fallax imitatio, & quæ repræsentarent, imaginis veritate & venustate spectantium oculis approbarentur. Si quis itaq; heroũ illorum liberalitatem imitatus, in plantis istis exsculpendis impensas faceret, & in medicorum, aliorumq; herbariæ rei studiosorum gratiam istiusmodi commentarios typis euulgandos susciperet, is me herculè immortalem sibi apud omnes laudem compararet: & vt longè nunc lateq; omnes oræ partesq; terrarum illorum munificentia ita personant, vt & viui gloria sua perfruantur, & cùm è vita discesserint, magis magisq; in ore doctorum, aliorumq; præclarissimorum virorum sint versaturi; eodem pariter modo etiam is sempiternæ hominum memoriæ traderetur. Ego saltem si abundantia ingenij eloquentiaq; præstarem, & cæteris præterea rebus instructus, paratusq; essem, quæ laudare aliquem instituẽti necessariæ sunt, eniterer tantorum virorũ rebus præclarè gestis, ac priuatim tantæ liberalitati dare testimonium laudis æuiternum: cæterùm aliũ illi præconem, aliam in laudando virtutem & copiam desiderant, nec vulgari aliquo & obsoleto, sed accurato, exquisitoq; ac bonis artibus instituto genere orationis exsequendi sunt, vt rerum ipsarum splendor & dignitas verbis explicetur. Cùm verò omnis labor, vt Ambrosius ait, suo aliquando fructu permutetur, ne hilum dubito, quin & isti labores suum sint habituri Mœcenatem. Quæ enim trophæa, quæ statuæ & currus, quæ imagines diuturniores, quàm doctorum virorum lucubrationes, quæ nunquam pereunt, & nunquam eorũ sinunt perire nomina, à quibus promouentur? nec desunt hodieq;, qui olim, laudis quidam gloriæq; igniculi ita in multorũ animis à natura ingenerati, vt exoptent æternitatis nominis sui, aliorumq; post mortem memoriam, id quod tum maximè fit, cùm euulgatum ab eruditis volumen aliquod magnis viris consecratur. Accipe interea Lector candidissime eadem quã editos fronte labores istos de quadrupedibus solipedis, curiosos, iucundos, atq; vtiles omnibus, sed nobilibus maximè, qui istiusmodi animalibus, equis (inquam) mulis ac elephantis vehi gaudent, ac superbiunt: quin & Carneades referente Plutarcho dicebat, regum & diuitum liberos nihil magis decere, quàm equitandi scientiam, de qua in hoc volumine abundè agitur, quantũq; sæpenumerò illis hęc profuerit, docetur, sicut & è contrario quãtopere probro data sit eiusdem imperitia, vel vnus ille Ramirius ex monacho in Hispania in regem cooptatus demonstrauit, cùm eapropter equo simul & imperio spoliaretur. Habent præterea nobiles multa præclara alia, nominatim de ludicris certaminibusuè curulibus Græcorum, Romanorumq;, ac aliarum gentium, de vsu item equorum in bello, & in triumpho: quæ tamen & alijs quoq; ita accepta fore, mihi confido, vt vel ob hosce solos labores & authori & mihi benè sint precaturi, qui in ijs in lucem emittendis non semel sudaui, & alsi, quod si cognouero, propediem alterum de bisulcis volumen, quod nunc præ manibus est, euulgabo, vt tandem de digitatis cùm viuiparis, tum ouiparis, quod postremum erit volumen, tibi parturire queam. Vale.

ILLV-

ILLVSTRISSIMI CARDINALIS BARBERINI

In laudem Auctoris Epigramma.

Οὐκ Ἀλδοβράνδος ποιέει ξένε γνώριμον εἰκὼν
Σοὶ μόνον, ἀλλὰ βίβλον καὶ δόμον ἔστιν ὁρᾶν.
Ποικίλα εἰ ποθέεις ἴδμεν βλαστήματα γαίης,
Χερσαίων, πτηνῶν, νηχομένων τὸ γένος.
Βίβλον ἄνοιγε, βλέποις κόσμου κειμήλια, λάμπει
Ἀνδρὸς ἐκεῖ σοφίη, μέτριος ὧδε βίος.
Ζηλωτὸς βίος, ἐν πενιχρῷ γὰρ πλούσιος οἴκῳ
Παγγενετείρας ἦν τῆς φύσεως ταμίας.

Eiusdem in eumdem.

Multiplices rerum formas, quas pontus, & æther
Exhibet, & quicquid promit, & abdit humus,
Mens haurit, spectant oculi, dum cuncta sagaci
Aldobrande tuus digerit arte liber:
Miratur proprios solers industria fœtus
Quamq́ tulit moli se negat esse parem:
Obstupet ipsa simul rerum fœcunda creatrix,
Et cupit esse suum, quod videt artis opus.

VLYSSIS ALDROVANDI PATRITII BONONIEN.

DE QVADRVPEDIBVS

LIB. I. CAP. I.

ORDINIS RATIO.

C PEDES brutorum animantium, quibus Natura ſanguinem largita eſt; vel bini ſunt, vt auibus, vel quatuor, vt quæ quadrupeda Latini, Græci τετράποδα, Ariſtoteles etiam πεζὰ, nuncuparunt. Si quod enim vel plures, vel pauciores acceperit, id in monſtris haberi, naturæq. erratum appellari debet. De auibus aliàs dictum à nobis eſt abundè: nunc quadrupedum tractationem præ manibus aſſumpſimus. Horum tria ſunt ſumma genera, vnum ἀχιδὲς, id eſt, non ſciſſum, integris nempe pedibus, ideoq. μονώνυχον ſiue μώνυχον, aut μονώνυξ ſiue μώνυξ dictum, Euripidi etiam μονόχηλον, quaſi vna tantùm præditum vngula, ſeu ſimplices aut indiuiduas vngulas habens, Plinius ſolidipedē, Theodorus Gaza ſolipedem vocat: alterum quorum pedes binis fiſſuris vtrimq., hoc eſt à parte priore, & poſteriore deducuntur, vnde biſulca Latini, δίχηλα Græci vocauerunt, qualia chelas Ariſtoteles ſiue forcipes pro vngulis habere dixit: tertium πολυχιδὲς & πολυδάκτυλον, quaſi multifidum, & multipliciter digitatum; quandoquidem pedes manuum noſtrarum inſtar multifidos habent: digitata non incongruè dicentur, nam & Plinius auium alias digitatas eſſe dixit, alias palmipedes. Omnibus quidem pedes ad ingreſſum dati ſunt: ſed digitata prioribus præterea ad manuum officia vti nituntur, quod ſolipedes poſterioribus facere Ariſtoteles annotauit; ſed & biſulca id facere quotidie obſeruamus. Quæ anterioribus cibum ori admouent, Galenus ferè carniuora eſſe putat, & ex rapto viuere; cætera herbiuora: Cuniculus tamen, & lepus herbis victitant. Carniuora omnia digitata ſunt. Mouentur D in omnibus poſteriora (inquit Ariſtoteles) ad priora per diametrum. Poſt enim dextrum prius, ſiniſtrum mouetur poſterius; cauſa eſt, quoniam ſi priora ſimul & prius; diſtraheretur ſanè aut procidua eſſet ambulatio, & quaſi tractis extenſione poſterioribus: præterea etiam non progreſſus huiuſmodi eſſet, ſed ſaltus: difficile autem eſt mutationem continuam facere ſalientem; huius autem rei ſignum, quòd citò laſſeſcunt equi illi, qui hoc mouentur modo, vt ij qui in pompis agitantur, ſeorſum quidem prioribus ob hoc non mouentur. Si autem vtriſque dextris primis; extra ſanè fulcrorum fierent ſuſtentacula, ruerentq. Pariunt alia viuum animal, alia ouum. Hæc ᾠοτόκα, id eſt ouipara, illa ζωοτόκα, id eſt viuipara nominantur. Ouipara cortice teguntur, viuipara pilis, quanquam erinaceus & hiſtrix aculeos pro pilis habeant, nam aculei, vt Philoſophus ait, in his, quodḋam pilorum genus putandum eſt, propterea quod pilorum, non pedum vicem, vt fit in echinis marinis, præſtent. Ouipara, etſi totidem habeant, quot viuipara ſenſus, ingenio tamen conſtat eſſe hebetiore: quare pleraq. eorum in terræ hiatibus degere Natura voluit, vt lacertos, vel aqua abdi, vt crocodilum, vel alijs locis, longè ab humano conſortio remotis, vt terreſtrem teſtudinem:

Quadrupedum diuiſio.

Pedum uſus

Lib. 3. de Vſu part. cap. 2.

Motus.

Partus.

Tegumentum.

Senſus.

ideoq. in vltimum hiſtoriæ noſtræ locum iſthæc reijciemus; à viuiparis ceù multò præſtantioribus E exorſuri, vtilioribusq., inter quæ præcipuam nobis vtilitatem præbent, quæ à iuuando noſtras operas iumenta Latinis appellari meruere; Græci, quod equidem ſciam, ſimile vocabulum non habent; nam κτῆνος latiorem habet ſignificationem, cùm ſit omne ipſis illud pecus, quod mactari, atque immolari ſolet, aut in quo præcipuæ priſcorum ſitæ erant diuitiæ. Aeſchylus tria quadrupedum genera enumerabat, quæ noſtris quàm maximè laboribus ſubeunt, fœtus equorum, aſinorumq., & boum genus. Aſino autem quantum præſtet equus, ſciunt omnes. Priſci autem præſente equo, tam vile, tam bardum ſtupidumq. brutum ne nomine quidem dignabantur. Et Simonidem poetam teſtatur Ariſtoteles, in mulorum certamine, cùm is qui vicerat, dixiſſet exile pretium pro carmine, recuſaſſe, indignantem nimirum aſinorum ſobolem ſuo celebrari carmine: verùm vbi victor dediſset ſatis magnum pretium, carmen tale feciſſe: χαίρετ' ἀελλοπόδων θυγατέρες ἵππων, id eſt, *Saluete volucripedum ſoboles equarum*: ſiluiſse enim, quòd ex aſinis etiam eſſent nati, & quod honeſtius erat, expreſſiſse, equarum filios appellando. Bos verò ſuas etiam laudes habet, atque nonnullas etiam quibus equum fortaſſis ſuperat, nam quod boue pluribus modis victum iuuet humanum, animal equidem nullũ eſt: vnde apud Homerum negat Achilles ſeſe Troianis moleſtum iniuriumq. fore, quoniam nunquam ei vel boues, vel equos, id eſt, bina omnium animantium vtiliſſima, ſubduxiſſent. Iuxta enim antiqui ſeculi ritum, cùm vita mortalium adhuc eſſet paſtoralis, prima belli mouendi cauſa fuere abacta pecora. F

Iumẽta quæ. *Aſinus.* *Lib. 3. Rhetor.* *Bos, & equus præcipua iumẽta.*

Οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους.
Non enim equos vnquam mihi ſubduxere bouesq.

Cæterùm ſi conferantur inter ſe vſus omnes, quos nobis equus, & bos præbent, equum, licet vno & altero vincatur, pluribus ſemper vincere fatendum erit, animal nempe, quod à Deo ipſo in oraculo laudatum Plato teſtatur, in Hippia maiore. Bos domi tantùm vtilis: equus domi foriſq. vtiliſſimus. Si arandum, boui minimè cedit, ſaltem in planitie: currui iunctus, boui præſtat, tardus enim huius greſſus eſt, equi celerrimus: ſi dorſo ferendum, ſolis cedit elephanto, & camelo: vbi bos planè inutilis: atque hinc puto eſt, quòd pleriq. veterum equum peculiariter, & quadam prærogatiua iumentum vocauerint, & diuinus poeta quadrupedem, quaſi non aliud ſit πολυχρηστότερον, & præſtantius: & Propertius equum ſumpſit pro re quapiam præ omnibus ex alijs exoptanda, ac deſideranda, inquiens,

Lib. 2. Eleg. ad Cynthiã.

Quod ſi vera meæ comitarem caſtra puellæ,
Non mihi ſat magnus Caſtoris iret equus. G

Generoſum verò etiam quiddam, magnificumq. & ferocitate exultans in hoc in primis animali conſpicitur, fides item atque amor erga dominum ſuum, facilitaſq. ad multiplices vſus & obſequia. In bello nullum animal aptius, ideoq. virilem, non fœminilem ſexum decens, quin fœminis legimus, non item viris naturæ quodam inſtinctu, equos timori eſſe: imbelle autem muliebre genus eſt. Apud Theocritum Gorgo, Eunoe & Praxinoe feſtum ſpectaturæ Adonidis, cùm prodirent equi regis, totæ pauidæ, animo conſternuntur, & vbi mox ſeſe nonnihil recepere, vna earum ait:

Bello aptum eſſe. *In Syracuſis.*

Ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω,
Ἐκ παιδός. id eſt;
Equum enim & frigidum anguem ſemper timui,
Inde vſque à puero.

Fuiſſe tamen etiam nobilioris animi mulieres certum eſt, quæ non ſolùm non timuere equos, ſed vti etiam potuere viriliter, vt Camilla, & Penthesilea à Virgilio celebratæ, &, vt Amaſones taceam, Cyniſca Archidami regis filia, cuius ad Plataneium, vt Pauſanias ſcribit, heroicum fuit monumentum, quòd prima fœminarum omnium equos alere inſtituiſset, primaq. ludis Olympicis de quadrigis palmam meruiſset. In equo verò teſte Ariſtotele in libris Ethicorum ea præcipuè virtus laudatur, quòd ſit ad currendum, portandumq. hominem apprimè idoneus, & ad inuadendum, expectandumq. hoſtem minimè formidoloſus: ita & Galenus præualidum animal dixit & generoſum, cùm ἰσχυρὸν dicit, neque ἄθυμον eſſe. Aegyptijq. animoſitatis typum equum fecere. Et in ſacris literis legimus: *Equo virtutem dedit Deus, & ſoluit de ceruice eius formidinem, vt exultet in campo, & occurrens regibus irrideat, odoretur bellum, eminus excitetur ſono tubæ.* Inſuper Plutarchus tradit equum ſolum omnium animalium in partem certaminum, & coronarum venire: quandoquidem ſolus in prælio homini adſit. Quid mirum ergò ſi militare animal Plinius, ſi duellicam equorum prolem Lucretius appellârit. Gloriatur Demoſthenes ſe non lapidibus, non latere cocto vrbem muniuiſſe, ſed ſi meas (inquit) munitiones conſiderare velis, arma inuenies, equos atque ſocios, quaſi ſine equis vrbs tuta ſecuraq. eſſe non queat: id quod & alios crediſſe, nobis perſuadet Hippocrates in epiſtola ad Damagetum, inquiens: *Alij canes emunt, alij equos, alij multam regionem circumſcribentes, propriam ſibi inſcribunt, & multis imperare volentes, ne ſibi ipſis imperare poſſunt.* Equidem Ammonius equi perfectionem H

Mulieres animoſæ. *In Laconicis.* *Cur bello aptus.* *Equus inter vrbis munitiones recenſitus.*

A ctionem esse asserit, velocem esse, acrem, & bello idoneum. Atqui hinc etiam est, quòd in multis regionibus lege cautum sit, ne quis equum, militiæ tantoperè idoneum extra prouinciam emittat: sed & vrbium curatoribus, quorum est omnia recensere, quæ domi forisq. necessariam functionem habent, equos quoque recensere præcipitur: hinc in Codice, equorum productio, siue vt Græci dicunt, hipparchia. Apud Romanos in primis huius animantis semper fuit summa cura, adeo vt in emptione eius dena æris millia è publico persoluta fuisse legamus: publicum enim equum miles habebat, habebant & equestris ordinis viri, aureo à militibus, quibus ferreus erat, annulo distincti, quem cum patricijs & Senatoribus cōmunem habebant, quòd ex ipsis senatorius ordo suppleretur, quanquam ex plebeis etiam Senatores, quandoq. fierent: sed hi annulum quidem retinebant Senatores facti, equum verò publicum minimè; vnde equum possidere pro ex equestri ordine esse poëtæ aiunt. Horatius.

Lex de equis vendendis. *Equestris ordo.*

Offenduntur enim quibus est equus, & pater, & res,
Nec si quid fracti ciceris probat, & nucis emptor,
Aequis accipiunt animis. id est,

In arte poëtica.

diuites & qui ex ordine sunt patritio, & equestri, offenduntur (si quid obscœnè dicatur) etsi popel-

B lus, qui fracto cicere, & nucibus viuit, probet. Publicus ille equus à censore assignabatur, vt notum est ex hoc Liuij. *Senatusconsultum factum est, vt consul cum tribunis plebis ageret, vt ad plebem primo quoque tempore ferrent, vt P. Ebutio emerita stipendia essent, ne inuitus militaret, neuè censor ei equum publicum assignaret.* Quod si verò vel malè curarent, macilentumq. & strigosum habere deprahenderentur, siq. ipsi nimium pingues, atque adeo bello inutiles essent, vel si minus strenuè se in bello gessissent, vel aliud quicquam commisissent, equus eis censoria seueritate adimebatur: testis est idem Liuius: *Illis* (inquit) *equi adempti, qui publicum equum habebant.* Imò verò, & censoribus ipsis equos per ignominiam adeptos inuenio. In Arniensi enim siue Narniensi tribu cum Liuius censor nomen ferret, à Claudio Nerone, cum quo censuram frequētem iurgijs egit, quòd non syncera fide secum redijsset in gratiam, equum vendere iussus est, atq; ita illatæ sibi prius ignominiæ talionem reddidit; quippe Liuius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob veterem simultatem equum vendere coegerat. Meminit quidem huius quoque rei Liuius, sed aliter narrat. *Equitum* (inquit) *deinde census agi cœptus, & ambo fortè censores equum publicum habebant: & Nero M. Liuium collegam censorem, quia populi iudicio esset condemnatus, equum publicum vendere iussit.* Equus idem publicus honoris causa ob rem bene gestam donabatur; quin & eorum parentibus, qui equo stipendia iusta

Lib. 39. *Equus publicus.* *Equus quibus adeptus.* *Lib. 24.* *Lib. 29.*

C meruissent, prætextam concessam fuisse discimus ex Macrobio, etsi minus ex patritijs essent, cùm alijs ea esset interdicta. Amissa verò mox repub. cùm omnia ab vno Imperatore & darentur & expectarentur, quoniam magni æstimabatur, quidquid beneficij munerisuè loco ab illo acciperetur, vt opinor, acceptus equus publicus inter primos honores connumerari cœpit; quasi Cæsaris de equite Romano accipiente iudiciū quoddam præclarum beneuolentia plenum fieret, aut certè census ipsius testimonium. Extant equo publico donatorum sexcentæ lapidum inscriptiones, non solùm magnorum hominum, verùm interdum eorum quoque, quos existimes ex ijs verbis ab Imperatore in ordinem equestrem lectos; cùm aut equites antea non fuissent, aut censi non essent, credasq. equum publicum videri, quod reipub. temporibus annulus fuit, quo donabantur, quicunque in equitum numerum recipiebantur. Moris verò etiam fuit florente repub. vt equites, cùm constitutum legibus tempus militassent, equos in forum ad censores adducerent, redderentq. & quoties & quibus sub ducibus meruissent, enarrarēt, quocunque tandem ex ordine essent, seu patritio, seu equestri, seu plebeio; nam & Cn. Pompeium, qui fuit ex primarijs, legimus, cùm aliquando consulatum gereret, equum ad censores, Gellium, ac Lentulum deduxisse, interrogatumq. pro more; Omnesne' obijsset

Lib. 1. Satur. cap. 6. *Equus publicus redditus.*

D militias, respondisse, omnes, & quidem sub me ipso imperatore. Catonem verò refert Plutarchus, equum quo in expeditionibus vsus fuerat, ne reip. imputaret naulum, reliquisse in Hispania. Consulis verò etiam aut cuiusuis imperatoris præcipuum erat ornamentum equus phaleris pulcherrimè exornatus, vt Dionysius Halicarnassæus asserit, qua parte de L. Quinctio agit dictatore electo. *Vt paulò propior* (inquit) *erat, equos ei phaleris decorè ornatos adduxerunt, & secures cum fascibus, vestesq. purpureas, & alia insignia, quibus olim regium imperium decoratum erat, obtulerunt.* Similiter cum eodem ornatu, consulari nempè per exercitum cuiusq. ducis, dummodo eum aliquando magistratum gessisset, transducebantur, ad dignitatis splendorem, vt habemus apud Plutarchum de Crassi infelicis cum Parthis certaminis omine; ait enim, *Equus ex imperatorijs insigniter ornatus, tracto per vim rectore, in flumen submersus disparuit.* Tacitus de Cæsonio Pæto in eodem Parthos ducente: *Turbatus equus qui insignia consularia gestabat, retrocessit.* Hosce quoque phaleratos equos ex publico fuisse, Lipsio facilè crediderim. Dictatori verò, cuius alioqui apud Romanos dignitas tam sacrosancta erat, vetusta quadam lege, nefas fuit, nisi cùm ad bellum proficisceretur, equo vehi, siue quòd maiores vires pedestribus copijs inesse arbitrarentur, ideoq. oportere imperatorem in phalange perma-

Equus phaleris ornatus. *Lib. 10. de antiq. Rom.* *Lib. 15.* *Dictator cur equo non veteretur.* *Plutarchus in Fabio.*

nere, neque locum deserere, siue quòd eius principatus authoritas & magna esset, & quodammodo tyrannica in reliquarum omnium rerum administratione, voluerint tamen in hoc dictatorem populo inferiorem videri. Fabio tamen Maximo dictatori designato post cladem ad Thrasymenum acceptam, primùm equus concessus in tanto rerum discrimine, quo principatus magnitudo, ac moles ostenderetur, maiorisq. apud omnes authoritatis haberetur. Aliàs lege Curiata, qua dictator creabatur, vt ascendere equum liceret, ad populum nominatim ferendum erat, id quod Liuius etiam ostendit, de M. Iunio dictatore agens. *Dictator M. Iunius* (inquit) *rebus diuinis perfectis, latoq́, (vt fieri solet) ad populum, vt equum ascendere liceret*; Est enim equus animal superbum, & equitare, magnificum iudicabant; quamobrem etiam in equis triumphabant à superatis hostibus. Cùm verò omnium militarium artium peritissimi haberi vellent, equitandi quoque peritia alios quosq́. vincere studuerunt, à pueris huic arti serio seduloq́. omnem nauantes operam: quòd equitandi studium tetigit Horatius, dum canit:

Fabio Max. dictatori equus concessus.
Lib. 3. dec. 3.
Equitãdi ars Romanorũ.
Lib. 1. Car. Od. 8.

Lydia dic per omnes
Te Deos oro, Sybarim cur properas amando
Perdere, cur apricum
Oderit campum patiens pulueris, atq́. solis
Cur neq. militares
Inter æquales equitet, Gallica nec lupatis
Temperet ora frenis.

Quin Vegetius author est iuniores apud Romanos in equis ligneis, sese quoque exercuisse, atque adeò vt non solùm à dextris, sed etiam à sinistris partibus, & insilire & desilire scirent, euaginatos tamen gladios aut contos interim manibus tenerent. Cæterùm sicuti in alijs omnibus equitandi peritia laudi vertebatur, ita maior adhuc inde gloria accedebat reipub. regnorumq́. rectoribus. Neroni plurimum quidem semper sermonem fuisse scribit Suetonius, de Circensibus, quanquam vetaretur, sed & equorum studio vel ab ineunte ætate præcipuè exarsisse, laudandum innuens, quòd equitandi peritus esset, damnandum, quòd cùm de hominibus regendis, quod imperãtis est, meditari debuisset, de quadrigarijs regendis, quod est aurigæ, cogitaret continuè. Iulius Cæsar, testante eodem, huius artis fuit peritissimus; Plutarchus verò equitandi vsum ita ei facilem fuisse affirmat, vt reflexis in tergum manibus, equum velocissimis concitare cursibus posset. Ne verò quis apud Romanos tantùm militaris huius animantis, equitationisq́. studium excultum fuisse existimet, de alijs etiam populis aliquid proferendum. De Græcia canebat Horatius:

Nero equitãdi peritus.
Iulius Cæsar.
Lib. 2. Epist.

Vt primùm positis nugari Græcia bellis
Cœpit & in vitium fortuna labier æqua.
Nunc in athletarum studio, nunc arsit equorum.

Audistin, inquit Plato, *Themistoclem filium suum Cleophantum in equestri facultate strenuum effecisse, adeò vt equis rectus insisteret, rectusq́. ex equo iacularetur cæteraq́. permulta perficeret stupenda, in quibus ille diligenter erudiri curauit, sapientemq́. in singulis quæ præceptores eruditi callebant, effecit.* Alexander Magnus, adolescens adhuc, Bucephalum equum insignem, à patre nuperrimè emptum, cùm à nullo subigi posset, vt equitem pateretur, primus indomitæ peruicaciæ domandæ rationem ostendit: mox præter omnium opinionem quadrupedem ascendit, & citrò vltroq́. effusis aperto campo habenis ad lassitudinem agitauit, vt suo pòst loco ex Plutarcho ostendemus. Hoc etiam nomine illustris fuit Alcibiades, vt est apud Thucydidem & eundem etiam Plutarchum: nec enim alium meliores equos aluisse aiunt, aut septies Olympijs cucurrisse, vicisseq́. *Aluit* (inquit Plutarchus) *equos cum splendore, & nomine, etiam ob multitudinem curruum. Huius studij admiratione plurimum ei vel hostes detulerunt.* Gelo tyrannus, cùm aliquando lyra in conuiuio circumferretur, eamq. conuiuæ ordine componerent, atque canerent, ipse equum iussit adduci, & in eum facilè insiluit, vt idem Plutarchus prodidit. Nestor verò ἱππηλάτης cognominari meruit, quòd equorum moderationem apprimè calleret. Mithridates rex Ponti, vt apud Iustinum, aliosq́. legimus, sexiuges equos regere poterat. Persæ referente Xenophonte filios suos tria potissimum docebant, equitare, sagittare & vera dicere. Parthos verò etiam Iustinus tradit adeo equorũ studio teneri, vt equis omni tẽpore vectentur, illis bella, illis cõuiuia, ac priuata peragere officia, super equos ire, consistere, mercari, colloqui consueuisse. Apud Indos, vt Arrianus ait, regiũ erat elephanto vehi; proximus honor quaternis equis, tertius camelis: vno equo vile habebatur. Massyli, & Numidæ populi Libyæ, tantam habuere equitandi scientiam, vt equos non freno, sed virga gubernarent, vt meminit Lucanus, inquiens:

In Menone.
Themistocles.
Alexander Magnus.
Alcibiades.
Gelo tyrannus.
In apophthegmat.
Nestor.
Mithridates.
Persæ.
Parthi.
Indi.
Lib. de reb. Ind.
Massyli.
Numidæ.
Lib. 4.

Et gens quæ nudo residens Massylia dorso
Ora leui flectit, frenorum nescia, virga.

Vnde Virgilius infrenos vocat Numidas. Meminit eorundem etiam Silius:

Hic passim exultant Numidæ, gens inscia freni,
Queis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Procopius de agilitate Totilæ Gothorum regis, eo ipso die, quo cum Græcis acie dimicaturus erat, sic

A „ sic ait: Armis indutus processerat auro abundè cælatis, & ex equo, vt ornatissimis phaleris, ita & „ pilo, & lancea noscitabatur, purpureaq. & regia veste, & ex prædicto equo præcipuè, quo miræ „ magnitudinis vehebatur. In medio autem campo, vt bellicæ (equestris, Sigonius) artis peri- „ tus, ac ludibundus processerat, equum diuersim calcaribus concitando in orbem frenis agiliter „ agere, obequitandoq. telum in auras sursum versus aptè diuerberare, & ipsum id rursum ad ter- „ ram delatum impigrè per manus translatum, gloriæ id artis plurimum ducere, supinandoq. se de- „ super equum, inclinandoq. vtrinque ad terram, & vicissim in latera, vt qui à puero iussiet desul- „ tandi, ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra peragendi. Gothis autem istiusmodi exercitatio-nes iam inde à prima iuuentute familiares tradit Olaus Magnus. Temporibus Romani III. Imp. quendam fuisse scribit Cedrenus nomine Philoraum, qui iniecta veste equo celerrimo, ei insiste-bat rectus, gladium manibus gestans, quem equo concitatissimè currente rotans, euripum Circi per-currebat, gladiũ sursum, deorsumq. versans, & ne minimũ quidem vestigio suo elabens. Admiran-dam quoque equitandi scientiam in Galeacio Bardassimo equite quodam Siculo sub Alphonso se-niore Neapol. rege celebrat Fulgosus, cum nempè armis tectum, ephippio inter coxas accepto, in-gentem equum crinibus apprehensum saltu conscendisse, statimq. nullis firmato vinculis ephippio,

Lib. 3. Totilas. Gothi. Lib. 8. c. 15. regni Septent. Lib. 3. c. 2.

B equum ad cursum adegisse, coxarum, ac crurum firmitate pro cingulis vsum. Carolo V. Cæsari tan-ta fuit, teste Iouio, cum dignitate equitandi peritia, vt nullus eo armato, atque equum incitante, & in gyrum reflectente, vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorum pondere patientior eques reperiri posset. Quemadmodum itaque laudi vertitur equitandi ars, ita contrà ignominiæ est vi-ro nobili, nescire equitare. Refert Collenutius Ramirirum, nothum Sanctij maioris, è Monacho Hispanorum regem factum, contra Saracenos suscepta expeditione, cùm sinistro brachio scutum, dextro lanceam adaptasset, mox frena equi apprehensare iussum, respondisse: qui possim, vtraque manu occupata, nisi dentibus hæc retinenda quis porrigat? ideoq. irrisum à proceribus propter re-rum imperitiam, regni & filię tutelam Alphonso VII. Castulonensi commisisse, & ad monachos redijsse. Sed vt ignominiam taceamus, non semel ex imperitia equitandi vitæ periculum subse-quitur, maximè si feroculus fuerit equus, vt magnorum virorum esse ferè solet, quare pulchrè dice-bat Carneades, referente Plutarcho, diuitum & regum filios nihil rectius discere quàm equitare, cùm præceptor inter literarum exercitationes ijs palpari possit, & antogonistę in palæstra se commit-tere, & vinci sinere: equus verò sitne princeps an priuatus, diues an pauper sessor, ignoret, indo-ctumq. moderatorem dorso excutiat. Etsi enim equus sua natura hominis amans sit, tamen nisi

Carolus V. Lib. 27. Equitãdi imperitia quibus ignominiæ. Lib. 1. hist. Neap. Equitatio regibus cur vtilis.

C probè curetur, atque tractetur, infensus fit, & alienus, vt idem ille clarissimus author asserit, in libro de fraterno amore. Minus ergò mirum videri debet, si cùm regia planè sit equitandi sciẽtia, equus fuerit in summo semper honore, & pretio. Verùm, vt fit in omni alia re, cùm alij pluris, alij minoris æstimentur pro bonitate singulorum, sic ignominiæ dabatur viro ingenuo, ac nobili, si equos vilio-res, paruiq. pretij aleret. Hinc Isæus: *nunquam equum habuisti pluris quàm trium minarum*. Romæ talento generosos equos emptos habemus apud Varronem Sesquiulisse his verbis: *nunc emũt Trof-suli nardo nitidi, vulgò Attico talento equum*. Alicubi etiam equum publicum mille assariorum esse ait. Theognis verò equos inter præcipuas opes recenset, inquiens:

> Ἴσον τι πλυτȣ̃σιν, ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐςὶ
> Καὶ χρύσος καὶ γῆς πυροφόρȣ πεδία,
> Ἵπποι θ' ἡμιονοίτε. id est
> *Aequaliter diuites sunt, is cui multum argentum est,*
> *Et aurum, & terræ farriferæ arua,*
> *Et equi, & muli.*

D Quamobrem etiam tùm ob pretium, tùm ob maximas quæ equis alendis insumuntur, impensas, vt olim, sic & hodie, qui eos alunt, diuites censentur, ac illustres. Cassiodorus quendam tanta patrimo-nij vbertate gloriatum esse scribit, vt inter reliqua bona equinis gregibus principes vinceret, eosq. cùm in Gręcia, tùm in Italia nobilissimos habitos, quorum maiores alendis equis famam quæsissent. Dolet Iulitta (inquit D. Basilius) quia non est patricia, neque septem è maioribus numerare po-test, qui fortunas omnes alẽdis equis, aut gladiatoribus exhauserint. Nec defuere certè quos equo-rum studium, & in eos impensæ ad extremam vsque compulere miseriam: idò. in primis fabula do-cet Glauci Potniæi, quem, cùm magnis sumptibus equos aluisset, atque in extremam tandem ege-statem esset redactus, fingunt ab equis suis laceratum, Virgilius:

> *Scilicet ante omnes furor est insignis equarum,*
> *Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci*
> *Potniades malis membra assumpsere quadrigæ.*

Nec alio sensu equos Diomedis Thraciæ regis, quòd in eos omnes suas opes prodegisset, amici ἀνθρωποφάγȣς appellarunt: indeq. etiã fabulis datum, quòd equos suos hospitũ sanguine saginaret,

Alere equos, quorum sit. Lib. 1. Epist. Glauci fabula, & Diomedis. Lib. 3. Georgicor.

cùm videlicet ſubditorũ etiã opes exhauriret. Apud Spartanos igitur, inter ſæuiſsimas execrationes fuiſſe ἱπποτροφίαν, quam caballationem recentiones vocant, id eſt equorum enutritionem, ſcribit Alexander ab Alex. eò quòd magno ſtaret impendio, & homines ſuaui captu ad pernitiem duceret. Nam modus alendi equos (inquit ille) non pauperes, vt aiunt, ſed arua frumentifera ſectatur. Certè rectè dixit etiam Ariſtoteles, equos alere proprium eſſe eorum, qui ampla patrimonia habent. quamobrem & iuxta Græcam legem opulentioribus præcipi ſolere legimus, vt equos alerent, nõ tam ad ornamentum ciuitatis, quàm ad reip. commodum: ad quem ritum alludens Pindarus, Xenocratem, equitatum Græcorum more, curare cecinit. Solon, vt annotauit Suidas, populum Athenienſem in quatuor claſſes deſcripſit, pro ratione cenſus, & rei familiaris, quarum prima nomen habebat à D. medimnis, quòd nimirum tantum frugis è rure ſuo excolerent: hiq. diuites erant: altera erat equitum, qui de CCCC. medimnorum reditu, ſi eſſet neceſſe, ſingulos equos poſſent alere. Horum ſacrificia θυσίαι ἱππάδες inde dicebantur, id eſt equeſtria, hisq. licuit & honores petere & comam alere. Tertia Zeugitarum, quorum bini vnum equum præbebant; Quarta mercenariorum, ſeu proletariorum, & capite cenſorum, quibus nullus magiſtratus conceſsus erat. Apud Plutarchum quoque in Chalcidenſium repub. ἱπποβόται dicuntur, qui opibus & gloria inter alios excellerent; quales ἱπποτροφοῦντες dicebant Athenienſes: ex quibus cùm eſset pater Polemonis, Antigonus Cariſtius apud Laërtium, eum ex primarijs ciuitatis eſse colligit. Ita & Horatius ſe neque diuitem eſse, neque nobilem ſignificare cupiens, ait:

Lib. 23. cap. 22. — *Lib. 6. Polit. 7.* — *Athenienſium populorum diuiſio.* — *Lib. 1. ſat. 6.*

Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rure caballo,
Sed quod eram, narro.

Et Ariſtippus apud eundem, vt Diogenis vilitatem damnet, inquit eſse

Splendidius multò, equus vt me portet, alat rex.

Huc ſpectat illud Strepſiadę de prodigo ſuo & hippicæ dedito filio, ἱππάζεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, celere vehitur, & iam in animo ſuo perpendit, quomodo in Olympijs victoriam acquirat: vel equos educat, ceu heroes, & inſigniores equites, quorum animi ad Olympicam palmam aſpirant: non animaduertens ſe Strepſiadæ filium eſse. Antiſthenes philoſophus referente Laërtio, ſicubi ornatam vidiſset mulierem, ad domum illius proficiſcens, iubebat virum equum proferre & arma, vt ſiquidem hæc illi eſsent, delicijs eam vacare ſineret, ſin aliàs, cultum amoueret: quaſi diuitis, ac nobilis viri potius ſit equum alere, quàm bene ornatam habere vxorem. Xenophontis æuo apud Perſas moris erat, vt nullus ex claris pedes incedere conſpiceretur: atque ita nobiles à vulgo diſtingui. Et Iuſtinus tradit inter ſeruos, & liberos hoc diſcriminis eſse apud Parthos, quòd illi pedibus, hi niſi equis incederent. Circaſsos quoque equos plebeis permittere hodieq. negant: & Cairi, teſte Bellonio, peregrino equiti ingredi non licet, niſi illuſtris ſit aut ſatrapas. Sub regibus primùm Romanorum, pòſt libera ciuitate, demum principibus, præſertim florentiſsimis, quandoq. nullum equorum vſum fuiſse in vrbibus, & in itinere, præterquam apud nobiles, & patritios, ſcribit Blondus, maximè ſi aliquando magiſtratum aliquem geſsiſsent: vt minus miremur, ſi in Menam Pompeij libertum qui prius ſectus flagellis triumuiralibus prætoris ad faſtidium, mox ab Auguſto eques factus,

Lib. 9. Romę triumph.

Arat Falerni mille fundi iugera,
Et Appiam mannis terit.

inuectus ſit Horatius. Pœna itidem abactorum ex legibus Valentiniani, & Valentis affectos eſse annotauit Pet. Gregorius Toloſanus in ſuo Syntagmate iuris, qui equum, equamue præter ſenatores, honoratos, adminiſtratores prouinciarum, & decuriones conſcenderent. Claudius etiam Cæſar edicto vetuit, teſtante Suetonio, viatores, ne per Italiæ oppida, niſi pedibus, & ſella, aut lectica tranſirent: denique Iulius Capitolinus affirmat, M. Antoninum Pium in ciuitatibus ſedere in equis, aut vehiculis prohibuiſse. In caſtris verò etiam equo vehi non licebat, authoremq. habeo Plutarchum, neminem vnquam viſum qui in caſtris equitauerit, ideoq. Tigranem Armeniæ regem, cùm eques ad Pompei caſtra veniſſet, duos Pompeianos lictores equo deſcẽdere, peditemq. ire ad Pompeium iuſsiſſe. Notum item à lictoribus dictatori, aut conſuli, aut prætori præeuntibus pro imperij maieſtate, obuium quemq. ſemita cedere, denudare caput, & maioris obſequij honoriſq. cauſa equo deſcendere iuſſos: Hinc enim illud Senecæ: *Si conſulem videro, aut prætorem, omnia quibus honor haberi ſolet, faciam, equo deſiliam, caput aperiam, ſemita cedam.* Apuleius quoque ritum hunc graphicè depinxit, inquiens: *Si quem conſpicantur ex principalibus viris, benè conſultum, benè cognitum quanquam opidò feſtinant, tamen honoris eius gratia cohibent curſum, releuant curſum, retardant equum, & ilicò in pedes deſiliunt: fruticem, quem verberando equo geſtant, eam virgam in læuam manum transferunt: itaq. expedita manu adeunt, ac ſalutant.* Tanti autem deſcenſum ex equo fecere, vt Dio teſtetur Seruilio Iſaurico, cùm fortè obuius quidam equo non deſcendiſſet, re delata ad iudices, cauſam ſatis idoneam viſam hominis eius damnandi. Digniores tamen, conſpicuis virtute, & amicis

Lib. 37. cap. 5. — *Leges de equis.* — *In Pompeio. Tigranes.* — *Equo deſcendere, qui, & quando cogebantur.* — *Epiſt. 65.* — *Lib. 3. Floridor.*

eundem

A eundem nonnunquam honorem reddidisse discimus ex hoc fragmenti Salustiani loco: *Quibus de causis Syllam in victoria dictatorem, equo descendere sibi vni, assurgere de sella, caput aperire solitum*. Loquitur autem ipse Pompeius: nisi dicamus id adulationis præcipuæ causa factum à Sylla; nam aliàs nec patris ratio habebatur, vt constat Q. Fabij exemplo, qui Fabium Maximum patrem ad se venientem descendere ex equo per lictores iussit. Simile quid legimus de Iudæis: Erat enim Hierosolymis, vt notauit Christianus Adrichomius, porta equorum nominata, quod ad illum vsque locum equitare homines possent, sed inde dimissis equis, in templum pedites procederent. Perseus Macedoniæ rex, magno prælio ad Pidnam victus à L. Aemilio, cum equitibus fugiens, vt cum amicis colloqueretur, ex equo descendens, equum manibus traxit, quod officium nunquam antè sibi ipsi præstiterat. Author Plutarchus. Quare cùm magnificum haberetur, & magnorum tantum virorum, in equo conspicuum esse, non pauci ab equitatione sibi omnino temperarunt. Seneca id ostendit, de Catone Seniore: *O quantum erat* (inquit) *seculi decus, imperatorium, triumphalem, censorium, quod supra omnia est, Catonem vno caballo contentum, & ne toto quidem: partem enim sarcinæ ab vtroq. latere dependentes occupabant*. Iuniorem verò Catonem tradunt peditem legationem per Asiam obiuisse, & in Demetrium Pompeij libertum turma equitum sociatum incidisse. Platonem etiam,

Equorũ porta.
In Theatro terræ sanctæ.
Equitare magnificũ esse.
Cato senior.
Cato iunior.

B cùm equum aliquando conscendisset, dixisse ferunt, vereri se ne ἱπποτυφία id est, equino fastu contaminaretur: & Masinissam testatur Cicero, cùm equo descẽdisset, vt iterum ascẽderet, adduci non potuisse: quin & ipsum Ciceronem Tyroni scripsisse legimus. *Equum & mulum Brundusij tibi reliqui*. Superbum enim animal equus est, & maximo fastu tumidum, ideoq. humilibus submissisq. & qui exemplari vitæ sanctimonia conspicui fuere, abominabile, imo & Deo ipsi, quia non pauci in equis maiorem sæpius, quàm in Deo spem fiduciamq. collocasse arguuntur: vnde in sacris literis legimus. *Hi in curribus & in equis, nos in nomine Domini inuocabimus*: ideo Israëlitarum regibus multitudo equorum fuit interdicta, vt habetur in Deuteronomio, ne propter illorum studium populus reduceretur in Aegyptum equorum feracissimam, & cum Aegyptijs conuersaretur, qui nimium in his animantibus, & in armis potius quàm in Deo fidebant. Equidem D. Basilius in hæc Psalmistæ verba: *Fallax equus ad salutem: in multitudine autem virtutis suæ non seruabitur*: eiectus (inquit) est, & exclusus ab vsu sanctorum equus: sed ne Israel in obeundis bellis quamuis prosperè se gesserit, videtur vsus aliquando equestri potentatu: nec sanctorum aliquis priuatim equo vti pulchrum existimauit. Pharao, equestri vsus exercitu, & Sennacherib superbus, equorum multitudine narrantur. Quamobrem Pharaonis equum, & ascensorem Deus deiecit in mare, & Sennacherib mili-

Plato.
Masanissa.
Lib. de senect.
Cap. 17.
Homil. 33.
Sãctis equus prohibitus.

C tes dormitauerunt, qui ascenderunt equos. Et lex per Mosem promulgata de regibus sanxit. *Non multiplicabit sibi equum*. Idem Basilius in hoc Esaiæ: *Et repleta est terra, & non erat numerus curruum eorum*. Nullo non loco (inquit) scripturæ obseruauimus Sanctos deuitasse vsum equorum, quin etiam de his qui in procinctu instruuntur ad bellum, neque reliquis istius vitæ indigentijs accensetur numerositas equorum. Quia enim volebat Deus, vt toti penderent à suo præsidio, & succursu, non item illi in medio conflictu consistentes, spem suam reponerent in suo militari apparatu, & ob hoc vetuerat fieri, dum dicit lex; *ne quando multiplicauerit tibi equum*; quin tandem repræhensi sunt, quòd sibi tantam comparassent equorum multitudinem, adeò vt numerum supergrederentur. Vnde etiam est, quod in Salomone rege luxuriæ ascribitur, quòd citra omnem bellicũ vsum tot millia equorum aleret, præsertim iugatorum. Qui verò à luxu, pompisq., alijsq. huius sæculi delicijs, honoribusq. sibi temperare, veteresq. Sanctos æmulari student, hodie equos quoque conscendere respuũt, etiamsi duriora asperioraq. facienda sint itinera. Bonifacius Misniæ inferioris Archiepiscopus, vt testatur Marulus, cùm ad illas gentes euangelizaturus proficisceretur; equitantibus qui cum illo erant, ipse medio brumæ tempore sine equo nudis pedibus incessit: Cùm verò ad aspe-riora montium itinera peruenissent, equum quidem conscendit, sed tamen calceamenta minimè in-

Sanctis equitatio exosa.
Equi cõtempti.
Lib. 3. c. 10.

D duit, ita vt sæuiente hyeme, & niue quæ pedibus insederat, gelascente, plantas de stapede amouere non potuerit, donec aqua feruente superfusa, glacies solueretur. Cauisse verò etiam Ecclesiæ antistites, ne equi vsu à diuino cultu abstraherentur, nemo nescit. Britannos scribit Beda, & prælatos Anglos circa annum sexcentesimum trigesimum primum cœpisse equis ire, cùm prius (inquit) pedites, & in necessitate non nisi super equas veherentur. Et Pierius Valerianus perseuerasse ait in nostra vsque tempora, vt primores antistites equo per vrbem vehi solemnibus præsertim diebus, contra morem, & decorem haberetur, præterquàm vno maximè omnium festo die, quo nouus Pontifex Max. ad Lateranum (inquit) deducitur. Tunc enim in albis equis omnes præsules conuehi moris esse. Volaterranus tamen, & Polydorus testantur Innocentium Quartum circa annũ M.CCLIIII. publico decreto sanxisse, vt Cardinales equis deinceps insidentes rubro vterẽtur galero, quo maior huic ordini accresceret maiestas, quæ nunc eousque efferbuit, vt ducentis quandoq. antecedentibus equis egrediantur, ipsi verò vehuntur mannis & Asturconibus: Sed & abbates numerosis equis vti ostendit D. Bernardus, inquiens: *Mentior si non vidi abbatem sexaginta equos, & eò amplius in suo ducere*

Cardinaliũ pompa.

cere comitatu. Dicas ſi videas eos tranſeuntes, non patres monaſteriorum, ſed dominos caſtellorum, non rectores animarum, ſed principes prouinciarum. Sublimes autem huius ſeculi honores per equum ſignificari etiam D. Auguſtinus teſtatur, hoc Dauidicum explicans: *Hi in curribus, & hi in equis*: Hi (ait) volubili ſucceſſione temporalium bonorum trahuntur, & in ſuperbis præferuntur honoribus, atque in his exultant. Nec aliam ob cauſam equus ipſe apud poëtas nobilis, cæſareus, μεγαλοπρεπὴς, ſiue magnificus, ſeu potiùs magnos decens, & potentes viros, & περίβλεπτος, conſpicuus, illuſtris, & qui admirationi eſt, vocatur, & ἱπποβάμονα ῥήματα apud Ariſtophanem dicuntur grandia verba, & quæ quaſi equo inuehuntur ſublimi, & magnifico. Quemadmodum ergò regium quid & ſublimioris animi viri habitum ſemper fuit equitare, eodem pariter modo equorum curam gloriæ, honoriq. vertebant non vulgares homines, adeo, vt Plutarchus teſtetur, eum qui equi gubernandi ignarus eſt, equitare dedecere, non aliter, ac muſicæ ignarum, canere fiſtula. Ipſi enim viri principes equilia ſedulò, ſerioq. curabant, vt generoſæ notæ equos ad Circum, & bellum haberẽt. Atheas Scytharum rex, ipſe equum ſuum ſtrigili purgabat, vt idem Plutarchus meminit, & cùm Philippi Macedoniæ regis legati ad eum veniſſent, rogauit, an hoc quoque rex eorum faceret. Idem rex Ameiniam tibicinem præſtantiſſimum cùm aliquando cepiſſet, canere iuſſit quidem, ſed admirantibus qui aderant, dicebat ſe maiori cum voluptate equos audire hinnientes. Alcibiades, referente eodem Plutarcho, equos, quibus in Olympia vteretur, tãta cura, & ſtudio ipſe enutriuit, vt ad quinquennalem ludorum celebritatem ſeptem quadrigas perduxerit, quod antea nemo (inquit) vel regum, vel priuatorum hominum adhuc fecerat. Vnde equorum (quos eò duxerat) alacritate quartùm victor euaſit, vti indicant verſus Euripidis, quos ibidem Donatus Acciaclus latinos fecit. Pindarus Hieronem Syracuſanorum regem ἱππογάρμαν vocat, quaſi equis gaudentem, idq. duplici ſenſu, gaudentem ſcilicet equis, quod celete in Olympijs viciſſet, & quòd ſumma equos cura aleret, curaretq. Andromachen Hectoris coniugem tradit Homerus, ſuis ipſam manibus, fœnum, & auenam, mariti ſui equis præbuiſſe, quòd delectari ijs eum ſciret, & in bellorum vſum accuratiſſimè, & indulgenter alere. Oenomaus Eleorum rex, narrante Plutarcho, omnium regum ſtudioſiſſimus equorum, hæc animantia, ita dilexit, vt multa, & dira execraretur in capite equorum, qui ineunt Elide equas. Iuba verò author eſt equum à Semiramide tam ardenter adamatum, vt ſe ei ſubmittere poſſe exoptaret, quaſi animal eſſe, quod humanis non indignum eſſet amplexibus, indicatura. Non minor erga hoc animantis genus amor, ſeu potius inſania fuit Caij Caligulæ, qui equum ſuum nomine Incitatum ad cœnam adhibebat, eiq. in aureo vaſe hordeum apponebat, in poculis aureis vinum propinabat, ſalutem eiuſdem, & fortunam curabat, conſulem eum facturum ſe pollicitus, quod ſi vixiſſet, præſtitiſſet etiam, ſi Dioni credimus; & Suetonio, qui tamen paulò aliter iſthæc enarrat: *Incitato* (inquit) *equo* (cuius cauſa pridie Circenſes ne inquietaretur, viciniæ ſilentium indicere ſolebat) *præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, præterq. purpurea ornamenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & ſupellectilem dedit, quo lautius nomine eius inuitati acciperentur: conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.* Addit inſuper idem Dio, eundem Caligulam cùm aliquando Deum ageret, ipſeq. ſuijpſius ſacerdos eſſet, equum collegam aſſumpſiſſe. Cuſpinianus dicit Theophilactum Lacapeni Imp. filium, Patriarcham Conſtantinopolitanũ habuiſſe vltra duo millia equorum; & in alendis fuiſſe perpetuò intentum, ſed neque fœnum propoſuiſſe edendum, neque hordeum; ſed inter alios fructus, piſtachia, pineas, palmulas, & vuas paſſas, & caricas, eaq. omnia lectiſſima, vino fragrantiſſimo temperata, admixtis etiam croco, cinnamomo, alijſq. pretioſiſſimis aromatibus, in hoc luxu Verum Imp. ſuperans, qui, vt ait Capitolinus, equo ſuo nomine Volucri vuas paſſas, & nucleos in vicem hordei in præſepe ponebat. Fuit autem in Theophylacto minus id damnandum, ſed quòd allato nuncio, quòd nobiliſſima equarum peperiſſet, ſacrificans & iam preces recitans myſteriorum, præ nimio gaudio re ſacra necdum abſoluta ad ſtabulum accurreret, vt Cedrenus teſtatur, viſoq. pullo recens nato ſatiatus ſpectaculo, mox in templum rediret, vt rem ſacram ad finẽ perduceret, ferri æquo animo à pio homine non poteſt. Impium verò etiam, atque planè execrandum in Genſerico Vandalorum principe, quòd cùm Carthaginem cepiſſet, omneſq. opes interfectis incolis in ſuum ius vertiſſet, adiecto ad Eccleſiarum ſpoliationem animo, equorum ſuorum eas ſtabula fecerit, cuius rei teſtis Victor, & ex eo Rauiſius Textor. Iam & hoc quoque impium eſſe videtur, quod equos multis in locis, honore ſepulchri, non apud barbaros tantùm, ſed apud Græcos etiam, atque Romanos affecere. Cimon Miltiadis F. Athenienſis equabus ſuis, quibus tertiùm vicerat in certamine Olympiaco, ſepulchrum propè ſuum monumentum, ſtatuendum curauit, vt ex Plutarchi Catone refert Pontanus, meminitq. etiam Herodotus. Agrigentini tanti ſuos faciebant equos, vt poſt mortem non ſolùm ſepelirent, ſed tumulis etiam eorum pyramides erigerent, vt Plinius ait. Solinus verò eorum populorum regionem, equorum ſepulchris frequentem eſſe tradit, idq. ſupremorum meritis datum credi. Partheniam & Eripham equas fuiſſe Marmacis ferunt vnius ex procis Hippodamiæ, eaſq. ab Oenomao puellæ patre iugulatas, ſed poſtmodum ſepeliri iuſſas. Pauſanias

etiam

Marginal notes: *Honores ſæculares per equum indicati.* — *Pſal. 19.* — *Equi magnifica epitheta.* — *In Ranis.* — *Lib. de Fortuna.* — *Equos curare non ignobile.* — *In Apophthegm.* — *Atheas rex.* — *Alcibiades.* — *Hiero.* — *Andromache.* — *In quæſt. Græcis.* — *Oenomaus rex.* — *Semiramis.* — *Caligula.* — *Theophilactus Patriarcha.* — *Verus Imp.* — *Genſericus rex.* — *Equi ſepulti.* — *Cimon.* — *Agrigẽtini.* — *Parthenia, & Eripha equæ.*

E F G H

A etiam de Tyndarei equo terræ commisso sic loquitur. *Progressis paulò longiùs* (ab Achillis fano, quod à Sparta in Arcadiam rectà euntibus sese offert,) *est equi monumentum; quo in loco Tyndareus dicitur conuocatis Helenæ procis, super execti equi testibus iusiurandum concepisse, cuicunque Helena desponsaretur, armis se illius iniuriam, si à quopiam nuptiæ illæ violatæ fuissent, vindicaturum: cùm hoc illos sacramento adegisset, equum eo ipso in loco defodit.* In Patrocli rogo comburebantur etiam equi apud Homerum. Bucephala, siue Bucephalia Indiæ vrbs fuit, iuxta Hydaspen fluuium, ab Alexandro condita (inquit Strabo, & meminit etiam Plinius) sic appellata a Bucephalo equo, quo vicit Porum, & eo ipso in loco sepultus est. Equum Augusti à domino suo etiam sepulturam meruisse Romana testatur historia: de quo Germanici Cæsaris carmen extitisse, Plinius tradit: quòd cùm interciderit, aliud de eodem recitabo ex Ausonio, quod tale est

In Laconicis.
Tyndarei iuramentum.
Equi combusti.
Iliad. Ψ.
Alexander.
Augustus.
In Epitaphys heroū.

Prosphore, clamosi spatiosa per æquora Circi,
Septenas solitus victor abire vias.
Improperanter agens primos à carcere cursus,
Fortis prægressis, vt potereris equis,
Promptum & veloces erat anticipare quadrigas:
Victores etiam vincere laus potior.
Hunc titulum vani solatia sume sepulchri,
Et gradere Elysios præpes ad alipedes.
Pegasus hinc dexter currat tibi, læuus Arion.
Funis & ad quartum det tibi Castor equum.

B Boristhenes equus fuit Hadriani Imper. quo in venando propter alacritatem plerunq. vtebatur. Dio asserit, mortuo, ab Imperatore sepulchrum factum, columnamq. erectam cum inciso etiam epigrammate. Verus quoque Volucri suo aureum, vt Capitolinus testatur, simulachrum fecit, idq. semper secum portauit, ac tandem sepulchri honore cohonestari voluit, & quò grauius stomachemur (inquit Petrarcha) in Vaticano, tot inter sacra ossa ibi condita & condenda. Scythæ, authore Herodoto, cum rege defuncto, aliquam ejus pellicum strangulatam sepeliunt, & eum qui vina miscebat, & cocum, & hippocomum, & ministrum, & qui erat à nuncijs, necnon equos, & alias res. Circumacto anno rursum hoc agunt. E famulis regis, qui ingenui Scythæ sunt, intimos sumunt. Horum quinquaginta cùm strangularunt, ac totidem præstantissimos equos, eductis intestinis, expurgatis paleis replent, ac consuunt. Et vbi dimidium fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumq. dimidium super altera duo ligna, & item alia multa huiusmodi defixerint, tum super ea equos imponunt, crassis tignis in longum ad ceruicem vsque traiectos, ita vt priores fornices sustineant armos equorum, posteriores verò iuxta femora suscipiant vteros, vtrisque cruribus supernè pendentibus. Equos infrenant, eorumq. habenas ad palos extentas alligant. Dehinc desuper eorum singulos quinquaginta iuuenum strangulatorum, hunc in modum. Vnicuique eorum rectum stipitem per spinam ad ceruicem vsque transfigunt; quod inferius stipitis extat vltimum, infigunt tigno illi quo equus traiectus est. His equitibus sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum reges sepeliunt. Hucusq. Herodotus. Maior verò etiam equis exhibetur à Moxijs Tartariæ populis honor, qui constituto, & solemni quotannis die equum post aliquot cæremonias corio exuunt, carneq. in mensa absumpta, palea implent, & mox erectæ aræ impositum ceu propitium numen adorant, pellesq. pretiosiores offerunt, vt Iosaphat Barbarus in suo tradit itinerario. Apud Persas quoque equi, vt apud Molossos, canes sepulchra, & exequias meruerunt, vnde Statius:

Boristhenes equus.
Volucer equus.
Dial. 31. de equis.
Scythæ vt reges sepeliāt.

C

— Gemit inter bella peremptum
Parthus equum, fidosq. canes fleuere Molossi;
Et volucres habuere rogum, ceruusq. Maronis.

Lib. 2. Sylu.

Eosdem Persas scribit Alexander ab Alex. detonsis coniugibus, lugubri vlulatu, corpora extulisse, & in funere etiam clarorum virorum seipsos, equosq. atque alia iumenta totondisse. Herodotus autem de morte loquens Masistij, quem Græci Macisium vocauere, Vbi in castra (inquit) rediere D ingens luctus cùm omnem exercitum, tùm verò Mardonium honoratissimū tam apud Persas, quàm apud regem impleuit, ita vt eiulatus eorum omnem Bœotiam peruaderet, seq. ipsos, & equos tonderent. Itaque & Plutarchus Alexandrum asserit in luctu mortui Hiphæstionis equos mulosq. totondisse: cumq. moris etiam esset apud priscos, detonsa, vel euulsa coma, funera eorum honestare, quibuscum aliquam haberent necessitudinem, ita etiam Thessali cum sua coma equorum quoque iubas detondebant, vt Plutarchus meminit. Ne quis verò priscam tantùm, non modernā istiusmodi amentiam esse suspicetur, redire ei ad memoriam iubet Petrarcha, nec longè, seu loco, seu tempore requirendum. Adhuc enim (inquit) viuit, necdum senuit: & in terra Italica nobiscum degit is, quem nominare non est necesse: fortunæ vtiq. vir ingentis, nec parui ingenij, consilijq. vir, alioquin magni animi, nec insulsi, vbi quid seriò agendum incidit, qui tamen ægrotanti equo quē amabat, aureum puluinar, ac sericum cubile substrauit. Cumq. ipse interim podagra vinctus, atq. immobilis medicorum legibus regeretur, nihilominus tamen, aut seruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & suos medicos secum ducens, equum ægrum suum bis terq. quotidiè visitabat, illi suspirans, atque anxius assidebat, illum leniter manu tractans, blando murmure solabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intentatum, nil languenti amico debitum prætermissum fuit.

Lib. 3. c. 7.
Equi vbi tonsi.
Lib. 9.
In Pelopida.
Aureū puluinar equo substratum.

Fabulam

Fabulam fortaſſis poſteritas vocet: vera res, & magno in populo nota eſt. Sic vir fortis curam equi gesſit, vt propriam, ſic extinctum luxit, vt filium. Quidam ſanè apud Suidam ait, ſe alia ex alia regione fugere, ſæui domini metu, qui equos plus quàm homines curaret. Idem verò etiam amor ſtudiumq. ex ornatu cognoſcitur, quo vt olim, ita & noſtro tempore equos cohoneſtant. Tradit Ludouicus Romanus Narſingæ regis potentiſſimi equum tanti pretij eſſe credi, quanti eſt quæpiam ex noſtris vrbibus: propter incredibilē margaritarum, quibus oneratus eſt, copiam. Latinus rex apud Virgil. donat Aeneæ legatis

Ornatus equorum.

Lib. 4. Nauigat. c. 11.

Lib. 7. Aeneid.

Inſtratos oſtro alipedes, pictisq. tapetis
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent
Tecti auro, fuluum mandunt ſub dentibus aurum.

Iſtiuſmodi monilia, ornatiſſimas ceruicis equorum diuitias appellat Apuleius. Caij principis equus ornatum habebat ex purpura, & gemmis, & Verus Volucrem ſuum niſi ſagis fuco tinctis ad ſe adduci patiebatur: apparetq. vulgatiſſimum iſtiuſmodi fuiſſe ornatum, nam & Ouidius ait:

Lib. 6. Metamor.

Conſcendunt in equos, Tyrioq. nitentia ſucco
Terga premunt, auro grauidis moderantur habenis.

Nunc Cardinales purpura equos, mulosq. inſternunt, quod primùm fieri voluit, teſtante Platina, Paulus Secundus, qui pontificio apparatu maiores omnes ſuperauit. Poppæa Neronis vxor cùm equis delectaretur delicatiſſimis, eorū ſoleas nō ferro, ſed puriſſimo auro fecit, vt Tacitus, & Suetonius prodiderūt: & Sigonius refert quendam Marchionem nomine Bonifacium circa annum 1057. cùm ad ſponſam ducendam proficiſceretur, equos omnes argenteis calceatos ſoleis habuiſſe. Hiſce modò quæ hucusq. dicta ſunt, omnibus; multorum erga equos humanitas haud præter rationem addi poterit, vt maior adhuc equi dignitas, & erga eum ingenuorum virorum affectus declaretur: dignumq. ſcitu in primis, quod prodidit Pontanus de Ferdinando Aragonio, quia nempe equum ſuum, quo egregiè fuerat aduerſus inſidiantes vſus, freno liberauit, vacuumq. labore omni eſſe voluit, ſtabulario cuidam data paſcendi eius cura. Similiter Selimus Baiazetem patrem imperio ſpoliare conatus, victusq. ab eo prope Bizantium, cum paucis incitato perniciſſimi equi curſu, ſeſe vtiq. fatis ſuis reſeruans, Varnam profugit: (inquit Iouius.) Erat is equus vnicolor abſoluta nigritie, cui Carabulo, id eſt, atræ nubi nomen fuit. Huic poſtea rerum mortuo patre potitus, tanquam emerito vacationem dedit, ſic vt in honore habitus, ſine ſeſſore, ſola ex tectili auro ſtragula tectus, ad Perſas vſque & mox in Aegyptum deueherctur, eiq. demum mortuo ad Memphim, Alexandri Magni exemplum ſecutus ſepulchrum condidit, regio quidem animo, niſi necati ab eo fratres ſepulturæ honore caruiſſent. Alexander tantiſper dum in acie inſtruenda, vel dandis imperijs, vel monendo, vel inſpiciendo obequitabat, alio quam Bucephalo vehebatur equo, quoad Bucephalo velut emerito, & qui iam ætate grauis eſſet, parceret. Vbi verò prælium iniret, admouebatur ille, in quem cùm tranſiliſſet, ilicò iubebat claſſicum canere, vt apud Plutarchum legimus. Mexicani verò, cùm pro rege ſuo, & pro libertate dimicantes contra Ferdinandum Corteſium, nulla magis re extimuiſſent, quàm equeſtris turmæ impetu, equitemq. integrum eſſe animal Centauri ſpecie putaſſent, poſtquam equi duo Indicis confoſſi ſparis, mactatiq. clauarum ictibus concidiſſent, deprehenſo errore, detracta ſtatim equi ſcoria vſque adeo exactè tomento repleuerunt, vt viuorum effigiem repræſentarent, & in templo tanquam admirabilis rei ſpectaculo ſuſpenderunt, vt Iouius refert. Tanta verò etiam huius animantis inter alia præſtantiora eſt prærogatiua, vt nullum aliud gratius donum nobilioribus offerri queat, ideoq. Agamemnon iracundiam Achillis remiſſurus, duodecim pingues perniciſſimosq. equos ei donat: ipſe verò etiam Aetham à Sycionio illo accipit, eumq. propterea immunem à militia reddit: Cuius exemplo poſtea Ageſilaus, cùm aliquando equis deſtitueretur, opulentis iniunxit, vt pro ſe quiſque equum, virumq. præberet, ipſe verò vacationem haberet. Ita etiam videmus reges à Romanis, & hos quoque à regibus, equis phaleratis donatos fuiſſe. Latinus rex è trecentis, altis in præſepibus ſtantibus, centum electos legatis Aeneæ donat apud Maronem, vt modò recitaui. Et vt de noſtri temporis principibus etiam aliquid dicamus. Pace ad Vercellas compoſita (inquit Iouius) cùm Mantuanus princeps Carolo VIII. Gallorum regi priuato nomine pacem congratularetur, certatumq. vtrimq. eſſet muneribus, Mantuanus regiæ liberalitati minimè ceſſit; nam cùm duos eximiæ proceritatis equos quorum alter mille aureis venerat, dono accepiſſet, aliud ipſe nobiliſſimum equorum par regi dedit, quorum alter ſpadiceo erat colore, natus in Calabris, qui incredibili ad ſeſſoris nutum agilitate & in gyros circumflexus, & curſu, & ſaltibus incitatus, ſtupentibus Gallis, regem magnopere delectauit. Idem Iouius teſtatur Galeacium II. Mediolanenſium Ducem Leonato Clarentio Britanniæ regis filio inter alia pluſquam regalia munera, ſeptuaginta equos inſignes argenteis, & ſericeis ephippijs ſtratos dono miſiſſe. Huc ſpectat facetum illud à Ludouico XI. factum donum, de quo Aegidius Corrozetus ſic ſcribit. Gallus quidā nobilis animaduertens regem illum pro rapo ſibi à ruſtico quodam donato, mille donaſſe aureos,

Poppæa.

Lib. 8. de regno Ital.

Humanitas erga equos.

De liberal. cap. 36.

Ferdinādus rex.

Selimus Imperat.

Carabulus equus.

Lib. 34. Hiſtor.

Equi donati.

Lib. 13.

Donum facetum.

Lib. de dict. & fact. memorab.

A aureos, beneficium fœneraturus, generosum equum regi dono dedit. Hilari eum animo rex suscepit, & rapum syndoni inuolutum ex ærario depromptum homini dari iussit. Explicatoq. munere, cùm indignabundus nobilis se delusum conquereretur. Quæ verò hæc ludificatio, inquit rex, mille emptum aureis rapum equo centum aureorum pretium vix æquanti opposuisse? Fiebant verò potissimùm munera ob egregiè domi, forisq. nauatam operam, & ne à patrum nostrorum memoria recedamus, Benedictum Pisauricum, tradit Iouius, Magno Consaluo Veneti Senatus nomine ob benè, feliciterq. præstitam in oppugnanda Cephalenia operam, inter alia regia dona, decem Thracios equos dono obtulisse. Cn. Martius Coriolanus ob captum oppidum Volscorum Coriolos, ex omnibus quæ illi oblata sunt ab Imp. muneribus, nihil pręter vnius captiui hospitis salutē, & equum quo in acie vteretur, accepit, vt de eo testantur Liuius, & Plutarchus. Clœliæ puellæ Romanæ datus equus à Porsenna rege, referente eodem Plutarcho, ob fortitudinem, quòd obses cum nouem alijs virginibus ipsi data fluuium equo traiecisset, suoq. exemplo ad idipsum conandum inuitasset reliquas. Ouidius, quia aliquando ab Augusto equum dono accepisset, sese illi prius gratum, & amicum fuisse colligit, inquiens:

Consaluus magnus. *Coriolanus.* *Clœlia.* *In Publicola.*

At memini, vitamq. meam, moresq. probabas,
B *Illo quem dederas prætereuntis equo.*

Dignum verò etiam memoratu est, quòd scribit Petrus Gregorius Tolosanus in Syntagmate iuris de Theophilo Orientis Imp. ducem nempè quendā dignitate spoliasse, & perpetuo insuper damnauisse exilio, quòd militem strenuū equo, quo sępè se incolumē periculo extulerat, priuasset, & tanquā suum Imperatori donasset, eiusq. equi inopia, miles fusis suis postea interisset: iussisseq. viduæ militis restitui equum, & bona ei, liberosq. eius adiecisse. Cùm igitur reges terreni, atque mortales, ita sibi deuotissimos (inquit D. Chrysostomus) remunerare consueuerint; quanto magis omnipotens Deus, quia rex regum, & dominus dominantium est, Eliam suum tota se corporis, & animæ deuotione zelantem, post multorum laborum sudores, post dirarum persecutionum magnas illustresq. victorias, opima de mundo, & diabolo spolia referentem, igneo curru, & flammantibus equis impositum triumphali gloria præfulgente ad sua regna voluit peruenire? Ingens verò etiam honor, & pretium equi inde cognoscitur, quòd non pauci vbiq. ferè terrarum militare hoc animal tributi nomine sibi solui volunt. Pipinus Francorum rex victis Saxonibus eam dedit parendi legem, vt quotannis trecentos bellatores equos ad Francum perducerent. Eisdem & Gotricus Danorum rex hanc quoque tributi legem edixit, testantibus Saxone, & Crantzio, vt eorum Duces, quoties C apud Danos regni mutatio obuenisset, centum equos niueos nouo regi penderent: Quòd si verò nouus Saxonibus Dux daretur, is quoque consimili pensione subiectionis suæ solenne præberet indicium. Vladislaum Polonorum regem tradit Cromerus Valachis tributum centum equorum, quadringentarum purpurarum, totidem boum, ducētorum curruum in singulos annos imposuisse. Henricus verò Secundus Imp. Babenbergæ scribit Cuspinianus, in honorem DD. Petri, & Pauli, ac martyris Georgij episcopatum erexisse, prædijs ditauisse, instituisseq., vt quotannis albus equus Romano præsuli tanquam eius sedis defensori ab episcopo mitteretur. Iam & hoc amplius est, pro non solutis equis vrbium excidia subsecuta inuenimus. Hercules Ilium cepit, destruxitq. cùm Laomedon Trois equos, quos pro filiæ salute fuerat pollicitus, non soluisset. Huc referri potest memoratu digna vindicta cuiusdam equitis propter ereptū sibi equum, quam nobis in hæc ferè verba recitauit Sigonius: Ardouinus Lombardus spectatæ virtutis, atque ingentis animi vir, à Ducliano Græci Imper. Catapano, grandi data pecunia Candidati honore affectus, & oppidis quibusdam Apuliæ præpositus fuerat. Is cùm in Siciliensi expeditione Saracenum quendam in Sicilia prostrauisset, insignem D eius equum, quem sibi pugnās pepererat, à Maniaco Catapano, Ducliani præcessore impetrare non potuit, verùm eo cum dedecore spoliatus est. Huius vlciscendæ iniurię cupidus consilium eripiendæ Græcis Apuliæ cepit. Itaque simulato voti causa Romam itinere, Auersam ad Ranulphum comitem genere Normannum, se contulit, atque eius animum ad Apuliam inuadendam accendit; effœminatos appellans Græcos, terram opulentam, Normannos iam numero, armisq. præstantes, turpe esse exiguis parui atque obscuri oppidi finibus esse contentos. Consilio comprobato Ranulphus strenuos ei duces duodecim cum trecentis militibus, pactus, vt quæcunque occuparentur æqua inter omnes sorte diuenderentur; quibus rebus sacramento firmatis, repente omnes impetū in Apuliæ fines fecerunt, atque imparata omnia nacti Melphim totius Apuliæ claustrum, atque inde Venusium, aliaq. oppida ceperunt. Hucusq. ille. Præ cæteris verò, quæ hactenus recitauimus, maximè equorum gloriæ etiam ascribi debet, quòd non solùm amissos, furtoq. ablatos in omni terrarum angulo non sine vitæ periculo seriò, seduloq. quærerent, sed etiam ob repertos dijs immortalibus templa erigerent, cuius rei de Vlysse testimonium præbet Pausanias, inquiens: *Vlysses equos per totam Græciam quærens, tandem reperit, illicq. loci Dianæ templum erexit, quam Eurippen inde cognominauit; addito item equestris Neptuni signo.* Possum modò non paucas rationes alias adducere, cur primum

Lib. 3 6. cap. 37. *Miles propter ablatū equum punitus.* *Homil. de Ascens. Eliæ.* *Elias.* *Equi pro tributo.* *Ex equis nō solutis damna.* *Lib. 8. reg. Ital.* *Vindicta propter ereptū equum.* *Templa propter repertos equos erecta.* *In Arcadicis.* *Diana Eurippe.*

in hac

in hac noſtra hiſtoria locum equo dederim, ſed quantum cæteris præſtet corporis, ac animi potiſſimùm dotibus, robore nempè, curſu, agilitate, pernicitate, ingenio, docilitate, magnanimitate, fide, amoreq́. erga dominos, in proſequenti tractatu diligenter oſtendemus; nunc tamen hoc vnum ceu pro epilogo adijciemus, quòd, ac ſi equos continuò cogitarent, per ſolam pleriq. Hipponam equorum præſidem iurarent; id quod teſtatur Iuuenalis: *Iurat Solam Eponam & facies olida ad præſepia poſtas*. Quin & de ſuo etiam nonnulli nomine equorum greges appellabant, vt ad poſteros ſui memoriam, equorum propagatione tranſmitterent, vt Baſilius meminit.

Per equorũ Deam iurare.

SYNONYMA. ÆQVIVOCA.

Sus. Suſah.

SVS, Hebræis, equus eſt, Suſah verò equa: & quemadmodum ἵππος apud Græcos in fœminino genere, tùm equam, tùm equitatum ſignificat, ita quoque Suſah nonnulli primo Canticorum, equitatum, vel multitudinem equorum exponunt. Sus autem nonnulli equum dici credunt quaſi à gaudio; alij verò, quòd in bello ſit agilis, & non caput tantùm, ſed & corpus totum, & vocem attollat, à Nus, quam etymologiam improbat Pagninus. Apud Hieremiam loquentem de auibus, quæ tempus ſuum norunt migrandi, & redeũdi, Sus, vel Sis exponitur grus, Ionathan tamen reddidit equum: ſicuti etiam Aquila; D. Hieronymus alibi pro eadem voce Miluum, alibi Hirundinis pullum: Septuaginta & Symmacho eſt χελιδών, id eſt hirundo. Mihi magis placet, vt ſit grus, quoniam apud Eſaiam, vbi dicitur: *Sicut grus, & hirundo, ſic garriebam, meditabar ſicut colũba*, pro grue Hebraicè Sus legitur. Pro Sus Exodi nono Chaldaicè legitur Suſuatha. A Sus σουσίας factum etiam videtur, quo nomine Syris equum vocari Varinus tradit. ReKeſch ſunt qui equum præſtantem, & qui annis minimè ſit confectus, exponũt, quidam etiam equum velociſſimum, cuius ſit vſus in bello: alij verò vertunt mulum, D. Hieronymus veredarium, ſed in Geneſi per reKeſch intelligit equitatum, per reKuſch verò poſſeſſionem. Idem Achaſtranim Eſther 8. vertit veredarios, alij mulos, alij camelos celeriter currentes. Dicuntur verò etiam equi per excellentiam, ſicuti & tauri, abirim, id eſt robuſti. RamaKim dicunt pro equo Chaldei, Arabes RamaKa, quo modo etiam Iſmaëlitica lingua vocari equum inuenio. Syluaticus pro faras exponit equum, & hara faras ſtercus caballinum, & anfeſcalferas coagulum caballinum, & dheneb hachil, caudam equinam herbam, vt hachil equus ſit, nam dunab ſiue denab pro cauda apud alios quoque reperitur. Græci ἵππον dicunt, & vt Etymologus vult, παρὰ τὸ ἵεσθαι τοῖς ποσί, quòd pedibus mittatur: additq́. π. duplicari ad differentiam τοῦ ἵπος, quæ vox laqueum ſignificat. Atticis tàm fœminino, quàm maſculino genere proferri, necnon & poëtis Lexicographi paſſim tradunt; quæ tamen res non paucis cauſam præbuit, vt modò equum, modò equam redderent, prout ſcilicet Græcè prolatam eam vocem offenderent: nec contenti etiam nonnulli dixiſſe τὴν ἵππον, addere etiam θήλειαν volunt, nõ ſine eruditorum riſu. Iones verò addunt diſtinctionem, nam cùm τὴν ἵππον, τὴν ὄνον &c. dicunt, iſtiuſmodi animantium greges, ſiue armenta indicant. Oppianus equam ἱππάδα vocat. Iam verò quemadmodum equitem pro equo veteres quidam poſuerunt, vt Virgilius: *Atq; equitem docuere ſub armis inſultare ſolo*, vt Ennius apud Nonium Marcellum: *At non quadrupedes equites, &c.* & equum pro equite, vt idem Virgilius.

Cap. 8. — Cap. 38. — Suſuatha. — ReKeſch. — Cap. 14. — Achaſtranim. — Abirim. — RamaKim. — Faras. — Hachil. — Eques pro equo, & equ° pro equite. — Lib. 3. Geor. — Lib. 8. Aeneid.

Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab alto
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu
Vtq́; acres concuſsit equos, vtq́; impulit arma.

Sic & ἵπποι pro ipſis equitibus dicuntur apud Homerum in hoc verſu:

Ὀτρύνων ἱππῆς τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, id eſt,

Inſtigans tùm equites, tùm viros ſcutatos, hoc eſt pedites armatos: & equitàre tàm de equite, quàm de equo ipſo dicitur, vt notat Nonius ex hoc Lucilij:

Equitare.

Quis hunc currere equum, non æquè equitare videbat?
His equitat, curritq́; oculis. Alij ſic citant ex Lucilio:
Nempe hunc currere equum nos, atque equitare videmus.

Sic enim citat Macrobius. Ἵππος præterea alias habet ſignificationes: eſtq́. in primis ſyderis nomen apud Proclum: de quo Cicero hos verſus recitat ex Arato:

Libro 2. de nat. Deo.

Huic equus ille iubam quatiens fulgore micanti
Summum contingit caput aluo, ſtellaq́; iungens
Vna.

Hunc equum Aratus, vt Higinus refert, & alij complures Pegaſumq; Neptuni & Meduſæ Gorgonis filium dixerunt; qui in Helicone Bœotiæ monte vngula ſaxum feriens, fontem aperuit, qui ex eius

Pegaſus.

nomine

A nomine Hippocrene est dictus: alij verò dicunt, quo tempore Bellerophontes ad Prœtum Abantis filium, Argiuorum regem deuenerit, Antiam regis vxorem hospitis amore inductam, petijsse ab eo, vti sibi copiam faceret, promittens ei coniugis regnum. Quæ cùm impetrare non potuisset, verita ne se ad regem criminaretur, occupat, cum sibi vim afferre voluisse Prœto dicit: qui quòd eum dilexerat, noluit ipse supplicium sumere, sed quòd æquum esse sciebat, mittit eum ad Iobatem Antiæ patrem, quam alij Sthenobœam dixerunt, vt ille filiæ pudicitiam defendens, Bellephorontem obijceret Chimæræ, quæ eo tempore Lyciorum agros flamma vastabat. Vnde victor profugiens post fontis inuentionem cùm ad cælum contenderet euolare, neque longè iam abesset, despiciens ad terram, timore permotus decidit, ibique perisse dicitur: equus autem subuolasse, & inter sydera ab Ioue constitutus existimatur. Alij non criminatum ab Antia, sed ne sæpius audiret quod nollet, aut precibus eius moueretur, profugisse Argis dixerunt. Euripides autem in Menalippa: Hippen Chironis Centauri filiam, Thean antè appellatam dicit, quæ cùm aleretur in monte Pelio, & studium in venando maximum haberet, quodam tempore ab Aeolo Hellenis filio Iouis nepote persuasam, concepisse, cumque iam partus appropinquaret, profugisse in syluam, ne patri, cùm virginem speraret, nepotem procreasse videretur. Itaque cùm parens eam B prosequeretur, dicitur illa petisse à deorum potestate, ne pariens à parente conspiceretur. Quæ deorum voluntate, postquam peperit, in equam conuersa, inter astra est constituta. Nonnulli eam vatem dixerunt fuisse, sed quòd deorum consilia enunciaret, in equam esse conuersam. Callimachus autem ait, quòd cum desijsset venari & colere Dianam, in equam ab ea conuersam esse. Hęc dicitur etiam hac re non esse in conspectu centauri, quem Chirona nonnulli esse dixerunt, dimidiamque apparere, quòd noluerit sciri se fœminam esse. Hæc itaque omnia Higinus. Ptolemæus verò duos in cælo equos collocat, aut vt rectiùs dicam (inquit Ioan. Stœflerus) duas equorum partes. Vnus dicitur prior equus, aut caput equi, cui Ptolemæus numerat quatuor stellas occultas, suo tempore in Capricorno, nostro in Aquario, de eo præter commemoratos, alij verbum non faciunt. Alter Arabicè Alpheratz, latinè equus secundus; aërius, volans, Pegasus, equus dimidius, cuius prior pars patens vsque ad vmbilicum. De ortu huius equi sic cecinit Manilius.

Chimera. *Hippe.* *Comm. in Sphæram Procli.* *Equus prior.* *Equus secundus.* *Lib. 14.*

Piscibus exortis cùm pars vicesima prima
Signatum terræ lumen fulgebit & orbi,
Aëreus nascetur equus, cæloque volabit,
Velocesque dabit sub tali tempore partus,
C *Omne per officium vigilantia membra ferentes,*
Hic glomerabit equo gyros. Et rursus:
Vilibus ille etiam sanabit vulnera succis
Quadrupedum, medicas artis in membra ferarum
Nouerit, humanos & quæ nascentur ad vsus.

Lib. 5.

In vulgari Athenæi codice ἵπποι legitur pro pullo gallinaceo, his verbis: καὶ γὰρ ὀρνίθων πλῆθος τῶ ἀεὶ καὶ χηνῶν: ἔτι δὲ τῶν νεοσσῶν ὀρνίθων, οὓς ἵππους τινὲς καλοῦσι; id est, *erat & gallinarum & anserum ingens multitudo, tum etiam pullorum gallinaceorum quos quidam equos vocant.* Sed hîc Dalechampius pro ἵππους restituit πίππους, quo nomine appositè & significanter dici posse putat pullos per onomatopœiam; pipiunt enim. Hermolaus tamen Athenæum arbitratur harum auium pullos ἵππους quasi equulos dixisse: pulli enim propriè sunt equorum, vt modò patebit: Et reuera κόττος non solùm etiam est gallinaceus, sed idem quoque ἵππος teste Hesychio dicitur, & non D incongruè gallinaceus dicetur equus, cùm sit æquè alacer, æquè animosus, instabilis, & salax. Ἵππος quidem Aristoteli auis genus est, quam Gaza piponem reddidit, vt in Ornithologia nostra ostendimus: & ἵππος Hesychio & Varino magnus est piscis marinus: & Athenæus citat Numenij versus & Antiphanis Colophonij, qui hippos inter pisces numerant; cæterùm is dubitat, an hippi pisces ijdem sint, quos Epicharmus ἱππίδια cum epitheto λεῖα vocat, id est, equuleos læues, nimirum sine squamis: & ipsi etiam Hippidion genus piscis esse docent. Nos verò suo loco cancros in Phœnice ἵππους vocari diximus, id est, equites, & sic vocari ex Plinio ostendimus, quòd tantæ sint velocitatis, vt consequi non sit. Est verò ἵππος etiam oculi affectus ab ipso ortu proueniens, quo instabiles sunt oculi ac semper mouentur, vtique motum sustinentes in concussu & tremore assiduo consistentem. Accidit oculum firmanti musculo, qui visorij instrumenti basim complexus est. Meminit eius affectionis præter authorem definitionum medicarum Galeno attributarum, ipse quoque Galenus his verbis: *Stridere dentibus ex natura, simile est affectui oculorum insito quibusdam, quem appellitant equum, cùm nullo tempore manere possint requieti* (nimirum à motu illo sursum deorsumque facto, qualis equitantibus contingit) *sed in modum intremiscentium subinde nictant.* Postremò ἵππος accipitur pro pudendo cùm viri, tùm mulieris, cuius significationes fortassis ratio dari potest, quòd vterque in libidinem apprimè

Pullus gallinaceus. *Hippos auis* *Pipo auis.* *Hippos piscis.* *Cācer eque* *Oculi affectus equus dictus.* *Comm. in Prognost. Hipp. c. 9.*

Pulli Veneris. pronus eſt: nam & meretrices, item adoleſcentes, puellæq; & virgines πῶλοι, quaſi τῆς Ἀφροδίτης πῶλοι teſte Heſychio dicuntur, id eſt Veneris pulli. πῶλος autem propriè de equino pullo dicitur poëtis equus ſimpliciter, vnde πωλεύειν & πωλοδαμνεῖν eſt pullos equorum domare, vel domandos locare, & πωλεία apud Vlpianum in tractatu de ædilitio edicto armentum. *Pullus.* Latini quidem etiam pullum dicunt de cuiuſq; animantis paruo fœtu, ſiue id quadrupes ſit, ſiue auis, frequentiùs tamen iumentorum fœtus, vt equi, & aſini, pullos appellant; quin Hermolaus pullos propriè equorum eſſe aſſerit: & Scholia apud Ariſtophanem in Pace, vbi πωλίον meminit, πῶλος addunt propriè dici fœtus equorum, & aliarum quadrupedum, quas κτήνη Græci nominant. *Alla.* Ἄλλα Caribus equum ſignificabat: hinc Allabando cuidam nomen, quòd in equeſtri prælio ſtrenuè nauaſſet operam, ab alla ſcilicet, id eſt equo & banda, id eſt, victoria, vt legitur apud Stephanum, qui ab eo *De vrbibus.* Alabandam vrbem conditam fuiſſe addit. *Caccabe.* Κακκάβη olim vocabatur Carthago; quam quoque vocem incolarum lingua caput equi ſignificare Stephanus tradit. *Calpis.* Κάλπις Heſychio, & Varino exponitur ἵππος βαδιςὴς καὶ εἶδος δρόμου, equus gradarius, & genus curſus: δάμνος verò eiſdem ſecundum Ligures equus eſt, vti etiam ἴκκος Etymologo in ἱπποσύνη. *Moriæ.* Μωρίαι verò illis ſunt equi & boues ſecundum Arcades, & μέσων, πωλίον, φοράδες, αἱ θήλειαι ἵπποι, id eſt equæ; *Polion. Scalaces.* Σκάλακες genus quoddam equorum, & talpæ ſignificantur eadem voce. Καβάλλος eidem Heſychio (nam Græci aliàs καβάλλην ferè dicunt,) eſt ἐργάτης ἵππος, id eſt operarius equus: in quo ſanè ſenſu accepiſſe etiam videtur Plutarchus, dum ait: ὄνῳ τῷ τυχόντι καὶ καβάλλῃ χρώμενος, non expectans videlicet *Lib. de non fœnerando.* ἱπποσύνας μηδὲ ὀχήματα ζευκτά. *Caballus.* Similiter apud Latinos quoque caballus vilitatis ferè ſignificationem habet. Seneca de Catone: *O quantum erat ſæculi decus, imperatorium, triumphalem, cenſorium, & quod ſuper omnia Catonem, vno caballo eſſe contentum.* Lucilius.

Succuſſator tetri, tardiq; caballi. Horatius:

Aut Olitoris aget mercede caballum.

Idem elegantiſſima metaphora indicauit Auſonius, inquiens:

Cui ſubiugabo de molarum ambagibus,
Qui machinali ſaxa voluunt pondere
Tripedes caballos, terga ruptos verbere.

D. Hieronymus explicatus. Hinc falli Cælium innoteſcit, qui caballos intelligi à Diuo Hieronymo putat maiores equos, ſicuti mannos (inquit) accipimus minores. Verba Hieronymi hæc ſunt. *Vt ſtatim cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere.* nam horum verborum ſenſus eſt: ſicuti galea militare capitis velamentum validius eſt tiarâ in pace apud Perſas & Medos geſtari ſolita: ſic equus quaſi per excellentiam de animoſo, & bellatore equo dictus, caballo præfertur, qui pacis tempore ad diuerſos labores ſeruit. Eſt tamen etiam quando caballus pro equo bellico accipitur, *In caſtris permanſi inde caballum reduxi ad cenſorem.* Apud Græcos paullò antiquiores caballi vocem non reperias, appareto; à Latinis accepiſſe, id quod etiam ex diuerſitate ſcribendi arguitur, nam modò β. duplicant, modò etiam per ſimplex λ. efferunt: quemadmodum & in alijs pleriſq; Latinis ſcribendis Græci plurimùm variare ſolent. Suidas tamen à Græcis etymologiam petit; καβαλλὶς (oxytonum, non proparoxytonum, vt Etymologus habet) ὁ ἀπὸ κάπης ἅλις ἐσθίων. κλίνεται δὲ καβαλλίνος. ἐγκεῖται δὲ ἡ κάπη, καὶ τὸ ἅλις. περίττωμα γὰρ ἐςι τῶν ἀπὸ κάπης ἐσθιόντων ἀλογων. hoc eſt, vt *Caballus vnde dictus.* aduertit Geſnerus, Caballis, nomen compoſitum eſt à nomine κάπη, quod præſepe ſonat, & aduerbio ἅλις, quod eſt abundè. Ferè enim tanquam abundans aliquid in terram delabitur iumentis quæ ex præſepibus paſcuntur. Latini aliam nominis rationem reddunt, alij caballum dictum dicentes, quòd cauet terram vngula impreſſa. Sic enim Iſidorus: *Caballus à cauando dictus, propter quod gradiens vngula impreſſa terram concauat, quod reliqua animalia non habent.* *Lib. 12. Etymol. c. 43.* Camerarius verò vocem ab antiquis fictam conijcit à ſonitu, quem edunt pulſu vngularum. *Hinnus. Ginnus.* Ἴννος, hinnus, & γίννος ginnus ferè confunduntur & pro pumilo equo accipiuntur; ſed haud ſcio an benè. Vtramque enim vocem pro ſpecie ab equo diuerſa, in equino tamen genere accipi certo certiùs noui. Hinni patrem habent equum, aſinam verò matrem: ginni contrà matrem equam, patrem mulum. Vtraque aſſertio veterum teſtimonio authoritateq; roboratur. *Muli & hinni* (inquit M. Varro) *bigeneri, atque inſitij, non ſuopte genere ab radicibus: ex equa enim & aſino fit mulus, contrà ex equo, & aſina hinnus, vterq; eorum ad vſum vtilis, partu, fructu, ventre.* Et paullò pòſt: *Hinnus minor eſt quàm mulus corpore, plerunq; rubicundior, auribus vt equi, iubam & caudam ſimilem aſini habet.* Columella. *Qui ex equo & aſina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint quod hinni vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt.* Plinius: *Equo & aſina genitos mares, hinnulos antiqui vocabant: contraq; mulos quos* *Ginni ortus.* *aſini & equæ generarent.* Alterius ſententiæ author eſt Ariſtoteles: *Mulus* (inquit) *cum* *Lib. 8. c. 44.* *equa coniunctus* γίννον procreauit, Gaza Innum reddidit, Plinium fortaſſis ſecutus, qui hoc ita tranſtulit: *In plurium Græcorum eſt monumentis, cum equa muli coitu natum,*

quem

A *quem vocauerint hinum, id est paruum mulum.* Vbi quoque hinum ſcribit per ſimplex n. Cæterùm omnes Ariſtotelis Græci codices γίννον habent. Eſt verò etiam eidem Ariſtoteli ginnus, pumilio equus, vel pumilio aſinus: *Ex equo, & aſino* (inquit alibi) *ginni proueniunt, cum conceptus in vtero ægrotauit.* Et rurſus: *Prodeunt quos ginnos vocant, ex equa, cùm in gerendo vtero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, & porcorum, quos poſthumos vocant; & quidem vt pumilio, ſic ginnus modum ſuo genitali excedit.* Vnde Varino & Suidæ ἰννοὶ ſunt οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων, νάννοι verò οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων, id eſt pumili: In quo ſenſu etiam ὕννος ſcribitur apud eundem Varinum, nec non Heſychium, ὕννος, πῶλος ὁ ἐν τῇ γαςρὶ νοσήβας πρὶν κυηθῆναι, id eſt pullus in ventre ægrotus, antequam prodit. Quia verò ſic natus pullus, ſemper pumilio erat, neque ad ſolitam magnitudinem excreſcebat, factum puto, vt poſtmodum pumiliones equi omnes ginni dicerentur, atque hinni, quia hinnos à ginnis neſcirent diſtinguere, & haud ſcio, nunquid etiam Heſychius, & Varinus formata inde voce νίννον exponunt τὸν καβάλλην ἵππον. Notandum verò omnes hinnum vocari dicere, quaſi de mare tantùm intelligant. Nonius tamen, vt & Hermolaus obſeruauit, capite de cornu cerui apud Dioſcoridem, ſi fæmella ſit ex aſina concepta, equi coitu, hinnas appellauit. Alibi etiam Ariſtoteles ἴννον à ginno manifeſtiſſimè diſtinguit, quæ ſunt iumenta do-

B cens: *Generis* (inquit) *quadrupedum quæ animal gignunt, plures quidem ſpecies intelliguntur, ſed nullis ferè notatæ nominibus. Singulorum enim nomina habentur, vt hominis, leonis, equi, cerui, canis, reliquorumq́ ad hunc modum. Nullis ferè inquam, quoniam genus vnum, vel ſuper ijs omnibus, quæ iumenta nominamus, vt equo, aſino, mulo, ginno, hinno, & mulis, quas terra Syria fert, &c.* Hinnulus idem quod hinnus, ſed præter ex equo & aſina genitum Plinio authore, eſt etiam fœtura capreolorum, caprarum, damarum, leporum, ſimiliumq́; vt errauerit (inquit Hermolaus) qui diſtinctionis ſtudio confinxit, hinnulos ceruini generis eſſe pullos, equini verò inulos vocari: quin ſi mutare oportet, verius ſit inulos per ſimplex n. & ſine flatu ceruinos pullos accipi: hinnos autem & hinnulos per duplex n. & cum aſpiratione ex aſina conceptos equi coitu. Heſychius ἴννυς præterea exponit παῖδας, item ἴννλω κόρλω μίκραν καὶ τλὼ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ, ſignificans dici de puella paruula, item de pupilla oculi: quibus addi iubet Henricus Stephanus ἴννις, quod vocabulum idem Heſychius exponit ὑὸς νέος, παῖς βρέφος, ἀνάγονον, νήπιος. Ἧνις verò ei eſt βȣ̃ς ἡ ἐνιαυσιαῖα, bos annicula, ἤνιος, τελείȣ, νέȣ. Κέλης non ſimpliciter equus eſt, ſed qui ab vno ſeſſore agitatur, & regitur, & vt Euſtathius, & Varinus aiunt, ὁ ἄζευκτος, ſiue ἄζυξ, ὁ κατὰ μόνας ἐλαυνόμενος, ᾧ εἷς ἀνὴρ

C ἐπικάθηται, ὁ μονάμπυξ, καὶ δρομικὸς, ὁ νῦν σελλάριος λεγόμενος καὶ γύμνος· hoc eſt, equus ſingularis, non iunctus ad currum, idoneus ad currendum, qui nunc ſellaris, ſeu ſellarius dicitur, & nudus. Ariſtophanis interpres celetem ait eſſe equum generoſum, quem ad certamen alerent equites, quoue ipſi ſigillatim vterentur, quique ad bigas, aut currus non ſubmittitur. Sunt qui deſultorium equum Latinè interpretentur, deſultorios autem aiunt eſſe ephippiatis equis contrarios, hoc eſt, ſine ephippijs, quales ſcilicet ἀμφίππȣς Græci dicunt, ſed deſultorij potiùs ſunt, qui cùm bini, vel plures etiam ab equite trahuntur, alternatim inſidentur, prout hic vel ille inſidentis, aut curſu, aut onere laſſus eſt, vt ſuo loco fuſiùs oſtendetur, celes verò vnicus tantùm ſemper intelligitur, quaſi μόνιππος, præterea deſultorij ἀμφίπποι erant, cum celes tam de ſtrato, quàm non ſtrato intelligatur. Homerum tamen celetes pro deſultorijs dixiſſe certum eſt, & ab multis annotatum. Κέλητες verò etiam dicuntur ipſi equitantes, qui non bigis, aut quadrigis, ſed vno tantùm equo certabant. Hinc equites Romanos, qui poſtea Troſſuli dicti ſunt ab oppidi nomine, quod ſua ipſi opera ſine peditatu expugnaſſent, prius Celeres dictos eſſe Iulius Cæſar Scaliger dicit. Dictus autem κέλης videtur, vel à verbo κελέυειν, quod exponitur iubere, hortari, & excitare voce, vel à verbo κέλλειν, quod eſt τρέχειν ſiue βαδίζειν, id eſt currere, vel quòd διεσκελισμένον, id eſt diuaricatis

D cruribus inſidere mos ſit. Quia verò celete equo vnus tantùm ſeſſor vehitur, nauigium paruum, quod vnicum ferè tantùm ferre poteſt, κελήτα etiam & κελέτιον vocauerunt. Bayfius ait nauigium eſſe actuarium, quod vno remo, non binis, aut ternis per ſedilia agebatur, cùm tamen plures (ait) remiges haberet. Celocem Latini interpretantur authore Gellio. Heſychio item nauigij pars eſt. Χρυσάμπυξ epitheton potius eſt, quàm ſynonymum equi verum, ſiquidem ſic dicitur propterea, quòd ἄμπυξ teſte Euſtathio dicitur σειρὰ κατὰ χρίσος τὰς περὶ τὸ μέτωπον τρίχας τῶν ἵππων συνδέȣσα, id eſt, catena, ſeu funiculus auratus, quo comæ in equorum frontibus ſparſæ colligantur: cæterùm non ſolùm equis tribuitur hæc ἄμπυξ, ſed & mulieribus, vt idem Euſtathius indicat, dicens ἄμπυγα fuiſſe mulierum διάδημα τι πρὸς ἀνάδεσιν τριχῶν, ἃς περισέλλοντες οἱ παλαιοὶ ὑπὸ τȣ̃τον ἦγον, nam his verbis indicat ampyga nominatum fuiſſe, & vinculum illud quo conſtringuntur fluxi crines, & verò etiam vittam, quæ comis iam colligatis ſuperinducebatur. Nunc Latina proſequemur. Sunt qui hoc animal equum Latinis vocari volunt ab æqualitate, ſiue paritate, eò quòd pares antiquitùs iungebantur, ſed Iſidorus dictos ait equos eò, quòd quando quadrigæ iungebātur, æquabantur, pareſq; forma & ſimiles curſu copulabantur. Ab equo fit equulus ſiue equuleus, vt ab

Lib. 6. de gener. animal.
Lib. 6. Hiſt. 24.
Porci poſthumi.
Hynnus.
Ninnus.
Hinna.
Lib. 1. Hiſt. cap. 6.
Iumenta.
Hinnulus.
Inulus.
Hinis.
Celes.
Sellaris equus.
Equus deſultorius.
Iliad. O.
Lib. 1. poet. cap. 22.
Lib. de re nauali.
Celetium nauigium.
Celox.
Chryſampyx.
Equus vnde dictus.
Lib. 12. cap. 43.

Equulus. Equuleus.

ἵππος, ἱππάριον, ἱππίδιον, ἱππίσκος, quibus nominibus equus nouellus, aut pullus equinus intelligitur: ἱππίδιον tamen Varino, & Heſychio piſcis nomen eſt. Cicero aliquando equuleũ, vt dum ait: *Vt fama debilitetur equuleorum nimis effrenata vis*: &, *vt iniecto equulei freno repentè exagitatur nouo*: aliquãdo equulum, dixit: *vt Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert.* Et: *Omnia in perfectis, & maturis decet eſſe meliora, vt in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in viro quam in puero.* Liuius equuleum dixit, *Bos equuleum peperit*: Varro equulum. *Sunt qui dicunt poſt annum, & ſex menſes equulum domari poſſe.* Hic & equulam; Hermolaus equilam legit: & reuera eiuſdem Varronis verba citantur apud Nonium ex lege Menia, hoc modo: *Nemo eſt tam negligens, quin ſumma diligentia eligat aſinum qui ſuam ſaliat equilam.* Equi vis pro ipſo equo apud poëtas loquendi modus vſitatus vtriuſque linguæ. Hinc apud Ciceronem in Arato, vbi habetur:

Equula. Equila. Equi vis.

Serius hæc obitus terrai iuſsit equinis.

Lib. 8. Aduerſ. cap. 17.

Hadrianus Turnebus legit equi vis. Iam verò equus apud Horatium accipitur pro ipſo coitu, & amplexu, vbi ait:

Lib. 2. ſat. 7. Equus pro coitu.

Te coniunx aliena capit, meretricula Dauum,
Peccat vter noſtrum cruce dignius? acris vbi me
Natura incendit; ſub clara nuda lacerna
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus, aut agitauit equum laſciua ſupinum,

Nec non apud Martialem:

Lib. 11. Epigram.

Maſturbabantur Phrygij poſt oſtia ſerui,
Hectoreo quoties ſederat vxor equo.

Pro labore. Lib. 4. Eleg.

Et quia equus animal eſt nulli non operi faciendo aptum accipitur etiam pro ipſo ſudore, ac labore. Propertius:

Sacra dieſq; canam, & cognomina priſca locorum,
Has meus ad metas ſudet oportet equus.

Lib. 7. c. 36. Pro machina murali. Equuleus quale tormentum. Lib. 4. de finibus. Lib. 5. Tuſcul. Lib. 5.

Plinius tradit equum fuiſſe vocatam muralem eam machinam, quæ ſuo tempore aries appellabatur, eamq; ab Epeo ad Troiam inuentam. Arietem à Carthaginenſibus excogitatum Vitruuius, & Tertullianus quidem memorant, Higinius tamen Troianum equum, machinam oppugnatoriam fuiſſe ſcribit. Sed plura de equo Troiano, ſiue Durio inter prouerbia dicentur. Equuleus verò etiam tormenti genus, vt meminit Cicero: *Nec ſi ille ſapiens* (inquit) *ad tortoris equuleum à tyranno ire cogatur, ſimilem habeat vultum, & ſi ampullam perdidiſſet*: Et rurſus: *Hæc etiam in equuleum inÿciuntur, quo vita non aſpirat beata.* Seneca. *Sæuitia commenta eſt equuleos, cruces, vncum, & tunicam illam alimentis ignium illitam, & intextam.* Quale autem tormenti genus eſſet alij aliter tradunt. Sunt qui machinam ligneam fuiſſe dicunt, & Sozomeno ξύλον βασανιστήριον appellari his verbis: καὶ δημοσίᾳ προσαγαγὼν πρὸς τὸ βασανιστήριον ξύλον αἰωρεῖσθαι προσέταττεν. ex quibus tamen verbis de forma tormenti nihil expiſcari poteſt; βασανιστήριον tamen ſiue exploratorium lignum non malè vocari potuit, ſi verum eſt, quod eſſet ſtipes, cui velut equo rei imponebantur, ac variè torquebantur, & cruciebantur, & diſtendebantur, ſicuti ex Prudentio oſtendit Turnebus, qui cùm in D. Romani martyrio ſcripſiſſet: *Iuſſerat*

Euiſcerandum corpus equuleo eminus
Pendere & vncis vinculiſq; creſcere: Subijcit:
Iubet amoueri noxialem ſtipitem.

Lib. 2. Epiſt. 14. Lib. 2. Miſcell. cap. 9.

Seneca verò ſtipitem longè aliud tormenti genus facit: *Cogita* (inquit) *hoc loco carcerem, & cruces & equuleos, & vncum & adactum per medium hominem qui per os emergat, ſtipitem.* Brodæus verò equuleum putauit, cùm vinctis ſupernè alicui rei manibus, vtrique pedi grauiſſima pondera appenduntur. Apparet autem id colligi poſſe ex Ammiani Marcellini his verbis: *Intenduntur equulei, expediuntur pondera plumbea.* Sed non eſt neceſſe: duorum enim tormentorum meminiſſe ſic poteſt: præterea pondera non ſemper pedibus, imo & manibus appendebantur: Plautus. *Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.*

In Aſinaria.

Habeo ego inter rariores picturas cocleatum tormentum binis fultum cochleatis ſtipitibus, in quo homo manibus, pedibuſq; alligatus hinc inde latiſſimè quadratim diſtenſus à terra ſuſpenditur: hoc autem veterum equuleum eſſe mihi perſuadent hæc Nonij verba: *Et vbi inſilui in cochleatum equuleum, vbi tolutim tortor.* De hoc etiam tormento loqui apparet Prudentium in vita Sancti Laurentij martyris. *Vinctum retortis brachijs Surſum, ac deorſum extendite; Compago donec oſſium Diuulſa membratim crepet.* Item Plautus in Milite: *Ducite iſtum ſi non ſequitur, rapite ſublimem foras, Facite inter terram, atque cœlum, vt medius ſit, diſcindite.* Cur verò equuleus dicatur iſtiuſmodi tormentum, non video, niſi quòd eius qui quatuor alligatus equis, in totidem artus diſcerpitur, ſimilitudinem gerat. Sunt tamen qui eculeum malunt ſcribere. Calepinus eſſe ſcribit, qui ardentem laminam eſſe tradunt, qua homines cruciabiliter torqueantur. Ab iſtiuſmodi modò tormẽtis, quæ recenſui, differt omnino illud equi planè figura ex ære, quod his verbis recẽſet Plutarchus: In Aegeſta ciuitate Siciliæ Aemilius Cenſorinus crudelis tyrannus dona conferebat in illos, qui noua tormentorũ genera fabricaſſent. Cùm autẽ Aruntius Paterculus equũ ærеum à ſe conflatum ei dono dediſſet, vt ſontes includeret, tyrannus tum primùm

In Parallelmin.

iuſtus,

iustus, muneris authorem primum iniecit, vt quod alijs excogitasset tormentum, ipse experiretur. Similem historiam de vacca aut boue Perilli suo loco recitabimus. An modò Plutarchus scribens foenore pressos à publicanis coactos pati χοινίσμους, κιγκλίδας καὶ ἵππους, istiusmodi æneos equos intelligat, aut equuleos, arduum omnino iudicatu est. Gesnerus considerans, quòd κέντρων Varino sit fur manifestarius, quoniam per tormenta aculei, siue stimuli eis admouebantur, ἵππους Plutarcho nihil aliud esse conijcit quàm istiusmodi aculeos, vt vna litera mutata aliqui eculeos dixerint, alij equuleos, id quod non animaduertentes Græci ἵππους potius quàm κέντρα transtulerint: nisi quis (inquit) inde potius hippos, & eculeos dictos putet, quòd homines eis stimularentur, vt equi stimulis, & calcaribus. Sed vt ad synonyma reuertamur. Apud Firmicum Eniochus legitur pro equus, vt notat Scaliger filius. Canterius, siue (vt alij efferunt) cantherius, quamuis propriè sit equus spado Vegetio dictus, cui scilicet adempti sunt testiculi, tamen simpliciter pro equo accipitur, vt constat in primis ex veteri prouerbio, *Minimè scis canterium in fossa?* Arnobius cantherios vbiq; vocat equos currentes in Circo. Ab alijs ferè pro viliori potius equo accipitur. Seneca: *M. Cato Censorius cantherio vtebatur*. Plautus: *Tum piscatores, qui præbent populo pisces fœtidos, Qui aduehuntur quadrupedanti, crucianti cantherio*. Vbi cruciantem interpretantur succussatorem. Et rursus: *Ego faxim muli pretio qui superant equos, sint viliores Gallicis canterijs*. Hieronymus tamen canterios Gallicos tanquam probioris notæ equos dixisse videtur: *Illi gaudeant* (inquit) *Gallicis canterijs, nos solutus vinculis asellus Zacharia delectet*. Nonius etiam cantheria dixit: *Præsepia, non tãtum quibus, aut cantheria, aut iumenta cætera, aut vetera animalia pabulantur: sed & omnia loca clausa, & tuta dicta præsepia*. Apud Varronem Aboriginum citante eodem Nonio legitur cantherus his verbis: *Sed neque vetulus cantherus, quàm nouellus melior, nec canitudini comes virtus*. quo loco Gesnerus legendum conijcit cantherius. Cælius canterios à multis intelligi tradit mulos, quos ad vellaturam pascere moris est, atque hordeum inde cantericium (canterinum potius) dici, sed vt hordeum canterinum, vt Ruellius etiam sentit, potius sic dictum videtur, quòd folliculo castratum enascatur, ita ego canterium pro mulo non reperio, dici tamen posse, non nego. Canterium autem ab eo, quòd castratus est dici quasi carenterium, quòd semine careat, author est M. Varro, inquiens: *In vijs habere malunt placidos: propter quod discrimen maximè institutum, vt castrentur equi. Demptis enim testiculis fiunt quietiores: & ideo, quòd semine carent, ij canterij appellati, in suibus maiales, in gallis gallinaceis capi*. Quia verò cauterium ijs inuri solet, nonnulli vocem inde trahi opinati sunt per vnius duntaxat elementi demutationem. Iam verò canterium non de equis tantùm, seu equino genere, sed de alijs etiam animantibus dici, Turnebus colligit, ex Pomponio, qui canterium de homine dixisse videtur his verbis: *Magnus manducus, Camillus canterius*: quanquam hîc (inquit) in quibusdam libris camelus etiam scriptum reperio. Cælius & in vitibus canterium esse docet ex Columella, iugum simplex, cum depositis hostilibus (vt hic scribit) adnectuntur singulæ per transuersum perticæ in vnam ordinis partem. Id ferè Plinius quoque prodit. Pedamentum etiam canterium vocant, vnde apud eundem Columellam canteriolus in cepinis, id est, ceparum locis, munimentum scilicet ceparum, ne thalli earum ventis prosternantur: sicuti in rapinis etiam cantherios dicit, cùm operiuntur rapæ, vt à pruinis semina defendantur. Vitruuius denique cantherios in architecturæ ratione nominat; nec non Columella his verbis: *Et cantherij prominentes ad extremam suggrundationem, super cantherios templa. Deinde quæ pedaminibus adnixæ singulis iugis imponuntur, eas rustici cantheriatas appellant*. Cælius Vitruuij locum explicans ait vulgo crassiores, & robustiores ramos canterios appellari, nil deluxato admodum verbo. Veredus qui, & quare dicatur equus, alij aliter intelligunt. Festus & Isidorus rhedarios esse volunt, quod enim veherent, id est ducerent rhedas, veredos ab antiquis dictos attestantur, addit præterea Isidorus, vel quòd vias publicas currant, per quas etiam rhedas ire solitum erat. Turnebus cùm prius communem eam opinionem, qua à rhedis ratio vocis deducitur, à præceptoribus acceptam secutus fuisset, tandem re diligentiùs inuestigata veredum credidit equum esse, qui neque rhedam, neque cisium trahit, sed vice tamen rhedæ est, idq; adeo ex Martiale, & Ausonio conijci licere: ille enim inquit:

Parcius vtaris moneo rapiente veredo
Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Non enim vt opinor (inquit ille) qui venabatur, rheda vectabatur: sed & equum esse non rhedam, sequens versus indicat:

Decidit excussus, nec rediturus equo.

Ausonius autem apertissimè id etiam indicat his verbis:

Non cisium, aut pigrum cautus conscende veredum
Non tibi sit rhedæ, non amor acris equi.

Iterum. *Vel celerem mannum, vel ruptum terga veredum.*

In Lucullo.
Eniochus.
Canterius.
Lib. 7.
In Captiuis.
Cantheriũ.
Cantherus.
Cãterius qui multis.
Hordeũ canterinum.
Canterius vnde dictus.
Lib. 17. Aduersar. c. 23.
Lib. 5.
Lib. 5.
Veredus.
Lib. 18. c. 1.

Vbi in equis viatorijs numeratur veredus. Sed & in antiquo Lexico exponitur πῶλος. Hæc ille, quibus & hoc quoque Martialis addo; E

Stragula ſuccincti venator ſume veredi,
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus equo.

Mannus.

Procopio verò equus eſt curſus publici,& veredarius,qui celeriter, aut celeri equo inuectus regum literas,aut mandata prouehit. Manni quoque frequens apud veteres mentio. Acron & Porphyrio apud Horatium mannos exponunt paruos equos, aiuntq. dici, quòd manſuetudine manuum familiariùs ſequantur. Vſus eorum quandoq. iunctorum,quandoq. ſolutorum,vt indicat hoc Plinij: *Habebat puer mannulos multos,& iunctos & ſolutos.* Solutos puto tollutares cognominat Seneca: aliàs tamen mannos à tolutaribus equis diſtinguens,inquit: *Ita non omnibus obeſis mannis,& Aſturconibus & tolutarijs præferres vnicum illum equum ab ipſo Catone defrictum?* Frequentior, vt conijcio,iunctorum fuit vſus, Martialis: *Nuſquam mulio, mannuli tacebunt.* Horatius: *Et Appiam mannis terit.* Lucretius: *Currit agens mannos ad villam.* Propertius:

In Epiſt.
Epiſt. 88.
Lib. 3.

Huc mea detonſis auecta eſt Cynthia mannis.

Burdo.
Burichus.
Digeſt. 32. & 3. deleg.
Lib. 4. c. 2.
Lib. 12.
Gygenius.

Iſtiuſmodi puſillos equos aliàs burdones,& burichos vocari,ſiue burdos aut buridos ſcribunt Porphyrio,& Acron: & Cælius à iuriſconſulto quoque burdones dici videri annotauit:ſed & apud Vegetium minores equos buricos vocari legimus. F Geſnerus burdum dictum conijcit ἀπὸ τῶν φόρτων, id eſt oneribus: nam & Græcè (inquit) apud quoſdam recentiores ὁ φόρτων legitur, vel quòd bardum,id eſt, ſtupidum, & fatuum ſit animal, aut fortè ab Hebraica voce pered,quæ mulum ſignificat: cæterùm mannos fuiſſe in delicijs,& pueris potentum,atque diuitum paratos conſtat, & ob paruitatem ferendis oneribus parum vtiles: & ſtupiditas equi naturæ parum conuenit. Iſidorus mannum interpretatus breuiorem equum,vulgo brunitum,vel brunitiũ vocari tradit. Strabo equos puſillos gygenios appellat, ſed hos Hermolaus Ariſtotelis ginnos eſſe vult, qui matris, & vteri vitio breuiores quàm deberent,procreantur: ſed & idem Hermolaus hinnnulum, qui ex aſina, & equo ortum habet, aliquibus bardones vocari aſſerit.

Muſimon.

Quærendum an mannis idem eſt muſimon, cuius mentio apud Lucilium: *Pretium emit,qui vendit equum muſimonem:* & apud Catonem: *Aſinum, aut muſimonem,aut arietem*: nam Nonius: *Muſimon* (inquit) *aſinus, mulus, aut equus breuis.* dicti autem forſitan fuerint equi muſimones,quòd iiſdem ex locis haberentur, vnde muſimones,ſeu potius muſmones oues, nempe ex Hiſpania, quam inter alios etiam paruos miſiſſe equos notum eſt, quales Aſtures, & Aſturcones nominabant.

Quadrupes.
Sonipes.
Synonyma aliarum gentium.

Iam verò quadrupes, etſi pro equo paſſim ſumatur, vti etiam ſonipes,& cornipes,epitheta tamen potius ſunt,quàm ſynonyma: G Quintilianus enim quadrupedem in proſa de equo dici negat. Nobis Italis equus vulgò etiamnum cauallo quaſi caballus nominatur, Arioſto tamen etiam equo hoc verſu: *I cchi di gente,& quei d'equino gregge.* Aliàs apud poëtas deſtriero ferè dicitur, quaſi dextrarius, vt Hermolaus credidit; Dignum eſt (inquit) notatu dextratio verbum apud Solinum (de curſu equorum quadriiugum) vnde modò equos maximè bigarios,Hetruria dextrarios appellat. Mihi poetis inſigniores celetes ſic potiſſimum appellari certum eſt. Palafreno interpretantur mannum, vnde palafreniro ſeruus qui equitantem dominum comitatur: Acchinea Aſturconem, mannus tamen vulgò etiam roncino dici poteſt, quanquam Hermolaus iſtiuſmodi equuleos ab agreſti vulgo runcinos dici putet,idq; à runcinis,quę Plinio ſunt maiores ſerræ, quibus fabri materiarij ſecant arborum moles, ſubiectis canterijs.

Runcinæ.

Caualllino verò equi pullus eſt. Galli quoque mutuato à Latinis nomine equum Cheual dicunt; Pauſaniæ tempore Marcam dicebant,vnde Marcomannis nomen factum exiſtimatur: hinc & Italorum marchiare,id eſt migrare,quod tamen militum profectioni deſtinatum verbum eſt: noſtro quidem tempore Germani ſuperiores Mar ſiue Mer, de equo,de equa Meri etiam dicunt,Angli mare, Illyrij mrcha,alioqui apud Germanos equus frequentiùs Roſs vocatur, exiguo, vt ait Ioan. Goropius,ſoni quadrati in rotundum deflexu, à ras, quòd eſt celer: à quo etiam fit (inquit) rus,ventorum vehementi & procelloſo impetu ſpirantium proprium: nonnullis etiam hors, nonnullis guil, & gaul. H Apud Saxones hodie equus caſtratus appellatur Vuallachus,quod ex ea regione (Vuallachia) quæ olim Dacia erat, habeantur. Belgæ ſi mas eſt Peert, item heinſt dicunt, ſi fœmina Merri,ſi caſtratus ruyn,ſi admiſſarius, ſprincKheinſt. Indi pacos dicunt, Vandali & Illyrij etiam Kobyla,Angli horſe,Bohemi Kum,Poloni Kony,Hiſpani Italos ſecuti cauallo. Vandali eum, qui merces portat, Saumar, fortè à ſummarijs aſinis.

Marca.
In Saxonicis.

GENVS.

A

GENVS. DIFFERENTIÆ.

Descriptio.

EQVORVM duo genera apud veteres, & recentiores quosdam reperio, domesticum vnum, ad quod historia ferè tota pertinet, alterum syluestre, & ferum, quod ἱππάγρον propterea Oppianus, Plinius equiferum nuncupauit, alicubi tamen etiam equum ferum, vt dum ait: *Septentrio fert & equorum greges ferorum.* Sed alij alijs etiam in regionibus reperiri tradunt. Erasmus Stella quidem Plinio subscribens, hodieq; in Brussia equos syluestres esse scribit, neque à Græcis, neque à Latinis descriptos, penitus equis similes, nisi quòd dorsa satis mollia habent, & ad insidendum inepta: neque temerè cicurari vnquam. Esse autem edendo, nec esse eorum carnes palato insipidas. Et Olaus testatur apud Moscouitas agrestes equos esse. Et Herodotus apud Hypanim Scythiæ fluuium equos ait esse syluestres colore candido. Gordianus Imp. inter alias feras rariores, equos syluestres triginta in sua enutrijsse sylua scribitur; vt meminit Pontanus cap. 14. de magnificentia. Strabo verò alpes dum dicit equos agrestes habere, in omnibus alpibus reperiri indicare videtur, quod tamen alij non tradunt, nec verum esse putem. Idem Hispaniam syluestribus equis abundare testatur, quòd & Varro affirmat, in citerioris Hispaniæ regionibus dari eos tradens. Aristoteles Syriam eosdem ferre ait, famamq. esse, iunioribus qui ad fœminas accesserint, testiculos mordicus abscindere, cursu persequentes, & capite per posteriora crura immisso. Quem locum Plinius nō viderit, de equiferis Græcos scripsisse negans, quoniam illæ terræ non gignebant. Et reuera multa in libris de mirabilibus leguntur, quibus fides haberi non potest. Equos tamen feros dari Aristoteles meminit in problematibus. Hos colore cinereo esse, per dorsum linea fusca è capite ad caudam porrecta scribit Albertus. Feris quoque annumerandi sunt, de quibus sic meminit Herodotus: *Trans Istrum plagam vastam, atque ignotam solos audio habitare homines Sigynas veste Medica vtentes, eorumq. equos toto corpore hirsutos esse ad quinque digitos altitudine pilorū, eosdemq. pusillos ac simos, inualidosq. ad viros gestandos, sed currui iunctos esse pernicißimos; atque his curribus indigenas vehi.* Cardanus etiam equos feros apud Scotos, & Orcades asinis maiores esse negat. Inuenio & apud Psyllos vocatos populos Indiæ hircorum esse magnitudine. Herodotus Indiæ equos Medicis minores esse scribens, de domesticis intelligit, miratur verò paruitatem, cùm cæteræ quadrupedes, atq; volucres multò quàm in cæteris locis grandiores ibi esse soleant. Haud scio ferine an potiùs domestici fuerint illi quos Franciscus Aluarez, qui diù apud Preteiānem legatione Christiana functus est, scribit ei principi ex Aegypto missos triginta numero, elephantorum magnitudine. In domesticis quidem magnitudo nulla certa statui potest: ad quos, cùm Plinius domesticos simpliciter equos vocari debere indicet his verbis: *De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant: Veruntamen fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debent*, quæ deinceps dicentur, omnia referri volo. Columella totum hoc equinum pecus tripartito diuidit. *Est enim* (inquit) *generosa materies, quæ circo sacrisq. certaminibus equos præbet. Est mularis quæ pretio fœtus sui comparatur generoso: est & vulgaris, quæ mediocres fœminas maresq. progenerat: vt quæq. est præstantior, ita vbere campo pascitur.* Varro verò etiam alios ait idoneos ad rem militarem, alios ad vecturam: itaque peritum belli alios eligere atque alere, ac docere; aliter quadrigarium, ac desultorem; & aliter rursum qui vectarios facere vult. Sed ad animum isthæc referenda, nam ad belli, & circorum vsum generosam, animosamq; sobolem requiri suis locis ostendetur. Differunt verò etiam gradiendi modo: Alijs enim gressus, atque incessus mollis, & quietus, alijs durus, & inquietus, qui succussatim, & subsultim molestè ingredientes equitantem quàm maximè inquietant, caput offendentes, collumq; dorsum, & nates, quales equos Germania frequentes producit; succussores, succussonesue, & succussatores propterea dicti, cùm succussare authore Marcello sit sursum frequenter excutere. Quare & gressum ipsum quoque succussaturam vocant nonnulli. Nonius eosdem vel saltem consimiles tortores vocauit, vulgus nunc teste Hermolao trotones, (video & trottonarios vocari Vegetio & trepidarios) Ausonius cruciantes. Qui verò molliter incedunt, & sine succussatura gestant, Simon, quem sæpenumero Xenophon citat, ἐυδρομὰς & ἐυθύδρομας nominabat, Latini gradarios dicunt, quare Ciceronem Seneca per metaphoram vocauit gradarium, quòd oratio eius lentè incederet & molliter. Vt verò succussatores improbabantur, vt ostendit Lucilius:

Succußatores tetri, tardiq. caballi. Et alibi:

Campanus sonipes succussor nullus sequatur.

ita gradarij erant in pretio: Hinc idem poëta:

Ipse equus non formosus, gradarius optimus victor.

Plautus

[Margin: B; C; D]

[Margin notes: Hippagrus. Equiferus. — Lib. de Brussor. origin. — In Melpomene. — In Mirabilibus. — Lib. 5. — De variet. rer. — Lib. 3. Cap. 117 sui itinerarij. — Differentiæ ab vsu. — A gressu. — Succußores. — Tortores. — Lib. 1. c. 56. Gradarius. Epist. 40.]

Tollutaris.

Plautus: *Demum Hercule iam de hordeo, tollutim ni badizas.*

A gradario tolutarem nihil, vel parum ſaltem differre putem, ſiue tolutarium: nam Varro, *Qui te gradu* (inquit) *tollutim* (aliàs tolutili) *meliùs quàm tutè molliter vectus, citò relinquas.* A pedum volubilitate vocari docet Nonius, *tolutim quaſi volutim, hoc eſt volubiliter dictum aſſerens.*

Thieldones. Aſturcones.

Plinius thieldones, ſiue (vt Hermolaus legit,) Tieldones, & Aſturcones vocare videtur, his verbis: *In Hiſpania Gallica gens, & Aſturica equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma Aſturcones gignunt: quibus non vulgaris in curſu gradus, ſed mollis, alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incurſus traditur arte.*

Manni. Epiſt. 40.

Seneca in epiſtolis mannos etiam tollutares vocat, & alicubi etiam tolutarium à mannis & Aſturconibus diſtinguit, inquiens: *Ita non omnibus obeſis mannis, & Aſturconibus, & tolutarÿs præferres vnicum illum equum ab ipſo Catone defrictum?* tolutarios fortè hoc loco cum tieldonibus eoſdem faciens, vt tolutares ſint manni, Aſturcones & Tieldones. Ad Tieldonum vocem accedere videtur Belgis à numerandis greſſibus vulgò tellenaer, Germanis zeltner dictus equus, (quem Iunius Aſturconem interpretatur,) nam quod tollutim incedere Varro, & Plinius tollutim carpere inceſſus dixit, id Martialis de Aſturcone ad numerum colligere vngulas, hoc verſu: *Hic breuis ad numerum rapidos, qui colligit vngues*, Virgilius greſſus glomerare vocat. Sunt qui vulgò exponunt andar à lambro, vel ad agio, vel etiam il tracco. Memini autem etiam alicubi me legiſſe ὑποκρέκειν de molli ingreſſu equi gradarij, & tollutaris, qui cùm ad numerum ferè factus eſſe videatur, quidam in Lexico Græco Latino ὑποκρέκειν exponit reſonare, placidè pulſare fides in concinnanda ad numeros cithara, ex interprete ſcilicet Pindari. Inuenio & in Lexico Græco, ſed ſine authoritate ἱπποφορεύς pro gradarius.

Tyddones.

Hermolaus verò pro tieldones apud Plinium, aliquando ſcribendum putauit Tyddones, à Tydda oppido citerioris Hiſpaniæ, Græcorum originis iuxta Gallecos; ſed nec diſcerno id (inquit) magnoperè, nec refello.

Chinea.

Arlumnus equum mannum, thieldonem & Aſturconem, Italicè exponit vbino, & chinea, malim acchinea, vt ſit Germanicæ originis, aut Gallicæ quaſi hacquenè aut hacKeneij à ſono nimirum, quem alternatim eleuatis pedibus ſimilem edit illi qui auditur, cùm olera, aut aliquid quippiam geminis cultris minutatim ſuper abaco ligneo inciditur; quod Germani hacKen dicunt, Galli hacquer. Ratio huius illiusq; inceſſus aliàs reddetur.

Differentiæ à partibus.

Inuenio & in partibus quibuſdam differentiam: nam præterquam, quòd multæ his grandes, illis paruæ ſunt, puta caput, oculi, aures, iuba, cauda, pes, vngulæ, Abſyrtus tanquam præcipuam differentiam ponit, quòd τῇ ῥάχει ἄτομοι καὶ κοῖλοι, id eſt, indiuidua, & caua ſpina ſint equi Argolici & Iſtrij; Hiſpani verò εὔτομοι.

Spina. Vngulæ.

Vngula verò etiam alijs mollior, alijs durior, vt mox fuſiùs oſtendetur inter probioris equi notas, quibuſdam etiam tam dura, atque ſolida, vt ſoleis ferratis non egeant, vt Paulus Venetus teſtatur his verbis: Balaſciæ (Galaſſiam alij vocant) prouincia, cuius reges ab Alexandro Magno originem duxiſſe feruntur, equos habet multos & optimos, magnos & veloces, qui tam duras, ac fortes in pedibus habent plantas & vngulas, vt ferramento opus non habeant, etiam quantumlibet per ſaxa & montes currant.

Lib. 1. c. 34.

Hos itaque ſi cognouiſſent poëtæ, priuatim χαλκόποδες ſiue æripedes appoſitiſſimè nominaſſent, & cornipedes, quamuis alioqui hæc epitheta non ſolùm qui firmis, validisq; ſunt vngulis conueniant, ſed etiam qui pedibus reſonant, vt ſonipes etiam apud alios. Equum deſcribere ſuperuacaneum duxi, electioris (qualis hîc exprimitur, præ cæteris ſpectatiſſimus, quòd cùm frons illi ſit alba, ſtellam in ea habeat vndecim radiorum cæſij coloris, cuius & totum corpus eſt, præter iubam quæ fuluescit.) poſtmodum notas traditurus, cùm ſit notiſſimum animal: partes tantùm quaſdam enumerabo, a pedibus ſumpto exordio.

Monychus. Sat. 1.

Eſt autem equino generi vngula indiuiſa, vnde μώνυχες ἵπποι dici oſtendimus, vnde & centaurus quidam Iuuenali monychus nominatur. Eleganter id oſtendit Ouidius in Ocyroë Chironis filia in equam immutata:

> *Tum digiti coeunt, & quinos alligat vngues*
> *Perpetuo cornu leuis vngula.*

Ὁπλὴ quidem etiam pro cuiuſuis quadrupedis vngula accipitur; nam & apud Heſiodum de boue, apud Xenophontem de ſue, apud Ariſtophanem de agno dici legitur, tamen ſignificantiùs priuatim de vngula dicetur equina; Varinus enim ὅπλας dictas eſſe ait ἁπλᾶς, id eſt ſimplices, quòd nec bifidæ, nec multifidæ ſint, vt in alijs quadrupedibus.

Hirundo. Cap. 14.

Concauitatem vngularum χελιδόνα hoc eſt hirundinem vocant, a nido hirundinis, vt ait Abſyrtus interprete Ruellio; *In aſino* (inquit) *admiſſario requiritur vngula dura, ſubter concaua, interiore ſinu paruo, quā à nido hirundinis chelidona vocant*, vbi Græcè ſic legitur: παχὺν τὸν ὄνυχα, καὶ κάτωθεν κοίλην τὴν ὁπλὴν, καὶ χελιδόνα μικρὰν ἔχουσαν. Qui in canibus etiam dici volunt, authorem puto nullum habent.

Cap. 8. Rana.

Idem Abſyrtus de hordeatione ſcribens, partem quandam vnguis, aut vngui proximam βάτραχον, id eſt ranam vocat, *Frictio* (inquit) *ſecundum pilos ad imas partes ſpectet: ſi quidem per pedes huiuſce morbi impetus erumpere creditur; quapropter pecus vngulas abÿcit: in quibus partes illæ, quas batrachos, id eſt, ranas vocant, teneræ fiunt & ſanguinem emittunt, quas inferius ſcarificare & circumcidere oportet.* Ruellius hoc in loco

aliter

aliter vertit,& ranas incrementa linguæ (vt in homine accipi solent) interpretatur, absurdo sensu, inquit Gesnerus, quod enim vngulæ pars sit, ostendit ex Geoponicis Gręcis, vbi pulli eligendi signa ex Absyrto traduntur, & inter cætera laudanturr ὁπλὴ εὐπερίγραφος καὶ πάντωθεν ὁμαλῶς συμπεπηγυῖα, βάτραχος μίκρος, ὄνυξ ςερεός. Vegetius etiam vngulæ partem, vel saltem proximam fecit, inquiens: *Oportet ferramento concisorio soleas ranulasq́ purgari*, vbi tamen in vulgaribus codicibus ramulas legitur, sine vllo sensu. Arbitratur itaque Gesnerus batrachon siue ranam eam partem esse, quæ clauis sæpe solearum malè adactis læditur; teneritas (inquit) quædam ossium est referens formam vngulæ, quam nutrit etiam, eiusq. radices in se continet. Russius & alij barbari scriptores tuellum vocant, Germani indigite voce Kernen quasi nucleum, nimirum quòd mollior intra duriorem tanquam nucleus in testa sua contineatur, nisi quis à carne nomen deductum malit, quòd carnis substantia constet. Andreas Lacuna batrachon escharam singulis cruribus adnatam transtulit.

Lib.16.c.1.

Lib.1.c.56.

Tuellum.

D A batrachos apud Absyrtum verbum legitur βατραχίζειν, quod Ruellius tanquam sibi ignotũ prælterit nonnunquam, aliàs etiam vertit, distrahi, vt innatantes ranas imitetur, vt hoc loco: *Deterit autem vngulam tractim ingrediens* ὀλισθήσῃ, καὶ πεσὼν διασυρῇ, καὶ ὃ λέγουσι, βατραχήσῃ, vertit ille, *cùm cursitans lapsatur, & ita caducus distrahitur, vt innatantes ranas imitetur*, id βατραχίζειν *Græca consuetudine nominant*; cùm ipsi vertendum fuisset; ad ranulam sic dictam pedis partem offendere. Si vngulæ pleniores fuerint, carnosæq; citra cauitatem, Xenephon testante Cælio χαμηλὰς vocat. Commissuram vngulæ cum pede, vel vngulæ exortum, Græci ςέφάνλω, id est coronam dicunt. Hippocrates etiam τοῦ ὄνυχος ἁρμονίαν, quo loco περιςεφανίδος quoque meminit, inquiens, αἷμα λαμβάνων ἀπὸ τῆς περιςεφανίδος, Ruellius vertit, *è parte coronam cingente*: sed fortassis vena quædam eò loci sic vocetur. Sunt & κύνες Hesychio, & Varino vngularum in equis pars: alij verò non vngularum partem, sed vicinam eis esse volunt, ideoq; etiam κυνόπλον appellari. Gesnerus à Laur. Russio putat appellari falcem, dicit enim (inquit) locum esse delicatum & neruosum, parumq. carnosum, sed hæc forsan potiùs fuerit μεσοκυνίον, cynoplon verò idem quod corona, id quod & ipse quoque Gesnerus credidisse prius videtur ex his Absyrti verbis: Στρέμματος γενομένου ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνόπλῳ λεγομένῳ πρῶτον ἀφαιρεῖν αἷμα ἐκ τοῦ μεσοκυνίου τὸ δὲ κύνοπλον ὁ ςεφάνιω λέγουσι μὴ κεντεῖν.

Cap.26.

Cap.117.

Cynes.

Cynoplon.

Falx.

Mesocynion.

Hinc (inquit) apparet coronam etiam cynoplon dici, meſocynion verò proximam (ſuperiùs nimirum paulò) partem, & ipſam quandoq; propter vicinitatem eodem nomine venire. Ruellius in

Calces.

harum vocum tranſlatione admodum variat. Eſt enim vbi meſocynia calces reddidit, vt hoc loco: *Aſinus admiſſarius habeat* τὰ μεσοκύνια μὴ λίαν ὑψηλὰ, μηδὲ ταπεινὰ, μηδὲ κυνοβάτης ἔσω: *calces neque præter modum altos, neque nimium depreſſos, ſed neque nixus talis ingrediatur*, quaſi κύνες tali ſint, quos tamen alicubi etiam tranſtulit pro μεσοκύνια, vt hoc loco: Ἐπὶ κριθιάσεως διακόπτε τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις τοῖς ἐμπροσθίοις φλέβας, ἐκ τοῦ ἐντός μέρους ἢ τοῦ ἐκτός. *In hordeatione* (vertit) *morbo venæ ſub anterioribus talis interna, vel externa parte feriantur*. In capite verò de domitura pulli, vbi Abſyrtus habet, καὶ οὕτως τὰ μεσοκύνια χθαμαλὰ γίνεται, Latinè habet, *id quod pedis articulos, ac ſuffragines infirmat*. Et mox in ſequenti capite, στρέμματος γινομένου ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνόπλῳ, habet, *ſi os luxetur in articulo pedis, aut corona*: & ibidem ἐκ τοῦ μεσοκυνίου *ab articulo ſuffraginis*. Rurſus alicubi ἐν τοῖς μεσοκυνίοις, *in ſuffraginum articulo*, & mox, *ÿ vngulas ad internam calcium partem, ſeu malleolos potiùs vocare placet*, vbi Græcè legitur κυνοπόδων ἢ σφυρῶν λεγομένων. Alicubi etiam apud eundem Abſyrtum μετακύνιον legitur, vbi articulum reddidit, Geſnerus vocem corruptam eſſe ait pro μεσοκύνιον, conijcitq; κύνας & inde deriuatis nominibus has partes appellari, à colligando quod Græci (inquit) κυνοῦσθαι dicunt: ſiue quoniam vngula illic adnata ſit carni, vt κυνοδέσμον, vbi præputium glandi alligatur: ſiue quoniam ea in parte numellis, & vinculis aſtringi ſolent equi. Leoniceno tamen alia etymologia placet, quòd calli illic tanquam in caninis pedibus ſubſint. Vertens.n.hoc Xenophontis, τὰ ἀνωτέρω μὲν τῶν ὁπλῶν, κατωτέρω δὲ κυνηπόδων ὀστᾶ, vertit, *Oſſa quæ ſunt*

Lib. 5. c. 11.

ſupra vngulam infra talos, qua parte, vt in caninis pedibus, callus ſubeſt, κυνήποδας *dixere*. Et Pollux

Equi cynepodæ.

etiam inter nomina à cane deriuata equos κυνήποδας recenſet. Iſtiuſmodi autem oſſa Geſnerus, vel totam hanc partem μεσοκύνιον appellari arbitratur. Talos verò an habeat equus dubitandum,

Tali.

Xenophon quidem eos ei tribuit, vt Pollux teſtatur, cæterùm Ariſtoteles ſolipedum nulli aſtragulum, ſiue talum eſſe dicit, & ne aſino quidem, præterquam Indico, cui cornu à fronte eminet. Suf-

Suffrago.

frago verò id eſt in poſterioribus pedibus quadrupedum, quod in prioribus genu, vel eſt nodus, aut articulus ſub crure, quo pedis verſura conſtat, tibiaq; ita annectitur pes, vt verti poſſit, id quod ſpectamus in bobus, equis, & alijs armentis. Dictæ ſuffragines, quòd ſuffringantur, hoc eſt in altum frangantur, vel quòd ad greſſum ſuffragentur. Conſtat ſanè genua animalium, quæ animal gene-

Poplites.

rant, ante ſe flecti, ſuffraginum verò artus in aduerſum. Quemadmodum igitur poplites dicti ſunt, quòd poſt plicentur: ita ſuffragines quòd ſubter frangantur. Barbari ſuffraginem garrectum no-

Garrectus.

minant. Ruellius in hoc loco Abſyrti εἰς τὸ ἐντὸς μέρος τῆς ἀγκύλης ἐν τῇ ἰγνύϊ tranſtulit, *interno po-*

Baſes.

plitis ſinu, aut interiore crure. Vegetius oſſa quædam ſub tibijs, baſes vocat, calcaneos fortaſſis in-

Perone.

telligens. Περόνην in equo, quidam pedis commiſſuram vertunt, in qua ſignificatione ego hanc vocem non reperio, Galeno eſt alterum tibiæ os, exterius & tenuius, aitq; interdum ſic appellari oſſis huius epiphyſim, interdum & eius protuberantiam, quæ non ſit aliud quàm malleolus: vnde etiam Geſnerus in equo os tibiæ eſſe putat, quod radium vocant, vt in homine etiam, & ſic alibi

Cirrus.

quoque Ruellius apud Abſyrtum tranſtulit: alij ſimiliter fibulam vertunt. Cirros pedum nominat Vegetius his verbis: *In equis non ſolùm vtilitas, verùm etiam decoris ratio ſeruanda eſt. Nunquam enim niſi neceſſitas paſsionis exigit, de articulis reſecandi ſunt cirri. Naturale enim ornamentum pedum natura in illis conſtituit*. Eſt vbi ſubcirros etiam vocat. Idem Vegetius crura equi, aliorumq. iu-

Subcirrus.
Gamba.
Campe.

mentorum gambas vocat, quaſi campas (inquit Hermolaus) Nam & Ariſtoteles campen nominat in pedibus, qua ſuffragines poplitesq; habentur. Hippiatri Græci βραχίονας & σκέλη vocare videntur, etſi tamen interdum diſtinguat Ruellius, vt dixi, pro μεσονύνια ἐν βραχίοσι vertit, ſuffra-

Brachiola.
Coxendix.
Probl. 131.
Cur ephippium iuxta humeros amet.

gines in cruribus, & alibi etiã pro βραχίοσι crura repoſuit, Vegetius etiam Latinè brachiola in equis dixit. Coxendices maximas, & validiſſimas habet; ijſq; plurimùm valet, indeq; fieri putat Ambroſius Nolanus, quòd ſeſſorem ephippiumue iuxta humeros amet, contrà ac aſini, & muli qui ob earundem partium debilitatem ea libentiùs admittunt in lumbis. Sed verba eius adſcribam. Quærens itaque cur equi ſuper humeris equitem ſedere amant, & ob eam rem ephippium ad equi ſpatulas accommodatur: muli & aſini ſuper lumbis libentiùs tolerant: an quia tum equus (inquit) valet vel eundo, vel ſaltando, vel currendo, quum poſteriores pedes ſub prioribus ſubmiſerit; vbi enim id facilè poterit facere, tum valebit cæterum corpus etiam cum equite perquam vegete promouere: quandoquidem plurimum à coxendicibus valet equus. Signum, nam coxendices maximas, & validiſſimas habet, quin etiam ſaltus, & curſus eius, qui ferè è ſaltibus plurimis continuatis conſtat, indicant magnam potentiam poſteriorum partium. Harum enim ſolarum opera omnis fit, ſicuti etiam in leonibus, canibus, leporibus, ceruis, capreolis, damis videre licet, quorum coxendices magnæ, ac valentes habentur. Si igitur equi ſuper lumbis ſeſſorem pondusue aliquod haberent, veluti impediti, & non potentes prioribus ſubplantare poſteriora, tardarentur. In mulis verò qui ſemiaſini ſunt, vt aiunt Græci, atque aſinis coxendices longè minores, & exanclatiores ſunt;

quamobrem

A quamobrem multò debiliùs ea parte valent, vel currendo, vel saltando, atque cùm coxas depressiores quàm dorsum medium lumbosue habeant, videntur lumbi super quatuor pedibus, perinde ac super quatuor fulcris subsistere. Quocirca tam muli, quàm asini laudantur, vt in parte longè valentiore. Nam citerius, vel vlterius posita tanquam debilioribus membris, eisq; quæ à nullis alijs adiuuentur, addita essent, impedimento magno sunt, ac ineptius absportantur. Esse quin imo asini, & muli videntur veluti scamna quæ in medio quàm in extremitatibus meliùs pondera suscipiunt: atque idcirco super lumbis mulorum, & asinorum aptiùs, in equis liberiùs ad humeros sedetur. Huc vsque ille. Ea autem dorsi pars, qua insidetur, Xenephonti ἕδρα nominatur his verbis: *Curator spinæ pilos ne attingito, nisi manu, qua illos premat & mulceat, sequens situm eorum. sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit,* ἥκιστα γὰρ ἂν βλάπτοι τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου: alioqui ἕδρα eidem etiam sella est, & sedes, alijs etiam sedes quæ alicui honoris gratia ponitur, & ἕδρα medicis est meatus inferior continendis, transmittendisq; excrementis destinatus; cui scilicet homo insidet, vt hinc fortè eam dorsi partem ita nominauerit Xenephon, quanquam vtraque ab eodem verbo ἕζω quod est sedeo, rectè deducatur, cùm vtrique insideat homo. Plinius in sedem recipere cùm dicit de Bucephalo, sedem pro edra, ea scilicet, quam dixi, dorsi parte accipere potuit, nisi quis de sella potiùs accipiat.

B Κόκκυγα vocant veterinarij partem quandam inter armos, siue scapulas, Ruellius lumbos reddidit Latinè, rectiùs Græcam vocem relicturus, nam præter quàm quòd lumbos ὀσφὺν dicunt, mouere ipsum debuisset Absyrtus, qui expressè scribit coccygem esse ἐν συνωμίᾳ, id est interscalpio, vt Gesnerus ait, siue medio scapularum, aut armorum loco. Et pertinet sanè ad humeros συνωμία, vertitur enim ab ipso etiam Ruellio compages humerorum, vel armorum, qua humeri committuntur, & ab aljs etiam dicitur esse scapularum contractio, qua scapularum discrimen confunditur, & ἀκρωμία est humerorum sumitas. Absyrtus alio in loco coccygem videtur appellare κόκκον his verbis: Quosdam (equos) aetogenes vocant à genitiua quadam nota ἐν τοῖς ὤμοις καὶ τῷ κόκκῳ, quos ceu bonos Sarmatæ commendant, Ruellius hic imprudenter reddidit, in armis & clunibus, cùm tamen mox subsequatur, Sarmatas quidem in armis, & cocco hanc notam probare, in posteriore autem parte circa coxas, & caudam improbare. Gesnerus coccon siue coccyga conijcit esse partem in medio dorso, iuxtam spinam eminentem, quod mihi quoque persuadet vinariorum vasorum operculi vernacula apud nos significatio, coccon enim dicitur, & vasa in medio dorso meatum habent, per quem vinum infunditur. Armus idem quod humerus, sed hic de homine, ille de quadrupedibus significantiùs dicitur. Græci in vtrisque ὦμον dicunt. Dorsum in equo hippiatri barbari, vt Russius,

C garresum, vel garrese appellant. Μάλαι & μασχάλαι sunt equi axillæ. Mammas tam mares in hoc genere quàm fœminæ habent, fœminæ quidẽ omnes, omnes verò mares non itẽ, sed illi tantùm qui matri similes prodiere, vt Aristoteles testatur. Fœminæ binas habent inter fæmora, quibus Horatius mammas anus cuiusdam assimilat, admirantis se tam frigidè ab eo amari, & non aduertentis se ob portentosam deformitatem fastidiri, inter cuius notas, mammas etiam recenset, inquiens:

> *Sed incitat me pectus & mammæ putres,*
> *Equina quales vbera.*

Caudam habet bouillæ contrariam; tenorem videlicet breuem, pilos prolixos, contrà boues pilos breues, prolixum tenorem, quem Plinius caulem appellat. Vegetius equi caudam muscarium vocabat, à muscarij flabelli, quo muscæ abiguntur, similitudine. Pili caudæ setæ dicuntur, vt Plinius ostendit, inquiens: *Caudæ animalibus prælongis setosæ, vt equis*, & rursus: *Causis caudæ longior asinis quàm equis, setosus veterinis.* Cicero quoque setam equinam dixit; *In hoc medio apparatu*

D *fulgentem gladium è lacunari seta equina appensum dimitti iussit, vt impenderes illius beati ceruicibus.* Et alibi de equo simul & leone: *Oculos autem natura nobis, vt equo & leoni setas, caudam, aures ad motum animorum declarandos dedit.* Hippuriã herbam dictam quasi caudam equinam, quidam etiam equisetum dicunt. Setæ tamen priuatim de suibus potiùs dicuntur. Longiores istos caudæ equinæ pilos, quibus equi muscas fugant, σόβας vocant Græci, item & muscarium siue flebellum quo muscæ pelluntur. Apud Hippiatros exponitur etiam galea ex pilis equinis, de qua suo loco. Notauit Plutarchus istiusmodi caudæ pilos in equis quàm in equabus duriores esse, rationemque reddit, quod equarũ caudæ vrinæ madefactæ setas habeãt inualidas. Idem Plutarchus memoratu digna omnino historia docet hisce setis equinis euenire, quòd omnibus etiam aliis pilis solet, nempe quòd sigillatim facilè & sine vllo labore euelluntur, plures verò simul copulatos impossibile quasi est euellere. Sertonius (inquit) cùm suis copiis ex barbara turba conflatis, rationibus persuadere non posset, in re militari plus habere momenti consilium quàm temerarias vires, posteaquam illi parum feliciter pugnassent, duos proponit equos alterum macilentum atq; inualidum; alterum vegetum, cauda pilosa, atque inualido illi iuuenem adhibet prægrandi corpore & admirandis viribus; contrà vegeto illi pusillum & imbecillum admouet homuncionem. Hic singulos pilos paulatim vellens, breui spatio totam depilauit caudam, iuuenis verò è diuerso caudam omnem

Edra.
Coccyx.
Lumbi.
Cap. 14.
Synomia.
Cap. 114.
Aetogenes equi.
Armus.
Garresus.
Axillæ.
Mammæ.
Lib. 4. de Part. ca. 10.
Ode 8. Epod.
Cauda.
Muscarium.
Setæ.
Lib. 5. Tuscul.
Lib. 3. de Orat.
Lib. de solert. animal.
In Sertorio.
Consilium viribus præstare.

nem simul manibus vtrisque comprehensem, vi atque impetu conatur reuellere: Qui cùm frustrà sudaret, risui fuit circumstantibus. Sub hæc assurgens Sertorius, cuius consilio nutuque hæc fuerant acta; videtis (inquit) commilitores quanto plus possit ingenium quàm vires. Hinc caudæ equinæ pilos paulatim vellere prouerbialiter dicebantur, qui quod viribus atque impetu fieri nequit, id tempore atque assiduitate conficit. Meminit eius rei Horatius in epistolis:

Vtor promisso, caudæque pilos vt equinæ
Paulatim vello, demo vnum, demo etiam vnum
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad fastus & virtutem æstimat annis.

Iuba.
Lib.8.c.16.

Qui ex collo pendent crines, latini iubas dicunt, non tantùm in equo, sed & in leone. Plinius: *leonis præcipua generositas tunc, cùm colla armosque vestiunt iubæ.* Aliàs tamen inquit: *Pili equis in iuba largi, in armis leoni.* Iubam Xenephon χάντην vocat; (quæ vox vsurpatur etiam de frondibus vitis apud Athenæum ex Archestrato; & Theocritus χάιτας, appellauit cinaræ spinosæ stirpis pappos: aliàs propriè equi iuba est, vnde etiam Apollonio χαιτήεις cognominatur:) Aristoteles λοφιὰν id est, vt Gaza vertit, cristam; hinc teste Varino ζῶα λόφουρα dicuntur ἀπὸ τῦ λόφυ ἤτοι ἀκροτάτυ μέρυς. Ab hoc eodem Varino πωλεὰ exponitur χαίτη, id est iuba. Nos, sicuti & Galli crines dicimus, Germani superiores Krantz quasi corollas, inferiores de mane, quo nomine aliàs intelligunt lunam. Sunt & aliæ iubæ in frontem deuexæ, quas latini capronas vocant, quasi à capite pronas, vt Nonius exponit: de quibus Lucilius in satyris apud eundem:

Crista.
Capronæ.

Aptari caput, atque comas fluitare capronas
Altas, frontibus immissas, vt mos fuit illis.

Procomium.
Lib.2.c.11.
Palpebræ.

Græci προκόμιον dicunt, Xenephontis interpres iubam verticalem transtulit. Apud Vegetium protocomium legitur. Pili sunt, qui à vertice equi iuxta oculos & tempora propendent. Gena seu palpebra inferior pilis caret, propterea (inquit Aelianus) Apelli Ephesio, quòd equo ibi pilos appinxisset, reprehensionem attulisse ferunt. Alij non Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiunt, cùm tamen scientissimè cæteras equi partes pinxisset: hanc partem illi vitio versam fuisse. Hierocles eum pictorem Miconem (Μήκωνα) vocare videtur inquiens: *Vetus ille Micon arbitrabatur equum in inferiore gena pilos edere, quos phlebarides Græci vocant. Taxat igitur iure Simo Miconem, ac ignorantiæ insimulat.* Alij quoque Polygnostum eum pictorem vocant, vt Tzerzes annotauit. Plinius soli equo præter hominem pilos canescere tradit, & apud Aristotelem habemus, equi pilos manifestè in senectute canescere, & huius canitiei alicubi etiam rationem assignat his verbis: *Equis maximè omnium quæ nouerimus animalium canities innotescit, quòd os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera pro magnitudine habeant: argumentum est, quòd ictus eo in loco periculosus est, vnde illud Homeri:*

Equum canescere.

Et quia setæ hærent capiti, lethaleque vulnus
Præcipuè fit equis.

Lib. 1. de morb. cutis cap.6.

Quam philosophi sententiam Mercurialis conatus est explodere, arbitrans canitiem fieri ab animantis temperamento frigido, & ratione frigiditatis facilè putrescere humores in ipso equo; quanquam si veritas (inquit) non est omnino celanda, debemus dicere, non esse canitiem pilorum veram, sed potius albedinem. Atqui si propter communem hanc causam, diminutum scilicet calorem tantùm canesceret equus, cur non & alijs quadrupedibus canities communis? occultior itaque causa erat tradenda; alioqui pilos equorum albescere ob caloris inopiam manifestè nos docet idē Aristoteles in problematibus. Quærens enim cur equis & asinis pili è cicatrice promere se possint, hominibus autem non possint: *An quod cæteris (ait) animantibus tergus, per se pars corporis est: hominis autem cutis, velut æffectus carnis exultat, quippe quæ summa illius forma refrigente, soliduscula existere videatur, quemadmodum crustæ in pulte superducuntur, quas vetulas appellamus. Cùm itaque illæ non nisi farina elixa sint, hominis quoque cutis nominata, non nisi caro putanda est. Vbi igitur hæc vel vulnus acceperit vel attrita fuerit, incidit, vt hominis quidem caro condensetur: quamobrem summa corporis parte immutata, vulnus non eandem compagem capit, quæ corpus iam inde ab ortu naturæ extitit: cùm itaque hæc immutata sit, nihil profectò absurdum fuerit, si ex ea non idem præterea proficiscatur. Sicut in areis quoque appellatis licet percipere, nam illas etiàm corporis summi corruptionem, immutationemque esse nouimus: At iumentis attritis, vbi ad sanitatem redierunt partes vitiatæ, corporibus denuo eisdem replentur, quanquam debilioribus, quàm principio fuerint. Sed cùm etiam cutis eorum pars sit, confici pili prouenireq; possunt: cute namq; pilos enasci certum est: sed candidi propterea exoriuntur, quoniam vt secunda hæc cutis imbecillior quàm prima est, sic pilus candidus ille imbecillimus exit.* Hisce itaque verbis Aristoteles pilos indicat sub ephippijs in cicatrice semper albos prouenire, propterea quòd cùm sit debilis ea pars, nutrimentum non vt antea digeritur, sed quodammodò fit quædam corruptio, ex qua pili quidem, sed digestionis debilitatem indicantis

Sect. 10. Probl.29.
Pili in cicatricibus renascuntur in equis.
Cutis humanæ & equinæ discrimen.

coloris,

A coloris, albi scilicet producuntur. Sed quod ad ortum attinet istiusmodi pilorum in cicatricibus, illius aliam omnino rationem quàm philosophus reddit Alexander Aphrodisiensis, videlicet quòd cùm cutis hominum spissior sit, quàm equi, foramina in ipsa cicatrice, quæ longè quàm cutis spissior est, omnino excæcantur, quod in equis (inquit) fieri non potest, quia cutem habent laxiorem. Cutem autem humanam spissiorem esse ostendit inditio pilorum, qui molles sunt ac tenues, equinis comparati, qui sunt duri & crassi, & ex laxiori cute exeuntes. Quare cùm subiecta collectaque excrementa per meatus tenues qui relicti sunt, exeant & concrescant, pilos (inquit) gignunt & augent. Reddit itidem rationem, cur hordeum tostum redactumque in puluerem cicatricibus equorum conspersum faciat, vt pili non albi, sed cæteris vnicolores oriantur: quoniam nimirum vim discutiendi purgandique obtinens, detergit atque absumit excrementa pituitæ, atque materiam omnem vitiosam, quam vulnus per membri infirmitatem collegerat. Sed vt ad canitiem reuertamur, eam equo soli præter hominem euenire non putem, nam & canes canescunt, & fortè multa etiam alia animantia, quod Scaliger asserit in quintum Theophrasti de causis plantarum: *Color* (inquit) *equi mutatur per ætatem bis: Alius color pullo per menses aliquot; alius pòst ad canitiem vsque: qui affectus multis communis animantibus*: Colorum

Lib. 1. Problem. 146.

Vt pili in cicatricibus concolores nascantur.

Color pili mutatur ætate.

B in hisce animantibus tanta varietas, vt vix vllum sit reperire, qui in equis non reperiatur; albos tamen nasci nullos volunt sed canos, qui tandem progressu temporis dealbescant. Sed de coloribus mox in electione optimi equi. Vbi ostendetur qui colores probentur, quique improbentur, lectorisque omnino satisfiet desiderio. Dentes vtraque oris parte habere continuos tradit Plinius, & Aristoteles inter ἀνεπάλλακτα etiam recenset, id est, dentium continuam seriem habentia animalia: idem numero quadraginta esse dicit, quos Vegetius sic distinxit; molares viginti quatuor, caninos quatuor, (vulgus Scaliones vocat aut fasciolos) rapaces duodecim: similiterque Absyrtus, inquiens habere in anteriori parte superiores octo, & totidem inferiores, cum caninis: & molares in maxilla superiore senos ac inferiores totidem, & in altero latere similiter. Itaque præter agnatos (ἐκτὸς τῶν προσφυῶν) quadraginta dentes equus possidet. Agnatos puto vocat, quos Germani teste Gesnero lupinos aut syluestres: postrema parte maxillæ adnascuntur, pullis præsertim; ante cæteros dentes parui, magnitudine fabæ, in cibo capiendo impediunt, vnde iumentum strigosius euadit, quamobrem extrahendi sunt. Aristoteles maribus plures quàm fœminis dentes esse annotauit. Eos pro ætatis ratione equus

Color.

Dentes.

Dentes agnati.

2. Hist. c. 5.

C mutat, vt & alia veterina, non solùm quæ solidas vngulas habent, vt Absyrtus ait, sed cornuta siue bisulca etiam, vt Varro testatur; Dentes anteriores, qui primùm mutantur, Græci ἐμπροσθίους & τομεῖς vocant, quasi sectores aut incisores, latini medios, Vegetius lactantes, fortè lactentes: Plinius pullinos, in fallor, appellauit. Hos facilè principes & maiores esse Absyrtus tradit. Sunt autem numero duodecim, sex nempe in superiori, totidem in inferiori maxilla. Xenophon γνώμονες, vt & alij etiam Græci nominarunt, quasi indices, quòd ætas ex ijs indicetur equi: quod ferè fit in hunc modum: Cùm pullus triginta mensium est (inquit Absyrtus) primùm dentes medios, quos sectores appellant, amittit, duos superiores & totidem inferiores. Vbi quartum annum agere cœperit, semestri spatio proximos abijcit: nec multò post in eodem quadrimatu superiorem vnum, & inferiorem alterum vtrinque proijcit, quo tempore caninos edit, eosque secutis duodecim mensibus complet: intra sextum deinde annum molares superiores cadunt. Sexto anno quos primùm mutauit, adæquat: à septimo ad octauum omnes explet æqualiter. Sic ille, in eo ab alijs varians, quòd secunda vice binos tantùm abijcere scribit, cùm quatuor abijci cæteri scribant. *Primores quatuor* (inquit Aristoteles)

Aetas equi vt cognoscatur.

D *dentes mense tricesimo mutantur, bini vtrinque, supra dico & subter: tum vbi præterea annum compleuerit, quatuor item modo eodem mittuntur, duo superiùs, totidem inferius: rursusque anno altero peracto, simili modo, quatuor alij mutantur: quibus iam præteritis quatuor annis & mensibus sex, nullus præterea mittitur, quanquam euenisse in aliquo certum est, vt cùm primis omnes amitterentur: atque etiam in alio, vt cum vltimis omnes, sed hæc rarò.* Similiter Varro, *equus* (inquit) *triginta mensium, primùm dentes medios dicitur amittere, duos superiores & totidem inferiores. Incipientes quartum agere annum, itidem eijciunt & totidem, proximos eorum quos amiserunt, & incipiunt nasci quos vocant columellares. Quinto anno incipienti item eodem modo amittere binos, quos caninos habent, tum renascentes eis, sexto anno impleri. Septimo omnes habere solent renatos, & completos.* Sic etiam Plinius: *Amittit equus tricesimo mense primores vtrinque duos, sequenti anno totidem proximos, cùm subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur; septimo omnes habet, & renatos & immutabiles.* Idem Absyrtus cùm paulò pòst rursus dixisset, esse qui editis primis dentibus interiecto octimestri spatio secundos proferant, & eminentes vltimos pari mora dentitionem interpellant, *cæterùm prima* (inquit) *tempora* (triginta menses scilicet, quo tempore

Columellares.

Canini.

primi dentes mutantur) *nullus eorum qui primores amittunt dentes , pertransit, neque linquitur.* E
In reliquis verò non omnes sors eadem manet, nec simile tempus obseruatur ; sed secundi primos assequuntur, (hoc est, eodem tempore mutantur) *vltimique secundos. Exploratum autem habemus eos qui primorum iacturam faciunt , eodem tempore columellares* (γομφίες) *anterius , vnum superiorem & inferiorem alterum emittere & ab vtroque latere primos ex eis cum agnatis ipsorum mutare. A complemento cùm reliquum trimatum agunt , dens rumpitur & rotundatur , & in triangularem figuram exit: quo tempore præcipuè desluxio in ora equorum decumbit.* Crescentiensis dentes qui primi mutantur, primos morsus vocari tradit; equum verò eos mutantem , pullum primi morsus , quod quidem dicit fieri secundo anno , & postea mutare alios quatuor proximos , qui (inquit) vocantur quadrati , id est tertius morsus. Fiunt nonnunquam à septimo anno prominuli , quos προτεπτωκότας Absyrtus , Varro brochos vocauit his verbis : *Septimo* (anno) *omnes habere solent renatos & completos. His maiores qui sunt , intelligi negant posse , præterquam cùm dentes sunt facti brochi & supercilia cana , & sub ea lacunæ* (id est partes subiectæ supercilijs cauæ , vt Absyrtus habet, qui & oculos cauos esse ait,) *ex obseruatu dicunt eum equum habere annos sedecim.* Columella quoque & Palladius septimo anno omnes expleri æqualiter asserunt , & ex eo cauatos gerere , postea verò quot annorum sit , manifestò comprehendi non posse: decimo tamen anno tempora cauari & supercilia canescere & dentes prominere. Addit insuper Vegetius, duodecimo anno nigredinem in medietate dentium apparere. Aristoteles verò cùm cæteris animantibus in senectute dentes nigrescant , equo contrà candidiores reddi testatur. Plinius pro nigrescunt , habet rubescunt: apud quem etiam inuenio , equo castrato prius non decidere dentes. Varro Aristoteli attestatur , nitescere in senecta , equorum dentes inquiens. Porrò Aristoteles post enatos vltimos dentes ætatem difficulter distingui etiam docuit, & quomodo differant, his verbis. *Viget & equus & mulus à dentium ortu , cumque prodierint omnes , non facilè ætatem dignoueris : quamobrem dici solet , certa sub ortu , incerta ab ortu : denique post dentium ortum , eo maximè declaratur ætas , quem caninum vocamus : breuior enim hic septennibus est, propter freni attritum, quod ad eum iniicitur ; non septennibus maior quidem , sed non vertice extans adactiore. Iunioribus acutior & procerior est.* Et Varro post septimum annum fallacia esse omnia ætatis indicia asserit , & Xenephon denique malè emi equum, postquam istiusmodi dentes indices excidisse compertum fit: sed præter dentes alia quoque inspicienda esse breuiter mox suo loco docebimus. Λιθογνώμων Hesychio & Varino equus dicitur adultus & senescens , nullum ex dentibus reliquum ætatis habens indicium , vt quos amiserit omnes. Idem & προβατογνώμων & ἀγνώμων dicitur : contrà ἄβολος siue ἀβολήτωρ , qui eos dentes nondum amisit, δευτερόβολος, qui secundùm eos dentes proijcit , πρωτοβόλος qui primùm. Petrus Crescentiensis authoritate viri cuiusdam prudentis & experti , præter indices istos dentes, habere insuper ait scaliones & molares , fierique posse , vt nonnulli plures habeant , sed tunc dentes esse duplices: item fieri etiam posse, vt equus eijciat ex his aliquos qui non renascantur , quod quidem equo (inquit) obest ad pastum. Pascitur enim per dentes anteriores. Quamobrem minoris erit pretij. Mandit per dentes molares. Iam verò Cardanus in aphorismis Hippocratis dentibus ob id equos & canes vsque ad senectutem firmis vti certum esse scribit , quamuis durissimis vescantur cibis , quòd à calidis cibis abstineant : ideoque qui dentes similiter ad extremam vsque senectam validos conseruare cupiunt , calida omnia fugienda esse : à frigido enim membra quæ exanguia vocantur, cogi , roborarique. M. Aurelium Claudium Gothicum tam robustis fuisse digitis inuenio , vt equo dentes pugni ictu excuteret. Morsum pro ore dixit Vegetius his verbis: *si os fractum fuerit , vt morsum claudere non posit :* sed clariùs adhuc Nonius : *Postomis dicitur ferrum , quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus vel morsui imponitur.* Sumitur & ῥόγχος, id est rostrum de equis : Est enim vbi ἀλφόρυγχυς equos vocat Absyrtus, qui tardiùs senescere creduntur. Ruellius in hippiatricis χελύνια transtulit labra , idque probè , nam & Varinus χελὺν & χελύνlu interpretatur χεῖλος, id est labrum : labra autem in equo Xenephon quoque χεῖλη dixit. Γνάθος quidem & in homine maxillam denotat , dicitur tamen de equis potissimum , quanquam Homerus γνάθον ἱππείlu in carmine ad figulos dixerit. Hippiatri eandem vel saltem proximam partem ψάλιον videntur appellare in exordio capitis vigesimi octaui , συμβαίνει πάθος ἐν τῷ ψαλίῳ, Ruellius vertit , si vitium freni iniuria creauit , sed sine sensu , nam etsi ψαλιόν vulgò frenum sit, monuisse ipsum debebat capitis titulus , πρὸς σηπεδόνας τὰς ἐν τῇ γνάθῳ, id est ad putrefactiones in maxilla. Galenus equi similiumque animalium maxillas ait maximas esse , & à maximis moueri musculis , quia prona erant sumptura cibum. Equi totius anatomen diligentissimè explicauit, pluribusq; iconibus illustratauit nuperrimè Carolus Ruinus Senator Bono. & Iulius Casserius Placentinus priuatim partes equi internas ostendit voci faciendæ famulantes , quos qui exactè omnia volet, lector adire poterit, nobis autem integrum non est, hæc fusiùs prosequi, de corde tamen & felle omnino aliquid dicendum , quòd in harum partium traditione euarient authores.

Morsus s.
Dentes quadrati.
Dentes brochi.
Dentium pro ætate varietas.
Cur semper firmi ad senectutem vsque.
Morsus pro ore.
Lib.1.c.33.
Lib.1.c.13.
Labra.
Maxilla.
Psalium.
Fel.

F G H

Veteres

A Veteres enim in equino corde os reperiri tradunt, Ruinus id negat, non negaturus forsitan si multa corda dissecuisset; nam non de omnibus veteres, sed de quibusdam tantùm id tradunt. Plinius: *In equorum corde & boum, ossa reperiuntur aliquando.* Aristoteles: *Equorum cor, sicut & boum quorundam, suo in corde ossiculum continere aiunt.* Quo loco Theodorus in sua versione de boue tantùm id reddidit, de equis omisit, cùm tamen Græcè legatur sic: ἔχει δὲ καὶ ἡ τῶν ἵππων καρδία ὀστοῦν. Idem Aristoteles alicubi, *Cor* (inquit) *sine osse est omnium quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam.* Denique ex Hippiatris Hierocles in equorum & mulorum quorundam corde os inuentum esse testatur. Iam verò quidam fel habere, quidam etiam carere dicunt. Ex negantibus est Aristoteles. *Equus* (inquit) *fel non habet*; Et rursus; *Equus omnino & omnia solipeda felle carent.* Aristoteli astipulatur. Plinius, *equos, mulos, asinos fel habere negans*: & Absyrtus, equum dicit non habere fellis vesicam in hepate, sed quendam inhærere solutiorem neruulum, in quem se genus hoc humoris insinuet. Cui hippiatro ceu calculum addens Ruinus, istiusmodi bilis receptaculum à dextris ait esse hepatis in ipsa cauitate, plurimisq; in ipsius visceris substantijs ramulis inseri, atque adeò facillimè ob omni bilioso onere iecur exonerare; deponere verò etiam in duodenum intestinum: additque etiam naturam in hoc animante, B folliculo, vt in homine & alijs animantibus, recludi bilem noluisse, propterea quòd cùm animum habeat semper in patinis, voracitatisque modum nullum, ventrem quoque exonerare multò quàm alia cogatur frequentiùs, ideoque bilis stimulus in promptu semper adesse debeat. Apud Aristotelem itaque & Plinium pro felle folliculus intelligi debet. Nam alias idem Plinius, non solùm fel equo attribuit, sed & inter venena etiam collocat, inquiens: *Damnabitur fel equinum tantum inter venena, ideò flamini sacrorum equum tangere non licet, cùm Romæ publicis sacris equus etiam immoletur.* Vulua equo durior, ideoque tardiùs parit, vt suo loco ex Aristotele dicetur. In figura huius animantis obseruandum, quod tradit idem Aristoteles, pullos paulò suis parentibus submissiores esse inquiens, atque adultos posteriore crure caput attingere non posse, quod nouelli facilè attingunt: quasi diceret, posterior pulli pars altior est anteriore, sed accedente incremento ætatis, anterior sublimior fit. Pulli iamiam in lucem editi partem esse hippomanem ex multis notum est scriptoribus, sed alij vt tradit Aelianus, carunculam esse dicunt in fronte pulli, alij ad lumbos, alij ad genitalia adhærescere; sed hic pullium confundit cum hippomane, quod rursus duplex est, vnum quod pulli fronti adnasci tradunt: alterum quod ex genitali equæ manat. C De priori sic Aristoteles; *Cum equa peperit, statim secundas deuorat, atque etiam quod pulli nascentis fronti adhæret, hippomanes dictum, magnitudine minus carica parua, specie latiusculum, orbiculatum, nigrum* (nigrum etiam Plinius dicit, Solinus fuluum, fortè legendum fuscum,) Et alibi: *Quod hippomanes vocant, hæret quidem fronti nascentis pulli, vt narratur; sed equæ perlambentes abstergentesque id abrodunt.* Scholiastes Theocriti carunculam quoque esse scribit in fronte pullorum strigmentosam, carica minorem quam abedant & ablambant statim equæ; idque si faciant, naturali amore persequi partum: sin minus, odio prosequi, nec ad vbera admittere, id quod Plinius quoque tradit his verbis: *Proditur equis amoris innasci veneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro, quod statim edito partu deuorat fœta, aut partum ad vbera non admittit: olfactu* (nempe huius carunculæ) *in rabiem id genus agitur.* Alterius hippomanis meminit etiam Aristoteles in descriptione immoderatæ equarum libidinis, tum aliquid emittere dicens quod hippomanes appellatur, *eodem* (inquit) *quo illud quod nascitur, nomine.* Tale hoc esse, quale suis illud quod κάπρία (apria, Gaza) vocatur. Hesiodo hippomanes, vt Seruius testatur, nomen herbæ est, item Theocrito in Pharmaceutria, quam edentes equi in furorem agantur;

> D Ἱππομανὲς φυτόν ἐστι παρ᾽ Ἀρκάσι, τῷ δ᾽ ἐπὶ πᾶσαι
> Καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν᾽ ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι, id est,
> *Hippomanes planta est apud Arcades, qua concitati omnes*
> *Et equulei insaniunt in montibus, & celeres equæ.*

Sed hæc quæ sit nemo hactenus, quod equidem sciam, tradidit. Hipppomanes idem (inquit Gesnerus) quod apocynum, quod & Hermolaus obseruauit: est & inter nomenclaturas capparis apud Dioscoridem. Interpres Theocriti secundum Crateiam plantam esse dicit fructu cucumeris syluestris, folio nigriore, tanquam papaueris, spinoso: alij legunt spinosum & ad fructum referunt spinas. Quod si autem ad fructum essent referendæ, conijcerem hoc postremum hippomanes eam esse quæ nunc stramonia, aut eam quæ datura dicitur. Fuit autem hippomanes omne olim in amoribus admodum famosum. De primo sic Aristoteles: *Hoc si quis prærepto odorem moueat, equa excitatur, furitque agnito eo odore: quapropter id à veneficis petitur & percipitur muliercu̲lis.* De eodem Virgilius.

> *Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus,*

Lib. 2. c. 12. | Lib. 2. Hist. 15. | Lib. 3. de part. 4. | Fel. | Lib. 3. ca. 2. | Lib. 28. c. 9. | Vulua. | Pullus qua parte ab adultis differat. | Hippomanes. | Pullium. | Lib. 6. Hist. 22. | Lib. 6. Hist. cap. 19. | Apria. | Hippomanes herba, & quæ. | Stramonia. | Lib. 6. Hist. 19. | Aeneid. 4.

Et matri præruptus amor.

Sic & Scholiaſtes Theocriti, cùm naturali quadam vi ad φιλοςοργίαν conferat, à paſtoribus præripi veneficijſque vtile eſſe ad philtra paranda ſcribit, ex Aeliano, ni fallor, qui ſuper hac re fuſiùs ſcribens inquit: Carunculam vnà cùm pullo enatam, nuncupatam hippomanes, primùm vt ex ſe equa peperit, continuò deuorat, & Dei benignitate miſericordi in equinam ſtirpem occultat, ne ſi, vt ferunt, idipſum vſque ad extremum vitæ diem pullus ſemper inſitum in ſe perſeueraret habere, ad effrenationem impotentis veneris, tam mas quàm fæmina rueret, & libidinis rabie equinum genus funditus periret. Quod quidem ipſum penitus cognitum paſtores habent, ac ſi quando ad moliendas alicui amatorias inſidias egeant, vt ipſum ad cupidinem veneris inflamment, diligenter obſeruant, quando equa ventrem ferens pariat, atque ſtatim a partu pullium (hoc aliud eſſe iam diximus) à pullo abſcindunt, & in equæ vngulam inijciunt: (nam in hanc abditum & conditum optimè ſeruatur) ſimul & pullum quòd ipſum poſtea non lactaret mater illa, inſigni & propria beneuolentiæ nota carentem exorienti Soli immolant: nam ideo pullum vehementer amare ingreditur, quòd illam deuorarit carunculam. Iam quicumque per inſidias carnem illam guſtauerit, proiecta & præcipite amatoria libidine conſtrictus tenetur, furit & perbacchatur & vociferatur, atque effrenatus ad omnem muliebris ſexus ætatem, cupiditatis adijcit oculos, ac morbum teſtans obuijs omnibus quemadmodum conflagret amoris flamma, exponit. Tum ex illo illius corpus diffluit & extabeſcit, quòd veneris inſania animus exagitetur. Hæc itaque Aelianus, & aliàs rurſus: Hi autem (inquit,) qui præſtigias & captiones mulieribus illudere ſolent, vim aiunt quandam alliciendi ad libidinem atque amatoriam flammam excitandi habere. eamque ob rem equa furens inuidia, non homini has præſtigias permittit aſſequi. De altero modò hippomane Ariſtoteles ſcribens, hoc præcipuè ad amoris veneficia peti tradit. Plinius qui hoc vocat equarum virus à coitu, tantas ait habere vires in veneficijs, vt affuſum æris miſturæ in effigiem equæ Olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Olympiæ Phormis Arcas (vt Gillius ex Pauſania vertit) ex ære equum poſuit, in eundemque, quemadmodum in ſermonem Elienſium venit, hippomanes incluſit: in hunc, etſi abſciſſa cauda turpior eſt, equi tamen ruptis vinculis libidinis furore feruntur, ac ſi de manibus ductorum effugerint, in eum ipſum ardentiùs multò, quàm in pulcherrimam equam & viuam & ſe iniri ſuſtinentem, inſiliunt: neque enim quod vngulæ cùm ad æream ſtatuam adhæreſcere cupiunt, lubrico lapſu eludantur, idcirco coitum deſperant, imò verò magis magiſque ore hiante atque imminente adhinniunt, & violentiùs inuadunt: neque priuſquam flagris & magno robore equiſonis abſtrahantur, ab æreo ſimulacro abſtrahi poſſunt. Eadem Aelianus ſcribens, Abſtruſa quædam (inquit) artificis machinatione hippomanes reconditum intra æream ſtatuam equos alliciebat; neque enim erat tam accurata fabrica, vt ex ea equi eatenus fallerentur & inducerentur, vt tantoperè ad illius conſpectum in venerem ſtimulari deberent. Virgilius hoc quoque hippomanes à veneficis expeti teſtatur.

Hippomanes equo incluſum.

Georg. 3.

Hinc demum hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum diſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere nouercæ
Miſcueruntque herbas & non innoxia verba.

Li. 2. Eleg. 4

Tibullus inter alia philtra ſiue pharmaca amatoria recenſet:

Quicquid habes Circe, quicquid Medea veneni,
Quicquid & herbarum Theſſala terra gerit.
Et quod vbi indomitis gregibus venus afflat amores,
Hippomanes cupidæ ſtillat ab inguine equæ.

Lib. 4.

Similiter Propertius.

Conſuluitque ſtryges noſtro de ſanguine, & in me
Hippomanes fœtæ ſemina legit equæ.

Iam verò Ariſtoteles de primo hippomane loquens, negat ei tale venenum ineſſe, fabuloſumque eſſe tradit: quæ autem de hoc fabulantur, (inquit) figmenta muliercularum & profeſſorum carminis incantamentorum eſſe credendum potius eſt. Caium tamen Caligulam à Cæſonia vxore amatorio medicamento potionatum fuiſſe aiunt, adeo vt valetudinem neque animi neque corporis integram habuiſſe dicatur. Satyricus hoc etiam poculum ex hippomane primo apparatum fuiſſe ait:

Caligula.

---------- Si non
Et furere incipias, vt auunculus ille Neronis
Cui totam tremuli frontem Cæſonia pulli
Infudit.

Aelianus,

A Aelianus, vt iam præmonui confudit cum hippomane pullium seu pulium, vt Gaza vocat, apud Aristotelem, cui est πωλίον; Plinius teste Hermolao duobus locis non polion, sed poleam vocat, quo tamen nomine alicubi intelligit pulli asinini fimum, quod primum edidit, cùm polion siue pulium sit Aristoteli, quod prius quàm pullum emittit. *Emitti etiam* (inquit) *ab equa prius quàm pullum, quod pulium dicitur, certum est.*

Polea.

ELECTIO.

ETSI M. Varro equorum alios dicat idoneos esse ad rem militarem, alios ad vecturam, alios ad prædam: itaque diuersos quoque esse in electione equorum scopos, ego tamen quas allaturus sum probioris eligendique equi notas, de bellico & qui ad ephippium pompamque à nobilibus alitur, præcipuè intelligi volo. Super hac re admirabilem librum scripsit Simon Atheniensis teste Suida. In generosis igitur equis, quatuor spectari voluere veteres, formam, pulchritudinem, meritum, colorem: quibus ego locum natalem, & claritatem generis, aliaq; nonnulla addam: Vergilius optimi equi signa à præcipuis corporis partibus, à colore, ac potissimum à moribus, ab ingressu scilicet & audacia accipiendas docet. Omnium absolutissimus dici debet equus, in quo omnia probitatis signa reperiuntur, sed talem vel nunquam, vel rarissimè dari puto: quare vti non improbo, in quo nonnulla desiderantur, ita eum probo maximè, qui pluribus exornatus est. Qui omnibus numeris absolutum dari credit: audiat obsecro Synesium Cyrænеum Vranio amico suo scribentem. *Mitto tibi donum equum generosissimum in omni virtute equo conuenienti, quo vteris quidem in cursuum certaminibus; vteris autem & cùm in venationem exieris, & in certaminibus bellicis, & cum reduxeris ob Lybicum trophæum pompam victorialem. Non enim noui quòd potius est venatoriusne an desultorius in decertando, aut ad pompam, aut ad bellum aptior. Si equis Nissæis aspectu minus speciosus est, vtpote caluaria tuberosior, & lumbis minus carnosus: fortassis quidem neque equis, quemadmodum neque hominibus omnia simul dat Deus.* Cùm formam examino, integrum contemplor equum, cùm pulchritudinem, partes omnes, cùm meritum, animi accidentia, quibus minus semper quàm formæ ignoscendum esse puto: addita tamen etiam distinctione, vt in equo domito magis mores, in pullo & indomito corpus potius examinemus. Dicebat enim Xenophon equi nondum domiti corpus diligenter explorandum esse, propterea quòd animi haud satis claras significationes dare soleat equus, qui nondum conscenditur. Virgilius equi optimi signa enarraturus, eas in pullo describit. Palladius itaque in pullo corpus probat magnum, longum, musculosum & argutum. Varro quidem corpus multum, membra non confusa: sed *forma* (inquit) *oportet esse magnitudine modica, nec tamen vasti & minuti sint.* Palladio subscribit Columella, Xenophon item & Oppianus, & apud Homerum equi Rhæsi etiam ob magnitudinem celebrantur, μεγίςυς enim dicit. Statius de equo Domitiani:

B

Nota quot.

C

Epist. 40.

Equum generosum non posse habere omnia bonitatis signa.

Magnitudo

Hunc neque discissis cepissent Pergama muris
Nec grege permixto pueri, innuptæque puellæ,
Ipse nec Aeneas, nec magnus duceret Hector.

Lib. 1. Syl.

Probanda itaque magnitudo, dummodo robur altitudini respondeat, & corpus omne musculorum densitate sit nodosum, vt ait Palladius. Plato statum corporis vult rectum esse & articulatum: altumque honorem in equo celebrat Nemesianus. Corporis habitudinem Crescentiensis & ex hoc Lau. Russius probant mediocrem, hoc est inter obesam & macilentam mediam: nam si modum (inquiunt) excedit, multos illa & prauos humores morbis fomenta suppeditat, hæc vires imminuit, & corpus aspectu turpe reddit: meliùs tamen pulchritudinem in macilento apparere quàm in pingui, quoniam pinguitudo vitia quædam sæpe occludit. Istiusmodi macilentum equum strigosum dicunt quasi stringosum, quòd corpora eorum restricta sint fame aut alia vitij causa; Hermolaus Aristoteli, Theophrasto, Pausaniæ σφηκώδα & λαγαρὸν appellari scribit: cæterùm λαγαρὸν propriè dicitur animal, quod circa λαγόνας id est ilia & partem qua cingimur, gracilius est, quem habitum in puellis plerique laudare solent, & quoniam σφῆκες, id est vespæ, qua thorax cum ventre inferiore conseritur, gracili filo cohærent, idem σφεκῶδης appellatur: at strigosus habitus totius corporis est, pleno & nitido carnosoque contrarius, λεπτὸς, ἰσχνὸς, λεπτόκρεως, siccus & veluti strijs (seu strigis) quibusdam asperior, squalidus aspectu, & semper vitiosus: λαγαρὸν verò in nonnullis corporis partibus commendamus vt in equi ceruice, qua capite iungitur apud Xenophontem. Post totius corporis contemplationem partes singulas examinabimus à calcibus ad verticem potiùs quàm à vertice ad calcem;

D

Habitudo.

Strigosus qui.

Pedum præcipuam habendam eſſe rationem. *Equi poſitus ſani indicia* *Vngulæ.*

cùm ſit pedum præcipua habenda ratio. Nam vti fruſtrà elegantiam ſpectaueris ſuperioris ędificij, ſi fundamentum ſit ruinoſum: ita equi neque militi neq; agricolę, neque viatori vſui eſſe poterunt, qui pedum ſanitate deſtituuntur. Horum poſitus primùm, mox partes explorandæ. Si ſuper omnes in principio, precipuè anteriores diu & æqualiter coniunctos inſiſtat, ita vt vnum pedem antè, alterum non extendat aut eleuet, aut vno quàm altero lentiùs ac debiliùs terræ innitatur, membra inferiora ſe bene habere & firma declarat. Pedum partes multæ, vngulæ infimæ & conſiderationis maximæ, ſpiſſæ longè præſtant tenuibus, noſcendumque, vt ait Xenophon, vtrum ſint arduæ, ac tam priori parte quàm poſteriore depreſſæ ſiue humiles. Nam arduæ chelidôna ſiue hirundinem altiùs à ſolo eleuatam habent: at depreſſæ ſic gradiuntur, pedis vt molliores & duriores partes æquabiliter fulciant inceſſum, vt fit in hominibus quoque qui planci vel plauti dicuntur, quòd pedibus planis ſint. Probantur deinde duræ, improbantur teneræ in tantum, vt breuiorem etiam vitam viuere dicantur. *Ab complemento* (inquit Abſyrtus) *viribus pollet equus annos octo qui molli conſtitit pede, ſed qui duriore nititur decem; quoniam ſi vehementiore motu concitaueris, poſt hoc tempus malè valebit, impatiens itinerum, nec par erit labori. Nam in prioribus pedibus coronæ & meſocynia à malleolis dimittuntur, nec ingredi poſtea, nec pedibus inſiſtere valet, ſeque ipſe proijcit. A primo lucis fundamento ad ſenium ſolido pede fultus, octo & viginti annos, vel vndetriginta viuit, nec facilè trigeſimum implet: porro molli pede præditus, quatuor & viginti annos degit.* Facilè eiſdem quoque ferrum excutitur; ſeſſoreſque ſæpe de vita periclitantur, vnde magnus ille Sfortia Mediolonenſium dux Franciſco filio in bellum ſe accingenti, inter alia præcepta, hoc ceu primum referente Iouio dedit, vt nunquam indomiti oris equum aſcenderet, nunquam eo vteretur, qui ab vngula molliore facilè ſoleam excutere conſueuiſſet, quòd ſe ab equo alioqui longè optimo, ſed in frenum contumaci, cui draconi ob id nomen erat, cum ſuborto ex inſidijs Bracciano hoſte, irriſa habenarum contentione abreptum ſe & in Auerſæ foſſam præcipitatum memoraret. In Vmbris autem tumultuaria in pugna cùm ex equo cui à colore auis, picæ nomen erat, depugnaret, eo inter colluctationes omnibus ſoleis diſcalciato, vix ipſe pedibus eo relicto è manibus hoſtium effugiſſet. Improbat eandem mollitiem Horatius:

Sfortiæ præceptum filio datum. *Draco equus.* *Pica.* *Lib. 1. Ser.*

Regibus hic mos eſt, vbi equos mereantur, apertos
Inſpiciunt, ne ſi facies vt ſæpe decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem.

Cardanus tamen qui vngulam teneram habent, ſi alioquin ſint præſtantes, leues eſſe & agiles aſſerit, argumento quòd ob teneritatem non multum premunt terram, ſed dorſo & lacertis innixi, agiles & prompti & leues fiant. Sed propter teneritatem vngularum cæteris agiliores eſſe non putem; apparere tamen, maximè ſi per glareoſa loca & aſperiora iter eſt. Durities ſonitu deprehenditur, maximè ſi caua fuerit vngula, tunc enim non ſecus ac cymbalum reſonat,

Virgilius: *Et ſolido grauiter ſonat vngula cornu.*
Ennius: *Conſequitur, ſummo ſonitu quatit vngula terram.*
Idem: *It eques & plauſu caua concutit vngula terram.*
Horatius; *Et vrbem Eques ſonante verberabit vngula.*

Hinc cornipedem & ſonipedem latini poëtæ dixere, quin & vngulam pro ipſo equo vſurpauere.

Virgilius: ———— *& agmine facto*
Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.

Quin ipſa vngula pro ipſo equo accipitur, eodemq; velociter currente, vt apud Horatium lib. 1. Serm. *Vt cùm carceribus miſſos rapit vngula currus.* Similiter puto Græci χαλκόποδες ἵππες dicunt, Homerus etiam ἐριγδέπες & ὑψηχέας id eſt altè reſonantes, quamuis de magnis præcipuè equis hæc epitheta dici non negauerim. Dicuntur & εὔποδες qui pedibus & vngulis bene conſtituti ſunt: & tota pedum laudata conſtitutio εὐποδία. Abſyrtus στερρόπες appellat qui pedibus valēt, contrà μαλακόπες quibus molles ſunt vngues. Improbantur verò etiam Xenophonti pleni & carnoſi, quoniam facilè tales equi claudicant. Præter modò altitudinem, concauitatem, duritiamque requiritur etiam rotunditas: Palladius enim in admiſſario & matrice pulchritudinis partem eſſe ait; rurſus duris, altis, concauis, rotundiſque coronas mediocres ſuperponi volunt Varro & Columella: Abſyrtus denique ranam laudat exiguam. & hirundinem longam damnat, & qui tales habent, improbos eſſe ait, & molles pedes habere. Oſſa ſupra vngulam, neque procera, vt caprarum, quæ ſuccuſſatione ſeſſorem affligere ſolent, & crura huiuſmodi facilè inflantur; neque depreſſa nimis, ne ſalebroſis locis exulcerentur. Meminēre horum oſſium Xenophon & Abſyrthus, ſed nonnihil euariant. Xenophon interprete Omnibono Leoniceno, *Oſſa quæ ſunt ſupra* (inquit) *vngulas infra talos, qua parte vt in caninis pedibus callus ſubeſt, κυνήποδας dixere, neque erunt procera* (ὀρθὰ id eſt, recta, videtur tamen pro ὑψηλὰ accipi, cùm ταπεινὰ eis opponantur, id eſt humilia) *vt caprarum,* (ceruorum Abſyrtus, qui inde elaphopodes dici ait) *ſic enim cum ſuccuſſatione equi-*

Vngula pro equo. *Coronæ.* *Cynepodes equi.* *Elaphopodes.*

tem

A *rem affligunt, tum ipsa facilè crura huiusmodi inflammantur ; neque verò depressa: sic enim deglubi isti & exulcerari calli solent, seu per glebas, ceu per lapides agatur equus.* Apud Absyrtum hæc legũtur sic, ex versione Ruellij: *Qui suffraginum articulo* (ἐν τοῖς μεσοκυνίοις) *recta* (procera potius,) *ossa continent, ij pessimo gressu nituntur, vectoremque contundendo fatigant* (φέροντες συγκόπτουσι, concutiunt, nimirum vt equi succussatores) *ij quòd ceruino pede constant, Elaphopodes nominantur. At qui eisdem in locis breuia condunt ossa & humilia, ob idque cynobatæ dicuntur, ij vngulas ad internam calcium partem, seu malleolos potiùs vocare placet* (κυνοπόδων ἢ σφυρῶν λεγομένων) *adferunt, ac pedes tractim agunt, in eisque claudicant. Sunt ex ijs qui facilè vngulis aberrent.* Crura Varro & Columella volunt esse æqualia atque alta, rectaque. Pullus enim, cuius à primo statim ortu altiores tibiæ fuerint, eum maximum futurum dicunt; & reuera tibiæ qnorumcumque quadrupedum processu temporis parum crescunt, & secundum has consentiente magnitudine corpus reliquum augetur. Sint item tibiæ citra venarum ac carnium obesitatem aut tumorem aliquem. Nam si carne & venis obesæ sint, ea duris itineribus facilè inflantur & claudicationi occasionem præbent, sicuti Xenophon testatur his verbis: Tibiarum ossa sint spissa, vtpote totius corporis stabilimenta: sed spissitudo non erit venarum neque carnium: nam hoc pacto cùm per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est & existere κιρσοὺς (nodos vertit interpres, malim varices) inflariq; B crura & cutem rescindi, qua laxata sæpe commissuræ discedunt & equus claudicat. Idem Xenophon crura probat mollia & flexilia, asserens quoque si pullus lubrico ingrediatur flexu, coniecturam ex hoc fieri posse, in equitatiane similiter crura lubricum motum habitura: quamquã enim mollities illa flectendi procedente tempore maior fit, meritò tamen in pullis laudari. Absyrtus quoque tales equos minus cæteris deerrare scribit, minusque offendere, aut cespitare, nec sessori periculum afferre, minus item fatigatos in obeundis operibus elassescere, quàm qui duris genibus, non secus ac si vallis & palis niterentur: quales illi sunt quos ὀρθοκώλους & πασσάλους nuncupat. Xenophon autem cum hac crurum mollitudine coniunctam esse erigendi facultatem, quæ in pompico requiritur, falsum esse asserit. Si crura eorumque iuncturæ numerosis longisque pilis vestiuntur, partes eæ quidem validas Russius habere tradit, sed equum ipsum plerumque non esse celerem. Idem de pulchritudine agens admissarij equi, crura desiderat ampla, pilosa & sicca, eorumque iuncturas crassas, minimè tamen carnosas, propinquas vngulis ad similitudinem boum : talemque equum censeri robustum asserit. Varro tamen & Columella parua genua probant, rotunC daque & quæ introrsum non spectẽt. Absyrtus quosdam equos ἑτεροσκελεῖς & ἑτερόποδας vocat, quos claudicare ait & infirmos habere lumbos. Ruellius vertit, quibus crura vel pedes discoloribus maculis euariant, præter authoris puto mentem, nam licet & ἑτεροθαλὴς de planta quoque vel alia quauis re dicitur, quæ altera tantùm parte viret, de coloris tamen Absyrtus loqui non potest varietate, quandoquidem Oppianus στικτόποδας, id est quorum pedes maculis distinguuntur, in venatu ceruorum, vbi celeritate laboreque cursus opus est, adhibet: quare ἑτεροσκελεῖς & ἑτερόποδας interpretor, qui in alteram partem vergunt seu inclinant, quasi ἑτερορρεπεῖς, aut ἑτερομερεῖς aut ἑτερομήκεις, quemadmodum & ἑτερογνάθους equos Xenophon vocat, quorum maxillæ dissimiles sunt, Phocilides verò σταθμὸν ἑτερόζυγον trutinam in alteram partem propendentem. Tales enim vt claudicent, necesse est. Inuenio item introrsum spectantia crura maximoperè damnari. item quæ rigida sunt. Coxas latas & carnosas esse oportet, vt sint consentaneæ cum pectore & lateribus; author est Xenophon, & femur sub armis si crassum sit, habere vt in virili corpore, non solùm robur, sed venustatem insuper. Oppianus μηροὺς, id est femora laudat εὐπαγέας, hoc D est bene compactos, & μυώδεας id est musculosos, Camerarius pro μυώδεας legit μυοειδέας propter carmen, Gesnerus ex Polluce ἰνώδεις, id est neruosos, quoniam neruosum solidius est musculoso. Varro tamen etiam & Columella torosa & numerosa femina requirunt. Xenophon tradit, si femina sub cauda, latioris interualli linea distinxerit, crura posteriora spatiosiùs attrahi, ideoque & progressionem ac equitationem terribiliorem & firmiorem esse. Commendantur item si multum distent, quod in asino admisario quoque probat Absyrtus. Armorum verò in primis ratio haud mediocris haberi debet. Columella grandes & rectos, Varro latos desiderat. Absyrtus præstantiores haberi asserit equos, qui armorum originem sublimiorem prætendunt: non enim sessoribus tutos modò, sed firmioribus etiam armis stabiliri putari. Κάτωμος vocatur, cui humiliores existunt, χαμωμιστὴς verò Hesychio & Varino, ὁ ἀπὸ τῶν ὤμων ῥίπτων ἐπὶ τὴν γῆν, qui ex armis sessorem in terram excutit. Qualem fortè indicauit nobis Maro:

> *——Effusumque equitem super ipse secutus*
> *Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo.*

Quintilianus decentiorem equum esse ait, cuius astricta sunt ilia, si idem velocior. Sed Absyrtus, qui substrictis & paruis sunt ilijs, etsi magni sint Cyrenaici, δρομικοὺς tamen esse asserit, id est, ad curule certamen aptos, pedum velocitate præstantes, inter equitandum longiore animæ ductu.

Cap. 112. | Cynobatæ equi. | Crura. | Tibiæ. | Genua. | Heteroscele & heteropodes equi | Coxæ. | Femora. | Armi. | Lib. 10. Aeneid. | Lib. 8. Inst. | Ilia.

Latera. contrà qui magnis turgent, eos imbecillioribus viribus, deformioresque intelligi. Latera Xenophonti probantur demiſſiora, oblenga, & ſupra ventrem turgidiuſcula, quoniam tum aptiorem ad reſidendum, tum robuſtiorem melioriſque de paſtu ſucci equum indicent. Talia immodica dixit Nemeſianus, inflexa Columella: Palladius in admiſſario longiſſimum latus expetit. Pectore

Pectus. Varro vult eſſe lato (Palladius quoque pectus latè patens in admiſſario & matrice deſiderat) pleno & muſculorũ toris numeroſo. Hoc eſt quod in pullo generoſo dicebat Maro: *Luxuriatq; toris animoſum pectus.* Latitudo autem præcipuè commendatur, propterea quòd Xenephonte teſtante idoneum eſt & ad formam, & ad robur, & ad longiores greſſus, vbi non implicentur crura, quod

Coſtæ. aliàs fit, cùm breuiori interuallo diſtant. De coſtis apud veteres nihil inuenio, Ruſſius groſſas commendat, & qui tales habet, patientem eſſe ait, & laboribus ſufficientem. Venter ab Abſyrto

Venter. laudatur ἔυογκος, id eſt, moderatus; Andræas à Lacuna ineptè vertit amplum; cùm tamen Varro modicum, Columella ſubſtrictum laudet, necnon & Xenophon. Sed feſellit forſitan Lacunam idem Varro, qui in matrice latos ventres probat, & Ruſſius amplo ventre & deorſum pendente

Foriolí equi. præditum equum, labori ſufficientem patientemque iudicari ſcribit. Inuenio qui ſoluto ſunt ventre, foriolos nuncupari. Dorſum quod non ſubſidet penitus, equos indicare Cardanus ait valdè robuſtos, & qui in laboribus non facilè deficiunt: at ſi etiam id aſcendente equite contrahunt,

Dorſum. hoc roboris & tolerantiæ ſignum eſſe. Ruſſius curtum & quaſi planum laudat, & inter alia pulchritudinis ſigna reponit. Nemeſianus hanc planitiem ęquor videtur appellaſſe, vbi de generoſa Cappadocum propagine loquens, inquit:

Illis ampla ſatis læui ſunt æquora dorſo.

Lib. 2. Virgilius etiam *duplici dentali dorſo* dum dicit, dorſum intelligit craſſum & latum; eodemq; ſenſu duplicem ſpinam dixit: quo loco Seruius; ſpina (inquit) duplex, aut reuera duplex, aut lata, vt

Spina. alibi: *duplicem gemmis auroque coronam.* Columellæ quoque in equo duplex ſpina probatur; nec non etiam Varroni, ſin minus, non extenta: hoc eſt vt Geſnerus exponit, gibboſa, vel prominens, Græci (inquit) κυρτὴν dicunt, quæ cauæ opponitur. Leguntur autem eadem verba apud Abſyrtum in Geoponicis Græcè hoc modo, ῥάχιν μάλιϛα μὲν διπλῦν, ἐι δὲ μὴ, κυρτὴν: contrario ſenſu, quem & Ruellius in Hippiatricis hoc caput exponens (quanquam Græcus codex impreſſus non habeat) ineptè imitatur: ſed negationem addendam ad κυρτὴν, tum ex Varrone clarum eſt, tum ex Hippiatricorum Abſyrti ca. 103. vbi in equo ad iugum idoneo ῥάχιν μὴ κυρτὴν requirit. Hæc ille. Xenophon tamen ſpinam equi ſupra armos paulò elatiorem, præbere equiti opportunius ſedile tradit, & armos ad reliquum corpus firmius compingi, ſi illa duplex fuerit: tum etiam & equitem reſidere mollius, & formam delectabiliorem eſſe. Quamobrem & duplices lum-

Lumbi. bos laudat, maximè illam partem cui inſidetur. Quo enim latiores (inquit) erunt & breuiores, hoc facilius attollet priores pedes & poſterioribus ſubſequentur: ita etiam ilia eſſe minima videbuntur, quæ vaſtitate ſua partim deformant, partim etiam debilitant & grauant equos. Latitudo itaque ſpinæ omnino probanda, tenuis tamen & exilis toleratur, ſi cætera equus habeat. Gratius in Aetneis equis hanc celebrat, vt ſuo loco citabitur. Columella lumbis quoque ſit latis cupit & ſubſidentibus, Varro deorſum verſus preſſis. Cui lumbi ſunt molles & ſuccincti & robuſti, is po-

Clunes. terit ſpatioſè prioribus cruribus ſubijcere poſteriora, quòd in pompico equo deſideratur maximè, vt ex Xenophonte conſtat. Paruas ingentibus aluos Nemeſianus celebrat: & Maro etiam in generoſo pullo. Varro & Columella rotundas clunes, Xenophon ſolidas lataſque: latas etiam Varro in equa matrice: Palladius maximas & rotundas non tam in matrice, quàm in admiſſario. Si autem amplæ & carnoſæ fuerint, ita vt pectori lateribuſque reſpondeant, & coxas femoraque habeat lata, ita vt poſterioribus parum diuaricari videatur, greſſum aiunt firmiorem præbere. Te-

Teſtes. ſtes habeat pares & exiguos, vt Columella monet, atque Palladius, item Xenophon, vnde apud Abſyrtum pro μακρὺς reſtitui debet μικρὺς. In pullo tamen hoc notari non poſſe, idem Xenophon aſſerit. Qui vnico teſte conſtant, ad admiſſaram aſciſcere non oportet; cùm ex maxima parte infœcundi reputentur, aut pullos ſuæ ſtirpi mutilæ ſimiles progenerent, inquit Abſyrtus. Quibus varices in teſticulis prominent, ſeminandæ ſoboli non ſunt idonei, hos κριϲσοκάβωνας id eſt, varicoſos vocant. Admiſſarium enim corpore eſſe integro, & omni vacare culpa oportet. Gollum eſto

Collum. mediocre, nec longum nimis, nec nimis breue, βραχυτράχηλον ſeu collo anguſto equum Plato

In Phædro. improbat. Hippiatris autem colli breuitas ſemper commendatur, prolixitas verò inſtar gruis mirum in modum vituperatur. Abſyrtus collum vult eſſe ἁπαλὸν, Lacuna vertit tenue, malim molle, vt Columella quoque habet. Ceruicem etiam Varro optat mollem, latamque, longam improbat. Hanc de pectore non oriri volunt, tanquam porci, vel vt alij, hirci, pronam, ſed vt eminens pertineat ad verticem, vt gallinacei ardua & ad flexibilitatem idonea: Ita enim futurum, vt collum ſit ante equitem, oculi autem ſpectent ante pedes. Aiunt etiam iſtiuſmodi equum, vtcumq; animoſum, minimè violentum eſſe poſſe. Violentia enim vti equum, non cùm extendit, ſed cùm

inflectit

A inflectit collum. Pollux verò etiam ex Xenophonte à ceruice alta & erecta commendari equum scribit, qui ad ostentationem, & formæ merito alitur, propterea quòd hoc animal cùm fœminæ quam desiderat, visendum se præbet, ceruice erecta superbit, & cursu fertur procaci: præcipuè itaque elegantem esse: si ceruicem natura tollat & extendat, quod Nemesianus sic expressit:

——— Capiteque decoro
Plurima se validos ceruix resupinat in armos.

Cardanus, si erecta ceruice habenas molles relinquant, hos non ex actione tales factos esse putat, sed ex actione signum præbere generosi animi & robustæ ceruicis. Platoni ὑψαύχην is equus dicitur, Homero ἐριαύχην, eiusque proprium est ὑψαυχεῖν, id est ceruicem attollere: vnde arduus quoque & sublimis epitheta equi, de ceruicis & capitis habitu potissimum intelliguntur. Ardua ceruix Virgilio & Horatio commendatur. Huc spectat illud Lucani ——— *Totumq́ per agmen Sublimi prouectus equo.* Quanquam hoc ad caput solummodo quoque referri queat, cùm præ cæteris laudentur quoque equi qui erectum habent caput, concinno quodam decentique situ. Belisarius alta idcirco voluit esse capita, vt si quando equum cespitare contingat, subleuari faciliùs, quò minus corruat, freno possit. Ceruicem præterea laudant crassiusculam, & vt talem acquirat, armos frequenter aqua calida ablui iubent, & iubam subinde manibus digeri. Capite esto (inquit Varro) exiguo, non magno. Tale argutum dixit Maro, Seruius exponit breue. Xenophon osseum dum vult, macilentum ni fallor intelligit, nam grande & propter carneam molem graue, pigri & hebetis indicium esse reperio. Pollux etiam in admissario & matrice caput exiguum & siccum, pelle propemodum solis adhærente ossibus, pulchritudinis signum esse annotauit: maximè si vertex fuerit maiusculus, quem nempe magnum quoque commendauit Xenophon. Os Oppiano laudatur ἄκριον, Gesnerus exponit mediocre aut moderatum, sed Belisarius Aquiuiuus (inquit) Oppianum secutus in libro de venatione non os mediocre vertit; sed largissimo, ait, sint ore, longoque, ne freno inobientes esse iudicentur. Russius quidem etiam equum ore magno, scisso, seu valde diducto facilem fræno se præbere ait, taleque os etiam requirit in admissario. Nec aliud puto intellexit Oppianus ἄκριον, cupiens, id est, adiuuans, nimirum frenantem, amplitudine oris sui: Xenophon considerari iubet & hoc, vtrum buccæ sint teneræ, an asperæ, an verò etiam inæquales. Nam imparitas (inquit) harum facit plerumque, duri & contumacis vt oris equi reddantur; Heterognathos vocat. Caput turpiter prætendunt, & in alterum latus vt & maxillam vt plurimum vertunt, & ne freno quidem facilè in contrarium flectuntur, in vnum duntaxat latus flecti volentes. Iidem ab eodem Xenophonte dicuntur quoq; ἄδικον τὴν γνάθον ἔχοντες, teste Budæo, quasi improbam aut iniuriam habentes maxillam. Est autem ἑτερογνάθος, qui habet μὴ ὁμοίας τὰς γνάθους, id est dissimiles maxillas, dispares nempe; cùm earum altera durior & asperior, altera mollior & tenerior est. Sint itaque æquales; Xenephon præterea paruas vult; Russius graciles & siccas ad pulchritudinem præter cætera commendat in admissario: crassas verò, sat commodè frenari negat. Cùm frena mandunt, os humidum maximè probatur, siccum improbatur. Vnde poëtæ de generosis equis loquentes, spumanti ore eos delineare solent. Claudianus:

Parte alia spumis fumantem serica frena
Purpureo primæ signatus flore iuuentæ
Eucherius flectebat equum.

Hoc etiam generositatis & magnanimitatis signum Apelles in Alexandri equo expressit, summopere ea de re solicitus. Cæterùm memoriæ proditum est, cùm eam repræsentare conaretur, tam malè rem ei successisse, vt de ea omnino desperaret, ideoque spongiam, in quam abstergebat penicilli sui colores, in illam imaginem impegisse, spongiam autem, quum equum attigisset, spumæ similitudinem expressisse. Promuscis sit breuis. Plato præstantiorem equum ἐπίγρυπον fingit, quasi acuto aut aquilino rostro, σιμοπρόσωπῳ id est aspectu simo contrarium. In Hippiatricis inuenio, quæcumque in veterino genere sic nascuntur, vt habeant λαγώδοντα aut ἐξόδοντα, id est, vt Ruellius vertit, eam notam quam Leporinum dentem vocant, subrumari non oportere. Difficile etiam est, equum probum os habere, nisi scalliones dicti extrahantur. Naribus (inquit) Varro, sit apertis, non angustis. Patulæ enim multò quàm conniuentes, & apertiores meatus habent animæ & ad spirandum accommodatiores, & faciunt videri equum (inquit Xenophon) γοργότερον viuaciorem aut terribiliorem. Nam & irascens equus equo & inter agitandum ferociens, deducere vehementiùs nares consueuit. Athletas autem legimus ob astrictiores & angustiores nares in certaminibus suffocatos, quibus videlicet spiritales viæ per nares essent angustiores: cuius rei conscij veterinarij suis equis nares diuidunt, ne in cursu inopia frigidioris spiritus extinguantur. Aristoteles eadem de causa vrinatores & spongiarios solitos sibi discindere nares testatur: efficitque item naturalis aut parata arte narium amplitudo, vt ne tam celeriter suffocentur ægri. Palladius nares istiusmodi patulas, in equo admissario partem esse ait & in matrice pulchritudinis. Russius verò

Caput. Os. Bucca. Heterognathi equi. Maxilla. Lib. 6. Promuscis Rostrum. Dentes. Nares.

verò qui naribus est inflatis, natura vt plurimùm audacem esse asserit. Σιμὸς dicunt qui naribus sunt pressis. Qui oculis sunt prominentibus, exophthalmos vocant, qui concauis cælophthalmos. Illi laudantur tanquam vigilantes & alacres: hi damnantur, & Russio, lenti, remissi & molles dicuntur. Albertus magnos celebrat & quasi ante caput sitos. Et Russius, qui magnis est oculis, non concauis, natura vt plurimum audacem esse dicit. Palladius signum pulchritudinis. De colore dicemus postea. Aures teste Plinio in equis & omnium iumentorum genere indicia animi præferunt; fessis nimirum marcidę, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris: Et alibi: *Equorum* (inquit) *animi indices aures, sicut leonum cauda: namque & has notas generosissimo cuią natura tribuit.* Eas Varro breues vult & arrectas, necnon & applicatas, Xenophon breues & minutas. Palladius breues & argutas, partem in admissario & matrice pulchram esse ait, & Pollux quoque si minores quàm pro capitis modo fuerint. Albertus non solùm breues commendat, sed quæ simul etiam acutæ sunt & quasi antrorsum porrectæ. Qui pendulas habet, eum Russius lentum, remissum & mollem esse asserit: quare Nemesianus agiles probat, hoc est quæ perpetuò penè mouentur. Qui verò aures retrò proijcit, eum Antonius Mizaldus ex Simoneta Cardinale plerumque surdum esse autumat. Improbantur item hirsutæ Platoni, περὶ ὦτα λάσιος. Imo verò, non dicente Platone (inquit Synesius Cyrenæus) necesse est surdum esse eum, qui hac parte hirsutus est qua audimus. Illiq; etiam canes sapientissimi sunt, quorum aures & ventres nudi sunt: hirsuti verò stolidi sunt & temerarij, præstatque illos à venatione abesse. Cui verò pellis inter aures, vbi iuba desinit, cranio tenaciùs hæret, Russio laudatur, tanquam præstans ad bellicum vsum. Atque de partibus hactenus, venio ad pilos, caudæ potissimum, capronæ siue procomij & iubæ. Cùm non vtilitatis tantùm sed & decoris ornamentiq; etiam gratia, eos natura equis donauerit. Nam præterquam quod cauda muscas abigit, procomium siue capronæ oculos tuentur, ne quid molesti incidat, nihil interim impedito pilorum prolixitate visu, iuba conscensori adminiculum præstat, eoque magis quo fuerit prolixior ipsi etiam equi iuba ipsa superbiunt & quasi gloriantur, quamobrem protigæ, qui asinos equabus admittunt ad mulorum procreationem, cùm asinos ab equabus despici & iniurijs insuper affici, morsu ac calce lædi, animaduertunt, iubis detonsis ad fontes tanquam specula ducunt, in quibus turpitudinem suam & ademptum comæ decus contemplatæ, ignobiles illos admissorios non amplius dedignantur. Rectè itaque pulchrè comatam iubam laudat Xenophon, βαθεῖαν, id est promissam Absyrtus, Varro densam, non angustam, crebram, subcrispam, tenuibus setis implicatam. Palladius comam & caudam profusiorem, partem pulchritudinis in admissario & matrice celebrat: & Homerus equos Neptuni καλλίθριχας propterea nuncupat. Sunt qui iubam per sinistram profundi volunt, Varro per dextram: sic & Maro:

Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.

Et Propertius: *Cui Tatius dextra collocat ipse iubas.*
Quo loco Turnebus ex quibusdam codicibus legit dextras. Et Ouidius de Ocyroe Chironis filia in equam conuersa:

------Vtque vagi crines per colla iacebant
In dextras abiere iubas.

Idem Ouidius tanti iubas in equo fecit, vt sit ipsi

Turpis equus, nisi colla iubæ flauentia velent.

Similiter cauda prolixa & pilis densa, præcipuum equi ornamentum est, sed præter prolixitatem sit quoque setosa & crispa. Russius ex cauda virium robur quomodo cognosci possit, docet: Cùm per caudam (inquit) trahitur, quò firmius pressiusque eam ad se trahit, tanto præstantior, & ad bellicum vsum laudatior. Hæc autem opinio adeò firmiter omnium animo infixa hæret, vt vix equum quispiam emat, nisi eo modo ex cauda de robore periculum faciat, fallax tamen, vt audio, indicium est in equis, ex itinere laboreq; alioue incõmodo languidis. Alicubi idem Russius, equus (inquit) truncum caudæ strictum ad se tenens & fortiter, magna ex parte fortis & patiens est, sed non est celer. Germani verò equis solent gaudere quibus cauda omnino esset truncata: refertq; Iouius equis eorum qui Maximilianum II. Rom. Imp. in Italiam contra Florentinos pro Pisanis euntem comitati sunt, omnibus caudas penitus abscissas fuisse, Italis quidem ridendo, sed veteri probatoque Germanorum Belgarumque more, quòd ob id equi certa contractioris alimenti ratione pinguiores, & spinæ robore fortiores euadere existimentur. Cæterùm præter caudam & iubam cæteri quoque pili negligi minimè debent, cùm non vt in homine, qui nullam eorum habet necessitatem, excrementa sint in equo, sed partes officiales adeo atq; vtiles & necessariæ, vt ostendit doctissimus Scaliger in Aristoteli attributis libris de plantis. Camerarius esse scribit, qui pilorum firmitatem probant. Inuenio autem splendorem & tenuitatem pilorum, præstantiores mores declarare: crassitiem & duritiem, maius robur: Cùm autem dico mores, intelligo quòd

sint

Oculi. | Lib. 11. cap. 37. | Aures. | Cent. 7: Aphor. 79. | Iuba. | Cauda. | Li. 4. Eleg. 4 | Lib. 8. ca. 1. | Cauda. | Pili partes corporis.

E F G H

A sint dociles ac generosi, quodque vitijs careant; cùm corporis robur, etiam laboris tolerantiam. Iam de signis quæ à moribus indoleque equi desumuntur, dicendum esset, nisi quædam prius enumerandę essent partes quæ ex alijs animantibus in equo desiderantur ab equisonibus quibusdam. Teutones teste Camerario in generoso equo oculos requirunt, ceruicemque validam lupi; (alij verò etiam vulpis.) aures vulpis breues, pectus & comam mulieris, iubam densam Leonis; caudam longam vulpis, alij similiter etiam pilosam: Sunt qui pectus Leoninum probant, clunes mulieris, coxas pedesque asini, & eiusdem imprimis vngulas; oculorum aciem ac gyros serpentis. Russius costas & ilia vt bouina, pulchra putat. Idem posteriorem partem corporis, si altior sit, vt fit in ceruo, anteriore, inter pulchritudinis quoque notas in admissario recenset. Quod modò ad mores & indolem attinet: ex his aliter sæpe bonitatis notas examinamus in adultis, quàm in pullis. *Cum natus est pullus* (inquit Columella) *confestim licet indolem æstimare, si hilaris, si intrepidus: si neque conspectu, nouæque rei auditu terretur, si ante gregem procurrit, si lasciuia & alacritate interdum & cursu certans æquales exuperat: si fossam sine contractatione transilit, pontem flumenq; transcendit. Hæc erunt honesti animi documenta.* Similiter Varro: *Equi boni futuri signa sunt,*

Partes aliorum animã-tium in equo desideratæ.

Indolis probæ signa in pullo.

B *si cum gregalibus in pabulo contendit, in currendo aliave qua re quoq; potior sit: si cùm flumen traycien-dum est, gregi in primis prægreditur, nec respectat alios.* Et ex his Virgilius;

> *Continuo pecoris generosi pullus in aruis*
> *Altiùs ingreditur & mollia crura reponit.*
> *Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces*
> *Audet, & ignoto sese committere ponti;*
> *Nec vanos horret strepitus.* ——— Et mox
> ——— *Tum si qua sonum procul arma dedere,*
> *Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus,*
> *Collectumque premens voluit sub naribus ignem.*

Pelagonius quoque hippiater probæ indolis argumentum esse scribit, si stans moram non patiatur, sed pede pulsans solum, cursitare cupiat. Nemesianus:

> *Nec pes officium standi tenet, vngula terram*
> *Crebra ferit, virtusque artus animosa fatigat.*

Ab hoc pedum pulsu animosiores selectioresq; equos puluereos poëtæ dicunt. Xenophon, equum

C ad pompam idoneum si quis (inquit) requirit, qui sese erigere & præclarus videri solet, is sciat, non cuiusuis equi hæc esse opera, sed eorũ qui sint animis ingentibus & validis corporibus præditi. Mores Columella laudari in pullis tradit, qui sunt ex placido (videtur addendum, conciti, vt Pelagonius quoque habet, qui de admissario eligendo hoc scribit) & ex concitato mitissimi: hoc est, vt exponit Palladius, qui ex summa quiete facilè concitantur, & ex incitata festinatione non difficilè tenentur: hos enim & ad obsequia reperiri habiles, & ad certamina laborum patientissimos. Quo quis acrior fuerit speiq; maioris, eò profundiùs dicitur Solino nares mersitare in bibendo. Hoc & apud Plinium, aliosque legimus. Frequentiùs idem quoque hinnit, super qua re callidum legimus Antisthenis in Platonem dicteriũ: cùm enim hic vehementer laudaret equum in pompa quadam equestri, hinnitu crebro ferociaque excelsos spiritus præ se ferentem, Antisthenes qui hominis iactantiam libenter incessebat: & tu (inquit) videris bonus equus euasurus. Ouidius autem hinnitus frequentiam ferocis generosique animi in equo typum esse indicaturus, eos Solis equis, qui velocissimi finguntur, tribuit:

Mores.

Hinnitus.

Lib. 2. Metam.

> *Interea volucres Pyrois, Eous & Aethon*
> *Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras*

D

> *Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant.*

Eleganter autem hinnitus vocat flammiferos, non tam quia Solem vehunt, quàm quòd calidi è naribus fumi eiusdem animi signa sint. Nemesianus:

> *Fumant humentes calida de nare vapores.*

Cælius, equus (inquit) Tiberij videbatur flammas ore euomere, indicio magnæ alacritatis; imò verò quasi terrorem naribus ostendens. Plato equum meliorem, honoris quoq; cupidum esse scribit, temperantiæ pudorisque participem, ac verę opinionis amicum, nullis indigere stimulis, sed sola cohortatione & ratione gubernari. Vnde illud Satyrici: ——— *Nempe volucrem*

Lib. 8. c. 26.

In Phædro.

Honoris cupiditas.

> *Sic laudamus equum, facili cui plurima palma*
> *Feruet, & exultat rauco victoria circo.*
> *Nobilis hic quocunque venit de gramine, cuius*
> *Clara fuga ante alios & primus in æquore puluis.*

Nam, vt Ferretrius quoque testatur, in cursu & armis (bellicus nempe) se lætum offert, sono lætatur & gaudet, strepitum tubarum & tympanorum non exhorrescit, sed illis lætatur. Iubet ita-

Fortitudo animi.

que

Lib. 3. de repub.

que Plato, vt de pulli indole periculum facturi, ad ſtrepitus eum & tumultus adducant. Sunt qui E
tintinabulis periclitabantur, quos κωδωνωφαλαροπώλυς inde dictos fuiſſe inuenio. Nonnulli vt

Arduas vias tentandas eſſe.

Xenophon, volunt, vt equum empturus in cliuos ſurſum & per decliuia & in obliquum agitet: ſic enim deprehendi & animi fortitudinem & corporis ſanitatem. Haud tamen, ſi quis fortè non in omnibus iſtis ſatisfaciat, ideo omnino repudiari debere: multos enim, quia inexercitati ſunt, non quia parum valent, in illis deficere, ſed ſi quis inſtituat & exerceat, eadem præſtare, dummodo ſano ſint corpore, animique non degeneris. Animi autem præclari, hoc certum argumentum eſſe, ſi poſt exhauſtum laborem non recuſent laborare.

Suſpicaces malos eſſe.

Qui ſuſpicaces ſunt, eos omnino relinquendos eſſe, quoniam formidoloſi non ſinunt à ſe malum dari hoſtibus, quin etiam equitem ſæpe fruſtrati in maximas difficultates conijciunt. Eoſdem Abſyrtus quoque optimum eſſe ait non poſſidere, cùm nos non fugiat (inquit) plerumque ſarcinas & onera quæ ſubuectant, pernitioſè deturbare: quod minori vitio vertetur, niſi rectorem excutientes, malo ſæpius afficerent. Suſpicacibus acceſeri debent, qui dyſgargales Xenophonti dicuntur, δυσυπότακτοι, difficiles, qui ne tactum

Dyſgargales qui.

quidem aut titillationem pati poſſunt, γαργαλισμὸν Græci dicunt. Sæuitiam equi noſci quoque

Sæuitiam noxiam eſſe.

vult idem Xenophon, ſi qua ſit illius vel erga homines, vel alios equos: quoniam tales non minus quàm titillationi obnoxij, ſunt improbandi. F Sunt qui frenationem & conſcenſionem detractãt, quorum vitium qui experiri volet, detractis poſt labores frenis, rurſus eos frenabit, nam cùm prius ea admiſerint, ſecundùm ſæpè laborem veriti, admittere recuſant. Sunt item quibus vt frenentur & conſcendantur, multis blandimentis aliaque cura opus eſt. Hos quoque bello inutiles cenſet; primùm enim equitis manibus aſſiduum negotium faciunt, deinde in periculis animum perturbant. Nonnulli ita feroces ſunt & ſeſſoris impatientes, vt toto ſemper conamine eum proſternere tentent, quos ſternaces Politianus nuncupat.

Sternaces qui. Improbi equi ſigna.

Plato improbum equum eſſe ait intortum, multiplicem, temerè ſe contorquentem, ceruicoſum; pertinacem, vix flagello ſtimuliſque obtemperantem; ſæpe nec habenis nec verberibus coërceri poteſt, ſed inter equitandum calcitrat, ac domitis frenis regi nequit; quò fit, vt quando hoſtibus obuiam eundum eſt, neceſſe ſit equitem aut poſtremum in agmine conſequi, aut eorum malignitate inutilem reddi. Xenophon iſtiuſmodi immorigerum equum non inutilem tantummodò, ſed ſæpenumerò proditoris vicem obtinere ait. Pollux probi & improbi equi ceu epitheta ab indole moribuſque ſic collegit. Ab indole (inquit) laudare licet equum, ſi facilis ſit ad portandum, furibundus, aptus, facilis, decorus, manſuetus, magnanimus, ſuperbus, elatus, ſuperbiens, venerabilis, liber, liber ad opera, equitabilis, G ſplendidus, circumſpectus, arrogans, generoſus, cordatus, magnanimus, ſublimis, faſtuoſus, venuſtus, audax, temerarius, celer, truculentus, bellicoſus, mitis, obediens, facilis ductu, habenis obtemperans, manſuetus, benignus, equitis amans, beneuolus eidem, ad tubam exiliens, exurgens, acer, velox, volipes, humanus, equorum amans, indies roboratus, hoſtes agnoſcens, verſatilis, facilis ad vertendum, morigerus, ordinem obſeruans, facilis, correctis genis, iuſtus in maxillis, æquales habens maxillas, inſtitutus, facilè proruens, facilè exurgens, flagelli non indignus, neque ſtimuli, curſu facilis, citus, ventos curſu æquans, non ſuſpectus, intimidus, fortis, ſtudioſus aſcendendi accliuia & decurrendi prona, & murum ſuperare, foſſam ſuperſilire, torrentem tranſilire, fluuium tranare, de tumulo decurrere, in tumulum ſubſilire & de tumulo deſilire.

Equi non emendi nomina.

Ex contrario verò tardus, ſegnis, hebes, otioſus delicatus, ſimplex, piger, malis pedibus præditus, malè ſpirans, cunctator, timidus, trepidus, tremens, ſuſpectus, hæſitabundus, timens, tardus, mollis vngulas, duri oris, impares maxillas habens, vnam tantùm maxillam habens, grauis capite, deſpiciens, aſininus, vorax, difficilis incitatu, immorigerus, habenas negligens, difficilis ductu, impudens, imbellis, ſtupidus, humilis, puſillanimis, deformis, indecens, facilis captu: qui neq; turbam tolerarat, nec militarem clamorem ſuſtinet, equorum oſor, mordax, calcitrator, indomi- H tus, malè inſtitutus, non promptus, rudis, incompoſitus, ſæuus, difficilis ad portandum, effrenis, impudentibus maxillis, refrenans, decutiens, incurioſus, equitis excuſſor, freni impatiens, ſubtimidus, deficiens.

Signa ex vultu.

Idem priuatim de vultu equino, equi vultum (inquit) laudans vocabis trucem, temerarium, impudentem, fumidum, ignitum, audacem, acrem, furibundum, iracundum, hinnibilem: ſpiritum quoque vocabis audaciorem, furioſum & temerarium. Vituperabis autem pigrum appellans, hebetem, frigidum, ira carentem, puſillanimem, ignauum, non equinum, cui contrarium eſt ἱππωδέςερον.

Animantiũ mores qui in equo requiruntur.

His denique addendum quod ex aliorum animantium moribus in equo deſiderant nonnulli. Teutones (inquit Camerarius) cùm bonum & generoſum equum depingunt, diuerſorum animantium concinnatis virtutibus, vt Homerus fingit de dijs Agamemnonem ſuum, à lupo tria & à vulpe tria & à muliere tria ἐπιτηδεύματα ſeu ἀρετάς aſſumunt: lupi oculos, voracitatem, validam ceruicem; vulpis aures breues, caudam longam, greſſum lentum. Mulieris pectus, ſuperbiam, comam. Alij magis pudendo intellectu inter muliebres in equo virtutes poſuere, conſcenſionis patientiam. Itemque alij hæc ita expoſuere, generoſo equo vt attribuerent

tribuerent

A tribuerent duas Leporis, velocitatem & agilitatem; duas vulpis, bonorum oculorum & pilosæ caudæ: Lupi duas, lenitatem gressus & voracitatem; duas asini, coxas valentes & firmitatem pilorum, vel vt quibusdam placet, bonas vngulas: mulieris duas superbiam & subiectionem. Atque etiam alij aliter hoc modo: de lupo (Lucium intelligit) pisce adesse debere equo voracitatem & exiliendi facultatem: de anguilla agilitatem & (vt meminisse videor) celeritatem, de serpente oculorum aciem & gyros: de Leone amplum pectus & densam inbam. De fæmina quæ diximus; de fele nitorem & lenitatem gradus. Accedo ad colores, de quibus Oppianus nihil, at Xenophon, Maro, Palladius & Columella bonitatis inde quoque trahunt argumenta. Equidem & Ferretrius hippiater pilum bonorum equorum non curari ait, cùm certum sit ex omni pilo aliquos bonos & aliquos malos reperiri, & mangonum artibus quocumque placuerit colore concipi pullos atq; nasci. Etenim equiente equa admissarium bellè ornatum & pulchris pictum coloribus ei ostendunt, & in conspectu eius aliquandiu retinent, vt desideratam illa speciem diutius imaginetur, & oculis animoque hauriat imprimatque: demum admittunt, vnde pullus similis patri concipitur. Gesnerus in hippocomicis libris Germanicè editis, nigrum colorem albis equorum pilis induci se reperisse

Equi boni signa ex coloribu.

Pullis colorem quemlibet conciliari.

B profitetur, si abluantur filicis radicum & saluiæ in lixiuia decocto; dealbari verò pilos qui illiti sunt pinguedine collecta ex decocto talpæ: vel sic: pilis euulsis locus illinatur melle crudo cum adipe melis: alios denique aliter idem moliri. Attamen elegantiæ delectus atque virtutis quoque in colore equorum plerumque inquiritur, imo verò nonnullos inuenio qui huius vel illius coloris equos à se feliciùs agitari putarunt. Colores in optimo admissario Palladius enumerat badium, aureum, albineum, russeum, myrteum, ceruinum, gilbum, scutulatum, album, guttatum, candidissimum, nigrum, pressum. Cardanus colores magis notos septem facit; album, saurum (rubeum interpretatur) leucoteum, quem vocant (inquit) griseum, saggenatum, griseo obscuriorem & purum, fuscum, vocant (inquit) morellum; & castaneæ cortici similem, vocant baium obscurum, nam roseus (inquit) & ipse baius dicitur: & generaliter saurus medius est inter baium & fuscum, maximè saurus maurus: liardus autem, albus est cum maculis fuscis prægrandibus. Nos in recensendis ex coloribus equi probioris signis, colores diuidemus in simplices, & in mixtos, eosdemque examinabimus vel in toto corpore aut in peculiaribus partibus. Cardanus colores synceros omnes damnandos in equis arbitratur, quòd vnum tantùm humorem, vnamque qualitatem demonstrent, hanc.n. qualiscunque sit, in animali docili non probari: aut enim immondicè ira-

Colores optimi.

Lib. 7 de Variet. rer. cap. 33.

Colores synceri.

C cundos, aut segnes, aut contumaces esse, aut alio vitio animi laborare: indeque quibus nullus candor est neque in fronte, neque in pedibus, ancipitis animi atque dubij esse. Si itaque equus fuerit totus albus, talem ait timidum esse, segnem & mollem, quia à pituita is color procedit: si niger, melancholicum, grauem, vilem, contumacem, esse & fuscos tales plerumque si à nigra bile is color procedat: sed si ab adusta bile, tunc adustionis notas adesse in ilijs, hæc enim esse rubicundiora: tales autem plerumque esse fortes, ingenio præditos, furibundos, sed magna ex parte fallaces, malorumqne morum. Qui natura sunt sanguinea, plerumque baios esse, coloremque eum ad roseum declinare, lætos, agiles, bonorumque morum: sed tamen nihil syncerum probari. Optimos ergo colores ac temperatos esse qui corticis castaneæ colorem referunt, & quos vocant liardos maculis vndique conspersos; & saggenatos præcipuè, qui nigram zonam quasi transuersam in fronte & collo habent seu simplicem, seu multiplicem; & sauros metallinos, quos Hispani vocant abazan tostado, hos enim robustiores, nobiliores, moribusque præstantioribus esse. In vniuersum autem, maculosos, maximè nigris maculis & zonis distinctos, seu per crura extensis, seu per dorsum seu in collo, nobilissimos haberi, eoque fore præstantiores, quo in his ordinem natura quendam seruasse videbitur, seu numeri seu paritatis ac loci, seu rectitudinis: post hos esse qui

Equi maculati.

D maculas aut zonas habent rubras aut rubiginosas. Causam omnium horum, esse naturæ vim & robur, permixtionemque decentem atque humorem exustum, sine quo non solùm in equis, sed etiam hominibus nihil egregium fieri posse, multis (inquit) persuasum est. Se verò inter cætera ignauiæ signa; hoc habuisse, vt nullius exustionis, nisi in cute notas præferret, sed quia in nobis pituita & sanguis naturalisq; nigra bilis dominatur, ex institutione potius, aut cælo, aut aliqua alia virtute scientiam & cognitionem rerum pendere arbitratur. Fortitudinis verò & celeritatis & promptitudinis, in actionibus atque efficaciæ vim, à bile exusta pendere, se non negare: ergò has maculas & zonas, insignem animum acremque ac nobilem in equis referre, à quo corpus quod regitur, præstantius (inquit) reddi solet, specie potiùs quàm re. Cæterùm esse maculas, quæ actionum sunt potiùs signa quàm temperamenti; veluti quæ in ilijs fiunt. Has enim inde prouenire, quòd equus natus mensibus quibus sol peragrat Leonem, paruus tunc & imbecillis, ilia ore attingere nequeat, nec possit se à multitudine crabronum tueri: inde enim fieri, vt cutis sauciata, in ilijs maculas albas, præferat: tales igitur inualidos esse, triplicem ob causam:

prima, quòd eo tempore à crabronibus sauciati, molestiamque intolerabilem sentientes, viribus & corpore destituantur, ac manci euadant. Inde etiam successu temporis, equas, deficiente herba, lac paucum & prauum generare, vnde pullus nutriri nequeat. Cùm verò hyems superuenit, nondum tantum virium contraxisse, vt ab iniuria frigoris se protegere possint. Hos igitur equos, in ilijs aut humeris albas habere maculas & paruas, ob contractam cicatricem, ex validis & frequentibus crabronum ictibus. Maculas verò albas in toto corpore & exiguas probari, nigrumque colorem in extremis partibus, pedibus, scilicet, cauda & auribus: quæ omnia si nigricent, generositatis argumentum esse: Eodem tradente Cardano equorum insigne est, vt ex fronte & pedibus (sunt autem quinque loci) exiguo candore fulgeant, aut linea quapiam seu zona potiùs in fronte, quæ neque os neque supercilia tangat. Sunt & qui probant frontem candida stella insignem, seu nullus pes, seu vnus aut plures candidi sint, si enim posteriores pedes ac sinistri, dicunt optimum, quod ignobilioribus locis sit insignis. Si omnes, adiecta frontis stellula, superiora vincunt. Optimi igitur sunt qui stellulam in fronte albam habent & præter id zonam, quæ nec os, nec supercilia tangit. Quod si pedes posteriores etiam candidi sint, nihil potest addi. Atque eò magis inspectare semper oportet, vt parua pars sit candida & pes posterior magis, quam anterior & pedes posteriores præstant anterioribus. Omisso igitur signo quod in fronte esse solet, tum zona, quæ semper equum præstantiorem esse docent, post eum qui pedes posteriores solos habet album, constituamus eum qui pedem posteriorem sinistrum solum habet album: is enim audax & leuis est. Post hunc collocatur, qui ambos pedes posteriores habet albos, sinistrumque anteriorem; inde qui ambos pedes posteriores habet albos & dextrum anteriorem: inde qui habet quatuor pedes albos, is enim animi vitio carebit, licet non adeò validus sit ac robustus: post hunc ille est qui pedem dextrum anteriorem album solum habet, is enim docilis erit, sed sinistri euentus. Septimo loco est qui pedem sinistrum anteriorem album habet: qui verò pedem dextrum posteriorem album habet, specie quidem fortis & acer est, sed tamen superbus & infelix est, animoque improbo. Post hunc est is qui albos ambos anteriores habet, alterumque posteriorum; sed horum præstantior, qui sinistrum. Vilior & vndecimo loco qui solùm anteriores pedes habuerit albos. Pessimi sunt, quos vocant trabeatos, scilicet dextros ambos aut sinistros pedes habentes albos, quorum qui dextra albi sunt, deteriores habentur his qui sinistra. Omnium deteriores sunt, quos transtrabeatos, id est alternatim pedes habentes candidos, seu dextrum anteriorem cum sinistro posteriore aut vicissim posteriorem dextrum, anteriorem autem sinistrum: quorum etiam deterior est is qui sinistrum anteriorem, dextrum verò posteriorem album habet. Huc vsque Cardanus, isthæc omnia à generationis origine causisque initium ducere docens, esse autem rationem vnam in omnibus, vnumque modum. Primùm igitur oportere hæc principia supponere, candorem in equis à pituita procedere; vt verò hæc moderatior fuerit, modestum & patientem facere: si abundet, pigrum, timidum, segnem: si nulla sit, præferocem, stolidum & indomitum: robustam verò naturam & rectè agentem quæcumque non necessaria sunt, ad viliora loca protrudere: sunt autem viliora sinistra dextris, posteriora anterioribus, infima supremis. Quartum principium est, quæcumque similia fiunt, connasci: quæ verò connata sunt, facilè etiam temporis successu in idem transire. Sextum, naturam vti cerebri dispositione ad animi qualitates fabricandas; & vt totum toti, ita pars, cùm totius rationem subit, partes habet comparatione dignas: veluti caput totum equum refert, oculi autem & os veluti cor & iecur, in toto. His suppositis linea vel zona alba in fronte, moderatam cerebri qualitatem significat, nec præferocem, nec contumacem nec iracundum, nec dolosum, nec ancipitis animi aut dubij. Neque potest corporis vitia significare, cùm à cerebro pendeant hæc: neque natura absque ratione protrudit has maculas, cùm nec supercilia nec os attigerit: quod si fecit, timidioris animi & inconstantis nota est. Cùm verò ad pedes hæ maculæ protruduntur, temperamentum significant, maximè si (vt dixi) paruæ & ad sinistros & ad posteriores propulsæ sint. Trabeatorum causa est, quoniam pedes iuncti in vtero matris erant, ob id simul contraxere maculam, quod etiam in transtrabeatis contingit: allidentur igitur ambulando & sæpè in periculum casus incident, & maximè cùm ex aduerso pedes implicabuntur: atque hæc constans est ratio equorum quos vocant materna lingua balsanos, vt etiam Federicus Grisonius patritius Neapolitanus disertè docuit in suis libris de equitandi arte. Quodque de pedum candore dictum est, etiam caudæ summitati ascriberetur meritò, nisi forte quadam magis illi pili ob longitudinem albescere quàm natura viderentur, nihilominus & hoc signum est egregij equi. Atq; hæc signa à generationis ratione sumpta sunt. Nunc his veterũ super coloribus equorum, placita recenseamus. Absyrtus improbos esse ait præ cæteris vt plurimum qui album aliquid in pedibus aut cruribus habent & qui alba fronte sunt aut rostro albo, præcipuè verò si phœnicei coloris equi tale quid habuerint. Palladius in admissarijs præcipuè legi iubet, clari & vnius coloris equos, cæteros despiciendos putat, nisi magnitudo meritorum, culpam coloris excuset.

Candidos

Equi pedibus & fronte albis.

Trabeati qui.
Transtrabeati.

Candor vnde.

Linea alba in fronte quid notet.

Trabeati vnde.

Balsani equi.

Caudæ pili cur albescant in summitate.
Vnicolores.

A Candidos Plato in tantum probauit, quasi huiusmodi coloris fastigia (inquit Pelagonius) laudari velit, cùm tamen in alijs colorum generibus bonos etiam inueniri sæpe contingat. Sed magis eos laudat Plato, si oculos contingat habere nigros. Nostro etiam tempore commendatur plurimum albus color, maximè in Britannicis tellonibus, quos in delicijs haberi videmus, quò sunt candidiores. Pius secundus Perusiam referente Ioanne Campano in eius vita ingressus est equo vectus candidissimo, duodecim eodem candore præcedentibus stratis purpura sine sessoribus, & qui per frenos aureos manu agerentur. Similiter etiam Romani quondam equis candidis triumphantes vrbem ingrediebantur, vt inter alios quoque Claudianus ostendit de Stilicone suo.

Ipse albis veheretur equis, currumque secutus
Laurigerum, festo tremuisses carmine miles

Nec alijs quàm albis equis Nero Domitius Neapolim intrauit, vt apud Suetonium legimus. Quin vbi quempiam aliqua in re alijs superiorem esse significamus longoque anteire interuallo, eum albis equis præcedere dicimus. Suntque etiamnum apud Tartarorum regem teste Paulo Veneto, in magno pretio, quanquam ab initio cuiusque anni interdum ad centum millia ei donentur. Cyllarum Castoris equum præ cæteris longè excellentissimum, huius quoque coloris fuisse non obscurè

B indicat Statius, dum canit: *Theb. 6.*

——Tua furto lapsa propago
Cyllare, dum Scythici diuersus ad ostia ponti
Castor, Amyclæas remo permutat habenas,
Ipse habitu niueus, niuei dant colla iugales
Concolor est albis & cassis & infula, cristis.

Esse autem veloces istiusmodi coloris equos discimus in primis ex Homero, apud quem Rhesi Thraciæ regis equi sunt.

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισι ὁμοιοι,
Ventis æquales cursu, niue candidiores.

Quod Claudianus sic expressit: *Equos albos celeres esse.*

Graiaque rettulerit, captos ad castra iugales,
Quorum, si qua fides, augentibus omnia Musis,
Impetus excessit Zephyros, candorq́ pruinas.

C Candidissimi apud eundem Homerum sunt pernicissimi equi Dardani & Aenææ, quos Diomedes victor lætus abducit. Nec aliam ob causam Plautus albas quadrigas dixit, quàm quòd equos albos celeriores arbitraretur. Virgilius tamen hos præ cæteris improbauit, inquiens *In Asinaria.*

——Color deterrimus albis,
Et giluo.

Hæc cùm perpenderet Seruius, colorem album à candido distingui asserit: cùm enim aliàs poëta de Turni laudatissimis equis dicat imitatione Homerica;

Qui candore niues anteirent, cursibus auras,

Aliud (inquit) est candidum, id est, quadam nitenti luce perfusum; aliud album quod pallori constat esse vicinum. Inuenio tamen album colorem à latinis poëtis celebrari: Horatius: *Candor & albor vt different.*

Baros vt equis præcurreret albis.

Palladius album æquè ac candidum in admissario commendat, & Sylla referente Plutarcho equum habuit album, qui & animosus erat, & velocissimus. Fuêre autem, vti tradit idem Seruius, qui legerent, deterrimus albis & giluo, quasi non vel album & giluum, sed albogiluum vituperare crederet, ego de equo gilui coloris nihil apud veteres reperio, præterquam apud Palladium, qui inter admissarios bonos eum quoque nominat, vt meminimus: Author quidem de natura re- *Serm. 1. sat. 7.* *Equus giluus.*

D rum, dum dicit in coloribus equorum nigrum esse optimum, rufumque & glaucum, album etiam plerumque bonum, cæteros verò deteriores iudicari, giluum colorem improbare videbitur. Cæterùm quis sit color ille giluus, siue vt habet gilbus, non satis clarum est. Seruius interpretatur melinum, quem vulgò (inquit) fuluum vocant: sed melinus color mali cydonij pallorem imitatur, (alioqui melinus Plinio albus est & candidus à Melo insula nomen habens, cui hic peculiaris est) à quo fuluus diuersus est, ruffo scilicet obscurior: sunt qui giluum, buxeum esse volunt, alij flauum qui ex viridi, ruffo & albo concretus est: Gellius vult esse medium inter nigrum & album: sunt qui ex Palladio cinereum accipiunt: Plutarcho alijsque pro candido accipitur. Iunius in suo nomenclatore giluum Virgilio vult esse qui Varroni heluus appellatur, atque medium esse inter album & ruffum, qualis est lateri semicocto. Sed ne albi equi ex manibus elabantur, notandum ex Aristotele, tales cæsios habere oculos, quemadmodum & homines: reddit autem philosophus rationem, quòd cùm oculi triplici ratione distinguantur, nigro, caprino & cæsio, corporis totius colorem, oculi quoque color consequatur. Nigricantes equos nonnulli laudibus efferunt, maximè si in fronte vel asteriscum vel lineam albicantem, vel denique altero pede candoris *Giluus color qui.* *Albis equis cur cæsij oculi* *Lib. 10. Probl. 13.* *Nigri equi.*

aliquid habeant: & αἴθωνες apud Homerum nonnulli interpretantur nigros, & quaſi igne exuſtos ideoque agiles, & feruidos curſu, ardentes flagranteſque, qui cum ardore feruntur, vel ardente impetu: ſed & apud eundem αἴθων σίδηρος exponitur ferrum ſplendidum aut nigrum: Pro acribus verò & audacibus inuenio etiam dici de hominibus, & apud Sophoclem οἵαν ἐδήλωσας ἀνδρος αἴθωνος ἀγγελίαν, interpres vertit ignei ardentis in prælijs. Αἴθων Heſychio eſt λαμπρὸν, πυῤῥὸν μελαν, ſplendidum, rufum, nigrum. Αἴθωνας & πυριλαμπέας equos in aprorum venatione commendat Oppianus. Πηγὺς equos aliqui quoque teſte Varino ſolidos interpretantur & firmos; veteres verò (inquit) interpretabantur nigros, tanquam illi optimi ſint. Exponitur tamen etiam de colore albo ſeu niueo, qualis eſt glaciei, Heſychius pecus πηγεσίμαλλον verti teſtatur, cui ſolidior & denſior eſt lana ſiue alba ſiue nigra. Vtcunque eſt niger color in equis minimè improbatur. Gratius;

In Aiace.

Venanti melius pugnat color, optima nigri.

Mirum verò quod de nigris equis ſcribit Cardanus, nempè fortiùs manum ductam ſuper eorum collum, noctu ſcintillas ſpargere, interdiu tamen minimè. Heſiodus Arionem κυανοχαίτην vocat, interpres vertit nigricantibus pilis veſtitum, cùm ſit tamen κύανος color cæruleus, id quod eiuſdem nominis auis, lapis & flos quoque nos admonent. Sed cùm color iſte teſte Platone mixtus ſit ex ſplendido & albo, plurima nigredine addita, quid mirum ſi pro fuſco & nigro etiam accipiatur. Oppianus quidem diuerſos ab æthonis facit, & ceruis agitandis vtiles eſſe dicit. Virgilio honeſti deſcribuntur equi ſpadices glaucique, ſed quos ſpadices vocet, alij aliter ſentiunt. Hermolaus apud Dioſcoridem in capite de palma, color baius (inquit) vulgò idem qui ſpadiceus & phœniceus, hoc eſt, palmeus, quia ipſos palmæ termites cum ſuo fructu baia & ſpadices Græci, Dores præſertim appellant: alioqui phœniceus propriè is eſt qui vermiculus & puniceus vocatur ab Euſebio ſiue Hieronymo in Chronicis, nomen habens à Phœnice illo qui literas inuenit. Reperio & parium & balium colores equis attributos, ſed pro vario apud Euripidem eſt balius. Scio & Achillis equum Baliam vocatum, & equos balias pro celeribus quoque acceptos à poëtis. Alciatus quoque cum ſpadicibus eoſdem putat, qui iuriſperito palmati dicuntur: putat tamen palmatos equos dici poſſe, quibus vtebantur aurigæ in circo, à palma, vt Hermogeniani etiam in ſimili (inquit) ſignificatu capiuntur ab Hermogine aliquo auriga ſeu agitatore alicuius factionis. Sanè tunicæ palmatæ ſunt, quibus conſules aut alicuius magiſtratus viri vtebantur. Innominatus verò legum interpres qui tempore Iuſtiniani aut certè paulò pòſt Græcè ſcripſit equos palmatios vocari putat; fuiſſe enim Palmatium equorum diuitem, cuius bona per tyrannidem proſcripta ſint, cuius in hunc propemodum meminit: *Illuſtris Eſichous philoſophus Mileſius Chronicarum diuiſionum lib. 5. Tempore Valeriani in Cæſarea Cappadocia Palmatius habitabat, ſupra regiam præfectus, equorum indomitorum & etiam diuitiarum acquiſitor, factionis plebeiæ princeps & petulans vt quiuis alius*: Cæterùm potes etiam legere Palladios equos. Caſſiodorus hiſtoriar. lib. 14. ait; *Theodoſius quendam virum, animi habitu corporiſque fortiſsimum, qui tanta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus perueniret ad terminos Romanorum atque Perſarum, & rurſus totidem remearet ad Conſtantinopolim.* Is enim Romani imperij terminos velociter tranſibat, de quo quidam eloquentiſſimus ſic ait: Iſte vir cùm ſit lata Romanorum reſpub. eam paruulam ſua velocitate demonſtrat. Erat autem illi nomen Palladius. Non tamen à veteri ſcriptura reor diſcedendum. Eiuſdem opinionis quoq; eſt Scaliger his verbis: Meliorem colorem in equis Græci vocant balium. Vnde Valus equus Beliſarij. In quo ſi fulgeat nitor ſpadiceus, ab eo quaſi ardore, baliardum vulgus vocat. Spadix verò ille eſt in equis commendatus, penè ſanguineus fulgor, à colore palmei ſurculi, qui dictus ita fuit ab antiquis. Sic & Gellius, apud quem C. Baſſus equum Seianum colore ait fuiſſe exuberantiſſimo, quem colorem (inquit ille) nos puniceum, Græci partim φοίνικα, alij σπάδικα appellant, quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulſus, ſpadix dicitur. Nicolaus Erythræus ſpadiceum colorem quoque palmeum interpretatur, quoniam palmarum termites cum ſuo fructu ſpadices & baia Græcia nuncupat, vnde & nunc baius equus (inquit) qui badius Varroni, vt eſt apud Feſtum & balius Caſſio medico nominari videtur, nam is in problematis generoſos ait equos eſſe balios. Color hic aliàs lionato dicitur. Hæc ille. Hos ſpadices ſiue balios equos Volaterranus Græcè etiam βαΐυς vocari ait. Seruius ſpadices phœniciatos vocari ſcribit & profeſſos myrteos interpretatur. Alijs puniceus color lætius rubere creditur, non ſiue ſua nigredine tamen qualis in roſarum quodam genere apparet, tanquam purpura ſaturata & nigricante, qualis forſitan apud Phœnices populos, à quibus & oſtrum Tyrium dictum, tingebatur, vt inde potius ei nomen ſit, quàm ab arbore: ſpadix verò idem qui caſtaneus, ſed obſcurior paulo, qualem colorem hodieque imprimis commendamus, Germani Belgæque caſtanienbruijn dicunt quaſi atrocaſtaneum aut fuſcocaſtaneum. Iam verò nunquid ob hunc colorem abſolutè equos probarit poëta dubitat Adrianus Turnebus, quin ei videtur hoc Maro dixiſſe ex illorum locorum

ſeminio,

Lib. 7. de Var. rer. c. 33.
In Scuto Herculis.
Cæruleus.
In Timæo.
Spadices equi.
Balia equus.
Palmati equi.
Palmatius.
Excerc. 325. 13.
Valus equus.
Baliardus.
Lib. 3. c. 9.
Spadices vt poëta probarit.

E F G H

A ſeminio, in quibus illius coloris præſtantiſſimi equi naſcebantur, vt Mycenis & Pellæ. Vt enim ad Clytumnum boues eximiæ formæ, hique candidi naſcebantur: ita Mycænis equi glauci naſcebantur egregiæ dignitatis & Pellæ ſpadices inſignis formæ: atque illorum equorum ſpecies iactantior & formoſior, & vt Maro dicit honeſtior quàm fortior & animoſior, laborumque tolerantior erat. Vt ita Maronis verba accipi debere (inquit) putem, mihi Gratius qui Maronis ferè æqualis fuit, perſuaſit. Nam & de equis ita ſcribit:

Conſule Penei qualis perfunditur amne
Theſſalus aut patriæ quem conſpexere Mycenæ.
Glaucum, nempe ingens, nempe ardua tollet in auras
Crura, quis Eleas potior luſtrabit arenas?
Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi
Virtus, quàm ſyluas durumque laceſſere Martem.

Et iterum:

Spadices vix Pellei potuere Ceraunî
B *Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrrhæ*
Phœbe decus noſtras agere in ſacraria thenſas.

His itaque ex Gratij locis Turnebus equos ad ſpeciem & pompam potiùs, ſacraque curricula, quàm ad bellicum opus aut venatorium munus à Marone deſcriptos intelligit, vel potiùs ſignatos. Veruntamen cùm huius coloris fuiſſe conſtet Seianum equum, quid vetat ſi & bellicos eſſe poëta intellexerit. Infelix quidem ille equus fuit, in bello tamen laudatiſſimus. Ioannes Goropius Becanus equos ſpadices & glaucos à poëta laudari putat, quia albedinem nigredini ſic habent admiſtam, vt nigredo ſuperet, illos verò ad vſum quia faciliùs domari queant: ſed ad generoſum animum & freni impatientem ſignificandum, nigrum colorem præferendum eſſe. A nigro autem, inquit, glaucus non multum differt: nam mare aliàs cæruleum, aliàs glaucum, aliàs nigrum vocatur. Theocritus:

In Saxonicis.

Glaucus qui.

Τὰν γλαυκὰν δὲ θάλασσαν ἔα ποτὶ χέρσον ὀρεχθεῖν,
Interea glauci feriant ſine litora fluctus.

Horatius: *Aequoris nigri fremitum & trementes*
Verbere ripas.

Homerus

C ——Τοῖσδ' ἐπὶ θινὶ θάλασσης ἱερὰ ῥέζον
Τάυρες παμμέλανας ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ. id eſt.
——*Sacrificant tauros in littore nigros,*
Quaſſanti terram Neptuno cyanochætæ.

Cyanochætæ autem Didymus interpretatur, μελανοχρῶτι: addens propter nigrum maris colorem qui de profunditate exiſtit, tauros nigros Neptuno immolari. Vicinus igitur glaucus eſt cyaneo & cyaneus nigro, cùm iratum mare glaucum, cyaneum & nigrum vocari videamus. Niger igitur longiſſimè ab albo cùm abſit, proximo gradu cyaneus, tertio glaucus. Pauſanias in Atticis ob eã cauſam Palladi glaucos oculos tribui ait, vt Neptuno à quo genita eſt è Tritonide palude, ſimiles habeat: & Cicero cæſios Mineruæ, Neptuno cæruleos tribuit, vt hinc colligatur, proximos hos colores eſſe, atq; ad nigrum accedere, alterum tamen altero propriore interuallo abeſſe. Aethiopes Calaber cyaneos vocat.

Tauri nigri.

Palladis oculi.

Μέμνων κυανέοισι μετ' Αἰθιόπεσσιν ἀνάσσων,
Memnon Aethiopum regnator cæruleorum.

Eodem modo in carmine Sibyllino apud Politianum αἶγας κυανέας, id eſt, capras ceruleas pro nigris poni videmus. Pindarus Palladem κυαναῖγιν πάρθενον vocat, id eſt, virginem ægida ceruleam habentem, ad oculos, vt videtur, alludens. Virgilius igitur glauco colore videtur proximos etiam comprehendiſſe, nec equos ceruleos & nigros excluſiſſe, quos ſcimus omnium eſſe bellicoſiſſimos, atque idcirco hunc colorem Neptuno placuiſſe, qui cum equa Erichthonij rem habiturus, ſe equo cerulei coloris ſimilem fecit. Quo quid aliud poëta voluit, quàm hunc colorem ita Neptuno, equorum domino & datori, arridere, vt ſi ſe ipſe in equum admiſſarium mutare vellet ad generoſam ſobolem excitandam eum potiſſimum ſibi aſſumeret. Sed vt certiùs, quod de diſcrimine dixi, conſtet, conſulendus Ariſtoteles libro de generatione, ſi rectè memini quinto, vbi oculos nigros eorum eſſe dicit, quibus in ijs multus & profundus eſt humor cæſius, quibus parum humoris, perinde atque in mari, quantum eius perſpicitur, cæſium, quantum minus perſpicitur, aquinum; quantum præ alto gurgite, quaſi in obſcuro deliteſcit, nigrum. Principium igitur nigredinis ex albo cæſium ſuccedit, inde aquilum, ſequitur nigrum. Niſi memoria me fallit Michael Angelus D. Pauli conuerſionem ad Chriſtianiſmum in Vaticano ſic depinxit, vt equum eius glaucum ſiue cæſium fecerit, ad Virgilium, ni fallor, alludens.

D

Lib. 2. Paralip.
Miſcell. ca. 29.

Cærulei equi celeres.

Hactenus Goropius, qui mox Homeri etiam hoc teſtimonio equos huius vel ſimilis coloris pernices eſſe oſtendit.

Δάρδανος αὖ τέκεθ' υἱὸν Ἐριχθόνιον βασιλῆα,
Ὅς δὴ ἀφνειότατος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
Τοῦ τρισχίλιαι ἵπποι ἕλος κάτα βουκολέοντο,
Θήλειαι πώλοισιν ἀγαλλόμεναι ἀπαλῆσι,
Τάων καὶ Βορέης ἠράσατο βοσκομενάων,
Ἵππῳ δ' εἰσάμενος παρελέξατο κυανοχαίτῃ.
Αἳ δ' ὑποκυσάμεναι ἔτεκον δυοκαίδεκα πώλους,
Αἳ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν,
Ἄκρον ἐπὶ ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον, id eſt,

Hinc & Erichthonion regem ſibi Dardanus edit,
Quo non mortalis fuit vnquam ditior alter.
Paſcebantur equæ cui ter mille humida prata,
Gaudentes teneris pullis, quas arbiter axis
Arctoi Boreas adamans & corpus equinum
Cæruleum ſimilans iniit, quo ſemine fœtæ
Biſſenos pullos diti peperere patrono;
Quæ per agros celeres ſaltus ſi quando tuliſſent,
Per ſummos culmi curſu pendente volabant
Fructus, nec pedibus confringebantur ariſtæ:
Quod ſi ſaltarent per dorſa immania ponti,
Radebat ſummos cani ſalis vngula fluctus.

Glaucum dici de oculis.

Alij glaucum colorem in equis de oculis dici putant, vt Nicolaus Perottus, qui glaucos equos interpretatur felineis oculis, aitque vulgò glauciolos nuncupari, vt Vincentius Bellunenſis (ex Iſidoro) qui glaucus eſt (inquit) velut oculos pictos habens, & quodam colore perfuſos: Et Cælius Rhodiginus grammaticos noſtros ait, Seruium intelligens, glaucos dici equos interpretari, felineis oculis, id eſt, (inquit) quodam ſplendore perfuſis. Et in Geoponicis laudatur equus γλαυκὸς, & paulò pòſt τὴν χροιὰν κατάκορως μέλας: vnde apparet glaucum colorem de oculis tantùm illic accipi, nigrum verò de reliquo corpore: & Oppianus equos κυανώπεας (Gillius cęſios reddit) id eſt cæruleis oculis contra ceruos probat. Atqui glaucum colorem non tam de oculorũ, quàm de totius corporis colore vſurpari certum eſt, & de inanimatis quoque rebus dici. Virgilius enim glaucas ſalices dixit & oliuas & vluam: quod admixtum habeant viridi colori alborem quendam. Gellius viridem colorem videtur exiſtimare; inquit. n. *Sed ne viridis quidem color pluribus quàm à nobis vocabulis dicitur. Neq; non potuit Virgilius colorem equi ſignificare viridem volens, ceruleum magis dicere equum, quàm glaucum, ſed maluit verbo vti notiore Græco quàm inuſitato latino.* Quæ expoſitio philoſopho planè videtur aduerſari, qui in animalium pilis, puniceum, purpureum, & porraceum colores nunquam extare ſcribit. Porraceus enim viridis eſt. Quod verò eundem colorem; cæruleum vocari poſſe arbitratus ſit, hoc magis ferendum eſt, quanquam vt oſtenſum eſt, nonnihil varient. Oppianus equos glaucos in venatione vrſorum commendat. De his quoque hoc Gratij intelligi volunt:

Lib. 2.

Lib. de color. circa finem.

Et quorum feſſas imitantur terga fauillas.

Alij cinereos vel canos exponunt. His proximi ſunt quos Oppianus in aureis ſuis verſibus de venatione χαροποὺς vocat & ad Leones venandos celebrat. χαροπὸς autem Heſychio eſt περιχαρὴς id eſt admodum lætus, vel oculis lætitiam afferens, id eſt εὐόφθαλμος. Sed cùm pro colore, vt hîc accipitur, creditur cæſius eſſe ſiue cæruleus, & glauco proximus, intenſior ſcilicet, & in confinio fului poſitus, cum glaucus ſit dilutior, ad album potius vergens; vnde etiam eſt quòd propter affinitatem confunduntur inuicem. Scholiaſtes Apollonij γλαυκὸν & χαροπὸν ſynonymῶs accipi ſcribit, idque ex Theocrito patet, dicente, ὄμματα χαροπώτερα πολλὸν Ἀθήνας. nam vt is Mineruam dicit habere ὄμματα χαροπὰ, ita Homerus eam vocat γλαυκῶπιν: & quemadmodum τὸ γλαυκὸν ὄμμα in Minerua γλαυκώπιδι putatur eſſe animoſitatis & virilitatis ſignũ, ſic & Ariſtoteles inter alia virilis corporis ſigna poſuit ὄμμα χαροπόν: & Homerus χαροποὺς λέοντας appellauit, quod animal ſcimus eſſe robuſtiſſimum. Eſſe tamen aliquid diſcriminis inter γλαυκὸς & χαροπὸς patet ex Ariſtotele, qui cùm dixiſſet hominum oculos eſſe πολυχρόους, ſubiungit probationis loco, καὶ γὰρ γλαυκοὶ καὶ χαροποὶ, καὶ μελανόφθαλμοι τίνες εἰσι, οἱ δὲ αἰγωποί. Præterea χαροπὸς nonnunquam pro ceruleo accipitur, vt apud Epigrammatarios χαροπὸν κῦμα, id

Lib. 5. de Generat. animal.

eſt

A est cæruleus fluctus, & χαροπῷ πελάγει. Est enim, vt antea etiam monuimus, irascentis maris color glaucus & cæruleus. Atque vt Plutarchus Germanorum oculos esse ait χαροπὲς, ita Tacitus ipsis truces ac cæruleos oculos esse scribit. Recteque ij colores χαροποὶ nominari queunt, glauci nimirum cæruleiue, quoniam oculis grati sunt & lætitia quadam voluptateque eos afficiunt. Sunt porrò qui χαροπὸν accipiunt etiam pro fuluo & rauo: quos inter colores non vsque adeo magnum est discrimen, nam Porphyrius apud Horatium rauum exponit fuluum: & Festus raui coloris esse dicit, qui sunt inter flauos & cæsios, quos rauistellos vocat Plautus: Ac quod ad fuluos attinet, conuenire id queat, in quo dicit ἐρανόθεν χαροπὴ ὑπολαμπέτω ἠώς, cùm Scholiastes quoque ibi tradat γλαυκὸν & χαροπὸν poni ἐπὶ τῷ λαμπρῷ: talem autem esse colorem fuluum: Quod verò ad rauus, nec id testimonio destituitur: legimus enim in Geoponicis arietes oportere esse χαροπὲς τοῖς ὄμμασι δασυμετώπως; pro his Varronis: *In primis videndum vt arietes sint rauis oculis, lana operti.* Iam verò equos χαροπὲς vocans Oppianus, de totóne corpore, an priuatim de oculis intelligi debeat, dubitari video, Camerarius de oculis accepit, vertitque flammantibus oculis ac renidentibus, qui nunc (ait) vitrei vocantur: contrà Gesnerus rectiùs ad totius corporis, non oculorum

B duntaxat colorem referri debere contendit, & reuera poëta per venationum genera equorum colores distinguens, de totius corporis coloribus loqui potius videtur, quanquam & Hercules fuerit χαρῶψ cognominatus, cui in toto corpore talis color esse non potuit. Idem Oppianus equis διαφοινοῖς contra apros vti iubet, interpres vertit fuluis, rectiùs fortè interpretaturus rubicundis, vel sanguineo colore, sasinatum puto hodie quasi saginarium equisones vocant; & haud scio an Aristoteli πάρωος sit, vbi scribit bonasum iubam habere τὸ χρῶμα μέσον τι τεφρῷ καὶ πυῤῥῷ, ἐκ οἷον αἱ παρῶαι ἵπποι καλέμεναι, id est *colore*, vt Gaza vertit, *inter cinereum & ruffum, non qualis equorum quos partos* (sic in omnibus impressis codicibus legitur, sed puto scribendum esse paroos, vt Græcam vocem reliquerit) *vocant, est*: interpres verò vetus reddidit, inter nigrum & rufum: & sunt certè τέφραι lignorum aliorumque rerum vstarum reliquiæ, quæ non tam de cineribus quàm de carbonibus intelligi possunt. Aristoteles autem in sequentibus bonasos neq; nigros admodum, neque rufos inueniri tradit. Mirari etiam subit, cur Gaza hoc loco Græcam vocem reliquerit, cùm vbique ferè, etiamsi desint, latina fingere soleat. Gesnerus quòd videret ab Hesychio & Varino παρωὰς equos exponi τὸ χρῶμα πυῤῥὰς, id est colore rufo, conijcit paroos dici qui inter rufum & cinereum est, vt ἐκ negatio abundet; Ego veterem interpretationem magis probauerim, cui &

C ipsum etiam mox paucis interpositis adhærescere apparet. Nunc de maculatis dicamus, quos vocat Oppianus ὤρυγγας, quanquam eis nomen inditum putet, vel à montibus, vel à libidine, hisce versibus:

> Ἤ ὅτι καλλικόμοισιν ἐν ὔρεσιν ἀλδήσκεσιν,
> Ἤ ὅτι πάγχυ θέλεσ' ἐπὶ θηλυτέρησιν ὀρέειν. id est,
> *Siue quod innati ipsis montibus esse ferantur,*
> *Vel quod amore ruant in equas, Venerisque furores.*

Addit enim alios eorum maculis siue tænijs oblongis frequentibus ornari, quales tigridum spectantur: hos puto Palladius scutulatos dicit, vulgus liardos & pomaceos siue pomelatos, alios rotundis, vt pantheræ, atque has maculas cauterio adhuc pullis adhibito fieri. Palladio, ni fallor, guttati dicuntur, Græcis στικτοὶ: quales meo iudicio fuerint Solis equi illi quos Plautianus Seuero imperante omnium Romanorum potentissimus, tigribus simillimos ex insulis maris rubri, missis centurioribus furatus est teste Xiphilino: Ceterùm istiusmodi guttatorum equorum alij maculas habent albas, alij verò nigras, vt equa Admeti, de qua sic Statius,

> *Quin & Thessalicis felix Admetus ab oris*
> *Vix steriles compescit equas, centaurica dicunt*

D

> *Semina, (credo) adeo sexum indignantur, & omnis*
> *In vires adducta Venus, noctemque diemque*
> *Assimilant maculis internigrantibus albæ.*

Virgilius albas videtur prætulisse inquiens,

> *Improuisus adest, maculis quem Thracius albis*
> *Portat equus,*

Atqui aliàs albus & niger maculatus commendatur, vt placet Xenophonti citante Ferretrio Hippiatro. Ego maculatos equos omnes fortes & robustos esse reperio; vnde etiam ψὴρ & ψαρὸς (ψαροὶ enim istiusmodi equi maculati vocantur, ab aue eiusdem nominis, quam nos Sturnum esse suo loco indicauimus) pro veloce quibusdam exponitur, nimirum παρὰ τὸ ψαίρειν, id est, vt exponit Suidas, accelerare, properare, festinare. Et ψαυκροπόδης epitheton equi Arionis à celeritate factum est. Dicuntur eidem equi etiam ποικιλοδέρμωνες, quasi variegati, nisi potiùs hos eosdem putemus cum ijs quos picas nonnulli vocant, quòd picæ instar nigro & albo varient, qui penè ab omnibus

In Mario. Germanorū oculi.

Fuluus.

Rauus.

Sasinatus equus.

Lib. 9. Hist. cap. 45.

Bonasus.

Parous equus.

Equi maculati.

In Seuero lib. 6. Theb.

Lib. 9. Aen.

omnibus reijciuntur, maximè ſi albedo nigredinem exuperet. Hermolaus Barbarus colorem pſaron, cùm murino à mure dicto eundem eſſe ſcripſit, quem ſequitur Iunius in ſuo nomenclatore, qui color cireneus eſt & leucophæus quoque dicitur, qui teſtante Columella vulgaris eſt in aſinis, quod non probo, ſicuti nec eos qui apud Homerum αἰολοπώλυς putant, qui vario ſunt colore, cùm ex Porphyrij ſententia ſint potius celeres. Cæterùm non corpora tantùm equorum colore variant,

Oculi varij.

ſed & oculi; quam varietatem ipſis ſolis homine excepto conuenire Ariſtoteles atteſtatur: prouenire enim ijs aliquando cæſios: & alicubi etiam aliquos altero oculo cæſios naſci ſcribit. Sunt qui ἑτερόφθαλμυς Græcis dici volunt, quos quibuſdam (Parthos puto intelligit.) Pelagonius medicus veterinarius κάλλιςυς, id eſt pulcherrimos niſi mauis, nobiles aut primæ claſſis vocat, argumento quòd talem fuiſſe Alexandri bucephalum commemorent, modò linguam habeant tenuem & longam, faciem ſubſimam, erectam ceruicem, ventrem compreſſum, mediocrem magnitudinem, prominentes in corpore toto venarum toros, nigrum colorem ſaturatum. Interpres vertit, *qui oculorum varietate nobiles &c.* Nunquid verò hæc oculorum varietas de colore, vel aliter exponi debeat, ſummoperè addubito. Ruellius de coloris varietate quidem in oculis dici arbitratur, ſed non (vt ex Ariſtotele diximus,) interpretatur, hoc eſt in quibus oculorum alter alterius coloris, ſed quorum oculi maculis variegati ſunt. *Heterophthalmi* (inquit) *qui varietate oculorum notantur equi, non eandem* (Abſyrti hæc verba ſunt) *rem oculis cernunt. Nam quemadmodum* ἑτεροσκελὴς & ἑτερόπυς *claudicare ſolet & labori itineris cedere; ſic etiam illos hac diuerſitate variegatos viſus deficit. Quin & ob hanc oculorum varietatem & improbi & rerum eis occurrentium verentes, necnon ad ſpeciem rerum oculis obiectarum conſternabiles ſunt. Hos tamen Parthi magno in pretio habent & pro generoſiſsimis aſſumunt: apud quos primùm procreatos fuiſſe conſtat.* Nos qui heteroſceles & heteropodes ſint dicendi, iam antè indicauimus, cur verò iſthæc vocabula (ἑτερόφθαλμος, ἑτεροσκελὴς, & ἑτερόπυς) de colorum varietate & maculis dici crederet Ruellius, eiuſdem puto Abſyrti impulerunt hæc verba, καὶ ὅσοι δὲ ποικίλοι τῷ χρώματι εἰσι, καὶ ἔτι δοκοῦσι παρ᾽ ἐκείνοις πρώτοις γεγονέναι. Nam cùm hæc ſtatim poſt heterophthalmiæ vitium eodem in capite ſubijciantur, Parthicos ſcilicet equos appellatos à veteribus qui varij colore eſſent, illam de coloris oculorum varietate intellexit, cùm Abſyrthus nihil circa colorem eis commune, ſed nomen tantum à gente, apud quam vtrique nati primùm celebrentur, inſinuet. Proinde improbandum, quod vertit Ruellius: *qui verò diſcolores notas in tergore referunt &c.* quaſi verò etiam heterophthalmi ſimiles, id eſt, diſcolores notas in oculis referrent. Aliam igitur quandam varietatem & diuerſitatem heterophthalmos equos habere neceſſe eſt, vnius ſcilicet oculi ad alterum collati, ſiue ea in colore ſit, ſiue alio quodam affectu. Mihi inclinat animus, vt ſint heterophthalmi, quorum oculi aut non æquè magni ſunt, vel alter altero humilior, quales in hominibus quandoq; etiam obſeruamus: nam quemadmodum heteroſceles oſtenſum eſt claudicare, ita hos puto res obiectas non rectè diſtinguere, id quod in bucephalo etiam non tacuit Plutarchus, dum vel ſola vmbra terrefactum tradit. Parthi autem ideo fortaſſis huiuſmodi equos præferebant, quòd pauidi eſſent & fugæ apti, cùm ipſi fugiendo pugnarent, nec vellent cominus hoſtem aggredi. Andreas à Lacuna verò toto etiam cælo errat, dum heterophthalmos equos reddit monoculos. Inter optimos (inquit) monoculos à quibuſdam cenſeri Pelagonius ait, ſi à natura talem orbitatem contraxerint, nam ſi à caſu, abſurdum eſſet id dicere. Reprehenditque alios, quod heterophthaluios interpretentur, ab alterius oculi varietate ſic dictos. Videntur autem Lacunæ impoſuiſſe verba Ammonij, qui in libro de vocabulorum differentijs heterophthalmon exponit, qui ab altero oculo κατὰ περίπτωσιν (id eſt, caſu aliquo, ſiue fortuitò ſiue per verbum, vt doctiores accipiunt, quanquam Varinus ſcribat κατὰ τύχλω) orbatus ſit: monophthalmum verò qui vnicum duntaxat oculum habeat, vt cyclops, etſi Varinus non ita accipere videri poteſt. Itaque monophthalmus niſi monſtrum aliquod fortaſſis, nemo fuerit: heterophthalmi verò Ammonio dicti quicunque altero oculo cæci, altero tantùm vident, ſiue ita nati ſint, ſiue caſu poſtea ſuperueniente; ſed huiuſmodi equi qua ratione laudari debeant, aut etiam poſſint, non video. Sed vt ad oculorum varietatem reuertamur, quam equo & homini propriam eſſe ex Ariſtotele diximus, hanc duplicem eſſe ex Ruſſij diſcimus, his verbis: Pilorum in colore varietas, itemque oculorum (vt ſi vnus oculus albi coloris fuerit, alter nigri, vel vnus albus & alter varius) mutari non poteſt, quia contingunt in ipſa generatione. Hinc enim colligitur oculorum colorem quandoque caſu in alium conuerti: præterea apparet innuere etiam eam varietatem ſiue fortuita ſit, ſiue ab ipſo ortu, vitio dandam eſſe. Si equus leucoma (inquit Abſyrtus) id eſt albuginem aut albicantem notam in oculis oſtendat, non ictu contractam ſed genitiuam (vt Ruellius vertit; Græcè legitur ἀπὸ ταυτομάτυ, id eſt ſponte natam, nulla ſcilicet externa ſed interna & latente cauſa,) ad ſeminandam prolem repudiatur: namque editum hoc parente pecus cùm ad eandem deuenerit ætatem, ſimili modo cæcitate afficietur: equam verò tali genitore procreatam, propter aduerſariam purgationem, id malum non manet, ſed mas quem ea peperit

Heterophthalmi equi

Opinio propria.

Parthi cur heterophthalmos equos prefer rent.

Oculorum varietas duplex.

Albuginem in oculis habens cur improbetur.

E

F

G

H

A perit mater, auitum referet vitium. Color verò naturalis oculorum in equis Platoni, Varroni & Columellæ laudatur niger. Pollux igneos vult & quasi sanguineos ὕφαιμον βλέποντες, quos & Oppiano probari reperio, sed Plato equum deteriorem & immorigerum γλαυκόμματον & ὕφαιμον, id est glauco & subcruento aspectu facit. Idem Pollux laudandi equi aspectum siue oculos his ornat epithetis, βλέμμα γοργὸν vocans, id est visum agilem, facilè mobilem, versatilem, ἰταμὸν, quasi præcipitem ad aliquid agendum, aut audacem, aut inuerecundum, ἀναιδὲς, impudentem, ὑπόθερμον, subcalidum, ἔκτυρον, ardentem, τρασὺ, audacem, πικρὸν, paruum, θυμικὸν, animosum, ὀργίλον, iracundum, κρεμνεστικὸν pensilem. Nemesianus quos igneos Pollux, dixisse videtur *vago splendore micantes*. Crescentiensis minoris ait esse pretij, cuius oculi fuerint albi, quia ductus ad niuem vel locum alium frigidum, non cernit, contrà in loco lucido & tempore calido videt optimè. Iam reuertor ad maculatos. Absyrtus quosdam equos ἀετογενεῖς vocari scribit à genitiua quadam macula quam in armis & cocco referunt, quos Sarmatæ sibi vt probos ascifcunt, apud quos cum reliquis de pernicitate certant: quare ijs ad bellicas excursiones vtuntur. At verò qui aquilinam notam (hæc eadem est cum superiore, vnde eis nomen, ἀετὸς enim aquila est) ponè ferunt, circa coxas & caudam, ij ab ipsis improbantur. Quin & obseruatum esse apud se tradunt, B ne ex eis prælientur: quippe aut equitem facilè ijs insidentem perire, aut in quippiam molestiæ incurrere. Sunt & ἀλφόρυγχοι eidem dicti, qui tardiùs senescere creduntur, vt & ἀλφοπρόσωποι illos albo rostro, hos alba facie præditos dicemus. Equus rursus cum albo in fronte signo rotundo, similitudine lunæ apud Homerum, in curuli certamine cæteros pernicitate vincit. Magis verò preterea laudatur equus, si in priori pede similis candoris macula fuerit. Virgilius: *Quem Thratius albis*

In Phædre.

Color oculorum qui laudetur.

Equi aetogenes.

Alphorynchi equi.

> *Portat equus bicolor maculis, vestigia primi*
> *Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.*

Statius de Panchate: —— *Sed proximus ibat*

> *Astur Panchates, patrium frons alba nitebat*
> *Insigne & patrio spes omnis concolor albo.*

Macula alba in pede
Lib. 5. Aen.

Quibus albæ sunt vngulæ, eos quoque ceu celeres probari reperio, vt apud Sophoclis scholiastem in hunc locum in Electra: ἢ καὶ χαλαργαῖς ἐν ἁμίλλαις ἔτως ὡς κείνῳ δυσάνῳ τμηΐοῖς ὁλκοῖς ἐγκύρσαι. χαλαργὲς ἁμίλλας vocari ait τὰς ἱππικὰς ἁμίλλας, & exponit λευκόποτι & ταῖς ταχείαις ἐν ταῖς χηλαῖς: Sed & Hesychius χαλαργὲς quoque affert pro ποδαργὲς seu ταχύποδας: Et Pausanias de Neptuni loquens statuis, Tritonum & Amphitrites: Quæ intus (inquit) sunt, dedica- C nit ætate nostra Herodes Atheniensis, equos quatuor inauratos, præter vngulas tamen quæ ex ebore sunt. Russius verò qui vngulas omnes albas habent, nunquam aut vix saltem fortes esse asserit. Iubam corpori concolorem probarunt veteres, nunc tamen (inquit Camerarius) in fuluis laudantur albicantis comæ quasi canities, & ij equi magni fiunt & velatuli appellantur. Veteres autem concolorem probasse indicat Pollux his verbis: ἀμείνων δὲ ἡ ὁμόχρως χαίτη, καὶ εὔθριξ, id est: optima aut pulcherrima vnicolor iuba, & bene comata. In Arione tamen celeberrimo Neptuni equo iuba commendatur rutila. Atque hactenus de colore: nunc cætera merita prosequamur, inter quæ patriæ generisque claritatem iure reponi posse non dubitamus, quanquam poëta Iuuenalis eos tantùm equos cæteris præstare dicat, qui cursu præcellunt, nulla vel patrij soli, parentumque ratione habita.

Vngulæ albæ.

In Corynthiacis.

Iubæ quæ laudetur.

Velatuli equi.

> *Dic mihi Teucrorum proles, animalia muta*
> *Quis generosa putet nisi fortia? nempe volucrem*
> *Sic laudamus equum, facili cui plurima palma*
> *Feruet & exultat rauco victoria circo.*
> D *Nobilis hic quocumque venit de gramine, cuius*
> *Clara fuga ante alios & primus in æquore puluis,*
> *Sed venale pecus Corithæ posteritas &*
> *Hirpini, si rara iugo victoria sedit,*
> *Nil tibi maiorum respectus, gratia nulla*
> *Vmbrarum, dominos pretijs mutare iubentur*
> *Exiguis, tritoque trahunt epiredia collo*
> *Segnipedes, dignique molam versare Nepotis.*

Hippiatri tamen parentes bonos & pulchros eligi volunt, tum corpore tum moribus, vt pulli etiam similes generentur, idque vt plurimùm succedere felicissimè, & vt contrarium accidat, necesse esse, vt grauis quædam alia causa superueniat. Etenim, vt Horatius ait:

> *Fortes creantur fortibus & bonis*
> *Est in iuuencis, est in equis patrum*
> *Virtus, nec imbellem feroces*

Lib. 4. Car. Od. 4.

Progenev

Lib. 5. Syl. *Progenerant aquilæ columbam.*

Quanti verò referat, vt ex generoso admissario proles quæratur, pulchrè, vt omnia, ostendit Statius:

——Romulei qualis per iugera circi
Cùm pulcher visu, titulis generosus auitis
Expectatur equus, cuius de stemmate lungo
Felix demeritos habet admissura parentes:
Illum omnes acuunt plausus, illum ipse volautem
Puluis, & incurnæ gaudent agnoscere metæ.

Sic & Virgilius cùm ætatis rationem in primis habendam esse docuisset, in admissarijs nempe, subdit: *——Ergò animos æuumque notabis*
Præcipuè: hinc alias artes, prolemque parentum.

Lib. 16. Similiter Silius:

Vnus erat leuis vt Zephyri noua flamina, campis
Vectonum eductum genetrix eduxerat Harpe
Nobilis; hunc Durius stimulabat in æquore currum.
Camphasus antiquo fidebat Atlante magistro
Ipsum Aetola vago Diomedi condita Tyde
Miserat, exceptum Troiana ab origine equorum
Credebant, quos Aeneæ Simoentis ad vndas
Victor Tytides magnis abduxerat ausis.

Et mox:

Attonitus tum spe tanta genitore Pelore
Te Zephiro eductum nunc nunc ostendere tempus
Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen
Quantum diuini præcellit seminis ortus.

Maiori verò laude digni, si non animo tantùm, sed & pulchritudine, màculisque parentes referant: vt suprà ex eodem docuimus: Quin tanti honestiorum equorum prosapiam fecere veteres, vt inscijs dominis clam furtimque matrices eis supponerent. Homericus Diomedes sic Sthelenum Capanei regis filium alloquitur. Si Pallas mihi palmam de amborum cæde concesserit, nulla in re mora fuerit, quin insiliens in Aeneæ equos à curru frena corripias & bigam ad nostra tentoria adducas. Sunt enim ex genere equorum, quos Iupiter pro adempto Ganymede filio Troi soluit, præstantissimos inter omnes qui sub sole sunt ac sub aurora; ex quibus princeps Anchises furtim Laomedonte inscio suppositis equabus, quatuor sustulit pullos, apudque se maiore cum cura educauit. Ex ijs duos (vt cernis) feroces Aeneæ filio ad belli præsidium contulit, atq; tribuit; quos si ceperimus, & prædam & egregiam sanè laudem retulerimus. Virgilius quoque Circen Solis filiam eodem modo furtim ex patris sui equis pullos suscepisse canit:

Iliad. 5.

Aeneæ equi.

Absenti Aeneæ currum, geminosque iugales
Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Supposita de matre, nothos furata creauit.

Nothi qui. Ne quis verò degeneres ac illaudatos intelligi à poëta cogitet, quia nothos vocat: is sciat nothos vocare istiusmodi pullos, quia matrem habuerant mortalem, patrem verò diuinum; propriè enim nothi dicuntur, quos nobilior pater ex ignobili matre procreauit. Ecquid verò aliud indicare voluit idem poëta, cùm Turni præstantissimos equos ex Orithia natos scribit, & alibi duodecim pullos in armento Dardani patre Borea genitos, nisi vt patrum, ex quibus suscepti essent, pernicitatem indicaret? Huc spectat & hoc Statij:

Lib. 6. The.

Oebalios sublimis agit, spes proxima palmæ,
Amphioraus equos, tua furto lapsa propago
Cyllare, dum Scythici diuersus ad ostia ponti
Castor Amyclæos remo permutat habenas.

Eodem quoque modo patrium natiuumque solum inspiciendum est: Eleganter Cyrus apud Xenophontem, quemadmodum equos (inquit) quæritis, non qui patrij sint, sed qui optimi, sic etiam homines quæritote, innuens non semper domi haberi viros rerum gubernaculo idoneos, quemadmodum nec equos sæpè, quos alinundè petimus. Varro autem in primis loci in quo natus est pullus, curam rationemque habendam ostendit his verbis: *De stirpe magni interest qua sint, quòd genera sint multa. Itaque ad hoc nobiles à regionibus dicuntur.* Sic Nemesianus ait:

Lib. 2. Pædiæ.

Patriam cõsiderandam esse.

Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis: Et mox:

Cappa-

A

Cappadocumque notas referat generosa propago.

Claudianus eodem sensu: *——— Delectus equorum*

Quos Phrygiæ matres, Argæaque gramina pastæ,
Semine Cappadocum sacris præsepibus edunt.

Idem de equo Honorij; *De laud. Serenæ.*

O felix sonipes tanti cui fræna mereri
Numinis & sacris licuit seruire lupatis.
Seu tua per campos vento iuba lusit Iberos
Seu te Cappadocum gelida sub valle natantem
Argeæ lauere niues, seu læta solebas
Thessaliæ rapido perstringere pascua saltu.

Harum autem regionum equos præ ceteris in pretio fuisse mox suo loco palam fiet. Quare cùm sint equorum genera, quot hominum nationes discretæ, vt Oppianus testatur, in permutandis vel distrahendis vendendisúe equis maximam fraudem patriæ solet afferre mendacium. Volentes enim cariùs vendere, generosissimos fingunt. Quæ res compulit nos (inquit Vegetius) qui per tam diuersas & longinquas peregrinationes equorum genera vniuersa cognoscimus, & in nostris stabulis sæpè nutriuimus, vniuscumque nationis explicare signa & merita. Quibus omnibus addi etiam potest tempus partus: nam cùm auaritia nostra singulis annis cupiat equas fœtas esse, tamen longè præstantiores haberi pullos aiunt, si alternis tantùm submittantur, perfectiores scilicet ac firmiores: Præterea Hierocles author est, quod si contingat equas maturiùs, hoc est mensibus (inquit) nouem & viginti diebus partum edere, pullum quidem educari & ad iustam magnitudinem adolescere consueuisse: eum tamen ab armento abigi debere, quoniam ad obsequium præstandum sit futurus iners. Hisce ætatem addemus, motum, & vocem. Aetatis enim omnium primò ratio habenda, quæ vt sit cognoscenda, mox suo loco docebitur: & partim etiam docuimus. Motũ potissimùm in pullo experiri licebit. Hic enim si genua lubrico flexu moueat ingrediens, coniecturam ex eo facere possis, in equitatione crura similiter lubricum motum habitura esse: quãquam enim mollities illa flectendi procedente tempore maior fit, meritò tamen in pullis statim animaduersa laudatur. Sunt qui lenem gressum, qualis vulpis est, in generoso equo desiderant, vt Teutones teste Camerario: alij lupi gressum probant, & à Lucio pisce exiliendi facilitatem, ab anguilla agilitatem desiderant. De voce vt inde de generositate quid possit indicari, his verbis ostendit Cardanus. Habet præterea equus quinque voces, affectus eius significantes; hinnitum alacrem, quo alacritatem declarat; longus est, non tamen multùm, & in fine vox exaltatur, calcitrat sed innoxiè: cùm verò hinnit, longa voce quam in fine remittit, desiderat & vocat socium, aut equam, cum qua concubuit, in hoc non calcitrat. In dolore nullam vocem: sed si multum premat, gemitum emittit, submissa voce. Hinnitus breuissimus iræ signum est: tuncque aures dimittere solet, sicut vox rauca quam naribus solùm emittere videtur, estque similis rugitui leonis, timorem declarat: atque in his duobus affectibus, calcitrat & ferit equus, si generosus est: cæterùm vt in ira aures ad collum demittit, ita in timore erigit, atque in anteriora tendit. Habes igitur voces principaliorum affectuum, lætitiæ, desiderij, iræ, doloris & timoris: nec fallit in his: alias non habet. Hæc ille. Quia verò frequens hinnitus animi indicat generositatem, poëtæ generosos equos frementes nuncuparunt. Virgilius de Scyphio Neptuni equo: *——— Cui prima frementem*

Partus tẽpus.

B

Aetas.
Motus.

C

Vox.
Lib. 7. de ver. variet. cap. 32.

Fudit equum magno tellus percussa tridente. Horatius:
Et frementem mittere equum medios per ignes. Rursus:
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos Galli canentes Cæsarem. Iam verò quamuis quæ hanus sunt dicta, etiam de admissario & matrice intelligi & possint & debeant, placet tamen quædam de ijs priuatim tradere: cùm maximè intersit admissarium egregium esse, vt tota ab eo progenita soboles, laudabilis habeatur. Admissarium itaque in primis integro corpore esse volunt, omnique vocare culpa, nec hoc quoque satis esse aiunt ad seminandam prolem, nisi etiam insiliendis equabus impiger sit. Pigritia autem vel à natura est, vel senio acquiritur. Qui natura pigri sunt, vt pote cùm operi cedant, Absyrtus segregari vult & tanquam inutiles haberi: ætate verò affecti, pullos teste Aeliano cum cæteris in rebus debiles, tum pedibus infirmos generare solent. Virgilius:

Georg. li. 1.
Lib. 4. car. Od. 14.
Od. 9.

D

Admissarius qualis esse debeat.

Hunc quoque vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis
Deficit, abde domo, nec turpi ignosce senectæ (id est, & senectæ non turpi ignosce.)
Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit: & si quando ad prælia ventum est;
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
In cassum furit.

Russius eligi vult parentes pulchros & bonos, vt pulli etiam similes generentur, tum corpore tum moribus;

moribus: idque si tales sint parentes, vt plurimùm fieri asserit: nam vt contrarium accidat, alia quædam causa superueniat, oportere. Ipse autem ad equi pulchritudinem præter cætera, maxillas graciles & siccas commendat, os magnum & laceratum, garese (spinam ni fallor) verò acutum & quasi tensum & rectum: dorsum curtum & quasi planum: costas & ilia, vt bouina: anchas longas & tensas, coxas intus forisque laxas & carnosas; garetta (suffragines) ampla & sicca & tensa: falces curuas & amplas, ceruinis similes: crura ampla pilosa & sicca; iuncturas crurium grossas & non carnosas, propinquas vngulis, ad similitudinem boum. Posterior pars corporis altior sit anteriore, vt in ceruo. Hactenus ille, Palladius in admissarijs quatuor spectanda esse scribit, formam, colorem, meritum, pulchritudinem. In forma hoc sequendum: vastum corpus & solidum, robori conueniens altitudo, latus longissimum, maximi & rotundi clunes, pectus latè patens, & corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus & solidus & cornu concauo altiùs calciatus. Pulchritudinis partes has esse: vt sit exiguum caput & siccum, pelle propemodum solis ossibus adhærente: aures breues & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma & cauda profusior, vngularum solida & fixa rotunditas. Eadem in equabus quoq; vult considerari, sed præcipuè vt sint longi & magni ventris & corporis. Similiter Varro: *Equos ad admissuram* (inquit) *quos velis habere legere oportet, amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se non congruente.* Et rursus: *Forma esse oportet magnitudine media, quod nec vastos nec minutos decet esse. Equas clunibus & ventribus latis.* Absyrtus verò etiam equas, ex quibus propagare studemus, oportere ait esse bene compactas, magnitudineque decenti, visu præterea splendidas & spectabiles, ventre & ilibus magnis: ætate non minores quàm trium, nec maiores quàm decem annorum, sed hoc ad generationem pertinet. Hoc tamen hic recitabo quod de admissarij semine examinando tradit Pelagonius: Si vtilem (inquit) admissarium & ad creandam prolem idoneum libeat experiri, digitis duobus comprehensum genitale semen laneis lacinijs distrahes: si resiliat in se, ac sese cohibeat, ita vt non discindi patiatur, vtilem admissarium ostendit: hoc Hipparchus asseuerat: sin protinus tactu distractum diffindatur, nec visci more glutinatum lentescat, seminandis filijs vt inutile repudiatur: talis equus ad ineundas matrices non est adsciscendus.

Forma.

Pulchritudo

Equæ matrices quales esse debeant

Semen admissarij quale esse debeat.

E

F

LOCVS.

LOCVM pascendis equis idoneum ἱπποφόρβιον vocant, vt vult Homeri Scholiastes. Paludibus & riguis pratis gaudere hoc genus animaliũ testis est Aristoteles. Gaudere autem planitie ex veteri quoque prouerbio discimus: *In planitiem equum*; quo de suo loco. Idem eleganter apud Homerum docet Telemachus, equos à Menelao sibi oblatos aspernatus, quoniam Ithaca propter loci montiumque asperitatem alendis equis minus esset idonea. Montes alioqui, modò rigui sint, non aspernatur, quin Columella, *equorum gregibus* (inquit) *spatiosa & palustria, nec non montana pascua eligenda sunt; rigua nec vnquam siccanea, vacuave magis quàm stirpibus impedita, frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundantia.* Vulgaribus equis passim maribus ac fæminis pasci permittitur. Sed pompicus & bellicus equus stabulo ferè continetur; id equile dicunt; Varro etiam equariam his verbis: *Quòd & ipse pecuarias habui grandes, in Apulia ouiarias, & Reatino equarias*: Grapaldus propriè ait dici præsepe. Græcis dicitur ἱππών, necnon ἱπποστάσιον (nam & equum ab armento, seu equitio siue vt vulgò vocant, mandra sequestratum iam & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter στατὸν dicunt annotante Cælio,) ἱππόστασις, σταθμός, φάτνη, vt Pollux annotauit. Hesychius & Varinus apud Lacones ἱππάκλω dici tradunt, & ijsdem σταθμοὶ, sunt οἶκοι ἢ ἐπαύλεις, ὅπου ἵστανται ἵπποι καὶ βόες, domus, aut casæ, vbi stabulantur equi & boues. Xenophon in libro de re equestri stabulum equorum ea domus parte ædificatum haberi vult, vt quàm frequentissimè ob oculos domini versetur; ipsiusque equi veluti conclaue ita construi ait optimum, vt non magis pabulum de præsepi quàm cibus domini de penu furto subduci possit. Eum verò qui in hoc negligens est, seipsum opinatur negligere: cùm sit clarissimum, equum in periculis, corpus domini accipere tanquam depositum. Neque illum locum ideo solùm muniendum esse, ne furto pabulum diminuatur: sed quia etiam, si fortè effundatur ab equo, ita cognoscitur. Columellæ stabulum est integrum equile; præsepia verò ad quæ religantur iumenta. Vult enim vt in stabulo ampla sint præsepia, super quæ transuersi asseres in modum iugeri, à terra septem pedibus elati, configantur, ad quod religari possint iuuenci. Cæterùm Grapaldus istiusmodi lignum, ad quod equos cæteraque iumenta capistris (ita enim ipsa lora dicuntur) religare solemus, non aliter quàm ad ansulam vel vncinum, Vacerram nominari asserit: præsepe verò ipsum propriè stabulum esse. Idem Xenophon vt pedum in primis præcipuam fieri debere rationem

Loca plana amare. 4. Odyss.

Equile. Equaria.

Præsepe.

Stabulum vbi ædificandum.

Vacerra.

G

H

A tionem indicaret, partem stabuli exteriorem rotundis lapidibus palmari magnitudine sternendam esse monet, vt insistentis vel incedentis per eos equi chelidon siue hirundo solidior reddatur.

LOCA EQVIS CELEBRIA.

REGIONES quarum equi vel celebrantur, vel improbantur, lubet ordine recensere alphabetico, vt omnis euitetur confusio. Abydum Homerus equis alendis aptum celebrat Iliados quarto:

Ille nothum Priami transfixit Domocoontem
Pernices qui nuper equas pascebat Abydi.

Est autem Abydus Ptolomæo, Straboni, alijsque Aegypti vrbs Memnonis olim regia. Sed Stephano & Suidæ Macedoniæ quoque regio est circa Axium fluuium: de hac regione Homerum hîc loqui volunt expositores. Acarnanum & Aetolorum solitudinem pascendis equis esse accommodatam non minus quam Thessaliam, habemus apud Strabonem. Acarnania quidem Epiro proxima est, & equi inde Acarnanici dicti dicuntur fuisse maximi, cessereque in prouerbium de re quapiam maxima, vt suo loco dicetur. Achaios, siue Achiuos Oppianus ad bellum ait esse idoneos. Aegyptus equorum feracissima fuit. Eapropter dominus interdixit Israëlitarum regibus, ne multis equis vterentur, ne populum ad conuersandum cum Aegyptijs propter equos inducerent. Ex Aegypto certè Salomoni regi adducebantur singuli centum quinquaginta argenteis, vt legimus in sacris biblijs. Aethiopia pennatos equos ferre & cornibus ornatos ferunt. Nos de feris eius equis antea quid diximus. Vulgares equi à calore ibi malè habentur, vt annotauit Scaliger. Africa, vt testatur Vegetius equos ad vsum sellæ præstat velocissimos. Ait autem Hispani sanguinis esse: sed de his mox plura, vbi de Libycis dicetur & Mauris. Alanicos quoque velocissimos esse putem, ac robustissimos. Probi enim imperatoris Alanicus equus, & in bello contra Alanos captus, tanta celeritate fuisse perhibetur, vt diurnis spatijs centum obiret miliaria, vel in decimum diem haud interpellato labore: non erat tamen decorus, aut staturosus. Dionysius poëta Alanos vocat πολυΐππους. Agrigentinos equos præ cæteris extollit Pindarus inquiens eos ad agones Græciæ olim missos, victoresque recessisse, vt meminit Seruius enarrans illud Virgilij lib.3.Aeneid. *Magnanimum quondam generator equorum.* Celebrantur & à Gratio:

B — *Acarnaici.* — *Reg.3.c.10.* — *Aethyopici.* — *Alanici.* — *Agrigentini*

C

Possent Aetnæas vtinam se ferre per artes,
Et tenuis dorso curuatur spina? per illos
Qui ludus Siculis, quid tum si turpia colla
Cantatus Graijs Acragas.

Legimus etiam illud, cùm in Cappadocia greges equorum perissent, Delphici Apollinis responso adduxisse greges de Agrigento & reparasse meliores. Vrbs est Siciliæ. In Anglia referente Polydoro Virgilio armenta equorum, boum & ouium greges interdiu noctuque passim errare per montes & valles, per agros compascuos ad pascendum cõmuniter relictos videre est, aut per fundos quos post collectos fructus consuetudine quadam peruetusta vicinus quisq; communes habet, ad alendum pecus: Idcirco autem equis testiculi amputantur. Idem asserit bonam partem equorum non succussare, & nos obiter Britannicos tellones mannosque maximè si candidi sint, hodieque in pretio esse apud magnates diximus. In Apamia Syriæ regione vbere vt (inquit Strabo) milites recensebantur & equi alebantur & regis equæ, numero supra triginta millia: & earum emissarij trecenti. Hic erant equorum domitores; hic bellici ludi magistri conducebantur & quicumq; rei militaris erant periti. Apulos equos laudat Varro, & Volaterranus bello eos aptissimos facit, & Scholiastes Horatij in declaratione huius versus ——*Non ego circum Me Satureiano vectari rure caballo,* In apulia (inquit) temporibus Horatij, fundi Satureiani fuisse dicuntur satis ampli ac nobiles, per quos Apulum equum significat. Apulum aut equum pro optimo vtique accipere debemus. Cæterùm Iacobo Cruquio, videntur hæc potius commentitia quàm vera, & hoc item quod Seruius de Satureio oppido apud Tarentum dicit: eius enim nulla (inquit) est mentio apud eos qui ex professo totam nobis Italiam delinearunt: apud Strabonem autem inuenire licet Vreum vrbem ad extremum circumflexum Gargani promontorij: ageniste (inquit) omnis generis fructus, tum verò copiosissimos producit, equis & ouibus aptissimus, lana quàm Tarentina longè mollior, minus verò candida; regio ipsa propter camporũ conualles, tranquilla. Hinc itaque arbitratur Horatium (vt fuit in componendis & vsurpandis vocibus mirabiliter audax) concinnasse hanc vocem Satureianum propter vbertatem soli equis alendis aptissimum. Plinius hanc vrbem in Apulia vocat Vriam. Arabes quorum principem Zambeium appellant, equabus vehuntur tantæ celeritatis, vt per diem noctemq; circiter centena milia itineris conficiant, vt Vartomarus tradit, volare potiùs quàm equitare videntur: ephyppijs vulgus non vtitur, sed proceres tantùm: qui etiam soli vestiuntur, reliqui indusijs contenti sunt. Arabes qui in Africa sedem posuere, equos suos empturi aut vendituri non solùm Lantferę, inquit Scaliger pernicitate probãt, sed etiam si Struthiocamelũ cursu assequantur.

Lib.1.Hist. Angli — *Lib.16. Geogr.* — *Apuli.* — *Lib.6.* — D — *Lib.3.c.11.* — *Arabes.*

Et Aloiſius Cadamuſtus Arabes ait equos habere pernices, vocarique barbaros. Caret equis quæ felix cognominatur. In Arcadia fuiſſe fertilia pecori paſcua, præſertim equis atq; aſinis admiſſarijs ad mulos procreandos, equorumque genus Arcadicum excellere habemus apud Strabonem. Ex Arcadia autem ad vicinam Epirum mox deinde ſtirps equorum tráſlata videtur, eò quòd Virgilius ei hanc laudem aſcripſerit. Αρείας πώλους Heſychius & Varinus exponunt Τερσικὰς, legendum περσικὰς, Nam Aria regio Stephano eſt Perſica. Idem Strabo mox Argolicos celebrat: hinc Argos Homero ἱππόβοτον, id eſt equorum alumna vocata eſt, vel ab equorum qui ibi alebantur copia, vel potiùs quòd alendis equis apprimè aptus eſſet locus, vt Horatius teſtatur, inquiens:

Arcadici.

Argolici.

Aptum dicet equis Argos, diteſque Mycænas.

Quanquam priuatim ob Agenoris equo Argos hippotrophon dictum eſſe Etymologus ſcribat: alij etiam ab Hippe Danai filia. Argolicos iſtos equos Abſyrtus probis eſſe pedibus & capite, clunibus non item, aſſerit: indiuidua ſpina, grandi, ſed curta, vt Ruellius vertit, (Græcè legitur, τῇ ῥάχει ἄτομοι, κοῖλοι, εὐμεγέθεας, βραχεῖς: duo poſteriora ad totum equi corpus potius referri debere credit Geſnerus. Fuit autem Argos vetus eademque nobilis Achaiæ in Argolide vrbs; item alia in Peleponneſo & ipſa ſimiliter Hippium dicta: necnon & alia in Apulia à Diomede condita, & primùm à nomine relictæ patriæ Argo hippium quoque nuncupata. Varinus Homerum de Argo Peloponneſiaco loqui tradit, ab Argo illo oculatiſſimo ſic dicto; hippoboton autem dixiſſe, quod multos & præſtantes equos ferret, vt hiſtoria (inquit) teſtatur. Heſychius verò ἱππόβοτον exponit equorum paſcuis idoneum, vel μεγαλόβοτον & εὔγεον, vt hippos hic nihil quàm augeat. Equos verò iſtos è Cappadocia originem traxiſſe docet Claudianus, dum canit:

——— Delectus equorum
Quos Phrygiæ matres Argeaque gramina paſtæ
Semine Cappadocum ſacris præſepibus edunt.

Et rurſus:

——— Iam paſcua fumant
Cappadocum volucrumque parens Argeus equorum.

Armenij.

Armenios ad belli vſum aptos ait Opianus: præſtareque Siculis, cùm tamen prius dixiſſet Siculos qui ad Ætnam degunt, cæteros omnes celeritate vincere. Horum equorum mox fiet mentio inter equos Niſæos. Satrapes huius regionis teſtante Strabone quotannis per ſe viginti millia pullorum ex Mithracina mittebat. Abſyrtus hos vocat βαρυκέφαλους. A Parthis genus ducere inuenio, capite tantùm grauiores eſſe. Aſturio in Hiſpania gens inclyta equorum genere, quos Aſtures & Aſturcones vocant, quibus forma minori præditis, mollis eſt alterno crurum explicatu glomeratio, vt ſuo loco obiter tetigimus, & meminit etiam Martialis:

Aſtures.
Li. 14. Epi.

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues
Venit ab auriferis gentibus Aſtur equus.

Et Silius Italicus de his loquens populis:

Hic paruus ſonipes, nec Marti notus, at idem
Aut inconcuſſo glomerat veſtigia dorſo
Aut molli pacata celer trahit eſſeda collo.

Aſtures fuiſſe in pretio.

Fuiſſe autem olim in pretio atque honore, haud obſcurè nos docet Seneca; etenim cùm Catonem vno caballo contentum fuiſſe dixiſſet, addit; *ita non omnibus obeſis mannis & Aſturconibus & tolutaribus præferes illum vnicum equum.* Clariùs Cicero ad Herennium: *Aut Aſturconi locus ante oſtium detur.* Clariſſimè Plinius: *Volcatium nobilem Aſturcone è ſuburbano redeuntem, canis à graſſatore defendit.* Piſis in antiquiſſimo marmore inſcriptio quædam Aſtyrum mentionem facit, vt refert Fran. Robertellus: qui Aſtyres putat intelligi equites, qui equis Hiſpanis, ab Aſturia regione vterentur: ni fortaſſe malis (inquit) ab Aſtura oppido Latij vocatos Aſturas. Virgilius opinor ad hos equites alludens nomen illud ita protulit, cùm ait: *Aſtur equo fidens*: etſi ille Latinus non erat. Hæc ille. Sed cùm inſcriptio illa ſic habeat: *Præfectus cohortis ſecundæ Aſtyrum*, Aſtures verò, vt ex præcedentibus conſtat, bellis apti non ſint, Robertelli coniectura placere non poteſt.

Lib. 2. Var. annot. c. 31.

Attici.

Atticam Chorus apud Sophoclem equis fœcundam eſſe ait, & mox cùm ab olearum copia eam commendaſſet, addit: Laus alia adhuc memoranda reſtat, qua vel maximè hæc lucida tollitur vrbs ad ſydera. Hoc magni inſigne Dei munus, quòd equis excellat præſtantibus. Barbaros vulgò vocamus equos quoſdam celerrimos, quorum in curulibus certaminibus vſus eſt. Hi ex Tuni Africæ ac Maſſylia, Numidiaque habentur. Hoc genus equorum Ioan. Stradanus, qui plurimarum regionum equos ſculpſit, & edidit, ita pinxit, vt apud nos ferè in curuli certamine, perniciſſimo curſu feruntur; Picturæ additi hi verſus:

Barbari.

Hic celer ante alios valido quatit impete campos
Ocior aut iaculo, aut ventos æquante ſagitta,

Plerumq;

A *Plerumque & varijs maculis distinctus, anhelo*
Est comites reliquos assuetus vincere cursu.

Babyloniæ regi erant teste Herodoto peculiares equi præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum, ad quas admittebantur, sexdecim millibus: nam singuli à vicenis admittebantur. Qui nauigationes suas in nouum orbem scriptis mandarunt, in Bengala aiunt maximam esse equorum copiam. Balasciæ prouincia, vt tradit Paulus Venetus, Mahumeti addicta, equos habet multos & optimos & magnos & veloces, qui tam duros & fortes pedes & vngulas habent, vt ferreis soleis non indigeant, vtcumque per saxa & montes currant. Bibilim Celtiberiæ Hispaniæ vrbem celebrat Martialis: *Lib. 1.* *Lib. I.*

Videbis altam Liciane Bibilim, Equis & armis nobilem.

In Bisinagar vrbe, cui Narsingæ rex moderatur, equum non minoris quàm quadringentis aut quingentis pardais (ij sunt aurei numi) vendi tradit Ludouicus Romanus lib. 4. suæ nauigationis cap. 10. vsu autem quandoque euenire, vt octingentis aureis quis equum emerit. Pretij hanc immanitatem efficere, quòd aliunde aduehantur, ibiq; nulla sint equarum armenta, prohibentibus B regibus, qui portus asseruari iubent maritimos, ne importentur equæ. Habere tamen regem supra quadringenta equitum millia in armis semper excubantia. Britones nos vulgò vocamus equos crinibus & auribus mutilos: sed huius tamen nomine populi (Galli sunt) aures non amputant: si modò Stradanus in sua pictura diligenter aduertit: quæ iubam quidem detonsam, sed integras aures ostentat. Adiecti sunt hi versus: *Brito.*

Britonijs euectus agris hic gaudet amœnis
Vallibus, & pratis & apertis gramine campis:
Crinibus & mutilis per iter festinat anhela
Terga sequi, properos gaudens coniungere gressus.

Burgundiones post Huniscos commendat Vegetius, vt iniuriæ tolerantes. De Brussiæ syluestribus equis dictum est antea. Burici equi à Buris vrbe Achaiæ, vbi erant laudatissimi. Calpe mons est Hispaniæ, Abylæ Africæ monti oppositus, quæ duæ dicuntur columnæ Herculis. Eius equos fuisse celeberrimos indicat nobis præ cæteris Nemesianus:

Quin etiam gens ampla iacet trans ardua Calpes
Culmina cornipedum latè fœcunda proborum.
C *Namque valent longos pratis intendere cursus:*
Nec minor est illis, Graio quàm in corpore formæ.
Necnon terribiles spirabile numen anhelæ
Prouoluunt flatus, & lumina viuida torquent,
Hinnitusque cient tremuli, frenisque repugnant,
Nec segnes mulcent aures, nec crure quiescunt.

Iustinus lib. 44. natum putat, quòd in Hispania ex vento concipi credantur: Sunt & Callaici Hispaniæ populi, qui & Callæci & Gallæci dicuntur, vt Xilander annotauit, Hodie Galitiam regionem incolunt. Illorum quoq; equos celebrat Silius Italicus, de certamine curuli Scipionis loquens: *Callaici.* *Lib. 16.*

Euolat ante omnes, rapidoque per aëra cursu
Callaicus Lampo, fugit, atque ingentia tranat
Exultans spatia, & ventos post terga relinquit.

De Calabriæ equis hæc prodidit Bernardus Saccus Ticinensis: Calabria aëre puriore fruitur quàm Apulia pabuloque ac omnium fructuum genere feracissima est, suasque laudes in pecoribus, equitioque armento non inferiores habet quàm Apulia, nisi quòd staturæ magnitudine Apuli Ca- D labris supereminent, sed itineri faciendo Calabri aptissimi sunt. Expressit hunc quoque Stradanus, hoc addito encomio: *Lib. 1. Hist. cap. 5.* *Calabri.*

Fortis & armipotens Calabris prognatus in oris,
Est equus, argutumque cui caput, & breuis aluus,
Tergaque obesa, feris voluens sub naribus ignem,
Sæpius & solido tellurem concauat vngue.

Cappadociam ante alias terras, equorum altricem esse scribit Solinus, & prouentui equino accommodatissimam. Et Strabo testatur Cappadoces Persis præter argentum mille & quingentos equos quotannis soluisse. Celebrantur autem hi equi tanquam omnium ferè optimi. Nemesianus: *Cappadoces*

Cappadocumque notas referat generosa propago
Armata, & palmas nuper grex omnis auorum.

Oppianus inclytos & celeres eosdē cognominat; additq; dum ætate minores sunt, pullinis adhuc dētibus & lacteo corpore, imbecilles haberi: fieri verò eo velociores, quò maiores natu fuerint: animosos audacesq; esse, bellis pariter & venationibus aptos, propterea quòd nec arma, nec cominus cum

feris congredi metuāt. In prouincia Caraian, referente Paulo Veneto, equi optimi ſunt, qui à mercatoribus in Indiam ducuntur. Incolæ verò ſolent illis equis auferre (inquit) de oſſe caudæ nodos duos vel tres, ne equus currens ſeſſorem cauda feriat, neúe caudam in latera ſubinde flectat, quod turpe exiſtimant. Celtiberorum Hiſpaniæ populorum equos Strabo ὑπόψαρυς eſſe ſcribit, interpres ſubalbos reddidit: quod ſi in exteriorem traducantur Hiſpaniam, colorem permutare: eſſe autem Parthicorum ſimiles: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos anteire. Idem tradit Carmaniæ incolas equarum inopia laborare, aſinis verò in bello vti. Chalambrij equi à loco quodam Lybiæ nominantur, vt Heſychius & Varinus annotarunt. Chaonij equi commendantur à Gratio, de Siculis equis dicente his verbis:

Nodi in cauda adempti & cur. *Lib. 3.* *Celtiberi.* *Lib 15.* *Carmani.* *Chalambri.* *Chaonij.*

——— *Quis Chaonias contendere contra*
Auſit, vix merita quas ſignat Achaia palma.

Vbi ſuſpicandum eſt legendum eſſe Chaonios, & quos: de equis enim loquitur, niſi equas maluerit, quàm equos dicere Græcorum more. Eſt autem Chaonia pars Epiri alpeſtris, licet quandoque ſumatur pro tota Epiro. Inter Chinæ inſulas vnam eſſe aiunt quæ ab equis nomen habet: cæterum nominis rationem non reperio. Cilicia equorum feraciſſima. Eapropter Dario Perſarū regi annuatim trecenti ſexaginta albi equi & argenti quinquaginta talenta pendebantur, quorum centena & quadragena erogabantur in eam Ciliciæ regionem quæ equos producebat. Hoc autem memini me legiſſe apud Herodotum. Colophonij in alendis equis plurimum operæ impenderunt: habitant enim Colophonij in planitie, vt apud Græcum quendam authorem legiſſe ſe memorat adagiorum author. Strabo ſcribit Colophonios olim cùm naualibus copijs abundaſſe, tum equeſtribus vſque adeò præcelluiſſe, vt vbicumque gentium bellum gereretur, quod confici non poſſet, Colophoniorum equitum auxilio profligaretur; atque inde vulgò natum prouerbium, Colophonem addidit. Corſicos & Sardinios breues admodum eſſe aiunt, ſed animo generoſo & audaci ingreſſu. Procopius lib. 3. tradit paulò ſupra oues eſſe magnitudine, eorumque armenta vagari paſſim. Equum Corſum, niſi clauſis obequitetur oculis, ſeſſorem excutere ait, quiſquis ille eſt, qui Stradani equis verſus adiecit:

Cilices. *Colophonij.* *Lib. 14.* *Corſici.*

Lumine Corſus atrox viſo furit, atque nitentes
Et duro reijcit phaleras & ephippia dorſo,
Lumine nec viſo ſeſſorem admittit & hoc eſt
Quod teneant oculos bubulo velamine tectos.

In Creta, vt teſtatur Plato) equorum vſus nequaquam eſt frequens: idcirco neceſſe eſſe ait hiſce in locis minora eſſe ſtudia nutriendorum equorum & equeſtrium certaminum. Cretenſes (κρῆτας) tamen equos celebrat laudatque Oppianus, & alicubi ἄτλητα κρήσια φῦλα vocat, tanquam genus eſſet equorum elatioris animi, qui acceſſum ægrè ferrent. Cyrenaici magnitudine pollent, vt tradit Abſyrtus, ilibus ſubſtrictis & paruis, ideo ad curule certamen idonei, pedum bonitate præſtantes, inter equitandum longiore animæ ductu: Dacia quam nunc Vuallachiam dicimus, equos mittit perniciſſimos, & quorum iuba ab armis ad terram vſq; propēdet, & cauda præ cæteris denſa ac prolixa eſt: caput paruū dūmodo bene expreſſit Stradanus, nam de eo in adiectis verſibus nihil:

Lib. 8. de legib. *Cretenſes.* *Cyrenaici.* *Dacus.*

Hic ad bella ferox Valachus, iuba cuius ad imos
Pendet criſpa pedes, celeres præteruolat Euros
Curſibus: ex facili ſeſſorem deijcit: atque
Sæpius ingentes quatit atris calcibus vros:

Specioſus quoque eſt Danus, vt ex icone ab eodem Strabo edita diſcimus, & viribus in primis etiam commendari, adiecti verſus atteſtantur.

Danus.

Saltu Danus atrox, faſtoſus pectore celſo
Iungere cum celſa greſſus grauitate ſuperbos
Gaudet, & inſigni curſu conſcendere colles,
Ruraque depreſſis necnon proſcindere aratris.

De Dalmatis equis mox fiet mentio inter Epirotas. In Darana propter ſoli vbertatem quàm alibi grandiores eſſe tradit Petrus Martyr. Dorcades Libyæ quanquam mirabili ſunt velocitate, tamen inferiores ſunt currendo equis Libycis, ſi Aeliano credimus. Elandiam Gothici maris inſulam, plurimos greges equorum paruorum ſed validiſſimorum habere ſcribit Olaus Magnus, vt putà qui fortitudine & agilitate multis eximij corporis equis præualent, quoſque domeſtici & exotici negociatores pro voluptate emunt, atque in terras remotas veluti naturæ miracula venales exportant. Eſſe enim totius orbis minimos, ſed perdociles. Elidis rex Oenomaus celerrimos legitur habuiſſe equos, quibus omnes in curuli certamine ſuperaret. Fuitque haud ſegnis horum populorum in equis propagandis cura, quippe qui equas finibus ſuis eductas iniri faciebant, quod eſſet experimento cognitum, miræ felicitatis prolem inde prouenire:

Dorcades. *Lib. 2. c. 13.* *Elei.*

quare

A quáre & in magno erant honore ac pretio. Antinous vnus ex procis Penelopes apud Homerum gloriatur se in Elide equas habere duodecim. Et Nestor iactat se ex Elide centum & quinquaginta flauas equas cum suis quasque pullis abduxisse. Virgilius ceu præstantissimas quoque celebrat.

——— *Eliadum palmas Epirus equarum.* Lib. 1.

Propertius inde ditem factam fuisse Elidem ostendit, inquiens.

Et quas Elis opes antè pararat equis.

Commendabantur autem potissimùm à pernicitate, quod ostendit Lucanus de Cæsare loquens:

In bellum prono tantum tamen addidit iræ Accenditque ducem, quantum clamore iuuatur
Elæus sonipes, quamuis iam carcere clauso Immineat foribus pronusque repagula laxet.

Strabo omnem eam regionem quæ inter Messeniam & Achaiam media iacet ad mare vsque, Elæam vocat. Equos Elęos Oppianus Epeos dicit; nam Epeorum agri Elęorum sunt, eidemque populi, vt alicubi idem Strabo docet. Sunt autem Epei Achaiæ populi, & Achaici etiam equi ab eodem Oppiano celebrantur. Idem Strabo libro postremùm citato equos Epidaureos excellere asserit, & Virgilio quoque vocatur *domitrix Epidaurus equorum.* Aliàs tamen Strabo Thessalicos Epidaurijs præfert. Xenophon elegantiæ studiosus (inquit Aelianus) equum habuit Epidauricum. Epiroticos in Olympicis certaminus haud in postremo loco fuisse ex Virgilio discimus vbi ait: ——— *Eliadum palmas Epirus equarum.* Vbi Seruius, Epirus (inquit) creat equas optimas, quæ apud Elidem palmas merentur in Iouis Olympici curuli certamine. Et rursus in hoc eiusdem poëtæ:

Lib. 4. Epei. Lib. 8. Epidaurij. Li. 1. Georg. Epirotici.

Quamuis sæpe fuga versos ille egerit hostes Et patriam Epirum referat:

Lib. 3. Geor.

Quia (inquit) in Epiro sunt equæ optimæ, quibus exercetur curile certamen Iouis Olympici. Absyrtus equos Epiroticos, mordaces vocat & peruersos. Apud Vegetium, vbi ait: *Epirotas, Sarmaricos ac Dalmatas licet contumaces ad frena ac viles, armis ac bellis asseuerant cruribus,* Gesnerus legit, licet contumaces ad frena, ac viles armis, at bellis, &c. Et in hoc eiusdem Vegetij loco, *Epirotas ac siculos non despexeris si mores ac pulchritudo non deserat*, copulam nouissimam ac abundare existimat, Nunc Albanos vocant: Pinxit & hoc equorum genus Ioan. Stradanus: picturæ hi additi versus:

Herbida fundit equos, bellis furialibas aptos
Epirus calidis voluentes naribus ignes
Qui vel ad Elei metas vel maxima campi
Sudabunt spatia, & spumas flant ore cruentas.

Erembi equi nominantur ab Oppiano. Dat & Flandria nobiles equos, de quibus ille qui Stradani equos versibus illustrauit:

Erembi. Frigisci.

Fortes fundit equos, fruticanti Flandria gleba
Diues & attrito Cereales vomere sulcos,
Et doctos granibus terram proscindere rastris
Necnon & phaleras redamant; & ephippia dorso.

Vegetius Frigiscos non minus velocitate, quam continuatione cursus inuictos commendat. Quærendum nunquid Frisiorum equos intelligat, quorum scilicet equi celebrantur, & ipse subinde post Huniscos & Burgundiones eos nominat. De Frisijs mox, vbi de Hollandicis. Gallicos equos haud magni fuisse pretij, multoque viliores Gallicos canterios ait Dionysius Lambinus explicans illud Plautinum:

Gallici.

Ego faxim muli pretio qui superant equos Sient viliores Gallicis canterijs. In Ausul.

L. Apuleius tamen iumenta Gallicana commendauit: quibus (inquit) generosa soboles perhibet generosam dignitatem: necnon D. Hieronymus: *Illi gaudeant Gallicis canterijs, nos solutus vinculis asellus Zachariæ delectet.* Inuenio etiam à Gallis magnum Romanis equitatum fuisse suppeditatum: ideoque equitatum eorum semper in pretio fuisse. Horatio equi Gallici ora Gallica nominantur, vt ostendit Turnebus: *Gallica nec Lupatis temperat ora frenis.* Gallia autem hominum paradisus, sed equorum infernum vulgato dicto appellatur. Viatores enim lautè, equos pessimè tractant. Γέλανις Hesychius & Varinus exponunt genus equorum ignobilium & ad bellum ineptorum. Quod nomen, nunquid à regione aliqua factum sit, aut qua nam alia re, incertum est. Gelas quidem Siciliæ fluuius est, sed equi Siculi in magna sunt existimatione. Sunt verò & Geloni Scythiæ populi, qui in equis fugiendo pugnabant, de quibus Lucanus.

Lib. 1. Car. Lib. 11. Ad uers. c. 27. Gelanij.

Massagetes quo fugit equo, fortesque Geloni: Et Virgilius:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus, Cùm fugit in Rhodopen, aut in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino. Geldrici ijdem cum Menapijs. Germanorum equos nec forma, nec velocitate conspicuos esse asseuerat Tacitus. Cæsar eosdem etiam improbat his verbis: *Iumentis importatis Germani non vtuntur, sed quæ sunt apud eos nata praua atq; deformia:*

Germani Li 4 de bel. Gal.

Lib. 9. *hæc quotidiana exercitatione ſummi vt ſint laboris, efficiunt.* Et rurſus: *Eorum (Germanorum) aduentu quòd minus idoneis equis vtantur, à tribunis militum reliquiſque equitibus Romanis atque euocatis equos ſumit; Germaniſque diſtribuit.* Nos paullò antea grauiores eſſe diximus, & ſuccuſſarios, ſubſultimque moleſtè ingredi. Qui verò nunc à Ioan. Stradano pictore delineatus proſtat, nequaquam ſuccuſſator eſt, nec vt veteres illi aiunt, deformis & piger, ſed vt ipſius ſubſcriptum eſt eiconi:

Ipſe carens cauda, ſeſſorem tergore duro
Germanus per prata gerit, hinnitibus auras
Implet & arrectis volat auribus, ocyor Euro:
Nec vanos horret ſtrepitus, Martiſque furores.

Getici. Tranſyluani. Iazyges. Lib. 12. Auſtriad. Getici equi authore Aeliano celerrimè feruntur: Tranſyluanos hodiè vocant, docilitate ab alijs vinci inuenio, curſu verò iugi & longo nullis cedere. Ricardus Bertolinus Iazyges equos vocat, quamuis Iazyges inferioris Pannoniæ populi ſint, Tranſyluanis contigui, vnde optimi ad curſum ætate noſtra equi aduehuntur:

Quin & Pannonio properans de vertice Lyncèus
Iapyge præſtat equo & curſus regit ille volantes.

Getuli. Getuliam aut potius Gætuliam præſtantes quoque equos habere, non obſcurè indicat Statius, inquiens:

Getulo ſic pulcher equo, Troianaque quaſſans
Tela, nouercales ibat venator in agros
Aſcanius.

Huius regionis reges plurimùm equorum gregibus ſtudere tradit Strabo, vt ad centena pullorum millia quotannis recenſeantur. Equos verò ipſos μακροχειλότερυς eſſe noſtris, id eſt longioribus labris, interpres ineptè vngulis vertit. Græcanici. Græcanici, ἑλλαδικοὶ in ſummo quoque fuere pretio. Nemeſianus:

Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis.

Abſyrtus ait pedibus bonis fultos eſſe, vaſto corpore, capite venuſto, ardua antica parte ſtatura (ὄρθιοι τὴν προτομὴν, id eſt capite recto) concinnoque corpore, ſed clunium compage incommoda nec reſpondente: pernices & animoſos. Heluetij. Hetruſci. Heluetios equos bellis quoque idoneos eſſe ait Camerarius & præcipuè Algoicos, qui durare (inquit) diutiſſimè putantur. Habent & Hetruſci equos præſtantiſſimos arguto capite, quod maximè probatur, & denſa iuba, vt cùm ex Stradani pictura, tum ex aſcriptis ei verſibus conſtat, qui tales ſunt:

Tuſcus acer medijs cùm ſeſe vallibus effert,
Effert argutum caput, auribus emicat, armo
Denſa iuba in dextro ſemper iactata recumbit,
Concutiens ſolido paßim frondentia cornu.

Hippobotæ. Hippolaitæ ſeu Hippobotæ, populus Chalcidenſis, cuius meminit Plutarchus in vita Periclis, olim opibus gloriaque cum primis clarus. Nam ipſum nomen ab agrorum fertilitate inditum eſt quaſi dicas equorum altores: quorum regionem pulſis ijs & deducta colonia occuparunt Athenienſes. Huius rei mentionem facit Herodotus in Terpſichore. Hirpini. Hirpini in pugna præſtantiſſimi & potentiſſimi habebantur, vt ſcribit Iulius Pomponius in hoc Virgilij: *Hinc bellator equus*: inde Apuli, poſtea Lucanici, nam præter vires, ipſa corporis magnitudine cæteros præcellunt equos. Hiſpani. Hiſpani ſimiliter teſte Abſyrto magno ſunt corporis habitu, concinno & erecto, eleganti capite, compage corporis luculenter diuidua: ſed aſtrictis clunibus, itineribus obeundis pares & robuſti, corpore nec gracili, nec ad maciem oportuno: cæterùm ad curſuram inhabiles (ἄδρομοι, legendum apparet εὔδρομοι, nam curſu valere ex ſequentibus conſtabit.) in equitatione calcaribus non incitantur. Quin & ab ortu ad integram vſque ætatem morati & obſequentes: deinde improbi & mordaces fiunt. Strabo ait ſimiles eſſe equis Spartarum, reliquos omnes mira celeritate ſuperantes. Volaterranus equos in Hiſpania quoque leuitate atque elegantia conſpicuos eſſe tradit, Camerarius celeritatis & agilitatis opinione à magnatibus expeti. Vegetius, *Cappadocum (inquit) glorioſa nobilitas: Hiſpanorum par vel proxima in circo creditur palma*: Lib. 4. Ep. 6. Hinc apud Symmachum legimus: *Euectionem impetraui, amicos in Hiſpaniam miſi ob curulium equorum coemptionem.* Sed & in bello vtiliſſimi ſunt, quin Rodericus Santius par. 1. hiſt. Hiſp. c. 2. tantam eorum fidem dici eſſe ait, vt cùm ſe percuſſos in bello ſentiunt, ſeſſores ſuos incolumes inter hoſtes mira probitate extra prælium exponant. Claudianus in laudibus Serenæ reginæ Hiſpaniam inter alia laudat, quia eſt

Diues equis, frugum facilis, pretioſa metallis.

Iſtiuſmodi equos vulgò Iannettos vocant, Hiſpani (vt inuenio) genetos à genibus vt quidam conijcit: quòd cùm celeberrimum hoc genus equorum ſit, vectorem genibus ad ſellam & latera equi

inniti

A inniti oporteat, vt tutiùs vehatur. De Asturconibus & Callaicis siue Gallaicis dictum est. Vtrosque autem Hispanici generis esse Plinius testatur: *In Hispania* (inquit) *Gallaica gens & Asturica equini generis, quos thildones vocamus; minori forma appellatos Asturcones gignunt: quibus non vulgaris in cursu gradus sed mollis, alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incursus traditur arte.* In Hispaniolam noui orbis insulam equi ex Hispania illati multiplicem de se sobolem dedere. Iberi an ijdem sint Hispanicis dicam subinde. Equos generosos, præstantes, torosos, idoneosque ferendæ panopliæ, sed succussatores plerosque ea pars Hollandię producit, quæ Cisrhenana Frisia dicitur & Cannefatum regio, fæcundior equarum nobilium, quæ ducendis matronarum pilentis in Italia expetuntur ad luxus ostentationem; australior regionis pars lacertosos quoque & optimos profert. Ingentem equorum nobilium vim exportari docent pagi aliquot mercatu equorum frequentissimo celebres, vt scribit Adrianus Iunius in sua Batauia. Expressit hoc quoque equorum genus Ioan. Stradanus, additis his versibus:

Hollandic.

Tardior est Phrysys equus educatus in aruis,
Curribus aptus, & attrito sub vomere rastris,
B *Dentalis pingues doctus conuellere glebas:*
Densa cui dextro iuba semper pendet ab armo.

Hunnuscorum longè prima (inquit Vegetius) docetur vtilitas patientiæ laboris, frigoris, famis. Est autem eis, vt mox addit, grande & aduncum caput, extantes oculi, angustæ nares, latæ maxillæ, robusta ceruix & rigida, iubæ vltra genua pendentes, maiores costæ, incurua spina, cauda syluosa, validissimæ tibiæ, paruæ bases, plenæ & diffusa vngulæ, ilia cauata, totumque corpus angulosum, nulla in clunibus aruina, nulli in musculis tori, in longitudine magis quàm in altitudine statura, propensior venter exhaustus, ossa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem præstet ipsa deformitas, animus moderatus & prudens & vulnerum patiens. Alias Hunnicos vocat: nos Vngaros aut Vngaricos, ni fallor, dicimus. Nec de alijs puto equis loquitur his verbis D. Hieronymus ad Oceanum. *Hunnorum examina pernicibus equis huc illucque volitantia, cædis pariter ac terroris cuncta compleuerunt.* Scribit Camerarius equos Pannonicos (Pannonia eadem quæ Vngaria) multos reperiri castratos in tenera ætate, atque ijs dentes cadere negari: ad bellum idoneos esse, sed plerosque mordaces & calcitrones, & ab eis prouerbium malignitatis ortum, non ferè nisi irritatos aut opinione aut metu offensæ ferocire. Audio in Polonia magno in honore esse.

Hunisci.

Hungarici.

C Iberi (Ἴβηρες) equi Oppiano authore Parthis sunt præstantiores: celeritate enim tantum præstant inter equos, quantum aquila ac circus accipiter in aëre, & in mari Delphinus, sed exigui sunt & viribus paruis & animo imbelli; & cursus celeritatem pauca emensi stadia amittunt, corpore venusto, sed vngulam habent parum solidam. Disputant expositores, an Iberi Oppiano ijdem sint cum Hispanis: qui id affirmant Strabonis testimonio nituntur, qui similiter ac Oppianus Parthorum equos cum Iberis comparat, eo scilicet libro, in quo de Hispania tractat. Negantibus verò eosdem esse fauet Absyrtus, qui equos Hispanos magno corporis habitu esse scribit. Est autem & alia regio hoc nomine iuxta Pontum inter Colchida & Armeniam, à qua vt Varro scribit, profecti dicuntur, qui in Hispania habitauerunt, quanquam Dionysius tradat Iberos populos à Pyræneis montibus profectos, in Asia sedes posuisse: vt minus miremur, si de Iberis simul cum Hispanis loquatur Strabo, fierique potest, vt loci ratione corporis magnitudine differant. In India animantes multò sunt grandiores quàm cæteris in locis, præterquam equi: nam Indici equi vincuntur à Medicis qui Nisæi vocantur, vt author est Herodotus. Sed de natura, indoleque equi Indici & vt ad pugnam quæ fit ex curru, instituatur sic loquitur Aelianus: *Indicum equum exultantem & immoderatiùs excurrentem continere & coërcere, habenas adducere vel remittere non est cuiusuis, sed hominum qui à primis temporibus ætatis ad rerum equestrium scientiam instituti sunt: Si freno ipsos sustinere consueuerunt, simul & refractarium lupatis refringere, quos quidem equinæ tractationis bene periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: Veruntamen ad hunc gyrum agendum, atque ad conficiendum orbem manuum robore opus est, & summa rei equestris scientia. Qui huius disciplinæ sunt experientissimi & callidissimi agitatores, currum versare in orbem planè norunt: cuius certamen non est contemnendum, præsertim cum duos milites pugnantes ferre queat.* De equo Indico vnicorni dicam in monocerote. Iones equos ceu præstantes memorat Oppianus. Claudianus eximiam eis præ cæteris ascribit cursus agilitatem, dum canit:

Iberi.

Li. 3. Geog.

Indi.

D

Iones.

Lib. 21.

Vobis Ionia virides Neptunus in alga
Nutrit equos, qui summa freti per cærula possint
Ferre viam, segetemque seui percurrere motu,
Nesciat vt spumas, nec proterat vngula culmos.

Lectissimos equos quoque præbet Insubria, ardua præ cæteris ceruice, micantibusque oculis, vt scribit ille qui Stradani equis versus appendit:

Insuber.

Cornipedes lectos diues Insubria præbet
Immodicum quibus est latus, & quibus ardua ceruix,
Altus honos, oculique vago splendore micantes,
Continuè calidos qui fumant nare vapores.

Istrij. Italici. Lib. vlt. c. vlt.

Istrij teste Absyrto, pedibus valent, perquam proceri sunt, indiuidua spina cauaque, sed cursu pernici. Italicos qui vernaculi dicebantur, in circo probatissimos fuisse legimus apud Plinium. Ithacam patriam suam Telemachum Vlyssis filium scimus ob asperitatem equis vtendis ineptam iudicasse, equosque propterea à Menelao donatos ceu inutiles recusasse, quoniam ea regio esset potiùs

Αἰγίβοτος καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱππόβοτοιο, id est:
Capris alendis idonea, & gratior quàm si equis alendis esset accommoda. Meminit huius doni Horatius ad Mecænatem scribens:

Lib. 1. Epi.

Haud male Telemachus proles patientis Vlyssei;
Non est aptus equis Ithacæ locus; vt neque planis
Porrectus spatijs, nec multæ prodigus herbæ;
Atridæ magis apta tibi tua dona relinquo.

Lacertosus admodum, ideoque robore præstans est Iuliacus, vt ex imagine à Stradano exhibita constat: cui hi additi sunt versus:

Aëra Iuliacus tremulis hinnitibus implet,
Auribus arrectis insignis, cui iuba collo
Dependet rigido atque armi vibrantur in orbes,
Sessorem duri qui lædit verbere dorso.

Lib. 13. Libyci.

Iuxta Lampsacon in Asia equos magnanimos esse docet Strabo. Lapithis genti Thessaliæ, cùm fuerint teste Virgilio frenorum inuentores & equitationis periti, equos quoque præstantes possedisse ratio persuadet. Lappones equos non habent, sed eorum loco feram domant, quam Reen dicunt, de quo suo loco. Libyes siue Lybicos Oppianus Mauris subiungit propter formæ similitudinem, communemque durabilem celeritatem: nisi quod (inquit) robusti Libyes maiores sunt, corpore oblongo, costis & lateribus crassioribus & ampliore ad rectum impetum pectore. Vtriq; solis æstum & sitim meridianam facilè tolerant. De Libycis equis (inquit Aelianus) hæc ex hominibus eiusdem gentis audiui, equorum velocissimos esse, nullo laboris sensu affici, ex habitus gracilitate & tenuitate macilentos esse, totosq; ex se aptos existere ad fortissimè sustinendam dominorum negligentiam: pabulum enim dominos eis nec largiri, nec eos cum laborauerint, strigile perfricare, nec eis cubilia substernere, nec vngulas expurgare, sed simulatque iter institutum confecerunt, ex equis desilientes, hos ad pastiones dimittere, atque ita homines Libycos grandi macie confectos & squalore sordidos huiusmodi equis vehi. In Liguria teste Strabone equi nascuntur quos gegenios (γεγήνιες) vocant. Lituania referente Ioan. Botero in suis relationibus septuaginta millia equorum dat. Sed Polonis deteriores sunt. Lydi in Asia Crœsi tempore fortes & strenui, & ex equis pugnabant, & hastas prælongas gestabant, vt apud Herodotum licet legere. Lusitanos equos tantæ pernicitatis esse ait Iustinus, vt ex vento concepti esse vulgò dicantur, qua de re postmodum. Hos ex Arcadia originem trahere putat Goropius Becanus. Magnetes populi quod in alendis equis essent studiosi & pugnæ insuper equestris apprimè periti, passim à veteribus celebrantur. Lucanus:

Lib. 4. Ligures. Lydi. Lusitani. Lib. 44. Lib. 6.

Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis.

Mantuani Lib. 9.

Est autem Magnesia Macedoniæ regio Thessaliæ annexa, item vrbs & regio Asiæ ad Mæandrum. Oppianus eosdem quoque equos celebrat. Nostra ætate apud Mantuanos (inquit Goropius in Veneticis & Hyperboricis) generosa equorum proles magna cura educatur, qui cùm loca colant palustria & paludibus plena, non multùm à Venetorum (de quibus mox) natura & prisca consuetudine recedunt. Geographus enim Venetiæ eam naturam quasi propriam facit, vt tota sit paludibus & fluminibus plena, quæ ei cum Mantuanorum agro prorsus est communis. Videtur itaque hæc vrbs in lacu sita & generosissima equorum sobole nobilissima, vetustam hanc Venetorum in equis alendis laudem vindicasse. Iouius verò neminem quidem totius Europæ regum Mantuano principe omnis generis militares equos vel plures vel nobiliores aluisse asserit, sed magno sumptu ad propagandam sobolem, ex omni transmarina prouincia conquisitis equabus admissarijs, domi miro felicique prouentu instituisse, id quod cæteros postmodum duces etiam fecisse certum est.

Lib. 3. Hist.

Massyli.

Massyli Libyæ populi optimos dicuntur habere equos, eosque non freno, sed virga regere: Martialis lib. 9. *Et Massyleum virga gubernat equum.* Proximi sunt Massæsylis, qui & ipsi sola virgula suos equos gubernant. Hos equis vti paruis & celerrimis discimus ex Strabone. Mauros Oppianus Libycis præfert, inquiens esse præstantissimos, tùm in longis cursibus, tum duris laboribus ferendis. Hos

Mauri. Lib. 17.

A dis. Hos quoque paruos esse aiunt, celeres tamen, & obtemperantes, adeò vt freno non sit opus, sed virga sufficiat ad regendum. Pugnant frequentiùs ex equo hastati; equi aût collaria habent ex ligno aut pilo confecta, è quibus habena dependet. Antonius Augustinus numum ostendit Hadriani, in quo mulier militaribus induta armis, ferocem equum dextra ducit, sinistra virgam tenet. Numi inscriptio MAVRITANIA. Hunc ita pinxit Stradanus, vt in curuli certamine à sessore ad cursum impelli solet; quidam hos addidit versus:

Maurus acer cursu reliquos supereminet omnes,
Ocior aut aura, aut ventos æquante sagitta,
Emicat, & summam celeri pede libat arenam,
Posse putes sicco freta cærula radere cursu.

Cum Mauris eidem sunt Straboni Maurusij, quorum quoque equos celebrat Nemesianus, cuius iam iam versus recitabo inter equos Mazaces. Forma similes sunt Lybicis, vt diximus ex Oppiano, qui item horum equorum ἄιολα φῦλα dicit, id est genera agilia & velocia, non varia. Idem Oppianus Mazaces equos (sed apud eum Μάζικες pro Μάζηκες legitur) celebrat, necnon Nemesianus, qui fusiùs eos delineat. *Mazaces.*

B

Sit tibi præterea sonipes, Maurusia tellus
Quem mittit, modò sit gentili sanguine firmus:
Quemque coloratus Mazax deserta per arua
Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.
Ne pigeat quod turpe caput, deformis & aluus
Est ollis, quodque infrenes, quod liber vterque,
Quodque iubis pronos ceruix diuerberet armos.
Paret in obsequium lentæ moderamine virgæ.
Verbera sunt præcepta fugæ, sunt verbera freni,
Quin & promissi spatiosa per æquora campi,
Cursibus acquirunt commoto sanguine vires,
Paulatimque auidos comites post terga relinquunt.
Haud secus effusis Nerei per cerula ventis,
Cùm se Threicius Boreas superextulit antro &c.

C

Horum tarda venit longi fiducia cursus:
His etiam emerito vigor est iuuenilis in æuo
Nam quæcumque suis virtus bene floruit annis
Non prius est animo quàm corpore passa ruinam.

Sed obseruandum duos loco distinctos populos Mazacas appellari. Plinius enim eos inter populos qui Tanaim accolunt, recenset. Et Mazaca (neutrum plurale) vt Eusebius in Chronicis meminit, ciuitas est Cappadociæ sub monte Argæo, quæ nunc (inquit) Cæsarea dicitur. Contrà Strabo & Ptolomæus Mazaces in Africa locauerunt. De hac autem loqui Nemesianum non dubito: Maurusijs enim eos coniungit, & Mazacem coloratum appellat, quod Cappadociæ non conuenit. Oppianus etiam Mazaces equos à Cappadocibus distinguit: fierique potest, quod hoc cum Cappadocibus commune habeant, quòd in simili ætate celeres adhuc sint, animoque vigeant. Media, vt & Armenia, eximiè equis pascendis apta est, vt inquit Strabo: Pratum quoddam hippoboton vocatur, per quod iter faciunt, qui ex Persia & Babylone in Caspias portas proficiscuntur: in eo pasci dicuntur equorum quinquaginta millia, quæ armenta regia sunt. Herbam quæ præcipuè equos nutrit, eò quòd ibi abundet, propriè Medicam vocamus. Artauasdes rex M. Antonio præter alios equos cataphractorum instructorum septem millia ostendit, cum in Mediam cum eo ingressus est. Idem Strabo Persis Medos ait quotannis equos ter mille pendisse. Aelianus quoque Medos homines scribit corporis habitu optimo esse, & luxu more equorum suorum diffluentes adeò nitescere se audiuisse, equosque more dominorum & magnitudine corporis & pulchritudine, atque adeò lauto extra corpus cultu delectari, vt magnitudinem & pulchritudinem suam sentire videantur. Eximia autem corporis magnitudine esse huius regionis equos notum quoque est ex Absyrto. Herodotus Medicos vocat. Menapios olim dictos, nunc Geldricos dicunt. Hos Germanicorum equorum solos, vt bellatores in pretio esse scribit Camerarius, Cæsarique Gallicos vocari & Rugos. Eosdem & Sicambros dici volunt. Iconem huius equorum generis exactissime expressit Stradanus, naturam verò expressit, qui icones eius versibus explicauit:

Lib. 6. *Medici.* *Lib. 11. & 12.* *Menapij. Geldrij.*

D

Hic pugilem gaudet dorso gestare superbum,
Fulgentes phaleras, nec ephippia dura recusat:
Atque cataphractus media inter prælia gaudet
Vincentum lituos, sonitusque audire tubarum.

Mosci

Moſci. Moſci referente Sigiſmundo Barone, habent equos paruos, caſtratos, ſoleis carentes, leuiſſima E frena, tùm ephippia in eum vſum accommodata, vt ſe in omnes partes nullo negocio vertere arcumque intendere queant: pedibus vſque adeo attractis inſidentes equis, vt nullum haſtæ aut teli paullo vehementiorem ictum ſuſtinere queant. Calcaribus pauciſſimi, flagello plerique vtuntur, quod ſemper minimo digito dextræ inhæret, vt id quoties opus ſit, apprehendant & vtantur, rurſus ſi ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat. Gratius Murcibiorum equorum meminit, qui, vt canit, *vix ora tenacia ferro concedunt*. Mycænas tanquam præſtantiſſimorum equorum patriam Virgilius prædicat, ſimulque cum Epiro nominat, inquiens:

Murcibij.

Lib. 3. Geor.

Quamuis ſæpe fuga verſos ille egerit hoſtes
Et patriam Epirum referat, forteſque Mycænas.

Lib. 1. Car. Od. 7.

Horatius quoque Mycęnas equis dites vocat:

——— Plurimus in Iunonis honorem
Aptum dicet equis Argos, diteſque Mycænas.

Gratius verò equum deſcripturus, aptum venationi, his verſibus vtitur:

Conſule, Penei qualis perfunditur amne
Theſſalus, aut patriæ quem conſpexere Mycænæ F
Glaucum, nempe ingens, nempe ardua fundit in auras
Crura, quis Eleas potior luſtrauit arenas?
Ne tamen hoc contingat opus, iactantior illi
Virtus, quàm ſyluas durumque laceſſere Martem.

Myſi. Lib. 17. Nabatæi. Naſamones. Neapolitani.

Per Mycęnas totum Peleponneſum intellegi docti volunt. Myſos vt bellatores in pretio fuiſse Camerarius aſserit. Nabatæi teſte Strabone equos non habent, ſed cameli implent eorum officium. Naſamones equi nominantur apud Gratium, ſed locus non eſt integer. Sunt autem Naſamones populi Libyæ nauium Syrtibus inuolutarum ſpoliatores. Neapolis equos in primis ſubminiſtrat, quos ceu præ cæteris electiſſimos, totius Europæ principes in ſummo honore habent, animoſos nimirum, ſpecioſos & robuſtos. De his ita canit, qui verſibus equos Stradani illuſtrauit:

Inclyta Parthenope & ſimiles Campania felix
Fundit equos, bellis aptos, & fortibus armos,
Necnon & raſtris glebas perfringere inertes,
Et perferre grauis gaudentes pondus aratri. G

Nigritæ Cap. 32.

Nigritæ ob iniquitatem ſoli equos non habent, nam ob æſtus penè perpetuos vix ibi creſcit herba qua alantur, vt refert Aloyſius Cadamuſtus his verbis: In regno Senegæ Nigritarum equos maximi pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur, nec facilè ibi aluntur propter aridam terram. Nam torrida eſt plaga, quæ pabula non producit; facitque æſtus nimius vt equorum inguina intumeſcant, vt vix meiere poſſint, crepant propterea ſtranguria huiuſmodi labefactati. Pro fœno vtuntur faſeolorum laceramentis (ſeu caulibus diſſectis, poſteaquam ſiliquas dempſerunt) ſole exiccatis. Loco auenæ ſuccedit milium, quo mirum in modum pingueſcunt. Pro equo inſtrato phaleris & reliquo ornatu dant mancipia nouem, ad ſummum quatuordecim, prout equi & forma elegans & agilitas perſuaſerit dandum. Cùm autem emerint equos, mox accerſunt faſcinatores equorum, huncque ritum ſeruant: Rogum accendunt ſarmentis & herbis quibuſdam ſuaptè natura fumum exhalantibus & equo per lorum apprehenſo, ſiſtunt ipſum ſupra fumantem rogum, ac verbis nonnullis prolatis, vnguento tenuiſſimo equum illinunt, & in domum adducunt, vbi ad quindecim vel viginti dies deliteſcit, nec à quoquam videtur. Interea etiam appendunt collo equorum effaſcinationes quaſdam corio rubeo inuolutas: & hæc agunt affirmantes ſtrenuiores tutioreſque bello futuros equos. Hæc ille. Niſæos equos à magnitudine commendat H Herodotus, in India inquiens animantia multo eſſe grandiora quàm cæteris in locis, præterquam equos; hos enim vinci à Medicis qui Niſæi appellantur. Et rurſus in deſcriptione exercitus Perſarum: *poſt haſtatos* (inquit) *incedebant equi decem quàm pulcherrimè ornati, qui Niſæi dicuntur, ideo ſic dicti, quòd eſt ingens Medicæ regionis campus nomine Niſæus, qui grandes fert equos. Hos ſequebantur Iouis currus quem octo equi albi trahebant. Poſt quem ipſe Xerxes vehebatur, curru equorum Niſæorum.* Ex quibus verbis etiam conſtat equos Niſæos Medos ſiue Medicos eſſe, id quod Stephanus quoque teſtatur, necnon & Ammianus Marcellinus, qui Neſeos equos vocant. *Sunt apud Medos* (inquit hic) *fætus equorum nobilium, quibus* (*vt ſcriptores antiqui docent, noſque vidimus,*) *ineuntes prælia viri ſumma vi vehi exultantes ſolent, quos Neſeos appellant:* Vbi fortè Neſæos ſcribendum, nam & Stephanus ita vocat, & campum Mediæ, à quo ſic vocantur πεδίον νεσαῖον. Varrinus verò Niſæos equos dictos ait à Niſæa (nimirum regione ſiue Armeniæ, ſiue Mediæ) eſſeque qui Niſæum locum Perſidis faciunt, vbi Niſæi equi celerrimi naſcantur: aliquos Niſæum interpretari ξανθὸν id eſt flauum, eò quod Niſa equos omnes huius coloris habeat. Suidas

Niſæi. Lib. 3. & 7.

A das inter Susianam & Bactrianam locum esse scribit, qui lingua Græca νίσος vocatur, in quo equi eximij procreantur. Aliàs etiam ait, esse qui à mari rubro haberi hos equos putant, & omnes colore flauo esse. Herodotum Nisæum Mediæ locum facere, Orpheum in Dictye Nisam locum in mari rubro situm esse scribere. Sed Eustathius in Dionysium; campum Nisæum illum celebrem alicubi iuxta Medicam regionem fuisse arbitratur, qui magnos illos Nisæos vocatos equos producit. Corpore autem magno fuisse non obscurè quoque innuit Philostratus his verbis: *Quantum equo Nisæo maior est Lybicus elephas, tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici.* Oppianus, cui Nissæi vocantur, omnium equorum pulcherrimos esse asserit, ijs reges vehi, eleganti forma, gressu molli & freno faciles, capite paruo, iuba multa & longa, comis vtrinque demissis, subflauis. Hierocles in proœmio Hippiatricorum Nysæos equos (sic scribit, nisi librariorum error sit) à Persarum regibus in pretio haberi asseuerat. Strabo verò tradit alios credere, Medorum solebem esse, alios ex Armenia genus habere velle: habere autem propriam quandam formam, quemadmodum (inquit) Parthici nunc dicti præ Græcis & alijs qui apud nos sunt. Alicubi hisce equis reges vti scribit. Ingentem autem fuisse eorum copiam alibi quoque ait, scribens viginti eorum millia quotannis mitti solere ad regem Persarum τοῖς Μιθραχλοις vel Μιθραχίνοις, hoc est, sub illud tempus quo festum Mithræ Persarum Deo sacrum celebrabatur. Huius equi mentio est apud Plutarchum; ait enim *Pyrrho speciem oblatam velut Nisæo equo inscenso, ducem se illi præstaret Alexander Magnus*; id quod non percipiens interpres transiluit. Cælius Rhodoginus repræhendit quendam qui pro equis Nesæis verterit insulares. Sic quidem transtulit interpres Platonis in legibus. In sacris certaminibus maximam fuisse eorum existimationem annotauit Alexander ab Alexandro.

B Noruegici equi statura sunt mediocri, sed admirandæ fortitudinis & pernicitatis in montibus & saxosis vijs penetrandis. Numidia qua parte syluestris est, feras educat, (inquit Solinus) qua iugis ardua, equos alit. Equos hîc facilè inediam tolerare dicunt, neque hordea neque triticea gustare; gramine verò solo & fœno contentos esse. Iouius author est, tetius Numidarum patrimonij censum esse in equo pernici, quem seminudi egentissimique homines immenso (inquit) parant pretio, nec mirum quando vita & vigilia eorum omnis si bellum desit, in latrocinijs venationibusque consistat. Asserit item vxores eorum tam humiliter viris ancillari, vt equos curent, & insternant. Hosce equos ad sacra Iouis certamina expetitos fuisse discimus ex hoc licet corrupto Gratij loco.

Lib. 5. ca. 8. Noruegici. Cap. 39. Numidæ.

C
> *Fingit equos Pisis Numidæ soluer* *
> *Audax & patiens operum genus: ille vigebit*
> *Centum actus spatijs, atque eluctabitur iram* *
> *Nec magni cultus sterilis quodcumque remisit*
> *Terra sui, tenuesque sitis producere riui.*

Virgilius hos populos infrenes vocat. Hinc & Siluius Italicus cecinit:

> *Hic passim exultant Numidæ, gens inscia freni,*
> *Quis inter geminans per ludum nobilis aures*
> *Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.*

Quamobrem Numidæ Massylis & Massesulis multis eidem esse creduntur. Odrisios equos Marti tribuit Claudianus dum ait:

In Gigantomachia. Odrisij.

> *Primus terrificum Mauors non segnis in agmen*
> *Odrisios impellit equos.*

Vrbs est Thraciæ: Thraciæ equi autem erant in pretio. Oebalios celebrat Statius:

Oebalij. Lib. 6. Thebaid.

> *Oebalios sublimis agit, spes proxima palmæ*
> D *Amphiaraus equos, tua furto lapsa propago*
> *Cyllare, dum Scythici diuersus ad ostia Ponti*
> *Castor, Amycleas remo permutat habenas.*

Oebalia Peloponnesi regio, pars autem Laconiæ. Ex Ormuz vrbe nunc celeberrima equi multi transferuntur in Indiam, vt scribunt nauigationum authores in eam plagam. Parthi teste Absyrtho magno & amplo sunt corpore, animosi, specie generosa, ac pedibus eximiè valent. Oppianus βαθυπλόκαμυς vocat, id est comam gestantes densis cincinnis nexam, & Siculis, (quos dixerat, omnium quos terra dat, celerrimos esse) velociores esse asserit, Parthos rursus superari celeritate ab Iberis: Horatius itaque Parthos equis animosos cecinit. Equi autem celebrantur quoque à Gratio, sed asperis in locis parum idoneos esse ait propter vngularum teneritatem:

Parthi.

Lib. 1. Car. Od. 19.

> *Scilicet & Parthis inter sua mollia rura*
> *Mansit honor: veniat Caudini saxa Taburni,*
> *Garganumque trucem, aut Ligurinas desuper alpes,*
> *Ante opus excussis cadet vngula, sed tamen illi*

Est

Eſt animus, fingetque meas ſi iuſſus in artes;
Sed iuxta vitium poſuit Deus.

De heterophthalmis apud Parthos commendatis equis, iiſque qui vario colore diſtinguuntur, qui ab eiſdem originem duxere, ſuperius dixi ex Abſyrto. Qui ſint Pellæi equi celebrati his verſibus ab eodem Gratio, non ſatis clarum eſſe puto:

Pellæi.

Spadices vix Pellæi valuere Cerauni,
Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrræ
Phœbe decus, noſtras agere in ſacraria tenſas.

Ceraunij montes ſunt Epiri; Cyrrha Phocydis oppidum in radicibus Parnaſſi montis, vbi colebatur Apollo Cyrrhæus. Pella Macedonum metropolis eſt, Philippi & Alexandri patria: quo in loco recenſebantur milites, & equi alebantur & regis equæ teſtante Strabone, numero ſupra triginta millia, quorum trecenti erant emiſſarij, erantque ibidem equorum domitores, & bellicorum ludorum magiſtri conducebantur. Nihilominus iſtiuſmodi Pellæos equos à Gratio celebratos, doctiores dictos exiſtimant à Pella Theſſaliæ, quoniam huius regionis equi, vt ſubinde patebit, præ cæteris laudarentur. Perſicos cæteris præfert Vegetius his verbis. *Perſis prouincijs omnibus præſtat equos patrimoniorum cenſibus æſtimatos, tam ad vehendum molles & pios inceſsibus, nobilitate pretioſos.* Et paulò pòſt. *Perſis & ſtatura & poſitione à cæteris equorum generibus non plurimùm differt, ſed ſolius ambulaturæ quadam gratia diſcernuntur à cæteris: gradus eſt minutus & creber & qui ſedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, ſed natura veluti iure præſtetur. Inter colatorios* (Geſnerus legendum cenſet tolutares) *enim & eos quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media eſt, & cum neutri ſint ſimiles, habere aliquid creduntur ab vtriſque commune, ſicut probatum eſt. In breui amplius gratiæ, in prolixo itinere ſæuior patientia, animus ſuperbus & niſi labore ſubiugatus, aſſiduè aduerſum equitem contumax, tumens, prudens: & quod mirum eſt, in tanto feruore cautiſsimè decoris eſt obſeruator: incuruata in arcum ceruix, vt recumbere videatur in pectore.* Peruuiæ & nouo orbi equos penitus fuiſſe incognitos, & ob id incolis terrori maximo, lego apud illos qui ſuas in eam plagam nauigationes prælo expreſſerunt. Campos Pharſalicos equis quoque nobiles fuiſſe non vnus tradit veterum: hincque bucephalum Magni Alexandri originem trahere inuenio: Hic equam fuiſſe aſſerit Ariſtoteles nomine iuſtam quæ pullos pareret omnes admiſſarijs equis ſimiles, vnde fortè ei nomen factum, cùm ſit iuſti ſuum tribuere cuique. Pharſalus Theſſaliæ vrbs eſt. Phaſianos equos à Phaſide Scythiæ vrbe horum iumentorum ferace dictos diſcimus ex Suida. Rhodoginus verò Cælius ita dictos ſe inueniſſe teſtatur, vel ab eiuſdem nominis auis inuſtæ inſigni, vel quoniam ad Phaſin equi habeantur pulchritudine præſtantes: id quod aſſerunt ſcholia in Nubes Ariſtophanis. Equas Pheretiadas à pedum velocitate celebrat Homerus, auibus eas aſſimilans. In deſcriptione celeberrimæ illius pompæ, quam duxit Antiochus, erant teſte Athenæo, ἱππεῖς Πισαῖοι μὲν χίλιοι, πολίτικοὶ δὲ τριχίλιοι: ὧν οἱ μὲν πλεῖυς ἦσαν χρυσοφάλαροι καὶ χρυσοςέφανοι, id eſt vt vertit Dalechampius equites Piſæi mille, vrbani ter mille, & horum complures cum aureis phaleris & aureis coronis. Sed Athenæus ἱππεῖς intelligit equos cum ſuis ſeſſoribus, ſicut arguunt ſequentia duo vocabula, χρυσοφάλαροι & χρυσοςέφανοι: nam hoc viris, illud equis conuenit. Iſaacus Cauſaubonus Polybium, ex quo hæc Athenæum ſcripſiſſe autumat, ἱππεῖς Νισαῖοι, quoniam equi Niſæi (inquit) in Media nati, in vſum regum Perſidis ſeruabantur, aut ad reges alios mittebantur, vt ſuo nos loco quoque demonſtrauimus. Cæterùm cùm Piſæ vrbs ſit in Elide Peleponneſi regione, iuxtà Alpheum fluuium, circa quam quinto quoque anno celebrabantur certamina Ioui ſacra quæ Olympia dicebantur, quam totam regionem optimorum equorum alumnam eſſe certum eſt, ego nihil mutarem. Poloni equi, vt ſcribit Martinus Cromerus partim ob pernicitatem & laboris incommodorumque tolerantiam, partim propter molliorem inceſsum à remotioribus etiam populis expetuntur. Apud Pſyllos Indiæ populos (alij enim Pſylli ſunt in Africa) equos ſcribit Aelianus arietibus non maiores eſſe. Pygmæorum equi vt & ipſi minimi feruntur, aliqui eos perdicibus vehi aiũt. Eteſias arietes haud ſuperare aſſerit. Roſeanos à Roſeo dictos (cãpus eſt in agro Reatino, in quo arua rore humida ſemper ſeruantur,) Varro tradit: Volaterranus eoſdem bello aptiſſimos eſſe ſcribit. De Rugis mentio fuit inter Menapios. Sacarum (Scythiæ Aſiaticæ populi fuere) equi ſi qui ſeſſorem excuſſerint, ſubitò conſiſtunt, vt rurſum aſcendere poſſit, vt refert Aelianus in Varijs. Qui ſint equi Saphareni, quos ſimul cum Armenis nominat Vegetius, poſtquam laudaſſet Perſas, apud neminem reperio. Idem Vegetius etiam Samaricos celebrat his verbis: *Epirotas, Samaricos ac Dalmatas, licet contumaces ad frena ac viles armis ac bellis aſſeuerant cruribus:* quem locum ſuprà ex Geſnero reſtituimus; nunc cuius regionis Samarici ſint, nemo etiam tradit. Sardi laudatiſſimi quoque equi ſunt, cauda procera atque lata, iuba breui, vngulis aſininis; lacertoſo corpore, arrectis maximè auribus, ſi modo rectè expreſſit Stradanus. Sarmatæ magna equorum armenta habent, Pauſanias rationem reddit, quoniam eorum terra non in

Perſici. Pharſalici. Lib. 2. Pol. cap. 3. Iuſta equa. Phaſiani. Piſæi. Poloni. Pſylli. Roſeani. Sacæ. Saphareni. Lib. 4. c. 6. Samarici. Sarmatici.

E F G H

partes

A partes descripta, priuatorum vsui seruit, aut quicquam præter agrestem syluam fert, & tota regio est compascua, & incolæ Nomadæ, id est, pastores appellantur. Equi feroces sunt, & haud facilè magistro obedientes, vt ostendit Silius Italicus de Susana Hispaniç vrbe loquens, quæ ex Sarmatis & Scythiæ populis orta est. *Lib. 3.*

At non Sarmaticos attollens Susana muros
Tam leuibus persultat equis, hinc venit in arma
Haud æui fragilis sonipes, crudoque vigore
Asper frena pati aut iussis parere magistri.

Camerarius bellis dicit esse aptos, multosque eorum reperiri castratos in tenera ætate, atque ijs dentes credi numquam cadere. Strabo Scythicæ & Sarmaticæ quidem gentis proprium esse ait, equos castrare, vt mansuetiores ad parendum fiant, sed de dentibus nihil. Ait verò paruos esse ac celeres, acres, atque rebelles. Ammianus Marcellinus tradit hosce populos necnon & Quados ideo castratis vti, ne aut fæminarum visu exagitati raptentur, aut subsidijs ferocientes prodant hinnitu densiore vectores: Genus tamen equorum est teste Absyrto non inelegans, & in suo genere concinnum, ad cursum idoneum; simplex, grandi corporis habitu, valido capite, ceruice decora. Ipsi verò Sarmatæ equos sibi eos vt probos asciscunt, quos à genitiua quadam macula quam in armis & cocco referunt, actogenes vocari ex eodem Absyrto annotauimus, & apud eos cum reliquis de pernicitate certare, ideoque ijs ad bellicas excursiones vti. At verò qui aquilinam notam penè ferunt contra clunem & caudam, eos improbant. Quin & obseruatum apud se esse tradunt, ne ex eis prælientur: quippe aut equitem ijs insidentem facilè perire, aut in quippiam molestiæ incurrere. Plinius eosdem hosce populos cùm longinqua acturi sunt itinera, inedia pridie præparare equos suos ait, exiguum tantùm potum impartientes, atque ita per centena millia & quinquaginta continuo cursu euntibus insidere. Pausanias scribit Sauromatas plurimos equos alere, & non tantùm ad bellum vti, sed etiam dijs immolare & cibo adhibere: vngulas etiam colligere, purgare, & diuidere ad similitudinem squamarum in draconibus, aut incisionum in viridi fructu piceæ: deinde perforare ac neruis equorum boumque consuere ad vsum thoracum, qui quidem Græcanicis (inquit) neç inelegantiores, neque infirmiores sunt; facilè enim ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus sustinere. At lineos thoraces non æquè vtiles esse in bello, cùm ferrum violenter adactum transmittant; venantibus verò conuenire. Scenitæ, vt Euagrius ait, equos habent tantæ pernicitatis, vt propter velocitatem eorum vinci nequeant. Populi sunt qui Persas contra Mauritium sequebantur. Apud Scotos Anglosque referente Iouio præcipuum robur est in pedite, & si qui adsunt in bello equites, magna pars sagittarij sunt, pauci verò cataphracti, quòd eorum equi, quanquam acres, ad iustam magnitudinem non excrescant, vt Frisij, Bætici atque Apuli, & propterea statariæ pugnæ minus idonei existimentur. In Scythia (author est Herodotus) equi ingentem & diuturnam vim hyemis perferunt, muli asinique ne incipientem quidem ferunt, cum tamen alibi stantes (inquit) in gelido equi labefiant, asini verò & muli durent. In locis verò circa Tanaim (vt scribit Dionysius Afer) & Caucasum Borealem tantum est frigus hybernum, vt præ illo non solùm muli, sed & pecora & equi moriantur. Quales autem eorum equi sint, & cur eunuchos faciant, iam dictum est. Siculi Oppiano probantur & celerrimi habentur, cedunt tamen Partis & Armenijs. Interpres reddidit Sicanos. Sicania enim Siciliæ pars est in finibus Agrigentinis, quorum equi præ cæteris laudabantur, vt dictum est.

In Atticis. *Scenitici. Lib. 5. Hist. Eccl. c. 20.* *Scotici.* *Li. 11. Hist.* *Scythici.* *Siculi.*

Inter equos porrò quos tellus educat, omnes
Anteuolant celeres rapida leuitate Sicani
D *Qui depascuntur Lilybæum gramine mollem,*
Trinacriamque onus Enceladi populantur anheli,
Qua Aetnæ flammiuomis eructat faucibus ignes.

Sed in Græco codice pro Λιλυβήϊον legitur λιβύϊον per diæresim fortè. Lilybæum autem promontorium Siciliæ est Libyam versus. Pro Trinacria poëta habet τρικάρηνον ὄρος, id est mons triceps. Trinacria autem Sicilia dicta est à tribus promontorijs, Pachyno, Lilybæo & Peloro. Gesnerus tricipitem montem intelligi ait Aetnam, vt quæ ignem eructet, & suppositum Enceladi gigantis cadauer tegat, quod hic de hoc monte Oppianus, alij de Aetna nominatim scribunt. Sed & Gratius equos Siculos elegantissimis celebrat versibus.

Sic (vt Libycis) *& Strymonio facilis tutela Bisaltæ*
Possent Aetnæas vtinam se ferre per artes,
Qui ludis Siculis: quid tum si turpia colla,
Aut tenuis dorso curuatur spina? per illos

Cantatus Graijs Agragas, victaque fragosum
Nebrodem liquere feræ. O quantus in armis
Ille meis, cuius dociles pecuaria fœtus
Sufficient, qui Chaonias contendere contra
Ausit vix merita quas signat Achaia palma.

Vide etiam suprà proprijs locis. Laudabantur autem priuatim in certamine curuli. Vegetius: *Nec inferiores Hispanis equos propè Sicilia exhibet Circo.* Et rursus eosdem à moribus laudans, *Nec Epirotas Siculosque despexeris, si mores ac* (hæc copula abundat) *pulchritudo non deserat.* Isidorus Siciliam scribit equorum magnorum generatorem habere Alpheum fluuium, sed fortè in omni Sicilia magni fuerint, nam & Hesychius ex Sophocle αἰθαλαν πῶλον exponit, ἢ Σικελὴν ἢ μέγαλην. Syenes equos sæuos vocat Gratius;

Lib.14.c.6.

Syene.

Nec sæuos miratur equos terrena Syene.

Gesnerus intelligi vult de Aegyptijs. Est verò Syene vrbs in confinibus Aethiopiæ & Aegypti, non procul à Nilo, supra Alexandriam versus Meridiem quinque millibus stadiorum, sub tropico cancri directè sita, vnde sole existente in cancro, medio solstitij die supra verticem ciuitatis nullam prorsus in ea vmbram iaci inuenio. In Syria & Cappadocia equos excellere tradit Albertus. Ego de Syriæ equis nihil inuenio. Aristoteles seu author ille librorum de mirabilibus Aristoteli ascriptorum in ea regione equiferos dari asserit, vti suprà recitauimus. Sed eam partem quæ Apamia dicitur, equis alendis aptam esse, etiam suo loco ostendimus. Suethia & Gothia, vt asserit Olaus Magnus, equos magnos & ad cataphractorum prælia aptissimos producit, qui tamen regio edicto extra regnum educi prohibentur. At minores magno numero quotannis à Germanis exportantur propter tolerantiam laborum, famis, frigoris, tenebrarum laudatissimi. Tarentinus ager Straboni celebratur equis alendis aptissimus. Statius Tænarios equos tanquam excelsos prædicat, & à Cyllaro præstantissimo illo Castoris equo originem ducere ostendit:

Syri.
Sueti & Gothi.
Li.17.c.16.
Tarentini.
Lib.6.
Li.4.Theb.
Tænarij.

Tænarijs hic celsus equis; quam dispare cœtu
Cyllarus, ignaro generarat Castore prolem.

Tænaron promontorium est Laconicæ regionis, circa medium meridionalis lateris Peloponnesi, quàm longissimè à mari procumbens. Equos Tartarorum plerosque albos esse inuenio. Scribit autem Paulus Venetus magnum Cham illorum regem habere armenta equorum alborum, equarumque eiusdem coloris, quæ putantur excedere numerum decem millium. Matthias à Michou dicit tantæ velocitatis hosce equos esse, vt vno die viginti miliaria magna Germanica equitent: Idem etiam testatur eosdem equos pedibus aquam & pabulum sub niuibus quærere. Sunt autem depressa ceruice, pusillique vt Sigismundus Baro annotauit, sed fortes, qui æquè inediam laboremque ferre possunt. His ad laborem assuefactis, commodissimè (inquit) vtuntur, aiuntque Mosci perniciores sub Tartaris quàm sub alijs esse. Ne dorsa eorum atterantur, gramine sellas seu arborum folijs fulciunt. Theben Moschus ἱπποτρόφον quasi equorum alumnam cognominauit. Similiter Euripides Thessaliam πωλοτρόφον. Thessaliam autem pascendis equis commodissimam, testis est Strabo, addens hos equos Arcadicis & Epidauricis præstantiores esse. Varro etiam præstantissimos putat, valereque Thessaliam equorum optimorum gloria vetus indicat adagium, ἐπικρινεῖται ἵππος Θεσσαλική, id est *decernetur equa Thessalica.* De hisce eisdem equis hoc quoque prouerbiale aut potius oraculum Delphicum intelligi volunt Theodoritus, Tzetzes, Sophocles, Athenæus, Herodotus, & Eustathius.

Tartari.
Lib.1.c.65.
Lib.1.c.6.
Thebe.
Thessalici.
Lib.8.

Ἵπποι θρηίκιαι, Λακεδαιμόνιαι δὲ γυναῖκες.

Sed in hoc differunt, quòd aliqui censent legendum, ἵππον Θεσσαλικὴν, λακεδαιμονίαν δὲ γυναῖκα: Tzetzes Θετταλὰς ἵππους in historico nominatim appellat. Eusebius verò in libro de præparatione Euangelica Thraces appellat istiusmodi equos: Vtcumque est, Thessalis palma datur. Hinc autem est quod Neptunum tradunt in campis Petreis qui sunt in Thessalia, impulsu tridentis equos è terra excussisse, Scyphium & Arionem, & ex his postmodum equos cæteros eius regionis procreatos esse. Ipsi verò etiam populi equorum fuere perquam studiosi, equitationisque inuentores, vt ostendetur suo loco. Equos autem Thessalos in curuli certamine vtilissimos celebrat Theocritus, inquiens:

Lib.6.

Ἢ κάπῳ κυπάρισσος, ἢ ἅρματι Θεσσαλὸς ἵππος, id est, Vt in horto cupressus aut in curru equus Thessalus. Inuenio tamen apud Herodotum in eo curuli certamine quod exhibuit Xerxes in Thessalia, equas Thessalicas suis (Persis) inferiores fuisse: exhibuisse autem id certamen quòd illic totius Græciæ equas optimas esse audiuisset. Atqui Homerus cùm vellet ostendere, qui inter duces certaturi præstarent virtute & equorum strenuitate, excellentiæ laudem ita Eumelo tribuit, vt Achillem Thessalum excipiat, tum ipsum, tum ipsius equos, in quibus omnia quod ad præstantiam, incomparabilia essent; certè Thessalicis equis primas tribuit.

Lib.7.

Quarè

A Quarè cùm in fine Iliadis vellet Diomedem in funebri certamine victorem declarare, implorat Mineruæ auxilium, vt victoriæ resisteret: itaque iugo fracto ipse ex curru excutitur, & vix tandem post alios omnes ad metam peruenit.

Ἕλκων ἅρματα καλὰ ἐλαύνειν προσσόθεν ἵππους.

Istius verò regionis equis notam bouilli capitis inuri solere inuenio, vt bucephali appellarentur eoque nomine ibi vocatos ita signatos equos: falli autem qui putant bucephalos vocari à bouillo capite, vel à cornibus quibus Alexandri equum similiter bucephalum nuncupatum, præditum fuisse ineptè nonnulli somniant. Nam quòd equi quidam apud Thessalos bucephali dicerentur, ostendit manifestè Aristophanes ἀναγύρῳ. Gratij versus de equis Thessalis suprà recitaui in Mycenis. Apparet equos fuisse & corporis & animi robore præstantissimos. Cæsarem enim dictatorem testatur Rauisius textor, equorum Thessalicorum in tauros dimicantium eosque necantium spectaculum Romanis ferri dedisse. Thraces Absyrtus turpes esse scribit, deformi specie, rigido corpore, prægrandibus armis (κάτωμας, Grammatici κατωμιστὴν exponunt equum quo sessor ab humeris in terram excutitur,) gibbere vel curua spina; varos atque ideo ingressu vacillante cursuque: cæterùm oraculum Delphicum illud quod paullo antè citabamus Thracias (Θρηΐκιας) equas præ cæteris extollit. Et Hesiodus Thraciam πωλοτρόφον nuncupat, & Procopius testatur solitos esse Imperatores in Thracia equorum alere sobolem. Et Virgilius præstantissimos hic fuisse equos indicat in Turno rege, *maculis quem Thracius albis portat equus.* Nec rectè à criticis reprehenditur poëta quòd pòst de eiusdem equis dicat;

Bucephali. *Thraces.* B *Lib. 9.* *Lib. 12.*

Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia
Qui candore niues anteirent, cursibus auras.

quasi veritati parum sit consonum probabileque Pilumno Italo notam fuisse Orithyiam puellam Atticam, quam videlicet Apollo in Thracia rapuit: nam hic potiùs laudandus quàm reprehendendus Maro est. Cum enim Pilumnus deus fingatur, dea Orithyia, quid ni alter alteri notus esse potuerit? Non enim vt de mortalibus sed vt de deis poëtam loqui (inquit Turnebus) censendū est, etsi & in ijs reuera nihil diuinitatis fuerit. Celebrat eosdem Statius de equis loquens Hippodami.

Li. 23. Aduers. c. 18.

Vt Siculas si quando rates tenet æstus & ingens
Auster agit, medio stant vela tumentia ponto:
Tunc ipsum fracto curru deturbat, & isset
C *Antè Chromis, sed Thraces equi vt videre iacentem*
Hippodamum, redit illa fames, iam iamque frementes
Oblitus palmæ, retrò Tirinthius heros
Torsisset, victorque & collaudatus abisset.

Thracia erat etiam olim celeberrima propter Diomedis equorum stabulum, quod fuisse ait Solinus non longè à stagno Bistonio, oppidum autem fuisse nomine Tyrida: cæterùm cessisse æuo, solùmque turris vestigium suo tempore durasse. In regno Timochiam, regno Persiæ octauo & in finibus eiusdem, equos esse magnos & pulchros scribit Paulus Venetus, & à negotiatoribus venales duci ad ciuitates Chisem & Charmosam in litore maris sitas, ac inde in Indiam mitti. Toringos commendat Vegetius tanquam iniuriæ tolerantes, ita vt proximum post Hinniscos, quos omnium primos facit, locum obtineant. Populi sunt Hessis vicini, qui Plinio, vt Volaterranus conijcit, Cimbri mediterranei vocantur. Turcorum equi pernicissimi, testiculis vt plurimum sunt ademptis: quod meminit quoque qui equorum effigiebus à Stradano editis versus subiecit: Inquit enim:

Diomedis equorum stabulum vbi. *Lib. 1. c. 19.* *Toringi.* *Turcici.*

Turcus acer campis, paruis contentus, obesus
D *Tergore, per latos celeri pede fertur agellos*
Sed plerumque suis (vt fertur) testibus orbus
Atque iuba tinctus fulgenti & murice cauda est.

Laudantur quàm maximè nostra tempestate in vsu bellico. Tyrrhenos Oppianus similiter tanquam bello aptos probat. Volaterranus ex Tyrrheni maris insulis præsertim Corsica & Sardinia breues admodum sed animo generoso atque audaci, esse ait, & ingressu irrequieto. Venetos Paphlagoniæ populos qui post bellum Troianum Antenore duce, eam Italiæ partem, quæ nunc Venetia dicitur, occuparunt, celebres olim fecit equos alendi studium, id quod Strabo his verbis asserit. *Venetos aliqui putant descendere à Venetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianum ad hæc loca peruenerint: & huius coniecturæ argumentum faciunt, industriam ipsorum in alendis equis: quæ hoc omnino tempore defecit: antea tamen in summa apud illos cura fuit. Dionysius quoq; Siciliæ Tyrannus hinc alendorum semen equorum constituit, quos ad equestre certamen tollebat: adeò vt per Græcos equinæ prolis Venetæ nobilitas maneret, & ad longum tempus propago ipsa famam vendicaret:* Ἐνετίδες ἵπποι, nominantur quoque à Stephano in Enetis, vicinis,

Tyrrheni. *Veneti.* *Lib. 5.*

vicinis, vt ait, Paphlagoniæ populis. Pro ἐνετίδες apud Heſychium & Varinum alicubi legitur corruptè ἐνδίες, his verbis: ἐνδίες ἵπποι, ἐν τῷ Ἀδρίᾳ ἵπποι, καὶ λυκοπαδεῖς (lego λυκοσπαδεῖς) καὶ λυκοφόροι. (ego Lycoſpades equos à Lycophoris ſuo loco diſtinguam,) nam aliàs habent: ἐνέτιδας πώλυς ςεφανηφόρυς, ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Ἀδρίαν ἐνετίδος. Vnde conſtat Venetos equos in ſacris certaminibus ſæpè nobilitatos fuiſſe, & ſæpe palmas & coronas retuliſſe.

Lycoſpades. Lycophori.

NATVRA. MORES. SOMNVS. Munditie s.

Cur duce careant.

EQVORVM ducem (inquit Ariſtoteles) vt boum nullum conſtituunt, quod eorum natura non ſtabilis ſed mobilis procaxque eſt. Sunt tamen etiam gregales, aut armentales ſiue armentitij, vt ex ijs quæ dicta ſunt, partim conſtat, & ex deinceps dicendis conſtabit: Virgilius autem equam inde armentalem vocauit:

Armentalis equæ mammis & lacte ferino
Nutribat.

Cælius gregales Græcis φορβάδες dici tradit, domeſticos verò, hoc eſt quos domi alimus τροφίας: ſed & ἀγελαίυς illos dicere licet. Eſſe præterea equum animal philolutron aut philydron id eſt balneorum & aquæ amans, idem author probat Ariſtoteles, idque prius etiam notauit Homerus:

Iliad. O.

Εἰωθὼς λέεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο, id eſt,
Aſſuetus lauari pellucido fluuio.

Lib. 5. Bibendi modus. Lib. 8. Hiſt. cap. 6.

Similiter volutari gaudet. Bibunt ſorbendo: Tradit autem Athenæus Parmenonem Byzantium prodidiſſe, nos qui vno hauſtu multum bibit, vaccæ potiùs quàm equo comparare, cùm tamen bouem ſorbendo quoque bibere videamus, idque non præterijt Ariſtoteles. Quod verò equi bibentes os profundiùs aquæ immergant, aſini verò & muli, vix aquam labris attingant, calidiori equi naturæ, ideoque animantis ipſius audaciæ, illorum contrà frigiditati timiditatique aſcribendum eſſe iudicarunt eruditiores. In edendo quoque auidiſſimi exiſtunt equi, & cùm celeriter propria deuorarunt, partem mox conſortis cum eadem inuadunt auiditate, vnde conſortem ſuum macreſcere non ſemel contingit. A pabulo vix vnquam ceſſant, animum verò ſimul & os interdiù noctuque habent in patinis: Inediam tamen magis quàm ſitim ferre, hinc clarum eſt, quòd Sarmatæ longinqua obituri itinera, cibum adimunt, inedia eos præparantes atque ita per centena & quinquaginta millia continuo curſu euntibus inſident. Turci quoque iter facientes interdiu equos non paſcunt, niſi fortè æſtate ad ſolis æſtum fugiendum, manè & veſperi iter faciant, ipſi verò equis inſidentes edunt quæ circumferunt, equos vbicumque aquam inueniunt, potare ſinunt: quam ob cauſam fontes ſecundum regias vias deriuandos magna diligentia curant: quemadmodum ſcribit Petrus Bellonius Cenomanus in ſingularibus ſuis obſeruationibus per Orientem. Iam verò inani ventre velociores belloque vtiliores eſſe inuenio. Refert Saxo Valdemarum nocte quam belli inſecutus eſt dies, quo Suenonum III. Danorum regem & vita & regno exuit, frenatos ſtare equos paſtuque penitus arceri præcepiſſe, ne ſacietate graues, curſu hebetes forent. Equas, vt & vaccas crebriùs mingere Ariſtoteles annotauit: nos in ipſo curſu eas veſicam exonerare poſtea dicemus, ideoque in belli vſum à Scythis deſiderari. De menſtrua earumdem purgatione hæc ferè prodidit. Equæ purgantur menſtruis, „ modo quidem ampliore quàm oues & capræ, ſed multò minus proportione. Rurſus. Equa- „ bus menſes fiunt & vaccis, ſed his minus. Et rurſus. Equa vacat admodum purgamentis „ in partu, minimumque emittit profluuium ſanguinis, videlicet pro corporis magnitudine. „ Item alibi: Conceptus indicium maximè in vaccis equabuſque cùm menſes ceſſarunt ſpatio tem- „ poris bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri: ſed id percipere difficile eſt, niſi quis iam „ dudum ſecutus, aſſuetuſque admodum ſit: quamobrem non deſunt, qui menſes in his animalibus negent. Cùm peperit, ſtatim ſecundas deuorat, vt idem annotauit philoſophus. Et alicubi docet, cur plus excrementi ſicci quàm humidi equi egerant, contrà ac hominum genus: rationem afferens quòd hæc animantia ſicco pabulo largiori vtantur, cùm homo humidis magis quàm ſiccis veſci ſoleat. Spumeſcit eorum os, maximè ſi curſu aut labore defatigentur, de cuius ſpumæ cauſa, quæ nobis reliquit Galenus, licet verboſiùs, minimè præteribo. Is itaque explicaturus hunc diuini Hippocratis aphoriſmum: *Qui ſuffocantur & à vita deficiunt, nondum tamen mortui ſunt; non referuntur ad vitam, quibus ſpuma circa os apparet.*

Voracitas. Inediam ferre. Menſtruæ purgationes. Sect. 10. Probl. 58. Stercora cur ſicca. Cur & quando ſpumeſcant. Lib. 2. Aphoriſm. 43.

E F G H

A Omnis spumæ (inquit) generatio ex duarum substantiarum mixtione conficitur, altera spirituosa, altera humida. Fit autem earum mixtio, ambabus in multa perfractis & multis mutuo complexu paruis ampullis ab ipsis effectis. Cùm verò tenacem habet is qui confringitur humor consistentiam: (quo spiritum complectente, ampullas contingit generari) non facilè dissolubilis, sed stabilis spuma conficitur; qualis maximè currentibus equis, vel ira percitis apris, circa os aggregatur. Ambarum verò substantiarum confarctum ac mixtionem facit nonnunquam motus violentus vel vtriusque vel alterius tantùm: nonnunquam verò & fortis calor, nisi & hunc dixerit quispiam spumam per motum operari. Verùm homini ea quæ manifesta videntur consectanti, tutius est dicere spumæ generationem: ventis quidem vehementioribus mare occupantibus, propter ictum fortiorem: in lebetibus autem, caloris ratione. Sic itaque in corporibus animalium, cùm adsunt ex morbo comitiali conuulsiones vehementia motuum solet spumam generare: in apris verò calor: in cursibus autem equorum, vtraque causa vigorem habet. Nam dum continuò per respirationes intrò & extrà fertur, saliua per ipsas extenuatur; & aliquid etiam ex pulmone instar vaporis effertur, quod saliuæ miscetur ac circumplicatur spumæ quæ generatur, substantiam vnà adaugens. B Qui verò opinantur hanc spumam ex ventre prouenire, deerrant. Neque enim fieri potest, vt affatim & cumulatè inde proueniat, cùm neque eo tempore animal euomat, neque nauseam vllam patiatur; citra quæ symptomata, nihil è ventre potest efferri; tantum abest, vt vapor quispiam expirationi similis attolli inde possit: cùm nulla huiusmodi substantia è ventre efferatur, qualem pulmo expirat. Hæc & alia Galenus: cur verò spuma ea alba reddatur, causam esse volunt calorem & motum æquis ferè portionibus concurrentes: ita. n. & in mari accidere, cùm à ventis commouetur: ita fieri in ollis quibus ignis subijcitur, ita & in aëre, agitatum à ventis humorem hyberno tempore, colore albo reddi, & postquam albuit, ob frigus quod est in aëre, congelari in niuem: Somniare etiam hæc animantia palam est, quod & Aristoteles & Plinius quoque prodiderunt: Somniant autem de ijs maximè quibus assueuere, vt in nobis ferè euenire quoque solet: Lucretius:

Cur spuma sit alba. *Somniare.* *Lib. 4.*

> *Vsque adeò magni refert studium, atque voluntas,*
> *Et quibus in rebus consuerunt esse operati*
> *Non homines solùm, sed verò animalia cuncta.*
> *Quippe videbis equos fortes, cùm membra iacebunt*
> C *In somnis sudare tamen, spirareque sæpe*
> *Et quasi de palma summas contendere vires.*

Dormiunt autem plerumque stantes, tamen canterij, vt aiunt, magis, qui quòd castrati sint, mitiores & placidiores, somniculosique ac dormitantes, magis ob torporem videntur. Hinc iocus ex ambiguo apud Plautum:

Vt dormiant

> *Certè hæc mulier canterino ritu astans hic somniat.*

Nam & somniare, somnia est videre inter dormiendum, somniare etiam delirare, nugasque & deliramenta effutire valet, vt apud eundem: *Quos fumanos somnias.* Id est nugaris & blateras. Cùm irascuntur, canum modo dentes denudant, mordentque etiam, apparet autem ridere, & vulgò risum equinum id nuncupamus. Blanditiarum maximè sunt amantes, contrà verbera abhorrent, vt ex Xenophonte dicemus suo loco: Equæ pullos suos amant ardentissimè, cuius rei (inquit Aristoteles) indicium est quòd sæpius steriles auferunt pullos à matribus, quos ipsæ amore prosequentes tuentur, sed quoniam lacte carent, deprauant eos quos diligunt. Celebratur verò amor iste, maximè ab Aeliano his verbis: Equa mater optima, summa charitate & fide pullum suum amat, cuius sanè modi amoris Darius ætate inferior non imperitus, equas à partu recentes relictis D domi pullis ad pugnas ducebat. Pulli sic alieno lacte à matribus orbi, quemadmodum homines parentibus amissis aluntur. Darius cùm inclinata iam acie in eo prælio quod ad Iassum (Issum potiùs) commiserat, Persarum res premi cœpissent, cumq; victus fuga salutem adipisci necesse haberet, in equam ascendit; quæ quòd relicti memoriam pulli recordaretur, quanto maximo potuit studio & celeritate eum ipsum prædicatur ex periculis eripuisse. Simile quid recenset quoque Paulus Venetus de Tartaris: Circa extremum (inquit) Septentrionem regio quædam est, in qua multo per annum tempore sol non apparet, ita vt non solùm noctu tenebræ sint, sed etiam interdiu aër in modum crepusculi caliginosus. Hanc regionem confines Tartari prædæ gratia ingressuri, ne propter subitò ingressuram noctem periclitentur, hoc modo cauent. Equas cum pullis accipiunt, & pullos in primo ingressu custodibus committunt, vt se illic redituros expectent. Sic equæ nocturno itinere diligentiùs obseruato, rectà ad pullos suos in reditu contendunt, idque celerrimè. Laxant enim eis sessores habenas, & liberè quò suo instinctu feruntur, ire permittunt. Similiter pullus ipse matrem sequitur quocumque euntem. Vult itaque M. Varro, vt pullus cùm firmior iam est factus, in eadē pascua, in quibus mater est, dimittatur, ne desiderio partus sui laboret equa: nam

Ira. *Gaudere palpis.* *Amor erga pullos.* *Lib. 3. c. 49.* *Tartarorum prædandi modus.*

id præcipuè genus pecudis (iuquit) amore natorum, niſi fiat poteſtas, noxam trahit. Amoris iſtius causam eſſe volunt hippomanes, quod ſtatim à fronte fœta ædito partu dicitur deuorare, vt ſuprà abundè indicauimus. Cæterùm alienos quoque pullos orphanos ſæpè nutrire viſa eſt vt proprios, id quod teſtatur Ariſtoteles. Equas ſocietate coniunctas, ſi altera fortè perierit, alteram pullum parente orbatum enutrire dicens, cuius amoris meminit ſic Tzetzes:

Αἱ ἵπποι καλοικτείρουσαι τοὺς ὀρφανοὺς τῶν πώλων
Θηλάζουσι καὶ τρέφουσι τούτους συν τοῖς ἰδίοις.

Seipſam amat equa. Ipſa verò conſpecta ſua ipſius imagine non aliter ac Narciſſus, ſibi ipſi placet, & ad libidinem incitatur: de quo amore hæc prodidit Theomneſtus: Rarior quidem ſed hæc eſt equarum nota rabies, vt cùm in aqua ſuam viderint imaginem, amore inani capiantur & per hunc oblitæ pabuli tabe cupidinis intereant. Eius veſaniæ ſigna ſunt, cùm per paſcua velut extimulatæ concurſitant, ſubinde conſpicientes, vt aliquid deſiderare vel requirere videantur. Mentis error diſcutitur, ſi deducas ad aquam detonſa iuba: tum demum ſpeculatæ deformitatem, priſtinæ imaginis aboletur memoria. Similiter etiam vt aſinorum in coitu patiantur humilitatem, iubas tondere præcipiunt, quoniam comatæ pulchritudine atque gloria ſuperbiant: id quod meminit in primis Plutarchus in Amatorio. Qui vxorem (inquit) in arctum cogit & comprimit veluti annulum digito ob gracilitatem alias delapſurum, ſimilis eſt eorum qui equas tondent & deinde ad fluuium vel lacum adducunt: nam ſuam formam conſpicientes fœdatam, ferociam dicuntur amittere & pati porrò ab aſinis ſe conſcendi. Iam verò Lycoſpades dictos equos maximè ſtudere ſcribit Ælianus, vt *Munditiès.* formoſi videantur ſuis aurigis, idque ipſum cùm natant oſtendere, tum enim in aquam bene penitus procedere, vt & nitidum os efficiant, & ne ſordidum quippiam ex præſepi aut de via illitum deformet ſpecioſum nitorem: ac odorati vnguenti ſuauitatem, Homeri & Simonidis teſtimonio in amore & delicijs habere exiſtimari. Sed hoc idem aliàs equis in genere attribuit, his verbis: Ex ijs qui equinæ tractationis periti ſunt, audiui equum delectari lauatione & vnguentis.

INGENIVM, DOCILITAS, Memoria.

DOCILITATIS mirique huius quadrupedis ingenij, infinita penè dixerim argumenta proferam. Homerus non tantùm intelligentiam quandam vulgarem ſed diuinam, atq; etiam orationem attribuit, nam Hectoris equos deos appellat, quam aliàs nominis prærogatiuam magnis tantùm viris dare ſolet: Xantum Achillis equum fingit, non loqui modò, ſed & acerba voce dominum increpare, non ſecus ac Balanum fecit aſinus in ſacris literis. Idem Homerus ci- *Iud. ca. 22.* tante Platone Aenææ equos commendans, noſſe ait Κραιπνὰ μάλ᾽ ἔνθα καὶ ἔνθα διώκειν ἠδὲ φέβεσθαι, rapidè hinc atque illinc pugnare vagarique, quaſi quando vrgendum & *Militandi peritia.* quando fugiendum ſit, non ignorent, vnde etiam eundem celebrat Aenæam. Multa de equi ingenio Solinus de Cappadocia ſcribens. Terra illa ante alias (inquit) altrix equorum & prouentui *Cap. 57.* equino accommodatiſſima eſt: quorum hoc in loco ingenium reor perſequendum. Nam equis in- *Iudicium.* eſſe iudicium, documentis plurimis patefactum eſt, cùm iam aliquot inuenti ſint, qui non niſi primos dominos agnoſcerent, obliti manſuetudinis, ſi quando mutaſſent conſueta ſeruitia. Inimicos partis ſuæ norunt, adeò vt inter prælia hoſtes morſu petant. Sed illud maius eſt, quòd rectoribus perditis quos diligebant, accerſunt fame mortem. Verùm hi mores in genere equorum præſtantiſſimo reperiuntur. Nam qui infra nobilitatem ſunt ſati, nulla documenta ſui præbuerunt. Sed ne quid videamur dicendi licentia contra fidem arrogaſſe, exemplum frequens dabimus, Alexan- *Bucephalus vnde dictus.* dri Magni equus bucephalus dictus, ſiue de aſpectus toruitate, ſeu ab inſigni, quod taurinum caput armo inuſtum gerebat, vel quòd de fronte eius quædam extantium corniculorum minæ protuberabant, cùm ab equario ſuo aliàs etiam molliter ſederetur, accepto regio ſtratu neminem vnquam alium præter dominum vehere dignatus eſt. Documenta eius in prælijs plurima ſunt, quibus Alexandrum è duriſſimis certaminibus ſoſpitem opera ſua extulit, quo merito effectum vt defuncto in India exequias rex duceret & ſupremis ſepulchrum daret, vrbem etiam conderet, quam in nominis memoriam Bucephalam nominauit. Idem de Bucephalo ferè in hæc verba tradidit Aulus Gellius: Equus Alexandri regis & capite & nomine Bucephalus fuit. Emptum Cares ſcripſit *Lib. 5. ca. 2.* talentis tredecim & regi Philippo donatum. Super hoc equo dignum memoria viſum, quòd vbi ornatus erat, armatuſque ad prælium haud vnquam inſcendi ſeſe ab alio quàm à rege paſſus ſit. Id etiam de iſto equo memoratum eſt, quòd cùm in eo inſidens Alexander bello Indico & facinora

faciens

A faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectisque vndique in Alexandrum telis, vulneribus altis in ceruice atque latere equus perfossus est: moribundus tamen ac propè iam exanguis è medijs hostibus regem viuacissimo cursu retulit; atque vbi eum extra tela extulerat, ilico concidit, & domini iam superstitis securus quasi cum sensus humani solatio expirauit. Tum rex Alexander, parta eius belli victoria oppidum in ijsdem locis condidit, atque ob equi honores Bucephalon appellauit. Sed de equorum amore fideque erga dominos suos mox plura. De ingenio verò eiusdem Bucephali meminit Q. Curtius, scribitque Alexandrum non eodem quo cæteras pecudes, animo eum equum æstimasse: quòd in dorso suo insidere non pateretur alium; se verò, cùm vellet ascendere sponte sua genua submittens exciperet, credereturque sentire quem veheret. Nos quoque Sacarum equos, si sessorem excusserint, subito consistere, vt rursum ascendere possit, ex Aeliano diximus. Inuenio denique hunc Alexandri equum cùm in propriam statuam ab Apelle sculptam incidisset, hinnitu clamoreque edito, exactissimè atque omnibus numeris absolutissimam iudicasse, ideoque Apellem illius iudicium iudicio Alexandri qui suam præferebat, prætulisse. Similis planè intellectus in equo Neoptelemo immolando meminit Heliodorus his verbis: Dixisses & equum intelligere formam domini & quòd pulcher ipse pul-
B cherrimum gestaret sessorem sentire: ita collum circum mouens & arrectis auribus caput attollens & trux supercilium supra oculos versans, ferebat & ferebatur exultans & superbiens & laxato freno alacriter progrediens, ac in vtrumque latus alternis sese librans, extremaque vngula terram leuiter pulsans, commotionem cum incessus tranquillitate temperabat. Equum C. Cæsaris nullum præter Cæsarem dorso recepisse idem Solinus, Suetonius, atque alij etiam testantur: Sed & Suetonius addit, ante Cæsarem nullum admisisse alium. Nos quoque vidimus (inquit Gaudentius Merula) equum Pannonici cuiusdam medici, qui pro foribus solutus donec ab ægris rediret, expectabat, etsi diem integrum abfuisset. Nullum alium admittebat assessorem. Aduentanti medico velut gratulabundus occurrebat, dorso mox illo suscepto tanquam triumphans glomerabat in gyrum, aut eum subsequebatur, si is vel frigoris vel sanitatis gratia pedibus ibat. Sed de amore in dominos mox plura. Cæterùm vt minus fortassis mirandum est quòd heros suos noscunt, qui nempe ipsis benefici sunt, ita multò admirabilius est, quod populos interstringuere nosse credantur. Scribit enim Aelianus, equos Lycospades dictos Græcorum hominum studiosos esse dici, eorumque mirificam notionem habere, vt naturali quodam sensu ad eos amandos afficiantur, neque enim palpitantibus se offendi, neque resilire, sed tanquam constrictos teneri, totum diem cum ijs
C traducere, atque somnum prope eosdem capere. Sin ad ipsos barbarus accedat, quemadmodum ex vestigijs sagaciter odorantes canes feras percipiunt, sic eos ab equis illis cognosci, elatoque clamore tanquam sanè feram bestiam extimescentes, in fugam sese dare. Maius adhuc in intellectu iudicium equo tribuit Chrysantas apud Xenophontem, dum non intelligere tantùm, sed multa etiam homini auribus indicare nosse ait. Vt enim peritum equitandi hippocentauris præstantiorem esse ostenderet, inter alias rationes, hanc ceu præcipuam adducit, quòd hippocentaurus duobus tantùm prospiceret oculis, duabusque auribus audieret, cùm ego (inquit) equitans quatuor prospiciam oculis, quatuorque auribus præsentiam. Aiunt enim equum manifestare hominibus quæ oculis prospicit, ac multa significare auribus, quæ antea auditu percepit. Nouit optimè discernitque si qui vel regit, vel insidet, equitandi aurigandique peritus est, vt imperiti naucleri exemplo docet Ouidius, dum canit:

Alexander ab equo seruatus.

Græcos à barbaris distinguunt.

Auribus indicat quæ audiuit.

Lib. 4. de pædia Cyri.

Equitationis peritum agnoscit.

Lib. I. Trist. Eleg. 3.

Nauita confessus gelidum pauore timorem
Iam sequitur victus, iam regit arte ratem:
Vtque parum validus non proficientia rector
D *Ceruicis rigidæ frena remittit equo,*
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus vndæ
Aurigam video vela dedisse rati.

Aegrè verò etiam imperitum aurigam ferre se equa ipsa apud Theognidem testatur, inquiens:

Ἵππος ἔγω καλὴ καὶ ἀεθλίη. ἀλλὰ κάκιστον
Ἄνδρα φέρω. καί μοι τοῦτ᾽ ἀνιηρότατον.
Πολλάκι δὴ μέλλησα διαρρήξασα χαλινὸν
Φεύγειν, ὠσαμένη τὸν κακὸν ἡνίοχον. id est:

Equa sum pulchra & certatrix, sed pessimum
Virum fero, & mihi id molestissimum.
Sæpe profecto cogitaui effringens frenum
Fugere, excutiens malum aurigam.

Quod si verò probum equitem nactus fuerit equus, eius operam maximè si sagittarius fuerit, in bello, dorsi sui nisu adiuuat, naturæ quodam instinctu, vt annotauit Plinius his verbis: *Ingenia eorum*

Iaculantem vt iuuet.

eorum (equorum) *inenarrabilia, iaculantes obſequio experiuntur: difficiles conatus corpore ipſo, nixuque iuuantium.* Sic enim apud Plinium ſcribendum eſſe, non *inuitantium* docet Baptiſta Pius Bononienſis noſter in explacatione verſus iſtius Flacci:

Plinius correctus.

Lib. 6.

------ *Intentaque adiutum miſſile planta*

Dirigit. Adiutum (inquit) dixit, quia quando volumus mittere telum, pedem intendimus, ac alterum crus explicamus & mox iaculamur, quo corporis niſu miſſilia iuuantur. Quàm docile modo animal ſit equus eleganter docet Gryllus apud Plutarchum, brutorum ingenia cum humanis comferens: Quæ homines (inquit) ludentes aut luxuriantes diſcunt ac meditantur, hæc noſtra intelligentia etiam contra corporis naturam aſſequitur, freta vi percipiendi innata atque copioſiſſima. Non dicam de catulis feras indagantibus, aut pullis equorum ad certum numerum gradi diſcentibus, ſed & corui loqui & canes per aduerſos ſaltare orbes diſcunt, & equi & boues in theatris mirabiles addiſcunt motus, ſeſſiones, inſtitutiones, choreas, itaque meminerunt artis, eamque exercent, hominum maximè ſtudio atque induſtria: quæ ipſa docilitatis ſunt documentum, nullam aliam ad rem proſunt. Quomodo autem ad certum numerum gradi diſcant, dicemus infrà, qui verò id naturæ ductu præſtent, diximus iam antè. Choreas tripudiaque edoceri Sybaritarum exemplo notiſſimum, qui cùm eò deueniſſent dementiæ, vt in ſympoſijs equos ad tibiam tripudiare docuiſſent, ad internecionem vſque deleti ſunt, vt meminit Ariſtoteles de eorum agens repub. Crotoniatæ enim hoſtes, hoc deliciarum ſtudio intellecto, ſaltandi concinnitatem illis pararunt, tibicines, vt equos ita inſtitutos, vt audito tibiæ cantu, ſeſe ſtatim attollerent arrectos, pedibuſque prioribus vice manuum geſtus motuſque quoſdam chironomiæ ederent ad numerum ſaltatorios, militibus ſuis permiſcentes, quorum melodiam cùm audiuiſſent non ſolum dicuntur exiliſſe, verùm etiam excuſſis ſeſſoribus ad Crotoniatas hoſtes transfugiſſe. Idem ſcribit Charon Lampſacenus Biſaltas contra Cardianos deſignaſſe. Onarim enim Biſaltarum ducem, tibicinam Cardianam in arte erudire feciſſe; vbi ergò pugna fuit cœpta, tibias inflare moduloſque canere iuſſiſſe conſuetos, equos autem ijs auditis in poſteriores pedes erectos, in tripudium eſſe conuerſos: & cùm Cardianorum vis in equitatu poſita eſſet, victos facileque ſuperatos fuiſſe. Olaus Magnus equos in Elandia inſula Gotici maris ingenioſiſſimos eſſe teſtatur, vt ſaltibus & choreis buccinæ vel tympani ſono per eos adaptari poſſint, quarum exercitium eſt, huiuſmodi ſpectaculis acquirere quæſtum: Item inſtrui vt circulos ferreos aut ligneos non admodum amplos, more canum, tranſiliant, ſaltuatimque viuaciſſima pernicicitate ſeſe gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine monitos magis vel minus id facere, iuxta arbitrium imperantis. Huius autem inſulæ equos exiguo corpore eſſe ſuprà dixi: quare talem fuiſſe conijcio, de cuius mira docilitate hæc nobis prodidit Scaliger. Equum puſillum deformem circumducebat agyrta quidam, cuius iuſſu atque etiam ſolo interdum nutu ille omnia faceret; ambulare, ſuccuſſim properare, currere, ſaltare, vel quadrupes vel bipes. Vinum bibere vidimus: (Olaus illius inſulæ equos cereuiſia & vino vſque ad ebrietatem potari aſſerit; & Cardanus in appendice librorum de varietate rerum, quia zithum ſiue cereuiſiam & vinum bibunt, magis dociles reddi, idq́; cum alijs animantibus commune habere iſtiuſmodi equos, maximè cum auibus author eſt,) in clunibus ſedentem; anteriores pedes ad pateram ferri: peluim ſiue malluuium cruribus ſuſtinere, quaſi à tonſore lauaretur; qualem pictum videmus aſinum cucullatum: humo ſeſternere; proiectum atque porrectum iacere: ciliorum compreſſione annuere: caput ad heri nutum attollere; in terga vertere: ſupinus oſtendere quo corporis ſitu mulier ineuntem admittat virum. Poſtremò nullum (inquit) canem vnquam vidimus doctiorem aut dociliorem, niſi vnus excipiatur, qui ſuper anterioribus pedibus erectus ac bipes ambulans, elatis clunibus, illuſtriſſimæ hominum coronæ miraculo fuit. Hæc ille. Solinus iſtiuſmodi docilitatem, diſcendique promptitudinem, voluptatem vocat, inquiens. *Voluptatem equis ineſſe Circi ſpectacula prodiderunt: Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam ſaltationibus, quidam colorum varietate, nonnulli etiam accenſis facibus ad curſus prouocantur.* Hiſce diſcendi facultatibus addendum, quod ſua ſponte domum reuerti viſus ſit. Accepimus enim Galbam Imp. cùm de equi cuiuſdam poſſeſſione diſputaretur, velatum præcepiſſe duci ad flumen, & vbi bibiſſet, linteum amoueri oculis, illiuſque adiudicaſſe equum, ad cuius ille equile iam liber factus abiret, cùm ſcilicet equus ſolitum ſit adire diuerſorium, ſic & Horatius vltra id inuitos agi docet, dum canit:

Docilitas.

Tripudiant.

Sybaritæ vt victi.

Athen. li. 12 c. 6. ex Ariſt.

Li. 12. c. 23.

Elandiæ inſulæ equorũ mira docilitas.

Exerc. 209.

Canis mira actio.

Stabulum agnoſcunt.

Lib. 1. Epiſt.

> *Mutandus locus eſt & diuerſoria nota*
> *Præter agendus equus: quò tendis? non mihi Cumas*
> *Eſt iter aut Baias, læua ſtomachoſus habena*
> *Dicet eques, ſed equi frenato eſt auris in ore.*

Quaſi dicat, eques à conſuetis diuerſorijs equum cogit auelli, & ad aliam viam ingrediendam freno incaſsùm impellit. Quamuis verò freno habeniſque communiter regatur, inſtitutus tamen neutro in-

A tro indiget. Deuxippi enim equus, vt annotauit Suidas in ἵππος, ita erat edoctus, vt & sine habenis ocyssimè ferretur, & illo pedetentim procedente, placidissimè staret, & declinante, vt circuiret, atque in gyrum cùm duceret, agiliter conuerteretur. Et apud Strabonem legimus Nigritarum equos absque freno & fune aliave re dominos sponte sequi, nec alia beneuolentia dominos sequi quàm canes solent. Docentur & in ventrem cubare, ne corporis altitudine venantes heros prodant, vt Herodotus prodidit, Thyssagetis inquiens vicinos Iurcas & ipsos victitare hunc in modum: Conscensis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur. Singulis adest canis, & item equus, in ventrem cubare edoctus humiliùs, subsidendi gratia: Vbi quis ab arbore feram viderit, sagittaque percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Denique illud præ cæteris equum omnis disciplinæ capacem esse ostendit, quòd homines adorare visus sit. Neruæ enim, simul ac Parthorum & Armeniorum fines ingressus est, testatur Dion, regionis satrapas, ipsosque mox reges cum muneribus occurrisse, equumque duxisse ita edoctum, vt regem adoraret. Nam pedes anteriores, in modum supplicantis flexisse, caputque pedibus eius qui proximus esset, subiecisse. Quæ res ne fabulosa ridiculaque videatur, adducam & Textoris fidem, qui ceu testis oculatus scribit: cùm in aduentum & gratulationem Mariæ puellæ Britannicæ

Vbi frenis non egeant.

Lib. 17.

In ventrem cubant.
Lib. 4.

Homines adorant.

B (quæ Ludouico duodecimo Gallorum Regi nupserat) spectacula illa quæ torneamenta nuncupantur, Lutetiæ frequenti rerum omnium apparatu ederentur; visum fuisse sibi equum, qui sessore hortante Reginam inclinatis plerumque genibus salutabat, moxque consurgens volucri saltu in aëra sese efferebat. Quod verò Solinus ait hostes nosse, eosdemque mordicùs petere, id quoque legimus apud Herodotum de Artybij Persarum ducis equo: edoctum nempe fuisse, vt se in armatum erigeret, pedibusque simul atque ore eum, in quem agebatur, insiliret: sed artem arte illusam. Onesilum enim Cypriorum ducem, cùm in ipsum Artybius cum equo esset inuectus, iuuadentem vulnerasse, satellitem verò (vt conuenerat cum eo Onesilus) sublatos equi pedes, in Onesili scutum eos iactantis, falce abscidisse. Ob tantas itaque ingenij vires, ipsum ingenium equum vocari notum est. Ouidius:

Hostes agnoscunt.

Equus pro ingenio.
Lib. 2. Fast.

Adde peregrinis causas mea musa Latinas,
Inque tuæ noster puluere currat equus.

Et rursus:

Lib. 4.

Quæ decuit primis sine crimine lusimus annis,
Nunc teritur nostris area maior equis.

C Quod si verò quis equo isthæc quæ recensuimus, conuenire minimè velit, immo animal potiùs esse stupidum, cùm in sacris literis legamus, *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus:* Hunc ego admonitum volo, hæc Psalmistæ verba de ferocia potiùs ac superbia, quàm de ingenij hebetudine intelligi. Sic enim ad eum locum D. Augustinus: *Equus, inquit, & mulus erigunt ceruicem aliquam & sua ferocitate excutiunt à se sessorem suum.* Alij de libidine etiam eundem locum intelligunt. Sessore autem excusso vel amisso, incerto cursu, incertoque ordine huc atque illuc fertur, vt in mari nauis amisso gubernatore, vtq; in acie miles. Claudianus de exercitu, qui ducem amisit:

Psal. 31.

Lib. 10.

Non peditem præcedit eques, non commoda castris
Eligitur regio, vicibus custodia nullo
Aduigilat vallo, nam explorantur eundæ
Vitandæque viæ, nullo se cornua flectunt
Ordine, confusi passim per opaca vagantur
Lustra, per ignotas angusto tramite valles;
D *Sic orbi rectoris equi, sic orba magistro*
Fertur in abruptum casu, non pondere puppis.

Sed de superbia equi mox. Nunc memoria quoque valere est ostendendum. Id imprimis tubæ sonus indicat, quo nimirum audito aures arrigit, nares inflat, hinnit, frena cum strepitu rodit, pedibus terram quatit, loco manere difficulter potest, pugnandum esse ex assueto aliàs sono recordatus. Aristoteles verò tantum in equo memoriæ vigorem agnoscit, vt in posterum vocem agnoscat equorum quibuscum pugnauit prius. Et Gryllus apud Plutarchum artis quam didicere, optimè meminisse asserit, quin Aelianus ait rerum quas perceperunt, memoriam à nulla deleri obliuione. Memoriæ autem vim Tzetzes exemplo nobis ostendit parasiti, qui cùm equo veheretur curili, prandio, quod captabat, frustratus est. Equus enim incidens fortè in quandam columnam metæ forma, & putans Circum esse eum locum, vsque ad vesperam circum eam se flectebat cum impetu, vt in Circo assueuerat, semper currens. Sigonius verò elegantem recenset historiam, ex qua equi cognoscitur cum memoria insignis vixque credibilis ingenij iuditijque vis. Ea autem talis est. Ioannes Pontifex Romanus à Theodorico Ostrogotho ad Iustinum Imp. legatus missus,

Memoria vt valeat.

Li. 19. regni Occident.
De equo mira historia.

cùm

cùm Corinthum adijſſet ac terra inde pergere vellet, manſuetum equum quærens, vnum à nobili quodam viro accepit ea conditione, vt poſtquam ad certum locum veniſſet, eum remitteret: Quod cùm is præſtitiſſet, res incidit ad admirationem inſignis, quippe equus qui ſanctum pontificem detulit, poſtea nunquam dorſo ſuo inſidentem mulierem paſſus eſt. Qua re animaduerſa, ille equum remiſit, orans vt poſſideret, quem ſuum ſecundò feciſſet. Huius hiſtoriæ S. Gregorius eſt author. Similis huic ſed contrarij euentus hiſtoria à Pet. Gregorio Toloſano recenſetur his verbis: Nobilis quidam frater Epiſcopi cuiuſdam, abuſus religione, vt equum Epiſcopi extorqueret ſtrenuum & ſibi valdè idoneum, quo ſolo tamen epiſcopus equitaret, & ideò facilè ei non fuiſſet daturus: is enim, vt ſcribit liber qui dicitur Scala cæli, titulo ſeu capite de oratione, ſuper prædictum equum clam frater ſolitus erat equitare, dumque calcaribus vrgebat, dicere, Deus in adiutorium meum intende, quibus validè infixis equus ſaltu crebro ſe extollebat cum impetu, eaque tam diu conſuetudine vſus, donec equus quoties audiret, Deus in adiutorium meum intende, metuens ſibi à calcaribus, ſaltibus crebris ſe extolleret: Voluit autem in eo equitare epiſcopus, quia optimus erat, & vbi iam viam ingreſſus cœpiſſet cum capellano matutinas, & pronunciare, Deus in adiutorium meum intende, metuens ſibi à calcaribus, tam valido ſaltu ſe extulit, vt ſeſſorem epiſcopum excuteret, & in lutum proijceret, vnde miles frater, qui equo inhiabat, occaſionem captans, perſuaſit illi, ne vnquam in poſterum eum equum conſcenderet, qui potiùs requireret militem quàm epiſcopum, atque ita facilè equo potitus eſt. Hæc itaque ille. Meminit verò equus non ſolùm vigilans, verùm etiam in ſomno vt in nobis accidit, circa ea occupatur, quæ interdiu acta ſunt, vt circenſis equi exemplo oſtendit Claudianus in præfatione in ſextum Honorij Auguſti conſulatum:

Lib. 13. de repub. c. 13. 4.

Militis cuiuſdam aſtus

Equi ſomnia

Omnia quæ ſenſu voluuntur vota diurno,
Pectore ſopito reddit amica quies.
Venator defenſa toro cùm membra reponit
Mens tamen ad ſyluas & ſua luſtra redit.
Iudicibus lites, aurigæ ſomnia currus,
Vanaque nocturnis meta cauetur equis.

AMOR. GRATITVDO. ET FIDES erga Dominum.

Lib. de ſoler. animal.

Animantia quæ hominẽ ament.

QVAMVIS ſolum aquatilium Delphinum amare hominem, vt homo eſt, tradat Plutarchus, ex terreſtribus verò nullum eſſe, quod ita hominem amet, nam manſuetiſſima vtilitatis tantùm gratia amare eos, à quibus aluntur, & cum quibus conſueuerunt, vt canis, equus, elephas, incredibilis tamen in equo ſiue is ollaris ſit, ſiue ſyncerus à pluribus prædicatur authoribus, & ni fallor, purus ac ſyncerus, ſed & idem Plutarchus in eodem libro equum teſtatur hominum amans animal eſſe, ſed niſi probè curetur, infenſum fieri & alienum. Oſtendit autem id eleganter Pandarus Homericus in Iliade; inuitatus enim ab Ænea, currum ſuum aſcendere, periculoſum ait, ne domini ſui voci equi aſſuefacti, ſibi præliaturo, quia eos nunquam curaſſet, quòd eorum dominus non eſſet, inutiles ſint ac damno futuri. Dicebat itaque Aelianus, ſi accuratè & liberaliter tractetur equus, cum beneuolentia erga eum qui ſibi benefecit, cumque amicitia acceptum beneficium compenſare. Philarchus, vt citat Plinius, refert Centeretrium è Galatis (Aelianus interprete Gyllio eandem hiſtoriam narrans, hominem hunc natione Gallum, nomine Centoaratum fuiſſe ait) in prælio occiſo Antiocho potitum equo eius, conſcendiſſe ouantem: at illum indignatione incenſum domitis frenis, ne regi poſſet, præcipitem in abrupta iſſe, exanimatumque vnà. Occiſo Scytharum, qui equitatus & equorum gloria ſtrepunt, regulo ex prouocatione dimicante, hoſtem cùm victor ad ſpoliandum veniſſet, ab equo eius ictibus morſuque confectum, idem Plinius atteſtatur, vt minus miremur, ſi Mithridates rex Ponti ſomnum capiens corporis ſui cuſtodiam non modò ſatellitibus, ſed & tauro & equo & ceruo manſuefactis committeret: Author enim eſt Aelianus iſthæc animantia ad dormientis eius regis cuſtodiam aduigilaſſe, & ſi quis accederet, illius ſenſum ex ipſa reſpiratione quam mox percipiebant, taurus mugitu, equus hinnitu, ceruus ſua etiam propria voce, eum è ſomno excitaſſe. Idem quoque Plinius Dionyſij equum refert ex Philiſto, cùm ab eo in cœno hærens eſſet relictus, vt ſeſe exim iſſet, ſecutum veſtigia domini, etſi apum examen tergo hæreret, in hoc ſanè domino qui reliquerat eum, multo gratior, multoque plus humanitatis, amoriſque quàm ipſe homo, oſtendens. Sed longè adhuc

Lib. 5.

Gratitudo.

Occiſos dominos vindicant.

Mithridatis cuſtodia corporis.

Lib. 7. c. 46.

Equus Dionyſij domino gratior.

A maiorem amoris erga heros ſuos affectum in equis agnoſcit Homerus, dum occiſo Patroclo à lachrymis minimè temperare ſibi queant, imo hunc

Equi flent ſuos dominos

-------Ε῾ϛαότες πενθείετον, ἔδεϊ δὲ φσιν
Χαῖται ἐρηρέδαται, τῷ δ᾽ ἕϛατον ἀχνυμένῳ κῆρ.
-------*Stantes lugent & ad terram ipſis*
Iubæ profuſæ ſunt: hi autem ſtant triſtes corde

Et rurſus:

-------Δάκρυα δὲ σφιν
Θερμὰ κατὰ βλεφάρων χαμάδις ῥέε μυρομένοισιν
Η῾νιόχοιο πόθῳ. *Lachrymæ autem ipſis*
Calidæ ex palpebris in terram fluebant plorantibus
Aurigæ deſiderio.

Quem eundem affectum Virgilius in Pallantis occiſi equo imitatus eſt.

Poſt bellator equus poſitis inſignibus Aethon
It lachrymans, guttiſque humectat grandibus ora.

B Propertius verò in Arione quem Adraſto Neptunus donaſſe fingitur.

Qualis & Adraſti fuerit vocalis Arion
Triſtis ad Archemori funera victor equus.

Quamuis autem ſuperlationis pœticæ nonnulli eſſe velint, & extra veritatem longo ſpatio tractuq; excurrentis, iumentis lachrymas tribuere, ſaltem concedendum erit, amoris præcipui ac beneuolentiæ equorum indicari documentum hoc figmento, ſi ita dicendum fuerit, quod tamen vix admitto, cùm & Suetonius hiſtoricus veridicus, id quoque de Cæſaris equis ſcriptum reliquerit his verbis: *Equorum greges, quos in flumine Rubicone traijciendo Marti conſecrarat, ac vagos ſine cuſtode dimiſerat, comperit pertinaciſſimè pabulo abſtinere, vbertimque flere.* Et Accurſius legum interpres refert, vt citat Rauiſius Textor, eundem Cæſarem triduo antequam moriretur, aſturconem ſuum flentem inueniſſe, futuræ quidem mortis indicium. Idem de Caligulæ mortis præſagio dicemus ex Nipho inter prodigia. Ad lachrymas verò quod attinet, teſtatur & Cardanus Aſturconem ſuum fleuiſſe ſæpiùs vbertim, ſed ſe cauſam fletus ignoraſſe, fleuiſſeque palam, maximè æſtate, ſed cùm nihil eueniret aduerſi, credere ſe vel naturaliter flere, vel à morbo aliquo impelli. Vtcumque eſt, Plinius quoque tradidit eo affectu pleroſque equorum in dominos eſſe, vt interemptos C lugeant, lachrymaſque interdum deſiderio fundant. Et Silius Italicus ad Virgilij Homerique imitationem, haud minori affectu dicendique facilitate, alterius cuiuſpiam equi amorem erga ſuum domiuum his verſibus expreſſit:

Agnouit ſonipes, arrectiſque auribus acrem
Hinnitum effundens ſternit tellure Vageſum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorſo,
Hinc rapidum glomerans curſum per lubrica pinguis
Stante cruore ſoli, & mutilata cadauera cæde
Euolat, ac domini conſiſtit in ora iacentis:
Inde inclinatus collum ſubmiſſus & armos,
De more inflexis præbebat ſcandere terga
Cruribus, ac proprio quodam trepidabat amore.

Viſus præterea equus eſt mortuo domino, non voluiſſe vlterius viuere, ſed pertinaci inedia mortem ſibi procuraſſe, ſicuti de Nicomedis Bithyniæ regis equo teſtatur Plinius his verbis: *Interfe-* D *cto Nicomede rege, equus eius inedia vitam finiuit.* Teſtatur verò etiam Dio exque eo Xiphilinus, cùm Seuerus prætorianis militibus qui Pertinacem occiderant, equos & arma adimiſſet, illique diſpergerentur, vnum fuiſſe ex ijs, qui quòd equus eum nollet deſerere, ſequereturque hinniens, ſe ipſumque equum interficeret, equum autem ſpectatoribus libenter domini ſui manibus mori viſum. Iam verò eò in quibuſdam equis amorem erga altores proceſſiſſe legimus, vt laſciuioris Venereæ libidinis nota minimè caruerit. Socles enim formę pulchritudine egregius Athenienſis, cùm equum emiſſet pulchrum & tam vehementi in ſe amore incenſum, vt cùm adeſſe ſentiret dominum, exultaret & geſtiret; cùm aſcendere pararet, ſe ad conſcenſum præſtaret obedientem; cùm ante oculos conſiſteret, ille ſuauiter & amatoriè in eum intueretur. Quæ omnia eatenus amatoria & iucunda viſa ſunt, quoad petulantiam in adoleſcente attentare (inquit Aelianus) conatus eſt, ſimul & fama turpitudinis de ambobus diſſipata extitit: Tum eam infamiam Socles ſibi conflari non paſſus, vt in amatorem flagitioſum & petulantem odio incenſus equum vendidit. Is nonferens ab adamato ſuo ſe diſtractum abeſſe, acerrima inedia voluntariam ſibi conſciuit mortem.

Mortuo domino ſuperuiuere nolit.

Amor equi laſciuus.

Lib. 6. c. 43.

PVDI-

PVDICITIA.

Lib. 6. Hist. 22.
Lib. 10. Metam.

QVAMVIS testante Aristotele, equi & matres & filias superueniant aliorum animantium more, vt Ouidius cecinit:

——— Coeunt animantia nullo
Cætera delectu, nec habetur turpe iuuencæ
Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniux.

Cognationum tamen intellectum equis inesse, insignia exempla testantur, quæ non solùm filios à matrum, matrumque à filiorum congressu sibi temperasse nos admonent, sed ad tam illicitum & ferinum coitum impulsos de impulsoribus debitas pœnas exegisse. Scytharum regem (inquit Aelianus) equam habuisse audio omni virtute quæ ab equo præstari queat ornatam, tum huius quoque habuisse pullum, cæteris equis virtute præstantem. Cùm igitur equum aliquem non reperiret dignum qui ipsi equæ admitteretur, sed neque equam tam generoso pullo conuenientem, ambos in eundem locum coëgisse. Veruntamen eos cæteris quidem in rebus inter se amanter gessisse & libenter versatos simul fuisse, non tamen ad coitum peruenisse; quoad per insidias admissarij vestimentis adumbrati fuissent, tum incestum stuprum admisisse, quod quidem factum primùm vt ambo intellexerunt, tam impium flagitium morte dissoluere conati sunt: sese enim præcipites agentes, mortem sibi consciuerunt. Recenset eandem historiam Aristoteles, cæterùm paulo aliter; Ferunt (inquit) regem Scytharum habuisse equam egregiam, ex qua mares generosi omnes gignerentur; quorum vnum qui præstantior haberetur, cùm vt matre procrearet, placeret, admissum omnino recusasse: opertam deinde latuisse matrem, vt imprudens superueniret, verùm vbi à concubitu faciem matris detectam agnouerat, fugam properasse, atque seipsum actum præcipitem interemisse. Alij rursus ferunt regem Scytharum hoc fieri voluisse, cùm reliquus præstantium equorum grex peste absumptus esset; & ne ex odore inuicem noscentes coitum detractarent, vtrosque à proriga alijs pellibus obtectos & oleo odorato inunctos fuisse: postea verò cùm remotis operimentis incestum cognoscerent, vinculis abruptis magno cum hinnitu procurrisse, & capita tandem petris illisa confregisse: sic enim rem narrat Oppianus. Quod verò de fallente proriga pœnas sumpserint, authorem habemus M. Varronem his ferè verbis: *Tametsi incredibile quod vsu venit, memoriæ mandandum. Cùm equus matrem vt saliret, adduci non posset & cum capite obuoluto proriga adduxisset, & coëgisset matrem inire, cùm descendenti velum dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicans interfecit.* Vtramque historiam breuiter atque succinctè attigit Plinius. *Alium* (inquit) *equum ferunt detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petijsse prærupta atque exanimatum. Equam eadem ex causa in Reatino agro, laceratumque pariter aurigam inuenimus. Namque & cognationum intellectus in ijs est: itaque in grege prioris anni sorore, libentiùs etiam quàm matre, equa comitatur.* Ex nostris quoque Ioannes Lupus in tractatu de matrimonio & legitimatione aliam sed omnino huic loco inserendam historiam recitat de pullo, qui agnita matre post coitum de se ipso pœnas sumpsit. Inquit enim, in prouincia Vandaliæ id contigisse, quòd cùm equus matrem adopertam compressisset, (nam haud tectam prius recusarat) ea confestim detecta & à filio agnita, is capite reclinato sibi genitalia amputauit: exque eo & ipse Lupus naturæ assignat, quòd legibus prohibitum est, matrimonium inter parentes & liberos. Iam verò pullos Zelotypia matrum teneri aduersus custodes compertum esse, annotauit ex Eudemo Aelianus. Is enim equam adolescentem ac armenti præstantissimam, tanquam omnium formosissimam puellam ab equisone adamatam fuisse tradidit: primumque sui amoris hunc flagrantiæ moderatum fuisse, deinde libidine inflammatum, vsque eò processisse cum equa, vt venereo complexu iungeretur, remque tandem perficeret turpem. Vbi verò equæ pullus & ipse formosus incesto stupro matrem contaminari perspexisset, eam sic à domino tyrannicè tractari acerrimè tulisse: itaque impetu facto virum interemisse: atque cùm obseruasset, vbi humaretur, eò profectum refodisse, omnibusque supplicijs cadauer iam nullum sensum ex mœrore percipiens affiixisse.

Equus post initam matrem se occidit.

Equus cur prorigam occiderit.

Pullus cur se ipsum castrarit.
Pulli Zelotypia.

MAGNA-

MAGNANIMITAS. VICTORIÆ Cupiditas.

ADAMANTIVS physiognomon μεγαλαυχίαν & φιλοτιμίαν, id est superbiam siue magnanimitatem & gloriæ studium equi ingenio attribuit. Græci verò etiam sermonem ligatum & numerosum, ἔποχον dicunt, hoc est sublimem & quasi equo inuectum, vt solutum πέζον id est pedestrem & humilem: Est enim equus authore Galeno velox, superbum, & generosum animal; & huic naturæ aptum corpus habet, vngulis nempe robustis, & iuba instructum. Equidem cùm festinat ad alios equos, sed ad equas maximè, tum & attollit ceruicem quàm altissimè & caput maximè proclinat truci cum specie, tum crinium mollitudinem fert sublimem & caudam sursum intendit, vt ex Xenophonte discimus, vnde etiam Adamantius hominem qui humeris subcommouetur, rectus autem est & altæ ceruicis, contumacem esse ait & contumeliosum, quoniam ita graditur equus. Superbire etiam equas iubæ pulchritudine aiunt, & nisi detonsa asinum iniuntem se admittere. Testatur id Plinius; *Equarum* (inquit) *iubas tondere præcipiunt, vt asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire.* Sed disertè, vt omnia Aelianus, inter cæteras animantes (inquit) equus magno elatoque animo est. Enimuerò magnitudo & celeritas ipsa, cerui eiusque eminentia, & crurum facilis contractio, facilisque porrectio & vngularum crepitus inducunt, cùm vt audaciùs is exultet & gestiat, insolentiusque efferatur, tùm maximè comata equa mollitie & insolentia diffluens superbiat, eamque ob rem ab asinis se iniri indignissimè ferat, vt maximo vicissim gaudio compleatur, cùm equo tanquam nuptijs sociata sit, ob idque ipsum se plurimi esse arbitretur: cuiusmodi affectus gnari, qui sibi mulos gigni volunt, equæ iubam temerè & sine artificio tondent, posteaque asinos admittunt: ea verò tum mariti ignobilitatem, cuius prius pudebat, & contra quem antea resistebat, facillimè patitur: atque eius rei Sophocles meminisse videtur. Hæcitaque ille. Cæterùm etsi proprijs ornamentis superbiat equus, accrescit tamen augeturque mirum in modum superbia, animique elati vigor, si aliena accesserint, eoque magis superbire videtur quo venustiora ac pretiosiora fuerint ornamenta. Multa memoranda de Bucephalo Alexandri paulò antè diximus, cuius ingenio iudicioque hoc magnaminitatis signum adijciendum nunc existit, quod his verbis nobis proditum memoriæ reliquit Plutarchus: Bucephalus quantisper nudus erat, conscendendum se etiam equisoni dabat: ornatus verò regijs iam aulęis collaribusque, neminem admittebat, Alexandro tantùm excepto: cæteris periculum facturis aut alioqui propius accedentibus, ingenti hinnitu occurrere, insultareque; ac nisi cederent, fugaque sibi consulerent, proterere solitus. Quod verò flexuosa & quasi sinuata agitatione etiam delectantur equi, id quoque magnanimitatis est indicium, cùm nisi generosi ita ingrediantur, vt non directè sed in latera euagantes vicissim pergant, vt illa apud Euripidem mulier πολλὰ πολλάκις Τένοντ' ἐς ὀρθὸν ὄμμασι σκοπευμένη. Eandem quoque superbiam frequenti indicat fremitu, vnde frementem, pro superbiente dixit Statius hoc versu:

Superbia & magnanimitas equo ascriptæ.

Lib. 2. Physiogn.

Equa quando asinum admittit.

Equus ornatus superbior

Lib. Vtrum animal.

In incessu superbit.

Li. 3. Theb.

> ——— *Et media quamuis in cæde frementes*
> *Hos aßistere equos.*

Et Horatius: *Lib. 4. Car.*

> *Vexare turmas & frementem*
> *Mittere equum medios per ignes.*

Φρυάττεσθαι Græci id dicunt. Quare cùm Anthistenes philosophus equum vidisset φρυακτῶ id est frementem in quadam pompa, hoc est fremitu turgidum, Platonem, in quem libentissimè omne genus scommata iaciebat, veluti quadam ἱπποτυφίᾳ siue equina superbia superbientem taxans, inquit, *tu mihi videris etiam bonus equus*, sed interpres Diogenis Laërtij φρυακτῶ reddidit præclarum, cùm sermo sit de equa superbiente, quo sensu etiam Plutarcho equi dicuntur φρυαττόμενοι πρὸς τοὺς ἀγῶνας, quasi superbia aliqua ducti ad agones siue equestria certamina. Transferturque vocabulum metaphoricè ad hominem, vt apud Athenæum de Demea filio Demadis: ὃν φρυαττόμενον ποτε ἐπὶ τοῦ βήματος ἐπιστόμισεν ὑπερείδης, εἰπών, Οὐ σιωπήσῃ μειράκιον μεῖζον τῆς μητρὸς ἔχων τὸ φύσημα, hoc est quem in subsellijs frementem ac insolescentem velut ore clauso coërcuit Hyperides, sic allocutus:

Plato equus cur dictus.

In Lycurgo.

num tacebis adoleſcentule, maiorem flatum habes quàm mater. In quibus Athenæi verbis ān-
notant docti, quod cùm φρυάττομαι coniunctum ſit φύσημα, quandoquidem φύσημα & φρύαγ-
μα priuatim equorum ferociam atque ſuperbiam denotant, id quod conſtat in primis ex hoc Xe-
nophontis in libro de equeſtri arte: ἀθρόον δὲ τὸ φρύαγμα καὶ τὸ φύσημα τῶν ἵππων συμπαρέσοι-
το. Eleganter autem Torquatus Taſſus equi liberi, & libertate gaudentis & inceſſum & hinnituum
frequentiam nobis deſcripſit:

Come deſtrier che dà le regiè ſtalle
Oue all' vſo dell' arme ſi riſerba
Fugge & libero al fin per largo calle
Va tra gli armenti, ò al fiume vſato à l'herba,
Scherzan ſu'l collo i crin e ſu le ſpalle,
Si ſcuote la ceruice alta e ſuperba,
Suonano i piè nel corſo, e par ch' auampi
Di ſonori nidriti empiendo i campi.

Libertatem amat.
Lib. 3. Od. 2.
Faſtus muliebris equæ comparatus.

Libertatis autem amicum eſſe equum, equæ necdum initum paſſæ exemplo oſtendit Horatius,

Quæ velut latis equa trima campis — *Ludit exultim, metuitque tangi*
Nuptiarum expers & adhuc proteruo, — *Cruda marito.*

Apparet Horatium æmulatum fuiſſe hoc verſu Teium Anacreontem qui ſimiliter muliebrem fa-
ſtum, arrogantemque animum vt iocosè inceſſeret, puellam quandam equino comparauit pul-
lo, in quem nemo adhuc inſcendiſſet, atque ita aſſultim nullo cohibita fræno temerè vagaretur,
cuius verſus ſic Latinos fecit Pierius Valerianus: *Pulle Thraicia ecquid, ò me Torue luminibus*
petitum Impiè fugis? Videris nil quidem ſapere, at perita Pulchrè erit tibi ſi lupatos Illigauero,
moxque habenas ſumpſero atque circumvertero, Metæ in ambitum atque finem. At tu amœna prata
paſcis, Molle ſed laſciuienti, Non erit magiſter vſquam ſeſſor, inſultare qui te, In modum probè inſtruat.
Similiter Lucilius equam Theſſalicam eleganti traductione animoſam vocat, ferocem, acrem &
ſuperbam ac propè indomitam. Illius verba ſunt. *An equam te acrem atque animoſam, Theſſa-*
lam, vt indomitam frenis ſubigam antè domumque? Animoſus enim equus conſimilibus epithe-
tis ornatur ab alijs quoque poëtis. Ouidius animoſum dixit, necnon magnanimum, fortem Lu-
cretius & Virgilius, intrepidum Statius, Virgilius item acrem & ardentem, ferocem Lucanus &
Ouidius, qui item terribilem dixit, Silius autem & minantem, alij aliter. Animoſitatem autem
aut generoſitatem equo conuenire notat Sidonius, inquiens: *Emicatque vt equi potentis animo-*
ſitas. Signum animoſitatis, quòd naturæ ductu abhorret ab operibus quæ ſeruilia ſunt, quod acutè
indicat Simonides poëta exemplo mulieris, quæ equam matrem habuerit, hanc enim neque mo-
lam contingere, nec cribrum leuare, nec domum verrere, nec iuxta furnum verſari, ſed bis terúe
quotidiè comare ſe atque vngere. Sed & ipſe Simonides pullus equinus dicebatur, quod eſſe
natura videretur timidus, matris tamen (equæ) veſtigia pulchrè ſequeretur. Eò modò etiam ma-
ior in equo generoſitas laudari debet, quòd cum in ſenili ætate vires quidem remittuntur, vt no-
tum eſt ex hoc Tibulli:

Animoſitas.
Abhorret à ſeruilibus.
Simonides pullus equinus dictus.
Lib. 1. Eleg. 4.
In Oreſte.
Animoſitas ſenio non perditur.

Quam iacet infirmæ venere vbi fata ſenectæ — *Qui prior Elæo eſt carcere miſſus equus.*

generoſitatem ac magnanimitatem animi nunquam remittit, vt eleganter oſtendit Sophocles.

Ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενὴς κἂν ᾖ γέρων
Ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν
Ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν, ὡς αὔτως δὲ σὺ
Ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις καὐτὸς ἐν πρώτοις ἕπῃ. id eſt,

Generoſus vt equus, conſenuerit iam licet,
Animum tamen nunquam in periculis abijcit,
Sed auribus rectis ſtat: itidem tu quoque
Et excitas me & ipſe cum primis ades.

Verba ſunt Oreſtis ad pædagogum ſenem, cuius conſilio & auxilio occidit Clytemneſtram & Æ-
gyſtum. Iſtiuſmodi animoſitatem, vel ſi placet vocare animum intrepidum nullibi magis quàm v-
bi maiora imminent pericula, oſtendit: authoremq; in primis habemus Ariſtotelem, equum non
ſolùm non perhorreſcere hoſtium impreſſiones, ſed eodem etiam animo in eos ferri. Eundem a-
nimum infractum in hoc quadrupede agnouit D. Iobus, apud quem hæc leguntur: *Aut tu circum-*
dediſti virtutem equo? Inſeruiſti autem collo eius metum? Impoſuiſti autem ei omnem armaturam:
gloria autem pectoris eius audacia. Effodiens pede ſuperbit. Progreditur autem in campum in fortitudi-
ne, occurrens autem ſagittæ irridet, nec auertitur à ferro. Super ipſum autem gloriatur arcus & gla-
dius & iracundia euertet terram. Et non credet, quouſq; ſignum dederit tuba: ſignum autem dante tuba,
dicit, Euge; Procul autem odoratur bellum ſaltu & clamore. Quo loco, audit (inquit Chryſoſtomus)

Animoſitas in periculis.
Cap. 39.
Tubæ ſigno gaudet.

A tubæ vocem ac pugnæ committendæ signum nouit, atque è longinquo clamore ad pugnam incitatur. Ibidem etiam Olympiodorus, quandiu non fuerit (inquit) pugnandi signum datum, hoc quidem animal totum commouetur, haud tamen saltu se proripit. Huc enim pertinet illud, *Non credit*, ab ijs sumpta translatione qui ob nimiam cupiditatem non credunt. Buccina verò terribiliùs personante, instare prælium sentit, datoque signo lætatur. Id enim significat illud, *Dicit euge*, necnon exercitus clamore excitatus exilit, atque in medios hostes irruit. Quodsi quispiam dicat, haud isthæc in natura inesse equi, verùm in hominis disciplina, hic ipse intelligat haud ista homines docere potuisse, nisi ad percipiendam disciplinam huius animantis esset ingenium accommodatum; quando nec ipsi qui homines sumus, haurire ab alijs doctrinæ rationem possumus, nisi ad rem idonei aptique fuerimus. Non cuiusuis tamen hæc equi esse sed generosi tantummodo discimus ex Virgilio, qui nimirum inter præstantioris equi notas esse ait:

Equi dociles qui.

——Tum si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus,
Collectumque premens voluit sub naribus ignem.

B Quod si verò quis sibiipsi aduersari velit poëtam scientissimum, vt puta qui aliàs Elisæ equum, quem tamen ferociæ epitheto cohonestat, stare facit, dum ait:

Didonis equus cur stare dicatur.

——Ostroque insignis & auro
Stat sonipes & frena ferox spumantia mandit.

Eum ego admonitum volo, id data opera ab eo factum, vt maiorem ferociam in eo indicaret, non tamen pedibus, sic enim reginæ fortassis timori fuisset, sed ore, à quo minimè ei erat timendum cum id sit conscensuris frenatum. Quamobrem doctissimum hunc poëtæ locum, mysterioque plenum toto quidem conamine imitari studuit Silius Italicus, sed multorum doctissimorum virorum indicio succubuit. Sic enim hic de equo Flamminij Consulis Romani:

Stat Sonipes, vexatque ferox humentia frena
Caucasiam instratus virgato corpore tigrim.

Sonitu autem tubarum audito equos militares commoueri, corporisque motu & fremitu quandam lætitiam & desiderium cum sessoribus in hostem præ se ferre, mille alij attestantur. Hucque spectat hoc Statij:

Lib. 11.

Et ad lituos hilarem, intrepidumque tubarum
C *Prospiciebat equum.* Item hoc Ouidij.
Vt fremit acer equus cum bellicus ore cruento
Signa dedit tubicen.

Nullum modò animal est, quod magis victoriæ afficitur gloriâ atque honore, id quod in circensibus potissimum declarant certaminibus, cùm nimirum carceribus clausi, vix intus cohiberi queunt, sed vt ait Sidonius:

Amat victoriam.

Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt simul & per obseratas
Transfumant tabulas & ante cursum
Campus flatibus occupatur absens,
Ardescunt, saliunt, timent, timentur,
Nec gressum cohibent, sed inquieto
Durato pede stipitem flagellant.

Torquatus Tassus qui opus suum heroicum de libertati restituta Hierosolyma varijs cohonestauit flosculis, quos tanquam dædala quædam apicula ex floridissimis veterum viridarijs collegit, noluit etiam hanc equi gloriæ honorisque cupiditatem præterire. Alicubi enim sic cecinit:

D

Qual feroce destrier, ch' al faticoso
Honor dell' arme vincitor sia tolto
E lasciuo marito in vil riposo
Fra gl' armenti e ne' paschi erri disciolto
Se'l desta ò suon di tromba ò luminoso
Acciar, colà tosto annitrendo è volto
Già già brama l' aringo, e l' huom su 'l dorso
Portando, vrtato riurtar nel corso.

Videre autem est in eisdem certaminibus non minus inesse equis laudis victoriæque studium quàm à quibus agitantur, aurigis, æquè enim vtrisque dum adhuc carceribus retinentur, inter spem & metum fluctuat animus, æquè laxatis repagulis præcipiti feruntur cursu: nulla tum mora aurigarum, nulla equorum: illi verberibus à tergo imminent & proni habenas laxant; hi rapidissimo cursu currum promouent. Videas ibi sustolli immensum ex humo puluerem;

videas ora equorum spumis humescere: videas flatus ignitos, & feruidos è naribus emitti anhelitus. Tantus vtrisque est amor laudis & gloriæ, tanta victoriæ cupiditas. Virgilius itaque cùm dixisset senio confectum equum admissuræ ineptum esse, addit: E

——Erga animos æuumque notabis
Præcipuè: hinc alias artes prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, cùm præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus?
Cum spes arrectæ iuuenum, exultantiaque haurit
Corda pauor pulsans: illi instant verbere torto,
Et proni dant lora, volat vi feruidus axis,
Iamque humiles, iamque elati sublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque assurgere in auras,
Nec mora nec requies: at fuluæ nimbus arenæ Tollitur.

Transtulit autem hæc Virgilius ex Homero certamen equestre heroum Græcorum in Iliade describente, cuius versus Græcos quod ad manum non sit textus, præteribo. Quid ergò interest (inquit Lactantius) vtrum scientiam summum bonum putemus, an illa ipsa quæ scientia ex se parit, id est victum, gloriam, voluptatem? quæ non sunt homini propria & ideo ne summa quidem bona. Nam voluptatis & victus appetentia non homini solùm sed & mutis inest. Quid cupiditas gloriæ? nonnè in equis deprehenditur, cùm victores exultant, victi dolent? F

Lib. 3. c. 8. Scientia non est summum bonum.

Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ.

Nec immeritò summus poëta experiendum esse ait:

Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.

Nec in diuersum est illud *——Exultantiaque haurit*
Corda pauor pulsans, laudumque arrecta cupido.

Vsus carminis erit, cùm quempiam victoriæ cuiuscumque perstudiosum aut esse aut fuisse significabimus: Eleganter etiam Sidonius in Narbone eundem laudis amorem & vincendi desiderium, & ne vincantur, timorem agitatoribus & agitatis communes facit:

Instabant alij manu atque voce
Passim & deciduis in arua guttis, G
Rectorum alipedumque sudor ibat:
Raucus corda ferit fragor fauentum
Atque ipsis pariter viris equisque
Fit cursu calor, & timore frigus.

Lib. 6.

Felicissimè verò præ cæteris poëtis, doctissimeque & aurigas & equos victoriæ cupidos ostendit Statius:

Terrarũ decora ampla viri, decora ampla iugales
Spesque audaxque metus, vnà & fiducia pallens
Concurrit summas animosum frigus in artus:
Ora sonant morsu, spumisque & sanguine ferrum
Claustraq. compressæ transfumat anhelitus iræ:
Ante fugã, absentemq. ferit grauis vngula cãpũ
Expediũt, firmantq. animos & plurima monstrãt.
Exiliere loco: Quæ tantum carbasa ponto
Amnibus hybernis minor est, minor impetus igni,
Diuum vtrumq. genus, stant vno margine clausi
Nil fixum cordi, pugnant exire pauentque,
Qui dominis, idem ardor equis, face lumina surgunt:
Vritur: impulsi nequeunt obsistere postes,
Stare adeò miserum est: pereunt vestigia mille
Circumstant fidei nexusq. & torta iubarum
Insonuit contrà Tyrrhenum murmur, & omnes
Quæ bello sic tela volant? quæ nubila cælo?
Tardiùs astra cadunt, glomerantur tardius imbres, H
Tardius è summo decurrunt flumina monte.

Sed de cursus celeritate postea: currendi verò, velocitateque superandi alios promptitudinem atque voluntatem breuiter quidem, cæterùm acutissimè sic demonstrauit Virgilius:

Currendo superare alios cupit.

Vt cum carceribus sese effudere quadrigæ
Addunt se in spatia, & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Doctè etiam Albinouanus dicebat de fortuna.

Quaq. ruit, furibunda ruit, totumq. per orbem
Fulminat & cæcis cæca triumphat equis.

Lib. 5. Trist.

Ouidius verò laudandi quidem nescio quem præcipuam sibi esse voluntatem, vt equorum est carceribus reclusorum currendi cursuque certandi, sed se, eorum more prohiberi ait:

Vtq. fores nondum reserati carceris acer
Nunc pede nunc ipsa fronte lacessit equus:

A *Sic mea lege data vincta atque inclusa Thalia*
Per titulum vetiti nominis ire cupit.

Vt modò ad victoriæ studium amoremque reuertamur, Ouidius quoque non vno loco, sed in Halieuticis maximè eum describit elegantissimè, dum canit:

Hic generosus honos & gloria maior equorum:
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho,
Seu septem spatijs Circo meruere coronam,
Nonne vides, victor quanto sublimius altum
Attollat caput, & vulgi se venditat auræ?
Celsaue cum cæso decoratur terga leone,
Quàm tumidus, quantoque venit spectabilis actu,
Compescatque solum generoso concita pulsu
Vngula sub spolijs grauiter redeuntis opimis.

Iam verò nullum stimulum acriùs currentem vrgere certum est, quàm si æmulus riualisque nobis obijciatur, quicum nobile illud ad famam, ad gloriam, ad æternitatem certamen suscipiatur. Friget enim nescio quomodo omnis generosa actio, quæ citra contentionem proposita est. Sanè equi qui ad metam excursitant, non tanto impetu ferrentur, ni certamen contentionemque sibi oblatam intelligerent. Tetigit breuiter hanc æmulationem Tassus: *Aemulatio quid præstet* B

Sapendo ben ch'al fin s' inuecchia amore *Cant. V.*
Senza quest' arti, e diuien pigro e lento;
Quasi destrier, che men veloce corra
Se non hà che lui segua, ò chi'l precorra.

Plutarchus innuit hinc factum esse, vt equi simul iungerentur. Vt enim perniciùs (inquit) equi ad currus iuncti, quàm seorsim currunt acti; non quia maiore vi admissi aëra impellant numerosiores atque perrumpant, verùm quòd inflammet mutua hæc contentio & concertatio feruorem animi: haud aliter fortes viros æmulatione inter se egregiorum factorum ad connitendum in communem actum Gorgias æstimabat vtilissimos esse expeditissimosque. Plinius quidem inquiens: *In circo ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur*, id quoque duabus astruit historijs, inquiens: *Claudij Cæsaris sæcularibus circensibus, excusso in carceribus auriga, albatos equos palmam occupasse opposita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuissent perito auriga insistente facientes: cùm puderet hominum artes ab equis vinci, & peracto demum legitimo cursu ad metam stetisse*, brauium scilicet expectantes, moxque subiungit: *Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita vt staret in Capitolium, cucurrisse equos, sedemque ter lustrasse: maximum verò, eodem peruenisse ab Veijs cum palma & coronis, effuso Ratumena, qui ibi vicerat; vnde postea nomen portæ est.* Idem etiam intellectus, idem vincendi studium in singularit. r currentibus equis est, vt partim ex ijs quæ paulò antè dicta sunt, constat, partim ex hac Pausaniæ quoque historiola innotescit: Phidotæ Corinthij equa (inquit) prætereunda non est, cui Auræ nomen fuisse memorant Corynthij. Hæc ab ipsis statim carceribus sessore suo collapso, & cursum pristinum æquè ac si rectorem haberet, retinuit, & circa metam se conuertit: audito verò tubæ sono ad cursum concitata est vehementiùs, cùmque ad ludorum præfectos anteuertisset, iam victoriæ se quasi compotem intelligens, constitit. Elei Phidola victore renunciato, ei vt & equæ simulachrum dedicaret, concesserunt. Quin & ætate nostra in equorum decursionibus, visi sunt qui decussis adolescentulis, palmam occupauerunt, alijs alios equos frustra agentibus & calcaribus & flagello; quin sæpenumerò aliorum æmulatione sine vllo sessore cursum occipiunt, sessoris officio fungentibus quæ ex tergore hinc inde pendent plumbatis pillulis. Tanta est scilicet æmulationis vis, tantusque victoriæ amor, qui eò vsque procedit quandoque, vt si pigriores nacti fuerint rectores, obedire dedignentur, & nouo quodammodò egeant domitore. Sic enim accipio hanc Ciceronis metaphoram. *Vt equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere solent, vt ijs facilioribus possint vti, sic homines secundis rebus effrenatos sibique præfidentes tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, vt perspiciant rerum humanarem imbecillitatem varietatemque fortunæ.* Cæterùm licet suapte natura honoris laudisque cupiditate ad certamen promptissimus sit, sessoris tamen aurigæque adhortatione quàm maximè afficitur, incitaturque, id quod eleganter in primis docet Ouidius, dum ait:

In Pelopida.

Sine auriga per se vincit certamen. C

In Eliacis. Phidotæ equa.

D

Rectorem imperitum negligunt. *Lib. I. Offic.*

Adhortatione gaudet.

Acer & ad palmæ per se cursurus honores,
Si tamen horteris fortiùs ibit equus.

Silius non tam aurigæ monitu, quàm circumstantium clamoribus incitari ait: *Lib. 6.*

Tollitur in cælum furiali turbine clamor,
Pronoque ac similes certantibus ore sequuntur,

Quiſque ſuos currus, magnaque volantibus ijdem
Voce loquuntur equis.

Quin carceribus adhuc incluſi, populi clamore ad certamen accenduntur. Lucanus:

------ Quantum clamore iuuatur
Eleus ſonipes, quamuis iam carcere clauſo
Immineat foribus, pronuſque repagula laxet.

Huc ſpectat illud D. Hieronymi: *Ipſi equi veniebant ad partes, & clamoribus incendebantur.* Sed hoc parum eſſet, niſi etiam partium fauorem intelligerent, nam & hoc maximè delectantur, & vt fauentibus ſatisfiat, alacriùs currunt, id quod idem quoque Hieronymus meminit his verbis: *Equorum curſus fauore pernicior fit; pugilum fortitudo clamoribus incitatur.* Atque hinc puto eſt quod Caligula pridie viciniæ ſilentium per milites indiceret, ne inquietaretur equus ſuus: quanquam Suetonius id feciſſe Cæſarem velit, vt equus quietus, paratior agiliorque ad curſum eſſet. Sed vt quiete robur acquiritur, ita animi vigor promptitudoque langueſcit. Iam verò etſi vulgatum apud equiſones ſit dicterium, buono & malo cauallo vuol ſproni, id eſt, quilibet equus, ſiue generoſus ſiue degener, eget calcaribus, & aurigæ in agonibus certaturi, exhórtationes comitarentur verberibus, vt ſuprà obiter ex Virgilio oſtendimus, atque eleganter etiam docet Heſiodus in ſcuto Herculis, vbi Iolaus Herculis auriga:

Fauore gaudent.

Adhortatio cum verberibus.

Σμερδαλέον δ' ἵπποισιν ἐκέκλετο. Τοὶ δ' ὑπ' ὁμοκλῆς
Ρίμφ' ἔφερον θοὸν ἅρμα κονίοντες πεδίοιο. id eſt,
Horrendum increpuit equos, illi autem à cominatione
Leuiter ferebant celerem currum, feſtinantes campo.

Ouidius de Circenſibus:

Hoc mihi contingat, ſacro de carcere miſsis,
Inſiſtam forti mente vehendus equis,
Et modò lora dabo, modò verbere terga notabo.

Nihilominus qui verè ſunt magnanimi, ac generoſi, non ſolùm non egent verbetibus, ſed ne minis etiam, aut adhortationibus, vt Arionis exemplo eleganter indicauit Statius:

Tunc rector genero Polynici indulget agendum
Multa monens, vbi feruor equo, qua ſuetus ab arte
Mulceri, nec ſæua manus, nec liber habenis
Impetus, Vrge alios, inquit, ſtimuliſque miniſque
Ille ibit, minus ipſe voles.

Qui verò vel in ipſo curſu, vel ante curſum verberatur equus (non enim omnes Ariones ſunt aut Scyphij aut Cyllari:) cur verberetur, probè intelligit, vt perquam doctè docet Auſonius in ludo ſeptem ſapientum:

Poßim ego cenſuram lectoris ferre ſeueri,
Et poſſum modica laude placere mihi:
Nouit equus plauſæ ſonitum ceruicis amare,
Nouit & intrepidus verbera lenta pati.

Et licet animal ſit tantæ ferocitatis, quantæ dictum eſt, vt inde per excellentiam ferus ſimpliciter intelligatur equus, apud Ouidium: ------ *Medioque è vulnere ſaxi Proſiluiſſe ferum*, id eſt equum: & apud Virgilium de equo Troiano:

Quò generoſior, eò domatu facilior.

In latus inque feri curuam compagibus haſtam
Contorſit.

Nihilominus ſi blandè, & vt decet tractentur, quo ſunt generoſiores, ferocioreſque, eò faciliùs obediunt, iugumque accipiunt; vt meminit idem, Auſonius:

Epiſt. 24.

Hoc tam mite iugum docili ceruice ſubirent
Martis equi, ſtabuloque feri Diomedis abacti,
Et qui mutatis ignoti ſolis habenis
Fulmineum Phaëthonta Pado merſere iugales.

CELERITAS

A

CELERITAS. AGILITAS.

CELERITATE, cursusque pernicitate gaudere equum, Xenophon hoc satis argumenti esse arbitratur, quia liberatus, hoc est solutus vinculis pedetentim nullus abit, sed omnes aufugiunt. Hanc enim reuera esse huius quadrupedis voluptatem, nisi fortasse ad cursuram importuniùs fuerit incitatum. Homo authore Cicerone ad duas res natus est quasi immortalis, intelligendum & agendum; inter bruta canis ad indagandum, ad arandum bos, ad cursum equus: quamobrem ἵππον Grammatici equum Græcis dici volunt ab ἵπταμαι & πὦς, quasi pedibus sit volucribus: vnde Homerus ὠκύποδες, ἀερσίποδες, ἀελλόποδες, ταχύποδες, ἐλαφρόποδες: Latini alipedes cognominarunt. Α'ερσίποδες autem apud eundem dicuntur, qui pedes non solùm perniciter, sed & altiùs eleuant, nam ἀείρειν eleuare est. Aliàs à celeritate etiam ὤκεες vocat & ὠκυαίτας: Virgilius modò cursibus acres, modò acres simpliciter, citos, cupidos cursus & veloces Ouidius, celeres Tibullus, pernices Silius, præcipites Flaccus, volucres Statius, Claudianus & Flaccus: rapidos Silius, & alatos, & alites, quo epitheto vsus quoque est Ouidius, qui pariter eodem sensu fugaces nominauit, sicuti & Propertius. Quod autem apud Lucretium legitur, fortis equi vis, Marcellus exponit celeris, eoque spectare volunt illud Virgilianum: *Quidnam egregium si fœmina forti Fidis equo?* Ibi enim Arruns Camillam equi pernicitate fretam, non virtute sua strenuam incusat. Equos αἰολοπώλους celeres Homero potius quàm varios intelligi Cælius annotauit ex Porphyrij sententia: Homerus verò ita equites, non equos nuncupat, quòd vt annotant Scholia in Aristophanem celeres equos haberent, vel quòd varijs equitandi modis vterentur. Alicubi aliàs apud Homerùm πόδας αἴολος ἵππος legitur, & αἴολος ἵππος apud Calabrum Homeri simiam. Dicuntur verò etiam εὔσκαρθμοι & πολυσκάρθμοι, quod notum etiam doctis ex catalogo Homeri, vbi ait in Iliensi campo tumulum quendam esse, quem homines Baricam vocant, dij verò σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης. Tradunt enim (inquit Strabo) Myrinam vnam fuisse ex Amazonibus, coniecturam ex adiectiuo capientes: equi enim propter celeritatem εὔσκαρθμοι dicuutur; vnde & illam ab equorum celeritate πολυσκάρθμον dictam, & Myrinam ciuitatem ex ea nominatam esse: & σκαρθμὸς ab Hesychio & Varino exponitur ἡ κίνησις, & τὸ σκαίρειν τὸ κινεῖσθαι; equi autem à velocitate Græcis quoque εὐκίνητοι dicuntur: cæterùm ταχὺς proprium equorum epitheton esse aiunt, vt νωθὴς asini: In epigrammate Archiæ pro equo omnium pernicissimo αἰετὸς ἵππων legitur, quasi aquila, cùm sit hæc auis omnium velocissima; & Oppianus loquens de equis Iberis, tantæ eos scribit esse celeritatis, vt solæ cum eis aquilæ aut Circi dicti Accipitres certare possint. Homerus verò equorum Erichthonij filij Dardani indicaturus pernicissimum cursum, ex aquilone conceptos fingit vento, cui ab eiusdem auis vehementissimo volatu nomen est. Fingit etiam Balium & Xanthum præstantissimos Achillis equos Podargen matrem equarum rapidissimam, dum per florea prata pasceretur, ad Oceanum ex Zephyro genuisse. Podarge verò etiam à pedum velocitate dicta est. Varinus Podargen Harpyiam esse ait, & ex hac equos illos procreatos, οἳ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id est qui a quali cum ventis pernicitate volabant. Eodemque modo Harpe equa Pelorum equum ex Zephyro conceptum produxisse legimus apud Silium Italicum. Quamobrem cùm volatus, siue hic sit auium pernicissimarum, siue ventorum, summam semper indicet celeritatem, quod nos volare, Græci ἵπτασθαι dixerunt, & à biga quæ δίιππον est διίπτασθαι quod est peruolare, ἱππεῖς verò etiam, id est equites in genere cancrorum, tantæ velocitatis vt consequi non sit, vnde hoc idem cancri genus Hesychio δρόμων, id est cursor, & Aeliano similiter δρομίας nuncupatur. Nestor Homero, Hesiodo Perseus ἱππότης à celeritate mirabili dicitur. Catullus apposité pinnipedem vertit, ad eandem Persei fabulam alludens, nam acceptis à Mercurio talaribus aëra sulcabat, vt ostendit Ouidius:

Celeritate gaudet.

Lib. 2. de finibus.

Etymologia.

Epitheta à celeritate.

B

C

Equus aquila cur dictus

Achillis equi.

Podarge equa.

Harpe equa Pelorus equus.

D

> ——— *Pennis ligat ille resumptis*
> *Parte ab vtraque pedes, teloque accingitur vnco,*
> *Et liquidum motis talaribus aëra findit.*

Inuenias etiam apud eundem Hesiodum ἱπποθόων nympham, quam pariter interpretes ob velocitatem sic dictam volunt, vim quippe aquarum eam intelligentes, qua nauigia cursu celerrimo rapiuntur: quique Neptuno appinguntur equi, symbolum pernicis eiusdem cursus habentur, qui maritima fit nauigatione: iam & prouerbium à Cicerone vsurpatum super celeritate, *tum equis, tum velis*, ad Quintum fratrem: *sic ego te sepè excitante cursu corrigam tarditatem tuam tum equis tum velis:* De omni verò conatu adhibito officijs: *Cum his velis equisque decertandum est.* Vnde est quod πτερὰ id est alas metaphoricè quoque dicant de nauium remis quasi quod ijs naues ceu

Tum equis, tum velis.

volare

Pegaſus cur alatus dicatur. volare videantur. Pegaſum alatum, hoc eſt velociſsimum equum faciunt poëtæ, quique in Hadriani & L. Papyrij Curſoris numis conſpicitur, famæ, qua nihil eſt celerius, typus eſt ſecundum multos. Bellephorontis autem Pegaſum, cum quo perfecit tot trophæa, triremim fuiſſe ait Tzetzes, quæ alatis velis per aquas curreret: quod cùm venti vehementioris vi contingat, ipſius quoque impetum, ſiue vim impellentem, equitationem quodammodo nominauit Horatius, Euro vento equitandi verbum atttribuens dum ait: *Per Siculas equitauit vndas.* Audacem aiunt eſſe poëtæ metaphoram, quæ tamen veterum authoritate ſtabilitur, nam & apud Euripidem inuenio in Phœniſsis, Ζεφύρυ πνοιαῖς ἱππεύσαντος ἐν ὀυρανῷ, id eſt *Zephyri equitantis flatibus per aëra.* Aequalem itaque non abſurdè dicemus pernicitatem eſſe equorum, ventorum & auium. Poëtæ itaque celeritatem equorum delineaturi non potuere id facere aptiùs quàm ſi vel auium volatui, aut ventorum pernicitati, eam aſsimilarent. Apud Maronem ——— *Volat ecce per hoſtes*

Chil. 12.

Lib. 4. Car. Od. 4.

Lib. 11.

Vectus equo ſpumante Sages.

Lib. 6.

Arionem Neptuni equum apud Statium: ——— *Stupuere relicta*

Nubila, certantes Eurique notique ſequuntur.

Lib. 15.

Eleganter etiam Claudianus de perniciſsimo curſu:

Iam ſimul emiſsis rapido velocior Euro
Fertur equis, ſtridunt Zephyri curſuque rotarum
Saucia diuiduis clareſcunt nubila ſulcis.

Sæpe etiam in deſcribenda hac velocitate nulla vel ventorum vel auium facta mentione, elaborantes, perniciſsima quæque ſibi propoſuêre, poſsimque plurimas poëtarum authoritates recenſere, niſi vererer lectori me tœdio fore, quare duas tantùm recitabo, Claudiani vnam, Statij alteram, quæ talis eſt:

Li. 3. Theb.

——— *Sic orſus aperto*
Flagrantes immiſit equos, non ocyus alti
In terras cadit ira Iouis, ſi quando niualem
Othyn & Arctoæ gelidum caput inſtitit Oſſæ
Armauitque in nube manum, volat ignea moles
Sæua dei mandata ferens.

Claudianus verò de equis Plutonis:

——— *Et longa ſolitos caligine paſci*
Terruit orbis equos, preſsis hæſere lupatis
Attoniti meliore polo, ruſuſque verendum
In Chaos obliquo pugnant temone reuerti.
Mox vbi pulſato ſenſerunt verbera tergo
Et ſolem didicere pati, torrentiùs amne
Hyberno, tortaque ruunt pernicius haſta,
Quantum non iaculum Parthi, non impetus Auſtri
Non leue ſolutæ mentis diſcurrit acumen.

Virgilij mira induſtria. In Virgilio verò hoc admiratione dignum doctiores obſeruant, quòd, cùm diuerſa ratio ſit velocitatis Romanorum equorum, qui magis robur quàm ſummam velocitatem quærebant, ab Parthis & Numidis, qui diuerſo equorum generi inſidentes, magis eludere noſtros aut fugare volebant, de Romanis loquens inquiat:

Ille volat, ſimul arua fuga, ſimul æquora verrens.

De illis verò loquens, addat:

Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis.

Nam vt hoc magis properat quàm illud, ita ex leuioribus vocabulis (inquiunt) eſt conflatum. Ad tantam modò pernicitatem, accedit, pedum corporiſque agilitas. Magno enim licet ſit corpore, ſua tamen natura leuis agiliſque equus eſt, imò verò Plutarchus equo nihil velocius, nihilque agilius eſſe teſtatur, ſed hominibus currere. Lucianus, laudator (inquit) ea plerumque dicere ſolet, quibus natura præditus qui laudari debet, bonis, tametſi non admodum magna ſint, & maiora cumulatioraque eſſe oſtendit. Nec dubitaret dicere, equum laudare volens, natura leuem (vt ea ſcimus eſſe animantia) & curſu volantem. Apparet autem ad Homericam de equorum Erichthonij mira leuitate & agilitate ſuperlationem ſiue hyperbolam alludere: Homeri verſus Goropius ſic Latinos fecit:

Agilitas equi.

Lib. de fortuna.

Lib. de imagine.

Hinc & Erichthonion regem ſibi Dardanus edit,
Quo non mortalis fuit vnquam ditior alter:
Paſcebantur equæ cui ter mille humida prata
Gaudentes teneris pullis, quas arbiter axis

A

Arctoi Boreas adamans & corpus equinum
Cæruleum similans inijt, quo semine fœtæ
Bissenos pullos diti peperere patrono;
Quæ per agros celeres saltus si quando tulissent,
Per summos culmi cursu pendente volabant
Fructus, nec pedibus confringebantur aristæ:
Quod si saltarent per dorsa immania ponti,
Radebat summos cani salis vngula fluctus.

Quam cursus agilitatem, leuitatemque Virgilius depinxit eleganter in sua Camilla:

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Seneca de summa celeritate, quæque nullius alterius tardioris collatione celeritas sit, sed per se summa, hæc eadem carmina citat, sed ex quo authore, subticet: Goropius de Atalanta scripta fuisse existimat, cuius videlicet mira velocitas à poëtis celebratur. Ouidius quidem de eadem & Hippomane eius marito cursu certantibus locum Homeri etiam imitatus sic canit: *In Epist. 12. 86.*

B

Signa tubæ dederant, cùm carcere pronus vterque
Emicat, & summam celeri pede radit arenam:
Posse putes illos sicco freta radere passu,
Et segetis canæ stantis percurrere aristas.

Virgilius etiam alicubi dixit: *Vix summa vestigia ponit arena*, eiusq; imitatione Torquatus Tassus:

Egli se'n và soura vn destrier, ch' à pena *Cant. 18.*
Segna nel corso la più molle arena.

Et apud Varinum & Etymologum ψαυκροπόδης Arionis epitheton est à simili celeritate, nimirum παρὰ τὸ ψαύειν ἄκροις τοῖς ποσὶ τῆς γῆς κατὰ δρόμον, id est quòd summis pedibus terram in cursu non attingeret. Homerum verò etiam elegantissimè imitatus est Claudianus, dum canit:

Vobis Ionia virides Neptunus in alga *Lib. 11.*
Nutrit equos, qui summa freti per cærula poßint
Ferre viam, segetemque leui percurrere motu,
Nesciat vt spumas, nec proterat vngula culmos.

C

Quid mirum ergo si Massagetæ, vt Herodotus testatur, equum omnium quadrupedum pernicissimum existimarint, ideoque Soli, vtpote deorum pernicissimo immolarint. Sed quid dices, nónne ceruus inter cæteras quadrupedes à velocitate potiùs celebratur? Celerrimus sanè est ceruus, nec minus celer lepus: sed vterque ad fugiendum, non ad pugnandum sua celeritate vtitur, aliàs tamen Claudianus: ——— *Ceruoque fugacior ibat,* *Equus omnium pernicissimus creditus.* *Cerui velocitas.*

Sudanti tremebundus equo.

Vlysses ne ad bellum cogeretur stultitiam simulaturus, duo animantia, natura dissimillima, ambo tamen aratro idonea, equum nempe velocissimum, & bouem gressus tardissimi, eidem copulabat iugo. Phocylides, vel quisquis ille est huius sententiæ Phocylidæ ascriptæ author, mulierem scribit ex quatuor animalibus ortum habere, cane, ape, sue & equa: ex hac quæ nascitur, velocem esse, discurrentemque & pulchritudine præstare: quæ ex sue neque bonam esse, neque etiam malam; ex cane molestam & feram: ex apicula autem bene administrare rem familiarem, laborisq; peritia præditam; huius autem solius nuptias expetendas esse. Chrysaneas verò apud Xenophontem equi pernicitatem indicaturus, scientiam equitandi laudat in tantum, vt existimet se futurum hominem volaticum, vbi bonus factus fuerit eques: & ex hoc asserit se maximè adamare Hippocentauros, si modò fuerunt, in quibus fuisset & hominis prudentia, & equi velocitas & robur. Cæterùm sicuti ei maxima, vt ostensum est, in currendo est pernicitas, ita admirabilior est eiusdem in velocitate cursus perseuerantia. Sarmatæ, vt præmonuimus, longinqua facturi itinera, etiamsi nihil offerant pabuli, per centena & quinquaginta millia continuo cursu insident. Et in Arabia equas tantæ pernicitatis esse Ludouicus Berthena refert, vt citatissimo cursu diem ac noctem integram nunquam cessent. Dictum quoque est in Alanico bello à Probo principe captum equum pernicitatis tantæ, vt diei vnius tantùm spatio centum obiret milliaria vel in decimum diem haud interpellato labore. Hunc tamen Probum tradunt historici sibi oblatum respuisse, quasi fugaci magis quàm forti ac strenuo congrueret militi. Rectè itaque equus inter astra Delphinum qui & ipse meritò velocitatis summæ symbolum existit, ita tamen vt nunquam quoque delassetur, equus insequitur, vt Manilius meminit, dum canit. *Lib. 4. Pædiæ Cyri.* *Hippocentauri cur laudati.* *Cursus perseuerantia.* *Equus delphinum cur sequatur.*

D

Tum quoque de Ponto surgit delphinus ad astra *Lib. 1.*

Oceani cœlique decus, per vtrumque ſacratus:
Quem rapido conatus equus comprendere curſu
Feſtinat, pectus fulgenti ſidere clarus.

Iuuentus equo vt aſſimilata. Theognis verò etiam ſubtiliter adoleſcentiam citiſſimo pede tranſire ſignificaturus, velociſſimorum equorum curſui aſſimilat, inquiens:

Αἶψα γὰρ ὥςε νόημα, παρέρχεται ἀγλαὸς ἥβη
Οὐδ' ἵππων ὁρμη γίγνεται ὠκυτέρη. id eſt,
Statim enim tanquam cogitatio, præterit ſplendida pubertas
Neque equorum impetus eſt velocior.

Equis præcurrere quid Sed & eleganter equis præcurrere dicimus eum qui alios ingenij velocitate vincit. Horatius prouerbialis iſtius paræmiæ ſic meminit:

Lib. 1. Ser. Sat. 7.

Siſennas, Barros vt equis præcurreret albis.

albos equos dicens, quia barri ſiue elephantes nigri ſunt & tardi. Summa nempe hominis celeritas meritò illius iumenti figura notatur, cuius ope homo celerrimè fertur. Nec aliam ob cauſam Virgilianus Aeneas equum pulcherrimum pulcherrimis phaleris adornatum præmium proponit ei, qui pedum curſu primus metam contingeret. Et in multis quoque numiſmatibus nunc equus currens, nunc ipſe Pegaſus alis adiectis excuſus ſumma rem velocitate geſtam indicat. Et Sacæ ſeſe Achilli ſimiles non fugaci alicui homini monſtrarunt, cùm equum pingerent, celeritatem ſimul & generoſum in bellis animum eadem nota ſignificantes: Homerus verò nullo epitheto Achillem libentiùs ornat quàm eo quo celeritas pedum explicatur, non illa quidem ceruina, ſed tali quali generoſus equus ad bella natus excellit. Inquit autem alicubi eum tanta pernicitate ad Troiana prouolaſſe mœnia:

Achilles equo comparatus. Iliad. χ.

Σευάμενος ὥσθ' ἵππος ἀεθλοφόρος σὺν ὄχεσφιν
Ὅς ῥα ῥεῖα θέησι τιταινόμενος πεδίοιο, id eſt,
Ruens velut equus victor, cum curribus
Qui facilè currit extenſus per campum.

Moxque Hectoris fugientis & eiuſdem Achillis inſequentis curſum ait tantæ fuiſſe velocitatis,

Ὡς δ' ὅτ' ἀεθλοφόροι περὶ τέρματα μώνυχες ἵπποι
Ρίμφα μάλα τρωχῶσι, τὸ δὲ μέγα κεῖται ἄεθλον: hoc eſt
Veluti autem certatores ad metam vnunguli equi,
Leuiter valdè currunt, & magnum propoſitum eſt præmium,

Equi iuncti celerius currunt. Odyſſ. N. Ex quibus Homeri locis etiam diſcimus equos currui iunctos celeriori curſu ferri, quàm ſi ſoluti currerent; quamobrem pernicitatem quoque expreſſurus nauis Vlyſſis qua vnius tantùm diei ſpatio ex Phæacia Ithacam peruenit, aſſimilat eam quadri iugum equorum curſui, & Circi accipitrum perniciſſimi volatui.

Ἡ δ' ὥς' ἐν πεδίῳ τετράοροι (aliàs τετράοερες) ἄρσενες ἵπποι,
Πάντες ἅμ' ὁρμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθλης
Ὑψόσ' ἀειρόμενοι, ῥίμφα πρήσσουσι κέλευθον:
Ὥς ἄρα τῆς πρύμνη μὲν ἀείρετο, κῦμα δ' ὄπισθε
Πορφύρεον μέγα θῦε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
Ἡ δὲ μάλ' ἀσφαλέως θέεν ἔμπεδον. οὐδέ κεν ἴρηξ
Κίρκος ὁμαρτήσειεν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν,
Ὥς ἡ ῥίμφα θέουσα θαλάσσης κύματ' ἔταμνεν. id eſt,
Illa autem ſicut in campo quadriiuges maſculi equi
Omnes ſimul incitati à verberibus ſcuticæ
Altè eleuati celeriter emetiuntur viam.
Sic quidem huius puppis tollebatur, vnda autem ponè
Nigra magna ruebat perſonantis maris
Et valdè tutè currebat firmiter, neque accipiter
Circus ſecutus fuiſſet citiſsimus volucrum:
Sic illa celeriter currens maris vndas incidebat.

Hoc enim loco Euſtathius poëtam duplici ait vti comparatione, ob duplicem finem. Altera (inquit) ab equis quadriiugis ſumpta eſt πρὸς τὸ πλεῖστερεὸν, id eſt, vt ſignificetur quàm firmiter & ſolidè nauis illa curſum ſequeretur, quod in ijs fieri ſolet, quæ cùm impetu & violentia quadam feruntur: altera verò ab accipitre, πρὸς τὸ τοῦ τάχους πιθανὸν, ad celeritatem exprimendam quæ tanta fuit, vt nauis potiùs volare, quàm currere videretur. Virgilius quoque ſignificaturus quanto gloriæ ſtudio deſiderioque & vincendi cupidine, nauali certantes certamine naues impellerent, harum ex carceribus erumpentium vim & deinde pernicitatem, equis biiugis curſu certantibus,

Aeneid. 5.

non

A non solutis maluit assimilare, dum canit:

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Nec sic immissis aurigæ vndantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.

Et rursus alicubi simili planè comparatione vtitur à ludis circensibus ducta. *Georg. 1.*

Vt cum carceribus sese effudere quadrigæ,
Addunt se in spatia & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Theoclymenus etiam apud Euripidem insequiturus raptores Helenæ non celetes equos desultoriosque sed reseratis claustris, apertisque regijs stabulis expediri iubet currus, quasi hoc modo faciliùs sit assequi. *In Helena.* Hucque pertinet illud Pindaricum περὶ τῆς εὐθυμίας. ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει ταχίστα δελφίς. κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον, κύνα δεῖ τλαθύμον ἐξευρεῖν, id est, *Equus in quadrigis, in aratro bos, nauem ocyssimè præuertitur Delphinus: apro cædem molienti inueniendus est canis laborum patiens.* Significat poëta lepidissimus vnumquemq; adhibendum ad id quo maximè valet. B Cæterùm equusne an equa in cursu celerior ac pernicior sit, haud præter rem, & nostrum institutum fuerit ex antiquis inquirere. *Equane an equus celerior.* Homerus certè velocitatis palmam tribuit equabus Pheretiadis quas Eumelus ad bellum Troianum duxit,

Τίς τ' ἄρ' τῶν ὄχ' ἄριστος ἔην, σύ μοι ἔννεπε Μοῦσα
Αὐτῶν ἠδ' ἵππων, οἳ ἅμ' ἀτρείδῃσιν ἕποντο.
Ἵπποι μὲν μέγ' ἄρισται ἔσαν φηρητιάδαο,
Τὰς Εὔμηλος ἔλαυνε ποδώκεας ὄρνιθας ὥς, id est:

Quis horum optimus erat, tu mihi dic musa
Ipsorum & equorum qui simul sequebantur,
Equæ quidem multò optimæ erant Pheretiadæ,
Quas Eumelus ductabat, veloces pedibus tanquam aues.

Antiochus verò equos suos ad currendum velociter exhortans, non curo (inquit) si ab equis Diomedis, quibus nunc Minerua velocitatem addidit, superemini, sed pudebit mei & vestri, si à Menelai Aetha quæ fænina est, superemur. Sophocles cùm dixisset: Κἀκεῖνος ἐν τούτοισι θεσσαλὰς ἔχων ἵππους ὁ πέμπτος: mox subiungit, δεξιὸν δ' ἀνεὶς σειραῖον ἵππον, εἶργε τὸν προσκείμενον. *In Electra.* C sic cùm antea equas dixisset, mox dextrum funalem subiunxit, quasi innuens equas cursui, equos pompæ aptiores esse. Horatius quoque equam maluit quàm equum dicere, quadrigis aptam: *Te greges centum, Siculæq; circum Mugiunt vaccæ; tibi tollit hinnitum Apta quadrigis equa.* *Lib. 2. Car. Od. 16.* Atque huc spectat illud Virgilij; *Eliadum palmas, Epirus equarum.* Quo loco Seruius, equas dicit, quia velociores sunt quàm equi, quia (vt ait Plinius) inter currendum emittunt vrinam. *Equa cur velocior equo.* Pomponius tamen equas genere fæminino dixisse poëtam ait, quia in omni grege & armento fæminæ optimæ sunt eligendæ. Et Probus, quare equarum potius quàm equorum (inquit) dicat, ipse rationem suam explicat, cùm ait:

Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos, seu quis fortes ad aratra iuuencos, *Georg. 3.*
Corpora præcipuè matrum legat.

Mihi hoc dicere poëta videtur, vt qui equos alere volunt agonibus aptos, eos eligant ex celerrimis matribus, quales nimirum habebat Epirus, & qui boues quærunt ad arationem, eos etiam ex matribus potius quæ arare consueuere, accipiant, quàm ex ijs quæ ad mulctram tantùm enutriuntur, quarum iuuenculos minus robustos esse vero non est absimile. *Boues qui aratro aptiores.* D Equarum autem admiranda celeritas ex multis Olympicis certaminibus prædicata est. *Equę in certaminibus celebratæ.* Equa Crauxidæ octaua Olympiade omnes vicit desultorios. Iolaus equabus ab Hercule mutuatis cæteros in Olympico certamine anteiuit & coronatus est, vt Pausanias testatur, & octaua secunda Olympiade qui toto corpore certaret (pancratiastem vocant) & desultorius equus in curriculum rediere. Anteuertit omnes Creusidæ equa Crannonia. Hecratites Thessalus equa prægnante Olympia vicit; Plinius hunc Echecratidem vocat, cùm de equarum prægnantium natura loquens inquit: *Vicisse Olympia prægnantem Echecratidis Thessaliæ inuenimus.* Idem & Scythis tradit vsum fuisse equabus præliari, quod vesicam cursu leuarent; sed tum ob hoc, tum quòd maribus sint velociores: optimum enim pugnæ genus censebant, si cedere loco & rursus instare possent. *Li. 10. c. 63.* Zambei regis equos diem ac noctem perpetuo cursu indefessos exigere, nec vsquam quiescere & edere legimus, verùm id in equabus præcipuum esse. Contrà Oppianus mares ad venationis vsum præstare tradit, fæminasq; minus celeres esse ad longiores per nemora cursus. Vtcumque est, hoc saltem animal sua natura velox esse & leue certissimum est, ideoq; quadrupedem citum per excellentiam Maroni nuncupari hoc versu: *Aen. 11.*

Quadru-

Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.

Equi curſu victi ab homine.

Celeritate tamen equos ab hominibus ſuperatos fuiſſe inuenio. Saxo enim author eſt Haraldum Hybernum Noruegiæ regem apud Helſyngam oppidum pignore cum Erico III. Danorum Rege poſito cum lectiſſimis eius equis curſu contendiſſe & duobus in certamen admiſſis, vtroque metam priorem tenuiſſe: geminis ſiquidem bacillis inter currendum innixum, crebris corpus ſaltibus concitaſſe. Sæpe etiam inter nauigandum è puppi exilientem, in proram per exerta remorum capita decurriſſe, indeque curſu in aliud nauigij latus reflexo per reliquos remorum ordines, locum quo exceſſerat, repetiſſe. Cæterùm antequam velocitati equorum calcem imponamus, ſcire refert, quid ſit equus admiſſus M. Tullio his verbis: *Num etiam cùm P. Decius ſe deuoueret, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irrueret &c.* Gulielmus Budæus homo doctus & diligens in ſuis annotationibus quibus Pandectarum libros illuſtrauit, equum admittere idem eſſe arbitratus eſt quod conſcendere, ſed pro concitato & celeri accipi debere ſatis demonſtrat (inquit Hieronymus Magius) Valerius Maximus, ſic vocem interpretatus de eodem P. Decio ſcribens: *Caput ſuum pro reip. ſalute deuouit ac protinus concitato equo in hoſtium agmen, patriæ ſalutem, ſibi mortem quærens, irrupit:* Concitato equo, vt vides dixit, pro eo quod Cicero habet admiſſo. Quin ipſemet Cicero rem totam aperuit, dum tertio de natura Deorum loquitur in hæc verba: *Rebatur enim fore vt exercitus Imperatorem equo incitato ſe in hoſtem immittentem perſequeretur, id quod euenit &c.* Idem primo de diuinat. de P. Decio: *Poſt triennium autem cùm conſul eſſet, deuouit ſe, & in aciem Latinorum irrupit armatus: quo eius facto ſuperati ſunt & deleti Latini.* Vbi vides verbum irrupit, equi concitationem admittere. Cæſar quoque eodem ſignificatu verbo ipſo, quo de agitur, vtitur: *Conſidius, inquit, equo admiſſo ad eum accurrit, dicit montem quem à Labieno occupari voluerit, ab hoſtibus teneri, &c.* Penelope apud Ouidium:

Equus admiſſus quid Ciceroni.
Lib. 2. de finib. bonor.
Lib. 1. Miſcell. ca. 7.
Lib. 5. c. 7.
Lib. 1. de bel. Gall.

Hic lacer admiſſos terruit Hector equos.

magno Franciſci Philoſophi errore qui amiſſos legit, qui alios etiam, neque infimi ordinis ſcriptores aſſeclas habet, præter Egnatium non obſcuræ hominem famæ qui in obſeruationibus in Ouidij heroidas admiſſos in eodem verſu legendum eſſe contendit. Prædictis Ouidij eiuſdem luculentius teſtimonium accedat ex primo Metamorph. vbi ſic ait:

Lib. 36 Epi.

——— Vtque monebat
Ipſe amor, admiſſo ſequitur veſtigia paſſu.

Admiſſum paſſum pro celeri, quaſi ſeipſum Apollo ad curſum acrius concitaſſet, dictum eſſe perſpicis. Hæc itaque ille. Silentio etiam inuolui non poteſt, quod ex equi putreſcentis medulla euolent veſpæ, nimirum volucris progenies, vt ait Aelianus, ex equo animali volaciſſimo. Cæterùm tanta equi pernicitas agilitaſque magna ex parte diminuitur, ac penitus ſæpe perditur, cùm ocio ſinitur domi marceſcere, vt eleganter oſtendit Ouidius:

Veſpæ cur ex equo naſcantur.
Ocium equo inimicum.
Lib. 5. de Triſt. Eleg. 13.

Tempore qui longo ſteterit, malè curret, & inter
Carceribus miſſos vltimus ibit equus.

Adhæc ocium ſanitati officit, ſcabieque inficit creberrimè. Quamobrem Antigonus rex obſeſſus cum ſuo equitatu, cùm exercere equos propter loci anguſtiã non poſſet, eorum capita loro ſubſtrinxit altiùs quàm vt prioribus pedibus planè terram poſſent attingere: deinde cogebat ipſum equitatum poſterioribus exultare & calces emittere: qui motus non minus ſudorem excutiebat quàm ſi curſu terræ ſpatium decurrerent: ij poſt exeuntes caſtris ita agiles fuere, ac ſi nunquam fuiſſent obſeſſi.

Antigoni aſtus.

LIBIDO. SALACITAS.

SALACISSIMVM animal omnium tum fœminarum, tum marium equum eſſe memoriæ prodidit Ariſtoteles, vno homine excepto. Et Plato equum vocauit cupiditatis petulantem atque inſolentem, poſteaquam legiſſet Hieremiam dicentem: *Facti eſtis mihi equi furentes in fœminas.* Ad quem ni fallor locum alludens D. Chryſoſtomus: Diuina ſcriptura (inquit) homines interdum ob libidinem equos vocat. Nam vt equi in fœminam inſanientes: Vnuſquiſque vxori proximi ſui adhinniebat. Et D. Hieronymus: *Equi amatores in fœminas & emiſſarij facti ſunt, vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat.* Ita quoque interpretantur illud Pſalmiſtæ: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.* Hinnitu autem libidinis titillationem hoc genus animalium indicare atteſtatur Lucretius, dum canit:

Lib. 2. Hiſt. ca. 26.
Cap. 5.
Hom. 12. in cap. 2. Geneſ.
Homines cur equi dicti.
Lib. 5.

Denique non hinnitus item differre videtur
Inter equas vbi equus florente ætate iuuencus

Pinnigeri

A *Pinnigeri sæuit calcaribus ictus amoris,*
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma:
Ac quom sic aliàs concussis artubus hinnit.

Eleganter etiam & apposité Prudentius de Saturno: *Lib. 1. contra Symmachum.*

Aduena quos profugus gignens & equina libido
Intulit Italiæ, Thuscis namque ille puellis
Primus adhinniuit simulato numine mœchus.

Cicero verò translatè: *Sic tuos sensus voluptuarios omnes incitauit; sic ad illius hanc orationem adhinniuit.* Idem etiam notum est ex Herodoto, qui Darium scribit Oebaris equisonis astu regnum Persarum equi libidine prurientis atque hinnientis ope adeptum esse hoc modo: Cùm interfectis Magis qui imperium inuaserant, Persarum proceres inter se eo pacto conuenissent, vt is cuius equus prius hinniret, regno potiretur, Oebaris manum vuluæ equinæ prius admotam, naribus equi præbuit olfaciendam, quo odore incitatus equus, primus dedit hinnitum. Hinc Oppianus in electione equorum ad venationem, libidinis hinnituumque maximam rationem habuit, equas equis in venationibus permisceri propterea nolens, quòd equi frequentioribus hinnitibus seipsos B feris prodant. Cæterùm ab equina libidine, hominem qui sit Veneri plus æquo addictus, meretricioque amore debacchetur, ἱπποβίνον dicimus, atque ἱπποπόρνον, cùm extremam alicuius libidinem summamque cuiuspiam nequitiam & immoderatam lasciuiam exprobramus. Ἱπποεραστὴς & ἵππερος etsi aliàs equorum indicent studiosum aut amatorem, accipiuntur tamen etiam sæpenumerò in malam partem pro ἱππομανίᾳ, vt apud Aristophanem hoc loco: ἀλλ' ἵππερόν μου κατέχεε τῶν χρημάτων, id est, ἵππικον ἔρωτα, vt Scholiastes exponit. Ἱππομανία autem amoris est insania, & ἱππομανεῖν dicimus, qui more equini generis furijs aguntur ad coitus rabiem, quando aliàs ἱππομανεῖν etiam de ijs dicatur, qui insano equorum studio ducuntur. Cùm autem pro libidine stimulari accipitur, de equabus potissimùm sumitur, vt apud Aristotelem: αἱ μὲν οὖν αἱ ἵπποι θήλειαι ἱππομανοῦσιν: id est, *igitur equæ furiunt in equas*, Latini equire dicunt: & haud scio, num ab hac libidine pudenda seu membra libidinis tam virile quàm fæmininũ ἵππος id est equus vocetur: certè ἱπποκλείδης dicitur cunnus à claudendo equo, vt scribit Hesychius ex Aristophane. Suntque qui huc pertinere putant illud Horatij:

Lib. 2. *Darius vt regnum adeptus.* *Equos equabus permistos inutiles esse in venationibus.* *In Nebulis.* *Hippomania.* *Lib. 1. Hist. cap. 6.* *Equire quid.*

Clunibus aut agitauit equum lasciua supinum. Item illud Martialis: *Hectoreo quoties sederat vxor equo.*

C Apud Plautum Stalino: *Perij (inquit) herculè ego miser dirumpi cantando hymenæum, licet illo morbo quo dirumpi cupio, non est copia:* Respondet Olympio: *Næ tu si esses equus, esses indomabilis.* Stal. *Quo argumento?* Olymp. *Nimis tenax es.* Quo loco Dionysius Lambinus legendum censet, nimis tendax es, quia tendax equus est qui nimia & nimis crebra tentigine affectus, frænum (inquit) mordet & calcari non paret, à tendendo sic appellatus, quemadmodum & tentigo. Hunc igitur senem Olympio cum equo tendaci comparat, propter immodicam eius tentiginem qua incitatus ac distentus ardet tetra libidine & in Venerem totus ruit. Quòd autem quidam legi volunt sternax, in quibus est Pius Bononiensis, non placet, nihil enim habet commune equus sternax, cuius est equitem ac sessorem suum excutere & sternere, cum viro tentigine affecto & libidine inflammato. Vulgata autem lectio quam & libri manuscripti retinent, nihilo minus placet: nam tenax equus significat potius eum equum qui propter aliam quamlibet causam neque freno neque calcari regi potest quàm propter tentiginem. At debet hic talis equus significari & commemorari, vt similitudo & comparatio quadret. Virgilius autem tanto libidinis furore rabieque accendi equos scribit, vt vel solo equarum odore percepto à congressu Venereo nulla vi, nulloque obstaculo cohiberi queant:

In Casina. *Equus tendax qui.* *Equus sternax.* *Equus tenax.*

D *Nonne vides, vt tota tremor pertentet equorum*
Corpora, si tantùm notas odor attulit auras?
Ac neque eos iam fræna virum, nec verbera sæua,
Non scopuli rupesque cauæ, atque obiecta retardant
Flumina, correptos vnda torquentia montes

Andræas Perusinus (referente Fulgoso lib. 9. cap. 4.) qui postea à cognomine familiæ Brachius fuit nuncupatus, cùm à Camerte vrbe, depulsis Caroli Malatestæ copijs, ipse cum parte tantùm copiarum sequeretur, reliquo pecorum præda captiuisque atque alijs rebus impedito exercitu, & in eo hostes benè gerendæ rei occasionem viderent, si ipsi Apennini iuga priores occupassent: cùm lassos iam equos vltrà vel calcaribus vel alia vrgere vi non posset, ex captiuo pecore aliquot equas delegit atque eas agmen præcedere iussit: quarum cupido equis adeò acres adegit stimulos, vt qui antea nullis calcaribus satis impelli poterant, tunc frenis vix cohiberi ac retineri possent. Obseruari itaque Geoponici diligenter volunt, vt tam equis quàm equabus, cùm pruriunt, coëundi fiat potestas, quoniam hoc præcipuè armentum, si prohibeas, libidinis

omnino excitetur furijs. Mas (inquit Arist.) omnibus temporibus init, nec cessat, quàm diu viuit, fæmina etiam quàm diu viuit, initur, nec tempus vllum certum libidinem aufert: sed ingenium hominũ arcet aut vinculo aut aliquo huiusmodi impedimento; Equũ apud Opunta fuisse accepimus, qui annos quadraginta natus posset coire: sed adiumentũ quoad sui pedes priores attollerentur, desiderabat. Plin. hoc postremum de quolibet admissario scribit, in hæc verba: *Generat mas ad annos triginta tres, vtpote cùm à circo post vicesimum annum mittantur ad sobolem reparandã; & ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modo in attollenda priore parte corporis.* Eodem authore equæ gignunt annis omnibus ad quadragesimũ: sed Aristoteles coire mares ad annos triginta tres, fæminas ad quadraginta tradit, ita vt per totam ferè vitam coitum equis (inquit) seruari eueniat. Quot autem fæminis vnus mas sufficiat, mox examinabitur, nunc ex eodem Aristotele dixisse satisfuerit, ad libidinem & in libidine vires indicandas, tricenas fæminas vel paulò plures, maribus singulis dari: Mares autem fæminas societate coniunctas dignoscunt olfactu, etsi paucis admodum diebus vna fuerint: quòd si fæminæ diuersæ permisceantur, mares alienas morsu expellunt, suasque singulos seorsum habentes pascuntur: quoties mas accesserit aliquis, confestim in eum maritus conuertitur, & currens gyro aggreditur pugna, & fæminam si quà se mouerit, morsu reuocat. Hactenus Aristoteles, & alibi equos scribit tempore libidinis mordere equum, sternere equites atque insequi. Cæterùm equarum quàm equorum famosior esse videtur salacitas. Nam vel eodem etiam Aristotele prodente ex omnibus fæminis equæ potissimùm libidine accenduntur. Quamobrem poëtæ Cupidinem inter equarum armenta natum fingunt, vt meminit Propertius hoc tetrastico:

Quamdiu generent. *Zelotypia equorum.* *Equarum salacitas.* *Cupido inter equas natus.* *Lib. 2. Eleg. 1.*

> *Ipse quoque inter agros, interque armenta Cupido*
> *Natus & indomitas dicitur inter equas;*
> *Illic indocto primùm se exercuit arcu,*
> *Hei mihi quàm doctas nunc habet ille manus.*

Ipsæ autem equæ aliquot regionibus tanto flagrant ardore coëundi (inquit Columella,) vt etiam si marem non habeant, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ Venerem (cohortalium more auium) vento concipiant: sed de hac re postea: nunc de libidine equarum audiamus Virgilium:

Georg. 3.

> *Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;*
> *Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci*
> *Potniades malis membra absumpsere quadrigæ,*
> *Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem*
> *Ascanium: superant montes & flumina tranant.*

Quorum poëtæ verborum intellectus est hic: ab eo tempore quo iuxta Potnas, in agro Bœotiæ, equæ Glaucum decerpserunt, propterea quòd eas admissura equorum prohibuisset: ipsa Venus amoris stimulum equabus indidisse mihi videtur. Ouidius ostensurus amorem debere esse reciprocum, inter alia etiam hoc adducit pentametrum:

> *Fæmina cornipedi semper adhinnit equo.*

Aristoteles testatur equam & mulierem solas omnium animalium, grauidas coitum pati: equam quidem soliditate suæ naturæ, & quod aliquid spatij in vtero supersit, amplius quidem, quàm vt ab vno occupetur, sed arctius quàm vt alterum perfectè possit superfœtari. Libidinosam itaque natura esse equam ob eundem effectum quo solida omnia Veneris sunt appetentiora: illa enim ita (inquit) se habent, quia carent purgatione, quæ perinde est fæminis, vt coitus maribus: equa enim menstrua minimè emittit. E contrario Absyrtus equam tradit, vbi se concepisse nouit, marem vlteriùs non admittere. Absyrto fauent qui equas domi suæ enutriunt, non solùm asserentes post conceptum non admittere admissarium, sed calcitrando etiam repellere. Vtcumque est, ab hoc vno animante, equa inquam, ἱππομανεῖν Græci, quod latini equire, dicunt teste Aristotele, conuitio; siue vt hic ait, ἐπὶ τὴν βλασφημίαν, in mulieres quæ circa Venerem intemperantiores sunt: atque hinc est quod hodieque istiusmodi libidine prurientes mulierculas caballas id est equas nuncupemus, veterum imitatione. Sic enim apud Plautum legimus:

Lib. 4. de generat. anim. ca. 5. *Mulier cur equa dicatur.* *Equa grauida an coitũ admittat.*

> *Adhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli,*
> *Nam ita mustulentus æstus nares attigit.*

Videtur & Aeschylus scienter hoc expressisse in Toxotidibus, his ad virgines verbis Latio redditis:

> *Ego nuptiales castis virginibus canam*
> *Astus, oculorumque insidias micantium,*
> *Non vlla experta virgo nos fefellerit;*
> *Virum se prodit ipsa oculis flagrantibus,*

Hac

A *Hac arte gnarus ipse equas diiudico.*

Diomedis verò filiæ, illius inquam Thraciæ regis insanissimi, libidinis furore famosissimæ, equis quæ aduentantes deuorarent, comparantur à poëtis. Vnde ortum tradunt authores Græci, Διαμήδειος ἀνάγκη, id est, *Diomedis necessitas*: atque hoc sanè sensu Aristophanis enarrator interpretatur hunc versum in concionatoribus, Καὶ ταύτ' ἀνάγκη μέσι διομήδεια. Quærit adolescens, num qua sit necessitas sibi sectari anum: respondet illa, esse & quidem Diomedeam. Dicebantur autem aduentantes deuorare, quia Diomedes rex cogebat hospites cum ea rem habere, & quicquid auri haberent, pro coitu extorquebat: quanquam interimi ab eo solitos intelligere maluerit Eustathius, & equis suis in pabulum appositos, fabulam scilicet secutus, quam à poëtis fictam vno omnium consensu repererat. Cæterùm meretrices πῶλυς id est pullos vocari, etiam annotauit Hesychius, atque ita dici, quasi τῆς Ἀφροδίτης πῶλυς, id est, pullos Veneris. Atqui in quæstionem trahi queat, salaciusne sit genus humanum, an equinum. Gryllus quidem apud Plutarchum hominum libidinem & maiorem & nefariorem & magis execrandam ostendit his ferè verbis. Vestras libidines natura quanquam legis auxilio fulta, tamen intra suos non potest coërcere fines: quin eæ instar fluuij exundantes atrocem fœditatem, tumultum, confusionemque B naturæ gignunt in re venerea. Nam & capras, porcas, equas, inierunt viri, & fæminæ insano masculorum bestiarum amore exarserunt: ex huiusmodi enim coitibus vobis sunt minotauri, syluani siue ægipanes, atque (vt mea fert sententia) etiam Sphinges & centauri nati. Ad coitum nullus vnquam est homo à bestia solicitatus. Refert autem idem Plutarchus in paralellis Stellum quendam animo fuisse à mulieribus ita alieno, vt cum equa rem haberet, quæ suo tempore filiam ediderit perpulchram, Eponæq; nomen indidisse: atque hanc deam esse quæ equorum procurationem gerit. Hæc ille Agesilaum citans authorem in tertio Italicarum. Sed vt equam ex homine concipere posse non est verisimile propter membri breuitatem, ita quod à bestijs homines ad coitum solicitari negat, haud vsque adeo verum etiam est, inuenio enim apud Dionem Chrysostomum Athenis locum fuisse qui equi & virginis inaccessus dicebantur, propterea quod pater cum equo cùm inclusisset puellam, hæc ita disperierit: sed rem clariùs narrat Suidas, locum ibi fuisse inquiens qui diceretur ad equum & ad puellam, quod quidam Codridarum Hippomanes nomine, qui & postremus imperauit, filiam in loco quodam cum equo furibundo inclusit, eo quod clandestino concubitu virginitatem suam læsisset, & equus puellæ vim intulit; ex quo παρὰ ἵππον καὶ κόρην C locum illum dixerunt.

Diomedis filiæ equæ dictæ.

Meretrices equæ dictæ.

Homone an equus salacior.

Orat. 32. ad Alexand.

COITVS. GENERATIO.

Partus.

EQVVM qui ad prolem diligenter seruatur, sæpius admissarium nuncupauimus. Idem & emissarius nominatur, quanquam & ita vocetur qui in solitudinem est emissus. Legitur hæc vox non semel in veteris testamenti D. Hieronymi translatione. Dicitur autem admissarius quod ad equas, aliasque animantes (nam & ad alias quadrupedes hæc vox extenditur) admitti soleat. Græcis plerisque ὀχεῖον neutro genere, Absyrto ὀχευτὴς appellatur, ὀχεία ipsum opus, quod Latini admissum dicunt, admissionem, sæpiùs verò admissuram. Est & κήλων in Hippiatricis idem qui ὀχευτής. Ἀναβάτης nomen admissarijs, vt equo, asino, arieti &c. commune, ἱπποβάτης D proprium asino qui equam salit. Fæminæ ipsæ submitti dicuntur. Proriga vocatur ille qui admittit: eo enim adiuuante equa alligata celeriùs admittitur, neque equi (inquit Varro) frustrà cupiditate impulsi semen eijciunt. Quo fit, vt apud Plinium capite de equis, Cælius rectiùs prorigam legendum arbitretur quàm aurigã, quem ab equa laceratum scribit, vt antè recitauimus: quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione auriga etiam circumfertur. Quidam prurigas scribunt & equitiarios quoque vocari inquiunt. Equimentum Varroni est merces quæ pro admissura equi persoluitur, vt Nonius citat, cuius hæc verba: *An si equam emisses quadrupedem, vt meo asino Reatino admitteres*, (fortè submitteres,) *quantum poposcissem, dedisses equimenti*, sic scribit, non per e, vt in dictionarijs suis recentiores, ab equo deriuari existimantes, cùm potiùs ab æquitate deriuetur, proinde parem vicem exponit Nonius, scilicet mercedem pro eo quod admissum est. Hesychio fortè est ἱππόνομα, nisi sit merces quæ pro locatis soluitur. Coitus autem equis non tam laboriosus est quàm bobus, vt Aristoteles scribit: qui itidem de equi ætate qua procreationi aptus est, hæc diuersis locis ferè prodidit: Equus coire incipit bimus, tam mas quàm fæmina: sed hoc in paucis fit, pullique eorum ipsorum minores imbecillioresq; sunt.

Equus emissarius.

Admissura.

Plinius correctus.

Aequimentum quid.

Coitus.

Aetas equi generationi apta.

Quod autem plurimùm trimatu, tam mares quàm fœminæ incipiunt & proficiunt subinde ad prolis præstantiam, in vicesimum vsque annum. Alicubi hæc eadem repetit. Et alicubi rursus: Coire itaque incipit equus vel tricesimo mense: sed quoad dignè procreare possit, tunc tempus est, cùm dentibus mittendis cessauit, verùm iam nonnullos etiam cùm mutant, implere potuisse aiunt: idque fieri ita confirmant, nisi natura steriles sint. Et rursus: Fit itaque vt equis ferè tempus idoneum maximè sit ad procreandum, cùm annum quartum & sex menses complerit: seniores equi profectò fœcundiores sunt, tam fæminæ quàm mares. Alibi etiam tum in equorum, tum in boum genere turgere ait prius ad coitum minores natu, quàm maiores. Denique iuniorum equorum coitum præter ætatem contingere asserit pabuli bonitate & copia: Plinius verò equas post tertium annum, aut post vnum ab enixu vtiliter admitti putari ait, cogique inuitas: domitas autem sexaginta diebus equire, antequam gregales dici. Petrus Martyr de Hispaniola insula loquens equas decimo postquam natæ sunt mense concipere & geminos sæpe vnico partu excludere vulgò ferri testatur, diutiusque quàm sub nostro cælo viuere. Columella equum marem minorem trimo non esse idoneum admissuræ nonnullos putare tradit: posse verò vsque ad vicesimum annum procreare: fæminam verò bimam posse rectè concipere: vt post tertium annum enixa fœtum educet: eamque post decennium non esse vtilem, quòd ex annosa matre tarda sit atque iners proles. Anatolius vult, vt sit admissarius cùm admissuræ destinatur, quinquennis, decimum verò quartum agens annum à superuentu conquiescat. Equarum prurientium signa collegit Aristoteles: coitus tempore eas inquiens colligere sese & societate magis quàm antea gaudere: iactare caudam crebriùs, vocem immutare, humorem emittere suis genitalibus similem genituræ, sed multò tenuiorem quàm mares, quem hippomanes nonnulli appellant, non quod pullis nascentibus adhæret: accipi eum humorem difficile esse dici, quod paulatim admodum labitur: Mingere etiam pluries, atque inter se ludere, cùm equiunt. Mas eodem testante non certo dierum numero implet, sed aliquando vno, aut duobus tribusve; aliquando pluribus; serius certè quam asinus, equam superueniens implet. Et alibi: equæ (inquit) interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuò nequeant. Quod verò interpositum tempus vocet, aliàs ostendit, inquiens: Non statim à partu equa impletur, sed intermisso tempore & melius quarto aut quinto anno interposito procreat. Omnino si nihil plus detur, vnum tamen interponere annum & quasi nouale facere necesse est. Sed Columella vulgari equæ solenne esse ait, vt omnibus annis pariat, generosam verò conuenire alternis continere, quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminum præparetur. Ita & Varro, alternis qui admittunt, diuturniores equos & meliores pullos fieri dici asserit. Necnon Palladius generosas equas & quæ masculos enutriunt, alternis (inquit) annis submittere debebimus, vt pullis puri & copiosi lactis robur infundant: cæteræ passim replendæ. Diligentiores tradunt, vt annotauit Plinius, equos & canes & sues initum matutinum appetere, fæminas autem post meridiem blandiri. Varro & Absyrtus bis die, mane & vesperi admittere oportere inquiunt, cùm tempus anni venerit; de quo nunc. Aristoteles initium coëundi in vere esse ait. Et alibi, Admissarios (inquit) non vt equæ, sic asinæ æquinoctio admouent, sed æstiuo solstitio, vt tempore calido pulli nascantur. Ita etiam Varro, *Fœturæ initium* (inquit) *admissionis facere oportet, ab æquinoctio verno ad solstitium, vt partus idoneo tempore fiat.* Columella admissuræ certa tempora in vulgaribus equis seruari negat: generosis verò matribus circa vernum æquinoctium mares iungi oportere, vt eodem tempore quo conceperint, iam lætis & herbidis campis post anni messem paruo cum labore fœtum educent. Nam mense duodecimo partum ædunt, inquit, maximeque curandum est prædicto tempore anni, vt tam fæminis quàm admissarijs desiderantibus coëundi fiat potestas: quoniam si prohibeas, libidinis exstimulantur furijs, vt modò dictum est. Absyrtus etiam cur hoc tempore coitus sit concedendus, aut potiùs procurandus, rationem reddit: Tempus congressui aptissimum existere inquiens ab æquinoctio verno, hoc est à vigesima secunda Martij, vsque ad vigesimam secundam Iunij, vt partus videlicet fiat circa temperatissimam herbescentemque anni constitutionem. Equa siquidem vtero gerit vndecim mensium decemque dierum curriculo. Etenim quæ concipiuntur post æstiuum solstitium, ea sanè infeliciter educantur, prorsusque inutilia sunt. Russius cùm & ipse commodum videri dixisset, vt equi locis calidis mense Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur, quia nimirum, vt dictum est, circumuoluto anno pulli eodem tempore nati, & aërem temperatum & copiosum inueniunt nutrimentum, subiungit, autumnus etiam easdem ob causas non incommodus est nascentibus in eo pullis. Elei equas finibus suis eductas iniri faciebant, quòd sexcentis experimentis cognitũ haberent, miræ felicitatis prolem sic prouenire: cuius rei Plutarchus causam reddit Oenomai regis execrationẽ. Equabus (inquit) equiẽtibus extra fines abactis admissuram dant Elei, quòd regum omniũ Oenomaus equorũ studiosissimus qui hoc animal dilexit plurimũ, multa & dira execratus esset in capita equorũ, qui ineunt Elide equas, cuius metu deuotionis auersantur eas. Quid si verò moderatũ illum ex itinere laborẽ, quo pituitosus

Aetas coitui apta quæ.

Dec. 7. ca. 9.

Mas quando impleat.

Pulli vt nascantur generosiores.

Coeundi tempus.

Partus tempus.

Tempus coitui aptum.

Elei cur extra fines suos admitterent.

In Quæst. Græcis.

A tuitosus veternosusque humor, quo dominante pigri procreantur pulli, & ad agonalia inepti, dissipatur, potius causam fuisse dicamus? Equi (inquit Russius) ad generandum admittendi, copiosè pasci debent, & sine labore, non prorsus tamen ocio relinquendi, ne iners & pituitosus humor augeatur, sed moderatis exercitijs recreandi magis quàm fatigandi sunt. Absyrtus quoque admissarium equum ab operibus relaxari oportere asserit: alioqui etiam eo tempore quo vocatur ad ineundas equas, non tantùm vt Veneri superesse queat, verùm quia etiam quò fortior ineat, eò firmiora semina præbeat futuræ stirpi, Columella roborari iubet largo cibo, & iam appropinquante vere, ordeo eruoque saginari: super qua re audiamus Virgilium:

Admissariorum victus.

His animaduersis, instant sub tempus, & omnes
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori duxere maritum:
Florentesque secant herbas, fluuiosque ministrant,
Farraque: ne blando nequeant superesse labori,
Inualidique patrum referant ieiunia nati:
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes:
B *Atque vbi concubitus primos iam nota voluptas*
Sollicitat, frondesque negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam cursu quatiunt, & sole fatigant
Cùm grauiter tunsis gemit aëra frugibus; & cùm
Surgentem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes,
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.

Anatolius cùm admissuræ tempus ab æquinoctio verno vsque ad solstitium æstiuum statui dixisset, addit hoc pecus vbertate verni pabuli lasciuire: cæterùm non esse permittendum, vt strigosa equa & sorde obsita saliatur, quippe cùm talium cupiditate celeriùs equum solicitari constet, perinde quasi stimulatus hac colluuione gaudeat. Quamuis modò salacissimum hoc pecus sit, & libidini impensiùs addictum, fit tamen, vt salacitatem promouere cogamur. Absyrtus, vt admissarius in Venerem proruat, hoc præscribit remedium. Vstam cerui caudam cum vino terito: testes & genitale linito. Sic hebes, ait, equus voluptate solicitatur ad Venerem. Sunt qui cicer exhibent, quòd hoc legumen potissimum Venerem incitet & semen generare credatur. Quomodo autem efficiatur, vt armentitiæ concipiant, legimus in Hippiatricis Græcis. Si gregalem (inquit Hippocrates) equam concipere velis, vrticam in os equi pellito. Ocimum (inquit Plinius) Venerem stimulat, ideo etiam equis asinisque admissuræ tempore ingeritur. Idem satyrij genus erythraicon arietibus quoque & hircis ad Venerem segnioribus in potu dari ait, & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, hocque vitium prosedanum appellari. Coitum etiam in equo iuuat puluis testiculorum equi in potu datus, vt Aggregator ait citans Plinium. Quod si admissarius iners in Venerem est, Columella, odore vult perfricari detersis spongia fœminæ locis & admota naribus equi. Idem scribit Absyrtus, vt in Geoponicis legimus. Si fastidium saliendi est, Varro iubet, scillæ modicum conteri cum aqua ad mellis crassitudinem, deinde ea re naturam equæ, cùm menses ferunt, tangi: contrà, ab locis equæ nares equi tangi. Similiter si equa recusat, elicitur cupiditas, odore genitalium admoto naribus, vt Columella tradit: si verò marem non patitur, detrita scilla naturalia eius lini ait: atque ita accendi libidinem. Macer in fæminis iumentorum vrticam coitum incitare testatur, si folijs eius vulua perfricetur. A-

Salacitas vt augeatur.

C

Cap. 14.

D natolius gallinaceo fimo cum resina terebinthina trito easdem partes oblinit, magis tamen libidinem prouocari putat, si scilla affricetur. Russius sæpe etiam contingere asserit, vt equa salientem quidem equum admittat, coitum tamen detrectet: quod ex defectu (inquit) caloris circa naturalia contingit: quamobrem vrtica aut scilla perfricari debent. Porro sterilis equa concipiet authore Hippocrate, si fascem porrorum in pilo tusum vini cyatho perfundes & cantharides versicolores numero duodecim, ex aqua biduum oriculario clystere in vulnam ingeres: postero die equum ad incundam fœminam emittes: postquam desiliuit, bis genitales locos elues. Aliud: Nitrum, passeris fimum, resina terebinthina simul teruntur & in vnum coacta naturalibus inseruntur. Non defuere etiam qui darent operam, vt annotauit Anatolius, quo magis equarum amore flagrent admissarij, vt iubæ suorumque capillorum venustate, necnon ceteris elegantibus honestamentis exornentur, & ad hoc si quæ pollent aliæ cupidinis illecebræ: quin eam quoque equo tanquam cursu certantem proponerent. His autem lenocinijs credere equũ ad amorem inuitari. Non nunquã tamen ignobilis quoq; vulgaris equus elicit cupidinem coëundi, authore Columella: nam vbi admotus tentauit obsequiũ, fœmina abducitur, & iam patientiori generosior equus imponitur.

Equa sterilis vt concipiat.

Ornatus amat admissarius.

Li 12. c. 44.

Equæ cantum quæ ament.

Aelianus Lybicas equas vsque adeo tibiæ cantu oblectari asserit, vt huius blandimentis ad homines mansuescant, & insultare ac lædere desinant, & quocumq; eas cantiuncularum blanditiæ inuitauerint, eò pastorem consequãtur, cùm ille insistit, has etiã à progrediendo ait se sustinere: ac si cãtum contentiorem ad tibiam canat, ex eo tanta voluptate affici, vt lachrymas tenere non possint: Earum autem pastores ex rhododaphne arbore pastoritiam fistulam excauare, eiusque sonoro inflatu armentum antegradientes demulcere. Euripides dicit pastores ad tibiam canentes, ad Venerem equas incitare, atque etiam equos ad ineundas fæminas incendere. Ad hunc igitur modum equinas nuptias initiari, vt nuptiale carmen præcinant. Meminit huius rei etiam Plutarchus his verbis: Videtur autem Aristoteles etiam non iustam adferre causam, cur solæ delectationes spectaculorum & auditionum intemperantiæ culpa vacent: quia scilicet hominis ea sint propriæ: reliquæ etiam à brutis percipiantur. Video enim multa horum quoque musica demulceri, vt ceruos fistulis, & equabus cum ineuntur cantio occinitur, quam ἱπποθορον nuncupant. Pollux verò hippophorbum genus ait esse tibiæ quod Libyes Scenitæ, inquit, inuenerunt; hac ad equorum pascua vti: materiam esse laurum detracto cortice; nam exempta medulla acutum reddere sonum & equorum celeritati conuenientem. Præterea quod Aelianus de Lybicis equis scribit, inuenio etiam de equis Mysiæ, apud eundem ipsum Aelianum. Apud Mysos, ait, cùm equinum genus coit, quidam velut hymeneum quendam nuptijs præcinunt, & cantus suauitate permulsæ equæ grauidæ fiunt, & formæ pulchritudine, eximios pullos ex sese pariunt. Iam verò è contrario libidinem aliquoties in salacissimo hoc animante inhibere cogimur; nam alioqui robur corporis absumitur, vt ostendit diuinus poëta, dum canit:

3. Symp. q. 5

Hippophorbum quid.

Libido vt frenetur & extinguatur.

Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere amoris
Siue boum, siue est cui gratior vsus equorum.

Tolli autem hoc fastidium Varro & Columella docent, si ad equarum naturalia mares naribus admoueantur. Adhæc aliquot regionibus, vt ex Columella diximus, tanto coëundi ardore fæminæ flagrant, vt etiam si mas desit, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ Venerem vento concipiant. Quæ poëta (inquit idem Columella) licentius dicit:

Continuoque auidis vbi subdita flamma medullis
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis
Exceptantque leueis auras; & sæpe sine vllis
Coniugijs vento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos; neque Solis ad ortus:
In Boream, Caurumque, aut vnde nigerrimus Auster
Nascitur, & plunio contristat frigore cælum.

Cùm sit notissimum etiam in sacro monte Hispaniæ, qui procurrit in Occidentem iuxta Oceanum, frequenter equas sine coitu ventrem pertulisse, fœtumque educasse, qui tamen inutilis est, quod triennio priusquam adolescat, morte absumitur: quare, vt dixi, dabimus operam, ne circa æquinoctium vernum equæ desiderijs naturalibus angantur. Hactenus Columella: sed verumne an falsum sit, ita vento concipere, alij astruunt, alij negant; Ex affirmantibus est M. Varro: *In fœtura* (inquit) *res incredibilis est in Hispania, sed est vera, quòd in Lusitania ad Oceanum in ea regione, vbi est oppidum Olyßipo monte Tagro, quædam è vento concipiunt equæ, vt hic gallinæ quoque solent, quarum oua hypanemia appellant: sed ex his equis qui nati pulli, non plus trienniũ viuunt.* Vbi pro Tagro legi debet sacro, vt ex allatis Columellæ verbis optimè restituit Scaliger iunior in suis notis. Affirmat etiã Plinius & Solinus, constare dicentes in Lusitania circa Olyssiponem oppidum & Tagrum amnem, equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum idque partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere. Albertus quoque ex Auicenna, cum equæ proprium esse dixisset, pede aut coxa aliquantulum recalcitrare, cùm desiderat coitum; addit, & hoc modo aperit vterum, hauritque eo meridionalem aut septentrionalem ventum, quo plurimum delectatur. Scribit etiam Auicenna senem quendam fide dignum, natum in insula cui Arabicum nomen Dealtufa, sibi narrasse, quod equa Arabica illic concepto vento non cessarit currere per desiderium coitus, donec octo leucas emensa fines insulæ attigit. Homerus itidem hoc non impossibile existimans neque incredibile hominibus, visum esse ait equorum subuentaneorum genus. Ait enim Boream adamasse Troicas quasdam equas, easque impleuisse semine, genusque equorum inde procreatum celerrimum, vt suprà ex eo recitauimus. Et Silius Italicus:

An ex vento concipiãt.

Lib. 3.

Hic adeò cùm ver placidum, flatusque tepescit
Concubitus seruans tantos grex prostat equarum

A *Et Venerem occultam genitali concipit aura:*
Sed non multa dies generi, properatque senectus
Septimaque his stabulis longissima ducitur ætas.

Diuus Augustinus idem & in Cappadocia scribit contingere. Sed & Aristoteles equas scribit ἐξανεμοῦσθαι, cùm innuit ex vento concipere, Gaza vertit euentari: Equæ, inquit, itaque equiunt: vnde vocabulum id ab hoc vno animali trahitur, maledicto in mulieres libidinosas. Necnon euentari per id tempus dicuntur: quapropter in Creta insula equos admissarios nimimè à fæminis semouendos censent. Cùm verò ita affectæ fuerint, currunt relicta societate: simile hoc vitium est, quod subare in suibus dicitur. Currunt non in Orientem aut Occidentem versus, sed ex aduerso Aquilonis aut Austri, nec appropinquare quenquam patiuntur, donec vel defatigatæ desistant, vel ad marem deueniant, tum aliquid emittunt, quod hippomanes appellatur. Hinc Virgilium accepisse, quæ suprà citauimus, ostendit Petrus Victorius. Eos verò qui per os in ventum obuersum apud poëtam, equarum naturalia intelligunt, eos errare putat Pontanus. Rabicanum celerrimum equum similiter Lud. Ariostus absque patris opera conceptum fingit, sed ex igne & vento:

Euentari quid.

Lib. 7. Var. Lect. cap. 6.

B
Questo è il destrier che fù del Argalia
Che di fiamma e di vento era concetto
Et senza fieno & biada si nutria
Da'l aria pura, e Rabican fù detto.

E contrario equas ita in Lusitanis Fauonio spirante concipere falsò à compluribus proditum existimat Iustinus, fabulasque vocat, quæ ex equarum Lusitaniæ natæ sint fæcunditate, pedumque & cursus pernicitate. Equidem & Aristoteles alicubi equum ijs animantibus annumerat, quæ nisi per coitum generant. Quam ob causam (inquit) animantium alia non solùm coitu, sed etiam sponte naturæ procreantur; alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo, vt equus. An quòd etsi non aliam ob causam, tamen quod alijs gignendi tempus breue statutum est, itaque fieri non potest vt tempus quod vim obtinet generandi, amplificetur prorogeturque, sed temporum vicissitudine commutationeque vt procreentur, contingit: Alijs multò generatio ampliari solet: Etenim vel anno vel decem mensium spatio confici assolet: Quapropter vel nullo pacto vel ex coitu procreentur illa necesse est. Fit etiam in equorum genere, vt habemus apud eundem Aristotelem, vt aliæ omnino steriles sint; aliæ concipiant quidem, sed edere nequeant: cuius rei indicium aiunt, quòd fœtus circum renes alia quædam specie propemodum renum, ita continet, vt rescissus quatuor renes habere videatur. Vt autem in sterili equa conceptio promoueatur, paulò antè ex Hippocrate recensui. Quidam præcipiunt (quod etiam dictum est) admissarium saginari, vt hac sagina hilaris plurimis fæminis sufficiat, veruntamen ex Columellę præcepto nec minus quàm quindecim, nec rursus plures quàm viginti vnus debet implere. Palladius æqualem omnibus numerum adhiberi posse negat, sed æstimatis viribus vniuscuiusque admissarij, submitti vult pauca vel numerosa coniugia. hæc. n. rem efficere vt admissarijs non parua ætate durare possint. Iuueni tamen equo & viribus formaque constanti non amplius quàm duodecim vel quindecim debere admitti, cæteris pro qualitate virium suarum Lucienus quoque apud Varronem tradit: *Ego quoq; adueniens aperiam* (inquit) *carceres & equos emittere incipiam, nec solùm mares, quos admissarios habeo, vt Atticus singulos in fæminas denas, è queis fæminas Commodius Equiculus vir fortissimus etiam patre militari iuxta ac mares habere solebat.* Aristoteles tamen, vt antea recitauimus, tricenas fæminas & paulò etiam plures, singulis maribus dari asserit. Cui conceptus indicium est, cùm menses cessarunt, spatio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id (inquit) percipere difficile est, nisi quis iamdudum secutus, assuetusque admodum sit. Absyrtus an conceperit equa, hoc periculo constare asserit: si semel subacta marem postea respuerit, post dies denos rursus concilientur: quòd si ne tunc quidem equum exceperit, secernenda erit ceu iam grauida. Varro etiam quoad satis sit admitti, ipsas significare ait, quòd se defendant. Plinius annotauit, equas cùm concepere, colorem ilico mutare rubriore pilo, vel quicunq; sit pleniore: hocque argumento desinere admittere etiam volentes. Idem testatur equas solas animalium à coitu currere ex aduerso Aquilonum Austrorumúe, prout marem aut fæminam concepere. Africanus verò si quispiam marem nasci velit, equam obijci iubet, cùm Aquilonius inspiret ventus: si fæminam fingi sit in animo, cùm Auster perflat. Vbi admissarius equam superuenerit, (inquit idem) certis signis comprehendere licet, quem sexum generauerit: quoniam si parte dextra desiliuit, marem seminasse manifestum est, si læua, fæminam. Democritus verò etiam nostri arbitrij esse æstimat, vt vel fæmina vel masculus concipiatur: præcipit enim, vt cùm progenerari marem velimus, sinistrum testiculum admissarij lineo funiculo, aliove quolibet obligemus, cùm fæminam dextrum: idemq; in omnibus penè pecudibus (inquit Columella) faciendum censet. Inuenio marem edituram equam si submittatur tertio ante plenilunium die; fæminam si tertio post plenilunium. Sunt etiam

Lib. 44.
Lib. 10. Probl. 64.

Equæ non omnes generant.

C

Quot equę vni equo sufficiant.

Conceptus signa.

D

Vt mas concipiatur, & vt fæmina.

Vt color pro arbitrio acquiratur.

etiam inquit Absyrtus, qui rerum perpulchrarum studiosiores, asinum, equum aut alium quemuis admissarium, huius coloris vestimento contegunt, quem futuram pullationem referre velint. Siquidem qualem vestitu colorem ij mentientur, in talem enata progenies degenerabit. Simile quid alibi etiam ex Oppiano scripsimus, nonnullaque cosmetica addidimus, quibus color pro arbitrio nostro inducitur. Si admissarijs similes omnino fœtus edat, iustam dicere licebit: nam Aristoteles lib. 2. Politicorum cap. 3. & 7. Hist. cap. 6. ita vocatam fuisse scribit in Pharsalia quæ semper similem equo cui coniuncta fuerat, partum reddebat. A coitu ad cursum mox adigenda est equa, ne genitalem vrinam profundat. Cùm conceperit, Varro videndum esse ait, ne aut laboret plusculum, aut ne frigidis locis habeatur, algorem enim maximè prægnantibus obesse. Itaque in stabulis fugienda esse humida, amandam siccitatem, clausa habenda ostia & fenestras, & inter singulas à præsepibus interijci debere longurios, qui eas discernant, ne inter se pugnare possint. Ad hæc neque impleri cibo vult, neque esurire etiam. Columella verò largo pastu firmari cupit, & si frigore hyemis herbæ defecerint, tecto contineri, nullo aut opere aut cursu exerceri, neque frigori committi, nec in angusto clausoue, ne aliæ aliarum conceptus elidant: quòd hæc omnia incommoda fœtum abigere queant. Vult similiter Virgilius.

Iusta equa.

In prægnantibus quæ obseruanda.

E

Non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris
Non saltu superare viam sit passus: & acri
Carpere prata fuga, fluuiosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant: & plena secundum
Flumina; muscus vbi, & viridissima gramine ripa:
Speluncæque tegant: & saxea procubet vmbra.

F

Russius verò grauidas à maribus separari, mox ita curari præcipit, vt neque macilentæ nimis, nec obesæ euadant, sed inter vtrumque habitum mediocres. Vterque enim si immodicus (inquit) fuerit, vt vel abortus fiat, aut infirmior, aut minor fœtus, in causa est. Cæterùm vt quidem istiusmodi præcepta summoperè laudo, ita contrà inuenio nonnullis equabus grauidis labores etiam maximos nihil obfuisse, id quod etiam annotauit Plinius his verbis: *Nec impedit quasdam ob opere, falluntque grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus.* Sed conceptionis tempus distingui etiam potest, ita vt vbi recens est, regulæ istæ sint diligenter obseruandæ, mox verò firmiter hærente fœtu, non item. Nam & Scythæ referente Aristotele equabus grauibus equitant, cùm primùm se mouerit fœtus & nimirum eam proficere (inquit) ad partus facilitatem arbitrantur. Anatolius rerum peregrinarum obiectu abortum facilè contrahi scribit, ideoq; cauendum ne pabuli mutatione tententur, neque infestentur aquarum insuetarum nouitate. Abortus autem non vna causa est. Aristoteles tradit, & multi ex eo, abortire equam odore fungi fumigantis lucernæ extinctæ, id quod mulieribus quibusdam contigisse etiam certum est. Si cum equa ex equo prægnante coierit asinus, fœtus iam conceptus corrumpitur testante eodem. Plinius conceptum ex equo si sequatur asini coitus, abortu perimere scribit: non item ex asino equi. Aristoteles causam reijcit in asinini seminis frigiditatem: & aliàs, equi genituram (inquit) corrumpit asinus: sed equus asini minimè, cùm equa iam asini initu conceperit. Ait etiam, cùm equus cum asina, vel asinus cum equa coierit, multò magis abortum consequi, quàm si vnigenæ inter se iungantur: verbi gratia equa cum equo, aut asina cum asino. Vtraque equa scilicet & asina annum vterum ferunt, vt & idem Aristoteles prodidit, idque Varro etiam, Columella, Plinius alijque asserunt. Duodecimo mense die decimo aiunt nasci, inquit idem Varro, quæ post id tempus nascuntur, ferè vitiosa atque inutilia existunt. Absyrtus tamen equam scribit vterum gerere vndecim mensium decemque dierum curriculo. Mares citiùs in vtero quàm fœminæ perficiuntur, notante Aristotele, quare etiam pariendi tempus determinatum esse nequit. Facillimè autem omnium quadrupedum equam parere testatur, & cùm cæteræ quadrupedes iacentes parere soleant, hanc cùm tempus pariendi appropinquauerit, erigere se, stantemque emittere partum, (hoc & Plinius notauit) parere autem magna ex parte singulos, sed gemellos quoque aliquando: vacare admodum à purgamentis in partu: minimumq; emittere profluuium sanguinis, videlicet pro corporis magnitudine: cùm peperit, statim secundas deuorare, atq; etiam quod pulli nascentis fronti adhæret, hippomanes dictum, de quo suprà. Eumelus author est cùm tardiùs pullitium enititur, continuò egerituram si comprehensas leniter nares constrinxeris. Cur verò tardiùs quàm homo pariat, alibi Aristoteles causam esse ait vteri duritiam, quo modo enim sitiens ager haud citò suas stirpes enutrit: sic durior vulua equarum in formando nutricandoque suo fœtu remoratur. Sed hac de re antea etiam scriptum est. Quærit etiam cur monstra paruæ quadrupedes pariant, homo autem grandesque animantes omnes minus, vt equi & asini? An quod paruæ (inquit) vt canes, sues, capræ, oues, longè sunt fœcundiores quàm grandes: illarum enim aliæ omnino singulos pariunt, alia magna ex parte. Monstra autem tum confici solent, cùm plura semina inter

Labores in grauidis non obesse.

G

Abortus causæ.

Quamdiu vterum ferant.

H

Equæ partus facilis.

Li. 10. Prob. Cur tardiùs quàm mulier pariat.

Cur magna animantia raro monstra pariant.

A inter ſe cohæreſcunt, confunduntur que, vel cùm prodeunt ex mare, vel cùm ſe in fæmina permiſcent, vnde aues etiam monſtra edere poſſunt. Oua namque vitello pariunt geminato. Monſtrum autem ex geminatis illis conſiſtit, quorum vitelli nulla interiecta membrana diſtinguuntur. Hæc ille. Cæterùm cùm in monſtrorum mentionem inciderimus, hoc potiùs quàm alio loco libet obiter meminiſſe, reperiri in equino quoque vt in hominum genere, in quibus vtriuſque ſexus membra ſunt conſpicua. De Nerone legimus equas habuiſſe hermaphroditas ex agro Treuerico quas carpento ſuo ſubiuges oſtentabat, ceu planè viſenda res eſſet, inquit Plinius, principem terrarum inſidere portentis. Teſtatur & Cardanus equum ſe vidiſſe androginum. Is erat (inquit) Principualli Vicecomitis: Vnum habebat tantùm teſtem proprio loco, cum mammis tumidis, vt equæ habent, inde vuluam proprio loco, & ex vulua penis emittebatur. Hinniebat ad equas, & forma maſculina erat, promptus & erectus capite, craſſiore autem corpore, colore griſeo, (vt vocant,) caput magnum; penis non maior palmo, cùm illum exereret. Emptus aureis triginta ſex. Certum erat, cùm auerſo eſſet pene, coire illum non poſſe.

Equi hermaphroditi.
Lib. 11 c. 49
Li 7. de Var. rer. c. 33.

B

V O X.

De equi voce Latini hinnire, & adhinnire dicunt; ipſam verò vocem hinnitum: Græci χρεμετίζειν, ἐπιχρεμετίζειν, & χρεμετισμὸν, vt ſcribit Iulius Pollux agens de vocibus animalium: addens quibuſdam equorum vocem dici quoque φρυμαγμὸν, eoſque φρυμάττεσθαι, omnes verò dicere equos φρυάττεσθαι. Interpres Rodulphus Gualterus Tigurinus φρυμαγμὸν vertit fremitum, φρυμάττεσθαι fremere, φρυάττεσθαι frendere. Fremere quidem de equis Latini dicunt, frendere quod ſciam nunquam. *Ex fremitu equorum* (inquit Cæſar) *illata ſuſpicione.* Virgilius:

——— *Equorum ardeſcit fremitus*, & alibi.

Poſcit equos, gaudetque tuens ante ora frementes.

Hinnire.
Hinnitus.
Fremere.
Fremitus.

φρυμάττεσθαι aliàs apud Pollucem ſcribitur per iota, vbi equinæ vocis ſynonyma recenſet: ἵππος φρυάττεται, χρεμετίζει. χρεμετισμὸς, φρύαγμα, φριμαγμὸς: Ἆσθμα, πνεῦμα, φύσημα, καὶ γαυρίαμα καὶ αὔχημα, φριμάττεσθαι, φυσᾶν, ἀσθμαίνειν, ἔκπνειν, γαυριᾶν, καὶ τὰ ὅμοια. Atque ita potiùs ſcribendum eſſe Suidas & Heſychius oſtendunt. Pollux verò mox φριμαγμὸν & φριμάττεσθαι
C magis proprium caprarum eſſe dicit, & Ammonius de differentijs vocum φρυάττεσθαι equi eſſe ſcribit, φριμάττεσθαι hirci & φριμάγμὸν dici quaſi φρυμαγμὸν, innuens non ſcribi quidem per ypſilon, videri tamen à φρυάττεσθαι deduci abundante ſcilicet μῖ, vt & apud Etymologum videre licet. Oppianus equos vocat χρεμέθοντες pro χρεμετίζοντες: quanquam & χρέμω & χρεμέθω inueniantur. Heſychius & Varinus χρεματίσαι exponunt κράξαι, vt (inquiunt) equus, χρεμετισμὸν verò equorum vocem. Sed apud eoſdem alia itidem vocabula pro χρεματισμῷ id eſt equi voce leguntur, vt βρόχαλος, μιμιγμὸς, quod poſtremum per onomatopoëiam factum apparet. De mutatione verò vocis hæc legimus apud Ariſtotelem: Equorum etiam voces (inquit) differre palam eſt, fæminæ enim ſimul ac natæ ſunt, vocem exiguam mittunt ac tenuem: mares exiguam quidem & ipſi, ſed pleniorem tamen & grauiorem quàm fæminæ & indies maiorem reddunt. Bimus cùm eſt, atque inire incipit, vocem magnam grauemque mas mittit: fæmina maiorem quàm antè & clariorem vſque ad vigeſimum ætatis annum magna ex parte: ſed ab hoc tempore imbecilliorem tam mares quàm fæminæ reddunt. Qui nunquam in aliorum equorum turba hinnit, hunc mutum eſſe ſcribit Mizaldus ex Cardinale Simoneta. Inuenio apud Hippocratem vel quicunque
D ille eſt in libro de ſacro morbo, ſi quis acutiorem aut concitatiorem vocem emitteret, equo fuiſſe aſſimilatos, & Neptunum vbi ægrè haberent, cauſam morbi eſſe crediſſe.

Vocis mutatio.

ÆTAS.

EQVI authore Plinio viuunt annis quinquagenis, equæ minori ſpatio: Ariſtoteles verò maribus propter coitum vitam breuiorem attribuit in hæc verba. Vita equorum plurimis ad decimumoctauum atque etiam viceſimum annum, ſed nonnulli etiam quinque & viginti atque triginta egerunt, & ſi cura diligenter adhibeatur, vel ad quinquaginta protrahitur ætas. Longiſſima tamen vita in pluribus ad trigeſimum annum, quod magna ex parte fieri nouimus. Fæmina magna quidem ex parte quinque & viginti annos viuere poteſt, ſed iam nonnullæ etiam quadraginta vixere. Minus temporis mares viuunt quàm fæminæ propter coitum, & qui domi aluntur,

Quot annos viuant.
Maſnè an fæmina diutius viuat.

minus

minus quàm gregarij. Hæc ille, & rursus: Coëunt mares ad annos tricenos ternos: fœminæ ad quadragenos: ita vt per totam ferè vitam coitum equis seruari eueniat. Viuit enim magna ex parte mas annos circiter quinque & triginta, fœmina plusquàm quadraginta. Iam & quinque & sexaginta (septuaginta, Athenæus & Plinius) annis equum vixisse proditum est. Hæc eadem verba leguntur etiam apud Athenæum, citata tamen ex epistola Epicuri. Albertus quoque refert, se à quodam audiuisse milite, quod equum habuisset, qui sexagesimum annum excessisset, semper tamen belli vsui aptus fuisset. Et August. Niphus testatur se ex equisonibus Ferdinandi primi intellexisse, fuisse in regio stabulo septuaginarium equum. Plinio astipulatur Solinus: *In huiusce (inquit) animalis genere ætas longior maribus: legimus sane equum adusque annos septuaginta vixisse. Iam illud non venit in ambiguum quod in annum tertium & tricesimum generat, vtpote qui etiam post vicesimam mittantur ad sobolem reparandam. Notatum etiam aduertimus Opuntem nomine equum ad gregariam Venerem durasse in annos quadraginta.* Hactenus Solinus: cæterùm Opuns oppidum est Euboiæ, à quo Opuntius sinus dictus est. Habet autem ista ex Aristotele, qui equum (vt suprà diximus) apud Opuntem annos quadraginta natum coire potuisse scribit, si priores pedes attollerentur. Quare sic videtur legendum in Solino: *Notatum etiam apud Opuntem nomine, equum ad gregariam Venerem &c.* Russius verò tradit, equum si diligenter curetur, & mediocriter equitetur, ita vt non nimio labore exhauriatur, vt plurimùm ad vigesimum vsque annum in vigore suo permanere. Differt autem ætatis tempus pro regionis diuersitate: authorem enim habemus Vegetium ætate longæuam esse Persis, Hunnicis, Epirotis ac Siculis: breuiorem Hispanis ac Numidis. De equis in Lusitania ex vento conceptis, quorum vita triennium non excedit, suprà dictum. Ætatem autem non tantùm ex dentibus, sed alijs etiam signis oportere agnosci monet idem Vegetius, ne velamentis imperitiæ subeamus (inquit) incommodum, vel curantes ægrotantis ignoremus ætatem: quia sicut hominibus, ita & equis, aliud conuenit cùm iumenta sunt feruida, aliud cùm senectute iam frigida. Quomodo ex dentibus ætas dignoscatur, & nunquid tutum inde accipiatur inditium, suprà in dentium mentione, aperuimus. Hic alias notas adferemus: nam non ab illis solùm peti debent, vt & Anatolius attestatur: qui nonnullos ait à maxillis annos explorare: ipse verò hanc notam ponit: Si cutis à corpore reliquo non ægrè diducta, trahentemque manum sequens, perquàm facilè suam in sedem resilit, equi iuuentam denunciabit. Si verò leuata cutis seipsam carni tardiùs agglutinat, senectutem testabitur. Vegetius plerosque ait asserere domitis & freno assuetis animalibus rugas quæ in labris sunt superioribus, computandas, ita vt ab angulo, vbi cœperit morsus, incipientes vsque ad extremum labrum perueniamus: quia annorum numerum, rugarum (numerus) inquit, ostendit. Postremò rugarum multitudine, tristitia frontis, deiectione ceruicis, pigritia totius corporis, stupore oculorum palpebrarumque caluitie senectus ipsa se prodit. Aristoteles etiam in libro de coloribus, animalia quæ in senectute albescunt, vt equi & canes, omnia ex natiuo colore in album mutari asseuerit διὰ τὴν ἀτροφίαν, id est propter ablatam nutritionem, vbi in vulgaribus codicibus legitur perperam δία τὴν εὐτροφίαν. Est & hoc à veteribus vt annositatis indicium proditum citante Camerario, si contracta armorum pellis lentè explicetur: sed hoc de pelle maxillarum (inquit) scripsit Aristoteles: Dixit equidem philosophus ætatem quadrupedum cognosci, si cutis prætenta maxillis detracta, mox relaxata illico in suum redeat locum, idque indicium esse iunioris, contrà si rugata maneat, veteris. Inuenio & ex tota cute tracta ætatem sciri: in iuuenibus ad suum statim locum redire extendique: in senibus autem non item. Palladius prouectioribus tempora cauari, supercilia canescere, dentesque prominere ait. Sunt denique qui ex iuncturis caudæ iudicent, vbi ætas non amplius ex dentibus innotescit. Equæ teste Plinio quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito. Addit Aristoteles pòst annis sequentibus totidem crescere in corpulentiam, & ad viginti vsque annos pergere proficiendo: verùm celeriùs fœminas quàm mares perfici: quanquam in vtero mares quàm fœminæ citiùs, quemadmodum etiam homines: idemque vel in cæteris animalibus quæ pariunt plura, fieri solere. Qui ætate minores sunt, vt labores sustinere non possint, Homerus ἀταλὰς πώλυς vocat, adultos & laboribus aptos πολύτλήτυς & τάλανες, vt citat Varinus. Idem Homerus equas Eumeli colore, ætate & magnitudine, figuraque dorsi per omnia similes describit hoc versu:

Ὄτριχας, οἰετέας, σαφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας, id est,

Similes pilo, coæuas, velut ad perpendiculum tergo æquales.

Lucretius equos scribit tertio ferè ætatis anno florentissimos esse, hocque potissimùm argumento probat Centauros neutiquam ex equis fuisse conceptos, quòd Centaurus etiamnum puer sit, & vix materna vbera relinquat, cùm iam equus florem ætatis amisit.

Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus; puer haudquaquam: quin sæpe etiamnum
Vbera mammarum in somnis lactantia quærit:

Solinus correctus.

Aetatis diuersitas pro loci diuersitate.

Aetatis equorum signa.

Quandiu crescant.

Iliad. B. Equæ Eumeli.

Centauros non esse equorum prolem.

Post

A

Post vbi equum validæ vires ætate senecta
Membraque deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris æuo florente iuuentus
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne fortè ex homine & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse.

GRESSVS.

DE incessus equorum differentijs suprà dictum est, nec aliud apud veteres reperio, nisi quòd cùm incedunt equi, sonitum edunt, pedibus videlicet terram pulsantes; vnde sonipedes Latinis, Homero ὑψηχέες quasi altisoni, aut altum clarumque sonum edentes, & in eodem sensu ὑψαύχενες dicuntur, vt ostendit Eustathius. Cardanus causam quærit, atque etiam reddit, cur homines cadant facillimè & frequenter descendendo, ascendendo minimè: equi pari fermè periculo in vtroque versentur. Cùm homo (inquit) descendit, nititur in inferius, si labatur pondus corporis, cum nixu iungitur, ideoque homo maximo impetu præceps agitur in inferna: at ascendendo cùm nixus sit ad superiora, etiamsi labatur, corporis pondus à nixu & viribus continetur, atque adeò non facilè ruit: equi tamen quoniam poplites non adeò flectere possunt, ascendendo longè magis fatigantur quàm descendendo, ideoq; lassi & faciliùs labuntur, & lapsi maiore cum impetu ruunt, descendendo autem magis obnituntur contra pondus, quòd quatuor habeant crura ideo faciliùs homine labuntur, dum ascendunt, rariùs verò illo dum descendunt. Boues tutiùs equis per montes incedunt, quod pede sint latiore & vngula humiliore atque diuisa & lentiùs eant: sic vt bos pedem vt B. Hieronymus testatur, posteriorem non prius eleuet, quàm priorem fixerit.

Cur dicantur sonipedes.
Lib. 13. de Var. rer. c. 63.
Equi cur & ascendendo & descendendo facilè cadant.
Boues cur facilè per montes incedant.

B

CIBVS. POTVS.

C

QVIBVS cordi est (inquit Columella) educatio generis equini, maximè conuenit prouidere authorem industrium & pabuli copiam: quæ vtraque vel mediocria possunt alijs pecoribus adhiberi: summam sedulitatem & largam satietatem desiderat equinum pecus. Equidem pabuli cura neglecta fit, vt generosissimus equus pereat ac corrumpatur, & mediocris prorsus inutilis fiat: contrà futiles exiguique admodum pretij sæpenumerò illa ipsa cura exquisita & assiduo respectu, ad non spernendum vsum, mediocres autem ad præstantiam quoque nonnunquam perducantur. Quod & ipsum poëtas veteres indicasse arbitratur Camerarius, cùm Neptuni progeniem Arionem vel nescio quem alium, fecere nasci de Cerere. Quo quis non videt significare illos voluisse de bono pastu equos ad diuinitatem propemodum quandam euadere solere. *Equus* (inquit Plinius) *quia frugibus victitat inter animalia sapientissima censetur.* Frugibus tamen solis non vescitur, sed & herbis etiam, vt testatur Aristoteles, & nulli non notum est. Hippocrates boum & equorum cibos ex terra nascentia vocat his verbis: Quin vt rem altiùs expendamus, neque ipsam sanorum diætam ac alimoniam qua nunc vtuntur, inuentam fuisse censeo, si suffecisset homini idem cibus ac potus qui boui ac equo, veluti sunt ex terra nascentia, fructusque (verendum ne fruges scribendum sit, sed & fructibus equi bouesque vescuntur,) ac herbæ & fænum: Ex his enim nutriuntur & augescunt & illæsi degunt, non indigentes alia diæta: quanquam ego sanè ab initio hominem tali victu vsum esse putem. Fruges aliæ spicatæ, siue vt Ausonius loquitur, spiceæ sunt, vt frumenta, vt triticum, zea, hordeum, auena, aliæ paniculatæ, vt panicum, milium, quales equis exhiberi non solent, licet apud Indos ex esu mahiz plurimum adipis corpori adijciant. Herba item vel recens, vel arida, quæ tunc fœnum dici solet: & ex frugibus stipulæ collectæ in eundem vsum conseruantur. In herbarum quibus equi aluntur, enumeratione primò occurrit gramen, quoniam non solùm certam herbam quam ἄγρωστιν Græci vocant, denotat, sed aliàs etiam ex quibus fœnum cogitur, id quod in primis ostendit Ouidius, dum ait:

Lib. 7. c. 27.
Equi educationi quæ necessaria.
Li. 22. c. 25.
Lib. de vet. med.
Frugum diuisio.
Gramen quid.
Lib. 5. de Trist. eleg. 13.

D

Fertilis assiduo si non renouetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.

Et Virgilius: --------*Nulla neque amnem* *Egloga 5.*
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Idem

Iliad. 22. Idem & hoc Homeri de dracone:

Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα, reddidit ſic:
Qualis vbi in lucem coluber mala gramina paſtus, &c.

Lib. 2. de Finib. Cicero: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium putas eſſe poſſe quàm ſi tua ſint Puteolis gramina.* *Gramen natiuus equorũ cibus.* Gramen autem ſiue herbam, natiuum equorum cibum eſſe poëtæ innuunt paſſim: Ouidius de equis Diomedis regis, qui humanis carnibus eos alebat:

In Ibin.
Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis,
Impius humano viſcere pauit equos.

In Agamemn. Seneca Tragœdus de iiſdem:

Egit Treicium gregem, Quem non Strimonij gramine fluminis
Hebrique ripis pauit Tyrannus Hoſpitum dirus; ſtabulis cruorem
Præbuit ſæuis &c.

Item Claudianus in præfatione libri ſecundi de raptu Proſerpinæ.

Sed poſtquam Inachijs Alcides miſſus ab Argis
Thracia pacifero contigit arua pede.
Diraque ſanguinei vertit præſepia regis
Et Diomedæos gramine pauit equos,
Tum patriæ feſto lætatus tempore vates,
Deſuetæ repetit fila canora lyræ.

Eſt vbi ita ſe gramine implet equus, vt præ nimia repletione, modum ſibi præſcribere ignarus pereat: quod non ineleganter ſic expreſſit Andreas patritius & academicus Florentinus:

Præcipites timui ſaltus rupeſque pereſas
Aut miſerum triſti poſſe perire fame.
Pabula non timui pingui lætiſsima campo
Quæ rupto cauſam ventre dedere necis.

Lotus. Inter herbas modò pratenſes quibus equi potiſſimum delectantur, præcipua eſt quæ lotus nuncupatur, officinæ melilotum dicunt, in Italia alicubi trifolium caballinum. *Odyſſ. δ.* Telemachus Menelao quos ſibi donauerat, equos relinquit apud Homerum, quod cùm aſpera eſſet Ithaca equiſq; alendis inidonea, Menelaus verò latis imperitaret agris, in quo copia eſſet loti; *Cur cyperũ loto coniunxerit Homerus.* Addit autem poëta & cyperi, vt riguos eos agros fuiſſe indicaret, quibus hoc genus animalis quam maximè delectatur: *Equorum gregibus* (inquit Columella) *ſpatioſa & paluſtria, necnon montana paſcua eligenda ſunt rigua, nec vnquam ſiccanea, vacuaue magis quàm ſtirpibus impedita frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundantia. Vulgaribus equis paſsim maribus & fœminis paſci permittitur.* Addidit item triticum, Zeam & album hordeum, vt nihil quoad cibum apud Menelaum deeſſe indicaret. Achilles verò qui omnia medicinæ præcepta à Chirone præceptore didicerat, equis ſuis in ocio degentibus, atque ideo pedum & articulorũ doloribus obnoxios lotum præbet & apium, quòd huic affectui egregiè opitulatur. Eandem laudem in nutriendis equis habet quæ vocatur à Media regione medica. Medica herba (inquit Strabo) quæ præcipuè equos nutrit, in Media abundat. *Medica.* Cæterùm in hac obſeruandum quòd teſte Ariſtotele prima falx vitio datur, & cùm fœtida aqua rigatur, incommoda eſt. Quater autem rectè, interdum ſexies, vt tradit Columella demetitur per annum. Ad maciem equorum nulla res tantum, quantum illa prodeſt. Quæ ſit vera medica, & nunquid illa ſit quæ apud Hiſpanos alfalſa vocatur, & ſumma diligentia propter pecora colitur, diligenter examinabo in plantarum hiſtoria: nunc hoc dixiſſe ſuffecerit, Hiſpanicam vocem proximè accedere ad Arabicam alfaſafat, ſic enim nominatur ab Auicenna in capite de Cot: pro qua voce etiam legitur alaſelet, & aliſtiſcat: Bellunenſis aleſfeſt & faſfaſa eandem eſſe ſcribit: faſfaga autem eſt trifolium quod datur equis ſaginandis, ſimile ſulæ, vt vetus Auicennæ gloſſographus interpretatur: Sullam verò Syluaticus arthriticam, vel ſecundum quoſdam herbam ait eſſe dulciſſimam & gratam equis, qua Calabri equos ſaginent, Alaſfeſt authore Ebenbitar eſt vox Perſica, idemque ſignificat quod faſfaſa, quæ eſt (inquit Andreas Bellunenſis) ſpecies trifolij, quod datur equis ſaginandis & in Syria eſt pabulum omnium pecorum: ſiccum appellant cot, recens alrathbe. *Alfaſafat. Alaſelet. Aleſfeſt. Faſfaga. Sulla. Cot. Alrathbe. Cytiſus. Li. 13. c. 24.* De cytiſo hæc ferè Plinius: *Vtilitas quæ eruo ſed ocyor ſatietas, perquam modico pingueſcente quadrupede, ita vt iumenta hordea ſpernant:* Et mox: *Datur animalibus poſt biduum ſemper; hyeme verò quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia.* Columella equo abundè eſſe ait cityſi viridis pondo xv. Sed antequam vlterius procedamus, in equino cibo obſeruabimus, animantis præſtantiam, locum in quo degit, anni tempus, ætatem, corporis habitum, ſexum. *Quæ in cibo obſeruanda.* Locus duplex, prata nimirum, & ſtabulum. In pratis eas amat quas diximus, ab alijs tamen minimè abſtinet. Domi paſcetur arido fæno, vel etiam ſtramento, Equus (inquit Ruſ-

ſius)

A ſius) edat fænum, paleas, herbas, hordeum, auenam, quæ ſunt naturales & proprij ſemper equorum cibi. Si tamen equus ſit iuuenis herbis & fœno cum hordeo vel alio ſimili vel ſine hordeo paſcatur ſufficienter: quoniam herbæ & fænum ventrem dilatant & corpus, & humiditate ſua alunt augentque. Nam cùm omne animal natura humidum ſit, equus in omni ætate reficiendus eſt humidioribus herbis. Vbi iam adultus & labori idoneus fuerit, ſiccioribus alimentis mediocriter vtatur, vt paleis & hordeo & ſimilibus. Paleæ quidem cùm ſicciores ſint, equum non facilè obeſum reddunt, ſed in habitu mediocri conſeruant, & robur addunt. Nam dura cùm diſſoluantur ægrius, vires diutius fouent; tenera & mollia non item. Nemeſianus quoque paleis tantùm & hordeo alendos indicat, inquiens:

Cibus proprius.

Paleæ.

Inde vbi pubentes calamos durauerit æſtas,
Lactenteſque vrens herbas ſiccauerit omnem
Menſibus humorem, culmiſque armarit ariſtas,
Hordea tum paleaſque leues præbere memento.

Quantoperè autem hordei eſu delectentur, indicat Plautinus ille, qui ferenti ſe minatur, his verbis:

B *Demam iam tibi de hordeo, tolutim ni badiſas.*

Hordeo vt delectentur.
In Aſinaria.

Menelaus autem apud Homerum ſolutis Telemachi equis, iam vix ad præſepe ligatis & ſudore adhuc madentibus album hordeum & Zeam apponi iubet. Idem & Achilles præſtantiſſimum ſuis equis obijciebat, vnde poſtpodum Achilleum id nuncupari meruit cùm apud Hippocratem, tum apud Ariſtophanem, necnon apud Theophraſtum, atque alios. Albertus Magnus hordeum & ſiliginem ideo probat, quòd minus quàm auena aut triticum inflet aut etiam ſpelta. Vtraque tamen Germania equos ſuos multò magis auena quàm hordeo enutrit; multoque plus ſemper abſumit auenæ ad iumentorum eſum quàm ad proprium. Alberto aſtipulatur Camerarius, Germaniæque morem illum improbat. Pabulum auenæ, ait, apud nos dari ſolet; etſi nonnunquam hordeum apponunt, idque exiſtimo ſi fieret crebriùs, futurum cum equorum bono: nam alit magis hordeum, & eſt minus, crudum id eſt, ἄπεπτον: & ſanguinem gignit tenuiorem. Cum autem hordeo equus connutritur, ἀκοσῆσαι pronunciatur, vt notum eſt ex hoc Homeri:

Auena.

Ὡς δ' ὅτε τις ςατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
Δεσμὸν ἀπορρήξας θείει πεδίοιο κροαίνων. id eſt,
C *Veluti cùm aliquis qui diu ſtetit equus hordeo paſtus ad præſepe,*
Vinculo rupto currit per campum terram feriens.

Iliad. ζ.

Gloſſematarij rationem reddunt, quòd hordeum Nicandro vocetur acoſte: quanquam apud Theſſalos cibaria omnia eo quoque vocarent nomine. At triticum modò quod attinet, Serapio citans Galenum equos cum edunt frumentum, nunquam ſine detrimento id facere ſcribit. Galenus certè, vbi Hector apud Homerum ita equos ſuos affatur:

Acoſte.
Triticum.

Ὑμῖν γὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν.
Vobis prioribus ſuaue triticum appoſuit,

Lib. 1. de Aliment. facult. c. 13.

De typhæ ſemine dicit intelligi, hanc enim equis paruum eſſe triticum, hancque abſque noxa mandere, triticum autem non item. Cæterùm hîc obſeruandum eſt ſtudium & cura Andromachæ de equis ſui coniugis, eos chariſſimè alentis, atque adeo cum potiore & maiore diligentia quàm proprium coniugem, quod ideo factum ab ea conijciunt docti, quia in ijs poſitam eſſe Hectoris ſalutem aut gloriam militarem ſiue in euitandis, ſiue in perſequendis hoſtibus intelligeret. Sic ergò eos aluiſſe, vt cùm ad pugnam deuenirent, robur & generoſitas eos non deficeret, quæ non parum incrementi ex optimis alimentis accipit: ideoque & vinum bibendum de-
D diſſe, vt mox patebit. Hoc itaque nunc ab ijs exigere Hectorem, cùm dicit, Νῦν μοι τὴν κομιδὴν ἀποτίνετον, id eſt, *nunc mihi pabulum rependite,* quod propriè eſt de hominibus, nam parentibus debentur & perſoluuntur alimenta quæ ab ijs accepimus, & hoc dici τὰ τροφεῖα ἀποδιδόναι. Nonnulli etiam πυρὸν non triticum ſed panem interpretantur, id quod improbari non poteſt, nam & vbique terrarum noſtra ætate multi equis partim vt reficiant, partim vt in labore perdurent, panem vel ſimpliciter, vel immerſum vino offerunt, & apud eundem poëtam equi Diomedis electum panem comedunt. Et in quibuſdam Angliæ locis panes tradunt ex leguminibus, vt fabis & piſis confici in hunc vſum: in Belgio ſecalitios potiſſimum in itinere præbent. Quin ex eodem Homeri loco diſcimus diuerſam eſſe & fuiſſe militarium equorum rationem & eorum qui vt in ſpatijs ſolis currant, aluntur, cùm hi præſcriptis quibuſdam pabulis vtantur, vt leuiores fiant, in illis armatum hominem vecturis, magis robur quàm ſummam pernicitatem quæramus. Iam verò hordeum ſimiliaque grana ſicca offerri ſolent, quod quidem laudo in ijs qui exercentur, ſed otioſis improbo. Eumenes enim rex equis ſuis obſeſſis, & exerceri commodè vel quantum neceſſarium fuiſſet, non potentibus hordeum obijciebat

Typhe.

Andromachæ ſtudium in alẽdis equis.

Panis.

Vt hordeum præbendum.

elixum, vt refert Plutarchus in eius vita, vt & conficeretur id citiùs & concoquerent meliùs. E
Madefacere pabulum (inquit Camerarius) quamuis plerique improbent, ratione tamen vt interdum hoc fiat, carere non videtur: sicut neque hoc improbandum, vt frustum panis præbeatur nonnunquam cum sale. Nam est pabuli magna ariditas, de qua vt equus siccitate laboret, facilè acciderit. Sed fastidiosos hæc equos reddere putant. Id quod, si verò modo & hæc & alia omnia administrentur, non videtur pertimescendum. Multis in locis vicia manipulatim collecta equis præbetur, quod pabulum haud improbari reperio. Damasci referente Bellonio equos & camelos alunt eruilia & eruo. Quod si modò cogat necessitas, equis præter enumerata pabula, alia quoque dari possunt. Equi Cæsaris referente Hirtio à Scipionis exercitu in Africa obsessi, cùm pabuli inopia quàm maximè premerentur, alga è littore collecta & aqua dulci elota nutriebantur: Pompeiani verò ad Dyrramchiam obsessi propter eandem inopiam folijs ex arboribus strictis & teneris arundinum radicibus equos suos alebant. In regno Senegæ ob aridam tellurem quæ pabula non producit, pro fœno vtuntur phasiolorum laceramentis, vt scribit Aloysius Cadamustus, & loco auenæ succedit Milium, quo mirum in modum (inquit) pinguescunt. Thraces verò equos tribuli folijs saginant, illi scilicet qui ad Strymona amnem habitant, vt Dioscorides & Plinius tradunt: Hic & Parthorum equos scribit hippice herba pastos famem sitimque multos dies perferre. Tartarorum equi, vt Sigismundus Baro notauit ramis & corticibus arborum herbarumque radicibus, vngulis è terra excussis euulsisque aluntur. Matthias à Michou eosdem equos testatur pedibus aquam & pabulum sub niuibus sibi quærere. Paulus Venetus ait in prouincia Aden equos, boues, camelos & oues vesci piscibus, quorum ingens (inquit) illic copia, & libentiùs siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent. Dulcinde Persiæ prouincia litoralis est, quæ suis quoque equis referente Scaligero siccatos pisces in cibum dat. Idemque de alijs populis prodidit Ælianus in hæc verba. Herodotas & Gedrusios fama est tanquam fœnum pisces equis edendos obijcere: Celtas audio boues & equos piscibus alere: & nonnulli quoque testantur, Macedones & Lydos piscibus equos suos pascere. Et apud Herodotum legimus apud Pæonas qui Prasiadem paludem habitant (vnde breuis admodum in Macedoniam via est) iuxta montem Orbelum, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbere. Arabes qui in Africa sedes posuêre, equos suos celerrimos vel ad venatum vel ad excursiones non fœno alunt, sed (vt Scaliger testatur) camelino lacte bis in die. Vere tantùm tenellas herbas depasci sinunt. Nunc ad consueta nostri cæli pabula reuertamur, quæ potissimum sunt paleæ & hordeum, cuius vicem apud nos & in plerisque etiam Italiæ locis Zea siue spelta supplet, in Germania, vt dictum est, auena: sed qui equum & sanitate & robore validiorem habere cupit, ei ex Rusij præcepto paleas & hordeum toto anno præbebit, & ne herbas aut farraginem tempore verno det, cauebit: cæterùm autumno herbas roscidas dabit è pratis & nihilominus adijciet annonam hordei pro nocte. Sic equus & sanior & laborum tolerantior & à morbis tutior ac viuacior erit, nec nimium pinguis. Qui sunt principum equisones, generosiores equos & ad cursum præsertim paratos quos Barbaricos dicimus, ita alere solere Grapaldus tradit. Mercatores verò vt pulchriores appareant equi, vt pingues sint, student: quos itaque hoc latere nolim, quod Albertus scribit, tortucas id est, testudines cum pabulo molli decoqui ab ijs qui citò obesos efficere equos desiderant, equos enim grandem quidem inde sed falsam corpulentiam acquirere: Sed & secale inuenio falsam corpulentiæ speciem in equis vendendis repræsentare, si elixum cum pabulo detur. Quod modo ad potum attinet, equi, vt & cameli (inquit Aristoteles) aquam turbulentam & crassam suauiùs bibunt, quippe qui ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pede inturbent: possunt vel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multùm. Et alibi: Bibunt equi aquas libentiùs turbidas, quod si clara est, inturbant vngulis suis, & cùm biberint, lauant se totos, lymphisque potiuntur: balneum. n. omnino hoc animal adamat & aquæ deditum est: quamobrem natura etiam equi fluuiatilis ita constat, vt viuere nisi in humore possit. Bos contra quàm equus, nisi aqua sit clara, frigida atque lympida, bibere nolit. Author etiam quidam obscurus obseruari iubet, ne aqua bibenda equis sit nimium lenta aut mollis, sed duriuscula, turbida & leniter fluens. Hæc enim crassiore sua substantia melius (inquit) nutrit: cæterùm quo frigidior aqua est & velociùs fluit, eò minus alit: conceditur tamen per æstatem cùm nimium calorem temperari res postulat. Non parum etiam consuetudini dandum est, quæ licet mala fuerit, subito tamen mutari non debet, sed paulatim. Et quoniam equus nisi affatim bibat, non satis proficit, os ei interdum sale (qui vino nonnunquam recenti conspertus sit) perfricandum est: sic enim bibendi simul edendique auiditas acuetur. Potum omnino procurandum esse innuit Aristoteles, cùm potu maximè pinguescere scribit: id quod Auicenna quoque testatur, & quod de turbida aqua diximus, etiam asserit: asseruntque ex eodem multi alij.

Equi varijs modis aluntur
Milium. Cap. 32.
Tribulus.
Hippice.
Arborum rami.
Pisces.
Exerc. 206. 5.
Li. 14. c. 25.
Camelinum lac.
Vt equus sanus & robustus conseruetur.
Vt pulchriores & pinguiores appareant.
Aquam qualem desiderent.
Bos aquam clarã amat.
Vt bibat multum.

Cæte-

A Cæterùm Vegetius aqua vt ſit in potu equis limpida vult & frigida, etiam perennis ac profluens. Nam quicquid importuniùs (iuquit) fluit, virus non admittit. Camerarius quoque aquam cùm dixiſſet nunquam offerendam eſſe equo, quæ in vaſe aliquantiſper retenta ſitum duxerit, aut in quam illo aperto aliquid decidiſſe incubuiſſeve pulueris ſeu quiſquiliarum poſſit, ſed ſemper in ſtabulum importari debere, quandocunque hoc fieri oportebit, & offerendam eſſe equo recentem: etſi non deſunt (inquit) qui ſtagna turbida optimas & ſaluberrimas aquationes ſuppeditare exiſtiment; cuius rationem ipſi reddiderint: hoc certè videmus pleroſque equos faſtidire tales aquas, nec velle bibere quamuis ſitientes. Etſi vir peritiſſimus Ariſtoteles ſcribit camelos & equos craſſiore & turbidiore potu gaudere: neque de flumine niſi prius pedibus turbato bibere. Hæc Camerarius. Petrus Creſcentienſis mediocritatem ſeruandam eſſe innuit, dum iubet, vt aqua ſit leniter currens, vel parum turbida; tales enim aquæ calidæ (inquit) ſunt & craſſiuſculæ (miſcet autem parum etiam ſalis, quod & Ruſius facit) & magis nutriunt; frigidæ verò & veloces in motu, perparum. Addit tamen Ruſius temporibus valde calidis dulces aquas conuenire videri: ſed habendam eſſe conſuetudinis rationem. Et Andreas Baccius aquas paluſtres ait admodum reficere iumenta in potu, & equos earum vſu impinguari: nullaque vbi ex labore aut citato incaluerint itinere, dolorum pericula incurrere, vt ſi frigidas crudaſque bibiſſent. Vinum quoque apud Homerum potus eſt equorum, quod ſuis miſceri ſolitam ait Andromachen Hector diligentiùs quidem & accuratiùs, quàm ſibi qui ipſius eſſet maritus: ſic enim Hector equos ſuos alloquitur poſt recitatum à nobis verſum de pane ab eadem Andromache exhibito.

Aquam debere eſſe claram.

Lib. 9. c. 5

Aquas paluſtres.

B

Lib. 5. de ther. ca 2.

Vinum bibunt.

Iliad. θ.

> Οἶνον τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι, id eſt,
> *Vinumque immiſcens ad bibendum quando animus iuberet.*

Ad quem locum commentans Ioan. Spondanus, ait variè hunc de pane & vino poëtæ locum fuiſſe multos interpretatos. Quoſdam enim, cùm abſurdum exiſtimarent, & inuſitatum, vt triticum & vinum equis porrigeretur, mirabilem & ſubtilem nimium conſtructionem horum vocabulorum confingebant: id quoniam inutile eſt, & Homeri ſententiæ potius (inquit) obeſt, apage. Alij tolerabilius verba ipſa ſimpliciter, vt à poëta diſpoſita ſunt, ſequuntur, nouumque non eſſe contendunt equos οἰνοποτεῖν vel πυροφάγειν, præcipuè ſi ad ea aſſuefiant, quod non mirum, ſi equi Diomedis illius Thracij humanis carnibus veſcebantur. Ipſe autem Spondanus ſic ſtatuit, C his Andromachen alimentis equos animoſiores reddere voluiſſe: tritico enim (inquit) ſiue pane pingueſcebant, vino alacriores & generoſiores reddebantur. Equidem & ego ſic intelligendum poëtam exiſtimo, quando veriſimile eſt Andromachen tunc tantùm mariti ſui equos curaſſe & cibum potumque ſubminiſtraſſe, cùm ad bellum ipſi eundem eſſet. Equos etiam nonnullos vini potu delectari quotidiè obſeruamus, adeo vt etiam ſit credibile, paulatim ſubtracta aqua, id continuò vſurpare pro potu poſſe: apparetque inde etiam pingues euadere. Authorem enim habemus Columellam, qui equis ſanis ſed macilentis, vini potionem dari iubet. Vidi etiam qui vinum nollent attingere, cogerenturque aurigæ per os infundere, vt animoſiores laboriſque tolerantiores euaderent, & Camerarius tradit ſe audiuiſſe de quodam, qui cùm delectaretur ferociſſimis & acerrimis equis, quoties vellet etiam eorum augere animos, tum ſoleret adductis loco altiùs capitibus & diſcluſo ore imbrice, infundere illis vini quantum quidem viſum eſſet, quo hauſto cum incaluiſſent ſub agitatore illo veſano, ipſi planè furerent. In illis autem locis, vbi vini inopia eſt, cereuiſiam equis præbent, quod & veteres forſan fecerint, nam interprete Varino βόρταχος eſt rana, auena, & ſecundum alios frumentacea equorum potio: Heſychius verò alios ait exponere equorum potionem, alios frumentaceam, quaſi frumentacea ab equorum potione ſit diuerſa, vt D eſt reuera, ſed & equi eadem delectantur.

Cur panis & vinum equis porrigantur.

Vinum quibus proſit.

Bortachus quid.

CVRATORIS OFFICIVM.

CVRATOREM voco qui equorum curæ præfectus eſt, quem equarium Solinus, Varro equiſonem, Græci hippocomum nuncuparunt: quanquam æquè equi cura ad ipſum dominum quoque ſpectet. Scitè enim ab equiſone dictum eſſe ait Plutarchus, nihil perinde ſaginare equum quàm regis oculum: quod ipſum M. Cato in agrum tranſtulit. Ariſtoteles hoc quoq; dictum laudat, & aliud addit, Egregia ſunt (inquit) illa Perſæ cuiuſdam & Lybios dicta. Nam alter interrogatus, quæ res potiſſimùm ſaginaret equum, reſpōdit, Oculus domini: alter, quod ſtercus eſſet

Lib. de inſtit. liber.

Domini oculus.

Li. 1. Oecon.

cus eſſet optimam, domini veſtigia, inquit. Huc pertinet illud quod refertur à Gellio, quod cū quidam corpulentus ac nitidus equum haberet macilentum, rogatus alius quiſpiam, quid eſſet in cauſa reſpondit, mirum non debere videri, ſi equo eſſet habitior, quandoquidem ipſe ſe paſceret, equum curaret ſeruus. Tritum etiam apud veteris agriculturæ ſtudioſos prouerbium: omnium optimum eſſe fimum qui ex frequenti veſtigio domini (non ſeruorum) in agrum cadit, & ſicuti equum, ita quoque & agrum impinguare domini oculum. Rectè ergò dominus ipſe ſæpè reſpicit ad equum ſuum, cùm vt ſciat qua ſedulitate curetur, tum vt equo non ſit ignotus. Id enim ſi fecerit, ex eo non paruam voluptatem capiet, & ſi fortè equum contigerit, inter alios quos poſſidet, habere ſtrenuum & obſequioſum, eum & amabit, charum habebit & ſolus potiri cupiet, Teutonum exemplo, qui dicere ſolent eos qui amant vxores ſuas, rectiſſimè facere, ſi non dimittant ad externos cœtus conuiuiorum & feſtiuitatum, quòd ſemper reuertantur cum moribus aut opinionibus nouis: itidemque qui equos quales maximè vellent, nacti ſint, ſi vtendos eos dent alijs, hoc ſcire debere, illos leuiùs quidem aut vehementiùs ſed omnino mutatos reuerſuros eſſe. Sed & dominus vt cogitet oportet, præclarum & ſalutare ad domeſticam diſciplinam hoc Catonis præceptum, *Frons occipitio prior*; ſic enim fiet, vt curatori eiuſque miniſterijs ita confidat, vt & ipſe quoque aſpicere crebrò ad operas illorum velit: ſæpe cùm pabulum dabitur, cùm aquabuntur, diſtringentur, inſtruentur, ipſe adeſſe cupiat. Cura enim horum animantium ab affectu quodam proficiſci debet. Facilè autem hoc diligentia & obſequium (inquit Camerarius, ex cuius hippocomo hæc deſumpſimus) effecerit, non ſolùm equus vt amet, ſed vt requirat etiam atque deſideret curatorem ſuum. Contrà ſi minus ſedulò curentur, non modo quod ad pabulum attinet, ſed in tota tractatione reliqua, fiunt ſtrigoſi & deformes, nam attenuantur & macreſcunt, & coxæ eminent & depyges fiunt, non aliter quàm vel manifeſto in morbo, vel occulto interdum languore. Ruſius ait ſi diligenter curetur, & mediocriter equitetur, ita vt non nimio labore exhauriatur, vt plurimum ad vigeſimum annum in vigore ſuo permanſurum. Maximi in primis refert ad equi ſanitatem, & præſtantiam cùm acquirendam tum conſeruandam ipſum ſtabulum, ſiue vt Varro & Cato vocat, equile: quod vt tale ſit quale requiritur, ad equi dominum pertinet. In hoc & loci ipſius ſitus, & mox fabrica conſiderari examinarique debet. Eò loci ſtabulum (inquit Xenophon) ædificatum habere conuenit, vt quàm frequentiſſimè ob oculos domini equus verſetur. Ipſius equi veluti conclaue ita conſtrui optimum, vt non magis pabulum de præſepi, quàm cibus domini de penu ſubduci poſſit. Palladius vult, vt meridianas quidem plagas reſpiciat, non tamen egeat ſeptentrionis luminibus, quæ per hyemen clauſa minimè noceant, per æſtatem patefacta refrigerent. Idem Xenophon ſtabulum (ἐξώσαδμον) exteriore ſui parte ita rectiſſimè ſe hebebit, (inquit) & pedes equi ampliabit, ſi rotunda ſaxa palmari magnitudine, pondere libræ, quammulta, quot quatuor aut quinque plauſtra vehere poſſint, effusè deijciantur & ferro includantur, ne à ſe diſcedant. Ac ſuper hæc inductus equus quaſi in lapidoſa via ſingulis diebus aliquantiſper gradiatur. Nam ſiue diſtringatur, ſeu à muſcis pungatur, vti vngulis illum, non ſecus ac ſi vadat, neceſſe eſt. Etiam teſtudinem (chelidona) pedis hoc modo effuſi lapides ſolidant: Hac puto authoritate Camerarius in ſtabulo à pleriſque reprobari ait pauimentum ligneum aſſerum ſeu trabium atque axium. Columella tamen, cùm dixiſſet, curandum eſſe vt ſtabulentur loco ſicco, ne humore madeſcant vngulæ, id facilè nos euitare poſſe ſcribit, ſi aut ſtabula roboreis axibus conſtrata, aut diligenter ſubindè emundata fuerit humus, & paleæ ſuperiectæ. Et vetus quidam, neſcio an Vegetius: plancæ (inquit) roboreæ ſupponantur ſtationibus equorum cum ſtramine, vt iacentibus molle ſit, ſtantibus durum. Sed & Vegetius fuſiùs de ſtabulis qualia eſſe oporteat, his verbis diſſerit: *Diligens dominus ſtabulum frequenter intrabit, & primum dabit operam vt ſtratus pontilis*, (hunc etiam inferiùs in hoc capite similiter nominat: & alicubi rurſus: *iumenta mundiſsimè ſtabulentur & roboreis pontibus conſternantur*,) *emineat: ipſumque ſit non ex mollibus lignis, ſicut frequenter per imperitiam vel negligentiam euenit, ſed roboris viuacis duritia & ſoliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum vngulas ad ſaxorum inſtar obdurat. Foſſa præterea quæ lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans vrina contingat. Patena quæ appellatur* (Geſnerus hanc vocem conijcit factam eſſe à Græcorum φάτνη, id eſt præſepe) *hoc eſt alueus ad hordeum miniſtrandum ſit munda ſemper ne ſordes aliquæ cibarijs admiſceantur & noceant. Loculi præterea vel marmore vel lapide vel ligno facti diſtinguendi ſunt, vt ſingula iumenta hordeum ſuum ex integro nullo præripiente conſumant. Nam ſunt animalia ad edendum auidiſsima, quæ cùm celeriter ſua deuorarunt, partem conſortis inuadunt. Alia verò naturali faſtidio tardiùs comedunt, & niſi ſeparatim acceperint, vicinis rapientibus macreſcunt. Cratis quæ iacca vocatur à vulgo, pro equorum ſtatura nec nimis alta ſit, ne cum iniuria guttur extendatur, nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum ſtabulo infundi oportet.*

Equi & vxores qua in re ſimiles.

Frons occipitio prior.

Cura diligēs quid præſtet.

Pedum ratio.

Pauimenta ſtabuli qualia eſſe debeant.

Lib. 1. c. 56.

Lib. 2. c. 58.

Equorum voracitas.

E F G H

A *oportet; ne tenebris assueta, cùm producuntur ad solem, vel caligent, vel aciem visus imminuant. Aestate in apertis locis tam noctibus quàm diebus iumentis libera aura præstanda est. Hyeme verò tepere debent stabula potius quàm calere: nam nimius calor licet custodiat pinguedinem & reficere videatur, tamen indigestionem facit & vehementius nocet naturæ. Propter quod diuersa genera morborum ex vapore ipso animalibus generantur; & si producuntur ad frigus insolitum, statim ægritudinem ex frigoris nouitate percipiunt.* Huculque Vegetius. Cæterùm nostro æuo stabula procerum cratibus ferè carent, & pauimenta ex lapidibus fiunt, vel quòd meliora salubrioraque esse credantur, vel quòd Vegetij præcepta non viderint. Ego lapidea pro equabus laudauerim, pro equis verò non item, quod lotio eorum calx facilè liquescat ac corrumpatur. Laudo autem si stabulum ita extructum sit, vt cellæ vinariæ esse debent, hyeme vt tepidum, æstate gelidum vt sit. Equus enim non minus calore offenditur quàm frigore. Præsepia nunc quidam lapidea exstruunt, quod antiquitatem quoque sapit. Inuenio enim apud Pausaniam in Atticis, supra lacum Maratonis lapidea præsepia Artaphernis equorum fuisse & in saxo tabernaculi vestigia. Improbari hæc nec possunt, nec debent. Nam multi reperiuntur ita petulantes equi, vt quicquid attingere possunt, arrodant, & deglutiant. Vicinum sit stabulum loco arido, stercore vel paleis mollibus adoperto, in quo ante

B potum animalia volutentur: hoc enim ad sanitatem conducere mox indicabimus. Præsepia alta vult Anatolius, vt sursum versus spectantes cibum capiant: qua de re infrà in pulli educatione rursus fiet mentio. Pertinet præterea ad dominum equis de pabulo abundè prospicere, quotiesque & quantum exhiberi cupiat, hippocomo præscribere. Curabit autem, vt siue fœnum siue paleæ, vel quodcumque aliud pabulum pro regionum vsu aut copia præberi solet, sint incorrupta, beneque olentia & munda. De hordeo quoque non erit sollicitudo dissimilis, ne aut puluerulentum sit, aut lapidosum, aut mucidum aut vetustate corruptum. Curabit insuper dominus ne pabuli inopia laboret equus; neque etiam nimium offeratur. Vegetius monet, vt hordeum (idem de auena, Zea, similibusque pabulis alijs intelligendum,) non semel aut bis, sed pluribus portionibus præbeatur: quicquid enim paulatim (inquit) acceperint, legitima digestione conficiunt: quod verò semel & enormiter sumpserint, cum fimo indigestum integrumque transmittunt. De tempore & quantitate mensuraque exhibendi disserit Camerarius in hæc verba. Manè fœnum obijci non oportebit, sed post datum & consumptum pabulum hora tertia manipulus vnus fœni obijcietur, quod equus vbi confecerit, aquabitur. Id tempus incidet in horam circiter nonam.

Quamdo & quantum exhibendum.

C Tum iterum manipulus fœni obijcietur, & post horas tres, id est circa duodecimam (id est meridiem,) pabulum præbebitur meridianum simile matutino. Postea hora secunda aut tertia manipulus fœni obijciatur, & mox deinde bibendi copia fiat equo. Tandem vespertinum apponatur pabulum paulò copiosius, præsertim hyeme, & vnà obijciatur manipulus vnus aut alter fœni. Priusquam autem pabulum proferri sentiat equus, afferatur aqua pura & admoueatur equo, si fortè sitiat & potum desideret. Veteres, id quod Xenophon innuere videtur, bis tantùm paucere equos suos. Hæc ille: & rursus: Manè hora sexta (hæc quarta est à media nocte,) in stabulo equo pabulum præbebitur, nisi altera res & vsus, equi suaserit accelerare pastum. Nam multa possunt incidere, quæ ordinem turbent. Mensura auenæ aut hordei non potest certò præfiniri: nam æqualem non omnes expetunt: communis tamen videtur quatuor chœnicum, siue semodij id est quantum fermè sexies cauis ambabus manibus comprehendi poterit. Tantum quidem ferè apponere solent, sed largiùs parciusúe hos vel illos equos pascere oportebit. Qui quidem non multum defatigantur & quiescunt, aut rarò agitantur, illis plenum pabulum nequaquam dabitur, neque merum: sed cum minuetur, tum miscebitur paleis, aut quod magis laudatur, confectis culmis frugum. Summo manè autem alendos esse equos discimus quoque ex Euripide, apud quem au-

Hordei mensura.

D riga seu equi curator sic loquitur:

In Rheso. Act. 5.

Κἀγὼ μελέσῃ καρδίᾳ λήξας ὕπνου
Πώλοισι χόρτον προσδοκῶν ἑωθινὸν
Ζεύξειν πρὸς ἀλκὴν ἀφθόνῳ μέτρῳ χερὶ
Λεύσω δὲ φῶτε περὶ πολεῦνθ᾽ ἡμῶν στρατὸν
Πυκνῆς δι᾽ ὄρφνης, id est.

Nam ego corde sollicito, somno excitus
Dum equis prospicio de matutino pabulo,
Quo largiter expletos ad certamen instruerem
Video duos viros obambulantes exercitum
Densa sub nocte.

Suppeditabit item curatori suo dominus tegumenta, vnum lineum quo se æstiuo tempore à muscis defendat, equus, laneum alterum quo frigus repellat. Ac denique procurabit ne quid desit quo equi status integer conseruari queat.

Tegumenta.

In curatore quid requiratur.

In curatore præcipuè requiritur, vt ſit fidelis & equo non ſolùm nihil de pabulo ſubtrahat, verùm etiam conſuetis temporibus omnia conſueta officia atque obſequia præſtet; vt ſit ſtudioſus munditiei, vt ſit diligens, laboriſque patiens ac iracundiæ ferè expers. Cauendum enim præcipuè eſt, id quod à pleriſque fieri videmus, ne in equum quacumque de cauſa in ſtabulo & ad præſepe ſæuiatur. Hoc enim vt taceam quòd metu & fugæ cupiditate ad illas lintras præſepium adiguntur, quibus inflictos armos ſæpenumerò rumpunt, & fiunt inutiles equiti; ſed vt tam detrimentoſum non ſit, hoc certè incommodi & mali affert, quòd equum aut trepiditate & formidine aut immanitate & furore complet. Itaque animaduertas quoſdam palpitantibus membris in metu ſine euidenti cauſa ad præſepe quaſi plagas vitaturos non poſſe conſiſtere: alios omni vi atque impetu efferri atque irritari, tanquam à ſe depulſuros contraria & violenta: ideo autem fit quia ſenſere ad ſe aliquem accedere, & expectant ſcilicet malum, quod ſæpe pertulerunt. Tales itaque moroſi atque iracundi curatores fugiendi ſunt, cùm ea ſit equorum natura, vt demulcendo plus quàm pabulo pingueſcant: Gaudent autem earum potiſſimum partium contrectatione & demulſione, quæ maximè ſunt hirtæ, & à quibus ſi quid moleſtum inciderit, repellere minimè valent. Nemeſianus tanti fecit hanc curæ partem quæ demulcendo fit, vt non rectè omnino cibum confici poſſe crediderit, niſi ea continuè equo præſtetur: canit enim:

Equi demulcendo pingueſcunt.

Cura ſit atque toros manibus percurrere equorum
Gaudeat, vt plauſu ſonipes, lætumque relaxet
Corpus, & altores rapiat per viſcera ſuccos:
Id curent famuli, comitumque animoſa iuuentus.

Diligentia curatoris.

Diligentia curatoris plus ſatis laudari non poteſt, nam quemadmodum ex eiuſdem negligentia macreſcunt & ſæpe etiam morboſi fiunt, ita ex illa proficiunt maximè, præſertim cùm ſtrigile atque etiam manu ſola bene & diligenter curantur. Incredibile enim eſt quantum & valetudini & venuſtati equorum comferat hæc cura. Itaque cùm in languore extenuarentur equi, in primis fricatione veteres vſos legimus. Columella enim teſtatur ſæpè plus prodeſſe preſſa manu ſubegiſſe terga, quàm ſi largiſſimè cibum præbeas. Nitidos etiam equos reddere ſolet, ſi mox curator manipulo ſtramenti puri & aridi equum detergeat, ita vt manus ſequatur pili ſitum. Cùm autem diſtringetur & detergebitur equus, optimum fuerit (inquit Camerarius) extra ſtabulum educi, & alligari laxiori habena, vt quaſi ſolutus & liber aſtet: inſiſtere autem ſaxis teretibus, atque ita placidè & fricari & ſordes repurgari, atque etiam flabello excuti conueniet, tum iubam & pilos verticis atque caudæ humectari & pectine diſponi. Ipſum curatorem tum iubere ſtercora & madida ſtramenta efferri. Quod ſi quotidie factum fuerit, & equo prodeſt, & miniſtrorum laborem diſpartitum minuit. Fuit veteribus in vſu, vt ligneo gladiolo perpurgarent cutem equorum, & de pilis ſordes atque puluerem excuterent: itemque texta quædam de corticibus palmæ vt inducerent manibus, quibus pili deterſi complanarentur & ſplendeſcerent. Quomodo autem diſtringendus ſit equus docet etiam Xenophon, ordiendum eſſe inquiens à capite & iuba, quandoquidem fruſtra inferiora nitemur perpurgare, ſi ſuperiora immunda fuerint. Atque ita deinceps per totum corpus, cunctis ijs quæ ad repurgandos equos comparata ſunt, ad pilos erigendos & expellendum puluerem, vtendum: ſpinæ verò pilos attingi non vult niſi manu, qua illos (inquit) premat & mulceat, ſequens ſitum eorum quo enati ſunt. Docet item quo ſitu detergeri debeat equus, & vt ad eum accedere curator debeat. Si quis (inquit) equum detergere velit tali ſitu, vt oculos habeat verſos in eam partem, in quam ſpectat equus, in periculo verſabitur, ne in faciem ſibi equi tum genu tum vngula incutiatur. Sin contra equum propter crus exterius iuxta ſcapulam procumbens defricauerit, neque ipſe affligi & ſic cauum pedis vngula explicata repurgare poterit. Atque ſimiliter & poſteriora crura repurgantur. Hoc meminerit equi curator, & hæc & alia quibus opus factu, nequaquam ita fieri debere, vt vel contra faciem, vel contra caudam equi accedatur, ideo quòd equus, ſi vim facere conetur, vtraque illarum partium ſui homines vincit. Ad latera verò adiens maximè & ſibi cauerit, & equum prolixè tractare poterit. Poſt deſtrictionem vtraque iuba & cauda diligenter depectitur, & caput aqua eluitur; nam cùm ſit oſſeum, ſi ferro aut ligno perſtringat, moleſtiam attulerit. Cardanus aſſerit caput pulli ſi ſæpius frigida lauetur, extenuari & macreſcere: contrà ſi collum calida, craſſeſcere, iubamque pulchriorem euadere. Iubam verticalem (procomion) & ipſam humectare debet. Crura verò lauari Xenophonti non placet, quoniam cùm nullam (inquit) vtilitatem habeat, damnoſa interim eſt vngulis quotidiana humectatio. Crura autem manibus deſtringi ſatis eſſe putat. Patroclus, vt apud Homerum ait Achilles, iubas equorum poſtquam abluiſſet, inungebat oleo.

Fricatio.

Vt diſtringendus.

Vt ad equum accedendum.

Oleo vngebantur.

------- Ὅς σφῶιν μάλα πολλάκις ὑδρὸν ἔλαιον
Χαιτάων κατέχευε λόεσσας ὕδατι λευκῷ, id eſt,
------- *Qui ipſis admodum ſæpe humidum oleum*

Iubis

A *Iubis superfudit, cùm lauisset alba aqua.*

Nonnulli vesperi crura equorum perluunt aqua calida è coquina, qua ablutá sunt vasa escaria: aut vino collectitio, quod obiter cùm vina depromimus, aut aliàs è dolijs defluit: dorsum verò recenti aqua frigida cum sale. Vinum autem neruis prodesse existimant, sed Vegetius vngulas corroborari tradit, si articuli vel suffragines post iter calido foueantur vino. Ex re equi fuerit, vt extra stabulum in loco patente, vt atria & vestibula, destringatur: ita enim & excuti pulueres & sordes eximi, & omnia quæ assolent, ritè geri possunt: sed famulorum ignauia plerumque laborem fugit, & super stramenta equum astantem ad præsepe, destringit, deterget, fricat, pectit: si tamen hoc ab illis fit, ac non potius magna ex parte, siue etiam totum negligitur, quo admodum equi vitiantur; est tamen & modus quidam his in rebus seruandus: nam Xenophon aluum & tenuioris pili aut glabra loca sæpe emundari non putat bonum esse: cuius quidem rationi & nos (inquit Camerarius) assentimur; sic tamen, ne penis quasi vtriculus quem Græci vocarunt κώρυκον & θυλάκιον, negligatur: quem repurgari sedulò oportet: nam illo sordibus referto, accidit plerumque difficulter vt mingat equus. Vult autem Xenophon inferius aluum minus repurgari equum, quod & in primis hoc sit molestum equo; & quò fuerit illa pars mundior, eò plura quæ molestiam exhibeant equo, ipsa colligat.

Vngulæ vt corroborentur.

Quæ partes rariùs purgandæ.

B Sciendum etiam est, (inquit idem Xenophon) nunquam esse lori eius, quo ad præsepe alligatur equus, astringendum nodum, ea parte capitis, in quam verticale fremi applicatur. Cùm enim crebrò ad præsepe caput equus moueat, nisi fuerit circa aures verticale innoxium, sæpenumerò vlceris causa existit: his igitur exulceratis, & destrictioni & frenationi equus refragabitur. Sciet etiam curator accommodare equo capistrum, quoties vel ad destrictionem vel volutabrum educere volet. Denique quocumque sine freno ducendus erit, capistrum induetur. Nam hoc respirationem non impedit & morsibus tamen obstat, atque subitas inuasiones equorum coërcet. Alligari equum à capite supernè rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus. Id cùm facit ita alligatus, magis laxantur quàm rumpuntur vincula. Atque hæc de destrictione. Cùm verò hoc animal, vt ex Aristotele diximus, aquæ admodum sit deditum, ad balnea fluuiorum nonnunquam à curatore deduci debet. ἱππολέσραν Græci dicunt locum vbi lauantur equi: nos aquare & mergere equos pro lauare vel abluere per æstatem in præterfluente dixerimus. Apparet autem rapidiora fluenta balneandis equis incommoda esse. Homerus. n. Paridem equo comparat, qui diu ad præsepe hordeo pastus, rupto vinculo per campum fertur:

Capistri vtilitas.

Ad balnea duci debet.

C Εἰωθὼς λέεσθαι ἐυρρεῖος ποτάμοιο, id est,

Consuetus lauari lenifluo flumine.

Nunc quotidiè bis aquatum (inquit Camerarius) equi agi solent, vt ipsis crura & venter humectetur: quorum Xenophon neutrum probat: madefactionem etiam crurum nocere dicit vngulis. Sed hoc contrà tam receptam consuetudinem & vsurpationem omnium asserere nimiæ audaciæ fuerit, præsertim cùm & veteres eluisse sordes tam crurum quàm ventris solitos fuisse, & hoc aliquoties præcepisse reperiatur. Et rursus. Ego (inquit) in ea sum opinione, in hyeme crebrò mergi non oportere: omnino autem numquam adhuc æstuantes & sudantes. Aquari quidem non debent prorsus in suspicione vitij morbiue, neque cùm medicari illos voluerimus, siue pharmacis, siue manu. Monent quidam ne macilenti equi supra ventrem in aquam adigantur quod ventre eis refrigerato alimentum non sentiant: pinguiores verò sæpius atque altius in aquam agendos: sic effici ne nimium pinguescant & corpus sanum ac integrum conseruent. Equus (inquit Petrus Crescentiensis) ad aquam potaturus ducatur paruo passu & tam manè quam vesperi retineatur vsque ad genua vel paulò suprà spatio trium horarum in aqua dulci frigida vel marina: nam aquæ naturaliter equis conueniunt, dulcis quidem frigiditate, marina verò siccitate sua constringendo humores qui ad crura descendunt & morborum causæ sunt.

D Inde rediens equus stabulum non ingrediatur, donec crura eius detersa & siccata sunt: nam stabuli vapores in cruribus humidis facile excitant gallas & prauos humores. Iam verò volutatio teste Vegetio sanitati proficit & ægritudinis vitium commostrat: nam quoties animal aut non solito more se transuoluit, aut omnino detractat accumbere, scias (inquit) illud ex tœdio laborare, & ideo separari debere, atque curari. Absyrtus quoque optimum esse scribit, vt interdum ad volutabra ducantur quæ solidas gerunt vngulas; locum autem ad id eligendum esse solidum, terrenum, æquabilem, non lapidosum, nec salebrosum, quo sese possint sine noxa saburrare: improbari lætos tractus, βαθύγεως, graminosos, stercoratos, quòd expeditum non reddant equum, nec corporis agilitate præstantem: porrò durum solum & solidum, non esse eis alienum. Nos è contrario ex Vegetio diximus stabulum vicinum esse debere loco arido, stercore vel paleis mollibus adoperto, in quo ante potum animalia voluentur. Nostri curatores in excusso ex frugibus acere, vel alicubi etiam in pratis, si foris fuerint, domi verò nunquam, volutare equos sinunt. Græci Hippiatri volutare κυλίειν dicunt, & ῥοιζεῖν

Volutatio.

Ruellij errores.

etiam, volutabrum verò ſiue locum in quo ſe volutant veterina κυλίςραν: ſed Ruellius, vbi in Hippiatricis legimus; τὸν ἵππον ἄγειν ἐπὶ τὸ κύλισμα (codex impreſſus non rectè habet κλύσμα) καὶ ῥοίζειν: ineptè tranſtulit ad aquationes & lauacra: Et alibi æquè ineptè κυλιέσθω & ῥοιζέσθω vertit proluatur & ad curſum leniter incitetur, cùm ipſi vertendum fuiſſet, volutetur, & ad volutabrum deducatur, cùm ſit ῥοία, vt videre licet apud Varinum & Heſychium, idem quod κύλισμα ſiue κυλίςρα; exponunt enim locum iuxta fluuium & arenam, in quo equi volutantur.

Munditiā ſeruandam eſſe.

Ad diligentiam modò curatoris præcipuè etiam pertinet munditia, vt non ſolùm, quicquid equo in ſtabulis vel vbicunque offerendum eſt, à puluere vindicet, vt hordei exemplo monuit Nemeſianus, dum canit:

> *Puluere quin etiam puras ſecernere fruges*
> *Cura ſit.*

Verùm etiam vt nihil in ipſis ſit ſtabulis, quod vel aduentantem dominum, vel ipſum etiam equum offendere poſſit. Quotieſcumque (inquit Camerarius) intra ſtabulum & ad præſepe equus curabitur, ſtramenta etiam furcillis cùm excutientur, tùm componentur, & immunda omnia auerrentur: hoc enim non ſolùm aſpectu eſt iucundum & curatorum diligentiam ſtudiumque mundiciæ commendat, ſed etiam valetudinem equorum bonam conſeruat atque auget, propter fœtoris & ſitus remotionem, quibus cùm anhelitus equorum facilè vitiatur, tùm ſqualida omnia aërem inficiunt, vt maius etiam malum metuendum ſit. Quare qui diligenter & accuratè tractari equos ſtudent, hoc vident non minus vt equilia niteant, neque ſecus vt ſuo quidque loco repoſitum, omniaque verſa & præterſa ſint, quàm in conclauibus & triclinijs ſuis, ne quis fortè cùm ingreſſus ſit abſentibus equis, non equos ibi curari, ſed ſues paſci exiſtimet.

Inſtrumenta vt ſeruanda.

Ornatum & ſupellectilem equeſtrem omnem & totum ſtabuli inſtrumentum aptè atque ordine collocato; vniuerſa quidem ab equis longiuſculè. Nam multi reperiuntur ita petulantes equi, & bona cùm natura tùm cura luxuriantes, vt quicquid attingere fortè potuere, id arrodant, & fruſta interdum pannoſa aut lorea deglutiant. Quod illis, ſi fecerint, nequaquam ſcilicet ſalutare fuerit. Quare ſerie quadam omnia erunt diſpoſita, neque panni deterſorij aut ſtrigiles aut pecten, in præſepi abijcientur, neq; propè etiam appendent: neque ſtrata temere quocumque infligentur, vt obliqua pronave iaceant, nihil laboret miniſter. Aliqui etiam poſt abſumptum pabulum, ſtramenta carpunt, ne ſordida quidem reſpuentes, quod putatur anhelitum lædere: quamuis quibuſdam hoc non nocere, quibuſdam etiam prodeſſe videatur: quod mihi quidem nemo facilè perſuaſerit, quo minus temerè hoc referentibus aſſentiemur.

Fœnum vt exhibendum.

Ergo qui ſtramenta carpent, ijs capiſtrum inducetur poſt pabuli comeſtionem, hoc animam non impediet, & ſtramenti paſtum prohibebit. Præſepe etiam diligenter extergendum, & niſi repurgatum optimè pabulum inferendum: itidemque fœnum nunquam obijcietur equo ita, vt de fœnili eſt detractum, ſed prius intra manus verſabitur, vt pulueres & immundiciæ excidant, atque ita purum dabitur equis.

Suilla equo inimica.

In quo autem loco ſues ſtabulabunt, eodem equos nequaquam deducemus, neque propè conſiſtere patiemur. Inimica enim omnia ſuilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, diſcernente hac etiam in parte natura ipſa generoſiſſimam ab ignauiſſima beſtiam. Remouebuntur & aues domeſticæ atque altiles à præſepibus equorum, quæ propter reliquias pabuli ſectari ea ſolent, & tum in his non ſolùm pinnulas excutiunt, ſed etiam ſtercora deijciunt: illæ enim cum gutturis, hæc cum alui periculo deglutiuntur. Hæc itaque diuerſis locis Camerarius, quæ ad tractationem equi diurnam ferè pertinent: ſed & nocturnæ non omittendæ, quæ vt cautæ fiant, hortamur, illatis ſcilicet luminibus, quod diligentiores fidelioreſque curatores obſeruare videmus, lumine in laternis recluſo.

Equus vt noctu tractandus.

Stramen enim & fœnum flammam celeriter concipit & auget: quare maximè laudantur ſtabula lapidea & concamerata. Hoc autem modo vbi omnia quæ equo debenter, adminiſtrauerit, cubile ei parabit è palea vel craſſiore fœno, vſque ad genua, vt præcipit Creſcentienſis. Camerarius vult vt iſtiuſmodi ſtramenta hyeme quàm æſtate pleniora ſuggerantur, propterea quod & noctu recubat diutiſſimè equus, & non minus calore offenditur atque læditur, quàm frigore. Quod ſi verò equi ſtramenta diſſipent (ſunt enim qui id facere ſolent anterioribus pedibus) ſæpiuſculè ijs componi debent. Curabit verò etiam ſi poſtero die magnum quid inſtabit equo agendum, vt præcedente nocte quieſcat ſecurius: ita. n. paratior agiliorque fiet.

Quietis quæ ratio habenda.

Quies enim nocturna auget vires & alacritatem ſuggerit, ſicut inequitatio ſubneruat & vexat. De Caligula itaque legimus apud Suetonium pridie quàm Circenſes fierent, viciniæ ſilentium per milites indixiſſe, ne equus ſuus Incitatus inquietaretur. Cum iter faciendum eſt, meminerit, per quæ loca ſiet eundum, nam ſi per montes vel quæuis aſperiora loca fuerit agitandus, loco octo clauorum, quatuordecim inuenio affigendos, quod plurimum illic atterantur claui. Creſcentienſis monet vt ſoleæ ſint leues, rotundæ, & ſtrictæ, ita vt vngulis in circuitu bene adhæreant. Nam leuitas (inquit) ferri reddit equum agilem ad leuandum pedes & ſtrictura eius vngulas maiores & fortiores facit. Cum autem nouæ ſoleæ inducuntur, aut veteres

nouis

A nouis clauis firmatæ, aliquantiſper equũ quieſcere patiemur, ne poſt recentem moleſtiam alia mox ei obijciatur. Camerarius ſcribit priſcos ſoleas vngulis affigere non conſueuiſſe: Catullum tamen ferreæ ſoleæ meminiſſe, cùm de mula loquitur & quendam optat in luto veternum & ſupinum animum relinquere:

Soleis carebant veterũ equi.

Ferream vt ſoleam tenaci in voragine mula.

Poppæa verò etiam argenteas ſoleas equo induxit: Turcarum ferreæ ſoleæ, vt refert Petrus Bellonius Cenomanus, vix dimidium Europeæ ſoleæ pendent, neque eorum binæ ſoleæ plus materiæ requirunt, quàm vna externarum gentium. Soleas ferreas magnas & paruas iam complanatas; nondum tamen pertuſas, emere (inquit) ſolent, quas deinde equorum pedibus accommodant, ſedentes noſtratium ſartorum modo, hoc eſt, cruribus decuſſatim compoſitis: malleo autem ſupra incudem accommodant, deinde chalybeo ſtylo benè temperato perforant, alioq; quadrato bonæque aciei pugione foramina pro arbitrio augent. Hæ ſoleæ vncos non habent, quoniam ſuos equos exercendo ad plenum curſum alternis nec impellunt, nec ſiſtunt, præterea claui quibus ſoleas adfigere ſolent, oblonga craſſaque habent capita inſtar columbacei cordis. Cùm autem equi gradatim incedere ſoleant, per ſemeſtre integrum calceandi non ſunt: quæ conſuetudo cum

Lib. 3. Obſeruat. c. 45. Turcicorum equorum ſoleæ, & habenæ.

B admodum laudabilis ſit, de Turcarum in bello gerendo commoditate agentes, eam minimè prætcrire debuimus. Cum equi pedem ad ferream ſoleam applicandam repurgant, eum in fornicem non excauant noſtro more ferramenti conciſorij aciem protrudendo, ſed cum complamant, ferreo inſtrumento palmum lato, cuius acies verſus manubrium obuerſa eſt, attrahendo. Eorum item habenæ exiguo admodum fræno præditæ ſunt: ſtrigiles verò etſi dentatæ ſint vt noſtræ, manubrio tamen carent. Hactenus Bellonius. Nunc ad equum itineri aut labori accinctum reuertimur. Hic quotieſcumque reductus à labore fuerit in ſtabulum & inductus in ſuam cellulam, tum curator detergeat, totum quidem corpus ſtramento arido, diligentiſſimè verò pedes & aluum. Vngulas interius quoque repurgabit, & vtrum rectè atque commodè præferratæ ſint, conſiderabit, & vt Vegetius admonet, ne quid luti vel ſordium in articulis baſique permaneat. Sed & alijs temporibus maximè verò veſperi vngulæ emundabuntur, ad quem vſum diligentiores ferreum vncinum habent, quo ſub ſolea abditas arenas & lutum proruunt. Tum deinde fimus, bubulus maximè, aut ſi hic deſit, equi, in cauam vngulam inculcabitur, applicato ſtramento quò minus citò excidat. Placet hoc quibuſdam fieri maximè alternis diebus, quidam non dubitant ſingulis iube-

Equus vt poſt laborem curandus.

C re, quidam malunt pluribus intermitti. Nec deſunt qui hanc curam, vt ſuperuacaneam aut etiam inutilem planè negligant: qui tamen conſenſu penè omnium redarguuntur. Contrà aliqui non ſolùm probant & obſeruant, ſed inſuper etiam ſeuo aut aruina illas crebrò perungi volunt. Detergebit autem ſudores atque humiditatem omnem cum magna cura. Strata ſudantibus & defatigatis non ſtatim auferet, ſed ſub illis patietur refrigerari & recipere vires equos. De magno autem calore & labore graui, vt paulatim refrigeretur equus, optimum. Nam celeriter vtrumque fieri, equo non ſolùm pernitioſum ſed ſæpe etiam exitiale. Quamobrem ſi ephippium aufertur, ſtrato operietur, vti & rhedarij noſtri longiori itinere laſsi: ſed omnem equum aiunt itinere defeſſum, adeo vt nulli omnino labori amplius par videatur, recreari ac veluti recentem effici, ſi ſella aut clitellis ablatis, in domo vel ſtabulo aliquo, ſi occurrat, aut ipſa etiam via, liberè volutari pro arbitrio ſinas, vt muli ferè & aſini facere conſueuere. Cauendum tamen eſſe, ne talis ſit aëris conſtitutio, vt pluuia aut vento lædi poſſit. Gaudent verò etiam poſt laſſitudines aquari: id quod Statius etiam meminit, aliquando etiam ociandum eſſe docens, cùm ſit, vt ait, maior poſt ocia virtus: Canit autem:

Volutationis vtilitas.

Aliquando ociandum eſſe.

Et ſonipes operit pharetras, arcumque retendit
Parthus, & Elæis auriga laboribus actos
D *Alpheo permulcet equos, & noſtra fatiſcit*
Laxaturque Chelys.

Procuratio laſſi & æſtuantis veterini hæc legitur lib. 2. veterin. medicinæ: Laſſo & æſtuanti veterino adeps in fauces demittitur, merumque in os ſuffunditur & operimenta adhibentur, quò poſſit à frigore vindicari: caputque & ſpina tepenti adipe vel lino linuntur. Nec minus quotidiè corpora iumentorum quàm hominum defricanda ſunt, ac ſæpe plus prodeſt preſſa manu ſubegiſſe terga, quàm ſi largiſſimè cibos præbeas. Multum quoque refert robur corporis ſeruare. Quod vtcunque cuſtodiemus, ſi idoneis temporibus ad præſepia, ad aquam, ad exercitationem duxerimus. Cæterùm cum iugalia diſiunguntur ab opere, ſubſtricta prius curator confricet, manibuſq; comprimat dorſum, & pellem reuellat, nec patiatur adhærere. Collum ſubigat, merumque faucibus, ſi æſtuauerint, infundat. Sed antè ad præſepia religari non expedit, quàm ſudare atque anhelare deſierint. Cùm deinde tempeſtiuè potuerint veſci, non multum nec vniuerſum cibum, ſed partibus & paulatim præbere conuenit: quem cùm aſſumpſerint, ad aquam duci oportet, ſibiloq;

Vt vires cõſeruantur.

A labore vt curandi.

biloque allectari, quò libentius bibant: tum demum reducta largiori pabulo satiari. Absyrtus eisdem equis, qui labore viæ aut cursu fatigati sunt, ait commodum esse vti hoc remedio: Polenta tenuis mista cum vino odorato formatur in offas, quæ comprehensa lingua demittuntur in fauces. Sed insequentes (inquit) notæ lassitudinem præsagiunt. Primum equus insistere non potest, sed intremiscens perstat, demissum habens caput, & flaccidas aures: Oculi sunt concaui, ceruix intenta riget. Si ipsum stimulo lacessas, caput erigit, sed confestim demittit. Itaque primum curæ fuerit, vt stabulentur loco non duro sed molli, cui læ tamen superiectum sit: dein vinum ex oleo tepefactum conuenit inspirare, postea defricare, postremò calida aqua liberaliùs eluere, manu terga subigere, vngere, fricare, vestimentis obuelare, sub tecta continere. Enimuerò qui ex itinere aut cursu spiritu distenduntur, ijs vitium tollunt vinum & aqua, cùm pares portiones habent, commistaque binas implent heminas: sed quotidiè septem dierum spatio per os infundere conuenit. Hierocles verò equo, si itinere aut cursu æstuauerit aut membra nimis ferueant, adipis suillæ veteris offas vino vetere odorato madefactæ, faucibus infundi iubet. Vegetius post sudorem si tum quoque æstus sit, posca os abluit, si hyems, muria. Vinum quoque & oleum faucibus infundi vult, æstate frigidum, hyeme tepefactum, ita vt hyeme meri sextario olei vnciæ tres, æstate autem duæ tantum misceantur. Solent verò etiam periti agasones equum antequam ad præsepe ducunt, leni deambulatione lassitudinem mulcere: cuius rei meminit Apuleius, eleganter & succinctè quid agasoni lasso equo ex itinere faciendum sit, his verbis docens: *Postquam ardua montium & lubrica vallium & roscida cespitum & glebosa camporum emersi, me equo indigena peralbo vehens, iam eo quoque admodum fesso, vt etiam fatigationem sedentariam, incessus vegetatione discuterem, in pedes desilio, equi sudorem & frontem curiosè extrico, aures remulceo, frenos detraho, in gradum lenem sensim proueho, quo ad lassitudinis incommodum, alui solitum ac naturale præsidium eliquatur. Ac dum is ientaculum ambulatorium prataq; præterit ore in latus detorto pronus adlectat.* Præcauendum verò etiam, vt monet Vegetius, vt in longiore vectatione vel itineribus, iumentis vrinæ copia non negetur: quandoquidem hæc res non sine periculo sæpè differtur. Curandum itaque vt in itinere equus tempestiuè semper vrinam reddat, semel saltem intra sex, septem vel octo miliaria. Aiunt autem equum quo magis vacuus est, eò magis extendi ad meiendum: sed cauendum omnino ne post talem extentionem ad cursum incitetur, ne quis neruus conuellatur aut aliter lædatur, priusquam partes paulatim in pristinum statum reducantur. Si equus, vt contingit aliquando, meiere nequeat, Cardinalis Simoneta hoc nos docuit remedium, quòd vbiq; in promptu est, Foliatis sambuli ramis vndique illius corpus diu ac blandè verbera, & tum demum folia ipsa collo & capiti, necnon vniuerso corpori coapta: nam iumentorum impedimentis (inquit) arbuscula hæc maximè confert. In æstate sub caudam subrepere solent muscæ, itemque sub ventrem ad inguina, quàs maximè vesperi, sed interdiu quoque curator eximet, vt requiescere equus possit. Sunt & aliæ muscæ circa equorum capita obuolantes & fastidientes, quas ex eorundem fimo nasci tradunt, quare etiam monetur curator, vt æstiuo tempore fimum iuxta stabulum remorari, tantoque minus in ipso stabulo sinat. Si verò iter fiat hyeme, cum viæ niue horrent, curabit omnino curator, ne nix inter soleas & vngulas adhærescat: noxam enim affert sæpenumerò: quod ne fiat, quidam hoc pacto cauent: fascias ex marginibus pannorum præcipuè sectas, nouem ferè digitos longas, aqua ardente madidas ferreo instrumento inter soleas & vngulas manè equitaturi infarciunt: atque ita securi iter faciunt. Refert Olaus Magnus apud Septentrionales, flante Austro niuem sub equorum pedibus conglobatam præsens exitium in conflictu sessoribus afferre: solere itaque ferreeas eis soleas adimere, ne illis nix adhærescere possit. Mirum verò quod scribit Cardanus eosdem Boreales populos adalligare corbes ex viminibus ac virgultis equorum pedibus, sicque tutos ambulare per niues. Niuem enim sustinere: cùm aqua etiam lata pondera sustineat. Sensim autem equos & homines assuescere sportulis: ferre autem hastulas, vt si in niue mergantur, adhuc possint extrahi. Quod etsi huc non pertineat, in septentrionalium tamen mentione referre libuit. Apud Suidam lego in πτερίδειν, equis & iumentis, cùm per niues ducuntur, saccos pedibus esse circumligandos. Dorsi etiam ratio in ijs potissimum equis quorum ad sellam vsus est, non exigua haberi à curatore debet: nam vt id laboris plurimum sentit, ita testante Vegetio diligentiùs est curandum: laudabiliorque industria est, quæ incolumitatem tuetur, quàm quæ cupit læsa curari. Nam diligentia (inquit ille) defendit à vitio, si centones vel saga primum sufficientia, deinde mollia imponantur & lota atq; ad tempus diligenter excussa, ne aliquid sordium aut asperitatis inhæreat, quod sub pondere inulceret pellem: tunc sagmarum & sellarum mensura conueniens & apta qualitas debet adhiberi. Si enim ista vel minora fuerint vel maiora, angustiora vel vltra modum lata, vel quæ non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim collisiones, suppurationes, apostemataque nascuntur, cùm nimis locis inæqualibus premitur pondere, vel discentes tracturam, mercurius aut spina deteritur. Ipsorum quoque pondere, etiamsi in stratis

Lassitudinis signa.

Lib. de Asino aureo.

Vrinandi ratio habenda.

Vt meiat equus, secretum.

Muscæ equum infestant.

Li. 11. c. 39.

Lib. 13. de Var. re. c. 69

Equi vt per niuem incedant.

Dorsi ratio habenda.

A ſtratis nulla ſit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda eſt menſura, ne inferat vulnus. Hactenus de equo ad curſum, onuſque ferendum vtili, nunc quomodo tractandus à curatore ſit pullus, pullique mater quædam afferemus. Si partus proſperè ceſſit (inquit Columella) minimè manu contingendus pullus erit. Nam læditur etiam leuiſſimo contactu. Tantùm cura adhibebitur, vt & amplo & calido loco cum matre verſetur, ne aut frigus adhuc infirmo noceat, aut mater in anguſtijs eum obterat. Paulatim deinde producendus erit, prouidendumque ne ſtercore vngulas adurat: mox cùm firmior fuerit, in eadem paſcua, in quibus mater eſt, dimittendus, ne deſiderio partus ſui laboret equa. Sed de amore equæ erga pullos ſuos ſuprà dictum eſt. Varro ait in decem diebus ſecundum partum (vtor autem eius verbis,) cum matribus in pabulis prodigendum. Teſtatur Ariſtoteles vulgò dici mulum lactare ſemeſtre temporis ſpatium, equo autem plus temporis tribui. Anatolius equos & aſinos ad biennium lactare iubet. Varro quinquemeſtribus factis, cùm redacti ſunt in ſtabulum, obijci vult farinam hordeaceam molitam cum furfuribus, & ſi quid aliud terra natum libenter edunt: anniculis iam factis dari hordeum & furfures, vſq; quoad erunt lactentes: neque prius biennio à lacte remouendum. Quod ſi quis prius ablactari velit, B inuenio id commodiſſimè fieri hoc modo: Separetur à matre triduo ante plenilunium & per horas vigintiquatuor ab ea excluſus, rurſus manè ad eam admittatur, & vbi lac copioſè ſuxerit, adeo vt venter turgeat, remoueatur, nec admittatur amplius: ſicque deinceps habitiorem manere & elegantiorem fieri. Præſepia quidem omnibus iumentis altiora eſſe oportere Anatolius tradidit, ad quæ capiſtrentur, vt ſurſum verſus ſpectantia cibum capiant, id verò maximè in pullis obſeruandum eſſe: ſic enim erecta ceruice niti conſueſcere, quæ res (inquit) equino pecori maximam venuſtatem adfert. Vult iam vt equa poſt alterum aut tertium poſt editum partum, menſem exercitationibus longè magis credatur, ita enim lac in ea præſtantius gigni; & ſequens equuleus etiam curſibus committatur: Et ſi pulli molles gerant vngulas, aſperis locis eos citatiùs agamus, calculos pedibus ſubſternentes: ſic enim vngulas durari: & ſi parum adhuc ſolidatæ molleſcant, hanc curationem debere adhiberi: Adeps ſuilla vetus & hircina, ſulphur ignem non expertum, & alliorum ſpicæ miſcentur: ijs vngulæ & earum caua perunguntur. Ruſius ad firmitatem vngulis comparandam, vtile eſſe ait, vt pullus locis naſcatur ſaxoſis & montanis, vt duris & aſperis locis & aëre frigido dureſcant. Conducere autem montana loca duplici nomine: primùm quia pedes in ijs validiores, aptiores, craſſiores ac duriores reddunt: deinde quoniam ſubinde per inæqualia C loca deſcenſu aſcenſuque exercitati, laboribus ſuſtinendis præparantur roboranturque. Abſyrtus vngulas difficilè duras reddi poſſe ſcribit, id vitium natiua conditione eſt inſitum, quandoquidem in agendo itinere damnum è diurno detritu maius eſt, quàm vt per noctis quietem tantum renaſci poſſit, quantum die ſubteritur. Solere tamen mangonizari quo vitium occultetur, & venuſtior ad vſus placeat. Nam cupreſſi fruticibus in aqua decoctis pedes foueri aut ſimiliter rubi coliculis: decoctum abſynthium eundem præbere effectum: acidaquoque muria perfundi prodeſſe: vngulas per hyemen oleo perungendas: ſub æſtate axungia foueri melius eſſe. Mangones ſuis fucis vngulæ detrimenta moliri. De ratione vrendi multa multos memoriæ prodidiſſe; longè tamen omnium optimum eſſe, ſuccendere bitumen & eius pingue facibus inſtillare. Cæterùm ſi eius qui firmo ſtabilitur pede, ſubtrita ſit vngula, ſanguinem e ſuffraginibus mittendum, ne ſenſu inflammationis corrupta corona dehiſcat. Et Piloſella quouis modo equis adminiſtrata, hoc illis adferre præſidij aiunt, ne lædi poſſint, dum ferreas ſoleas à fabro recipiunt: vnde à nonnullis clauorum herba nominatur. Curabit etiam hippocomus vt ſatis mollia ſint pulli labra, quò faciliùs aptiori tempore frenum ſentiat. Molliuntur autem fricatione manuum leui & aquæ tepidæ fotu, & oleo interdum inuncta. Frenum autem faciliùs admittent, quorum molliuſcula ſunt labra, vt D teſtatur Xenophon citante Camerario. Difficile verò eſt, imo ferè impoſſibile, vt probum os habiturus ſit equus, niſi extrahantur ei dentes ſcaliones dicti & plani. Calefactus enim ſi hos dentes habuerit, ægrè per ſeſſorem retineri poſſe periti aiunt; & morſum freni plurimum auerſari: quamobrem iam dictos dentes quatuor, priuſquam annorum trium cum dimidio ætatem exegerint, radicitùs extrahi debent de maxilla inferiore, bini vtrinque, ferramentis ad id aptis. Pulchritudinem pulli natiuam conſeruabit atque ſi opus eſt, augebit: nam in equis non ſolùm vtilitas (inquit Vegetius) verùm etiam decoris ratio ſeruanda eſt. De iuba quomodo tondeatur, & quod cirri crurum non ſint tondendi, ipſe in hæc verba diſſerit. Nunquam itaque niſi neceſſitas paſſionis exegerit, de articulis reſecandi ſunt cirrhi. Naturale enim ornamentum pedum natura in illis conſtituit. Ceruicem etiam ipſam diligens debet ornare tonſura. Multi enim ſicut curilibus, ita & ſellaribus iumentis preſſiùs colla radunt. Quæ res licet præſtare creditur augmentum, tamen ſub honeſto ſeſſore deformis eſt. Alij ita tondent, vt arcum videantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonſura ipſa per ordinem derelinquunt. Sed gratiora ſunt, quæ tranſlata de Perſis poſterior vſus inuexit. Nam media iuba ad omnem accurationem ex ſiniſtra parte tondetur;

Pullus vt tractandus. *Quam diu lactet.* *Vt ablactetur.* *Præſepia qualia eſſe debeant.* *Vngulæ vt dureſcant.* *Ad vngulam detritam.* *Labra vt molliantur.* *Dentes ſcaliones cur extrahantur* *Tonſura.*

tondetur, à dextra verò omnino inſecta ſeruatur. Et neſcio quo pacto plurimum deceat, quia illud quod naturaliter laudatur, Virgilius imitatur:

Denſa iuba & dextro iactata recumbit in armo.

Quod ſi bicomis fuerit, vt vulgus appellat, mediæ ceruicis ſetas æqualiter oportet attonderi, ita vt tam dextri quàm ſiniſtri limitis continuata ſerie iubæ relinquantur intactæ: quod nihilominus inuentum conſtat à Parthis. Hucuſque Vegetius. Miratur verò Camerarius illorum rationem qui elegantiſſimos interdum equos verticis iuba præciſa & truncata cauda reddunt aſpectu fœdos quaſi infamiæ quibuſdam notis: etſi videntur (inquit) non ſine cauſa maiores hoc noſtri factitaſſe: (nos ſuprà Germanorum equos qui in Piſanorum auxilium contra Florentinos Maximiliano imp. ducente in Italiam venerant, omnes cauda mutilata fuiſſe ex Iouio diximus,) itaque illi poſtea alligata quaſi phenace pilorum, ſtuduerunt ademptum mutilatione decorem reparare. Quid autem vt naturalem non retinerent, ac defenderent potius cauſæ fuiſſe ſuſpicabimur? Equidem exiſtimo primum hoc factum fuiſſe ab aliquo, cuius equum ſtrenuum & bonum, vitiata ſcabioſa impetigine cauda deturparet: poſtea in quouis pilorum defluuio id vſurpari cœptum, in ignoratione ſcilicet remediorum huius mali: dum nouitate, vt fit, res commendari & placere inſolentia ſua cœpit. Iam verò etiam audiui (inquit) quod haud ſcio an falſum ſit, animoſiores reddi mutilatione equos. Sed omnino barbarum hoc & corrigendum videtur, præſertim cùm eripiatur hæc contra muſcas neceſſaria illis flabelli defenſio, præciſo caudæ verbere, Græci σόβλω vocarunt. Iam etiam aliqui verticis iubam implectunt, vt in fronte tanquam virgunculæ crinis, filo diſcolore implicata dependeat: quo ſi putant equum ſpecioſiorem reddi, admodun falluntur: ſin conſuli proſpectui, redarguuntur à Xenophonte, qui hos pilos viſui nihil officere, vt diximus, demonſtrat. Videmus etiam nonnullos generoſos equos à nonnullis in pretio haberi, quibus vtraque mutilata auris eſt, (bertones vocant) ſed etſi meo iudicio propterea maioris fieri non debent, cùm ex ea parte animantis indoles ac generoſitatis vigor præcipuè innoteſcat, vt ſuo loco oſtendimus. Quamobrem diligens hippocomus harum in primis partium curam habebit in pullis, ne mox malè curatas in adultis mutilare dominus cogatur. Procera autem & lata cauda fiet, ſi pectine diſtringatur, & ſepiuſculè etiam à ſordibus detergatur, & frigida humectetur, vel etiam ſero liquidiore: hoc enim præſentem habere efficaciam quidam citante Camerario aſſerunt. Inuenio etiam, licet in obſcuro quodam authore pilum elegantiorem cùm aliàs tùm colore naſciturum, ſi menſe Maio teneras fagi frondes equis in cibum dederis. Et Albertus aſſerit equi caput macreſcere & ſiccari, ſi antequam ſeptem annos habeat, ſæpè aqua frigida abluatur & fricetur: collum autem craſſeſcere, & crines meliùs creſcere, ſi aqua calida ſæpe ac diligenter iuxta ſcapulas humectetnr & crines digitis ſcalpantur & prope caput, ſed frigida, non calida aqua, quia caput (inquit) debet eſſe gracile. Fit etiam vt quibuſdam in corporis partibus hunc vel illum in equo colorem deſideramus. Id quoque commodius fiet in pullo quàm in annoſo equo. Quod ſi itaque album pilum nigreſcere cupiemus, Vegetius atramenti ſutorij ſcrupulos ſeptem, rhododaphnes ſucci ſcrupulos quatuor, ſepi caprini quod ſufficit, pariter temperari iubet & vti. Si è diuerſo albos pilos facere voluerimus, cucumeris ſylueſtris radicum libram vnam: nitri ſcrupulos duodecim in pulueres cogi, heminam mellis adijci, hiſque permixtis vti.

Cur cauda quibuſdam præcidatur.

Equi truncatis auribus.

Vt cauda fiat lata.

Vt caput macreſcat.

Colorem pro arbitrio induci.

CASTRANDI RATIO ET modus.

CASTRATIONEM Apuleius eleganti vocabulo deteſtationem nuncupat, ſimulque cauſam caſtrationis inſinuat his verbis: *Multos ego ſcio non modò aſinos inertes, verùm etiam ferociſſimos equos nimio libidinis calore laborantes, atque ob id truces veſanoſque, adhibita tali deteſtatione, manſuetos & manſues exindè factos.* Vbi execti ſunt canterios vocari inter ſynonyma dictum eſt, idque Varro in primis teſtatur, eandem caſtrationis neceſſitatem docens: *Inijs* (inquit) *malunt habere placidos; propter quod diſcrimen maximè inſtitutum, vt caſtrentur equi. Demptis enim teſticulis fiunt quietiores, & ideo quod ſemine carent, ij canterij appellati, &c.* Quamobrem Scythis & Sarmatis peculiare eſt equos præferoces eunuchos facere, quò mollitis animis mitiores fiant, vt ſuo loco dicetur. Animi enim vigorem fortitudinemque non parum, vbi execti ſunt, perdunt, corporis tamen robur conſeruant: contumelioſi verò vbi exciduntur, à morſu & contumelia ceſſant; nihilo tamen minus ſunt bellicoſi. Ab his itaque ſumpto argumento Cyrus teſte Xenophonte ſpadones corporis robore minimè carere iudicabat. Non placent

Lib. 3. Metam.

Deteſtatio.

Canterij qui

Caſtrationis vtilitas.

Lib. 3. Pædiæ.

A cent autem qui ita degeneres atque languidos inde reddi volunt, & canterium in fossa hinc etiam dici, cùm quis lacessitus ad pugnam, mox linquitur animo, vt cominus congredi non audeat; prouerbij enim vsus est, quoties quis ad id negocij trahitur, in quo nequaquam valet, vel vbi res vehementer erit impedita: nam vt plurimùm valet equus in planitie; ita minimè in fossa. Iam verò Albertus aliam omnino castrandi equos causam refert, ne indurescant equis nerui ex calore cursus; loquitur autem de equis celeribus & ad cursum vtilibus, quos curriles haud satis peritè nuncupat. Quibus modo temporibus & quonam pacto castrare equos deceat, sic ferè Absyrtus docuit. Castrationis in hoc animali duo tempora seruantur, veris & autumni: æstate tamen quibusdam virilitatem dempsimus, nec vlla prorsus affecimus iniuria. (Palladius mense Martio omnia quadrupedia, maximè equos castrari debere tradit.) Administrandæ castrationis ratio ita se habet. Oportet deiectum equum pedibus comprendere, exceptosque testes stricta pelle claudi, aut duabus angustis ligneis veluti forficibus vinctos teneri: folliculum solum, ambientemque cuticulam non latiùs rescindi, quàm vt per impressum vulnus exprimantur testiculi. Cùm virile partem ferro resectam detraxeris, binas vtrimque fibulas lineas aut canabinas adhibuisse satis est.

Canterius in fossa cur dicatur.

Castrari quādo & quomodo debeant.

B Tum mediam quasi tunicam quæ interuenit duobus membris genitalibus expressam rescindito. Testium neruos, quos Græci cremasteras ab eo appellant, quòd ex illis genitales partes dependent, quà parte testiculis adhærebant, ferramento candente resecato, admouens à posteriori parte, non per anteriorem. Sed maximè ferrum ignibus incandescat vt vno, sin minus altero detraxeris. Namque si plures ardentis ferri acies imprimantur, inflammationem mouebunt, Linamenta, lanarumúe flocci, oleo & pice imbuti vulneribus induntur, fibulæ colligantur. Verùm linamenta tertio die resoluenda, vlceraque pennis, oleo & pice intinctis quotidiè linenda, quousque cicatricem ducant. Abstinendus quo die castratus fuerit omni cibo: postero ad liberaliorem potum sensim inuitandus, ciboque in dies largiùs obiecto alendus: Horis quæ nonnihil refrigerationis præstant, paululum agatur: per æstum in equili manere melius est. Hac ratione curabis eum qui intra præsepe continetur. Quod si in armentis equum castraueris, candente ferramento, vti suprà dictum est, excides. Pice & oleo vulnus inunges & ad pascua religabis. Sed id tempore verno tantùm gregalibus fieri debet. Si ei qui præsepio recipitur, vulnus per inflammationem intumescat, Cimoliam cretam ex aceto linere conueniet. Qui vno teste præditi sunt, non oportet reliquo dempto canterios facere. Namque facilè iniurijs patent, & castratione periclitantur.

Victus castrati.

C Cùm autem statim à dissectu consurgens equus hinnitum ediderit, non facilè sospes euadit. Fama est eum qui secundos dentes eijcit, castratum reliquos non mutare, neque caninos emittere grandes. Horum qui pullinam adhuc ætatem agunt, testiculi nobis vix conspici possunt. Non est tamen ignorandum castratos maxima ex parte malidis lue non implicari, neque destillationis quæ ad crura decumbant, facilè torqueri: addiderim neque strumas in ijs erumpere. Hæc omnia Absyrtus. Hierocles etiam de equo actum esse asserit, si amputatis testibus erigens sese confestim hinniuerit. Cum castratus est equus, à coitu omnino non abstinet. Turcarum itaque imperatorem ferunt, quòd vidisset castratum equum inire equam, eunuchis suis etiam penem detruncari iussisse: indeque natum quod eunuchos facturi pueros, penem simul cum testibus auferant.

Quos castrare non oporteat.

Pulli testes.

Hinnitus post castrationem quid indicet.

Coit post castrationem.

DOMITVRA. INSTItutio.

D EQVVS indomitus, quamuis natura bene compositus sit, (verba sunt Ciceronis) idoneus non potest esse ad eas vtilitates, & aptus ad ea quæ desiderantur ab equo: sicuti etiam homo indoctus quamuis ingeniosus, ad virtutem non potest peruenire. Et Aristippus teste Laërtio dicebat sic differre doctos ab indoctis, vt differunt equi domiti ab indomitis. Domiti. n. parere sciunt, indomiti nesciunt, Ouidius:

Lib. 4. ad Heren.

Domituræ necessitas.

Doctus vt differat ab indocto.

Fert tamen vt debet casus patienter amaros:
More nec indomiti frena recusat equi.

Vt verò pueris adiungitur necessario pudor & laudis studium, vt dicebat Lycon Troadensis referente eodem Laërtio, ita equis additur calcar & frenum. Elegans quoque Plutarchi dictum: Sicut equos qui rectè instituunt, eos docent freno facilè parere; ita qui pueros ad audiendum promptos faciunt, docent audire multa, loqui pauca. Siue autem ad vecturam siue ad currum trahendum & sessorem vehendum assuefaciendus sit, magistro erit tradendus,

quibuſcumque ex locis, quouè ſemine ortum ducat, ſed quo ætatis ſuæ tempore id fieri debeat, nunc videndum. Horatius ætatem probauit teneram: E

Lib. 1. Epiſt.

Qua ætate domandus.

Fingit equum tenera docilem ceruice magiſter
Ire viam qua monſtrat eques.

Palladius ait pullos domari, vbi tempus bimæ ætatis excesserint. Columella diſtinguit, pro vſus ad quem domandus eſt, diuerſitate; *Equus bimus ad vſum* (inquit) *domeſticum rectè domatur, certaminibus autem expleto triennio; ſic tamen, vt poſt quartum demum annum labori committatur.* Similiter Plinius: *Diuerſa* (inquit) *circo ratio quæritur: itaque cùm bimi in alio ſubigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit.* Abſyrtus cùm annum & ſex menſes impleuit equulus, manibus vult vt ſit tractandus, capiſtrum circum ponendum, frena præſepibus ſuſpendenda, vt tangere conſueſcat, ne è motu audiens exterreatur: trimum verò rectè domari, à quo tempore ſcilicet farrago dari ſolet. Idem & Varro ſcripſit: atque inſuper addit, cùm iam ad manus accedere conſueuerit, interdum imponere ei puerum bis aut ter pronum in ventrem, poſteà iam ſedentem: hæc facere cum ſit trimus, tum enim maximè creſcere & lacertoſum fieri. Idem & Virgilius tradit, qui item domandos ſatiari cibo prohibet, domatis farraginem (la biada) apponi cupit:

At tribus exactis, vbi quarta acceſſerit ætas, F
Carpere mox gyrum incipiat, gradibuſq́; ſonare
Compoſitis, ſinuetq́; alterna volumina crurum,
Sitq́; laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Prouocet, ac per aperta volens ceu liber habenis
Aequora, vix ſummæ veſtigia ponit arena:
Hic vel ad Elæi metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere iam domitis ſinito: namq́; ante domandum
Ingentes tollunt animos, prenſique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Lib. 3.

Sit itaque ætas idonea: nam quẽadmodum infans aut puer docilitatis non eſt capax, multò minus pullus, id quod meminit Lucret. vbi oſtendit animas mortuorum non in aliorum migrare corpora:

Sin animas hominum dicent in corpora ſemper G
Ire humana: tamen quæram cur è ſapienti
Stulta queant fieri, nec prudens ſit puer vllus
Nec tam doctus equæ pullus quàm fortis equi vis,
Si non certa ſuo quia ſemine ſeminioq́;
Vis animi pariter creſcit cum corpore toto.

Animoſi cur non domentur.

Annoſum tamen qui domandus inſtituenduſque eſt equus, eſſe minimè decet, quia tales diſciplinam omnem aſpernantur & refractarij ſunt, oſtendit Plutarchus de liberorum educatione agens: Qui verò equi (inquit) à prima ætate rectè domiti non parent ſeſſoribus? qui maturè non ſubacti duriceruices & feroces non extiterunt? Iſidorus in octauo pullum tradit, paſſum cui iuuenis aſſueſcit, ſiue is ſuauis ſit, ſiue durus, vix iam prouecta ætate relinquere poſſe. In pullo autem inſtituendo non decet (inquit Xenophon) ipſum equitem occupari, ſed potiùs domitori tradet, & quomodo inſtitui ab eo velit, præſcribit. Domari Martio menſe dum dicit Palladius, non ita accipi velim, quaſi tam breui tempore domari poſſit, nam vt ait Ouidius:

Lib. 1. de Arte.

Tempore paret equus lentis animoſus habenis H
Et placido duros accipit ore lupos

Sed vt id tempus domituræ aptiſſimum eſſe indicaret. Locus vbi domatur, & docetur ſpatioſus eſto: talem fuiſſe olim haud obſcurè innuit Virgilius, inquiens:

Aeneid. 3.

Filius ardentes haud ſecius æquore campi
Exercebat equos.

Non ſinitur tamen iri quo ipſi pulli volunt, ſed frenis coërcentur. Varius de morte ita ſcribit de Hippodamis agens cum renitentibus pullis quos domandos ſuſcepere, certantibus:

Quem non ille ſinit lentę moderator habenæ
Qua velit ire, ſed anguſto prius ore coërcens
Inſultare docet campis, fingitque morando.

Author eſt Cicero in Hortenſio citante Nonio, domitores equorum non verbera ſolùm adhibent ad domandũ, ſed cibum etiam ſæpè ſubtrahunt, vt fame delibitetur equuleorũ nimis effrenata vis, Cibum autem domandis pullis ſubtrahi etiam ex Virgilio diximus. Cùm verò tota equitandi ſcientia in

A tia in eo consistat maximè, vt equus sessori frenum moderanti obediat, & quamcunque in partem velit, ille sequatur, quod declarat locus Cæsaris, qui est de essedarijs Britannicis: *Ac tantum vsu quotidiano & exercitatione efficiunt, vt decliui ac præcipiti loco incitatos equos sustinere & breui moderari & flectere & per temonem percurrere & in iugo insistere & inde se in currus recipere citissimè possint*: Sed & Propertius dicebat:

Equitandi scientia in quo consistat.

Lib. 4 de bello Gall.

------- Seu frena sonantia flectes
Seruiet asper equus.

Indeque equos flectere, pro nostro arbitrio vti poëtæ vsurpant; Horatius:

Lib. 3. Car. Od. 3.

Quamuis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio.

Virgilius de Neptuno: *------- Cæloque euectus aperto*
Flectit equos. Rursus:

Aen. 1. & 9

Venatu inuigilant pueri, syluasque fatigant;
Flectere ludus equos. & spicula tendere cornu.

B Nihilominus qui effrenes equorum pullos edomandos accipiunt, non statim initio freno ori iniecto natiuam eorum ferociam (inquit D. Basilius) frangunt aut inhibent aut sistunt. Ad eum enim modum refractarij redduntur & retrogradi ac discunt dorso suo excutere sessores, sed primùm nõnihil obsecundant & indulgent illorum ferocienti naturæ. Dein vbi viderint è proprio impetu feritatem iræ absumptam, tunc acceptos aliqua iam ex parte edomitos, arte moderatiores reddunt & quouis sequaces. Totam autem domandi artem in eo consistere, vt equus se mansuetum præstet atque obsequentem, ex Theopompi Spartanorum regis parœmia notum est, qui, cùm quispiam diceret eò seruari Spartam quòd reges imperare didicissent, quin propterea potius (inquit ille citans quam diximus domandi artem) quod ciues imperio parent: non enim parere illis patiuntur, qui nesciunt imperare, sed subiectorum obedientia disciplina est principis, nam qui rectè ducit, vt rectè sequatur, efficit. Quemadmodum itaque prudentis principis est blandè atque amicè cum subditis suis agere, ita etiam in re equestri est, vtilissima doctrina atque institutio, ne iracundè tractetur equus: nam ira, vt inquit Xenophon, nihil prouidet: sed ea designat plerumque, quorum pœnitentia necessario comes est. Virgilius cum de equo ad bellicum vsum aut certamina equestria instituendo, dixisset:

Homil. in Iulittam martyrem.

Theopompi regis dictum

Blandè tractãdum esse equum.

C *Sin ab bella magis studium, turmasque feroces*
Aut Alphæa rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iouis in luco currus agitare volantes:
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati tractuque gementem
Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantes:

Georg. 3.

Addit blandè mox à domitore tractandum esse;

Tum magis atque magis blandis audire magistri
Laudibus & plausæ sonitum ceruicis amare.
Atque hæc iam primo depulsus ab vbere matris
Audiat: inque vicem dat mollibus ora capistris
Inualidus, etiamque tremens, etiam inscius æui.

Institutionem equi à blandimentis, mollique ac placida tractatione olim inchoasse, breuiter insinuat nobis Statius, de Arione loquens:

Li. 6. Theb.

Tunc rector genero Polynici indulget agendum
D *Multa monens, vbi feruor equo qua suetus ab arte*
Mulceri: nec sæua manus, nec liber habenis
Impetus: vrge alios inquit stimulisque minisq;
Ille ibit minus ipse voles.

Gaudet enim equus istiusmodi demulsionibus, quæ manu fiunt, etiam cum edoctus est, & in ipso cursu, vt ostendit Ouidius:

Gaudet mulceri.

Quadrupedes inter rapidi certamina cursus
Depexaque iuba, plausaque colla iuuant. Necnon iam ad currendum parati: Virgilius:
Circumstant properi aurigæ, manibusq; lacessunt *Pectora plausa cauis, & colla comantia pectunt*

Cæterùm si aliàs, tùm verò maximè equo blandiendum est, cùm quis conscendere eum cupit. Qui equum (inquit Camerarius) inscendere volet, nisi ipse fortè ducet, accedito placidè & illi ablanditor verbis & sono oris conueniente, aut etiam palpis: ita gaudebit conscensione equus & libenter consistet, admittetq; equitem. Hoc efficitur atq; obtinetur in summa interdum ferocia equorum, conscensionem vt neque reformident, neque detractent. Itaque hoc de Alexandro Magno proditum

Vt inscendendus.

Alexandri equitandi peritia. ditum memoriæ eſt (à Plutarcho in eius vita, vt ſuperiùs etiam meminimus) cùm ad Philippum adductus fuiſſet celebris ille equus Bucephalus nomine, à Theſſalo Philonice, & indicatus immani pretio, regem exciuit, vt prodiret cum ſuis in campum, equi periculum vbi fieret. Ibi ille ferocire & neminem admittere velle, ac ſi inclamaretur, concitari & reſilire, denique videri nulli vſui & planè ferus. Tum rex iratus iubet abduci equum inſolentis atque indomitæ feritatis. At Alexander, qui & ipſe fortè aderat, querebatur equum eximium & admirabilis bonitatis amitti atque perdi inſcitia atque formidine eorum, qui illum tractare neſcirent. Ad hæc primum tacere Philippus & diſſimulare. Cùm verò eadem Alexander repeteret ſæpius, Tune igitur inquit, melius poſſe tractare te equos ſperas quàm hos ſenes, qui reprehenduntur increpatione tua? Hunc quidem certè, inquit Alexander, melius ego tractauero, quàm quiſquam alius. Sin verò minus, inquit Philippus, quam pœnam vis ſuſtinere procacitatis tuæ? Egone inquit Alexander, pretium equi ipſe tum ſoluam. Hic riſu ſuborto, argentique perſolutione præfinita, accedit Alexander ad equum, prehenſumque loro contra ſolem conuertit, quòd conijceret illum vmbram appropinquantium aſpicientem perturbari motu & ſpecie huius. Atque ita parumper circumiens placido greſſu & equum manu demulcens, cùm intelligeret de ſpiritu animoſitatem equi maximam eſſe, atque hanc illum quaſi colligere, ponit chlamidem, ac ſe in illum ſublatum ritè collocat, frenorumque habenas ſic prehendit, vt equi os minimè læderet aut laceraret. Tum equum nonnihil remiſiſſe de ira & commotione animi ſentiens, atque geſtire excurrere, laxatis habenis incitat voce quoque vehementius & calcibus ferit latera. Quæ res Philippum primum & alios perterruit, ſed mox vbi vidêre quòd & Alexander reflexiſſet & ageret ita, vt par eſſet equum cum exultatione & lætitia: ibi acclamare vniuerſi; Philippo verò etiam lachrymæ cadere præ gaudio, neque poſſe ille ſibi temperare quin filium complecteretur atque exoſcularetur. Quare ſic ſe res habet quemadmodum diximus, vtilem maximè eſſe placiditatem & moderationem in conſcenſionibus, & cautionem hanc, ne qua res aut ſpecies tum obijciatur equo, quæ illum percellat & perturbet, aut etiam perterreat. Quòd ſi hoc etiam obtentum ſit, equus ſeſſorem ſuum vt cognoſcat & illo gaudeat, nihil ad commoditatem conſcenſionis iam poterit deeſſe. Idem Camerarius ea quæ contraria ſunt equis & ingrata, remoueri ab illis omni tempore iubet, & in primis caueri, ne quid tale de improuiſo & inopinato illis obijciatur, præſertim ſi animoſiores fuerint, quia ſic perturbantur, & ad inſaniam quodammodo adiguntur: Cardanus corrigi quinque modis equum tradit, voce quam (inquit) maximè timet, virga, freno, cruribus, maximè calcaribus additis & labore: blandiri nos iis manu ſcalpentes crinium locum, palpanteſque leniter & voce ſubmiſſa, tum etiam cibo, maximè pane & vino, quibus eos nobis (inquit) conciliamus. Similiter etiam Xenophon docet, ſi cui fortè oblatus ſit ferocior aut ignauior equus, quo pacto vtroque rectè vti queat, edocet. Primùm ſciendum eſſe monens ferociam in equo ſimilem eſſe iracundiæ hominum. Vt igitur non incitantur facilè quibus nihil dicitur, neque fit, quo offendantur; ita & ferociorem equum minimè commouerit is, qui (inquit) non læſerit. Quapropter ſtatim in conſcendendo prouidendum, ne conſcenſor moleſtus ſit equo. Cùm autem in equo conſeſſum fuerit, acquieſcendum pluſculum temporis, vel quamdiu licuerit, atque ita agitandus equus quàm blandiſſimo imperio: ac mox lentiſſimis à gradibus initio facto, ad celeritatem adigetur: inter quæ vix ſentiet ille agitationem. Imperio autem repentino equus ferocior, itidem vt homo perturbatur animo, ſiue quid tum aſpexit ſubitò, ſeu audiuit, ſeu etiam patitur. Quare hoc non ignorabimus, repentina omnia in equis perturbationes efficere. Verùm ſi incitatum ad celeritatem contineri ferociorem in curſu volueris, non attrahes de repentè, ſed placidè adduces frenum, vt inuites, non cogas ad conſiſtendum. Placantur etiam equi longioribus ſpatiis magis, quàm ſi crebrò conuertantur: atque lenta diu equitationis ſpatia & placidos præſtant, neque ferociam equorum ſuſcitant. Quòd ſi quis ſperat, ſi diu & celeriter agitet equum, fore defatigatum, deinde manſuetiorem, diuerſum ſentit atque accidere conſueuit. Nam hæc inter feroces magis violentiam vſurpare, inque ira, quamadmodum homines iracundi, ſæpe & ſe & ſeſſorem indignis modis tractare ſolent. Proinde ad celeritatem ſummam equos feroces non facilè incitabimus. Nequaquam autem adigemus ad alios equos, nam fermè improbiſſimi quique ferociſſimi ſunt. His aptiores freni quoque lenes quàm aſperi. Si quando tamen aſperos indiderimus, laxando vt lenes videantur, efficiemus. Prodeſt etiam vt ſeſſor aſſuefaciat ſeſe ad talem in equo potiſſimùm feroce collocationem, qua & ipſe minimè commoueatur, & nulla ferè alia parte equum contingat, quàm vbi ſeſſionis firmæ cauſa contingi illum neceſſe fuerit. Nec hoc ignorãdum, præcipi poppyſmo (id eſt cum labris compreſſis acutior quidam ſonus oris editur,) equos mitigari; κλωγμῷ verò (qui ſonitus fuerit palati & gutturis) incitari. Atſi quis initio equo offerat grato cum clogmo, contraria autem cum poppyſmo, citò ille didicerit, poppyſmo iam incitari, mitigari verò clogmo. Atq; ſimiliter inter clamores ac tubas cauendum, ne equo formido aliqua noſtra appareat, neúe illi hoc tempore turbulentum aliquid

Marginal notes: *Ingrata equis ſunt remouenda.* — *Lib. 7. de Variet. rer. cap. 33.* — *Vt corrigatur.* — *Si equus fuerit ferox aut ignauus quid faciendum.* — *Vt incitatus retinendus.* — *Ex labore non manſuefieri.* — *Improbi qui equi.* — *Poppyſmus quid.*

A aliquid obijciatur: sed quantum fieri poterit, quietem tum conciliare equo studebimus, & (si fieri poterit) matutina aut vespertina pabula præbebimus. Hoc autem consilium optimum fuerit, ne quis sibi equum ferocem ad bellum parare velit. Verùm de ignauis tantùm scripsisse satis fuerit, in his omnia contraria exercenda, quàm de ferocibus dicta sunt. Hactenus Xenophon. Qui autem equitare primum discit, volunt nonnulli, vt generosum eligat equum, nam si hunc sibi (inquiunt) reddiderit obedientem, eò minus negotij facessent alij. Socrates itaque recitante Laërtio asperioris ingenij vxori ita congrediendum monebat, vt equis animosis equites. Nam sicut illi (ait) cùm eos semel subegerint, reliquis facilè vtuntur, ita & mihi post Xantippes vsum, reliquorum mortalium facilis toleratio obuenerit. Cæterùm calcaria non nisi cùm opus fuerit, subdi equis Camerarius iubet: ad reliqua vocem & virgulam sufficere dicit. Acres enim equos ad feritatem incitari; & placidos ad patientiam quandam ignauam, illorum crebritatem adigere, & veluti asinos ad plagas perferendas assiduitate durari: & mox ex laboribus asperiores potius, & ferociores quàm mitiores & placidiores reddi Xenophontis testimonio probabimus. Quare rectè dixit Cardanus, corriguntur, non instituuntur, & mox vitia quæ corrigenda sunt, enumerat; & maxima

Calcaribus quando vrgendi.

B esse ait, si cadat, si se prosternat, si erigat se, ac si contumax sit. Erectionem vt omnium periculosissimam virga corrigi, anteriora crura dum se erigit, verberando, nec vllum esse præstantius auxilium: si enim adhibeatur cura, breui emendari vitium. Si se prosternat, voce, oculis & baculo deterreri: contumaces baculis inter aures verberando, clauo post ephippias pungendo, igne denique corrigi. Qui sæpe cadunt, cùm vitio naturæ, non sponte, cadant, nulla cura emendari. Sunt sæpe & alia vitia equorum, quæ nisi corrigantur, inutilem planè equum reddunt, id quod Socrates ostendit ad quendam equitum magistrum futurum scribens, vt memorat Xenophon his verbis: *quod si equites* (inquit) *equos tibi adduxerint tam vitiatis pedibus ac tibijs: quosdam verò ita debiles ac strigosos vt sequi non possint: & quosdam ita malè educatos, vt non maneant quocumque in loco ordinaueris: quosdam verò tam calcitrosos, vt non sit possibile de vno in alium aciei locum transferre, quæ tibi vtilitas erit equitatus?* Equos his vitijs præditos Xenophon Græcè vocat κακόποδας, κακοχκελεῖς, ἀσθενεῖς ἀτρόφους, ἀναγώγους, λακτιστάς. Calcitrosi autem equi, id est λακτίσαι, quos Latinè etiam calcitrones dicimus, sunt qui calcibus impetunt peruicaciùs. Corrigi aiunt vitium à diligenti curatore, si quoties animaduertit calcitraturum, baculo pedes percutiat. Alij malunt, compedibus pedes posteriores stringi, quo vsque calcitrare desierit. Neque verendum

Vitia equorum pessima.

Lib. 3. de dict. & fact. Socrat.

Calcitrosi qui & vt corrigantur.

C est inde noxam aliquam inferri equo, quin apud Xenophontem legitur, vt Suidas citat Persarum equos plerumq; ligatos pedes habere, ne fugiant, si soluti fuerint: indeque Xenophon malum esse nocte dicebat exercitum Persarum, quoniam equi eorum ligati essent. Inuenio verò etiam à multis inter secreta annotatum calcitrosum equum patienter se siniturum curari in stabulo, & ferreis apud fabrum calceari soleis, si exiguum & rotundum silicem alterutri aurium immiseris & apprehensam auriculam manibus perstrinxeris ac retinueris. Sic enim fore immobilem, & quantumuis etiam ferox sit, quieturum: si verò in vtramque aurem singulos immiserimus silices, tam mitem fore, quàm est ouis. Antonius Mizaldus se hoc secretum expertum accepisse testatur à quodam equisone regis Nauarræ. Cardanus hoc eodem remedio prospici ait, si vel sessorem respuat, vel nauem ingredi nolit, vel timeat rotas, similiaque alia: lapillum autem è filo suspensum in aurem indi. Et si hoc non prodest, vult præterea equi sensum perturbari, oculos vitta vinciri: hoc enim sæpe profuisse. Virga etiam si cędantur crura quæ retrò agere aut eleuare solet: ignem quoque caudæ submissum, tum instrumentum ferreum, quod dum retrocedit, illum pungit & fauciat: optimum enim hoc esse, ita si in humum procumbat, infra ventrem sint aculei. Sunt qui Latinis effrenes, & infrenes dicuntur, Græcis ἄστομοι, & σκληρόστομοι, quibus durum os est. Hi difficul-

Persarum exercitum cur Xenophon improbarit.

Lib. 3. de Var. rer. c. 32.

D ter flectuntur, & quamuis permittas eis frenum, minimè apprehendunt: contra qui molli sunt ore (μαλακόγναθους dicunt Græci) facillimè. Morigerum autem iudicabimus, si laxatum frenum contracturo tibi facilè paret, & si dato ad cursum signo, alacri statim impetu procurrit, & rursus à cursu audito subsistendi signo etiam difficilibus in locis mox subsistat. Quidam autem tanta sunt oris duritia, vt ait Xenophon, vt cùm frenos quemadmodum dicitur, momorderint, frustrà in continendo sessor laboret: quos omnino ipse repudiat. Cum morsu frenum apprehendere, inclinato capite extra iter institutum violenter feruntur, & ceruice obliqua crebroque concussa, vim facere & excutere conantur, & in dorsum elatis scilicet cruribus prioribus, tergiuersando reclinant: sed quàm periculosus sit horum equorum vsus, etiam indicauit Ouidius, cùm canit:

Effrenes qui

Vt rapit in præceps dominum spumantia frustra
Ora retentantem durior oris equus.

Li. 2. Amor.

Et quomodo prospiciendum est, etiam docet, inquiens,

Asper equus duris contunditur ora lupatis.

Lib. 1. Eleg.

Aliquibus verò ora sunt neq; dura neq; mollia, magis tamẽ dura quàm mollia: ideoq; si initio cùm

incitaris & adegeris ad curſum aut gyrum, habenas attrahas, non obſequuntur. Faciendum igitur eſſe aiunt, vt talibus latiſſimè remittatur primùm, ita enim regere & pro voluntate quemque ſua moderari facilè poſſe. De effræni equo locus Luciani legitur dignus qui recitetur: *Idem verò vobis vſu venit, quod contigiſſe cuidam ferunt, qui equum conſcenderat furibundum: abreptum enim illum equus ferebat: nec vlla deſcendendi equo currente facultas erat: Cùm autem obuius quidam interrogaret, quonam pergeret: reſpondit, quò illi videtur, demonſtrans equum. Hic à vobis ſi quis quærat quò pergatis, ſi verum fateri volueritis, quocunque libuerit affectibus, dicetis.* Equos qui ſic aufugiunt, vmbratos dici in ſchedis meis annotatum reperio. Mordacem qui morſu aduenas offendit, Græci δήκτην vocant: ἀποκρέσικον verò quem nos ſternacem dicimus, qui facilè ſternit ſedentem. Mardacitatem remittit, ſi morſurus vapulet, deinde placidè tractetur, & quo delectatur, offeratur aliquid. Similiter puto ſternax tractari poterit. Aiunt ſoleas equorum ex ferro quo aliquis occiſus fuit, agiles equos reddere, & ſi ex eodem morſus concinnentur, tractabiles & obſequioſos fieri, etiamſi rebelles eſſent, moroſiue ac mordaces: vt citat Mizaldus: ex Raſi videlicet & Alberto. Sunt & ſuſpicaces qui accedere aliquopiam ſæpè nolunt. His Xenophon demonſtrari vult, quod ea quæ auerſantur, fugienda non ſint: hoc quidem planè equis animoſis: ſin erunt timidiores, contractemus vt id, quod eis horribile apparet, & leniter eodem ipſos adducamus. Qui verò verberibus adigunt, plus timoris incutere equis inquit. Nam quia tum malè mulctantur, huius etiam ea quæ ſuſpicione ſua refugiunt, cauſam eſſe arbitrantur. Camerarius quoque in auerſationibus & tergiuerſationibus, calcaria ſi ſubdantur, magis equum perturbare ait, & terrorem & peruerſitatem augere: itaque tum placandos maximè & confirmandos, vt feritatem intelligant, & ſentiant non eſſe exhorreſcenda illa quæ refugerint: ita enim horribilia etiam tandem extimeſcere deſinere. Idem rurſus: ſi quid per iram (inquit) in equum tergiuerſantem committatur, vehementiùs ille perturbatur, & poſtea faciliùs terretur, quia illa obiecta alieniora exhorreſcit, propter quæ afflictum ſe recordatur. Solent autem plerumque à foſſis aliiſque cauis ſibi ferè timere, niſi ritè ad eas tranſiliendas edocti ſint, quod inter cæteros indicauit Statius:

In Cynico. — *Equus vmbratus.* — *Mordax.* — *Sternax.* — *Quæ timere ſoleant.* — *Lib. 10.*

Soluitur interea vallum, primæque recuſant
Stare moræ, iam ſe peditum iunxere cateruæ
Manibus at patulas ſaltu tranſmittere foſſas
Horror equis, hærent trepidi atque immane pauentes
Abruptum mirantur equi, nunc impetus iræ
Margine ab extremo, nunc ſponte in frena recedunt.

Qui itaque tranſiliendis foſſis inſtituti ſunt atque aſſuefacti, quique ex altis & præruptis ſe demittere & librare didicere & per decliuia celeriter vectari, hi tantò præſtant inexercitatis & horum imperitis, quantum aërea & pennigera animantia agilitate terreſtribus; rurſus qui pedibus ſunt exercitatis, tantum eis antecellunt qui ſunt ad aſperitates viarum inexercitati, quantum claudis integri. Quamobrem Xenophon bellicum equum primùm ita edocendum eſſe voluit, vt in cliuos ſurſum & per decliuia & in obliquum agitari poſſit, foſſas tranſilire ſciat, vallumque ſuperare, in collem erumpere, & de colle deſilire. Quomodo autem inſtituendus ſit, ipſe in hæc ferè verba tradit. Qui nactus eſt equum omnino imperitum ſaltuum, is vacuum illum prehenſo loro ductorio tranſgreſſus foſſam prior attrahito ad ſaltum: quod ille ſi renitatur, à tergo aliquis flagrum aut virgam ſummis viribus incutiat, ita tranſiliet non ſolùm illud ſpatium, ſed longius etiam quàm debuiſſet, & in poſterum non expectabit verbera, ſed vbi ſenſerit modò ponè accedere aliquem, ſtatim ſaliet. Cùm vacuum aſſuefeceris, ita etiam agitabis conſcenſum, primum quidem transminores foſſas, mox etiam latiores. In conatu autem ſaliendi ſubdes calcaria, itidemque cùm tranſilire equum & cùm deſilire volueris, calcaria ſubdito: toto enim corpore in omnibus his annitens equus, faciet ille ita, magis vt cum ipſe, tum eques in tuto ſint, quàm ſi poſteriore parte ſui quaſi deficeret, vel in tranſiliendo, vel in erumpendo ſurſum, vel in deſiliendo. Cæterùm ad decliuia primum leuiori in ſolo equos aſſuefieri conuenit. Ita tandem aſſuefacti libentiùs per decliuia, quàm recto curſu ferentur. Nam quod quidam verentur, ne ſi per decliuia incitentur equi, armos rumpant, neminem debet terrere, qui cognouerit & Perſas & vniuerſos Odryſſas curſu per decliuia certantes, nihilo minus habere ſanos equos, quàm Græcos. Porrò ſeſſor ad hæc omnia accommodum ſe præbere debet. Itaque ad primum ille equi impetum proclinator, ita minimè equus tergiuerſabitur, aut eques ſuccutietur: ſtatimque reprimens equum, reſupinator, ita minimè ipſe iactabitur. In traiectu foſſæ & cliui aſcenſu, non fuerit incongruum iubam tenere, ne ſimul & loro & freno grauetur equus. Sin per decliue agetur, & reſupinator eques & equum ſuſtineto freno, ne præceps vterque deorſum feratur. Hæc ille. Aliàs omnino dandam ait eſſe operam, vt aliis atque aliis in locis, itemque modo longæ, modo breues equitationes vt fiant: minus enim

Bellici equi inſtitutio.

hæc

A hæc equo odiosa esse quàm si semper ijsdem locis & eodem, modo agerentur. Pollux primò agitari vult per plana & læuia loca, non rectà autem aut repentè ex contrario locorum situ in contrarium agi, sed obligari, nunc longam, nunc breuem, nunc remissam, nunc concitatam equitationem per vices institui. Ne verò armorum fremitum & gladiorum ad clypeos resonantium crepitum equi extimescant, eos (inquit Ælianus) ad strepitum ac sonitum assuescere cogunt, armataque cadauerum simulacra sub ipsum fœnum subijciunt, vt cæsorum conspectum in bello ferre consuescant, vt ne rerum terribilium metu affecti, ad rem militarem inutiles sint. Quod quidem ipsum Homerus haud sanè ignorauit, cùm Diomedem quidem in Iliade scripsit Thraces iugulare: Vlyssem verò interfectos pedibus subtrahere, ne in cadauera incurrentes Thraces equi formidine perterrerentur: atque ad hæc ipsa insueti, vt per formidolosa quædam ingredientes præcipiti effrenatione efferrentur. Inuenio etiam quod qui meticulosos equos docent, id noctu libenter facere solent, quoniam cùm eo tempore pauores sint maiores, si eos superent, facile spes est, quod etiam quoscunque non æquè magnos contemnere discent. Alij παρώπια oculis obdunt, sic vocantur coria quæ equorum formidolosorum oculis apponuntur, alio nomine ἀνθήλια siue ἀνθήλια dicta, eò quod à sole oculos tuentur. Iam si lubeat idoneo bellis equo vti ad agitationem

Ne strepitus armorum timeant.

B magnificam & speciosam, omnino ab eo, quod plerique faciunt in opinione præclaræ equitationis, abstinendum (inquit Xenophon) os vt frenis laceremus; itemque calcaria vt subdamus & incutiamus scuticas. Nam ita diuersa omnia accident ab ijs quæ expetuntur, cùm & figuram quandam arduam equi habenis arreptis efficientes, qui debuerat prospicere, cum excæcant, & calcaribus atque flagris equum territant, vt non sine periculo perturbetur. Hæc autem sunt quæ faciunt hi equi quibus agitatio molesta est maximè, atque in turpitudine quidem, non cum honestate. Sed equus si didicerit agitari frenis laxioribus, & ceruicem attollere, eandemque à capite recuruare, ita facilè præstabit ea quibus etiam ipse potissimùm delectatur & sibi placet. Hæc autem esse quæ diximus, vel hoc argumento intelligi poterit, quòd equus quoties festinat ad alios equos, sed ad equas in primis, tùm & attollit ceruicem quàm altissimè & caput maximè proclinat, truci cum specie, tum crurum mollitudinem fert sublimem & caudam sursum intendit. Qui igitur ad talem formam composuerit equum, qualem ipse effingit, quoties pulcherrimus videri cupit, is hoc consequetur, vt & de agitatione voluptatem equus capiat, & magnificus atque terribilis ac spectabilis sit. Quæ quidem qua ratione obtineri posse credamus, nunc deinceps conabimur exponere. Pri-

Vt bellico equo vtamur pro pompico

C ma igitur frenorum cura est, quæ non pauciora duobus parabimus: quorum vnum, leuius orbes habeat grandiores: alterum eosdem cùm graues, tum depressos. Echini autem id est clausuræ, erunt acutiores, vt cùm istud prehenderit, offensus equus asperitate mox dimittat: cum autem lenius illi inditum fuerit, tum gaudens huius quidem lenitate, alia nihilominus, ad quæ asperiore freno instructus fuerat, sub leni quoque exequatur: sin lenitate contempta in hoc penitus incumbere volet, cogent scilicet illum hanc ob causam subiecti grandiores orbes, os pandere, atque ita admittere lupos. Poterit autem asperius frenum variari cum implicatione quadam, tum extensione: cæterùm cuiuscunque modi fuerint frena, sunto mollia omnia. Nam rigidum quauis parte sui prehensum retinet equus totum inter maxillas, perinde ac veru vbilibet prehendas, totum sustuleris. Alterum verò non aliter quàm catena, ea parte tantummodò, qua tenetur, non flectitur, aliæ pendent; quas elabentes dum captat equus, lupos interea amittit de maxillis. Hanc ob causam & inseruntur medijs axibus annuli, vt hos lingua atque dentibus prensans, omittat correptionem inter maxillas freni. Frenum molle est, cùm axes commissuras habent læues atque latas: itemque omnia quæ axibus accommodantur, cùm sunt ampla & minus densa; mollius frenum existimandum. In quo verò omnes particulæ freni grauiter discurrunt

Frena quot & qualia esse debeant.

Frenum molle & asperũ vt differant.

D atque colliduntur, illud frenum rigidum erit. Sed qualecumque contigerit frenum cum hoc cuncta ea quæ subijcientur, præstabit is, qui voluerit formam equi efficere eam, quàm suprà diximus. Os igitur equi concutiendum, neque ita vehementer equus vt refugiat, neque ita placidè, vt persentiscat. Atque iam post concussionem vbi equus ceruicem attollet, statim freno indulgendum: itemque alia oportebit (id quod monere non cessamus) dum scitè obsecundarit, vicissim illi gratificari. Cumque animaduersum fuerit delectari equum elatione ceruicis & habenarum laxitate, tum cauebitur ne quid illo tempore huic molestiæ objiciatur, quasi ad laborem equum adigere velimus, sed blandimentis tum eum demerebimur, vt speret requietem: ita enim magis prompto animo ad celeritatem agitationis deueniet. Iam verò celeritate etiam gaudere equos, satis argumenti est, quod liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certè est voluptas equorum, nisi fortè ad cursuram importuniùs fuerint incitati. Sed cùm inter agitandum equus exultabit, scilicet edoctus iam priore agitatione de flexibus ad celeritatem incitari; quod cùm facere sciuerit, si quis tum illum adductis habenis retineat, & signum aliquod det concitationum, coërcitus hic frenis, imperio concitationis mouetur & pectus effert,

Equi celeritate gaudẽt.

& iratus

& iratus protollit crura altiùs, non mollia tamen hæc: quippe in offensis iam non magis mollibus cruribus vtuntur equi. Sic igitur exardescente equo, si frænis indulgeas, ibi præ gaudio, quod in laxitate se freno liberatum putet, exultabundo habitu mollibusque cruribus elatè sese inferet, planè repræsentans pulchritudinem qua componere se equi solent festinantes ad alios equos. Quique hoc cernunt, talem equum appellant liberalem & voluntarium & equitatorem & ferocem & superbum, simulque & iucundum & terribilem aspectu. Idem autem Xenophon erigendi facultatem quæ in istiusmodi pompico equo requiritur, cum crurum mollitudine coniunctam esse cùm negasset, sed cui lumbi molles sunt & succincti atque robusti, eum posse spatiosè prioribus cruribus subijcere posteriora: hoc (inquit) dum facit, tum si quis freno concutiat os equi, fit vt posteriores in talos ille reflectatur atque subsidat; erigat autem superiores corporis partes, sic aspicientibus contrà aluus & inguen vt appareat. Ibi igitur frenis indulgendum, vti equus quod pulcherrimum est in hoc genere, faciat libens, & ita spectatoribus hoc facere videatur. Sunt qui ad hoc etiam erudiant equos, quorum hi virga talos pulsant: illi baculo iubent accurrere qui coxas verberet. Nobis verò hæc videtur institutio optima, si id quod semper dicimus, non omittatur vnquam, equo vt quies contingat, postquam voluntati agitatoris obtemperauerit. Proinde certis signis excitatum equum sponte pulcherrimos & splendidissimos gestus exhibere oportet. Quod si post equitationem & copiosum sudorem, necnon cùm se scitè erexerit, statim sessore ac frenis releuetur equus: non dubitandum quin sua voluntate postea ad erectiones peruenturus sit. Super huiusmodi iam quidem agitationi idoneis equis residentes, & dij pinguntur & heroës; hominesque in vsu horum decente, magnifici videntur. Vsque adeo verò equus qui sese erigit, vel pulcra vel admirabilis, vel etiam expetenda res est, vt omnium oculos spectantium in se conuersos teneat, tam iuuenum quàm seniorum. Maximè sanè laudatur talis equus qui corpus & altissimè & frequentissimè erigit & lentè interim procedit. Iam verò & in gyrum flecti equos docebant Romani, vt ex hoc Virgilij notum est: *Carpere mox gyrum incipiat*: eratque hoc præcipuum Romanæ inuentutis exercitium, vt ex Horatio in exordio ostendebamus, & clarissimè meminit etiam Ouidius lib. 1. de arte:

Equus optimus.

Equus vt se erigat.

Vt in gyros flecti discat.

> *Hos ignaua iocos tribuit natura puellis,*
> *Materia ludunt vberiore viri.*
> *Sunt illis celeresque pilæ, iaculumque trochique*
> *Armaque & in gyros ire coactus equus.*

Istiusmodi gyrorum apud Græcos quoque exquisitam rationem & magnam artem fuisse facilè potest vel ex eodem Xenophonte perspici. Hæc nunc est mutata prorsus, vsque adeo (inquit Camerarius) vt quod ille laudatissimum esse scripsit, in læuam circumagi equos, nunc planè reprobetur. Etsi enim in vtramque partem gyrari equum rectum est, idque nisi contumacia oris impedimento sit, paris facultatis esse conuenit: tamen in ostentatione gyri nunc in dextram partem dari solent, & qui in læuam eduntur, eos vocant auersos. Ad istiusmodi circumactiones: in vtrumque latus & in gyros, itemque conuersionem celerem directi cursus, est id quidem non vulgaris industriæ equum instituere; sed nisi sit valdè nihili pecus, assiduitas & diligenria etiam hæc celeriter assequitur. Loquor autem de equo integro & cuius vires nulla iniuria morbi debilitauerit. Nam talium labant crura, neque tutò pedetentim per plana etiam loca ingredientibus his vehare, nedum illos ad cursum concites & in gyros torqueas aut agas per salebras, qualia in hac institutione requiri ostendit Xenophon: In flexibus (inquit) sistendi sunt equi: neque enim facilè est, neque periculo caret, equum concitatum statim circumagere, præsertim loco salebroso aut lubrico. Cùm equus (inter flectendum) freno attracto paulisper retinebitur, curandum vt situ corporis interim quàm minimè obliquo sit & sessor ipse similiter. Sin aliter fecerit, sciat leuissima de causa fieri posse, vt vnà cum equo corruat. Verùm vbi iam post flexum directè prospiciet equus, ibi ad celeritatem instigandus erit. Nam obscurum non est, in prælijs quoque flexus vsurpari, cùm insequendi hostem, tum se recipiendi gratia: quare expedit ad celeritatem post flexum assuefacere equos. Iam verò posteaquam satis esse exercitij videbitur, profuerit tamen & post quietem repentè incitare equum, cùm auersum ab alijs equis, tum ad illos conuersum: itemque de celeritate statim reprimere, necnon consistere eum pati, & mox flectere ac incitare: non. n. dubium, quin venturum tempus sit, quo ambobus illis opus sit. Cùm descendendum erit cauebitur, ne hoc fiat vel inter equos, vel in hominum cœtu, vel extra agitationis spatia, sed quo in loco defatigari cogitur, eo scilicet in loco & requies equo contingat. Vocatur autem rectus cursus ὀρθοδρομεῖν, & qui reflectitur ἀποκάμπτειν. Iam verò apud Romanos summæ erat curæ, vt pretiosiores ac generosiores equi molliter & tollutim crura attollerent Asturconum modo, siue vt Martialis ait, ad numerum colligerent; de quo gressu suprà egi, nunc dixisse suffecerit, in tanto honore fuisse eum incessum, vt itidem minoris pretij equos eum docerent, vt Varro testatur his verbis: *Vt equus qui ad vehendum est*

Equus qui gyris idoneus & qui non.

Vt ex equo descendendum.

Vt tolutim ingredi discant.

A *dum est natus, tamen traditur magistro, vt equiso doceat tolutim.* Modum docendi refert Cardanus his verbis: cum equus trifariam moueatur, vel extremam pedis iuncturam flectendo, vel genu: Itali, ligatis binis & binis pedibus dextris inuicem; atque sinistris inuicem, cogunt eos binos simul mouere, spatula etiam mota, sed genu præcipuè agitato atque flexo: Galli, vltimam pedis iuncturam arcto vinculo omnium pedum deuinciunt: ita fit, vt cogatur equus genua mouere. Atque ita patet ad Asturconis disciplinam pertinere, vt genua flectat. Nam si iuncturam solam inferiorem moueat, etiamsi ambas dextras simulatque sinistras, non perfici gradarium gressum constat. Sunt igitur duo genera grandarij incessus equorum: Gallicus, cùm genua simul mouentur, spatulæ vix: cùm verò genua & spatulæ, Italicus. Mollior est incessus quicunque fit altiore iunctura, quoniam modico interuallo mochlij multum spatij superatur. Mulæ tum molliter incedunt, mota inferiore iunctura, vocaturque incessus ille Traina: cùm autem genu asturconius concutit, magis genu flexum quàm pes, quod altius cadat, quàm figitur. Hæc itaque Cardanus. Cæterùm *Parthis*, vt author est Vegetius, *consuetudo erat equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire; non enim circulis atque ponderibus prægrauant, vt soluti ambulare condiscant; sed ipsos equos vulgò trepidarios, militari verbo tettonarios vocant, ita edomant ad leuitatem & quædam blandimenta vecturæ, vt Asturconibus similes videantur. In sicco itaque æqualique solo quinquaginta passus in longum, & quinque in latum plenis cophinis digeritur per ordines Creta, ad similitudinem stadij, quod aulicibus* (silicibus videtur legendum esse,) *asperius sit, tum difficultate coronam velocitatis optantibus ingerit, in quo spatio cum equus frequentissimè exerceri cœperit, in illos aulices necessariò offendit, & priores & posteriores vngulas impingit, & aliquando vel cadit, vel sic offendit, vt cadere videatur: post quod admonitus iniuria, tollit altiùs crura, & inflexione geniculorum atque gambarum molliter vehit. Præterea minutos gressus imitatur, vt inter aulices vngulas ponat, nam si extendere voluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodiùs vehit, & pulchrius videtur incedere.* Hactenus Vegetius, sed quos trepidarios equos vocet, non satis constat: Gesnerus vocabulum vel ad Germanicam succussatorum nomenclaturam traber alludere ait, vel ad Τρίποδον Græcum, quod apud Absyrtum legimus, à calpe id distinguentem his verbis: καὶ ἀναβάτλῳ ἐπικαθίσαι ποιήσας, δρόμῳ τῷ διὰ κάλπης γύμναζε, ἤτοι τῷ λεγομένῳ Τριπήδῳ. Ego trepidarios Vegetio succussatores potius, vel propter imperitiam quodammodo trepidantes intelligi putem quàm quod ad Τρίποδον alludere credi possit. Apparet enim τρίπηδον idem esse quod πέδη, hoc C scilicet, ni fallor, equitationis genus, de quo sermo est, gressus (inquam) gradarius siue tolutarius, cùm sit propriè πέδη vinculum & pedica. Solent enim vinciri, vel ponderibus aggrauari pedes equorum qui ad hoc instituuntur, vt gradarijs & Asturconibus similes fiant. Hanc agitationem Xenophon in primis probat, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit: Esse vero etiam bonum asserit, agitationem mutare, vt equi buccæ in vtrisque exæquentur: seque etiam extentiorem illam catenam agitationis gyratæ præferre: quandoquidem in hac libentiùs & conuerti se equus satur iam procursionis, & simul ad directum cursum, simul ad flexus assuefieri patitur. Nunc alia quædam præcepta adferamus quæ ad equitantem & equitare discentem magis quàm ad indoctum equum pertinere videntur. Etsi enim optimè edoctus fuerit equus, nisi etiam sessor equitandi fuerit gnarus, sepenumerò non sine magno periculo excutitur, vt in principio ex Plutarcho exposuimus. Sed & Ouidius id eleganter Phaëtontis exemplo docuit, dum canit:

Lib. 7. de Var. rer. c. 32.

Gradarij siue tolutaris incessus duo genera.

Lib. 1. c. 56 Parthi vt equorum gressus emolliãt.

Equi trepidarij.

Pede & tripedon quid.

> *Sed leue pondus erat, nec quòd cognoscere possent*
> *Solis equi, solitumque iugum grauitate carebat,*
> *Vtque labant curuæ iusto sine pondere naues*
> *Perque mare instabiles nimia leuitate feruntur*
> D *Sic onere insueto vacuos dat in aëre saltus*
> *Succutiturque altè similisque est currus inani,*
> *Quod simul ac sensere, ruunt, tritumque relinquunt*
> *Quadriiuges spatium, nec quo prius ordine currunt, &c.*

Inter istiusmodi præcepta primò occurrit, vt equus aptè infrænetur, etsi hoc curatoris sit, non domini. Vt autem rectè infrænetur, Xenophon vult, vt accedat curator primùm ad læuum equi latus, deinde habenas ob caput in summis armis deponat, verticale autem attollens in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat, quos si equus admiserit, applicet freni lora. Sin equus os non aperiat, tenens frenum propinquum dentibus, maximum digitum manus inserat maxillis, quoniam hoc pacto plerique os pandunt: sed ne sic quidem si frenum receperit equus, tum labrum ille vrgeat ante dentem qui caninus appellatur, quod cum fit, paucissimos non admittere frenum asserit. Vult item vt curatori præcipiatur, primùm ne vnquam habenis attrahat equum, siquidem ita heterognathus redditur: deinde vt à buccis conueniente spatio distet frenum. Nam cùm illas premit, callum (iuquit) solet obducere, ita sensus retunditur. Cùm autem longius dependet vsq; ad sum-

Vt equus infrenetur.

Vt equus frenum admittat, & quid in freno obseruandum.

ad ſummum os, poteſtas tamen ſit equo, ſi frenum momorderit, minus parendi domino. In his acrem eſſe curatorem non minus quàm vlla alia in re elaborare conuenit. Tantum enim momenti in hoc eſt ſitum, libenter vt equus ferrum admittat, vt ſi quis omnino reijciat, is nulli vſui eſſe cenſendus ſit. Quod ſi curator non ſolùm cùm ad laborem equus ſed etiam cum ad pabulum ducetur, & de agitatione domum ſeducetur, frenum illi induerit, nimirum iam vltrò appetet ſtatim, vbi hoc offerri ſibi viderit. Probat hanc infrænandi rationem Camerarius & alia inſuper præcepta addit, cum frenandus (inquit) & inſternendus erit equus, tum deterſus eſto & nitidus atque pexus: frenetur autem ſic vt minimè offendatur (aliàs etiam quoſdam equos facilè offendi dixerat inter frenandum, ſiue ipſi reſpuunt ferrum, aut lorum indui vertici moleſtè ferunt, ſiue duriùs & immitiùs inuaduntur:) ita libentiùs frenos admittet, quos vidi qui initio ſale conſpergerent, quod cùm lingeret equus & ſimul manderet, frena illa pati aſſuefieret. Quidam comprimentibus equis dentes, neque recipere frena intra os volentibus, ferro labra & gingiuas vrgent: quod etſi in præſentia, niſi ſint ferociores, facit, vt admittant frenum, odium tamen illius perpetuum excitat. Quare melior eſt ratio Xenophontis, digitis premere labrum: non enim in hoc tantus ſenſus doloris, vel dolor potiùs nullus omnino ineſt. Frenantur autem hoc modo: Habenæ, quibus equus regitur, obducuntur ob equi verticem & deponuntur ad imam iubam ſeu ſcapulas, vel (ſi quis hoc mauult) ad armos aut ſpinam. Tum ſiniſtra teneat ferrum freni ſiue lupos, & dextra ſubter collum equi ſenſim circumacta verticale lorum vnà cum reliquo frenorum loreo quaſi reticulo applicet atque circundet capiti, & quæ nectenda fuerint, connectito, & catenulam qua nunc maxillæ reuinciuntur, infibulato; atque ita inſtructus equus ductorio loro, ſi conſiſtere ad præſepe diutius debeat, religator ſupernè de furcillis ſeu clatris, in quas equis fænum noſtris moribus obijcitur, vt fœniles dicere poſſe videamur. Sed melius fuerit extra ſuam cellam productum equum in loco aperto & libero, vbi atterere latera nequeat, neque etiam attingere, quod ore impetat, reuincire, vt ibi conſiſtat tantiſper, dum conſcendatur. Atque hæc erit frenationis ferè ratio & adminiſtratio. Dentes ſcaliones & plani vulgò dicti, equis extrahi ſolent vt frenum commodiùs admittant, vt antea ſcripſimus. Quæ frena cuiuſque ori maximè conueniant, diligenter (inquit idem Camerarius) exquirendum; conuenientia autem non facilè mutanda ſunt: ea ſic indentur, ne aut augeantur buccæ, aut illa in buccis voluantur; quorum alterum callos in malis creat, alterum obſtat moderationi: nam ſic facilè morſu freni arripiuntur ab equis, quo facto illi ſe regi non patiuntur. Frænorum duo genera ex Xenophonte diximus, vnum leue, alterum aſperum, ſed vtrumque rurſus vel leuitate vel aſperitate differt. Sunt enim quædam valde leuia, quædam minus: alia aſperrima & duriſſima, alia minus; quædam media inter prædicta, pro mollitie ſcilicet & duritia equi qui infrænandus eſt. Formas eorum ſcribere omitto, quia nota apud frænorum artifices, nec poſſunt tam aptè deſcribi, quemadmodum poſſunt oculata fide videri. Aſperiores, lupati ferè dicuntur à lupinis dentibus qui inæquales ſunt, vt Seruius & Iſidorus ſcribunt; necnon lupi. Ouidius:

Frena cur ſale conſpergantur. (margin)

Frenorum duo genera. (margin)

Lupata qualia frena. (margin)

Tempore paret equus lentis animoſus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.

Virgilius:

------- Prenſique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Et alicubi.

Aſper equus duris contunditur ora lupatis,

Accipitur tamen lupatum ſiue lupus ſæpenumero ſimpliciter pro freno, vt apud Statium:

------- Non aſpera præbet
Ora lupis. Et Silium: *Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.*

Lupatus. Solinus maſculino genere dixit: *Iſque adeo ſprenit lupatos, vt de induſtria incuruatus, ruina & ſe & equitem affligeret.* Sed & lupata frena dixit Horatius adiectiuè ſumens: *Lupatis temperat ora frenis.* Plutarchus λυκοσπάδες πωλὲς vocat, qui lupatis aſſueti ſunt, contrà ἄςομες qui durioris ſunt oris, vel frenis non aſſueuerunt. Græci frenum χαλινὸν dicunt: eſt tamen χαλινὸν ea propriè pars freni quæ ori inſerirur; inde verba χαλινὲν, & χαλιναγωγεῖν, & Callimachus χαλινοφάγα ςόματα ἵππων dixit. Pars freni quædam vocatur echinus: ſicut quod circa mentum eſt, pſellium: quod ori inſeritur, chalinus; cuius medium eſt hemium; poſt in ambitu dactylij, echini, quos mandit equus, vt annotauit Cælius ex Polluce, qui ſic habet, Freni pars quæ ori inſeritur χαλινὸς, & τὸ μὲν μέσον ἥνιον, τὸ δὲ περὶ αὐτὸ, δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι, ὥσπερ μασᾶται ὁ ἵππος. Idem Pollux equum ſingularem inſtruens deſiderat κημὲς, φιμὲς, ψαλλία, χαλινές. φιμὸν autẽ & κημὸν Græci vocant illud vinculum quo toto oris equi ambitu quaſi fibula quadam colligato rictu morſus arcetur, auditurque illud quotidiè in pſalmo; *in camo & freno maxillas eorum conſtringe.* Hinc

2. Sympos. *Echinus.* *Pſellium.* *Chalinus.* *Henium.* *Dactylij.* *Li. 12. c. 18.* (margin)

φιμὲν,

A φιμῶν, idem quod ἐπιςομίζειν, quod ἀναλαμβάνειν, aut ὑπολαμβάνειν. Pastomis (aliàs postomis, quod minus placet,) dicitur ferrum, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus vel morsui imponitur, Græcè ἀπὸ τοῦ ςόματος, vt citat Nonius in hoc Lucilij: *Pastomides huic ingentes de naribus pendent.* Habenæ lora sunt frenis annexa, quæ manu tenentur, vnde & retinacula nuncupantur. Græci ἡνίας vel ἡνία dicunt ἀπὸ τοῦ ἀνιῶ τὸ λυπῶ, aut ἀπὸ τοῦ ἐνοῦν καὶ συνδέειν τοὺς ἵππους: non solùm enim de celete equo id est singulari ἡνία dicuntur, sed etiam de iunctis curru aut biga, vt Varinus docet: Hinc ἡνιοχεῖν est manu tenendo habenas equum regere. Xenophon habenas laudat æquales, non infirmas, nec lubricas, neque crassas; vt etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi queat. Harum maiorem apparet esse necessitatem quàm frenorum cùm multi planè frenis non vtantur, vt de Massylis & Numidis dictū, quos infrenes inde dixit poëta qui sola virga equos regebant; & Strabo author est Maurorum equos collaria (περιτραχήλια) habere è ligno aut pilo confecta, vnde habena dependet: Nunc & in vilioribus equis similia vsurpantur collaria, sed his cùm ad currus onustos eorum tantum vsus sit, nulla etiam habenarum ratione, lora affiguntur, quibus currus protrahuntur. Insolens verò etiam fuit olim Indorum frenandi equos modus, de quo sic Arrianus. *Equi eorum non sunt ephippijs instructi, sed neque*

Habenæ.

Habenarum necessitas.

B *frenis ita vt Græci aut Celtici: nam summum equi os corio bibulo crudo ambitur: quod consutum est & annexum: continet autem stimulos ex ære aut ferro introrsum conuersos: ditiores eburneos parant. Cæterum ori ferreum inditur instrumentum obeli figura, (hoc est rectum & oblongum,) à quo habenæ dependent. Habenis attractis, obelus equum coërcet, & simul ab eo pendentes pungendo habenis parere cogunt.* Hæc ille, habenas ῥυτῆρες nuncupans, sed & ῥυτὰ dicuntur, quanquam plerique χαλινὰ interpretentur. Ῥυτῆρες dici Varinus ait δι' ὧν ἐρύονται ἵπποι ὧδε καὶ ἐκεῖ. Ab ἡνία apud Lacones ἡνιοχαράτης dicebatur, qui iuuenes in re equestri instituebat, vt idem Varinus annotauit: ἀφηνιάζειν autem dicuntur equi contumaces & præferoces, cùm rebelles sunt habenis, & frenum morsu corripiunt, vel aliter per vim sessorem in via instituta auferunt. Herodianus eleganti metaphora vsurpat pro imperium detrectare, ac subditum esse nolle. Cæterùm rarior puto equorum quibus sola frena & habenæ addita erant, vsus erat, nisi simul insternerentur, quamuis nudos istos desultorios dici velint, nam & talium vsum in venationibus Martialis improbat, dum canit:

Lib. 8. de gestis Alex. Indi vt equos frenent

Stragula succincti venator sume veredi,
Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Nudorum equor. rariorem fuisse vsum.

C Stragulum autem idem & stratum dicebatur: Seneca apud Lucilium: *Stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit sed stratum eius & frenos.* Liuius: *malis strata detrahi iubet*: vnde equos stratos & instratos dicimus, qui eis ornati sunt. Liuius: *Armatos deinde instratisque equis signum expectare.* Eosdem & ephippiatos vocamus ab ephippio, quod, vt Varro ait, tegmen est equi ad molliorem vecturam paratum. Sed Varro equos non eodem modo parari ad ephippium ait, vt ad prædam, quasi in venationibus equi non insternerentur, id quod allato etiam loco Martialis insinuare videtur. Ephippium vulgus sellam nuncupat, non inepto vocabulo, nam licet Budæus ephippium de equo dici inquiat, sellam non item: Isidorus tamen sellam à sedendo dici ait, & inter equi instrumenta enumerat: eodemque vocabulo vtitur Vegetius, dum ait: *Africa quos velocissimos præstat ad vsum sellæ.* Et rursus: *Equorum mulorumque genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium.* Græcè ἐφίππειον rectè scribitur, nam ἐφίππιον equorum potiùs currentium certamen est. ἔποχον idem quod ephippium, item σάγη & σάγμα, sed σάγμα de vilioribus equis & iumentis alijs potius dicitur, vulgo il basto, vnde equum & caballum sagmarium dicimus, quo vilior adhuc clitellarius, qui mulorum asinorumque more clitella onera in dorso fert & sarcinas, vnde & sarcinarius & dorsuarius quoque vocari solet. Cingula vocatur cannabinum illud lo-

Lib. 14.

Ephippium quid.

Sella.

Equus sagmarius.

D rum latum, quo venter equi cingitur, ne diffluat ephippium, antilenæ verò coriaceum illud quo cingitur pectus; postilena quod sub cauda poni solet. Sed & cingulas laterales legimus, quas Gesnerus eas interpretatur, quæ à lateribus cingunt quasi de iugalibus & currui iunctis tantùm dicantur; sed & cingulæ coriaceæ ex ephippijs è lateribus ornatus gratia equitantibus proceribus dependent, quas puto rectiùs sic vocabimus. Persas testatur Athenæus lib. 12. 4. plura strata in equis habere, magis molliter sedere, quàm rectè equitare cupidos. Quid modo circa cingulas & ephippij instrationem fieri à curatore debeat, docet Camerarius. *Bene quidem (inquit) cingula* (mallem cingulas, cingulum enim teste Isidoro hominum est, cingula animalium. Ouidius: *Vt noua velocem cingula lædit equum.* Apud Apuleium, vbi Lucius ait; *si ephippia fucata singula armata sint*, lege *cingula*, ex Ioan. Baptista Pio Bonon.) *strati adduci cùm ad alia prodest, tùm minus reddit molestum & graue pondus sessoris, cùm strata non quasi volutantur super equi tergo. Strata autem placidè apponentur ita, vt curator ad latus sinistrum accedat, & stratum sine impetu & tumultuatione, quàm molliter poterit fieri, super dorso equi deponat, vt illius veluti capulus supra spinam, qua parte ceruix exoritur, sistatur: omnia autem quæ expedita esse debent, ca-*

Cingula. Antilena. Postilena.

In cingulis quid obseruandum.

Amor. 4.

Cap. 194.

Strata vt imponenda.

uebit,

uebit, ne ſuper ſtratum dorſo equi impingantur, vt ſunt cingula & illa ſeſſionis adminicula, & lorum pectoris ſiue armorum, necnon reticula illa lumborum, ſi annexa fortè ſibi ſtratum habeat. Tum deinde primum omnium annectitur lorum pectoris & per illa reticula, ſi adſint, cauda exeretur, vt fieri conſueuit, atque ita ſtrati diligenter compoſiti vinculum adducemus, & infibilabimus cautè. Nam benè equitant, qui bene cingunt. Idque vt antè dixi, equo prodeſt: neglectum verò eques vt leui impulſu delabatur, in cauſa eſſe poterit. Hoc cingulum debet crati pectoris ſubligari, non aluo atque ilibus. Inſtrati vel inditis vel nondum inditis frenis, minus laxè reuincientur, ne fortè procumbant, id quod neque equo bonum, & ſtratis nocet. Educi autem optimum de cella tum equos in aperta & libera loca, & alligare loro prolixiore: ibi vt quaſi arbitrio ſuo aliquantulum verſentur; quo generoſos admodum delectari putant. Etiam ad eas partes; quas cingulum obit, ſæpius reſpiciendum, ne fortè illo peruſta cute vulneratæ ſint: quod malum citò curari debet, & facilè poterit intertriginum communibus & notis omnibus remedijs. Pompicum equum conſcenſurus eques calcaribus non indiget, niſi ignauus ille ſit & parum alacris. Animoſi enim indignantur, & ictu læſi tanquam accepta iniuria in curſum præ iracundia aguntur, & impetu, qui periculoſus eſt domino, propter iram feruntur: Quod ſi quis equitandi artis imperitus fuerit, parumque firmè inſederit, illum etiam excutiunt, & ab inſtituta via auferunt, & in poſteriores pedes erecti tergiuerſantur. In bello verò calcarium vſum fuiſſe nulli dubium eſſe debet. Virgilius enim id oſtendit:

Quì bene equitent.

Calcaribus qui egeat & qui non.

Calcarium vſum fuiſſe in bello.

Aeneid 6.

Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.

Lib. 7. bell. Punic.

Et Silius:

------ Ferrato calce atque effuſa largus habena
Cunctantem impellebat equum.

In itinere calcarium vice ferè flagello vtimur, è ſummis arborum partibus, id eſt virgis lentis & flexilibus, è loris, è neruo taurino, atque è corio, quod propriè ſcutica dicitur, nam σκύτος Græcis corium eſt. Poëtæ etiam virgam dicunt. Martialis:

Scutica.

Et Maſſylæum virga gubernat equum,

Silius:

Quadrupedem flectit, non cedens virga lupatis

Maſtix.

Μάστιξ pro quouis flagello accipi poteſt, vnde Μαστίζειν flagellare, vt ἀπὸ τοῦ κέντρου id eſt calcari κεντρίζειν, id eſt ſtimulare ſiue calcar addere, pro quo & μυωπίζειν paſſim legimus, nam & μύωψ calcar eſt. Πλῆκτρον verò tam de flagello quàm de calcari dicitur. In conſcenſione maximè vtilis eſt placiditas & moderatio, cautioque ne qua res aut ſpecies tum obijciatur equo, quæ illum percellat & perturbet, aut etiam perterreat. Quodſi hoc etiam obtentum ſit, (inquit Camerarius) equus ſeſſorem ſuum vt agnoſcat & illo gaudeat, nihil ad commoditatem conſcenſionis iam poterit deeſſe. Ipſe qui conſcendere volet, habenas teneto medias, & capulum ſtrati ſiniſtra, dextra autem librato corpus, quò reſidat expeditiùs, neúe mole corporis quaſi inſlicta equum lædat. Iaponenſes equos aſcendunt à dextro latere, vt refert Boterus. Ad inſcenſionem tam inſtratum quàm nudum equum aſſuefieri rectum fuerit, vt placidè conſiſtat propter adminiculum ſiue hoc ſaxi ſiue etiam ſoli editioris ſit. Quod ſi accedere aut ſtare nolit, aut vehementiùs quoque renitatur, tum blandimentis atque affabilitate potiùs etiam mitigabitur, quàm minis & increpatione ac plagis compelletur. Si enim tum vapulet, aut inclametur, nunquam inſcenſio grata huic futura eſt, à qua dum abhorrebit, ſemper trepidabit, ac tumultuabitur, ad conſpectum conſcenſoris. Inter conſcendendum cauebitur, ne habenæ quibus equus regitur, attrahantur in alteram partem. Dominis conſcendentibus famuli adeſſe debent, & ſolent, cum non deſides ſunt neq; ignaui. Hos ab altera parte baſim dimidiati orbiculi ferrei, quæ ſunt ſeſſionis adminicula, retinere probatur nobis, ita enim mollius inſcendet eques, & erit inſcenſio equo minus moleſta: attrahi autem ab illis habenas non oportet, ſed omnino liberum relinqui os equi. Iſtiuſmodi equitantium adminicula quibus ſeſſoris pedes inſeruntur, ſtaphas nuncupat inſcium vulgus, Auicennæ interpres primo Canonis ſubſellares, quod ſub ſella propendeant. Monet autem ibi Auicenna, non oportere ſubſellares aut pedum integumenta eſſe iuſto arctiora, quoniam eius membri motus longè faciliùs arcere valeat frigus. Grapaldus eleganter & Latialiter ſtapedes dici ſcribit, quia in ijs ſeſſores dum terga (inquit) premunt equorum, pedes habere conſueuerunt. Veterum equos neque legimus, neque ex monumentis eorum aſpicimus, huiuſcemodi pedum ſuſtentacula habuiſſe: vnde non ſine labore ac moleſtia, præſertim qui viribus non valebant, in equos conſcendiſſe ait Petrus Victorius, ideoque qui vias militares ſternebant, vt laborem illum minuerent, in lateribus viarum collocaſſe altiores quoſdam lapides & tanquam quædam puſilla ſugeſta excitaſſe, ex quibus paruo negocio quilibet, tenui etiam corporis firmitate, poterat ſe conijcere in dorſum equi: βῆμα autem hoc, quod (inquit) dixi, valere apertum eſt: Hinc βεβημάσαι apud Polybium. Maniſeſtiſſimè

Plectrum.

Conſcenſionis præcepta

Staphæ.

Subſellares

Stapedes.

Veteres ſtapedibus carebant.

Lib. 37. Var. lect. cap. 15.

A nifestissimè verò id ostendit Plutarchus in Caio Graccho: qui cùm omni ratione consuleret commodis multitudinis: studeretque cunctorum Italiæ populorũ animum sibi conciliare, in alijs etiam plures vias strauit, & cùm ipsas commodas valdè fecisset atq; ornasset, curauit etiam vt lapidibus certa mensura positis & columellis quibusdam notarentur milia passuum, & alijs itidem propinquioribus lapidibus effecit, vt qui equo veherentur, possent in illum facilè ascendere sine instrumento illo, quo huic rei facto, vtebantur, cùm imponi in equũ vellent & ἀναβολέα ipsum vocabant. Cæterùm istiusmodi lapides in vijs erectos fuisse putem equitationis imperitis. Suprà enim ex Vegetio ostendi apud antiquos moris fuisse, vt equi lignei hyeme sub tecto, æstate in campo ponerẽtur, super quos iuniores primùm inermes consuetudine proficerent, demum armati ascendere cogerentur: tãta quidem cura, vt non à dextris modò, sed à sinistris partibus & insilire & desilire discerent; euaginatos etiã gladios, aut quid simile manu tenentes. Nostri equites plerunq; ex istiusmodi sugestis in equos ascendunt, id quod in ijs maximè laudandum qui equitationis minus gnari sunt, quandoquidem neq; seipsos inter conscendendum offendũt, neq; ponderis sui impetu equo molesti sunt. Bonum & hoc (inquit Xenophon,) tenere curatorẽ imponendi in equum sessoris Persicum morem, vt cum ipse dominus in morbo & senecta habeat, à quo in equum facilè imponatur,

B tum alteri cui gratificari voluerit, copiam illius facere possit. Volaterranus Persicum hũc morem in epitome sua in Xenophontem, fuisse ait, vt dorso domini pedes sustineret, id est, vt dominus ex tergo mancipij sui tanquam ex lapideo sugesto in equum conscenderet. Cõmodum etiam esse scribit Xenophon, si equus etiam edoctus fuerit se submittere. Fit autẽ hoc, vt annotauit Pollux, cùm cruribus diuaricatis humiliorem se præstat equus, & veluti subsidit, quo facilior sit conscensio. Quomodo militi hastato sit conscendendũ docuit idem Xenophon his verbis: Conscensurus equũ primùm de freni parte inferiori seu etiam de annulo bullave huius religatum lorum ductorium, (ῥυταγωγεὺς vno verbo Græcis est) aptè sinistra manu prehendet, ea laxitate, vt neq; sit insurgens, pilisq; auribus vicinis inhærens, neq; si de hasta saltu conscensurus est, conuellat equũ. Dextra capiet habenas depositas in summis armis vnà cum iuba, ne scilicet vllo pacto cõuellat habenis os equi. Postquam se alleuarit ad conscensionem, tum igitur sinistra quidem librato corpus, dextra verò intensa subleuet se ipse. Huiusmodi conscensio etiam à tergo omnem deformitatis aspectum excluserit. Conscendet autem crure incuruato, neq; genu dorso equi impinget, sed in latus dextrum tibiam traijciet. Vbi verò iam circumactum pedem applicuerit, tum deinde & natibus resideat super e-

C quo. Quod si fortè eques sinistra manu ducet equum cùm gestet dextra hastam, equidem censeo vtile esse, vsum sibi ille vt paret etiam à dextro latere conscendendi. Neque vlla alia ad hoc scientia opus, quàm quæ dextra paulò ante exequebatur, ea vt sinistra agat: & contrà, quæ sinistra, vt tum dextra. Hæc ideo laudatur à nobis conscendendi ratio. Nam simul ac conscenderit eques, paratus mox est ad omnia, si quod fortè ingruat subitum certamen hostibus ingruentibus. Vbi iam resederit eques (inquit idem Xenophon,) siue super nudo equo, seu iam in ephippio, non laudatur quasi curulis sessio, sed vt cruribus diuaricatis maximè rectitudo custodiatur: sic enim & feminibus firmiùs adhæserit equo, ac erectus validiùs & coniecerit iaculum, & ictum si res poscat, intulerit ab equo. Hoc etiam studendum, tibiæ vnà cum pedibus vt remissæ sub genibus dependeant. In rigiditate enim si crus aliquopiam impegerit, periculum fuerit ne frãgatur: fluxa verò tibia facilè cesserit offendentibus, neq; femur tamen demutauerit. Curabit & hoc eques, vt quoq; truncus id est ea corporis pars quæ est supra coxas, quasi ad fluxum quendam agilitatis composita sit: hoc enim modo & efficacior fuerit, & minus, si quis detrahere aut impellere conetur, subsultarit. Cùm iam resederit, vt tum consistat placidè equus institutus esse debet, dum attrahet eques, si quid fortè oportet, & habenas coæquet & hastam adaptet. Tum deinde brachium læuum lateri adpo-

D nito, qui habitus equitis est elegantissimus & robur manui addit. Habenæ laudantur æquales non fragiles neque lubricæ, neq; crassæ: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi vt queat. Pollux itidem sessionis præcepta isthæc tradidit, vt insidens equo femina non admodum premantur, sed pedes molliusculè suspendãtur, ita vt stanti similis appareat equitaturus. Validior enim (inquit) qui stat quàm qui sedet. Vult etiam curari, ne quam corporis equi partem laborantem attingat eques, vt pedes aut latera: quoniam has præcipuè partes in perpetuo motu esse oporteat: quin & equum faciliùs portare, ritè insidentem. Nonnulli in equis iacent veriùs quàm sedent, sed hi equos non solùm pondere sed pigritia sua grauant & debilitant, vt sub illis ingrediantur difficiliùs & celeriùs defatigentur. Atq; talibus equitibus tamen, nisi strata sint penè plumis, vt nunc multis in locis fit, efferta, femina facile aduruntur, itemq; nates: Quod si accidisset, veteres remedio esse prodidere, vt illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus. Vult modò Camerarius, vt eques cùm se collocarit in strato, tũ adductis habenis quasi erigat caput equi: nã ita (inquit) pergendũ esse equus intelliget; vultq; vt tum sessor paululũ remittat habenas, sic tamẽ semper, vt teneat arduiores, neq; has vnà cum manu defluere patiatur, quoniã hoc equos segniores reddit in defatigatione: cõtrà diligens

Lib. 3. Hist.
Antiqui vt in equos inscenderent.
Lib. 1. de re mil.
Hastato militi vt conscendẽdum.
Sessio qualis esse debeat.
Habenæ quæ laudentur.
Sessionis præcepta.
Adustio natium vt curanda.

ligens & attenta habenarum prehensio, vegetos efficit. Cæterùm cùm aliquibus ora sint neque dura neque mollia, magis tamen dura (vt videtur) quàm mollia: ideoque si initio cùm incitatur, & adigitur ad cursum aut gyrũ, ita postea regere & pro voluntate quenq; sua moderari facilè posse asserit. Equum tamen natura generosum, etiam laxato ei freno, erecta ceruice pergere; ignobilem freno cogendum. Præterea monet, vt initia agitationis semper sint lenta & placida, sensimque progressiones maiores fiant, dum ad cursum, si videatur, & hunc ipsum intensiorem perueniatur: itemq; ne subito attractis habenis incitatos retineamus, nam lentè desinere agitationem, ita vt cæperat, equum esse. Esse autem ait quosdam equos ad hoc etiam assuefactos, vt de incitatissimo cursu repentè consistere & subito omni vi excurrere sciat: sed hoc singulare esse, neq; in præcepta referri posse. Habemus postremò etiam Xenophontis præcepta de progressu & elegantiori in progrediendo equi forma. Signo dato (inquit) vt equus progrediatur, fiat hoc initio pedetentim; ita minimè turbabitur. Habenæ, si flexibilior fuerit equus, attollantur manibus paulò altiùs: sin caput protendet, premãtur. Sic enim forma reddetur venustissima. Post hæc si suo proprio gressu pergat, absq; minima molestia corpus quasi lentescet & equus libentissimè ad cursuram conuertetur atq; incitabitur. Hic cùm opinio sit à læua parte initium facere pulchrius esse, ita hinc potissimum incipietur, si gressum post consensionem dextrum mouente equo, tunc signum datur ad cursuram: ita enim ille sublaturus læuum, ab eo principium fecerit cursus: cumq; ad sinistrã conuertetur, sic etiam flexuram incipiet. Fit enim vt equus si conuertatur in dextram, dextris etiam partibus procedat, in sinistram verò læuis. Sic ille. Iam verò sunt quædam horum temporum à veterum more diuersa, ac pleraq; omnia barbara & immania, letaturq; audacia & temeritas nostrorum hominum similibus bestijs. Quippe qui maiora pericula ludere in equis soleãt, quàm vnquam in vllo circo ædita comperiantur. Nam incitatis videas equis in medio quosdam & contentissimo cursu sic insidere, vt remissis habenis ambas manus sursum & in latera iactitent: quod tamen factũ scio, (inquit Camerarius,) cui mortem & exitium attulerit, cùm ita, vt diximus, instigatus equus ad saxum offendisset, & obruisset impetu illatus sessorem. Aliqui de arduissimis cliuis atque etiam montibus præcipitijsque ad cursum equis adactis deferri, in laude & ostentatione ponunt. Quid ille? qui per scalarum plurimos gradus vix & difficili molitione attractum equum conscendit, & de editiore eo loco desilire secum, verberibus, calcaribus atque voce coëgit? Quid verò alter? qui in roboreum lacum, cuiusmodi in oppidis ferè adductæ aquæ excipiuntur & continentur, cum instigato equo insilijt. Taceo totam illam in venationibus agitandi temeritatem, vbi omnia insequentibus conspectas feras esse plana oportet; quæ & Teutonico prouerbio notatur, quo dici solet, de manibus & pedibus tum actum videri, scilicet quòd inter hanc vita si conseruetur, felix eques fuisse videatur. Verùm si ratio & disciplina accederet, nunc quidem, vt ego iudico, res equestris ad quandam admirabilem perfectionem perduci facilè posset: Ita est instructio equorum præclara & commoda & omni à parte tam equis quàm viris apta atq; oportuna. Sed hæc de domitura atque institutione equi atq; equitationis studiosis hactenus dicta sunt, quibus si addidero, qui primùm hanc artem inuenerunt, nemo puto vitio vertet. Enarrator itaque Apollonij scribit referente Natali de Comitibus Sesonchosem Aegypti regem primum inuenisse equum ascendere. Plinius verò Bellerophontem Glauci regis filium omnium primum equo vehi docuisse author est: Pegasum videlicet, alatum equũ cùm in Chimeram iret, ascendisse: Et Pindarus eundem Bellerophontem tradit frenum aureum dono à Pallade per somnium accepisse inuectum Pegaso, indeq; postmodum infrenandorum equorum vsum ad posteros emanasse; cuius rei memoriam Corinthios aiunt numismate expressisse, in quo Pegasus esset cusus, eumque ab Eubulo Anchise τῆς Παλλάδος πῶλον fuisse appellatum. Inuenio verò Lysiam rhetorem memoriæ prodidisse, Amazonas primas fuisse hominum quæ equos ascendere fuere ausæ atque hoc suo inuento fretas, plurimas regiones inuasisse. Iam & Aelianus commemorat, antiquissimum in Italia virum fuisse nomine Marem vulgò dici, cuius anterior facies hominis, posterior equo similis fuerit, id quod Græcis sonat Hippomiges. Fabulæ ansam dedisse quòd primus Mares equos domare docuerit. Quod idem de Centauris (inquit) quidam putant: sed putant etiam nonnulli Marem fuisse Thessalum, & Virgilius hanc inuentionem Thessalis ascribit:

Frena Pelethronij Lapithæ gyrosq; dedere
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo & gressus glomerare superbos.

Ita etiam Lucanus:

Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen
Exilijt, primus chalybem frenosq; momordit
Spumauitq; nouis Lapithæ domitoris habenis.

Item Plinius: *Pugnare ex equo Thessalos inuenisse tradunt, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem.* Hinc apud Plutarchum hippocentaurus (qui idem est cum Centauro) dici videtur pro equitatore præstantissimo & inexsuperabili. Ipse (inquit) se ait perniciter currere, illum autem volare, se commodè in equo vehere, ἄλλα τὶ πρὸς ἱπποκένταυρον τοῦτον; quod est, vt vertit,

Equitationis initium quale esse debeat.

Præcepta progressionis.

Equitatio nostri temporis.

Qui primũ equitationẽ inuenerint.
Lib. 2. Mithol. c. 8.
Sesonchoses Aegypti rex
Pegasus.
Amazones.
Lib. 9. Var. hist.
Mares eiusque figura.
Hippomiges
Centauri.
Georg. 3.
Lib. 6.

Hippocentaurus quid Plutarcho.

A vt vertit Cælius, sed quid ad hippocentaurum hunc? Non desunt denique qui equitandi artem in Libya compertam primò tradunt: Qua ex causa nuncuparit Pindarus in Pythijs Κυρήνην ἱππικόν: etiamsi ad id referunt alij, quòd ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere; quin & Palladа equestrem in Libya genitam. Neptunus autem etiam equitandi artem inuenisse dicitur, vt infra dicetur.

Cyrene equestris dicta.

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

OCCVLTAM quandam gallinacei generis amicitiam esse cum equo alijsque iumentis, adeo vt vix natus pullus ea nihil reformidet, ostendimus in nostra Ornithologia. Amatur & ab Otide equus, vt Aristoteles testatur, & Aelianus, otis (inquit) ex omnibus auis equorum studiosissima censetur: nam cùm cætera animalia in pascuis oberrantia aspernetur; equum vt aspexerit, magno statim cum gaudio ad ipsum aduolans, appropinquare pergit. Vnde qui Otides venantur equinam pellem induunt. Apud Orum vbi scribit Aegyptios significaturos hominem viribus infirmum, qui fortiorem fugiat, otidem & equum pinxisse, legendum fortassis anthos (florus) hæc enim auicula teste Aristotele equum odio habet. Pellitur (inquit) ab equo pabulo herbæ qua vescitur: nubeculans hic, nec valēs acie oculorum est, quippe qui equi quidem vocem imitetur, atque aduolans equum fuget: sed interdum excipiatur occidaturque ab equo. Aliàs Orus aliorum scriptis aduersatur. Cum struthiocamelo non benè etiam conuenit equo, nam equum aiunt hanc auem refugere, nec intueri audere, vt Cardanus annotauit. Sed fortassis camelum dicere voluit. Hic enim equis naturali quodam odio aduersatur, vt Aristoteles & Plinius asserunt. Quantoperè autem equus camelum reformidet, Cyrum & Cræsum agnouisse aiunt, inquit Aelianus. Equidem Cyrus pugnaturus aduersus Cræsum, camelos contra equitatum instruxit hac ratione, quòd camelum equus reformidet adeò quidem, inquit Herodotus, vt nec speciem eius intueri, nec odorem sentire sustineat. Id ideo commentus est, vt equitatum Græsi, quo ille se præualiturum considerabat, inutilem redderet. Simul atque in pugnam itum est, equi olfactis protinus conspectisque camelis retrò se auerterunt, vnde spes Cræsi perijt. Aliàs idem Hesiodus de Xerxe loquens, eiusdem odij meminit: Camelis Arabes loco equorum vtuntur pernicissimis. Cùm Xerxes contra Græcos exercitum duceret, equitum habuit octoginta millia. Arabes in vltimo locauit, ne equitatus consterneretur; Equi enim camelos aspicere non sustinēt. Hæc ille: Tradit itaq; Aelianus Persas post Cyri pugnam in Lydia camelos simul cum equis alere, equorum metum ex camelis conuictu conantes expellere. Elephantorum aspectum etiam non ferunt; vt ex Romana historia passim notum est. Iulius Florus de bello Tarentino scribens, in quo Pyrrhus pro Tarentinis pugnauit, huius dissidij meminit in hæc ferè verba. *Apud Heraclæam & Campaniæ fluuium Sirim, Leuino Consule prima pugna, quæ tam atrox fuit, vt Ferentanæ turmæ præfectus Obsidius, inuectus in regem, turbarit coëgeritq́, proiectis insignibus prælio excedere. Actum erat, nisi elephanti conuersi in spectaculum belli procurrißent, quorum tum magnitudine, tum deformitate & nouo colore simul ac stridore consternati equi, cùm incognitas sibi belluas amplius quàm erant suspicarentur, fugam stragemq́ latè dederunt.* In Apulia dein apud Asculum meliùs dimicatum Fabritio Aemilioque consulibus. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & C. Minutius quartæ legionis hastatus vnius proboscide abscissa mori posse belluas ostenderat. In Persarū quoq; exercitu aduersus Iulianum, elephantorum formidandam speciem & truculentos hiatus vix pauidæ mentes perferebant, vt scribit Ammianus Marcellinus, & ad eorum stridorem odoremq́; & insuetum aspectum magis equi terrebātur. Itaq; Cæsarem tradit Hirtius bellaturum in Africa, equos suorum militum priusquam Roma discederet, ad elephantorum quos in Italiam deferri curauerat, aspectum assuefecisse, stridoreq́; & odorem. Idem Cæsar referente Polyæno cùm in Britannia ingentem fluuium traijcere conaretur, rex verò Britannorum Cassouellaunus cum multis equitibus & essedis transitū arceret, assenso maximo qui ipsum sequebatur, elephante, Britannos terruit, equosq́; eorum fugauit, & cū suis sine vllo periculo flumen transmisit. Cæterùm magis mirandum fuerit, quòd ne tympana ferre possint equi, si ex pellibus vel elephāti, vel cameli vel lupi facta fuerint: Hisce enim auditis aufugere Baptista Porta asserit Lupum autem prę cæteris animantibus reformidant, in tantū, vt rumpi eos traditū sit teste Plinio, qui vestigia Luporū sub equite sequuntur. Alicubi idem Plinius scribit vestigia lupi calcata, equis afferre torporē, in cruribus videlicet, vt Pāphilus ait in libro rerum naturaliū, vt citāt Geoponica, necnon & Ælianus, qui præterea addit, si lupi calcaneum equi quadrigā trahentes conculcēt, sisti, tanquā cum quadriga conglaciati essent. Ægyptij itaq; significaturi mulierem quæ passa esset abortum, pingebant teste Oro, quæ lupum presserit. *Equa enim* (inquit) *abortit, non modò si lupum*

Amicitia cum gallinis
Cum Otide.
Orus emendatus.
Inimicitia cum floro aue.
Cum Struthiocamelo.
Cum camelo
Cyri astus.
Cum elephantis.
Lib. 1. c. 18. Romanorū cūm Pyrrho rege pugna.
Cæsaris astus.
Lib. 8.
Tympana quæ horreāt.
Li. 20. Magiæ nat. c. 7.
Cum Lupo.
Abortus typus.

calcauerit, ſed etiam ſi ipſius veſtigia attigerit. Cùm inteſtinis verò lupi præcipuam aiunt eſſe antipathiam. Scribit enim Pierius Valerianus nunquàm tranſituros equos, vbi lupi inteſtina ſunt defoſſa. Dentes verò luporum maximos Plinius aſſerit infatigabilem curſum præſtare equis dici, ſi eis alligentur, & Zoroaſtres in Geoponicis tradit equum à lupo ſauciatum, bonum euadere ac velocem. Hinc fortaſſis Lycoſpades tales equi dicti fuerint, de quibus cùm multa memoratu digna legantur, hic potiùs quàm alijs noſtræ hiſtoriæ locis dicendum fuerit. Cælius in primis equi cur dicantur Lycoſpades, etymum duplex ſe comperiſſe putat, quorum alterum eſt de freni genere quòd Lycon vocant, noſtri lupata, ſicut Georgicorum tertio, *duris parere lupatis* : Quo in loco Seruius & qui ab eo mutuati ſunt plures, eſſe lupata tradunt frena aſperrima, ſic de lupinorum dentium ſimilitudine nuncupata, quos eſſe inæquales conſtet: vnde & morſus inſigatur ſummi nocumenti. Hoc verò frenorum genus equis adhiberi perferuidis, ſæpeque in oblitam animoſitatem rebellibus, vt retundatur impetus hebeſcatque generoſitas nimia, moris eſſe, nemo non nouit. Sunt qui malunt Lycoſpades inde dici, quòd qui pullina ætate in lupos inciderint, ſi periculum euadant, inſigniter bonitate proficiant ac pernicitate. Cæterùm propenſione dignum cur nam eiuſmodi caſum conſequatur euentus hic, niſi dicamus, ideo credi vehementiores effici equos ab ea impoſtura, quòd ſi fuiſſent natura tales, haudquaquam dilabi valuiſſent: neque enim prudentem euaſiſſe Vlyſſem dictitamus Cyclope declinato; ſed ideo declinaſſe, quia foret prudens. Hæc Cælius: Tranſtulit autem ex Aeliano, (vel Plutarchi ſympoſiacis,) ex quo rurſus eadem repetere interprete Gillio, vt clariora fiant, nihil prohibet. Lycoſpadas igitur (inquit ille) alij ideo dicunt à frenis lupatis appellari, quòd his effrenationem præcipitem seſſores moderentur. Plutarchus ex parentis ſui ſententia exiſtimat hos optimos & velociſſimos eſſe, qui à lupo appetiti, ex eius faucibus euaſerint: quod ipſum dubitationem habet, cur ij quos Lupus mordicus preſſerit, acriter animoſi efficiantur, cùm feræ beſtiæ morſus terrorem potiùs quàm animum facere videatur: & timidi effecti quemadmodum feræ tendiculis attentatæ, magis inſidiarum metuentes ſunt: ita hi à currendi celeritate ſeſe ſuſtinent. (τὰς ὁρμὰς ὀξυῤῥόπους καὶ ταχείας ἴσχουσι. Plutarchus: accipit autem ἴσχειν pro ἔχειν, inquit Geſnerus, non pro ſuſtinere & morari, vt Gillius ineptè vertit.) Quamobrem dicimus huiuſmodi equos non ex eo magis ad currendum præſtare, quod cùm pulli eſſent, ex lupis euaſerunt, ſed quia animoſi & veloces natura eſſent, propterea effugiſſe. Eiuſdem rei (cur inquam equi ex rictu luporum ſeruati, alacriores, θυμοειδεῖς, eſſe dicantur) cauſam inquirit idem Plutarchus in ſympoſiacis, ex cuius verbis vel Aelianum erraſſe qui ex Plutarcho tranſcripſit, vel interpretem potiùs (nam Græcum exemplar non vidi) facilè apperet. Ipſa quidem Plutarchi verba ſic verterim: cùm pater meus equorum pullos, qui lupi morſum effugiſſent, bonos & celeres euadere diceret, & multi qui aderant idem affirmarent, quæſtionem propoſuit, cur hic euentus θυμικωτέρους καὶ γοργοτέρους (animoſiores & velociores: nam & paulò pòſt ſubdit, θυμικοὶ καὶ ταχεῖς) reddat equos. Et cùm pleriſque videretur, hoc caſu equos non animoſos, ſed potiùs timidos fieri: itaq; iam prorſus pauidos vel leuem ob cauſam ſtatim ad curſum & velocitatem excitari, ſimiliter vt feræ illæ quæ ſimul irretitæ fuerint. Ego verò conſiderandum duxi, ne contrà potiùs res ſe habeat quàm pleriſque videatur, nempe vt non quia lupos effugere, velociores fiant equi, ſed quia natura veloces erant, iccirco effugerint. Hæc de Lycoſpadibus equis Geſnerus, cùm quibus an ijdem Lycophori ſint, haud (inquit) ſcio. Heſychius quidem & Varinus in vocibus ἐνετίδες & ἔνδεις, eoſdem facere videntur. Vtriq; etiam à celeritate commendantur. Sed differre videri poſſunt, quia aliam rationem cur dicti ſint Lycophori (quàm de Lycoſpadibus ſuprà retulerim) affert Strabo his verbis: Fama eſt inter Venetos celebrem admodum fuiſſe quempiam qui in faciendis vadimonijs ſtudio non mediocri teneretur, qua ex re & hominum iocis carperetur. Is igitur in venatores fertur incidiſſe, qui irretitum haberent lupum & illis per iocum rogitantibus, velletne pro lupo vadem conſtituere? vt illata ab eo damna perſolueret? ſicè retibus belluam dimiſſuros. Fide iubere ſe confeſſus eſt: Emiſſum deinde lupum, magnum equarum armentum agitantem nullo notatum cauterio ad fideiuſſoris ſtabulum adduxiſſe. Eum recepta gratia, equabus lupi notam inuſſiſſe, & inde Lupiferas (λυκοφόρους) nominaſſe, velocitate magis, quàm pulchritudine præſtantes. Cuius ſucceſſores & ſignum & nomen, equarum generi ſeruaſſe, vtque ſolis eis ſtirps ipſa legitimè perduraret, fœminam nullam alienare conſueſſe. Equinam hinc præcipuæ celeritatis progeniem extitiſſe. Hac verò tempeſtate, vt diximus, omnis huiuſmodi rei defecit exercitatio. Hucuſque Strabo. Nunc ad alia animantia cum quibus equo antipathia eſt accedimus. De vrſo & equo ſic ſcribit Porta: Equo animali obſequijs hominum nato, capitale diſſidium eſt cum vrſo, homini noxia beſtia: agnoſcit hoſtem nunquam viſum ac protinus ſe parat ad pugnam, in qua arte potius quàm viribus vtitur; & audiuimus vrſos in ſolitudine fugatos tympani ſonitu, cùm ex equina pelle confici ſolitum ſit. Si calcet equus veſtigia Lupi, obtorpeſcere ſuprà dictum eſt, idem Raſis & Albertus de Leone

quoque

Marginalia: *Lib. 11.* — *Lycoſpades equi qui.* — *Lupata quæ* — *Cur pulli à Lupis morſi, in alacres & generoſos euadant.* — *Lib. 2. q. 8.* — *Lycophori equi.* — *Lib. 5.* — *Lib. 20. Mag. nat. cap. 3.* — *Equi cum vrſo antipathia.*

E F G H

A quoque tradunt. Auicenna verò dextrarios siue equos, non castratos & fortes, asserit ex audacia adoriri & impugnare Leonem (sed Oppianus hoc priuatim equis charopis tribuit, cæteros verò omnes Leonum aspectum sustinere negat,) castratos autem adeo timere, vt nec calcaribus nec flagris adigi possint, vt propius ad Leonem accedant. Inimica item omnia suilla equino generi esse antè dixi, grunitum, fœtorem, halitum: ideoque in quo loco sues stabulant, eodem equos nequaquam deducendos. Contrà in equino genere aliquid est quid ouibus inimicum est. Scribit enim Columella Oues si vtantur stabulo, in quo mulæ aut equi aut asini steterunt, facilè incidere in scabiem. Quamuis verò vbique fermè terrarum equi ruditus asinorum facilè ferant, nihilominus naturaliter eum odio habere, vel inde constare poterit, quòd in Scythia, vbi neque asinus neque mulus gignitur, ac ne vllus quidem visitur propter frigora, rudentes asini qui erant cum Dario Persarum rege in expeditione illa memoranda, equos Scytharum perturbarunt, & cùm hi Persas sæpius adoriri solerent, eorum equi exaudita asinorum voce consternati auertebantur, arrectis auribus stupefacti, vtpote insolentia tum vocis, tum formæ quam nusquam inspexissent: super qua re consulendus est Herodotus. Serpentes quoq; exhorrescit equus, vt ostendit Silius Italicus, vbi de Lybico illo serpente agit quo cum bellum tam atrox fuit Atilio Regulo, inquit enim,

Cum Leone.

Cum sue.

Cum ouibus

Cum asino.

Cum serpentibus.

B

Lib. 4.

Lib. 6.

------- *Subitoque propinquus in ora*
Lato distantum spatio venti omnis anhelans
Attonitus serpentis equus, frenoque teneri
Impatiens crebros expirat naribus ignes.

Cur aut sibi timeant à serpentibus equi, ratio est quod noxam sæpe ab ijs accipiant; nam & in Genesi legimus: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Est & in trachuro pisce nescio quid equabus infestum, dummodò verum est quod Aelianus scribit, si posteaquam illius piscis caudam abscideris, ipsumq; in mare liberum emiseris, eam equæ ventrem ferenti appendas, non multò certè post abortum pariet. Iam & phocæ aspectum ferre nequeunt equi. Fabulantur siquidem Theseum Phędræ vxoris precibus commotum à Neptuno patre impetrauisse, vt Hippolythum filium necaret, quem falsò Phædra accusarat tentatæ pudicitiæ, quia nouercæ libidini noluisset assentiri. Neptunus phocas Hippolyto iuxta littus vecto in curru immisit, quibus visis tanta trepidatio equis iniecta est, vt in fugam versi è curru delapsum discerpserint. Meminit fabulæ Virgilius, sed phocas monstra marina vocat:

Cap. 49.

Cum trachuro pisce.

Cum phoca.

Hippolytus cur ab equis discerptus.

Aeneid. 3.

C

At Triuia Hippolytum secretis alma recondit
Sedibus, & nymphæ Aegeriæ, nemorique relegat:
Solus vbi in syluis Italis, ignobilis æuum
Exigeret, versoque vbi nomine Virbius esset:
Vnde etiam Triuiæ templo, lucisque sacratis
Cornipedes arceantur equi, quod littore currum
Et iuuenem monstris pauidi effudere marinis.

Sunt item plantæ aliquot, in quibus occultum aliquod virus inest, quo equi vexantur: illudque imprimis memoratu dignum, quod Plutarchus scribit, animo linqui equos & asinos, qui aut mala aut ficus dorsuarij comportarint: sed maiore dignum miraculo remedium, quo ipsis & hominibus quoque succurritur. Exanimata ferè iumenta extinctosque penè deliquio virium homines panis obiectus reuocat: namque si pauxillum huius vorarint animantes, eæ protinus cibo sese recolligentes roborantur, firmatæque pristinum iter prosequuntur, nec secus in hominibus euenisse prodidit. Credidit autem probabile esse aliquid ex his fructibus exhalare, quo iumentorum istorum attenuetur calor, & in partes minimas dissipetur. Ἱπποφοβὰς id est equis terrorem incutiens: Herbæ nomen Democrito apud Plinium, quæ alio nomine achemenidon: eandem (inquit) hippophouada appellat, quoniam equæ præcipuè caueant eam. Quærendum an sit hæc helleborus niger; quo, vt idem Plinius annotauit, equi, boues & sues necantur: itaque cauent id (inquit) cùm candido vescantur. Circa Abderam & limitem qui Diomedis appellatur, nascentibus illic herbis pasti equi, inflammantur rabie, circa Potnias verò asini, vt ipse quoq; ait. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem locus est viginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo quidem homines vescuntur, equi verò & boues abstinent; vt refertur in libris de Mirabilibus Aristoteli ascriptis. Cardanus certum esse scribit, equos in rabiem agi, si lasere nares illinantur, sed nostrum laser imbecillum esse aut aliud à lasere veterum, quod (inquit) olim erat herba. Ferrum equinum siue soleam equinam à siliquarum figura nominatam, ab Italis ferro di cauallo, à quibusdam Sferra cauallo vulgò dici volunt ab effectu, quòd equi si hanc herbam calcauerint, ferreis soleis exuantur. Chimici inter Lunarias recensent, Matthiolus securidicam montanam vocat quòd non paruam videatur habere cognationem cum minore securidica tum figura tum viribus. Est & in gentiana aliquid equabus prægnantibus noxium; Etenim Gesnerus

Cum plantis vt pomis & ficubus.

Sympos. 6. qu. 8.

D

Hippophobas herba.

Li. 24. c. 17.

Lib. 25. c. 5.

Cum hordeo quodam.

Lib. 16. de Var. re. c. 90

Ferrum equinum.

Cum gentiana.

Erucæ ne herbis ſint noxiæ.

ſcribit ſe ex ſene quodam audiuiſſe, hanc herbam, cuius alioqui virtutes tantoperè celebrantur, abortus cauſam eſſe equabus. E contrà erucas herbis innoxias futuras aiunt, ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere, fæminæ duntaxat. Semina item horti vel agri malis omnibus ac monſtris ſucco ſylueſtris cucumeris tuta ſeruari Geoponici Græci tradunt; item equæ vel aſinæ caluaria, ſuaque fœcundari præſentia quæ ſpectant, ego eadem apud Plinium reperio. Cardanus tradit, ſi quis ſucco foliorum cucurbitæ pilos equorum & aliorum animalium æſtate media intinxerit & madefecerit, non paruo rei miraculo muſcarum tædijs ac moleſtia, immunes fore.

Equi ne à muſcis infeſtentur.
Cum ſtygis aqua.
In Arcadicis.
Lib. 17.
Lib. 30.

Stygis aqua cùm vaſa omnia, lapidea, è cryſtallo & murrhina, oſſea & ex quouis metallo conflata penetret, & perrumpat, teſtante Pauſania, ſolam equi vngulam illæſam contineri hic idem aſſerit: an verò etiam Alexander Magnus huius aquæ veneno vitam finierit, dicere certè (inquit) non poſſum, famam verò eſſe ſcio. Iuſtinus quidem ſeu Trogus de equi vngula id etiam tradit; alij verò de aſini, alij de mulæ vngula, ſicuti his verbis oſtendit Cælius: Stygis aqua ex petris profluens inſigni frigiditate eſt, diſſilientibus vaſis omnibus; aſini modò vngula excepta aut mulæ ſicuti alij prodidere, niſi mendoſa ſunt Græcorum exemplaria. Certè in libro de primo frigido Plutarchus de aſini vngula intellexit, quod facit in hiſtorijs item Ioannes Monachus in Alexandri mentione. At Plinius mularum vngulis contineri modò ſtygis aquam prodit, facilis lapſus, nam Græcè ὄνος aſinus eſt; mulus autem vel mula, ἡμίονος. Aut vtrumque eſt, aut forſan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus ὄνȣ χηλὴν dicit: quanquam interpres equi vngulam reddidit. Hæc Cælius. Ego de toto equino genere id intellexerim. Nam & Curtius; dum iumenti ait, æquè equo, quàm aſino aut mulo id attribuit. Cæterùm Ælianus non vngulis ſed cornibus aſinorum Scythicorum contineri ſcribit.

Lib. 10.
Cum alijs fluminibus.
Lib. 11.
Li. 15. c. 25.
In Atticis.

Si equi ex Sybari fluuio biberint, ſternutamentis exagitari conſtat authore Strabone, ideoque ab eius potu armenta arcentur. Efferari verò & in rabiem agi apud Aelianum legimus, equos, inflammatoſque tabe, ſi ex Coſſinite Thraciæ flumine, quod defluit in agrum Abderitarum, biberint: quo loco etiam ſcribit, idem accidere equis qui de Phontine biberint, qui non longè abeſt a Thebis. Haud procul à Potnijs Bœotiæ vrbe puteum fuiſſe referunt, ex quo ſi aqua hauſta fuiſſet ab indigenis equis, furore etiam agitabantur. Vnde appellatæ deæ Potniades quæ furorem facerent, hoc eſt μανιοποιοί. In Marathone vico, vt teſtatur Pauſanias, tota nocte equos hinnientes & viros pugnantes audire eſt. Hos quidem propius ſpectare voluiſſe data opera, nemini (inquit) profuit: ſi quis verò rei ignarus, imprudens & fortuitò inciderit, nullam dæmonum iracundiam mouet. Sed hoc huc non pertinet.

Cum atro colore.
Lib. 3.

Colore verò aterrimo torpeſcere equi etiam videntur, quod Silius Italicus oſtendit exemplo equi Catonis qui in Maurum aterrimum aterrimis indutum armis, &c. calcaribus adactus, ſeſe inferre recuſabat, ſed verſus adſcribam, ſunt enim perquam venuſti.

Iamque in palantes ac verſos terga feroces
Pugnabant Itali, ſubitus cum mole paueuda
Terrificus nigris perrumpit Maurus in armis
Nigra viro membra & fului iuga celſa trahebant,
Cornipedes, totuſque nouæ formidinis arte
Concolor æquabat liuentia currus equorum
Terga, nec erectis ſimiles imponere criſtis
Ceſſarat pennas aterque tegebat amictus:
Ceu quondam æternæ regnator noctis ad imos
Cùm fugeret thalamos Aetnæa virgine rapta
Egit nigrantem ſtygia caligine currum:
At Cato tum prima ſparſus lanugine malas
Quod peperere decus circeo Thuſcula dorſo
Mœnia Laërtæ quondam regnata nepoti
Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegiſſe gradum videt imperterritus ipſe
Ferrato calce atque effuſa largus habena
Cunctantem impellebat equum, negat obuius ire
Et trepidat craſſa ſonipes exterritus vmbra.

Cum cadaueribus.

Expaueſcunt verò etiam equi & tumultuantur viſis cadaueribus, vnde eſt quod Vlyſſes quem vbique prudentiſſimum Homerus depingit, & hic quoque πολύμητιν appellat, cæſorum in caſtris Rhæſi cadauera extra viam proijcit, ne equi Rhæſi pauore affecti, vtroſque proderent.

OMINA.

A

OMINA. SOMNIA. OSTENTA. Prodigia.

AVSPICIA quamuis propriè ad aues pertineant, sæpè tamen ad alia quoque diuinandi genera referuntur, quin author est Festus, pedestrium auspicia nominari, quæ dabantur à vulpe, lupo, serpente, equo, cæterisque animalibus quadrupedibus. Equos autem vel feliciter quid, vel infeliciter portendisse inuenio, hinnitu, fremitu, casu, inopinato visu, insuetis facinoribus, animi passionibus. Dionisio factum est omen futuri regni, cùm equum exaudisset hinnientem, qui submersus voraginibus extrahi non potuit. Dario quoque hinniens equus regnum Persiæ peperit, sed hinnitus arte procurauerat, vt meminit Herodotus, & Valerius Maximus quoque his verbis: *Sordina Magorum dominatione Perside oppressa, Darius rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, vt equis insidentes, solis ortu, cursum in quendam locum dirigerent, isq́ regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset, cæterùm maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus solus acumine equisonis sui Oebaris prosperum fortunæ optatæ rei effectum assecutus est, qui in equæ genitalem partem demissam manum, cùm ad eum locum ventum esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus ante omnes hinnitum edidit, auditoque eo sex reliqui summæ potestatis continuò equis dilapsi candidati, vt mos est Persarum, humi prostratis corporibus Darium regem salutarunt: Quantum imperium, quàm paruo interceptum est vaframento?* Hactenus Valerius. Saxones verò etiam ex equorum hinnitu sua potissimum auguria olim sumebant, vt legimus apud Ioannem Bohemum, qui sic scribit: *Saxones olim equos deorum ministros & diuinorum consiliorum conscios credebant. Candidi publicè alebantur & nulla mortali opera contacti, vt eorum præsagia & monitus experirentur. Hos pressos sacro curru sacerdos vel rex princepsue ciuitatis comitabatur, atque hinnitus & fremitus obseruabat, nec vlli auspici omaior fides adhibebatur non solùm apud plebem sed apud proceres etiam atque sacerdotes.* Est autem & hoc valde memorabile, quod refert Plutarchus in Parallelis ex libris de fluminibus: Pyrechmes Euboënsium rex bellum in Boeotos gessit. Hunc Hercules vicit, & equis alligatum in duas partes discerpsit, & insepultum abiecit. Locus pulli Pyrechmæ dicitur. Situs est ad flumen Herculeum & equis bibentibus hinnitum edit. Ioannes Rosinus etiam nunc militibus persuasum esse scribit equos hinnitu alacriore & ferociore fremitu victoriam ominari prælia ituris. Turnus apud Virgilium, cùm produci equos iussisset, eosque frementes conspiceret, lætitia exultat.

Auspicia de quibus animantibus dicantur.

Ex hinnitu.

Dionysij augurium.

Lib. 7.

Darius vt regno Persiæ potitus.

Lib. 3.

Lib. 3. c. 2. ant. Roman.

Lib. 12.

B

C

Hæc vbi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit,
Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementes.

Contrà tristitia equorum mali ominis fuit. Augustinus Niphus ante mortem Caligulæ equorum armenta scribit comperta esse pabulo abstinere, vbertimque flere. Ego in Caligulæ historia non reperio. Accursius legum interpres, refert Cæsarem triduo antequam moriretur, asturconem suum flentem inuenisse, futuræ mortis inditium: quod fidem non caperet (inquit Textor,) nisi Tranquillus in eiusdem vita simile quid testaretur. *Proximis diebus* (inquit) *equorum greges, quos in traijciendo Rubicone Marti consacrauerat, ac sine custodibus vagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, vbertimque flere.* Huius augurij siue prodigij meminisse Virgilium sunt qui certò affirmant:

Ex tristitia equorum.

Equorum fletus.

D

——— Nulla neque amnem
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Eglog. 5.

Cæsonius Pætus Romanorum dux contra Vologesim Parthorum regem bellaturus Armeniam intrauit narrante Tacito tristi omine. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nulla palam causa turbatus equus cui consularia insignia gestabat, retrò euasit, ostiaque quæ muniebantur hibernaculis assistens, semifacta opera fuga perrupit, seque vallo extulit, &c. Simile ferè omen euenit Crasso in eosdem Parthos ducenti, vt notum est ex Plutarcho: Equus enim ex imperatorijs egregiè adornatus, tracto per vim rectore in flumen, submersus disparuit. Flamminius Consul, vir ferox indignè ferens per mediam Italiam vagari Hannibalem, atque obsistente nullo cædibus & incendijs omnia vastantem ad ipsa Romana mœnia proficisci oppugnanda, signa ocyus cùm conuelli iussisset, quàm primùm in equum insilijt, equus repente corruit, consulemq́; lapsum supra caput effudit; inauspicati nimirum incœpti signum, quo paulò pòst ipse cum exercitu cecidit, fœdissima ad Trasymenum clade superatus. Huc facit facetum Sulpitij Galbæ in equum suum inopinatum lapsum scomma. Is itaque cùm in prouinciam exiens, ad portam ipsam

Cæsonij Pæti triste omen.

Lib. 15. Annal.

Crassi interitus omen.

In Crasso.

Flaminij omen.

Sulpitij Galbæ facetum in equum suum scoma.

equum

Pertinax vt imperium nactus. equum ſuum animaduertiſſet cecidiſſe, *rideo* (inquit) *canterie te iam lapſum eſſe, cùm tam longum iter iturus, vix id ſis ingreſſus.* Quomodo autem equus Pertinaci imperium peperit, ſic relatum reperio. Equus ea qua natus eſt hora, pullus in tegulas aſcendit, atque ibi breui temporis ſpatio commoratus, ſimul & decidit & exſpirauit. Quod quidem huic in villa Martis genito & ad bellica negocia nato futuræ ſublimitatis quamuis breui duraturæ augurium fuit. Dion Caſſius verò ſeu potius Xiphilinus ex eo de Pertinacis augurio ſic ſcribit. Cùm autem adhuc eſſet in Britannia Pertinax poſt illam magnam ſeditionem quam ſedauit, atq; eius rei laude dignus ab omnibus iudicaretur; Romæ equus nomine Pertinax victus fuit, cuius equi Praſinæ factionis Commodus ſtudioſus erat, cumq; viciſſet, ſtatim conclamatum eſt ab ijs qui erant earundem partium; En Pertinax eſt: quo audito ij qui erant alterius factionis, irati ſcilicet Commodo; vtinam quidem eſſet, inquiunt: quæ verba ad hominem, non ad equum referebant. Præterea eundem equum, cum non curreret amplius, eſſetq; ruri confectus ſenectute, Commodus accerſiri iuſſerat, adductumque introduxerat in circum inauratis vngulis ac ſuper aurea pelle ornatum, qui dum primum de improuiſo comparuit, rurſum conclamatum eſt ab omnibus: Ecce Pertinax adeſt. Id per ſe dictum portendebat futura, præſertim cùm illo anno contigerit poſtremis ludis ci cenſibus: ſtatim enim imperium ad Pertinacem peruenit. Eſt verò equus futuri belli omen potiſſimum, vnde Lucanus equum vocat *bellis feralibus omen.* Virgilianus Anchiſes id latius explicat in Aeneæ ſocijs, cùm primùm Italiam viderent, & læto Italiam clamore ſalutarent:

Equus belli omen.

Quattuor hic, primum omen, equos in gramine vidi
Tondentes campos latè, candore niuali:
Et pater Anchiſes: Bellum ò terra hoſpita portas
Bello armantur equi; bellum hæc armenta minantur.
Sed tamen ijdem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre
Spes eſt pacis ait.

Pacis cur etiam omen.

Carthaginis exædificatio. Tyrij Carthaginem ædificaturi cùm bouillum caput adinueniſſent, augurio territi, aliò vrbis mænia tranſtuliſſe feruntur, quandoquidem id oſtentum nil niſi laborem & anxietatem minitari videretur, caput ſcilicet animantis quod terræ laboribus exercendis deſtinatum eſt, γαῖον inde appellatum, donec mox equi adinuento capite, belli ſignum excepere. Verùm vt augurium hoc facilius intelligatur, non erit ab re Seruij commentationem adſcribere; cuius hæc ſunt verba. Hiſtoria hoc habet, quam more ſuo Virgilius per tranſitum tangit. Dido cùm tranſiret per quandam inſulam, Iunonis illic accepit oraculum, & ſacerdotem eius ſecum abſtulit, cùm ei parum crederet promittenti Carthaginis ſedes: quò cùm veniſſet, ſacerdos elegit locum faciendæ vrbis: quo effoſſo inuentum eſt caput bouis, quod cùm diſplicuiſſet, quia bos ſemper ſubiugatus eſt, alio loco effoſſo caput equi inuentum placuit, quia hoc animal licet ſubiugetur, bellicoſum tamen eſt & vincit, & plerumque iugum ſubiens concordat. Hæc ille. Virgilij verſus ſunt:

Lib. 1. Aen.

Lucus in vrbe fuit media lætiſſimus vmbra
Quo primùm iactati vndis & turbine Pœni
Effodere loco ſignum, quod regia Iuno
Monſtrarat, caput acris equi: ſic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per ſæcula gentem.

Virgilius explicatus. Lib. 3. Hierogl. Seruius itaque hunc nouiſſimum verſum de bouillo capite intelligendum putauit, quidam non poſtremi interpretes *facilem victu* interpretari malunt, ad victum comparandum, Pierius verò de ipſo eodem equo intelligi exiſtimat, vt ſcilicet facilem victu per ſæcula gentem, facilem quæ tandem vinceretur, exponamus. Hoc enim magis (inquit) ad Virgilianam ſententiam accedit; quamuis in tauri commentario Seruianum intellectum illuſtrare conati ſimus: cæterùm Pontanus hanc Pierij interpretationem omnino à poëtæ ſententia recedere arbitratur: quoniam ſi bello egregia ſit, ne tandem (inquit) vincetur, ſed inuicta erit magis. Præterea cùm illud caput Iuno tutelaris monſtrauerit, vtrum illi animos facere, an deſperationem inijcere debuit? Rem itaque Seruius tetigit: Rhodoginus Virgilium putat alluſiſſe ad vetus Carthaginis nomen, Stephanus enim ait prius dictam fuiſſe Caccaben (κακκάβην) quod illarum gentium lingua equinum indicat caput: Cæterùm Seruij interpretationi fauet interpretatio illa Anchiſis, quàm paulò antè recitaui. Meminit eiuſdem augurij Silius Italicus, ſed quod aliquando iugum ſubitura eſſet Cartago, ſubiicet.

Li. 18. c. 38. Caccabe dicta Carthago. Lib. 2.

Condebat primæ Dido Carthaginis arces
Inſtabatque operi ſubducta claſſe iuuentus:
Molibus hi claudunt portus, his tecta domuſque
Partitis iuſtæ Bitia venerande ſenectæ
Oſtentant caput effoſſa tellure repertum

Bellatoris

A *Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.*

Tarquinio alterum in Hetruria contra Romanos bellum mouente, magnum ostentum factum traditur, referente Plutarcho. Cùm regnaret adhuc Romæ Tarquinius, templumque Iouis Capitolini iam ferè absoluisset, quadrigas fictiles, quas in culmine eius ponere siue augurio aliquo siue consilio suo adductus statuisset, Veientibus (sunt autem hi in Hetruria) fabris faciendos locauerat: paulò pòst ipse regno excidit. Fabri quadrigas cùm effinxissent, & in fornacem posuissent, non id accidit quod solet luto, vt in igne positum humore absumpto denseтur atque in se coeat, sed intumuerunt, seq; extulerunt, & cum robore ac duritie tantam molem adeptæ sunt, vt ægrè, ablato fornaci culmine & destructis parietibus, eximi indè potuerint. Quod signum cùm essent interpretati aruspices, felicitatem potentiamque ijs portendere, apud quos esset: reposcentibus eas Romanis Veienses decreuere non reddere, responderuntque Tarquinij eas esse, non eorum qui Tarquinium expulissent. Paucis interiectis diebus, equorum certamina Veijs sunt edita: & cætera quidem solito studio spectata sunt. Verùm is qui quadrigis vicerat, currum victorem coronatus ipse paulatim è circo agebat: equi autem consternati, nulla eius rei apparente causa, siue diuinitùs acti, siue id fortuitò accidit, auriga abrepto summa celeritate Romam versus contenderunt: qui cum nihil neque contendendo habenas, neque adhortando equos proficeret, impetui eorum concedens, vsque ad Capitolium ab illis est raptatus: ibique abiectus apud portam, cui nunc Ratumenæ nomen est. Huius rei miraculo metuque compulsi Veienses, fabris vt quadrigas traderent Romanis, mandauerunt. Fuit autem equus Troiæ semper exitialis. Ob Laomedontis equos primum vrbs capta est ab Hercule & excisa: dein lignea equi effigie pari euentu in hostium venit potestatem: postremò Charidemi ductu, cùm equus ferro confossus concidisset, fuit iacens Iliensibus, quo minus fores irruentibus obijceretur hostibus impedimento, vt scribit Sabellicus ex Plutarchi Sertorio. Horatius quoque equos atque ipsos etiam Troianos ob Helenę raptum sudare canit præ timore inde imminentis cladis:

> *Heu heu quantus equis, quantus adest viris*
> *Sudor? Quanta moues funera Dardanæ*
> *Genti?*

Similiter equus, qui à possessore suo Seianus dicebatur, & ipsi & qui postmodum possederunt, prodigiosus fatalisque fuit adeo vt in prouerbium cesserit: qua de re A. Gellius hæc ferè prodidit. Caius Bassus in commentarijs suis: item Iulius Modestus in II. quæstionum confusarum, historiam de equo Seiano tradunt, dignam memoria atque admiratione. Caium Seium quempiam scribunt fuisse, eumque habuisse equum natum Argis in terra Græcia, de quo fama constans esset, tanquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent, quos Hercules Diomede occiso, è Thracia Argos perduxisset. Eum equum fuisse dicunt magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba, omnibusque alijs equorum laudibus quoque longè præstitisse: Sed eundem equum tali fuisse fato, siue fortuna ferunt, vt quisquis haberet eum possideretque, is cum omni domo, familia fortunisque omnibus suis ad internecionem deperiret. Itaque primum illum Cn. Seium dominum eius, à M. Antonio qui postea triumuir reip. constituendæ fuit, capitis damnatum, miserando supplicio affectum esse. Eodem tempore Cor. Dolabellam Consulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidumque habendi eius exarsisse, emisseque eum H-S. centum millibus: sed ipsum quoque Dolabellam in Syria bello ciuili obsessum atque interfectum esse. Mox eundem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium qui Dolabellam obsederat, adduxisse: Quem Cassium postea satis notum est, victis Parthis fusoque exercitu miseram mortem oppetijsse. Dein Antonium, post interitum Cassij, parta victoria, equum illum nobilem Cassij requirisse; & cum eo potitus esset, ipsum quoque postea victum atque desertum detestabili exitio interisse. Hinc prouerbium de hominibus calamitosis ortum, dicique solitum. Ille homo habet equum Seianum. Hactenus Gellius de equo generoso, sed infelicitatis symbolo. E contrario, vt magnum quid fuit, ita etiam futuræ felicitatis indicium in Alexandro Macedone, tam ferum equum (bucephalum) qui à nullo sibi poterat vt equitem sessoremve patiretur, tam subita vi ab adolescente adhuc eo, frenari potuisse. Aiunt enim indomitæ peruicacię primùm domandæ rationem ostendisse; moxq; præter omnium opinionem quadrupedem ascendisse, cùm multi frustrà eam Philippo regi operam nauare conati essent: sed præsagium fuit illud, vt dicebam, non exemplum bellicæ virtutis. Nam & Philippus in filio indolem vigoremque exosculatus, dixisse fertur: aliud tibi regnum quæras fili; nam te Macedonia non capit. Plinius cum de hoc equo scripsisset, subdit: *Nec Cæsaris dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur, idemque hominis similes pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris genetricis ædem.* Quibus verbis monstrosum potius quàm ominosum equum Plinius describit; cæterùm futurum perpetuum dictatorem portendebat, nam præterquam quod Dion scribit,

[Marginal notes:]
In Poplicola
Romanorum cum Veientibus contentio de curribus fictilibus.
Equum Seianum habere quid.
Alexandri fortunam bucephalus præsagit.
Philippi de filio dictum.
Cæsaris equus imperium præsagit.

scribit, immodica ipsum deinde cœpisse sibi polliceri, adeo vt triumphum quem prius ambiebat, vltra omiserit, aruspices imperium ipsum pollicebantur, vt Tranquillus testatur his verbis: *Caius Iulius Cæsar vtebatur equo insigni pedibus prope humanis, & in modum digitorum vngulis fissis; quem natum apud se, cùm aruspices imperium orbis terræ significare domino pronunciassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genetricis postea dedicauit.* Huius prodigiosi equi icon ex chronico prodigiorum & ostentorum Con. Lycostenis hîc

E

F

G

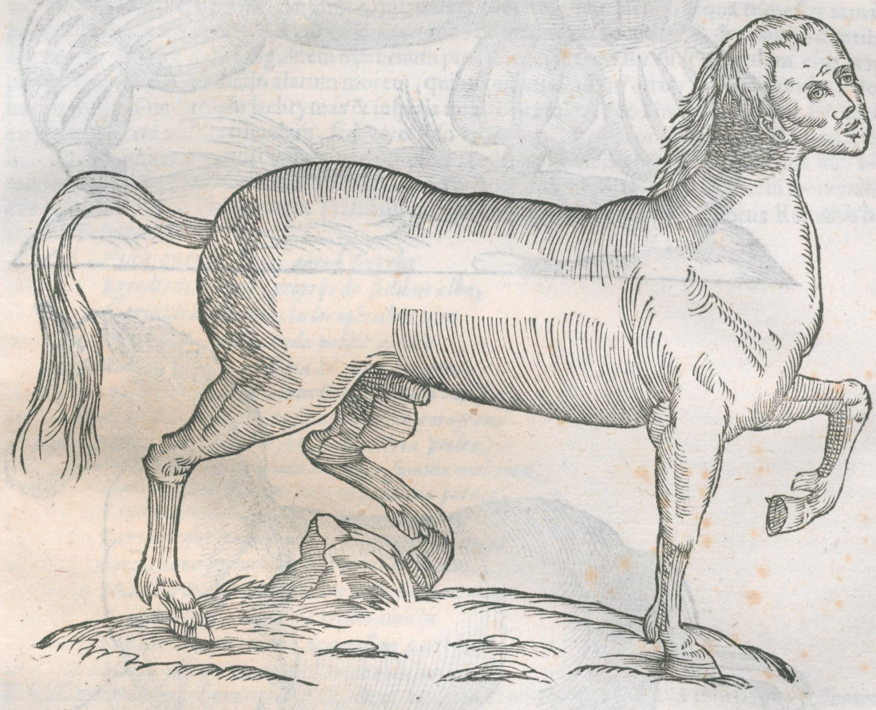

H

A exprimitur, cui & aliorum equorum siue prodigiosorum siue monstrosorum effigies alias ex eodem in curiosi lectoris gratiam adieci. Prior pulli est præcedenti non absimilis, nisi altero pede destitueretur, & aures haberet pendulas & rostrum deforme. In villa Pomeraniæ Rekouu vicina Rugio ad ostium Viadri natus est, vt scribit Iobus Fincelius in libro de miraculis, capite horrendo, in quo loco oculorum maculæ erant subruffæ, aures pendulæ, quales sunt canum sagacium, infimis auriculis cuti accretis. Os quoque erat monstrosum, labris inflexis, quemadmodum duæ tudiculæ compositæ, vt lactari non posset. Collum erat tortum & sinuosum distinctis coloribus variatum. Iuba erat impexa, plena phlegmatibus. Quando hinniebat, putabatur hinnire ingens caballus, ac si qui fortè ex nobilibus accderet, toto corpore mouebatur, terramque pulsabat, tanquam in rabiem versus, & quasi impetum in ipsos facturus. Erectus stabat, hinnitu terribilis. Ciues & colores ferre poterat, quibus accessum liberum permittebat. Cutis erat asperior & vestis villosa. Loco caudæ alta crista erigebatur, etiam mortuo pullo. Pes imus anterior, vnus erat humanus, alter nullus erat, sed tantùm tibia manca. Pedes posteriores erant equini. Triduum viuebat, deinde extinctus in triuio sepeliebatur. Natus est anno 1554. Anno autem 1254. Veronæ

Pullus auribus pendulis

B

C

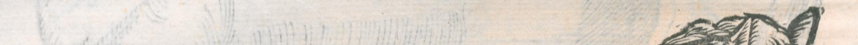
D equa pullum equinum peperit, cætera quidem equum, sed humana planè facie. Paulò pòst inter Tuscos & Pisanos bellum exarsit, quo vniuersa ferè Italia conflagrauit. Eius monstri effigiem ex Ambrosij Parei libro de monstris & prodigijs hic quoque appingere placuit. Lycosthenes addit, ad huius prodigiosi equi murmur, vagitum & confusum humanæ vocis sonitum, accurrentem ruris illius accolam & nouo attonitum spectaculo, execto ingenti gladio monstrum occidisse quam ob causam cùm ad iudicium tractus & de monstruosi partus origine & de occidendi causa interrogaretur, horrore atque abominatione rei tantum se fecisse, respondisse, eoque audito suspicionem omnem ademisse. Idem verò Iobus Fincelius testatur in Marchia non procul à Rhegiomonte subsequentē monstrosum equum natum esse anno 1555. vndiq; lacerata cute, caligis dependentibus & thorace scissis indutum. Postremus equuleus quinque pedibus Reate natus est anno mundi 3963. Alius Exquilijs anno 3824. Alius Bernæ Heluetiorum visus anno 1555. Et antea temporibus Alexandri Magni noui generis bestia maior elephante comparuit, tribus armata in fronte cornibus, equo simile habens caput, atri coloris. Hanc Indi appellant Odonta. Hæc pota aqua intuens castra subito in milites impetum dedit, ne ignis quidem oppositi tardabatur ardoribus.

Pullus facie humana.

Equus lacerata cute.

Odonta.

doribus. Ad quam ſupprimendam triginta ſex milites fuerunt occiſi, atque tres & quinquaginta

falcati

A falcati inutiles facti, vixque tandem defixa venabulis occubuit. Marem aiunt temporibus Iani Italiæ accolam fuisse, magnique nominis si animum inspicias, virum; si corpus verò monstrosissimum, pubetenus scilicet hominem, reliqua verò equum referentem. Hunc scribunt 120. annos vixisse, ac tertiò morte reuixisse, vt author est Aelianus & Volaterranus. Similes planè in Scythia Asiæ regione populos esse aiunt Hippopodes dictos, humana nimirum forma, sed equinis pedibus. Cum Xerxes cum exercitu Hellespontum transisset, ingens prodigium oblatum fuisse Herodotus & Valerius tradiderunt: siquidem equa leporem peperit, quod facilè (inquit Herodotus) erat interpretari, fore vt Xerxes, qui exercitum aduersus Græciam maximo strepitu & ambitiosissimè ducebat, rursus pro seipso solicitus ad eundem locum fuga recurreret. Sed ne quis fabulosum omnino arbitretur, ex equa leporem natum, is M. Antonium Bauciuin audiat Reuerendiss. Nicensis episcopi à secretis, qui tam prodigiosum equæ partum oculatus testis proprijs oculis vidit, vt scribit in epistola ad Petrum Toletanum medicum & physicum, sed si recensere (inquit) voluero, cachinnum alicui sum excussurus, cùm humanam fidem planè superet. Ipse certè dum partum intuerer, somniasse potiùs mihi videbar, quàm mirandæ huic rei interfuisse, quin imo hærebam sæpius ac mecum animo reuoluebam asinumne in Apuleianum versus essem magicis incan-

Lib. 9. c. 16. *Lib. 17. Antropologiæ.* *Xerxis fuga ex Gracia omen.* *Equa leporem parit.*

B tationibus, an verò ille is M. Antonius, qui pridem fueram, essem denuo. Equa trimestri tantùm prægnans leporem peperit. Lepus editus continuo humana voce locutus est, & matrem dentibus suffocauit. Adhæc dum sanguinem maternum pro lacte sugeret, visæ sunt perpalam eius tergo plumæ longiusculæ innasci in alarum morem, quibus innatis, altiori quàm soleant homines voce hæc protulit: Fundite iam lachrymas & suspiria miseri mortales, ego hinc abeo; his dictis statim euolauit, O rem nulli credendam, sed vero ipso veriorem. Tabelliones publici septem numero huic ostento affuerunt, qui documenta sumpsere, testibus idoneis euocatis. Hactenus ille. Homericus Xanthus præstantissimus Achillis equus etiam loquitur, & domino suo breui moriendum esse prædicit. Apud Phlegontem Trallianum Publius Imperator insania correptus Romanis hoc augurium minatus est:

Lepus ex equa natus loquitur.

Nisea quando frenis auroq; superba
Egrediuntur equæ, proprijs de sedibus albæ,
(Arte Siracusijs quas in locupletibus olim
Dædalus Ection iucundæ nobile pignus
C *Fecit amicitiæ præsepia ad ærea stantes,*
Aureaque inter se connectunt vincula cunctas:
Quis super insignis radijs, oculosque coruscans
Inuehitur famosi Hyberionis inclyta proles,)
Tum grauium te Roma attinget summa malorum.
Nam magnus veniens exercitus omnia perdet,
Ciuibus orbabit fora & vrbes igne cremabit,
Sanguineque implebit riuos & sanguine manes
Seruitioque premet spe libertatis adempta.
Nulla virum è bello reducem tunc fæmina diro
Excipiet: Pluto nigro sed tristis amictu
Sub terras rapiet natos, matresque patresque,
Marsq; peregrinis coget seruire relictos.

P. Callimachus Experientis in Attila, de eo tale narrat portentum: Signa mortis præcesserant, quod reuertenti ab Italica expeditione, in transitu Lici amnis qui Rhetos diuidit à Vindelicis, mu-

De Attila portentum.

D lier fanatica in equum inuecta, clamauit ter, retrò: equusque quem propè in delicijs habebat, ipso nuptiarum die, nullo ægritudinis signo præcedente, subitò interijt, & nouæ nuptæ cubiculum intrantis pes dexter sic limini impactus est, vt præ dolore aliquantisper assederit, auditaque est eius vox dicentis: Si tempus est, veniam, quibus verbis mortem in dolore compellasse crediderе. Cræso bellum gerente cum Cyro, cùm minimè crederet vnquam forè, vt Cyrus, Sardis copias admoueret, Herodotus scribit omnia suburbana colubris impleta fuisse, quos, vt existimabant, equi, cùm ad pascua irent, comedebant. Id Cræso (inquit) cernente, visum est, vt erat, portentum esse: ideoq; mittendum ad coniectores Telmisses. Qui missi sunt ad eos consulendos, vbi accepere responsum, didicereq; quid sibi vellet significaretq; portentum, non contigit, vt Cræso renunciaret. Nam priusquàm retrò Sardis reueheretur, Cræsus erat captus. Telmisses ita cognouerant, exercitum externũ Cræso illic affuturũ, qui cùm afforet, indigenas subigeret, quod dicerent colubrũ terrę filiũ esse, equũ hostem & aduenã. Hęc Telmisses Cræso sunt interpretati, sed iam capto, nondũ tamẽ gnari eorũ quæ Sardibus & Cræso cõtigerant. Castor & Pollux bello Latino apud locũ Iuturnę visi sunt equorũ sudorẽ abluẽtes, cùm ædes eorũ quæ iũcta fonti erat, spõte patuisset.

Lib. 3. Colubri ab equis deuorati. *De Castore & Polluce omen.*

Iidem bello Macedonico equis albis inſidentes P. Vatinio Romam nocte venienti, ſe obtuliſſe dicuntur, inquit Lactantius Firmianus, nunciantes eodem die regem Perſen victum atque captum, quod paucis poſt diebus literæ Pauli verum fuiſſe docuerunt. Valerius Maximus addit Vatinium à ſenatu propterea in carcerem coniectum fuiſſe, tanquam maieſtatis eius & amplitudinis vano ſermone contemptorem, ſed poſtquam Pauli literis illo die Perſen captum apparuit, & cuſtodia liberatum & inſuper agro & vacatione donatum eſſe. Nunc de inſomnijs aliquid dicamus. Nigros equos videre in ſomno infelix quicquam potiùs portendere, albos contrà ſemper bonum diſcimus ex his ſenarijs, qui leguntur apud Suidam:

Lib. 2. de origi. erroris cap. 8.

Equos nigros in ſomno videre quid portendat.

Ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,
Ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις, ἀγγέλων φάσις.

Equi caput habere in ſomno.

Coniectores eos qui ſe caput equinum, vel caninum, vel aſininum habere ſomniârunt, in ſeruitutem vel id genus ærumnas dedendos eſſe ſuſpicantur. Sunt enim tria hæc animalia ſeruituti mirum in modum obnoxia. Aiunt etiam equum in ſomnis viſum qui ſe portet, polliceri, vt amica amantis imperio facilè ſit ſubijcienda, morigeraque in poſterum futura. Quod verò Nero Aſturconem quo maximè delectabatur, poſteriore corporis parte in ſimiæ ſpeciem abijſſe per quietem videre viſus, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros, oſtento fuit, quòd illa equi ferocitas in ſimiæ ludibrium eſſet abitura. Suetonius exitium Neronis portendiſſe teſtatur. Euripides aurigæ Rheſi inſomniũ, quod ea habuit nocte qua præſtãtiſſimos regis equos Vlyſſes & Diomedes abduxerunt, recitat, quod tale eſt: Per ſomnum autem huiuſmodi quædam opinio mihi obijcitur: equarum enim quas ego nutriui & parere docui iugo, Lupi robuſta videbantur terga premere, atque verberantes canda pellis equinæ ſetas agitare: ipſæ verò ronchum ex repagulis emittere, iram ſpirantes & metu turbidæ renitentes. Pelopidæ verò ſomnium minimè prætereundum fuerit, de virgine immolanda, pro qua equa immolata fuit, vt Plutarchus recitat his verbis. Poſtquam pugnare decretum eſt, & apud Leuctra Lacedemonijs caſtra ſunt oppoſita, ſomnium Pelopidam non mediocriter perturbauit. Sepulchra filiarum Scedaſi in campo Leuctrico ſunt, quæ inde Leuctrides appellantur: ibi enim vim hoſpitum Spartanorum paſſæ humatæ ſunt. Eius tam atrocis & nefarij facinoris vindictam pater à Lacedæmonijs cùm non impetraſſet, execrationibus in eos peractis ſeipſum ad ſepulchra filiarum iugulauit. Sortes autem & oraculà ſubinde monebant Lacedęmonios, cauerent ſibi à Leuctrico piaculo: neque id vulgò ſatis intelligebatur, ambiguitate loci fallente: nam & in Laconica maritimum eſt oppidum, & locus apud Megalopolim Arcadię, Leuctro vtrique nomen. Cæterùm is caſus multis ante Leuctricam pugnam euenerat temporibus. At Pelopidas vidit per quietem puellas iſtas circum ſepulchra lamentantes, & Lacedæmonijs diras imprecantes, ipſum autem Scedaſum ſibi præcipere, vt ſi victoriam de hoſtibus expeteret, fuluam virginem filiabus ſuis immolaret. Atrox hoc & nefarium mandatum ratus, vt ſurrexit, rem cum aruſpicibus & magiſtratibus communicauit. Erant qui nequaquam negligendum detrectandumque id eſſe cenſerent, collectis exemplis de vetuſtis Menœceo Creontis filio & Macaria Herculis; de poſterioribus Pherecydem philoſophum à Lacedæmonijs necatum, pellemque eius à regibus oraculi monitu aſſeruari: Leonidam quoque vaticinium ſecutum, victimam quodammodo ſe pro Græciæ obtuliſſe: tum homines Baccho crudiuoro immolatos à Themiſtocle ante naualem pugnam Salaminam: atque his omnibus rem feliciter geſtam, teſtimonio fuiſſe. Contra Ageſilaum cùm contra eoſdem, quos Agamemnon, hoſtes ab eodem loco copias duceret, Aulide vidiſſe deam poſtulantem, vt ſibi filiam mactaret, eumque quod id mollitie victus non perfeciſſet, re infecta turpiter expeditionem eam diſſoluiſſe. Alij verò id ſacrificium ita barbarum ac impium fieri prohibebant, nulli eorum qui præſtantioris humanâ naturæ eſſent placiturum. Non enim Typhones iſtos aut Gigantes, ſed deum hominumque patrem regnare: ſtultum porrò eſſe, numina putare quædam, quæ cæde & ſanguine hominum delectentur: & profectò ſi ſint aliqui, nihil eos poſſe, contemnendoſque eſſe: abſurdas enim has eorum & immanes cupiditates ab impotentia & malitia animi proficiſci. Hæc primoribus ita diſceptantibus & Pelopida cùm primis animi dubio, equa nullum adhuc coitum experta, vt à grege aufugerat, per caſtra diſcurrit, eoq; conſtitit loco, vbi conſultabatur: cuius cùm coma fuluo colore rutilans, ceruix erecta & laſciuiens, hinnituſque ferox alijs ſpectaculum præbet: Theocritus vates re animaduerſa, Pelopidam alta voce compellat, adeſſe ei victimam, neque aliam victimam expectandam, hac quam Deus obtuliſſet vtendum. Proinde equam ad ſepulchra virginum redimitam coronis adducunt, factiſque votis læto animo immolant, de ſomnio Pelopidæ, ſacrificioque per caſtra vulgato rumore. Hæc itaque de Pelopidæ ſomnio Plutarchus.

Nero equũ poſteriore parte ſpecie Simiæ vidit.

Pelopidæ sõnium, de immolanda virgine.

Equã pro virgine mactata.

HISTO-

HISTORICA.

QVANDOQVE in equis quædam ceu humani sensus vestigia comperta esse alicubi ostendimus. Cæterùm quod de Clodouei Francorum Regis equo historici tradunt non ei equo sed D. Martino ascribi debet. Ferunt itaque hunc regem, ad Christianam fidem conuersum, consentientibus proceribus bellum Vestgothis intulisse, non solùm quia terras Francorum occupauerant, sed quia Arrianæ perfidiæ assertores erant. Cùm in eo prælio ab hostibus vrgeretur, S. Martino equum cui insidebat vouisse, si victor euaderet: voti verò compos cùm esset factus, equum pretio centum aureorum redimere voluisse, sed cùm equus loco non moueretur, ducentos impendisse, & confestim ducentem secutum esse. Tum regem iocosè dixisse: Martinus quantum video, auxiliator est facilis, sed mercator difficilis. Simillimum ei quod Clodoueo accidit, contigit postea sub Pipino Gallorum Rege. Nam quidam nomine Vvillimarus, graui infirmitate depressus voto promisit oblaturum se equum Ecclesiæ B. Galli confessoris. Incolumitate recepta, voti immemor non persoluit: verùm fortè fortuna, cùm Birthlonem virum nobilem comitaretur eques, ad B. Galli Ecclesiam peruenêre: recedentibus omnibus equus Vvillimari substitit, neque à foribus Ecclesiæ vllis conatibus auelli potuit. Pudore tandem ductus Vvillimarus, dilatæque voti satisfactionis compunctus astantibus omnibus rem aperuit, atque ita equum Ecclesiæ obtulit. Id narrat Vvalfridus Strabus in vita S. Galli apud Surium. Egit igitur equus quoddam quasi prophetantis officium, sicut Balaam asina, conscientiam domini mortuam miraculo excitauit, & quod nemine loquente dederit, acta peregit haud dubiè, sic diuina dispositione operante. Iam verò equi sanctis hominibus ita obtemperarunt vt nullo domitore fuerit opus; quando sedentis sanctitas id expostulauit. Sanctus enim Malachias Episcopus cùm aliquando Eboracum peruenisset, comitumque suorum causa plurima vrgeret equorum necessitas, oblatus est ei indomitus equus, durissimè quemlibet sessorem ferens. Malachias oblatum perbenignè accipiens sibi sternendum mandat, quo adeò commodè est vsus, vt peritè domitum mox conuersus inuenerit, eoque ad nouennium, id est, reliqua tota vita sit vsus, vt memorat sanctus Bernardus Abbas Clareuallensis in S. Malachiæ vita. Præterea si quando studiosiùs quàm par est, clerici equis alendis & domitandis se dedunt, diuinis rebus postpositis, vltionem diuinam breui aliquando perdidicere. Nam Theophilactus Constantinopolitanus patriarcha adolescens adhuc electus cùm contrà decorem & officium equas plurimas aleret, vnam verò insigniorem præcipuè, vt in prohœmio dictum est, amaret, vt ante absolutum quod inchoarat, sacrum, partum videndi causa ecclesia excederet, equitatione qua maximè afficiebatur, perijt, alliso corpore, nam cùm inde sanguinem per os reijceret, & in aquam inter cutem incidisset, diem tandem extremum clausit. Sæpè verò id ita contingit effrenatis hominibus equis abutentibus; nam vt narrat B. Petrus Damianus ad Desiderium Abbatem, de quibusdam miraculis, Deus per equos hominum vitia vlcissitur. Clerico enim cuidam Burgundo indisciplinato ac mundanis rebus prorsus dedito equa erat insignis, cui plurimùm ob cursum confideret, armatorum collecta manu, diuinis contemptis verbis, factioni studebat & æmulationi: dimicaturus igitur cum aduersario audaciorem se exhibuit. Casu autem, immo Deo disponente contigerat, vt præcedente nocte equa soluta egressa stabulum per domum erraret, aceruumque salis inueniens ex eo plurimum comederet, atque ideo siti plurima affligeretur. Dum insidens clericus obuium æmulum in agro aggreditur, equa proximum præsentiens riuum extortis de manu sessoris habænis, ad aquas accurrit, vbi tum hostili manu occiditur, tum aquis demergitur occisus. Memoratur præterea à Zonara in Constantino Leonis philosophi filio, quomodo equus eius exultans exercitui perniciem attulit. Cùm Constantinus ille, ac eius mater Zoes, imperarent Constantinopoli ac Simeonem Bulgarum industria Phocæ legionum domestici insigni victoria superasset, ob defatigationem, & sudorem Phocas equo descendens ad fontem quendam se recreauit. Interea equus ministri manibus elapsus in planitie castrorum sine sessore exultabat; qui cùm insignis esset, tantum terrorem incussit exercitibus, Phocam cecidisse ratis, vt & pugna & persecutione hostium abstinerent; quod cum Bulgarus hostis è specula quadam vidisset, suos cohortatus contra Romanos ducit, subitoq; in perturbatos impressione facta, vniuersos in fugam cõuertit, in qua alios Bulgaros assecuti occiderunt, alij inuicẽ conculcati perierũt. Romaricus miles referente Vincentio, cõsanguineo suo equũ tradidit, vt se mortuo venderet, & pauperibus daret: sed ille equã vendidit & sibi pecuniã retinuit. Post dies autẽ triginta anima eius reuersa, inquit: triginta diebus fui in pœnis tartari: sed tu qui nõ pauperibus quod iusserã dedisti, hodie eo venies, me in paradisum translato. Eodẽ die

Clodouei regis votum.

Equus ab foribus ecclesia auelli nolens.

Equi sanctis obtemperãt.

Clerici equis alendis nimis studiosi puniti.

Per equos homines puniti.

Constantinus à Bulgaris victus.

Lib. 24. c. 8. Equus pauperibus relictus.

dæmones illum rapuerunt & in altissimo monte post duodecim dies cadauer illius est repertum. Daphidas Telmissensis Grammaticus adeo maledicus in omnes fuit, vt legimus apud Suidam, vt nec ipsis dijs parceret: is itaque Delphos profectus deridendi causa rogauit Deum: num equum suum reperturus esset? cumque responsum fuisset: celeriter esse reperturum, ad vanitatem oraculi coarguendam, passim iactabat, equum se nec amisisse, nec habuisse. In reditu autem ab Attalo Pergami rege, quem maledictis lacerauerat, comprehensus & è rupe, cui equi nomen erat, præcipatus, interitu suo veritatem oraculi comprobauit. Est autem & illud valdè memorabile quod accidisse memorant insignes authores apud Constantinopolim ante sacellum Deiparæ Virginis. Media enim nocte, cùm nullus ibi equus adesset, pictus tantummodò, ille omnium terrore magno bis hinnire auditus est, vti iam idem acciderat ante annos plus minus quinquaginta. Id autem accidit Clemente V. Pontifice, vt narrat Nicephorus Gregor. & Genebrardus in Clemente V. Strodenses Angli quomodò impietatis temeritatisque suæ pœnas D. Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo dederint, breuiter sic narrauit Polydorus: Irridentes (inquit) Archiepiscopum, caudam equi cui insidebat, amputarunt. At postea nutu dei ita accidit, vt omnes ex eo hominum genere qui id facinus fecissent, nati sint instar brutorum caudati. Refert Vincentius in suo speculo naturali & Gulielmus Malmesburiensis monachus in sua historia, tempore Petri Damiani fuisse duas vetulas in via publica qua Romam itur: quales D. Augustinus appellat stabularias, id est transeuntes ad hospitia pro mercede suscipientes (nam stabulum propriè hospitium venale & publicum dicitur,) quæ in vno commorantes tugurio, vna quoque arte malefica imbutæ, hospitem quandoque solum aduenientem, in equum, vel suem, vel asinum mutabant & certo pretio mercatoribus diuendubant. Quodam die iuuenem histrionicis gesticulationibus victum exigentem, hospitio exceperunt & in asinum verterunt, multum eo lucri facientes, qui gestuum miraculo destineret transeuntes, nam ad anus mandatum nutumque quocunque modo mouebatur: non enim illi intellectus perierat, sed loquela. Ingentem inde quæstum fecerant vetulæ. Quo cognito vicinus carè asinum redemit. Cautio tamen hæc à mulierculis adhibita est, vt custodiretur ne in aquam descenderet. Seruatus diu ab aqua & tandem incautiorem nactus custodem, in lacum proximum se coniecit: ibi se aliquandiu volutans, propriæ restituitur formæ. Cumque ab eodem obuius sciscitaretur eius custos, num asinum vidisset? ille se esse respondit. Famulus ad herum retulit, herus ad Leonem Pont. sanctissimum. Conuictæ anus idem fatentur. Dubitantem Papam confirmauit Petrus Damianus, vir eruditissimus, probato exemplo de Simone mago qui suam Faustiniano imaginem impresserat. Quidam nomine Præstantius (inquit D. Augustinus loco paulò antè citato,) patri suo contigisse indicabat, vt venenum illud per caseum in domo sua à stabularijs illis mulierculis exhibitum sumeret, & iaceret in lecto quasi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Post aliquot, autem dies eum velut euigilasse dicebat, & quasi somnia enarrasse quæ passus esset, caballum se scilicet factum, annonam inter alia iumenta baiulasse militibus, quæ dicitur retica quoniam ad retia deportatur. Quod ita vt narrauit, factum fuisse, compertum est, quæ tamen ei sua somnia videbantur. Vincentius item scribit Pudicam feminam, in quam vesano amore exarserat Ægyptius à maleficio in equam versam & à D. Macario Aegyptio eremita restitutam. Otho autem Episcopus Frisingensis scribit D. Macarium, cùm ad eum adduceretur ista puella, quam amici in equam à maleficis mutatam dicebant, dixisse, puellam se videre non equam: amicis inquam equam visam fuisse, sed viro sancto puellam: itaque ad deum fusis precibus, tam puellam quàm amicos eius à præstigijs dæmonum liberasse.

Maledicentia punita. — *Equus pictus hinnit.* — *Lib. 8.* — *Li. 13. Hist. Angl.* — *Angli qui caudati.* — *Li. 3 c. 103.* — *Lib. 18. de ciuit. dei ca. 18.* — *Hospites in quadrupeda immutati.* — *Lib. 18.* — *Li. 1. Chron.*

AB EQVIS OCCISI.

HIPPOLYTVM Thesei & Hippolytes Amazonum reginæ filium, cùm currus iuxta mare agitaret, (patris furorem fugiens, quòd falsò accusatus esset de stupro Phedræ nouercæ intentato,) apparētibus phocis equi exterriti rupto curru discerpserunt, vt suprà indicauimus: qui exitus nomini tanquam omini infelici respondit. Idem nominis omem in Hippolyto nostræ religionis euentum habuit. Is enim Ostijs Tyberinis martyr sub Decio Cæsare & Valeriano præfecto ab equis dilaceratus est. Cuius mortem describens Prudentius, de iudice Romano hos versus reliquit:

Hippolyti interitus. — *Hippolytus martyr.*

Ille supinata residens ceruice, quis inquit
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus, quatiat turbetque iugales
Intereatque feris dilaceratus equis.

Licinius

A Licinius imperator, cùm filiam Christianæ religionis cultricem ab equis discerpi vellet: ipse à suorum vno morsu interfectus est, vt Textor memorat. Plutarchus recitante eodem, in Parallelis (minoribus) ponit Comminium quendam, Comminij ex Aegeria filium, qui a Gidia nouerca (cuius votis parere noluerat) stupri instar Thesidæ accusatus fugiens, ab equis sit dilaniatus. Præchmen Eubœæ rex bellum Bœotis inferens ab Hercule pullis equinis alligatus est, vt in duas partes discerperetur, vt legitur apud eundem Plutarchum. Bœtis Persa, vrbi Gazæ præfectus, capta vrbe equis raptatus est ab Alexandro Magno, vt author est Sabellicus. Nota est historia Metij Suffetij apud Liuium, quem cùm Albanorum esset dictator, ob proditionem & defectionem, Tullus Hostilius Romanor. Rex victoria contra Veientes potitus, nudatum regijs ornamentis alligari quadrigis in diuersa nitentibus præcepit: cuius corpus agentibus lictoribus & vi equorum trahentium, vtroque spectante exercitu, in partes plures discerptum est. Hippodorum quendam Codridarum vnum narrat Aelianus, filiam eò quod apud mœchum deprehendisset, currui alligari & discerpi iussisse. Carolus Magnus superatis hinc inde bello Saracenis Ganalonum ad Marsurium & Belingandum adhuc debellandos in Hispanias mittit his conditionibus, vt Christi fidem & pacem acciperent aut certum auri & argenti sibi pondus tributi nomine pen- B derent. Ganalonus mandatum quidem perfecit: cæterùm auro corruptus, proditor exercitus Caroli factus, consilium tale hostibus dedit, quod secuti illi, Rolandum ducem cum flore totius Gallici exercitus cecidere. Carolus tam atroci nuncio perculsus, debellatis hostibus, Ganalonum proditionis conuictum, ferocissimis quadrigis distractum fœdè laniauit. Brunechildis Athanagildi Visigothorum Regis F. vxor Sigeberti Francorum Regis, vno pede & brachio multata, ad caudam equæ indomitæ religata, ex Lotharij Regis & procerum sententia, ob inaudita scelera & decem reges extinctos extincta est, vt Auentinus memorat, alijque passim. Saxo tradit Iarmericum Danorum Regem, comites, duces, principes Teutonicæ gentis captos, traiectis fune tibijs, equis in diuersa raptantibus præbuisse lacerandos. Sub Hunnorum in Europam aduentum anno Domini 373. quædam mulier, quæ in viri nece deprehensa fuerat, capitis accersitur, inquit Bonfinius; homicidij conuicta pariter & adulterij, vsque adeò Regis Gothorum Hermanarici iram facinoris indignitate succendit, vt quatuor equorum discerptu multaretur. Brixiani Henrico VII. imperatori Theobaldo Brussato auctore rebellantes, tandem obsidione longa, fame, ferro, flammaque perdomiti sunt. Theobaldus ante illud Spiræ à Cæsare militari parazonio do- C natus fuit, eiusque beneficio ab exilio in patriam receptus. Is referente Cuspiniano cum paucis militibus in monte qui Brixiæ imminet, capitur & ad Cæsarem perducitur: quem acerbissimis verbis, vt proditorem incessit diligentissimeque curatum (vulnus enim lethale habuit) equo alligatum per exercitum raptari, in quatuor dein partes dissecari iussit. Hector Boëthius testatur Gualiam totam ab Eduardo Anglorum Rege I. subactam esse, principem in bello cæsum ac fratrem pedibus ad caudam equi religatis ad locum supplicij tractum, in quatuor partes discerptum easque in diuersas Angliæ ciuitates missas, ad defectiones cohibendas. Anno salutis 1536. vitam finijt Galliæ Regis filius natu maximus Franciscus, (vt refert Sleidanus,) octodecim annorum adolescens, veneno perijsse fama fuit, & Italus quidam Sebastianus Moncucullanus in suspicionem vocatus, habita quæstione, diuersis equis Lugduni fuit distractus: & rex datis postea literis ad Germaniæ principes, inter alia grauem ea de re querimoniam habuit, in Antonium Læuam & Ferrandum Gonzagam, Cæsaris administros, omnem inuidiam facti conferens. Sed de ijs qui vel iustè vel iniustè equis distracti sunt hæc sufficiant. Sunt item quos vel deuoratos vel demorsos ab equis interijsse legimus; Notissima est in poëtarum libris siue historia siue fabula Diomedis Thraciæ Regis, qui dum equos suos humana carne aleret, ab Hercule illic iter faciente equis ip- D sis datus est in pabulum, vt breuiter inter alios meminit Ouidius in Ibin:

Vt qui Threicij quondam præsagia regis Fecerunt dapibus sanguinolenta suis.

Aegidius Masertus in Argonautica Flacci commentans, Abderum scribit vnum fuisse eorum, qui ab equis Diomodis interfecti sunt & deuorati. Glaucus filius Sisyphi (qui apud Potniam regnauit) cùm equos & ipse suos humanâ carne aleret, ab eisdem tandem etiam deuoratus est, vt alicubi ex Virgilio demonstrauimus. Hippomenem Atheniensiũ principem fuisse referunt, qui Limonem filiam in adulterio deprehensam vnà cum equo feroci conclusit, nec huic, nec illi cibum præbens. Equum igitur fame in rabiem actum, puellam deuorasse. Hinc ortum adagium à Diogeniano positum: *Magis impius Hippomane.* Inuenio etiam apud Plutarch. Neoclem Themistoclis filium, equi morsu interijsse: sed & in sacris literis legimus Iehu, occupato regno Israëlitarum, Iesabelem impiam, quæ fuerat multorum causa malorum, iussisse præcipitari deorsum: itaq; equorũ vngulis cõculcatã esse, sic, vt sola caluaria capitis ad sepeliendũ inueniretur: canes verò eius linxisse sanguinẽ. Theodoric. Gothorũ rex, vt testatur Nicephorus, cũ indomitũ equũ ascenderet, hastã erectã (quæ ante tabernaculũ regiũ more gentis suæ erecta erat) concussit: illa obliquè in eum illata, latus eius

Licinij mors — *Præchmen Rex.* — *Bœtis Persa.* — *Metius Suffetius.* — *Adulterium punitum.* — *Brunechildis Regina.* — *Lib. 3.* — *Lib. 7.* — *Lib. 2. dec. 1* — *Theobaldus Brussatus.* — *Ab equis demorsi & deuorati.* — *Diomedis fabula.* — *Glaucus Sisyphi filius.* — *Adulterium punitum.* — *In Themistocle.* — *4. Reg ca. 9.* — *Iesabele impia.* — *Li. 16. c. 21* — *Theodorici regis obitus.*

Carolomani mors. vulnerauit, quo vulnere etiam obijt. Sic & Carolomanum teſtatur Æmilius, in equo ludibundum dum refugientem domum puellam inſequeretur, impetu equi intra humile oſtium illatum, corporis compagem ſoluiſſe. Sed & Corſum Donatum Florentinum ſcribunt Fulgoſus & Sabellicus, cùm ad proſperum rerum ſuarum ſucceſſum eius exiſtimatio nimium creſceret, ideoque populo in ſuſpicionem veniret, tanquam in vrbe tyrannidem affectaret, furente populo, & ædes ipſius, Libertatis accepto vexillo, oppugnante, clam in equum conſcendiſſe; & cùm milites quidam eum inſequerentur, ab equo delapſum, ſtapedi adhæſiſſe atque adeò ab equo concultatum fuiſſe. Noſtris denique temporibus Fabius Pepulus, comes illuſtriſſimus, & heros inuictiſſimus, vrbe egreſſurus vnà cum liberis, cùm equi conſternati nullo modò ab auriga cohiberi poſſent, ipſe ſibi liberiſque conſulturus, ſingulos quàm fieri licuit ſine læſione rheda exponebat, ſed deſiliturus, adhæſit implicitus, atque ita alliſo ſaxis capite perijt, Hippolyti in morem.

Lib. 3. Lib. 6. c. 11. Lib. 3. c. 8.

Fabij Pepuli mors.

EQVITATIONIS COMMODA, & incommoda.

Lib. 2. de ſanit. tu c. 31.

MOTVVM qui exercitij cauſa aſſumuntur (inquit Galenus) alij per nos fiunt, vt ambulatio; alij extrinſecus, vt nauigatio & geſtatio quælibet: nonnulli miſti planè ſunt, vt equitatio: non enim vt in vehiculis, præſertim in quibus ſtatim quieſcas, ita etiam cum equo inſideas, accidit, vt à geſtante tantùm agiteris, ipſe nihil agas: quin ſpinam erectam ſuſtinere, tum vtriſque feminibus equi coſtis firmiter hærere & crura extendere oportet, etiam ante proſpicere: in quo non modo viſus, ſed etiam collum laborat. Præcipuè tamen viſcera hon genere agitantur. Plato in Timæo ſtatim à gymnaſtica exercitatione reponit vectionem facilem ſiue equo, ſiue nauigio, ſiue vehiculo fiat alio. Atque harum vectionum alia tamen alia eſt laborioſior: Equitatio autem concitatior, & per inæqualem locum facta ex Ficini iudicio harum exercitationum robuſtiſſima cenſeri poſſit. Iſtiuſmodi in primis equitatio minimè laudanda eſt, nam ſæpe aliquam circa renes partem vel Galeno teſtante ruperunt aut circa pectus læſerunt, quandoque etiam ſeminarios meatus. Imperatrix Irene, vxor Ioannis Ducæ, cùm Theodorum peperiſſet, accidit, vt ſpectandæ venationis cauſa, per longum ſpatium ab eo traheretur, vnde læſa matrice parere deſijt, vt ſcribit Gregoras lib. 2. Sed de equitationis facultatibus diligentiſſimè ſcripſit Mercurialis, tam in medicorum quàm equitum gratiam. Eſt (inquit) non parua differentia, an equus (ſic appello equum, mulum & aliud quoduis portandis hominibus accommodatum animal.) lentè celeriterve gradiatur, an ſuccuſſet, an aſturco ſit ac tolutarius, an currat. De tacita ac lenta agitatione ſcriptum inuenitur ab Antyllo atque Aëtio, ſi placidè equus gradiatur, nihil magis quàm laſſitudinem & præſertim inguinibus afferre: de hac inquam verba faciens Hippocrates memoriæ prodidit, continuam equitationem laſſitudinem magnam parere, homineſque infœcundos & coëundi impotentes reddere, necnon dolores diuturnos & claudicationes generare: neque iccirco ſententia Hippocratis damnanda videtur, quod Ariſtoteles contrario planè ſenſu ſcriptum reliquerit, equitantes aſſiduè libidinoſiores euadere, quoniam genitalia continua attrectatione, motioneque incaleſcentia ſpiritum concipiunt, ſicque coëundi cupiditas inducitur: ſiquidem Hippocrates de placida & nimis frequenti loquitur, vtpote quæ leni motu non ita calefaciat & pendentes coxas atque pedes obledat: Ariſtoteles verò de ea quæ equo celeriter gradiente & interdum ſuccuſſante, ſed non admodum frequenter exercetur, verba facit. Hæc etenim equitando facta exercitatio, vt Antyllus & Aëtius crediderunt, totum corpus laborioſè concutit, & magis adhuc omnibus alijs exercitationibus. Vnde ab Alexandro Tralliano in dolore capitis, quem cauſa frigida gignit, adhibetur, ſicut in epilepſia, in ſurditate, præſertim verò ſtomachum firmat: vt non immeritò ſcriptum ſit à Plinio, equitationem ſtomacho & coxis vtiliſſimam reputatam fuiſſe: qua item ratione in ſingultu curando ab Aëtio vſurpatur, ſenſuum inſtrumenta ſubinde purgat, eaque reddit acutiora, hydropicos (vt ſentit Trallianus) ſi quid aliud maximè iuuat, ſolutam aluum & fluentem, dicente Celſo, coërcet, crura quoque tenuia craſſefacit, quòd Germanici exemplo teſtatur Suetonius. (Suetonius ſcribit Germanicum crurum gracilitatem aſſidua equi vectatione poſt cibum repleuiſſe) alioqui equitatio à cibo teſte Auicenna noxia eſt, quod periculum ſit, ne cibus in ventriculo putreſcat, cæterum thoraci maximè aduerſatur, necnon veſicæ malè affectæ, in cuius vlceribus curandis ante cætera huiuſmodi exercitationem vitari placuit Archigeni illi, præſtantiſſimo Hadriani Imp. Archiatro: coxis etiam obeſſe ſcripſit Hippocrates; quanquam in hac re varias auctorum poſteriorum exſtare ſententias reperio. Themiſon Methodicorum princeps in coxendi-

Cap. 5. de ratione victus ſalub.

Lib. de paruæ pilæ luſu.

Lib. 6. de arte gymnaſt. cap. 8.

Oribas. lib. 6. cap. 24. Aetius lib. 3. cap. 7.

L. De aëre, locis & aqua Hippocrates & Ariſt. conciliati.

Lib. 27. c. 7. Li. 11. c. 30. Lib. 9. c. 3.

In Caligula.

A coxendicum dolore, ἰσχιάδος nomine à Græcis appellato equitare imperabat ægrotantes, quo magis ob vehementiam motus partium faceret vexationem: post ipsum idem cōfirmauit Theodorus Priscianus & quem modo citaui, Plinius. Ex altera parte iam diximus Hippocratem coxis equitationem inimicam, earumque dolorum parentem reputasse, quem secutus Cælius Aurelianus Themisonis placita insectatus est tanquam veram ischiadicorum curationem destruentia. Ego, cùm animaduerto in hac exercitatione vehementer coxas incalescere, ac ex motu debilitari, ita sentio humores defluentes faciliter ibi decumbere, atq; inde dolorificas affectiones excitari, tanto magis affectus iam excitatos, quasique inueteratos acerbiores & indissolubiores fieri reor: quibus item rationibus equitationem à Celso podagricis iure damnatam fuisse puto. Equitatio peracta succussante equo prædictis duabus proculdubio deterior est, nimirum quæ vniuersum corpus molestè quasset & dolores excitet augeatque: sicut in Niptris ille sapientissimus Græciæ saucius intelligebat, vbi diceret: *Pedetentim ite & sedato nisu, ne succussu arripiat maior dolor.* Quod item Lucilius poëta antiquissimus innuit, dum equum succussantem, tetrum nuncupauit hoc versu:

Cæl.l.5.c.1. Lib 2. ad Timo. cap. 21. Lib. 4. c. vlt. Cicero 2. Tus. Non. Marcell.

Succussatoris tetri, tardique caballi.

B Adhæc succussationem vehementer caput offendere, collum & dorsum & nates, experiuntur illi qui aliquando in hunc modum equitare coguntur. Denique si vlla est equitatio, quæ viscera præcipuè (id enim fatetur Galenus) agitare apta sit, proculdubio nunc proposita talis est, à qua non solùm interiora omnia concuti, verùm etiam suspendi quasique arripi videntur. Illud vnum habere iuuamen potest, vt cibis atque crudis humoribus concoquendis, aluoque ciendæ ac vrinæ proliciendæ, necnon à renum (quod Auicennæ placuit) loco lapillis atque arenulis ad inferiora deducendis adiuuare queat. Sed, quoniam maioribus damnis commoda hæc compensantur, omnes ab exercitatione simili abstineant consulo. In asturconibus equitatio (eam sic appello quam vulgari nomine portantum aut trainam vocant Itali & de qua ita Martialis:

Succussationis noxæ. 2. de sa. tu. c. 11. Li. 3. fen. 19 tr. 1. c. vlt. Traina eiusque vtilitates.

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.)

Quemadmodum magis corpus & membra gradarij equi vectione exercet, ita minorem molestiam parit, siquidem mollis illa alternorum crurum explicatu glomeratio minimum fatigat, peculiariterque aluum citare vsu probatur. De equitatione currentibus equis facta licet apud Aristotelem legatur, ita equitantes quòd magis caueant, minus cadere, tamen eam improbare videtur Galenus hac ratione, quia sæpè contingit equitantes in terram decidere & non nunquam ex casu emori: sed præter hanc multæ exstant causæ aliæ, ob quas à sanitatis studiosis huiusmodi equitatio omni diligentia euitari debet: nam corpus (vt scribit Hippocrates,) nimium calefacit, exsiccat, atque extenuat, ob id ad minuendam carnis multitudinem à Cælio Aureliano probata, caput malè afficit, sensus hebetat, oculos non parum offendit: quandoquidem Aristoteles causam indagans, cur, qui equo vehuntur, quò longius equus decurrerit, eò magis emittere lachrymas solent, significat illud ideo euenire, vel quoniam motus calefaciens valdè humores oculorum eliquat, & lachrymas inde ciet, vel quia sicuti venti aduersi oculos perturbant, sic aër occursans tantò magis ferire potest, quanto equus velocius agitatur. Lædit præterea hæc equitatio tam thoracem & pulmonem quàm viscera vniuersa. Quod etiam renes maximo detrimento afficiantur, fidem facere possunt multi, quorum alij vrinæ ardore; alij lapillis, alij vlceribus modò renum, modò vesicæ, modò peritonei vsque adeo ob hanc exercitationem sollicitati fuerunt, vt ferè ijs affectionibus mortem obierint; ne dicam quot luxationes, quot ossium fracturæ, quot membrorum distorsiones sæpenumerò inde nascantur, dum brachia, dorsum, coxæ & crura supra modum laborant. Videant igitur quos currentibus atque mutatis equis itinera sua obire delectat, quot ijsq; grauissimis periculis, nedum valetudinem, verum etiam salutem ipsam subijciant, quomodoque non ingenuorum aut sanitatem curantium ac vitam sed potius perditorum hominum, athletarum, nihilque vitam qua nobis carius ac optatius nihil reperitur, æstimantium opus exerceant. Hactenus de equitationis speciebus, quarum nullam ægrotantibus conferre scripserunt Antyllus atque Aetius; quasque nec ijs qui medicinam scripserunt, vllo pacto congruere memoriæ tradidit Soranus Ephesius, neque illis qui renum morbis officiuntur, vel earum inflammatione laborant, conuenire censuit Galenus. Sunt qui in equo sedentes gestari delectentur, quæ exercitatio parum malè valentibus vsui esse mea sententia potest: nam, vt mollissimè veharis, tamen lassitudo inguinum lumborumque & dura suspensio explicatioque percipitur, quando subpedaneis corpus sustentare, perarduum est, ne dicam impossibile: accedit & mala ac dolorifica illa concussio, si quo modo incitatius feraris. Valentibus magis conferre eadem potest, corpus, animum & stomachum firmando, sensus expurgando, acuendoque, sed pectus atque pedes debilitat. Hucusque Mercurialis. Quærit Ambrosius Nolanus, cur qui longa & frequenti equitatione vtuntur, ij vt sicci

Equitatio equis currentibus. Lib. de ludo par. pilæ. 2. Diæta. li. 5. ca. 8. Sect. 5. prob. 13. 6. Epi. com. 3. aph. 1. Sessio in equis quid præstet.

ventris

Multum equitantes cur ſicco ventre, contrà lotium faciunt plurimum.

ventris ſunt; ita lotium multum faciunt. An quia (inquit) equitantium lumbi nimium laborant; atque ob id caleſiunt; quorum caliditatem renes etiam ſentiunt: renibus calefactis omnis ferè humor, qui in hepate, corpore ac ventre eſt, exugitur, quod lotium ipſum eſt; exucto verò humore cætera ſicciora deſcendunt in ſedem, ac ventrem ſiccant: ſiquidem cùm lotium plurimum fit, tum excrementa ſiccantur. An quoniam equitantium ſedes ob concuſſum & hippiam, cui aſſiduè hæret, calet, ac premitur & arctatur, quibus affectibus omnia excrementa, quæ ad ſedem fuerint, calendo & premendo ſiccantur & obdureſcunt: hæc ſiccata etiam ſuperiora deſiccant. Natura autem cùm alteram excrementorum viam impeditam ſentit, altera intentiùs vtitur: atque ſi non poteſt craſſas excrementorum partes in viam lotij conuertere, ſubtiliores & humidiores committit: vnde lotium plurimum fluit in veſicam, iam ventre ſicco remanente. An quia in equitantibus decuſſus de ſuperiore corporis parte ad inferiorem fit: in eo verò decuſſu faciliùs citiuſque humor deiectus deſcendit, quàm durior ſubſtantia: illius enim vt nihil mollitudinem impedit; etiam per anguſta penetrantis; ita duro corpori vnum quoque obex eſſe facilè poteſt; quo fit, vt vbi prius faciliuſque humor deſcendit, reliqua ſicciora remaneant in equitantibus, neceſſe ſit eorum vt lotium ſit multum, ita venter ſiccior euadat. Hæc itaq; ille.

GESTATIO IN VEHICVLIS. & lectica.

Lib. 6. de arte. gymnaſt. cap. 10.
Li. 34. c. 39.

VEHICVLORVM multa fuere apud maiores noſtros genera, (inquit Mercurialis,) quorum luxuria vſque adeo interdum Romæ creuit, vt referente Plinio, aurea ac argentea facere non ſint veriti: ſed hoc præter inſtitutum noſtrum eſt. Nam, quæ pro ſanis aut ægris in vſu habita ſunt à medicis vehicula, alia ab animalibus, mulis aut equis agebantur, alia ab hominibus, & vtraque vel tardiuſculè vel celeriter. Geſtationem vehiculo factam quamuis cæteris acriorem eſſe dixerit Celſus, ea nihilominus ſecundum Galeni ſententiam, inter debiles exercitationes cenſeri meretur: quo fit, vt ſanis, niſi aliter exerceri impediantur, minimè omnium conueniat. Valetudinarijs atque ſenibus magis: quemadmodum Antiochum exercuiſſe ſeſe & Cæcilium Plinium accepimus; maximè verò ægrotantibus, de quibus ſermonem faciens Anthyllus, dixit geſtationem in vehiculo factam vim quandam amoliendi commouendique morbos ſtabiles & permanentes habere. Quapropter Seneca ad bilem faucibus infixam diſcutiendam & ad ſpiritus denſitatem extenuendam ſibi mirificè profuiſſe ſcribit, qui quod anhelandi difficultate, ſiue ſuſpirio, vt ipſe vocat, non rarò vſque ad exſpirationis periculum exerceretur, huiuſmodi exercitatione aduerſus morbum vtebatur. Hæc inquam exercitatio duplex ab Aetio traditur, altera mitior, altera vehementior. De mitiori ſcriptum reliquit, ea in capitis affectionibus, & his quibus inteſtina fluxione laborant, vtendum eſſe. Vnde ſapienter Cælius Aurelianus iudicauit capitis dolore vexatos per longam viam geſtari debere, ne frequenti verſione ægrotanti vertigo induceretur, velut etiam non ſine ratione in furore, atque paralyſi curandis vehiculi manibus acti geſtationem adhibendam eſſe voluit, quanquam eandem poſtea in epilepſiæ curatione improbauerit, quod motus rotarum vertiginem caliginemque faciat ægrotanti, quæ paſſionis imaginem ferat. Licet enim Galenus Trallianus & Aëtius in vertiginoſis, epilepticis, graui ophthalmia, aut aurium dolore, ſurditateve captis, necnon in hemicranicis ſimilem exercitationem prorſus auerſari non videantur: attamen Aetius ſic affectos leniter moueri & auerſos ab itinere retrorſum deſidere in curru mandauit: multos ſubiungens ſe nouiſſe hoc modo curatos, qui nullo alio auxilio indiguerunt. Aetium ſecutus deinde Auicenna addidit huiuſmodi vectationem retrouerſa facie peractam viſus debilitati eiuſque obfuſcationi magnum iuuamentum conferre. Hanc mitiorem in aluo fluente commendauit Celſus, quam valetudinarijs quoque & ſenibus Auſonium Gallum poëtam & Auſonij medici à Marcello citati filium probaſſe puto, quando is amico cuidam ſeni & à morbo reſurgenti ſcribens, monet ciſio & veredo, quæ erant vehiculorum genera, tardè vehatur, rhedas, petorita & equorum veloces motus fugiat, his verſibus:

Geſtatio per vehiculum.
Lib. 2. c. 15.
Lib. 2. de tu. val. c. 11.
Lib. 5. de tu. val.
Epiſt. 56.
Lib. 3. ca. 6.
Lib. 1. c. 1.
Vectatio retrouerſa

Pelle ſoporiferi ſenium, nubemque veterni,
Atque alacri mediam carpe vigore viam:
Sed ciſium aut pigrum cautus conſcende veredum,
Non tibi ſit rhedæ, non amor acris equi.
Canterij moneo malè nota petorita vites,
Nec celeres mulas ipſe metiſcus agas.

Porrò

A Porrò vehiculi gestationem vehementiorem tanquam calefaciente attenuanteque vi præditam in supprimenda carnis multitudine à Cœlio commendatam inuenio, quam item ab ipso pro atrophiæ curatione & ab Aëtio in affectionibus pectoris, & stomachi, in tumoribus laxis, in hydropicis, ac stupore attonito perculsis veluti optimum præsidium vsurpatam fuisse constat. In lectica gestatio facta, vt prædicta aliquanto remissior atque blandior existit, sic quoque plures vsus apud medicos in exercendis ægris habuisse legitur: quod enim in sanis quandoque eam adhibitam reperiamus, id factum credo, non vt simili exercitatione vlla valetudini accederet vtilitas, sed potiùs quia à senectute siue alia causa (veluti Alexander ob cruris vulnus in militari expeditione lectica vsus traditur,) cogebantur vel vt à puluere, sole, ventorum flatibus, pluuia, grandine ac hyemis rigoribus defenderentur: quocirca nisi aliqua ex prædictis causis homines sani vrgeantur, vt à lectica abstineant, consulo, quoniam præter agitationem illam quæ plurimorum capita vexare consueuit, generat & in corporibus quendam torporem, dum omnia ferè membra à motu feriantur, vt mox difficilè reddatur, ea maioribus ac vtilioribus exercitationibus assuefacere. Verum enimuerò hac particulari commoditate non mihi videtur priuāda lecticæ gestatio, quod sani viri ea possunt vti post cibos, non ad exercenda corpora, sed ad obeunda negocia necessaria, citra motus

Gestatio per vehiculum vehemētior. *Lib. 4. c. vlt.* *Gestatio in lectica.* *Curtius.* *Lectica noxa.*

B damnum, aut solatij & exhilerandi animi gratia, quemadmodum factitasse Augustum, quando se à cœna in lecticulam lucubratoriam recipiebat, auctor est Suetonius. Quantum autem ad exercitanda languentium corpora spectat, duplex fuit illius apud medicos gymnastas vsus, aut gestatis sedentibus aut decumbentibus. Decumbentes in lectica gestantur, vt Antyllus, Aëtius & Auicenna memoriæ mandarunt, qui lethargica febri, aut semitertiana aut quotidiana ac phlegmatica vexantur, hydropici secundum Tralliani sententiam, apoplectici, resoluti, nephritici ac podagrici: siquidem hæc commotio per lecticam habita (vt ait Arabum medicorum princeps,) materiam expulsioni aptam efficit: prodest subinde talis gestatio ijs qui diuturna imbecillitate laborant, qui helleborum sumpserunt: itemque vigilantibus aut segnitie & pigritia quadam oppressis, necnon ijs, quibus caninum in modum appetitus intentus est, nimirum cum intentio illa sedetur. Cæterùm sedentes ij lectica, secundum Aetium, portari debent, qui in integra febrium declinatione consistunt; eadem ratione & illi qui alias exercitationes obire nequeunt, qui diuturno aliquo & leui morbo impliciti sunt, qui cùm adhuc imbecilles sint, vires reficere cupiunt, qui tardè alimenta conficiunt. Ex quo prudenter satis Cor. Celsus vbi phtisici nauigare nequeunt, lectica eorum corpora dimouenda consuluit; quemadmodum Alex. Trallianus, si quid aliud, huiuscemodi gestationes & naui & lectica factas, hydropicos iuuare scripsit.

C

TEMPERAMENTVM.

LAVRENTIVS Ruffius equum temperatum existimari asserit, quoniam docilis est & in dominum vel nutricium suum seu curatorem facilis placidusque. Ad caliditatem tamen vergere arbitratur, idque arguit ex leuitate, audacia & vitæ longitudine, qua plæraque animantia superat. Cæterùm sicut in nobis vsu euenit, equorum nonnulli sanguinei, alij biliosi, alij pituitosi, alij melancholici; Quomodo autem inuicem dignoscantur, docet Petrus Montis philosophus G. Ayora Cordubensi interprete, à sanguinea complexione exordio sumpto. Cùm sanguinea (inquit) complexione proportionantur, citi quocunque in curriculo sunt, præsertim si id parumper accliuum est: cæteris delicatiores sunt, & freni obedientiam supra cunctos possident: breuem anhelitum habent, quamobrem in longo cursu præstare non queunt: in breui tamen citò

Cur temperatus esse dicatur equus. *Calidum esse.* *Temperamēto variare.* *Equi sanguinei.*

D eunt, & cum pulchritudine transeunt: tum quia minutim & iunctim currunt. Ex ijs ferè nullus alta vel longa vestigia facit, sed omnes penè crura anteriora in cursu implicant. Ad iaculandum ex eis nimium præstant, & in gyris huc atque illuc faciendis mirum in modum excellunt. Has habitudines tenent: pedes paruos & non crebrò multā duritie præditos possident: breues iuncturas articulosve (si dicere cupis) gracilia crura & media longitudine sita tenent. Fœmora habent crassa, quæ crura breuiora videri quàm sunt, faciunt: multam etenim carnis copiam in natibus habent, & ea nimium deorsum descendit, neque aliter ea quæ à scapulis pendet, toros anteriorum crurum induit. Carne & super clunes & circum ilia abundant: crassi in posteriori parte sunt, in anteriori verò subtilitate hilarantur. Tergum & eius partem aduersam rectè conditam habent. Clunes atque nates rectè conditæ & optimæ distributæ sunt, quibus cruces apta æquitate respondent. Collum breue, crassumque tenent. Quæ res simul cum copiosa conditione posteriori ipsos freno parere efficiunt. Eorum capita parua atque breuia sunt, quæ inter corpulentiam & maciem medium sortiuntur. Minores huiuscemodi complexionis equi, quàm ex cæteris sunt. Cholerici neque celeritatem

Equi biliosi.

leritatem neque tarditatem habent, quamuis eorum plurimi tantam superbiam teneant in exitu, E vt sinistrum iter persæpe capiant, neque id tamen in alterum magis quam in alterum latus fieri dicimus, nimium currunt, præsertim in longo cursu; anhelitus quidem patientiores cæteris sunt; cùm currunt, plurimùm se attollunt. Longis quoque passibus & nimium apertis incedunt; eorum plurimi infreni sunt. Equi nimium veloces istius complexionis à sanguine subsecuti nascuntur, qui eos celeriores, freno obedientiores, pulchriores & pretiosiores reddit. In istis namque duabus complexionibus huiusmodi animantes nimiam ostentationem apitudinemque cum vigore possident. Quocumque in terræ situ currunt, maximè vbi viribus opus sit. At si phlegma pro sanguine sequitur, animalia tardiora & anhelitus patientiora & infreniora fieri solent; quæ melancholiæ aduentu semper durescunt. Has aut similes habitudines possident. Mediocres pedes & satis ab vngula vegetos habent, quæ inter duritiem & temperiem medium possidere experitur. Iuncturæ curtæ atque fortes subsistunt. Eorum crura tam anteriora quàm posteriora mediocrem tum longitudinem tum grossedinem habent: ea tamen nimio osse exuperant, quod vndique maximum esse omnia membra demonstrant. Femora tantum seorsum eriguntur, vt reliqua longitudine excedere videantur. Nates cum clunibus eorum strictæ & siccæ potius quàm vel latæ vel carne vberes dicendæ sunt, præsertim in summitate, illic etenim in pectoris volucrū modum deducuntur colliguntur que. At ossa clunium nimio interuallo distant, groppam longam habent, quæ in parte posteriori contrahitur, quæ res eorum tergum breue efficit. Ilia adeo sursum eriguntur, vt pars illa F in qua clunes natesque consistere diximus, altiorem videri quàm sit, faciant. At cruces inferiores habent. Supina pars prælonga est, quanquam magna ex parte, etsi longum pectus, breuissimum ventrem teneant (quem Hispani Hamelgum dicunt) pectora lata atque aperta possident; quamuis ob acuitatem quam in fronte tenent, accipitres imitentur, & minorem latitudinem habere videantur, quæ equidem res animalium velocitatem præ cæteris indicat. Neque vllum adhuc pernicitate præstare, ni id apertè decurrat, compertum habemus. Non sunt graues sed in anteriori parte nimium ossis & possident & ostendunt. Crurum altitudine & corporis breuitate præstant; quod quidem signum singula animalia vt pernicitate excellant, habere debent, quamuis minus, ob id, pondus tolerent. Cursus etenim crurium expeditionem appetit. Huiuscemodi equi quos cholericos dicimus, colla satis longa atque gracilia sortiuntur. Quapropter & posteriorem leuitatem & currendi impetum freno inobedientes sunt. Capita mediocria siccaque tenent, quæ inter longitudinem & medium constituuntur; maiuscula etiam cholericis quàm sanguineis insunt, G quod in hominibus ob capillaturam nequaquam ostenditur: capillis tamen subscisis non minus in nobis quàm in equis vti est, ostendi solet. Istiusmodi demum equi multum sentiunt atque elaborant, sed superbissimi sunt. Melancholici citi vti cholerici sunt, quamuis & duri & intemperati consistant, & multum celeritatis illis vt cholericos æquiparent, deest. Eorum etenim nullus cum sufficientia currere experitur; immo & tam rotundè atque implicitè in cursum eunt, vt inter eorum currendi atque rotandi modum nullum ferè discrimen (quanquam non cadant) iudicetur. Magis saliendo quàm cursu valent, quam quidem affectionem vniuersim à melancholicis animalibus obseruari videmus. Os durum possident: multum tamen in longum fugere nequaquam solent si eos frena coercent; cruribus quippe vti non magnoperè cupiunt. Ingentes labores perferunt; in ijsq; tolerandis præstant præsertim cùm sarcinas deportare expedit. Omnes denique equi qui pedes atque crura arcuata sortiuntur, & intemperati & paucissimi laboris sunt, debiles quoque pro sui corporis magnitudine experiuntur, verùm quia melancholici sunt, fortes esse ostenduntur, & magnos ictus, vbi tangunt, dare videntur. Pedum cornua benè condita atque fortia quamuis non temperata sortiuntur; Crura crassa, curua, atque breuia possident. Coxæ atque clunes rotundæ sunt. Tergus media longitudine coextenditur, quod sæpe curuum est (quem quidem defectum H. pandum Hispani vocant,) quam quidem ob rem & quia libenter stant, ad rotationes super ipsos peragendas optimi sunt. Pectus latum, apertum & tabulatum (ob similem adequitationem dictum) tenent. Collum curtum crassumque illis tributum est, cui diuersum caput minimè sed simillimum annectitur, quod magno osse constare vsque quaque conspicitur. In iusta pugna valent. At cùm choleram huic complexioni anteire natura vult, longè præstant. Canes quoque huiusmodi complexionis fortes sunt & tenacissimè mordent qui pollices magnos atque aduncos in suffraginibus magna ex parte habent, (quamobrem pesugnados ipsos Hispani appellant.) Simi etiam esse consueuerunt; quæ res & in equis & in canibus dignoscendis commune inditium est. Phlegmatici lenti in principio sunt, neque vlla tamen in totius cursus parte laxitudinem deserunt, quanquam & in medio & in fine minorem lentorem retineant; præsertim si currendi spatium acclinum est, & nimium dilatatur, & aliorum complexionum defectionem existimes. Neque eos ob id vnquam leues esse, sed vno ferè modò in longum pergere dicimus, quam rem ij qui iunctim atque celeriter vim immittunt, agere non possunt. Parum saliunt & spatiosè voluuntur. Non citò

Equi melãcholici.

Canes melãcholici.

Equi pituitosi.

à cursu

A à cursu consistunt, quamuis & molli ore sint & multum fugere nequaquam assuescant. Laborum patientiores experiri quàm videri consueuerunt. Ex istis vel cum melancholico humore commixto multi resides eunt. Verùm cum melancholia præcedit, phlegmaque subsequitur, iter pertinacius refutare & vlterius nolle progredi pugnant. Horum pedes magnitudine sparguntur, quorum cornua mollia sunt: articuli immo artus longi, crura verò atque femora longa existunt: at sua femina (interiores coxarum partes intelligas) nimium carnosa & quoquo modo summissa iacent. Tergum atque ilia longa porriguntur, venter propensus atque longus est. Pectora curta, non lata sed nimia carne inducta possident: colla crassa longaque existunt, & plurima induuntur carne: quibus capita conformitate proculdubio correspondent. Latiùs in istis equorum complexionibus scribi poterat, debueratque: plura etenim alia tum publica, tum quouis modo tecta sortiuntur. Verùm cùm hæc vniuersalia cognoscantur, cætera quæ restant, facilè comprehendi poterunt. Magnitudinis atque colorum discrimina pro aliquali cognitionis parte; non autem pro vniuersa infallibiliue norma inseruntur. Singulæ quippe istiusmodi differentiæ in quauis complexione & locum inueniunt & inesse experiuntur. Sanguinei minores cæteris sunt, qui vel album vel castaneum colorem (ob fructuum similitudinem à nobis dictum) sortiri assuescunt. Cholerici inter B mediam & proceram magnitudinem consistunt: at colorem ex cinereo atque albo cum medio vtriusque coloris permixtis confectum habere solent (qui color rutio ob rotarum discretionem ab Hispanis dicitur,) quamuis ex equis istis non pauci castanei sint, nomen iam desuper expositum. Melancholici mediocres & nigri sunt. Phlegmatici magni, albi atque castanei esse assueuerunt. At in singulis prouincijs equorum complexiones illis quæ hominibus insunt, conformari sunt solitæ, tunc præsertim cùm non delecti vel externi emissarij equas comprimerent, sed cùm tumultuatim ac permixtim ex ijs vti ex hominibus generatio fieret, id (quod retulimus) longè certiùs obseruaretur. Hæc itaque Petrus Montis, quæ fortassis aptius ijs quæ ex Cardano de electione equorum scripsimus, coniungi possint: sed & hîc non malè quadant, cùm deinceps quæ vel ad equi præseruationem à morbis, vel ad curationem eorundem pertinent; sit dicendum. Temperamentum enim ægri in primis cognoscendum est medico.

Equi sanguinei.

Cholerici.

Melancholici.

Pituitosi.

MORBI, EORVMQVE Cura.

C

ARISTOTELES author est, homines vsu peritos asserere, totidem ferè morbis equum atque etiam ouem infestari, quot homo solet. Ego verò de singulis accuratè tradere non institui, sed de ijs tantùm in quos frequentiùs incurrere solent. Nonnullos autem cognoscere difficile est, vt tradit Pelagonius, propterea quòd eadem sæpe signa diuersis in morbis appareant: Verbi gratia, non solùm febriens capite in terram demisso anhelitum ducit frequentiorem, sed cùm alij etiam dolores vrgent. Rursus opisthotonicorum notæ traduntur, quæ etiam proueniunt ijs animantibus, quæ longior insolatio aut diuturnus labor ad imbecillitatem perduxit. Ea non possunt insistere, sed commissis in vnum pedibus concidunt. Non ergo putabis ipse dolorem esse ventris aut tormina, neque ab ijs medendi rationem trahes, sed conueniens morbo remedium adhibebis. Multa igitur germanarum ægrotationum signa similitudine confunduntur: multa quoque prorsus diffidentium indicia facilè deprehendes, si diligentiùs animaduertas. Ægrè autem habere equum non difficile est cognoscere, nam tristior est solito aut pigrior, vt ait Vegetius, somno D non vtitur consueto, nec solito se more transuoluit, nec requiem vt assumat, accumbit, nec deputatum cibum assumit ex integro: & potum aut intemperantius accipit, aut omnino fastidit, stupentibus oculis, auribus flaccidis, erecto visu, turpi pilo, exhausta sunt ilia, fit spina rigidior, anhelitus crebrior aut grauior; incessus ipse, quo maximè notatur segnis, ac nutans. Cùm huiusmodi signa in iumento vnum vel plura conspexeris, statim illud (inquit) separabis à cæteris, vt contagionem non inferat proximis & faciliùs in solo iam causa morbi possit agnosci. Si diligenter habitum, post vnam, secundam vel tertiam diem ab illa mœstitia fuerit absolutum, nihilque resederit in corpore ipsius quod putetur ambiguum, scito ex leuioribus causis illam venisse tristitiam & animal consuetudini pristinæ esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio, nam frequentiùs inspici debet & cautiùs, quod semel cœpit esse suspectum. Hucusque Vegetius. Idem tradit equos in nonnullis morbis cadere, vt in eo qui inde caducus vocatur, & eo quem Frenes vocant, & malide humida & morbo acuto ex pabulo contracto (apparet crithiasin hoc est, vt Gaza vertit, hordeationem intelligere; nam in hac quoque cadunt & erigi recusant.) In podagra etiam

Morbos multos cognoscere esse difficilè.

Aegrotantis signa.

In quibus morbis cadant.

etiam ferè ſtare & ambulare neſciunt: ſi coguntur, claudicant: ſæpe ſe projciunt, vt indigeſto ex *Morborum cauſa.* hordeo animalia quæ propter dolorem non coquunt cibum. Plerumque autem morbos concipiunt laſſitudine & æſtu, nonnunquam & frigore & cum ſuo tempore vrinam non reddunt: vel ſi ſudant & à concitatione confeſtim bibunt, vel ſi cùm diu ſteterint, ſubitò ad curſum extimulantur. *Frigus vt equis noxium* Quantoperè autem frigus noceat equis, ſuprà in curatoris munere indicauimus. Labor quoque per nimium calorem eos ſcalmatos id eſt emaciatos facit. Iam verò plenitudo & obeſitas quamuis morbus non dicatur, æquè tamen lædit & medicationem requirit. *Morbi acutiſſimi.* Morbi acutiſſimi tres authore Hierocle, equis & alijs, quorum ſolidæ ſunt vngulæ, accidunt, veſica, conuerſio inteſtinorum quæ ileos (inquit) vocatur, & cardiacus: cæteri verò ad dies aliquot differuntur. Addit tamen ſolere etiam crithiaſim & ſuffocationem, & ventris dolorem illico perimere, niſi præſens remedium auxilietur. *Frenes morbus qui.* Cæterùm recentiores frenes vulgò vocant morbum quendam, qui vel infra duas horas aliquando ocdicit. Sunt & pariſthmia periculoſa. Hernia equi ex calcitratu alterius ad inguen orta, tertio ferè die occidit. *Morbi toti corpori communes.* Morborum qui toti corpori communes ſunt, præcipui ſunt macies ſiue extenuatio, febris, peſtis, ſcabies. *Particularium diuiſio.* Particularium alij etiam interni, alij externi. Interni ſunt dolores capitis, ventris & inteſtinorum, neruorum læſio, oculus cruore ſuffuſus, oculus percuſſus, inflammatio, lachrymæ, lippitudo, caligo, vnguis & albugo; dolor dentium, palatina vulgò dicta, barbulæ ſub lingua, tonſillæ, hæmorrhagia, ſtrumæ, Tuſſis, ſtrangulio, aſthma, dolor cordis, bulimus, cruditas, dolor ex flatibus, Lumbrici, nephritis, frenes, vrinæ difficultas, dolor ex retentione vrinæ, ſtranguria, mictio ſanguinis, tumor teſtium, vuluæ procidentia, langium in cauda, ita vocat Ruſius malum quoddam, à quo velut à cancro pili ac oſſa caudæ corrumpuntur, defluuium pilorum caudæ, artritis, podagra, ſuperoſſum, pedis luxatio, vngularum vitia, vulnera, vlceraque multarum partium, & morſus. Hi ſunt ferè præcipui equorum affectus, de quorum curatione vel ideò non pertractabo, quòd ea peculiare idque grandiſſimũ volumen requirat; quam ob rem authores qui de ſingulis agunt, tantummodo indicabo, mox remedia quædam allaturus, quibus in pleriſque affectibus veterinarij vtuntur. *Equi emaciati.* De equis itaque emaciatis, Hippiat. cap. 62. De extenuatis & ſtrigoſis incertam ob cauſam, ibidem cap. 68. Si extenuatus ſit equus, Geoponica 16. 3. ex Abſyrto. De equo qui cùm abundè edat, non proficit, Ruſius, 156. Ad cutis ſiccitatem & maciem, Pelagonius cap. 128. De macerata fruge quam ſtrigoſis equis Cappadoces exhibent Hippiat. 129. De nimis pingui equo, vt macreſcet, Ruſius 153. *Febris.* De febri equi, Hippiat. 1. Geoponica, 16. 4. Vegetius 1. 31. De febribus internis, idem ibidem & per ſequentia quinque capita. *Peſtis.* De peſte Hippiatrica 4. Virgilius in Georgicis ſic canit:

Labitur infelix ſtudiorum atq; immemor herbæ
Victor equus, fonteſq; auertitur, & pede terram
Crebra ferit, demiſſæ aures, incertus ibidem
Sudor; & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit:
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus:
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus:
Tum verò ardentes oculi: atq; attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaq; longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos, ea viſa ſalus morientibus vna.
Mox erat hoc ipſum exitio; furijſq; refecti
Ardebant; ipſiq; ſuos, iam morte ſub ægra
(Dij meliora pijs, erroremq; hoſtibus illum)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.

Malis. De febri equorum epidemia, Ruſius 166. De malide (quo quidem vocabulo peſtilentia appellatur, ſed habet plures ſpecies, vt docet Vegetius 1.2. & deinceps; quanquam ipſe non malidem, ſed malleum vocet.) Hippiat. 1. 2. Malis Theomneſto duplex, alia ſicca quæ latet, alia humida, in qua ſanies pituitoſa per narem albicans effluit. *Alienatus. Orabus.* Vegetio etiam alienatus vocatur & orabus. De cauſis & curis generalibus malidis Vegetius 1. 17. Suffimenta contra eam. Idem 1. 19. & 20. De malide humida (eſt autem duplex, recens vna & ſine odore, alia inueterata & fœtida.) Hippiat. 2. Morbi humidi ſigna, Veget. 1. 3. cura 1. 10. De malide ſicca, Hippiat. 2. Morbi aridi ſigna. Veget. 1. 4. cura, ibidem 11. Morbi ſubtercutanei ſigna & cura, Ibidem 5. & 12. Malis intercus, *Morbus articularis.* Hippiat. 2. Morbi articularis ſigna & cura. Vegetius, 1. 5. & 12. Malis articularia, Hippiat. 2. Ad articularios dolores, Ibidem 129. *Scabies.* De ſcabie, Vegetius 3. 71, Ruſius 72. Theomneſtus in Geoponicis

A nicis 16. 17. Hippiatri cap. 6. 32. Si scabies latius prurit, Ibidem 69. De scabie & eius cura, Albertus lib. vigesimo secundo. Hæc authore Columella huic quadrupedi mortifera est, nisi celeriter succurritur. Si leuis est (inquit) inter initia candenti sub sole vel cedria vel oleo lentisci linitur, vel vrticæ semine & oleo detritis, vel vnguine ceti, vel quod in lancibus salitus thynnus remittit. Præcipuè tamen huic noxæ salutaris est adeps marini vituli: sed si iam inueterauerit, vehementioribus opus est remedijs, propter quod bitumen & sulphur & veratrum pici liquidæ, axungiæque veteri commista pari pondere incoquuntur, atque ea compositione curantur, ita vt prius scabies ferro erasa, perluatur vrina. Sæpè etiam scalpello vsque ad viuum resecare & amputare scabiem profuit, atque ita factis vlceribus mederi liquida pice atque oleo quæ expurgant & replent vulnera æquè: quæ cùm expleta sunt, vt celeriùs cicatricem & pilum ducant, maximè proderit fuligo ex aheno vlceri infricata. Hæc ille, & alias; Impetigines & quicquid scabies (inquit) occupat, aceto & alumine defricantur. Nonnunquam si hæc permanent, paribus ponderibus permistis nitro & scisso alumine, cum aceto linuntur. Papulæ feruentissimo sole vsque eò strigile raduntur, quo ad eliciatur sanguis: tum ex æquo miscentur radices agrestis herbæ, sulphurque & pix liquida cum alumine: & eo medicamine prædicta vitia curantur. Plinius & Auicenna tradunt equorum scabiem ranis decoctis in aqua extenuari, donec illini possit, dicique ita curatos non repeti postea. Nonnulli personatiæ siue arctij radicem tritam miscent cum lacte vaccino & equorum scabiem illinunt. Sunt qui vnguentum parent veteri axungia, oleo laurino, helleboro albo & argento viuo permixtis, ita vt ad libram axungiæ sextam olei laurini partem, hellebori octauam; argenti viui verò quantum satis videbitur pro scabiei modo, non nimium tamen. Simile ferè vnguentum describit Rusius 32. Plinius diuersis locis ad scabiem & pruritum quadrupedum celebrat haleces sale infusas per noctem; aquam maris: amurcam olei coctam cum lupinis: asphaltum; asphodelum illitam & priuatim in equis: butyrum cum resina: chamaleontis succum: helleborum nigrum cum thure & cera, aro & pice, vel cum psyllio: Fimum bouis vel bubali: glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce, oleum lentisci: pastinacæ piscis iecur coctum in oleo, (quo medicamento efficacissimè curari scabiem asserit,) picem; salem chalastræum, hyssopum cum oleo. De scabie & prurituc colli & caudæ equi Rusius 72. Et de scabie in genere, ibidem. Dolorem capitis (inquit) Columella, indicant lachrymæ quæ profluunt,auresque flaccidæ, & ceruix cum capiti aggrauata, & in terram summissa. Tum rescinditur vena quæ sub oculo est & os calda fouetur, ciboque abstinetur primo die. In postero autem potio ieiuno tepidæ aquæ præbetur, ac viride gramen, tum vetus fœnum & molle stramentum substernitur, crepusculoque aqua iterum datur, parumque hordei cum viciæ libris duabus & semis, vt perexigua portione cibi ad iusta perducatur. Ad capitis dolorem, Vegetius 2. 8. Capitis & caluariæ, Hippiatrica 104. Appiosus, id est, hemicranicus equus, vnde & mens hebetatur & visus: & quia vna pars prægrauatur, tanquam ad molam vadit in gyrum, vt ait Vegetius, qui omnes capitis valetudines, præcipuè veteres & periculosos cyclo curandas esse tradit, de quo in purgatione ex eodem dicemus. Irremediabile malum est teste Aristotele, si cordis dolore vexatur equus: cuius indicium, vt latera subsidant & ilia perstringantur. De cordis dolore, Hippiatrica 29. Si equus doleat ex flatibus & ilia tumeant, & ferè totum corpus plus solito, Petrus Crescentius 9. 18. De dolore ex flatibus qui subeunt meatus corporis concalefacti, vnde ilia sudant, & corpus quandoque valdè tumescit, & equus valdè affligitur, Rusius 149. Emphragma, id est tortura & extentio ventris dolorque cum magno periculo, Vegetius 1. 40. De Emphragmate, idem 1. 47. Curatur extractis è longanone excrementis manu oleo inuncta, vel clystere iniecto. Vide etiam Hippiatros 43. De dolore ventris, Vegetius 1. 49. Hippiatri 31. & 33. De dolore intestinorum. Ibidem 36. Columella author est, necnon & Vegetius boues & equinum genus a dolore ventris & intestinorum liberari, si cùm dolent, aues viderint natantes ac præcipuè anatem. De stropho id est, torminibus Hippiatrica 45. De causis eiusdem & cura, Vegetius prim. 43. Equus (inquit tert. 53.) volutatur, patitur torsiones, ilia sibi respicit, stercus durum assellat, terram pedibus tundit dolore cogente, intermissis horis refrigerationem sentit & requiem. De Coli dolore, Vegetius prim. 41. & prim. 50. & 3. 52. Coli cruciatus Hippiatric. 31. Ad colicos compositio, Vegetius 4. 27. Colicis vnde sanguis trahendus, idem 1. 27. Capiuntur equi, vt Aristoteles quoque annotauit, etiam rigore neruorum, cuius (inquit) indicium, venæ vt omnes neruique intendantur, & caput ceruicesque immobiliter rigeant, rectisque cruribus gradiantur. De neruorum læsione Absyrtus in Geopon. decim. sext. sept. De sanguine qui apparet in oculis equorum. Rusius, 57. De oculis cruore suffusis Hippiatrica 11. Ad oculum percussum, Vegetius quart. 27. Rusius 59. Ad dolores oculorum Hippiat. 11. Columella asserit omnem dolorem oculorum inunctione

Dolor capitis.

Appiosus equus.

Dolor cordis.

Dolor ex flatibus.

Strophus.

Dolor colicus.

Neruorum rigor.

Oculorum morbi.

ctione ſucci plantaginis cum melle Attico, vel ſi id non eſt, vtique thymino celeriter leuari. De inflammationibus oculorum, procidentijs, defluxionibus, Hippiatrica 12. De lachrymis oculorum Rufius, 53. Contra ruborem & dolorem oculorum, idem 61. De lippitudine Hippiatrica 11. Abſyrtus in Geoponicis 16. 5. Frequenter autem oculi caligine & nebulis læduntur: claritatem reſtituere putant medullam de cruribus caprinis exemptam recentibus & incoctis cum rhodoſtagmate; Oculos etiam equi claros reddet hoc medicamentum: Ad vnciam mellis puri, Zinziberis drachmas duas admiſce, & ſtillatitij liquoris rutæ vnciam ſemis: hoc oculis inditum & iumentis & homini prodeſt. Contra maculam in oculo equorum, Rufius 58. Pterygia id eſt vngues oculorum. Hippiatrica vndecimo. De vngula oculorum, Rufius 56. Eſt autem (inquit) cartilago, quæ frequenter medium oculorum occupat. Collyria ad oculorum albugines Hippiatrica, duodecimo. Geoponica Græca decimoſexto. Ad oculorum album vel glaucomata, Vegetius quart. vigeſim. ſeptim. Ad album ex humore vel percuſſura natum, Vegetius ſecund. vigeſim. ſecund. Collyria diuerſa ad album in oculis. Idem 4. vigeſim. ſeptim. Suffuſio vel album quomodo per nares curetur. Idem 2. vigeſim. prim. Ad os vlceratum, Hippiatrica 60. Si gingiuæ vel dentes doluerint, Vegetius 2. 32. Si vena in palato inciſa claudi non poteſt, Idem 2. 35. De Palatina, Rufius 65. Sunt autem ſulci quidam in palato equi, caui vel profundi, ex pabulo acuto & ariſtis pleno pungente palatum, aut ex phlegmate orti: De barbulis ſub lingua, Idem 69. Harum meminit etiam Albertus, Barbulæ quædam (inquit) fiunt in palato equi, ſiccæ, in modum conorum mamillarium alicuius beſtiolæ, quæ cum creſcendo longiores paruo grano fuerint, equum ab edendo impediunt. Ad tonſillas, Hippiatrica 18. & vigeſim. De ſanguine per nares fluente, Hippiatrica 42. Vegetius 1. 54. Columella reprimi ſcribit infuſo naribus viridis coriandri ſucco. Ad ſtrumas rumpendas, Hippiatrica vigeſim. Vegetius ſecund. vigeſim. tert. Pulmonarij & vulci, Hippiatrica tertio. Ad tuſſim equorum, Hierocles in Geoponic. 16. 11. Hippiatrica 22. Vegetius 3. 67. Ad tuſſim ſiccam, Idem 3. 68. Rufius 165. Ad tuſſim ſi quid faucibus inhæſerit, Vegetius tert. 62. Ex faucibus, idem tert. 66. Ex aſperato gutture, Ibidem. Si ex vulneribus faucium tuſſis vrgebit. Idem tert. 70. Si ab internis tuſſierit, Ibidem. Ad tuſſim ex perfrictione. Idem tert. 63. In hac caput deorſum demittunt tuſſiendo vſque ad terram, bibentibus aqua per nares currit: Eſt & tuſſis à colibus, cùm coles iniuriæ pleni ſunt, tumentque dum bibunt, ſic affecti continuè ruminant. Idem tert. 64. Eſt denique (inquit idem tert. 65.) ab interioribus, grauior & penè inſanabilis: hæc nares iumenti præcludit, vt ſpiritum reddere non poſſit. Si ilia ſpiſſis pulſibus ducit, ſignum eſt prouenire à iecore vel pulmone, vel præcordijs: ſin lentis pulſibus ilia duxerit & ventrem, indicat tuſſim de his locis, in quibus inteſtina ligantur, quorum tenſione & iniuria compelluntur tuſſire. Nam ſi curſu nimio vel latiore ſaltu conuexata ilia fuerint, hæc naſcitur cauſa. Ex nimio quoque æſtu vel intolerabili frigore interiora vitiantur, & faciunt tuſſicos. Vnde vulſi appellantur. Hæc ille. Ad tuſſim & vulſos, Idem tert. 69. & 70. & quart. 9. Caſtaneam equinam ſic dictam ait Gulielm. Quacelbenus in epiſt. ad Matthiolum, quòd ternæ aut quaternæ deuoratæ, pectoralium equorum morbis, tuſſi præcipuè & anhelitus difficultati opitulentur. Recens tuſſis (inquit Columella) celeriter ſanatur, pinſita lente & à valuulis ſeparata, minuteque molita. Quæ cùm ita facta ſunt, ſextarius aquæ calidæ in eandem menſuram lentis miſcetur, & faucibus infunditur, ſimiliſque medicina triduo adhibetur, ac viridibus herbis, cacuminibuſque arborum recreatur ægrotum pecus. Vetus autem tuſſis diſcutitur porri ſucco trium cyathorum cum olei hemina faucibus infuſo. Plinius affirmat, verbaſci cuius flos eſt aureus, tantam vim eſſe, vt iumentis etiam non tuſſientibus modò, ſed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu. Iſtiuſmodi vulſos equos in Hippiatricis Græcis βυλσοὺς vocari legimus, quo modo etiamnum nos vulgò eos vocamus, quicumque ſcilicet grauiter tuſſiunt, & Vegetius tert. 42. vulſare poſuit pro valdè tuſſire. Barbari quidam recentiores, pro vulſis vulſiuos & pulſiuos equos dicunt. Petrus Creſcenſius pulcinam dicere videtur ipſum morbum. 9. vigeſim. Morbus (inquit) fit ex calore liquefaciente pinguedinem, qua obſtruit pulmonis arterias, ita vt equus vix reſpirare poſſit: Signa ſunt, narium magna ſpiratio & ilium (circa coxas) crebra pulſatio (hinc fortè aliquis pulſiuum equum dici conijciet, non tanquam vulſum: ſed cùm res vna ſit, de vocabulis non contendimus,) Incurabilis ferè eſt: tentantur tamen remedia quædam &c. Autumni tempore cibetur equus vuis maturis, vel dulci mulſo potetur. Mangones quidam impoſtoreſque ad viridia pabula ducunt, vt fallant emptores. Rufius ſi vuas vel racemos abundè ederit, liberari ait, nec ſimile huic remedium reperiri. Cælius Calcagninus vir alioqui doctiſſimus, haud ſatis peritè hunc affectum peripneumoniam vocat

Os vlcerarum. *Palatina.* *Barbulæ ſub lingua.* *Tonſillæ.* *Hæmorrhagia.* *Strumæ.* *Pulmonarij.* *Tuſſis.* *Tuſſis.* *Vulſare quid* *Li. 3. Ep. 9.*

A vocat his verbis: Chamæleuce ea est quam olitores & agrestium vulgus vngulam equinam vocat: ex antiquis nonnulli tussilaginem vocauerunt, quod arcendæ tussi sit accommodata. Ex eo factum puto, vt veterinarij, ad discutiendam equorum peripneumoniam, illa vtantur. Ea est vehemens pulmonis inflammatio, ex destillatione plerumque proficiscens, quam grauis anhelitus subsequitur: hinc equos pneumonicos appellant medici, quos Latinè pulmonarios rectè nuncupaueris, à grauitate respirationis; & ab ilibus quæ difficulter admodum trahunt. Mulomedicorum imperitia hoc tempore vulsos vocitauit. De vulsis Vegetius tertio.66. De equo pulsiuo, Rusius 142. In hoc morbo (inquit) narium continua & magna suffocatio contingit. Dantur pro remedio carnes & decoctio serpentum, &c. Ad vulsos & ruptos (grauiter tussientes,) Vegetius tertio, septuagesimo. De equis spiritu distentis, Hippiat. 62. Aduersus strangulatum prouenientem cum equus satur cibo ad cursum agitur. Hippiat. 111. De strangulione Pet. Crescentius, 9. 16. Morbus idem cum tonsillis videtur, de quibus Hippiatri Græci agunt. 18. & 20. Glandulæ aliquot (inquit ille) circa caput equi sunt & earum quædam sub gutture, quæ interdum augentur propter humores equi refrigerati à capite descendentes, vnde totum guttur inflatur & meatus respirandi comprimuntur. Nisi autem tonsillæ sint, viuulæ fuerint à qui-

Strangulatus.

B busdam dictæ, eodem scilicet in loco glandulæ quædam, similiter ab influxu capitis auctæ & arteriam eodem modo constringentes, vt animalia suffocentur, nisi in tempore succuratur, per cauterium aut incisionem. Exciduntur autem etiam strangulionis glandulæ, & apud Græcos Hippiatros tonsillis cauterium adhibetur. Strangulinam vocant (inquit Albertus) cùm omnes meatus gutturis equi, per quos anhelitus ad nares meat, cum tussis grauedine constringuntur. Fit ex putrida esca & aqua nimis crassa & ex phlegmate collecto propter otium equi: vel sicca esca cum puluere commista, vel potu nimis frigido, vel cum tempore frigido nimis biberit equus, & postea sine coopertorio in frigido loco steterit, præcipuè si antea lassus fuerit & ieiunus. Si per octo dies equus laborauerit, desperatur. Frequenter infra duodecim dies euadit, vel in moruellam transit & periclitatur. Rusius ait ita affectos equos cap. 63. cum gurgulatione quadam spirare & vix transglutire. Apud alios strangulina vel strangulio est catarrhus & pituita narium ex refrigeratione, cum anhelitus difficultate, multa per nares humore effluente, qui nisi sponte fluat, suffimentis aut errhinis prouocatur. Inter alia remedia cauterium adhibetur sub mento, & caput ita ligatur, vt deorsum spectet, quò liberius effluant humores. Sunt & vuulæ recentioribus dictæ glandulæ quædam inter collum & caput equi, quæ auctæ deglutionem & respiratio-

C nem impediunt. Ex his laborantes equi, aures subinde concutiunt, sitiunt, lambunt quod apponitur, Vide Rusium capit. 63. Crescentius 9. 17. glandulas ait esse circa maxillas: vulgus vt inuenio viuas appellat. Rusius etiam iunulas appellat, nisi corrupta vox sit. Equus (inquit) habens iunulas, si subito vniuersus in sudorem soluitur, & membra ipsius singula contremiscunt, ac ipse continuò scorditiones patitur, non videtur posse euadere. Scribit Gesnerus se audiuisse, sic affectis equis venas sub lingua aliquando aperiri, vel post auriculas, vel in medio vtriusque auris: esse etiam apud suos, equarios qui equi aurem dextram deorsum ad maxillam iuxta collum extendunt & qua postrema parte auriculæ cutis attingitur, illam rescindunt & vermiculos, vel grana, vel glandulas pestiferas eximunt. De strangulione, Rusius, 63. De strangulione & cymorrha, item de viuulis Petrus Crescentius 9.17. Tormentillam datam in potu vel pastu Albertus vtilissimam ait esse bobus & equis pulmonarijs ob defluxionem à capite cum asthmate, auribus flaccidis & fastidio cibi. De asthmate id est suspirio, Vegetius tertio 68. De asthmate & orthopnoea, Hippiat. 27. In orthopnæa (inquit Pelagonius) si cætera remedia non succedant, curabitur equus inserta pectori radicula, quam veterinarij consiliginem vocant, aut

8. Hist. anim. c.13.

Asma.

D narium aut auricularum radicibus impacta: siquidem has in partes omnis vis morbi noxiumque virus elicitur. Sunt qui asthmaticum sanandum promittant, si triduo furfures aridos ederit. Aliqui helleborum nigrum inserunt inter cutem & carnem foramine transfixo subula. De orthopnœa, Hippiat. 27. In orthopnœa (inquit Vegetius tert. 46.) siue plagio rigido equus etiamsi trahatur, ambulare detrectat, anhelat grauiter, frequenter suspirat, ronchos ducit, ilia suspendit; dum manducat, tussit: difficilè liberabitur, licet diu viuat. De dolore cordis Hippiat. 29. Cardiacus morbus, ibidem. Vegetius 2. 4. De bulimo, id est intensa fame, Hippiat. 67. Vegetius tert. 35. De bulimo ex fame vel lassitudine, idem tert. 35. Ad fastidia cibi & nauseam, Hippiat. centesimo vigesimo nono: Inter præcipua remedia recensetur id genus seminis quod git appellatur: cuius duo cyathi triti adiunguntur olei cyathis tribus & vini sextario, atque ita faucibus intruduntur. Et nausea discutitur etiam si caput allij tritum cum vini hemina sæpius potandum præbeas. Si abundè non edat equus, Absyrtus in Geoponicis 16. 13. Si hordeo malo aut nimio lædatur animal. Vegetius tert. septuag. tert. De dolore

Orthopnæa.

Dolor cordis.

Bulimus.

Ad cibi fastidia.

Plethora. ex nimia ingeſtione hordei vel ſimilis indigeſti, Ruſius centeſimo quinquageſimo: Vegetius plethoram ex hordeo fieri tradit, ſi equi dum ſudant, hordeum comederint; vel ipſum hordeum nouum fuerit, quia vehementius calet; vel copioſius quàm oportet ocioſa paſcuntur. Sudant, ligati ſunt armi, ambulant incertum. Hierocles & Abſyrtus equum ſcribunt, cùm ex itinere aut curſu adhuc anhelabundus hordeum deuorarit, cruditate vexari, quæ ſubter tergus irrepens, per totum corpus euagatur; itaque conuelli equum, vt nec pedibus inſiſtere, nec articulos inflectere valeat. Magna cum vi lotium egerere: ſudorem femoribus & coſtis erumpere. Cibum inter ſuſpiria datum, raptim cum halitu trahi. Caducum recuſare exurgere, ſed decumbentem pabulo veſci. An ſit morbus iſte hyperæmoſis aut potius crithiaſis id eſt hordeatio, in-*Hordeatio.* quirendum. Ariſtoteles hordeationis indicium eſſe ait, ſi palatum moleſtet & feruentius ſpiret equus quàm ex conſueto. Nullum huius mali remedium eſſe, niſi ſponte naturæ emendetur. *Repletio & cruditas.* Oppletio & cruditas, morbus acutus, Hippiat. 99. Ad cruditatem, Eadem 228. Si equus ab ex indigeſtione febriat, Vegetius 1. 35. Si animal fœno malo lædatur, Idem 3.72. Hippiat. 31. Si equus doleat ex nimia indigeſtione hordei vel alterius ſimilis tumefacti in ventre aut ſtomacho, *Aluus obſtructa.* quod noſcitur ſi venter ſit durus & ilia tumeant, Pet. Creſcent. 9. 18. Ad aluum obſtructam, Hippiat. 129. De alui profluuio, Abſyrtus in Geopon. 16. 8. Vegetius 3. 16. Hippiat. 62. Ad *Ad procidentiam ſedis.* procidentiam ſedis, Hippiat. 129. Teredines vel lumbrici, Hippiat. 41. Vermes in ventribus equorum, Albertus, & Ruſius 167. De clyſterijs ad curam lumbricorum & tinearum, Vege-*Lumbrici.* tius 1. 45. De ventris dolore ob vermes, Hippiat. 31. De coſſis & lumbricis, qua cura tollantur ad manum, Vegetius 1. 45. 52. De lumbricis, coſſis & tineis, idem 1. 44. Ad coſſas, vermes, vel tineas, idem 4. 10. Vermium in inteſtinis ſigna eſſe Columella ſcribit, ſi iumenta cum dolore crebrò volutantur, ſi admouent caput vtero, ſi caudam ſæpius iactant: præſentem eſſe medicinam, ita vt ſupra ſcriptum eſt, inſerere manum, & fimum eximere: deinde aluum marina aqua vel muria dura lauare, poſtea radicem capparis tritam cum ſeſtario aceti faucibus infundere: nam hoc modo (inquit) prædicta intereunt animalia. Camerarius vermes iſtos non vnius generis ait eſſe, alios enim grandiores in aluo naſci, atque his liberari equos difficilè, alios albidos in ano adhæreſcere videri: hos (inquit) exîmes & inſperges cinerem de foco. Sed ad vermes generalis medicina, infundere chalcanthi boni non rubicundi cochleare vnum in decocto abſynthij: aliqui abſynthite vtuntur. Prodeſt & cæparum aut lumbricorum terreſtrium pondus denarij vnius tritorum in aceti hemina, quæ infundatur naribus equi. Aliqui gentianam minorem radice alba & ſemper perforata aduerſus equorum lumbricos vtuntur, alij bryonia. Geſnerus eſſe ait qui hoc medicamentum celebrent ori infundendum. Ex teſtis ouorum, pipere vſto & rubigine ferri, puluis aridus fit, inijciendus aceto tempore vſus: aliquos & ſalem addere. Huius potionis vi lumbricos omnes ex ventre & inteſtinis exigi polliceri: alios vinum infundere, in *Subrenalis morbus.* quo anagallis conciſa ebullierit. Subrenalis morbi ſigna, Vegetius 1. 8. cura. 1. 15. Vnde ſanguis tollendus in eo fit. Idem 1. 27. De dolore renum, idem. 3. 7. & 3. 4. parte ſecunda eius libri. In Hippiatricis legimus nephriticum equum poſteriore parte tractim progredi & vacillan-*Vrinæ difficultas.* tem inter incedendum parietes ambire. De calculoſis iumentis, Vegetius 1. 46. De vrinæ difficultate, idem 1. 61. Hippiat. 33. Abſyrtus in Geopon. 16. 3. Theomneſtus ibidem 13. Non malis equis (inquit Camerarius) frequenter morbus diſuriæ infeſtus eſſe conſueuit. Succurritur his, ſi aut ea in loca deducantur, quæ madent adhuc aliorum equorum recenti vrina; aut in cœnum dimittantur; aut etiam penis molliter fricetur, aut viua muſca in illius canaliculum immittatur: nam inuitari ad mictum hos ſibulis aut ſonis quibuſdam oris, notum eſt. Sed ſi hæc non profuerint, ſuadent (Vegetius 3. 15.) vngulæ ramenta teri, & in vino infundi equo: aut intectum equum à ceruice vſque ad coxam ſuffire iuniperi baccis, aut croco aut caſtorio. Contra hoc malum, ne accidat, prouidendum, ne, hyeme præſertim, in frigidam demittatur equus, maximè de itinere feſſus, priuſquam vrinam fecerit. Hoc quidem paulò nugacius à Græcis traditur, ſi difficulter meiere, vrinamve quaſi guttatim exprimere ſoleat equus, tum cimicem imponendum, in aurem, dextram quidem fæminæ; læuam autem maris, futurumque vt malum ceſſet. Vegetius cimices tritos ab aliquibus in nares animalis mitti ſcribit, & alium ſuper naturam qua mingunt, confricare: certiſſimo auxilio. Si doleat equus ex retentione vrinæ veſicam inflantis: quod ex aliquo loci tumore cognoſcitur & iactatione frequenti in terram, Petr. Creſcent. 9. 18. De dolore ex retentione vrinæ, vel de veſicæ inflatione & torſionibus, ſtranguria, iſchuria, Ruſius centeſimo cinquanteſimo primo. Si vrinam non faciat (inquit Columella) eadem fere remedia ſunt, (quæ proximè antè ad laſſitudinem præſcripſerat:) nam oleum immiſtum vino ſuper ilia & renes infunditur: & ſi hoc parum profuit, melle decocto & ſale collyrium tenue inditur foramini, quo meat vrina: vel muſca viua, vel thuris mica vel de bitumine

collyrium

collyrium inſeritur naturalibus. Hæc eadem remedia adhibentur, ſi vrina genitalia exuſſerit. Nonnulli vinum in quo auena bullierit, refrigeratum equo infundunt, vrinam ita ſtatim ciendam ſperantes. Si equus doleat ex retentione vrinæ veſicam inflantis, equus cum aliqua equa per ſtabulum liberè permittatur abire, ſicque neceſſario prouocabitur ad vrinam, (inquit Creſcent.) Et nota quod hoc remedium ad omnes dolores vtile reperitur; quia voluntas coitus valdè naturam corroborat. De ſtranguria vel ſtillicidio vrinæ, Hippiat. 33. Vegetius 3. 15. Ruſius 151. Ad ſanguinis mictum, Vegetius 9. 10. Theomneſtus in Geopon. 16. 14. Ad ſanguinis mictum, tum ex plethora in ocio, tum aliàs in labore nimio, onere vel aſceuſu, Vegetius 3. 12. De teſtium tumore Veget. 3. 64. de inflatione teſticulorum, Ruſius 97. De teſtium inflammatione, Hippiat. 70. Item 49. De Enterocele, Eadem. 50. De vuluæ procidentia Hippiat. 15. Ad matricis dolorem, Vegetius 1. 45. De langio in caudæ equi, Ruſius 162. Eſt autem hoc malum (inquit) inſtar cancri, vnde carnes corroduntur, & pili ac oſſa caudæ corrumpuntur. De defluuio pilorum caudæ, Hippiat. 55. Ruſius 151. In caudæ flagello ſæpè furfures (inquit Camerarius) pilos exedunt: tum elui locum oportebit vrina pueri & vino calido foueri, mox decoctum maluæ cum ſucco radicis althææ miſcebimus vino dulci & oleo, atque locum vitiatum perungemus. Idem ſcribit, ex Hippiatricis videlicet Græcis, althæam radicem præſens eſſe remedium contra defluuia & tenuitatem pilorum, tam in hominibus quàm in brutis. Contra omnem dolorem & tumorem & indignationem neruorum, Ruſius 176. De neruo contracto. Idem 174. Ad dolores ſpondylorum & ſpaſmos, Hippiat. 26. Articularem morbum Vegetius inter ſpecies malidis ponit libr. 1. De malide articularia, Hippiat. 2. De ſuperoſſibus equi, Ruſius 108. Pet. Creſcent. 9. 39. Fiunt autem calloſa iſta tubera non in cruribus tantùm, ſed alijs etiam partibus equorum, non tam noxia quàm viſu turpia. Si ſuperos in iunctura ſit, quomodo tolli debeat, docet Albertus. De omnibus coronæ duritijs quæ tofacei calli nominantur, Hippiat. 113. De marmore, id eſt tuberculo iuxta coronam, id eſt, vngulæ exortum, Hippiat. 53. Græci μάρμαρον nuncupant. De podagra iumentorum, Hippiat. 54. Vegetius 2. 53. Equus podagricus (inquit Abſyrtus,) humi procumbit, non aliter quàm crithiaſi id eſt hordeatione affectus. Ariſtoteles author eſt equos gregales morbis immunes eſſe, excepta podagra: hoc enim vno morbo laborare, & plerumque ob id vngues amittere: ſed amiſſis alios ſtatim enaſci: fieri enim vt altero ſubnaſcente vngue, alter amittatur. Indicium morbi eſſe, vt alter teſtium dexter palpitet, vel vt paulo citra nares cauum quiddam rugoſumque gignatur. Nunc exteriores affectus tantùm proſequemur, ab vnguium morbis exorſi. Græci malacopodes equos nominant, quorum molliores ſunt vngulæ, & medicamentis indurant. Vide Hippiat. 105. De ſubtritis pedibus, Eadem ibidem. De ijs qui cornua calcando proterunt. Eadem 100. De pedibus ſiue vngulis attritis aut mollibus, Vegetius 2. 58. Si exungulauerit iumentum, idem 2. 57. De diſſolaturis vngularum, Ruſius 130. Pet. Creſcent. 9. 53. De mutationibus vngularum, Ruſius, 131. Creſcent. 9. 54. Ad vngulas obliquas, Ruſius 121. Cùm clauis malè adactis læduntur vngulæ. De inclauaturis diuerſis Pet. Creſcent. 9. 55. Ruſius, 143. De ſecunda ſpecie inclauaturæ, idem 124. De tertia 125. De inclauatura quæ rumpitur, id eſt, pus emittit in corona pedis, idem 126. Matthæolus author eſt, verbaſci folia recens contuſa inter duos lapides & inclauaturis equorum inſerta, ſtatim ſanare. In hoc malo ſoleas ex ferro refigunt, & thus ex aqua imponunt vulneri. Alij milium bene coctum cum auxungia calidum imponunt: alij clauum tantùm extrahunt, & ſuper ignito ſilice aquam aut vinum effundunt, curantque vt vapor quàm calidiſſimus ad locum læſum perueniat. De ſubiactura, Ruſius 128. Cùm equus (inquit) ſine ferreis ſoleis per loca aſpera diu ducitur, vngula ita atteritur, vt tuellus intrinſecus defendi non poſſit: itaque inter tuellum & ſoleam fit congregatio ſanguinis cum dolore & humores confluunt. Accidit quandoque quod pes læditur: ex qua læſione cum vngula non circunciditur circunquaque, vt debet, naſcitur ſuper tuello quædam carnis ſuperfluitas, quæ ſuperat ſoleæ ſuperficiem, & vulgò ficus nominatur. Qua de re Vide Creſcent. 9. 58. & Ruſium 127. Ad incrementum vngulæ promouendum, Hippiat. 105. De vngulæ productione molienda, Hippiat. 123. De grappis in iuncturis crurum circa pedes quæ rumpunt carnem per longum vel tranſuerſum, Ruſius 111. Creſcentienſis 9. 44. garpas vocat, atque rimas eſſe & fiſſuras in pedibus & cruribus. Vnguentum ad eas, Ruſius 114. Aduerſus hanc noxam aliqui vnguentum parant (inquit Geſnerus) albo liquore oui, excremento alui hominis ſulphure & axungia mixtis, loco calido aut in ſole illinendum. Alij fel porci cum tribus ouorum vitellis miſcent, & illinunt, malum ſic vna nocte depellendum promittentes. Alij deuſtis candela pilis loci affecti vt glaber fiat, ſulphur axungia exceptum inungunt & eodem modo curari promittunt. De clauis, Hippiat. 26. De ficu qui naſcitur alibi quàm in pedis ſolea equi. Ruſius 140. Ad omnia equi vulnera, Ruſius 119. Ad vulnera vel vlcera, Vegetius 2. 62. Ceratum ad vlcera, Idem 4. 27. Aduerſus vetuſta & recentia vlcera, Hippiat. centeſimo vigeſimo nono,

Sanguinis mictus. *Vteri vitia.* *Defluuium pilorum.* *Neruorum dolor.* *Superoſſa.* *Duritia coronæ.* *Podagra.* *Affectus externi.* *Malacopedes equi.* *Pedum vitia.* *Ficus.* *Grappa in iuncturis.* *Claui.* *Ficus.* *Vulnera.*

Chlora & tetrapharmacum ad omnia vulnera elimpidanda vel ſine difficultate claudenda, Ve-
get. 4. 27. Traumaticum: idem 4.26. Traumatica medicamenta duo, idem 4. 19. Vulnerarium
emplaſtrum, Hippiat. 129. Aliud ad cruenta vulnera, ibidem. De dorſo læſo à ſella, Ruſius 76. Si

Dorſum læſum à ſella.

compreſſo equi dorſo in itinere tamen pergendum eſt, Creſcentienſis 9. 28. pannum ſellæ quo
pili continentur, aperiri iubet & pilos exemptos deduci digitis, vt molliores fiant, iterumq; clau-
di, ita ne vlla durities aut aſperitas inde equum lædat, & ſimul medicamenta apponi. Eſſe qui
tritum piper loco læſo inſpergant, & interim in itinere pergant. Eſſe quando dorſum læſum infla-
tur & carnes putrefactas producit, ex compreſſione ſellæ vel oneris. Inflationem hanc inuete-
ratam putreſcere & putrilaginem iuxta oſſa effici, aliquando coagulationem prauæ carnis, vnde ſa-
nies aquoſa aſſiduè deſtillet, & hunc morbum dici vulgò læſionem pulmonis. Vocant autem pul-
monem non viſcus, ſed abſceſſum à forma. De pulmone ſeu pulmoncello, Ruſius 82. Vegetius

Pulmo.

pulmunculum appellat, & difficulter medicamentorum appoſitione ſiccari aſſerit. De læſione dor-
ſi Ruſius 75. De dorſo & armis læſis, dolentibus, attritis, ſuppuratis, vulneratis, diuerſas ob cau-
ſas. Hippiat. 26. De cura dorſi læſi, Vegetius 1. 63. & 2. 60. Pet. Creſcent. 9. 30. De inflatione
dorſi ratione ſellæ, Ruſius 77. De veſicis paruis in dorſo equi, Creſcent. 9.30. Ruſius 87. Si equus
inter cingula ex eo, quod nimis cinctus diu pergit, lædatur; aut fortè in vena lateris pungatur,
& propter ſtricturam ſanguis emanare non poteſt, vnde forſan inflatur, oportet (inquit Alber-
tus) poſt quinque dies cùm pus maturuit, aperto corio pus extrahi, ita vt digitorum compreſſione
noxius humor expellatur. Cephalicum ad omnia vulnera difficilia claudenda & ſupplenda, Ve-

Vlcera

getius 4. 29. Stypticum ad omnia vulnera humecta, & fungos exiccandos. Idem 2. 27. De vulne-
re in cauis partibus, Hippiat. 71. Aiunt vlcera equorum à nonnullis hunc in modum curari: Sam-
buci folia in vino coquuntur cum pauco ſale: eo vlcera abluuntur: mox ſuccus foliorum ſambuci
inſtillatur: deinde gallinaceus fimus aridus & cribratus inſpergitur: debet autem ſambuci ſuccus
manè inſtillari, puluis è fimo veſperi inſpergi, & ſic viciſſim pergendum eſt. Alij aluminis &
chalcanthi partes æquales cum aqua coquunt in olla noua, & aquam inde vlceribus inſpergunt.
Plurimum in vlceribus proſunt ariſtolochia & radix caua vulgò vocata. De ſuppuratione, Hip-

Suppuratio.

piat. 26. Hæc authore Columella melius ignea lamina quàm frigido ferramento reſeratur, &
expreſſa poſtea linamentis curatur. Ad tumores malagma, Vegetius 4. 27. Ad tumores ſiue ad

Tumores.

duritiam quamlibet fomentum. Ibidem. Ad tumores duros & veteres malagma, Idem 4. 15. Con-
tra tumorem omnem, præſertim qui igneo feruore non flagret, Hippiat. 129. De abſceſſibus fa-
ctis ex nimio motu, caſu, vel ictu, Ibid. 79. Caro mortua in vulnere vt curetur, docet Albertus
lib. 22. Si caro in vlcere vel exuberet, vel putreſcat, nonnulli vitriolum tritum frequenter in-
ſpergunt, & abluunt vino, in quo decoctum ſit vrticæ ſemen. De fiſtulis Hippiat. 128. Ruſius 172.

Fiſtulæ.

Fiunt (inquit) ex antiquo vulnere non curato, vel ex cancro. De fiſtula vbiuis corporis, Veget. 2.
27. Collyrium fiſtulare, quod fiſtulis immittitur vulnerũ, quæ ab initio curata fuerint negligenter,
idem 4. 16. Emplaſtrum ad omnia cacoëthe vlcera, phagedænas vlcerum diuturnas & abſceſſus

Glandulæ.

ano præſertim erumpentes, Hippiat. 129. De glandulis & ſcrophulis inter pellem & carnem, Pet.
Creſcent. 12. De glandulis, teſtudinibus & ſcrophulis, Ruſius 139. Omnes hi tumores fiunt ex
materia corrupta in vno loco ſe condenſante inter corium & carnem. Glycium ad ſordida & can-
croſa vulnera, Vegetius 4. 27. à quo diuerſa medicamentorum genera, (quorum ſcilicet frequens
apud mulomedicos vſus eſt,) deſcribuntur 4.27. Potio æſtiua 1. 57. & 4.27. hyemalis 1. 58. 4.27.
autumno & vere 1. 59. omni tempore 60. Potio diapente 1. 64. Aduerſum omnia morborum ge-
nera confectio 4. 11. Puluis quadrigarius 4. 13. Eiuſdem apud hippiatros Græcos capite penulti-
mo diuerſis locis variæ traduntur compoſitiones: Malagmata plurima & hippacopa quædam præ-
ſcribuntur in hippiatricis Græcis capite vltimo. Sunt & apud Vegetium quædam malagmata 4.
cap. 17. 20. 31. 33. Sed non inſtitui ſingulas compoſitiones recenſere, nunc verò ſimplicia non-
nulla enumerabo, quibus ſæpenumero hippiatri vtuntur, qualis eſt radix hibiſci vt meminit Tra-

Simplicia quorum frequens apud hippiatros vſus.

gus, ſanguis draconis fictitius ex bolo non Armenia, ſorbis contuſis & caprino ſanguine alijſque
diuerſis rebus. Sulphuris genus nigricans paſſim pharmacopolæ vendunt quod caballinum vo-
cant, non aliam puto ob cauſam quàm quod in equorum remedijs præcipuum locum habeat. Ali-
qui non ſolùm ſi grauior ſit anhelitus, ſed ad omnes viſcerum & interaneorum morbos prodeſſe

Sulphur caballinum.

volunt, ſulphuris viui pulueres cum paſſo. Qui etiam acrius reddunt hoc medicamentum liquefa-
cto ſulphure ad ignem & ita poſteà trito & admiſto pabulo, pondere denariũm trium aut quatuor.
Sed hoc vt egregiè curari omnia equorum latentia mala affirmant in ſucceſſu, ita contrarium for-
tunam equo eſſe ſtatim lethalem aiunt: quare niſi neceſſitate vrgente, ab hoc ſcilicet abſtine-
bimus, inquit Camerarius, qui hederam terreſtrem ad omnes morbos & languores equo-
rum præſens remedium haberi aſſerit, quæ non ſolùm ab illis mandatur, ſed etiam trita in-

Hedera terreſtris.

feratur naribus, vt ſternutatio prouocetur. Piloſellam quouis modo adminiſtratam hoc equis

præſidij

A præsidij adferre aiunt, ne lędi possint, dum ferreas soleas à fabro recipiunt: hinc à nonnullis clauorum herba nominatur: Verbasci fœminæ folia quoque inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa, vngulæ prius excauatæ imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadit. Consiliginis herbæ radix, vel si ea desit, veratri nigri multiplicem apud hippiatros vsum habet, diapyron Græcè vocant. Vtuntur autem ea etiam in hydrope & contra omnes contagiosos morbos. Sunt qui præsertissimum aduersus oculorum albuginem remedium putent, aurem subula transuere, factoque foramine veratrum inserere. Stercus humanum impositum linguæ equi, reuocasse & erexisse aiunt iacentem iam humi, efficacius autem si etiam naribus inseres. Iacobus Dondus ad morbos quadrupedum ex Plinio commendat capram solidam cum corio & ranam rubram dissectas: cytisum, rutam per nares cum vino: semina perfusa amurca olei: sideritim præcipuè ad anginam quadrupedum. Sunt qui radicem carlinam vulgò dictam equo in itinere alligari iuxta os iubent in freno vel lupatis, sic & vires suas conseruaturum, & nullo subito morbo correptum iri asserunt. Sudor prouocatur in non paucis: farciminosi ad sudorem vsque ambulare coguntur: hydropici bene operti mediocriter exercentur ad sudorem; multum equitantur etiam tetanici, & qui discuria laborant. Podagrici ambulando minutatim exercentur loco sicco donec sudent. In Græcis hippiatricis opertos ad sudorem vsque paulatim agitari legimus. Inambulatio & lenis cursus conuenit equo ex vrinæ difficultate laboranti, vt Vegetius docet. Absyrtus equum stropho id est, torminibus ventris laborantem, post alia remedia quæ ad aluum ciendam pertinent, ad cursum agit, sed nec diuturnum, nec citatum; deinde vacuato ventre rursus ad sudorem vsque agitat.

Consiligo. *Stercus humanum.* *Carlina.* *Sudoris prouocatio.* B *Ambulatio.*

PVRGATIO.

VTILE est equum (inquit Rufius) semel in anno purgari, vt & firmior valetudo & ipse viuacior sit. Quamobrem aliquos hîc purgandi modos aperiam. Purgatur autem equus farragine, vt Romæ & locis vicinis fieri solet. Pascuntur enim equi herbis, quas farraginis nomine vocant, diebus quindecim, quo tempore abunde purgantur: deinde verò eodem pabulo etiam pinguescunt. Herbæ genus in Apulia trifolium vocant, quod semel satum triennio durat. Quotannis autem viridem & teneram herbam producit, quæ per totam æstatem vesca manet. Huius pastu non minus quàm farragine purgantur: simul & habitiores fiunt. Porrò in locis frigidioribus, quales sunt Gallia, Germania, Anglia & similes, quoniam pascua humidiora, magisque viridia & tenera sunt, equi pratensibus herbis mirificè purgantur & pinguescunt. In quibus verò regionibus melones vel pepones abundant, hos fructus minutatim concisos equis exhibent: purgant enim mirabiliter, præcipuè per vrinam & pinguiores deinde reddunt equos. Est & alia ratio eaque melior, huiusmodi: Annona per dies quindecim præbetur, ita purgati, habitiores mox fiunt. Huic etiam præferunt quæ vuis siue racemis abundè exhibitis purgatio fit, quæ vulsos etiam (morbum pulsiuum) iuuat, & vnicè præ omnibus remedijs curat. Similis huic modus est, quod ad purgationem equorum, ficus affatim edendos obiecisse. Sunt & aliæ quædam purgandi rationes, quæ tamen corpus non augent, minusque tutò adhibentur, vtpote magis medicinales: ex quibus vnum & alterum solùm proponam, reliquos industriæ peritorum huius artis relinquo. Tincæ vel barbi piscium interanea omnia siue de vno siue etiam si opus sit de pluribus piscibus minutatim incisa cum optimo vino albo misce & per cornu in gulam equi infunde: purgabit mirum in modum. Aliqui siliginem (secalem puto intelligit, quam hoc nomine accipiebant superioris sæculi homines indocti,) in aqua fluuiali diu coquunt, sed præstat non coqui, ita vt non rumpatur cortex & minus fastidiatur ab equo: deinde siccatam equo annonæ loco in cibo præbent: mirabiliter purgat, & lumbricos etiam expellit. Hoc remedium vtile quidem est, modò equi admittant: sæpe enim diebus aliquot aspernantur & abstinent. Curandum est autem, vt equus qui herbis purgatur, contineatur sub tecto & operimento aliquo laneo tegatur. Hæc itaque Rufius. Sed redeo ad farraginem: Græci grastim vocant, Galli teste Ruellio dragetam. Veteres vere ea equos purgabant, vnde Nemesianus:

Cur quotannis purgandus. *Vt purgetur.* C *Alij purgandi modi.* D *Farrago.*

Pasce igitur sub vere nouo farragine molli
Cornipedes.

A trimatu (inquit Varro) *dari solet. Hæc enim purgatio maximè necessaria equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati alium vllum cibum gustare. Ab vndecimo die vsque ad quartum decimum dandum hordeum, quotidiè adijciendo minutatim. Quod quarto die feceris, in eodem decem diebus proximis manendum, ab eo tempore mediocriter exercendum, & cum sudauerit, oleo perungendum.*

dum. Si frigus erit, in equili faciendus ignis. Hippiatri Abſyrtus, Hierocles, Theomneſtus interprete Ruellio, vbi equum priuatim locauerimus, vêre circa idus Aprilis, farraginem dari iubent maximè probari triticeam, ſin deſit, hordeaceam, dandam autem per dies quinque, inde iam diebus decem obijciendam. Longè melius cedere, ſi iuxta mare ſata farrago fuerit. (Ventrem enim faciliùs ſoluit, humoremque deducit, vt Vegetius etiam tradit,) ea ſi deſit, præſente vtendum: indies ſextarium vnum hordei priori modo adiecíſſe ſatis eſſe. (Apparet vertendum eſſe, preſente vtendum cum hordeo, vt legatur non καὶ ſed μετὰ κριθῶν, vt etiam paulò pòſt,) quoad ventum erit ad conſtitutum modum, in quo morabimur, viride fœnum quàm diu ſuppetit, ſine interceſſione dantes. A primis quinque diebus equum ad aquas produci, totumque ſic vndis prolui, vt natandi detur poteſtas: dein omni deſtricta cutis illuuie, oleum & vinum debere inſpirare, & manibus preſſis tergo, ſecundo pilo ſubigere, dum inſidens humor prorſus abſtergatur, reliquis diebus hordeum vnà cum farragine dandum eſſe. Sed neceſſarium eſſe dum (Ruellius non rectè tranſtulit antequam) farraginem præbemus, ſanguinem mitti, ſectis in pectore venis, ſauciatiq; palati toris, vt qui præfuerat ſanguis vnà cum ſanie à ſolidis ſuffundatur, nouuſque inanitas repleat venas, & in palatum feratur. Hac ratione viuendi firmatum equum, non facilè aduerſis valetudinibus patere, & obeundis parem futurum laboribus. Cæterùm equo qui ita viridi paſcitur herba, ſalem (ſuper tabella aliqua vel diſco, vt facilè ſumat quantum voluerit) præberi per quam vtile eſſe, ne os manantibus vlcuſculis, quæ veterinarij ſigriaſes (συΓγλασεις in excuſo,) nonnulli aphthas vocant, obſideatur. Non eſſe omittendum, vt equus qui malide implicatur, in hac per farraginem curatione, ſub dio paſcat. Nam facilè luem hanc tergus ſubtercurrere & ſcabiem creare, ex qua flagrante ſolis æſtu furor & inſania concipitur. Oportere ergo clauſum intra tecta contineri & ita cibum obijci. Porrò longè optimum fore antè alui deiectionem moliri, dato cucumere (nimirum ſylueſtri,) & nitro, quàm viridi ſegete genus equinum exhilaretur. Cùm viridis pabuli tempus adpetit, (inquit Hierocles) dabis operam vno die ſylueſtri fœno (gramine) veſcantur: poſtridie in nares medicamentum inſpirabis quod cocco gnidio, radice, iride, folio, coſto & pipere componitur; confeſtimque ad paſcua diebus binis aut ternis emittas, vt rapto naribus medicamine caput humi deflectentes omnem ei inſidentem humorem excutiant. Theomneſtus eundem puluerem aliter deſcribit his verbis: Radicis cocci gnidij, piperis, pulegij, origani ſingulorum vncia: folij, coſti, iridis, radicis cucumeris erratici quàm leuiſſimè triti, ſingulorum ſemuncià: omnia tuſa & cribro tenui farinario creta, per arundinem in nares inſpirantur. Caput ſemiſſem horæ ſuſpenſum extollitur: inſequentique triduo (vel biduo) paſtioni veterinum indulgere ſinitur vt omnis pituitoſus humor, qui frigoribus hyemis in cerebro coierat, capitis depreſſu cum incumbit paſtui, diſtillans ruat. Ea res omnem pituitam per nares elicit & pecudem expurgat: ita enim neque malides, neque tonſillæ, neque ſtrumæ ijs animantibus enaſcentur. Dein in equilia reducas & ſylueſtre fœuum quatuor aut quinque diebus repræſentes. Quinetiam farraginem, in primis triticeam, ſi deſideretur, hordeaceam, quinque diebus miniſtrabis. Deinde ſanguinem detrahes, & cum eo qui profluxit, nitrum & acetum oleo miſcebis, ac totum animal oblines & tantiſper in ſole continebis, dum omnis illitio reſiccetur. Poſtea remittes in ſtabulum & rurſum alijs quinque diebus farraginem obijcies, in quibus ſtrigiles non adhibebis: Sexto, ſtabulo educens, equum lauabis & aſperis ſtragulis deterges, vt omnis exhauriatur humor, & ſordes radantur: dein vbi in equile ſe receperit, farraginem obijcies, complurimum diebus quatuordecim, vel ſaltem non paucioribus quàm ſeptem vel nouem, quo præpinguis & obeſus eniteat. Camerarius cùm ad Germaniæ regiones hanc curandi equos & à morbis præſeruandi rationem reuocare vellet, in Hippocomo ſuo ſic ſcribit: Vere cibi proderunt, nequaquam aridi ſed molles atque teneri: Hanc ob cauſam videtur ad valetudinem tuendam optimum eſſe, vt equus in prata boni & ſuccidi graminis deducatur, atque ibi paſcatur pro voluntate ſua. Nam ſatiari vel etiam repleri illum non oberit. Si aliquid impedimento fortè ſit, quò minus in prata deduci equus rectè poſſit, afferri gramina deſecta, qualia diximus, curabuntur, & ante illum humi in corbe ampliuſcula apponentur, & hic cibus præbebitur, ſi ita videatur (nam tempus non auſim præfinire) à Calendis Maij, vſque in Nonas, atque præbebitur ſolus interdiu. Veſperi autem auenæ vel hordei non multum dabitur, vt verbi cauſa conſueti pabuli pars quinta, atque huic ſal inſpergent, vel proponetur hoc equo vt lingat. Interea ſæpius ſternutationum fremitus excitabimus indito naribus puluiſculo quem veteres præſcripſerunt, vt ſint pondera æqualia piperis, pulegij, origani, amarici, coſti, ireos, malabathri, radicis, cocci gnidij. Per calamum autem inflari iuſſerunt. Nos illa exotica, ſi vti puluiſculo velimus, vel omittere vel mutare, vt opinor, rore marino, nardo, ſaluia, rectè poterimus, de quo cuiuſque ſuum eſto iudicium. Poſtea alios dies ſex paſcatur gramine deſecto, neque viridi neque arido adhuc, ſed fœno quodam vireſcente: & ſuum pabulum integrum apponetur. His peractis ſanguis minuetur & quidem largius, atque ita reſumetur

vſitata

A vsitata cura atque tractatio. Hoc, vt ratio mea fert, & vigorem equi augebit, & corpus reddet plenius atque nitidius, non quadam exuberantia, sed robore carnis: idemque sanitatem præstabit tutam atque defensam neque patietur leui momento affligi. Sed quamdiu in gramine detinebitur equus, accuratè oportebit à frigore defendi: ideoque nisi sereno cælo in prata non educetur, & noctu stragulis atque tegetibus operietur. Hucusque Camerarius. Absyrtus de infusionibus deiectorijs ita scribit: Catulum lactentem iugulatum deglubunt, visceribus & extis exenteratum eluunt, dein ollæ mandant, vt aquæ tantisper incoquatur, dum corpus ossa relinquat: cuius iuris, adiecto melle per triduum heminas binas quotidiè satis est infundere. Decocto suillæ itidem præstant, aut candidi gallinacei iure: ea maioribus nostris memoriæ tradita sunt. Nos ijs vsi fuimus infusionibus, tenuem tithymallum incoquentes in aqua aut peucedanum, aut absynthium, aut minus centaurium aut aristolochiæ radicem eodem modo decoctam, aut syluestris cucumeris radicem ex nitro vt prius scriptum est: aut colocynthidis Aegyptia semen cum pulpa cruda resiccatum: sit aquæ modus sextarius, quotidieq; septem dierum spatio per os infundatur. Optimum fuerit syluestrem cucumerem ex nitro defudisse. Hæc ille, & rursus; Tusam (inquit) in tenues particulas syluestris cucumeris radicem insolamus, dum flaccescens inarescat, rursumque vt in tenuissima læuigetur contundimus, adiecto tunsi nitri pari modo, salique permiscentes vorandum obijcimus. Porrò grauidis & ventrem ferentibus iumentis abstinemus: lactarijs tamen interdum damus. Siquidem & ipsi qui matribus subrumantur equuli, hac ratione purgabuntur. Salem huius gratia permiscemus, vt animal hoc illectum condimento, deiectorium medicamen non aspernetur. Melius cedet si salis furfurosa sordes adijciatur, sic vt à decimoquinto rem auspicati, quinto quoque die, quod est ter in eo temporis spatio, ad calendas vsque præbeamus. Quod si fuerit ita factum, nec psora nec scabies inuadent, cæteraque valetudines arcebuntur. Porro qua ratione cyclo curentur animalia, docet Vegetius his verbis: Memineris autem omnes valetudines capitis, præcipuè veteres & periculosas, cyclo oportere curari. Cui hæc obseruantia & ordo est adhibendus. Triduo ab hordeo abstinebitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis post diem tertiam de dextra ac sinistra, prout ætas aut vires vel valetudo permiserint, de matrice (sic dicta vena) sanguis auferetur. Quo facto per triduum viridi cauliculorum ac lactucarum sustentabitur cibo. Primo vno die à cibo eum sustinebis & aqua: nono autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus viginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. Pòst potionem bibere semper incipiat. Si verò venter vehementer solui incœperit, caulium offas dare desistes, sed dabis paleas & furfures, ita vt sequenti die penitus nihil manducet, sed solam aquam percipiat adbibendum, ac postero die inducatur ad cellam balnei calidam & sudet. Opus est autem diligentia, vt reducatur celeriter de calore, ne intercluso spiritu pereat: tunc extergetur diligenter vinoque & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri puluere folia raphani conspersa, quantum commodum est. Postmodum cum radicibus cucumeris asinini viridis minutatim concisis oleum optimum misces, & in vase nouo ita decoques, vt tertiam perdat: ex quo singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, vt potio ventrem resoluat: Sed si vltra modum fluere cœperit, lenticulam & hordeum pari mensura friges & de his singulas bilibres per dies singulos cum furfure, & paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectionis eius impendes & leuiter exercebis, vt intelligas quantum vires corporis sanitasque profecerit. Post hæc eum pro arbitrio despumabis. Sequenti die caput eius purgabis exorica (vox corrupta videtur) vel radice dianaria, quam artemisiam dicimus: si hæc non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo misto: cuius caput pedesque connectis, cum bene purgatum agnoueris, soluito: butyrum ex oleo roseo solutum infundes in nares, vt illo purgationis mitigetur asperitas, ita vt singulæ cotylæ singulis naribus infundantur. Si supradictæ potiones non soluerint ventrem, mellis, hellebori albi pondus vnius denarij cum hemina dulcis vini bene tritum in potione recipiat, vel certè scammoniæ pondus duorum denariorum diligēter tritæ cum dulcis vini hemina simili ratione diffundes in fauces. Quod si venter vltra modum dissolutus discrimen importat, anagallim cum succo ptisanæ ad restrictionem ipsius dabis, lenticulamque & hordeum frixum, singulas bilibres cum paleis & furfure præbebis in cibo. Ad vltimum, partes quæ in causa sunt, sinapizabis diligenter: sinapizatum cautêre ferreo, vel quod tutius creditur cuprino combures, vsta curaturus ex more. Potionem quoque ex polychresto per dies plurimos dabis & exercebis leuiter & ad cibaria ipsius aliquid per partes semper adiunges, donec ad pristinam consuetudinem reuocetur. Insanabiles valetudines cyclo affirmantur posse curari, id est insani corroborari. Caduci cyclo curati vruntur in capite: morbidi verò, dysenterici, coriaginosi, orthopnoici, strophosi, cyclo curentur in renibus. Hæc omnia Vegetius.

Infusiones deiectoriæ.

Vt purgentur cyclo. Lib. 2. c. 6.

PHLE-

PHLEBOTOMIA.

In sanguinis missione obseruatio.

PLVRIBVS membris ac morbis (inquit idem Vegetius) generale remedium diligenter oportet exponi, quod præcipuè in sanguinis missione consistit, si rationabiliter pro tempore & viribus animalium & pro æquitate perfecti mulomedici adhibeatur industria. Qui si ignarus fuerit huius rationis, non solùm per detractionem sanguinis non curabit, verùm etiam periculum iumentis frequentissimè generabit, cùm vita virtusque animantium consistat in sanguine. Rursus tempestiuè detractus sanguis corpori præstare assolet sanitatem. Et rursus aliàs Conuenit de ceruicis curatione dicturo, obseruationem indicare phlebotomiæ, quia circa ea loca frequenter operatur. Detracturus sanguinem animal à cibo abstinebis & potu, æquali loco constitues, tunc locum supra ceruicem alius teneat & astringat ad normam, vt vena faciliùs appareat. Deinde supra laqueum sinistræ manus pollice venam deprimas, ne ludat, tum sagitta (sic vocat phlebotomum hoc est ferreum instrumentum quo vena inciditur,) tangas. Duæ autem venæ à capite summo descendunt & conueniunt se sub maxillis vsque ad gulam, inde à geminis venis inferius quatuor digitis, ferramentum deprimis, ne in gulam mittas, & bifurcum tangas, & iumentum occidas. Statim sagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quàm extra digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando suspende, vt sit leuior, ne vehementius imprimas quàm oportet: quia non plus debet quam mucro descendere. Si parùm aptè profluat sanguis, iumento fœnum dabis aut aliquid quod manducet. Agitatione maxillarum plus sanguinis de vena profluet. Plerique vêris tempore (inquit idem) quotannis de ceruice iumentis sanguinem demere & sic in herbam mittere necessarium putant, ne veteri corruptoque sanguis nouus admixtus natura calescens, debilitatem valitudinisve periculum faciat. Veteres autem prudentioresque authores absque necessitate depleri animalia vetuerunt, ne consuetudo minuendi, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus morbum ac valetudinem generet. Rectius ergò est minoris ætatis animalibus & benè valentibus ex nulla parte corporis sanguinem detrahi absque (pro nisi) palato: de quo assiduè tam minoribus quàm maturis detrahendus est humor, vt caput, oculi, cerebrumque reueletur: (sic etiam alicubi de palatis singulis mensibus minuente luna sanguinem detrahi iubet, inde si qua est capitis passio, releuari & ciborum fastidium tolli.) Maturis verò animalibus non incommodum est pulsare venam cùm mittuntur in pascua. Illa tamen in omnibus qui deplendi sunt, conseruanda est consuetudo, vt pridiè quàm vena pulsetur, sustententur leuioribus & parcioribus cibis, vt per diastema composito corpore sint, non turbato per indigestionem. In solo autem æquali statues iumentum, ceruicemque illius loro cinges, quo strictiùs super scapulas tangatur, vt vena possit ab aliquo clariùs intueri. Tunc spongia cum aqua venam ipsam lauabis & sæpe deterges, vt altiùs emineat. Pollicem quoque sinistræ manus interius deprimes, vt non ludat, sed tumidior atque inflatior vena reddatur. Consequenter iuxta præceptum artis, vel animalis ipsius positionem, sagittam dari calibus (forte chalybis, id est ex chalybe) exiges, cotibus benè acutam obseruabis quoque ne altiùs imprimas manum, & gulam atque gurgulionem rumpas & arteriam præcidas. Hoc enim vitæ consueuit inferre periculum. Percussa vena fœnum vel farraginem ad edendum apponas animali, quatenus agitatione maxillarum per venam meliùs rumpat sanguinis impetus. Cum autem niger vel corruptus humor egeretur, vel cœperit manare purior, statim iumentum tolles à cibo & imposita fistula venæ plagam astringes. In plaga verò pittacium imponas, vt diligentiùs claudat, licet quidam vtantur & creta. Deinde in tenebroso loco & calido statues iumentum & farraginem, si tempus est, vel fœnum mollissimum dabis septem diebus ac noctibus. Aquam etiam offeres, vt si voluerit, bibat. Pulsata etiam quocumque loco vena, omnem sanguinem diligenter excipies, & aceto oleoque permistum vel alijs medicaminibus quæ ratio deposcit, animalis ipsius corpus perunges, præcipueq; illum locum, ex quo detractus est sanguis & qui esse putatur in causa. Constat enim naturali quadam ratione atque beneficio (vt quidam aiunt) ipsum sanguinem, cùm superfusus est languentibus membris præstare medicinam, vitiumque siccare. Quam curationis solertiam non oportet omitti. Præterea interpositis diebus post phlebotomum animalia reducuntur ad solem & sanguis detrahitur eis de palato. Despumantur etiam tertio gradu à dentibus caninis, quos oportet suspendi altiùs propter sanguinis fluxum, ita vt ea die mollissimis cibarijs vtantur & furfure. Sequentibus autem diebus non ex integro hordeum consequantur, sed à vilibus incipiant & ad consuetudinem per singulorum dierum augmenta perueniant. Consequenter tepido die ducantur ad mare vel fluuium, diligenterque loti tergantur. Vino quoque & oleo in Sole perungendi sunt

Lib. 1.0.c.4. *Lib. 1.22.* *Lib. 1.8.56.*

E F G H

A di ſunt diligenter & confricandi, vt corpora eorum calefacta aut repellant aut perferant perfricationis iniuriam. Quibus perfectis equi nobiles tunc demum ad labores curſuſque itineris reuocentur. Aliàs etiam ſanguinem initio vel fine morbi potiùs quàm in medio mitti oportere ſcribit: Admiſſarijs eo anno quo admiſſum (vtor eius verbis) faciunt, venam laxandam non eſſe, ne generationi intentum corpus cura geminæ neceſſitatis exhauriat: item ſciendum eſſe caſtrata animalia nunquam depleri debere cauſa herbæ, quæ iam partem virium cum teſtibus amiſerint & ſi depleta fuerint, vehementiùs eneruantur. Alibi etiam admiſſarios ait equos phlebotomare non eſſe opus, propterea quod partem virium & ſanguinis in coitu natura digerit. Si tamen ab admiſſura ceſſauerint, niſi annis omnibus, herbarum tempore depleantur, incidere in cæcitatem: quia id quod coitu digerere conſueuerant, declinat in oculos. In quibus autem paſſionibus & ex quibus locis ſanguis emitti debeat, docet his verbis: Morbidis & quibuſcumque totum corpus in cauſa eſt, ſicut febrientibus, de matrice detrahendus eſt ſanguis: Cephalalgicis autem, arpioſis (appioſis fortè vt 2. 10.) inſanis, cardiacis, caducis, phreneticis, biſtrutitijs, ſicarditijs, rabioſis quoquo modo præcipitur de auriculis ſanguinem demere. Veruntamen melius eſt de temporibus, quæ in dextra ac ſiniſtra ſunt parte, detrahatur, id eſt ſub cauatura temporum tribus digitis ab oculo in-

Sanguis quãdo mittẽdus.

Caſtratis cur ſanguis mitti non debeat.

Admiſſarij non ſunt phlebotomandi.

Lib. 1. c. 25.

Sanguis vnde educendus.

B terpoſitis inferius vena perquiritur & ex vtraque emittitur ſanguis. Eis verò quibus ſuffuſio contingit oculorum vel cætera vitia quæ oculis nocent, inferiores venæ ſub oculis poſitæ quæ deſcendunt ſub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius, quàm oculi ſunt, inciduntur. Quibus quidem faſtidium inhæret, vel arteriarum vel faucium tumor, vel prægrauatio capitis, de palato auferendus eſt ſanguis. Quibus autem pulmo eſt in cauſa, vel iecur, vel cætera quæ his vicina ſunt membris, de pectore minuendus eſt ex venis quæ poſitæ ſunt in dextra ac ſiniſtra, vbi brachiola coniunguntur, & flexura fit, cum armus plicatur. Quibus autem armus eſt in cauſa, de brachiolis ſanguis minuatur: quæ venæ poſitæ ſunt interius, vbi centuriæ, id eſt, muſculi brachiolares ſunt, ſex digitis ſuperius quàm genu, tribus vel duobus digitis inferius quàm centuriæ. Hæ venæ ſagitta percutiantur, ſed cautè modeſteq; tangantur, propter debilitatem animalis, quia hæ commixtæ ſunt neruis. Quibus autem articuli in cauſa erunt, vel ſi articulus inſertus vel intortus fuerit, vel aut aquatilia habuerit, vel quiduis ſimile in articulis contigerit, de ſubcirro ſanguis ſubtrahi debet: quæ venæ poſitæ ſunt inferius quàm articuli tribus digitis ſub coronam: quæ venæ cum ſumma cautela tangendæ ſunt, quia articulorum coniunctæ ſunt neruis. Creciaco vel ſi baſim mouerit, de coronis rectis tollitur ſanguis. Huc vſque Vegetius. Quibus autem iumentis vel

C ſuffuſionis vitio vel per voluntatem excrutiata vngula fuerit, vel quibus remorata baſis longi temporis claudiginem fecerit, his quomodo incidenda vena & reliqua cura adhibenda docet cap. 26. eiuſdem libri. Et mox cap. 27. quibus in morbis & quomodo incidenda ſit vena ſub cauda, quatuor digitis ab ano vbi pilos non habet, in media caudæ diuiſura, loco prius cæſo tabula aliqua non ponderoſa, quouſque ſe vena demonſtret: erigendam eſſe autem & reſupinandam caudam ad lumbos. Albertus quoque de ſectione venarum in equo præcepta quædam vtiliſſima memoratuque digniſſima reliquit in hæc ferè verba: Venæ in equo interdum ſcinduntur per tranſuerſum, ita vt lignum ſerra ſecatur: ex quo ne ſanguis vel fluxus ad partes debiliores, vt oculos, pedes, aut alias decumbat, inciſio hunc in modum adminiſtranda eſt. Pellis equi, vbi inciſio fieri debet, primùm calida foueri & à pilis radi, deinde manibus diu fricari debet, ita vt aperiatur (eleuetur,) aliquantulum: & ſic altiore paulò circum iacente pelle, findatur ſecundum longitudinem venæ quæ findenda eſt; tum vena à carne ſeparetur & findatur: quod ſi craſſa & plena fuerit, detrahatur ab ea ſanguis quantum ſatis eſt: Mox eleuetur cum bacillo ex ligno molli ad ſpatium duorum digitorum, & ſic filo molli vtrinque ligetur. Facta præciſione capita venarum ex vtraque parte aliquantulum adurantur, & tam filum quàm capita venarum extra vulnus dependeant, vt à vena

Vena ſub cauda vt incidenda.

D quæ inter ligaturas eſt putrefacta leuiter abſtrahi poſſint, tum fila tum partes abſciſſæ venæ. Quod ſi ſanguis in aliqua parte & præcipuè in pede collectus fuerit, antequam educatur, debet vena ex inferiori parte ligari, & non ex ea quæ ad cor dirigitur; & ita detrahendus eſt ſanguis. Ruſius quoque agit cap. 45. de ſerratione & laqueatione venarum. Cæterùm hanc omnino vitari vult quia nunquam erunt (inquit) equi tam validi & robuſti quàm antea fuerunt, nec aliter inde proficiunt quàm quod pulchriores apparent. Cauendum autem etiam eſſe ait, ne ſetones aut laquei vnquam ponantur in pectore, niſi cauſa omnino neceſſaria poſtulet; quòd grauis inde fiat equus & pectoris grauitati obnoxius. Idem Ruſius, ſi ſanguis nimium abundet in equo, de vena quæ eſt in medio collo, pro fortitudine & ætate equi ſanguinem mitti iubet, vſque ad pondus trium aut quatuor librarum: ſin debilis eſt & pullus, ad pondus vnius & dimidiæ vel duarum librarum tantùm. Quod ſi negligatur venæ ſectio, ſcabiei & vlceribus obnoxium fore equum. Loquitur autem de venæ ſectione quæ vere fieri aſſolet, de qua etiam Nemeſianus:

Serratio venarum cur non facienda.

Sanguis extrahendi pondus.

> *Paſce igitur ſub vere nouo farragine molli*

E

Cornipedes, venamque feri, veteresque labores
Effluere exſpecta nigri cum labe cruoris.

Scribit Camerarius quibuſdam equis ſua ſponte venas rumpi & exudare humorem ſuperfluum: ijs incidi illas non debere: alijs ſanis quoque ſed nimium plenis; quod vel de corpulentia, vel de attritus cupiditate, rictuq; dentium (inquit) & capitis iactatione animaduerti ſolet. His ergo ſanguinem detrahendum iuxta veterum placita, de palato potiſſimum: ſed de collo etiam minui nihil nocere poſſe, præſertim in conſuetudine. Venas autem dici hora ſecunda verno autumnalique maximè tempore incidi debere, ſed & brumali & alio quolibet, modò non nimis calido neque æſtuante.

CAVTERIVM.

Lib. 1. c. 28.

IN animalium curis & medicinis (inquit Vegetius) duplex remedium authores eſſe voluerunt: minutionem ſanguinis, per quam conſtricta laxantur, & vſtionem cauterij, per quod laxata firmantur. Sed cùm phlebotomi ratio euidenter videatur expoſita, cauterij quoque licet nouiſſima cura ſit, aperienda videtur vtilitas. Nam aduſtio laxata conſtringit, inflata attenuat, humectata reſiccat, coagulata ſoluit, farcinomata (vox videtur corrupta) præcidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet cauſa ad ſtatum ſuum reuocat: ſuper naturam excreſcentia, ſublata & aduſta creſcere non patitur. Nam cùm candente ferro ruperis cutim, vitium omne concoquitur atque maturatur, & beneficio ignis diſſolutum, per foramina quæ facta ſunt, effluit cum humore: atque ita ſanatur paſſio, & tollitur dolor. Poſt quæ cicatricibus clauſis, conſtrictior & robuſtior redditur locus, ac prope inſolubilis cutis. Sciendum verò cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quàm ferrea. Præterea ſi in capite morbus eſt, inuritur ceruix, ſi ſubrenalis eſt, lumbis ignis adhibetur. Interdum autem puncta infiguntur, interdum ad ſimilitudinem lineæ candens deducitur ferrum, aliquando velut palmulæ fiunt. In hoc enim laudatur mulomedici ingenium, ſi ita animal cauterio curauerit, ne deformet. Pro locis autem, in quibus eſt paſſio & pro pellis æſtimatione, cauteria vehementius imprimuntur aut leuius. Memoria autem retinendum eſt, quaſſaturas (aliàs fracturas) emota vel extorta, aut eiecta de locis ſuis, vri penitus non debere: nam perpetua debilitas conſequitur: ſed melius eſt cum locis ſuis repoſita fuerint & ligaturis diligentiùs commonita atque ita naturæ induſtriæque beneficio corroborata, chalaſticis vnctionibus & malagmis, poſtremum cauſticis eadem percurare ad ſpem perpetuæ ſanitatis. Quod ſpecialiter admonendum eſt, ne mulomedici feſtinantes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent, aut deforment, cùm phlebotomis, potionibus, vnguentis, ſyringis, medicaminibuſque diuerſis antè ſit tentanda curatio: & ſi nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur. Ruſius ſi diuturnam equi ſanitatem deſideras, ita quod gallæ, ſuperoſſa, ſpinellæ, ierdæ, ſpauani, curbæ & furinæ (affectus ſunt quos equi præ nimio labore incurrere ſolent,) nunquam ipſum infeſtent, & maiore fiducia eum fatigare auſis, curari vult, vt à perito eius artis homine equus decoquatur (aduratur) in locis, vbi vitia iſta oriri ſolent. Si coquantur equi (inquit) cum ſunt bimi vel trimi, vel antequam ſeparentur de armentis, ſtatim cum iumentis per paſcua liberè dimitti debent, non adhibitis alijs medicamentis: ſic melius curabuntur, & pulchriores apparebunt cocturæ: (vſtiones) Ros enim ignem, admiſtionem & pruritum mirabiliter remouere & cocturas curare poteſt. Sciendum eſt etiam quod cauterium eodem in ſtatu, in quo inuenerit equum conſeruat: quamobrem ſi equus alicui ex prædictis vitijs obnoxius ſit, non debet ignis remedium adhiberi quouſq; dolor ceſſauerit. Abſyrtus tradit feliciùs adhiberi cauteria vere vel æſtate, Ruſius addit etiam luna decreſcente potius quàm creſſente. Idem equum timidum & pigrum vri iubet in flanco in modum rotæ, fierique cruces & punctos in eis: ſimiliter & in renibus & quatuor pulſibus, & panicum edendum obijci & in loco calido diligenter cuſtodiri. Conſulunt autem hippiatri cauteria in diuerſis morbis, comitiali, ſtropho, dyſenteria, orthopnœa, hydrope, abſceſſibus morbi farciminoſi, malandrijs, id eſt, vulneribus ceruicis, coriagine & radio fracto. Tandem tumentibus teſticulis ſi alia remedia & ſanguinis miſſio non iuuant, Hierocles adhiberi tradit; ſed curandum eſſe, ne teſtes attingantur cauterio. De cauterijs adhibendis in febri, opiſthotono, nephritide & ijs quæ paraprismata vocant iuxta poplites, &c. & de cauteriorum vſtionibus ſanandis conſulenda hippiatrica cap. 97. vbi etiam particulares aliquot compoſitiones medicaminum cauſticorum ex calce, chalcitide &c. præſcribuntur, vt & apud Veget. lib. 4. cap. 14. Apud quem capite vltimo etiam inuenies medicamentum cauſticum ad dolores neruorum.

Cauterij vtilitas. F

Cauteria quæ meliora G

Cauterij vtilitas. H

COGNO-

A COGNOMINATA. DE-nominata.

GRAECI (inquit Gesnerus) compositis deductisque ab equo nominibus propria hominum nomina formare plurimùm delectati sunt, & plurimùm hac in parte luxuriati. Existimabant enim nescio quid dignitatis equestis nobilitatisque equi vocabulo conferri. Hinc est quòd in Aristophanis Nebulis legimus, Strepsiadem cum vxore de nomine filio imponendo contendisse: & cùm illa Xantippum aut Charippidem vocari vellet: Strepsiades verò aui sui nomine Pheidonidem, conuuniße tandem, vt veluti coniunctis nominibus Pheidippides nominaretur. Istiusmodi autem ab equo composita vocabula sunt præter virorum & mulierum, propria etiam B populorum & locorum, quorum omnium historias si hîc adijcerem, nimius sanè & intempestiuus labor foret: quamobrem ipsa solum modò nomina recensebo, vt inde etiam clarum euadat, quod dicebamus in operis exordio, equum præ ceteris omnibus quadrupedibus in honore fuisse apud priscos Gręcos. Suam autem ab equo denominationem cognominationemq; istiusmodi nomina accepêre vel in principio, vel in medio: Enamerabo primùm ea quorum initium est ἵππος, vel equus, mox quadrupeda annexurus, auesque & pisces, insecta, crustata, plantas & artificialia, quæ similiter hinc denominata sunt. Hippalcus (ἵππαλκος) filius Pelopis, sic dictus, vt conijcio, quasi equo malum propellens, vel alicui opem ferens, vel equorum medicus, nisi deriuare malimus ἀπὸ τῆς ἅλος, quasi ἱππαλικὸν, id est equum marinum dicamus, quo modo alius quispiam apud Q. Calabrum vocatur Hippalmus (ἱππάλμος) ἀπὸ τῆς ἅλμης, id est à salsugine. Hipparchus, ἵππαρχος, quo nomine plures apud Suidam recensentur, quasi equitum magister: eiusdem ferè significationis Hipparchides. Ιππαρχὸς aliàs exponitur ab Hesychio & Suida, ὁ τῶν νέων ἐπιμελητὴς παρὰ Λάκωνες. Id est, iuuenum curam habens secundum Lacones. *Hipparchi tabula*: quoniam apud Syracusanos Hipparchi scripta in tabulis nomina illorum qui aliquid deliquissent, notabant, vt apud Suidam legimus: ex quo etiam mancus Hesychij C locus restitui potest. Vsus prouerbij erit, (inquit adagiorum author) quoties haud impune futurum, si quid peccetur, significabimus, sed non bene ἱππάρχων in plurali numero scribit, & hipparchorum tabulam vertit, cùm Suidas & Hesychius in genitiuo singulari habeant, & imprudenter ἀτακτέντων transfert, qui ordinem deseruissent, quasi λιποτακτέντων legisset, mox tamen ex Hesychio reddit optimè, qui indecorè aliquid fecissent: Sed & Hesychio falsò attribuit, Lacedæmoniorum hipparchum delinquentium nomina in tabula scribere solitum: nihil aliud enim de Laconum hipparcho Hesychius scribit, quàm quod iuuenibus præfectus fuerit. Locus eius mutilus; ἱππάρχȣ πίναξ, ἔνιοι ἱππάρχαι ἐν πίναξι, ex Suida sic restituendus: Ἱππάρχȣ πίναξ. ἐπὶ παρὰ Συρακȣσίοις οἱ ἱππάρχοι ἐν πίναξι. Hinc ἱππαρχία præfectura & quasi magisterium equitum, vnde & verbum ἱππαρχεῖν hoc magistratu fungi, & verbale ἱππαρχικὸς qui hipparchi munere bene fungitur. Hippasus, quasi equitans, nam & ἱππασία est equitatio, ipsa equitandi actio. Hippias, cuius nominis plures enumerat Suidas, quasi equestris. Hippocles quasi celebrator equorum, nisi malimus interpretari laudatorem siue encomiasten magnum. Hippiothon (ἱππιόθων) qui equorum curam habet, vel contrà. Fuisse enim aiunt D Cerenonis filium, ex Neptuno conceptum, & clam expositum, & ab equa enutritum. Hippωn, quasi equilis præses, nam ἱππὼν equile est. Hippos, id est equus, cognomen Hermogenis Lycij nobilissimi cursoris apud Pausaniam in Eliacis. Hippobotus, ab equis enutritus. Hippocoon. Hippocrates, equis imperans, vel equis vincens, vel fortè victor magnus & strenuus. Hippodamus, equorum domitor, equorum domandorum peritus, vnde quidam huius nominis (fuêre enim plures) ab Homero πλήξιππος cognominatur, hoc est equestris & bellicosus. Hippodorus, equos donans, vt & Hippodotes. Hippodromus, qui equo cursitat. Hippolytus, ab equo solutus. Hippolochus, quasi ex equestri turma, vel fortè equis insidias struens. Hippomachus, ex equo pugnans. Hippomedon equis imperans. Hippomenes, apud equos manens. Hic filiam suam vitiatam, equo famelico dedit deuorandum, vt inter alios annotauit Ouidius his verbis:

Solaque Limone pœnam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.

Hipponax, ἱππώναξ, equis dominans. Hipponicus equos vel equis vincens. Hipponus, ἱππόνȣς, ma-

Cur Græcis nomina propria ab equis.
Pheieippides cur dictus.
Hippalcus.
Hipparchus
Hippasus.
Hippias.
Hippocles.
Hippon.
Hippos.
Hippobotus
Hippocrates.
Hippodamus.
Hippodorus
Hippodromus.
Hippolytus
Hippolochus.
Hippomachus.
Hippomenes.
In Ibin.
Hipponax.
Hipponicus
Hipponus.

Hippostratus. *Hipparchia* *Hippe.* *Lib. 13.*

νως, magnanimus vt ἱππογνώμων. Hippophaatus, equo celebris. Hippostratus equo militans. Hippotades Hippotis filius. Hippothoon, ἱπποθόων, equo velox: cum quo eiusdem puto significationis, Hippothous. Hipparchia mulier equorum magistra. Hippe, quasi equa, nomen meretricis, apud Athenæum, quæ Theodotum quendam fœno præfectum regis Ptolomæi amatorem habuit: & cùm in comessatione aliquando apud regem vinum copiosiùs infundi peteret, vehementer enim sitire se: meritò, inquit rex: plurimum enim fœni deuorasti: Argutè quidem, cùm & ipsa Hippe id est, equa vocaretur, & Theodoti, cui commissum erat fœnum, opes consumpsisset. Fuère & aliæ eiusdem nominis mulieres. Hippia, equestris. Hippo quædam ex Fuluio quodam & equa nata. Est & dea eiusdem nominis quam & Hipponam, ἱππώνην, dictam fuisse memorabimus, ita fortassis ab emendis equis nuncupata. Hippodamia, Vide Hippodamus, Hippolyte, Hippolytus. Hippa vrbs à Roboam Salamonis filio condita, vt Iosephus scribit, eadem fortè cum Hippo Palestinæ vrbe: ita dicta fortè quod in ea potissimùm equi regij alerentur; maximum enim equorum numerum alebat Salamon, vt in operis exordio dictum est. Hipparenum similiter dictum videtur, oppidum Mesopotamiæ, & ibi enim equorum est copia. Perrhæbiæ verò vrbs hippia quasi equestris dicta videtur, quòd optimos præberet equites, vel equos, quo modo & Argos teste Varrone ἵππιον cognominatum est, vt suo loco etiam dictum est. Hippades portæ quædam dicebantur Athenis, fortè quòd per eas equi ingrederentur. Hipparis fluuius per mediam Camerinam fluens, cuius aquæ vna pars dulcis, altera salsa, item & Hippus Moscorum fluuius à celeritate, ni fallor, dicti. Cur verò generosus quidam ager in Cô insula Hippus dicatur, vnde hippocoum vinum, non satis capio, cùm agri ab equis expediti, vino generoso producendo sint inepti: sed ab equorum vel copia, vel pascuo hippum montem Bithymiæ vocatum rectiùs conijciemus, sicuti & Hippum Siciliæ vrbem, & Eretriæ insulam, & Hippuacram, id est, equi promontorium, Libyæ vrbem apud Stephanum. Hippucome vicus Lyciæ, sic dictus teste Stephano, ab equo viatorum quorundam illic mortuo. De loco Athenis dicto ἵππυ καὶ κόρης dictum est aliàs: vti & de Colono hippio, cum quo ἱππιολόφος, quod nudum nomen apud Suidam legitur, idem videtur, cùm λόφος & κώλωνος synonyma videantur; apparet enim nihil aliud significare quàm Atticum illum collem. Hippo vel Hippon, ἱππών, duplex est in Africa, vnus regius cognominatus: alter diarrhytus, quòd palustri solo madeat. Vtrumque à Græcis equitibus conditum fuisse Solinus author est. Sunt & aliæ vrbes eiusdem nominis. Regio quæ sub Caspijs portis in humili & concauo solo iacet, & Armenia, eximiè hippoboti id est equis pascendis aptæ sunt: vocatur autem & pratum quoddam (inquit Strabo) hippoboton, per quod iter faciunt, qui ex Persia & Babylone in Caspias portas proficiscuntur. Argos Achaicum similiter hippobotum dictum fuisse suprà monuimus. Hippocrene, ἵππυ κρήνη, fons in Helicone à Pegaso equo dictus, qui sitiens vngula terram percussit, vnde fons emicuit. Cùm Bellerophon Argis sitijsset (inquit Varinus) terra icta pede Pegasi, fontem emisit, qui inde fons equi vel Pegaseus dictus est (Πηγασία κρήνη.) Persius eum fontem caballinum dixit, ex quo qui hausissent, protinus furore afflati, poëtæ fieri credebantur. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, ab Hippodamo Milesio qui Piræum struxit, dictum. Hippodromus locus Alexandriæ vrbis, vt in eius descriptione Strabo refert: significat autem quemuis locum, equorum spectaculis & cursibus aptum, vt dicetur suo loco: vt & de Hippomolgis, & hippophagis. Hippopodes Scythiæ quoque in Asia populi supra Tauricam Chersonesum iuxta Alanos. Solinus in Oceano Scythico habitare scribit, & humanam vsque ad vestigium formam obtinere, sed in equinos pedes desinere, & Plinius in eiusdem maris insulis. Nunc de proprijs nominibus dicemus, quæ denominationem suam habent ab equo (ἵππυ) in fine ferè vocabuli. Inter quæ Agrippa quibusdam numerandus videri queat: sed ab ægro partu dictus est. Alcippus idem videtur significare, quod Hippalcus, Anaxippus, quod Hipponax, cum sit ἄναξ & ὤναξ idem, nimirum rex, dominus. Anthippus, Flos equorum, quasi florem equorum, siue eximios equos nutriens. Archippus, princeps equorum. Argyrippus equos habens argenteos: Callippus, equos pulchros: Charippus, equis gaudens: Chrysippus, cui equi sunt aurei: Cirrhippus ab equis & cirrho giluoue colore dictus, vt Cælius credit. Cratippus, victor equorum: Cronippus Gesnero videtur nomen proprium, sed Suidas & Varinus exponunt μέγαν λῆρον, id est magnas nugas, vt & Cælius; ego verò (inquit) potius magnum nugatorem dixerim. Hippos in compositione auget (vt mox in enumerandis herbis patebit,) Cronia verò id est Saturnia, obsoleta & nugalia dicuntur: hinc & composita vox inuersa ἱπποκρόνια. Ego sic rectè vocari posse putem, qui, vt senes diliri ferè solent, obsoleta & antiquas nugas nugatur. Damasippus idem cum Hippodamo, equorum domitor. Dioxippus, διώξιππος, equos vrgens, videlicet ad cursum, est & Martis epitheton. Ephippus, equo insidens, qui equo vehitur, Xenophonti est miles eques, & à Synesio opponitur τῷ πεζῷ, id est, pedestri. Euripus bonos

Marginalia: Hippia. Hippo. Hippa. Lib. 8. c. 10. Hipparenus. Hippades. Hipparis. Hippus. Hippo. Hippobotus. Hippocrene. Fons caballinus. Hippodromus. Lib. 17. Hippopodes. Agrippa. Alcippus. Cronippus.

E F G H

bonos seu præstantes equos habens. Glaucippus equos habens cæsios. Gylippus fortè qui equos habet fortes, magnanimosve, nam γύλιον, vt Etymologus annotauit, atque etiam Hesychius, significat etiam leonem, atque adeo ipsum Herculem. Hermippus, equos habens Mercurij, vel à Mercurio acceptos, nisi malimus interpretari, qui equos habet hermaphroditos, quales Neronem habuisse diximus. Lahippus optimos aut pulcherrimos equos habens: λᾶ enim licet per se nihil significet, in compositione tamen, vehementiorem significationem reddit, eorum quibus est præfixum. Leucippus, cui equi albi sunt: vt Melanippus cui nigri, Lysippus cui soluti. Menippus cui sunt ad pugnam proni, animosi, cum sit μένος Aristoteli in Ethicis idem quod θύμος, nisi deducamus à verbo μένω, quod est maneo, vt Menippus sit, qui sic equorum sit studiosus, vt in stabulis ferè maneat, vt de hippomene diximus: Idem.n. videtur. Nothippus qui equos habet spurios. Nicippus, equos habens victores, seu qui equis vincit. Phænippus, qui equos habet spendidos. Philippus equorum amans, equorum studiosus, vel qui agitandis equis delectatur, item qui studiosus est curulis certaminis: interdum etiam φίλιππος est bellicosus, vt φίλιππος λαὸς apud Euripidem. Sic Thraces à tragicis appellari φίλιππυς tradit Eustathius. Scribit enim Thracas ab Homero dici ἱπποπόλυς, tanquam ἱππικὺς & μαχίμυς id est equestres & pugnaces siue bellicosos; eosque in tragædia φίλιππυς vocari. Accipitur tamen etiam in malam partem, nam Hesychius Philippos etiam mœchos interpretatur. Philippides & Philippion, idem ferè sonant, quod Philippus. Philippicum equestris pugnæ studiosum interpretari liceat. Posidippus, ποσείδιππος, quasi equos habens Neptuni, aut à Neptuno acceptos. Samippus, forte cui equi sunt Samij. Stratippus, equos habens militares, pugnaces, vel fortè ex equo militiam exercens. Telesippus fortè vltimos equos habens, per antiphrasin, quasi primos. Zeuxippus, equos habens iunctos. Xantippus, equos possidens flauos siue rufos: Aenippe cui equi sunt horribiles, ni fallor, nisi deriuandum nomen ab αἶνος siue αἶνε, id est laus, quasi equos habens laudabiles. Alcippe eiusdem originis cum Alcippo: de quo suprà, vt Archippe cum Archippo, Aristippe cum Aristippo, Chrysippe cum Chrysippo. Cydippe à κῦδος fortè id est gloria, quasi gloria dignos habens equos, cùm sit κῦδος conuitium. Euexippe cuius equi sunt bene habiti, id est pingues, & minimè strigosi. Euripp e forte quasi velocissimos habens equos, velocissimus enim eurus. Leucippe, vide Leucippus, Lysippe in Lysippo, Xantippe in Xantippo, Zeuxippe in Zeuxippo. Aganippe Bœotiæ fons sic dictus videtur à placidis & mansuetis equis. Argippæi Scythiæ populi, quos scribit Herodotus ab ipso natali caluos esse, mares pariter & fœminas, sacrosque dici esse & arma nulla possidere, an huc pertineant, exploratum non habeo. Argyrippa ciuitas in Apulia, olim Argyrippus dicta, à qua Argyrippeni dicuntur, Vide Stephanum, qui & hippion Argos à Diomede cognominatum tradit, vnde ab equis ei nomen esse constat, & non probãdi sunt, qui per π. simplex scribunt; neque qui secundam per iôta, vt apud Plinium legitur. Dauniorum (inquit) oppidum Harpi, aliquando Argos Hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum. Centhippe, Κενθίππη, locus Argiuæ regionis, dictus quod Bellerophontes in eo primùm stimularit equum Pegasum, vt tradit Varinus. Φιλιππήσιοι, forte Philippenses ad quos D. Pauli extat epistola, in prima Macedoniæ parte, Colonia oriunda ab vrbe Philippis, dicta à Philippo conditore, vt nonnullis placet, quæ ciuitas est Thraciæ à Philippo Macedonum rege quoque structa, vt Stephanus ait. Eurippe vicus Lariæ, ab equorum fortè velocitate dictus. Πάριππον, locus est Athenis, vt Varinus & Suidas annotant; sic dictus quasi παρ' ἵππων, id est ad equos. Locus erat, in quo virgo equo deuoranda data est, vt aliàs annotatum est. Atque hæc breuiter de proprijs hominum locorumq; nominibus, quibus quædam addemus cognomina, priusquam de cæteris quæ super sunt, denominatis agamus. C. Tiberius qui Augusto successit, per iocum dicebatur Callippides, quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensura progredi, prouerbialiter à Græcis scriptum est. Nam & Tiberius, etsi prouincias & exercitum reuisurum se sæpe diceret, & propè quotannis profectionem præpararet, vehiculis comprænsis, commeatibus per municipia & colonias dispositis, ad extremum vota pro itu & reditu suscipi passus, in vrbe tamen se continebat, vt Suetonius asserit. Dicebantur autem olim (inquit author adagiorum) prouerbio Callippides, qui in moliendis negocijs, cùm multa se facturum minaretur, nihil tamen conficeret; aut quemadmodum ait Terentius, qui sedulò mouens, sese nihil promoueret. M. Tullius: *Varro mihi denunciauerat magnam sanè & grauem προσφώνησιν. Biennium præterijt, cùm ille Callipides assiduo cursu nullum cubitum processerit.* Aristophanes Tisamenophænippos cognominat homines improbioris vitæ & libidine turpes, quoniam Phænippus quidam fuerit turpis & libidinosæ vitæ homo, Tisamenus verò peregrinus & mastigias. Glaucus Taraxippus quasi equos terrens, in Isthmo habitauit, & ab equis interemptus fuit. Et eodem siue nomine, siue cognomine nuncupatur herôum Myrtilo à Pelope structũ, in quo & rem diuinã illi obierat, vt perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio est, quòd in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomai equis terror, Quidam inibi infossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione

Hermippus. *Lahippus.* *Menippus.* *Philippus.* *Poseidippus* *Cydippe.* *Aganippe.* *Argyrippa.* *Eurippe.* *Callipides.* *Lib. 13. ad Attic.* *In Acharnens.* *Tisamenophænippi.* *Taraxippus*

O 2 tradita

tradita Thebano, occulta fuisse aiunt; quibus non Oenomai modò exterriti sint, verùm exterreantur omnes illac transeuntes equi. Fuisse verò magicæ peritum Amphiona putant Ægyptij: propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis vltas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt: sed de hoc Taraxippo aliàs etiam ex Pausania diximus. Augeas dicit duodecimam boum suorum partem esse ταραξίπποιο παρ' ἔρον. Cleon in Equitibus Aristophanis ταραξιππόστρατος cognominatur, quòd ordinem equestrem perturbaret. Hermogenis Lycij nobilissimi cursoris Hippos cognominati mentio fit in secundo Eliacorum Pausaniæ. Vicit octies sub tribus Olympiadibus. Apparet autem equi cognomento cohonestatum fuisse propter cursus pernicitatem. Castor quòd domitor celebraretur equorum, Horatio quoque equus vocatur:

Musa dedit fidibus diuos puerosque deorum
Et pugilem victorem & equum certamine primum
Et iuuenem curas & libera vina referre.

Hippocrenides Musæ cur dicantur, paullò antè dictum est. Hippodamia (ἱπποδάμεια) cognomen etiam est Veneris, vt Hesychius monet, Heurippa verò Dianæ, vt Cælius. Pelops ab Homero πλήξιππος, id est equos verberans, aut bellicosus cognominatur, quòd occiso Myrtylo auriga suo, ipse currum regere cœperit. Hectorem verò sæpenumero ἱππόδαμον, id est equorum domitorem vocat, Agamemnonem item & alios: & Nestor ἱππηλάτης ei vocatur, vt equorum moderationem apprimè calluisse indicaret eum. Scholiastes Homeri in secundum Iliados hippoten Nestorem exponit exulem, & hanc historiam affert. Hercules cùm occiso Iphito expiari a Neleo non impetrasset, Pylum obsedit; & propter Nelei filiorum imprudentiam magnis subinde malis vrbem afficiebat. Quæ quidem quam diu viueret Periclymenus, Nelei filius, difficilis expugnatu erat: quòd is amphibius (vitæ mutabilis) esset. Sed tandem in apiculam mutatus, cùm Herculis currui insideret, prodente Minerua, ab Hercule interemptus est. Tunc igitur Pylo vastata, & vndecim eius fratribus occisis, Nestor qui in Gerenis alebatur, solus remansit, Gerenius inde cognominatus. Amazones vocat Orpheus δαμνίππους, quasi ἱπποδάμους. Ἱππομανὴς qui insano equorum amore flagrat, qui ad insaniam vsque equis delectatur, vel qui supra modum equis studet. Scholiastes Sophoclis ad hæc verba, μεγάλοι θόρυβοι κατέχουσ' ἡμᾶς ἐπὶ δυσκλείᾳ, σὲ τὸν ἱππομανῆ λειμῶν' ἐπιβάντ' ὀλέσαι Δαναῶν βοτά, quidam (inquit) ἱππομανῆ retulerunt ad Aiacem, vt sit μεγάλως μαινόμενος. Alij verò scribunt, chorum non credidisse Aiacem furere, ideoque exposuisse τὸν ἵπποις μαινόμενος. Quod improbantes alij (quippe qui dicerent insulares non ἱππομανεῖν, nec insulas ἱππηλάτους εἶναι,) ad pratum retulerunt, vt ἱππομανὴς λειμὼν hîc intelligatur ὁ εὐανθὴς, ἐφ' ὃν οἱ ἵπποι μαίνονται: vel ὁ ἄγαν μεμηνὼς καὶ ἀνθῶν καὶ ἐνυβρίζων τῇ χλόῃ. Hæc ille. Mihi placeret, vt referatur ad Aiacem, cùm sit etiam ἱππομανὴς, qui equino more libidinis extimulatur furijs: non quòd ita extimulatus fuerit Aiax, sed vt maximus eius furor indicetur. Patroclus Homero vocatur ἱππόκελευθος, id est, vt Eustathius exponit, equester, alijs est equis viam faciens, quod magis placet, apparet enim indicare velle poëtam hoc siue epitheto, siue cognomine Patrocli currum equosque Troianis terrori fuisse, venientique viam ab ijs factam. Locupletiores apud Chalcidentes vocabantur ἱπποβάται, quales Atheniensibus ferè dicebantur ἱπποτρόφοντες quasi equorum altores: ijdem à Plutarcho vocantur ἱπποβόται: ἱππόβοτος verò etiam est, equos alens, sed ad loca potius equis alendis apta, quàm ad homines vsurpatur. Sic Argos ἱππόβοτον vocari Homero non semel dictum, ab equorum qui ibi alebantur copia. Eidem Ithaca magis probatur αἰγίβοτος, id est capris pascendis apta, quàm si esset ἱππόβοτος. Ἱπποβουκόλος autem idem cùm ἱπποβάτης, nimirum equorum pastor, quanquàm impropriè hîc βουκόλος accipitur, sicut etiam quum βουκολεῖν ἵππους aliquis dicitur pro simpliciter pascere equos, cùm sit βουκολεῖν propriè boues pascere. Henricus Stephanus ἱπποβουκόλους generaliùs exponi posse putat armentarios, qui & equos & boues pascerent. Ἱππόνομος idem qui ἱππόβοτης. Idem Homerus galeam cognominat ἱπποδάσειαν, κόρυθος λάβεν ἱπποδασείης, interpres vertit, de galea apprehendit equina. Crista enim galeæ fiebat ex equinis setis, vt suo loco ostendetur: vnde eidem equites eleganter etiam ἱπποκορυσταὶ nuncupantur: noui tamen Eusthatio hanc expositionem improbari; & ἱπποκορυστὰς exponere bellatores equestres, vt ἱπποκορυστὴς sit idem quod ἱππιοχάρμης, qui armato equo pugnam init; vel qui equis gaudet, cæterùm hoc non prohibet, quo minus apud poëtam ἱπποκορυσταὶ dici possint, qui setis equinis galeam habent exornatam, nam qui tali se induerint, bellicosos se equites esse profitentur; quamobrem talem tribuit bellicosissimis. Hinc apud eundem ἱππόκομοι πήληκες, ἱππόκομοι κόρυθες, ἱππόκομοι τρυφάλειαι, necnon ἵππουρις τρυφάλεια, ἵππουρις κυνέη, & λόφος ἱππιοχαίτης, id est galeæ ex equinis constantes setis: vel galea siue potius crista equina; Qui verò equis ad pugnam vtitur, siue bellicosus est: Item qui circa equos versatur, & qui eos alit, ἱπποπόλος quoque voca-

Margin notes: *Pelops. Iliad. β.* — *Hector.* — *Nestor.* — *Hippomanes. In Aiace.* — *Patroclus. Iliad. π.* — *Hippobatæ.* — *Iliad. γ.*

A vocatur. Apud Homerum ἱπποπόλων Θρηκῶν reddunt equeſtrium aut bellicoſarum. Ἱππεραςὴς, idem quidem quod φίλιππος, id eſt equorum amator, aut ſtudioſus, ſed plerumque in malam partem accipitur pro ἱππομανὴς: vt & ἵππερος pro ἱππομανία. Ariſtophanes hoc vitium ad icterum corporis morbum tranſtulit: ἀλλὰ ἵππερόν με κατέχεεν τῶν χρημάτων, Strepſiades conquerens de filio ſumptuoſo circa equos. Alludit autem ad naturam icteri etiam in verbo κατέχεε. nam ictericorum oculi bile perfunduntur, vt Scholia monent, quæ ἵππερον, ἱππικὸν ἐρῶτα καὶ νόσον ἱππικὴν interpretantur. Apud Heſychium & Varinum deprauatè pro ἵππερος legitur ἵπαρος, ἵππαρος, ἱππάερος. In Suidæ lexico ἵππερος etiam adiectiuè exponitur ὁ περὶ τοὺς ἵππους τὸν ἔρωτα ἔχων. Ἱππαςὴς quidem idem eſt quod ἱππηλάτης, eques, equitator, qui equo vehitur, ſed dicitur interdum etiam de equo, vt oſtendit Xenophon in libro de re equeſtri his verbis: καὶ οἱ θεώμενοι τὸν ἵππον τοιοῦτον, ἀποκαλοῦσιν ἐλευθέριόν τε καὶ ἐθελουργὸν καὶ ἱππαςὴν, καὶ θυμοειδῆ, καὶ σοβαρὸν, talem equum appellant liberalem & voluntarium & equitatorem & ferocem & ſuperbum. Ita & pro ἱππάζω ſiue ἱππάζομαι, quod eſt equito, equo feror, ipſe quoque equus aliquando dicitur ἱππάζεσθαι, paſſiuè pro agitari. Sunt qui ἱππάζεσθαι exponunt, ἐπὶ ἑνὸς ἵππου ὀχεῖσθαι, id eſt, ἐπὶ κέλητος, id eſt vehi vnico equo & ſingulari ad differentiam ὁμίππων. Hinc

B & ἱππασθεὶς, id eſt equitandi artem edoctus. Eſt & ἱππεὺς eques, & ἱππεύω eques ſum, ſiue equito, ſed & hoc quoque verbum de equo dicitur, vt & equito ad Latinos: à quo ἵππευμα, equitatio, iter quod ab equite conficitur, & ἵππευσις, & ἱππεία, equitatio, iter quod ab equite conficitur, & ἵππευσις, & ἱππεία, equitatio. Eſt verò ἱππεὺς etiam exul. Ab ἱππεύω compoſita ſunt ἀντιππεύω, ἀφιππεύω, ἐνιππεύω, καθιππεύω, παριππεύω, προσιππεύω. Ἀντιππεύω id eſt aduerſus equito, nimirum aliquem, nam ἀντιππεύειν ἀλλήλοις dicuntur à Xenophonte duo equites inter ſe contendentes, vt Budæus annotauit. Ἀφιππεύω, abequito, equitans recedo vel fugio, ex vno loco in alium me recipio equitando, vel equo me proripio. Ἀφιππεία tamen quanquam hinc oriatur, eſt equitandi imperitia, vt idem Budæus ait; ſed Henricus Stephanus tunc ſcribendum arbitratur ἀφιππία. Ἐνιππεύω eſt inequito. κατιππεύω perequito, equitando decurro, παριππεύω obequito, præterequito. προσιππεύω, adequito, iuxta equito. Ἱππήλατος, per quem equi agitantur aut agitari poſſunt. Vtitur hac voce Homerus, poſtquam dixiſſet Ithacam eſſe αἰγίβοτον καὶ μᾶλλον ἐπήρατον ἱπποβότοιο, ſubiungit, οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ' εὐλείμων, nec enim vlla inſula calcatur ab equis, ſiue nec enim per vllam inſulam agitantur equi, id eſt, nulli aut rari in inſulis equi ſunt. Idem eſt ἱππηλάσιος, ſed ἱππηλασία agitatio equorum, paſſi- *Odyſſ. δ.*

C næ ſignificationis. Ἱπποσύνος, equeſter. Αἴθριππος velox eſt Suidæ. Ἅμιππος diuerſas & ferè contrarias habet ſignificationes. Eſt enim in primis, qui ſimul cum equis eſt, ſiue equis adiunctus, vt ἅμιππος βορέας apud Sophoclem. Item ἅμιπποι apud Thucidinem vocantur pedites equitibus adiuncti, vbi tamen in quibuſdam codicibus ἄνιπποι ſcribitur. Ἅμιπποι, vt Euſtathius ex Pauſania tradit, dicuntur etiam ipſi equi copulati ſine rheda, ἵπποι ἐξευγμένοι χωρὶς δίφρου: ita nominati (ſicut ibidem ex Pauſania addit) quoniam ἐπὶ δύο κέλητας ἀνέβαινον, ὁ μὲν ἡνιοχῶν, ὁ δὲ ὁπλίτης. ἀπὸ τοίνυν τοῦ ἅμα ἀμφοτέρους καθέζεσθαι εἰ καὶ ἰδίᾳ ἑκατέρους, ἅμιπποι οἱ τοιοῦτοι ἐλέγοντο. Vbi tamen ἅμιπποι poſterius ad ipſos equites refertur, atque ἅμιπποι dicuntur ad differentiam τῶν κελητιζόντων, & μονίππων, equites deſultores: de quibus Homerus dicit, θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον, qui ex binis equis quos agitant, alternatim ex altero in altrum inſiliebant. Si verò de ipſis equis dicatur, ἅμιπποι ſunt deſultorij equi. Philochorus ἁμίππους etiam & προδρόμους; at Iſæus τοὺς σὺν ἵπποις στρατευομένους vocauit. Nos plura de hac voce, ſicuti & de ἄμφιππος dicemus aliàs, vbi de pugnandi ex equo diuerſitate agemus. Ἄνιππος equo carens, vel equo non inſidens: Herodotus de Maſſagetis: ἱππόται εἰσὶ, καὶ ἄνιπποι, quaſi dicat, interdum præliantur ex equis, interdum verò abſq; equis, *Lib. 5.* *Hamippi qui.* *Anippus.* *Lib. 1.*

D vel equis carent in prælio: quamobrem in Polluce, vbi ἄνιπποι ijdem ſunt qui ἄμφιπποι, pro ἄνιπποι legendum ἅμιπποι. Ἄφιππος equitandi imperitus, aut artis equeſtris. Notandum autem in hac voce præpoſitionem ἀπὸ priuandi vim habere; quare ἄφιππος etiam exponitur, qui equis caret. Dicitur verò etiam de loco qui equis vel potius equitatui ineptus eſt, vt ἄφιππος χώρα, ἄφιππος καὶ τραχεῖα ὁδὸς, id eſt regio equitatui non apta: via aſpera & equis in idonea. Hinc ἀφιππία equitandi aut equeſtris artis imperitia. Εὔιππος bonus ſeu præſtantes equos habens, vt in proprijs dictum eſt. Dicitur verò etiam de alijs rebus, vt εὔιππος χώρα. Interdumque εὔιππος eſt, qui equitandi bene peritus eſt, vel equitatu præſtat. Ἔφιππος qui equo inſidet: priuatim tamen eſt eques miles Xenophonti, vt dictum eſt antè. Dicitur verò & ἀνδριὰς ἔφιππος à Plutarcho ſtatua equeſtris, & alicubi εἰκὼν ἔφιππος, à Philone βίος ἔφιππος, à Platone δρόμος. Scribitur & ἐφίππειος per ei. At ἐφίππιον ſubſtantiuè Suidæ eſt certamen equeſtre, ἀγώνισμα ἐφ' ἵππων τρεχόντων: niſi fortè (inquit Henricus Stephanus,) ἀγώνισμα cum ἐφίππιον iungi debet. Aliàs ἐφίππιον idem eſt quod ephippiũ Latinis, nimirum ſtratum ſiue ſella equi. Scribitur verò & ἐφίππειον cum ει, habeturq; vtraq; ſcriptura apud Xenophontem libro de arte equeſtri, vt idem Henricus citat, ſed fortaſſis mendosè, *Aphippus.* *In Publicola* *In Fabio.*

nam ἐφίππειον quidem ſella eſt equi, ἐφίππιον verò equitum certamen. Μόνιππος, qui vnico equo vtitur, qui vnico equo curſu contendit, ὁ ἐπὶ ἑνὸς ἵππου ἀγωνιζόμενος δρόμῳ, vt ex Pauſania tradit Euſtathius, dicens ſimilem eſſe κελητίζοντι. Dicitur autem ad differentiam τῶν ἁμιππῶν. Sed hoc modo μόνιπποι etiam ſunt equi ſinguli: qui iuncti non ſunt, vt conſtat ex hoc Xenophontis: καὶ τοὺς μὲν μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δὲ ἐπὶ τοῖς ἅρμασι παραπλευριδίοις ἐξωπλιζον, id eſt, vt Budæus interpretatur, equos equitum ad differentiam eorum qui currui iuncti ſunt. Πάριππος aſſectans equum, aſſectator equi, vt ex Cretenſibus canibus, teſte Polluce, alij ſunt διάπονοι, alij πάριπποι, qui videlicet vnà cum equis currunt, ita vt nec eos præcedant, nec ab ijs à tergo relinquantur. Fera quæ ab equo (ἵππῳ) Hippardium nominata eſt, χαίτην (Theodorus capronas vertit, malim iubam) gerit in ſummis armis: differt (inquit Ariſtoteles) ab hippelapho, quòd barbam vt ille non habet. Hæc ſimiliter, vt Hippelaphus, tenuiſſimo iubæ ordine à capite ad ſummos armos crineſcit. Gerit etiam cornua vtrumque genus, excepta fæmina equiceruini generis: & pedes habet biſulcos. Eſt & ab equi & cerui ſimilitudine hippelaphus dictum quadrupedes, quod num idem cum tragelapho ſit, vt Volaterranus retur, ſuo loco examinabimus. Hippothelas vocatur pullus aſinæ, qui recens equæ ſubijcitur, ac ſi equimulgum dicamus. Hippotigris, quod animal in Antonino Caracalla celebrari ex Dionis Nicæi hiſtoria Cælius tradit, ab equo & tigri nomen, puto, accepit: vt & hippocamelus, cuius mentio eſt apud Auſonium. Hippopotamus, id eſt, equus fluuiatilis, id nominis accepiſſe videtur, quia caput & vocem equi habet. Sciurus vocatur & campſiurus, & hippurus, vt Varinus & Heſychius annotarunt, à caudæ, vt videtur, magnitudine & latitudine: aliàs hippurus apud Ariſtotelem piſcis eſt, quem Gaza equiſelem vertit: quo nomine Plinius hippurin herbam vocat. Vocatur hic piſcis ab Hiceſio ἱππουρεὺς, Dorioni coryphæna. Numenius eius eſſe tradit naturæ, frequenter vt exiliat; quam ob cauſam etiam ἀρνευτὴς nominatur. Hinc fortaſſis & nomen ſortitus eſt, quòd equi inſtar ſubinde exiliat, ἀπὸ τοῦ ὀρούειν καὶ ὁρμᾶν ἵππου δίκην, non à cauda equina. De hippo piſce dixi inter æquiuoca. Ἵππος auis genus Ariſtoteli, pipo, vt Gaza vertit: alibi apud eundem ἵππα legitur, & ſimiliter à Gaza redditur pipo: ἵππα ab Heſychio exponitur ὁ δρυμοκόλαψ, lego δρυοκόλαψ, id eſt, picus Martius: Πιπὼ, Scholijs Lycophronis auis quædem eſt marina, pulchra & elegans: ſed plura de his vocibus conſule lector noſtram ornithologiam. Ἱππόκαμπος ab eodem Heſychio, nec non à Varino exponitur auicula quædam: ego huius nominis auem nullam reperio: hippocampus quidem animalculum eſt marinum, vt modò patebit. Eſt & ἱππάριον eiſdem auis quædam vulpanſeri ſimilis. Hippalectryonem, vt in ſcholijs Ariſtophanis, & apud Varinum & Heſychium legimus, aliqui magnum gallinaceum interpretantur, vt gallinaceo ſimile genus Perſicum ſit: alij gallinaceum in velis ſiue tapetibus Perſicis pingi ſolitum, alij deniq; marinum animal; & licet philoſophi hippalectryonem in rerum natura eſſe negarint, meo tamen tẽpore (inquit Scholiaſtes) quidam in tale animal fortuitò è mari prodiens incidit, & à ſe occiſum cùm paſſim oſtentaſſet, in ſigillo ſuo & clypeo depingi curauit. Æſchylus in ſuis tragædijs hippalectryonem finxit, non animal, ſed inſigne nauis, vt ipſe exponit in Ranis Ariſtophanis. Ἱππόγυπος etiam auis non eſt, ſed ita vocantur, qui magnis vulturibus inuehuntur, ἐπὶ γυπῶν μεγάλων ὀχούμενοι, vt Lucianus in vera hiſtoria tradit, populos eſſe quoſdam ſcribens. Ibidem finguntur etiam ὑππογέρανοι qui magnis gruibus inuehuntur, & ἱππομύρμηκες qui magnis formicis: Sunt tamen formicæ quædam ἱππομύρμηκες dictæ, quas Gaza formicas equites vertit, malim maximas reddi, vt philoſophus à magnitudine ſic appellarit. Scio tamen ab Heſychio etiam ſcriptum eſſe: λέγονται καὶ μύρμηκες ἱππεῖς, id eſt, vocantur & formicæ equites. Muſcæ quædam circa equorum capita obuolare ſolent, & fimo (vt vulgò creditur) equino natæ à Germanis equipetæ vocantur: à quibus haud dubiè differunt, quas Gillius ex Aeliano equiſeles (fortè Græcè legitur hippuros,) vocat, & ſic de ijs ſcribit: *In fluuio nomine Aſtræo, qui inter Beræam & Theſſalonicam fluit, peculiare genus muſcarum eſt, apibus ſimile tum magnitudine, tum bombi ſtrepitu, veſparum colore, equiſeles appellant incolæ: eæ ad ſummam aquam verſantes à piſcibus corripiuntur.* A Coſentinis, vt Thyleſius tradit, non inuenuſtè equus lunæ vocatur ſcarabei genus viride, dorſum habens nota quadam aureola ſic illuſtre, vt Lunæ ſpeciem exiguæ ſuſtinere videatur. Campas equos marinos (nos quoque marinos caballos dicimus) Græci (inquit Varro) à flexu poſteriorum partium hippocampos appellant. Conſule opus noſtrum de exanguibus, vti & de cancris, quos Plinius hippos vocari ait. De Hippice herba, cuius apud Plinium mentio eſt, quid ſentiamus, aliàs aperuimus, vbi de caſeo agebamus equino. Hermolaus Barbarus, in hoc eiuſdem Plinij loco de hypochæri ſeu potiùs hypochœride, quoniam rectus oxytonus eſt, etiam Hippochœrin legit: *Vulgarium in cibo apud Aegyptios herbarum nomina, condrylla, hypochæris, & caucalis, &c.* Sed & apud Theophraſtum hypochœris legitur, vbi à Gaza vertitur porcellio. Multi enim etiam hippogloſſon ſcribunt pro hypogloſſon, cùm tamen neque magnitudo (ἵππος enim auget, vt modò pa-

Marginal notes: Lib. 6. Pæd. — Hippardiũ. — Hippelaphus. — Hippotigris. — Hippocamelus. — Hippopotamus. — Hippurus. — Aues. Pipo. — Hipparion. — Hippalectryon. — Hippogypus. — Formicæ equites. — Lib. 8. Hiſt. anim. c. 28. — Equiſeles muſcæ. — Equus lunæ. — Lib. 25. c. 9. — Li. 21. c. 15. — Hippochæris.

E F G H

A dò patebit, & ex superioribus etiam patet,) neque aliud ad eum pertinens tribuatur: cumque si ὑπόγλωσσον scribimus, Galenus nos nominis rationem doceat, dictum sic inquiens, quoniam summis corymbis subnascantur quædam lingulis similia. In Hippophæsto & hippophaë, vtro potiùs modo scribendum sit, non satis constat. Apud Dioscoridem quidem hippophaës alijs nominibus hippophyes, hippophanes & hippion vocari legimus, quæ omnia ab equo ducta sunt vocabula. Hippophæstum quoque alijs hippophaës vocari scribit, & Plinius de vtroque loquens; *Debent* (inquit) *accommodata esse equorum naturæ, neque alijs ex causis nomen accepisse: quippe quædam animalium remedijs nascuntur, &c.* Veruntamen Marcellus Virgilius: nihil nos mouet (inquit) authoritas Plinij: nihil enim constituit dicens: *Debent equorum accommodata esse naturæ, &c.* Nos nihil aliud hippon in his vocibus compositis, quàm magnitudinem, & in eo genere grandius significari credimus. Hæc ille. Atqui hippophaës non grandem esse herbam, sed ἐπίγειον & χαμαίκαυλον Theophrastus docet, inquit Gesnerus. Hippoglosson verò Dioscoridi idem, quod antirrhinon. Est & lauri Alexandrinæ idem cognomentum. Hippomanes quæ sit, supra indicauimus, cùm de pullio loqueremur, est item hippomanes idem quod apocynum apud Dioscoridem, & inter capparis nomenclaturas apud eundem. Hipporizon in Hippiatricis Græcis nominatum B miscetur alijs quibusdam ad clysterem vteri equæ, promouendæ conceptionis causa, Gesnerus verbenacam alteram esse conijcit, duplici motus coniectura, cùm quòd apud Dioscoridem, nisi mendum est, inter verbenacæ alterius nomenclaturas legitur, tum quòd equis, quibus dorsum vlceratum est, salubris est. Hippurim herbam à caudæ vel setæ equinæ similitudine dictam Plinius quoque asserit, *Equisetum* (inquit) *hippuris à Græcis dicta pilus est terræ, equinæ setæ similis, comis iunceis multis nigris, vt est equorum cauda*: Et aliàs: *Inuisa in pratis & equiselis est, à similitudine equinæ setæ.* Est verò etiam Hippuris Pomponio, Hipparíscus Stephano, insula maris mediterranei iuxta Cariam, cuius etiam Plinius meminit ab hippuri vel pisce, vel frutice, vt Hermolaus conijcit, appellata. *Tradunt* (inquit Plinius) *iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunceis multis nigris.* Hinc facilè apparet, cur ephedron & anabasis vocetur, quibus nominibus Plinius verba iam citata, tanquam originis expositionem statim adiungit, vt superuacua sit Hermolai coniectura, ephydron legi posse, quoniam in aquosis nascatur. Nec similitudinem tantùm ad equi caudam hippuris habet, vnde potissimùm dicta videtur; sed etiam cum vino trita infusaque in potu (vt in Hippiatricis Græcis legimus) equorum vrinam promouet, & dysuriam eliminat, vt vel ludendo quis dicat hippurin appellatam διὰ τὸ ἄγειν τοὺς ἵππους. Plinius Casto-C ri quoque potamogeton tradit appellari: *Potamogeton* (inquit) *similis betæ folijs &c. Castor hanc aliter nouerat, tenui folio, velut equinis setis, thyrso longo & leui, in aquosis nascentem.* In Hippiatricis, vbi Hierocles ad orthopnœam equi habet: σύμφυτον, ὃ καλοῦσι ἵππουρον, θλάσας ἐκπίασον τὸν χύλον εἰς κοτύλας β. Ruellius siue aliam lectionem secutus, siue corruptum hunc, vt apparet locum suspicatus, ita transtulit. Hali, quod symphytum appellant, & equiseti succus expressus, qui heminas duas impleat. Gesnerus verò legendum putat, σύμφυτον, ὃ καλοῦσι πετραῖον &c. hoc enim ad thoracis & pulmonis vitia efficax esse constat; hippurim verò siue equisetum non item. Hypopeston legebatur alicubi apud Plinium, Hermolaus hypophæstum legendum monet: potest & ab equo (inquit) appellari hyppophæston: vtroque modo rectè scribitur à Græcis. Hæc ille. Ego (inquit Gesnerus) hippophæston malim, cùm & Plinius ab equo deriuet, & apud Dioscoridem, vt iam retuli paullò superius, plures ab equo nomenclaturæ ei tribuantur; & hippophaës etiam cognata ei herba similiter ab equo composita voce scribatur apud probatos authores, vt Dioscoridem & Hippocratem. Nam Galenus in glossis Hippocratis, quas ordine literarum tractat, in elemento iôta, ἱπποφέων herbam exponit, quæ non hippophaës tantùm nominetur, sed etiam κνάφον & σύφον ab Hippocrate: legendum est autem, non σύφον, sed στοιβὴ, vt inferius ab D eo scribitur in Sigma, vbi per ypsilon aduersante literarum ordine scribi non potest. Diuersa tamen ab hac fuerit Dioscoridis stœbe. Similiter vbi hypophes legebatur apud Plinium, Hermolaus hypophyes, aut etiam hippophyes reponit, ex Dioscoride, (vt inquit) Galeno & Theophrasto. Ego apud illos aliter quàm hippophyes voce ab equo composita legere nō memini. Nam Theophrastus, *Ex lactaria* (inquit interprete Gaza) *hippophaës, idq; optimè apud Tegeam*, quod & Plinius ex eo repetijt. Intelligo autem hic hippophais nomine, non sui generis herbam, sed succum siue liquorem ex lactaria collectum, cui similis purgandi vis insit: nam & hippophais propriè dicti radix lacteo succo turget, qui inde eximitur, perinde vt ex thapsia, & ad purgationes accommodatur, Dioscoride teste. Hæc itaque Gesnerus. Democritus aglaophotin herbam (inquit Plinius) in marmoribus nascentem, vocat etiam hippophouada, quoniam equæ præcipuè caueant eam. Idem Plinius lapathum syluestre, alijs oxalida, alijs etiam cantherinum vocari asserit, sed cur ita vocetur, non explicat. Est autem quoddam lapathi genus satiuo maius, candidiusque ac spissius, vt eiusdem Plinij verbis vtar, hippolapathum à magnitudine dictum: quod

Hypoglosson. *Lib. 8 simp.* *Hippophastum.* *Hippophaës.*

Hippoglosson. *Hipporizon* *Cap. 15.*

Hippuris.

Lib. 4. c. 12.

Cap. 118. *Potamogeton.*

Li. 27. c. 10 *Hipophæstum.*

Li. 21. c. 15

Lib. 9. Hist. plant. c. 15.

Agloophotis. *Lapathum syluestre.* *Lib. 7. Simp.* *Hippolapathum.*

Hippomarathrum. quod tamen cantherinum ei vocari non puto. Fœniculum ſyluestre aliqui teſte eodem met Plinio hippomarathrum vocant. Dioſcorides hoc nomine fœniculum cæteris grandiorem eſſe ait. Et Strabo in Mauritania hippomarathri ſcapum duodecim cubitos longum & quatuor palmos craſſum eſſe ſcribit. Galenus anthor eſt ita dici ab inſigni magnitudine. Sed & hippoſelinum quod equapium tranſtulit Gaza, eodem modo à magnitudine nũcupari videtur, aſtipulante Dioſcoride: quanquam Nicandri ſcholiaſtes aliam etiam rationem addat, quod equorum ſtranguriæ medeatur: Theophraſtus (inquit) hippoſelinum in petroſis prouenire locis dicit, à magnitudine ſic nuncupatum, vel propter equorum ſtranguriam. Quod autem ſtranguriæ ſiue dyſuriæ equorum medeatur, clarum eſt ex Hierocle Hippiatro, qui eo in hoc affectu vtitur. *Trifolium caballinum.* Trifolium caballinum in pleriſque Italiæ locis vocatur lotus pratenſis, quod huius paſcuis, vt Matthiolus tradit, equi delectentur. Tuſſilago verò vngula caballina dicta eſt à ſimitudine. Germani teſte Geſnero mentaſtrum mentam equinam, oxyn Plinij, ſiue trifolium acetoſum, oxalidem equinam dicunt, maluam ſyluestrem maiorem maluam equinam: Cometæ genus, quod iubas eqninas, vt inquit Plinius, imitatur, celerrimi motus, atque in orbem circa ſe euntes ἱππεὺς vocatur. *Lib. 2. c. 25.* *Lib. 9.* Pollux ludum quendam deſcribit, qui ἐν κοτύλῃ, & ἱππὰς & κυβήσινδα dicatur. Is talis eſt: Puerorum aliquis manibus in tergum reductis conſertiſque pectinatim digitis, alterum genu innitentem manibuſq; oculos eius obnubentem circumfert. Accipitur ſanè cotyla pro cauitate, vt hic volam, id eſt, cauum manus, vel quæ coniunctis mutuò digitis inter vtramque manum interius fit cauitatem ſignificet. Ἱππάδα verò hunc ludum dici apparet, quòd qui circumfertur inequitare (quod ἱππασὶ καθίζειν Græci dicunt ac ſi dicas equitabundè inſidere, quia diuaricatis cruribus alterius humeris aut dorſo inſideat) videatur (aliter apud nos vapulant pueri, nam ex tergo alterius ſuſpenduntur, tuncque equum pati dicuntur à pædagogo,) Κυβησίνδαν denique quaſi κυβιστίνδαν (niſi fortè ita legendum ſit) quòd cùm is qui geſtat præ pondere inclinato ſit dorſo & capite, eiuſque corporis habitum, qui geſtatur etiam imitari cogatur, τῶν κυβιστώντων, id eſt, vrinantium, vel aliter in caput ſe deuoluentium geſtum exprimant. Eſt & ἱππὰς equitum cenſus, vnde ἱππάδα τελοῦντες apud Plutarchum, qui cenſum equeſtrem ſoluunt: & in republ. Athenienſium ἱππὰς pars vna erat ex quatuor illis, in quas à Solone populum fuiſſe diſtributum alicubi diximus: & ἱππάδες θυσίαι, ſacrificia, quæ pro equeſtri illo ordine peragebantur, αἱ περὶ τῶν ἱππίων ἐπιτελούμεναι, vt Heſychius tradit, vel ἃς αὐτοὶ πέραποιεν. Ταῖς Πομπαῖς, vt Suidas. *In Solone.* Bos quoque ipſa quæ ſacrificio illi deſtinabatur, ἱππὰς vocabatur, vt idem Heſychius tradit. Varino denique ἱππάδες portæ quædam ſunt Athenis: fortè quòd per eas victima intraret. *Hippiades ſtatuæ.* Ἱππιάδες verò ſtatuæ ſunt equeſtres mulierum, quales Amazonum. Ἱππῶδες quod equo decorum eſt & conueniens, vt βλέμμα ἱππῶδες apud Pollucem. Ἱππίσκος Heſychio & Varino eſt epithema capitis, aut ornamentum muliebre. Idem ornamentum etiam ἱππεὺς vocari inuenio apud Ariſtophanem in Equitibus. Ἱππαπαὶ vox fictitia, vt admonent Scholia ad imitationem vocis ῥυππαπαὶ, quæ acclamatio nautica eſt: mentio enim illic de equis fit & hominibus hippagines naues ingreſſis. *Hippago.* Has naues Feſtus ſcribit ἱππάγους, ſed fortè legendum ἱππηγοὺς vel ἱππαγωγοὺς. Grapaldus in numero plurali hippagones dixit, vt agaſones, quod doctiores improbant. Sunt autem hippagines naues, vel vt Liuius loquitur, hippagogæ tranſuehendis equis deſtinatæ. Sic enim Suidas, Ἱππαγωγοὺς τὰς ἵππους καὶ ἄνδρας ἀγούσας ναῦς. Hippagogas dici naues equis ſubuectandis deſtinatas, (inquit Cælius) apud Herodotum hiſtoria ſexta duobus locis obſeruauimus: Et aliàs: Apud Pollucem libro primo inter equitum ſpecies recenſentur, hippotoxotæ, ſceuophori, hippogogi & anippi, videtur autem legendum amphippi vel hamippi, vt pluribus ipſe Cælius probat eodem in loco. Idem & Stratiotides naues Thucididi nuncupari tradit, quarum vna eſt functio, vti pugnaturos ſubuectent pedites, verùm quia & equites, inde hippagogos nuncupari quoque eidem. *Li. 21. c. 30.* *Hippagogi milites.* Alexander ab Alexandro hippagogos milites interpretatur: Græcis (inquit) diſſimiles fuere equitum ſpecies: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij ſceuophori, &c. nonnulli hippagogi: multi amphippi, qui equis duobus merebant. Ego tantummodò de nauibus dici video. *Lib. 6. c. 22.* *Hippagus.* *Lib. 7. c. 56.* Plinius hippagum nominat, ſiue ſubaudiendo nauigium, ſiue ſubſtantiuè. Hippagum (inquit) Salaminij inuenerunt; loquitur autem de inuentis nauticis: quo loco Hermolaus in ſuis caſtigationibus Græcos ait non hippagum ſed hypagum appellare. Scoppa Grammaticus hippagium genere neutro Italicè interpretatur lo pontone. Sunt autem pontones naues, quibus in traijciendis amnibus loco pontium vtimur: Cæſar tertio belli ciuilis genus nauium Gallicarum eſſe ſcribit. *Hippophorbus.* Hippophorbus genus eſt tibiæ, quam Libyes Scenitæ inuenerunt: hac ad equorum paſcua vtuntur: materia eſt laurus detracto cortice: nam exempta medulla acutum reddit ſonnum, & equorum celeritati conuenientem, vt apud Pollucem legimus. *Hippobinus* Hippobinum Scholiaſtes in Ranis Ariſtophanis à laſciuia & coitu dictum ſcribit, quoniam in magnis rebus Græci ἵππον, vt ſæpe dictum eſt, accipiant, ſicut ἱππόπορνος, magnus ſcortator & nimio in mulieres amore inſanus. Ἱπποτυφία, minius faſtus:

A ſtus: ἱπποκρημνα ῥήματα, ſublimia & affectata vocabula, quia Græci aliàs ἁμαξιαῖα vocant, Horatius ampullas & ſesquipedalia verba. Hippocronia, nugæ, quaſi dicas nimium antiqua & obſoleta, qualia ſub Saturni regno fuerunt; anilia nempe & quæ à ſene nugatore proferuntur, vt ſuprà indicaui. Hippoperas verò non tanquam magnas peras, ſed tanquam equeſtres, hoc eſt, quas equitantes nobiſcum ferre ſolemus, ex ephippijs ferè ſuſpendentes, vocarunt veteres: Mentio earum eſt apud Senecam: *M. Cato Cenſorius cantherio vtebatur, & hippoperis quidem impoſitis, vt ſecum vtilia portaret; vno caballo contentus, & ne toto quidem, cùm partem ſarcinæ ab vtroque latere dependentes occuparent.* Pompeius bulgas vocat, quod nomen apud Gallos & Germanos perſeuerauit. Sunt autem ſacculi ſcortei ad ferenda, quibus in itinere egere ſolemus. A πῶλος deriuata ſunt πωλυδαμνέω, id eſt pullos domo: Sophocli etiam idem eſt quod παιδαγωγῶ, id eſt erudio, vtiturque in homine, αὐτὸν ἐν νόμοις π...ρος δεῖ πωλοδαμνεῖν, id eſt ipſum moribus oportet paternis erudire; hinc πωλοδάμνης qui equos ſiue pullos domat & docet, pro quo apud Suidam etiam legitur πωλοδαμαςής. Sic & πωλεύω quamuis propriè eſt pullos equinos domo, accipitur ſimiliter pro παιδεύω, id eſt pueros erudio, vnde πωλεῖα & πώλευσις domitio equorum, cura domandi & erudiendi pullitiem equinam, aut etiam cura formandi, (vt Virgilius dixit formare B vitulos,) & πωλευτικὸς qui ad domandos erudiendoſque equul os aptus eſt: ἀπώλευτος verò ad ipſos pertinet pullos, qui indomiti ſunt, & necdum eruditi. Ab Vlpiano autem de ædilitio edicto πωλείαν vſurpari aiunt pro armento pullorum ſeu equuleorum, vt Varro equariam etiam accipit pro armento ſeu grege equorum; Eſt & πωλεία fimum pulli aſinini quod primùm edidit. Sic enim Plinius: *Aſinini pulli fimum quod primum edidit (polean vocant Syri) datur in aceto mulſo.* Suidæ denique πωλεία exponitur χαίτη, id eſt iuba, niſi potius (inquit Henricus Stephanus) apud hunc ſcribendum ſit πωλεία χαίτη, pullina ſeta ſeu coma. Theſſalia quòd laudatiſſimos præberet equos modò ἱπποτροφος, modò πωλοτρόφος vocata eſt: dicitur ſimiliter de homine, qui equos alit: αἰοπῶλος qui equos habet varios. Apud Homerum ἀνέρας αἰοπώλους Scholiaſtes exponit non ſolùm ποικίλως ἱππαζομένους, ſed etiam ταχεῖς ἵππους ἔχοντας, id eſt celeres equos habentes. Heſychius ſimiliter & ποικιλοπώλους, id eſt varios habentes equos, & ταχυπώλους, ex eo quod αἰολεῖν ſignificet κινεῖν, quod eſt velox eſſe. Dicuntur igitur αἰολοπῶλοι qui varios & maculoſos pullos habent, vel varijs modis domitos & exercitatos, ideoque agiles & pernices. Εὔπωλος idem quod εὔιππος, qui pulchros habet vel fert equuleos. Homerus ἴλιον εὔπωλον reſolutione Ionica & poëtica vocat, id eſt, vt Scholiaſtes exponit, καλοῖς ἵπποις χρώμενον, qua-C ſi pulchris vtens equis. Ἐχέπωλος, pullos habens equinos. Heſychio etiam eſt ἱππικὸς, id eſt equeſtris, & ἱπποτρόφος qui equos alit. Qui ſit ἐξάπωλος ſuo loco dicetur. Κλυτόπωλος, pullis equorum inclytus, celebris equorum pullitie, Scholiaſtes Homeri κλυτοπώλῳ exponit ἐνδόξους ἵππους ἔχοντι, id eſt celebres aut glorioſos equos habenti: & Heſychio κλυτόπωλος eſt ἐνδοξόπωλος & ἱππεὺς ἀγαθος, id eſt, equorum pullis celebris, aut equorum pullitie, & bonus eques ſiue equitator. Λευκόπωλος, candidos pullos habens, ſeu qui albis equis vehitur: epitheton eſt Solis, item diei ſeu lucis, quibus albi equi tribuuntur, vt ſuo loco oſtenditur. Ταχύπωλος pernices equuleos habens, qui velocibus equorum pullis vtitur, vel ipſis equis, nam Homerus Græcos, & Myrmidones ταχυπώλους nominat: Exponitur & ἱππικὸς, id eſt, rei equeſtris peritus. Apud Latinos vix vnum aut alterum ſimile verbum reperio, qualia ſunt apud Varronem de re ruſtica Equitius & Equiculus ſiue vt apud Virgilium ſcribitur, equicolus. Commodius Equiculus vir fortiſſimus & patre militari natus Varroni dicitur. Equeſtris & Rauriaca Coloniæ Plinio inter Galliæ populos numerantur. Ptolomæus Equeſtrem Sequanorum in Gallia Belgica ciuitatem facit. Equeſtres, vt Antoninus in Itinerario apertè ſcribit, ſunt citra Iuram iuxta lacum Lemannum, à quo diſtant viginti millia paſſuum: quare conijcitur eſſe Neuidunum, ſicut & liber prouinciarum me-D minit Neuiduni Equeſtrium, quæ ciuitas hodie vocatur Neuis, vulgo Neau. Sed cum Antoninus Equeſtres prius commemorat, ac deinde lacum Lauſunum (qui idem eſt Lemanno) videtur hæc vrbs citra lacum fuiſſe, vt fortè ſit illa quæ hodiè Dunoy vocatur, quæ vox nomini Neuiduni non malè reſpondet, &c. Hæc Sebaſt. Munſterus in caſtigationibus circa finem operis de Rhætia alpina. Conijcit autem Geſnerus Neuidunum duplex fuiſſe, vt alterum differentiæ cauſa Neuidunum equeſtrium dictum ſit. De equo monte, & ſaxo eiuſdem nominis, aliàs, ſi bene memini, dictum eſt. Καβαλλάριος teſte Varino dicitur communiter, qui Græcis ἱππεὺς. Caballarij quidem nomen apud Gallos, non equitis ſimpliciter, ſed dignitatis nomen eſt: apud nos verò qui principum aut magiſtratuum mandata equites obeunt.

Hippocronia.
Hippopera.
Epist. 88.
In Aiace.
Poleia.
Equaria.
Li. 28. c. 13
Iliad. γ.
Odyss. ξ.
Iliad. ε.
Equitius.
Aeneid. 9.
Lib 4. c. 17.
Equestris vrbs.
Caballarius.

MYSTI-

MYSTICA.

EQVI nomen myſticè modò in bonam, modò in malam partem accipitur. D. Auguſtinus exponens hæc beati Ioannis verba: *Et ecce equus albus & qui ſedebat ſuper eum, habebat arcum & data eſt ei corona, & exijt vincens*: Equus albus (inquit) eccleſia eſt, ſeſſor Chriſtus. Iſte equus Domini cum arcu bellico per Zachariam hoc modo antè promiſſus eſt, *Viſitauit Dominus Deus gregem ſuum domum Iſraël, & diſpoſuit eum ſicut equum ſpecioſum in bello, & ex eo diſpoſuit, & ex eo arcus in ira & ex eo exijt omnis inſequens*. Equum enim album intelligimus prophetas & apoſtolos: Equitem coronatum habentem arcum, cognoſſimus non ſolùm Chriſtum, ſed etiam ſpiritum ſanctum: cuius verbo prædicatores tanquam ſagittæ ad cor hominum pertingerent & vincerent incredulitatem, Coronæ ſuper caput, promiſſa per ſpiritum ſanctum intelligenda ſunt. Beda in eandem ſententiam: Eccleſiæ (inquit) quæ ſuper niuem dealbata eſt, Dominus præſidet & ſpiritalis doctrinæ contra impios arma ferens, victor in ſuis coronam percipit: Et rurſus: Equus albus eccleſia, eques qui illi inſidebat, dominus eſt, qui habebat arcum, quia contra poteſtates aëreas & bella veniebat, dataque eſt ei corona quia regnum mortis moriendo ſubuertit. D. Ambroſius verò in ſuis ad apocalypſin cõmentarijs per albos iſtos equos iuſtos deſignari aſſerit, qui erant ante diluuium, quoniam hi propter innocentiam albi dicuntur: ſeſſorem equi ait eſſe dominum qui in ſanctis ſuis æternaliter præſidet. Et D. Gregorius exponens illud Iobi: *Deridet equum & aſcenſorem*: cum equum dixiſſet eſſe vnicuique ſanctæ animæ corpus ſuum, quod videlicet nouit & ab illicitis continentiæ freno reſtringere & rurſum charitatis impulſu in exercitatione boni operis relaxare: equitis ergò nomine, animam ſancti viri exprimi quæ iumentum corporis bene ſubditum regit. Hinc & Ioannem apoſtolum ait in Apocalypſi dominum contemplatum dicere: *Et exercitus qui ſunt in cælo ſequebantur eum in equis albis*. Multitudinem quippe ſanctorum, quæ in hoc martyrij bello ſudauerat, rectè exercitum vocare; qui idcirco in equis albis (inquit) ſedere referuntur, quia nimirum eorum corpora & luce iuſtitiæ & caſtimoniæ candore claruerunt. At verò D. Hieronymus declarans illud Abacuc: *Qui aſcendens ſuper equos ſuos, & quadriga tua ſaluatio*; equos ſanctorum animas interpretatur his verbis: Quæro equos, ſuper quos aſcendit dominus, & puto non eſſe alios, niſi ſanctorum animas, ſuper quas aſcendit ſermo diuinus, vt & ipſas ſaluet & alios per eas. Ponamus equorum exempla. Sponſus loquitur in Cantica Canticorum: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſsimilaui te proxima mea*. Non quod Chriſtus eccleſiam, vel ſermo dei animam quam ſponſam ſuam vocat, quadrigis comparet Pharaonis, ſed quod omnis anima, quamuis ſancta ſit atque perfecta, ad Deum comparata, quaſi currus Pharaonis ſit & iumentum. Vnde & Moyſes loquitur ad dominum: *Ego ſum* ἄλογος, id eſt irrationalis: Et Dauid: *Vt iumentum factus ſum apud te*: non quòd abſolutè iumentum ſit, ſed quod apud deum iumentum ſit. His equis illi contrarij ſunt, quod habet Pharao, de quibus & dicitur. *Equum & aſcenſorem proiecit in mare*. Huiuſmodi equitatio non ſalus eſt, ſed perditio. Quæramus & alios equos, quibus aſcendit dominus: In quarto regnorum libro legimus ſurrexiſſe manè miniſtrum Heliſei & egreſſum vidiſſe exercitum ambientem ciuitatis muros & equos & currus: Et poſtquam ad preces prophetæ aperti ſunt oculi eius, aſpexit (inquit) & ecce mons plenus equis & quadrigæ igneæ in circuitu Helizei. Diligenter attende quòd equi videantur & currus, & tamen in tantis millibus equorum & curruum nullus aſcenſor. Horum equorum ille erat auriga & ille rector, de quo Pſalmiſta canit: *Qui ſedes ſuper Cherubin, oſtendere*. Talibus equis, talique curru, & Elias raptus ad cælum eſt. Vidit & Ioannes equos candidos & ſeſſores eorum, è quibus corpora in gloria reſurgentium puto eſſe equos candidos, ſeſſores autem ſanctorum animas. Si quis verò peccator eſt, & mei ſimilis, ſedebit in equo nigro, & dicitur de eo: *Dormitauerunt omnes qui aſcenderunt equos*. De talibus equis ſcriptum eſt: *Fallax equus ad ſalutem. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum & ſapientia eius inimica eſt Deo*. Hoc dictum ſit de his, qui corpora diligunt, & in nigris ſedent equis. Nos autem animas noſtras in equos & in currus domini præparemus, qui aſcendit in Paulo, aſcendit in Petro & in huiuſcemodi curribus equitans. D. Gregorius equi nomine ſanctum quemque prædicatorem accipi ait, propheta atteſtante qui ait: *Miſiſti in mare equos tuos, turbantes aquas multas*: Quietæ quippe aquæ iacuerunt, quia humanæ mentes dum ſub vitiorum ſuorum torpore ſopitæ ſunt. Sed equis dei mare turbatum eſt, quia miſſis ſanctis prædicatoribus, omne cor quod peſtifera ſecuritate torpuit, impulſu ſalutiferi timoris expauit. Hoc itaque loco equi nomine ſanctus prædicator accipitur, cum beato Iob dicitur: *Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?* Verus quiſque prædicator ante fortitudinem & poſt hinnitum,

Hom. 5. in Apocal. *Eccleſia equus albus.* *Cap. 10.* *Prophetæ, Apoſtoli equi albi.* *Iuſti ſunt equi albi.* *Cap. 39.* *Anima ſancta.* *Cap. 19.* *Cap. 3.* *Sanctorum animæ equi.* *Exod. 4.* *Corpora è gloria reſurgentia.* *Equus niger* *Prædicator ſanctus equus.* *Li. 31. c. 28.*

F G H

A nitum, id est vocem prædicationis accipit, quia cùm in se prius vitia extinxerit, tunc pro erudiendis alijs ad vocem prædicationis venit. Equus iste habet fortitudinem, quia aduersa constanter tolerat, habet & hinnitum, quia ad superna blandiens vocat. Et notandum quare hinnitus qui interius nimirum per guttur ducitur, equi collo circumdari, id est quasi per gyrum trahi exterius dicatur, quia videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extrà circundat. Nam quo alios ad bene viuendum suscitat, eò ad bene agendum & opera prædicantis ligat, ne extra sermonem actio transeat, ne voci vita contradicat. Similiter D. Ambrosius declarans hoc Apocal. *Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium*, sæpe per equos ait sancti prædicatores designantur; sicut Abacuc propheta in cantico suo loquitur dicens: *Viam fecisti Domine in mari equis tuis in luto aquarum multarum*, quando initio fidei pacem mundo largitus est: vt apostoli Domini per vniuersas gentes quæ per mare & lutum designatæ sunt, possent discurrere & semina fidei spargere. Equi ergò Dei ad prælium armabantur, vt genus humanum de potestate Diaboli eruerent. Locustæ verò similes equis paratis in prælium esse dicuntur, quia sicuti prædicatores sancti tota virtute laborant, vt quoscunque possunt, de laqueis diaboli eripiant, ita & hæretici ad hoc semper armantur, vt quoscunque possint decipere, in baratrum suæ damnationis inuoluant. A-

Cap. 9.

B pud eundem Ambrosium equi duodecaiuges sunt apostoli, Christus eorum auriga. Habet (inquit) equos suos Christus, de quibus dicit propheta: *Immisisti in mare equos tuos turbantes aquas multas*, eò quod gentium populos qui mouentur, vt aquæ multæ & excitantur vt fluctus aquarum multarum, euangelizando commouerint apostoli, vt assurgentes à terrenis idolorum ceremonijs in Christum crederent. Et suprà ait: *Ascendisti in equos tuos; equitatus tuus sanitas.* O bonorum equorum duodecaiugum mirabile, quibus fræna pacis, habenæ sunt charitatis, constricti inter se concordiæ vinculis & iugo fidei subiecti, quatuor retis euangelij mysterium totius orbis finibus inuehentes bonum aurigam portantes dei verbum, cuius flagello fugatæ sunt illecebræ seculares, exterminatus mundi istius princeps, iustorum cursus impletus est. O rationabilium equorum grande certamen, ô mirandum mysterium: rota intra rotam currebat & non impediebatur. In quatuor partes ibant rotæ & non conuertebantur retrorsum, quia spiritus vitæ erat in ijs, qui currebant in quatuor partes totius mundi & sine offensione currebant, quia bona equorum via quadrabat. Currebant igitur equi, quia non dormiebant, qui ascenderant equos. Animarum igitur nostrarum auriga Iesus, qui nos quoque vult ascendere equos nostros, id est, nostra corpora &

Apostoli.
Psalm. 118.
Abacuc. 3.

C vigilare semper, ne dicatur nobis: *Dormitauerunt qui ascenderunt equos.* Transeundum est hoc mare impigrè, vix transitur à vigilantibus. Si quis autem dormierit, transire non poterit, sed demergitur, vt Ægyptius cuius & anima & corpus interijt. Equum enim & ascensorem proiecit in mare, qui non sequebantur legem, sed prosequebantur. Hæc ille. Sed & D. Hieronymus explicans hoc Esaiæ, *Et annunciabunt gloriam meam in gentibus & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum domino: in equis & in quadrigis & in lecticis & in mulis & in carrucis, ad montem sanctum meum:* Equos scribit & quadrigas & lecticas & mulos atque carrucas & diuersi generis vehicula, angelica posse intelligi ministeria, de quibus alibi ad deum dicitur: *Ascende super equos tuos, & equitatio tua salus.* His equis, curribus & quadrigis Elias raptus ad cælum est, & Heliseus circundari se atque seruari, nescienti puero demonstrauit. Et Zacharias vidit in nocte: *Ecce vir ascendit super equum rufum, & iste stabat in medio duorum montium vmbrosorum & post eum equi rufi & sturnini & varij & albi, & dixi, inquit: Quid sunt isti domine? Et ait ad me angelus qui loquebatur in me. Ego ostendam tibi, quid sint isti. Et respondit vir qui stabat in medio montium & ait ad me. Isti sunt quos misit dominus, vt perambulent omnem terram.* Ioannes quoque in Apocalypsi hæc se vidisse testatur: *Vidi cælum apertum, & ecce equus albus & qui sedebat super eum vocabatur*

Lib. 18. in Esaiã c. 66.
Angelica ministeria.

D *fidelis & verus & cum iustitia iudicans & bellator: Oculi autem eius quasi flamma ignis, & super caput eius diademata plurima: habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse: & amictus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei: & exercitus in cælo sequebatur eum in equis albis, vestitus bysso albo atque mundissimo; & de ore eius egrediebatur gladius acutus, vt in ipso percuteret gentes.* Equo rufo sedebat dominus atque saluator, humanum corpus assumens: cui dicitur: *Quare rubra sunt vestimentum tua?* Et, *Quis est iste qui ascendit in Edom, fulua vestimenta eius in Bosra?* Et sequebantur eum variorum colorum equi, vel in martyrio rubri, vel sturnini in volatu, vel varij in virtutibus, vel candidi in virginitate. Equo autem sedebat albo, quando post resurrectionem, immortale & incorruptum corpus assumpsit. Et, quicumque eum sequebantur, candidis vtebantur equis, incorruptis videlicet immortalibusque corporibus. Diuus quoque Ambrosius per equum rufum qui aureo colori parumper appropinquat, velut si aureo purpureum admisceas, non incongruè viros sanctos, qui ante legem fuerunt, posse intelligi existimat, eò quod & sapientia claruerint, quæ per aurum figuratur, & in persecutionibus & aduersis constantes fuerint, quæ per sanguinem figuratur. Per equos nigros, doctores legum posse intelligi: Nigredo

Equus rufus viros sanctos denotat.

enim

enim equi (inquit) siue obscuritatem legis quam docuerunt, siue duritiam. Nam & Moyses velamen habebat super faciem suam, eo quod splendor vultus eius, id est spiritalis intelligentia in lege, à lippientibus oculis non posset videri. Quæ de quarto equite dicuntur, ad Antichristum pertinere : sed quia superiores tres equites in bonam partem (inquit) interpretati sumus, vt conuenirent cum apertioribus trium sigillorum, ordinis rectitudo cogit, vt & istum in bonam partem intelligamus, quatenus concordet cum apertione quarti sigilli, quam ad prophetas pertinere demonstrauimus. Equus igitur pallidus prophetas significat. Pallor verò diuersis modis accidit hominibus. Aliquando namque pauore, aliquando languore, aliquando morte totum corpus occupante, multisque modis alijs pallescunt homines. Prophetæ ergò qui populo peccanti prædicabant, quod in rapinam & gladium & perditionem darentur, non inconuenienter colorem pallidum habuisse dicuntur. Sessor huius equi etiam dominus est, qui in prophetis suis inhabitauit. Sed valdè duruum videtur, quod nomen mortis habuisse dicitur. Ipse.n. vita est omnium electorum suorum, sicut ipse dicit : *Ego sum vita*. Sed si diligenter scripturas inspexerimus, inueniemus Dominum nostrum Iesum Christum etiam mortem vocari. Nam sicut vita est omnium electorum quibus quotidiè vitam æternam elargitur, ita & mors dici potest, reproborum quos pro sceleribus suis quotidiè morti tradit perpetuæ. Ipse enim habet potestatem animam & corpus perdere in Gehennam. Nomen ergò mortis habuisse dicitur, quia Israëlitico populo peccanti mortem intulit, sicut in cantico Deuteronomij, ipse manifestè demonstrat, cùm dicit: *Ignis succinctus est in furore meo & ardebit vsque ad inferni nouissima : deuorabitque terram cum germine suo & montium fundamenta comburet &c.* Hunc equitem infernus sequebatur, quia omnes qui comminationes prophetarum, quas ex ore Domini ad populum protulerant, contempserunt, infernus absorbuit. Apud Zachariam dicentem : *Vidi per noctem & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo, & post eum equi rufi, varij & albi &c.* D. Hieronymus equum hunc rufum Hebræis Michaelem Archangelum putari scribit, qui vltor iniquitatum & peccatorum sit Israël : & quid steterit inter myrteta, quæ erant in profundo : myrtos intelligi velle prophetas & sanctos, qui in medio captiui populi versabantur, & erant in profundo : Virum autem id est Michaëlem equi rufi (inquit) & varij & albi sequebantur, ordine vt existimant, commutato: vt albi Medos, Persasque significent, quia sub ipsis dimissa captiuitas & templum instauratum est. Varij Macedonas, quorum nonnulli amici, alij persecutores fuerunt. Plenissimè super hoc Danielis vltima visio loquitur. Rufum verò regnum cruentum & sanguinarium quod populum interfecerit, templumque subuerterit. Alij verò ordinem, qui scriptus est, conseruantes, virum qui ascenderit super equum rufum & equos rufos & varios & albos quatuor (inquit) regna interpretantur : primum & secundum sanguinarium, Assyrios & Chaldæos, quorum primi decem tribus sub Salmanasar duxere captiuas : secundum Iudam & Beniamin incensa Hierusalem ciuitate temploque subuerso. Tertios & quartos varios & albos, Medos significari putant & Persas, quorum alij clementes fuerunt, vt Cyrus & Darius filius Hystaspis & Assuerus, quem Græci Artaxercem vocant : sub quo Hester impletur historia : alij crudeles, vt Cambyses & cæteri. Vidente ergo propheta virum ascendentem super equum rufum & post eum equos rufos, varios & albos & ignorante quod viderat, visionisque suæ cupiente scire rationem atque dicente. *Quid sunt isti Domine mi?* Angelus qui loquebatur in eo, promittit se esse dicturum : & illo reticente, vir qui stabat inter myrteta commemorat. Ista sunt regna quibus præcepit dominus vt perambularent terram & suæ eam subijcerent potestati. Denique angeli qui regnis & nationibus præsidebant, non ad alium veniunt, sed ad ipsum virum & angelum domini qui stabat inter myrteta & dicunt. *Perambulauimus terram & ecce omnis terra habitatur & quiescit.* Et est sensus: Omnia sub nobis regna tuta sunt & pacata, nec aliqua premuatur angustia. Ex qua responsione angelus qui interpellabat pro Israël, occasionem accipit pro populo deprecandi, & dicit ad Dominum : Cùm omnis orbis quietus sit & pacatus, quare domine non misereris Hierusalem & vrbium Iuda : maximè cum secundum promissa tua captiuitatis tempus expletum sit ? Responditque dominus angelo qui loquebatur in propheta verba bona, verba consolatoria : bona de futurorum promissione, consolatoria de præsentium necessitate. Hæc iuxta literam, ne videremur cælare nostros quæ à peregrinæ linguæ magistris didicimus : Cæterùm ecclesiarum magistri, noctem, in qua cernitur visio, obscuritatem mysticæ visionis intelligunt. Posuit enim Deus tenebras latibulum suum. Et iuxta septuaginta interpretes de eo dicitur: *Abyssus sicut vestimentum amictus eius.* Vir autem qui ascendebat super equum rufum, dominus ac saluator est, qui dispensationem nostræ carnis assumens, audit in Esaia : *Quare rubra sunt vestimenta tua?* Hic qui nunc captiuo populo rufus ostenditur, in Apocalypsi Ioannis in candidis vestibus & in candido equo sedere describitur. D. Augustinus atque etiam Beda post explicatum eum Apocalypsios de equo albo locum, sequentem visionem explicantes de equo ruso : (*Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal dicens, Veni & vide :*

Equus pallidus prophetas denotat.

Ioan. 14.

Christus mors dictus.

Deut. 32.

Cap. 1.

Michael Archangelus equus rufus.

Medi & Persæ equi albi.

Macedones equi varij.

Cap. 8.

Quatuor regna per equos indicata.

E F G H

A *vide: Et exijt alius equus rufus & sedenti super eum datum est tollere pacem de terra, & vt inuicem occiderent, & datus est ei gladius magnus,*) equum hunc rufum interpretantur populum sinistrum & malum, ex sessore suo diabolo sanguinolentum, qui contra victricem vincentem Ecclesiam exijt: quamuis legamus (inquit Augustinus) secundum Zachariam equum domini rufum: sed ille suo sanguine erat, hic alieno. Cui datus est gladius magnus, vt tolleret pacem de terra, scilicet suam pacem, hoc est mundanam: nam Ecclesia æternam pacem, quam sibi Chrstus reliquit, habet. Sicut ergo supradictum est, equum album Ecclesiam dicit, sessorem eius Christum per Spiritum sanctum. Arcus quem tenebat in manu, præcepta eius sunt, quæ per totum mundum, velut sagittæ acutæ potentes ad interficienda peccata & excitanda fidelium corda directæ sunt. Corona in capite eius, promissio vitæ æternæ est. Equum rufum, malum populum, sessorem eius diabolum. Quem ideo dixit rufum, eò quod multorum sanguine esset rubicundus. Quòd autem, datus est ei gladius acutus & tollere pacem de terra, hoc est, quod Diabolo suadente, homines mali iugiter inter se lites & discordias vsque ad mortem excitare non cessant. Et in equo nigro intelligitur populus sinister diabolo consentiens. Quod autem stateram habebat in manu, hoc ideo est, quia dum se fingunt mali iustitiæ libram tenere, sic plerumque decipiunt. Quod dixit, vinum & oleum ne læseris, in vino sanguis Christi, in oleo vnctio chrismatis intelligitur. In tritico & hordeo tota Ecclesia siue in magnis siue in minimis aut certè in præpositis & in populis. Et in equo pallido, homines intelliguntur mali, qui persecutiones excitare non desinunt. Isti tres equi vnum sunt qui exierunt post album & contra album & sessorem habent diabolum, qui est mors. Tres ergo equi, fames, & bella & pestis intelliguntur: quod etiam dominus in euangelio suo prædixit, quæ etiam fiunt & imminente die iudicij amplius futura sunt &c. Iam verò equi nomen simpliciter vsurpatum, plerumque in malam partem accipitur. D. Gregorius aliquando lubricam prauorum vitam signare scribit: scriptum enim est: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*: & per alium prophetam dicitur: *Equi amatores & emissarij facti sunt, vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat.* Similiter D. Hieronymus exponens illud Micheæ: *Auferam equos tuos de medio tui*, sic scribit: Auferam id est, interficiam equos tuos de medio tui, id est de principali cordis tui lasciuientes impetus, & equorum more ruptis vinculis proruentes & currus tuos quibus tibi in vitijs tuis placebas, & peccata peccatis consocians, quasi triumphans, in quadrigis ferebaris. Et declarans illud Amos. *Et auferetur factio lasciuientium*; pro quo LXX. habent: *Auferetur hinnitus equorum ex Ephraim*, hóc pactò scribit: Allegoricè principes hæreticorum, qui propter delicias suas, meum populum deuorarunt, & nihil patiebantur super contritione Ioseph, primi ducentur ad pœnas & auferetur hinnitus equorum ex Ephrim. Qui in scripturis sanctis dupliciter accipitur, aut in superbiam malorumque consensum, vt ibi: *Hi in curribus & hi in equis*: & ibi: *Fallax equus ad salutem.* Et regibus Israël præcipitur, ne sibi multiplicent equos. Et in libro Iob: *vox equi clangori tuba comparatur.* In libidinis verò magnitudinem & effrenatum cordis desiderium, vt in Hieremia, qui luxuriosos adulterosque describens, intulit: *Vnusquisque super vxorem proximi sui hinniebat.* Et exponens illud Psalmistæ. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Ego (inquit) puto equos, homines esse peccatores & equites dæmones, qui equitant in eis. Si quando ergo viderimus aliquem fratrem persequentem & inimicum esse, sciamus quia ille equus est. Cæterùm eques diabolus est, qui sua lancea nos percutit. Iste currit & ille percutit: sed & ipse equus calcaribus ducitur, confoditur & inuitus insanit. Origines quoque homilia decimaquinta, super Iesum Naue, declarans illa verba: *Equos eorum subneruauit, & currus eorum exussit igni*, in hæc verba scribit: Nos scripturam sanctam sibimetipsi conferentes & spiritalibus spiritalia comparantes, requiramus quid est, quòd de asinis quidem non est scriptum, quia subneruati sunt, nec Madianitarum spolia, vel animalia intercempta dicantur, sed profuisse Israëliticis vsibus. De istis autem, qui non habebant asinos, sed equos, præcepit ipse dominus & dixit: *Equos eorum subneruabitis.* Quod & Iesus, sicut à domino mandatur, expleuit. Putamus hæc accidisse fortuitu, vt equi hostiles interimerentur, & asini seruarentur, & in præceptis Dei fortuita aliqua arbitramur incidere? An dignius videtur, vt putemus magis in his scripturis mysticum aliquid indicari? Denique & filij Israël nunquam equis vsi esse referuntur & lex nihil de equis sed de asinis mandat, vtpote de animalibus, quæ ad humanos labores iuuandos, & ad onera eorum portanda videntur existere, equi verò magis ad hominum perditionem. Hoc enim est quod per eos in prælijs geritur. Lasciui motus animal & superbæ ceruicis accipitur. Sunt ergò asini frequenter à scriptura in typo gentium positi, sicut & saluator ostenditur supra asinum sedens, nunquã autem equo sedens refertur, sed & cùm discipulos mittit ad soluendã asinam & pullum asinæ, dicit eis: *si quis vos interrogauerit, dicite quia dominus est qui eis opus habet.*

Populus sinister & malus, equus rufus.
Equus Domini vt rufus dictus.
Equus niger populus diabolo consentiens.
Equus pallidus.
Fames, bella & pestis.
Lib 31. Moral. c. 18.
Lubrica malorum vita.
Principes hæreticorũ.
Hinnitus equorum dupliciter accipitur.
Libido per hinnitum indicata.
Equi homines peccatores.
Diabolus eques.
Asini ad onera, equi ad nostram perditionem

& ſedens ſuper eum, ingreditur Hieruſalem, & nunquam equo ſedens, ingreſſus eſſe dicitur. E
Sed & propheta de ipſo ita pronunciauerat, quod ſedens aſino veniret ad Hieruſalem, dicens:
*Ecce rex tuus manſuetus, ſedens ſuper ſubiugalem & pullum aſinæ nouellum. Et exterminabit cur-
rus Effrem & equum ex Hieruſalem.* Vides ergò quomodo ſecundum prophetæ ſententiam, qui
ſuper aſinum ſedet, exterminabit currus Effrem & equum de Hieruſalem. Et ideò videntur
mihi aſini quidem (vt diximus) figuram ſeruare eorum, qui ex gentibus credunt, ſuper quibus
ſediſſe dicitur dominus: equi verò qui exterminantur, & currus, figuram tenere eorum qui in
cæleſtibus poſiti, per laſciuiam & ſuperbiam deciderunt, quando vel ad filias hominum con-
cupiſcendas ſemetipſos inceſtatores præbuerunt, vel ſecuti ſunt illum, qui dixit: *Ponam ſuper nu-
bem ſedem meam & ero ſimilis altiſſimo.* Inde fortaſſis eſt, quod propheta dicit: *Falſus equus
ad ſalutem.* Et iterum dicit de his, qui in dæmonibus confidebant: *Hi in curribus & hi in e-
quis, nos autem in nomine domini noſtri magnificabimur.* Neque enim currus & equos Deo
contuliſſet, quantum ad inuocandum ſpectat: ſed vtique hoc oſtendit, quia ſicut nos inuoca-
mus Deum verum, ita ill inuocant currus & equos id eſt dæmones, quos inuocabant gentes
illæ, quæ aduerſus Iſraël bellum gerebant. Sed & Aegyptiorum equos commemorat ſcri- F
ptura & iſtos ipſos, quos nunc interimi iubet. Vnde hoc intelligatur, quod in typo quidem
aſinorum gentes, quæ ad credulitatem veniunt, merito reſeruantur: in typo verò equorum &
curruum dæmones, qui humanæ ſaluti aduerſarij ſunt: & inimici, meritò perimuntur. Sed, &
ſi paſſiones corporis, id eſt, libidinem, laſciuiam, vel ſuperbiam ac leuitatem, quibus infelix
anima velut equitans vectatur, & fertur ad præcipitia, equos nunc dici & currus intelliga-
mus, & ipſos eſſe qui ex præcepto Dei ſubneruari iubentur, non erit rationi noſtræ contraria in-
telligentia. Subneruatur quippe equus quando ieiunijs & vigilijs & omni abſtinentiæ afflictio-
ne corpus humiliatur. Et currus igni exuruntur, cùm in nobis completur ſermo domini dicen-
tis. *Ignem veni mittere in terram, & quam volo vt accendatur?* Quo igne ſe iam illi ardere con-
feſſi ſunt, qui dicebant. Nonne cor noſtrum ardens erat intra nos, cùm adaperiret nobis ſcri-
pturas? Ideò ergò & falſus equus dicitur ad ſalutem, ſi motus corporis noſtri ferri permitta-
mus infrænes, nec abſtinentiæ iugo laſciuiam carnis & ſuperba colla ſubdamus. Sed nunc ſi
quis fortè ex his quæ dicimus, Dei verbis ſtimulatur, atque compungitur, & is qui heſterno
die pronus & feruidus tanquam equus, in libidinem ferebatur, hodie ſi his auditis, pœnitet, con-
uertitur, ac ſecundum prophetam à Dei timore confixus, refrænat ſe & reuocat à peccato, & G
pudicam dehinc caſtamque diligit vitam, videbimur etiam nos gladio Dei euaginato ſubner-
uaſſe equos, & magis per hoc dignè impletur præceptum Dei, quàm ſi animalia quis equini ge-
neris de ſpolijs hoſtium capta ſubneruet. Quorum autem equi ſubneruantur? *Equos* (inquit) *Iabin
ſubneruandos.* Iabin autem prudentia interpretatur vel ſenſus. Quæ eſt iſta prudentia vel quis ſenſus
cuius ſubneruandus eſt currus? Illius nimirum, de qua dicit Apoſtolus: *Quia prudentia carnis, inimi-
ca eſt Deo.* Et ille ſenſus de quo dicit: *Inflati ſenſu carnis ſuæ.* Iabin verò rex Aſor. Aſor autem aula
interpretatur. Hæc eſt Aſor, quæ omnium horum regnorum obtinere dicitur principatum, qui
intelligitur princeps huius mundi, regnans in aula, id eſt ſuper terram vel quod maius eſt, in vi-
tijs carnis. Sed & omnium illorum regum, quorum vim ſecundum nominum ſuorum interpre-
tationem, iam antè expoſuimus, equi ab Ieſu dicuntur interfici. Quorum nos ſi rectè ſub Ieſu
duce militamus, debemus in nobiſmetipſis abſcindere vitia & accepto ſpiritali gladio ſubnerua-
re omnem iſtum equitatum peſſimorũ vitiorum. Sed & currus debemus incendere, id eſt, om-
nem à nobis arrogantiæ & elationis ſpiritum reſecare, vt vltrà non in equis neque armis, ſed in
nomine domini Dei noſtri inuocemus. Et Homilia ſexta ſuper Exodum, exponens illud: *E-
quum & aſcenſorem proiecit in mare*: Homines (inquit) qui nos inſequuntur, equi ſunt, vt ita H
dicam, omnes qui in carne nati ſunt, figuraliter equi ſunt. Sed hi habent aſcenſores ſuos. Sunt
equi quos dominus aſcendit & circumeunt omnem terram, de quibus dicitur: *Et equitatus tuus
ſalus.* Suum autem equi aſcenſorem habent diabolum & angelos eius. Iudas equus erat, ſed
donec aſcenſorem habuit dominum, de equitatu fuit ſalutis. Cum cæteris enim Apoſtolis miſ-
ſus, ægrotis ſalutem & ſanitatem languentibus præſtabat. Sed vbi ſe diabolo ſubſtrauit (poſt
buccellam enim introiuit in illum Sathanas) & aſcenſor illius factus eſt Sathanas, & illius
habens ductus, aduerſus Dominum & ſaluatorem noſtrum cœpit equitare. Omnes ergo
qui perſequuntur ſanctos, equi ſunt hinnientes, ſed habent aſcenſores quibus aguntur, an-
gelos malos, & ideo feroces ſunt. Si ergò videris aliquando perſecutorem tuum nimis ſæ-
uientem, ſcito quòd ab aſcenſore ſuo dæmone perurgetur, & ideo ſæuus, ideo truculentus
eſt. Et Homilia prima in Iob, exponens illud iuxta LXX. *Equites fecerunt ſibi tria cornua:*
Qui fuerunt (inquit) equites, qui tria cornua ſibi fecerunt, hoc eſt, triplici modo ſe armauerunt,
qui tri-

Aſini quos ſignificent, quid equi.

Equos ſubneruare quid.

Equi qui à Ieſu dicantur interfici.

Homines qui equi dicti.

Iudas equus factus.

Perſecutores ſanctorum equi ſunt.

Equites tria cornua habentes qui.

A qui triplici prælio circundederunt camelos? Illi fuerunt spirituales equites, id est, aërei spiritus, qui terram peragrant, qui pelagus transeunt, qui aërem peruolant, qui omni vento & aqua, atque omnibus tempestiuis procellis vehementiores sunt atque velociores in aëre sua iniquitate. Vnde etiam equites dignè appellantur. Qui super omnes luxuriosos atque impudicos sedent, tanquam super equos, & iuxta nequitiam suam exagitant illos & ad suæ iniquitatis atque impudicitiæ perfectionem omnes insectantur illos, de quibus dicitur. *Adulter sicut admissarius sub omni sessore hinnit*. Et, *Nolite fieri sicut equus, & mulus, in quibus non est intellectus*. Et adhuc. *Equi admißarij facti sunt, vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat*. Isti ergò tales sunt equi diaboli, isti sunt equi maligni. Isti, & omnes qui eiusdem seruiunt iniquitati. Isti quorum pedes iniquitatibus currunt. Huiusmodi namque equorum pedes veloces sunt ad effundendum sanguinem. Equites sunt nequissimi dæmones atque aërei spiritus. Talis enim equus fuit olim Nabuchodonosor, sed non iugiter, sed septem annis tantum, quibus à nequissimis equitibus, id est, dæmonibus im-B parcenter est exagitatus. Talis equus fuit & ille qui in Euangelijs à legione similiter per deserta, & per montes vrgebatur, donec veniens dominus illos quidem malos equites, id est, dæmonas effugauit, & illum miserum liberauit. Alijque innumeri à sæculo, alij apertè, alij verò occultè, diuersè, ac variè dæmonum equi effecti sunt, quibus vniuersis, cùm essent immundi, atque execrabiles, in malis vsi sunt eis nequissimi dæmones. Alijs sanè ad velocitatem homicidij, & sanguinis, deuastationis quoque, atque nequissimi liuoris, & omnium quæ voluntas diaboli atque opus exigebat. De istis ergò equitibus dicit iste: *Equites fecerunt tria cornua & circundederunt camelos*. Tria cornua fecerunt, hoc est, finxerunt, confimulauerunt, armauerunt, vtpote equites equis sedentes, atque vniuersam armaturam habentes, timorem ostendentes, atque fortitudinem demonstrantes. O quàm multiplicem inquisitionem atque disputationem habet hic sermo. Tria cornua fecerunt, pro peculij consumptione & filiorum perditione atque corporis plaga, superare eum nitentes. Tria cornua fecerunt, quia & cum eo tertiò congressi sunt: Semel sanè, cùm omne peculium atque filios subitò interfecerunt. Secundò quando totum corpus eius putredine ac vermibus repleuerunt. Tertiò, quan-C do per vxorem seduxerunt & amici culpauerunt. Adhuc autem tria cornua fecerunt, tanquam tria præcipua ac singularia, id est, fidem, spem, charitatem, prædari eum conantes. Fidem quam in Dei culturam habuit, spem æternæ liberationis ac cælestis refrigerij, charitatem circa Deum, qua nihil est maius neque in hoc sæculo, neque in futuro. Pro his ergo omnibus fecerunt tria cornua nequissimi dæmones, &c. Beda quoque in explicatione huius sententiæ Iobi: *Cùm tempus fuerit, in altum alas erigit, deridet equum & ascensorem eius*, equum interpretatur diabolum: equitem diaboli ministrum. Et mox ad hæc eiusdem: *Nunquid præbebis equo fortitudinem & circundabis collo eius?* Hunc equum (inquit) aduersariam potestatem arbitror intelligendum, qui sit pallidus, vt in Apocalypsi scribitur, quem sequitur mors & infernus: Et qui in Zacharia propheta ruffus dicitur, mortibus scilicet hominum & cruore respersus. D. Hieronymus verò in hæc Nahum prophetæ verba: *Vox flagelli & vox impetus rotæ & equi frementis & quadrigæ feruentis & equitis ascendentis & micantis gladij & fulgurantis hastæ & multitudinis interfectæ & grauis ruinæ, nec est finis cadauerum*. Habet autem Niniue (inquit) & equum persequentem, cuius hinnitus & vngula terram fodiens & pectus æstuans semper bella desiderat: loquente domino contra diabolum: *De longè odoratur bellum*: Cum saltu & clamore non parcit fu-D gientibus, nec sinit abire terga vertentes, sed persequitur, vt prosternat, interficiat, conculcet, illudat. Est quoque in Niniue & vox quadrigæ feruentis, quales puto habuisse Pharaonem quæ à Domino submersæ sunt. Ad hanc quadrigam quatuor iunguntur equi, quatuor scilicet perturbationes, de quibus & philosophi disputant & Maro non tacet, dicens: *Hi cupiunt, metuuntque, dolent, gaudentque*: His equis & hac quadriga, Niniue cuncta perturbat. Sed & equitis ascendentis vox in ea personat, qui arte quadam & gyro præparatus ad bellum non absque periculo contra se pugnantis incedit. Habet hic eques sermonis gladium exacutum cote dialecticæ & Rhetoricæ artis oleo læuigatum: habet arma fulgentia, transfigurante se Sathana in angelum lucis, quæ arma apostolicæ armaturæ contraria sunt. Idem explicans hoc Zachariæ: *Ecce rex tuus veniet tibi, iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinam & super pullum filium asinæ, & disperdam quadrigam ex Ephraim & equum de Hierusalem*: asinam subiugalem, & pullum nouum interpretatur vtrumque populum, circumcisionis & præputij, quorum prior grauissimum legis portauerat iugum, sicut in actis Apostolorum scriptum est: *Nec nos nec patres nostri potuerunt portare graue legis iugum*. Vnde & Paulus scribit ad Galatas, qui circumcidi volebant: *State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri*. Pullus autem nouus, gentilium

Nabugodonosor equus factus.

Tria cornua facere quid.

Aduersaria potestas equus dicta.

Equus Niniue.

Quatuor equi quatuor perturbationes.

Asina subiugalis quē populum indicet.

gentilium multitudo frena non habens legis ; nec rectus ab aliquo , ſed ſemper in præcipi-
tijs , & in voraginibus idolatriæ eliſus atque confractus , domini ſeſſione didicit ambulare,
& rectam viam ingredi. *Et diſperdam* (inquit) *quadrigam ex Ephraim*. Adhuc ex Dei patris per-
ſona dicitur : quod quadriga, ſiue currus ex Ephraim pereat & equus de Hieruſalem. Et interim
ſecundum literam hæc loquitur. *Non erunt prælia : omnibus Chriſti aduentu, & natiuitate pacatis*.
Porrò ſecundum altiorem intelligentiam, Ephraim refertur ad hæreſium multitudinem quæ in-
terpretatur καρποφορία, hoc eſt vbertas & frugum abundantia, de quibus ſcriptum in Pſalmo 77.
Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum, conuerſi ſunt in die belli. De his quadrigis, & curri-
bus legimus. *Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus : ipſi
obligati ſunt, & ceciderunt, nos autem ſurreximus & erecti ſumus*. Equus qui diſperditur de Hieru-
ſalem, ille eſt de quo legimus. *Fallax equus in ſalutem*. Et in Hieremia : *Qui luxuriæ vacabant,
& libidini, audiunt : Equi inſanientes in fœminas facti ſunt mihi : vnuſquiſque ad vxorem proximi
ſui hinniebat*. Vnde reuocantur ad pœnitendum, dicente Pſalmographo : *Nolite fieri ſicut equus,
& mulus in quibus non eſt intellectus*. Cumq. diſperderit Deus currus Ephraim, & equum de Hie-
ruſalem : qui de iſtiuſmodi equis & curribus fuerint liberati, transferentur in Domini ſeruitutem,
& efficientur Cherubim, & de ipſis dicetur : *Currus Dei decem millium multiplex, millia lætantium*.
Et, *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſsimilaui te proxima mea*. Et *Aſcendes ſuper equos & equi-
tatio tua ſalus*. Ioannes Arboreus in hunc locum Salomonis : *Flagellum equo, & chamus aſino, &
virga in dorſo imprudentium* : Non minus (inquit) indigent imprudentes, & peruerſi flagellis, &
ſtimulis quàm equus indomitus, & piger aſinus : & licet flagris cæſi non reſipiſcant nec emenden-
tur, eorum tamen ſupplicia alijs terrorem incutiunt, quibus à lapſu præcauebunt, & à multis vitijs
reuocabuntur. Poſſunt equo & aſino ſignificari ſuperbi, & luxurioſi, qui cùm acriter à Domino
caſtigantur, nonnunquam reſipiſcentiam agunt, & vitium in melius commutant. Hinc illud Pſal-
mographi : *In chamo, & freno maxillas eorum conſtringe, qui approximant ad te*. Secundum verò
etiam D. Ambroſium equus peccati naturam exprimit aptiſſimè. Equus enim (inquit) ſtare ne-
ſcit, velox ad impetum, ceruicem exaltans ſuam, hinniens ad libidinem. Quid tam ſimile peccati ?
Feruet enim primò culpæ impetu, & omnem regi cogitationem præuenit, motuq. immaturo exi-
lit, vt eam difficilè ratio reuocare poſſit. Fertur in præceps & aſcenſorem eius proijcit in mare iſtud
huius ſæculi, ceruice tumida recuſans iugum correctionis. Et ſpecialis quædam forma libidinis
quæ vocem mutet hominis, verba amantis corrumpat, ſuiſq. ſe prodat ſermonibus. Denique ad
Iudam per Hieremiam dicit Dominus Deus : *Nunc videbitur ignominia tua, & adulterium tuum,
& hinnitus, & alienatio fornicationis tuæ ſupra colles*. Hunc iuſtus reuocauit equitatum, mores
quoque declinantis conuertit, & ad ſe vocauit, vt imitatores ſui fierent, qui deflexerant, quia ſen-
ſus noſtri ad diſciplinam mentis recurrunt, &c. Idem in hoc Apocalypſeos : *Et exijt ſanguis de la-
cu vſque ad frænos equorum per ſtadia mille ſexcenta* : Per equos (inquit) falſi paſtores eccleſiæ
deſignantur, qui officium regiminis non pro amore Dei, ſed pro amore ſæculi ſuſcipiunt. Per fræ-
nos quibus equi reguntur, eorum falſa doctrina deſignatur. Habent quidem falſi paſtores do-
ctrinam in ore, ne ab officio funditus alieni videantur, ſed Phariſæorum exemplum ſequentes, di-
cunt, & non faciunt. Et quia aliud non poſſunt docere, niſi quod euangelium loquitur, & in præ-
dicatione ſua annunciant peccatoribus quas pœnas patientur, niſi corrigantur, vſque ad equorum
frenos ſanguis peruenit, quia pœnas quas peccatoribus minati ſunt, niſi corrigerentur, ipſi quia vi-
tia ſua deſerere noluerunt, experirentur. Idem & in hoc Apocalypſios : *Et ita vidi equos in viſio-
ne, & qui ſedebant ſuper eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & ſulphureas*. In hoc loco inſa-
nos populos intelligi ait; per ſorores autẽ equorum principes terræ deſignari: per loricas autẽ, quæ
ictus gladiorum à ſe repellunt, duritiam cordium reproborum, quæ ad corda eorum gladium ſpiri-
tus quod eſt verbum dei, accedere non ſinit. Dein durato corde per equum deſignato ſic diſſerit
Ludouicus Viues meditatione prima in Pſal. pœnit. Emeritum ferunt equũ militia lunga, in lætiſ-
ſima immiſſum prata, opera vacuum, vt pro laborioſa iuuenta, quiete frueretur ſenectutis: illum
cùm clamoribus ac ſtrepitu abigere conarentur viatores quidam iuſto curioſiores : nihil enim ad
eos in illis pratis equus paſcebat, nihilque mouebatur; adueniens fortè dominus miles vetera-
nus. An non (inquit) vos inepti eſtis, qui militari tumultui aſſuefactum equum voculis veſtris à
paſtu conamini deterrere ? Sic & ego in medijs flagitiorum, voluptatibus aure duriſſima, qui
iuniorum ardentes ſæpe audieram expoſtulationes, & querelas huiuſmodi, nihil erat, quod
mouerere illis, & niſi ſpes hæc tui tam me iuuiſſet in duritie mea, velut marmor obriguiſſem
perijſſemque. Pullus verò equinus adhuc per ætatem inſolens frenorum ac tyro exagitatur,
concutiturque ſolo tactu freni. Sic homo dolore exagitatur ex dolendi inſolentia; vbi verò aſ-
ſueuit ærumnis, obtorpet, facitque quod equus iam edomitus qui frenum mordet, & ſeruitio

Ephraim quid.

Imprudẽtes, & peruerſi, equi dicti. Superbi & luxurioſi. Lib de Abraham c. 8 Peccati natura p equũ expreſſa.

Cap. 13.

Cap. 14. Paſtores eccleſiæ falſi, equi dicti.

Cap. 10. Populus inſanus. Principes terræ. Cor induratum per equum deſignatum.

Homo pullo equino aſſimilatus.

A hominis assuescit, & domituram facilè fert, & ad obsequium habilis reperitur, vt docet Cicero. Voluntate igitur, & iudicio suscipi ægritudinem confitendum est: idque indicatur eorum patientia qui cùm multa sint sæpè perpessi, faciliùs ferunt quicquid accidit: obruisseque contra fortunam arbitrantur: Vt ille apud Euripidem: *Si mihi nunc tristis primùm illuxisset dies: Nec tam ærumnoso nauigaßem salo, esset dolendi causa, vt iniecto equulei fræno repentè tactu exagitantur nouo, sed iam subiectus miserijs obtorpui.* Potest & per equum siue pullum indomitum intemperantia, ac lasciuia indicari, vt constat Themistoclis exemplo, qui cùm mutatos eius mores ex procacissimo in maximè temperantem plerique admirarentur; an non (inquit ille) asperi, & indomiti pulli solent euadere in optimos? Non imprudenter itaque Prudentius elationem animi describens ait.

Lib. 3. Tuscul.

Intemperantia, & lasciuia per equũ indomitũ indicata.

Superbia.

Fortè per effusas inflata superbia turbas
Infræni volitabat equo.

Et vt D. Augustinus ait in enarratione Psal. 146. potentatus equi est superbia. Videtur enim equus (inquit) veluti ad sugestum hominis accommodatus, vt altior incedat. Et reuera est in eo ceruix indicans quandam superbiam. Non se extollant homines in suis dignitatibus, non se sublimes putent honoribus, caueant ne in equo indomito præcipitentur. Pierius Valerianus equum B pro immoderato, & rationis experte impetu poni apud legislatorem Mosem ex eo manifestum esse ait, quòd non designari principem equorum educatorem dicit: quod ita capiendum (inquit) est ex Philonis sententia, vt ineptum eum ad principatum existimemus qui voluptatibus cupiditatibusque, & nequitiæ deditus stare loco nesciat, & fræna ferox spumantia mandat. Lex ipsa est Deuter. cap. 17. *Quique rex fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos nec reducet populum in Aegyptum, equitatus numero subleuatus*, præsertim cum Dominus præceperit vobis, vt nequaquam per eandem viam reuertamini, nam qui talia mente concipit, effræno illi, & feroci equo similis est, de quo vulgatum adagium: *Secede equinis à pedibus procul*, ab equo inquam illo, qui semper Aegyptum, hoc est voluptatum, & illecebrarum planitiem appetit insultare, quocirca frænis cæterisque compescendus, nisi velimus in pernitiem rapi, & nosmetipsos vnà cum fortunis dare præcipites. Nam vt optimè ait Euripides: ἀχαλίνων ϛόματων ἀνόμȣ τ᾽ἀφροσύνας τέλος δυϛυχία, id est, *In frænis oris exlegisq́ dementiæ finis infortunium*. Sæpè autem in diuinis literis equus aberrantem, & vagum hominem indicat, qui sine ratione vlla feratur; vt, *Fallax equus ad salutem*. Et, *Nolite fieri sicut equus, & mulus quibus non est intellectus*. Teius Anacreon in muliebrem fastum arrogantiamque inuectus, C puellam quandam equino comparat pullo, in quem nondum quispiam inscenderit, atque nullo cohibitus fræno huc illuc euagetur. Iracundus item rectè equo assimilatur insano, vt ostendit Lucianus in Cynico his verbis: *Ac similiter vobiscum agitur* (ò iracundi,) *vt cum quodam qui equum insanum ascenderat. Equus igitur virum corripiens abstulit: hic verò amplius iam desilire equo currente non poterat. Quidam verò cum ocrußet, eum rogauit, quonam tenderet: hic respondit, quocunque huic videbitur, equum demonstrans. Quod si vos quispiam roget, quò feramini si verum vultis dicere, dicetis in vniuersum quidem quocunque videatur affectibus*. Equitem ab insessore multum differre arbitrandum est, (inquit Philo Iudæus) non solùm hominem vectatum animali hinnibili ab alio similiter vectato homine, sed etiam rationem à ratione. Ergò qui sine equestri arte ascendit, dici debet insessor qui se commisit iumento lasciuo, à quo abripiatur quocunque ipsum detulerit impetus, & non præcauendo voraginosos terræ hiatus, aut fossam aliquam profundiorem, violento cursu vnà cum equo præcipitetur, submergaturque. E diuerso eques ante omnia frænum in os indit, deinde in tergum insilit, & quamuis ferri videatur, reuera tamen circumagit eum à quo gestatur tanquam gubernator. Nam & ille videtur ferri à naue quam gubernat: sed si verè pronun-D cies, ipsi deducet eam ad portus optatos. Cæterùm quando sonipes bene iter carpit, habenis obtemperans, palpum, & laudem refert ab equite: Quando autem fertur iusto conciatiùs, cohibetur quo minus properet. Quòd si pergat contumaciùs, reducto fræno cogitur ceruicem reflectere, & gradum sistere. Scuticis quoque, ac calcaribus continetur in officio, ne subsultet lasciuiens, & alijs modis quibus domitores vtuntur, contra ferociam. Nec mirum videri debet. Ascendente enim equite simul ars equestris ascendit, vt iam duo periti insideant, atque ita vnum subiectum imperitum animal moderentur facilè. Iam omisso hinnitore vectoreque, tuam sillibet animam considera. Inuenies enim inter partes eius, & equos, & aurigam ascensorem, sicut & extra te. Equi sunt furor, & concupiscentia, ille mas, hæc fæmina: ideoque ille vt mas gestit elata ceruice libertatem appetens: hæc verò seruilior, & callidior domum depascit, & deuorat, vt fæmina. Insessor autem, & auriga vnus est, nempe intellectus: sed auriga tunc quando ascendit cum prudentia, insessor est. Imprudens igitur præ imperitia non potest habenas retinere, sed patitur elabi è manibus. At iumenta habenis libera temerè discurrunt

Immoderatus, & rõne carens impetus.

Homo aberrans, & vagus per equũ indicatus.

Puella equino pullo assimilata.

Iracundus.

Lib. de agricult.

Eques vt ab insessore differat.

Furor, & cõcupiscentia equi.

Imperitus sessor. nullo ordine. Sessor verò præ imbecillitate sustinere se non valens decidit, & laceris genibus, manibus, facieque malè mulctatus miser deflet suum infortunium. Nonnunquam autem pedibus in curru hærens raptatur supinus, & tractum in orbita caput, ceruicem humerosque ambos consauciatur: deinde huc illucque distractus & illisus omnibus passim obiacentibus, miserrimo genere mortis extinguitur. Et huic quidem talis exitus obuenit. Currus autem iam leuior: & violenter quassatus, vbi in solum inæquale inciderit, facilè frangitur, vt instaurari non possit & compingi denuo, iumenta autem omni retinaculo liberata concitantur & efferantur, nec prius desinunt currere, quàm collabantur, aut in aliquam rupem delata, ipsa quoque intereant: atque ita currus animæ vnà cum vectore totus perit per aurigæ inscitiam. Tales igitur equos vectoresque arte carentes tolli præstat, vt virtus maneat incolumis. Cadente enim imprudentia, stare prudentiam necessum est. Ideo Moses inter præcepta tradit: *Si egressus fueris in bellum contra inimicos tuos, & videris equum insessoremque & maiorem multitudinem hostium, noli timere quia dominus Deus tecum est.* Furorem enim & concupiscentiam, & in vniuersum affectiones omnes atque etiam cogitationes quæ his singulis tanquam equis insident, etiamsi videantur fretæ inexpugnabili robore, contemni oportere ab his, qui proteguntur magni regis potentia, semper & vbique pro ipsis decertante: exercitus autem Dei virtutes sunt, propugnatrices piarum animarum: quas vbi viderint deuictum aduersarium, conuenit pulcherrimum decentissimumque hymnum canere datori victoriæ Deo: Hymnus epodon mirabilem habens, quem decantari bonum est, sic se habet. *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est: equum & insensorem proiecit in mare.* Meliorem enim perfectioremque victoriam inuenire non licet, quam qua vincitur petulantium quadrupedum ceruicosorumque agmen validum, hoc est vitiorum & affectuum. Sunt enim vitia genere quatuor & affectus totidem, cum quibus & insensor eorum intellectus, virtutis osor & amans affectuum, collapsus interit, qui prius voluptatibus, iniurijs, vaframentis, rapinis, fraudibus, similibusque iumentis delectabatur. Pulcherrimè igitur legislator inter præcepta docet, *ne princeps eligatur equorum altor*, parum idoneum ratus ad principatum quisquis in voluptates & concupiscentias & amores impotentes insaniens, tanquam infrænis ac contumax equus œstro suo agitur. Dicit enim sic: *Non poteris constituere supra te hominem exterum, quia frater tuus non est, propterea non multiplicabit sibi ipsi equitatum, nec auertet in Aegyptum populum.* Itaque nemo altor equorum natus est, si sacro Mosi credimus. Atqui dicat aliquis magnam esse potentiam regis in equitatu, non minorem quàm in pedestribus copijs & naualibus: nonnunquam verò vtiliorem etiam, præsertim vbi sine dilatione, celeritate expedita opus est, temporibus moram non ferentibus, sed ipsum momentum occasionis vrgentibus: vt cunctatio non damnum solùm, sed & cladem illatura videatur, occasione tanquam nube præteruolante. Huic respondebimus, nullum, bone vir, præsidium legislator noster à principe submouet, neque copias eius parte aliqua mutilat, imo quantum fieri potest, augere conatur, vt robore multitudineque freti socij facilè profligent aduersam aciem. Quis enim alius sic vel insidias collocare, vel aciem struere, vel legiones distribuere, easque tribunis centurionibusque assignare, vt res postulat, nunc pluribus, nunc paucioribus nouit: adhæc præcepta rei militaris tradere præmonstrareque, vt hic noster confirmata longa vsu peritia? Sed nunc non facit verba de isto equitatu, qualem principes solent colligere ad infestandos hostes tuendosque socios necessarium, sed de eo qui animæ inest, bruto, immoderato inobedienteque impetu quem refrænare vtilius fuerit, ne quando populum suum vniuersum in Aegyptum corporis regionem auertat & voluptatum affectuumque magis quàm virtutum deique amatorem reddat; quandoquidem necessum est, vt qui equitatu pollet, eumque auget, viam quæ in Aegyptum fert, vt vates inquit, ingrediatur. Cùm enim animam tanquam nauem ab vtroque latere, intellectu sensuque violentæ procellæ affectuum iniquitatumque reluctantem inundant elatæ: altiùs tunc credibile est fore, vt intellectus obrutus subsidat mergaturque, profundum autem, in quod mergitur, corpus est quod cum Aegypto confertur. Caue igitur ne vnquam eiusmodi equis alendis studeas: nam & qui diuersum genus tractant, ipsi quoque vituperandi sunt: & quid ni? apud quos bruta iumenta honorantur, quorum ex ædibus equorum greges semper saturi procedunt, hominum verò eos deducentium nemini vel sportula succurrit inopiæ solamen vel leue aliquod munusculum, & tamen hi minus peccant. Cursores enim equos alendo, aiunt se sacra certamina & quæ passim aguntur celebritates ornare & voluptati ornamentoque esse spectatoribus atque etiam multis præbere exercendi se materiam. Nam qui cupiditatem vincendi animalibus indunt, propter honoris amorem & æmulationem virtutis, in desinenti adhortatione alacritateque vsi labores libenter sufferunt, nec prius desistunt ab officio, quàm ad finem optatum perueniant. Verum isti prætextus quærunt: alteri ne defensionem quidem vllam habent, qua peccatum suum tueantur, qui vectari iubent in sessorem intellectum imperitũ artis equestris, committentes eum vitio & affectui quadrupedi. Quod si aurigandi artem ediscas melius, mediterisque, vt iam tibi videaris ad regendos

A dos equos idoneus, tum demum ascende & habenas arripe. Sic enim nec illis salientibus excussus cum laceratione corporis mouebis risum spectatoribus alieno malo gaudentibus, nec incursu obuiorum insequentiumuè inimicorum capieris: hos celeritate longè à tergo relinquens, illos verò securè vitant per scientiam. Meritò igitur Moses victoriale carmen canens ob insessorum interitum, salutem nihilominus precatur equitibus. Nam hi possunt iniecto brutis potentijs freno, cohibere nimium cursus eorum impetum. Hucusque Philo. Plato in Phædro naturam nostram currui similem esse ostendit, ab auriga moderato: aurigam proponens ceu mentem in nobis bene constitutam, equos binos, refractarium vnum; alterum sequacem & morigerum: per refractarium appetitum quo præcipites rapimur & malum nobis accersimus, intelligens, per morigerum, rationem dicto audientem & salutaria recto iudicio inquirentem: esseque perpetuò subinde bellum, quo modò ratio, modò appetitus victor euadit. Idem Plato pullo equino adolescentiam comparans: Qui periculum (inquit) facere volunt, an pulli sint pauidi ad strepitus, & tumultus adducunt: ita & iuniores per formidines quasdã & rerum terribilium obiecta traducẽdi, & voluptates quædã offerendæ, quibus meliùs quàm aurũ in igne explorentur, vt periculum fiat, an aliquis eorũ extet qui ad solidam quandam modestiam compositus, errorum incãtationibus minimè irretiatur.

Natura nostra currui similis.

Lib. 3. de rep.

Adolescentia pullo similis.

B Eleganter etiam Plutarchus in libro de audiendis poëtis ab equis aduersus incontinentes, atque iracundos similitudinẽ sumens inquit: *Sicut enim equos non in cursu, sed ante cursum frænant: sic eos qui difficulter continentur in dignitate rerum obiectarum & iracundos, ratione occupare, & temperare, atque ita demum ad certamina adducere conuenit.* Equi nomine, vt scribit D. Gregorius, etiam dignitas temporalis accipitur, Salomone attestante qui ait: *Vidi seruos in equis & principes ambulantes quasi seruos super terram.* Omnis quippe qui peccat, seruus est peccati, & serui in equis sunt, cùm peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur: Principes verò quasi serui ambulant, cùm multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic aduersitas velut indignos, deorsum premit. Hinc rursum dicitur: *Dormitauerunt, qui ascenderunt equos,* id est, in morte animæ, mentis oculos à veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore confisi sunt. Eodem asserẽte equus hoc ipsum præsens sæculum designat, sicut Iacob voce dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Quo in testimonio quid equus significet, melius (inquit) ostendimus, si & ea quæ circumstant, paulò subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur & mordens. Vnde & non immeritò dum Israëliticus populus terras in partitionem castrorum

Lib. 31. Moral. cap. 18.

Dignitas tẽporalis.

Præsens sæculum.

C susciperet, primus Dan ad aquilonem castrametatus est, illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium; similis ero altissimo.* De quo & per Prophetam dicitur: *A Dan auditus est & fremitus equorum eius.* Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur. Cerastes enim Græcè cornua dicuntur, serpensq; hic cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antechristi aduentus asseritur, quia contra vitam fidelium, cum morsu pestiferæ prædicationis, armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorem esse quàm viam? Fit ergò Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudine eos ambulare prouocat, quibus quasi placendo blanditur, sed in via mordet, quia eos, quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita, quia quos fideles reperit & sese ad præcepti cælestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit, & in persecutionis languore post beneficia fictæ dulcedinis, exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundum insinuat, qui per elationem suam in cursum labentium temporum spumat. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur. Cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur. Vngulas quippe equi mor-

Cerastes.

Antechristi aduentus.

D dere, est extrema sæculi feriendo contingere, vt cadat ascensor eius retrò. Ascensor equi est, quisquis extollitur in dignitatibus mundi. Qui retrò cadere dicitur, non in faciem, sicut Saulus cecidisse memoratur. In faciem enim cadere, est in hac vita suas vnumquemque culpas agnoscere, & pœnitendo deflere. Retrò verò quo non videtur, cadere, est ex hac vita repentè decedere, & ad quæ supplicia ducatur, ignorare. Improbi quoque equi sunt, nam vt Iacobus de Vitriaco Cardinalis ait, habet etiam equos suos miles iste infernalis, homines scilicet reprobos, quos ipse fræno erroris posito (inquit) in maxillis eorum ducit ad libitum suum. Propterea Propheta ait: *Equum & ascensorem proiecit in mare,* id est amaritudine pœnæ æternæ. Et Hieremias: *Velociores aquilis equi illius.* Reprobi enim homines plerumq; velocius currunt ad malum quàm aquilæ, id est boni, & spirituales volent ad bonum. Et iterum ait: *Omnes conuersi sunt ad cursum suum sicut equus, impetu vadens ad prælium.* Et in Apocalypsi dicitur: *Potestas equorum in ore eorum, & in caudis eorum: In ore, mala persuadendo: in cauda, occultè decipiendo.*

Equi vngulas mordere quid.

In faciẽ cadere quid.

Improbi, equi dicti.

Exod. 15.

HIERO-

HIEROGLYPHICA. SYMBOLICA.

Veſparum typus.

EQVI cadauer (inquit Orus Apollo) pingebant priſci, cùm vellent ſignificare veſpas. Ex huiuſmodi enim cadauere plurimùm naſcuntur veſpæ. Pierius diligentes ait rerum naturalium obſeruatores ex bouillo occipitis cerebro apes gigni tradere, ex aſini cerebro crabrones; ex equo veſpas, ex humano cadauere ſerpentes: citatq; peruulgatam apud omnes verſum:

Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταυρόι δὲ μέλισσων.

Sed non probo quod vertit:

Nam culices ab equi, ſed apes ab origine tauri.

Quid enim culicibus cum veſpis. Quod verò ad hieroglyphicum ſenſum attinet, rectè hîc non ſimpliciter veſpas à priſcis intelligi exiſtimat, ſed quod per veſpam identidem ſoliti eſſent ſignificare: per cuius (inquit) hieroglyphicum pugnacitatem & infeſtum aduerſus hoſtes ingenium oſtendebant. Hoc autem vnum hieroglyphicum Orus memorat. Pierius verò celeritatis in primis typum poni poſſe haud inelegãtibus oſtendit rationibus, quas nos ferè antè partim recenſuimus, partim etiam recenſebimus, ideoq; in numiſmatis nunc equum currentem, nunc ipſum Pegaſum alis adiectis cuſum, vt ſumma rem alacritate geſtam oſtenderet. Non ſum verò neſcius (inquit) authores eſſe, qui Pegaſum, qualem quippe paſsim in Hadriani, & L. Papyrij Curſoris, & aliorum quorundam nummis aſpicimus, famæ potius quàm celeritatis indicium eſſe contendant. Naſcitur is ex Meduſæ cæde: ſiquidem virtus cùm terrorem amputauerit, famam generat. Terroris & admirationis hieroglyphicum eſſe Meduſæ caput, oſtendimus in ſerpente, cùm de Domitiani geſtamine loqueremur. Fama autem vbi primùm genita per hominum ora primùm incipit volitare, Muſarum excitat fontem in Parnaſſo, quippe quod illuſtrium virorum præclara facinora vatibus ſcribendi ſuggerunt argumentum. Quod verò in Papyrio de re ipſa etiam cognomento Curſoris honeſtato, ex Pegaſo alacritatem & feſtinantiam hominis ſignificari dixeramus, capreæ inſuper fugacis ſpolium & fulmen & ſagitta, quæ in eodem ſpectantur nummo, ad noſtram faciunt intellectum. Quod verò & centauri pubetenus humana forma, reliquum equina fingantur, multi eodem teſtante vitæ noſtræ terminum pernici curſu occupari, ſignificare putant, propterea quòd mira lapſi lubricitate incauti ſemper arripimur. Vulgatiſſimum verò illud ait eſſe argumentum, hominem feroci inuictoque animo, imperio tamen, & rationi obſequentem, hieroglyphicè per frænatum equum ſignificari. Hinc Panatium dicere apud Ciceronem, Africanum ſolitum dicere, equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere ſole, vt his facilioribus vti poſſint, ſic homines ſecundis rebus effrænatos, ſibiq; præfidentes, tanquam in gyrum rationis, & doctrinæ duci oportere. Animal nimirum ferox atque magnanimum, quod leges tamen ſubijt, nec frenum depulit ore, vt ait Horatius, de equo qui hominis opem implorauit, ſeq; frenari ſit paſſus: & Maro:

Pugnacitas.
Celeritas.
Pegaſus qd indicet.
Fama, & eius ortus.
Centaurus quid ſignificet.
Equus frænatus quid indicet.

Sed tamen ijdem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & fræna iugo concordia ferre.

In huiuſmodi ſententiam eſſe Scipionis dictum non incelebre. Cùm Romani contra Antiochum iam in Aſiam traiecissent, iſq; legatos demum de pace miſiſſet ad Scipionem, reſpondit is. *Id prius factum oportuit, non poſtquam & frænum, & ſeſſorem accepiſſet.* Frenum autem, & camum cuiuſq; rei coercitionem cùm ſacris, tùm humanis literis indicat. Non ingratum etiam fore hieroglyphicum putat, quo deſperatio, aut rei quam quiſpiam aggreſſus fuerit; inauſpicatus ingreſſus ſignificetur, vbi quis equum ceſpitantem aut prioribus prolapſum pedibus adpingeret, cùm ipſa præſertim res & prouerbio & augurijs confirmetur. Augurium intelligit Flamminij Conſulis Roman. quod ſuo loco recitaui. Sed quod ad prouerbium attinet, quod fertur, Rideo, inquit Galba, canterie, Siſinnius Capito ita interpretatur, qui principio rei alicuius inchoatæ deficiunt animo. Nam cum Sulpitius Galba in prouinciam exiens, ad portam ipſam canterium ſuum animaduertiſſet cecidiſſe, *Rideo*, inquit, *canterie te iam lapſum eſſe, cùm tam longum iter iturus, vix id ſis ingreſſus.* Nec indecenter item inter picturas huiuſmodi referri poſſe ait idem Pierius, equum in foſſam prolapſum, aut in voraginem aliquam demerſum, vbi luti tenacitate pertinaciſſimè detineatur, neque ſeſe valeat expedire, ſi negocij alicuius difficultatem, aut incommodum exprimere voluerimus: quippe quòd plurimum ita eſt canteriorum natura, quos oneribus comportandis addicimus, vt ſi aliquam in voraginem deciderint, tam ob onus quo grauantur, quàm ob liuidæ paludis cœnum, in quo recumbant ſupra modum implicentur, vnde ægrè attolli queant. Tandem ab Aegyptijs Sacerdotibus, animal hoc alioqui tam generoſum, tam vtile, tam domeſticum, repudiatum fuiſſe

Equus ceſpitans.
Equus in foſſam prolapſus.

aſſerit,

E asserit, ac per hieroglyphicum eius profanum intelligi decreuisse: cuius rei causam fuisse suspicatur, quæ maiores etiam nostros in Italia ab eo abstinere tam religiosè iusserit, vt à sacrorum flamine minimè tangeretur, propterea quod damnatum inter venena fel habere proditum est. Alios rem simplicius interpretantes, dicere inde factum, ne si longiùs digrederentur, fraus interdum ex negligentia fieret sacris. Ea enim de causa sacerdotum etiam nostrorum familijs data ocia, ne profanis occupationibus aut curis distraherentur; sed in precibus tantum Deo allegandis occupati essent, & laudes illi septies in die dicerent. Potest modò etiam equus primùm præclarè, mox ineptè pictus, inepti vulgi iudicij hieroglyphicum indicium esse. Aiunt enim referente Dione Chrysostomo, pictorem quendam iocosum, cùm picturam quandam equi in publico proposuisset admirabilem atque accuratè factam, puero præcepisse, obseruaret spectantes si quid reprehenderent, aut laudarent, idque retentum memoria sibi renunciaret: Spectantium autem alium aliud dixisse de pictura, atque reprehendisse hunc quidem, vt opinatur, caput, illum autem coxas, alium verò crura, vt si talia facta essent, multò pulchriùs haberent. Pictorem autem his de puero auditis, aliam fecisse picturam iuxta vulgi opinionem atque consilium, iussisseque collocari eam iuxta priorem. Fuisse autem magnam inter illas differentiam. Illam enim accuratissimè factam in omnibus: hanc

F autem turpissimè, ridiculosissimèque atque omnibus potius quàm equo fuisse similem. Manifestum igitur (inquit) quod si valdè quis opus habeat vulgi laude, credibiliorem existimans illius laudem aut vituperium quàm suam sententiam, ita singula facturus sit atque conaturus se talem exhibere, qualem volet vulgus: certumque est, quod similis futurus sit, pro illo priore equo doctè atque ex unius arte facto, admirabili alteri atque multorum opificum artificio neque ipsis illis placenti artificibus, tametsi ex omnium consilio atque arte composito. Quemadmodum fabula ait Pandoram non ab vno deorum formatam, sed communiter ab omnibus, alio aliud donante, & apponente: opusque neque sapiens, neque bonum factum, sed omnigenum variumque accipientibus euenisse malum. Hæc Dio Chrysostomus. Si egregio cordatoque ac prudenti militiæ duci, qui suo Marte totum belli pondus sustinuisset, & confecisset, propria virtute concitatus (quod plerique nostræ tempestatis etiam præstitere) symbolum appositum esset excogitandnm, tres aut quatuor (inquit Claudius Paradinus) quorum vnus eorum solus præ cæteris omnibus à sessorinibus suis concitatus primus ad premij locum destinatum peruenerit, currentes equos depingi cuperem, cum his verbis: SOLVS PROMERITVS: imitatus in hoc veterum Romanorum consuetudinem, qui olim sese in circis ad cursum exercebant, &c.

Profani typus.

Ineptum iudicium.

Orat. 78.

Dux militiæ cordatus, & prudens.

G

MITHOLOGICA. QVIBVS DIIS SACRI.
Quibus immolati equi.

Equus non paucis quidem dijs, cæterùm Neptuno potissimum sacer putatus fuit. Hic enim hippius (ἵππιος, vel, vt alij scribunt, ἵππεος,) id est equestris cognominatus est; cuius cognominis ratio diuersimodè traditur. Pausanias cùm, cur ita appellatus sit, alias causas ab alijs fuisse existimatas dicit (eas autem non recenset) ipse se putare ait ita cognominatum, quòd τῆς ἱππικῆς, id est equitationis inuentor fuerit. Nam & Homerus in equorum certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit iuramentum, quod equis conueniret,

Neptunus hippius cur dictus.

In Achaicis.

Ἵππων ἁψάμενος, γαιήοχον ἐννοσίγαιον

H Ὄμνυθι, μηδὲν ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι. id est

Equos tangens, terram ambientem Neptunum

Iurato: an non volens meum dolo currum impedineris.

Pamphos (πάμφως) verò qui Athieniensibus antiquissimos ludos fecit, esse dixit Neptunum, ἵππων δωτῆρα, id est equorum datorem, non aliunde nisi ad equestris appellationem deflectens. Diodorus Siculus de Cretensibus agens: Addunt (inquit) etiam Neptunum equos primum domuisse, artemque equitandi ab illo traditam, ex quo hippius sit appellatus. Val. Probus in commento super ea Virgilij in Georgicis verba: *Tuque ò, cui prima frementem Fudit equum magno tellus percussa tridente Neptune.* Campi (inquit) in Thessalia sunt petræi, in quibus locus Petra nomine, percussus tridente Neptuni, equum qui Scyphius vocatus est, edidit: Romani autem Neptunū equestrem vocant, Græci ἵππιον Ποσειδῶνα, quòd existimetur princeps originis equorum. Festus quoq; ita. *Hippius id est, equester dictus est, vel quod Pegasus ex eo, & Pagaside natus sit: vel quod equuleus, vt putāt, loco eius suppositus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorarit: vel quod tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoque anno in mare.* At verò

Scyphius equus.

Isidorus

Iſidorus de Circenſibus ludis agens; itaq; (inquit) Caſtori & Polluci deputantur hæ ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ docent: ſed & Neptunus equeſtribus ludis præeſt, quem Græci hippion appellãt: ſed & Marti, & Ioui in ludis equeſtres ſunt conſacrati, & ipſi quadrigis præſunt. Porrò & Phurnutus inter cetera, & hoc ait, ꝙ ideo hippius dictus eſt Neptunus à velocitate nauigationis maritimæ, quodq; naues in mari quaſi equi videntur eſſe. Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticῶν. Hæc omnia de Hippio Neptuno collegit Gyraldus: qui item Petræi Neptuni fabulam à quibuſdam hunc in modum tradi ait: quòd ſcilicet Neptunus aliquando dormiens in petra quadam, per ſomnum Venere pollutus ſit. quod effuſum ſemen terra ſuſcipiens, equum primum exhibuit vocatum Scyphion. Ab alijs verò dici, diſpoſitum fuiſſe certamen Petræo Neptuno, in eo loco, vbi primus equus egreſſus eſt, propter quod & Hippius Neptunus ſit dictus. Lactantius Grammaticus etiam terram in Theſſalia tridente percuſſam ſcribit à Neptuno, ex quo (mirum dictu) proſiluerint equi duo, Scyphios, & Arion, inde nata Theſſalicorum equorum præſtantia. Alij Arionem equum ex Neptuni in equum conuerſi cum Cerere in equam conuerſa concubitu natum fingunt, & hãc ob cauſam Thelpuſios dixiſſe, Neptunum apud ſe primum inter Arcadas hippium eſſe dictum. Seruius Grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno litore percuſſo, equum ſcribit productum animal bellis aptum: Mineruam iacta haſta oleam creaſſe, quæ res (inquit) eſt melior comprobata, & pacis inſigne: cæterum Seruius à noſtris (inquit Cælius) coarguitur. Nepturi Petræi fabulam tetigit Lucanus:

Primus ab æquorea percuſsis cuſpide ſaxis
Theſſalicus ſonipes, bellis feralibus omen Exiliit.

Fuit & Minerua hippia ſiue equeſtris dicta, vt Phurnutus ait; item Pauſanias in Atticis, nec quidẽ ſemel; item Arpocration, & Suidas in ἱππεία Ἀθηνᾶ, ſic verò nuncupata, quod currum inſtruxerit prima: hanc Iſæus rethor, & Mnaſeas, vt Gyraldus, & Cælius annotarunt, Neptuni filiam fuiſſe tradiderunt ac Polyph[illegible] Oceanitidis. Δάμνιππον etiam vocatam ſcribit Phurnutus, quaſi dicas equi domitricem. Etimologus & Varinus, Mineruam dicunt hippiam eſſe vocatam, quod è capite Iouis cum equis proſilierit, vt ſcriptus in eam hymnus indicat. Vel quod Coryphe (Polyphe fortè, vt Suidas, & alij habent) Oceani filia ex Neptuno eum vnà cum curru pepererit. Vel quod Adraſtus Thebis fugiens, cùm equos in Colono ſiſteret, Neptunum & Mineruam ἱππίους appellarit. Huius Mineruæ hippiæ, & Neptuni hippij aras fuiſſe in Hippio dicto Colono Atticæ colle ſcribit Pauſanias. Colonum autem Hippium fuiſſe prope Academiam. Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono ait Furiarum fuiſſe ibi templum, loco autem id eſſe nominis, quoniam etiam in eo eſſet Neptuni hippij, & Promethei, & Oreoconios, id eſt qui mulorum curam habent, in eo etiam habitaſſe. Iam verò Pindarus in Pythijs Cyrenea ἔυιππον cognominat propterea quod Libyes à Neptuno edocti eſſe dicantur currus iungere. Mineruam autem hippiam in Libya genitam aiunt. Græci, vt inuenio, Palladi nomen ab equo domito inditum tradunt, & apud Pindarum legas frenum Corynthi ab ea inuentum, & Pelopi datum dono, & in Ilij captura inſtar montis equum Græci Palladi dedicarunt. Hæc verò ſignificare aiunt ferocitatem omnem doctrina molliri atque cicurari: quod luculenter Horatius ſic expreſſit: *Nemo adeo ferus eſt, vt non miteſcere poſsit; Si modo culturæ patientem accommodet aurem.* Coluerunt etiam Neptunum equeſtrem Romani, & in eius dei tutelam dicebant eſſe menſem Februarium quando ſol gelidum, & vdum occupat aquarium, quem prodigum vrnæ dicit poeta. Dionyſius ait Neptuno equeſtri templum ab Euandro in Latio erectum, diemq; feſtum ſtatutum, quem Arcades hippocratia, Romani Conſualia vocant. Hunc enim Neptunum Conſum ijdem dicunt. Conſualia autem erant ludi equeſtres, qui mox Circenſes, & magni, & Romani dicti ſunt. Plutarchus cùm alibi; tum maximè in Romulo, Romulum tradit cuiuſdam dei aram conditam ſub terra in Circo inueniſſe, eique deo indidiſſe nomen Conſo, ſiue à conſilio, quod conſiliarius foret, ſiue Neptuni equeſtris: aramq; ipſam reliquum tempus latere: in equeſtribus verò certaminibus aperiri. Hoc autem die, vt idem Plutarchus, & Dionyſius, alijq; tradunt, apud eoſdem Romanos ex conſuetudine ceſſabant ab operibus, equi, muli, atq; aſini, propterea quod inſtituta nauigatione inquit Alexander ab Alexandro, cùm omnium rerum merces nauibus aduehantur, ocium quodam modo iumentis, & remiſſio data ſit, vel quod equos primum Neptunus domuerat, & equitandi artem inuenerat, quare hippius dicebatur, Plutarchus cauſam reddere videtur maris tranquillitatem, in quæſtionibus Romanis quærens, *cur in Conſualibus feſtis equos, & aſinos coronant, & ociari ſinunt? An quia Neptuno* (inquit) *equeſtri feſtum hoc peragunt, & aſinus cum equo libertate communi fruitur? Aut quies iſta iumentis conceſſa eſt, quod mare tranquillum, & nauigationi commodum ſe præbuiſſet.* Coropius quod Neptuno tribuunt equum, hieroglyphicum ſignum eſſe ait omnis humanæ vecturæ. Cùm enim in omni vehendi portandiq; diuerſitate longiſſimè naualis

commoditas

Neptuni Petrei fabula.

Ariõ equus.

Lib. 21. cap. 24.

Lib. 6.

Minerua hippia.

Colonus hippius.

Lib. 1. ant. Rom.

Conſualia.

Conſus deus.

Lib. 5. c. 26.

A commoditas antecellat, atq; ea sit (inquit) hominum industria iuuenta, placuit animal eius notationem habere, quod ad hominem portandum sit procreatum. Philostratus autem binas depingens insulas, quibus forum erat commune, in quo ex vna ea deferebantur quæ in agris eius colligebantur, ex altera quæ in mari deprædebantur, ait statuam ibi fuisse erectam Neptuno vna cum aratro & curru, sed ne terræ culturam tantùm expressisse viderentur, aratrum nauis proram addiderant. Quamobrem Catullus Græcorum exemplo nauim currum vocauit in libello de Pelei & Thetidos nuptijs inquiens:

Diua quibus retinens in summis vrbibus arces.
Ipsa leui fecit volitantem flamine currum.

Si quidem apud Aeschylum Prometheus in illa longa enumeratione artium, quas à se in vsum mortalium excogitatas, & inuentas gloriatur, ait inuentum suum esse currus illos nautarum qui lineis alis vagantur per mare: Θαλασσόπλαγκτα δ' ὔτις ἄλλος ἀντ' ἐμῦ λινόπτερ' εὗρε ναυτίλων ὀχήματα. Sed & Euripidem eadem figura vsum memini, apud quem nuncius qui Medeam admonet, vt se mandet fuge, præcipit ei, vt neq; id vehiculum spernat, quod nauigandi, neq; id quod terrestris itineris conficiendi causa comparatum est

B

Ὦ δεινὸν ἔργον παρανόμως εἰργασμένη
Μήδεια, φεῦγε, φεῦγε, μήτε ναΐαν
Λιποῦσ' ἀπήνην, μήτ' ὄχον πέδοστιβῆ. id est
O quæ patrasti facinus atrox, impium
Medea, fuge, fuge, siue nautico
Subuecta curru, siue terrestri; fuge.

Sed hoc quoque, vt totum propè veteris eloquentiæ choragium ab Homero est, qui primus aurigam nauis pro gubernatore dixerat. *Auriga nauis.*

φθέγξατο δ' ἡνίοχος νηὸς κυανοπρώροιο, id est
Nauis ceruleæ sic est auriga locutus.

& naues equos maris nominauerat *Naues equi maris dictæ.*

Νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν, αἵθ' ἁλὸς ἵπποι
Ἀνδράσι γίνονται, id est
Scandere veloces naues quæ per mare nobis
Sunt velut instar equi.

C

Sunt & aliæ apud Latinos authoritates. Plauti in primis. *Nempe equo ligneo per vndas caruleas estis vectæ.* *In Rudente.* Varro Marcipone: Quam nautici equisones per viam conducerent. Sic M. S. apud Nonium, vulgati quà ducerent loco. Horatius *Eurum per Siculas vndas equitare* dixit: Et Seneca *In Medea.* *frænare ratem*, pro sapienter nauigare. Frænare enim ad equos propriè pertinet: Plutarchus eleganter libello de audiendis poetis, vt equus (inquit) fræno & nauis clauo, mores oratione flectuntur. Duplex itaq; Neptuni erat munus; & nauigantium curam habere videlicet, & equorū, vt in hymnis Homerus scriptum reliquit his versibus: *Neptuni munus duplex.*

Διχθάτοι ἐννοσίγαιε θεοὶ τιμὴν ἐδάσαντο,
Ἵππων τε δμητῆρ' ἔμεναι, σωτῆρά τε νηῶν, id est
Bina tibi superi Neptuno munera donant,
Flectere equos, regere & naues quæ marmora sulcant.

Pamphos quoq; antiquissimus Gymnographus Neptunum equorum rostratarumque, & turritarum nauium largitorem appellauit. Ac Sophocles videtur apud Athenienses, vbi erecta postea fuit academia, Neptunum primum iunxisse equos putasse, vt patet in his ex Oedipo-

D de in Colono:

Δῶρον μεγάλου δαίμονος εἰπεῖν Αὔχημα μέγιστον, Εὔιππον, εὔπωλον, εὐθάλασσον. Ὦ παῖ Κρόνου, σὺ γάρ νιν εἰς τόδ' εἷσας αὔχημ' ἄναξ Ποσειδᾶν Ἵπποισι τὸν ἀκεστῆρα χαλινὸν, id est. *Munus magni dæmonis dicere, Gloriam maximam, Equis, pullis, mari bene imperitantem. O fili Saturni, tu enim ipsum in hanc ducis gloriam, Rex Neptune Equis moderans frenos.* Apollonij verò enarrator Sesonchosem Aegypti Regem qui post Orum Isidis ac Osiridis filium regnauit, quem nonnulli Sesostin vocarunt, primum inuenisse equum ascendere scribit, quod affirmauit & Dicearchus in libro secundo rerum Aegyptiacarum: quod tamen quidam Oro acceptum ferunt. Alij etiam, vt ex Virgilio, Lucanoq; ostendimus Lapithis hanc gloriam tribuunt, Thessaliæ populis, quos eam artē a Neptuno accepisse non obscurè innuit idem Virgilius, cùm optimos equos à Neptuno originem accepisse ait *Neptuniq; ipsa deducat origine gentem.* De Neptuno autem artis equestris inuentore Papinius Statius canit. *Equitationis inuētio.*

----- Neptunus equo (si certa priorum *Lib. 6. Thebaid.*
Fama patet) primus teneris lusisse lupatis

Ora &

Ora & littoreo domitasse in litore fertur,
Verberibus parcens.

Fuit autem etiam Thebis, vt annotauit Cælius, Neptuni hippodromij siue equorum domitoris templum, idq; Chrysippum ex carmine significare Pindarico ex Isthmijs. Gyraldus verò eum Neptunum, qui videlicet Thebis celebratur, hippocromium cognominatum fuisse ait, idque eundem Pindarum in Isthmijs, itemq; in Nemeis manifestare: legi & Hippocurium Neptunum alicubi nuncupatum. Hippocronium autem dictum volunt à Saturno, quem Græci Cronon dicunt, quòd scilicet equum pro eo deuorarit. Rhea enim Neptunum enixa inter gregem agnorum iuxta Arnen fontem ab agnis appellatum occultauit, vt est in fabulis, Saturno autem equum se peperisse dixit, & pullum equinum ei deuorandum dedit. Sunt qui hippocromia interpretantur nugas, quasi dicas nimium antiqua & obsoleta, qualia sub Saturni regno fuerunt. Sed hæc ferè πάρεργα. Eum aliquando venisse in contentionem de artificio cum Minerua & Vulcano scripsit Lucianus in Hermotimo: quo tempore Minerua domum excogitauit, hominem fecit Vulcanus, Neptunus taurum, atque ea de causa crediderunt (inquit) posteri eum primùm equos domuisse. Quod autem in orbis diuisione maris imperium ei contigit, ipse gloriatur apud poetam. Alij interpretantur eum vniuersi liquoris, hoc est seminis animalium deum existimari, equorum eò magis quòd planities eis conueniens sit, quæ aquis accidit. Neptunus itaque deus habebatur maris, velox & mobilis instar equorum, vnde est etiam quod celerrimos ei ascribant equos. Virgilius---- *Flectit equos curruq; volans dat lora secundo*: Item. *Iungit equos curru genitor spumantiaq; addit Frena feris, manibusq; omnes effundit habenas Cæruleo per summa leuis volat æquora curru.*

Neptunus hippocromius.

Lib. 4.

Vnde & Apollonius: ---- Εὖτ' ἂν δέτοι Ἀμφιτρίτη
Ἅρμα Ποσειδάωνος εὔτροχον ἄντικα λύσῃ, id est
Quam mobilis Amphitrite
Neptuni celerem currum apto tempore soluet.

Orpheus in hymnis currum hunc à quatuor equis trahi solitum scribit, vt est in eo versu:
Κυμοθαλὴς, χαριτῶπα, τετράορον ἅρμα διωκών.
Quadriiugum impellens currum, summo æquore labens.

Lib. 3. Loca quibus Neptunus præest.

nec non & Apollonius loca recensens quibus præesset Neptunus.
Οἷος δ' ἴσθμον εἶσι Ποσειδάων ἐς ἀγῶνα
Ἅρμασιν ἐμβεβαὼς, ἢ Ταίναρον, ἢ ὅγε λέρνης
Ὕδωρ, ἠὲ κατ' ἄλσος ὑαντίου ὀγχηστοῖο,
Καίτε Καλαύριαν μετὰ δὴθ' ἅμα νείσεται ἵπποις
Πέτρηθ' αἱ μονίην, ἢ δενδρήεντα γεραιστὸν, id est
Ad ludos properat qualis Neptunus in Isthmum,
Quadrigis inuectus adit cum flumina lernæ,
Tænariumq; solum, vel Hyantia rura, Geræstum
Syluosum, Aemoniamuè petram, fumantia colla
Cùm premit alipedum, Calabra idem vt rura reuisit.

Neptunus Taraxippus.

Quod autem Neptuno dedicati sint equi, ex eo etiam constat, quod de Taraxippi ara scribit Pausanias in Eliacis in Olympicorum ludorum descriptione, siquidem recitatis de eo aliorum sententijs, ait verisimilius esse Taraxippum equestris Neptuni cognomentum esse, propterea quòd prima equorum origo ei debetur. Sed verba eius adfero. „ Alterum curriculi latus aliquantò longius excurrit. „ In eo ad ipsum aggeris exitum ara est figura rotunda. Ad eam deus colitur, quem „ Taraxippum (ab incutiendo equis pauore) nuncupant. Solent enim iniecto terrore, circa aram „ (hanc) equi tam vehementer consternari, vt incertum vnde coorta trepidatione, sæpe illisis curribus „ affligantur aurigæ. Quò igitur æquo & propitio vtantur Taraxippo, ad eam aram aurigæ vota „ nuncupant. Variat de Taraxippo Græcorum sententia. Sunt qui indiginæ hominis sepulchrũ „ illud esse dicant, præstantis equos regendi scientia: Olenium nomen produnt, à quo sit in Eleorum „ finibus Olenium saxum appellatum: Alij Dameonem fuisse, Philiuntis filium, qui in Augeum „ expeditionis Herculis socius, à Cteato Actoris filio vnà cum equo, quo vehebatur, sit interfectus: „ ab Eleis eo in loco & ipsi & equo, inanis habitum sepulchri honorem. Non desunt qui hoc inane „ monimentum heroicum illud ipsum esse autument, quòd Myrtilo Pelops posuerit, cùm à se perempto „ parentaret, quò eius iram placaret: Taraxippum verò vocasse quod Myrtili dolo Oenomani „ equæ consternatæ fuerint. Multi etiam Oenomaum illum esse dictitant, qui in curuli certamine „ equos & aurigas illo exagitet pauore. Audiui etiam qui Porthaonis filium Alcathoum „ esse dicerent, qui cùm inter procos Hippodamiæ ab Oenomao fuisset occisus & eo ipso in loco humatus, „ iniuriæ suæ quam in ipso curriculo passus esset, atrox & infestus vindex obequitantibus „ exoriatur. At Aegyptius quidam Pelopem aiebat acceptum nescio quid ab Amphione Theba-

Taraxippus deus quis.

Olenium saxum.

A no, eo in loco defodisse, cuius arcana vi tunc conterriti fuerint Oenomai equi, & omnes deinde equi eodem afficiantur modo. Et censebat ille quidem Amphionem & Orpheum (etsi Thrax diceretur) Ægyptios fuisse: propterea verò alteri feras allicere, alteri verò saxa ad muros extruendos mouere attributum, quòd vterque magorum scientia excelleret. Mea verò sententia eorum est maximè probabilis oratio, qui Taraxipppum cognomen esse dicunt Neptuni equestris. Est etiam in Isthmo Taraxippus, qui Glaucus fuit Sisyphi filius ab equabus discerptus ludis funebribus, quos patri suo fecit Acastus. In Argiuorum Nemea nullus omnino est herois genius, qui equis pauorem immittat: saxum tantùm eminet super curriculi flexum, colore rutilo: cuius fulgore concitantur equi, haud aliter multò, quam si immissis ignibus iniecta esset trepidatio. Sed qui ab Olympico existit Taraxippo, longè est acerrimus terror. Hactenus Pausanias. Iuno etiam duos à Neptuno accepisse equos dicitur, quos illa postea donauerit Castori & Polluci, quibus similiter ac Neptuuo equorum domitura ascribitur, quandoquidem sidera sunt velocissima & nauigationi præesse etiam credita. Dij enim maris etiam habebantur. **Pollux tamen pugillatu potius,** B quàm equorum domitura nobilior, vt notum est ex hoc Horatij:

Saxum equis timorē incutiens.

Iunonis equi

Pollux & Castor equorum domitores.

Li. 1. carmi Od. 12.

> *Dicam & Alciden, puerosque Ledæ*
> *Hunc equis, illum superare pugnis*
> *Nobilem.*

Lib. 1.

Necnon ex hoc Arnobij, deos gentilium præ Christo deridentis: *Tyndaridæ Castores, equos vnus domitare consuetus, alter pugillator bonus & crudo inexsuperabilis castu, ignes & fulgores marini, & ouorum progenies dij.* Vnde sunt qui Virgilium hoc versu:

> *Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis*
> *Cyllarus:*

Pollucem qui pugil erat, pro Castore equorum domitore dixisse existimant: sed ineptè. Haud enim dicendum sic pugillatus studiosum fuisse Pollucem, vt nunquam in equo sederet. Cyllarus equidem alternis Polluci & Castori seruijt. Papinius:

Cyllarus equus Castoris & Pollucis.

Lib. 1. Sylu.

> *Et pauet aspiciens Ledæus ab æde propinqua*
> *Cyllarus: hic domini nunquam mutabit habenas*
> *Perpetuis frenis, atque vni seruiet astro.*

C Nam equum Domitiani vni seruiturum astro dicit, non duobus, vt Cyllarum. Et apud Propertium lib. 3. legimus: *Potaque Pollucis lympha salubris equo.* Sed reuertor ad Neptunum: de cuius equis nunc aliquid dicendum. Fingitur a Platone in Critiâ eos fuisse alatos, eorumque habenas manu tenentem cum curru inuehi. Ad quod sine controuersia Maronem allusisse dicunt, cum leuibus rotis summas ipsum vndas perlabi dixit & hic multò apertiùs:

Neptuni equi quales.

> *Sic cunctus pelegi cecidit fragor, æquora postquam*
> *Prospiciens genitor, cæloque inuectus aperto*
> *Flectit equos, curruque volans dat lora secundo.*

In quinto item vbi Veneris precibus annuens, nauigaturo Aeneæ mare sedatum ac tutum reddere introducitur, pari ratione currum iungere & per vndas inuehi agitatas, inquam, ac tumentes dicitur, phantasia poëtica scilicet, vt Seruius consueuit vocare:

> *Iungit equos curru genitor, spumantiaque addit*
> *Frena feris, manibusque omnes effundit habenas.*
> *Cæruleo per summa leuis volat æquore curru.*

D Silius lib. 3. fingit Neptuni currum trahi ab equis marinis:

> *Non aliter quotiens perlabitur æquora curu, Extremamque petit Phœbæa cubilia Tethyn*
> *Frenatis Neptunus equis.*

In Romanis inspectionibus eorum pars posterior desinit in piscem. Cernitur autem Neptunus aurigans, concha sedens, equis istiusmodi vectus ceruice ardua, iubata ac pedibus (anterioribus nempe) elatis. Numus quoque etiamnum extat Galieni cum equo in piscem desinente & his literis NEPTVNO CONS. AVG. Neptuni equos (inquit Turnebus) intelligo Hippocampos, qui priores pedes habeant, posterioribus careant, sed pontum legant & natent, quod testimonio optimi poëtæ Papinij, comprobauimus:

Hippocampi.

Li. 16. c. 23. Aduers.

Lib. 1. Achill.

> ——— *Et triplici telo iubet ire iugales,*
> *Illi spumiferos glomerant à pectore fluctus,*
> *Ponè natant, delentque pedum vestigia cauda.*

Addo ego alium eiusdem Papinij locum non minus elegantem, in quo Tænaron describit, vbi Ditis creditur esse ianua:

Lib. 2. Thebaid.

> *Interiore sinu fragrantia litora curuat*
> *Tænarus, expositos non audens scandere fluctus.*

Q Illic

Illic Aegeo Neptunus gurgite feſſos
In portum deducit equos, prior haurit habenas (arenas potius)
Vngula, poſtremi ſoluuntur in æquora piſces.

Addo & hoc Val. Flacci:

Lib. 2. Argonaut.

——Non Africus alto
Tantus ouat, patrijſq; manus cùm plenus habenis
Orion bipedum flatu mare tollit equorum.

In cuius loci explicatione Pius Bononienſis, vidi (inquit) dum Romæ princeps academiæ in vrbe domina docerem, antiquum lapidem, in quo Neptunus in ſolio ſedens fuſcinamque tenens mare ſulcabat, dextra moderans equos duos, qui ab vmbilico ad extremum piſces erant, caudis intortis, capite vſq; ad medium corporis lupino, ita acuto roſtro, vt lupum potius quàm equum referrent, quamobrem Flaccus alicubi lupos hos equos nuncupat, inquiens:

Neptuni equi lupi dicti, & ſemiferi.

Celſaq; ſemiferum contorquens frena luporum.

Semiferos autem eos vocat, quandoquidem qua parte piſces referunt, ſunt domeſtici & affines Neptuno, vt Deo maris: qua verò parte equi, feri ſunt, & auerſati Deum: & ita in priſca inſpectione viſuntur elata ceruice ac ſuperba, indignantique ſimili ac propè imperium detrectante. Orion Neptuni ex Euriale Minois filia filius, equos ſimiliter, vt ille, habet bipedes, cætera piſces, vt modò recitabamus: Et Triton & ipſe deus marinus habitus equis vehitur apud Claudianum.

Lib. 2. Argonaut.
Orionis equi
Lib. 8.

Palladiaque comas innexus arundine Triton
Edomitis veheretur equis.

Soli & Lunæ cur equi aſcripti.

De nominibus equorum Neptuni poſtea. Si verò velocitatis cauſa equi tribuuntur Neptuno, rectà etiam ratione debebuntur Soli & Lunæ, quorum curſus omnem velocitatem ſuperat: quare Soli quoque alatum equum attributum fuiſſe reperio. Nam in eiuſdem Galieni numis equus eſt cum inſcriptione SOLI CONS. AVG. Aliàs quadriga vehitur quatuor moderata equis. Manilius:

Quadriiugis vt Phœbus equis, & Delia binis.

Lib. de ſpectaculis.

Lunæ enim biga datur. Tertulianus: *De iugo verò, quadrigas ſoli, bigas Lunæ ſanxerunt.* Papinius:

Rorifera gelidum tenuauit aëra biga.

Seneca in Hercule Oetæo:

Cuius ad primos Hecate vapores
Laſſa nocturnæ leuat ora bigæ.

Caſſiodorus epiſtola ad Fauſtum de Circenſibus bigam quaſi Lunæ, quadrigam Solis imitatione repertam eſſe ſcribit. Trigas verò inferis, ſeiugas Ioui, deſultores Lucifero & Heſpero conſecrarunt, inquit Iſidorus. Quadrigas autem ideo Soli iungunt, quia per quatuor tempora annus vertitur, ver & æſtatem, autumnum & hyemem: bigas Lunæ, quoniam gemino curſu cum ſole conſcendit, ſiue quia & nocte videtur & die. Iungunt enim vnum equum nigrum, alterum candidum: trigas dijs inferis, quia hi per tres ætates homines ad ſe rapiunt, id eſt, per infantiam, iuuentutem atque ſenectutem. Seiuga maximus currus currit Ioui, propter quod maximum deorum eum eſſe credunt. Hæc ille, cæterùm in numo Heliogabali qui Solis erat ſacerdos equi quoque ſex excuſi ſunt, quanquam ſextus non appareat. Totam curruum Solis & Lunæ fabulam paucis ſic complectitur Fulgentius:

Lib. 3. Var.
Quadrigæ cur Soli attributæ, cur bigæ lunæ.
Trigæ cur inferis datæ.
Seiuga currus Iouis.

Soluerat igniuomos, mundi regione peracta
Quadrupedes, gelidumq; rotis tepefecerat orbem
Rector & auratis collum ſpoliabat habenis.
Iam Phœbus disiungit equos, iam Cynthia iungit,
Quaſq; ſoror liquit, frater pede temperat vndas:
Tum nox ſtellato cælum circumlita peplo
Cærula rorigenis pigreſſere iuſſerat alis
Aſtrigeroque nitens diademate luna bicornis
Bullarum biiugis conſcenderat æquora tauris.

Equorum Solis color.
Sol λευκόπωλος.
Lib. 2. Amor. eleg. 1.

Secundum autem diuerſam Solis diſpoſitionem dies diuerſam immutationem recipit: nam primò rubet, mox lucet, feruet in meridiè, veſperi pallet. Vnde equorũ eius primus dicitur eſſe erychteus id eſt rubens, ſecundus aritheus, hoc eſt ſplendens, tertius lampas, videlicet ardens, quartus philogeus, quaſi amans terram, vt dicit Beda. Inuenio tamen etiam Solem λευκόπωλον vocatum fuiſſe, quòd candidis vehatur equis: & Ouidius Solis equos niueos vocat, dum canit:

Carmina ſanguineæ deducunt cornua Lunæ,

Et reuo-

A *Et reuocant niueos Solis euntis equos.*

Pallet enim, vt dictum est, sol à nobis discessurus. Sed & nubuloso cælo pallere dicuntur. Hoc docet Tibullus lib. 2. Eleg. 5.

In Herc. furen.

Ipsum etiam solem defectum lumine vidit
Iungere pallentes nubilus annus equos.

Accessuris verò ad nos equos appositè Seneca vocat cæruleos, non à colore pilorum, sed ab aspergine maris, hoc est, cum velut è mari summo manè erumpunt, suntque lucis exorientis nuncij.

Iam rara micant sidera prono
Languida mundo, nox victa vagos
Contrahit ignes, luce renata
Cogit nitidum Phosphoros agmen
Signum celsi glaciale poli,
Septem stellis Arcades vrsæ
B *Lucem verso temone vocant,*
Iam cæruleis euectus equis Titan summam prospicit Oetam.

Aurei aliàs plerumque Solis equi definiuntur, etsi singuli proprio distinguerentur, Pyrois rubente, Eous candicante, coruscante Aeton, Phlegon nigricante. De coloribus equorum dijs consecratorum hæc prodidit Isidorus: *Circa causas elementorum gentiles etiam colores equorum iunxerunt, roseos soli, id est, igni, albos aëri, prasinos terræ, venetos mari assimilantes: item roseos æstati currere voluerunt, quod ignei coloris sint, & cuncta tunc flauescant: albos hyemi quòd sit glacialis & frigoribus vniuersa canescant, vere prasinos viridi colore, quia tunc pampinus densatur: Item roseos currere Marti consecrauerunt, à quo Romani exoriuntur, & quia vexilla Romanorum cocco decorantur: siue quòd Mars gaudeat sanguine: albos Zephyris & serenis tempestatibus, prasinos flori & terræ, venetos aquis & aëri, quia cæruleo sunt colore: luteos id est croceos igni & soli: purpureos igni sacrauerunt, quem arcum dicimus, quòd iris plurimos colores habeat.* Hæc ille. Sed reuertor ad equos Solis: Hos Ouidius ambrosia pasci fingit, tanquam immortales immortalium deorum cibo:

Colores equorum dijs tributorum. Lib. 18. Orig. 31.

Metam. 2. Equorum Solis cibus.

Iungere equos Titan velocibus imperat horis
C *Iussa deæ celeres peragunt, ignemque vomentes*
Ambrosiæ succo saturos præsepibus altis
Quadrupedes ducunt, adduntq; sonantia fræna.

Sed præter ambrosiam immortalem etiam quandam herbam eis in cibum cedere inuenio. Athenæus enim testatur Alexandrum Aetolum narrare de Glauco in libro quem piscatorem inscripsit, in mare demersum fuisse cùm herbam gustasset, quam ardente sole in fortunatorum insulis pura vêre gignit terra. Eam suis equis gratam in cænam à Sole exhiberi, syluarum incolam, cursum vt absoluant indefessè: ac ne medio cursu interueniat quædam molestia: Quæ verò hæc immortalis herba sit Alexander Aetolus tacuit. Athenæus alicubi eam ἀείζωον, id est semperuiuum vocatam fuisse asserit: atqui semperuiuum, cuius plurimæ sunt species, loca aperta, solique exposita potiùs quàm syluas amat. Simulachrum Solis sic exprimebant, vt puerum imberbem in curru ponentes equos eidem quasi cursu cælum petentes subiungerent. Pueri autem ei aptant imaginem, quia sol velut quotidie nouo ortu natus in nullum planè senium incidit. Erant & Iudæi huius superstitiosæ idololatriæ mancipati, credebantque solem Deum esse, quamobrem simulacro eius, quod fecerant, currus equosque subdiderunt, & hoc in atrijs templi Domini: vt in sacris D biblijs legimus: *Iosias rex aboleuit equos quod dederant reges Iuda Soli, in introitu templi Domini, iuxta cameram Nethanmelech eunuchi, qui princeps erat in suburbijs: & quadrigas Solis combussit igne. Adoraturi enim solem insidebant equis illis, equitabantque ab ingressu templi vsque ad cameram Nethanmelech.* Quod autem Soli currus & equos tribuant de miraculo est sumptum Eliæ prophetæ, qui à curru igneo & equis igneis est raptus in cælum, vt Ioannes Constantinopolitanus Episcopus æstimat. Quia enim Græcè ἥλιος dicitur Sol, sicut & Sedulius cùm de Eliæ ascensu caneret, ostendit:

Li. 17. c. 12.

Herba immortalis qua Solis equi pascuntur. Lib. 15.

Solis simulacrum vt expressum.

Iudæi Solem Deum esse crediderunt. Reg. 1. 23.

Solis currus & equos tribuere vnde natum.

Quàm bene fluminei prælucens semita cæli
Conuenit Eliæ, meritoq; & nomine fulgens:
Hac ope dignus erat, quoniam sermonis Achiui
Vna per accentum mutetur litera, Sol est.

Audientes Græci ab Israëlitis quos diuinas habere literas fama prodebat, prędicari quòd Elias curru igneo & equis sit igneis ad cælestia translatus, vel certè hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt (vicinia decepti nominis Solis) hic transitum per cælos esse designatum, & miraculum diuinitus factum Dei, mutarunt in argumentum erroris, humana stultitia cōmentatum. Quę opinio est Angelomi monachi, ordinis S. Benedicti, authoris vetusti & in abstrusis scriptu-

Elias igneis equis in cælum raptus.

rarum locis eruendis explicandiſque ingenij acerrimi viuaciſſimique in Stromatibus in libros Regum. Bigas vt dixi, Lunæ, binoſque equos tribuebant. Lucanus: E

Lib. 1. Lunæ equi & biga.

------ Sic cum compage ſoluta
Sæcula tot mundi ſuprema coëgeret hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
Sidera ſideribus concurrent, ignea pontum
Aſtra petent, tellus extendere litora nolet,
Excutietque fretum, fratri contraria Phœbe
Ibit & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi, totaque diſcors
Machina diuulſi turbabit fœdera mundi.

Virgilius in Culice:

Iam quatit & biiugis oriens herebo cit equos nox.

Cerui Lunæ aſcripti.

Cùm verò Lunæ equi aſcribantur propter curſus celeritatem, alicubi eidem tribuit ceruos, quibus in ſola pedum velocitate ſpes fugæ eſt: F

Dixit & extemplo frondoſa fertur ab Alpe
Trans pelagus, cerui currum ſubire iugales.

Fulgentius hanc deam modò ab equis, modò à tauris vehi ſignificauit. Equos tribuunt Homerus in hymnis deorum, Manilius, Ouidius & Tibullus: Auſonius iuuencas hoc carmine:

Iam ſuccedentes quatiebat Luna iuuencas
Vinceret vt tenebras, radijs velut æmula fratris,

Boues mares cur Lunæ aſcripti. Equorum Lunæ color. Lib. 1. ad Gall.

Prudentius de eadem: *Iam biiugas frenare boues.* At Auienus & Claudianus iuuencos tribuunt ſeu boues mares, ad ſterilitatem Lunæ ſpectantes, vt & illi faciunt, qui mulas currui eius iunxere. Equorum alterum album fingunt, alterum nigrum, quoniam non ſolùm noctu ſplendet, ſed interdiu etiam apparet. Ad hunc verò locum Propertij:

Quamuis labentes premeret mihi ſomnus ocellos
Et medijs cælo Luna ruberet equis.

Luna vt dicatur rubere. Diana εὑρίππος.

Antonius Muretus arbitratur Lunam dici rubere, quia multi è veteribus ignea eſſe credebant corpora cæleſtia, eamque opinionem poëtæ ferè ſequuntur: ruber autem eſt ignitorum color. Volſci autem opinionem improbat, qui rubeſcere ait Lunã, cùm appropinquat dies, cùm (inquit) palleſcere potius videatur. Iam verò Diana apud Arcades εὑρίππα dicta fuit, quòd equas inueniſſet, quas amiſerat Vlyſſes, vt ſcribit Pauſanias in Atticis Hippolytum ab equis diſtractum, vi quarundam herbarum & amore Dianæ ad vitam reuocatum ferunt ab Aeſculapio, quem Iuppiter indignatus quòd talem inueniſſet medicinam, qua mortui vitæ redderentur, fulmine ad inferos præcipitauit. Vt verò canit Virgilius: G

Aeneid. 7.

At Triuia Hippolytum ſecretis alma recondit
Sedibus: & nymphæ Aegeriæ nemoriq́ relegat:
Solus vbi in ſyluis Italis, ignobilis æuum
Exigeret, verſoque vbi nomine Virbius eſſet.
Vnde etiam Triuiæ templo, luciſq́ ſacratis
Cornipedes arcentur equi: quòd littore currum
Et iuuenem monſtris pauidi effudere quadrigis.

Hecate tergemina. Luna. Auroræ equi.

Hecate etiam ad Dianam ſiue Lunam pertinet: fingitur autem τριαοκέφαλος, tergemina Auſonio: quòd caput eius dextrum ſit equi, ſiniſtrum canis, medium hominis agreſtis. Lunam quoq; φιλίππον vocat Orpheus. Auroræ equi aſcribuntur rubri & roſei. Ouidius, H

Amor. 1.

Proxima cùm veniet terras viſura patentes
Memnonis in roſeis lutea mater equis.

Et rurſus: ------ *Nigri non illa parentem*
Memnonis in roſeis ſobria vidit equis.

Lib. 3.

Propertius. *Felix Eois lex funeris vna maritis*
Quos aurora ſuis rubra colorat equis.

Tribuuntur autem & auroræ bigæ: Virgilius.

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.

Li. 2. Theb.

Eleganter erumpentem delineauit Papinius:

Et iam Mygdonijs elata cubilibus alto
Impulerat cælo gelidas aurora tenebras,
Rorantes excuſſa comas, multumque ſequenti
Sole rubens: illi roſeus per nubula ſeras

A

Aduertit flammas, alienumque æthera tardo
Lucifer exit equo, donec pater igneus orbem
Impleat, atque ipsi radios vetet esse sorori.

Desultorios equos Lucifero & Hespero consecrarunt. De Lucifero, ex Papinio & Luctatio id alijs obseruatum, solitum manè & vesperi, equo vti mutato: addunt colores, matutinum, album, vespertinum, atrum: quod tamen de Luna Isidorus scribit, addita ratione, quòd nocte & die sit conspicua. Ouidius fuscum Hespero tribuit, at in promptu non est authoritas, Lucifero album:

Luciferi & Hesperi equi.
2. Trist. Eleg. 5.

Hoc vtinam nitidi Solis prænuncius ortus
Afferat admisso Lucifer albus equo.

Claudianus rorantem cognominat hunc equum,

De Raptu Proserp.

Dum matutinis præsudat Solibus aër,
Dum meus humectat flauentes Lucifer agros
Roranti prouectus equo.

B

Cassiodorus author est, equos desultorios, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros, Luciferi præcursorias velocitates imitari. Fingitur item nox suo curru & fuscis equis per cælum vectari, & eadem mater siderum solet vocari, quòd ea velut parere videatur: non enim nisi nocturnis temporibus aspiciuntur & prodeunt: quare festiuissimè Tibullus:

Lib. 3. Var.
Noctis equi

Ludite: iam nox iungit equos currumque sequuntur
Matris lasciuo sidera fulua choro.

Lib. 2.

Quo loco impressi codices habent ferè Martis, sed matris absque controuersia scriptura syncerior vt Muretus restituit. Nigros dici noctis equos indicat Propertius;

Lib. Var. Lect. 5. c. 2.

Terra prius falso partu deludet arantes
Et citiùs nigros Sol agitabit equos.

Lib. 15.

Clarissimè Silius:

Donec nox atro circundata corpus amictu,
Nigrantes inuexit equos, suasitque quietem.

Claudianus noctis equos humentes dixit, fortè à noctis natura.

Lib. 3. in Rufin.

C

Humentes iam noctis equos, Lethæaque Somnus
Fræna regens.

Nigri item perhibentur equi Plutonis. Propertius:

Plutonis equi.

Solis & atratis luxerit orbis equis.

Hic etiam eiusdem poëtæ distichon iam de noctis equis recitatum referri potest. Cæruleos eos dixit Ouidius de raptu Proserpinæ loquens:

Fastor 4.

Hanc videt & visam patruus velociter aufert,
Regnaque cæruleis in sua portat equis.

Necnon & Claudianus: lucem non ferre inquiens:

Lib. de Gigantomachia.

Lethæo vehitur curru, lucemque timentes
Insolitam mirantur equi, trepidoque volatu
Spissas cæruleis tenebras è naribus efflant.

Idemque Ouidius, nisi me fallit memoria:

Panditur interea Diti via, namque diurnum
Lumen inassueti non patiuntur equi.

D

Vnde & apud Virgilium Anchises se cum filio non diutius quàm par est moraturum conqueritur cum dicit:

Et se sæuus equis Oriens afflauit anhelis.

Pluto autem ab Homero quinto Iliad. κλυτόπωλος cognominatur. Scholia exponunt equestrem, egregios equos habentem. Et rursus Iliad. λ. vbi Scholia: Fortassis autem insignes equi ei attribuuntur, quia mortem nemo effugere potest. Proserpinam Pindarus in Olympijs λεύκιππον nominat, siue quia mos est poëtis (vt ait Scholiastes) huiusmodi epithetis Deos ornare: siue quòd cùm eam à Plutone raptam Ceres mater quæreret, albo currui insidentem inuenerit. Venus hippodamia (ἱπποδάμεια) nominata apud Hesychium. Eademque ἔφιππος id est equestris, hoc est equo insidens ab antiquis effingebatur, vt annotauit Gyraldus: nam Veneris filius Aeneas, cùm occasum versus nauigasset, equum mox conscendit, & hac statua matrem honorauit, vt Suidas scribit in Ἀφροδίτη. Veneris, currum intelligit Plautus his verbis:

Proserpina. Venus hippodamia.

In Asinaria.

Nam si huic occasioni tempus se subduxerit,
Nunquam pol indipiscet quadrigis albis postea.

Nam quadrigas albas vocat equos Veneris qui & albi erant & citi. vt sit sensus: Etiamsi currum Veneris ab alitibus vectum & per hoc summæ celeritatis conscenderet & sequi vellet iam amissam

Veneris equi

amiſſam occaſionem, nunquam eam conſequeretur. Martis equos biiuges vocat Virgilius, Homeri imitatione, cui δίζυγες appellantur. Martis hippij, id eſt, equeſtris ara in hippodromo Olympico fuit, vt meminit Cælius. Gyraldus verò tradit & Iunonem quoque hippiam cognominatam fuiſſe, & Heſychius Hippam interpretatur Iunonem & Picum auem. Pauſanias tradit Herculem hippodotem fuiſſe cognominatum, eique Bœotios templum conſtruxiſſe, propterea quòd cum Orchomenij aliquando ad eum locum perueniſſent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant, colligaſſet. Ad Iouis currum cenſebant equos niuali candore iunctos eſſe: Suetonius. *Atque etiam ſequenti nocte ſtatim videre viſus eſt filium mortali ſpecie ampliorem cum fulmine & ſceptro, exuuijſque Iouis Opt. Max. ac radiata corona ſuper laureatum currum, biſsenis equis eximio candore trahentibus. Inuidioſus itaque Camillus fuit, quod in triumpho curru equis albis iuncto, vrbem inuectus eſſet, quod humano faſtigio ampliorem vindicare honorem paremque ſupremo Ioui videretur.* Iouis equos tonantes vocat Horatius: Vulgus putat ferratis currus eius rotis tonitru excitari:

Iouis equi.

In Augusto

Lib. 1. Car. Od. 24.

------Namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila diuidens
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum.

Multa de Iouis curru atque equis Dion Chryſoſtomus in oratione XXXVI. Boryſthenica his verbis: Alius autem ſermo in reconditis myſterijs ab hominibus Magis canitur admirãdus, qui Deum hunc (Iouem) laudibus celebrant, vt perfectum & primum aurigam perfectiſſimi currus. Solis enim currum recentiorem aiunt eſſe, cum illo comparatum, vt qui appareat & vulgò, vtpote curſum faciens manifeſtum. Vnde etiam communem famam (vt videtur) conſecutus eſt à primis ferè poëtis, orientem & occidentem ſemper dicentibus, & iuxta hæc omnibus enarrantibus, & coniugatos equos & ſolem ipſum currui inſiſtentem. Fortem autem & perfectum Iouis currum nemo laudibus extulit dignè hoc modo, neque Homerus, neque Heſiodus, ſed Zoroaſtres, Magorumque diſcipuli canunt ab illis docti, quem Perſæ dicunt amore ſapientiæ iuſtitiæque ſeceſſiſſe ab alijs ſeorſum & in monte quodam vixiſſe: deinde relicto monte, igne ſupernè multo immiſſo implicatum aſſiduo arſiſſe. Regem igitur cum Perſarum præſtantiſſimis propè acceſſiſſe, volentem Deo ſupplicare, & virum ex igne egreſſum illæſum, apparuiſſeque illis propitium, confidere iubens & victimas offerre quaſdam, tanquam veniente eum in locum Deo. Conuerſatum autem eſſe poſthac non cum omnibus, ſed cum ijs qui belliſſimè ad veritatem eſſent natura idonei, deumque poſſent intelligere, quos Perſæ Magos vocarunt, Dei culturam ſcientes: non, vt Græci, nominis ignoratione ſic nominant, pro veneficis habentes. Illi verò & alia iuxta ſacros ſermones faciunt, atque etiam Ioui alunt currum Neſæenſium equorum. Hi autem ſunt magni pulcherrimique, qui ſunt in Aſia. Soli verò vnum equum. Interpretantur autem omnia ſermone, non quemadmodum Muſarum apud nos prophetæ, ſingula magna cum perſuaſione dicunt ſed ex ſe valdè contumaciter. Eſſe enim dicunt vniuerſitatis rerum vnam vectionem & aurigationem à ſumma quæ fiat experientia & robore ſemper, eamque inceſſabilem in inceſſabilibus ſeculi circuitibus. Solis autem & Lunæ curſus veluti equorum, motus eſſe partium; vnde & ab ipſis clarius videri. Vniuerſi autem motum atque curſum haud multos intelligere, ſed illius certaminis ignorare magnitudinem. Quæ poſt hæc ſequuntur, erubeſco dicere de equis, deque aurigatione, quomodo interpretentur: non admodum curantes, vt ſibi vſquequaque imago ſimilis fiat. Fortaſſis etiam videar abſurdè præter Græcanica & venuſta cantica, barbaricorum canticum puerorum recitare: tamen audendum eſt. Aiunt equorum illum primum ſupernè, infinita differre pulchritudine & magnitudine, velocitateque ab alijs, exteriora circumcurrentem: & longiſſimum illum curſum eſſe, Iouis templum. Eſſe autem alatum & colore ſplendidum, puriſſimi ſplendoris. Solis autem in ipſo & Lunæ ſigna perſpicua videri: quemadmodum puto in noſtris equis ſigna aliqua, partim Lunari figura, partim alia. Hæc autem à nobis videri contorta, ſicuti in claro flammæ ſplendore ſcientillæ fortes diſcurrunt. Proprium autem motum per ſe & alia habere aſtra, per illum apparentia, quæ vniuerſa ſint illius partes: & partim quidem circumferri cum illo, vnum hunc habentia motum: partim autem alios peragere curſus. Sortita autem eſſe apud homines partim quidem proprium quodque nomen, partim verò multitudine conſtipata, diſtributa eſſe in figuras & formas quaſdam. Splendidiſſimus ergo equus, maximeque varius, ipſique Ioui acceptiſſimus, in hunc modum ab illis celebratur, victimaſque & honores, vtpote primus, meritò primus fortitus eſt. Secundus autem ab illo, qui illum attingit, illique proximus eſt, Iunonis cognominatus, habenis paret & mollis eſt: multò autem inferior robore & velocitate. Color verò illi natura quidem niger eſt: expolitur autem ea ſemper eius pars, quæ ſolis ſplendore illuſtratur: quæ autem vmbra tegitur, in circumferentia ſuam ipſius aſſumit coloris ſpeciem. Tertius eſt Neptuno ſacer, ſecundo tardior. Huius autem ſimulacrum fabulantur poëtæ apud homines fuiſſe, quem (vt mihi

Iouis currus antiquitas.

Equi Niſæi.

Iouis motus vt à motu Solis & lunæ differat.

Iouis equi.

Equus Iunonis.

Neptuni equus.

A (vt mihi videtur) nominant Pegasum, aiuntq; eum aperuisse fontem Corynthi vngulæ scalptu. Quartus autem omnium absurdissimus est, si quis eius similitudinem dicat, solidus & immobilis, tantum abest, vt alatus sit, cognominatus Vestæ. Non tamen auersantur eius imaginem, sed coniugatum & hunc currui esse dicunt: manere autem in loco, frenum adamantinum mordentem. Inniti autem vndiq; illi suis partibus duos proximos, similiterq; ad illum se inclinare incidentes & propellentes; extremos autem semper circa hunc stantem, ad metam ferri: Plurimum igitur in pace & amicitia degunt, se mutuò reuerentes. Iam olim autem in temporis longitudine & multis circuitibus fortis anhelitus primi supernè allatus, vt pote ferocis, calefecit alios, vehementiùs autem postremum: atq; iubam illi qua maximè exultabat, combussit, omnemq; ornatum. Huius autem facti semel Græcos mentionem facere aiunt, & Phaëtonti applicare cùm non possent Iouis aurigationem reprehendere, Solisq; cursus nollent vituperare. Quare dicunt iuniorem aurigam Solis filium, concupiuisse difficilem inutilemq; omnibus mortalibus eruditionem, cumque à patre impetrasset, inscendisse currum: cùmq; ferretur inordinatè, omnia exussisse animalia & plantas & tandem ipsum disperijsse, percussum ab igne superiori. Rursum quoq; cum in plurimis annis Nympharum & Neptuni sacer pullus, præter solitum certans & turbatus assurrexisset, multo B sudore eundem ipsum inundauit, vtpote eiusdem iugi. Expertus igitur est contrariam priori corruptionem, aqua multa obrutus. Et hanc quoq; tempestatem enarrare Græcos, ob iuuentutem infirmamq; memoriam; Deucalionemq; dicunt tum regnantem, ipsis opem tulisse, ne omnino desperirent. Hæc autem cùm raro accidant, videntur quidem hominibus propter suam ipsorum pernitiem fieri; non iuxta rationem vniuersi: fingere autem eos, rectè fieri & iuxta sententiam saluantis & gubernantis vniuersum. Esse enim simile, vt cùm currus auriga equorum vnum puniat, freno trahens aut stimulo tangens, is verò subsiliat & turbetur, confestim in recentem constitutus statum. Vnam igitur hanc fortem esse aurigationem, non corrupto toto vniuerso. Rursus autem aliam, quatuor inter se equorum motus & mutationis, cùm alter in alterum mutatur, alterantq; species, donec in vnam omnia conueniant naturam, victa à melioribus. Attamen & hunc motum aurigationi assimilare auderent, currusq; impulsui, absurdiore similitudine: vt si quis præstigiator factis è cera equis, deinde detrahat & circumradat ab vnoquoque, apponatq; alibi alteri: demum verò in vnum illorum quatuor compingens, vnam formam ex tota materia operetur. Esse enim huiusmodi quiddam, quemadmodum si inanimis figmentis extrinsecus opifex addat, & tranferat materiam. Illorum autem eam passionem fieri, tanquam si in magno veroq; certa- C mine de victoria contenderent. Cedere autem victoria & coronam: necessariò primo & optimo velocitateq; & fortitudine omniq; virtute, quem diximus in orationis principio Iouis esse peculiarem. Hunc enim vtpote omnium robustissimum & natura ignitum, citò consumere alios, quẽadmodum reuera cereos, haud longo in tempore, nobis autem viso infinito, ad nostram ipsorum ratiocinationem, & omnium omnem essentiam in se recipere, qui longè melior splendidiorq; visus sit prius quando à nemine mortalium neq; immortalium, sed ipse à se victoriam maximi certaminis consecutus est. Eum autem stare excelsum & superbum, victoria gaudentem, lociq; plurimum occupare: tuncq; maiore indiguisse loco, ob robur animumque. Quum verò hunc ad modum narrent de rebus, verecundantur ipsam animalis nominare naturã. Esse enim eam aliquando simpliciter quidem aurigę atq; heri animam: magis autem id quod sapit, animæq; præest. Hæc itaq; omnia Dion Chrysostomus. Iam verò Hipponam ceu deã equorum & stabuli potissimum venerati sunt antiqui, vt Bubonã boum. Huius deæ meminit Plutarchus in Parallelis, & Apuleius in tertio de asino aureo, & Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidiũ. Eam enim inter deos Semones qui vocantur (quos nec cælo dignos putabant, ob meriti videlicet paupertatem, D vt Fulgentius loquitur) commemorat. Iuuenalis quoq; eandem intellexisse, à plerisq; putatur, inquiens ---- *Iurat solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas*: vt scilicet Hippò pro Hipponam dicat, quomodo nempè Dido & Manto pro Didonem & Mantonem dicimus. Nam & Apuleius huius deæ simulacra in stabulis seu icones habitas fuisse testatur his verbis. *Respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat. In ipso verò meditullio Hipponæ deæ simulacrum residens ædiculæ, quod accurate corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum.* Plutarchus ex Agesilao tertio Italicorum filiam esse Fuluij Stelli scribit in Parallelis, qui à mulieribus alieno animo ex equa eam genuerit. Ipse verò haud rectè Eponam vocat.

Vestę equus

Phaëtontis incendium.

Deucalionis diluuium.

Hippona dea.

Metam. 2.

EQVO-

EQVORVM DIIS, PRINCIPIBVSQ. attributorum propria nomina.

Cyllarus. Georg. 3.

CYLLARVM equum non tam Castoris, quàm Pollucis fuisse in præcedenti rubrica ostendimus, in huiusce poëtæ versus explicatione:

Talis Amyclæis domitus Pollucis habenis

Cyllarus. Grammatici à velocitate dictum volunt, nimirum παρὰ τὸ κέλλειν. Stesichorus enim (inquit Etymologus) ait Mercurium dedisse Dioscuris equos φλόγεον καὶ Ἅρπαγον; ὠκεατεκνα Ποδάργης, Ἥραν δ' ἐξάλιθων καὶ Κύλλαρον.

Arion. In Arcadicis.

Ariona equum Varinus filium ait esse Neptuni & vnius ex Furijs. Thelpusij quidem Cererem teste Pausania Erinnyn vocant. Cererem autem aiunt mutatam in equam, ex Neptuno in equũ mutato filiam peperisse, cuius nomen non initiatis cælandum sit, & equum Arionem, & hanc ob causam dicunt (inquit) Thelpusij, Neptunum apud se primùm inter Arcades Hippium esse dictum, & hoc probant carminibus ex Iliade & Thebaide citatis: ex Iliade quidem hisce:

Ὀυδ' εἴκεν μετόπισθεν Αρίονα δῖον ἐλάυνεν,
Αδράςε ταχὺν ἵππον, ὅς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν, id est

Non etiam si à tergo agitans, vel Ariona diuum
Adrasti moderetur equum, diuinitùs ortum.

Ex Thebaide verò, vbi de Adrasti fuga agitur:

Ἔιμαλα λυγρὰ φέρων σὺν Αρίονι κυανοχαίτῃ, id est

Cùm pullo ornatu, glaucus quem vexit Arion.

His nempe carminibus innui putant, Neptunum patrem esse Arionis: & si Antimachus è terra genitum Ariona hisce versibus cecinit:

Ariõ ex terra genitus.

Ἄδρασος Ταλαῶ υἱὸς Κρηθηϊάδαο
Πρώτισος Δαναῶν παρ' ἐπαννέτῳ ἤλασεν ἵππῳ,
Καιρόν τε κραιπνὸν, καὶ Αρίονα Θελπυσαῖον.
Τὸν ῥα τ' Απόλλωνος σχέδον ἄλσεος Ὀγκηίοιο
Ἀυτὴ γαῖ' ἀνέδωκε, σέβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι, id est

Adrastus Talao Crethide natus, Achiuum
Primùs duxit equos insigni laude superbos,
Et Cærum pernicem, & Ariona Thelpusaum,
Quem iuxta Oncęi Phœbi nemus edidit ipsa
Terra parens, cunctorum oculis mirabile monstrum.

Sed fieri potest, vt quanquam è terra prognatus, originem ex deo ducat, & ideo pilorum color cæruleum referat: (nam & κυανόχαίτης Neptuni epitheton est). Lactantius Grammaticus terram in Thessalia tridente percussam à Neptuno scribit, vnde prosiluerint equi duo Scyphios & Arion. Sunt qui & hanc historiam referant (inquit ibidem Pausanias:) Herculem cùm bellum aduersus Eleos gereret, ab Onco petijsse equum, & Arione in prælijs inuectum, Elim obtinuisse, postea verò Adrasto equum donasse, vnde Antimachus: Ὅς ῥα ποθ' Αδράςῳ τριτάτῳ γ' ἐδμηθ' ὑπ' ἄνακτι. Alij Cygnum Martis filium ab Hercule equestri certamine victum scribunt, adiuto equo Arione, Neptunumq; dedisse Capreo Hiliarti regi, qui eundem Herculi donarit, Hercules rursus Adrasto: cuius hic auxilio apud Thebas euaserit, cùm reliqui duces ferè omnes occiderentur. Meminit Arionis sic Propertius:

Qualis & Adrasti fuerit vocalis Arion
Tristis ad Archemori funera victor equus.

Equi Neptuni.

Ipsi verò Neptuno quatuor tribuunt equos, Enceladum, Eriolem, Glaucum, & Stenon. Σθένον quidem propter eius & maris potentiam, ἐνκέλαδον verò à sonitu maris: γλαῦκον, ab eiusdem colore: ἐριώλην deniq; propter humidos ventos, ex quibus etiam vehemens oritur & impetuosa ἐριώλη est, id est ventus impetuosus & præceps seu turbo. Etymologus deducit ab ἐρι, intensiua particula & verbo ἄω id est spiro. Martis equos biiuges dicit Latinus poëta in Georgicis. Valerius Flaccus eos vocat Terrorem & Pauorem, ex Homero scilicet, qui Iliados quinto & alibi eosdem Δεῖμον & φόβον appellat. Hesiodus verò Pauorem & Terrorem Martis aurigas facit in Scuto Herculis: ab illisq; Martem ab Hercule vulneratum, currui impositum è manibus vulnerantis eripiunt.

Equi Martis. Lib. 3. Argon.

Τῷ δὲ φόβος καὶ Δεῖμος ἔυτροχον ἅρμα καὶ ἵππους

A

> Ἤλασαν αἶψ᾽ ἐγγὺς, καὶ ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
> Ἐς δίφρον θῆκαν πολυδαίδαλον, αἶψα δ᾽ ἔπειτα
> Ἵππους μαστίετην, ἵκοντο δὲ μακρὸν Ὄλυμπον.
> *At illi Pauor & Metus agilem currum & equos*
> *Adagerunt celeriter propius & à terra habente latas vias:*
> *In currum posuerunt variegatum atque inde celeriter*
> *Equos flagellis impulerunt, veniuntq́; in altum Olumpum.*

Solis equi dicuntur (inquit Lactantius) Xanthus, & Aethon, quorum meminit Martialis:
Quid cupidum Titana tenes? iam Xanthus, & Aethon
Frena volunt. Ouidius verò nulla facta Xanthi mentione, quatuor Solis equos suo quemque nomine meminit.

Equi Solis.

> *Interea volucris Pyrois, Eous & Aethon*
> *Solis equi, quartusq́; Phlegon hinnitibus auras*
> *Flammiferis implent, pedibusq́; repagula pulsant.*

Lib. 11. cap. 13.

Athenæus reddens rationem cur Theophrastus in libro de temulentia dixerit, reuera Bacchi nu-
B trices fuisse nymphas, inquit id factum, ideo quod putata vite manet humor plurimus, & natura vitis lachrymetur, eaq; propter Euripidem vnum ex equis Solis Aethopa Bacchicũ vocare, floribus propitium, autumno vinetorum consitorum ordines maturantem, ideoque mortales vinum αἴθοπα nominasse, quasi ardens παρὰ τὸ αἴθειν, quod est vrere. Ex quo loco apud Ouidium pro Aethon Aethops legendum esse monet Iacobus Dalechāpius in scholijs suis marginalibus. Diei equi apud Homerum Lampus & Phaeton: recentiores verò, vt & Lycophron, vt testantur eius scholia, diem à Pegaso equo vehi aiunt. Lampus siue Lampon à splendore dictus, Nocti enim nigros, Diei albos ascribi equos supra diximus. Plutonis equorum nomina sunt apud Claudianum de raptu Proserpinæ, Alastor, Aethon, Nyctæus & Orneus. Aethon, Lampus, Podargus & Xanthus, equi sunt Hectoris, vt recitat Homerus Iliados octauo. Celebratur & Aethon Pallantis à Virgilio: Xanthus verò etiam nomen est equi Achillis apud eundem Homerum, item Balius & Pedasus: de quibus sic Nicol. Erythræus, Achilles (inquit) biga vt plurimum vtebantur, iunctis scilicet Balio & Xantho equis immortalibus. Hos Podarge mater equarum rapidissima, dũ per florea prata pasceretur, ad Oceanũ ex Zephyro genuit, vt Homerus canit: quanquam in deci-
C mo sexto Iliados, Automedon Achillis auriga ijs quoq; tertium Pedasum nomine, loro tamen extremo iungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem. Varinus verò ait, Xanthus & Balius (aliàs βαλίας habet, & varium etiam significare scribit) equi Achillis, οἳ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id est, qui æquali cum ventis velocitate volabãt, ex Harpyia Podarge nati sunt. Neptunus hos equos Peleo donasse dicitur, nuptias cum Thetide celebranti. Meminit horum Achillis equorum Homerus 16. Iliados: & rursus lib. 19. vbi Xanthus vocalis à Iunone redditus domino respondet: & lib. 17. ipsi immortales à Ioue facti etiam lachrymas emittunt. Aetha, nomen equæ Agamemnonis celebratur plurimum ab eodem poeta in funere Patrocli. Psyllam & Harpinnam, equos fuisse Oenomai, eorumque aurigam Myrtilum annotauit Varinus. Ab hoc Oenomao Marmacem primum ex Hippodamiæ procis occisum aiunt, (inquit Pausanias secundo Eliacorum) cuius equarum nomina fuerint Parthenia & Eripha, & has quoque supra dominum suum ab illo mactutas esse, ac sepulturæ permissas: & fluuium Partheniam ab altero equo nominatum. Rhæbus equus Mezentij apud Virgilium in decimo Nic. Erythræus dictum putat παρὰ τὸ ῥοιβέω quod est (inquit) emico. Atqui hoc verbum in lexico vulgari Græcolatino tantùm, quod multis modis corruptum est, inuenias, idq; sine authore. Sunt qui per æ diphthongũ Rhæ-
D bus scribunt, quod multis eruditis placere video. Phænix vnus ex equis Cleosthenis Epidamnij, de quibus apud Pausaniam hæc legimus in secundo Eliacorum: Post Pantarcis statuam, Cleosthenis Epidamnij currus est, Ageladę opus. Is vicit Olympiade sexagesima sexta: & suam equorumq; & aurigæ imaginem illic fieri curauit, adscriptis etiam equorum nominibus, quæ sunt Phænix & Corax: & vtrimque ad iugum, dextro latere Cnacias, sinistro Samus. Hic quidem Cleosthenes primus Græcorum, qui equis nutriendis studuerunt, imaginem in Olympia posuit: Quanquam & Miltiades Atheniensis & Euagoras Lacon currum solum absque sua imagine: De Borysthene equo venationi aptissimo, cui Adrianus Imp. sepulchrum erexit, suo loco diximus: nec non de Volucri Veri, qui (vt inquit Iulius Capitulinus) Prasinis contra Venetianos turpissimè fauebat. Nam & Volucri equo Prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat &c. In cuius equi gratiam primùm cœperunt equi aurei vel brauiã postulari: In tanto autem equus ille honore fuit, vt ei à populo Prasinorum sæpe modius aureorum postularetur. Sunt modò & alij equi minus celebres celebrati à poëtis, maximè à Statio & Silio Italico: à Statio Aethion, Thebaid. 6. Aschetos, ibidem: Calydon & Cygnus, ibidem. Iris, ibidem. Pholoë, ibidem: Podarces,

Aethops equus.

Equi diei & noctis.

Equi Plutonis.

Hectoris.

Pallantis.

Achillis.

Agamemnonis.

Oenomai.

Marmacis.

Mezentij.

darces, ibidem, dictus nimirum quòd valeat pedibus: Strymon, ibidem: Thoës, ibidem. Versus eius sunt.

Nominibusq; cient, Pholoën Admetus & Irin
Funalemq; Thoën: rapidum Danaëius augur
Ascheton increpitat, meritumq; vocabula Cygnum.
Audit & Herculeum Strymon, Chromin, Euneon audit
Igneus Aethion: tardum Calydona lacessit
Hippodamus, variumq; Thoas rogat ire Podarcen.

A Silio nominantur, Camphasus lib. 16. Garganus lib. 4. Harpe libro præcitato, quam equam Pelorum equum ex Zephyro vento concepisse canit. Ilerda verò apud eum non equi, vt Textor putauit, nomen est, sed vrbis Hispaniæ. Lampon ibidem. Lamus, ibidem; Melampus ibidem. Panchates, ibidem. Theron, ibidem. Iam verò poëtas veteres vernacula poëtarum Musa audaciùs æmulata est: quippe quæ heroum suorum generosissimos equos propriis nominibus fabulosiùs etiam decantauit, vt Rholandi Brigliadorum & Vegiantinum, Baiardum Rinaldi, Rubicanum Argalifæ, Hippogryphum Rugerij, Frontinum & Fratalatum Sacripantis, Rondellum Oliuerij, & aliorum alijs nominibus alios.

VSVS IN VANIS ETHNICORVM sacrificijs.

OCTOBER equus (inquit Festus) appellatur, (apud Romanos,) qui in campo Martio mense Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum victricum dexterior: de cuius capite non leuis contentio solet esse inter Suburranenses & Sacrauienses: vt ij in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam affigerent: eiusdemque cauda tanta celeritate perfertur in regiam, vt ex ea sanguis distillet in focum, participandæ rei diuinæ gratia: quas hostias hic quidam Marti bellico sacrari dicunt, non (vt vulgus putat) quia velut supplicium de eo (equo) sumatur, quòd Romani Ilio sunt oriundi, & Troiani ita effigie equi sunt capti. Hæc ille, qui tamen aliàs hanc vulgi opinionem secutus, sic scribit: Equus Marti immolatur, quòd per eius effigiem Troiani capti sint, vel quòd eo genere animalis Mars delectari putaretur. Alicubi alias causas assignat, inquiens: Panibus redimebant caput equi immolati idibus Octobris in campo Martio: & id sacrificium fiebat ob frugum euentum, & equus potiùs quàm bos immolabatur, quòd hic bello, bos frugibus pariendis est aptus. Plutarchus apud quẽ quædam corrupta leguntur easdem ferè rationes quoque adfert in quæstionibus Romanis, his ferè verbis: Cur idibus Decembris (Octobris potiùs, vt ex Festo diximus, & Gyraldus quoque asserit in libro de annis & mensibus, notumque vulgò est Octobrem vniuersum Marti sacrum esse;) in cursu equorum victor dexter sacer Marti immolatur, & caudam statim decisam ad Rheginam (regiam, Festus) qui dicitur locus, deportat aliquis, & aram cruore spargit, de capite verò inter se decertant, alij de sacra via descendentes, alij de Suburra aduersus eos impetum facientes? An quòd Troiam equo captam putant, idcirco equum supplicio afficiunt, quòd è Troianis oriundi;

Mixtaq; Troiugenum sint pignora clara Latinis?

An quòd iracundum ferox, & bellicosum animal est equus? Dijs autem grata & accommodata in primis immolant. Victor autem idcirco immolatur, quòd victoriæ Mars author est: Vel potiùs, quoniam Marti conuenit stare loco, & qui locum suum in acie tuentur, vincunt eos qui non manent sed fugiunt, vt celeritas (per equum insinuata) tanquam fugæ & timiditatis occasio per hoc sacrificij genus puniatur, & tanquam sub ænigmatis inuolucro fugam minimè salutarem esse intelligatur, Hucusque Plutarchus. Istiusmodi hostiæ Cauiares dicebantur teste Festo, quòd cauiar pars hostiæ cauda tenus dicebatur. Manifestum enim est in equo Octobri, de quo hic agitur (inquit Iosephus Scaliger) partem secundum caudam dictam cauiar, vt in boue palascam, in sue ofiam penitam. Fiebat autem hoc sacrificium quinto quoquo anno, vt ibidem sequitur & Propertius refert; *Qualia nunc curto lustra nouantur equo.* Emeritos item equos Marti consecrari solere, discimus ex Suetonio in vita Iulij Cæsaris; *Equorum greges* (inquit) *quos in trajciendo Rubicone Marti* (in quibusdam codicibus legitur, flumine) *consecrauerat, ac sine custodibus vagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, vbertimq; flere.* Apollinem hoc est, Solem Persæ equo placabant, vt meminit Ouidius inquiens.

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,

Marti Romæ equus immolatus.

Fastor. 1. Soli cur equus immolatus.

Ne detur

A *Ne detur celeri victima tarda deo.*

Cælius tradit exercitu Perſarum progrediente, ignem quem ipſi ſacrum æternumque vocabant, argenteis præferri ſolere altaribus: Hunc mox inſecutos fuiſſe Magos, hos iuuenes 165. puniceis velatos amiculis, quot in anno dies ſunt. Mox Iouis ſacrum currum, quem albi traherent equi: poſt hos inſigni magnitudine equum Solis. Apud Aethiopes teſte Heliodoro quadrigæ de albis equis Soli ad ſacrificium adornantur, Lunæ verò biga boum ſiue taurorum. Maſſagetæ verò, vt Herodotus in fine libri primi docet, equum etiam vt pecorum perniciſſimum, Soli vt deorum perniciſſimo immolant. Meminit huius ſacrificij etiam Strabo. Herodotus idem à Scythis fieri tradit. Philoſtratus in Heroicis refert Palamedem Græcis præcepiſſe, vt orienti Soli candidũ equũ mactarent. Taygeti vertex ſupra Bryſeas Taletum ſuſtinet. Id ſacrum Soli appellant, vt ſcribit Pauſanias in Laconicis, ibiq; præter alias hoſtias, etiam equos Soli cædunt. Sallentini apud quos Menzanæ Ioui dicatus, viuus equus teſte Feſto conijcitur in ignem. Rhodios verò ſcribit idem Feſtus quotannis quadrigas Soli conſecratas in mare iacere, quòd is tali curriculo fertur circumuehi mundum. Paſtores pullum à quo pullium vel hippomanes abſtulerint, Soli immolare ſuprà ex Aeliano diximus. Cæterùm Sextus Philoſophus equo tradit litari Neptuno, Apollini verò

Lib. 11. Geogr.

B Didymæo præcipuè hoc animal inuiſum eſſe. De Neptuno ſcribit Pauſanias in Arcadicis, quòd olim Argiui ei equos proijciebant in Dynen frænatos & ad ſpeciem phaleris exornatos. Eſt Dyne ad Genethlium (in Argolica terra hoc nomine vicus dicitur) dulcis aquæ è mari per ſubterraneos meatus erumpentis lacus. Fabulantur etiam aliqui, vt Athenæus refert, de Methymneis, oraculo iuſſos virginem Neptuno in mare demiſiſſe: & Enallum ducem quendam eius amore captum, vt eam ſeruaret, enataſſe & tum quidem vtroſq; mari obrectos eſſe: poſt tempus verò aliquod Enallum rediiſſe, & narraſſe quod virgo quidem inter Nereides eſſet, ſe verò cùm equos Neptuni aliquandiu pauiſſet, magno ſuperueniente fluctu natando euaſiſſe: Sed hoc hic non pertinet. Ventis autem equum immolaſſe Lacedemonios in monte Taygeto, ibidemque adoleuiſſe, vt eorum flatu cinis eius per finitimos quam latiſſimè deferretur, legimus apud Feſtum. Suſpicari licet in cauſa fuiſſe ventorum celeritatem; qua nimirum ratione etiam Soli equum immolabant. Nec aliam puto ob rationem fluminibus quidam equos mactabant: quanquam aliàs tauri potiùs fluminibus eſſent conſecrati; vt notat his verbis Varinus in Ταῦρος: *Tauros veteres fluuijs conſecrabant, aliqui etiam equos viuos in eorum vortices inijciebant, vt Troiani in Xanthum.* Habemus & apud Philoſtratum, regem Indorum dici ad flumen accedere cùm augeri dies incipiũt, & illi equos

Lib. 3. Pyrrhon. Hypotyposeon.

Neptuno eq. immolati.

Lib. 11.

Enalli fabula.

Vẽtis equus immolatus.

C nigroſq; tauros flumini tanquam deo ſacrificare. Fuére etiam qui equos omnibus ſuis quos colebant, dijs ſacrificarunt. Idem enim Philoſtratus Apollonium tradit adeuntem Babyloniorum regem, iuſſum ab eo vt Græco ſermone vnà ſecum dijs ſacrificaret: Erat autem candidum (inquit) equum mactaturus ex Niſæis de meliora nota, ſic inſtructum tanquam in pompam profecturus eſſet. Myſi niſi immolato prius equo & litato, extiſq; depaſtis, nullo modo vota concipiebant, vt notauit Alexander ab Alexandro libro ſecundo cap. 22. Vnum ex ducibus Mœſorum qui per M. Craſſum victi ſunt, ſcribit Auentinus lib. 1. Annal. Boiorum, ante aciem poſtulato ſilentio, interrogaſſe; Qui vos eſtis? cumque reſponderent, Romani rerum domini, dixiſſe, Ita fiet ſi nos viceritis, & ſtatim ante aciem immolato equo, concepiſſe omnes vota, vt cæſorum ducum extis & litarent & veſcerentur. Rex Tartarorum (inquit Paulus Venetus) habet armenta magna equorum alborum vtriuſq; ſexus, qui putantur excedere numerum decem millium. In feſtiuitate autem quæ celebratur vigeſimo octauo Auguſti, Gothos, vt teſtatur Olaus Magnus lib. 1. cap. 24. præparatur lac equinum (equarum albarum) in vaſis decentibus & rex ipſe manibus ſuis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum ſuorum, arbitrans & à magis ſuis edoctus, quòd dij lac

Lib. 1. c. 63.

Tartarorum in lacte equino ceremonia.

D bibant effuſum & ſoliciti ſint conſeruatores omnium eorum quæ poſſidet. Poſt ſacrificium illud nefandum, bibit rex de lacte equarum albarum, nec vlli alteri licet illa die bibere de lacte illo, niſi fuerit de progenie regis, præter populum quandam regionis illius Horiach vocatum: qui hoc etiã fruitur priuilegio, propter victoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Hinc fit, vt equi albi atque equæ in magno a populo illo habeantur honore. Hęc ille. Olim etiam Sauromatæ, qui cum Tartaris ijdem, vel ſaltem finitimi ſunt, plurimos alebant equos, vtpote Nomades, quibus non tantùm ad bellum vtebantur, & in cibo, ſed dijs etiam ſuis immolabant, vt Pauſanias refert in Atticis. Apud veteres moris erat circa finem Decembris, dum lacus omnes glacie conſtringuntur, optimos quoſq; equos, in ſingulis prouincijs ad edenda ſpectacula colligere, vt quem celeriore curſu reliquos omnes ſuperare viderent, hunc ſacrificium numinum velut munus pretioſum, ad aram mactandum comburendumuè offerrent: opinantes eo dono cunctis hoſtibus ſeſe ſuperiores fore, ſimul etiam vt regi velociſſimos equos offerrent, quibus contra hoſtiles motus exploratores vterentur: De eiſdem Gothis ſcribit Ioan. Magnus lib. 1. cap. 13. olim proceſſuros in prælium, ſolere equos ad aras immolare, eorumque abſciſſa capita contis excepta,

ſubiectis

ſubiectis ſtipitibus diſtentos faucium rictus ante aciem præferre. Inuenio autem equos quoque hominibus fuiſſe immolatos. Cyro Perſarum regi quotidie ouem: quoquo verò menſe equum mactatum tradit Arrianus. De Diomede ſcriptum reliquerunt Strabo & Euſtathius: in Venetis inſignes ei extitiſſe honores, candidumq; ei immolatum fuiſſe equum. Et apud Plutarchum lego: cùm Thebani aduerſus Lacedæmonios bellum generent, Pelopidæ vni ex ducibus Thebanis Scedaſum in ſomnis viſum dixiſſe: aduentare Leuctra Lacedæmonios, ſed ſibi ac filiabus pœnas daturos: vnoq; prius die quàm cum Lacedæmonijs confligerent, pullum equi candidum inſtructum ad ſepulchrū virginū mactari iuſſiſſe. In rogo Patrocli comburebantur etiam equi, apud Homerum Iliad. Ψ. Et Germanos teſtatur Tacitus ſua quemcumq; arma in pyram inijcere, ſæpè verò etiam equos. Regulus item, vt narrat Plinius Cæcilius in epiſtolis, in funere filij cariſſima quęque, mannos, canes, aues, & huiuſmodi coniecit in pyram. Cæterùm non ſolū cariora in eam conijciebantur, ſed & vxores apud Orientales, quod Tullius & Propertius enarrant:

In Pelopida & in Amatorijs cap. 3.

Equus ad ſepulchrū mactatus.

Felix (inquit hic) *Eois lex funeris vna maritis*
Quas aurora ſuis nigra colorat equis.

Flaccus de funere Cizici.

Interea innumeras nudatis montibus vrgent
Certatim, decorantq́ pyras & tempora mæſti
Summa locant, vadit ſonipes ceruice remiſſa
Venatrix nec turba canum pecudumq́ morantur.

E contrario Pali paſtorum deæ nulla cędebatur hoſtia, vt Plutarchus, & Solinus ſcribunt, vt dies vrbi Romanæ conſacratus, purus eſſet à ſanguine, ſed ſuffimentum fiebat, quo populus februari hoc eſt purgari Palilibus dicebatur, ex equi ſanguine, ſtipulis fabarum & cineribus vitulorū vſtorum in fordicidijs à Veſtali virgine, vt oſtendit Ouidius quarto Faſtorum:

Palilia.

Nox abijt, oriturq́ aurora, Palilia poſco,
Nam poſcor fruſtra: ſi fauet alma Pales.
Alma Pales faueas paſtorum ſacra canenti
Proſequor officio ſi tua facta meo.
Certè ego de vitulo cinerem, ſtipulamq́ fabalem
Sæpè tuli plena Februa toſta manu.
Certè ego tranſilii poſitas ter in ordine flammas
Virgaq́ rorales Laurea miſit equas.
Mota Dea eſt, operiq́ fauet, naualibus exit
Puppis, habent ventos iam mea vela ſuos.
I pete virginea populus ſuffimen ab ara,
Veſta dabit, Veſtæ murmure purus eris.
Sanguis equi ſuffimen, erit vituliq́ fauilla
Tertia res duræ culmen inane fabæ.

Erant autem Palilia annua paſtorum conuiuia, luſus in vrbe, in quibus pagana mandebant fercula. Dicebantur & Parilia teſte Feſto à partu pecoris, Celebrantur xj. Cal. Maias, quo die Romæ fuiſſe initium volunt. Meminit eorum Propertius:

Lib. 4.

Annuaq́ accenſo celebrare Palilia fæno
Qualia nunc curto luſtra nouantur equo.

METAMORPHOSES.

NEPTVNVM aiunt (inquit Pauſanias in Arcadicis) Cereri, dum illā errans filiam quæreret, eius amore captum, vitium offerre conatum: ſed cùm in equam ſe dea vertiſſet & ad Oncium armentis permiſta paſceret, Neptunum non fefellit, nam & ipſe in equum mutatus, eam compreſſit: quod illa primùm iracundè tulit; verò poſtea placabilior facta, lauiſſe ſe dicitur in Ladone. Cognomina itaque Deæ attributa; Erinnys, à verbo Ἐρινύειν, quod furere Arcadibus eſt: Luſia verò quòd ſe in fiumine abluiſſet. Cererem quidem ipſam Neptuno filiam peperiſſe tradunt, cuius nomen ne ad prophanos ederetur, religione ſanxerunt, equum præterea, cui nomen Arion fuit. Hæc ille: & mox rurſus: Elaius mons alter abeſt à Phigalia ſtadia propè triginta. Eſt in eo loco antrum Cereris cognomento nigræ: cum ijs certè quæ de Cereris cum Neptuno concubitu Thelpuſij prodiderunt, ea conueniunt, quæ Phigalenſes ſacris peragendis celebrant: peperiſſe verò Cererem non equum memorant, ſed eam quæ ab Arcadibus

Neptunus in equum.

Cereris cognomina.

A Hera cognominatur: ac nigram quidem illam vestem, tùm ira in Neptunum, tum luctu de Proserpinæ raptu commotam, sumpsisse: in hunc certè specum cùm se abdidisset, diu lucem vitasse &c. In rei memoriam se Phigalenses dicunt antrum illud cum ligneo simulacro deæ dedicasse: simulacrum ita fabricasse, vt saxo insideret muliebri figura, præter caput, quod equinum atque adeò cum iuba esset, draconibus & alijs feris ad caput alludentibus, reliquo corpore ad imos pedes tunica velato, altera manu delphinum, columbam altera præferente &c. Sed enim quamuis huiusmodi simulachrum Cereris nonnulli fuisse dicant, ego tamen (inquit Pierius Valerianus) Veneris potiùs crediderim: nisi dicamus pabulum & opulentiam, quæ per Cererem significatur, incitamentum esse ad illecebras & petulantiam. Equinum enim caput non esse à lasciuia alienum, ex ijs quæ paulò antè diximus, manifestum est. Draconem spiras amatorios nodos voluptariasque implicationes significare de serpente super indicat commentarium. Delphinum amoris simulacrum esse, tam ex historia, quàm ex tot Veneris signis, quibus id genus piscis admouetur, alibi comprobauimus. Columbam denique referre Venerem, suo capite disputatum est. Acquiescendum tamen Pausanię, Cererem eam esse dicenti. Sed enim, vt in sue disseruimus, eandem esse Cererem & Venerem Ptolomæi Assertoris tempore declaratum est. Cæterùm potest huiusmodi picturę species ipsius etiam rerum naturę hieroglyphicum esse; Equinum enim caput ob insitam animali pernicitatem innuere velocissimos cælestium orbium motus: columbam tractus aërios, vt suo loco dictum: Mare delphinum, vt in numnis passim: anguium inuolucra sinuosos omnium toto terrarum orbe lapsus, de quibus apud Platonem Socrates, vt in serpente testatum fecimus. Feræ reliquæ vitas animantium omnium ostendere videntur. Saxum terræ firmem & stabilem sedem, sua se soliditate continentem. Antrum denique ac nigra palla ea plurima, quæ de rerum causis & originibus minus adhuc comperta delitescunt, vt in simulacris Isidis caput pedesque ex nigro lapide, de qua dictum alibi. Hæc omnia ille, sed vt ad metamorphosin reuertatur oratio, eius sic meminit Ouidius:

Lasciuia typus. *Natura typus.* *Metam. 6.*

Et te flaua comas frugum mitissima mater
Sensit equum.

Vbi etiam fabulæ meminit de Saturno in equum immutato:

Vt Saturnus equo geminum Chirona crearit.

Saturnus in equum.

C Hic cum Phylira Oceani filia comcumbens, veritus ne Opis vxoris aduentu deprehenderetur, in equum se commutauit, sic Centaurum genuit Chironem. Hinc etiam Virgilius in Georgicis, cum equum bellatorem descripsisset, canit

Talis & ipse iubam ceruice effudit equina,
Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

Hoc figmentum quidam ex Astronomis ad astri velocitatē referunt, cùm amplissima cæli spatia diurno motu velocissimè transcurrat, si quanto distet interuallo, quamque magno circuitu supra planetas sit reliquos considerauerimus. De Hippe Centauri filia in equam mutata, suprà in equo sidere dixi ex Hygino. Ouidius verò Ocyroën Chironis filiam in equam mutatam fabulatur, à Ioue quòd infanti suo Aesculapio prædixisset, quòd medicina mortuos ad superos educturus esset; quam metamorphosin his verbis pulcherrimè delineat:

Metam. 2. *Ocyroë in equam.*

Iam mihi subduci facies humana videtur,
Iam cibus herba placet: iam latis currere campis
D *Impetus est in equam cognataq́, pectora vertor.*
Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis;
Talia dicenti pars est extrema querelæ
Intellecta parum, confusaq́, verba fuerunt
Mox nec verba quidem: nec equæ sonus ille videtur
Sed simulantis equam: paruoq́, in tempore certos
Edidit hinnitus; & brachia mouit in herbas.
Tum digiti coëunt, & quinos alligat vngues
Perpetuo cornu leuis vngula: crescit & oris
Et colli spatium. Longè pars maxima pallæ
Cauda fit, vtq́, vagi crinis per colla iacebant,
In dextras abiere iubas: pariterq́, nouata est,
Et vox & facies.

FABVLOSA.

Pegaſus.

AETHIOPIA, vt ſcribit Plinius, Lyncas & Sphingas generat, multaq; alia monſtro ſimilia: pennatos equos & cornibus armatos, quos Pegaſos vocant. Ad cuius imitationem Albertus Magnus, Pegaſus (inquit) animal eſt compoſitum, quòd in Aethiopia generatur, permagnum & horrendum, equi formam præferens anterius: alas habet vt aquila, ſed multo maiores: caput cornutum & adeo monſtroſum, vt multa animalia ſolo aſpectu terreantur. Alis non volat in ſublime elatus, ſed aërem tantùm ferit, & curſus ſui velocitatem ſic promouet, animantibus cunctis infeſtus, maximè verò homini. Alij eiuſdem farinæ ſcriptores, adijciunt, graui corpore eſſe, fuga mirabili: alarum remigio adiutum currere potiùs, quàm peruolare: & colliſo aëre vi pennarum inſtar turbinis impellere ventos, voracem eſſe & in quiete moueri. Cæterùm Plinius, quem, vt dixi, ſecuti ſunt, aliàs: *Pegaſos (inquit) equino capite volucres & Gryphas auritos aduncitate roſtri fabuloſos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia.* Solinus verò Pegaſum Aethiopici cæli alitem eſſe ſcribit, ſed hanc alitem præter aures nihil equinum habere. Poëtæ veteres Pegaſum alatum equum natum ex Neptuno & Meduſa aiunt, multi quoq; è ſanguine Meduſæ, cùm eius caput à Perſeo cæderetur, quos ſectatur Ouidius inquiens: *Dumq́ grauis ſomnus colubros, ipſamq́ tenebat Eripuiſſe caput collo, pennisq́ fugacem Pegaſon, & fratres matris de ſanguine natos.*

Pegaſi ortus

Metam. 4.

Bellerophõtis fabula.

Huius alati equi auxilia Bellerophontem ſeruatum eſſe ijdem Poëtæ fabulantur. A Stenobæa enim Præti vxore, quæ nullis blãditijs eum ad adulteriũ pellicere poterat, tentatæ pudicitiæ apud maritum accuſatus, à Iobate Præti genero, vt Chimæram & Solymos & Amazonas occideret miſſus, Pegaſum alatum equum à Neptuno accepit, primùmq; Chimæram occidit, deinde Solymos & Amazonas debellauit. Alij dicunt Mineruam Chalinitidem ſiue frenatricem cognomento maximo omnium deorum opem innocentiæ Bellerophontis tuliſſe, quippe quæ prius domitum & fræno aſſuetum illi tradiderit. Iam verò cùm Bellerophon quale eſt ingenium pleriſque mortalium, tantarum rerum geſtarum felicitate nimium elatus in cælum quoq; aſcendere ſuper equo Pegaſo vellet, Iuppiter omnis temeritatis grauiſſimus vindex, tantam arrogantiam deprimendam eſſe ratus, oeſtrum illi equo immiſit; quare Bellerophon in terram deturbatur. Dictus eſt autem campus Aleius in Cilicia ἀπὸ τῆς ἄλης, vt ait Euſtathius, in quo & equo & mente deiectus cecidit, & eo vſq; oberrauit, quamdiu vixit, cùm in tota illa planitie neq; domum neq; hominem reperiret. Fabulam hanc nonnulli ad hiſtoriam, alij ad phyſicam, alij ad Ethicam explicationem traduxerunt. Quæ ad hiſtoriam ſpectant, ea per ſe patent, niſi quòd Pegaſus nauis fuerit ita dicta ἀπὸ τοῦ πηγνῦσθαι, à compingendo ſcilicet. Fuerunt qui Bellerophontẽ nihil aliud eſſe putauerint, quàm humorem motu Solis eleuatum: quoniam agro vi Solis agitato pars grauior ſublata paulò poſt rurſus deorſum demittitur atq; cogitur, quæ cùm feratur deorſum & coageletur, Pegaſus dicta fuit. Cùm verò pars ſubtilior ad regionem ignis feratur, ſic illa pars craſſior dicta fuit à Ioue deorſum detruſa fuiſſe: atq; cum Pegaſo ex aqua ob motum cæli diurnum ſublato Aurora oriatur, dies dictus eſt, vt ſenſui magis patet, at non Bellerophon à Pegaſo equo portari. Alij generationem elementorum, cùm alia ſurſum, alia deorſum ferantur, vt leuia ſunt, aut grauia, per hæc ſignificari maluerunt. Alij vitæ humanæ rationem prope omnẽ ſub hac fabula contineri maluerunt: nam neq; aduerſis rebus nimis triſtari neq; proſperis neq; felicibus nimis gloriari aut extolli cõuenit, quoniam horum omnium deniq; moderatorem Deum eſſe experimur. Is enim pro ſua ſingulari clementia, calamitatibus iniquè circumuentos adiuuat, quòd accidit, dum calamitoſus eſſet, Bellerophonti, & nimis elatos animos deprimit, quare præceps idem poſtea dicitur de cælo detruſus. Alij malunt Chimæram fuiſſe Lyciorum ducem rei bellicæ peritiſſimum, ſed immani crudelitate, qui cùm piraticam exerceret, vehereturq; in naui, cuius prora leonẽ, puppis draconem haberet, in medio capra eſſet depicta, quem inſecutus Bellerophon cùm citiſſima atq; expeditiſſima naui longa Pegaſo vocata interemit, quare datus eſt locus fabulæ, vt ait Plutarchus in claris mulieribus: at Lucianus in aſtrologia ſenſit animum Bellerophontis ad ſublimium rerũ ſpeculationem elatum equum fuiſſe creditum alatũ, atq; ita rem fabulis inuolutam. Alij ad aſtronomicas rationes hæc ipſa, quæ de phyſicis dicta ſunt, tranſtulerunt, eaq; fieri inquiunt pro viribus aſtrorum, quas cùm prior Bellerophon deprehẽdiſſet, dictus eſt in cælum aſcendiſſe. Alij dixerunt Bellerophontem à Pegaſo alato vectum Chimæram interemiſſe, quia is celetem prior inuenit & frænum, vt ait Pindari interpres: Dictus eſt is equus alatus, vt voluerunt quidam nauigiũ, cùm ille prior omnium inuenerit nauigare claſſe atq; ordinem claſſis inſtruendę, cùm remi & vela alæ ſint nauigiorum. Hic igitur nauali prælio Solymis populis bellicoſis ſuperatis, quos Leonibus ſimiles

Fabulæ Bellerophontis varia explicatio.

dixerunt

A similes dixerunt poetæ, Amazonibus arma intulit, quas per loca difficilia & montosa peragrantes capras vocarunt. Pegasi equi effigies Gabalis in templo quodam visebatur, vt ait Pausanias in Corynthiacis. Ab hoc equo Musæ Pegasides dictæ sunt, nimirum à fonte, quem ictu vngulæ fingitur aperuisse, ob quam causam & Græcè appellatæ sunt Hippocrenæ, vt tradit Festus. Hinc & Ouidius: *Metam. 5.*

Fama noui fontis nostras peruenit ad aures,
Dura Medusæi quem præpetis vngula rupit.

Quæ pars fabulæ inde orta est, quòd maximum sit equo in pedibus robur, Ariostus de Baiardo:

Che ne' calci tal possa hauea il Cauallo,
C'hauria spezzato vn monte di metallo;

Sed ne à fontis apertione recedamus. Refert Thessalus filius Hippocratis Coi in oratione sua ad Athenienses, equum Eurylochij Amphyctionum ducis canalem, per quem aqua in vrbem ferebatur, cùm in puluere volutari voluisset, vngula ita percussisse, vt eum omnibus conspicuum redderet. B Quia verò Musis dicatus est Pegasus equus, hinc pro animum studijs applicare dixit Propertius lib. 2. ad Musam:

Iam tempus lustrare alijs Helicona choreis,
Et campum Hæmonio iam dare tempus equo.

Fabulas de Diomede Thracum rege & Glauco Sisyphi & Meropes filio, qui equos suos humana carne pascebant, & mysticum earum sensum nec non de equis ex ventis conceptis, alijs aptioribus locis diximus. Dicemus de Oenomao: Oenomaus rex Elidis ac Pisæ, cùm percepisset ex oraculo, fore vt à genero interficeretur, omnibus artibus conatus est homines à filiæ Hippodamiæ eximię pulchritudinis deterrere cõiugio: atq; curule certamen proposuit illius procis, ea lege, vt qui victus fuisset, trucidaretur, qui verò victor extitisset, Hippodamiæ matrimonium obtineret. Cùm autem multos procos ita vicisset atq; occidisset, tandem à Pelope ope Myrtili superatus est. Myrtilus enim clauos modiolis rotarum non immisit; alij immisisse quidem dicunt, sed cereos, quorum etiam meminit Sidonius in Panegyrico ad Antemium Augustum: *Oenomai regis fabula.*

Græcia ni pudor est, reparatis Pisa quadrigis
Suscitet Oenomaum natæ quem fraude cadentem
C *Cerea destituit resolutis auxibus obex.*

Concedebat enim Oenomaus procis, vt Hippodamiam in suis curribus haberent; ipse autem à tergo cum hasta currens in curru sequebatur, qui ab equis velocissimis Psilla & Arpinna trahebatur. Sic igitur comprehensos procos ipse à tergo hasta transfigebat.

CENTAVRI SIVE HIPPOCENTAVRI an omnino fabulosi.

DE ortu Centaurorum alij aliter tradunt. Diodorus Siculus in quinto à nonnullis dici ait, eos in Peleo monte à Nymphis nutritos, postea equos subagitasse, exque eis Hippocentauros natos: creditumq; quod primi equitare ausi sint, ex eoque natam fabulam, veluti equi essent, hominisq; naturæ. Hæc ille: quamobrem Homerus Centauros φῆρας nuncupauit quæ vox latinis etiam in vsu est & feras significat, quòd semiferi & semihomines essent. Seruius in sextum Aeneidos D Centauros Ixionis Nubisq; filios esse scribit, cùm ille amatam Iunonem de stupro interpellaret: quæ ex Iouis (vt ipsius Seruij vtar verbis) voluntate, nubem in suam formam conuersam amanti obtulerit: vnde feruntur nati esse Centauri. Aliàs verò in tertium Georgicorum, explicans hoc Virgilianum. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere:* *Centaurorũ ortus.*

Pelethronium (inquit) oppidum est Thessaliæ, vbi primùm domandorum equorum repertus est vsus; Nam cùm quidam Thessalus rex bobus oestro agitatis satellites suos ad eos reuocandos ire iussisset; illique cursu non sufficerent, ascenderunt equos & eorum velocitate boues secuti, eos stimulis ad tecta reuocauerunt. Sed hi visi, aut cùm irent velociter, aut cùm eorum equi circa flumen Peneon potarent capitibus inclinatis, locum fabulæ dederunt, vt Centauri esse crederentur: qui dicti sunt Centauri, ἀπὸ τȣ̃ κενθᾶν τȣ̀ς ταύρȣς. At Palæfatus refert: Cùm tauri præferoces Larissam, & eam Thessaliæ regionem vastarent: Ixion rex præmium proposuit ijs qui tauros arcerent. Iuuenes è Nephele pago, cùm equos mansuefactos & edoctos conscendissent (nam prius curribus vtebantur) tauros abegerunt: Accepta ob hoc pecunia, insolentiores facti, iniurijs affecerunt & ipsum Ixiona & Larissæos, qui tum Lapithæ *Equi vbi primùm domiti*

dicebantur, ita vt inuitati ad nuptias Pirithoi, mulieres eorum raperent. Quæ res præbuit occasionem fabulæ, quòd Centauri dicantur, quòd semi equi, quod filij Ixionis (quia ab ipso missi & donati) quòd ex nubibus. Lapitharum & Centaurorum prælium describitur ab Ouidio. De eijsdem & Ixione multa habet Eustathius in primum Iliad. Plinius verò etiam pugnare ex equo Thessalorum inuentū dici tradit, qui (inquit) Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem. Et apud Plutarchum Hippocentaurus sumi videtur pro equitatore prestantissimo atq; insuperabili. Pindarus Centaurū quidem ex Ixione & nube genitum narrat, sed hunc Centaurum hominem fuisse indicat, eque re sic nominatum, quod commiscuisset se cum equabus Magnesijs sub monte Pelio: editam enim tum fuisse sobolem, vtriq; parenti similem, suprà quidem patri, infrà matri: ἐκ δ' ἐγένοντο (inquit) ςρατὸς θαυμαςὸς ἀμφοτέροις ὁμοῖοι τοκεῦσι. τὰ ματρόθεν μὲν κάτω, τὰ δ' ὕπερθε πάτρος. Huc pertinet obscœnus iste Græcus versus citatus à Varino alijsque: ἵππος ἐρεύγεται ἄνδρα, βροτὸς δ' ἀποπέρδεται ἵππον. Hanc autem specie præbebant intuentibus à tergo, quæ postea fingi, & effingi cæpta, dimidiati ad vmbelicum hominis & parte posteriore equi. Cùm enim locorum in Thessalia montanorum atq; inaccessorum fiducia in vicinorum agros excurrerent, & ceu latrones prædas agerent, armentaq; & greges abigerent, extimulantes scilicet quò celerius pergerent, ij quibus sua eripiebantur, exclamantes & vicinorum opem implorantes, ab Hippocentauris se deprędari vociferabantur. Eodem alij referunt & procreationis horum fabulam & Ixionis parentis rotam, quibus in aëre, hoc est sub Dio agitandi, & celeritas & gyri atq; orbes designentur: itaq; nonnulli ἱπποκενταύρους dictos volunt quasi κέντορας τινὰς τῶν ἵππων ταχυτῆτι τοῖς ἀνέμοις ὁμοίους, iuxta hoc, θεῖεν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι: à velocitate videlicet qua ventis æquiparantur. Nunquid modò omnino Centauri siue Hippocentauri fabulosi sint, an reuera in rerum natura extiterint, disputat Franciscus Floridus Sabinus, ex quo quę deinceps dicentur, ferè sum mutuatus. Lucretius poëta eos vti rem fabulosam, nec vnquam fuisse, nec esse, pro certo asserit, dum canit.

Metam. 12

Ex equo qui primò pugnarint.

Centauri an omnino fabulosi.

Lib. 2. Lect. Successiuar cap. 16.

Libro 5. de rer. nat.

Nam certè ex viuo Centauri non fit imago,
Nulla fuit quoniam talis natura animai.

Idem aliàs diffusiùs de eadem re agit, rationemque quare ij esse nequeant, in medium profert, inquiens.

Sed neq; Centauri fuerant, nec tempore in vllo
Esse queunt duplici natura & corpore bino,
Ex alienigenis membris compacta potestas
Hinc illinc paruis, vt non par esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde,
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquoquam: quin sæpe etiam num
Vbera mammarum in somnis lactantia quærit.
Post vbi equum validæ vires ætate senecta
Membraq; deficiunt fugienti languida vita
Tum demum puerili æuo florente, iuuentus
Occipit & molli vestit lanugine malas:
Ne fortè ex homine & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, neq; esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum
Inter se, quorum discordia membra videmus;
Quæ neq; florescunt pariter, nec robora sumunt
Corporibus, neq; proficiunt ætate senecta
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus vnis
Conueniunt, neq; sunt eadem iucunda per artus.

Hæc ille, non modò de Centauris, sed de omnibus monstris. Et eius quidem ratio satis videtur probanda, si animalia ea ex diuersis generibus procreata, diu viuere non posse existimat. Sin autem neque nasci quidem illa arbitratur, egregiè (inquit Floridus) fallitur: nisi C. Plinius; qui seruatum se in melle Hippocentaurum vidisse scribit, mentiri fortè voluit; aut Claudius Cæsar eiusmodi monstrum in Thessalia eodem die quo natum erat, interijsse, scire non valuit. C. Plinij ex septimo naturalis historiæ verba ita se habent: *Claudius Cæsar scribit, Hippocentaurum in Thessalia natum, eodem die interijsse: Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus.* Propterea; Lucretium de eorum vita sensisse existimo, cùm nec fuisse vnquam, nec esse posse id monstri genus asseueraret, quod etiam si Seruio credimus, Virgilio placuisse putandum est,

cùm

A cùm Centauros in foribus inferorum stabulare cecinit, quòd quæ contra naturã creari possunt, statim pereant. D. quidem Hieronymus in Pauli Eremitæ vita, cùm Hippocentaurum Antonio apparuisse testetur, non satis scit, fueritnè ille verè Hippocentaurus, qualem poëtæ esse perhibent: an potiùs Cacodæmon, ea forma Antonium ludificare voluerit. Nec plura his, ait, conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poëtarum Hippocentauro vocabulum indidit: quo viso, salutaris impressione signi armat frontem: & heus tu, inquit, quanam in parte hic seruus dei habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens & frangens potius verba quàm proloquens, inter horrentia ora senis blandum quæsiuit alloquium, & dextræ protensione manus cupitum indicat iter: & sic patentes campos, volucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verùm hæc vtrum Diabolus ad terrendum eum simulauerit, an (vt solet) eremus monstruosorum animalium ferax, istam quoque gignat bestiam, incertum habemus. Hactenus ille. Plutarchus in conuiuio sapientum, in domum Periandri illatum scribit à pastore infantem ex equa natum, cuius caput, collum & manus hominis essent, cætera equi: eiulatus infantium. B Quo inspecto Thales Periandro dixit sibi quidem non videri rem prodigiosam & ceu portentum à dijs immissam, quo seditiones & dissidia significarentur, vt Diocles iudicabat, sed rem esse naturalem, ideoque consulere se, vt vel equisones non habeat, vel vxores eis tradat. Sed vt ista de Centauris ita esse Lucretio concedamus, quomodo Satyros olim fuisse idem negabit? Et tamen non magis ab hominum natura capræ, quàm equi absunt. Neque magis me mouet, vt Satyros fuisse credam, Plinij ex libro 7. testimonium, cùm ait: *Sunt & Satyri subsolanis Indorum montibus (Cartadulonum dicitur regio) pernicissimum animal, tum quadrupes, tum rectè currens, humana effigie, propter velocitatem nisi senes aut ægri, non capiuntur*, cùm potuerit hoc animalium genus sic fortè homini simile esse, vti simias videmus, quàm quod Plutarchus in vita L. Syllæ, ad redeuntem eum in Italiam, Satyrum ijs simillimum, quos fictos scriptosuè ab antiquis videmus, hoc est, partem humani corporis, partem caprini habentes, qui in Nymphæo somno pressus captus fuerat, perductum fuisse tradit, cumque is per interpretes, quisnam esset, interrogatus esset, nihil quàm incompositum quiddam ac bestia dignum vociferatus est, quasi hirci balatum cum equi hinnitu permisceas, quem tamen Sylla datis comitibus demisit. C Hieronymus etiam eiusdem generis Satyrum repertum, humana voce locutum ait, eodem quem paulò antè citauimus loco, nempe in Pauli vita. *Nec mora* (inquit) *inter saxosam conuallem haud grandem homunculum videt aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infractusque & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei, & loricam spei, vt bonus præliator arripuit: nihilominus memoratũ animal palmarum fructus eidem ad viaticum quasi pacis obsides adferebat: Quo cognito gradum pressit Antonius, & quis nam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas Faunos, Satyrosque & Incubos vocans colit: Legatione fungor gregis mei. Precamur, vt pro nobis communẽ deum depreceris, quem pro salute mundi venisse cognouimus.* Et paulò post: *Necdum verba compleuerat, & quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit.* Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, vniuerso mundo teste defenditur. Nam Alexandriam huiusmodi homo viuus perductus magnum populo spectaculum præbuit, & postea cadauer exanime ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est. Quæ si vera sunt, haud vera fuerit vsquequaque Lucretij ratio, cùm tantorum scriptorum, qui aliud sentiunt, authoritas magis quàm eius commen- D tum probetur: Pausaniasque ab Euphemo quodam probatæ fidei viro se audiuisse scribat, illum cùm in Hispaniam nauigaret, tempestatisque vi ad desertas quasdam insulas appulsus esset, magnum syluestrium hominum numerum vidisse, qui cùm hirta corpora, subrufosque pilos, caudasque equinis fermè non minores, inseque ac suos incurrerent, vix verberibus abigi potuerint: quibus cùm barbaram mulierem in littus exposuisset, omnem ab ijs contumeliam ei à libidinoso satyrorum genere quacunque corporis parte illatam. Meliùs ergo de Scyllis, & Chimera, quàm de omnibus quæ diuersis animalium partibus procreantur, id scripsit Lucretius. His denique addo ex Conrado Lycosthene in libro de ostentis & prodigijs hanc iconem, quam hippocentauri esse credebam, ipse verò (nescio ex quo) Apothami (ego de hac voce nihil obseruaui) vocat, Apothami (inquit) in aqua morantes, qui vna parte hominem, alia verò caballum siue equum referunt. Sic etiam memoriæ tradiderunt mulieres esse capite plano sine crinibus, promissas autem barbas habentes. Atqui ea descriptio planè ad Onocentauros pertinere videtur, quos Aelianus & Philes sic ferè delineant. Onocentaurum quisquis vidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatum est, Centauros fuisse, neque fictores atque pictores in eorum descriptione errasse. Verum siue reuera fuerint, siue omni cera flexibilior, & ad fingendum habilior fama illos finxerit, prætereo. Quæ verò de Onocentauro fama accepi, hæc sunt.

Hippocẽtaurus D. Antonio visus.

Infans ex equa natus.

Satyros dari

Satyri forma.

Apothami.

Onocẽtauri.

E

F

G

Onocentauri figura.

Eum homini ore & promiſſa barba ſimilem eſſe, ſimul & collum, & pectus, humanam ſpeciem gerere: mammas diſtantes tanquam mulieris ex pectore pendere: humeros, brachia, digitos, humanam figuram habere: dorſum, ventrem, latera, poſteriores pedes, aſino perſimiles, & quemadmodum aſinum ſic cinereo colore eſſe: imum; ventrem leuiter exalbeſcere: duplicem vſum ei manus præſtare: nam celeritate vbi ſit opus eæ manus præcurrunt ante poſteriores pedes: ex quo fit, vt non cæterorum quadrupedum curſu ſuperetur: Ac vbi rurſus habet neceſſe, vel cibum capere, vel aliud quippiam tollere, qui antè pedes erant, manus efficiuntur, tuncque non graditur, ſed in ſeſſione quieſcit; Animal eſt graui animi acerbitate; nam ſi capiatur, non ferens ſeruitutem, libertatis deſiderio ab omni cibo abhorret, & fame ſibi mortem conſciſcit, licet pullus adhuc fuerit. Hæc de Onocentauro Pythagoram narrare teſtatur Crates, ex Myſio Pergamo profectus. Raphael Volaterranus ſcribit, antiquam corporis partem ſimilem humanæ habere, poſticam aſininæ, coloreque eſſe albo, idque ex Aeliano ſe tranſtulliſſe; ex quo tamen iam interprete P. Gyllio cinereum colorem ei tribuimus, imo ventri tantummodò albicantem. Ignobiles verò quidam authores Onocentaurum aiunt monſtroſum animal eſſe, quòd non cum cæteris ab initio creatum, ſed poſtea temerè ex adulterina commixtione prognatum ſit: vocem articulatam aliquatenus ſonare; non tamen humanam: in perſecutores ligna & lapides reijcere: ſed nihil horum authoritate muniunt. In ſacris literis Onocentauri quidam dæmones videntur, vt oſtendemus in aſini hiſtoria. Depingit idem Lycoſthenes etiam aliud genus Centaurorum, quos ait in regionibus magni quōdam Tamberlani reperiri. A medio ſuprà (inquit) humanum gerunt corpus & faciem, niſi quòd brachiorum loco duo habent breuia brachia bufonis inſtar; in capite ſunt caninæ aures, cum tribus in vultu barbis, in iiijs ſunt brachia humana cum manibus ac digitis; reliqua ſunt equi; celeriter currunt, ſolis veſcuntur Elephantis. Amici ſunt hominum & mulierum, quia illis nullam inferunt moleſtiam. Si quem amplectuntur, tam arctè ſtringunt vt rumpi cogatur.

H

APOL-

A

APOLOGI.

EQVI & testudinis apologus ex Theone Sophista. Equus superbiebat velocitatis gloria, & obtundebat aliàs animantes nimijs laudibus suis, in primisq; testudinem, cui molestus erat exprobatione tarditatis. Illa verò cùm iniquè ferret conuitia, prouocat in certamen cursus equum. Hoc sanè tum ridiculum equo visum, neque velle certamen ingredi: sed & alijs animantibus risus obortus considerantibus abhorrentiam naturæ illius. Quæ tamen cum prouocationem vrgeret & affirmaret se victricem futuram esse, cogunt aliæ animantes equum suscipere conditionem. Itaque spatium præfinitur, diesque cursui. At equus interea apud præsepe delicias facere; testudo verò perpetuo exercebatur, ne noctis quidem tempus remittens. Iam dies aderat destinata, plenusque erat campus camelis, asinis, auibus atque ijs quibus homines vti solent, quin etiam ceruos fama acciuerat; deridebantque spectatores quasi delirantem testudinem. B Verùm signo cursus dato, veluti compeditus equus, vt dudum in otio & saturitate perseuerabat, at testudini meditatio cum celeritate victoriam largita fuit. Etiam tu ô puer, noli fretus ingenio dormire, sed hoc tibi persuadeto, etiam adhibito labore opus esse. Quod nisi feceris, facilè præuertet te ille alter minus ingeniosus. Apud Horatium alium habemus apologum de ceruo & equo, qui talis est:

Testudo cum equo certat de velocitate

Lib. 1. Epist.

Equus & ceruus.

Ceruus equum pugna melior, communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis, frenumque recepit:
Sed postquam victor violens discessit ab hoste
Non equitem dorso, non frenum depulit ore:
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehit improbus, atq;
Seruiet æternum, qui paruo nesciet vti.

Ostendit itaque poëta hoc apologo libertatem incultam præferendam seruituti phaleratæ. Similis est (inquit Petrus Gregorius Tholosanus.) populus qui vult regis vel principis sui legitimi imperium & obedientiam inuertere, intercipere, transferre accitis extraneis auxilijs, equo qui C fertur olim habuisse litem & simultates cum ceruo, quem cum non posset propter naturæ suæ superbiam ferre, vt de ipso se vindicaret, in auxilium euocauit hominem, qui & opem promptissimè pollicitus est, sed ea lege, vt patiretur sibi frenum imponi, quo regeretur, cùm contra ceruum in pugnam perueniretur. Quod passus est primum equus & eius ope superauit ceruum, verùm cum victoria obtenta gratias agendo auxiliatori putaret se liberum relinquendum, cognouit se propter vindictam alterius, sibi ipsi libertatem primam sponte eripuisse. Nonquam enim postmodum ab hominis auxiliaris seruitio se redimere potuit. Facilis est deiectio ædificij maximè annosi, & breui tempore fit ruina & casus vi ventorum impetu irruentium: at quod vna hora, vel momento corruit, non nisi summis sumptibus & longo tempore restaurari aut reædificari potest. Hæc ille.

Li. 3. de rep. ca. 19. n. 3.

PROVERBIA.

D

ΑΦ' ἵππων ἐπ' ὄνους, *ab equis ad asinos*, conuenit, vbi quis à studijs honestioribus ad minus honesta deflectit: vel è conditione lautiore ad abiectiora deuenerit. Sumptum est adagium ex quadam epistola Procopij Sophistæ. Ex βραδυσκελῶν ὄνων ἵππος ἄρεσεν. *Ex tardigradis asinis equus emersit.* Cùm clarus euadit quispiam obscuro genere natus: aut quoties ab indocto præceptore proficiscitur discipulus eruditus. Potest & per ironiam proferri & per negationem, vt nunquam ex asinis nascitur equus: Et, *En tibi ex asinis equum*, id est, ex infimis parentibus arrogantem & ferocem. Meminit etiam Apostolius & interpretatur ἐπὶ τῶν ἐξ εὐτελῶν ἐπὶ τὰ μείζω χωρέντων, vt non solùm ad parentes & præceptores respiciendum sit, sed in vno etiam homine locum habeat prouerbium, qui pridem obscurus nobilior euadit. Ἵππειον θράσος, equinæ ferocia vel audacia. Meminerunt Suidas & Varinus ἐπὶ τῶν δίκlω ἵππων θρασυνομένων. Ferociores autem ac insolentiores redduntur copioso pabulo: vnde extat Sophoclis dictum in tumidum quempiam ac præferocem; Tu (inquit) ferues quasi pullus pabuli copia. Ἵππος τὸν ἐπιβάτlω,

Ab equis ad asinos.

Ex asino equus.

Equus ſeſſorem.

βάτlω, *equus ſeſſorem ſubaudi* ἀφαρπάζει, id eſt *abripit.* Prouerbiali figura dicitur, cùm orationis impetu abducimur, & in aliam diuertimus materiam. Gregorius præsbiter προϊὼν ὁ λόγος συναρπάσας τὸν λέγοντα, καθάπερ ἵππος τὸν ἐπιβάτlω εἰς τοὺς ἐπαίνους κατέστησε βασιλείου τοῦ μακαρίου, id eſt, Orationi curſus dicentem veluti ſeſſorem equus, in laudes B. Baſilij abduxit. Horatius etiam orationem equo aſſimilat: & Græci ἔποχον velut equeſtrem vocant orationem numeris adſtrictam, quòd quaſi equo inuecta ſublime ſpiret. Ἐκ τῶν ποδῶν ἱππείων: *Procul à pedibus equinis.* Etiam hodiè vulgò dicitur, (inquit author adagiorum) cùm ſignificant fugiendum eſſe periculum. Hac voce monere conſueuerunt, vt quiſque ſibi caueret in certaminibus equeſtribus. Id deinde vulgus prouerbij vice vſurpauit.

Procul à pedibus equinis.

Εἰς πεδίον τὸν ἵππον, *in planitiem equum.* Quoties quis ad id prouocatur, in quo plurimum valet, quoque vel maximè gaudet. Equus enim in campo, tanquam in ſua eſt arena. Apud Lucianum in Captiuo, cùm ipſe iudices poſtularet, Plato reſpondet, τοῦτο ἐκεῖνο εἰς πεδίον τὸν ἵππον, hominem rethoricum ſignificans, & in agendis cauſis exercitatum. Plato in Theæteto, Ἱππέας (alias ἵππον) εἰς πεδίον προκαλεῖς, Σωκράτlω εἰς λόγους: id eſt, *Equites vel equum in planitiè prouocas: Socratem ad diſputandum.* Sineſius in epiſtola quadam: ἐπὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο παρακαλῶ, ἵππον εἰς πεδίον, τοῦτο δή τὸ τοῦ λόγου προτρέπειν ἡγούμενος, id eſt, Ad hoc ipſum certè prouoca equum in planitiem, iuxta id quod dicitur: adhortari me putans. Meminit & Suidas bis. Tranſlatum videtur à militia.

Equum in planitiem.

Nam quoties res eſt pediti cum equite, pedes fugit campeſtria ſectaturque loca impeditiora. Τῷ ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς &c. id eſt: *Equus in quadrigis, in aratro bos: nauem ocyſſimè præuertitur delphinus.* Adagij author eſt Pindarus, vt citat Plutarchus. Citatur ab adagiorum authore in prouerbio, *Quam quiſque norit artem, in ea ſe exerceat.*

Equus in quadrigis.

Apud Ciceronem ad Q. Fratrem, *Equis & quadrigis*, eſt omni conatu. Similem conatum ſignificat *velis equiſque* ad fugiendum aut aſſequendum magis quàm ad efficiendum. Idem Cicero ad eundem in ſecundo: *Sic ego qui in iſto homine colendo tam indormiui diu, te me hercule ſæpe excitante, curſu corrigam tarditatem, tum equis, tum velis.* Quo quidem loco, in vulgatis exemplaribus, pro velis, viris ſcriptum habetur. Idem Offitiorum tertio: *Quibus obſoletis floret Epicurus eiuſdem ferè author adiutorque ſententiæ. Cum his equis veliſque vt dicitur, ſi honeſtum tueri ac retinere ſententia eſt, decertandum eſt.* In quibus exemplis vſus eſt eadem metaphora paulò diuerſiùs, vt qui illic reſpexerit ad celeritatem, hîc ad vtrumque pugnæ genus equeſtre ac naualе.

Equis & quadrigis. Velis equiſque.

Equis albis præcurrere dixit Horatius primo Sermonum, vel quòd equi albi meliores habebantur; vel fortunatiores & auſpicatiores eſſe credebantur; vel quòd illis in triumpho victores portabantur. Hinc qui longo interuallo alicuius rei præcedit, albis equis præcedere vel vincere dicitur. Græci ſimpliciter dicunt παριππεῦσαι pro longè antecellere, quòd equeſtris curſus ſit expeditior.

Equis albis præcurrere.

Ἱπποσύνlω δεδαῶτα μὴ ᾄδη. *Equitandi peritus ne cantet.* Sumptum à poëta quopiam, in eum qui profeſſus res ſerias, verſatur in nugis. Equitatio militaris eſt, & ad bellum pertinet: Muſici ſunt imbelles ac voluptatum inſectatores. Gregorius theologus ad Eudoxum rhetorem: ἱπποσύνlω δεδαῶτα μὴ ᾄδειν ἐθέλει ἡ ποίησις, μήτι γένηται, μὴ καὶ τῆς ἱπποσύνης διαμάρτῃς καὶ τῆς ᾠδῆς, id eſt *eum qui didicit artem equitandi non vult canere poëſis, ne qua eueniat, vt ſimul & in equitando aberres & in cantando.* Nondum liquet (inquit author prouerbiorum) è quo poëta ſumptum ſit: ſed dictum videtur in Thebanos, qui duas artes præcipuè diſcebant, equitandi & canendi tibijs, cùm altera parum alteri congruat.

Equitandi peritus ne cantet.

Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, id eſt: *Stimula equum iuxta lineam ſiue metam.* Dicebatur vbi ſermo loquentis aberraret ab eo quod eſſet inſtitutum. Natum videtur ex Iliados Homericæ ψ. vbi Neſtor multis verbis docet filium Antilochum, quomodo debeat equos regere, addit & hoc:

Incita equū iuxta nyſſā.

Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω, id eſt,

Cæterùm equum læuum, conſtringat linea metæ.

Sumptum ab equeſtri curſu, qui inter præſcriptas metas ac lineas agebatur, quas tranſilire nefas erat. Ad quod haud dubiè Fabius alluſit, in vndecimo Inſtitutionum oratoriarum libro, referens Craſſum Seuerum lineam poſcere ſolitum, aduerſus eos, qui in aliena tranſilirent ſubſellia, veluti qui præſcriptum limitem egrederetur. Finitimum illi, ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν. id eſt, *extra oleas:* Item illi: ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν.

Extra oleas.

Vſurpauit prouerbij titulo Gregorius Nazianzenus in oratione de ſancto paſcha: ἀλλά τι τούτων ἡμῖν τάχα ἂν εἴποι τις τῶν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων, κέντει τὸν πῶλον περὶ τlὼ νύσσαν, τὰ τῆς ἑορτῆς φιλοσόφει. id eſt: *Sed hic fortaſſis aliquis nobis dixerit, ex his qui amant dies feſtos ac calidiores ſunt: incita equum iuxta nyſſam, ac de feſto diſſere.* Vtitur eodem prouerbio in oratione de natali Ieſu Chriſti. Idem variauit nonnihil in oratione contra Eunomianos: μηδὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι τὸν ἐπιβάτlω λογισμὸν ἀπορρίψαντες, καὶ τlὼ καλῶς ἄγχουσαν εὐλάβειαν ἀποπτύσαντες πόρρω τῆς νύσσαν θέωμεν. id eſt: *Ne velut equi feruidi & intractabiles, poſteaquam rationem ceu ſeſſorem excuſſerimus, & religioſam*

cautionem

A *cautionem pulchrè nos ſeptis cohibentem, procul à meta curramus.* Huc pertinet etiam Ἴϑορος, vox nimirum Suida teſte prouerbialis in eum qui velut inſtigator hortatorque foret alijs. Apparet tranſlatum eſſe à nautis, quos remigantes naucleri vox animat ad gnauiter laborandum, ſiue ab equorum curſu. *Teſtitudinem equus inſequitur.* Ex Plutarcho in libello aduerſus Stoicos, vbi ait: Multo verò illud indignius & à cogitationibus ſeiunctius, nihil à quopiam comprehendi, nec ſi teſtudinem, id quod prouerbio dicitur, à tergo inſequatur Adraſti celer equus. Conueniet vti, cùm rem præpoſtere & abſurdè geri ſignificamus. Nam ſi ſolo (vt ait ille) iugero teſtudo equum antecedat, qui hoc in infinita ſecant, ambo autem animalia ratione prioris & poſterioris mouent, nunquam celerrimum ad tardiſſimum ducent: ſemper tardiore aliquid addente ſuo progreſſui interuallo, cùm ſpatia ſint in infinitū diuiſa. Τὸν ἵππον ὁ Σκύϑης, id eſt, *Equum Scytha*, ſubaudi βδελύσσει ἢ μυσάπτεται, id eſt auerſatur aut faſtidit. Citatur à Suida prouerbium, De eo qui in propatulo rem quampiam reijcit, & auerſatur, clam appetit. Id genus hominum neutiquam rarum eſt, qui munerum publicorum adminiſtrationem verbo deſpuunt, & ceu onus quauis Ætna grauius execrantur, cùm re ipſa nihil affectent magis, ambitionis pleniſſimi. Videtur etiam dici poſſe de eo, qui duplex; vna & eadem ex re commodum captant. Nam Scytha e- B quo & ad itineris expeditionem & ad paſtum vtitur, vt indicat D. Clemens in Pædagogo: nam conſcenſo equo auehitur, quo velit cunque & argente fame epoto è ſecta vena ſanguine famem ſitimque placat. Hæc prior prouerbij ratio clarior fit ex altero prouerbio eiuſdem ſententiæ apud eundem in voce Scythes, quod huiuſmodi eſt Σκύϑης τὸν ὄνον, id eſt, *Scytha aſinum*: Nam cùm quidam aſinum mortuum vidiſſet, dixit: *En tibi cœnam ò Scytha*: ille verò primum deteſtatus, paulò pòſt curioſiùs de eo perquiſiuit, & circa eum parandum elaborauit. Ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς μὲ τρέφει, *Equus me portat, alit rex.* Refertur inter Græcorum adagia, atque addunt hinc natum. Iuuenis quidam ſub rege Philippo ſtipendia faciebat. Is cùm admoneretur, vt miſſionem peteret, ſeſeque à militia abdicaret, negauit ſe facturum, his quidem verbis: ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς μὲ τρέφει, id eſt, *Equus me portat, rex me alit*: ſignificans ſe commodiſſimè viuere, vt qui & pedibus alienis ingrederetur, & aliena pecunia paſceretur. Huc alluſit Horatius, cùm in Epiſtolis ſub Ariſtippi perſona ſic ait:

Teſtitudinē equus inſequitur.

Equum Scytha.

Scytha aſinum.

Equus me portat, alit rex.

------- Rectius hoc, &

Splendidius multo eſt, equus vt me portet, alat rex.

C Quo quidem in loco Acro huius admonet prouerbij, cuius etiam meminit Diogenianus. Apparet è tragœdia quadam aſcitum. Eſt enim carmen anapæſticum dimetrum. Ἐπικρινεῖται ἵππος Θεσσαλική: *Decernetur equa Theſſalica*: De ſummo præmio dicebatur, propterea quòd antiquitùs primà laus fuerit equarum Theſſaliæ, vt ſuo loco indicauimus. Idem valet Ἀκαρνικοὶ ἵπποι, *Acarnici equi*, maximi ſcilicet. Γλαῦκος ἄλλος ἱππόβρωτος, *Glaucus alter ab equis deuoratus.* Quadrabit in hominem alendis equis exhaurientem facultates ſuas. Μορμώ, δάκνει ἵππος, *Larua foris eſt, mordet equus.* Verba ſunt Praxinoes apud Theocritum in Syracuſis, ituræ ad feſtum Adonidis filiolo domi relicto. Quadrabit cùm aliquem ab eo cuius maximè cupidus eſt, inhibere ſtudemus: Oppidò quàm eleganter Horatius hoc carmine:

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus,

Vitium illud ſignificat humanis ingenijs inſitum, vt ſemper alienam ſortem magis mirentur, ſuam contemnant ac faſtidiant, optent inexperta, experta damnent. Veteres bubus arabant, non equis. Videtur eſſe ſumpta allegoria ex apologo quopiam. Citra metaphoram dixit Terentius: *Noſtri noſmet pænitet*: *Equo Sophocleo ſimilis*, adagium in eos eſt, qui ætate feſſi & imbecillo corpore, animi tamen vigorem ſeruant etiamnum. Philoſtratus in Damiano Sophiſta, καὶ εἶδον ἄν- D δρα παραπλήσιον τῷ Σοφοκλείῳ ἵππῳ. νωϑρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο. Nam Sophocles iam ſenex & pro deliro à filijs accuſatus, tragœdias tamen optimè & grauiſſimè componebat, vt pluribus probat Cælius. In equo autem (inquit) arbitror alluſum ad Tragidi cothurni maieſtatem, quæ ſit velut equeſtris, Comicæ humilitatis ratione, vnde in arte poëtica Horatius:

Decernetur equa Theſſalica.

Glaucus alter ab equis deuoratus.

Larua foris eſt, mordet equus.

Optat arare caballus.

Equo Sophocleo ſimilis.

Li. 21. c. 20.

Et Tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri &c.

Et rurſus: Coloni ſic dicti loci duo fuere, alter appellatus hippos id eſt equus, in quem confugit Oedipus. Ad quem fortè prouerbium ſpectat quod de equo Sophocleo prætexuimus, eò quidem procliuius, ſin inibi quoque habitauit Sophocles, quod in quinto de finibus Cicero ſignificat. Eundem ferè ſenſum cum Sophoclis equo habet Ἰβύκειος ἵππος, id eſt, *Ibyci equus*: cuius dicti originem refert Plato in Parmenide. Ibyco poëtæ equus erat iam annoſus athleta, multis certaminibus attritus. Is cùm ad certamen currui iungeretur, extimuit, videlicet expertus eiuſmodi ludorum aleam. Ridente populo, Ibycus ſurgens, Equus (inquit) domini ſimilis eſt: nam & ipſe iam ſenex ad amandum compellor. Huc alluſiſſe videtur Horatius in epiſtolis:

Cap. 21.

Ibyci equus.

Non

Non eadem eſt ætas, non mens &c.
Solue ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat.

Dictum in iocum prouerbialem abiſſe videtur, de ijs qui nolentes præter ætatem & vires ad periculoſum vel difficile negocium adigerentur. Ἵππου γῆρας, *Equi ſenecta*. Prouerbium in eos dici ſolitum, qui præclaris rebus geſtis in iuuenta, poſteaquam conſenuerint, ad ſordidas curas ſemet abijciunt. Allegoria ſumpta à generoſis equis, qui ſenio facti ſegnes, in piſtrinum aut carrum, aut id genus opus detruduntur, olim in pretio habiti, dum viribus integri eſſent. Plutarchus in libello, cui titulus, An ſeni ſit adminiſtranda reſpub. An non planè videbitur equi ſenectam, quemadmodum vulgò vocant, accerſere nemine compellente? Cùm hoc conuenit Ennianum illud, quod refertur à Cicerone in Catone Maiore:

Equi ſenecta

Sicut fortis equus ſpatio qui fortè ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.

Notatur autem iſte Cato maior inhumanitatis à Plutarcho in eius vita, quòd mancipia ita vt ſi iumenta eſſent, expelleret & venderet ætate iam confecta; quando beneficia & gratiæ nonnunquam etiam brutis dentur, humanitatiſque ſit equos confectos laboribus alere, itemque canum non catulos modò, ſed & ipſos ſenio graues. Author adagiorum in adagio, *equi generoſi ſenectus*: Sophocles (inquit) declarat generoſi equi ſenectutem his verſibus:

Equi generoſi ſenectus.

Ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενὴς κἂν ᾖ γέρων
Ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν
Ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν· ὡσαύτως δὲ σὺ
Ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις, κἀυτὸς ἐν πρώτοις ἕπῃ, id eſt,

Generoſus vt equus, conſenuerit iam licet
Animum tamen nunquam in periclis abijcit,
Sed auribus rectis ſtat: itidem tu quoque
Et incitas me, & ipſe cum primis ades.

Verba ſunt Oreſtis ad pædagogum ſenem, cuius conſilio & auxilio occidit Clytæmneſtram & Aegyſthum. Γραῦς ὥς τις ἵππος τὸν χαραδραῖον τάφον Ἕξεις: id eſt, *Anus velut equus profundam habebis foſſam*. De ijs qui penitus abijciuntur tanquam prorſus inutiles: Equi enim poſteaquam conſenuerint (mortui ſint potiùs, vt ex præcedentibus liquet,) in altos terrarum ſpecus (εἰς χαράδας, Suidas) aliquò præcipitantur: Ita mulier olim amata, ſimul atque defloruit forma, faſtiditur ab omnibus. Ἵππῳ γηράσκοντι τὰ μείονα κείκελα ἐπιβαλλε, id eſt, *Equo ſeneſcenti minora cicela ſiue onera admoue*. Admonet adagium, vbi vires per ætatem fatiſcunt, reſpirationem ac refocillationem quandam à laboribus dandam & decreſcente robore minuendos labores, augendam remiſſionem. Ductum aiunt ab equis militaribus, quibus ſeneſcentibus, leuius τρισίππιον admouebant. Eſt autem τρισίππιον ceu rotula quædam, publica nota, quæ igni candefacta, malis equorum imprimi ſolebat. Zenodotus oſtendit prouerbium extitiſſe apud Cratetem Comicum in Samijs. Videtur carmen heroicum, ſi tantùm legas κῦκλ' ἐπιβαλλε. Nam κείκελα nondum reperimus, præterquam apud Zenodotum. Triſippij meminit Heſychius. Videtur autem κείκελον aliquid eſſe; non diſſimile triſippio. Apud Suidam legitur κύκλ' ἐπιβαλλε, atque de ijs dici, qui ob ætatem remiſſione & quiete indigent. *Canterium in foſſa*: ruſticum prouerbium (inquit adagiorum author) quo licebit vti, quoties quis ad id negocij trahitur, in quo nequaquam valeat, aut vbi res vehementer erit impedita periculoſaue. Nam vt equus pluſrimùm (vt modò dicebatur) valet in planitie, ita minimè in foſſa. Iubellius Taurea & Cl. Aſellius ſingulari certamine iuxta Capuam pugnabant; & cùm diutius vterque alterum libero campo eluſiſſet, Taurea in cauam viam deſcendere iuſſit, alioqui equorum, non equitum fore certamen. Eò cùm Aſellius extemplo deſcendiſſet, ruſum eluſit Taurea ſermone, qui poſtea in ruſticum verſus eſt prouerbium: Minimè ſcis, inquiens, canterium in foſſa. Hæc Liuius libro tertio decadis tertiæ. *Canterius in porta*, adagium quod refertur à Feſto in dictione Ridiculus. Indicat autem conuenire, cùm quis in principio rei vix inchoatæ deficit animo, natum à Sulpitio Galba, cui in prouinciam ituro canterius in porta cecidit, vt aliàs recitauimus. *Certè hæc mulier canterino ritu aſtans ſomniat*, inquit Plautus in Mænechmo. Adagium hoc reconditum (inquit Cælius) in mulierem concinnatum eſt, quæ etiamſi aſtare, vigilare, recteq; ſenſibus vti videbatur: tamen quia nænias quaſdam Siculis gerris vaniores effutiebat, ſomniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notiſſimum quippe dormire equos ſtantes. Hæc Cælius, recta ratione Apuleij enarratorem reprehendens, qui cantharino ritu legit, tanquam à cantharo vaſe vinario. Probi Imp. equus in parœmiæ formam (inquit Cælius) deduci poteſt. Is erat nec decorus quidem, nec ſtaturoſus: verùm celeritate tanta, vt diurnis ſpatijs centum obiret miliaria, vel in decimum diem

Anus vt equus profundam habebis foſſam.

Equo ſeneſcenti minora onera admoue.

Canterius in foſſa.

Canterius in porta.

Canterino ritu aſtans ſomniat.

Lib. 8. c. 4.

Probi Imp. equus.

A labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere militi pronunciauit Probus idem. *Equum habet Seianum*, olim prouerbio dicebatur in calamitosum, & ad extremam inopiam redactum. Allegoria sumpta est ab equo quodam fatali, cui à Cn. Seio domino nomẽ inditum est Seiano. Is ex Diomedis equis prognatus fuisse creditus est. Fuit insigni quidem specie, verùm eiusmodi quodam fato, vt quisquis eius equi possessor esset, is cum omni domo ad internecionem vsque deperiret: vti antè ex Aulo Gellio dictum est. *Equus Troianus* vel *dureus*, ἵππος δούρειος, vt scribit adagiorum author, de clandestinis insidijs dicebatur, aut vbi repente complures apparerent, qui latebant antea. Sumptum ab equo Homerico, in quo Græcorum proceres abditi, repente prosilientes Troiam ceperunt. Hunc Homerus durateum appellat, vt Odysseæ octauo, quod trabibus esset contextus:

Equus Seianus.

Equus Troianus.

Αἶσα γὰρ ἦν ἀπολέσθαι, ἐπὴν πόλις ἀμφικαλύψῃ
Δουράτεον μέγαν ἵππον, ὅθ᾽ εἵατο πάντες ἄριστοι
Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.

Fatale enim erat perire, postquam vrbs intra se recepit ligneum ingentem equum, vbi sedebant omnes optimates Græcorum, Troianis sedem & mortem afferentes. M. Tullius actione in B C. Verrem sexta Troianum hunc equum accipit pro extrema calamitate: *Quem concursum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum, qui viderent equum Troianum introductum, vrbem captam esse dicerent, &c.* Idem pro Muræna dicit, *equum Troianum intus esse*, cùm sentit reip. periculum esse à ciuili discordia (à Catilina,) *Intus* (inquit) *intus est inquam equus Troianus, à quo nunquam me consule dormientes opprimemini.* Idem pro M. Cælio, *An equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros muliebre bellum gerentes tulerit ac texerit?* Plutarchus in vita Themistoclis narrat illum aliquando dono rogasse equum à Phyllide nutritore equorum: eum is vbi negasset, comminatum fuisse se breui ex illius domo facturum equum δουράτεον: significans se crimina ipsius ac domesticorum prolaturum in lucem. Nec inscitum fuerit (inquit author adagiorum) si quis ludum alicuius eruditi, Durateum equum appellet, quòd ex eo breui tempore summi viri prodierint. De laudatis viris qui subito aliundè emerserunt, apud eruditos frequens est, vt ex illius domo, velut ex equo Troiano prodijsse dicantur. M. Tullius Philippica secunda ad egregij facinoris societatem retulit: *In huius me consilij societatem tanquam in equum Troianum includi cum principibus non recuso.* Cælius quoque equum Troianum prouerbio vsurpari posse ait C pro societate non in pernitiem modò cuiuspiam inita, verùm & ad bonam frugem aliquam. Cicero (inquit ille) alicubi scribit ex Isocratis ludo, veluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse. Nam Græcorum principes ei inclusos fuisse nemo non nouit, & ex hoc Virgilij potissimùm clarum est:

Ex equo Troiano qui proficisci dicantur.

2. de Oratore.

Huc delecta virùm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri.

Aristophanes in Auibus prouerbium detorquet in emphasim roboris ac magnitudinis: καὶ Θεαγένης ἐναντίω δύ᾽ ἅρματε, ἵππων ὑπόντων μέγεθος ὅσον ὁ δούρειος. Interpres admonet allusum ad equum æreum insigni magnitudine, qui in Acropoli stabat Palladi dicatus à Charidemo, quod ipsa testabatur inscriptio. Verùm is ad imitationem equi Troiani compositus erat. Δουρείου τινὸς ἵππου εἰκόνα σώζει. *Durij cuiusdam equi imaginem seruat.* Dici potest de homine multifarijs & diuersis inter se vitijs obnoxio. Clemens de Basilide loquens, statuente passiones animi spiritus quosdam rationali animæ annexos, id solum (inquit) nunc obseruandum, ὡς δουρείου τινὸς ἵππου κατὰ τὸν ποιητικὸν μῦθον εἰκόνα σώζει, id est, *quod Durij equi speciem quandam obtinet, iuxta poëtarum fabulam*, homo vno in corpore tot diuersorum spirituum exercitum in aluo inclusam ha-D bens. Huius equi magnitudinem ostendit Menelaus apud Homerum cùm Græcos in eo sedisse dicit, & Virgilius *Demissi lapsi per funem*: & dum dicit: *Instar montis equum.* De hoc ligneo equo, quem propterea Propertius quarto elegiarum abiegnum cognominauit, quædam collegit Nic. Erytræus in indice Virgiliano, quæ quòd ad explicationem eorum quæ dicta sunt, faciunt, prætereunda mihi minimè duxi: Troianum equum (inquit in voce Simulacrum) cum Minerua fabricauit Epeus, vt Demodocus apud Homerum canit Odysseæ octauo. Hunc Virgilius *instar montis equum* appellat, modò *equi molem*, aliàs *equi immanis molem*, interdum *ferum*, nunc *dolum*, quandoque *machinam*, *monstrum infelix*, *claustra pinea*, & denique *lignum*, (quin & *fatalem machinam* vocat, inquiens: *Scandit fatalis machina muros.*) nam *trabibus contextus acernis*, vt idem poëta canit: *Sectaque intextus abiete costas*: vnde durateus, id est ligneus Homero dictus, ἵππου κόσμον ἄεισον δουρατέου, & quæ eodem citato libro sequuntur: quem imitatus Lucretius:

Durei equi imaginem seruat.

Lib. 2. Stromat.

Equi Troiani synonyma

Nec cum Durateus Troiadis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.

Apud

Apud Flaccum: *------Manet immotis nox Duria caſtris.*

Argonaut. Alij codices habent *durica*, eodem ſenſu: quidam ſimpliciùs legunt *Dorica* pro Græca, vt & Dorica caſtra. Equo autem ligneo incluſis Danais expugnatum fuiſſe Ilium fabuloſè poëtæ commenti ſunt: ſed rei veritas ita habet. Equum ligneum ſimulato pro reditu Mineruæ voto, Græci ea magnitudine conſtruxerunt, vt intra mœnia Troiana recipi non poſſet, niſi portæ murique vrbis deponerentur. Eum Sinon transfugam ſimulans, perſuaſit Troianis, ſi in vrbem inducerent, futurum, vt nunquam Græci aduerſum eos amplius arma mouere poſſent. Quamobrem deiectis portis & murorum parte, equum introducunt Capientibus mox ipſis cibum ſecurè, ac nihil tale verentibus Troianis, Danaum ductores ex loco, vbi in inſidijs ſubſiderant, vnde adhuc illi Argiuorum inſidiæ nomen eſt, prodeuntes apertam vrbem inuadunt, atque hoc pacto capiunt; Hæc ex Palæfati apiſtis. Alij ſentiunt poëtas equi commentum de quodam arripuiſſe, cui equo nomen eſſet, qui Troiæ immineret, per quem etiam facilè capta ſit, ad quod & Virgilius alluſerit hîc:

De equo Troiano myſtica explicatio.

Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant.

Lib. 5. Hactenus Erythræus. Sed Dictys Cretenſis ait, Græcos diſſeſſum ſimulantes ad Sigæum ſeceſſiſſe, ibi noctem operientes, qua veniente datoque ſigno à Sinone, ad eam rem clam poſito, eos ad Troiam nauigaſſe multo ſilentio, barbaroſque propter ſecuritatem pacis vino & ſomno feſſos oppreſſiſſe, diuiſis inter ſe ciuitatis locis: antea tamen admiſſum in vrbem equum illum ſcribit. Sed ſacerdos ille Aegyptius apud Dionem hoc quidem munus à Græcis oblatum dicit, ſed Troiam captam vllo modo negat. Ait ergò feſſos longo bello Græcos, pacem à Troianis petijſſe, quam Priamus illis conceſſerit, petens tamen & ipſe, vt Græci mulctam præſtarent aliquam, quòd nulla læſi iniuria bellum intuliſſent. Quam Vlyſſes Græcorum legatus concedens dixit ſe relicturos pulcherrimum & maximum Mineruæ donum & inſcripturos, Propitiatorium hoc donum dederunt Achiui Mineruæ Ilienſi: hoc illis magno futurum honori, & aduerſus ſe teſtimonium quòd eſſent victi. Facta ergò eſſe fœdera inter Troianos & Achiuos: tandem equum perfectum eſſe ab Achiuis, magnum opus, Troianoſque ſurſum eum traxiſſe ad ciuitatem, quem cùm portæ ſuſcipere non poſſent, partem mœniorum diruiſſe. Vnde ridiculum dictum eſt (inquit) quòd ciuitas ab equo capta ſit. Hinc receſſiſſe exercitum, hunc in modum fœderi illigatum. Hæc ille. Ab Apollonio *lignea turris* nominatur, ab Horatio *equus Mineruæ*, vbi de Achille loquens ſic ait:

Lib. 2. Argonaut.
Car. 4. Od. 6

Ille non incluſus equo Mineruæ,
Sacra mentito, malè feriatos
Troas, & lætam Priami choræis
Falleret aulam.

Pauſanias li. 1. in Athenienſium arce Durium equum ex ære poſitum dicit, quem machinam fuiſſe bellicã inquit, ab Epeo factam ad muros deijciendos, fateatur neceſſe eſt, qui Troianos nolit ſtuporis & ſtultitiæ condemnare. Verùm quoniam traditum eſt Græcorum fortiſſimum quemque in equum illum ſe abdidiſſe, conuenit equi ænei forma cum ijs quæ de Troiano memoriæ prodita ſunt. Meneſtheus enim Teucer, Theſei etiam filij ex equo erumpunt. Plinius itidem equum, qui ſuo tempore Aries appellabatur in muralibus machinis, Epeum ad Troiam inueniſſe tradi ſcribit, Vitruuius verò & Tertullianus in libello de pallio Arietem à Carthaginenſibus excogitatum memorant. Higinius etiam Troianum equum machinam oppugnatoriam fuiſſe ſcribit. Cæterùm equos Troiæ quodammodo fatales fuiſſe, nos alias triplici exemplo oſtendimus, idque docet Plutarchus ab initio vitæ Sertorij: Petrarcha in epiſtola ad Fredericum Aretinum de quibuſdam fictionibus Virgilij, hanc quoque de equo Troiano allegoricè declarat his breuiter verbis. Noctu fieri æquum erat propter errorum tenebras humanorum; infinitamque caliginem vrbe ſomno vinoque ſepulta; id eſt obliuione & ebrietate preſſis animis: in quam vrbem fractis mœnibus, & omnis prouidentiæ dirupto neglectoque munimine: qui vnus animarum atque vrbium murus eſt, armatis plenus hoſtibus, ingens equus ab initio ſænæ noctis irrepſerat, idem impetus ac ciuilis diſcordia armatis grauida ſemper affectibus atque odijs latentibus & malorum cauſis. Infauſtam verò hanc machinam, quam in excidium ephebus ſeu epheborum, atque adoleſcentium inſcitia fabricata eſt: vnus vrbibus euertendis aries. Lachon ſacer ſenex in vrbem inuehi prohibens, ſerpentum ſpiris & venenatis inuidorum nodis ac flexibus circumuentus opprimitur. Quo amoto vulgus inſanum in perniciem ſuam præceps magno conſenſu properat & monſtrum infelix ſacrata ſiſtit arce, dum rationis locum occupat appetitus, quo nihil propius eſt ruinæ. Itaque tum demum fatalis equus panditur, & quæ latebant mala erumpunt &c. Sed iſthæc de equo Troiano dicta ſufficiant. Iam verò ſunt quædam (inquit author adagiorum) & hodiè vulgò

Equus Troianus machina bellica.
Aries à quibus inuentus
Equi Troiæ fatales.

A vulgò iactata, non indigna quæ veteribus adagijs adnumerentur: Quod genus est illud: *Non oportere equi dentes inspicere donati*: cùm significamus æqui bonique consulendum, qualecumque est quod non emitur, sed gratis donatur. Siquidem equum empturus dentes inspicit, in quibus ætatis indicia certissima sunt, ne circumueniatur. At inciuile sit idem facere in equo donatitio. Vsus est tamen hoc prouerbio D. Hieronymus in præfatione commentariorum in epistolam Pauli ad Ephesios. *Parum* (inquit) *eloquens sum. Quid ad te? Disertiorem lege. Non dignè Græca in Latinum transfero: Aut Græcos lege si eius linguæ habes scientiam: aut si tantùm Latinus es, noli de gratuito munere iudicare, & vt vulgare prouerbium est, equi dentes inspicere donati.* Frequentissimus huius adagij apud nos vsus est in eodem sensu: A Cauallo donato non si guarda in bocca. A Polydoro Virgilio tanquam prouerbium citatur hoc sacræ scripturæ, *Fallax equus ad salutem.* Equus (inquit) animal bellicosum est & velox, quo homo tum pugnando, tum fugiendo maximè fidit. Hunc equum Dauid vocat non inconcinnè corpus humanum, quia iumentum sit animæ, & ob id fallax, quòd suis se viribus diu sustentare non possit, ad nihil modis omnibus casurum: sed neque rex, neque gigas sua est virtute seruandus, nisi per gratiam Dei. At per hanc prouerbialem figuram, docetur plenum audaciæ esse ac temeritatis, humanis tantùm confidere

B viribus. Ex D. Bernardo fortè, qui in tractatu de gradibus humilitatis: sicut (ait) dicitur, *fallax equus ad salutem*, non quòd equus aliquem fallat, sed quia is seipsum fallit, qui in fortitudine eius confidit. Sic omnis homo dicitur mendax, id est fragilis, mutabilis, à quo non possit vel suâ vel aliena sperare, quin potius maledictionem incurrat, qui spem suam in homine ponit. Πόλλοι κινησουσιν ἔτι τροχὸν ἅρματος ἵπποι: *Per multis voluetur adhuc rota mota caballis.* Multum adhuc temporis restat, multæque incidunt mutatioues. Hoc quoque Theognidis:

> Ἵππος ἐγὼ καλὴ καὶ ἀεθλίη, ἀλλα κακίσον
> Ἄνδρα φέρω, καὶ μοὶ τῦτ' ἀνιηρόταΐον, id est,
> *Equa ego pulchra sum & certatrix, sed pessimum*
> *Virum fero, & mihi hoc molestissimum.*

Conueniet quoties alicuius coram magnatibus sententia licet saluberrima, non auditur. Prouerbialiter dixit Cicero. *Equitabit in his equuleis*: quod est, ostentabit: qua in significatione verbo equitandi, nisi me fallit memoria, vtitur Arnobius. Et hoc quoque eiusdem prouerbij quodammodo vicem obtinet, quod de clamosis oratoribus dicebat, vt refert Plutarchus in apoph-

C thegmatibus, eos videlicet ob imperitiam dicendi ad vociferationem, sicut claudos ad equos confugere: sed & Ouidij hoc pentametrum prouerbialem habet sensum:

> *Nil nocet admissis addere calcar equis.*

Prodesse sæpenumerò innuit, si diligentissimus aliàs ad diligentiam adhortetur. Idem de re impossibili dicebat:

> *In caput alta suum labentur ab æquore retrò*
> *Flumina, conuersis solque recurret equis.*

De caballo Mariano dicetur in prouerbio, Mulus Marianus. Parmeno Byzantius apud Athenæum prouerbialiter inquit:

> Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος
> Σκυθισὶ φωνεῖ ὐδὲ κόππα γινώσκων. Dalechampius κάππα legit & vertit:
> *Qui vt equus aquam, homo vinum haurit,*
> *Scythicè loquitur, & ne cappa quidem agnoscit.*

Sed legendum κόππα: ac si dicat, si homo semel, tantum vini haurit, quantum aquæ solet equus vno potu consumere, minus iam sapit equo: equus enim saltem nomen suum semper agnoscit, vt coppatias dictus a coppa numero. Est enim coppa numeri figura compacta ex cappa & sigma. Si-

D gnat autem nonaginta. Ab hoc signo equus dicebatur coppatias, vt meminit Varinus his verbis: Morem inurendi literas in equis agnoscere videtur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset cappa, sicuti samphoras siue sapphoras, quibus sigma. *Vinum equus poëta.* Citatur à Zenodoto Demetrij Halicarnassei huiusmodi distichon, etiamsi in epigrammatis referatur titulo Nicerati:

> Οἶνος τοι χαρίεντι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ
> Ὕδωρ δὲ πίνων χρησὸν ὐδὲν ἂν τέκοις

Idem poëta & hoc quoque nobili epigrammate (vt Cælius annotat) vinum esse poëtis, equi magni vice canit:

> Οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ,
> Ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν ὐ τέκοις ἔπος, id est,
> *Vinum eleganti magnus existit equus poëta,*
> *Aquam bibens, non ferè bonum producas carmen.*

Huc spectat illud Horatij:

> *Nulla placere diu neq; viuere carmina possunt*

Equi donati dentes inspicere.

Equus fallax ad salutem.

Cap.121.

Psal.33.

Rota multis adhuc equis voluetur.

Orat.6.in Verr.

Li.2.de pon. to. Eleg.6.

Li.1.de Trist Eleg.7.

Lib.5.

Equus coppatias.

Vinum equus poëta.

Lib.28.c.35

Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Conſulendus author adagiorum in prouerbio, *Aquam bibens nihil boni parias.*

VSVS IN CIBIS.

Equorum eſus.

NEMO equidem vel equina vel aſinina nũc carne veſcatur, niſi vrgente fame, vt fit in obſeſſis vrbibus, cùm videlicet alia etiam fœdiora ſæpius animalia attingimus, & ne à corio pellibuſque abſtinemus: quin tum equinæ non ſemel in honore fuere, ſicuti patrum noſtrorum memoria factum, obſeſſa à Venetis & Gallis Verona anno Sal. 1516. defendente eam M. Antonio Columna, Cæſaris Maximiliani nomine. Ad id enim penuriæ ventum erat referente Iouio, vt cùm lentem & fabam paniceaque pultaria in quotidiano vſu haberent, equinas atque aſellorum carnes magno in honore ducerent, & tùm præſertim opiparè apud ducem epularentur, cùm aliqui Gallorum equi vt erant præpingues ac ſuis ſtrigoſioribus & fame penè erectis minimè comparandi, in excurſionibus occiderentur. Nam conſpectis ſtatim equorum cadaueribus, portis frequentes euolabant, conciſoſque in fruſta, humeris in vrbem cum plauſu referebant. Idem Iouius teſtatur Ludouicum Aurelianum Gallorum ducem, cum Nouariæ à Veneto & Sfortiano exercitu obſideretur, quòd videret milites recentium carnium deſiderio teneri, eoſque incommodè ſalitis veſci, præſertim quòd in medijs æſtatis feruoribus vino penitus carerent, minus generoſos equos occidiſſe & diſſectos per centurias æqua diuiſione militibus largitum fuiſſe. Cur verò liberi ab iſtiuſmodi quadrupedum carne abſtineamus, in cauſa eſt praua eius qualitas, de qua ſic Galenus: *Aſinorum domeſticorum carnes peſsimi ſucci, concoctu difficillimæ ac inter edendum inſuaues ſunt, ſtomachumque lædunt, quemadmodum equorum & camelorum carnes.* (equinas aſininis leuiores eſſe ait Hippocrates.) Eſſe tamen ait qui eas edunt, quos animo & corpore aſininos & camelinos nuncupat. Strabo Theodoſiam Tauricæ Cherſoneſi vrbem accolentes peculiariter (inquit) nominabant agricolas, quia qui ſuper eos aſſiſtunt, Nomades id eſt paſtores cum alius generis carnibus quidem, tum equinis aluntur & equarum caſeo & lacte & oxygalacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent obſonium. Quam ob cauſam poëta omnes eius tractus incolas galactophagos appellabat. Idem eodem libro de Myſis loquens, quorum Homerus meminit his verſibus:

Cur ab equorum eſu abſtineamus. *Lib. 3. Aliment.* *Lib. 7. Geog.* *Galactophagi.*

Iliad. N.

------ Αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινὼ,
Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν,
Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων, καὶ Ἀγαυῶν Ἱππημολγῶν,
Γλακτοφάγων, Ἀβίων τε.

------ *Ipſe autem retrò vertit oculos ſplendidos*
Seorſim ad equitum Thracum deſpiciens terram
Myſorumque cominus pugnantium & illuſtrium Hippemolgorum
Lacte veſcentium, Abiorum &c.

Myſos Europæos potiùs quàm Aſiaticos intelligendos ſcribit. Cui ſententiæ (inquit) etiam poëtæ teſtimonium accedit, quoniam Hippemolgos, Galactophagos & Abios eis adiungit, qui quidem in plauſtris viuentes Scythæ & Sarmatæ ſunt. Hæ enim nationes Thracibus hac tempeſtate promiſcuæ ſunt. Ad cuius loci explicationem Varinus: Hippomolgos (inquit) vocant paſtores equorum quòd lacte equino viuant: eoſdem galactopotas & galactophagos nominant. Fertur autem in hiſtorijs huiuſmodi gentem in Scythia eſſe, quam & Abios vocant, &c. Eoſdem populos puto intelligit Dionyſius Afer his verbis: Ἔνθα (ſupra Tauricam Cherſoneſum iuxta Alanos) μελάγχλαινοι καὶ ἀνέρες ἱππημολγοί. Herodotus hos Scythas Nomades ſeruos ſuos omnes ſcribit excæcare lactis gratia: quod (inquit) ita parant: Sufflatoria oſſea fiſtulis ſimillima ſumuntur, eaque genitalis equarum impoſita, ore inflantur interea dum alij equas emulgent. Hoc ideo ſe facere aiunt, quòd venæ equarum ſufflatæ implentur & mammæ deſcendunt. Poſteaquam emulxere lac, in concaua vaſa lignea diffundunt. His circumpoſiti cæci ſerui lac agitant: cuius quod ſummum eſt, delibatur, pretioſiuſque habetur, vilius autem quod ſubſidet. Huius rei gratia Scythæ quemcumque capiunt, viſu orbant. Meminit eorumdem populorum Antiphanes antiquiſſimus Comicus inuectus in obſoniorum (piſcium) venditores qui tanti piſces vendunt, Scythas rectiùs ſapere inquiens ijs qui tanti emunt piſces, quòd liberis ſtatim atque nati ſunt, equarum atque vaccarum lac porrigunt, quaſi dicat ex tam vili nutrimento plus roboris haberi, quàm ex piſcibus quos tanti vendebant: id quod Metabo Virgiliano non erat ignotum qui filiã ſuam Camillam equino lacte educauit, vt poëta canit: *Hic natam in dumis, interq; horrentia*

Lib. 4. Seruos cur Scythæ excæcant.

A *horrentia lustra Armentalis equæ mammis & lacte ferino Nutribat, teneris immulgens vbera labris.* Hi ni fallor Sarmatæ sunt, siue Sauromatæ; nam præterquam quòd Plinius tradit, Sarmatarum gentes è milio maximè pulte & cruda etiam farina equino lacte vel sanguine è cruris venis admixto viuere, Pausanias in Atticis, ab ijs testatur plurimos ali equos, vtpote Nomades, quibus non tantùm ad bellum vtantur, sed dijs etiam suis immolent & cibo adhibeant. Virgilius Bisaltas & Gelonos nominat, dum de febri ouium scribens, sic canit: *Georg. 3.*

Profuit incensos æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam.
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus
Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Tartari equi no sanguine aluntur.

Nos nunc Tartaros vocamus, quos veterum hunc morem etiamnum seruare Matthias à Michou, Paulus Venetus & Sigismundus Baro alijque attestantur: vulnerare videlicet, incidereq; equos, cruoremque & per se & cum milio deuorare: carnibus eorumdem vesci, etiam semicrudis: caballos pridiè tum sponte tum morbo absumptos exciso loco apostemato perlibenter comedere: equitantibus porrò si fames inuaserit, sitisque molesta fuerit, venas aperire, haustoque eorum sanguine famem pellere sitimque, iumentisque hoc prodesse putare. Lacte equino in primis delectari; quòd eo homines & fortes & pingues fieri credant. Eorum reges si quando suis commeatum distribuunt, quadraginta hominibus equum vnum aut vaccam dare solere: ijs autem mactatis, intestina præstantiores tantùm sumere ac inter se diuidere: ea ad ignem eatenus calefacta, vt adhærentia stercora decuti possint abstergiq; vorare: non solùm autem digitos pinguedine vnctos sed etiam cultrum lignumúe quo stercus detersum fuerat, suauiter lingere sugereque. Capita equorum, vt apud nos aprorum in delicijs haberi, præstantioribusq; tantùm apponi. Cromerus author est lib. 29. Moschos olim Tartarorum seruos, potum lactis equini illis tributum petentibus per ducem suum in itinere offerre consueuisse. Inuenio autem & apud Persas morem fuisse, vt in diuitum conuiuijs die cuiusque natalis, equi toti assi apponerentur, sed & à Germanis caballos tum agrestes, tū domesticos comedi, Gregorius tertius ad Bonifaciū reprehendit, & abrogare iubet, vt refert Nauclerus generatione vigesimaquinta, sed Sigebertus alijq; Zachariam tradunt primum recens conuersis Germanis esum crudi lardi, equorum & similium aliorum, quòd hæc Scythicam barbariem saperent, interdixisse. Iam & apud Vartomannum legere est, equinam & camelinam in Damasco edi. Et Io. Bruyerinus lib. 13. de re cib. cap. 40. audisse se tradit à quibusdam alpinis populis pullos edi Iudæis istiusmodi carnes erant interdictæ. Hinc Antiochus Magn. victo Ptolomæo Epiphane ac Hierosolymis occupatis, inter alia edicta in honorem regni, vt narrat Iosephus, per totum suum regnum etiam proposuit tale: Nemo intra vrbem carnes equinas aut mulinas inferat, nec asini siue feri, siue domestici, nec pantheræ aut vulpis aut leporis aut cuiussuis huiusmodi omnino ex his animalibus, quæ Iudæis vetitum est attingere, ac neque pelles eorum inferre liceat, aut aliquid ex his in vrbe alere, sed tantùm solitas more maiorum mactare victimas, quibus deus litari sibi vult. Qui verò aliquid contra edictum hoc fecerit, trium millium drachmarum argenti multam luat sacerdotibus. Sanguine equino Concanos gaudere habemus apud Horatium. *3. Car. Od. 4.*

Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum.

Quo loco in margine scriptum erat, Scythiæ populos esse, qui Bisaltæ Virgilio dicuntur. Acron & Porphyrius dicunt Hispaniæ gentem esse, vel vt quidam volunt (inquit) Thraciæ: sed sunt D Hispaniæ procul dubio, inquit Abrahamus Ortelius ex Silij versu: *Lib. 3.*

Cornipedis fusa satiaris Concane vena.

Lactis potādi præparatio.

Sed vt ad Tartaros reuertamur: hi vt Paulus Venetus scribit lac equarum quod bibunt, ita præparant, vt videatur esse vinum album, aitque non insipidum potum esse: vocari autem ab ipsis chuinis: modum præparandi docet Albertus: Barbari quidam (inquit) emulsum equarum lac Soli exponunt, donec pars crassior subsidat, postea in vase feruefaciunt, vt siceram (cereuisiam intelligit) & quod eliquatum est, bibunt, & hoc potu vtuntur Tartari, Comani, Ruteni & finitimi eis barbari. Plurimum autem inde pinguescunt, illi maximè qui non sunt in assiduo motu & exercitio. Ex equino lacte fit quoque caseus, virus redolens, vt Dioscorides testatur, sed magnoperè alens, bubuloque proportione respondens, hippacen (ἱππάκην) vocant, quanquam non desint (inquit) qui hippacen equinum coagulum appellarint: id quod meminit quoque Plinius libro 28. capitolo octauo his verbis: *Equi coagulum quod aliqui hippacem vocant.* Hippocr. pro solo caseo accipit, vt manifestè indicat his verbis loquens de gente Scythica: bibunt lac equinum & hippace vescuntur, hoc est, caseo equino. Fallitur aut Mercurialis, dū scribit Hippocr. lac equi- *Hippace.* *Lib. 2. de Var. rer. c. 26*

Lib 4. de morb.

lac equinum hippacen vocare: Græcè enim ſic habet, πίνουσι γάλα ἵππων, καὶ ἱππάκην τρώγουσι. τοῦτο δ' ἐςὶ τυρὸς ἵππων. Et aliàs quo modo ex equorum lacte caſeus iſte hippace dictus fiat, clariſſimè docet: Scythæ (inquit) lac equinum in caua vaſa lignea infuſum concutiunt. Illud autem dum turbatur, ſpumeſcit, ac ſecernitur, & pingue quidem, quod butyrum vocant, cùm leue ſit, in ſuperficie conſiſtit: graue verò ac craſſum, deorſum ſidit, quod etiam ſecretum ſiccāt. Vbi verò concretum ac ſiccatum fuerit, hippacen ipſum vocant. At ſerum lactis medium locum tenet. Sic etiam Plinius: *De generibus caſeorum diximus, cùm de vberibus ſingulisq́ animalium membris diceremus. Sextius eoſdem effectus equino, quos bubulo tradit. Hunc vocat hippacen.* Cæterùm alicubi, idem Plinius dum ait: *Inuenere herbas & vniuerſæ gentes. Scythia primùm eam, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam naſcens, prædulcis. Aliam vtiliſsimam ad eam quæ ſpaſmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem ſitimq́ non ſentiunt. Idem præſtat apud eoſdem hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntq́ his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame ſitiq́*, haud rectè Theophraſtrum tranſtulit, alijſq; errandi occaſionem præbuit. Hic enim de Scythica radice ſiue glycirrhiza loquens, ſic habet: δύναται δὲ τὴν δίψαν παύειν ἐάν τις ἐν τῷ στόματι ἔχῃ. διὸ ταύτῃ τε καὶ τῇ ἱππάκῃ διάγειν φασὶ, τοὺς Σκύθας ἡμέρας ἕνδεκα καὶ δώδεκα, id eſt, *ſitim extinguit ſi teneatur in ore: Qua de cauſa tum ea, tum hippace vndecim & duodecim dies vitam tolerare affirmant.* Sed Theodorus Gaza pro hippace Plinium ſecutus hippice vertit, & verbo ad verbum reddito Latinè equeſtrem reddidit & in eo etiam turpiter lapſus eſt, quòd ſimpliciter ſitim tolerare vertit, cùm Græcè legatur διάγειν, id eſt vitam agere, turpiſſimè verò cùm radicem eſſe arbitratus eſt. Fallitur item Hermolaus, qui hippicen ab hippace differre ſomniat. Mercurialis tamen Hermaleo potiùs quàm Turnebo ſubſcribit, (qui in annotationibus in librũ Theophraſti de odoribus, eiuſdem cum nobis ſententiæ eſt,) propterea quòd Theophraſtus aliquid miri de Scythis dicere voluiſſe videatur; duodecim autem dies ea radice & caſeo equino viuere, nullam admirationem habeat: quando (inquit) ferunt, Zoroaſtrem interdum ſolo lacte ſex menſes transfegiſſe, quod de quodam aliò narrat Athenæus: immo ipſemet Hippocrates atque Herodotus videntur innuiſſe, plurimam temporis partem ſolo caſeo equino Scythas victitaſſe. Atqui non negauerit Mercurialis, quin illud in Zoroaſtre tanquam quid admiratione dignum celebretur: Iam verò hippacen, non hippicen legendum eſſe apud Plinium, manifeſtiſſimè conſtat ex hoc eiuſdem loco: *Quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq́ vires, vt butyrum, hippace, glycirrhizon.* Non placet etiam Geſneri ſententia, qui Theophraſtum ita intelligendum eſſe arbitratur, vt Hippacen loco cibi, glycirrhizam verò ſitis remedium eſſe innuere voluerit, cùm manifeſtè vtriq; attribuat vtramq; facultatem: nam etſi hippace, vt oſtendimus, caſeus ſit equinus, quo famem potius quàm ſitim ſedaſſe Scythas veriſimile eſt, ideoq; ab Euſtathio, vbi de Galactophagis & Galactopotis loquitur, ſecundum Aelium Dionyſium βρῶμα Σκυθικὸν διὰ γάλακτος ἵππειου σκευαζόμενον nuncupatur, tamen Theopompus hippacen etiam vocari ſcribit libro tertio ipſiſſimum lac; Ἱππάκη (inquit) *Scythicum edulium ex lacte equino: aliqui oxygala equinum eſſe dicunt Scythis in vſu: idq́ bibi & concretum edi.* Sunt denique qui teſtibus Varino & Heſychio hippacen equile interpretentur. Ariſtoteles Phrygij caſei meminit, ad quem conficiendum, (inquit) equinum & aſininum miſcent. Equinum caſeum haud ingratum palato eſſe audio.

Lib 28. c. 9. — *Lib. 25. c. 8. Plinij error.* — *Lib. 9. c. 13. Hiſt. plant.* — *Hippice.* — *Plinius correctus.* — *Li. 11. c. vlt.* — F — G

VSVS IN MEDICINA.

Lactis vis.

NON pauca remedia medicis præbet equus, quin vix in eo quicquam reperitur, cui non ſua ſit ad affectum aliquem facultas. Lactis potus teſte Plinio, ventrem ſoluit, id quod Dioſcorides etiam tradit, ſed ventrem turbare addit, magiſque purgare quàm ouillum. Varro etiam, *maximè* (inquit) *perpurgat lac equinum, tum aſininum, deinde bubulum, tum caprinum*: ita & Serenus:

Vel cum lacte capræ ſalſum mulſumq́ capeſſes:
Crede tamen potum meliorem lactis equini,
Dicitur hic validos aſinæ peruincere ſuccos.

Camelorum lac quale. — H

Plinius ſcribit tenuiſſimum lac eſſe camelis, mox equabus, craſſiſſimum aſinæ, vt coaguli vice vtantur, ſed quàm benè, neſcio: etenim Galenus, equinum (inquit) lac ocyus deſcendit, ſimilique modo aſininum, quod & pauciſſimæ pinguedinis particeps eſt, propterea rarò in alicuius ventriculo tranſit in caſeum. Marcellus ſerum iſtiuſmodi lactis potui datum, facilè & ſine periculo ventrem molliter purgare dicit: ſed cùm duplex omne ſit ſerum, vnum quod ex caſeo exprimitur, alterum quod per decoctionem ex lacte ſeparatur, Ætius hoc nouiſſimum præſtare aſſerit. Hic autem de

Seri vis.

A tem de suppuratis renibus tractans: Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem equinum aut asininum: ad vlcera enim repurganda conducit: postea verò cùm repurgatione amplius opus non habent, etiam bubulum, &c. Author est Rasis, mulierem quæ non concipit, si lac equinum ignorans biberit, & mox cum viro coierit, concepturam. Inuenio & apud Plinium vuluas collutas iuuari eodem lacte. Idem ait comitialibus dari lactis equini potum. Et aliàs. *In comitiali* (inquit) *morbo testes aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua prodest*. Et rursus: *Comitialibus datur lactis equini potus*. Aliàs etiam eodem lacte venena leporis marini & toxica expurgari scribit. De sanguine equino Dioscorides interprete Ruellio ait: Sanguis equarum quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur quæ erodunt, septica vocant: vbi Græcè legitur: τὸ δὲ τῶν ὀχευτῶν ἵππων αἷμα σηπταῖς μίγνυται. Marcellus Virgilius eundem quidem quem Ruellius sed alijs verbis sensum affert; ea sunt: Miscetur medicamentis quæ exedendo sunt, matricum equarum & quæ admissuræ inseruiunt, sanguis. Hermolaus Barbarus verò, ἵππων ὀχευτῶν, de equis maribus, ijsq; admissarijs exposuit, Plinium fortè secutus, qui sanguinem equorum septicam vim habere scribit: & mox sanguinem equi præcipuè admissarij contra

Sanguinis facultas.
Lib. 28. c. 9.
Cap. 10.

B panos & apostemata facere scribit: Aliàs etiam equarum præterquam virginum sanguinem erodere, emarginare vlcera asserit. Ex quibus Plinij verbis apparere videtur, sensisse eum equorum vtriusq; sexus sanguinem septicam vim habere: nam erodere & emarginare vlcera, idem quod septicum esse significat. Hinc & Hermolaus in corollario ex hoc nimirum loco, Equæ (inquit) sanguini vim inesse negant, quæ maribus fæminisque non virginibus. Quòd ad Dioscoridis verba, ὀχευτῶν de equis maribus videtur intelligendum. Nunquid verò verùm sit, equorum sanguinem hanc vim obtinere, Galenus nunquam se experiri voluisse tradit, quod non deesset sibi taliũ medicamentorum copia. Aetius etiam equini sanguinis mentionem omisit. Habet autem suas etiam facultates vsusque idem sanguis: Plinius enim regio morbo prodesse dici scribit: & hippiatri hoc eodem sanguine ad diuersos equorum morbos vtuntur, tum illito aut infricato foris, tum intra corpus: Vegetius enim languentibus in equo membris illitum mederi ait: prodesseq; equis, si sanguine suo detracto ea ex parte, quæ pro ratione morbi conuenit, cum aceto mixto, animal perfricetur. Idem aliàs. Phragmaticum equum sic cura: sanguinem detrahes de matrice, & cum oleo vino; tepefacies totumq; iumentum contra pilos confricabis: Theomnestus sanguinem equi alijs

Lib. 10. de simp. fa. c. 6.
Lib. 3.
Lib. 1. c. 17.
Lib. 3. c. 19.

C medicamentis misceri ait & illini fractis aut luxatis armis.. Fel equinum etiam maleficæ naturæ est, si Plinio credimus, qui tantum inter venena damnari tradit, vt ideo flamini sacro equum tangere non liceret. Contrà carnis & fimi equi in agro pasti vsus ad serpentes commendatur, eodem teste. Ait item hanc carnem suum morbis mederi se reperisse. Auxungia equi suffumigata partum mortuum, si Sexto credimus, foras eijcit & secunda sequitur. Quomodo autem adeps equi curetur, docet Dioscorides in adipis taurini præparationis mentione, quanquam eius interpretes huius animalis & aliorum insuper nomina prætereant. Inuenio medullam equinam à quibusdam recentioribus misceri vnguentis ad spasmum. Coagulum equi, & sanguis caprinus, vel medulla, vel iecur, aluum soluit, (inquit Plinius) cæterùm hæc omnia sistunt potius, siccantq; aluum. Dioscorides enim priuatim cœliacis dysentericisq; conuenire tradit, vti & Galenus, necnon & Auicenna & Haly, quorum interpres pro cœliaca affectione diuturnum ventris fluxum verterunt: sed & ipsemet Plinius,, *equi* (inquit alicubi) *coagulum, inter auxilia cæliacorum & dysentericorum tradunt, etiamsi sanguinem detrahant*. Idem ait farinam dentium equinorum ijsdem salutarem esse, priuatimq; subluuiem sanare, & inspersam verendorum cæteris vitijs (de formicationibus verrucisq; prius dixerat) mederi: quod postremum etiam annotauit Marcellus. Aliàs etiam Plinius dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præstare asserit, infantibus adalligatos: idq; effica-

Fellis vis.
Axungiæ vis.
Coaguli vis.
Dentium vis & vsus.

D ciùs, si terram non attigere: superstitiosius Sextus: Dentes (inquit) qui equis primi nati fuerint, si dentem qui dolet, tetigerint, remedio erunt. Nam & infans si equi rostrum basiauerit, dentium dolorem non sentit, & nec equus mordebit infantem. Plinio subscribit Serenus:

Collo igitur molli dentes nectentur equini, Qui primi fuerint pullo crescente caduci.

Cæcilius Bion referente eodem Plinio tradidit se didicisse ex barbaris, equi linguam inueteratam ex vino, dari ad lienem sedandum præsentaneo remedio. Marcellus verò arefactam & ad leuitatem tritam, atque ex vino potui datam, scribit protinus vtilitatem suam sedato lienis dolore manifestare. Idem Plinius, in corde equorum os inueniri affirmat, dẽtibus caninis maximè simile: hoc scarificari dolorem, aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat, demonstrari. De iecore equi legimus in libro de facilè parabilibus Galeno ascripto: Equi iecur theca cedrina reponito; deinde Chio vino & aqua dilutum exhibeto: quibus enim iecur vlceratum est, ne amplius exedatur, efficitur. Si mortuus partus sentiatur, lien ex aqua dulci potus teste Plinio eijcit. Idem testiculos equinos aridos, vt potioni inseri possint, ait coitus stimulare. Lichenes sunt in equorum genibus & super vngulas in flexu harum partium indurati calli, qui triti & in aceto comi-

Linguæ vis.
Ossis de corde vis.
Iecoris.
Lib. 2. c. 38.
Lienis.
Testiculorũ.

tialibus mederi creduntur, vt Dioſcorides & Galenus ſcribunt, item Plinius, apud quem etiam lego, dentes labantes dici confirmari lichêne equi cum oleo infuſo per aurem: & alicubi ſcribit calculos expellere lichênes iſtiuſmodi ex vino aut mulſo potos quadraginta diebus. De felle legimus apud eundem tantum inter venena damnari, vt ideo flamini diali equum tangere non liceat: aliàs felle carere equum aſſerit, vt & alij. Ex pilis equi quoque remedia memorat: *Inguina (inquit) & vlcerum cauſa intumeſcunt: remedio ſunt equi ſetæ tres, totidem nodis alligatæ intra vlcus.* Alicubi ait pilorum aſini cinerem illitum ſiſtere ſanguinem: efficaciorem vim eſſe è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium impoſito: ſimiliter ex equino capite (puta pilorum cinerem) & femine. Albertus ſcribit pilum equinum ad oſtium domus alligatum, prohibere ne culices aut cniphes per oſtium inuolent: idem & apud Raſim legitur, in cuius tamen codicibus pullus pro pilus legitur. Cur verò equino pilo circumligatæ verrucæ tollantur, ratio euidens eſt, quoniam propter aſtrictionem alimento priuatæ areſcunt. Vngulæ equinæ multos habent in medicina vſus. Cinis earum cum oleo & aqua illitus panos & apoſtemata in quacumque parte diſcutit teſte Plinio, & ſi vrina calefacta admiſceatur, etiam ſtrumas: quanquam Marcellus per ſe ex oleo illitum id ea præſtare ſcribat. Vterque præterea tradit eundem cinerem ex vino aut aqua potum, aduerſus calculos prodeſſe. Poſtremò Plinius vngulas iſtiuſmodi ſuffitu ſuo partum mortuum eijcere ait. Sunt & ipſi equo ſæpè remedio: legimus enim in hippiatricis Græcis equo ileoſo remedium commendari huiuſmodi. Ramenta ex vngulis anteriorum pedum, trita cum vini cotylis tribus per nares infunduntur. In ijſdem Hippocrates equo ſtrophoſo infundi iubet ramenta vngularum anteriorum trita in quatuor cotylis aquæ. Ramenta ex vngulis equi ex vino per nares equo infuſa Hierocles vrinam eiuſdem promouere ſcribit. Auicenna de corio equi ait: Adustum illitumq; ex aqua puſtulis, quas bothor vocant, refrigerat eas. Sunt qui tineas & ſerpentes è ventre hominis exigi promittunt, ſi equi ſudorem cum vrina in balneo biberit. Idem ſudor miſtus cum vino, potus à grauida, facit abortum, vt Raſis ſcribit & Albertus: qui hoc quoq; admirandum de eodem ſudore memoriæ predidit: Si cultelli vel gladij calefacti ſudorem equi imbiberint, inficiuntur adeò vt locus ab eis vulneratus ſanguine ante mortem animantis manare non deſinat. In dolore vel grauitate aurium Plinius tradit commendari ſpumam, vel equini fimi recentis cinerem cum roſacco: apparet autem roſaceum vtrique addendum, nam & Marcellus ſic ſcribit: Spuma equi recens detracta & cum oleo roſeo infuſa, auricularum quamuis vehementes dolores reſoluit. Idem Marcellus, ſi ab equitando vexata fuerint inguina aut intertrigenes dolebunt, ſpuma equi fricari iubet tanquam præſentaneo remedio. Sed Plinius ad hoc non ſimpliciter ſpumam ab ore (id eſt ſaliuam, quæ alterius facultatis, quàm reliqui corporis ſpuma ſudori permiſta videtur) inguinibuſq; collectam illini probat, his verbis: *Femina atteri, aduriq; equitatu notum eſt: Vtiliſſimum ad omnes inde cauſas ſpumam equi ex ore inguinibuſq; illinere.* Idem ait eandem ſpumam rubori cum prurigine illini, alij malunt ad hoc vitium oris ſaliuam potiùs quàm aliundè collectam ſpumam & ſalſedine ſua mordicantem adhibere. Tradit Geſnerus inueniſſe, in feruido faucium malo quod æſtate nonnunquam graſſatur peſtilenti lue in milites præſertim, cõmendari hoc remedium; Saliua equi auenam aut hordeum paſti, os ægroti diligenter colluitur: deinde ex cancris viuis contuſis humorem exprimes eodemque rurſus lauabis. Quod ſi viuos habere non potes, pollinem de cancris aridis in clibano toſtis inſperge: poſtquam equi ſaliua ablueris. Mirum quod de hac equi ſaliua tradit Plinius, nimirum tuſſim ſanari ea triduo pota, equum mori: quo loco codices excuſi aliam & obſcuram lectionem habent. Noſtra verò lectio confirmatur ex Sexto & Marcello: *Equi ſaliua* (inquit Sextus) *ſi biberint phthiſici & qui malè tuſſiunt, ſani efficiuntur. Expertiſſimum ſanè, equus morietur.* Marcellus ait: *Ad phthiſicos remedium & præſens & maximum: nam etiam vitæ dubios ſanat, & quibus ſpes ſupereſſe nulla videatur: equi ſaliuam vel ſpumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis: etiam quem tuſſi intoleranda & diutina laborare videris, hoc remedio liberabis: ægrum quidem ſine cunctatione ſanabis, ſed equum mors ſubita conſequitur.* Iam verò ex ſpurcioribus, magiſque abominandis equi excrementis, lotio videlicet & fimo intus aſſumenda veteres excogitarunt, poſteriſque reliquerunt. Quidam (inquit Plinius) vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcent contra comitialem morbum, eademque potione & lymphaticis medentur. Dioſcorides ait armentarij (equi vel aſini, nam & Auicenna fimi aſinini eundem cum equino effectum eſſe ait,) qui herba paſcitur, ſiccum fimum liquatum in vino mox potum, contra ſcorpionum ictus magnoperè auxiliari. Plinius etiam ad ſerpentes vſurpari ſcribit carnem & fimum equi in agro paſti, coagulo leporis ex aceto, contraq; ſcorpionem & murem araneum. Idem ait regio morbo fimum aſinini pulli, quod primùm edidit à partu, datum fabæ magnitudine intra diem tertium mederi: eandemq; & ex equino pullo vim eſſe. Ad colicam certum aiunt eſſe remedium, ita etiam vt morbus non repetat: Fimi de equo qui auena aut hordeo paſcatur, non gramine, manipulum in dimidia menſura vini (vncias circiter octodecim vidētur intelligere,)

Fellis vis. — *Pilorum.* — *Vngularum vis.* — *Corij.* — *Sudoris.* — *Spumæ.* — *Saliuæ vis.* — *Vrinæ & ſtercoris vis.*

F G H

A gere,) decoques, donec pars dimidia consumatur: hoc paulatim bibendum esse, donec exhaurietur: fore autẽ eò vtilius quò exhaurietur citiùs. Cinis istius fimi in aqua potus, sistit aluũ, vt ait Plinius. Ad ventrem fluẽtem ex Sexto; Equi stercus ex aqua liquefactum & pericolatum, si bibatur, facit regressum. Marcellus quoq; fimum caballinum comburi iubet, & cinerem istum cum vino vetere misceri & conteri, sicq; dari dysenterico bibendum sine aqua, si non febricitabit. Dysentericis autem & cœliacis cinerem equini fimi salutarem dici quoq; in Plinio legimus. Si partus mortuus sentitur, non solùm lien, vt ex eodem diximus, ex aqua dulci potus, sed & fimum aridum equi eijcit. Extrinsecus verò applicatum hoc stercus vim etiam habet astringendi, vti & asininum, siue crudum siue crematum. Dioscorides eo sanguinis eruptiones sistit, etiam aceto addito. Albertus & Rasis addunt, sanguinem reprimere, si recens naribus admoueatur. Si sanguis ex vulnere immodicè fluat, fimi caballini (inquit Plinius) cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mirè sistit. Marcellus promittit, si ex vulnere immodicus fluat sanguis per nares, hunc eundem fimum qui modò egeritur, appositum statim subuenire: idem aliàs etiam ait ex primi fimum, dum recens est, eiusque succum naribus trahi ab eo cui importuniùs fluunt. Sed ad fluxum sanguinis sistendum, sexcentis experimentis comprobatum: Stercus equinum recens cum creta & aceto acerrimo mixtum agitatumque. Serenus ad sanguinem è vulnere nimis fluentem:

B

Siue fimus manni cum testis vritur oui,
Et reprimit fluidos miro medicamine cursus.

Columella & Vegetius, ne venæ equi sectæ plus iusto exinaniantur, stercus ipsius iumenti fluentibus venis admotum fascijs obligari iubent. Prodesse item venenatis animantium morsibus impositum rabidi canis exemplo indicat Plinius, dum inquit: *Tanta vis est in veneno rabiosi canis, vt vrina quoq; calcata noceat, maxime vlcus habentibus: Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico appositum.* Inuenio deniq; anhelitum equorum hominem præseruare à peste.

Anhelitus vis.

VSVS IN BELLO.

C

EQVVS corpore animoq; aptissimum bello animal recepto freno facilè à domino suo regitur, habenisq; paret, & simul tergum aptè illi accommodat, moxque sublimem fert & concitatissimo cursu, quocunq; ille peruenire cupit, properat: isq; insidens absq; labore admodum quietus, alieno corpore, pedibusque alienis cursum conficit: Iam verò hostium impressionem, vt Aristoteles tradit, non solùm non pertimescit, sed eodem etiam animo in hostem fertur, gaudetq; bellico tubæ sonitu, vt ait Ouidius:

Equi ad bellũ aptitudo.

Vt fremit acer equus, cùm bellicus ore canoro
Signa dedit tubicen, pugnæq; assumit amorem.

Metam. 6.

Orum tradit Plutarchus post obitum apparuisse Osiridi, huncq; multarum rerum vsum edocuisse, præcipuè autem quod animal bello vtilius esset, sciscitanti, equum ei negocio maximè commodum respondisse: Cumq; Osiris Leonem præstare arbitraretur, respondisse Orum: posse quidem Leonem auxilio esse; verùm vbi semel fugam arripuisset irreuocabilem abire; cùm alioqui bellatori necesse esset, nonnunquam cedere, nonnunquam ex acie iam rursum hostes aggredi, proque loco & tempore fortunæ sese imperijs accommodare; atq; idcirco equum his officijs magis accõmodum esse: vnde Xenophon tertio de Græcorum reditu: vna (ait) re præstant, quod in fuga certius est illis subsidium. Rectè itaq; & apposite Horatius equum pro ipso terrestri, nauem pro nauali prælio dixit:

D

Lib. 1. Carm. Od. 6.

Quam rem cunq; ferox nauibus aut equis
Miles te duce gesserit.

Hinc & Homero πολεμιστής, Xenophonti πολεμιστήριος, quasi bello aptissimus & vtilissimus, Virgilio bellator, Lucano in bella ferox, alijs bellicosus, militaris, equitis amans, beneuolus eidem, ad tubã exiliens, hostes agnoscens, ordinis obseruans, studiosus ascẽdendi accliuia & decurrendi prona, murũq; superare, fossam supersilire, torrentẽ transilire, fluuium tranare, de tumulo decurrere, in tumulũ ascendere, & de tumulo desilire dicitur. Monet nihilominus Vegetius, si equitatu decernendum est, campos eligamus, si pedestribus copijs, loca angusta, fossis, paludibus vel arboribus impedita, atq; aliquoties montuosa: In quem locum hæc Steuchius: Factum etiam quandoque, vt qui equitatu satis vtrimq; instructi essent, in prælio tamẽ vti nequirent; quòd loca aspera essent, impedita, nimis angusta. Qua de re exemplum in Pausaniæ Phocicis, in prælio circa Thermo-

Equi epitheta ad bellũ aptitudinem indicantia.

Thermopylas commiſſo. Iam & frenos ſæpe detrahere coacti equites, quo fidem facerent peditibus, non deſerturos: itidem in pedes, eoſdem deſilijſſe, hiſtoriæ teſtes ſunt, & pugnam pedeſtrem pariter cum cæteris capeſſiuiſſe. Virgilius Arcadum exemplo equites pedeſtri certamine parum valere oſtendit, etſi loci natura patitur, fugere:

Aeneid. 10.

Arcades inſuetos acies inferre pedeſtres
Vt vidit Pallas Latio dare terga ſequaci,
Aſpera queis natura loci dimittere quando
Suaſit equos.

Seruius enim vocem illã quando, exponit ſiquidem. Commoditas igitur iſta ad fugiendum maior, propter loca ſaxis & arbuſtis & truncis iam impedita. Sed tamen natura loci non ad fugam eos, ſed dimiſſis equis ad pedeſtre certamen hortabatur. Etſi verò etiam equi plerique animoſi ſint & inſigni animorum præ cæteris animantibus præditi magnitudine, quidam tamen hac ipſa excellunt & corporis inſuper viribus pollent, atq; hi ſoli bellis idonei ſunt. Camerarius equos bellatores cataphractis arduos ait & robuſtos, Semicataphractis ſiue ſagittarijs aut ſane baliſtrarijs (liceat enim noſtrorum (inquit) temporum ἱπποτοξότας ita appellare) mediocres requiri. Equites enim cataphracti, vt ait Seruius in hunc Virgilij locum.

Equites cataphracti.
Aeneid. 11.

Spumantemq; agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis, auro conſerta tegebat:

& ipſi muniti ferro ſunt, & equos ſimiliter munitos habent; de quibus Saluſtius: *Equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexerant:* quod etiam probat illud eiuſdem Saluſtij apud Non. Marcellum de genere armorum: *Qui prægrediebantur equites cataphracti ferrea omni ſpecie.* Erat iſtiuſmodi munimentũ contra omne telum inſuperabile. Parthi equitis thorax, vt Suidas annotauit, erat huiuſmodi. Anteriorem eius partem pectus & femora & ſummas manus & crura ferrũ tegebat: poſteriora item, tergum & ceruicem & caput totum: lateribus fibulæ erant additæ, quibus vtraq; pars coagmentata faciebat, vt eques totus ferreus eſſe videretur. Nihil autem ferrum impediebat neq; extenſione membrorum, neq; contractionem: adeò aptè ad membrorum naturam arma apta erant. Eodem etiam modo equum armabant ferro totum vſq; ad vngulas, quod nullam ſuorum armorum vtilitatem caperent equo ante ipſos interfecto. Pro iſtiuſmodi cataphractis militibus equi maximè commendantur Myſi, Pannonij, & Sarmatici, ex Germanis ſoli ferè Menapij, quos Cæſar Gallicos vocaſſe exiſtimatur, & Rugi. Sunt & Heluetij in pretio & præcipue Algoici, qui durare diutiſſimè putantur. Olaus magnus author eſt inter veteres Gothorum principes contrarias fuiſſe opiniones de equeſtri diſciplina: Quoſdam videlicet iuuenibus iuuenes & feroces equos conuenire dixiſſe: ſed euentum eos redarguiſſe, quando nimia celeritate vtentes, in præcipitia ruerent & ruinam. Alios verò veteranis militibus, iuuenes equos tribuiſſe, hoſq; ſæpè victorias reportaſſe. Virtute enim ſeſſoris moderabatur (inquit) ferocitas equi, vt non tam præcipitanter quàm prudenter hoſtem attentaret. Itaq; apud pleroſq; principes diu hanc rationem eſſe ſeruatam, vt iuniores equis ſenibus, ſeneſq; iuuenibus in prælijs vterentur. Cæterùm nunquid equi celeritate præſtantes omnino in bello præferendi ſint, alios aliter opinatos eſſe reperio, Diomedes pro celerrimis Aneæ equis apud Homerum anceps prælium ſuſcipit, & Agamemnon à Sycionio illo Aethan perniciſſimam equã mercedis loco accipit, vt eum immunem militiæ faceret, timido homini talem anteponens. Fuêreq; ſæpenumero veloces equi ſummæ vtilitati, multoſq; ex medijs hoſtibus eripuerunt, vt bucephali exemplo didicimus. Contrà Probus Imperator, cùm necdum in imperium eſſet euectus, perniciſſimum equum fugaciſſimum decere militem dicebat, referente Sabellico, & cum Alanico bello equus ex hoſte captus eſſet admirandæ pernicitatis, qui captiuorum indicio ferebatur centũ miliaria paſſuum ſingulis diebus perpetuo curſu conficere; inq; ea celeritate octonos dies perſeuerare, eum extra ſortem ab omnibus ei deſtinatum recuſauit: Flauius verò Vopiſcus militi cui ſors ex vrna contigerat, dari iuſſiſſe ſcribit. Omnis verò bellator equus ſiue ad bellum inſtitutus, motu celerior eſt, quàm qui in vrbe tantùm deliciarũ gratia alitur: quam celeritatem ſuo verſu etiam expreſſit poëta.

Parthorum equitũ thorax.

Equi q bello magis apti. Lib. 8. c. 11.

Equi celeres an bello aptiſſimi.

Probi de celeri equo dictum. Libro 7. Enn. 7.

Olli per dumos qua proxima meta viarum
Armati tendunt: it clamor, & agmine facto
Quad rupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.

Equi qui & quando velociores.

Sunt autem velociores inani ventre: id quod non latuit Valdemarum Saxonum regem, qui, vt Saxo ſcribit, nocte quam belli inſecutus eſt dies, quo Suenonem III. Danorũ regem & vita & regno exuit, frenatos ſtare equos, paſtuq; penitus arceri præcepit, ne ſatietate graues, curſu hebetes forent. At Sueno ex ipſa agrorum ſegete abundè equos refici iuſſit, ignarus ſtomachi ſarcinam curſui impedimento futuram: & hoc ipſum magni ad victoriam momenti fuit. Inuenio &

A ſexus rationem diligenter in bello olim obſeruatã fuiſſe: Scythę equabus vti maluerunt, quòd vrinã curſu non impedito reddant. Alij equos potiùs probarunt, ſed alij exectos, alij integros, Albertus caſtrandos eſſe negat, ne timidiores fiant. Magnũ tamen vſum in bello habere equos caſtratos Iulius Ferretrius author eſt, propterea quod cùm minus hinniant, ſe minus hoſtibus produnt, ſed ſi noctu quid mouendum ſit, animoſos vult, ne ad quiduis obuiũ expaueſcant. Teſtatur Capitolinus, Quados populos equis vti ſolere caſtratis, ne aut fœminarum viſu exagitati cunctentur, aut in ſubſidijs ferocientes prodant hinnitu denſiore vectores. Turcorum equites hodieq; non niſi caſtratis eaſdem ob rationes vtuntur. Equites autem bellatores non vno modo equis olim in bello vtebantur. Veteribus (inquit Camerarius) non fuit in frequenti vſu agi ſingulos equos, vel equitem inſidentem equo vehi. Non incognita tamen (ait) res. Itaq; & Homerus deſcribens Vlyſſis reſidentis diuaricatis cruribus ſuper vna fracta nauis trabe in mari iactationem, vſus eſt ſimilitudine equitis agitantis equum ſolum, quem κέλητα vocat. Apparet autem non fuiſſe talis equitationis in bello vſum, ſed in pace tantùm, & oſtentatione agilitatis deſultoriæ, cùm plures equos vnus aleret, & inter illorum curſus, vel vt Homerus ait, volatus ex vna in alium inſiliret. Sed nunc ſola hæc agitatio nota & conſueta eſt, illa autem curulis deſita & ignota. Vocatur hæc

Sexus equorum bellicorum obſeruatus.

Lib. de militia illuſtranda.

Equis caſtratis qui vtantur.

Equi ſingularis in bello vſum non fuiſſe.

B agitatio μόνιππος, inuentum Bellerophontis, cui pater Neptunus velociſſimum equum Pegaſum dedit alis præditum. Hæc ille: cæterùm quamuis non dubitem, quin μόνιππος ſit agitatio vnius equi, id quod vox ipſa docet, tamen latiùs præterea extendi hoc vocabulum reor, pro eo qui ſingulari equo inſidens procurrit, ſiue id ſit pompæ gratia, ſiue aliam quamcunq; ob cauſam, neq; differre puto monippum à celete. Μόνιπποι (inquiunt Varrinus & Suidas) qui equo ſingulari inſidentes curſu certant. Præter agilitatem deſultoriam non exiſtimo laudari in celete equo, ſed cum equitans binos trahens equos, ex laſſo ſumma agilitate & celeritate tranſibat in alterum: eratq; celes equus plerumq; ephippiatus, deſultorij contrà carebant ephippio. Vtroſq; ni fallor, Varro intelligit his verbis: *Non eodem modo parantur equi ad ephippium, vt ad prædam*. Hinc deſultores, id eſt, equis deſultorijs vtentes Græcè ἀμφίππους & ἁμίππους dici Cælius oſtendit: Heſychius ἁμίππους συνεχμένους id eſt iunctos vocat, id quod multis fuit fraudi, qui hamippos iugales eſſe contenderunt, & eoſdem cum ſynoride & biga. Heſychio lucem dat Euſtathius his verbis: ἅμιπποι κέλητες ἵπποι ὁμοῦ συνεζευγμένοι ἄνευ δίφρου, id eſt, hamippi ſunt equi celetes ſimul iuncti ſine curru. Hoc genus equitum ætate Homeri, atque adeò heroum in vſu fuit, vt innoteſcit ex

Equo ſingulari in bello vti, cuius ſit inuentum.

Monippos qui.

Celes vt à deſultorio differat.

Hamippi q.

C his verſibus:

Iliad. O.

> Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδὼς
> Ὅς τ᾽ ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναγείρεται ἵππους
> Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ διώκει
> Λαοφόρον καθ᾽ ὁδὸν, πολέες τέ ἑθηήσαντο
> Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες. ὁ δ᾽ ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
> Θρώσκων, ἄλλοτ᾽ ἐπ᾽ ἄλλον ἀμείβεται, οἱ δὲ πέτονται
> *Vt autem cùm vir equis deſultorijs vti bene ſciens,*
> *Qui poſtquam ex multis quatuor congregauit equos*
> *Impellens ex campo magnam ad ciuitatem agitat*
> *Publicam per viam, multiq; eum admirando ſpectarunt*
> *Viri & mulieres: hic autem firmiter ſecurè ſemper*
> *Saliens; aliquando in alium alternat: illi autem volant.*

Deſultores equos (inquit Cælius) video dici à deſiliendo, nam vt Sextus Pompeius ſcribit, paribus equis, id eſt, duobus Romani vtebantur in prælio, vt ſudante altero tranſirent in ſiccũ. Nam

Deſultores equi qui.

D & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum verò Scytharum pleriſq; morem fuiſſe Ammianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, vt iumentorum vires foueat permutatio, vigorq; otio integretur alterno. Ego Romanos binos in bello equos traxiſſe non lego: imo verò Liuius de Numidis velut admirabundus id ſcribit, non admiraturus, ſi mos idem fuiſſet in Romana militia. *Numidis* (inquit) *deſultorum in modum binos trahentibus equos, inter accerrimam ſæpe pugnam in recentem equum ex feſſo armatis inſultare mos erat*. Et Sabellicus Enneid. 5. dec. 7. in reliquo Antiochi aduerſus Romanos equitatu fuiſſe ſcribit equites Tarentinos qui duos deſultorios equos ductabant in prælium. Fuiſſe tamen apud Romanos, deſultores certum eſt, qui equos deſultorios alebant, docebantque, ſed iſtiuſmodi equis Circenſiũ miniſtri, vt ex Caſſiodoro cõſtat, miſſus exituros denunciabant: Et Varro manifeſtò equos bellicos à deſultorijs diſtinguit, dum ait: *Itaq; peritus belli alios* (equos) *eligit ac docet: aliter quadrigarius ac deſultor, neq; idem qui vectorios facere volet*. Huiuſcemodi deſultoris meminit, ni fallor, Vlpianus, Digeſt. de præſcriptis verbis; *Tuq; deſultor in his cucurreris & viceris*. Cicero pro Murena ait: *Qui neſcio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in conſularem, quaſi deſultorius in quadri-*

quadrigarum eurriculum incurrere. Deſultorem porrò deſignat elegiacum illud ſcientiſſimè concinnatum:

> *Eſt etiam aurigæ ſpecies Vertumnus,& eius*
> *Traÿcit alterno qui leue pondus equo.*

Maſſagetarum præliũ. Lib. 1.

Hamippus.

Idem Cælius, Herodotus (inquit) libro primo ſcribit Maſſagetas eſſe ἱππότας καὶ ἀνίππυς, id eſt ex equis præliari & pedibus. Sed apud Pollucem vbi equitum ſpecies recenſentur, pro ἄνιπποι legendũ eſt ἄμφιπποι. Nam Aelianus de phalange diſſerens, quæ antiſtomus dicatur, à duplici frontis ſeu oris obiectu, quaſi occeps: ita inſtituta, vt medijs tergis interſe oppoſitis conſtet; ita deniq; infert: *Valet hoc inſtruendi genus potiſsimum contra barbaros qui loco amni Iſtro vicina incolunt, quos amphippos cognominãt à mutatione equorum: ex alÿs enim equis in alios tranſilire conſueuerunt.* Traditum hoc & à Suida, in parte quæ eſt de vocabulis rei militaris: ſed hamippos itẽ dictos quandoq; aduertimus; & ita fortè ſcripſit Pollux. Sed eo vocabulo pedites cum equitibus diſpoſitos accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, veluti equos adequantes curſu, quod adnotarunt Scholiaſtæ. Hæc ille. Pollux autem ait hamippos, duos habuiſſe equos, hoc conſilio, vt alacriori ſemper ad opera vtentens longiùs perficerent iter, & minus defatigarentur. Fuiſſe verò etiam aliam ex Alexandri inuentione equitum ſpeciem, qui διμάχοι (à duplici nimirum genere pugnæ) dicebantur, quòd leuiorem equitis armaturam, & grauiorem peditis habentes apparatum, ad vtramque, pedeſtrem ſcilicet, equeſtremq; expediti eſſent pugnam; Hi in locis equitationis aptis equitabãt minus verò peruijs non omnino erant ἀπόμαχοι, id eſt pugnæ inexpertes & malum Lydium patiebantur. Cùm enim equum famulus ab eo reciperet: ipſe ab equo deſcendens continuò armatus conſiſtebat. Hos quoq; hamippos vocari Heſychius, & Varinus annotarunt his verbis: διμάχαι, οἱ λεγομένοι ἅμιπποι, οἱ τινες ὅτε μὲν πεζῆ, ὅτε δ᾽ ἐφ᾽ ἵππων μάχονται. Sed & miniſtri qui dimachas ſequuntur, videntur rectè hamippi vocari poſſe; item milites illi, de quibus Vegetius loquitur his verbis: *Quod ſi equites impares fuerint, more veterum velociſſimis cum ſcutis leuibus pedites ad hoc ipſum exercitati ÿſdem miſcendi ſunt, quos expeditos velites vocant,* &c. Id genus pugnæ olim Germanos exercuiſſe tradit Alexander ab Alexandro: Germanis (inquit) aliquando pro conſilio fuit, vt equites dimiſſis equis, ad proximos euaderent & immiſcentes ſe peditibus, dum fluctuatur acies, hoſti obuiam irent; ideo vt ſpe fugę erepta, æquato omnium periculo, pedeſtri prælio acrius inſiſterent: vel vt in hoſtes acrius, detractis frenis, cum effuſum curſum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impreſſione facta, vi viam facerent, ſparſoſq; & incompoſitos adorirentur. Sic igitur pugnantes etiam hamippi ſiue deſultores nuncupabantur, vti quoq; cùm duo iuncti equi, alter dominum armatum, alter famulum inermem ducit, quẽ morem ſua ætate Calliſthenes fuiſſe tradit apud Afros zeugitas, vt famulus inermis in altero, eques armatus in altero ſederet. Sic enim ille in Alex. *Et quidem olim equi duo per collũ iuncti dicebantur hamippi. Erat autem in altero auriga, in altero miles armatus, & hodieq; vtuntur Libyes zeugitæ hoc equorum genere ſtudioſè.* Haud ineptè quoq; deſultores dicentur Celtiberi, qui, vt Suidas ait hoc habebant propriũ in pugna, vt cùm pedites ſuos, laborare viderint, ex equis deſcẽdentes, eos ordine ſtantes relinquant. Extremis enim de loris equorũ paruos clauos ſuſpendunt, eoſq; ſtudioſè defigunt, itaq; parere docent & ordine ſtare, dum reuerſi clauos reuulſerint. Aliàs hamippi ſiue amphippi propriè ſunt deſultores, qui duos equos abſq; ephippijs agitantes ex altero in alterũ ſubinde mira pernicitate deſiliebant. Hoc modo pugnaſſe; Quados (Hieronymus ait Bohemorũ olim gentem fuiſſe) tradit Capitolinus, & Henricus Stephanus teſtatur ſe vidiſſe exemplar Aeliani in regis Gallorum bibliotheca, quod è regione eorum verborum quę ſuper hac re paulò antè recitauimus, habebat aſcriptũ margini, quod nunc Bulgaris vſitatum eſt. Tartari autem referente Sigiſmundo Barone, dum vicinorum prouincias infeſtant, quiſq; duos aut tres equos ſecum ducit, vt vno defatigato, altero tertioué vti poſſit: Laſſos interim manu ducunt.

In Phocicis.

Inuenio præterea tres equos à ſingulis equitibus in bello tractos: Pauſanias enim Gallos tradit, duce Brenno cùm in Græciam expeditionem ſuſciperent, peditum habuiſſe centum & quinquaginta millia, equites vicies mille & quadringentos, omnes ad pugnam idoneos: nam veriorem numerum fuiſſe ſupra ſexaginta equitum millia amplius mille ac ducentos: Singulos enim (inquit) equites famuli ſequebantur duo, in equis & ipſi & equeſtrium artium maximè gnari. Ii præliantibus dominis, in extrema acie conſiſtentes, ei erant vſui, vt ſi fortè equus eſſet amiſſus, ſtatim ſuũ ſubmitterent, ſi vir concidiſſet, ſeruus in eius locum ſuccederet: Quod ſi vtrumq; belli impetus euertiſſet, iam præſto erat tertius, qui pro demortuis locum teneret. Iam verò ſi vulnera primarius ille accepiſſet, è ſecundarijs alter ex acie illum ſubducebat, alter verò ſaucij vicem ſubibat. Arbitratur autem Pauſanias hanc Gallorum militiam ad imitationem Perſarũ fuiſſe inſtitutam: nam & hi (inquit) ſelectos habent milites decies mille quos immortales vocant. Tantum intereſt

quòd

A quòd commiſſo demum prælio hi ſuccenturiant, Galli inter pugnandum integros vel cęſis vel ſaucijs ſupplemento eſſe iubent: Atque hanc quidem equeſtris pugnæ inſtitutionem patria voce Trimarciſiam nominant; equum enim marcam appellant. Sed vt ad Camerarij ſententiam reuertamur qui equites monippos, id eſt ſingulari equo vtentes apud veteres non in frequenti vſu fuiſſe ſcribit, meo iuditio non vſq; adeò verum eſt. Scribit quidem Pollux Homero equos monippos fuiſſe incognitos, ſed Homerus celetes ſiue monippos in prælium non adducit, quia tantùm heroas introducit pugnantes, quos magis decebat ex curru, quàm ex equo pugnare: alioqui ex equo pugnare multò antiquius eſt: præterquā enim quod Plinius tęſtatur, Theſſalos qui Centauri dicti ſunt, habitanes iuxta Pelium, docuiſſe ex equo pugnare, antiquitatis eiuſdem lucuplex teſtis eſt Lucretius, pugnatum prius ex equo tradens, mox ex curru biiugo, deinde ex quadriiugo, tandem falcatis: inquit enim:

Trimarciſia

Lib. 1. c. 10.

Ex ſingulari equo pugnare antiquum eſſe.

Lib. 5.

Et prius eſt repperτum in equi conſcendere coſtus
Et moderarier hunc frenis, dextraq; vigere,
Quam biiugo prius eſt, quàm bis coniungere binos,
Et quàm falciferos inuentum aſcendere currus.

B Qui ex curru pugnant paræbatæ vocabantur, vt conſtat ex hoc Homeri:

Parabatæ.

Iliad. Ψ.

Ἂν δ' ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται ἡνίοχοί τε, id eſt.
Currum inſcenderunt paræbatæ, ac aurigæ.

Ariſtophanis interpres currum inſcendere ſolitos ait hoplitem & paræbatem, ac id genus currus à Theſeo excogitatos primùm. Plato, vt ſcribit Pollux paræbatem, anabatam micraſpida vocauit. Dionyſius paræbatas accipit pro aurigis, quos Athenienſes epibatas vocabant. Currus ipſos Græci ἅρματα πολεμικὰ dicunt. Ad hos duobus adhibitis equis heroẽs depugnaſſe, ſcribit Philoſtratus: & apud Pollucem legimus pugnaſſe Libyes è bigis (ἀπὸ δίφρων) & equis iunctis, vt Homeri heroes quoque: διφρείαν autem quandam vocari Libycam, aliam Perſicam, Laconicam aliam. Δίφρος aliàs etiam eſt locus in curru, in quo parębates & auriga ſedebant; à duobus illis, quos ferret, dictus, quaſi δίφορος, vt tradit Euſtathius in explicatione horum poetæ verborũ: ἐκ δίφροιο δ' ἔδυσε. Hæc itaq; multos impulerunt, vt crederent ex ſolis bigis depugnaſſe illos priſcos, Hectoremq; adhortantem equos ſuos hoc verſu apud Homerum:

Lib. 8.

Ex curru pugna.

In iconibus.

Lib. 1. c. 10.

Iliad. Ψ.

Iliad. Θ.

Ξάνθε τε, καὶ σὺ Πόδαργε, καὶ Αἴθων, Λάμπετε δῖε.

C binos tantùm nominare, eorumq; cuiq; ſuum aſcribi epithetum, ξάνθον & λαμπον enim equorum eius propria nomina eſſe; πόδαργον & αἴθωνα adiectiua: quam opinionem ſuam vt probent, vtuntur his poëtæ verbis, ἀποτίνετον, ἐφομαρτεῖτον & σπεύδετον, quæ dualis ſunt numeri, & proinde dicta ad equos biiuges, aiuntq; non fuiſſe vſos olim heraos quadrigis, ſed bigis tantùm, & vnico iugali equo: quòd ſi verò quadrigis vſi ſunt, duplici temones vſos, vt eſt apud Aeſchylum, ἐν διρρύμοισι πῶλοι. Quidam ad maiorem terrorem Græcis incutiendum, & vt cæteros antecelleret, quadrigis vſum eſſe dicunt Hectorem, quatuorq; illa nomina pro equorum Hectoris nominibus agnoſcunt, ac frigidam eſſe & inſipidam aiunt priorẽ ſententiam, quòd duo epitheta duobus proprijs equorum nominibus, cùm tamen diſtincta ſint coniunctionibus, attribuant. Et reuera Homerus quadrigas etiam agnoſcit in Odyſſea, cùm nauem Phæacicam dicit currere ὡς ἐν πεδίῳ τετράορες ἵπποι. Cæterùm ne quis ſolos heroas Græcos curribus decertaſſe arbitretur: fuit idem mos apud alios etiam receptus. Dauid de inimicis ſuis ait: *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini dei noſtri inuocabimus:* ex quibus etiam verbis notum eſt non ſolùm ex curribus, ſed & ex equis priſcos depugnauiſſe, quod antea dicebamus. Dimicantium ex curru non eadem vbiq; fuiſſe arma reperio: Græci enim heroes, vt ſæpè apud Homerum videre eſt, nomina-

Pſal. 19.

Arma pugnãtium ex curris

D tim in Glauci, qui aurea cũ æneis cum Diomede permutabat, armis toti erant induti: Indi verò, vt Herodotus meminit, eandem quam peditatus ſuus geſtabant armaturam, & curribus ſuis ſuberant equi & aſini agreſtes. Horum peritiam in pugnando ex curru laudat Aelianus: *Indicum* (inquit) *equum exultantem & immoderatius excurrentem continere & coërcere, habenas adducere, vel remittere non eſt cuiuſuis, ſed hominum qui à primis temporibus ætatis ad rerum equeſtrium ſcientiam inſtituti ſunt: hi freno ipſos ſuſtinere aſſueuerunt, ſimul & refractarium lupatis refringere, quos quidem equinæ tractationis bene periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: veruntamen ad hunc gyrum agendum atq; ad conficiendum orbem manuum robore opus eſt & ſummarei equeſtris ſcientia. Qui huius diſciplinæ ſunt experientiſſimi & callidiſſimi agitatores currum verſare in orbem planè norunt: cuius certamen non eſt contemnendum, præſertim cùm duos milites ferre queat.* Hæc ille. Quamuis autem ex curru pugnarent, monipporum tamen equitũ more, ſignum prius tubæ expectabant, vti diſcimus ex hoc Euripidis:

In Rheſo, Act. 5. in fin.

Χωρεῖτε, συμμάχους δ' ὁπλίζεσθαι τάχος
Ἄνωχθε, πλήκτρ' αὐχένας ξυνωρίδων

Πόνους

Πόνες δ' ἔχοντας χρὴ μένειν τυρρηνικῆς
Σάλπιγγος αὐδὴν, id eſt
Ite, & ſocios armari citra moram
Iubete, equoſq́; iungite curribus;
Nam accinctos laboribus oportet expectare Tyrrhena
Tubæ ſignum.

Currus falcati.
Monipporũ equitum diuerſitas.
Lib. 3 c. 23.
Clibanarij.

De falcatis curribus, quos Macrobius currus cum falcibus nuncupat, ſæpe mentio eſt, in bellis quæ cum Armenijs, Parthis, alijſq; contiguis populis geſta ſunt. Monipporum equitum ex armaturæ genere diuerſa ſunt nomina. Siquidem alij ſunt cataphracti, alij acataphracti. Cataphracti vocantur, qui non ſolùm ſua corpora, ſed etiam equos lorica vndiq; muniunt. Hi, vt ſcribit Vegetius, à vulneribus quidem tuti ſunt, ſed propter armorum impedimenta & pondus capiuntur ſumma facilitate. Ammianus Marcellinus ait etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equeſtres copias cataphractarios recenſet ſagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæſaris oratione de Perſis perdomitis innuere videtur planè, cataphractarios ab illis clibanarios vocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Acataphracti alij haſtati vel contati dicuntur, alij ferentarij. Haſtati manus conſerunt, & cominus haſta decertant, quorum alij ſcuta gerunt, & inde ſcutati dicuntur: alij ſine ſcuto haſta impugnant, qui nomine ſpeciali (id eſt ſimpliciter, vel generali vocabulo) haſtati vocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus ſolent dimicare: quorum alij iaculis, alij arcu vtuntur. Iaculantur quos Tarentinos vocamus: arcu vtuntur, qui equites ſagittarij (ἱπποτοξόται) & à nonnullis Scytæ etiã vocantur. Tarentinorum duo ſunt genera, nam alij longiùs iaculantur, & ob eam rem equites iaculatores (ἱππακοντισαὶ) dicuntur, & Tarentini ſpeciali vocabulo (Suidæ etiam ἀκροβολισαὶ) alij cùm ſemel aut bis iaculum miſerunt, manus de cætero cum aduerſario conſerunt, & cominus pugnare incipiunt, non ſecus quàm quos haſtatos vocari retulimus: leues hos nominare ſolitum eſt. Agminales equos Budæus in Pandectis intelligit ταγματικὲς, qui agmen exercitus ſequũtur ad contrehenda impedimenta. Ab hiſce omnibus equitibus differebant Sagartiorum equites, de quibus Herodotus Perſicum equitatum deſcribens: Sunt quidam (inquit) Nomades homines qui Sagartij appellantur, cultu inter Perſicum & Pactycum, qui attulere equitum octo millia, armaturam neq; aheneam neq; ferream aſſueti ferre, præter pugiones, vtentes reſte è loris conſerta, qua freti in prælium eunt. Has cum hoſte congreſſi inijciunt in ſummum, laqueos habentes, qui laqueus cùm aut equum aut hominem adeptus eſt, eum ad ſe trahunt: ita illi illaqueati conficiuntur. Nunc de equorum armis dicamus. Quæ à fronte propendent, prometopidia; quæ ab auribus, parotia; pareia quæ maxillas prefulciunt, appellari debent (inquit Cælius) proſternidia verò quæ pectus; parapleuridia quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, ſolet ea vulgus coxalia appellare: paracnemidia, tibijs apponi conſueuerunt. Tranſtulit iſthæc ex Polluce. Quomodo autem muniri & armari debeat equus bellator, docet Xenophon circa finem libri de re equeſtri, vnde ferè Pollux ſua mutuatus eſt vocabula. Inuenio & fictitiorum equorum aliquando in bello vſum fuiſſe. Saxo enim in hiſtoria Daniæ Regnerum eius regionis regem, cùm immenſum animaduerteret exercitũ Diani & Daxonis, diffidentia copiarum habita, equos æneos ductilibus rotulis ſuperpoſitos ac verſatilibus curriculis circunductos, in confertiſſimos hoſtes maxima vi exagitare præcepiſſe aſſeuerat: eamq; rem tantum ad laxandam aduerſariorum aciem valuiſſe, vt vincendi ſpes magis in machinamento quàm milite repoſita videretur: namq; intolerabilem molem quicquid impulit, obruiſſe. Indi, referente Alberto Veſputio faſcinant equos, certò ſibi perſuadentes, ita tutiores in bello fore: faſcinant autem hoc modo: Ignem parant ex ramis cuiuſdam herbæ, quo equum immergunt, verba quædam interea murmurantes, mox equũ totum inungunt vnguento quodam tenui, eoq; modo quindecim aut viginti diebus equum penes ſe cuſtodiunt, nec ab vllo alio videri volunt. Habuere & partes quædam equi vſum in bello, nerui, corium, pili & vngulæ. Sauromatæ (referente Pauſania in Atticis) qui plurimos equos alunt, vt dictum eſt, & non ad bellum tantùm vtuntur, ſed etiam dijs immolant, & cibo adhibent; vngulas colligunt, purgant & diuidunt ad ſimilitudinem ſquamarum in draconibus, aut inciſionum in viridi fructu piceæ; deinde perforant; & neruis equorum boumq; conſuunt ad vſum thoracum (ad hanc plane ſimilitudinem ferrei hodie fiunt thoraces, ex ferreis annullis compacti; zacchos vocamus) qui quidem Græcanicis nec inelegantiores, neq; infirmiores ſunt: facilè enim ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus ſuſtinent. Neruorum verò equinorum non is tantùm quem diximus vſus fuit, ſed etiam in arcubus, quod diſcimus ex hoc Philoctetis veteris Tragici:

Loricati eqtes qui. *Tarentini.* *Lib. 7.* *Equorum arma.* *Lib. 21. c. 31* *Lib. 1. c. 11.* *Equi fictitij.* *Lib. 19'* *Faſcinatio.* *Thorax militaris ex vngulis equi.* *Neruorum vſus.*

Tendimus neruo Tela reciproca, Concita equino.

De Põto lib. 1. Elogia. 2.

Meminit eiuſdem quoq; vſus Ouidius, inquiens:

At ſemel

A

At semel intensus neruo leuis arcus equino
Vincula semper habens irresoluta manet.

Meminit & Accius apud Varronem: *Reciproca tendens neruo equino concita tela.* Contexuntur inde etiam funes. De corio frontis & iubæ pilis sic scribit Herodotus: *Aethiopes qui sunt in Asia, pleraque arma quæ Indi gestabant, pellesq́ frontium equinarum, cum auribus atque iubis in capitibus, vt ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent.* Prisci verò Græci ex caudæ equinæ pilis, confectis cristis superbiebant, cuiusmodi & Achilli, alijsq; heroibus Homerus imponit, implicitas aureolis cincinnis. Hinc ἱπποκορυστὴς, & ἵππουρις, qui tales galeas habet, vt antea dictum est. Meminit huius vsus quoq; Theocritus de Syracusis loquens, ----- ἱππείαι δὲ κόρυν σκεπάουσιν ἔθειραι, id est, & equinæ iubæ galeam inumbrant: Mos ni fallor ad Italos peruenit. Nam & Virgilius inquit: *Aere caput fulgens, cristaq́ hirsutus equina.* Et Claudianus in Gigantomachia de galea Martis:

Lib. 7.
Cristæ ex pilis.
Aeneid. 10

-------Splendidor igni
Aureus ardescit clypeus, galeamque nitentes
Arrexere iubæ.

B

Eædem equorum setæ tum de cauda, tum de iubis ad balistas vtiles asseruntur, licet arcus vel balistæ cæteraque tormenta, ni funibus neruilibus intenta, nihil prodesse dicantur, vt ait Vegetius. Turcarum vexilla non indigent renouatione; quandoquidem signorum militarium vicem supplent referente Petro Bellonio equinæ caudæ pili varijs coloribus infecti, extremę hastæ affixi. Ne verò setę istæ è manibus elabantur, lubet hoc loco alios quosdam earum vsus recensere. Tradit idē Bellonius, mulieres in Turcia vulgatiores velum sibi hinc contexere, quo faciem tegunt. Et alias inquit lyras Aegyptiorum ex singularibus istiusmodi pilis non cōtortis fides habere, esse autem vel singulas, vel ad summum binas. Ex eisdem setis tendiculæ fiunt siue laquei ad capiendas aues, necnon funiculi siue lineæ ad capiendos pisces, ὁρμιὰς Græci vocant. Multi hosce Homeri versus de iride:

Lib. 4. de re milit.
Li. 3. Obser. c. 25.
Alij vsus pilorum.
Lib. 2. Obs.

Ἡ δὲ μολυβδαίνῃ ἰκέλη ἐς βυσσὸν ὄρουσεν
Ἡ τε κατ' ἀγραύλοιο βοὸς κέρας ἐμβαῦα,
Ἔρχεται ὠμηστῇσιν ἐπ' ἰχθύσι κῆρα φέρουσα, id est,
Ipsa autem glandulæ plumbeæ similis in profundum dilapsa est

C

Quæ in agrestis bouis cornu posita
Descendit crudiuoris piscibus mortem ferens,

Ita accipiunt, vt putent veteres boum crinibus ad hamorū funiculos conficiendos fuisse vsos, sed errant hi, inquit Plutarchus, nam setis equinis vtebantur masculis, cùm equarū caudæ vrina madefactæ setas habeant inualidas. Meminit eiusdem rei decimoseptimo problemate de causis naturalibus. Fiunt & hodie ex setis istis cribra, quod Gallorum inuentum esse Plinius asserit. *Cribrorum* (inquit) *genera Galli è setis equorum inuenere.* Tota verò nunc ferè Germania caudis equorum pectines barbę & capillorum sordidos detergit, vt scribit Iacobus Dalechampius in scholijs suis ad ca. 45. li. 9. Plinij. Nostri verò penicilli abstersorij ex suillis setis constare videntur; longè enim & crassioribus & durioribus pilis constant, quàm vt equinas setas esse liceat suspicari. Mirum omnino, & penè fidem nō habet, quod de equinis setis narrat Gaspar Balbus in itinerario suo in Indiam Orientalē. Est autē hoc: Naue, vt fit, à procellosis fluctibus quassata, vel ad scopulos allisa, vt aquā per rimas admittat, vnus ex peritioribus nautis, in mari se submergens, baculū quendā, cui affixę sunt istiusmodi setæ, eousq; nauis fundo affricat, donec occulta quadā vi illæ à rima absorbeantur.

Lib. de solertia animal.
Cribra setacea.

D

VSVS IN VENATIONE.

EQVOS venationi aptos κυνηγετικοὺς Græci vocant. Oppianus author est mares ad venationis vsum prętare fæminis duplicē ob causam, videlicet quòd hæ minus celeres sint ad longos per nemora cursus, & quòd equi eis adhinnientes, feris se prodant. sed vtraq; ratio friget; nam equa celeritate, cursuq; longiore equos nonnunquam vincit, quemadmodum de Scythis dictum est, & non hinnient equi, nisi equabus permisceantur, quod temerarium foret. Budæus ait in venationibus habere oportere equos Pegasidas (id est celerrimos) ad desultoriam vicissitudinem è fesso in recentem assiliendi. Ob eandem celeritatem vtebantur olim veredis, nam & hi cursu sunt pernices. Testis huius vsus est Martialis:

Qui ad venationem præstent.
Veredi celeres equi.

Stragula succincti venator sume veredi, Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Et aliàs rursus:

Parcius vtaris moneo rapiente veredo Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Sæpe ſatisfecit prædæ venator, & acri
Decidit excuſſus nec rediturus equo.
Inſidias & campus habet; nec foſſa, nec agger,
Nec ſint ſaxa licet, fallere plana ſolent.
Non deerunt qui tanta tibi ſpectacula præſtent
Inuidia fati ſed leuiore cadunt,
Si te delectant animoſa pericula, Thuſcis
Tutior eſt virtus, inſidiemur apris.
Quid te frena iuuant temeraria? ſæpius illis
Priſce datum eſt equitem rumpere quàm leporem.

VSVS IN ITINERE FACIENDO.

Equi hodœporici.

HODOEPORICOS equos vocat Pollux, quibus communiter in itinere faciendo vtimur: nos itinerarios, vt Cælio placet, dicere poſſumus. Ab his puto differunt, quos δρόμικυς vocabant, quaſi curſores, cùm tamen curſores potius nos dicamus qui ijs vehuntur, quos Latinis veredarios à veredis nuncupari ſcribit Cælius ex Procopij interprete. Veredos (inquit) ſi non aberret interpres, aliàs æris non multi, apud Procopiū Perſici belli ſecundo libro, equos vocat publicos. At Grocopius veredarios intelligere videtur eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Alij à caballis caballarios dicunt. Fuiſſe autē iſtiuſmodi equos publicos in hoc vſu, docemur ex Ammiani Marcellini his verbis. *Tranſeo quod quidam per ampla vrbis ſpatia ſubuerſoſq; ſilices ſine periculi metu properanter equos velut publicos, ſignatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes a tergo: ne Sannione quidem vt ait Comicus, domi relicto.* Tota penè Europa poſtas vocat quaſi poſitos collocatoſq; certis in locis & ſemper in procinctu excubantes: vt recentes ſubinde habeant. Lege autem cautum eſt, ne quis ijs præter armillatos curſores niſi iuſſu præfectorum aut magiſtratuum vtatur: Cælius hanc impetratam facultatem, tractatoriam vocari ſcribit. In Gallia teſte Budæo chartulam accipiunt publico chirographo ſubſcriptam. Contrà rotulatores ibi vocantur publici curſus præfecti, nobis magiſtri poſtarum, Firmico curioſi, quamuis quidam curſores legendum eſſe velint. Nihil autem mutandum eſſe conſtat ex rubrica de ijs in codice Iuſtiniani, & in vita Chryſoſtomi legimus: ἑλκόμενος ὑπὸ τῦ κυριάσυ τῆς πολεῖος ἐν μέσῃ τῇ πόλει. Inuenio & apud Varinum ταχυπώλων, exponi, ταχεῖς ἵππυς ἐχόντων. Curſores iſtos publicos intelligit Manilius, cùm canit:

Veredarij qui.

Poſtæ.

Curioſi qui.

Quamuis extremo citius reuolauerit orbe   Nuncius, extremum vel bis penetrauerit orbem.

Equi pegaſides.

Sunt qui Pegaſarios curſores dicunt, & equos item Pegaſidas à Pegaſo alato equo, quod perniciſſimo curſu breuiſſimi temporis ſpatio longuiſſimum iter ſubinde per ſtationes mutatis equis cōficiant ac quodammodo volare videantur. Commendantur ad hoc Turcorum caballi, teſticulis vt plurimùm ademptis, cantherios, vt diximus, vocāt, perniciſſimi, nec non & placidi, quales in vijs, hoc eſt itineribus probari Varro quoq; prodidit, ideoq; diſcrimen maximè inſtitutum, vt equi caſtrarentur. In Italia & Gallia multiſq; alijs regionibus decimo quoquo miliari iſtiuſmodi dromici equi ſunt diſpoſiti. Scribit verò Paulus Venetus Magni Cham regis Tartarorū emiſſarios & nuncios ſuas manſiones habere diſpoſitas per vigintiquinq; miliaria vſq; ad extremos imperij limites, ita vt in locis etiam vaſtis alioquin & deſertis huiuſmodi diuerſoria triginta aut quadraginta miliaria diſtantia reperiantur. Cōficere autem ſic diſpoſitos equites vno die ducenta aut trecenta miliaria, relictis ſubinde equis feſſis & recentibus ſubſtitutis. Budæus in pādectis tradit antiquos non equis expeditis, vt hodiè ſed vehiculis vſos fuiſſe: vnde (inquit) curſus vehicularis qui publicus dicitur li. 12. Cod. idq; planum fieri ex Plutarcho in Galba, his verbis: *Nymphidius verò non mediocri indignatione affectus eſt, cùm conſules ſeruos publicos deſtinaſſent, quibus ferenda ad Imperatorem ſenatus conſulta præberent, quibus ſcilicet ipſis ea quæ diplomata appellantur, ideo dari ſolent, vt ijs ſtatim agnitis ciuitatis magiſtratus tabellariorum curſum accelerent, in commutatione vehiculorum datis deductoribus.* Iulianus Imp. in epiſtolis: ἄξει σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἑνὶ καὶ παρίππῳ. Idem alibi, χρήσῃ δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι ςρατοπέδυ τῦ ἐμῦ, καὶ ἑνὶ παρίππῳ. Ducet te autem curſus publicus, vno vtentem vehiculo, & parippo vno. Quid ſit autem parippus, videbis in lege quarta de curſu publico & angarijs & parangarijs lib. 12. Codicis: vbi parphiphus pro parhippus legitur ab interpretibus poſt Accurſium. Ibidem paraueredus pro eodem dicitur, hoc eſt qui veredo vno ſuper numerum vtitur diplomate comprehenſum, vel ſuper numerum ſolitum, vt in ſuperioribus exemplis Iuliani principis. Hucuſque Budæus. Cæterùm publicum

Li. 2. c. 23.

Curſus vehicularis.

Parippus quid.

Paraueredus

A blicum hunc equorum cursum antiquum & è fisco fuisse disertè ostendit Vvolfgangus Lazius medicus & Romanorum regis historicus. Pertinebat ad fiscum principis (inquit) & cursus publicus. Et mox paucis de massa auri & argẽti interpositis: Cursus fiscalis à fisco quemadmodum denominatus erat, ita sub fisco eiusq; quæstore fuit, cuius cursus vestigia in Cameris Austriæ principũ videmus, in veredarijs illis quos vulgò Camerpotten, id est fisci tabelliones vocamus, qui & ipsi accelleratis itineribus in prouincias ablegantur, & mutatis ad festinationem iumentis cursum perficiunt, quemadmodum qui Postam, vt nos loquimur, equitant: qui cursus publicus olim & clauicularis appellabatur. Meminit verò cursus fiscalis Aelius Spartianus in historia Hadriani: *Statim cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere grauaretur. Ad colligendam autem gratiam nihil prætermittens, infinitam pecuniam quæ fisco debebatur, priuatis debitoribus in vrbe atq; Italia, in prouincijs verò etiam ingentes summas remisit.* Porrò meminere cursus publici subinde inclinantis imperij authores, cùm de equis dispositis & mutatis ad festinationem iumentis loquuntur. Capitolinus de Pertinace: *Deinde præfectus cohortis à M. Aurelio Imp. & præside Syriæ, quod sine deplomatibus cursum vsurpauerat, ab Antiochia ad legatum suum ire coactus est.* Ammianus Marcellinus li. 20. *Cuius post abitum bene Iulianus cogitans & prudenter, sciriq; volens quòd præsenti pepercisset, charitates eius cum re familiari intacta, publico cursus vsu permisso ad Orientem redire tutius imperauit.* Et

B iterum li. 21. *Quo rumore perculsus præfectus prætorio Taurus, vt hostem vitans externum, maturè discessit, vectusq; mutatione celeri cursus publici, transitis alpibus Iulijs, eodem ictu Florentiũ ibidem præfectum secum adduxit.* Idem li. 20. clauicularem hunc cursum appellat: *Quo textu ad Comitatũ perlato lectoq; Iulianus contemplans rationales querelas, cum familijs eos ad Orientem proficisci præcepit, clauicularis cursus facultate permissa.* Meminit huius cursus & Sidonius Apollinaris li. 1. epist. ad Heronium: *Egresso mihi Rhodanusiæ nostræ mœnibus, publicus cursus vsui fuit, vtpote sacris apicibus accito, & quidem per domicilia sodalium propinquorumq;.* Recenset & Codex præfecturarũ Scoti curiosum vnum cursus publici. Cassiodor. li. 5. Variarum in epist. Theodorici regis ad Mannilam Saionem, cursum publicum & equos cursuales magisterio officiorum subijcit, & huic in formula magisterij scribit lib. 6. *Veredorum quinetiam opportunam velocitatem quorum status semptr in cursu est, diligentiæ suæ districtione custodit, vt solicitudines nostras quas consilio iuuat, beneficio celeritatis expediat.* Sunt verò qui initia huius cursus, alij quidem à Cyro, alij à Xerxe, regibus Persarum, alij deniq; ab Augusto petant, veluti Tranquillus. Xenophon quidem li. 8. videtur Cyro ascribere;

C quem refert videlicet, vt celeriùs sentiret ea quæ maximis locorum interuallis distabant, stabula equorum tantum separata fecisse, quantum itineris die vno equus facere posset. Quibus locis non solùm equos constituerat velocissimos quosq;, verùm etiam equorum custodes, quibus & virum addiderat, qui esset aptus ad literas accipiẽdas, quæ ferebantur, easq; tradendas: quiq; reciperet equos defatigatos atq; homines, & alios recentes substitueret. Atqui Herodotus, antiquus & ipse author, in Vrania, initia huius per equorum mutationem festinantiæ, à Xerxe Persarum rege deducit, in illa memorabili fuga Persarum, cùm victi à Leonida & Themistocle in Græcia, non sine dedecore fugam domum maturassent. Trepidum quippe & omnia timentem Xerxem, equites per interualla sic disposuisse, diei itinere ab inuicem remotos, vt sicubi Græci Persas insequi cogitarẽt, primus indicare secundo, secundus tertio posset & ita in infinitũ. Quòd verò Augustus quoq; Cæsar hunc cursum instituerit, vel saltem renouauerit intermissum, aut in ordinem deniq; redegerit (quod nostra memoria Maximilianum constat Cæsarem fecisse,) testatur Sueton. in Augusto, ita scribens: *Et quò celerius ac sub manum adnunciari cognosciq; posset, quid in prouincia quaq; gereretur, iuuenes primùm modicis interuallis per militares vias, deinde vehicula disposuit. Commodius id visum est, vt qui à loco ijdem perferunt literas, interrogari quoq;, si quid res exigat, possent.* Hęc Trauquillus:

D à quo videtur T. Liuius dissentire, qui multò ante Augusti tempora, huiusmodi mutationis iumẽtorum, accelerationis gratia, atq; equorum dispositorum apertè meminit: Siquidem li. 6. dec. 3. ita scribit: *Romanis Tragillanus nuncius, diem noctemq; itinere continuato, ingentem attulit terrorem, tumultuosiùs quàm allatum erat, cursus hominum affingentium vana.* Et rursus li. 7. quartæ dec. *T. Sempronius Gracchus longè tunc acerrimus iuuenum ad id delectus, per dispositos equos propè incredibili celeritate ab Amphissa (inde enim est dimissus) die tertio Pellam peruenit.* Idem lib. 2. quintæ decadis. *Legati qui repentè aliquò mitterentur, singula iumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant.* Ex quibus luce clarius apparet, longè ante tempora Augusti Cæsaris cursum publicum Romanis fuisse vsurpatum. Qui quanto semper vsu huic populo extiterit, hi declarabunt authores, qui eius res gestas annotarunt: quos inter nominatissimus Cor. Tacit. in vita Iulij Agricolæ ita scribit: *Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nunciata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret.* Herodianus lib. 2. historiæ Augustæ, de Macrino fugiente locutus: *Famam quoq;* (ait) *suæ fortunæ præueniens: quippe ingenti studio commilitones vehicula vrgebant, quasi Macrino adhuc rerum potiente magnis de rebus mitterentur.* Sic Ammianus Marcelli-

Lib. 2. comment. reip. Rom.

Cursus fiscalis.

Cursus clauicularis.

Cursus publici initium

 nus lib.

nus li.14. ſcribit. *Pandente itaq; viam fatorum ſorte triſtiſſima, qua præſtitutum erat eum vita & im-
perio ſpoliari, itineribus interiectis per mutationem iumentorum emenſis, venit Patouionem oppidum
Noricorum, vbi reſeratæ ſunt inſidiarum latebræ omnes:* Et ſubdit: *Inde alijs ſuper alia vrgentibus li-
teris, exire & decem vehiculis publicis, vt præceptum erat, vſus, relicto palatio omni præter paucos tho-
ri miniſtros & menſæ quos aduexerat ſecum, ſqualore concretus celerare gradum compellebatur.* Idem
li.15. ſequenti: *Nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, Apodemius quoad vixerat, igneus turba-
rum incenſor, raptos eius calceos vehens, equorum permutatione veloci, vt nimietate cogendi quoſdã
extingueret, præcurſorius index Mediolanum aduenit:* Et iterum ſub finem li.21. de concilijs epiſco-
porum tractans, quæ ſub Conſtantio Cæſare multa celebrata ſunt: *Chriſtianam religionem abſo-
lutam & ſimplicem anili ſuperſtitione confundebat, in qua ſcrutanda perplexius, quàm componenda
grauius, excitauit diſsidia plurima, quæ progreſſa fuſiùs aluit concertatione verborum, vt cateruis
antiſtitum iumentis publicis vltro citroq; diſcurrentibus per Synodos quas appellant.* Huius hiſtoriæ cur-
ſuſque publici meminit & Euſebius in vita Conſtantini. *Hoc vnuſquiſque dum enititur, occupat a-
lios Imperatoris libello. Hic Hieroſolymam eundum eſſe properè dixit: ita Phœnicia profecti, opera publi-
ca ad curſum vſi ſunt.* Cæterùm non ſolùm Conſtantini ſæculo curſum publicum fuiſſe in vſu, ve-
rum etiã ſub Zenone & Anaſtaſio per Sueuiam quoq; parochos fuiſſe, colligi poteſt ex his verbis
Caſſiodori li.5. Variarum, in epiſt. Theod. regis ad Seuerianum V.S. Sueuiæ præpoſitum: *Indices
quoque prouinciæ, vel curiales atq; defenſores, tam de curſu quàm de alijs rebus illicita dicuntur poſ-
ſeſſoribus irrogare diſpendia.* Veredi qui à curſu Græcis dromanarij, latinè curſuales proprio nomi-
ne appellabantur: de quibus Caſſiodorus li.14. ſacræ hiſt. *Inuenit Theodoſius* (inquit) *quendam
virum animo habituq; corporis fortiſsimum qui tanta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus ad
terminos Romanorum & Perſarum, & rurſus totidem remearet ad Conſtantinopolim.* Porrò huic Palla-
dius erat nomen: vnde nimirum Palladij equi dicti ſunt Iureconſultis & paraueredi, parangariati.

Palladij equi qui.

Meminit veredorum idem Caſſiodorus li.2. Variarum cognitionum, in epiſtola Theodorici regis
ad Dromanarios. *Et ideo comiti ſacrarum largitionum noſtra præcepit authoritas, vt in Hoſtilienſi lo-
co conſtituti debeatis, quatenus fiſcali humanitate recreati, excurſus cum veredarijs per alueum Padi
more ſolito faciatis: vt diuiſo labore equis publicis debeat ſubueniri: quando curſus veſter non atteri-
tur, qui per vias liquidas expeditur.* Et iterum li.4. eiuſdem: *Illuſtris & magnifici viri Comitis patri-
monij ſuggeſtione comperimus, Dromanarios viginti & vnum de conſtituto numero mortis incommodo
fuiſſe ſubtractos.* Idem li. eodem in epiſt. ad Godiſcalcum Saionem: *legatorum itaq; veſtrorum ſug-
geſtione comperimus, curſuales equos frequenti vſurpatione fatigari. Et quos nos publicis neceſsitatibus
cupimus cuſtodiri, in vſum cognouimus priuatæ voluntatis aſſumi.* Et iterum li.5. *Excedentium impro-
bam præſumptionem tali te præcipimus diſtrictione reſecare, vt ſiue Gothus ſit aut Romanus qui ſine no-
ſtra aut eorum quorum intereſt euectione veredum præſumit attingere, per vnum equum centum ſtatim
ſolidos à te cogatur exoluere. Et de illis quoq; pari ſecuritati cenſemus qui ſupra euectionum numerum,
curſuales equos vſurparè præſumunt.* Caballatio, à caballis videlicet quo nomine curſus publicus a-
pud Francos nominabatur, vt appareat, non minus & hunc morem diſpoſitorum equorum in cur-
ſu publico à Romanis ad Francos perueniſſe. Iureconſulti li.12. Cod. tit. de annona militari, Ca-
ballationis verbo vtũtur pro munere publicos equos alendi ad curſum publicum, quod modò Po-
ſtæ magiſterium vocatur. Luidbrandus Ticinenſis, quem ſub Othonibus floruiſſe conſtat, cabal-
licatarum literarum meminit, nimirum alludens ad eas literas quas curſores publici in caballis per
itinera mutatis perferebant. Sed placet authoris huius verba inſerere, quæ libro hiſtoriæ eius ter-
tio extant, c.14. *Arnoldus Boiariorum & Charentanorum dux, cùm non multum ab Italia longè diſta-
ret; collectis copijs, quatenus Hugoni regnum auferret, aduenit. Qui Tridentinam ea ex parte primam
Italiæ Marchiam pertranſiens, Veronam vſq; peruenit. In qua à Milone comite atq; Rhaterio epiſcopo li-
benter ſuſcipitur. Quod rex Hugo vt audiuit, collecto exercitu, ei obuiam iuit: cumq; eodem perueniſſet,
& caballicatus, vt vulgò aiunt, circumcirca dirigeret &c.* Cæterùm parangaria Perſica voce curſus
publicus vocabatur, & paraueredi propriè dicebantur, qui vltra ordinariam curſus publici functio-
nem negotiatoribus & alijs inſeruiebant, qui abſq; diplomate hunc vſurpabant. Equidem extant
nobis Auſtrijs omnes illæ quatuor curſus accelerati rationes. Primò nãq; fiſcus habet ſuos curſo-
res & veredos, quos appellamus fiſci tabelliones: deinde & equites mutatis iumẽtis literas in aula
& ex aula Regis in Italiam & Belgas vſq; celerrimo itinere perferunt. Manet & tertium genus po-
tiſſimum in Hungaria & Auſtria inferiori, quod per vehicula velocia vſurpabatur. Sunt & paraue-
redi, de quibus locus Caſſiodori lib. 5. Variarum eſt accipiendus: *Paraueredorum ſubuectiones exi-
gere eos, qui habent veredos adſcriptos, prouincialium querela comperimus, quia nullũ planè ſinatis præ-
ſumere: quando per turpiſsimos quæſtus & poſſeſſor atteritur, & cõmeantiũ celeritas impeditur.* Præter-
ea quemadmodũ ratio curſus publici quandam ſub fiſco eiuſq; præfecto quæſtore candidato fue-
rat (quem vel Cancellario noſtri temporis, vel Cameræ ſuperintendenti cõparauimus) ita in hanc

Caballacio.

Caballicatæ literæ.

Parangaria. Paraueredus

vſque

A vsq; diem postam hi dirigunt; soletq; illius magister siue præfectus cùm Cameræ Imperialis iudicis in Germania, tùm cancellarij cameræq; superindentis dicto audire: & literas in cursu publico allatas his ipsis, quos diximus, viris & non alijs, teddit. Deniq; sunt in cursu nostro publico, veluti & olim erant, Saiones, siue curiosi, parochi, portitores, tabellarij, tractatorens, hippocomi & parippi. Curiosi qui posterius Saiones à Theodorico rege Gothorum regnante in Italia cognominati sunt, hodiē magistri postarum, quorum subinde meminit Cassiodorus in libro variarum cognitionum. Codex præfecturarum vnum generalem curiosum cursus publici enumerat, & per singulas prouincias singulos. Erant autem non multum inferiores his, quos tempore Valentiniani primi, Gratiani, Theodosij & Honorij, agentes in rebus vocabant Romani. Præerant autem cursui publico & negocia principis per cursum publicum expediebant, & res omnes ad præfectos prætorio, curiamq; principis referebant: vnde & nomenclatura illis accessit: quales hodiè Turcarum tyranno vocantur Zausij: & si volumus ad nostram transferre rēpublicam, quales pęnè sunt apud nos qui vocantur nuncij cameræ. Cassiodorus lib. 4. in epist. Theodorici regis ad Godiscalcum Saionem ita scribit: *legatorum atq; nostrorum suggestione comperimus, cursuales equos frequenti vsurpatione fatigari.* Et subdit: *Nullum præterea Saionum discursus facere patiaris, sed ad causam, ad quam* B *directus fuerit, vno tantùm itinere permittatur accedere, vel redire: quibus in superiorem mulctam cadat interdicta frequentia paripporum. Quinetiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare mittendarios volumus, non migrare censemus.* Parochi tametsi nostro sæculo, qui olim Chorepiscopi erant, nominantur, erant tamen Romanis in publico cursu mansionum præfecti, qui & equos dispositos & cibum currentibus præbebant, quales hodiè sunt, qui inferiores postæ magistri dicuntur. Meminit M. Tull. Cic. li. 13. Epi. *Ariathes Ariobarsani filius Romam venit: vult opinor regnum aliquod à Cæsare emere: nam quomodo nunc est, pedem vbi ponat in suo, non habet. Omnino eum Sestius noster parochis publicis occupauit. Quod quidem facilè patior. Verùtamen quod mihi summo beneficio meo magna cum fratribus illius necessitudo est, inuito eum per literas, vt apud me diuersetur.* Huc alludit & Horatius primo sermonum:

Saiones.
Curiosi.
Parochi.

Proxima Campano ponti qui villula, tectum Præbuit: & parochi quæ debent ligna salemq;.

Et iterum. ---- *Vertere pallor, Tum parochi faciem.* Vbi Porphyrio in commentarijs, parochos dispositos in via, ligna & salem ijs præbere solitos scribit, qui reip. causa peregrinabantur, àliàs Copiarij dicti. Atq; inde factum est, vt metaphoricè omnes qui publicos cibos ministrabant, non quidem veredarijs, sed in ciuitatibus passim, parochi sint appellati. Hinc est illud Pomponij Læti in C Constantino: *Qui comitibus & ducibus pro augmento imperij consenuerant, dabantur agri villæq; vt necessaria suppeterent, quoad viuerent, parochias vocabant.* Meminere in hoc significatu parochorum & iureconsulti in Authenticis Iustiniani, his verbis: *Coloniarum ius est* (inquiunt) *veluti si domum valentem centum solidos & præstantem pensionem solidorum decem, aliquis acceperit ab Ecclesia, vel pro ea solidos tres singulis annis se daturum pensionis nomine, vbi eam redemerit fortè minori pretio, spondeat. Iste autem appellatur parochos.* Fuerunt & parochi alia voce Græcis dicti paranymphi, qui sponsam ducebant, vt Suidas scribit. Vnde scribit Pausanias, cùm noua nupta ad ædes mariti deduceretur, in currum ascendere ipsam solitam, & in eius medio collocatam, ab vna parte maritum, ab alia parochum, qui sibi affinitate proximus esset. Cæterùm quod vox ista postea Chorepiscopis sit tributa, arbitror ex eo factum, quòd publicum cubum, hoc est, sacram Eucharistiam administrarent ijs, qui illis in cura animarum subiecti essent. Vnde legitur in Canonico iure, decem homines facere parochiam. Tabellarij serui cursus publici appellabantur, qui in veredis siue equis dispositis currebant, à tabellis duplicatis, hoc est, diplomate dicti, quo erant insigniti, cuiusq; authoritate & inspectione cursum vsurpabant. Meminit Herodianus li. 3. hist. *Quare tabellarios ali-* D *quot ex his qui literas imperatorias perferunt, fidissimos sibi homines, cum literis mandatisq; ad eum mittit.* Et iterum li. 4. *Has igitur literas, vt mos est, cum reliquis obsignatas dat ignaris qui ferrent tabellarijs. Illi consueta vsi itineris celeritate, ad Antonium perueniunt; quo ille potissimùm tempore ad aurigandum se parabat, ac iam currum conscenderat: ita ei reddunt integrum epistolarum fasciculum, in quibus erant & literæ quæ ad Macrinum pertinebāt.* Huc pertinet & locus Iulij Capitolini in Marco philosopho & alter Marcellini li. 22. qui sic habet: *Additisq; festinādo itinere noctibus, prouinciarum militiæq; rectoribus insinuare noui principis scripta, omnibusq; sentētijs occultius sciscitatis remeare velociter cum responsis, vt comperto quid in longinquis agatur, principatus roborandi matura consilia quærantur & cauta. Hæc tabellarios fama præueniens, index tristium casuū velocissimè prouincias volitabat.* Tractatores qui habebant tractatoriam licentiam adducēdi equos in cursu publico: de quibus iureconsulti duodecimo Codicis titulo de tractatorijs & statiuis. Hippocomi qui equos dispositos in mansionibus curabant, ἀπὸ τȣ̃ κομέειν, id est, nutriendo, recensentur iure consultis in l. non patimur, libr. 12. Codicis. Parippi qui præter numerum in tractatoria comprehensum, vehicula & equos agebant; quod nostro tempore, qui aliquo loco sunt, & aliquò accele-

Copiarij.
Paranymphi.
Tabellarij.
Tractatores.
Hippocomi.
Parippi.

F

rant,in vſu habent.Meminuerunt Iureconſulti eodem duodecimo Codicis in l. parhippum, licet
falſò parphippum legatur. Meminit & Suidas in dictione παριππέυσαντες. Fit mentio quoque
parhipporum hoc ſignificatu à Caſſiodoro lib.5. Variarum. *Et de illis quoq; pari ſecuritate cenſe-*
mus,qui ſupra euectionum numerum curſuales equos vſurpare præſumunt: parhippis quin etiam non vl-
tra centum libras iubemus imponi. Atq; hæc cùm de curſu publico, tùm de fiſco, ſub quo is curſus

Stratores.

& equi diſpoſiti fuerunt: Pertinent ad curſum publicũ & Stratores.hi erant, quos Princeps mit-
tebat ad ciuitates, neceſſitate aliqua, quibus in curſu publico parochi cogebantur mutare equos.
Hæc itaq; omnia Lazius,ex quibus luce clarius eſt,veteres non ſolis vehiculis vſos in publico cur-
ſu, ſed etiam equis, imo etiam ſæpius equis quàm vehiculis, quibus, vt ego conijcio, vtebantur
cum curſuri numero equos ſuperarent.

VSVS IN TRIVMPHIS.

E

QVANTA exiſtimatione & vſu Romanis triumphus fuerit, ijs manifeſtum eſt,
qui Liuij decades legerint,& Taciti Auguſtam hiſtoriam, cum alijs claſſicis Ro-
manæ Reipublicæ authoribus, quiq; tam diuerſos antiquiſſimos numos exami-
nauerint, in quibus victores de ſuis victorijs triumphantes ſe poſteritati depin-
xerunt,triumphali curru inſidentes. Quàm difficulter etiam ad triumphos ad-
mittebantur, quin tametſi res maximas pro emolumento Romani populi geſ-
ſiſſent, niſi publico Senatus decreto, & omnium calculis, vt oſtendit Liuius libro primo quartæ

Triumphorum genera.

decadis. Triumphorum autem quinque diſcrimina fuiſſe inuenio, videlicet,per currum quadri-
iugorum equorum,per vnum equum ſolum,cui triumphans inſidebat, per quadriiugos elephan-
tos (de quo ſuo loco) caſtrenſem, & imaginarium:qui nouiſſimi, eo triumphi nomine vix digni:
& qui cum elephantis fiebat,erat rariſſimus. Priores duo, triumphi nomine præcipuè intelligun-

Triumphus magnus. Ouatio.

tur;ſed qui curru fiebat quadriiugorum equorum, magnus cognominabatur, & propriè triũphus
dicebatur:alter qui vno fiebat equo,dicebatur paruus, & ouatio. Ouationem autem dicebant,
non ceu ouationem, id eſt clamorem Parthicum, ſicuti multi putauere, tametſi ouantes illam ca-
nenteſq; tranſmittant, vt Plutarchus inquit, ſed quia cùm in magno triumpho & plena victoria
bos,in ouatione immolari ouis conſueuerit: Qui ouationem merebatur, vno equo vtebatur, & à

G

plebeis vel equitibus Romanis deducebatur ad Capitolium, & de ouibus ſacrificabat, quamuis
Sabinus Maſſurius pedibus ingredi ouantem dicit, non ſequentibus eum militibus, ſed vniuer-

Triumphandi modus.

ſo Senatu. Qui autem triumphabat, equis albis vtebatur quatuor & Senatu præeunte in Capi-
tolium de tauris in eo ſacrificabat. A principio vrbis,non curru triumphali,nec equo vehi trium-
phantes,ſed pedibus incedere aſſueuiſſe:poſtea equo vectos,demum curru quadriiugo triũphaſſe

Lib.1. c 22.
Lib.3.En 2.
Romuli triũphus.

ſcribit Alexander ab Alexandro: Sabellicus tamen ex Dionyſio tradit Romulum Acrone Ceni-
nenſium rege vita & armis ſpoliato, purpura indutum, caputq; laurea præcinctum, quadriiugo
curru vrbi inuectũ, expreſſamq; tum primùm legitimi triũphi formam, miraturq; à Liuio id præ-
termiſſum: & propterea forſan (inquit) Plutarchus in Poplicola, Valerium Conſulem tradit vi-
ctis Hetruſcis Tarquinium reducere tentantibus,triumphantem inde primum Conſulum quadri-
ga vrbem inijſſe,eamq; rem auguſtam ſpeciem, & magnificam,non odioſam præbuiſſe. Contrà

Lib.11.de re militari cap.2.& 3.

Robertus Valturius Romulũ non rectè à Dionyſio dici ſcribit,curru eſſe vſum, & ex eo quòd Ro-
muli ſtatuæ ſpolia ferentes,pedeſtres fuerint, pedeſtres quoq; eius triumphos arguit; poſtmodum
verò Tarquiniũ Priſcum huiuſmodi currus & equorũ quatuor formam & magnificentiam trium-

H

pho ſtatuiſſe memorari,ab Hetruſcis tamen prius ſumptam & in vſu habitam; affirment licet (in-
quit) alij Poplicolam primum in curru tali pompa triumphaſſe, quam & ipſam vt maiorũ legibus
plurimis,& maximis ducibus conceſſam, ſic nonnullis ademptam denegatamq; non ſine maximis
rationibus inuenio,ſic Valturius. Ego autem haud falſò id à Dionyſio ſcriptum exiſtimo. Romu-

Lib.4.

lum enim quatuor albis equis triumphaſſe,etiam Propertius aſſerit,dum canit:

Hinc Taciens,Ramneſq; viri,Luceresq; coloni, *Quatuor hinc albos Romulus egit equos.*

Cur albis equis triũphatum.

Quod verò albis potius,quàm alterius coloris equis triumpharent,non ſine aliquo myſterio factũ
fuiſſe videtur. Liuius ad Solis & Iouis imitationem feciſſe Romanos non obſcurè indicat,Camil-

Lib 5.dec.1

lum ſcribens captis Veijs,ita triumphantem ingreſſum vrbem,ciues alienæ inſuetos inſolentiæ of-
fendiſſe quòd Solis ac Iouis currum æquiparaſſe moliretur. Legimus autẽ apud Herodotum,Io-

Lib 7.
Iouis currus

uis currũ,qui in exercitu Xerxis,Xerxen ipſum pręcedebat ab octo equis albis tractum. Valturius
pręcitato loco Coſsũ & Marcellũ opima ſpolia ab hoſtibus ferẽtes, quadriiugo curru inuectos eſſe
tradit Erichthonij exẽplo,qui victor quadrigam & equos quatuor primus iunxit in Gręcia.Porrò
erant ipſi equi triũphantem vehentes ſuis ornamentis cõdecorati,id eſt phalerati,atq; inſuper co-

ronati,

A ronati, coronatumq; vehebant triumphantē. De equis coronatis extat testimoniū Ouidij in Fastis: *Lib. 5.*

Illa datos fasces commendat, eburque curule,
Illa coronatis alta triumphat equis.

Idem alibi etiam inquit ad Augustum: *Lib. 2. de Trist. Eleg. 1*

Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste
Inque coronatis fulgeat altus equis. *Lib. 2. de Ponto Eleg. 1.*

Et rursus de Germanico.

Te quoque victorem Tarpaias scandere in arces
Læta coronatis Roma videbit equis.

Seruius in secundo Georgicorum currum triumphantis scribit fuisse inauratum, ipsum verò triumphantem equis albis, capite lauro coronato Capitolium ascendisse. De laurea corona meminit idem poëta Ouidius in elegia ad eundem Germanicum: *Triumphantis currus.*

Tempora Phœbæa lauro cingentur, Ioq;
Miles Io magna voce triumphe canas. *Lib. 4. de Trist. Eleg. 2*

Et Tibullus lib. 1. Eleg. 7.

B *At te victrices lauros Messalla gerentem*
Portabat niueis currus eburnus equis.

Sæpe & aurea induebantur chlamydie, vt testatur idemmet poëta in primo de arte:

Ergò erit illa dies qua tu pulcherrime rerum
Quatuor in niueis aureus ibis equis.

Huc pertinet & hoc Tibulli: *Li. 1. Eleg. 2.*

Ille licet Cilicum victas agitante cateruas
Ponat, & in capto Martia castra solo:
Totus & argento contextus, totus & auro
Insideat celeri conspiciendus equo.

Quo loco equus meo iudicio sumitur pro ipso curru triumphali. Pretiosiora quæ ab hostibus in bello parta essent, triumphantes præ se agebant, vt ex mille historijs notum est, Ouidius: *Li. 2. de Pōto Eleg. 8.*

Sic fera quàm primò pauido Germania vultu
Ante triumphantis serua feratur equos.

C Postmodum verò vt ornatior adhuc esset triumphus, arcus præterea erigebatur, per quem triumphans ingrediebatur, vt inter alios meminit Claudianus in sexto Honorij consulatu: *Arcus triumphalis. Lib. 8.*

Ast ego fremebam geminos quibus altior ires
Electi candoris equos & nominis arcum
Iam molita tui per quem radiante decorus
Ingrederere toga, pugnæ monumenta dicabam
Defensam titulo Lybiam testata perenni.

Idem Claudianus triumphum pulcherrimè describit his versibus: *Li. 6. Panēg.*

-------Talis ab Istro
Vel Scythico victor veniens Gradiuus ab axe
Deposito mitis clypeo, candentibus vrbem
Ingreditur trabeatus equis, spatiosa Quirinus
Frena regit, currumque patris Bellona cruentat
Ditibus exuuijs, tendentem ad sydera quercum
Præcedit, lictorque, metus cum fratre pauore
D *Barbara ferratis innectunt terga cathenis*
Velati galeas lauro, propiusque iugales
Formido ingentem vibrat succincta securim.

Filij triumphantium, vt legimus in oratione Ciceronis pro Murena, præsertim prætextati, in equis sedere consueuerunt. Quod si verò hostis ab vtroque consule superatus esset, ille tantùm quadriga triūphabat, in cuius prouincia res esset gesta, vt Liuij & Neronis exēplo ostendit T. Liu. his verbis: *Inter ipsos, ne cùm bellum communi animo gesissent, triumphum separaret, ita conuenit, quoniam in prouincia M. Liuij res gesta esset, & eo die quo pugnatum esset, eius fortè auspicium fuisset, exercitus Liuianus deductus Romam venisset, Neronis de prouincia deduci non potuisset, vt M. Liuium quadrigis vrbem ingredientem, milites sequerentur, C. Claudius equo sine militibus inueheretur. Ita consociatus triumphus, cùm vtrique tum magis ei, qui quantum merito anteibat, tantum honore collegæ cesserat, gloriam auxit.* Tanto itaque gloriosius ac honoratius erat quadrigis triumphare quàm solo equo ouare: vnde dicebat Ouidius, scribens ad Ruffinum: *Filij triumphantium. Lib. 8. Decad. 3.* *Lib. 3. de Pōto Eleg. 12.*

Credo, breuique fides aderit, geminabit honorem

Filius, & iunctis, vt prius, ibit equis.

Poſtremò ex hoc Propertij pentametro,

Lib. 4. Eleg. 12.

Cuius honoratis oſſa vehantur equis:

Sepultura triumphalis.

diſcimus oſſa mortuorum, qui in vita ſeſe honeſtiſſimè geſſiſſent, triumphali ſepultura ſolere efferri: vbi tamen veteres libri habent, *vehantur aquis* hoc ſenſu; ſim digna quæ ob vitæ merita per honoratas aquas in Elyſium transferar: cæterùm ſi in primo ſenſu legatur, eam intelligemus elatam triumphali ſepultura ob vitam integrè caſteque actam. Sic & idem poëta ſcribit,

Lib. 3.

------ Et à me

Nata coronatis Muſa triumphat equis.

E

VSVS IN INSIGNIBVS.

Scutum Achillis & haſta.

Act. 2.

SCVTVM Achillis inter alia inſculptum habebat ſolem cum ſuis equis: lancea verò equos ſolos. Meminit Euripides in Electra:

Ε'ν δὲ δορὶ φονίῳ τετραβάμονες ἵπποι ἔπαλλον, κέλαινὰ δ' ἄμφι νοθ' ἴσο κονις, id eſt: *Poſtremò in haſta lethifera quadriiuges equi vibrabantur, quibus niger à tergo excitabatur puluis.* Fuit verò etiam equus ex ſignis militaribus apud Romanos, vt inter alios teſtatur Plinius, vbi de aquila tractat: *Romanis eam legionibus* (inquit) *Marius in ſecundo conſulatu ſuo propriè dicauit. Erat & antea prima, cum quatuor alijs, lupis, minotauris, equis, apris, quæ ſingulos ordines anteibant. Paucis antè annis ſola in acie portari cœperat, reliqua in caſtris relinquebantur. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum, non ferè apud legiones vnquam hybernatum eſſe in caſtris, vbi aquilarum non ſit iugum.* Hæc ille. De hoc equorum ſigno (inquit Robertus Valturius) nihil præclarum, nihil exploratum ſatis habeo, niſi quòd per huius animantis fortè ſpeciem cùm bellis interſit, plurimumque valeat, Martis commoditatem deſignare voluerint, tum quia præſagit hoc animal pugnam, & gloriæ & victoriæ cupidum eſt, tum quia armatos vehit, tum quia ſit velox, nonnumquam vt Martem decet, & impetu ac furore maximo plenum. Pierius Valerianus in poſterioribus etiam ſæculis militares quoſdam ordines, qui ſub equitum magiſtro militabant, dimidios rutili coloris equos duos in alba parma ſeſe quodammodo laceſſentes, orbe viridi, cuius luteus erat vmbilicus, interpoſito, prætuliſſe ſcribit, eoſque Mauros feroces appellatos eſſe: equos item duos dimidiatos coloris lutei, in cæruleo clypeo, quem ruber circulus ambibat, auerſos proſilientes à centro, quod luteum in medio rubræ peltæ pro vmbilico appoſitum erat, ita vt ab ipſa pelta trames coloris eiuſdem ad rubrum vſque ambitum protenderetur, eius ordinis fuiſſe inſigne, qui ſagittarij ſeniores Orientales appellabantur. Militabant ij ſub magiſtro militum Præſentiali nuncupato. Fuiſſe & luteum equum in imo parmæ ferrugineæ coloratioris, cuius vmbilicus albus rubro continebatur circulo, quem alter coloris lutei circuibat: ſecundorum Theodoſianorum hunc fuiſſe clypeum, qui ſub eodem militum magiſtro ſtipendia faciebant. Hi nimirum Theodoſij principatu in militiam adlecti. Fuiſſe denique & aliam legionem, quæ rutilum equum in cærulea parma geſtabat; in medio viridis orbis conſtitutus, cui quadrupes toto inniti pectore videbatur: eam Conſtantiam nuncupatam, & ſub magiſtro peditum meruiſſe, Conſtantio quippe principe inſtitutam. Antonius Auguſtinus tradit dialogo ſecundo de numis, reges Neapolitanorum in omnibus ſuis numis auerſo latere inſculptum habere equum, cum adiunctis his literis ÆQVITAS, extareque etiamnum quem equulum (Cauallotto) dicunt. Additque ſe ex alijs intellexiſſe equum fuiſſe regum iſtorum inſigne, ſed qui vili & detrito ſtratus ephippio, id calcitrando excutere conaretur, quaſi nouum & recens expoſtulās: ephippijque typo regem indicari. Tiberianum oppidum Italiæ, vulgò Bagnacauallo equum etiam habet pro inſigni, velut in balneo ſe reficientem: (hoc enim vocabulum bagnacauallo ſignificat:) cum lemmate: *Ingredior Rhæbus, Cyllarus egredior.* Gens eſt belli armorumque ſtudioſiſſima. Saxonum principes pro inſigni armorum in militaribus ſignis pullum equinum habuere, vt inter alios ſcribit Cranzius in hiſtoria Saxonum, atrum ante baptiſmum, poſt verò candidum: inde Oſtphalos, qui vltra, ac Vveſtphalos qui citra Viſurgum ſiue Veſarum habitant dictos. Nam equinū pullū (inquit) Saxones ſua lingua dixere Valem (Falem.) Hoc autem nomen in Orientalibus (Oſtphalis) euanuit, & permanſit appellatio generalis Saxoniæ, quod terra illa nouis principibus ſæpè paruit. Nam à temporibus Henrici Leonis ducatus eſt ortus Brunſuicenſis; poſtea & ille ſciſſus in aliquot principatus. In occidua verò prouincia manſit appellatio Vveſtphalorum qui equinum pullum prætulerunt. Quæ gens iam ſe Saxonicam appellari non patitur: probro ducens, ſi quis Vveſtphalum hominem appellet Saxonicum. Hæc ille, qui ruſus mox Vedekindum (alij Vitekindum vocant) Saxonum ducem ad fidem

Lib. 10. c. 4. Equus inſigne Romanorum.

Lib. 11. de re militari.

Lib. 4. Hierogl.

Mauri feroces.

Sagittarij ſeniores Orientales.

Theodoſiani ſecundi.

Conſtantia dicta legio.

Neapolitanorum numus cum inſculpto equo

Bagnacauallenſium inſigni.

Saxonum inſigne.

Lib. 2. c. 2.

Cap. 4.

F G H

A dem Christi conuersum, cùm armorum eius insignia, quæ militaribus signis præferebat, pullum equinum haberent atrum, postquam victus à Carolo Magno de tenebris gentilium errorum peruenisset in lucem veritatis, iussu Caroli Magni in album commutauisse. Ioan. Goropius Saxones ait nigrum sibi pro insigni pullum sumpsisse, quàm longissimè ab albo remotum, vt docerent se animosissimos & bellatores fortissimos esse & difficillimè frena & iugum admittere. Videmus enim nigros (inquit) equos, si nulla alba nota insigniantur, ferè indomitos manere. Spadices & glaucos quia nigredinem albedini sic habent admixtã, vt nigredo superet, à Virgilio laudantur, illi quidem ad vsum, quia facilius domari queant: sed ad generosum animum & freni impatientem significandum, commodiorem tesseram fuisse, pullum nigrum in clypeo gestare. Hac igitur ratione nigrum equum Saxonibus insignium loco acceptum credit: eumque, postquam à Carolo domiti essent, ac iugo Christiano subiecti, in album commutasse: quo significarent, se superbiam peruicacem & effrenem licentiam, qua perpetuò recalcitrabant, nec rectorem ferebant, moderari velle: sic tamen, vt generosum animum & eius symbolum retinerent, sed mutato colore, temperatiores ac faciliores ad regendum se fore pollicerentur.

Lib. 6. Saxonicorum.
Equi nigri generositas.

B VSVS IN ELECTIONE PRINCIPIS Charinthiæ.

AENEAS Pius in capite de Charinthia libelli eius quem Chronicis Beneuenusti tanquam supplementum adiecit, de ridicula electione principis eius prouinciæ hæc scripta reliquit: Imperium Charinthiæ Australes obtinent & Archiducem appellant, cui ea regio paret. Quoties nouus princeps reipub. gubernationem init, solemnitatem nunquam alibi auditam obseruant. Non longè ab oppido S. Viti, in valle spatiosa vetustæ ciuitatis reliquiæ visuntur, cuius nomen temporis aboleuit antiquitas. Iuxta in pratis latè patentibus, marmoreus lapis erectus est. Hunc rusticus ascendit, cui per successionem stirpis id officium hæreditatis iure debetur: à dextra bos macer nigri coloris astat, à sinistra pari macie deformis equa. Frequens circa eum populus & C omnis rustica turma. Tum princeps ex aduersa pratorum parte procedit, purpurati eius proceres ambiunt. Vexillum ante ipsum & insignia principatus comes Goritiæ, qui palatij curam gerit, inter duodecim minora vexilla præcurrit: reliqui magistratus sequuntur. Nemo in eo comitatu non dignus honore videtur, nisi princeps, per se ipse rustici speciem gerens. Agrestis ei vestis, agrestis pileus, calceusque & baculus in manu gestatus pastorem ostendit. Quem postquam rusticus ex lapide venientem conspicatus est, sermone Slauico (sunt enim ipsi Charinthiani Slaui,) Quis hic est, inclamat, cuius tam superbum incessum video? Respondent circunstantes, Principem terræ aduenire. Tum ille, iustusne iudex est? salutem patriæ quærens, liberæ conditionis, dignus honore? Estne Christianæ cultor fidei & defensor? Respondent omnes, est & erit. Rursus ille, quo me iure ab hac sede dimouebit? At Goritiæ comes; Sexaginta denarijs abste (inquit) locus emitur: Iumenta hæc tua erunt, bouem & equam ostendens: vestimenta quoque principis, quæ paulò antè exuit, accipies: eritque domus tua libera & absque tributo. Quibus dictis, rusticus leui alapa principi data, bonum iudicem esse iubet; & surgens, iumentaque secum abducens, loco cedit: princeps verò conscenso lapide, nudum gladium manu vibrans, ad omnem se partem conuertit, æquum iudicium populo promittens. Ferunt & aquam frigidam ru-D stico allatam pileo, bibere, tanquam vini vsum damnet. Deinde ad Ecclesiam Soliensem pergit, quæ in propinquo tumulo sita est, vbi peractis sacrificijs, princeps rustica indumenta deponit, paludamentumque induit; conuiuatusque splendidè cum proceribus, in prata reuertitur, ibique pro tribunali sedens, ius petentibus dicit, & feuda confert. Hactenus ille.

Vt Carinthiæ princeps eligatur.

PICTVRAE.

PICTVRÆ. STATVÆ.

Lib. 6. c. 9. Apellis equus.

APELLES (inquit Sabellicus) æmulantium ambitione ſæpè vulgi iudicio ſuperatus eſt: prouocauit inde ad naturæ tribunal, eſtque ab ea victor iudicatus in equi figuratione. Huius rei mentionem habemus apud Plinium his verbis: *Eſt & equus eius (Apellis) ſiue fuit, pictus in certamine quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus: namque ambitu æmulos præualere ſentiens ſingulorum picturas inductis equis oſtendit. Apellis tantum equo adhinniuere: idq́ poſtea ſemper illius experimentum artis oſtentatur.* Cælius quoque ex libro ſecundo Variarum Aeliani non procul ab initio, ſcribit, cùm apud Epheſum Macedo Alexander ſuam ipſius intuitus imaginem, pro virili ab eodem Apelle factam, non ſatis pro picturæ dignitate laudaret; fortè verò interim equus induceretur, qui ad pictum equum mirè adhinniret, tanquam verum planè ac ſpirantem, reſpondiſſe Apellem: O rex, equus quàm tu expreſſior multò eſt, ac veritati proximior: ſed Græcè legitur, ὁ μὲν ἵππος ἐοικέ σϋ γραφικώτερος κατὰ πολὺ: cæterùm ſi γραφικώτερος exponatur, meliore in diſcernendis picturis iudicio præditus, argutior fuerit reſponſio, & vocabuli γράφος vim exactiùs exprimet. Pinxit eodem Plinio teſte Clytum equo ad bellum feſtinantem & galeam poſcenti armigerum porrigentem. Fecit & Neoptolemum ex equo aduerſus Perſas, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Nos quoque ſuprà ex Aeliano notauimus Apelli Epheſio reprehenſionem attuliſſe, quòd in palpebra inferiori equi pilos appinxiſſet: alios autem, non hoc Apelli accidiſſe, ſed Niconi dicere, cùm tamen ſcientiſſimè cæteras partes pinxiſſet. Meminit huius picturæ etiam Tzetzes, qui item Niconen, vel ſecundum aliquos Polygnoſtum pictorem in Pœcile porticu equum cum pinxiſſet, pilos tradit addidiſſe inferioribus palpebris per ignorantiam, cùm cætera egregiè pinxiſſet. Inter nobiles Euphranoris Iſthmij tabulas, Epheſi fuit teſte Plinio, Vlyſſes ſimulata veſania, bouem cum equo iungens. & Athenion Maronites Glaucionis Corynthij diſcipulus pinxit in vna tabula, quaque maximè inclaruit, agaſonem cum equo. Protogenis Rhodij tabularum palmam habet Ialyſus. Eſt in ea canis mirè factus, vt quem pariter caſus & ars pinxerit. Non iudicabat ſe exprimere in eo ſpumam anhelantis poſſe, &c. abſterſerat ſæpiùs mutaueratque penicillum, nullo modo ſibi approbans. Poſtremò iratus arti quòd intelligeretur, ſpongiam impegit inuiſo loco tabulæ, & illa repoſuit ablatos colores, qualiter cura aptauerat, fecitque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo ſimilis & Nealcem ſucceſſus in ſpuma equi ſimiliter, ſpongia impacta ſecutus dicitur, cùm pingeret poppyzonta retinentem equum. Pauſon verò pictor, vt ſcribit Plutarchus in Pythiæ oraculis, iuſſus depingere equum qui ſeſe volutaret, pinxit currentem: & locatore iniquè id ferente, ridens tabulam inuertit, vt inferis ſurſum elatis partibus, iam non currens, ſed volutans ſeſe videretur. Hoc ait Bio (inquit) quibuſdam orationibus accidere, quando inuertuntur. Pauſanias qui in Olympicis certaminibus vicere equis, quorum etiam imagines aut ſtatuæ poſitæ fuere, recenſet toto ferè Eliacorum libro; nos eos recenſebimus quorum ſtatuæ ferè fuere equeſtres. Proximè ad Timoſthenis ſtatuam, in Alti Timon poſitus eſt & cum eo Aeſypus filius tener adhuc, equo inſidens, qua ſcilicet ætate equo iniuge vicit. Timon quidem de curuli certamine victor iudicatus eſt. Eius & filij effigiem fecit Dædalus Sicyonius, Poſt Iccum & Pancratem Eleum, qui in lucta pueros vicit, Cleoſthenis viri Epidaurij erat currus, Ageladæ opus. Vicit Olympiade ſexageſima ſexta. Neque verò ſuam vnius ſed equorum etiam & aurigæ ſimulacra poſuit. Inſcripta ſunt etiam equorum nomina, Phœnix & Corax, & qui eodem ſunt iuncti iugo, ad dexteram Cracias, ad læuam Samus. Elegi ad currum adſcripti ſunt.

Li. 13. c. 39 · *Chilia. 12. c. 423.* · *Li. 35. c. 11. Vlyſſis ſtultitiam ſimulantis icon. Canis mira pictura, & equi.* · *Bionis dictũ.* · *Statuæ equeſtres eorum qui in Olympicis vicerũt Cleoſthenes.*

Κλεοσθένης μ' ἀνέθηκεν ὁ Πόντιος ἐξ ἐπιδάμνου,
Νικήσας ἵπποις κάλον ἀγῶνα Διός, id eſt,

Cleoſthenes poſuit me Pontius ex Epidamno,
Victor equis, palma clarus Olympiaca.

Et omnium quidem Græcorum qui equorum alendi ſtudio clari fuere, primus hic Cleoſthenes ſtatuam Olympiæ poſuit. Teageni ſtatua in Alti poſita: proximè eſt æreus currus, in quem vir aſcendit: vtrimque veredi ſinguli, pueris inſidentibus. Sunt autem monumenta de Olympicis victorijs Hieronis Dinomenis filij qui fratri Geloni in Syracuſanorum tyrannide ſucceſſit. At dona iſta non ſunt ab Hierone miſſa, ſed votum Deo perſoluit Dinomenes Hieronis filius currus, Onatæ Aeginetæ: Calamidis, qui vtrinque ſtant equi & inſidentes illis pueri, opera ſunt. Huius, ni fallor, currus Plinius meminit his verbis: *Praxitelis ſimulacrum habet & benignitas. Calamidis enim quadrigæ aurigam ſuum impoſuit, ne melior in equorum effigie, defeciſſe in homine crederetur.*

Calãdis equi Lib. 34. c. 8.

Ipſe

A *Ipse Calamis & alias quadrigas & bigas fecit, equis semper sine æmulo expreßis.* Plinij verborum (inquit Hermolaus) sensus talis est: Praxitelis haberi simulachrum benignitatis cognomine, quoniam benigni eius ingenij testis esset, vtpote qui alieno id est Calamidis quadrigæ, aurigam de suo imponere dedignatus non esset. Hic Calais, non Calamis dicitur Ouidio:

Vendicat vt Calais laudem quos fecit equorum.

Nisi fortè Calamis legendum est in eo versu. Hæc Hermolaus. Hieronis statuas, equestrem vnam, alteram verò pedestrem, Olympiæ dedicarunt Hieronis ipsius filij: opera fuere Miconis Syracusani Nicocratis filij. Post Hieronis, Arei, Acrotati filij, Lacedæmoniorum regis, & Arati Cliniæ filij erectæ sunt statuæ, & Areum quidem in equum ascendentis habitu dedicarunt Elei, Aratum Corynthij. Timoni Ægypti filio, homini Eleo, à quo ad Olympicum ludum equi missi sunt, positus est æneus currus: in eum Victoriæ (quantum conijcio) tobur ascendit. Phidolæ Corynthij equa prætereunda non est cui Auræ nomen fuisse memorant Corynthij. Hæc ab ipsis statim carceribus sessore suo collapso, & cursum pristinum æquè ac si rectorem haberet, retinuit: & circa metam se conuertit: audito verò tubæ sonitu ad cursum concitata est vehementiùs: cumque ad ludorum præfectos anteuertisset, iam victoriæ se quasi compotem intelligens constitit. Elei Phidola victore renunciato, ei vt & equæ simulacrum dedicaret, concesserunt. Contigit & Lyco Phidolæ filio & eius filijs de veredis victoria. Insistit pilæ victor equus cum inscriptione:

Hieornis statua.

Phidolæ equa.

B

Ωκυδρόμας Λύκος Ἴσθμι᾽ ἅπαξ, δύο δ᾽ ἐνθάδε νίκαις
Φειδώλα παίδον ἐστεφάνωσε δόμοις, id est,

Acer equis Lycus hic semel Isthmia vicit: & idem
Phidolæ Eleo cinxit honore domum.

Prope Hylli statuam, equum ex ære non vtique magnum posuit Crocon Eretriensis, acceptà de equo desultorio corona. Equo proximus est Telestas Messenius. Anochus Adamatæ filius Tarentinus qui de stadio & repetito curriculo victor extitit, Agladæ Argiui opus fuit. Puerum equo insidentem assistente viro, testatur inscriptio Xenonbrotum esse ex Coo Meropis terræ, equestris victoriæ præconio nobilem. Eam statuam finxit Philotimus Aegineta. Spectatur & Atheniensis viri Glauconis Eteoclis filij currus, renunciatus victor est de curuli certamine integra ætate equorum. Spectatur & Cratisthenis Cyrenæi currus æreus, in quem ascendit Victoria, tum ipse etiam Cratisthenes, ex quo facilè conijcias, equis illum vicisse. Phormis quidam (vt idem Pausanias scribit in primo Eliacorum libro) ex Mænalo Arcadiæ in Siciliam migrauit ad Gelonem Diomenis filium, apud quem & Hieronem postea eius fratrem, cùm multa præclara in bellis gessisset, tantas sibi opes parauit, vt & Apollini Delphis donaria quædam consecrarit, & Olympiæ duos equos æneos, vtrumque cum suo auriga: priorem equum cum viro Dionysius Argiuus perfecit: alterum Simon Aegineta. Prior equus is est, cui (vt Elienses ferunt) insertum est Hippomanes: & sanè videtur magi alicuius arte in Phormidis honorem factum fuisse, quod circa equum contigit. Nam cùm & magnitudine & forma inferior sit multis alijs equis qui intra sacrum illic locum spectantur, & cauda insuper mutilata deformis, mirificè tamen ab equis maribus appetitur, qui nõ verno solùm sed quouis alio tempore, amore eius accensi, vel vinculis ruptis, vel aliter ad eum accurrunt. Habemus & apud eundem Pausaniam in ima arca, in qua Cypselus est qui Corynthi postmodum tyrannidem est adeptus, Oenomaum fuisse expressum qui Pelopem cum Hippodamia fugientem vrget. Bigis vtrumque inuehi sed pinnatos esse Pelopis equos. Postremò meminit & arcæ cui imago centauri pedibus posterioribus equinis, prioribus humanis esset insculpta, præterea bigæ equorum & in illis insistentes fæminæ. Equis autem aureas esse alas & earum fæminarum vni virum quendam arma tradere. Hæc ad Patrocli cædem pertinere non obscuram esse coniecturam: & eas quæ bigis vehuntur, Nereidas esse: Thetin ex eis à Vulcano arma accipere: nam & virum illum non satis firmis apparere pedibus, & famulum eum forcipem tenentem sequi: quin & Centaurum illum Chironem esse dictitare, qui iam vitæ muneribus perfunctus ac in deorum numerum receptus præstò Achilli est, eius luctum leuaturus. In Iouis Olympij templo, ænei equi quos Cynisca dicauit, Olympicæ victoriæ monumentum, veris quidem equis magnitudine inferiores, locati erant in primo templi aditu ingredientibus ad dexteram. Herodes Atheniensis ætate Pausaniæ in templo Neptuni Corinthij dedicauit equos quatuor inauratos, præter vngulas tamen quæ erant ex ebore. Hactenus ferè ex Pausania. Iam verò & apud Xenophontem legimus, fuisse extasseque olim Simonis de re equestri scriptà, & ab eodem æneum equum Athenis in Eleusinio positum esse, & in basi cælata opera & facta ipsius: quapropter apud Aelianum in nono Variarum vbi in vulgatis codicibus legitur: Cimonis equi ænei Athenis positi sunt, veris ipsius equis quàm simillimi, lego pro Cimonis, Simonis. Meminit eorundem Hierocles in hippiatricis cap. 1. his verbis: *Audiuisti de prisco illo Simone qui equitationis suæ modos & figuras in Eleusinio apud Athenienses sculpi curauit.* Tzetzes tradit, Gygem dum pasceret armentum, in-

Croconis equus.

C

Hieronis equi.

Pelopis equi

Centauri imago.

D

Cynisce equi

Simonis equus.

Equus à Gyge inuentus.

Bucephalus. tum, inueniſſe alicubi æreum equum conflatilem, in quo intus mortuus quidam reclinatus verſatilem circa digitum annulum geſtabat. Statuas Alexandri Macedonis Bucephali opus Phidiæ & Praxitelis è Græcia Romæ in Quirinali monte collocatas, cùm & temporis & belli iniurijs penè interijſſent, Sixtus Quintus reſtaurauit. Sub equo Phidiæ, nunc ibi hæc legitur inſcriptio:

PHIDIAS NOBILIS SCVLPTOR AD
ARTIFICII PRAESTANTIAM
DECLARANDAM, ALEXANDRI
BVCEPHALVM DOMANTIS EFFIGIEM
E MARMORE EXPRESSIT.

In eodem verò baſi ad latus legitur ſubſequens inſcriptio, qua & tempus, & author reſtaurationis indicatur.

SIXTVS V. PONT. MAX.
SIGNA ALEXANDRI MAGNI, CELEBRISQVE
EIVS BVCEPHALI, EX ANTIQVITATIS
TESTIMONIO, PHIDIAE ET PRAXITELIS
AEMVLATIONE, HOC MARMORE AD VIVAM
EFFIGIEM EXPRESSA, A FL. CONSTAN-
TINO MAXIMO E GRAECIA ADVECTA
SVISQVE IN THERMIS IN HOC QVIRINALI
MONTE COLLOCATA, TEMPORIS
VI DEFORMATA, LACERAQVE
AD EIVSDEM IMPERATORIS MEMORIAM
VRBISQVE DECOREM, IN
PRISTINAM FORMAM RESTITVTA, HIC
REPONI IVSSIT
AN. M. D. LXXXIX. PONT. IIII.

Sub Praxitelis equo ſcriptum eſt:

PRAXITELES SCVLPTOR AD PHIDIAE
AEMVLATIONEM SVI MONVMENTA
INGENII POSTERIS RELINQVERE
CVPIENS, EIVSDEM ALEXANDRI,
BVCEPHALIQ. SIGNA FELICI
CONTENTIONE PERFECIT.

Erat primò vterque equus ante ædes, quæ fuere olim Cardinalis Vercelli, cum hiſce inſcriptionibus.

OPVS PHIDIAE. OPVS PRAXITELIS.

Equi ſunt marmorei, cum viris ſeminudis lora tenentibus, miro artificio inſignes. Sipontinus à Tyridate Armeniorum rege Romam delatos clarum eſſe ait, alij verò Conſtantino id tribuunt. Nunc monti inde nomen inditum: Caballinum namque vulgus Romanum dicit. Habemus autem & Philippi Macedonis epigramma in equi, bucephali fortè effigiem ex ære, libro quarto, ſectione ſeptima, quod tale eſt:

Ιδ' ὡς ὁ πῶλος χαλκοδαιδάλῳ τέχνῃ
Κορωνιῶν ἕστηκε. δριμὺ γὰρ βλέπων
Υψαυχενίζ..., καὶ δινευμωμένας
Κορυφῆς ἔθείρας ἐρίωκεν ἐς δρόμον
Δοκέω, χαλινὸς εἴ τις ἡνιοστρόφος
Εναρμόσσοι γένυσι, κἀπίκεν τρίσοι,
Οσὸς πόνος Λύσιππε, καὶ παρ' ἐλπίδας
Τάχ' ἐκδραμεῖται. τῇ τέχνῃ γὰρ ἐμπνεει.

Porticus Metelli. Velleius Paterculus Metellum Macedonicum ſcribit feciſſe porticus duabus circundatas ædibus ſine inſcriptione poſitis, quæ ſuo tempore Octauiæ porticibus ambiebantur, equeſtriumque ſtatuarum turmam, quæ frontem ædium ſpectabant, maximum tunc etiam eius loci ornamentum, ex Mace-

A ex Macedonia detulisse: eius autem turmæ hanc causam referri: Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo talium authore operum, vt eorum equitum qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & sui ipsius quoque ijs interponeret. Scholia in Aues Aristophanis referunt Athænis in Acropoli stetisse equum Durium cum inscriptione, *Charedemus Euangeli filius Cœle natus dicauit*: erat autem is æneus factus ad similitudinem Iliaci. Aristodemus teste Plinio bigas cum auriga fecit, & Pisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit: Menogenes statuarius quadrigis spectatus est: Prælium equestre ad Trophonij oraculum Eutychrates Lysippi filius optime expressit: item quadrigas Medeæ complures, equum cum fiscinis. *Equestres vtique statuæ* (inquit idem Plinius) *Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantùm dicabant; in sacris victores. Postea verò qui & bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à diuo Augusto seiuges, sicut & Elephanti. Non vetus & bigarum celebratio in his qui pratura functi curru vecti essent per circum.* Aliàs quoque equestrium statuarum originem perquam veterem esse ait, cùm fœminis etiam honore communicato. *Clæliæ. n. statua est equestris*, inquit, *ceu parum esset toga eam cingi; cum nec Lucretiæ, nec Bruto, qui expulerant*

Equus Durieus.

Lib. 34. Equestres statuæ Romanæ.

Clælia statua.

B *reges, propter quos Clælia inter obsides fuerat, decernerentur.* Hanc primam & Horatij Coclitis publicè dicatam credit: antè enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium & reges ipsos posuisse, verisimile esse: nisi Clæliæ Piso traderet ab his positam, qui vna obsides fuerant, redditis à Porsenna in honorem eius. E diuerso Annium Fœcialem, equestrem, quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consulis filiæ, eamque solam refugisse, Tiberimque tranauisse, cæteris obsidibus, quæ Porsennæ mittebantur, interemptis Tarquinij insidijs, tradidisse. Hermolaus scribit, statuas mulierum equestres hippiades appellatas fuisse, cuiusmodi (inquit) fuisse videntur Amazonum, quas mortalium primas equum scandere ausas Lysiæ oratori creditur. Grapaldus esse ait qui hippades huiusmodi statuas per imperitiam pro hippiades nominant. Meminit & hippiadum Plinius his verbis: *Pollio Asinius vt fuit acris vehementiæ sic quoque spectari monumenta sua voluit: in ijs sunt hippiades Stephani.* Quo loco Iacobus Dalechampius hoc adiecit scholium: Rhodiginus legit, hippiades: quidam Hesperides: alij Hippe: Chironis ea filia fuit: Aqueus Appiades, illasque interpretatur, Venerem, Palladem, Vestam, Concordiam, Pacem, quarum simulacra ornandis Appiæ aquæ ductibus & fornicibus posita fuerunt. Ouidius:

Hippiades statuæ quæ.

Li. 1. de Arte.

C *Has Venus è templis multo radiantibus auro*
Læta videt lites, Appiadesque deæ.

Probabile tamen non est, Græcum sculptorem & in Italiam fortassis nunquam transgressum, illas fecisse: nisi fortè statuas illas Appiadum dearum, Eutochi opera Romam aduectas ad Appiæ aquæ ornamenta existimet. Hactenus Dalechampius. C. Iulius Cæsar equi sui quem habebat pedibus propè humanis, instar (id est signum) pro æde Veneris genitricis dedicauit, vt tradit Suetonius. Fuit & Traiani equus celeberrimus, de quo Ammianus Marcellinus hunc in modum scribit: *Constantinus cum vrbem lustrans ad Traiani forum venisset, singularem sub omni cælo structuram, harebat attonitus per giganteos contextus circumferens mentem. Omni itaque spe huiusmodi quicquam conandi* (ædificandi) *depulsa, Traiani equum solum locatum in atrij medio, qui ipsum principem vehit, imitari se velle dicebat & posse. Cui propè astens regalis Hormisda è Perside, respondit gestu gentili: Antè* (inquit) *Imperator stabulum tale condi iubeto, si vales: equus quem fabricare disponis, ita latè succedat, vt iste quem videmus.* Aemilius Censorinus (referente Plutarcho in Parallelis minoribus) Aegestæ vrbis Siciliæ tyrannus, multis muneribus eos prosequebatur, qui inauditum aliquod tormenti genus excogitassent. Spe igitur lucri commotus

Cæsaris equus.
Traiani.
Lib. 16.

D quidam Aruntius Paterculus, equum ex ære fabricatum ei dono dedit: ille autem muneris authorem primum ibidem conclusit & emori fecit. Idem tauri similis inuentori Perillo Phalaris Agrigentinus tyrannus fecit. Conradus Imper. occupata Neapoli, anno salutis millesimo ducentesimo quinquagesimo tertio, mœnia deijci, propugnacula solo adæquari voluit. In cathedrali templo æneus equus absque freno antiquitatis monumentum spectabatur, ei frenum addi & hos versus inscribi iussit:

Equus tormenti genus.

Hactenus effrenis, domini nunc paret habenis
Rex domat hunc æquus Parthenopensis equum.

In Circo Constantinopolitano Iulianus præfectus prætorio Orientis Iustiniani posuit statuam equestrem, & aliam eidem posuit vrbis Constantinop. præfectus, vt legitur in quarto Græcorum epigrãmatum. In eiusdem circi fornicum vertice quatuor fuisse æreos equos auro inductos legimus apud Nicetam. Isinenius ex Chio asportatos fuisse ait. Equi illi ænei quatuor, qui cõspiciũtur Venetijs supra ostiũ D. Marci dicũtur fuisse in aurea domo Neronis. Ipsi verò Veneti Bartholom.

Circenses statuæ.

Bartholomæi statua.
Equuli argentei.
Lib.9.Epig.

Coglionio Bergomati equestrem posuere statuam ante ædes DD. Ioānis & Pauli. Argenteorum equulorū meminit Cicero oratione in Verrem sexta. *Equulos* (inquit) *argenteos, qui Q. Maximi fuerunt, aufert*. De aureo Volueris equi simulacro in operis exordio aliquid dictum est. Equum pro equestri statua dixit Martialis.

Tam graue percusis incudibus æra resultant,
Causidicum medio cum faber aptat equo.

De fictilibus quadrigis ex Plutarcho inter auguria diximus: Eas fastigio Iouis templi impositas his verbis Festus Pompeius testatur. *Ratumena* (inquit) *porta à nomine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Hetrusci generis iuuenis à Veÿs, consternatis equis excussus, Romæ periÿt; qui feruntur non antè constitisse, quàm peruenirent in Capitolium, conspectumq́; fictilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciēdas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti: quæ in bello sunt recuperatæ, quia in fornace adeò creuerant, vt eximi nequirent: idq́; prodigium portendere videbatur, in qua ciuitate ea fuissent, eam futuram potentissimam.*

NVMISMATA.

Syracusæ symbolum.

VIX putem quid aliud frequentius equo in nummis antiquorum expressum cōspici. Eos primò recensebo quos Hubertus Goltzius cùm ex Sicilia, tum ex magna Græcia summa diligentia, laudeque collegit. Syracusanorum aliquot nummos exprimit, qui ab vna parte caput ostēdunt Arethusæ nymphæ, postea in fontem sui nominis conuersæ, vrbis videlicet Syracusanæ Symbolum: ab altera quadrigā, vel bigā, Olympici vel alterius sacri certaminis victoriæ typum: id quod ipsius etiam Victoriæ imago coronam victori porrigentis indicat. Aerea sunt istiusmodi numismata: Primum eorum à dextra parte Arethusæ caput habet, corona decoratum spicea (quare Cereris etiam esse creditur,) & quatuor circundatum piscibus, quos Delphinos esse Goltzius iudicat, non ineptè; maritimam enim vrbem esse indicant, & piscibus abundantem, sicut spicea corona soli vbertatem: à sinistra vir est quadrigæ insistens, equos ad cursum impellens, sinistra nempe habenas tenens, dextra flagellum quatiens: supra equos volitat, vel in aëre suspensa hæret Victoria coronam herbaceam (lauream fortè) vtraque manu porrigens, aut capiti victoris imponere satagens: Sub equis scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Sub his verò literis thorax militaris, & è dextro eius latere quadrangulum quid, cuius interpretationem non inuenio, nisi fortè idem indicet quod pētagonum in numo quodam Poseidoniæ, de quo suo mox loco: à sinistro latere icon conspicitur auis, anseris fortè aut potius cygni, quæ in secundo numo felicius expressa est, qui cum præcedenti idem esset: nisi Arethusæ caput nullis exornatum esset spicis, præterea supra id caput eædem literæ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ, quæ in præcedenti sub equis erant scriptæ, hic legerentur: Piscis item qui sub collo est, inscriptum habet ΚΙΜΩΝ. Tertius numus caput Arethusæ ostendit velata fronte; retrò verò capillis inuolutum est quid rotundum pilæ specie, vnio fortassis maximus. Sub ipsis equis spica est triticea admodum feliciter expressa. Supra capitis verticem scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Ita & in quarto, sed in hoc caput galea indutum est aperta, nam in medio manifesti sunt capilli. In anteriori galeæ parte picta est stella sex radiorum. Sub capite scriptum est, ΕΥΜΕΡΟΣ. Ab altera numi parte sub ipsis equis, icon conspicitur vel Tritonis vel Neptuni, infernis partibus ab vmbilico in piscem desinentis, sinistra manu per humerum sinistrum tridentem ferentis: dextra verò hasce indicantis literas ΕΥΘ. Quarum quod equidem sciam nemo hactenus explicationem attulit: cæterùm quid si interpretemur ΕΥΘΥΣ id est rectus, vt recta via equos quibus Neptunus præest, currere & aperta insinuet. Equos in hoc numo ad cursum impellit vir alatus, qui haud dubio ipsius victoriæ typus est; cùm tamen hæc etiam volitans virum ipsum coronare satagat. In quinto numo capilli Arethusæ magis quàm in cæteris sunt dispersi: & in hoc biga est, non quadriga vt in cæteris: Retrò virum equos impellentem scriptum est ΣΥΡΑΚΟ, sub ipsis verò equis ΣΥΩΝ. Sextus ac postremus primę tabulę numus caput ostendit, in quo collecti & reuincti sunt capilli. Caput cingit ambitq́; inscriptio ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Sub quadriga quę est ab altera numi parte, Neptuni vel Tritonis picta est icon, partibus inferioribus ab vmbilico non in vnum, vt in quarto numo, sed in duos pisces desinentis: dextra per dextrum latus humeri tridentem fert, sinistra per sinistrum humerum lanceam vel simile quid, cui affixus piscis est. Ante Neptunū depictus est astacus vel gāmarus, leguntürq́; hæ literæ, ΕΥΘ. In nono secundæ tabulæ numo ab vno latere eiusdem, in fallor, Arethusæ caput est, collectis capillis & ab vtraq; capitis parte delphinus, & infra scriptū est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Ab altero latere biga est, cū Victoria sertū victori porrigēte & infra bigā duo alij delphini. Decimus ac postremus huius tabulę numus caput demon-

A demonstrat Arethusæ vel potius Cereris spicis decoratum, cum eisdem literis ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. ab alia parte victoria bigæ insistens equos agitat: supra quos fulmen pictum est, infra tritici spica, mox etiam legitur ΕΠΗΚΕΤΑ. Tertiæ tabulæ numo quarto caput est Iouis Eleutherij siue Liberatoris, vt titulus ipse indicat, qui caput ambit, ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ. ab alio latere equus anterioribus pedibus erectis, retrò quem scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. In quinto eiusdem tabulæ caput est bifrons. Goltzius conijcit Alphei & Arethusæ fontium esse. Ante vnam frontem scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. ante alteram duo delphini picti sunt: ab altera numi parte currentis equi icon est, supraque ipsum conspicua est spica, & infra sub eius ventre hæc litera N. Sextus in hoc ordine numus eandem quidem habet capitis iconem, eandemque inscriptionem, sed vnicum tantummodò piscem: & in hoc equus anterioribus pedibus erigitur, habetque similiter suprà spicam, sed litera caret. In secundo quartæ tabulæ numo Victoria flagello equos biiuges ad cursum incitat, sub quorum anterioribus pedibus scriptum est ΜΙΔ. sub posterioribus atque ipsa biga ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Quartus dimidium insculptum habet Pegasum, & ab alio latere Arethusæ caput compactis capillis, quatuor circundatum delphinis cum eadem inscriptione ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Septimus verò & octauus pegasum integrum, & galeatæ Pal-
B ladis caput, sed in septimo Palladis galea cristata est, in octauo crista caret, sed supra caput appictus est delphin, retrò verò gallus gallinaceus, & anteriori in parte est inscriptio ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. quæ in septimo est supra pegasum & infra eum tria femora siue crura, quæ sunt Siciliæ typus; tria nimirum indicantia promontoria, Lilybæum, Pachynum & Pelorum, vnde Sicilia Trinacria dicta est. Nonus huius ordinis, necnon & decimus Palladis & Pegasi quoque imagines habent expressas, sed Pegasus posteriori parte desinit velut in asperum aut aculeatum serpentem, & in nono galeam Palladis oleaginea ambit corolla, qua decimus numus caret, sed in hoc antè & retrò pictus est delphin, & suprà scriptum ΣΥΡΑ. & sub huius numi pegaso tria illa etiam picta sunt genua: quæ in nono non sunt. In Leontinorum quodam æreo numo, qui septimus est ordine in quinta tabula, in quo ab vna parte rictus Leonis est & circum eum quatuor frumenti grana fertilitatis argumento, & inter hæc sparsæ leguntur hæ literæ, ΛΕΟΝΤΙ. ab altera parte eques equo insidens sine ephippio, & sine stapedibus: sub quo scriptum est, ΩΔΥΠ. forsan Ωδύπυς. Catanenses duos quoque habuere numos, in quibus ab vna parte Apollinis laureati caput est, ab altera quadriga cum volante Victoria, certantisque cursu ceu iam victo-
C ris coronam capiti impositura, In hoc tamen inuicem differunt, quòd in vno erecta conspiciatur columna, vel meta fortassis, qua alter caret. In vtroque sub ipsis equis scriptum est ΚΑΤΑΝΙΩΝ. & sub his literis piscis conspicitur, qui in priori delphin est, in altero longè diuersus & quantum ex pictura iudicare licet, fluuiatilis. Termitani duos quoque numos excudere similes planè cum primo & tertio Syracusanorum, nam ab vna parte Arethusæ caput habent & quatuor delphines id ambientes, & ab altera parte quadrigam cum Victoria sertum victori porrigente: Vtrique inscriprum est ΘΕΡΜΙΤΑΝ. in priori supra caput Arethusę: in secundo sub ipsis equis. Selinontinorum tres sunt numi, quibus biga insculpta est, cui Diana & Apollo insistunt, sed alter eorum arcum tendit ceu iaculaturus, alter flagello equos ad cursum impellit: ab altera parte Hercules Aesculapio sacrificans, dextra patellam, sinistra ramulum, (oleagineum aut myrteum esse iudicat Galtzius, mihi potius lauri videtur,) tenens. A dextro Herculis latere ara est Aesculapij cum gallo gallinaceo, quæ in primo & tertio ignem ostendit accensum, quod in secundo non fit. A sinistro taurus sacrificandus aræ alteri insistit, quæ in primo & tertio rudis est, sed in tertio ramulis eiusdem arbusti exornata: in secundo quatuor innititur columnis: ab eodem latere selini id est apij expressum est folium, quod vrbi, fluuioque eam præterfluenti dedit nomen.
D In tertio verò numo ab eodem latere est tetragonum, salutis fortassis signum, pro eo enim aliàs pentagonum pingitnr. In prima titulus ΣΕΛΙΝΩΝΤΙΩΝ scriptus est iuxta Herculem; in secundo iuxta equos, in tertio vtrobique. In secundo ante Herculem scriptum est ΣΑΨΥΗ. Himerensium bina sunt numismata: in quibus ab vna parte Minerua Herculi sacra operatur, ipse verò Hercules in fonte siue in thermis Himerensium sese abluit: ab altera parte insidenti bigæ Victoria coronam porrigit, quem Ergotelem esse Goltzius annotauit. Vtrique subscriptum est ΙΜΕΡΑΙΩΝ. sed in priori sub ipsa Pallade, in secundo sub equis. Gelæ vrbis ab eiusdem nominis fluuio denominatæ aliquot dantur numi equorum imagine insignes & bouis humana facie, Minotauri videlicet, cuius typo originem suam ad Cretenses referre feruntur. Primus ab vno latere Minotaurum habet & subscribitur ΓΕΛΑΣ. ab altero equitem equo anterioribus pedibus elatis insidentem, qui sinistra frenum regit, dextra iaculum vibrat: subscriptum est ΙΕΡΩΝΟΣ. Alter similiter Minotaurum habet, & inscriptionem ΓΕΛΑΣ. Ab altera parte etiam equitem equo insidentem currenti & ad velociorem cursum flagello impellentem. Tertius, quartus, & sextus trigam habent insculptam:

Siciliȩ typus

Leontinorũ numus.

Catanensiũ numi.

Termitanorum numi.

Selenuntinorum.

Himerensium numi.

Gelæ vrbis numi.

ſed in tertio columna conſpicitur altitudinis eximiæ, quam metam eſſe iudicio: ſubſcriptum eſt E
ΙΕΡΩΝΟΣ. Quartus ſupra Minotaurum præter inſcriptionem, ΓΕΛΑΣ, frumenti granum
habet: ab altera parte inſcriptio eſt ΙΕΡΩΝΟΣ. & Victoria equos agitat, & à Victoria volante
Emporitarũ numi. corona ei porrigitur. Sub ipſa triga pectinis auriti icon eſt: ſupra inſcriptum eſt ΙΕΡΩΝΟΣ.
In vtroque Emporitarum numo Pegaſi icon eſt: in primo integer cum ſubſcriptione ΕΜΠΟΡΙ-
ΤΩΝ: in altero dimidius tantùm pingitur, cui idem titulus circumſcriptus eſt: ſed in priori caput
expreſſum eſt Cereris ſeu potius Arethuſæ tribus circundatum delphinis: in altero duo triangu-
li, in quorum ſupremo trium femorum (quorum modò meminimus) icon eſt, in altero bini del-
phini expreſſi ſunt. His numis addit Goltzius tres alios, incertorum populorum, quorum bini
priores eiuſdem Atethuſæ caput habent, tertium Palladis, galeatæ & criſtatæ: omnes verò e-
qui caput collo tenus feliciſſimè expreſſum. Priores duo ab equi latere expreſſam habent pal-
mam cum literis Punicis: ſed in primo retro caput Arethuſæ trium femorum icon eſt: in ſe-
cundo à piſcibus circundatum eſt. In tertio vbi Palladis icon eſt, ſcriptum eſt ΚΟΡΑΣ. Pin-
git deinceps etiam Gelonis, Hieronis & Dionyſij aliquot nummos equorum imaginibus de-
Gelonis numi. coratos. Gelonis duo ſunt, totidem Dionyſij, Hieronis tres. Prior Gelonis numus ab vna F
parte impreſſum habet Gelonis effigiem, ab altera bigam, cui Victoria inſiſtens equos im-
pellit: & ſuprà ſcribitur ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΥ: infrà ΓΕΛΩΝΟΣ. Alter numus eandem Gelo-
nis habet iconem ſed laureati: & ab altera parte bigæ inſiſtit auriga, fortaſſis idem Gelo & equos
flagro agitat: & præter eoſdem titulos ſub ipſis equis trium femorum imago eſt. Huic planè ſimi-
lis eſt ſecundus Hieronis numus altero loco expreſſus, ſed tria illa femora hic deſiderantur: pri-
mus Hieronis quidem etiam habet imaginem, ſed à latere ſiniſtro præterea appicta eſt co-
Hieronis numi. rona cum adnexa ei faſcia & ab altera parte eques equo ſingulari decurrens lanceamque
dextra ferens. Vtrique ſubſcriptum eſt ΙΕΡΩΝΟΣ. Tertius eandem quoque habet bigam &
eandem inſcriptionem, ſed præterea ſtellam radiorum ſex & à tergo illius qui equos agitat hanc
literam H. ab altero latere caput Cereris vel Arethuræ ſpicis exornatum frumentaceis, & re-
trò id papaueris fructum. In priori Dionyſij numo ab vna parte palma picta eſt cum ſuis adhæ-
Dionyſij. centibus fructibus, & cum literis quibuſdam Punicis: ab altera parte equus anteriori tantum par-
te expreſſus, quem Victoria in aëre ſuſpenſa coronare ſatagit. Ante equum frumenti granum eſt:
retrò ſcriptum eſt ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. Alter ab vna parte habet Martis caput galeatum & criſta-
tum, ab altera equi frenati caput tantummodo cum collo, cui ſubſcriptum etiam eſt, ΔΙΟΝΥ- G
ΣΙΟΥ. & retrò collum frumenti ſpica eſt. Vterque præterea tria illa femora habet & hanc inſu-
per literam Σ. In Sinueſſanorum quodam numo ab vna parte barbati viri caput eſt, Iouis fortè:
Sinueſſanorum numus. ab altera Neptunus trigæ inſiſtit, ſiniſtra tridentem ferens, dextra equos regens: ſub quibus ſcri-
ptum eſt ΣΙΝΥΕΣΣΑΝΩ. Goltzius conijcit Sinueſſanos victoria aliqua nauali potitos iſtiuſ-
modi numum, in quo Neptunus tridenti ſuo inſignis triumphali curru fertur, cuſiſſe: aut certè
eundem ipſis pro deo tutelari cultum fuiſſe. Axuritanorum numus quidam ab vno latere caput o-
Axuritanorum. ſtendit Iouis imberbis laureati, & ſub eo fulmen, ante verò faciem tres literæ O O O. ab altero
Iouem in quadriga laureatum, dextra fulmen ferentem, ſiniſtra equos impellentem: ſub quibus
delphinus eſt, & ſub hoc rurſus ſcriptum ΑΧΥΡ. Eiuſdem, ni fallor, imberbis laureatique Iouis
caput, & retro id tria femora expreſſerunt in quodam numo Sueſſani, ſed ab altera eius parte e-
Sueſſanorũ. quitem deſultorem palmam dextra ferentem, argumento victoriæ deſultorijs equis in Olympi-
Calenorum. cis aut alijs ſacris certaminibus obtentæ. Calenorum vtrumque numiſma galeatæ ac criſtaræ Pal-
ladis iconem habet, ſed in vno appictus eſt ramulus oliuæ, in altero poculum auritum; & trian-
gulum. Hic Victoria inſiſtit bigæ & ſubſcribitur CALENO. illic trigæ & ſubſcriptum eſt, ΚΑΛΕ-
Nucerinorũ. ΝΙΤΩΝ. Equi caput hinnientis in primo Nucerinorum numo pulcherrimè expreſſus cernitur: In H
ſcriptio eſt ΝΟΥΚΕΡΙΝΩΝ. Alter equum habet integrum cum eodem titulo: inter equi pedes
pentagonum eſt, ſiue ſalutis ſignum quinquangulum. Vterque caput habet Apollinis. Poſeido-
niatæ vrbis ſuæ originem ad Ποσειδῶνα, id eſt Neptunum referentes, inter alios numos, vnum
Poſeidoniatæ vrbis. etiam aureum fecerunt cum equi imagine, qui ei deo ſacer habebatur. Equus eſt dimidius, & ſu-
pra eum ſcriptum eſt ΠΟΣΕΙ. Ab alio latere tetragonum duplex, & inter vtrumq; ſcriptum ΠΟ-
ΣΕΙΔΩΝΙΑΤΑΝ. in minori folium conſpicitur vitis, vini vbertatis vel bonitatis ſymbolum. In
Hyelenſium numi. Hyelenſium ſiue Velienſium numis ab vno latere Palladis galeatæ caput, ipſaq; galea varijs or-
Brutiorum. nata ſymbolis, pegaſo, grypho, ſphinge: ab altera Leo ceruum conficiens, cum inſcriptione
ΥΕΛΗΤΩΝ. Bini Brutiorum numi impreſſam habent Olympicam bigam. Prioris equi impel-
luntur ab alata victoria, & ſub eis ſcriptum eſt ΒΡΕΤΤΙΩΝ. alterius à Ioue dextra fulmina, ſini-
ſtra ſceptrum habenaſq; tenente: ſub equis aquila eſt alis paſſis, & ſub hac ſimiliter ſcriptum eſt
Βρεττίων. Prior numus ab altera parte caput habet Apollinis laureati: alter Victoriæ: Acherontinorũ
Acherontinorum. elegantiſſimus numus ab vna parte Niciam equitẽ oſtendit poſtratũ pugilẽ vel hoſtẽ prementẽ vel

hasta

A hasta conficientem, forsan in equestris alicuius victoriæ symbolum; cum subscriptione ΝΙΚΙΑΣ. ab aduersa Iupiter expressus cernitur, & circumscriptum est ΑΧΕΡΩΝΤΙΝΑΝ. Mamertinorum quidam numus in aduersa parte Martis laureati caput habet, in auersa militem dextra equum ferocientem demulcentem, sinistra gerentem hastam cum inscriptione, ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ. Salentinorum numus aureus caput habet Palladis cono & crista insignis, in cuius galeæ vertice Pegasus elegantissimè est expressus: item quatuor delphini caput ipsum ambiunt: ab altero numi latere statua equestris, quæ cuius sit, Golzius incertum esse ait, nisi (inquit) Messapij aut Ieucetij qui Oenotrio fratri hasce regiones olim tenuit, eam esse opinari liceat: aut tutelaris alicuius numinis nobis incogniti. Inter equi pedes scriptum ΤΕΑ. ante eum ΣΑΛΑΝΤΙΝΩΝ. Tarentini quòd à Tarante Neptuni filio originem vrbis suæ trahi crederent, eum in omnibus fere suis numis depinxerunt, & præterea equitem singulari equo decurrentem, qui Phalantus esse creditur, coloniæ conditor, necnon & delphinum, quòd fama esset eum naufragum apud Crissæum sinum in litus à delphino euectum. Prior itaque numus Tarantem ostendit delphino vectum & galeam vtraque manu tenentem cristatam. A tergo scriptum est ΤΑΡΑΣ. Sub delphino ΚΛΑ. Ab altera parte eques hastatus singulari conspicitur equo decurrere & sub equo scriptum est ΚΛΑΝ. forte χλάνος. Secundo in numo Taras delphino insidens, dextra vuam, vini

Mamertinorum.

Salentinorũ.

Tarentinorũ

B Tarentini præstantiæ symbolum, sinistra clauam tenet, propterea quòd Phalanthus octauus ab Hercule numeraretur. A tergo appictus est serpens Aesculapij. Infra scriptum est ΤΑΡΑΣ. In auersa parte Phalanthus eques cum scuto procurrens, in quo delphinus depictus est. Partim à tergo Phalanti, partim sub equo leguntur hę literæ ΖΩΛΩΡ. Tertius eorundem numus ab vno latere Phalantum ostendit cum spiculo deorsum vibrato decurrentem equo, cum his sub eo literis ΑΓΑ. ab altero Tarantem insidentem delphino, vtraque manu galeam tenentem, cum duabus hinc inde stellis octo radiorum & inscriptione ΤΑΡΑΣ. In quarto ab vna parte Phalanthus eques cum clypeo & spiculo virum nudum & prostratum equo proculcat, Opim puto Peucetiorum regem, qui à Tarentinis, cùm in eos arma vertisset, occisus est. Ab altera Taras dextram extendit, sinistra clypeum gerit, genu verò dextro delphini tergo incumbit. Præter titulum ΤΑΡΑΣ. etiam scriptum est ΣΟΠ. forsan Ζώπυρος. In quinto numismate Taranti victoria corollam porrigit dextra, ipse sinistra clypeum cum duobus ferens spiculis delphino insidet in mari natanti. In ipso clypeo leguntur duæ hæ literæ ΙΩ. forsan Ἰώφων. Ab altera parte Phalanthus

C cum claua in sinistra, & alius cum spiculo equites decurrunt. Inscriptum est numo huic ΖΗΝΩΦΙΛΑ. Sextus numus Taranrem delphino insidentem habet, per humerum dextra ferentem tridentem, sinistra clypeum, in quo pegasus pictus est. Sub delphino astacus est vel gammarus, à tergo scriptum ΤΑΡΑΣ. à fronte ΝΕ. forsan Νέλεος. Ab aduerso latere Phalanthus equo procurrens dextra clauam, sinistra bina vibrat spicula. Infrascriptum est ΣΑ. fortassis Σαμαγόρας. Septimo Phalanthus exprimitur stans, sinistra hastam & clypeum, dextra equum tenet. Ante equum litera hæc conspicitur Τ. fortè Τύφωνος. Ab altero latere Taras delphino in mari natanti insidens dextra tridentem, sinistra scutum ostendit, præter ΤΑΡΑΣ. legitur etiam litera Α. forsitan Ἀπολλοφάνης, sic Ἀπολλοφάνης Τύφωνος. In octauo numo ostenditur idem Phalanthus equo decurrens cum spiculo, cui victoria superuolitans lauream capiti imponit. A tergo literæ sunt Punicæ, inscriptum est ΚΛΑ. Ab alia numi parte Taras insidet delphino, dextra delphinum, sinistra tridentem gerens. A tergo appictus est cancer, & sub eo scriptum ΝΕ. & sub delphino ΤΑΡΑΣ. Nono Taras delphinum equitans dextra tridentem vibrat, sinistram fascia habet obuolutam. A tergo expressa est noctua: Infrascriptum ΤΑΡΑΣ. A tergo scriptum ΣΥ. forte Σύναδος: infra ΛΥΚΩΝΟΣ. Eadem equestris Phalanti statua similiter lauream equi ca-

D piti impositura exprimitur decimo numismate, sed sub equo scriptum est: ΕΥΚΛΕΔΗΣ. Et Taras ab altera latere delphino in equitans, dextra fert capricornum, sinistra tridentem; à sinistris quippiam alæ auium similitudine expressum est: & inscriptum ΤΑΡΑΣ. Vndecimum numisma Tarantē ostendit insidentem delphino natanti, dextra cochleam, sinistra habentem tridentem, à tergo est Herma quadratus cum capite humano, inscriptum ΤΑΡΑΣ. Ab altera parte victoria volitans siue in aëre suspensa Phalantum equitantem laurea condecorat, & ipse etiam lauri ramulum dextra extendens porrigit. Infra scriptum: ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ. Duodecimo Phalanthus ipse lauream equi cui insidet, capiti impositurus conspicitur: & inscriptio est ΖΩΝΕΥΜΗ. Taras verò ab alia parte delphinum equitans, buccinam dextra tenet. Ab vtroque eius latere stella est, telę araneorum specie. A tergo scriptum est ΠΟΛ. fortè Πωλυμνδων: infrà Ταρας. Decimotertio Taras delphino insidens dextra gerit tripodem: & à tergo scriptum est Ταρας. sub delphino Γας. Altera numi pars cum præcedenti eadem, sed à tergo equitis scriptum est Σα. sub equo Αριθας. Est & eadē planè decimiquarti pars aduersa, sed à tergo equitis scriptū ΖΩ. sub equo Σώσινης. & Taras ab altera parte delphino insidens dextra buccinā, sinistra

Arpanorũ numi.

cornucopiam tenens, & à tergo appicta est lacerta; infraq; scriptum ΤΑΡΑΣ. Arpanorum tria numismata equus exornat. Duo priora ab vna parte caput Cereris spicea corona coronatum cum inscriptione: ΑΡΠΑΝΩΝ. ab altera equum currentem habent, & sub vtroque equo scriptum est ΔΑΞΟΥ. cæterum in vno appicta est cristata galea, qua alterum caret. Vtrumque stellam habet octo radiorum, (Hesperum puto,) sub qua in vno Lunæ crescentis expressa sunt cornua. Tertium equum tantum ostendit cursu incitatum, cum inscriptione ΑΡΠΑΝΩΝ. ab altera parte taurum cornupetam, sub quo scriptum est, ΔΑΞΟΥ. In quodam Pisaurensium numo ab vna parte equus conspicitur Neptuni alatus, sed posteriori parte in piscem degenerans cum inscriptione ΠΙΣΑΤΡΙΩΝ. ab altera Neptunus delphino insidens, vibrat tridentem: à tergo eius scriptum est: ΧΑΗΔ. sub delphino appictus est pecten marinus. In Romanorum numis quibusdam equus quoque expressus conspicitur, quos non multum antiquos arbitratur Pierius Valerianus, esse verò velut monumentum quoddam rei bene gestæ; quandoquidem bello Punico, quod cum Hannibale gestum est, cœperint aliquando Romani etiam equis superiores esse, cùm priùs robur eorum omne in legionibus consisteret. Sanè Virgilius rem tantam haudquaquam reliquit indictam, cùm de Marcelli laudibus ita cecinit:

Pisaurensiũ.

Romanorum numi.

Equis quando cœperint Romani vincere.

Hic rem Romanam magno trepidante tumultu
Sistet, equis sternet Pœnos.

Goltzius tres istiusmodi numos depinxit: quorum priores bini equi caput ostendunt ab vna parte cum inscriptione ROMANO. ab altera caput Palladis galeatæ & cristatæ. Tertio equus expressus est integer perniciter procurrens, & supra ipsum stella plurimorum radiorum: & ab alio numi latere caput laureatum, cum eadem inscriptione. Longè ab his diuersum numum Romanum pinxit Gabriel Symeonius Florentinus in illustrationibus suis antiquorum epitaphiorum: qui videlicet ab vna parte galeatæ mulieris (Victoriæ forte alata enim est galea, ipse Romæ typum existimat,) caput est, & retro eam vas auritum, antè vero signum crucis: ab altera parte auriga flagro equos quadrigæ insistens ad cursum impellit: subscriptum est ROMA. Istiusmodi numos quàm plurimos eosdemque Romanos pinxit Fuluius Vrsinus: quorum duo sunt Aburiæ familiæ, in quibus ab vna parte idem expressum caput est, sed inscriptas habent has literas GEM. forte Geminus aut Gemellus: ab altera parte quadriga est: sed in priore miles galeatus dextera lanceam gestat, sinistra equos impellit, sub quibus scriptum est, C. ABVRI. & sub his literis ROMA. In altero scriptum est M. ABVRI. ROMA. & Apollo (radiatum enim caput est) quadrigæ insistens equos flagello vrget ad cursum: Acilia familia duos cusit numos, qui ab vna parte quadrigam habent, ab altera caput similiter galeatum atque alatum: sed in priori scriptum est retrò caput BALBVS; caputque corona laurea (Fuluius myrteam esse ait, quod mihi ob foliorum magnitudinem non videtur,) cingitur. Quadrigæ ab altera huius numi parte insistunt viri duo, quorum alter equos flagello concitat, alter spiculum manu detinet: Inscriptum est M. ACILI. In secundo circum caput scriptum est M. ACILIVS. M. F. equos verò vrget miles scutatus, & sub equis scribitur, ROMA. Aeliæ familiæ numi sunt duo cum eodem capite ab vno latere, ab altero equites hastati duo simul directis procurrentes lanceis: priori subscriptum est P. PAETVS, & subtus ROMA: alteri C. AI. ROMA. In Aemiliæ familiæ numis qui sunt quinque, equorum pictura est. Prior eorum cusus est à M. Aemilio Scauro in eius ædilitate; ab aduersa parte habet camelum & à latere eius mulierem sedentem sinistra habenas, dextra lauri ramulum tenentem. Supra scriptum est: M. SCAVR. AED. CVR. in medio, Ex S. C. infra REX ARETAS. Ab hoc autem rege, Arabisque obsessam Hierosolymam acceptis ab Aristobulo quadringentis talentis liberauit. In auersa parte retro aurigam quadrigam moderantem & equos impellentem scriptum est CAPTV. suprà P. HVPSAEVS AED. CVR. infrà C. HVPSAE. COS. PRAEIVER. Intra equorum pedes appictus est scorpius. Secundus numus ab aduerso latere mulieris laureatæ, (Romæ typum puto) iconem habet: Margarita ex aure pendet, & collum margaritis exornatum. Ante eam scriptum ROM. Ab alia parte numi statua equestris ponti superimposita, cum inscriptione, M. AEMILIO. Fuit quidem M. Aemilius Lepidus consul cum L. Volcatio Tullo anno DCXVII. sed incertum (inquit Fuluius) denarij inscriptio ad huncne pertineat, an ad alium huius familiæ eodem affectum prænomine: illud certè constat Lepidi pontem qui antea Sublitius dictus est, à Lepido quæstore, cuius meminit in Numa Plutarchus, lapideum factum, hoc in denario impressum esse, statuamque equestrem illi hac de causa, vel Lepido alicui ob rem bene gestam à Senatu decretam, in positam esse. Nec enim crediderim equestrem statuam indicari, quę cum trophæo in duobus, qui sequuntur, denarijs impressa est. Eam enim ad M. Lepidum qui Pontifex Maximus fuit, ac bis consul, referendam arbitror: cuius meminit Valerius Maximus lib. 3. cap. 1. ijsdem ferè verbis, quibus denarij inscripto exarata est, nisi quòd pro interemit, habet denarius literam, O,

Aburiæ familiæ numi.

Aciliæ.

Aeliæ.

Aemiliæ.

quam

A quàm interpretor, occidit. Hæc ille. Tertius itaque numus ab vno latere statuam ostendit equestrem, quæ dextra gerit bidentem: inscriptio M. LEPIDVS. ab altero caput galeatum, & ante id cratera. Quartus idem quidem ostendit caput, sed retro id corona conspicitur laurea: ab altero etiam latere eadem est statua & subscriptum similiter, M. LEPIDVS. Sed circum scriptum est, AN. XV. PR. H. O. C. S. id est, Anno ætatis suæ decimoquinto prouocatus, vel prouocatum, hostem occidit, ciuem seruauit. Quintus ac postremus huius patriciæ familiæ numus (de ijs loquor, in quibus equi pictura cernitur, nam aliàs sunt quàm plurimi) ad eundem M. Lepidum Pont. Max. triumuirum reip. constituendæ pertinet, necnon ad ædilitatē eiusdem: nam ab vna parte Lepidi ostendit caput pontificali habitu velatum, necnon ampullam ac lituum, auguratus ipsius indicia: ab altera parte eques desultorius equos flagello vrget; à tergo picta est corona laurea siue trophæum inscriptum P. SEPVLLIVS MACER. Quin desultorius iste eques ad Lepidi ædilitatem spectet, dubitari (inquit Vrsinus,) non potest, in qua ludos in Circo exhibuerit. Potest etiam ad vrbanam eius præturam pertinere, in qua ludos Apollinares in Circo fecerit.

Afraniæ familiæ numus

A Spurio Afranio cusus numus ab vna parte caput ostendit galeatum alatumque ab altera bigam cui victoria insistens equos impellit: Inscriptum S. AFRA. ROMA. Alter B L. Afranij est, illius qui in Hispania Pompeij legatus fuit, id quod multis argumentis colligit Vrsinus, primùm quod Græcè Afranij in eo nomen quatuor literis, ΑΦΡΑ. expressum est, Hispaniamque prouinciam in qua cusus denarius fuit, à Græcis habitatam olim fuisse ex Plinij lib. 4. cap. 20. constat: deinde, quòd nummus is, Romani argentei denarij pondus habet, & in eo Hispanæ monetæ symbolum eques signatus est, cuiusmodi cùm in alijs multis, tùm in vno æreo in quo equiti huiusmodi, HISPANORVM, titulus subiectus est, notatum (inquit) animaduertimus: postremò quòd Varronis quoque denarium, qui & ipse Pompeij legatus in Hispania fuit, ijsdem ferè literis inscriptum vidimus, quibus notati nonnulli circumferuntur, qui cùm Petreij, vel Afranij sint, falsò Hannibali, & Magoni, alijsve Carthaginensium ducibus ab imperitis tribuuntur. Eadem autem in eis equestris statua & Hispani dei imago expressa est. Sub hac Afranij statua equestri literæ leguntur peregrinæ; Punicæ ni fallor.

Monetæ Hispanæ symbolum.

Anniæ familia numisma

Anniæ familiæ denarius prior ab vna parte bigam habet cum inscriptione, C. TARQVITI. P. F. ab altera parte C. Annij caput: cui circumscriptum est, C. ANNI. T. F. T. N. PROCOS. Ex S. C. Altero idem caput sed galeatum expressum est & similiter circumscriptum: sed retrò est caduceus, antè lances ad pacem & iustitiam significandam: ab altera parte victoria trigam moderatur: In scri- C ptum est, L. FABI. L. F. HISP. Tertius numus cum præcedente planè idem esset, nisi inscriptio variaret: nam supra equos scriptum est, HISP. Q sub eisdem L. FABI. L. F.

Atestiæ familiæ.

Trium qui extant Atestiæ familiæ denariorum prior ab vna parte quadrigam habet, & qui equos concitat, altera manu nescio quid sceptri figura gestat: sub equis scribitur: L. ATES. & mox, ROMA. ab altera parte Galeatæ alatæque fæminæ (Victoriæ) caput est, & retrò scriptum GRAC. Secundus equites binos ostendit, spiculum hastamve ferentes. Appictus est canis: supra vtriusque equitis caput exigua expressa conspicitur stella, Castorem & Pollucem arbitror. Infrà scriptum, ROMA. ad aduerso latere caput Victoriæ, & retrò scriptum, C. ATESTI. Tertio idem etiam expressa Victoria est, & retrò eam canis: ab altero latere ijdem equites, sub quibus scriptum, C. ATESTI. & mox, ROMA.

Aquiliæ familiæ numi.

Inter numismata Aquiliæ gentis, duo sunt, in quibus M. Aquilij triumuiri caput triumuirali ornamento condecoratum expressum est; quorum alterum ab altera parte bigam habet, & supra equos crescentis lunæ icon conspicitur, atque insuper aliquot stellarum. Sub equis est scriptum, M. AQVIL. & mox, ROMA. Alterum verò ostendit trigam sed loco aurigæ thensam ferentem: Inscriptum est, CAESAR AVGVSTVS. Sub equis, S. C. Pertinere videtur, ad Augusti triumphum aliquem, vel ad D Armeniacam eius victoriam.

Atiliæ.

Atiliæ familiæ nummi ab vna parte insculptum habent caput alatum galeatumque Romæ typum, sed primum equites lanceatos binos, cum inscriptione, M. ATIL. & mox, ROMAE. secundus victoriam biiuges moderantem, cui subscribitur, C. ATIL. & mox, ROMA. Ita & in tertio Victoria equos concitat, sed subscriptum est, SAR.

Aureliæ.

Biga quoque in Aureliæ familiæ duobus numis depicta est, sed in priori trahitur à Centauris, qui dextra vibrant gladium, sinistra ferunt lauri ramum. Sub equis scriptum est, M. AVRELI. & mox, ROMA. ab aduersa parte caput habet Victoriæ, mulieris scilicet galeatæ & alatæ, cum inscriptione COTAE. In altero retrò caput scriptum est ROMA. antè, M. AVREL. Auersa parte bigam moderans dextra spiculum, sinistra scutum habet: sub equis scriptum est, SCAVRI. & mox. L. LIC. CN. DOM.

Bæbiæ.

M. Bæbius Tampilus denarium illustrauit quadriga, in qua equo impellens auriga sinistra sagittas, dextra arcum & habenas equorum tenet. Sub equis scriptum est, ROMA. & mox; M. BAEBI. Q. F. ab alio latere Victoria, cum inscriptione: TAMPIL. Hic proconsul de Liguribus triumphauit, qui fortasse triumphus hic expressus est.

Cæciliæ.

L. Metelli

L. Metelli numus, in quo ab vna parte Victoria expreſſa eſt, altera bigam habet, & ſub ea e-
lephanti promuſcidem, Hic enim primus elephantos in triumpho duxiſſe dicitur, vt ſcribit Plin.
lib.8. cap.43. Infrà ſcriptum eſt, ROMA. Eſt & in eadem Cæcilia familia numus Q. Metelli, qui
in vna parte Victoriam ſimiliter expreſſit, altera quadrigam, cui inſidens dextra ramum, ſiniſtra
tridentem fert; Inſcriptio: ROMA. Eſt & aliud eiuſdem familiæ numiſma, quod ſimiliter Vi-
ctoriam impreſſam habet, & inſcriptionem, ROMA. ab altera parte Victoria dextra trophæum
oſtentans equos biiuges impellit. Inſcriptum eſt, CNEOV. & mox inferius, M. C AE. Q. ME.
Piſonum ex Calpurnia gente numiſmata perniciſſimè currentem equum oſtendunt: quorum pri-

Calpurniæ.

mo *L. Piſo expreſſus eſt laureatus, ab altera parte eques dextra tridentem tenens.* Eſtque & alius
tridens ſupra equitantis caput. Inferius ſcriptum eſt, L. PISO. L. F. FRVGI. Altero eques
palmam geſtat, & inſcriptum eſt L. PISO FRVGI. Tertio eques equum *impellit* flagello,
& infrà legitur, C. PISO. L. F. FRVGI. ab altera numi parti retro caput C. Piſonis lauri ra-
mus eſt. In quarto ac poſtremo ab vtraque parte ſcriptum L. Piſo. Equus verò ſine rectore pro-
currit: & ſub eo ſcriptum, FRVGI. Eſt & alius eiuſdem gentis denarius, qui ab vna parte Vi-

Cariſiæ gentis numus.

ctoriam habet, ab altera equites galeatos & haſtatos binos: Caſtorem puto & Pollucem, ſub qui-
bus ſcriptum eſt CN. CAE. & mox inferius, ROMA. Titus Cariſius re bene geſta aduerſus
Cantabros & Aſtures, duos cuſit nūmos, in quorū primo ab vna parte biga eſt, cum ſubſcriptio-
ne. T. CARISI. ab altera victoriæ imago: in altero victor quadrigam agitat, inſcriptum huic eſt

Caſſiæ.

VER. & mox, T. CAR. OCV. ab altero latere laureatum caput, victoriæ typus. Caſſiæ quoque
familiæ numo quodam quadriga expreſſa eſt, & inſcriptum C. CASSI. ROMA: cuius icon alte-

Cipiæ.

ra parte alato & galeato capite muliebri faciè indicatur. Cipiorum vnicum depictum eſt numiſma,
in quo ab vno latere biga eſt cum ſubſcriptione, ROMA. ab altero Victoria & inſcriptum eſt. M.

Claudiæ familię numus

CIPI. M. F. M. Marcelli ex Claudiorum plebeiorū familia numus quidā ab vna parte bigā, habet
cuius equos victoria concitat: Inter ſubſcriptionem M. MARC. ROMA. binæ appictæ ſunt tri-
ticeæ ſpicæ: quo videlicet ſymbolo Siculi ad indicandam inſulæ fertilitatem (quam plebis Roma-
næ nutricem & reipub. cellam penariam appellat Cato,) in ſuis numiſmatibus vtuntur: Ab ad-
uerſo latere picta eſt Victoria. Ipſe autem de Syracuſanis Procos. in monte Albano ſecundum
ac tertium triumphum egit. Eſt & alius eiuſdem gentis numus cum biga, quæ à victoria guberna-
tur, ſed in hoc victoria dextra lauream, ſiniſtra palmæ ramum geſtat: Sub equis numerus
LXXIIII. legitur, & mox ſcriptum præterea: TI. CLAVD. TI. F. AR. N. Alius item numus
huius gentis, cui ſubſcriptum eſt: AP. CL. T. M. AP. trigam habet quam eadem victoria agi-
tat: ab altera parte habet Victoriam. Eſt denique cum biga alius cum inſcriptione C. PVL-

Clouliæ.

GHER. *Iam vero & bigam regit victoria in numo Clouliæ ſiue Clœliæ gentis*, cui ſubſcriptum
eſt, T. CLOVLI. Sub equis tritici culmus eſt duplicem ferens ſpicam: quamobrem T. Clœlius
iſte Siculi cognomentum haberet, Vrſinus ex hac ſpicæ pictura conijcit, vel *origine Siculam* fuiſ-
ſe hanc familiam, vel aliquod eius contra *Siculos* extitiſſe factum; id quod ex altera numi parte
quoque conijci queat, in qua Victoria expreſſa cernitur, necnon & laurea corona, victoriæ alicu-
ius ſymbola. Vrget item equos biiuges victoria in duobus Cœliorum numis, quorum primo ſub

Cæliæ.

equis inſcriptum eſt: C. COIL. CALD. ſupra equos conſpicitur litera vna. H. alteri ſubſcri-
ptum eſt, CALD. M. Vterque ab altera parte Victoriam habet: ſicuti etiam alius eiuſdem gen-
tis numus, in cuius latere altero equites oſtenduntur bini cum directis procurrentes lanceis. Sub
equis ſcriptum eſt, L. COIL. ROMA. C. Conſidij duo ſunt numi, in quibus victoria vna manu

Conſidiæ gẽtis numus.

lauream, altera palmam geſtans quadriiuges concitat, & vtrique ſubſcriptum eſt, C. CONSI-
DI. ſed in vno ab altera parte caput eſt galeatum & criſtatum ſine inſcriptione: altero caput ex-

Corneliæ.

preſſum cernitur laureatum & retro id ſcriptum eſt, PAETI. Corneliæ gentis numi aliquot bigas
oſtendunt, quarum binæ à victoria dextra manu trophæum geſtante reguntur: vni ſubſcriptum
eſt, CN. LENTVL. & in aduerſa parte viri barbati & galeam induti caput habet. Alteri ſubſcri-
ptum eſt P. SVLA. ROMA. & ab alia parte imaginem habet Victoriæ. Quadriga in quodam a-
lio eiuſdem familiæ numo triumphans vehitur Scipio Aſiaticus, vt conijcio ex inſcriptione quæ
talis eſt: L. SCIP. ASIA. G. Ab altero huius numi latere viri caput expreſſum laureatum & bar-
batum, ipſius forte Scipionis. Adiecta eſt litera, M. poſt ipſum caput. Eſt & aliud numiſma, in
quo L. Sullæ quadriga triumphanti victoria in aëre ſuſpenſa trophæum imponit. Sub equis ſcri-
ptum eſt, L. SVLLA. IMP. Aduerſo latere picta eſt Victoria cum titulo, PRO Q. L. MANLI.
Eiuſdem Sullæ caput oſtendit aliud numiſma cum inſcriptione, FELIX. quod ab alia parte bi-
gam habet, cuius equi ſine habenis freniſque procurrunt: ſupra eos binæ ſtellæ ſunt & totidem
infrà, vbi ſcriptum FAVSTVS. In Cn. Cornelij Siſennæ ex eadem gente numo, is in quadriga
triumphat: Vir quidam ſub equis proſtratus iacet, & ſupra eoſdem caput cernitur regali coro-
natum diademate. Inſcriptum eſt: CN. CORNELI. L. F. Ab altera numi latere Victoria eſt,
cum

A cum inscriptione ab vna parte, ROMA. ab altera, SISENA. Equestris deniq; statua, quæ in alio quodam eiusdem familiæ numo expressa est, cum inscriptione COSSVS CN. F. LENTVLVS. pertinet ad Augustum, cuius auspicijs victoriam de Isaureis adeptus fuit, id quod aduersa numi pars indicat, in qua circa laureatum caput, siue id Lentuli sit, siue Augusti, scriptum est: DIVI F. AVGVSTVS. Vnicum extat Cosconiæ familiæ numisma, in quo biga est, cum inscriptione: L. LIC. CAV. DOM. ab altera parte Victoria, & inscriptio. L. COSCO. M. F. C. Cossutij numus Medusæ & Bellerophontis equo insidentis insignitus, quo pertineat, difficulter iudicari potest, nisi fortè ad Corynthum coloniam à Cæsare deductam, referri queat. Subscriptum in numo est *C. COSSVTI. C. F. Parte numi altera caput eius conspicitur alatum*, cum titulo SABVLA. Crepereiæ familiæ duo sunt numi, qui ab vna parte Neptunum suos moderantem equos posteriore parte in piscem desinentes ostendunt, cum inscriptione: Q. CREPEREI ROCVS, *quem inde, vel aliquem ex eius familia rem mari prosperè aliquando gessisse*, conijcere possumus. Equestris statua cum inscriptione: P. CREPVS. in numo Crepusiæ gentis, (qui ab alio latere Iouis imberbis iconem habet cum sceptro & fulmine,) indicio est, aliquem Crepusiorum ea fuisse donatum. Est & alius huius familiæ numus cum biga, & inscriptione: C.
B LIMETA. P. CREPVSI. qui ab altera parte caput habet, postica parte velatum, antica galeatum: & inscriptum est: G. CENSORIN. Argenteum numum cum duobus lanceatis equitibus. stellam supra caput habentibus Castore nempe & Polluce, cum subscriptione L. CVP. L. Cupienij esse iudicat Vrsinus: Additur etiam ROMA. Victoriæ icon cum cornucopia conspicua est altero numi latere. Curiatæ gentis fuere Trigemini; quorum C. Curiatus argenteum cusit denarium cum quadriga, cuius moderatorem victoria laurea cohonestat. Inscriptum numo: C. CVR. F. ROMA. ab altera numi parte expressa est Victoria, & retro scriptum est: TRIGE. Similiter Victoriæ icon cũ inscriptione: Q. CVRT. in alio numo, in quo ab altera parte quadriga est, eadem conspicitur, inscriptum est: M. SIA. ROMA. Cn. Domitij numus cum inscriptione: ROMA. CN. DOM. bigam ostendit, cuius equi impelluntur à victoria: sub equis vir pugnat cum Leone. Ab altera parte Victoriæ imago est, retro quam appicta est spica. Pertinere hunc numum ad Cn. Domitium Ahenobarbum, putat Vrsinus, de quo his verbis meminit Plinius: *M. Pisone. M. Massalla Cos. Domitium Ahenobarbum Aedilem Curulem vrsos Numidicos centum, & totidem Aethiopas venatores in Circo dedisse: Miror adiectum Numidicos fuisse: cùm in Africa non gigni*
C *vrsos constet*. Ex hoc autem argenteo denario, in cuius altera parte vir cum leone pugnans impressus est, intelligere possumus, (inquit Vrsinus) non vrsos, sed leones in circo dedisse, annalesque non satis emendatos Plinium habuisse, in quibus cõtra historiæ fidem, leones pro vrsis scriptum fuisset. Hæc ille. Ego Plinium annalibus vsum puto emendatis, sed non aduertisse Numidicos vrsos cum leonibus eosdem esse, quemadmodum probè ostendit Lipsius in Electis, vt suo loco ostendemus. In eodem denario, ad indicandum ædilitatis honorem, spica adiecta est: quia scilicet ædiles annonam curarent. *Altero eiusdem familiæ numo quadriga triumphalis expressa* est: cui subscriptum: CN. DOM. Ab altera parte Victoria est, cum inscriptione: ROMA. fortè autem hoc denario eiusdem Domitij Ahenobarbi triumphus indicatur, quem egit Procos. ex Hispania anno DCCXXI. quamuis ad eum quoque Cn. Domitium referri possit, qui anno DCXXXV. Procos. de Gallis Aruerneis triumphauit. Cusit hæc eadem familia bigam quoque, cui subscriptum est, L. LICI. CN. DOM. Ab alio latere Victoria est, cum inscriptione L. COS. DOM. F. M. Durmij triumuiri numus, in quo ipse ab vna parte pictus inscriptionem habet: M. DVRMIVS IIIVIR HONORI. ab altera ostendit quadrigam cum thensa: inscriptum est: CAESAR AVGVSTVS. C. Egnatij Maxsumi numus argenteus bigam habet, cuius rector à
D victoria superuolante laurea coronatur. Inscriptum est. C. EGNATIVS. CN. F. CN. N. Altera parte Egnatij caput est, antica parte galeatum; Inscriptum MAXSVMVS. In gentis Fabiæ numo quodã argenteo quadriga est triũphalis, sub equis proram nauis habet appictam, vt indicetur Q. Fabium, ad quem hic numus pertinet, cùm prætor esset anno DLXIIII. ex Creta insula naualem triumphum egisse: subscriptum est: Q. FABI. Ab altera parte Victoriæ est imago & inscriptio: LABEO. Alius Fabiorum quidam denarius bigam habet, cuius equos Victoría concitat: Infrà scriptum est, C. FABI. C. F. Appicta etiam est auis, quam buteonem esse iudicat Vrsinus, eandemque fortassis significat, B. litera ibidem adiecta: sed quam ob causam buteonem auem in hoc denario signarit is C. Fabius, qui ex Pictorum familia fuit, non satis clarum est, cùm ab hac aue Buteonum alia Fabiæ gentis familia cognomen duxerit. Altera denarij parte flaminis icon est cum inscriptione: EX. A. PV. hoc est, ex argento publico. Eo enim anno quo C. Fabius Pictor consulatum gessit, populus Rom. ex S. C. argento signato vti cœpit. Alius eiusdem gentis argenteus numus quadrigam habet cum victoria equos moderante & altera manu lauream gestante. Subscriptum est ROMA. mox sub hoc titulo: C. F. L. R. Q. M. hoc est C. Fabius, L.

Cosconia gẽtis numus.

Cossitia.

Crepereia.

Crepusia.

Curiatæ familiæ numi.

Domitia.

Lib. 8. c. 36. Vrsi Numidici.

Plinij lapsus.

Durmia gentis numus.

Egnatia.

Fabia.

bius, L. Rubrius, Q. Marcius. Hi enim triumuiri ſimul cudendæ monetæ præfuerunt. Eſt item quadriga in alio Fabiorum numiſmate cum victoria expreſſa, ſed quæ palmæ ramum manu tenet: Subſcriptum, L. FABI. F. HISP. Ab altera parte caput anterius galeatum, cum inſcriptione. C. ANNIVS T. F. T. N. PROCOS. EX. S. C. Erat hic Fabius Sertorianarum partium, contra quem à Sulla C. Annius miſſus eſt, vt ſcribit Plutarchus. Habet & Fauniæ gentis numus quadrigam cum victoria, dextra lauream ferente, cum inſcriptione M. FAV. C. F. ab altera parte Victoriam. Bina ſunt Flaminiorum numiſmata, cum biga. Vtrique inſcriptum L. FLAMIN. CILO: ſed alterum ab altera parte habet Victoriam, alterum iconem C. Conſidij Nonani. Bigam etiam oſtendit Flauiorum numus cum inſcriptione FLAVS. ROMA. & ab altera parte Victoria expreſſa eſt. Fonteiorum numus, qui ab vna parte caput oſtendit galeatum, cum inſcriptione: P. FONTEIVS. P. P. CAPITO. IIIVIR. ab altera habet equitem, dextra vibrantem gladium, ſub quo viri, quorum alter ſcutum geſtat, genua flectunt, ceu veniam petentes. Denotant quidem iſthæc egregium aliquod factum, cæterùm quale illud ſit, hactenus ignoratur. Cn. Fuluij M. Calidij, & Q. Metelli IIIVirorum denarius argenteus ab vna parte Romam, ab altera bigam habet, in qua victoria lauream dextra geſtans equos impellit. C. Fondani numus cum inſcriptione C. FVNDAN. quadrigam habet, cuius equos nulla habentes frena, nullaſque habenas mulicbri habitu ſtatua voce vrget ad curſum, equoque dextro puer inſidet, manibus poſt terga reiectis, ſummam fortaſſis equitandi peritiam indicaturus. L. Furij Purpureonis, qui prætor de Gallæis triumphauit, numus ab vna parte bigam habet, cum ſcorpione: inſcriptum PVR. ROMA. ab altera Victoriam. In Gelliæ familiæ numo cum inſcriptione: CN. GEL. ROMA. quadrigæ cum liberis equis inſiſtunt viri duo, galeati, ſcutaque ferentes. Ab alio numi latere imago eſt Victoriæ laureatæ. Horatij Coclitis numiſma binos oſtendit equites haſtatos, & ab altera parte imaginem Victoriæ, cum inſcriptione: COCHLES. Hunc denarium poſtmodum Traianus Imp. reſtituit, vt conſtat ex inſcriptione quæ nunc in aduerſo numi latere legitur, quæ talis eſt: IMP. CAESAR. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. Hoſtiliæ gentis quidam numus vno latere bigam cum duobus habet rectoribus & inſcriptum eſt: L. HOSTILIVS SASERN. altero caput viri paſſis capillis, hiſpidaque barba. Amicus quidam Vrſini Pauoris vel Palloris imaginem eſſe arbitrabatur, atque ita Hoſtilium Saſernam progenitoris monumenta voluiſſe illuſtrare. Tullus enim Hoſtilius rex Pauori Pallorique fanum vouit, vt ex Liuio notum eſt. Itiæ gentis vnius tantùm denarius reperitur. Ab vna parte equites habet binos lanceam vibrantes, quales in multis alijs numis conſpiciuntur; Supra vtriuſque caput ſtella eſt: infrà ſcriptum: L. ITI. ROMA. ab altera numi parte imago eſt Victoriæ. Iidem equites Pollux nempe & Caſtor, & ſtellæ picti ſunt in primo Iuliæ familiæ denario, in qua parte ſubſcriptum: L. IVLI. ROMA. ab altera parte ſimiliter picta eſt Victoria, expreſſuſque numerus. XVI. propterea quod eo anno quo numus iſte ſignatus eſt, preſſus ære alieno populus Romanus, fecerat ipſe, vt denarius ſexdecim aſſibus permutaretur. Altero eiuſdem L. Iulij denario bigam promouet Victoria: Inſcriptum ſimiliter: L. IVLI. Altera numi pars Victoriam oſtendit, ac præterea ſpicam tritici, ædilitatis eiuſdem ſymbolum. Vrſinus Cupidinis currum eſſe iudicat, eumque hoc numo impreſſum, ad indicandam Iuliæ gentis originem, quæ à Iulo Æneæ, qui Venere genitus eſt, filio principium habuiſſe dicitur. Eſt quidem in tertio numo Veneris currus, ſed eum Cupidines, non equi trahunt; vt fit in quarto numo, vbi biiuges moderatur Venus dextra lauream, vel potius myrteam protendens: à tergo aſtat Cupido, Venerique idem ſertum imponit: Inſcriptum eſt: SEX. IVLI. CAESAR. Eſt & in alio numo huius gentis biga expreſſa, in quo equos moderans dextra vibrat ſpiculum, ſiniſtra geſtat inſigne, in cuius medio litera conſpicitur I. Subſcriptum eſt. M. METTIVS: ab altera parte Cæſaris caput eſt laureatum, cum inſcriptione: CAESAR DICT. QVART. Currus ſiue quadriga triumphalis, (nam victoria lauream oſtentans equos concitat) cum titulo: L. IVLI. BVRSIO. huius victoriam, quæ tamen ignoratur, expreſſiſſe videtur. Altera numi pars caput oſtendit alatum (Mercurij fortè) & à tergo ſceptrum tridens, item animal quadrupes, canis ſpecie. Eſt & alius denarius, qui ab vna parte templum oſtendit, cum inſcriptione: CLEMENTIAE CAESARIS. ab altera parte equos binos deſultorios, cum laurea & inſcriptione: P. SEPVLIVS MACER. Iuniæ familiæ numi duo ab vna parte Victoriæ imaginem, ab altera binos exhibent equites lanceam vel ſpiculum dirigentes: alteri ſubſcriptum: M. IVNI. ROMA: alteri. C. IVNI. C. F. ROMA. D. Silani in eadem gente numi quoque ſunt duo, in quibus biga exhibetur: ſed in priori Victoria dextra lauream, ſiniſtra palmam & habenas tenens, equos agitat: Subſcriptum huic: D. SILANVS. L. & ab altera parte caput oſtendit hiſpida barba, capillis paſſis, fune in fronte connexo. Laqueo autem ipſe vitam finiuiſſe dicitur, condamnatus à patre, quòd prouinciam expilaſſet. Altero numo equorum rector, ſiniſtra lauri ramum geſtat: ſub equis appictam habet locuſtam: ſubſcriptum: D. SILANVS.

Fauniorum numus. *Flaminiorũ.* *Fonteiorum.* *Fondaniorũ numiſma.* *Furiorum.* *Gelliorum.* *Horatiorum* *Hoſtiliorũ.* *Itiæ famil.æ numus.* *Iuliæ.* *Iuniæ familiæ numi.*

A LANVS: altera verò numi parte caput exprimitur antrorsum galeatum: subscriptum: SALVS F. fortè filij, vt hic sit T. Manlius Torquatus Silani superioris pater, nam & torques, quo exornatus est in numo, id indicat. Torquatus autem dictus fuit, quod ex Iunia gente in Manliam Torquatorum familiam adoptatus esset. Sigonius D. illum Silanum de Lusitanis triumphasse existimat; ad quem triumphum numus ipse spectauerit: sicuti & alius eiusdem numus, qui ab vna parte imaginem expressit Victoriæ cum litera A. ab altera bigam cum victoria equos incitante & inscriptione D. SILANVS. L. F. ROMA. supra equos numerus expressus cernitur, XIII. Q. Labieni Parthici, T. Labieni qui prius partium Cæsaris, deinde Pompeianarum fuit, numus ab vna parte ipsius caput habet cum inscriptione: Q. LABIENVS PARTHICVS IMP. ab altera equum ephippiatum & phaleratum. Liciniæ gentis aliquot extant numi, equorum imagine condecorati. Primus in hoc ordine biiuges habet, quorum proriga vna manu scutum gestat: subscriptum est. L. LIC. CN. DOM. ab altera parte imago est Victoriæ, cui circumscriptum est: C. MALLE. C. F. Fuit autem L. Licinius cum Cn. Domitio &c. Malleolo, cudendæ monetæ triumuir. Secundus ostendit ab vna parte P. Crassi caput laureatum & antrorsum galeatum, retro quod scriptum est. S. C. ab altera parte idem Publius equum sinistra manu ducit, dextra lanceam gestat. Circumscriptio legitur: P. CRASSVS. M. F. Tertio eques exprimitur, nudus velocissimè currens, palmam humero ferens: cum subscriptione: A. LICINI. ab altera parte caput depictum est, cum inscriptione: NERVA. Quarto eques ornatus virum quendam flexis genibus supplicem capillis prehensum detinet. Inscriptum est huic numi parti: NERVA IIIVIR. altera parte laureato expresso capiti circumscribitur. A. LICINIVS. FIDES. Caput præcedentis numi nimirum tertij, Apollinis esse iudicat Vrsinus, idque & desultorium equitem, Apollinares ludos ab aliquo ex Licinia gente, cum prætor esset, in Circo factos, sine dubio designare. Quintus numus ab vno latere ostendit equitem dextra lauream ferentem: Inscriptum est: AVGVSTVS DIVI F. ab altero ancylia Saliorum, cum inscriptione: P. STOLO IIIVIR. Equestris isthæc statua ad Augusti victoriam aliquam, ob quam ei statua huiusmodi decreta fuerit, haud dubiò pertinet. Sextus ac postremus ab vna parte Veiouis simulachrum, ab altera quadrigam habet: cuius moderator dextra spiculum vibrat, sinistra vmbonem gestat. In Luciliæ gentis numo Victoriæ icon est laureatæ, cum literis: P V. id est publico, nimirum argento, ab altera parte, eadem biiuges propellit, cum inscriptione: M. LICILI. RVF. Cn. Lucretij Trionis numus cum inscriptione ab vna parte: CN. LVCR. ROMA. binos ostendit equites erecta lancea, & ab altera parte Victoriam, cum inscriptione: TRIO. Currus triumphalis Maianiæ gentis à Victoria rectus cum inscriptione C. MINI. ROMA. & ab altera parte Victoriam etiam exhibens, ad C. Maianium P. F. P. N. pertinere videtur, qui Cos. de Antiatibus, Lauinieis, & Veliternis triumphauit. Est & biga in numo Mamiliorum, in quo & numerus expressus cernitur XXVIIII. Infraque scriptum C. LIMETA· P. CREPVSI. ab altera numi parte velatum caput est: & antrorsum galeatum, cum inscriptione. L. CENSORIN. Apparet autem triumuiros hos fuisse. Manliorum numis tribus triumphalis currus pingitur, in priori ab vtroque equorum latere appicta est stella, eorum verò moderator galeam indutus est cristatam: infrascriptum: A. MANLI. Q. F. Altera numi parte Victoriæ icon est galeam indutæ cristatam: & inscriptum est SER. ROMA. Fuit is procos. contra Sertorium missus. Altera victoria equis præest: in hoc numo subscriptum est: T. MAN. AP. CL. Q. VR. nam cum Ap. Claudio quæstor vrbanus fuit. In tertio victoria in aëre suspensa triumphanti trophæum imponit. Subscriptum in hoc: L. SVLLA. IMP. Ab altera parte Victoriæ imago conspicitur, cum inscriptione: L. MANLI. PROQ. Quarto eques expressus est, lanceam & scutum gestans, sed equum sine freno & habenis regens: cum inscriptione L. TORQVA. Q. EX S. C. Altera numi pars victoriam ostendit & inscriptum ei. ROMA. Philipporum ex Marcia familia tres sunt denarij equestribus statuis insignes: quarum prima lapideo imposita est ponti quinque foraminum, quibus inscriptum est: AQVA MAR. ab equi verò tergo: PHILIPPVS. Altera numi parte caput exhibitum Anci Romanorum regis cum lituo & inscriptione: ANCVS. Qua numi parte L. Philippus, qui hunc denarium cudit, indicare voluit, ab Anco Marcio originem se duxisse: cui autem lituus appictus, quod religiones neglectas aut prauè cultas, vt erant à Numa institutæ, Pontificem Max. proponere in publicum iussisset; quam ob causam sacrificus vocatur ab Ouidio, de Marciæ gentis origine loquente:

Marcia sacrifico deductum nomen ab Anco.

De aqua autem Marcia, quod ab Anco Marcio, qui eam deduxit, nomen acceperit, fatentur veteres omnes. Statua equestri, quæ aquæductui imposita est, opinatur Vrsinus, designari eam, quam scribit Liuius lib. 9. Marcio Tremulo ante ædem Castorum positam à Senatu, populoque Rom. fuisse, quòd Samnites bis vicisset & Anagnia capta populum stipendio liberasset. Alij ad

statuam

Labiena. *Liciniæ.* *Luciliæ familiæ num.* *Lucretiæ.* *Maianiæ.* *Mamiliæ.* *Manliæ.* *Marciæ familiæ numi.*

ſtatuam equeſtrem referunt, quam Philippus Auguſto decreuit, cuius meminit Cicero in epiſt. ad Brutum: quorum opinio Vrſino imbrobatur. Alter Philippi eiuſdem numus, ab vna parte L. Marcij imaginem habet, cui in Hiſpania concionanti è capite flamma eluxit: ab altera parte ſtatuā equeſtrem, lauri ramum dextra geſtantem, cum inſcriptione: L. PHILIPPVS. Vrſinus eandem ſtatuam putat cum præcedenti, quæ Q. Martio decreta fuit. Eſt & alia equeſtris ſtatua tertio numo expreſſa, cum viro armato, & ſpiculum vel haſtam vibrante, cui inſcriptum eſt Q. PHILIPPVS. ROMA. ab altera parte picta eſt Victoria. Equitem illum Caſtorem eſſe iudicat Vrſinus, quod vt cecinit Horatius: *Caſtor gaudet equis*: Ἱππόδαμος inde ab Homero appellatus. Ab equorū autē ſtudio videtur Philippus is (inquit) dictus eſſe, qui primus ex hac familia cognomen inuenit, ad quem reſpexiſſe eum qui denarium cudit, dubitandum non eſt. Ab equi tergo adpictus eſt ſcorpius. Eſt item numus eiuſdem gentis, in quo deſultores equi depicti ſunt, cum luna noua & caduceo, & cum inſcriptione: C. CENSORIN. & altera parte duo capita Numæ ſcilicet & Anci Roman. regum, à quibus Marcij originem ducunt. Eſtq; adhuc alius, in quo equus eſt ſingularis ſine agitatore procurrens, cum eadem inſcriptione: adiecti ſunt duo apices, & ſupra vtroſque binæ ſtellæ. Hic numus ab altera parte vnum tantummodo caput habet, quod fortè Anci fuerit. Biga deniq; alio numo exhibetur, cum inſcriptione: C. LIMET. P. CREPVSI. CXXIIII. & ab altera parte caput velatum, cum inſcriptione: L. CENSORIN. Hiſce poſterioribus numis Marcij alicuius de ludicris Circenſibus, equo ſingulari, deſultoribus, & bigis partas victorias deſignari conijciunt, quas C. Cenſorinus triumuir ſub Auguſto, vt progenitoris ſui monumenta illuſtraret, in his nummis ſignauerit. Memmiorum numus ab vna parte binos oſtendit equos, inuicem obuerſos, ſimiliterq; totidem viros, altera manu haſtam ferentes, cum inſcriptione L. MEMMI. ab altera parte caput laureatum. In altero verò eiuſdem gentis numo biiugum moderatori victoria aëre ſuſpenſa lauream porrigit: Ante eorum pedes litera expreſſa eſt, N. Infra ſcriptum: L. MEMM. GAL. ROMA. Altera parte viri caput, & à ceruice ſerra, aut quid ſerræ ſpecie, cum inſcriptione: ROMA. Similis huic per omnia numus alius ſed ſub equis ſcriptum eſt: L. C. MEMIES GAL. & ab altera parte, K. EX. S. C. Celebris eſt huius gentis quidam Memmius ædilis plebeius, qui Cerealia hoc eſt, Cereris ludos, quibus equorum curſus in Circo exhibebantur, primus feciſſe dicitur: itaque Dio memoriæ prodidit, ante deuictum Brutum eueniſſe, vt ædiles plebeij gladiatorum certamina pro equorum curſibus exhibuerint. Mettiæ familiæ numus cum inſcriptione, M. METTIVS. bigam oſtendit, cuius equos auriga nullis vtens habenis aut frenis, voce ad curſum impellit, dextra ſpiculum vibrans, ſiniſtra inſigne ſcutiforme ferens: altera parte Cæſar laurea exornatus exprimitur, cum lituo & inſcriptione: CAESAR DICT. QVART. Sub eo enim quartùm dictatore cudendæ monetæ præfuit. Equites pileati & lanceati duo, cum totidē ſupra caput ſtellis in numo conſpiciuntur Minutiorum cum inſcriptione: Q. MINV. ROMA. ab altera parte imaginem habet victorię, & inſcriptionem: RVF. Eadem imago picta eſt alio eorumdem numo, qui ab altera parte quadrigā habet, cuius equi ſine frenis & habenis ſunt: Inſcriptum ROMA. L. MINVCI. Biga verò gētis Muſtidię expreſſa cū inſcriptione L. MVSSIDIVS LONGVS: altera parte victoriam oſtentās, ad Cæſaris dictatoris victorias (inquit Fuluius) ſpectat, quarū cauſa ſpectacula in Circo edita fuiſſe tradit Suetonius: *Circenſibus* (inquit) *ſpacio Circi ab vtraq; parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas bigasq; & equos deſultorios agitauerunt nobiliſsimi iuuenes*: atque ob ſimiles aliorū victorias ſæpe (ni fallor) in aliorum numis, bigæ quadrigæq; & deſultorij conſpiciuntur: nec aliò ſpectare puto trigam, quæ in Næuiorum denario expreſſa eſt cum inſcriptione C. NAE. BALB. qui ab altera galeatum caput habet; cuiq; inſcriptum eſt S. C. Teſtatur Fuluius in veteri quadam inſcriptione, quæ proximis annis in foro Romano reperta, in Capitolium translata fuit: in cuius altera parte equeſtris ſtatua Curtij eius expreſſa eſt, à quo Lacus Curtius dictus fuit, mentionem fieri L. NAEVII. L. F. Spurini prætoris &c. Ogulniorum numus ab vna parte laureatum caput; ab altera quadrigam oſtendit cum inſcriptione: VER. CAR. OGVL. Opeimiæ gentis numi duo ſunt, qui ab vno latere victoriæ imagine illuſtrati ſunt: ſed in altero ea dextrà lauream geſtans equos quadrijuges agitat: altero bigam moderans vna manu arcum tendit: priori ſubſcriptum L. OPEIMI. ROMA. altero M. OPEIMI. ROMA. Hic L. Opimius homo fuit clarus & in Senatu potens, quia conſul C. Graccho & M. Fuluio interfectis, accerrimè victoriā nobilitatis in plebem exercuit. Eam itaque priori numo indicauerit. Carbonum Papiriæ gentis numi duo ab vna parte impreſſam habent imaginem victoriæ: ab altera quadrigam à Ioue vna manu fulmen, altera ſceptrum geſtante moderatam. Vni inſcriptum eſt M. CARBO. ROMA. alteri: CARB. ROMA. P. Petronij Turpiliani numus ab vna parte oſtendit Pegaſum, ab altera imaginem Auguſti, ſub quo triumuiratum geſſit. Alluſio eſt, ni fallor, ad L. Petronium, qui cum humili loco natus eſſet, P. Cœlij beneficio ad equeſtrem ordinem & ſplendida militiæ ſtipendia

Caſtoris ſtatua. *Memmiorū numus.* *Lib. 47.* *Mettiorum* *Minutiorū numus.* *Muſſidiorū* *Cap. 39.* *Næuiorum.* *Ogulniorum* *Opeimiorū.* *Papiriæ gentis numus.* *Petroniæ.*

E F G H

A stipendia peruenit, vt scribit Valerius Maximus. L. Nattæ ex familia Pinariorum duo sunt numi, cum impressa biga: & vterque ab altera parte impressam habet imaginem Victoriæ. Vtriq; inscriptum NATTA. ROMA. sed alterius equi soluti procurrunt: altero victoria habenas moderatur. In tribus Plautiorum numis quadriga picta est, quorum prior, cuius inscriptio est: L. HYPSAEVS AED. CVR. subscriptio: C. HYPSAE. COS. PREIVER. CAPTV. & in quo sub equis appictus est Scorpio: ab altera parte exhibet camelum sarcina onustum, à cuius lateribus quidam flexo genu lauream ostentat. Inscriptum M. SCAVR. AED. CVR. EX S. C. Infrà scriptum est: REX ARETAS. Alteri ab vno latere scriptum est: C. YPSÆ. COS. CEPIT. ab altero, in quo imberbis viri caput pictum est, cum pisce P. YPSAE. S. C. Tertius easdem habet vtrobiq; inscriptiones: sed in hoc viri caput barbatum est, & à ceruice expressus est tridens. Ex quibus inscriptionibus colligitur, tres istos numos in C. Plautij Hupsæi memoriam cusos esse qui Decianus in Fastis cognominatus est, quiq; Priuerno capto, de Priuernatibus triumphauit. Camelus autem ludorum, quos in ædilitate fecerit, index esse potest: magis tamen placet Vrsino, si camelus ad Arabiæ regulum Bacchium Iudæum referatur, quem à Plautio Cn. Pompeij, vt opinatur, in Asia legato, vel proquæstore superatum fuisse credibile est, eo bello, in quo Aretas

Pinariæ, Li. 4. c. 7.

Plautiæ.

Camelus quid in numis indicet.

B quoque rex ab Aemilio Scauro, Pompei item proquæstore victus est. Est & aliud Plautiorum numisma, quod Solis imaginem ab vna parte cum inscriptione L. PLAVTIVS, ab altera parte victoriæ imaginem ostendit in medio quatuor equorum, quorum vni insideri videtur. Inscriptum est: PLANCVS. Est denique aliud quo duo equites lancea directa procurrentes depingnntur, cum inscriptione: C. PLVTI ROMA. altera parte exhibetur Victoria. Victoria item exhibetur altera parte numorum Porciæ familiæ, quorum bini ostenduut bigam: sed in priori, cui subscriptum est: L. LIC. CN. DOM. & altera parte L. PORCI. LICI. equos agitans dextra vibrat spiculum, sinistra gestat scutum. Altero numo Victoria sertum ostentat, & bigam ipsam moderatur: Inscriptio: C. CATO. ROMA. Est & alius Porciorum numus, in quo quadriiuges auriga flagelli loco, terriculo vtitur, campanæ specie: Subscriptum est: M. PORC. ROMA. ab altera parte: LAECA. Inter Postumiorum numos vnus est, quo ab vna parte tres exhibentur equites dextra lanceam, sinistra scutum ferentes, quibus pedes præcurrit gladio accinctus, cum inscriptione; A. ALBINVS: ab altera parte, ROMA. sub capite Dianæ. Hoc numo Albinus maiorum suorum monumenta celebrat, pugnam illam exprimens, in qua A. Postumius dictator, ad lacum

Porciæ familiæ numi.

Postumiæ.

C Regillum cum Latinis dimicans, Sex. Tarquinium Superbi regis filium interfecit. Alter etiam eiusdem gentis numus subscriptus similiter: A. ALBINVS: ab vna parte equos ostendens binos è fonte bibentes, totidemq; hastatos viros; quorum capiti imminet stella, & appicta etiam est luna: ab altera parte caput laureatum cum stella maxima & inscriptione: ROMA. pertinet ad eundem A. Postumium: cui scilicet contra Latinos ad lacum Regillum, vt dictum est, pugnanti, Castor cum Polluce fratre auxilio venisse dicitur, & post pugnam ad lacum Iuturnæ suum equorumq; sudorem abluisse, in quo eis loco ædes constructa fuit. Est & quadriga insignis alius huius gentis numus, equis solutis tracta: cum victoriæ signo ab alia parte, cui appictus est flaminis apex, ad L. Postumium Albinum flaminem Martialem alludens. In quodam Prociliæ gentis denario ab vna parte Iunonis Sospitæ pellem capitis caprini indutæ imago est cum inscriptione S. C. ab altera parte biiuges eadem dea, dextra spiculum, sinistra scutulum gestans moderatur. Subscriptum est. L. PROCIL. I. F. Hic autem L. Procilius, qui hunc denarium cudit hac deæ imagine significat, se è Lanuuio municipio oriundum fuisse. Ibi enim ea dea colebatur tali simulacro, vti ex hisce Ciceronis verbis clarum est: *Tam Herclè* (inquit) *quam tibi illam nostram hospitam, quam tu nunquam ne in somnis quidem vides, nisi cum pelle caprina, cum hasta, cum scutulo, cum calceolis repandis.* In Quinctiorum numo equestres statuæ duæ ab vna parte cum inscriptione: T. Q. ROMA.

Prociliæ.

Iuno caprini capitis pelle induta vbi colebatur.

D conspiciuntur, & ab altera parte victoria & retrò eam flaminis apex. L. Rubrij numi duo sunt argentei, cum thensa quadriga vecta. Vtriq; subscriptum: L. RVBRI. sed alterius numi thensæ insculpta est auis (aquilæ forsan) imago, & Victoria volitans aut aëre suspensa equis lauream imponere satagit: præterea alter caput ostendit nudum, laureatum, & barbatum, & à tergo tridentem, cum inscriptione: DOSSEN. alter caput habet imberbe similiter coronatum & à tergo sceptrum, & inscriptionem: DOS. Pertinet autem thensa hæc, quãtum conijcere licet, ad ipsius Rubrij sacerdotium aliquod, vel maiorum suorum alicuius. Erant enim thensæ pontificum, vt ex his Cicer. verbis in oratione de aruspicum responsis intelligere possumus. *Te appello Lentule, cuius sacerdotij sunt thensæ, curricula, præcensio, ludi, libationes &c.* Erant & ædilium, vt ex eodem colligi potest. *Omnes* (inquit) *Dij, qui vehiculis thensarum solemnes cœtus ludorum initis &c.* His accedit Festi quoq; auctoritas, qui, *thensam* (inquit) *vocari Sinnius Capito ait, vehiculum quo exuuiæ deorum ludicris Circensibus in Circum ad puluinar vehuntur.* Aut igitur ædilitatẽ à se gestam, vel maiorum suorũ aliquo, significare Rubrius voluit, aut pontificatum aut sacerdotium quod thensis vte-

Quinctiorũ numus.

Rubriorum.

Thensæ quid indicent.

Lib. 7. in Ver.

X retur,

tetur; vel certè (quod magis placet Vrſino) ad thenſam Cæſari dictatori decretam. Rutiliæ gen-
tis numus ab vna parte bigam habet, cuius equos victoria lauream prætendens agitat, cum in-
Rutiliæ familiæ numus
ſcriptione : L. RVTILI. altera parte Victoriæ imago eſt, cum inſcriptione FLAC. Similis per
omnia Saufeiæ gentis denarius, cum inſcriptione : L. SAVF. ROMA. Scriboniorum quoque
Saufeiæ.
Scriboniæ.
Semproniaнæ.
numus qnidam ab vna parte Victoriam exhibet ; altera binos equites illos quibus ſtella ſupra ca-
pùt appingitur, Caſtorem nempe & Pollucem, cum inſcriptione : C. SCR. ROMA. Idem e-
tiam numus inter Sempronianos extat, cum inſcriptione ab vna parte: L. SEMP. ROMA. Ab al-
tera PITIO. Eſt verò & alius eiuſdem gentis denarius, in quo ab vna parte equi Neptuni in pi-
ſces poſteriori parte deſinentes conſpiciuntur, cum duabus ſtatuis & inſcriptione : L. ATRA-
TINVS. Ab altera capita duo cum inſcriptione : M. ANT. IMPER. TER. COS. L. Sentius
Sentiæ.
Saturninus triumuir argento publicè ſignando, duos cudit denarios cum quadrigis ab vna parte,
ab altera Victoria. Priori ſub equis inſcriptum : L. SENTI. C. F. D. Ab altera parte : ARG.
Sepuliæ.
PVB. alteri : L. SATVRN. F. Sepuliæ gentis numus elegantiſſimus ab vna parte equitem de-
ſultorem cum laurea à tergo eius appicta oſtendit, cum inſcriptione : P. SEPVLLIVS MA-
CER. Ab altera parte imaginem Pontificis Maximi (Cæſaris dictatoris) cum lituo & phiala.
Elegantiſſimus item Sergiæ gentis numus ab vna parte equeſtrem habet ſtatuam, quæ altera ma-
Sergiæ.
nu caput oſtentat, cum inſcriptione. Q. M. SERGI SILVS. altera parte Victoriam cum in-
ſcriptione : ROMA. EX. S. C. Numus eſt in M. Sergij honorem ſine dubio ſignatus, qui egre-
gia bellicæ laudis monumenta reliquit, inter quæ tamen, cuiuſnam Carthaginenſium ducis ca-
put ab eo ſit amputatum, quod (vt diximus) in altera denarij parte Sergius ipſe equo inſidens
manu geſtat, non recenſetur. Ipſe autem de factis ſuis orationem ſcripſit, ex qua Solinus : *Poſt*
M. Sergij fortitudo.
hunc (inquit) *M. Sergius duobus ſtipendijs, primo, aduerſo corpore ter & vicies vulneratus : ſecundo*
ſtipendio in prælio dexteram perdidit : qua de cauſa ferream ſibi manum fecit : & cùm neutra penè
idonea ad præliandum valeret, vna die quater pugnauit, & vicit ſiniſtra duobus equis eo inſidente
confoſsis, &c. Seruiliorum prior (eorum in quibus equorum pictura eſt) ab vno latere duos ex-
Seruiliorum numi.
hibet equos ſolutos, inuicem obuerſos, totidemque milites inuicem pugnantes, cum inſcriptio-
ne : M. SERVILI. C. F. N. Altero victoriam, cum inſcriptione vnius literæ : M. Eadem al-
tero numo exprimitur cum laurea, quæ à tergo conſpicitur ; Inſcriptio eſt ROMA. Hic numus
aduerſa parte binos oſtendit equites inuicem obuerſos, ſimul (vt videtur) colloquentes cum in-
ſcriptione : C. SERVILI. M. F. Tertio ab vna parte duorum equitum exprimitur pugna, eo-
rumque alter gladio ſe defendere ſtudens, lancea confoditur alterius : ab altera parte laurea cin-
ctum caput exhibetur, cum lituo & inſcriptione : B. ROMA. Idem certamen quarto quoque
denario expreſſum eſt, ſed hic miles ille qui alterum in ſuperiori lancea transfigebat, lancea ca-
ret, audacter tamen aduerſarium inuadit. Equus enim anterioribus pedibus alterius equum peſ-
ſundat. Scuto huius equitis, vt & ſuperioris inſcripta eſt litera M. Altera huius numi parte exhi-
betur Victoria cum lituo & inſcriptione : ROMA. Eſt & alius eiuſdem gentis numus, qui vna
parte caput criſtata galea exornatum exhibet cum inſcriptione : RVLLI. Altera bigam cum Vi-
ctoria equos agitante & lauri ramum ferente ; & inſcriptione : P. SERVILI M. F. Priorem
denarium vulgò referunt ad M. Seruilium C. F. qui Magiſter equitum fuit, P. Sulpitio Dictato-
re anno DL. & conſul anno inſequenti, eiuſque pugnam aliquam equeſtrem ſignificari equitum
ſignis exiſtimant, quæ in eo denario exhibentur, eandemque etiam indicare voluiſſe, qui alte-
rum denarium cudit. Mihi autem magis placeret (inquit Fuluius) ſi equites qui ſunt in quatuor
denarijs expreſſi, alter ad Sp. Melium equeſtris ordinis virum, alter ad C. Seruilium Ahalam
magiſtrum equitum referretur, à quo Sp. Melius regnum affectans, interfectus eſt : denarioſq;
huiuſmodi crediderim à M. & C. Seruilijs Ahalis in progenitoris memoriam ſignatos eſſe, cum
& ipſe quoq; occiſi Cæſaris, liberatæq; patriæ laudem aliquam vindicarent. Author enim eſt Ci-
Li. 2. Philip.
cero præter P. & C. Seruilios Caſcas fratres, duos etiam Ahalas cum alijs coniuratis Cæſarem in-
Spuriliæ gentis numiſma.
terfeciſſe. Spuriliæ gentis numus altera parte victoriam, altera bigam habet cum inſcriptione: A.
SPVRI ROMA. Idem cum hoc numo eſſet, numus Seruiliorum, niſi aurigam laurea in hoc Vi-
ctoria cohoneſtaret. Inſcriptum huic P. GALB. ROMA. Eſt & alius eorundem numus qui ab v-
na parte equeſtrem habet ſtatuam cum titulo: SER. GALBA IMP. ab altera Hiſpaniæ imagi-
nem cum duabus lanceis, ſpicis, & ſcuto. Lanceæ & ſcutum Hiſpanorum in re militari pręſtantiã:
Hiſpaniæ typus.
ſpicæ prouinciæ fertilitatem indicant. Statua verò equeſtris, poteſt ad Galbæ equeſtrem aliquam
ſtatuam pertinere, quæ ab Hiſpanis ei decreta fuerit. Tarquitiæ familiæ numus à C. Tarquitio P.F.
Tarquitiæ gentis numus.
vt ex inſcriptione apparet, cuſus ab vna parte bigam habet. ab altera C. Annij caput cum inſcript.
C. ANNI. T. F. T. N. COS. EX S. C. Fuit enim hic Annius Syllæ legatus contra Sertorium &
Terentiæ.
Tarquitium miſſus. C. Terentij numus qui auerſa parte victoriam oſtẽdit duplicem, aduerſa binos
habet equites quos Caſtoris & Pollucis ſymbola eſſe ſæpè indicauimus: cur verò hunc cuderit nu-
mum,

A mum, necdum obseruaui. Titiniæ gentis denarius, in quo Victoria bigam moderatur, & inscriptũ est: C. TITINI. altera parte impressam habet victoriam cum hoc numero: xvi. ex quo colligitur denariorũ flandorum curatorem fuisse, cùm Hannibale vrgente asses vnciales facti sunt, placuitq; denarium sexdecim denarijs permutari: quinarium octonis, sestertium quaternis. Titiorum numi tres altera parte Pegasum habent impressum cum inscriptione: Q. TITI. A tera prior virum barbatum, alter imberbem, tertius victoriam. Pegasus autem adduxit quosdam, vt ad Titium poëtam, de quo meminit Horatius ad Iulium Florum, referendos hos denarios putarint. Eius versus sunt hi:

Titinæ. *Titia.* *Li. 1. Epi. 3.*

Quid Titius Romana breui venturus in ora
Pindarici fontis qui non expalluit haustus?

Vt igitur Titio huic denarios huiusmodi quidam referrent, imago Pegasi etiam impulit, quæ in duobus denarijs, quadrato Hermæ imposito est: Clarorum enim & insignium aliqua virtute virorum capita Hermis imponi solent. Victoriæ quoque simulachrum in vno denariorum impressum ad Titij in poëticis certaminibus victoriam aliquam referri potest, cuiusmodi multæ Comicorum & Tragicorum poëtarum inter se certantium à Græcis, Latinisque scriptoribus celebrantur. B Vrsino verò magis placet, si Pegasi signum, Corintho coloniæ à Cæsare Dictatore deductæ & ab Augusto postea instauratæ tribueretur: ad hanc enim fortasse respexisse Q. Titium, qui frater vel consanguineus esse potuit L. Titij, qui Tr. Mil. legionis Vernaculæ sub Cæsare ab Hirtio dicitur. Bigæ, quæ in Titurorum quodam numo expressa est, Victoria dextra lauream ostentans, equos agitat, sub quibus appicta est galea, cum inscriptione: L. TITVRI. Altera numi parte eius simulacrum cum inscriptione est: SABIN. Fuit hic L. Titurius Sabinus argento publicè feriundo præfectus, frater forsan Q. Titurij Sabini, qui Cæsaris legatus in Gallia contra Vnellos præclara multa præstitit. Quæ fuerit Trabauia familia, non constat; eius extat denarius argenteus ab vna parte victoriæ imagine, altera quadriga insignis cum inscriptione: L. TREBAVI. ROMA. Est & quadriga in Tulliorum denario, sed equi eam trahunt soluti, & insistit victoria sinistra manu ramum lauri gestans, appictaque laurea est, cum inscriptione: M. TVLLI. Ab altera numi parte etiam pictum est victoriæ simulacrum, cum inscriptione: ROMA. Creditur spectare numus ad triumphum M. Tullio Ciceroni ob res in Cilicia benè gestas decretum, de quo ipse scribit in epistola ad Catonem, & ad Atticum. Valeriæ gentis numi duo sunt bigam ostendentes: alteri inscriptum; C. VAL. C. F. ROMA. Huic ab altera C parte Victoriæ simulacrum est: alteri inscriptum: L. VALER. Ab altera parte mulier coronata conspicitur, & à tergo malleus cum inscriptione: ACISCVLVS. Varganteiæ verò gentis numus ab vna parte imaginem habet victoriæ cum inscriptione: M. VARG. Ab altera quadrigam cum inscriptione: ROMA. Vettia verò bigam, & retro eam spicam tritici, cum titulo; L. VETTIVS IVDEX. Ab altera parte T. TATII Sabini imaginem cum inscriptione: TA. SABINVS. S. C. C. Vibius Pansa Cos. cum Hirtio contra M. Antonium hostem à Senatu iudicatum missus signis ad Mutinam collatis, prælio Antonium superauit. Ad quam victoriam indicandam duos potissimum numos cudit: quorum altero ipsius simulacrum cum inscriptione: PANSA. S. ab vna parte, ab altera quadriga triumphalis: altero eadem quadriga ab vtraque parte expressa est, cum inscriptione: C. VIBIVS C. F. PANSA. Vinitiorum numi duo sunt in Augusti honorem cusi: In priori equestris est statua basi insistens, in qua sub ipso equo inscriptum est: S. P. Q. R. IMP. CAES. ab vna parte: ab altera basi sine statua, inscriptum est: S. P. Q. R. IMP. CAE. QVOD V. M. S. EX A. P. Q. I. S. AD A. D. Circumcirca verò scriptum: L. VINITIVS. L. F. IIIVIR. Alter ab vno latere simulacrum habet Augusti: ab altero basim supra pontem, cum duabus equi statuis. Basi inscriptum S. P. Q. R. D IMP. CAES. Ab vtraque basis parte statua est humana. Sub ponte scriptum: L. VINITIVS. Pertinent (inquit) hi numi ad declarandos Augusti honores, qui ei ob vias munitas decreti sunt: Hi verò, vt testatur Dio, & antiquitatis monumenta confirmant, fuerunt statuæ equestres, & arcus superimpositis statuis. Basis autem, siue columnæ inscriptio, cui in priori numo superimposita est equestris statua, ex Liuio interpretari potest: S. P. Q. R. Imp. Cæsari, quòd viæ munitæ sunt ex ea pecunia, quam is ad ærarium detulit. Huic numo simillimum alium pingit Sebastianus Eritius, sed in hoc arcus sunt duo, & vterq; superimpositam habet statuam equestrem, item equitem dextra lanceas, sinistra scutum ostentantem: Inter vtrumq; arcum, scriptum est: QVOD VIAE MVN. SVNT. Altera numi parte Augustus ipse imberbis pictus est cum inscriptione: S. P. Q. R. CAESARI AVGVSTO. Eadem imago cum eadem inscriptione in alio quoq; denario exhibetur, qui ab altero latere arcum ostendit duplicem, alterum scilicet alteri superimpositum, in cuius vertice currus conspicitur triumphalis, cuius moderatorem victoria à tergo astans laurea donat. Inscriptum similiter numo: QVOD. VIAE MVN. SVNT. Triumphalis autem currus

Li. 4. de bello Alex. *Tituriorum numi.* *Trebauiorũ.* *Tulliorum.* *Lib. 15.* *Lib. 5.* *Valeriorum.* *Varganteiorum.* *Vettiorum.* *Vibiorum.* *Vinitiorum.*

non aliam ob causam numo exhibetur, quàm vt indicaretur Augustum vijs muniendis viros triumpho dignos, vel qui aliàs triumphassent, præfecisse. Cum vero in Augusti equestres statuas inciderimus, non incongruum fuerit, aliarum quoque in eiusdem Imperatoris honorem erectarum ex numorum antiquorum authoritate, mentionem facere, ac deinceps aliorum Imperatorum, qui similiter Augusti vocari voluerunt, qua in re opera vtemur Sebastiani Eritij, & si opus fuerit, etiam aliorum. Pingit itaque is aureum numum, in quo arcus conspicitur triumphalis cum quatuor superimpositis equis, & tribus viris, quorum vnus à tergo equorum est, duo à lateribus, qui insignia ferunt militaria. Inscriptum est numo ab hac parte: CIVIB. ET SIGN. MILIT. A. PART. RECVP. Hoc est: Ciuibus & signis militaribus à Parthis recuperatis: Dio author est, non solùm gratissimum Augusto fuisse, quòd ciues & militaria signa, quæ Crasso & Antonio essent erepta, citra vllum certamen recuperasset, verùm etiam templum Martis vltoris in Capitolio ad imitationem Iouis Feretrij, qua signa ea militaria suspenderentur, decreuisse, equoque ouantem in vrbem inuectum, ac fornice trophæum gestante honoratum fuisse. Ab altera numi parte Augusti imago est, cum inscriptione: IMP. CÆSARI AVG. COS. XI. TRI. POT. VI. S. P. Q. R.

Lib. 54.

Est & alius eiusdem Augusti numus argenteus cum inscriptione: C. CAESAR. . . . qui altera parte eum ephippiato equo insidentem ostendit, pernicissimeque equitantem, cum inscriptione: POPVL. IVSSV. Cusus enim fuit, cùm iussu populi equestris illi erigeretur statua, cuius mentio apud Paterculum, his verbis: Mox cum Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis prouincijs Brundusium venire iusserat, Legio Martia & quarta, cognita & Senatus voluntate & tanti iuuenis indole, sublatis signis ad Cæsarem se contulerunt. Eum Senatus honoratum equestri statua, quæ hodieque in rostris posita ætatem eius scriptura indicat, (qui honor non alij per CCC. annos, quàm L. Syllæ, & Cn. Pompeio, & C. Cæsari contigerat) pro P. R. vnà cum consulibus designatis, Hirtio & Pansa bellum cum Antonio gerere iussit. Est & argenteus numus cum inscriptione ab vna parte: AVGVSTVS DIVI F. Ab altera statuam ostendens equestrem, cum tribus militaribus insignibus, scriptum est: C. CAESAR. AVGVSTI. F. Eritius in honorem Augusti cusum putat; AEneas Vicus in honorem Cai, quod mihi quoque videtur: cùm certum sit tunc cusum esse, cùm Caium Augustus in prouinciam, quæ fuit Armenia mitteret. Numisma Tib. Claudij cum eius effigie laureata & inscriptione: TIB. CLAVDIVS CAESAR. AVGVST. P. M. TR. P. IMPERAT. Ab altera parte equestrem ostendit statuam in medio duorum trophæorum, spolijs hostium onustorum, pulcherrimo superimpositam arcui. Inscriptum huic parti: NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMAN. IMP. S. C. Excusum fuit hoc numisma in Claudij honorem ob subactam Britanniam, de qua magnificè triumphauit. Nisi dicamus arcum illum esse quem Neroni Druso Claudij patri Senatus dicauerat, cum triumphans ex Germania Vrbem iniret. Neronis verò numus, similiter inscriptus ab vna parte: NERO CLAVDIVS CAES. AVGVST. GERM. P. M. TR. P. IMPER. P. P. Arcum quidem etiam habet triumphalem, sed quatuor ei super impositi sunt equi, cum statuis hinc inde humanis & victoriæ cum inscriptione: S. C. De Neronis triumpho de Parthis, quem numus exprimit, meminit his verbis Corn. Tacitus: *ob hæc consalutatus Imperator Nero, & Senatusconsulto supplicationes habitæ, statuæque & arcus & continui Consulatus principi, &c.* Est & alius numus in eiusdem Neronis honorem excusus, qui ab vna parte eius effigiem, palmamque exhibet, cum inscriptione: IMP. NERO CAESAR AVG. P. MAX. Altera parte eundem Neronem equo insidentem & duos prostratos viros lancea transfigentem. Alio item quidrigam agitans, sinistra palmam gestat. Inscriptum numo EVTHYMIVS. Quantoperè autem Nero ludis Circensibus, quibus quadrigæ certabant, delectaretur, meminit Tranquillus, cùm inquit: *Equorum studio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit, plurimusque illi sermo, de Circensibus erat, & quondam tractum prasinum agitatorem inter condiscipulos querens obiurgante pædagogo, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia imperij eburneis quadrigis quotidiè in abaco luderet, ad omnes etiam mimos Circensis secessu commeabat &c.* Vt verò Neronis in hoc certamine eximia indicaretur peritia, addita est inscriptio, EVTHYMIVS. Hic.n. quadrigarius in Olympiæ ludis fuit celeberrimus: Meminit eius Plin. his verbis: *Consecratus est viuus, sentiensq; oraculi eiusdem iussu, & Iouis Deorum summi astipulatu, Euthymius Pycta, semper Olympiæ victor & semel victus &c.* Est denique alius adhuc numus in eiusdem Neronis honorem cusus; in cuius parte vna eius conspicitur effigies, cum palma & inscriptione: IMP. NERO CAESAR AVG. P. MAX. Altera Circus & in eo quadrigæ circum metas currentes, & cursu certantes. Eadem huius numi, quæ prioris ratio est. Titi quidam numus cum eius effigie ab vna parte, & inscriptione: IMP. T. CAES. VEESPAS. AVG. P. M. TR. P. P. P. ab

Cai numus.
Tib. Claudij numus.
Neronis numus.
Nero. Circensium studiosus.
Euthymius quadrigarius.
Lib. 3. c. 47.
Titi numus.

A P. P. Ab altera parte eiuſdem Imperatoris habet ſtatuam equeſtrem, quæ virum quendam ſub equo proſtratum conculcat : Subſcriptum eſt : S. C. Alius eſt eiuſdem Titi Veſpaſiani numus cum eadem effigie & inſcriptione eadem, altera parte ipſe Titus curru vehitur triumphali, ſceptrum dextra oſtentans. Appicta currui ipſa victoria eſt, & lauri item ramus : cum inſcriptione : S. C. Triumphus eo Titi exprimitur de Iudæis. Eſt & alius numus, cui ab vna parte inſcriptum eſt : IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. & altero latere S. C. in quo vir quidam pedes, indutus galeam, orbem equiti præbet, Roma nimirum, aut forte Mars aut Bellona Tito : quaſi monarcham creatura. Extat & Domitiani equeſtris ſtatua in quodam numo æreo cum inſcriptione : PRINCIP. IVVENT. S. C. in cuius ſimiliter altera parte Domitiani etiamnum adoleſcentis ſimulacrum expreſſum eſt, & inſcriptum. CAESAR AVG. F. DOMITIAN. COS. II. Simillimus per omnia datur eiuſdem Domitiani numus quidam argenteus, ſed ab ea parte, in qua ipſe equo vehitur, nulla eſt inſcriptio. Vterque cuſus fuiſſe creditur, cùm in Galliam, & vtramque Germaniam ipſe cogitaret. Eſt & argenteus eiuſdem effigie nobilis cùm inſcriptione : CAES. AVG. F. DOMITIANVS. in quo ab altera parte Pegaſus expreſſus eſt, cum inſcriptione : COS. IIII. Huius numi duplex redditur ratio :

Domitiani ſtatua.

B ſunt qui famæ illius quæ de eo vbique terrarum diſperſa erat, typum eſſe volunt. Pegaſus enim famæ ſymbolum eſt : alij verò ab ipſomet Domitiano cuſum hunc numum conijciunt, vt ſe poëtices ſtudioſum indicaret : talem enim ſe eſſe ſimulabat, vt teſtatur Suetonius. Elegantiſſimum quoque æreum numiſma à Græcis excuſum reperitur cum inſcriptione ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ. altera parte impreſſum habens arcum triumphalem, tribus portis inſignem, cui ſuperimpoſitæ cernuntur quadrigæ binæ, quarum vna ipſe vehitur, & ab vtroque earum latere vir quidam genu flexo, & manibus poſt terga reuinctis, ſupplex aſtat, cum inſcriptione : ΙΔ. Iſtiuſmodi arcuum mentio eſt apud Suetonium his verbis : *Statuas ſibi in Capitolio non niſi aureas & argenteas poni permiſit, ac ponderis certi. Ianos arcuſq; cum quadrigis & inſignibus triumphorum per regiones vrbis tantos aut tot exſtruxit, vt cuidam Græcè inſcriptum arcui ſit, Aream & caluitium.* Fuit & alius ei cuſus numus honoris ergò ob deuictam Germaniam, in quo ab vna parte ipſe eques peditem ſcuto ſe defendentem, poſtratum proculcat, cum inſcriptione : S. C. Ab altera parte inſcriptum eſt : IMP. CAES. DOMIT. AVG. GER. COS. XI. CENS. PER. P. P. Simillimus quoque numus in honorem Traiani & Neruæ principis excuſus extat, ſed in eo tantùm à præcedenti differt, quòd proſtratus ſcuto careat : Inſcriptum huic numo S. P. Q. R. OPTIMO PRIN-

Famæ ſymbolum.

Traiani & Neruæ numus.

C CIPI. S. C. Altera pars imaginem eius exhibet laureatam, cum inſcriptione tamen Neruæ etiam communi : IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO AVGG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. Eiuſdem Traiani numus quidam alius à quadam Græciæ vrbe excuſus, ab vna parte Victoriam vtraque manu lauri ramum ferentem exhibet, biga vectam, ſymbolum videlicet victoriarum, quas contra diuerſos populos obtinuit. Eſt & alius numus cui ab vna parte effigies Traiani expreſſa eſt, cum inſcriptione : D. NERVAE. TRAIANO. AVG. Altera eques Leonem lancea transfixurus, eam rumpit, ruptaque mordicus à leone arripitur. Alluſio eſt ad ſpectacula quæ C. & xx. diebus Traianus populo Rom. exhibuit, vt teſtatur Dio in eius vita. Qui verò eiuſdem numus altera parte expreſſum habet Circum & in eo certantes curſu equos celetes & quadrigas bigaſque, cuſus eſt in memoriam reparati ab eo Circi, de quo meminit idem Dio his verbis : *Natura magnificus & gloriæ appetens erat : Circum collapſum ampliorem, atque etiam elegantiorem reſtituit : quod ideo ſe feciſſe inſcripſit, vt populum Romanum capere poſſet.* Reperitur denique pulcherrimum eiuſdem numiſma æreum, quod altero latere Vlpiam exhibet baſilicam ab eo exædificatam, varijſque exornatam ſtatuis, inter quas ſupremæ equeſtres ſunt, cum inſcriptione : S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. S. C. In quodam Adriani numo,

Adriani numus.

D ipſe triumphali vehitur curru : manum extendens, velut aliquid ab aſtante muliere (Victoria forte) accepturus. Alio quidem decurſio equitum & peditum militaris exprimitur. Duos enim equites, & peditem, ſcutatos, haſtatoſque oſtendit, cum inſcriptione : DECVRSIO. S. C. De hac decurſione dicam pòſt ſuo loco. Ipſe verò Adrianus equo vectus quodam alio numo exercitum arte militari inſtruit, cuius loco pedites tres militaria ferentes inſignia eodem latere numi exprimuntur, cum inſcriptione : EXERCITVS RAETICVS. S. C. Adrianus enim teſte Aelio Spartiano, quamuis pacis magis quàm belli eſſet cupidus, militem quaſi bellum immineret, exercebat, tolerantiæ documento eos imbuens, ipſe quoq; inter manipulares vitam militarem magiſtrans &c. In eiuſdem honorem numus alius cum inſcriptione : MAVRETANIA. S. C. cuſus peditem eum repræſentat, ſiniſtra duo geſtantem ſpicula, dextra ferocientem equum ducentem, aut potius cohibentem. Mauritanorum enim motus compeſcuit, qui niſi ex equis ferè dimicant, teſte Strabone, dum inquit : Pugnant frequentiùs ab equo haſtati equis nudis vtentes & iunceis frenis, &c. Antinoi formoſiſſimi adoleſcentis effigies thorace tenus eiuſdem

Mauritani ex equo pugnant.

Antinoi numi.

Adriani puto iussu, (erat enim ipsi carissimus, & in delicijs) excusus in quodam numo ostenditur cum inscriptione: ΑΝΤΙΝΟΟΥ ΗΡΩΟΣ. & ab altera parte equo insidens, dextraque caduceum gestans. Tanto autem amore Antonoi exarsit Adrianus, vt mortuo vbique terrarum diuinos exhiberi honores, inque deorum numerum referri voluerit, sacerdotesq; constituerit, quorum vnus numum in eius honorem percussit, qui ab vna parte eius vultum ostendit, cum inscriptione: ΟΣΤΙΛΙΟΣ. ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ. Ο. ΙΕΡΕΥΣ. ΤΟΥ. ΑΝΤΙΝΟΟΥ. Hoc est Hostilius Marcellus Sacerdos Antinoi: ab altera Pegasum erectis anterioribus pedibus, & volandi cupidissimum, sed à Mercurio freno cohibitum, cum inscriptione: ΤΟΙΣ. ΑΧΑΙΟΙΣ. ΑΝΕΘΗΚΕ. hoc est, Achiuis dedicauit. Antonini Pij Imp. numi sunt duo, vnus cum inscriptione Græca, alter Latina: ANTONINVS AVG. PIVS. P.P. TR.P. altera parte curru ipse vehitur triumphali, cuius exterior equus ephippiatus est. Est & similis numus alius, in quo Victoria equos quadriuges moderatur. Inscriptum: VICTORIA AVG. S.C. Extat & alter numus in eiusdem honorem factus, in quo ab vna parte eius effigies senili ætate expressa cernitur, cum inscriptione: DIVVS ANTONINVS: ab altera ædificium pulcherrimum varijs exornatum statuis, & quadriga quę verticem eius occupat: Inscriptio est: CONSECRATIO. S.C. Numo huic lucem dat Iulius Capitolinus his verbis: *Diuus est appellatus, cunctis certatim adnitentibus, cùm omnes eius pietatem, clementiam, ingenium, sanctimoniam laudarent. Decreti sunt etiam omnes honores, qui optimis Principibus delati sunt. Meruit & flaminem & Circenses & templum &c.* Elegans etiam extat numus M. Antonini, in quo ab vno latere ipse equo vectus lanceam dextra gestat, præit armatus vnus, duo verò subsequuntur, cum inscriptione: PROFECTIO AVG. S.C. Quamuis verò is solus ad bellum proficisci videatur, socium tamen profectionis habuit L. Verum suum fratrem. Meminit idem Capitolinus; *Profecti tamen sunt paludati ambo Imperatores, Parthis & Marcomannis cuncta turbantibus: nec parum profuit ista profectio, cum Aquileiam vsque venissent.* Est & equestris statua elegantissima alio quodam numo expressa cum inscriptione: IMP. VIII. COS.IIII. P.P. ab altera parte ipse pectore tenus expressus est cum inscriptione: M. ANTONINVS AVG. GERM. SARM. TR.P.XXXI. Alludit numus ad pulcherrimam illam Antonini statuam equestrem, quæ hodieq; opera Pauli Tertij in Capitolio cernitur, cum prius forum D. Ioann. Lateranensis occuparet. Equi iuba & procomio procerioribus præditi viri ceruicem dextra palpās, sinistra longum gestans baculum in alio Antonini numo conspicitur: cui supra caput appicta est stella, con inscriptione: TR.POT.VIIII.COS.II. Altera pars effigiem habet ipsius Imperatoris, ætate expressam iuuenili, cum inscriptione: AVRELIVS. CAESAR. AVG. Virum eum Parrhicæ prouinciæ, stellam Orientis symbolum esse volunt, equum equestris pugnæ, qua maximè gaudent. Parthici autem belli sub hoc Imp. Capitolinus meminit: quo profligato ipse & frater Parthicus appellatus est. Ex equis verò eos bellare meminit Dio: *Armatura* (inquit) *eorum, vsusq́. armorum talis est: Scuto nihil tribuunt, sed sagittis iaculisq́. ipsi equites vtuntur, armatiq́. maiori ex parte: Pedites inter eos pauci sunt, ijq́. infirmiores, sed & ipsi sagittarij, ad quod à pueritia exercentur, cœlo ipsis suo ac regione ad vtrunque conducente. Regio enim plana, vt primùm est, & cùm ad alendos equos, tum ad equitandum aptissima. Itaque armenta tota equorum in bellis ducunt, vt subinde mutatis equis, subitò ex longinquo adequitare, rursusq́. repente procul referre pedem possint.* L. Veri Imp. numus altera sui parte ostendit rogum funebrem, cuius vertici superimposita est quadriga, cum inscriptione: CONSECRATIO. S.C. Inter Diuos enim is quoque consecratus est. Eiusdem imagine illustris numus alius, ab altera parte Perseum ostendit Pegaso volante vectum, & feræ pugnantem bicipiti, aliàs leonis specie: cum inscriptione: CLICOR. Virtutis is vitiorum domitricis symbolum est Explicatque huncnumum dilucidissimè emblema hoc Alciati:

Antonini Pij numi.

Parthorum pugna. Lib. 40.

Veri numus

Virtus vitiorum domitrix.

> *Bellerophon vt fortis eques superare Chimæram,*
> *Et Lycij potuit sternere monstra soli.*
> *Sic tu Pegaseis vectus petis æthera pennis,*
> *Consilioq́. animi monstra superba domas.*

Commodi numus. Latinus Hercules.

Aliter verò interpretantur Commodi Imp numum, in quo ipse equo insidens occurrentem iaculo leonem conficere minatur. Aiunt enim Lampridij testimonio ferarum diuersarum sua manu multa millia occidisse, ideoq; & Latinum Herculem nominatum fuisse. Inscriptum huic numi lateri: VIRT. AVGVSTI COS. S.C. alteri in quo eius effigies: ANTONINVS. COMMODVS. ANTONINVS. PIVS. FELIX. AVG. BRIT. alteri, in quo ipse triumphali curru vectus triumphat: P.M. TR. P.XI. IMP. VII. COS.V. P.P. Britannicus autem dictus ab adulatoribus, quod de Britannis per legatos domitis triumphum duxisset. Est & alius numus similiter eius imaginem sed armato pectore ostendens, cum inscriptione:

L. AV-

A L. AVREL. COMMODVS. AVG. TR. P. IIII. altera verò parte ipse equo insidens lanceam dextra gerit, & præeuntem militem armatum insequitur; alijque armati sequuntur eũ. Inscriptum huic lateri: PROFECTIO AVG. Cusus fuit hic numus, cùm vnà cum patre ad bellum proficisceretur Germanicum: cuius profectionis mentio est in Lampridio: E contrario Septimio Seuero post multa confecta feliciter bella in Vrbem reduci cusus fuit numus, in quo ipse equo insidens, præeuntem militem armatum & insigne militare ferentem insequitur, cum inscriptione: ADVENTVI AVG. FELICISSIMO. In eiusdem honorem factus numus alius altera parte nauem habet onustam militibus, item quadrigas, diuersaque animalia quadrupeda, cum inscriptione: LAETITIA TEMPORVM. Ostendit numus eximiam Seueri munificentiam atque liberalitatem in exhibendis populo spectaculis. Antonini Caracallæ equo vecti, dextra militare quoddam insigne gestantis numus, præeuntem etiam, alterumque subsequentem militem, armatum vtrumque & similiter militare insigne ferentem ostendit, cum inscriptione: S. C. cæterùm euntemne ad bellum, aut à confecto eo reducem exprimere voluerint, non satis constat. Ad Parthos superandos profectum, de ijsque triumphasse certum est: id quod alter quidam numus à Græciæ quadam vrbe factus testatur, in quo ipse Caracalla curru B triumphali vehitur, dextra militare signum Aquilam ferens: cum inscriptione: ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Est & aliud numisma eidem Caracallæ in Græcia dicatum, sed fratri Getæ commune, in quo ab vna parte vtriusque effigies expressa est, cum inscriptione: AYTOK. KAI. M. AYPH. ANTΩNEINOC, ΛΟΥ. CEΠTIMIOC ΓETAC. KAICAR. altera statua equestris, cui vir quidam substratus est: appictum que insuper trophæum cum inscriptione, EΠI. CRATHΓO. YΛIPPIOY. . . EΛAITΩN. Alludit numus ad victoriam quam contra Pescennium Nigrum Seuerus eorum parens obtinuit. Elegantissimus verò eiusdem Getæ numus æreus cum eius effigie ab vna parte & inscriptione. GETA. CAESAR PONTIFEX, alrera parte equites ostendit tres, quorum vnus præcurrens subsequentes alloquitur: Inscriptum hic PRINC. IVVENT. Exprimi hoc numo Troiæ lusum existimant periti, de quo suo loco. Macrini effigies lauro coronata cum inscriptione: IMP. CÆS. M. OPEL. SEV. MACRINVS. AVG. æneo numo exhibetur; in cuius parte altera ipse Macrinus curru triumphali vectus à Victoria coronatur, cum inscriptione: S.C. PONTIF. MAX. TR. P. II. COS. II. P.P. Antonini Eliogabali numo currus scutum vehens, in quo Aquila Romanorum insigne militare depingitur, à quinque trahitur equis, cum inscriptione populi qui eum honoris C causa excudit, ΝΕΩΚΟΡΩΝ. ΕΦΕCΙΩΝ. Delectabatur autem Eliogabalus equorum quadrigarumq; cursu, vt testatum reliquit his verbis Lampridius: *Dedit quadrigas, equos stratos, mulos, basternas & rhedas*, Et aliàs: *Quadrigas Circensium in triclinijs & in porticibus sibi semper exhibuit*. Alexander verò Seuerus à Parthico bello victor reuersus, de Parthis pulcherrimum egit trium hum, qui quoque numo aliquo expressus cernitur, in quo ille triumphali curru vehitur, cum inscriptione. P.M. TR. P. VIII. COS. III. P.P. Eiusdem etiam honoris causa factus, alius numus, in quo equo proficiscentem præcedit victoria, & inscriptio est: PROFECTIO AVGVSTI. S. C. Profectio autem fuit in Persas; quibus bello superatis alium cudit numum, in quo ipse capite leonina pelle obtecto expressus cernitur, cũ inscriptione: ALEXANDER. altera parte in Circo maximo, cum suis metis & obelisco medium locum occupante, bigarum, quadrigarumq; & celetum equorum certamen editur. Ludos ipse vocat apud Lampridium, Persicos: *Quirites* (inquit) *vicimus Persas, milites diuites reduximus, vobis congiarium pollicemur, cras ludos Circenses Persicos dabimus*. Maximini numus, in quo ipse vna parte depictus est, cum inscriptione IMP. MAXIMINVS PIVS AVG. ab alia parte quadrigam habet, qua ipse D triumphans, manuq; altera lauri ramum gestans vehitur, & ab astante Victoria coronatur, triumphum suum expressit, quem ob debellatos egit Germanos. Inscriptum est huic lateri: TR. P. II. COS. S. C. Iam verò ipso debellato Maximino, à Gordiano, Pupieno & Balbino, Romani triumphũ hisce decreueuerũt, idq; excusa in numo quodã quadriga, qua Gordianus vehitur, diuulgarunt: equestresq; statuas quoque posuerunt, quales etiam alio numo exprimuntur cum eadem planè inscriptione: P.M. TR. P. III. COS. P.P. Curruum triumphalium istorum, statuatumq; meminit Capitolinus his verbis: *Eraso nomine Maximinorum, appellatisq; diuis Gordianis victoriæ causa Principibus nostris, Maximo, Balbino, & Gordiano statuas cum elephantis decernimus, statuas equestres decernimus, trophæa decernimus*. Philippi quoque numus cum inscriptione: IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG. ab altere parte habet statuam equestrem laureatam, & sinistra spiculum ferentem; cum inscriptione: ADVENTVS AVGG. S. C. Is enim cum filio compositis in Persia feliciter rebus victor reuersus hoc honore à populo Ro: affectus est. Eadem inscriptio quoque sed sine S.C. in alio quoque numo est, in quo verò equestres statuæ sunt duæ, quas Victoria præit, & armatus miles subsequitur. Altero numi latere vtriusque Philippi imago est, cum

Sept. Seueri numus.

Caracallæ numus.

Getę numus.

Macrini numus.

Eliogabali.

Seueri numus.

Ludi Persici.

Maximini numus.

Gordiani numus.

Philippi numus.

eſt, cum inſcriptione: CONCORDIA AVGVSTORVM. Eſt & alius numus, qui vna parte præter vtrumque Philippum, Marciam Otacilam, quæ ſenioris erat vxor, exhibet, altera currum triumphalem, quo vterque Imperator vectus à Victoria coronatur: Elegans etiam numus vtriuſque Galli Treboniani patris & Voluſiani filij imagine illuſtris altera parte equeſtres habet ſtatuas duas, quarum vna ſignum gerit militare: ſubſequuntur milites armati duo, præcedit equitantes Victoria: Inſcriptum numo: ADVENTVS AVGG. Magno verò illi Conſtantino poſt multis prælijs deuictos Sarmatas & Gothos Thraciam diripientes cuſus fuit numus, in quo ab vna parte ipſe feliciſſimè dipingitur, cum inſcriptione: VICT. CONSTANTINVS AVG. Ab altera ipſe equo inſidens proſtratum hominem transfigit; cum inſcriptione: DEBELLATORI. GENT. BARBARAR.

Galli Treboniani numus

Conſtantini.

VSVS IN VECTIONE.

EQVVM vehendi cauſa, arandi bouem, venandi & cuſtodiendi canem, natum eſſe perhibet Cicero. Vectio autem quæ fit per equum, potiſſimum duplex eſt. Nam vel ipſo aliquid dorſo ſuo vehit, vel currui iunctus id trahendo promouet, vnde & currus ipſos etiam vehicula dicimus. Vtroque modo vel ipſos nos vehit homines, vel ſarcinas: de qua poſteriori vectione hac ferè rubrica agemus, quandoquidem hæc meo iudicio propriè de iumenti vectione intelligitur: in hoc enim ſenſu Varro videtur dixiſſe: *Equi alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad vecturam: itaque peritus belli alios eligit atque alit, ac docet; aliter quadrigarius ac deſultor: Neque idem qui vectarios facere vult.* Budæus eleganter iſtiuſmodi equos diuidit in ſarcinarios, & iugales: ſed iugalium duplex eſt genus, nobile vnum, cuius in equeſtribus certaminibus vſus eſt, de quo mox ſuo loco, alterum ignobile de quo hic intelligimus. Sarcinariorum ſiue dorſuariorum etiam duo ſunt genera: alij enim ſarcinas non ferunt, niſi priùs clitellati ſint, vnde & clitellarij nuncupantur. Sunt autem clitellæ, quibus ſarcinæ colligatæ iumentis portantur: alij nudo ferunt dorſo, vt qui per vrbes farinam gerunt. Clitellati, etiam vocantur ſagmarij à ſagmate, quod ſtratum ſignificat, cui onera aptantur. Sagma (inquit Iſidorus) quod corruptè vulgo ſelma dicitur, ſtratum ſagorum vocatur, vnde caballus ſagmarius, mula ſagmaria. Suidas: σαγμάρια Τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον τελδοντὰ βαςάζοντα τὴν ἀποσκευὴν τῶν ἐπιτηδείων. Apud Lampridium equi ſaginarij aliquoties mentio eſt. Turnebus legit ſagmarij. Seneca Græco vocabulo hippoperas vocat ſarcinas, quæ à tergo equi geſtantur, quaſi dicas peras & manticas equeſtres. Volaterranus canterios, equos videlicet caſtratos vecturæ optimos eſſe aſſerit. Noſtroque tempore Tartari, vt refert Sigiſmundus Baro, caſtratos tantùm equos habent, quòd tales arbitrentur plus laboris inediæque ferre poſſe. Iſtiuſmodi vectarijs equis robur eſſe oportet: quamuis ad vecturas plerumque dentur effœti annis, aut læſi, qui illis operis reliquas vires conficiunt. Neq; eſt tanta noſtri temporis humanitas, vt ocioſus alatur equus; poſtquam conſenuerit, & vires amiſerit, vtque non turpi ſenectæ illius, quod Maro fieri oportere cenſuit, ignoſcatur abdito domi. Eadem & apud antiquos equorum conditio fuit, vt in prouerbio, ἵππου γῆρας, id eſt equi ſenecta, diximus. Qui ad currum iunguntur curules nominantur ab ipſo curru, quem trahunt, à quo & ſellam curulem vocari legimus: Nam Senatores qui curulem magiſtratum hoc eſt, maiorem honorem gerebant, honoris gratia in curiam vehi ſoliti ſunt curru, in quo ſella erat eburnea, ſupra quam conſidebant, vt ſcribit A. Gellius. Legimus verò apud Vegetium iumenta curulia. Albertus inuſitato vocabulo equos ad fugam & inſecutionem aptos curriles vocat. Curules equos Feſtus exponit quadrigales. Sunt tamen currus aliquot ſpecies, quæ nomen immutant. A biga enim biiuges & bigarij, à carruca carrucarij, à carpento carpentarij, à rheda rhedarij, à ciſio ciſiarij, appellantur. Hoc interim certum eſt, currum, etſi generale ſit nomen, per excellentiam pro quadrigis poni, vt & ἅρμα apud Græcos. Plinius tradit Erichthonium primum quadrigis vſum fuiſſe. Scholiaſtes Pindari ἅρμα id eſt currum ab eo inuentum ait. Eſt autem quadriga quatuor equis iunctus currus: hinc Virgilius de eodem Erichthonio:

Primus Erichthonius currus & quatuor auſus
Iungere equos, rapidiſq; rotis inſiſtere victor.

Scribit itaque Gellius, Cæſarem quadrigas, etiamſi currus vnus, equorum quatuor iunctorum agmen vnum ſit, pluratiuo numero ſemper dicendas putare. Dicimus tamen etiam quadrigam, vt conſtat ex hoc Iulij Capitolini: *Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ ſunt, vtpote qui Perſas viciſſet, vt triumpho Perſico triumpharet: Miſitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus.* Aliquando quadrigarum nomine intelliguntur ipſi equi, qui quadrigas agunt. Plautus:

Li. 2. de na. deorum. *Vectio duplex.* *Equorum vectariorum genera.* *Lib. 5. de aſſe.* *Sarcinarij.* *Clitellati.* *Sagmarij.* *Lib. 30. 16.* *Curules.* *Lib. 3. c. 18.* *Curriles.* *Currus quid propriè.* *Quadriga.* *Lib. 19. c. 8.*

Nam

A *Nam si huic occasioni tempus se subduxerit:*
Numquam pol indipiscet quadrigis albis postea.

In Asinaria. *Quadriga pro equo.*

Vbi quadrigas albas vocat equos Veneris, qui erant albi & citi: vt sit sensus: etiamsi currum Veneris ab alitibus vectum, & per hoc summæ celeritatis, conscenderet, & sequi vellet iam amissam occasionem, nunquam eam consequeretur. In eodem sensu Virgilius:

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant.

Aeneid 8. *7. Paneg.*

Item Claudianus:

Velut ordine rupto
Cùm procul insanæ veherent Phaëtonta quadrigæ.

Equi pro quadrigis.

Accipiuntur autem equi pro ipsis quadrigis, quòd his iuncti celeriori cursu ferantur, illi videlicet, qui in sacris certaminibus currunt: Mentio est apud Columellam: *Vnde sacrorum certaminum* (inquit) *studiosi pernicissimarum quadrigarum semina diligenti obseruatione custodiunt, & spem futurarum victoriarum concipiunt propagata sobole generosi armenti. Hinc nauibus atq; quadrigis* dixit Horatius, alij *citis quadrigis*, alij *Iouis quadrigis* pro summo studio, summaque festinatione: sed

Lib. 3. c. 9.

B de his quadrigis equisque postea. Quod verò ad inuentionem quadrigæ spectat, Cicero Mineruam scribit quadrigarum inuentricem ferri. Ait itaque Eusebius libro temporum Erichthonium primum quadrigas iunxisse, sed in Græcia tantùm: nam apud gentes alias iam tum fuisse, certissimis probari argumentis posse tradit Rhodiginus: & apud Isidorum legimus, Cisternem Sicyonium equos quadrigarum medios, eosque singulos ex vtraq; parte simplici vinculo primum applicuisse. Quia verò quadriga quatuor iunctorum equorum est, eleganter à Græcis τέτριππον appellatur, & τετριπποβάται qui ea vehuntur, & τέτρωρον, siue τέτρωρον ἅρμα, siue τέτρωρος ὄχος, quasi quadriiugus currus, id est, in quo quator equi iuncti sunt, ab ἀείρω significante συζευγνύω, vt ait Eustathius: quamuis Varinus dictum velit παρὰ τὸ ἀρηρέναι καὶ ἡρμόσθαι τοὺς ἵππους αὐτῷ. Ita & quadriiugum currum vocauit Virgilius: Equos verò similiter τετράορες dicunt. Τετράοροι, inquiunt Varinus & Hesychius, τέσσαρες ἐπὶ τῷ τετρίππῳ ὑπεζευγμένοι: Latini quadriiugos siue quadriiuges: Ouidius:

Lib. 3. de nat deor. *Quadrigarũ inuentio.* *Lib. 13. c. 7.*

------ Tritumque relinquunt
Quadriiuges spatium, nec quo prius, ordine currunt.

Metam. 2. *Equorum à curribus nomina.*

C Virgilius:

Quadriiuges in equos, aduersaque pectora tendis.

Sic & seiuges dicimus, triiuges, & biiuges, à triga & biga, Seiuges verò propriè dictum currum non habent. Biiuges siue biiugos, bigarios etiam dicunt. Liuius etiam bigatos, Homerus δίζυγες. Hos in Hetruria dextrarios vocari Hermolaus testatur. Τρίπωλον ἅρμα currus est à tribus equis tractus, ἑξάπωλοι equi qui currum sex equorum ducunt. Zygios dicimus, qui iugum subeunt, pareoros qui latera stipant: ὑποζύγια quæcumque iumenta: nam Ζεῦγος id est iugum vocari potest teste Polluce, quicquid iunctum est, etiamsi ex tribus aut quatuor iumentis fuerit. Latini poëtæ tamen iugales absolutè de equis dicunt: Callimachus ζευγήτιδας ἵππους, Plinius subiuges carpento equas. Quatuor equos Scholia Homeri duas bigas & quadrigam interpretantur: sed quadriga currus vocatur plenus & perfectus, biga non plenus. Bigam Græci συνωρίδα vocant, vt constat ex hoc Hesychij: Συνωρὶς, ἅρμα δίπωλον, ἐκ δύο ἵππων, ἢ συζυγία, δυάς. Synoris inquit interpres Aristophanis in Nebulis, citante Cælio, est currus non plenus, sed ex duobus iunctis equis, quem nunc δίφρον vocamus, quanquam eo propriè dicitur nomine in curru pars, vbi cum parabate versatur auriga, vnde etiam inclinatur quasi δυοφόρος, id est duos ferens, vt author

Biga quid.

D est Eustathius. Idem Cælius synorida fuisse ait bigam è duobus equis non pullis sed adultis, quanquam post è pullis quoque (inquit) iuncta est. Aitque inuenisse se apud Aristotelem in libro de mundo, etiam in bello vsos synoride. Scribitur aliter per ξ. ξυνωρὶς & dicitur etiam de alijs animantibus, siquidem apud Heliodorum legimus, Ταύρων ξυνωρίς, & alibi βοῶν, pro dyade simpliciter, & Varinus ξυνωρίδα, inquit, ζυγλὼ, κυρίως ἐπὶ τῶν ἡμιόνων, ἢ ἐκ δύο ἵππων λέγουσι. Hesychius addit, ὀρεὺς γὰρ ἡμίονος, quasi etymologiam vel compositionis rationem afferens: cæterùm ξυνωρὶς à mulis dici nequaquam videtur. Rheda vocabulum Gallicum, genus erat leuiculi currus: Erat & petoritum Gallicum, vt docemur à Quintiliano: *Plurima* (inquit) *Gallica valuerunt, vt rheda & petoritum.* Et rursus: *Cum sit epi præpositio Græca, rheda Gallicum, nec Græcus tamen, nec Gallus vtitur composito: Romani suum ex vtroque fecerunt.* Cum Rhedis nostros cocchios siue caroccias similitudinem habere inquiunt. Hoc tamen interesse volunt, quòd nostro tempore equis vtamur, cùm veterum rhedæ à mulis ferè traherentur, vt apud Græcos ἀπήνη: nam rhedarium equum (vt Grapaldus vocat) apud veteres non inuenias, vt mulum rhedarium. Varro: *Celerius voluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios, vt tibi haberes mulos, quàm*

Synoris. *Rheda.* *Petoritum.* *Lib. 1.*

è piscina

è *piſcina barbatum mullum.* Fuiſſe tamen in eiſdem equorum vſum manifeſtè docet M. Tullius, inquiens: *Hic Vedius venit mihi obuiam cum duobus eſſedis & rheda equis iuncta.* Suetonius de Cæſare: Longiſſimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena paſſuum millia in ſingulos dies: Quod equorum, non mulorum fuerit. Et eporhedicæ teſte Plinio Gallica etiam vox, bonos equorum domitores ſignificat. Falluntur autem, dum cum noſtris caroccijs eandem arbitrantur, nam rheda binis tantùm conſtabat rotis. A rheda nihil ferè, vel ſaltem parum differre puto Ciſium, genus nimirum vehiculi biroti vt inquit Nonius, & ad celeritatem ſimiliter comparatum, vt ex Cicerone conſtat: *Ciſio* (inquit) *celeriter ad vrbem vectus*: & alibi: *Decem horis nocturnis, ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſijs peruolauit.* Cum hoc eandem eſſe aiunt carrucam. Nec multum puto differre carpentum, nam & hoc à celeritate volucre vocatur à Iuuenale: *Volucri Carpento rapitur pinguis Damaſippus.* Eratque eius quoque vſus in bello, vt apud Liuium legimus. Eiuſdem præterea generis fuiſſe quoque conijcio pilentum, quamquam hoc priuatim ad matronas pertinere non dubitem: nam id clarè docet Feſtus: *Pilentum,* (inquit) *vehiculi genus, quo matronæ ferebantur:* Sunt qui pilentum cum petorito, item cum eſſedo idem exiſtimant: Horatius verò diſtinguit:

Epiſt. 6. ad Attic.

Ciſium. Carpentum. Pilentum. Sat. 8. Lib. 1. Pilentum.

Eſſeda feſtinant, pilenta, petorita, naues.

Sed fieri poteſt, vt in eo conueniant, quòd quatuor conſtent rotis, operimenti verò materia varient. Pilenta mulorum fuiſſe manifeſtò teſtatur poëta Auſonius, dum ait:

Inuenies præſto ſubiuncta petorita mulis. Et aliàs.

Cornipedes rapiant impoſta petorita mulæ,
Vel Ciſio triiugi ſi placet, inſilias. Et rurſus.

Canteri moneo, malè nota petorita vites
Nec celeres mulas ipſe Metiſcus agas.

Et mulam carrucariam dixit Vlpianus ff. de edilitio edicto, quaſi & carrucis mulæ iungerentur. Sunt autem Gallica nomina Gallicorum vehiculorum vt partim ex Quintiliano, partim ex M. Varrone conſtat. *Plurima Gallica* (inquit ille) *valuerunt, vt rheda & petoritum quoque.* Hic petoritum Gallicum vocabulum genus vehiculi, apud Belgas Galliæ ciuitatem repertum ſcribit, & ſua ætate in conſuetudinem primùm veniſſe. Quod ſi quis pilentum vulgò interpretaretur carocciam è cingulis pendentem, is meo iudicio non erraret: mollia enim pilenta vocauit Poëta:

Aeneid. 8.

------ Caſtæ ducebant ſacra per vrbem
Pilentis matres in mollibus.

Id eſt, vt vertunt doctiores interpretes, penſilibus: quales nimirum à nobilioribus matronis hodieque expetuntur, vti & olim: Claudianus de nuptijs Honorij:

Ante foras iam pompa ſonat, pilentaque ſacra
Præradiant ductura nurum.

Liuius pilenta matronis à Senatu ob munificentiam conceſſa tradit his verbis: *Honoremq́; ab eam munificentiam ferunt matronis habitum, vt pilento* (codices impreſſi habent plauſtro, vetus exemplar pilento,) *ad ſacra ludosq́; carpentis feſto, profeſtoq́; vterentur.* Iſtiuſmodi vehicula vndique tecta & munita arcendæ aëris iniuriæ camerata dici poſſunt, ſicut & geſtatorium Suetonio dictum, Iuuenali lectica. Erat & aliud Gallicum vehiculi genus Benna nuncupatum, à quo combennones dictos eſſe legimus apud Feſtum ſocios (compagnos) in eadem benna ſedentes. Tales puto eſſe carros Polonorum & Brabantinorum, ſine operimẽto ex viminibus ferè. Viliſſimum plauſtrum, vel ploſtrum vt Columella loquitur, quo videlicet fimus conuehi ſolet. Oſcorum lingua teſte Feſto vehia dicebatur. Vehes verò vel vehis eſt quantum fœni vel fimi vna vectura in plauſtris vel alijs inſtrumentis ferre poſſumus. Vtuntur hac voce Plinius & Columella. Differt ab omnibus traha vel trahea, Caret enim rotis. Erant & ſacra vehicula, quæ thenſæ dicebantur, quarum etiam icones aliquot inter numiſmata recenſuimus: quam à mulis tractam fuiſſe Nonius indicat his verbis: *Vnde thenſam atq́; mulos ſine eam pedibus graſſari.* Ad omnia iſthæc vehicula conducenda trahendaue equorum vſus eſt, vel ſaltem eſſe poteſt. De rhedis id oſtenſum antea: quibus adde ex Iuuenale: *Tritoq́; trahunt epirhedia collo Segnipedes.* De eſſedis Virgilius: *Gallica vel molli melius feret eſſeda collo.* In his tamen mulorum quoque vſus fuit, vt conſtat ex Claudiano: vbi de Gallicis mulabus loquitur: vti & in carpentis; Liuiæ enim Auguſtæ carpento muli iuncti conſpiciuntur in antiquo eius numiſmate. Nero verò teſte Plinio oſtentabat hermophroditas ſubiuges carpento ſuo equas. Fortaſſis equos viri, matronæ mulos iungebant. Sipontinus carpentarium equum interpretatur qui carpenta ducit, & fabrum qui facit. Ab hiſce rurſus rhedis & carpentis differunt illa de quibus loquitur his verbis Pauſanias: *Ad carpentum iungebantur quæ doſſuariæ, è quibus extremo curriculo deſilientes ſeſſores prehenſis manu frenis ad metam curſitabant, qui mos ætate mea ſeruatur ab ijs qui Anabatæ vocantur. Inter Rhedarum & carpentorum aurigas*

Lib. 5.

Equus carpentarius.

A *rigas tantum interest, quod his alia sunt insignia, & masculos equos agitabant. Rhedam trahebant muli iugales bini, inuento neque prisco neque eleganti, & alioqui antiquitus inter portenta Eleis muli fuerunt, atque adeò vt animal id intra fines ali religio esset.* Hæc ille, vehiculorum quædam genera intelligens, quibus in Olympijs certabatur. Cæterùm cùm simpliciter carpentum in Romana historia nominatur, tunc puto, illud intelligendum, quo matronæ per vrbem vehebantur. Dictum est enim carpentum quasi carmentum à Carmenta Euandri matre, vt notum ex primo Fastorum, vbi Ouidius ait:

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
Hæc quoq́, ab Euandri dicta parente reor.

Manni autem etiam potissimum ad hæc nobiliora vehicula eligebantur, vt licet conijcere ex hoc Ouidij: *Manni. Amor. 2. 16*

Paruaq́, quam primum rapientibus esseda mannis
Ipse per admissas concute lora iubas.

Huc spectat hoc Lucretij: *Lib. 3. de re. nat.*

Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
B *Esse domi quem pertæsum est, subitoq́, reuertit*
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse,
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter.

Necnon hoc Horatij in Menam inuecti, qui olim seruus, nunc dominus nobili vectus vehiculo principum virorum more ad villam proficiscitur:

Sectus flagellis hic triumuiralibus
Præconis ad fastidium.
Arat Falerni mille fundi iugera
Et Appiam mannis terit.

Idem aliàs inquit: *Lib. 3. Car. Od. 28.*

Rumpat & serpens iter institutum
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos.

Et rursus alibi: *Lib. 1. Epist.*

-------- Etiam certus conuiua iubetur
C *Rura suburbana indoctis comes ire Latinis*
Impositus mannis.

Erant autem manni ad hunc vsum detonsi, quod discimus ex hoc Propertij: *Lib. 4.*

Huc mea detonsis auecta est Cynthia mannis.

Cæterùm ne quis penes Romanos tantùm equorum in vehiculis vsum fuisse arbitretur, is & ex Euripide discat, idem etiam à Græcis priscis factum, vbi matrona exitura è vehiculo, famulas monet, vt aliæ descensum iuuent, aliæ ex aduerso equis se opponant, vt si timore aliquo affecti, fugam minantes cohibeant: *In Ephigenia.*

Καὶ μοὶ χέρος (inquit) τις ἐνδότω ϛηρίγματα
Τᾶχυ ἀπήνης, ὡς ἂν ἐκλίπω καλῶς.
Αἱδ᾽ ἐς τὸ πρόσθεν ϛῆτε πωλικῶν ζύγων.
Φορβερὸν γὰρ ἀπαράμυθον ὄμμα πωλικὸν, id est *Equis vehi periculosum*

Et mihi aliqua manum subijciat fulcimina
Vt sedem currus relinquam commodè.
D *Aliæ autem equis state aduersæ iugis*
Terrifica enim res est oculus equi ferox.

Eleganter etiam Seneca Tragœdus Hippolyti exemplo docet, quàm periculosum sit equis vehi vehiculo iunctis:

Inobsequentes protinus frenis equi
Rapuere currum: iamque deerrantes via
Quacumque pauidos rapidus euexit furor,
Hac ire pergunt; seque per scopulos agunt:
At ille qualis turbido rector mari
Ratem retentat, ne det obliquum latus
Et arte fluctus fallit: haud aliter citos
Currus gubernat: ora nunc pressis trahit
Constricta frenis, terga nunc torto frequens
Verbere coërcet: Sequitur assiduus comes

Nunc

Nunc æqua carpens spatia, nunc contra obuius
Oberrat, omni parte terrorem mouens.
Non licuit vltra fugere: nam toruo obuius
Incurrit ore corniger ponti horridus,
Tum verò pauida sonipedes mente exciti
Imperia soluunt, seque luctantur iugo
Eripere, rectique in pedes iactant onus
In ora præceps gnatus implicuit cadens
Laqueo tenaci corpus: & quanto magis
Pugnat, sequaces, hoc magis modo ligat.
Sensere pecudes facinus, & curru leui
Dominante nullo, qua timor tollit, ruunt.
Talis per auras non suum agnoscens onus
Solique falsò creditum indignans diem
Phaëtonta currus deuia excußit polo.

Metam. 2. Ouidius item Phaëtontis exemplo furentium cursum difficillimè cohiberi posse indicat:

Parce puer stimulis, & fortiùs vtere loris,
Sponte sua properant, labor est inhibere volantes.

Equi iugales quales esse debent. *Iliad. β.* Sed hac de re aliàs etiam egimus. Vt verò ad vsum horum iumentorum ad vehicula reuertamur. Nostro tempore nobiles summoperè student, vt equi vehicularij non solùm eiusdem sint coloris, verùm & magnitudine & proceritate & si fieri licet, ætate pares, regios antiquorum mores imitantes. Nam Homerus de equis Eumeli scribens σαφύλῃ ἐπὶ νῶτων ἐΐσας, magnitudine & proceritate inter se omnino pares fuisse, & quasi ad regulam vel perpendiculum æquales docet: sicut & à coloris similitudine ὄτριχας dixerat, & à pari ætate οἰέτεας. sed versus eius ob elegantiam recitabo:

Ἵπποι μὲν μέγ' ἄρισαι ἔσαν φηρητιάδαο,
Τὰς Εὔμηλος ἔλαυνε, ποδώκεας ὄρνιθας ὥς.
Ὄτριχας, οἰέτεας, σαφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας, id est.
Equæ quidem multò præstantißimæ Pheretiadæ,
Quas Eumelus agitabat pedibus veloces vt sunt aues,
Simili pilo, coæuas, velut ad perpendiculum tergo æquales.

EMBLEMATA.

Emblema Alciati in adulari nescientem:

Scire cupis dominos toties cur Thessalis ora
Mutet, & vt varios quærat habere duces?
Nescit adulari, cuiquamve obtrudere palpum,
Regia quem morem principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes, dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat hippocomum.
Nec sæuire tamen domino fas, vltio sola est
Dura ferum vt iubeat ferre lupata magis.

Carneadis dictum. Sumptum est emblema ex Plutarcho de discrimine adulatoris. Pulchrè igitur (inquit) Carneades, qui diuitum & regum filios nihil rectiùs discere, quàm equitare affirmabat. Præceptor enim ,, illis inter litterarum exercitationes palpatur: illis in palæstra se submittunt antagonistæ, vincique ,, sinunt. Attamen equus qui sitne princeps an priuatus, diues an pauper sessor ignorat, dorso ,, excutit indoctum moderatorem. Aliud eiusdem inscriptum, temeritas.

In temeritatem.

In præceps rapitur, frustra quoq; tendit habenas
Auriga: effreni quem regit oris equus.
Hunc facilè huic credas, ratio quem nulla gubernat,
Et temere proprio ducitur arbitrio.

Lib 1. de vita Mosis. Apparet Philoni Iudæo acceptum referendum esse, qui nimirum similiter scribit: In vniuersum dabat operam, vt ad primos impetus animi resisteret, quasi contumacem equum obseruans: ni- ,, mirum, ne inuito auriga ratione cursum plus satis accelerantes confunderent, perturbarentque ,, omnia. Hæ sunt enim bonorum & malorum origines: bonorum, si ratio teneat imperium: contrarium, si affectus dediscant obedientiam. Aliud in temerarios:

In temerarios.

Aspicis aurigam currus Phaëtonta paterni,

A *Igniuomos ausum flectere Solis equos.*
Maxima qui postquam terris incendia sparsit
Et temerè incesso lapsus ab axe miser.
Sic pleriq; rotis fortunæ ad sidera reges
Euecti, ambitio quos iuuenilis agit,
Post magnam humani generis cladémq;, suamque,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

Aliud Achillis Bocchij inscriptum: Confectus senio Enni equus quiescit: indicans, ferendam egestatem & senectam humaniter.

Ennij equus senio confectus.

Ennius ille olim paupertatem atq; senectam,
Quæ duo longè maxima vulgò onera esse putantur,
Dicitur vsque adeò fortis victorq; tulisse,
Vt visus sit eis penè oblectarier vltrò.
Quod certè sapienter fecit, vt omnia dixit,
Namque petenda à se ipso constituit bona primum
B *Vera: quibus facile bene viuitur, atq; beatè.*
Inde malum huic poterat non vllum iure videri,
Quod Natura parens, vel sors aduersa tulisset.
Non igitur senium, non pannis obsita egestas
Non externa alia, & mores culpentur iniqui.

Aliud eiusdem cum lemmate: Felicitas prudentiæ & diligentiæ vltima est: in quo cursor pingitur publicus.

Prudentiæ & diligentiæ vltima felicitas.

Mutare equos ad celeritatem haud est satis
Huic, quem vides, ni diligentia vtier
In exequendo itinere stet sententia, &
Segni sine intermisiione strenuè
Noctes diesq; pergere, vsque dum semel
Cursum liceat olim institutum confici.
Nam inchoando, tum remittendo, omnium
Rerum in dies profertur euentus, licet
C *Paruarum, & abit amissa procul occasio,*
Bene inchoare, diligenter progredi
A carcere ad metam, vltima est felicitas
Concessa paucis, expetenda & omnibus.

Aliud, cuius titulus; semper libidini imperat prudentia, Pinguntur in eo equi indomiti & effrænes:

Prudentia libidini imperans.

Nil violentum, quod cito idem non sit ruiturum
Quandoquidem proprium est rationis
Humanæ interea nunquam requiescere, donec
Ipsa suum ad rectum redeat, quin
Abruptis, vt equi indomiti, duro ore lupatis
Stare loco nequeunt, furibunda
Discursant rapti vsque licentia, & impete vasto,
Dum captos, pressosq; capistris
Ad palum innodent, aut ad præsepe magistri,
D *Dædala sic miseræ ambitionis*
Atque libidinis insanæ prudentia semper
Et correptrix, & moderatrix.

EPITAPHIVM.

Equos aliquot generosiores sepulturam meruisse, eisdemque epitaphia erecta fuisse non semel meminimus, quæ tamen epitaphia temporis inuidia interciderunt. Habes hic vnum, quod M. Carolus Capellus Venetorum apud Florentinos Legatus equo suo erexit:

Equi M. Caroli Capelli epithaphium.

OSSA EQVI CAROLI CAPELLI, LEGATI VENETI,
OBSESSA VRBE.

Legitur in marginibus Arni, vt scribit Thomas Procacchius in opere suo de funeribus antiquis.

VSVS IN AGRIS.

QVEMADMODVM ad plauſtra, quibus ad impinguandos agros, fimus vehitur, in multis regionibus, boues iunguntur, ita etiam eorundem ad arandum iiſdem in locis vſus eſt, atque ita olim quoque in Italia factum fuiſſe, vel ipſa hæc Horatij prouerbialis parœmia admonet:

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Et Plutarchus in libro de tranquillitate animi indicaturus, quemlibet ſuo ipſius ingenio debere vti ad ea, ad quæ natura factus eſt, neq; id ad aliùs vitæ ſtudium trahendo, huic vim debere fieri, citat hos verſiculos:

Equus eſt ad currum idoneus:
Ad aratra bos, &c.

Equi vbi arant. Et tale quid proxima rubrica ex Cicerone diximus. Non deſunt tamen regiones, in quibus equi arant. Toto Belgio niſi equos arare videas: boum arationes planè ignorant. Celerrima eſt equorum aratio, arantque vno die, quod vix triduo præſtare queant boues. Neque etiam res eſt noua, ſed & priſcis Græcis cognita, vt ex Sophocle docemur, induſtriam hominis cæteris admiranti dis præferente: *Tellurem* (inquit) *incorruptam & indefeſſam obliquis ſcindit aratris, annoſq; exercet per ſingulos, equiſque validis verſat.* *In Antigone* Vandalicum verò aratrum perficitur duobus bobus & totidem equis, vt ſcribit Cranzius: *Lib. 4. Vandal. c. 36.* meminique me aliquando in ciſalpina Gallia equos, muloſq; bobus permixtos ad aratrum conſpexiſſe, id quod nulla ratione improbari debet, cùm ſic tarditatem boûm, celeritate equorum emendari ſit rationi conſonum, vti contrà equorum debilitatem robore boum. Eſt & mulorum aratio non infrequens, & ab Homero in Iliade cæteris prælata. Sed & hanc Arietha Hiſpanus ſingulari opuſculo ex profeſſo reprehendit, bubulam cunctis præferens. *Vſus ad terendam ſegetem.* Alunt item noſtro tempore diuites equarum armenta, cùm ad alia, tum ad terendam & ab acere excutiendam ſegetem: quod & ipſum quoque ab antiquis ad nos dimanauit. Meminit enim huiuſce equorum vſus Plinius: *Meſsis ipſa* (inquit) *alibi tribulis in area, alibi equarum greſſibus exteritur, alibi perticis flagellatur.* *Fimi vſus.* Iam verò quantum vtilitatis domino equus rependat ſuo fimo, vel ſolus nos docere potuit Veſpaſianus Cæſar, qui id vendebat, vt in Chiliadis annotauit Tzetzes, *Chil. 1. 2.* cumq; id ægrè ferret & reprehenderet Titus filius, aurum quod inde collegerat, odorandum præbuit. Attamen authore Varrone in ſegetibus minimè vtile eſt, ſed optimum in pratis, vt cæterorum veterinorum, quæ hordeo veſcuntur. Apud Tartaros ligni loco vtuntur. Hermolaus propriè Græcis κόπρον vocari ſcribit: Varinus verò τίλον, πέλεθον, σπατίλην.

VSVS IN LVDIS.

BINA priſcis fuere exercitia, ſimplex vnum, alterum compoſitum: Illius ſpecies potiſſimùm quinque, curſus, ſaltus, lucta, pugillatus, iactus: huius pancratium & pentathleum. *Scaliger li. 1 poëtices ca. 22.* Opibus deinde creſcentibus obtinuit luxus, vt etiam equos alerent curſores, generoſos ſcilicet & curſu validos. *Equorum curſorum nomina.* Hos quòd publicis certaminibus & ſpectaculis curſu certarent, propoſitis præmijs, Græci ἀθλητὰς, ἀγωνιςὰς, & ἁμιλλητήριους appellare ſolent, vt apud Pollucem & Varinum legimus, id eſt certatores, ad certamina exercitatos: & ſi vincerent, ἀθλοφόρους, aut νικηφόρους, quaſi ex certamine victoriam reportantes: ipſum verò certamen ἐφίππιον, cùm ſit ἐφίππιον ipſa ſella. Ἀγωνοθέται, qui certamina ipſa ponerent. *Certaminũ equeſtrium origo.* Huius rei origo in Olympo apud Piſam & Elidem, Arcadiæ oppida, vbi vel ſinguli curſu certabant, vel bigis aut quadrigis iuncti, rhedæ item & carpento. Quo verò tempore incœptum, non ſatis conſtat. *Lib. 8.* Strabo poſt Troiana tẽpora inchoaſſe arbitratur: cuius rei illud facit argumentum, quòd nullam de Olympicis mentionem fecit Homerus, cùm meminerit tantùm de nonnullis certaminibus funebribus. Alij multò antiquiora faciunt hæc certamina, de tempore tamen diſcrepant, argumento quod diuerſæ ibi fierent certaminum ſpecies, vt ex recitandis apertum fiet. *Bigis qui primus certauit. Pelops.* Bigarum certamen ad Pelopem vulgò refertur. Is namque Hippodamiæ Oenomai filiæ fama & amore captus, in Elide apud patrem auſus eſt proci nomen profiteri. Oraculo monitus ille exitium ſuum pendere ex filiæ nuptijs, quibus artibus interitum effugere quærit, ſibi molitus eſt. Virginem petentibus propoſuit in bigarum certamine victori filiæ nuptias, victo mortem. Qua lege tredecim iuuenes interfecit, quemadmodum canit Pindarus

A cuius interpretes etiam eorum nomina recensuere. Pelops à Neptuno impetratis equis victum Oenomaum in mare præcipitauit: Hippodamiam vxorem duxit: certamen victoriæ monumentum instituit. Hæc ita gesta sunt ad Pisam Elidis, quæ à cognomine Endymionis filia sic fuit nominata. Victor cotino, quæ est agrestis olea, coronabatur. Hercules intermissum in Olympij Iouis honorem victo Augea Elidis principe de præda atque manubijs instaurauit. Is enim sterquilinia immania cùm haberet, neque haberet quo pacto iniret purgandi rationem, cum Hercule de certa mercede egit, eiusmodi commodum pollicente. At postea mira sapientia fluminis appulsu fimum facilè deductum vbi vidisset, pretiumque maius opera illa ratus negasset, exutus est vita simul cum imperio. Hæc sanè vulgatiora. Pausanias autem multò diligentiùs. Nam & duos tradit Herculis appellatione & altiùs repetit, & post Pelopem recenset alios. Saturno aurei seculi mortales deorum tum principi erexisse fanum. Editum Iouem ab Rhea, alendum datum viris, quos è Creta accito Idæos dactylos, alij Curetas nominarunt. Eorum nomina, Hercules, Pæonæus, Epimedes, Iasius, Idas, Herculem natu maximum commisisse fratres ad cursus certamen, victoremque oleastro coronasse, cuius ibi sylua frequens adeò, vt & virentes frontes substernerent ad somnum capiendum. Ramum ex Hyperboreis allatum ab eodem Hercule ad eam

Hercules.

Pausaniæ error.

B magnitudinem, multitudinemque adoleuisse. Adeo more suo malæ fidei author est Græculus. Nam quo tempore Hercules Idæus ad Hyperboreos sese contulit, qui è Creta tum primùm nauigauit? Aut vbi gentium inuenias oleastri arborem Hyperborei gelu patientem. Primùm igitur hunc Idæum Herculem Olympia posuisse, quinto quoque anno celebranda; quot ipsi fratres extitissent. Quin Iouem tum adolescentem lucta certasse cum Saturno de imperio & vicisse: cursu ab Apolline victum Mercurium, Martem verò pugillatu. Quinquagesimo post Deucalionis diluuium anno, Clymenum Cardis filium, vnum ex Herculis Idæi nepotibus, è Creta venisse, atque Olympicum certamen quasi familiæ suæ prærogatiua instaurasse: aramque tum Curetibus, tum suæ gentis authori Herculi statuisse, quem προςάτlω cognominari iussit. Hunc postea Clymenum Aethlio satus Endymion exactum regno priuauit, liberisque suis in cursus certamine regnum proposuit victori. Altero ab hoc seculo Pelopem quàm magnificentissimo apparatu eos ludos illustrasse. Pelopis filius ex Elide per vniuersam dispersis Peleponesum, Amythaon Cretheo genitus, nepos Endymionis, Olympia indixit. Post eum Pelias & Neleus communi tum gloria tum authoritate. Postea Hercules Amphitryonis capta Elide. Iolaus curru vicit: Iasius Arcas κέλητι, id est, equo solo: Castor cursu: Pollux pugnis, Hercules lucta & pancratio. Se-

C cundum hosce Oxylus qui in Elide regnum obtinuit, renouauit. Intermissum deinde vsque ad Iphiti tempora. Sub quo certaminum inita ratione, multa omissa fuisse propter inscitiam atque obliuionem. Cuius rei argumentum afferunt, quòd tum primùm solius cursus præmia posita fuerint: aiuntque victorem Eliacum Corœbum. Aliquot annis pòst in mentem venisse δίαυλον: itaque additum pristino cursui, quem vicit Hypenus Pisæus, sequenti Olympiade Acanthus. Anno inde quintodecimo Pentathli ac luctæ memoriam renouatam. Illo Lampidem, hac Eurybatum victores declaratos. Quinta post eam Olympiade, quæ tertia & vicesima numerabatur, pugilatus redditus, quo vicit Onomastus Smyrnæus. Quinta & vigesima equorum cursus additus. Pagondas Thebanus curru cæteros anteiuit. Octaua abhinc Olympiade, excitatum deinde pancratium, & equus singularis. Hoc polluit Crauxidas Cranonius, illo Syracusanus Lygdamis; cuius corporis magnitudinem Herculeæ parem memoriæ prodidere, quare & celebratum est eius sepulchrum ad Latomias. Neque verò solùm viris, sed pueris quoque certamina indicta sunt: cursus quidem ac luctæ septima ac tricesima Olympiade: lucta vicit Hipposthenes Lacedæmonius: Polynices Elæus cursu. Pugilatum prima & quadragesima, Superauit Philetas Sybaritanus. Quinta & sexagesima cursus in armis cœptus simul cum scutis. Excelluit Demara-

Diaulus.

D tus Hercensis. Tertia & nonagesima bigis, quibus Elæus Euagoras victor fuit, idque equis perfectis: nam etiam pullos introducebant, quemadmodum vnde centesima Olympiade, quibus coronam tulit Sybariades Lacedæmonius, atque ibi quidem vnicus pullus currum trahebat. Postea verò etiam iuncti bini. Item ductus vnus sine curru, κέλης. Bigis palmam tulit mulier è Macedonia Belistiche nomine: singulari equo Lycius Tlepolemus. Centesima quadragesima quinta pueris constituto pancratio, victor fuit Phædimus Aeolensis ex vrbe Troade. Quinetiam quibusdã aliquando institutis alio tempore abstinuere. Tricesima enim octaua pueris pentathlum propositum, postea desitum est. Qua tempestate Eutelidas Lacedæmonius pretium operæ tulit. Quemadmodum ἀπήνης & κάλπης cursum illum septuagesima hunc sequenti Olympiade institutos abrogarunt quintodecimo pòst anno. Victor ἀπήνῃ Thersius Thessalus fuit, κάλπῃ Achæus Dymensis. Erat autem ἀπήνη, iunctis mulabus. Equa verò Calpe fuit, de qua sessor sub ipsas metas desiliens apprehẽsis frenis simul cum illa decurrebat: quemadmodum qui ἀναβάται dicebantur à Græcis, qui à Calpe hoc differebant, quod equo masculo, non fœmina vtebantur; alio more quàm

Quales equi in certamine

Apene. Calpe.

quàm desultores nostri, qui equo insidentes alterum ad manum habent, in quem è priore insiliant. Interpres ἀπήνην reddidit rhedam, κάλπην carpentum. Ἀπήνης inuentum neque priscum neque elegans & alioqui antiquitus inter portenta Eleis fuere muli vsque adeo, vt id animal intra fines ali religio esset. Κάλπης quoque Plutarchus meminit, simul cum gladiatorio antiquatum scribens. Ἀπήνην Pollux vocat ἀπήνητον. τὸ τῶν νεοτέων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων, ἀπήνητον. id est: *Certamen per mulos dossuarios, Calpe nominabatur, apene per Zygios, id est biiuges.*

Lib. 7. Pollucis error. Calpe quales.

Falli autem Pollucem iam dicta fatentur. Gesnerus Calpen non absimilem esse arbitratur equitationem ab ea, quam πεδῶν appellari ostendimus Xenophonti, qua vtraque bucca ad conuersionem assuescit: nam καλπάζειν (inquit) Suidas & Varinus exponunt τὸ ἄκρως καὶ ἁβρῶς βαδίζειν, hoc est, summis pedibus & molliter incedere, vt solent scilicet Asturcones siue gradarij equi quorum gressum eundem conijcit cum Græcorum πέδη. Equidem κάλπις Hesychio & Varino exponitur ἵππος βαδιστὴς id est gradarius, καὶ εἶδος δρόμου: & κάλπᾳν aut καλπάζειν Græci dicunt equum ad ingressum exultantem vigere, nostri (inquit Budæus) hoc callopare vocant; & callopum quod illi κάλπιον dicunt. Apud Plutarchum vbi Alexander, cùm equum præhensum contra Solem obuertisset, atq; ita parumper παρακαλπάσας, & manu equum demulcens quod intelligeret de spiritu animositatem equi maximam esse, idem Budæus παρακαλπάσας, reddit incitans ad cursum, cùm ipsi potius vertendum fuisset, procurrere incipientem leni cursu comitatus, vt verbum illud non actiuæ, sed neutræ significationis sit, vt simplex etiam καλπάζειν: παρὰ autem præpositio, ipsum iuxta & ad latus equi molliter procurrisse insinuat: alludit namque author ad Olympicam calpen. Vt autem ad certamina Olympia, vnde digressa est, reuertatur, oratio: Primum quidem vnus erat author Hercules, Iphitus, Oxylus.

Iudices certaminum Olympiacorum.

Verùm quinquagesima Olympiade duobus ex Elide ciuibus datus sortitò is fuit magistratus. Iudices autem electi nouem Olympiade quinta & vicesima, quos ἑλλανοδίκας nominarunt. Tres equorum curabant cursum: totidem curæ erat pentathlum. Reliquis certaminibus præerant reliqui. Altera deinde Olympiade additus & decimus. Quum autem essent Eleensibus tribus duodecim, centesima tertia è singulis tribubus singuli iudices electi sunt.

Circensium origo. Lib. 14. Annal. Lib. 1.

Ab hisce Olympicis ludis siue certaminibus Circenses siue Romanos dimanasse Acron testatur, in hoc Horatij: *Metaq; feruidis Euitata rotis. Circenses* (inquit) *agonici in honorem Iouis Olympij inuenti sunt apud Elidem; inde factiones quadrigarum in Circo.* Tacitus verò equorum certamina à Thurijs Romanos petijsse tradit. Liuius autem equos à Thuscis deriuat, inquiens: *Ludicrum fuit, equi pugilesq; ex Hetruria maximè acciti.* Et cùm equorum certamina (inquit Lipsius in suo commento) antiquissima Romæ sint, vix videntur ea petijsse tam longinquè. Magna Græcia certè & ora illa in qua Thurij, non tam pernota tum Romanis. Quæ tamen frons mea à Tacito dissentientis? Thurij vicini Tarentinis, ab ijsq; euersi, vt Strabo narrat: quorum olim Sybaris oppidum, celebre delicijs. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copiæ.

Troiæ ludi antiquitas.

Cæterùm cùm apud Romanos, plures fuerint equi celebrati ludi, quàm in Olympo dictum est, fieri potest, quod à diuersis etiam nationibus, eos mutuauerint, nam & Troiæ lusus abusq; Troiæ excidijs Aeneam attulisse extra omnem controuersiam est.

Li. 10. comment. reip. Rom. c. 14.

Ludos qui equis apud Romanos fiebant, quinq; generum reperisse se ait Vuolfgangus Lazius, hoc est, inquit, prodromum, cùm equi ad metam è carceribus emissi, contentione insidentium currebant: cursum vehicularium, cursum decursorium circa rogum, ludos seuirales, ludos Neptunales, & equestres.

Ludi seuirales.

Sed ab eo ostendendum erat, quomodo seuirales differrent à castrensibus, & vehiculariusne cursus esset, an celetum aut desultorum. De seuiralibus ludis recitat hæc Capitolini verba in Marci historia: *His ita gestis, adhuc quæstorem & consulem secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris appellatione donauit: & seuirum turmis equitum Romanorum, iam consulem designatum, creauit: & edenti cum collegis ludos seuirales assedit, & in Tiberinam domum transgredi iußit.* Quales autem isti ludi essent & nunquid equorum in ijs peragerentur certamina, hinc non colligas. Ego ludos qui equis peragebantur apud Romanos præter celetum, desultorum, & vehiculariorum, non reperio alios: Celetes voco, cùm singuli equi à singulis insidentibus impelluntur, idque vel ad metam, vel aliter, vt in Troiæ lusu, desultorios cum singuli equites binos trahentes equos & absque ephippijs agitantes, ex altero in alterum subinde mira pernicitate desiliebant, quamuis in antiquis numis Romanorum hunc cursum expressum non reperiam.

Dec. 3. li. 3. Cursus equorum desultorum. In Iulio ca. 39.

Fuisse tamen discimus ex Liuij hisce verbis quæ & aliàs recitauimus: *Quibus desultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso, armatis transilire mos erat.* Meminit & Suetonius: *Quadrigas* (inquit) *bigasque & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes.* Istiusmodi ludos D. Chrysostomus in libro de Circo vocat, ni fallor, τὰ προΐππια κομβινεύματα, cùm inquit: μὴ τερπέτωσέ τὰ προΐππια κομβινεύματα, ἵνα μὴ καταλάβῃ σε τὰ πρὸ κρίσεως κινδυνεύματα, εἰ βούλει κομβινεύειν καὶ διατάσσεσθαι, id est, *ne te prolusio paribus in equis delectet, ne ante iudicium legitimumq; certamen in discrimen venias, si paribus equis currere vis.*

A *re vis.* Inuenio & Latinis Vertumnum nominari, ex Propertio, dum canit: *Vertumnus.*

Est etiam aurigæ species Vertumnus, & eius
Traÿcit alterno qui leue pondus equo.

Aiuntque Castoribus fuisse sacros hos ludos, quòd alternis è celo per inferos euntes ac redeuntes Castores sedemque per vices commutantes ostenderent. Pollux (inquit Hygimus) stellam quam à Ioue acceperat, cum fratre communicauit, ideoque dicitur Castor alterna morte redemptus. Vnde etiam Romani seruant institutum, cum desultorem mittunt, vnus duos equos habet, pileum in capite, ex equo in equum transilit, quòd ille sua & fratris vice fungatur. Huc pertinet & hoc Manilij: *Fabula. Castoris & Pollucis fabula.*

Necnon alterno desultor sidere tergo
Quadrupedum.

Cassiodorus desultorios equos esse scribit, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros (vt Luciferi quadam in astris similitudine præcursorias velocitates imitari videatur, vt Hermolaus citat in glossematis in Plinium,) desultorem verò eum, qui equos desultorios alit, docetque. *Epist. 34. 5.* Cæterùm eum quoque qui certat, rectè desultorem dixerimus, nam & apud Vlpianum legimus Digestis de præscriptis verbis: *tuq; desultor in his cucurreris & viceris.* Fuisse item desultores appellatos, qui præludia ludorum faciebant & qui missus equorum denunciabant exituros, vt hodieque in hastiludijs fieri assueuit, ex eodem discimus Cassiodoro. *Desultor qui* E contrario desultorios equos multi, ac Onophrius in primis Panuinius in libro de spectaculis Romanis, singulares fuisse contendunt, qui præmio currerent, cùm id clarè (inquit hic) ex Dionysio, & tabulis antiquis intelligatur: alios verò equos, qui nullo victoriæ præmio currentes, bigas tantùm & quadrigas, tanquam ministros & adhortatores comitatos. *Lib. 3. Epi. Cap. 9.* Nam in vetustis tabulis aurigarum currus, equus singularis antecepit: equos verò desultorios cum præmio currere, quemadmodum & bigas & quadrigas. Hæc ille. *Lib. 34. c. 5.* Et Plinius quidem solos celetes & vehicularios videtur agnoscere: *Equestres vtique statuæ* (inquit) *Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris victores. Postea verò & qui bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent.* Eosdem celetas interdum idem Plinius vocat celetizontas participio Græco. Varro quoque nulla celetum facta mentione desultorium pro celete accepisse videtur, dum inquit: *alij* (equi) *sunt ad rem militarem idonei, alij ad vecturam, alij ad admissuram, alij ad cursuram, alij ad prædam: non itidem sunt spectandi atq; habendi. Itaq; peritus belli alios eligit atque alit ac docet; aliter quadrigarius ac desultor.* *Lib. 2. dere rust.* C Sed quod ad Varronis locum attinet, ex eo nihil inferri potest probabile, cum celetes & desultores eiusdem celeritatis equis vsos fuisse ratio ipsa suadet, Plinius verò desultoriorum non meminit, quia de ijs cursibus loquitur quos Romani à Græcis mutuo acceperunt; adhæc cursum desultoriarum infrequentem fuisse mihi facile persuadent hæc Ciceronis verba, quibus ea propter damnare eum videtur: *Respondebo igitur Posthumio primum, qui nescio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum currere.* *In Orat. pro L. Murena.* Qui celetibus currebant singulatores dictos fuisse docet Seneca. *Singulatores.* Hunc cursum cæteris antiquiorem tradit Scaliger, crescentibus opibus creuisse etiam luxum inquiens: ergò non contentos equorum cursu solo, junctos etiam binos ad currum, & biiugos dictos; quaternos quadrigæ: à Græcis illos διώρες, hos τετρώρες & τέθριππας. *Lib. 2. de benef. c. 23. Lib. 1. poëte. 22.* Celetum certamen aliquot habet differētias. Erat enim decursio funebris ad rogum, erat decursio ludicra, ideoque festis voluptuarijs, ludisq; publicis & in Circo celebrata, erat decursio militaris & militiæ quãdam imaginem præ se ferens, hinc inde concurrente milite & equitandi peritiam ostendente coram suis imperatoribus. *Celetum certaminis varietas.* In istiusmodi decursionibus equites habitu armisq; induti militaribus ad præfixam currebant metam, sed in funere ad rogum adigebantur equi. *Decursio militaris.* D Sed præter hanc equestrē, erat quoque pedestris, vt meminit Suetonius in Domitiani historia: *Spectacula magnifica assiduè & sumptuosa edidit, non solum in amphiteatro, verum & in Circo: vbi præter solemnes bigarum quadrigarumq; cursus, prælium duplex, etiam equestre & pedestre commisit.* *Lib. 3. Lib. 16.* Certamen ludicre equestre, Troia, siue ludus Troianus vocabatur: sed his pòst. Maior autem Romanis ex vehiculari cursu quàm ex celetibus erat voluptas, vt vel vnius Neronis principis terrarum exemplo innotescit, qui ipse sæpenumero aurigam egit: & ratio fortassis fuerit quod vehiculo iūcti equi perniciùs currunt, quam seorsum acti, non quia maiori vi admissi aëra impellant verùm quòd inflammet mutua hæc contentio & concertatio feruorem animi addat, vt ex Plutarcho suo loco dictum est. *Voluptas ex quo certamine maior, & cur. In Pelopida.* Hisce ludis ita autem delectabatur Pop. Rom. & Græci, vt nihil illis maiori curæ videretur. De Græcis mentio apud Demosthenem in Erotico: πολλῶν (inquit) θρυλλοῦντων, ὡς ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσι ἥδιστην θέαν παρέχεται τὰ ναυαγοῦντα, id est, *multis dicentibus quod in curulibus certaminibus pulcherrimum spectaculum præbent currus fracti & naufragi.* De Romanorum voluptate Iuuenalis in primis dicebat: *Sat. 11.*

Ille dolor solus patriam fugientibus, illa

Sat. 3. Et antea dixerat:

Si potes auelli Circensibus.

Elegantissimè rursus alicubi:

----- Iam pridem ex æquo suffragia &c.
Vidimus, effugit curas: nam qui dabat olim
Imperium, fasces, ligiones, omnia, nunc se
Continet, atq; duas tantùm res anxius optat
Pana & Circenses.

Popul. Rom. spectaculis delectatum.

Hinc & apud Symmachum vrbis sub Archadio, Valentiniano secundo, & Theodosio præfectum legimus in epistolis: *Orat igitur clementiam vestram, vt etiam curules & scenicas voluptates, Circo & Pompeianæ caueæ suggeratis. His enim gaudet vrbana lætitia, cuius desiderium pollicitatione nominis.* Felicissimè autem atque disertissimè hanc populi voluptatem expressit Silius, dum canit:

Fluctuat æquoreo fremitu rabieq; furentum
Carceribus nondum reseratis mobile vulgus,
Ante fores oculis & limina seruat equorum:
Iamq; vbi prolato sonuere repagula signo,
Tollitur in signum furiali turbine clamor.

Hinc etiam author libri de causis corruptæ eloquentiæ inquit: *Iam verò propria & peculiaria huic vrbi vitia. Penè in vtero matris concipi mihi videtur historialis fauor, & gladiatorum, equorumque studia.* De eadem Circensium insania Lucianus: *Quodsi inde digressus aliorum hominum meminisset turbas, quæ in vrbe commemorabat & tumultus ac impulsus & theatra & Circum & aurigarum imagines & equorum nomina & sermones de ijs apud angiportus.* Chrysostomus quoque in libro de spectaculis hanc eandem exaggerat insaniam his verbis: *Quàm vana sunt ista certamina, lites in coloribus, contentiones in curribus, gaudere quòd equus velocior fuerit, mœrere quod pigrior.* Ita & Plinius in epistola ad Caluisium, *Omne* (inquit) *hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundißima quiete transmisi. Quemadmodum (inquis) in vrbe potuisti? Circenses erant, quo genere certaminum ne leuißimè quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat: quo magis miror tot millia virorum pueriliter identidem cupere currentes equos insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant, &c.* Cognosce (inquit Tertullianus) *dementiam de vanitate: Misit, dicunt & nunciant inuicem quod simul omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis: non vident missum quid sit, & mappam putant: sed est diaboli ab alto præcipitati figura.* Agesilaus rex istiusmodi certamina nullius esse veræ virtutis, nihilque aliud habere quàm opum & impendiorum ostentationem, eoque fæminis quam viris digniora, Græcis ostendere cupiens, sorori Cyniscæ persuasit, vt conscenso curru certaret in Olympijs, quod narrat Plutarchus in Apophtheg. Laconicis & Alex. ab Alex. scribit apud Siginnos qui Persicè viuunt, quadrigas agitare fuisse puellare studium: nondumque adultam virginem quadrigas flectere & circumagere magna facilitate calluisse. Hos similiter ludos intelligit M. Tullius in oratione pro Archia poëta, cùm ait: *Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure succenseat? si quantum cæteris ad suas res obeundas, quantũ ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates; & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporum; quantum alij tribuunt tempestiuis conuiuijs; quantum deniq; aleæ, quantum pilæ, tantum mihi egomet adhæc studia recolenda sumpsero.* Populus autem, quin & equites tanta voluptate spectatores se exhibebant, vt media sæpe de nocte in Circo loca occuparent, vt testatur Suetonius: *Inquietatus* (Caligula) *fremitu in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit.* Nemo verò significantius hanc populi voluptatem expressit Ammiano Marcellino Valentiniani res gestas recensente: *Inter quos* (inquit) *hi qui ad satietatem vixerunt, potiores authoritate longæua, per Ianos & fora clamitant sæpe, rempub. stare non posse, si futura concertatione quem quisq; vendicat, carceribus non exiluerit princeps & circum flexerit metam. Exoptata die equestrium ludorum interlucente, nondum solis puro iubare, fusius omnes festinant præcipites, vt velocitate currus ipsos anteeant certaturos.* Ne quis verò viros iuuenesque tantummodò ad hæc spectacula pronos fuisse putet, docet nos Ouidius nuptas insuper & innuptas spectitasse illa.

Lib. 8. Epi. — In Nigrino. — In Caligula. — Lib. 28. — Spectatores qui. — Lib. 3. Amorum. Eleg. 2.

Non ego nobilium (inquit) *venio spectator equorum*
Cui tamen ipsa faues, vincat vt ille, precor.
Vt loquerer tecum, veni, tecumque sederem
Ne tibi non notus quem facis, esset amor.
Tu cursum spectes, ego te, spectemus vterque
Quod iuuat atque oculos pascat vterque suos.

Tanta

Multitudo spectantium. *Circus qui.*

A Tanta autem erat spectantium multitudo, vt Iuuenalis dixerit: *Totam hodiè Romam Circus capit.* Circum aliàs M. Varro Roma locum patentem & celebrem fuisse scribit, vndique circum ædificijs comprehensum, atque inde nominatum, quòd ibi equi circum metas currerent. Nec aliam ob causam certamina Græci ἀγῶνας nominarunt, quam ab hominum frequentia qua celebrabantur: Siquidem & omnem cœtum atque conuentum agona dicunt. Similiter in nostrorum equiriorum festiuitatibus, etsi cum Romanis illis neutiquam sint comparanda, tota confluit. Bononia, vt ad poëtæ imitationem loquar. Nobiliores iuuenes per eam viam phaleratis equis obequitant, matronæ partim pilentis feruntur, partim ex fenestris spectant, vt & ipsæ spectentur; tunc quàm aliàs speciosiores; cætera loca populus complet. Equi plerumque puellos habent rectores, quidam etiam quandoque sine sessore currunt, dependentibus è tergore ad latera metallicis pilis, quibus non aliter ac calcaribus ad cursum incitantur. Vidi non semel qui simias haberent rectrices iucundissimo spectaculo. Quanta autem Circi esset magnitudo ostendit Plinius his verbis: *Nunc vt Circum maximum à Cæsare dictatore extructum, longitudine trium stadiorum, latitudine vnius, sed cum ædificijs iugerum quaternum, ad sedem ducentorum & sexaginta millium inter magna opera dicamus.* Huic maximi cognomento Circo Tarquinius Priscus, vt refert Liuius, Romæ primus locum designauit, & ludos in eo longè instructiùs opulentiusque fecit, quàm priores reges. Maximus autem appellatus est, quòd amplitudine multo maior esset, quàm vel Circus Flamminius, vel Circus intimus. Hunc Circum maximum collapsum Traianus iterum ampliorem atque etiam elegantiorem restituit, quòd ideo se fecisse inscripsit, vt populum Rom. capere posset, vt apud Dionem legimus: de cuius beneficij memoria extat numus apud Sebastianum Eritium, cum impresso Circo & equirijs, vt suo loco indicauimus. Iam verò non in hoc solummodo Circo sed & in Flamminio celebrata fuisse equiria author est M. Varro, dum ait: *Circus Flaminius dictus est, quòd ædificatus est circum Flaminium campum, & quod ibi quoque ludis Tauricis equi circum metas currunt.* Item in Vaticano; author est Tacitus: *Clausumq; valle Vaticani spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo.* Idem tradit Lampridius: *Quadrigas in Vaticano agitauit, dirutis sepulchris quæ obsistebant.* Plinius quoque Vaticanum vocat Circum Caij & Neronis principum, quòd in eo ludos curules peculiariter exercebant. Et Suetonius de Claudio ait: *Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit.* Quin & in Capitolio quadrigarum certamen datum Plinius asserit Latinarum ferijs. *De absynthij vsu* (inquit) *conuenit dicere, herbæ facillimæ, præterea sacris Romanis celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorq; absynthium bibit: Credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus.* Fuere autem Circensium duo genera. Fuere enim ludi Circenses publici, fuere item priuati. Illos conijcio in Circo maximo, hos alicubi celebratos: nam & iisdem ludis equorum & in hortis & in porticibus vsum fuisse reperio. Apparetque coniecturæ nostræ fauere Ciceronem his verbis in secundo de legibus: *Iam ludi publici, quoniam sunt cauea, Circoq; diuisi, sicut corporum certationes cursu, pugillationes luctatione, curriculisq; equorum.* Iam verò non Romæ tantùm, sed & in prouincijs Romani ludos exhibebant; Scipionem tradit Silius funebres patri & patruo in Hispania, cui tum præerat, exhibuisse. Idem ex his pariter Tranquilli verbis in historia Augusti animaduertitur: *Nulliq; Græco certamini interfuit, quo non pro merito quemq; certantium honorauerit, &c.* Vbi Beroaldus in commentarijs addit: Quod autem Augustus non solùm Romæ, sed etiam in Græcia ludos spectauerit, hinc colligimus, quòd omnes penè prouincias ipse perlustrauerit. In qua perlustratione potuit, sicut Flaminius Romanus Senator, sicut Nero, interesse certaminibus Græcorum. Lazius ludos qui præcipuè in prouincijs celebrabantur, fuisse tradit, Latinos ludos, Troiæ ludicrum, ludos magnos, Circenses, ludos Apollinares, populares, natalitios, nuptiales, quinquennales, gladiatorios, Actiacos, scenicos, augurales &c. Hucque pertinere illud Dionis Cassij in historia Traiani, cùm de Antiochia scribit: *Hyemabat in ea fortè Traianus, atq; illuc milites frequentes & priuati quamplures conuenerant: alij præterea vt iura acciperent: quosdam legationis officium, merces & priuata compendia traxerant: quamplurimi visendi Imperatoris & spectandorum ludorum gratia confluxerant.* Hinc illud in iure ciuili de Lyciarchis & Syriarchis, hoc est designatoribus ludorum in Lycia & Syria, qui Græcis βραδεῦται nominabantur. Cæterùm nec illud silentio inuoluendum est, ludos passim in templis & theatris dari solitos. De templis meminit Dio in Adriano, cùm de architecto quodam Apollodoro loqueretur: de theatro quod ad formam hemicycli erat constructum, ad omnis generis ludos & spectacula spectanda, meminit Martialis hoc disticho:

> *Quicquid in Orphæo Rhodope spectasse theatro*
> *Dicitur, exhibuit Cæsar arena tibi.*

Fuisse enim & in alijs vrbibus Circos certum est. Refert Adrichomius in theatro terræ sanctæ, fuisse etiam Hierosolymis, in quo Herodes in Augusti Cæsaris honorem quinquennale certamen

Margin notes: *Lib. 36.* — *Lib. 1.* — *Circus Flaminius.* — *Lib. 4. de ling. Lat.* — *Vaticanum.* — *Lib. 4.* — *In Heliogabalo.* — *Lib. 36.* — *Capitolium.* — *Circensium ludorum genera.* — *Li. 10. com. Ro. reip. c. 10* — *Bradeutæ.* — *Lib. 1. Epig*

men inſtituit. De Alexandrino ſic Philoſtratus: *Cum omnis Alexandria equorum ſtudiis vehementer incumberet, atq; in Circo ad hoc ſpectaculum ciuitas vniuerſa conueniret, tantaq; plerumq; oriretur contentio decertantium, vt ſeſe mutuo etiam perimerent, hunc morem grauiter redarguit Apollonius.* Et Echelidon Varino, locus eſt Athenis ſtadiorum octo, in quo equi certabant, ab Echelo quodam dictus. Lego item apud Platonem. *Equorum quoque Circi extra vrbem trifariam deſignandi ſunt, capacibus & amplis locis, vbi quoque ad ſagittarum omniumque telorum oportunus pateat locus iuuenibus qui eas artes & diſcere & commodè excolere poſſint.* Etſi autem alijs quoque locis Circiſque celebrarentur equeſtria certamina, Romana tamen erant præcipua, vt oſtendit Auſonius:

Lib. 7. de rep.

Nunc etiam veteres celebrantur equiria ludi,
Prima hæc Romanus nomina Circus habet.

Græcè vtrobique legitur ἱπποδρομος. Budæus autem hippodromum interpretatur locum ad equorum curſum deſtinatum, qui ſtatim intrantium oculis totus ſimul offertur, hinc atque hinc platanos, aut buxos aut cupreſſos, aut alias arbores perpetuo virentes habens. In eo (inquit) de pernicitate equorum certatur, citra ſimulacrum pugnæ, & à curſu equorum appellatur. Pro Circo etiam à quibuſdam vſurpatur καταδρομος. Periti tamen catadromum & hippodromum diſtingunt, quòd in hoc de equorum pernicitate certabatur, ſiue puris equis, ſiue bigis trigiſue aut quadrigis circum metas diſcurrerent, in catadromo verò diuiſas bifariam duas acies concurrere ad ſimulacrum pugnæ mos eſſet, ſublatiſque metis, quò laxiùs dimicarent, bina ex aduerſo caſtra collocarentur. Ab vtroque differt peridromus, quod facilè ex Herodiano intelligitur, qui videlicet tradit pleno amphitheatro peridromum ſupernè in circuitu Commodo exædificatum, ne cominus cum beſtijs pugnans periclitaretur, ſed ſupernè ac de tuto loco tela iaciendo iaculandi potius ſcientiam quam fortitudinem oſtentaret. Gradus habent illa quaquauerſum, vti amphitheatrum, vnde ſedentes ſpectare poſſent commodiſſimè. Alij hippodromum interpretantur ſimpliciter equorum curriculum, ſiue ſpatium decurſionis equeſtris: Latinè non ſatis ſignificanter ſtadium dixerimus, cùm ſit hoc Latinè curriculum ſiue locus, in quo non ſolùm equi, ſed & homines currunt & certant athletæ, dictum ἀπὸ τῆς στάσεως, hoc eſt, ſtatione quòd Hercules eo ſpatio vno ſpiritu confecto conſtitiſſet. Siculi ſimiliter hippodromum campum vocant, vt Heſychius ſcribit & Varinus in κάμπος, voce Latina: qua & Virgilius vtitur eadem ſignificatione:

Catadromus

Peridromus. Lib. 1.

Stadium.

Campus.

Hic vel ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia.

Et quoniam in campo, id eſt planitie equi & exultant & curſu valent, trahitur hoc vocabulum ad rem quamlibet, in qua quis copioſiùs ſtudium ſuum declarare & vires explicare poteſt. Et apud Pauſaniam lego in Arcadicis: *Tegeam contendentibus ad læuam militaris viæ ante ipſos Mantineæ muros campus eſt, vbi equorum curriculum.* Pro hac etiam eadem planitie hippodromi voce vſum eſſe apparet Homerum in metæ indicatione: λεῖος δ' ἱππόδρομος ἀμφίς, id eſt, *planus autem hippodromus circùm.* Heſychius denique hippodromum aſſerit fuiſſe certamen Athenis in honorem Theſei: atque inde pro loco ipſo in quo curſu certatur, vſurpari docent vulgaria lexica, hoc eſt, pro circo. Ipſam autem circi planitiem ſiue ſtadium ἱππικὸν etiam vocari, ab eodem Heſychio docemur. Horatius Latinè curriculum videtur dixiſſe: *Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegiſſe iuuat*, niſi quis curriculum à curru diminutiuum accipiat, vt Curtius lib. 8. *Aliorum turbati equi non in voragines modo, lacunaſq; ſed etiam in amnem præcipitauere curricula.* Hippodromia eſt certamen equorum currentium. Inuenio & hippodromion pro hippodromo. Hippodromum Plutarchus ἱππικὸν θεάτρον, Baſilius, necnon Zonaras θέατρον ἱπποπλασίας, id eſt theatrum vbi agitantur equi, dicit, Cedrenus etiam κερκέσιον. Hippodromios verò dicebatur menſis, in quo equorum curſu certabatur, apud Bœotos; apud Athenienſes hecatombæon, vt teſtatur Plutarchus. Ex hiſce itaque omnibus Circi figuram in forma oblongi ſpatij fuiſſe vel quilibet intelligat, cùm aliàs Nonius Circum dici tradit, omnem ambitum vel gyrum, indeque diminutiuum circulum promanaſſe. Eſſe enim Circum aiunt omne illud ſpacium quod circuire equi ſolent. Vnde etiam Romani Circumdictum putant eò quòd ibi circum metas equi currant. Græci verò à Circe filia Solis quæ patri ſuo hoc genus certaminis inſtituit, aſſerunt nuncupatum. Nunc promiſcuéne ſpectarent ſpectatores & plebſne à magiſtratu, equitibuſque loco diſtingueretur, videamus. Proditum eſt ab hiſtoricis ante Scipionem ad quingenteſimum annum ab V. C. in promiſcuum fuiſſe ſpectatum: Senatumque a populo ſecretum primùm ſpectauiſſe ludos Romanos quos Atilius Seranus, L. Scribonius Libo ædiles curules primi fecerunt. Ferunt autem Africanum quod eius rei author fuiſſet, pœnituiſſe. Cæterùm in ludis quidem theatralibus loca propria volunt Senatoribus fuiſſe aſſignata: contrà in Circo fuiſſe promiſcua. Popularia enim

In Camillo. Circi figura.

in theatro

A In theatro dicta loca populi vel plebis ad equestrium discrimen, id est quatuordecim ordinum, disci aiunt ex hoc Tertulliani: *Vias enim vocant cardines balteorum per ambitum & discrimen popularium per procliuum*: ita & equestria dici loca equitum; docere hoc Senecam, dum ait, *equestria omnium equitum Romanorum esse*. Dicebatur & orchestra locus in theatris, in quo Senatorum erant designatæ sessiones. Fauet illis Suetonius duobus in locis, semel in Domitiano: *quia* (inquit) *pars maior inter popularia deciderat*: semel in Caligula, vbi manifestè videtur indicare plebem in circo equitibus permixtam sedisse: *Inquietatus fremitu in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit; elisique per eum tumultum viginti amplius equites Romani, totidem matronæ, super innumeram turbam cæteram. Scenicis ludis inter plebem & equitem causam discordiarum serens, decimas maturiùs dabat vt equestria ab infimo quoque occuparentur.* Scenici autem ludi erant theatrales. Sed ex ijsdem Suetonij verbis præterea discimus, neque matronis à viris seiunctum fuisse locum: id quod ex Ouidio quoque discimus, dum canit:

Lib.7. de benef. c. 12.

Orchestra.

Ludi Scenici

Li. 3. Amor. Eleg. 2.

Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi,
Hæc ex lege loci commoda Circus habet.
B *Tu tamen à dextra quicunque es, parce puellæ,*
Contactu lateris cogitur illa tui,
Tu quoque qui spectas post nos, tua contrahe crura
Si pudor est, rigido ne preme terga genu.

Fuisse tamen & in Circo separatum à magistratu populum disertissimis verbis asserit Liuius: *Tum primùm Circo qui nunc maximus dicitur, designatus est locus, diuisa loca patribus, equitibusque vrbis, vt spectacula sibi quisque faceret.* Et alibi inquit: *Quadrigis missis, consul currum conscendit, & cùm per Circum veheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit.* Vbi per foros intelligenda subsellia & loca, quibus patres distincti à populo tales ludos spectabant: Vnde forulos Festus per diminutionem dici existimat, quasi minores foros, hoc est, minora spectacula: sic Circenses ludos forulos Tranquillus in Augusto appellat; *supra duo millia*, inquit, *contracta vndique cremauit, ac solos retinuit Sybillinos, hos quoque delectu habito, condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi*: Et sic intelligitur hoc Satyrici, ----- *Hic libros dabat & forulos.* Iam verò Liuio manifestissimè refragatur Suetonius, qui Claudium scribit in Circo propria Senatoribus loca constituisse, promiscuè spectare solitis, nisi dicamus, à Claudio Senatoribus pro C ætatis dignitatisue qualitate loca assignata fuisse. Quorum locorum meminit etiam Sidonius: *Tum qua est ianua consulumque sedes, Ambit quam paries vtrumque senis Cryptis, carceribusq. fornicatus, vno est quatuor axe forte lecto, &c.* Atque hæc sunt, quæ de spectatorum loco inueni. Dicamus modo de loco equorum, qui spectatores eliciebant. Is pro certaminis genere variabat, alium enim occupabant, qui militare certamen aliquod edituri erant, puta ludum Troiæ, & hastiludium, siue vt vulgus vocat, torneamentum, tunc enim è regione inuicem opponuntur in propatulo; alium qui vel bigis, vel quadrigis iuncti, vel celetes etiam ad metas erant certaturi: de quo vt exactè certamen ipsum equorum qui in Circo certabant, intelligatur, paulò fusiùs dicendum est. Latini locum, vnde emittuntur, eleganter carceres vocarunt quoniam eousque ibi à cursu arcerentur, donec laxis repagulis, ab aphete siue emissore, simul omnes emitterentur. Isidorus carceres ab ea re dici ait, qua & ille carcer est, qui est in ciuitate, quòd vt ibi homines damnati ita hic equi coërcentur, ne exeant, antequam signum emittant. Seruius carceres tantùm pluraliter in hac significatione vsurpari affirmat: aitque carcerem esse, vndecumque prohibemur exire: dictum autem quasi arcerem ab arcendo, teste Varrone. Idem & apud Caprum legimus. Soluta quidem oratione scribentes hoc ferè obseruant: non semper tamen. Cicero de claris Oratoribus:
D *Nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim aut tertium, qui vix è carceribus exierit, quum palmam iam primùm acceperit: nec in orationibus qui tantum absit à primo, vix vt in eodem curriculo esse videatur.* Ad Herennium verò ait: *Impudentesque illos dicit esse qui currere cæperint, ipse intra carcerem stet.* Poëtæ, modò singulariter, modò pluraliter proferunt, vt ex ijs quæ mox recitabuntur, clarissimum fiet. Carceres à Græco vocabulo κάρκερος factam non immerito quis arbitretur Bulingeri iudicio; quod horribilem sonat: quanquam (inquit) Varro à coërcendo sumit: alij cancro vel carcere, quæ vox cancellũ significat. Pro carceribus passim legimus repagula, claustra, septa, cryptas item & lineam albam, vt subinde patebit. Apud Græcos etiam pro ipsis carceribus multa vocabula reperimus, inter quæ ab ipsis equis formata ἱππαφέσις quasi equorum missio, quod inde emittantur, vnde & simplicer ἀφετηρίαν dicunt, & quia hinc cursus fit initium, eadem voce principium ineundæ viæ intelligunt & profectionis, & generaliter cuiuscumque rei exordium. Βαλβὶς à Polluce exponitur locus, vnde ij qui cursu certant, emittuntur. Ait tamen cursus etiam terminum à quibusdam βαλβῖδα vocari. Aristophani interpres seu scholiastes ait dictum hoc vocabulum, vel διὰ τὸ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς ὑπὸ ὕσπληγγα βεβηκέναι τοὺς δρομέας.

Li. 5. dec. 5.

In 1. Aeneid.

Lib. 4.

Balbis.

δρομέας, vel ἀπὸ τοῦ εἰσβαλλέσθαι βάδην (quia primùm lento gradu incederent, antequam currerent,) vel ab ἄλλομαι, quaſi ἄλβις & facto ὑπερβιβασμῷ βαλβίς. Euſtathius quoque à βάλλομαι deducit, quamuis nominis rationem non addat. Heſychio βαλβὶς eſt ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου, καὶ ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων, καὶ ἡ θύρα τοῦ ἱππικοῦ. id eſt principium ingreſſus & egreſſus, & emiſſio equorum & oſtium equitatus: additque quibuſdam etiam eſſe καμπτῆρα id eſt flexum. Suidas certè etiam καμπτὸν dici tradit; Alicuius etiam apud Suidam legimus; νύσσα, καμπτὴρ, τέρμα, βαθμὶς: vbi pro βαθμὶς legendum puto βαλβίς. Sed de nyſſa, quam Grammatici ferè metam reddunt, poſtea, vbi & de termate. Κολοκώνας Heſychius & Varinus exponunt τὰς βαλβίδας τίνες. Ὕσπληγξ vel vt alij ſcribunt ὕσπληξ idem etiam quod βαλβὶς ſiue ἀφετηρία, alias flagellum eſt ſic dictum quòd fiat ἀπὸ τῶν τριχῶν τῶν ὑῶν, id eſt, ex ſetis ſuillis, vnde & βούκεντρον vertitur. Carceres autem hoc nomine dici videntur, vt Varinus arbitratur, ἐκ τοῦ ἐκεῖ πλήττεσθαι τῇ μάστιγι τοὺς ἵππους, quòd flagello illic feriantur equi. Vnde etiam ὕσπληξ Heſychio & Suidæ non ſolùm βαλβίς eſt, hoc eſt locus, vnde equi emittuntur in ſpectaculis ſed ipſe etiam μύωψ ὁ πλησσὼν τοὺς βόας, καὶ παγὶς λύκων. Cælius Latinè ſcribit hyſplax, aitque interpreti Theocriti eſſe ſpeciem laquei, propriè verò ſic curſorum carceres vocari. Quid autem carceres eſſent, quibus equi arcebantur, examinandum. Interpres Ariſtophanis ad hunc locum in eius Veſpis: Καὶ μὴν εὐθύς γε ἀπὸ βαλβίδων περὶ τῆς ἀρχῆς ἀποδείξω, metaphoram à ſtadijs ſumptam indicat, in quibus carceres (inquit) erant repagula quædam, linea videlicet, cui inſiſtebant curſuri. Vnde & ipſa linea (γραμμὴ) exponitur ſimiliter initium: æquè enim dicimus ἀπὸ γραμμῆς ἄρχεσθαι, id eſt à linea incipere, ac ἀπὸ τῶν βαλβίδων, id eſt à carceribus. A linea incipere ij dicuntur (inquit adagiorum author) qui ab ipſo rei exordio ſumunt initium. *Agedum igitur ad lineas rurſus & ad gradum*, Tertullianus dixit aduerſus Marcionem, pro eo, quod eſt, ab integro. Et alibi in prouerbio, *Extrema linea*, Quoniam olim (inquit) initium vnde curſus incipiebatur, ducta linea notabatur, rurſus extremum linea ſignabatur, idcirco à linea incipere, ſiue ad lineam redire dicebantur, qui rem ab initio repetebant. Et quod in quaque re poſtremum eſt, extremam lineam appellabant. Ita Terentianus Phædria: *Poſtremo extrema linea amare nonnihil eſt*: Et Tertullianus libro quem aduerſus Hermogenem ſcripſit, vocat eum *ignorantium extremam lineam*, quod vltimus eſſet hæreticorum. Quod autem ad Terentij locum attinet, Petrus Nannius Alcmarianus, lineam, à qua Comitus metaphoram deſumpſit, eam ait eſſe theatri partem, vbi ſpectatores ſedent, primùm diuiſam in cuneos, poſtea in lineas quaſi in quadam interſepta, ne compreſſio alicui orta in totum theatrum inundet, & vniuerſos ſpectatores affligat. Vnde illud quoque Ouidij ad puellam vitabundam alterius conſeſſus:

Hyſplinx. — *Quid carceres.* — *A linea incipere.* — *Lib. 1.* — *Lib. 1. Linea quid Terentio.*

—— Cogit nos linea iungi,

Atque ita factum arbitratur, quòd vltima linea pro vltimo ordine dici cœperit, atque ex eodem fonte emanaſſe illud:

—— Mors vltima linea rerum.

Linea alba. Iam verò carcerum lineam albam fuiſſe, diſcimus ex D. Chryſoſtomi oratione de Circo, vbi legimus; οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιόδρομου, id eſt, non à linea alba (decurrens) in miliario ad ſphendonem & metam. Seruius Aeneidos quinto, vbi in ludorum celebratione Vergilius ait:

Signoque repente, Corripiunt ſpatia audito, limenq́ relinquunt,

Limen quid Virgilio. Lib. 5. c. 14. Regulam interpretatur, quod dixit poëta limen, aut ſignum de creta factum. Ex cuius verbis facilè percipi licet (inquit Cælius) cur in ludis ab eruditis perſæpe linea nuncupetur alba: quam ſignificaſſe Martialis videri poſſit his verſibus:

Omnis habet ſua dona dies, nec linea diues
Ceſſat & in populum multa rapina capit.

Sed & Ouidius in primo de arte; Circenſia attingens ſpectacula currentium equorum:

Et bene te cogit, ſi nolit, linea iungi,
Qua tibi tangenda eſt lege puella loci.

Etiamſi modò longum ſedendi ordinem nonnulli interpretentur: ſicut & illud in Amoribus:

Quid fruſtrà refugis? cogit nos linea iungi.

Lib. 11. Logunrium. (Ego quin in nouiſſimo ſenſu Ouidij loca ſint accipienda nihilum dubito.) Quintilianus ita ſcribit: *Tranſire in diuerſa ſubſellia, parum verecundum eſt: nam & Caſſius Seuerus vrbanè aduerſus hoc facientes lineam popoſcit.* Hic ego (inquit ibidem Cælius) lineam longurium accipio: ſic enim longiores perticas, ac robuſtiora ligna, quæ in ſtabulo equis interponuntur, ne conſurgant in pugnam, aut ſe mutuò feriant, appellari obſeruauimus. Poteſt tamen æquè ſignificanter de theatrali linea accipi, ſi modò ſpectantes, differentes haberent foros, vt ſuprà indicauimus. Scholiaſtes quidem idem Ariſtophanis βαλβίδα aliàs dicit eſſe τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ δρόμου κείμενον ἐγκάρσιον ξύλον,

A ξύλον, id est, lignum in principio cursus vociferanter positum. Sed ex hoc fortassis linea pependerit, vel vt nunc fit, affixa hæserit, id est funis, quo olim vsos fuisse Lycophronis in primis authoritate discimus hac: Εγὼ δ' ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθε σχάσας, id est, Ego verò summos carceres funiculi aperiens, siue laxans. Nostri carcerum præfecti binas erigunt perticas, (ab vtroque viæ videlicet latere vnam) ex quibus funis alligatus equos detinet, donec æqualiter sint ad cursuram dispositi: tunc enim ad tubæ sonum fune laxato vnà omnes proruunt. Lineam autem pro filo siue fune accipi certum est, sic enim lineam piscatoriam quoque dicimus, funiculum nempe ex quo hamus dependet: & lineam quoque margaritarum quæ funiculo traijciuntur. Apud Romanos laxatis repagulis vel puncto temporis fores carcerum aperiebantur, Foribus enim retinebantur equi: testis est Ouidius:

Linea pro fune.

Lib. 5. Trist.

Fores.

Lib. 1.

Vtque fores nondum reserati carceris acer,
Nunc pede nunc ipsa fronte lacessit equus.

Item Lucanus:

Eleus sonipes quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronusq; repagula laxet.

B Repagula autem erant tabulata ostijs opposita, seris & ære deuincta, quibus equi Circo excludebantur: quæ vbi laxabantur, cursum protinus arripiebant equi, vt ostendit Virgilius, dum canit:

Repagula.

Vt cùm carceribus sese effudere quadrigæ
Addunt se in spatia & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Linea alba siue funis erat sub ipsis repagulis, super quam cursores gradiebantur in stadium erumpentes. Cursu enim patente super eam egressi ferebantur, cùm ad terram apertione carcerum demissa esset. Hanc puto reuera βαλβῖδα dici, repagulum verò ὕσπληγα. Carceres à Næuio inquit Varro, vocantur oppidum, quod à muri parte pinnis turribusque muniti sint, quare oppidum pro ipsis carceribus accipitur. Ita & Festus, *Oppidum* (inquit) *locus conclusus fuit in speciem oppidi, ob muros & pinnas turritas, vnde equi emittebantur.* Ita & Sifanius cryptas vocans ipsos carceres, totum puto intelligit oppidum, nam quemadmodum feræ cryptis in amphytheatro, ita & equi carceribus in Circo & claudebantur & emittebantur. Carceres ipsos fornicatos fuisse, & vna tantùm transenna, non multis finibus simul apertos colligit Bulingerus, primò ex Dionysio, qui carceres dicit esse arcuatos, & per vnam transennam simul aperiri: secundò ex Cassiodoro, qui omnia ostia simul vna machinatione aperiri dixit. Ex topho vel ex ligno fuisse habemus apud Liuium. Claudius in Circo maximo pòst marmoreos fecit. Erant & olim picti, quamobrem Ennius pictas fauces eos nuncupauit:

Carceres qui Næuio.

Oppidum.

Cryptæ.

Carcerum fabrica.

Lib. 3.

Lib. 3. Var.

Lib. 7.

C

-------- Spectant ad carceris oras
Qua mox emittant pictis è faucibus currus.

Cur verò piceos cognominet Silius hoc carmine:

Carceres cur picei dicti.

Sic vbi prosiluit piceo de carcere præceps
Ante suos it victor equus:

haud satis percipio. Potuere enim sic à nigro siue piceo colore vocari, Alba autem linea superinducta sic magis elucere potuit: vel quòd picis instar currus detinerent aut equos, quo nempe sensu picatas manus dicimus, quibus omnia quæ contingunt, adhærescunt. Habeo autem ego exemplar impressum Venetijs anno salutiferę incarnationis nonagesimo tertio supra millesimnm ac quadringentissimum cum commentarijs Petri Marsi, in quo longè diuerso sensu legitur: *hic vbi prosiluit Pisæo carcere &c.* Aitque Marsus celeritatem Scipionis comparari equo currenti ludis

D Pisæis & Olympicis, quam lectionem probo. Currus in ipsis carceribus quilibet suos habebant cancellos, ex quibus fune relaxato erumpebant, vt ex Callisthene necdum edito docet Bulingerus, qui tales tribuit Olympiæ. *Exierunt* (inquit ab eo Latinus factus) *tabulata equorum apertaque sunt lora cancellos carcerum laxantia, exilierunt omnes celeri cursu vsi.* Dicebantur tamen etiam cancelli septa quædam ex lignis transuersim iunctis obliquatisque ad repellendam turbam, pressim agminatimque proruentem. Varro eos graphicè depinxit: *Præterea* (inquit) *è perticis inclinatis ex humo ad parietem, & ex eis transuersis gradatim modicis interuallis perticis annexis ad speciem cancellorum scenicorum ac theatri.* In Olympia carceres ita exstructi erant, vt proram nauis exprimerent, cuius rostrum ad aquas in curriculo sulcandas obuersum est. Vtrumque latus carcerum supra quadringentos pedes longum erat. In ijs ædificia quædam, in quæ sortium casu ingrederentur, qui curriculum confecturi erant. Ante quadrigas pro repagulis funiculus protendebatur. Ad proram carcerum ara lustro quoque fit, in qua machina quædam est, quam mouet is qui cursui præest, qua nota signum cursui datur. Diligentiùs eos describit Pausanias in Eliacis his verbis: *Supra eam stadij partem in qua ludis præfecti consident, destinatus est equirijs campus, &*

Curriculum locus in carceribus.

Cancelli.

Lib. 3. de re rust.

Carceres Olympici.

pus, & ibi sui sunt equorum carceres. Formam illi eandem prope præse ferunt quam nauis prora, verso in curriculum rostro. Qua parte autem cum porticu, cui nomen Agnampto, (quod est, quasi flexu carentem dicas,) prora ipsa iungitur, ibi vtrimque dilatatur. In regula summa rostri, delphinus æneus prominet. A rostro hinc à dextra, illinc à læua, excurrit pedum quadringenum spatium; In eo pari magnitudine cellulæ: eas inter se sortiuntur, qui vel equos priuos vel currus in certamen producunt. Intenditur verò à fronte funis pro repagulis. Ara ad mediam ferè proræ partem è crudo laterculo erecta est: hanc tectorio recenti singulis oblinunt ludorum conuentibus. Super ara, aquila latè passis alis extat. Ea cùm machinulam quandam is commouerit, cui id negotij datum est, statim se in spectatorum conspectum quasi subuolatura attollit: at delphinus ad imam soli aream alia machina dimittitur. Prima omnium ea submittuntur repagula, quæ vtrinque iuxta Agnampti porticum intenta fuerant: tum qui ea in parte sustinebantur equi, statim se in pedes dant: ij cùm ad alterum equorum ordinem accesserint, eodem modo & illis sua remittuntur repagula. Idem fit omni ex carcerum parte, vsquedum ad ipsum proræ rostrum exæquata fuerit cursus conditio. Ibi equis in liberiorem se iam campum effundentibus, & aurigarum se ostentat solertia & quadrupedum pernicitas. Primus qui eam excogitauit carcerum formam, Clætas fuit, cui tanta est huius operis causa laus tributa, vt hi fuerint versus ad eius quæ Athenis est, statuam adscripti:

> *Carcere ab Eleo docuit qui mittere currus,*
> *Mi author Clætas natus Aristoclee.*

Post Clætam, Aristidem memorant, aliud machinæ genus excogitasse. Alterum curriculi latus aliquanto longiùs excurrit. In eo, ad ipsum aggeris exitum, ara est figura rotunda. Ad eam Deus colitur quem Taraxippum nuncupant. (De hoc suprà dictum est.) *Altera Hippodromi pars non agger sed collis est minimè arduus: ad cuius extremum finem ædes condita est Cereri cognomento Chaminæ.* Atq; hæc de carceribus, nunc cætera prosequamur. Iulius Pollux quæ ad cursus explicationem nomina attinent, sic breuiter comprehendit: Ὅθεν μὲν ἀφίενται, ἄφεσις, καὶ ὕσπληγξ, καὶ γράμμη, καὶ βαλβίς. περὶ δὲ κάμπτουσι νύσσα καὶ καμπτὴρ: ἵνα δὲ παύονται, τέλος καὶ τέρμα, καὶ βατὴρ, ἔνιοι δὲ καὶ βαλβίς. hoc est, vt vertit Rodolphus Gualtherus Tigurinus: vnde verò emittuntur, emissio, carcer, linea, repagulum: sed circa quod flectuntur, inclinatio & flexus dicitur: vbi autem cessant, finis, meta, terminus, nonnulli & βάλβιν appellant. In Circo verò erat & mappa vsitatum vocabulum, necnon & missus. Βαλβὶς itaque & initium cursus, vt ex superioribus quoque constat, est, estque & finis eiusdem, hoc est, locus quo desinit. Cælius calcem vocari innuit, Confici missum vnum (inquit) intellige, vbi à calce ab meta circumflexa calcem repetebant. Sic verò dicitur, vnde equi emittuntur. Gesnerus recitatis suprà Pollucis verbis fultus authorem adagiorum erroris insimulat, quòd in hoc Græcorum aduerbio, Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὼ νύσσαν, id est, *Stimula equum circa nyssam*, pro nyssa reddiderit metam. In fine enim (inquit) demum stimulare equum, serum est. Spatiorum in quibus certabant, tres sunt differentiæ, carceres, meta & flexus siue καμπτήρ. Grammatici quidem Lexicorum authores pro omnibus istis spatijs nyssam exponunt, sed vt pro carceribus accipi possit, quoniam illic quoque punguntur equi ad cursum: pro fine certè vel meta improprijssimè accipietur: propriè verò pro flexu in medio, vt ex Polluce constat, & ex Theocrito in Heracliseo:

Nomina ad cursum pertinentia.

Lib. 8.c.7.

Nyssa quid.

Eidyll. 25.

> Ἵππους δ' ἐξαλάσασθαι ὑφ' ἅρμασι, καὶ περὶ νύσσαν
> Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῶ σύριγγα φύλαξαι, id est,
> *Equos verò ad currum iunctos educere, & circa metam*
> *Tutò flectendo in rotis modiolos* (axium ne frangatur) *tueri,*

Suidas quidem in νύσσα, καμπτὴρ, τέρμα, βαθμὶς, lego βαλβὶς) confusè nominans, Pollucis verba transcripsisse videtur, non interpretando, sed enumerando diuersa spatia; quod & alibi à Grammaticis illis parum prudenter fieri obseruaui. Redeo ad prouerbium: id vsurpatum scribit author adagiorum, vbi sermo loquentis aberraret ab instituto, aitque natum videri ex Iliados Homericæ ψ. vbi Nestor multis verbis docet filium Antilochum, quo modo debeat equos regere; addit & hoc:

> Ἐν νύσσῃ δὲ τοι ἵππος ἀρισερὸς ἐγχριμφθήτω. id est:
> *Ad metam autem tibi equus sinister appropinquet.*

Atqui quòd νύσσα in hoc Homerico versu non metam & finem cursus significet, (quamuis eodem in loco τέρμα ab Homero dicatur, simpliciter scilicet pro signo, non pro termino,) manifestum fit ex carminibus, quæ statim subijciuntur, hoc sensu: nam si semel nyssam (Scholiastes nihil aliud quàm καμπτῆρα exponit,) superaris, nullus te amplius insequentium assequi aut præuertere poterit: atqui hoc in meta iam constituto metuendum non erat. Hinc termino vicinum fuisse hoc signum conijcio, quanquam supra in medio fuisse, simpliciter dixerim, hoc est, quocumq; inter carceres & metam loco. Cæterùm non nego certamina quædam talia fuisse, in quibus cùm

ad metam

A ad metam peruenerant equi, circa illam reflectebantur, & ad carceres redibant, siue semel siue quotiescumque visum fuisset, in his quidem metam & nyssam siue campterem pro eodem termino accipere nihil vetat: in simplici autem cursu, vbi carceres non repetebant, (vt nunc fit in nostris equirijs) diuersi fuerunt, vt ex Pollucis testimonio apparet. Hactenus Gesnerus. Ego verò etiam nyssam interpretor metam & τέρμα terminum, putoque res easdem, sed loco distinctas, Videmus enim in ipso Circo, prout in antiquissimis numis exprimitur, ab vtraque parte erectas metas. Idem discimus ex Suetonio, apud quem Cæsar dimicaturos in Circo cùm partiretur in duas acies, quò laxiùs dimicarentur, metas aufert, inque earum locum bina ex aduersa castra constituit. Bulingerus Circi maximi tres partes fuisse ait, Circum primum, vbi (inquit) primæ metæ: medium vbi medianæ, infimum vbi metæ Mursiæ, quanquam probatissimis authoribus duę tantùm (inquit) ponuntur, primæ & vltimæ, quòd eæ præcipuè ac palmares essent. Ego de medijs nihil inuenio. Cedrenus duas tantùm in Circo à Romulo extructo fuisse tradit, vnaq; ortum, altera occasum indicari. In Circo autem Constantinopolitano duo erant obelisci (vt & in Circo maximo Romæ,) quorum alter in medio hippodromo pro meta erat: quos fortè Mursinas metas vocat ille. Vtrasq; itaq; metas interpretor nyssas; τέρμα verò siue terminum quę iam vltimùm

Autoris opinio.

Quæ metæ fuerint.

B (quod septima fiebat, vt patebit, circumitione,) superantur. Conijcioq; eas quæ proximiores erant carceribus, fuisse & primas & vltimas, alteram enim ad carceres, alteram ad Circi calcem fuisse aiunt. Primas fuisse easdem cum vltimis, manifestè ostendit Pollux, cùm finem & terma à quibusdam βαλβίδα vocari scribit. Balbis enim, vt satis superq; ostendimus, pro ipso cursus initio sumitur. Nyssa autem vtraq; rectè dicitur, quoniam ad vtramq; superādam, stimulantur equi, νύσσειν enim stimulare est aut concitare. Quare Pollux cum nyssa rectè καμπτῆρα coniunxit, quoniam & κάμπτειν idem est, quod νύσσειν. Sed quod cum fine & termino coniungatur ab eodem βατὴρ, haud satis probo, nam si vocabuli huius originem spectes, fuerit potiùs cursus initium, vt erat in πενθάτλῳ ἀλλιτικῷ. & ipse alicubi exponit limen, vnde progressionis exordium est. Latini præter metæ vocabulum nullum aptius habent. Eam autem propriè metam dicemus, ad quam certamen finitur, vnde etiam pro fine & termino passim vsurpatur. Virgilius:

Meta.

Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum. Silius: *Tormentis finem metamq́ laboribus ornat.*

Eleganter Horatius in eadem metaphora:

Qui cupit optatam cursu contingere motam, Multa tulit, &c.

C D. Chrysostomus in oratione de Circo metam vocat σφένδονα. Bulingerus legendum censet σφένδονlω, nisi (ait) vulgarem ac plebeiam id temporis vocem fuisse σφένδονα putes. Accipitur verò etiam meta pro ipsis carceribus ab Apollinare, dum canit:

Si cùm frenatos astringit meta iugales, Ordineq́ emissos iussit decurrere prætor,
Ire volunt omnes primi, &c.

Lib. 2. Excid. Hierosol.

Nunc videndum quid essent ipsę metæ, & ex qua materia constarent. Apud Homer. nyssa siue meta est lignū erectum orgyæ id est, vlnæ mensura, quā Nestor Antilocho filio indicaturus, inquit:

Metæ quid

Σῆμα δέ τοι ἐρέω μάλ' ἀριφραδὲς, ὐδέ σε λήσει.
Ἕστηκε ξύλον αὖον ὅσον τ' ὄργυι' ὑπὲρ αἴης
Ἢ δρυὸς, ἢ πεύκης, τὸ μὲν ὐ καταπύθεται ὄμβρῳ.
Λᾶε δὲ τοῦ ἑκάτερθεν ἐρηρέδαται δυὸ λευκὼ,
Ἐν ξυνοχῇσιν ὁδοῦ. λεῖος δ' ἱπποδρομος ἀμφίς.
Ἤ τευ σῆμα βροτοῖο πάλαι κατατεθνειῶτος,
Ἤ τό γε νύσσα τέτυκτο ἐπὶ προτέρων ἀνθρώπων,
Καὶ νῦν τέρματ' ἔθηκε ποδάρκης δῖος Αχιλλεύς, id est.

D *Metam autem indicabo tibi valdè manifestam, neq́ te latebit:*
Stat lignum aridum quantum vlna supra terram,
Vel quercus vel piceæ: quod quidem non putrefit imbre:
Lapides autem eius ex vtraque parte appositi sunt duo albi
In angustijs viæ: planus autem hippodromus circum:
Aut cuiusdam monumentum hominis iam primùm defuncti,
Aut meta fuit tempore priscorum hominum,
Et nunc metam posuit pedibus valens diuus Achilles.

Similiter Aeneas apud Virgilium nautis certantibus,

viridem frondenti ex ilice metam
Constituit, signum nautis pater, vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circum flectere cursus.

Seruius verò in hoc eiusdem poetæ:

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus:

E

Gladij pro meta.

vbi nunc metæ (inquit) sunt, ibi olim gladij ponebantur: Cur autem gladij pro metis essent, rationem reddit, vt cum maiori industria ac diligentia cursus fierent. *Olim* (inquit) *in litore fluminis Circenses agitabantur, in alterutro latere positis gladijs, vt ab vtraque parte esset ignauiæ præsens periculum.* Isidorus autem inde Circenses ludos nomen inuenisse tradit his verbis: *Circenses ludi ideo dicti vel à circumeundo, vel vbi nunc metæ sunt, olim gladij ponebantur, quos quadrigæ circuibant, & inde dicti Circenses ab ensibus, circa quos currebant. Siquidem in litore circa ripas fluminum, cursum agitantes, gladios in ordine in ripæ litore ponebant, & erat artis, equum circa pericula torquere. Inde & Circenses dicti putantur, quasi circum enses.* Sic ille.

Lib. 18. ca. 24.

Metarum figura.

Metæ verò Circi, quæ in antiquis numis exprimuntur, sunt figuræ pyramidalis, à lato incipientes, in acutum fastigiatæ. Erant primo ex topho vel ex ligno, Claudius auratas reddidit, vt legimus apud Suetonium, *Circo verò maximo* (inquit) *marmoreis carceribus, auratisque metis, quæ vtraque & tophina & lignea antea fuerant, exculto: propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis.*

Mappa quid.

Erant modò apud Romanos bina alia vsitata Circo vocabula, missus & mappa. Hanc quidam volunt veteri instituto à prætore, qui (vt patebit) ludis præerat, victori aurigæ mitti solitam: sicq; intelligendum hoc Martialis:

F

Cretatam prætor cùm vellet mittere mappam,
Prætori mappam surripit Hermogines.

Prætoris in Circo officiũ. Lib. 8.

Cæterùm fuisse potiùs signum credendum est Cassiodoro, quod à prætore ostenderetur, & non sine maximo aurigarũ, populiq; spectaturi desiderio (vt supra etiam ex Tertull. diximus,) ludorum celebrationem futuram indicaret. Docet enim Liuius prætores solitos quadrigis mittẽdis signum dare. Vnde cùm olim L. Plantius prætor graui morbo esset implicitus, dictatorem creauerunt, qui ludis Romanis signum daret quadrigis emittendis, qui eo ministerio functus, dictatura se abdicauit: Quin clarissimè Varro: *In Circo primo vnde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres à coërcendo, ne inde exeant, antequam magistratus* (signum) *misit.* Hinc illud Ennij.

Lib. 4. de ling. Lat.

Expectant veluti prætor cum mittere signum Vult, omnes auidè spectant ad carceris oras.

Illudque Manilij: *Mittunt in tempore signum.*

Cùm itaque officium id esset prætoris, vt signum daret equis ad cursum emittendis, voluit Nero id ab aliquo suorum libertorum dari, vt Suetonius meminit; *Vniuersorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam.* Signum autem illud dari per mappam tali casu teste Cassiodoro, fluxit in morem. Cùm idem Nero prandium protenderet, & celeritatem vt assolet, auidus spectandi populus flagitaret, ille mappam qua tergendis manibus vtebatur, iussit abijci per fenestram. Hincque tractum est, vt ostensa mappa, certa esse videretur promissio Circensium futurorum. Hinc etiam Quintilianus dixit Mappam Circo visitatum esse nomen, quod in Circensibus spectaculis pro signo mittebatur à magistratu, idq; Pœnos etiam sibi vendicasse. D. Chrysostomus vocat mapparium: ὡς μὲν ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τὸ μαππάριον πεπηγότες τοῦ συμάντρου ἀτενίζουσι, ἐκ δεχομένων ἐν τῇ βουλῇ, ἐκείνου τὸ ἄνοιγμα. id est: *vt enim in Circo omnium oculi in mappam signo fixo rectà feruntur* (accipientium in eius iactu carcerum apertionem) *cùm ij qui sunt in consilio editoris, potestatem eius signi aperiendi & promendi acceperint.*

G

Mappariũ.

Sat. 11.

Fuisse autem prætoris, mittere mappam, etiam ostendit Iuuenalis:

Interea Megaliacæ spectacula mappæ
Idæum solemne colunt, similisq; triumpho
Præda caballorum prætor sedet.

Iouis tunica.

Hunc habitum prætoris triumphanti similem, quo missurus mappam induebatur, alicubi Iouis tunicam vocat, vbi ait:

H

Quod si vidisset prætorem in curribus altis
Extantem & medio sublimem in puluere Circi
Et tunica Iouis.

Eiusdem prætoris officij meminit sic Ouidius:

Maxima iam vacuo prætor spectacula Circo
Quadriiuges æquo carcere misit equos.

Lib. 5. dec. 5

Inuenio tamen id & à consule præstitum. Liuius, *Quod postquam veris nuncijs Fabij Lentulique & Metelli aduentu firmatum est, cum victoria ipsa, tum augurio animorum suorum lætabantur. Et aliter traditur Circensis turbæ non minus similis veri lætitia. Ad X. Cal. Octobris Ludorum Romanorum secundo die C. Licinio Consuli ad quadrigas mittendas ascendenti, tabellarius qui se ex Macedonia venire dicebat, laureatas literas attulisse dicitur: quadrigis missis consul currum conscendit & cùm per Circum veheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit.*

Missus.

Accedo modò ad missus: hos alij interpretantur emissiones equorum è carceribus proruentium: Berualdus circuitiones, dum à carceribus ad metas recurrunt. Confici autem missum vnum intelligi ait Cælius,

vbi à

A vbi à calce ad calcem procurrentes equi rursum ab meta circumflexa calcem repetebant. Vigintiquinque solitos olim exhibere discimus ex Seruio, eorumque vltimum appellatum fuisse ærarium, eò quòd de collatione populi exhiberetur. Cassiodorus verò viginti quatuor ferè fuisse scribit; eisque additum alium, ærarium dictum. Cur autem vigintiquatuor essent, rationem reddit præcitato loco Cælius, pro horarum numero; quando (inquit) cælesti ratione Circum distingui solitum, accepimus. Etenim duodecim visebantur ostia, pro numero domiciliorum cæli, sicuti planetarum imagine metæ septem. Suetonius tamen in Domitiano centum missus fuisse indicat: & ad hos allusisse volunt poëtam hoc versu:

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Cæterùm centum missus ibi Seruius centum currus interpretatur. Suetonij verba sunt: *Circensium die, quò facilius centum missus peragerentur, singulos à septenis spatijs ad quina corripuit*, id est, non septies sed quinquies circum metam flectere iussit. Ad quod allusisse apparet Martialem, dum canit:

Cap. 4.

Li. 8. Epig. 8

Dum te longa sacro venerantur gaudia Circo   *Nemo quater missos carcere sensit equos.*

B Commodus verò etiam post meridiem duarum horarum spatio, triginta equorum certamina dedit, vt Xiphilinus scribit. Ante Claudij tempora nihil referebat, nunquid diuersis missibus equi ijdem aut noui currerent. Hunc enim Dio scribit legem tulisse, vt vnum tantùm diem equi secundùm currerent. Missus ipsi sorte mittebantur, & prætor qui ludis præerat, ex vrna educebat quadrigarum missus: quod manifestissimè docet Tertullianus his verbis: *Tardus est illi prætor; semper oculi in vrna eius, cum sortibus voluntantur.* Aliquando post aliquot missus equorum, alia etiam spectacula edebant, vt magis spectatores oblectarentur, qui aliqua nouitate, vt inquit Horatius, morandi sunt & retinendi. Suetonius de Claudio ait: *Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta per quinos missus venatione.* Et rursus: *Ac supra quadrigarum certamina Troiæ lusum exhibuit & Africanos.* Nunc de ipsa dicemus decursione: Circum itaque quas memorauimus metas equi singulares & desultorij, item omni curruum generi iuncti, à Circi carceribus dato signo emissi, & ex vno latere decurrentes ad vltimam metam in fine spinæ positam, versus eam Circi partem quæ in semicyclum desinebat, cursitabant, ad quam peruenientes circum ipsam flectebantur, reuersique ex alia Circi parte versus bissenorum ostiorum situm reuocabantur: sicque in orbem circum easdem metas decurrentes, spina in circi medio posita, ne ex vna in alteram curriculi partem transilirēt, prohibebantur. Aurigis autem tota ars & summa industria requirebatur, in equis & curribus ad metas flectendis, ne posterior dexteritate flectendi quadrigas, priorem anteuerteret, quod sæpè accidebat. Quòd si nimis currus agitando aurigamentis ad hæsisset, summum vitæ periculum incurrebat, ne rotis metam offenderet, & illiderentur, confractoque curru auriga concideret. Sin verò nimio spatio metam euitasset, qui tum sequebatur auriga, inter metam & priorem breuiori spatio delatus, ex secundo primus efficiebatur, quod eripere vocabant. Metam euitaturi dextrorsum impellebant, vt eleganter ostendit Ouidius, dum canit:

Decursio qualis.

C

Aurigandi ars in quo consisteret.

Li. 3. Amor. Eleg. 2.

Et modò lora dabo, modò verbere terga notabo:
Nunc stringam metam interiore rota.   Et mox rursus:
Me miserum; metam spatioso circuit orbe:
Quid facis? admoto protinus axe subit.
Quid facis infelix? perdis bona vota puellæ;
Tende precor valida lora sinistra manu.

D Eleganter & Sidonius Apollinaris; nisi auriga promptè, scienter & tutò sinisteriore gyro metas circumageret, duplex periculum imminere ostendit, ne scilicet allisæ ad illas rotę effringantur, si propiùs in sinistrum flectant, vel si dexterior longiùs ab eisdem recedat, præuertatur:

In Narbone

Hic compendia flexuosa metæ   *Vnas dum premit incitatus à te,*
Elatas semel impetu quadrigas   *Iuncto non valuit plicare gyro.*
Quem tu quòd sine lege præteriret   *Transisti remanens, ab arte restans.*

id est, ille cùm inhibere cursum non posset quadrigarum, longiùs abductus est & sine lege præterijt metas. Tu artis scientia manens & consistens metas circuisti. Deinde subijcit alterius peccatum alterum: *Alter dum popularitate gaudet; Dexter sub cuneis nimis cucurrit.*

Rectè itaque Nestor ἱππηλάτης propterea dictus, Antilochum filium, etsi aliàs à Ioue & Neptuno ceu prestantissimis peritissimisq; magistris equitandi præcepta & artes edoctus esset, docet hoc certaminis artificium; hocque in sola ferè at cauta circum metam flexione consistere potiùs quàm in equorum pernicitate ostendit:

Ἀντίλοχ᾽ ἤτοι σε μὲν σε νεον περ ἐοντ᾽ ἐφίλησαν
Ζεύς τε Ποσειδάων τε, καὶ ἱπποσύνας ἐδίδαξαν

E

Παντοίας τῷ κέν σε διδασκέμεν ἔτι μάλα χρεώ
Οἶθα γὰρ εὖ περὶ τέρματ᾽ ἐλισσέμεν: ἄλλα τοι ἵπποι
Βάρδισοι θείειν, τῶ τ᾽ οἴω λοίγι᾽ ἔσεθαι.
Τῶν δ᾽ ἵπποι μὲν ἔασιν ἀφάρτεροι, ἐδὲ μὲν αὐτοὶ
Πλείονα ἴσασιν σέθεν αὐτῦ μητίσαθαι.
Α᾽λλ᾽ ἄγε δὴ συ φίλος μῆτιν ἐμβάλλεο θυμῷ
Παντοίην, ἵνα μή σε παρεκπροφύγῃσιν ἄεθλα.
Μήτι τοι δρυτόμος μέγ᾽ ἀμείνων, ἠὲ βίηφι,
Μήτι δ᾽ αὖτε κυβερνήτης ἐνι οἴνοπι πόντῳ
Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένην ἀνέμοισι.
Μήτι δ᾽ ἡνίοχος περιγίνεται ἡνιόχοιο.
Α᾽λλ᾽ ὅς μὲν θ᾽ ἵπποισι καὶ ἅρμασιν οἷσι πεποιθὼς
Αφραδέως ἐπὶ πόλλον ἑλίσσεται ἔνθα καὶ ἔνθα,
Ι῞πποι δὲ πλανόωνται ἀνὰ δρόμον, ἐδε κατίσχει.
Ο῞ς δέ κε κέρδεα εἰδῇ ἐλαύνων ἥσσονας ἵππες,

F

Αἰει τέρμ᾽ ὁρόων, σρέφει ἐγγύθεν, ἐδὲ ἑλήθει
Ο῾ππως τὸ πρῶτον τανύσῃ βοέοισιν ἱμᾶσιν, id est.
Antiloche certè te iuuenem existentem quamuis dilexerunt
Iupiterq; Neptunusq; & equitandi artificia docuerunt
Omnigena: ideo te docere non multum opus est:
Nosti enim rectè circa metas circumflectere, sed tibi equi
Tardissimi in currendo: ideo puto pernitiosa fore:
Horum autem equi sunt quidem celeriores, neq; quidem ipsi
Plura sciunt te ipso considerare.
Sed age iam tu amice consilium impone animo
Omnigenum, vt non te effugiant præmia
Arteque carpentarius multò præstantior quàm viribus
Arteque rursus gubernator in nigro ponto
Nauem celerem dirigit iactatam ventis:
Arteque auriga superat aurigam:

G

Sed qui tamen equis & curribus suis fidens
Ineptè multum vagatur huc & illuc
Equi autem vagantur in stadio, neque detinet,
Qui autem & vtilia nouit agitans deteriores equos,
Semper metam inspiciens flectit propè, neque cum latet
Quo pacto primum extendat bouinis loris,
Sed continet diligenter & præcedentem obseruat.

Hæc ille, & mox ostensa filio meta, iterum inquit.

Τῷ σὺ μάλ᾽ ἐγγρίμψας, ἔλααν σχεδὸν ἅρμα καὶ ἵππυς
Αὐτὸς δὲ κλινθῆναι ἐυπλέκτῳ ἐνι δίφρῳ:
Η῏ κ᾽ ἐπ᾽ ἀριστερὰ τοῖϊν. ἀτὰρ τὸν δεξιὸν ἵππον
Κένσαι ὁμοκλήσας. εἶξαι τε οἱ ἡνία χερσίν
Ε᾽ν νύσσῃ δὲ τοι ἵππος ἀρισερὸς ἐγγριμφθήτω,
Ω῾ς ἄν τοι πλήμνη γε δοάσσεται ἄκρον ἱκέσθαι

H

Κύκλυ ποιητοῖο. λίθυ δ᾽ ἀλέασθαι ἐπαυρεῖν.
Μηπῶς ἵππυς τε τρώσῃς, κατὰ θ᾽ ἅρματα ἄξῃς.
Χάρμα δὲ τοῖς ἄλλοισιν, ἐλεγχείη δὲ σοι αὐτῷ
Ε῎σσεται ἀλλὰ φίλος φρονέων πεφυλαγμενος εἶναι.
Εἰ γὰρ κ᾽ ἐν νύσσῃ γε παρεξελάσῃσθα διώκων,
Ο᾽υκ ἐσθ ὅς κέ σ᾽ ἕλῃσι μεταλμενος, ἐδε παρ᾽ ἔλθῃ:
Οὐδ᾽ εἴ κεν μετόπισθεν Αρείονα δῖον ἐλαύνοι
Αδρήςυ ταχὺν ἵππον, ὅς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν,
Η῍ τὺς Λαομέδοντος, οἱ ἐνθάδε τέτραφεν ἐσθλοί.
Huic tu valdè appropinquans impelle prope currum & equos
Ipse verò incumbe bene facto in curru
Paululum in sinistram horum: at dextrum equum
Punge vociferans, laxaque ei habenas manibus:
Ad metam autem tibi equus sinister appropinquet,

A *Vt tibi modiolus videatur summum attigisse*
Rotæ benefactæ: in lapidem verò vites impingere;
Ne quomodo equosq́; vulneres, & currus confringas.
Gaudium autem alijs, probrum verò tibi ipsi
Erit: proinde dilecte prudens cautus esto.
Si etenim ad metam præteruehâris persequens,
Non erit qui te assequatur transiliens: neque prætereat,
Non si tergo Arionem diuinum impelleret,
Adrasti velocem equum, qui ex diuino genere satus est,
Aut illos Laomedontis, qui hic nutriti sunt eximij.

Huius poetæ exemplo scribit etiam Theocritus Herculem ab Amphitryone fuisse edoctum, circa metam tutò rotas flectere. Eius versus, quos paulò antè Græcè recitauimus, Eobanus Hessus sic Latinè reddidit:

Sed coniungere equum curru vertente rotarum
Ad metam radios, & campi tuta tenente
B *Amphytrion puerum, &c.*
Ipsemet edocuit.

Lucanus nautæ fugientem ex Emathio Pompeium vehentis peritiam in vitandis scopulis describens, elegantissimam hinc similitudinem accipiens, sic canit: *Sic fatur, at ille* — *Lib. 8. Nauigandi peritia.*

Iusto vela modo pendentia cornibus æquis
Torsit, & in læuum puppim dedit, vtque secaret
Quas Asine cautes & quas Chios asperat vndas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Aequora senserunt motus, aliterque secante
Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutauere sonum: non sic moderator equorum
Dexteriore rota læuum cùm circuit axem,
Cogit inoffensæ currus accedere metæ.

Ex quo Lucani loco rotam dexteriorem metæ proximiorem fuisse indicari posse videtur. Equidem Adrianus Turnerus, ad metam (inquit) flectebant in dextrum cursum, vnde & dextratio appellata est. Ita dexter qui erat, interiore flectebat gyro, & læuus exteriore, sed & equus sinisterior ampliorem lustrabat orbem, quàm dexterior: itidem & rota. Ouid. ait: — C — *Lib. 14. Aduers. ca. 24.*

Nunc stringam metas interiore rota.

Mihi profectò Turnebus omnino hallucinari videtur, vt non solùm ex præcitatis veterum locis manifestè constat, & contrario planè sensu Ouidij pentametrum intelligendum esse ex hoc Nonni quoque discimus:

Δοκιμώσας ὅλον ἵππον ἀριςερον ἔγγυθι νύσσης
Δεξιτερὸν κάμψαε παρεμένοιο χαλινῶ, id est,
Incuruans totum equum sinisteriorem prope metam
Flecteret dexteriorem laxatis habenis.

Ita & Siluius: — *Lib. 16.*

Læuior interior stringebat tramite metam.

Virgilius:

——Magnumque agitata per orbem — *Lib. 11. Aeneid.*
D *Eludit gyro interior.*

Clarissimè & Cicero: — *Acad. 2.*

Nam cursu interiore breui conuertitur orbe.

Vides interiorem, sinisteriorem ac breuem in idem incidere. Non enim cùm è carceribus erumpebant, ita currebant, vt metam quæ sub finem Circi erat, medio in loco & pari interuallo ad vtrumque podium haberent ad dextram, sed ad sinistram; Id enim non solùm manifestissimè ostédunt Ouidius & Sidonius versibus illis quos ex eis recitaui: sed idem etiam Sidonius dexteriores à meta abiuisse & ad podium declinasse rursus disertissimis his versiculis manifestat: — *In Narbone*

Curæ est id medijs, vt ille primus
Pressus dexteriore concitatu,
Partem si patefecerit sinistram,
Totas ad podium ferens habenas
Curru prætereatur intus acto.

Sic & Statius:

Sperauit flexæ circum compendia metæ
Interius ductis Phæbeius augur habenis
Anticipasse viam, necnon & Thessalus heros
Spe propiore calet, dum non cohibente magistro
Spargitur in gyros, dexterque exerrat Arion.

In flexione igitur metæ sinisteriorem equum fuisse interiorem certo certius est, huncque breuiore gyro metam circumegisse, contrà dexteriorem laxioribus habenis spatioque remotiori proru-pisse. Lucanum autem cùm inquit:

Lucanus explicatus.

Dexteriore rota læuum cum circuit axem,

Sulpitius & Omnibonus Vicentinus, qui poëtam scholijs illustrarunt, etiam ad nostram opinionem accedentes, exponunt, cùm à dextra in sinistram currum conuertit; vt breuiore gyro metam intactam circumeat: quo enim propius metam currus accesserit, eò citius peruenit. Dextrationem verò Solino hanc aurigationem dici, nos quoque suprà ex Hermolao annotauimus, & Turbeno, viro nimium lectionis plurimæ credendum est; sed interpretabor, à dextra in sinistram conuersionem: aliàs dextrare est equos bigarios iungere. Valla verò alicubi videtur accepisse pro eo quod dicimus, equum à dextris ducere. Triumphasse (inquit) putat Cæsarem, quoties prodibat, vt nunc solet Papa præcedentibus equis albis, quos stratos famuli dextrant. Sed redeo ad metam, ad quam sinisterior equus erat, vt diximus, vicinior, & omnino se approximare satagebat, vt citiùs cursum suum absolueret. Maius enim spatium est in circumferentia, quàm circa centrum: quamobrem Statius significanter admodum hoc viæ compendium expressit, inquiens:

Flectere si posset circum compendia metæ.

Cùm itaque tota aurigandi ars ferè esset in euitandis metis, dicam & ego cum Propert. *Has meus ad metas sudet oportet equus*: D. Gregor. Nazianzenus in Oratione de natali Iesu Christi contra Eunomianos elegantem hinc desumpsit similitudinem: Μηδὲ καθάπερ (inquit) ἵπποι θέρμοι καὶ δυσκάτεκτοι τὸν ἐβιβάτlω λογισμὸν ἀποσείσαντες πόῤῥω τῆς νύσσης θέωμεν, id est: *Ne velut equi feruidi & intractabiles, posteaquam rationem ceu sessorem excusserimus, religiosam cautionem pulchrè nos septis cohibentem procul à meta curramus.* Vt itaque artis erat sinistrorsum equos ad metam impellere, ita maior adhuc peritia ostendebatur, cùm ad metam non impingerent, quamobrem qui optimè eam euitare callebant, in maxima erant existimatione, sicuti inter alios docet Horatius subinde ab operis sui exordio:

Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat, metaque feruidis
Euitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos euehit ad deos.

Currus naufragi qui.
In Erotico.

Si enim in metas impingerent, in maximum & currus & vitæ periculum incurrebant, vt antea etiam monui, sicut etiam in ipso cursu, in ipsa nempe Circi spina, cùm currus currui allidebatur, vt vel alterutrum, vel vtrumque frangi necesse esset. Demosthenes τὰ ναυαγοῦντα vocat, quasi naufragos, aut naufragium passos istiusmodi currus. De priore naufragio elegans locus est in Oreste Sophoclis: Ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν. Καμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλω ἄκραν Παίσας. ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνοὰς, κἀξ ἀντύγων ὤλισθε: id est: *Orestes postea soluens habenas sinisteriores flectente se equo imprudens ferit summam columnam: rupit autem axis mediam fistulam quæ subit in modiolum, & ex orbe cecidit.* Huc spectat illud Nonni: Ἀλλὰ λίθον πεφύλαξο, μὴ ἄξονι νύσσαν ἀράξας Εἴν ἑνὶ δηλήσαιο καὶ ἅρματα καὶ σέθεν ἵππους: id est. *Sed caue tibi à lapide, ne axe metam constringens vno ictu lædas currus & equos tuos.* Sic Eumeli namque equæ apud Homerum fracto iugo incerta vagantur via, ipsi verò curru excusso totiusq; corporis partibus lacero & vox ipsa eripitur. De incursu equorum in equos rem pulchram ex Callisthene de Alexandri in aurigatione artificio recitat Bulingerus: *Illi quidem tardiores defecerunt, cùm eorum equos spiritus deficerent, & ij qui priore loco currebant, in se mutuo incurrentes cecidissent: Alexander passus est Nicolaum anteuertere: Nicolaus autem primus agitabat: post duo spatia confecta offendit dexterior equus Nicolai ad currum, & cùm prior equus cecidisset, alijq; cum eo, cecidit & Nicolaus. Coronatur Alexander, &c.* Studebant autem aduersæ factionis aurigæ, imo artis etiam erat, currus aliorum confringere, in quo sensu Silius:

Lib. 16.

Donec confisus primæuæ flore iuuentæ
Durius obliquum conuersus pronus habenis
Opposuit currum atq; euersum propulit axem
Athlantis senio inualidi.

Subiungit: ----- *Perfracto voluitur axe*

A *Cernuus, ac pariter fusi miserabile campo* — *In Narbone*
Discordes sternuntur equi. Meminit & Sidonius.
Hic te incautiùs assecutus hostis, Transuersum venit impudens in axim.
Incuruantur equi, proterua crurum
Intrat turba rotas quaterque terni
Arctantur radij, repleta donec Interualla crepent, volubilisque
Frangat margo pedes: ibi ipse quintus Curru præcipitatus obruente,
Montem multiplici facit ruina, Turpans prociduam cruore frontem.

Erantque in ipso cursu certantes inuicem ceu hostes acerrimi. Statius:

Rursus præcipites in recta ac deuia campi
Obliquant, tenduntq́ vias: iterum axibus axes
Inflicti, radijsque rotæ, pax nulla fidesq́.
Bella geri ferro leuius: bella horrida credas:
His furor in laude est: trepidant, mortemque minantur.

B Præcipuè verò aduersæ factionis currus euertere conabantur eo loco, vnde sedens spectaret Imperator, vt clarè docet D. Chrysostomus sermone de humanitate: *Aurigæ (inquit) prætercurso totius populi theatro, contendunt eo loci aduersariorum currus subuertere, vbi regem viderint sedentem, & vnum oculum tot vultibus digniorem putant.* Istiusmodi naufragijs apprimè gaudebat populus, vt ostendit Arnobius his verbis: *Sed equos tamen gaudere transire, transiri pronos & cernuos metæ, cum curribus resupinos verti, trahi alios cruribus & claudicare præfractis & ineptias rugis & crudelitatibus mixtas summis in voluptatibus habuisse.* Hieronymus in Serapione: *Hoc siquidem in Romanis vrbibus iam inde seruatur, vt propter felicem Sabinarum raptum Conso quasi consiliorum Deo, quadrigæ septeno currant circuitu & equos partis aduersæ fregisse victoriæ sit.* Fractis dirutisque curribus alij clamore populi deposcebantur. Testatur hoc Plutarchus in Sylla. *Cum euertissent (inquit) currus Romani cum risu, alios petebant, vt solent curulibus spectaculis, quod vsu veniebat aurigis qui bonitate equorum freti ad tria ad quatuor præmia aspirabant: alios enim currus quibus compararentur, deposcebant.* Artis itaque erat, eodem semper curere tramite, qua arte celebratur ab Aeliano Anniceris Cyrenæus, hic enim curru multos cursus circum equitabat: adeò exactè seruans versum cursus, vt non discederet ab orbitis, sed semper eodem tenore iret. Hoc autem in primis erat obseruandum, alioqui ab insequentibus præuertebatur, fiebatque non semel vt qui priùs esset vltimus, ante certaminis finem primus euaderet & victor. Agitabat vltimus Orestes (inquit Sophocles) postremos habens equos, spem suam in fine cursus ponens. Is erat apud Græcos post decursa duodecim spatia, vt ex Pindari docemur hymno secundo, vbi ait: Ἄνθεα τετρίππων δυοδεκαδρόμων ἄγαγον: id est, *per quadrigas quæ duodecies rotabantur, adduxerunt flores:* hoc est, ait Scholiastes, Demetrius Triclinius, vt creditur, τὰς νίκας τῶν δυοκαίδεκα δρόμων τῶν ἁρμάτων. Δοδεκάκις δὲ περιήχετο τὸν δρόμον τὰ τέλεια ἅρματα: id est, *victorias duodecim cursuum qui fiunt per currus. Duodecies enim iterant cursum, antequam finis est.* Et in Ode tertia ait: τῶν νιν γλυκὺς ἵμερος ἔσχε δοδεκαγνάμπτον περὶ τέρμα δρόμου ἵππων φυτεῦσαι: id est, *quarum* (arborum) *dulce desiderium cepit, vt circa duodecim flexus habentem metam cursus equorum flecteret.* Apud Romanos verò finis erat septeno spatio, quo feliciter emenso brauium siue præmium victor accipiebat. Ouidius:

Lib. 7.

Lib. 2. Var. hist.

Præuersio vnde.

Seu septem spatijs Circo meruere coronam. Et alicubi rursus. — *In Halieut.*
Iamque patent iterum reserato carcere postes,
Et volat admissis discolor agmen equis.
D *Nunc saltem supera, spatioq́ insurge patenti*
Nunc mea fac dominæ, sint rata vota meæ.

Huc spectat & hoc eiusdem:

Occidet ad Circi si quis certamina semper,
Non intermissis cursibus ibit equus.

Item & hoc Martialis:

Nemo quater missos currere sensit equos.

Lactantius septimo institutionum: *Quoniam decursis propositi operis septem spatijs ad metam prouecti sumus.* Seneca in Epistolis: *Agitatorum lætitia, cùm septimo spatio palma appropinquant.* Propertius clarissimè ad Cynthiam.

Aut prius infecto deposcit præmia cursu,
Septima quàm metam triuerat antè rota.

Ausonius de admirabili equo Augusti:

Prosphore clamosi spatiosa per æquora Circi.

Septenas ſolitus victor obire vias;
Improperanter agens primos à carcere curſus
Fortis prægreſsis vt potereris equis.
Promptum & veloces erat anticipare quadrigas,
Victores etiam vincere laus potior.

Septies quidem metas ab aurigantibus fuiſſe circumagendas inoffenſo curru, vt victores renunciarentur, nulli dubium eſſe debet, cæterùm dubitari tamen poſſit, eademne meta ſepties eſſet luſtranda, an circa ſeptem metas ſepties flectendum; cùm dicat Caſſiodorus, qui præ cæteris de hoc ſpectaculo exactiſſimè ſcripſit, ſeptem metis omne certamen peragi in ſimilitudinem hebdommadis reciprocæ: Et Calliſthenes in Alexandro ait, πρῶτον καμπτῆρα, δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον περιέκαμπτον, id eſt, *primam metam, ſecundam, tertiam & quartam circumflectebant.* Apud Caſſiodorum ſeptem metas interpretor ſeptem luſtrationes, ſeptemuè circumflexus; ideoque Callſthenes καμπτῆρα potius dixit, quàm nyſſam, quia καμπτὴρ propriè flexus, nec aliam ob cauſam Tzetzes ipſam metam vocat καμπτηρίαν, quàm à flexione equorum ſepties iterata. Arnobius itaque ſeptem gyros vocabat: *Iupiter* (inquit) *ſpectatum profectus è cælo eſt canterios de velocitate certantes, replicantes gyros ſeptem.* Ita vocat & Sidonius:

Li. 7. contra gentes.

Tu conamine duplicatus ipſo
Stringis quadriiugos & arte ſumma
In gyrum bene ſeptimum reſeruas.

Et reuera periti agitatores per initia ſtadij moderabantur equis ſuis, vt in ſeptimum gyrum vires eorum integras reſeruarent, ſuſtinebantque equos, cùm ad finem venirent. Hinc illud Ciceronis: *Ego enim vt agitator callidus, priuſquam ad finem veniam, equos ſuſtinebo.* Eodem referendum hoc Lucilij: *Suſtineat curſum, vt boni ſæpe agitores, equoſq.* Sribitque Silius quibuſdam peritioribus inutile videri equos à principio certaminis clamoribus incitare:

Academ. 4.

Lib. 16.

At queis interior cura & prudentia Circi
Altior effuſas primo certamine voces
Damnare & caſsis longè increpitare querelis
Indiſpenſato laſſantem corpora niſu.

Atque hinc fortaſſis eſt, quod Symmachus dixit, eum qui ſorte extremus emitteret equos, priore potiorem eſſe, quia cæteros præ oculis habens, videret quod iter commodius eſſet, vim equorum & impetum quo modo diſpenſaret, ne in periculum frangendi currus veniret: quare identidem reſpectabant poſt tergum ne imprudentes à ſequentibus opprimerentur. In quo ſenſu accipiendum hoc Plautinum:

In Menæchmo.

Næ tu eſſes agitabor probus, ne te vxor ſequatur, reſpectas identidem.

Retrò ſpectaſſe aurigas.

Falluntur itaque qui agitatores nunquam retrò reſpexiſſe volunt, ne interim præuenirentur ab aduerſaris. Vidi ego ſequentes equos, ipſoſque ſeſſores à præcedentibus flagello peti, ne curſu præuerterentur, atque ita ſequentibus palmam ereptam. Sed redio ad ſeptimum gyrum ſiue circuitum. Hoc confecto victor ſtabat ad metam, quam ſepties obierat, vbi victor renunciabatur, vt docere videtur Solinus: *Ingenia equorum* (inquit) *& Claudij Cæſaris Circenſes probarunt, cum effuſo rectore non minus aſtu quam velocitate præuerterent, & poſt decurſa legitima ſpatia, ad locum palmæ ſponte conſiſterent velut victoriæ præmia poſtularent.* Plinius hoc ipſum narrans, *peracto* (inquit) *legitimo curſu ad metam ſtetere.* Niſi autem ſeptimùm certaſſent, irritum erat certamen, vt conijcio ex hoc Dionis: *Circenſibus ludis, equis ſeptimo loco certantibus magna puerorum multitudo in Circum accurrit.* Inuenio tamen à populo aliquando euoluto ad metam ſexto ſpatio palmam victori flagitatam, Id inquam tradit Sidonius:

Cap. 57.

Victoria equorum ſine auriga.

Lib. 8. 14.

In Cõmodo.

Quinto circite non volens ſequentis
Pondus ferre prior, retorquet axem,
Quod velocibus imperans quadrigis
Exhauſtos ſibi ſenſerat iugales,
Iam ſexto reditu perexplicato,
Iamque & præmia flagitante vulgo.

Nero verò teſte Suetonio, Circenſium, quò faciliùs centum miſſus peragerentur, ſingulos à ſeptenis ſpatijs ad quina corripuit. Qua modò alacritate, quoue ſtudio, animique feruore ad victoriam aſpirarent, ideoque inuicem præuertere ſtuderent aurigæ, oſtendit elegantiſſima ab auaro deſumpta ſimilitudine Horatius in ſermonibus.

Li. 1. Sat. 1.

Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat:
Vt cùm carceribus miſſos rapit vngula currus:
Inſtat equis auriga ſuos vincentibus, illum

Præteritum

A *Præteritum temnens extremos inter euntem.*

Comparatio est auari cum aurigante in hoc curuli certamine, consistitque, vt opinatur Ascensius, quod cùm auriga qui primus primum circuitum perfecit, redit ad faciendum secundum, offendit iam in via sua ante se eos quos habuit post se, vnde vult extremum quem primum ante se inuenit, iterum præcedere, etsi quàm diu in cursu circulari est, semper aliquem ante se inuenit, quem præcedere conatur: Eo modo auarus quamuis sit ditissimus, tamen semper inuenit aliquem ante se, id est, aliquid quod ipse non habet, & quod vellet habere: quapropter qui vellet omnes in diuitijs superare, nunquam esset contentus aut quietus quacunque re habita. Acron legit equis suis, & exponit per suos equos, & vincentibus exponit, alijs qui vicerunt. Philologus cum Porphyrio legit suos, dicitque in exemplari vetusto se ita inuenisse, vt auriga innitatur, vt anteuertat suos equis vincentibus. Verùm sequentia (inquit Ascensius) plus arrident communi lectioni, & nostræ (vt opinor) interpretationi, præsertim cùm exprimat insatiabilitatem animi non contenti semel vicisse, cùm instet equis suis vincentibus, vt iterum vincant: quasi dicat, instat & vrget eos, vt vltimum primi cursus iterum vincat, & bis cursum suum perficiat, priusquam ille semel, & hoc est quod dicit, temnens, id est parui æstimans & faciliter superare sperans illum

Auari natura.

B præteritum, id est, quem semel præterijt euntem inter extremos: quasi dicat si vellet omnes superare quos ante se offendit, nunquam haberet finem, quia quem semel præterijt redeundo circulariter, iterum ante se inuenit. Tanta autem victoriæ erat cupiditas, vt non solùm aurigandi peritia, sed & alijs artibus, dolisque certaminis socios superare studerent, id quod Pelopis in primis exemplo nulli non innotescit. Hic enim cùm dubitaret, ne ab Oenomao, vt alijs qui cum eo certauerunt, euenerat, aurigandi scientia superaretur; cum dolo aggressus superauit, Myrtilum Oenomai aurigā pecunia corrupēs, vt axes fragiles currui illius subiungeret: quo facto Oenomaus aurigæ sui perfidia fracto curru collapsus, membrisque omnibus ex ruina collisis Pelopi victoriam cessit. Pierius Valerianus verò hanc Pelopis fraudem aliter narrat. Tradit nimirum Amphionem Thebanu m Pelopi quædam dedisse maleficia, quæ in stadij solo defoderet, quibus Oenomai equi consternati, dominum occiderint: postmodum cunctos equos illa transeuntes consternari solitos, indeque loco ταράξιππου appellationem factam. Ne verò futilis hæc videatur Pierij sententia, similem ex D. Hyeronimo authore grauissimo historiam recitabo. Hic in vita Hilarionis memoriæ prodidit, Italicum quendam municipem Gazam nomine, Christianum cùm

Victoriæ cupiditas.

Oenomaus vt victus.

Taraxippus

C aleret equos Circenses, habuisse maleficum quendam æmulum qui dæmoniacis quibusdam imprecationibus impediebat huius equos & suos incitabat ad cursum, eumque petijsse auxilium dei ab Hilarione: hunc porrò scyphum quo bibebat, fictilem iussisse aqua impleri, eique tradi, quem cum accepisset Italicus eques & aurigas suos, rhedamque & carcerum repagula respersisse cum mira vulgi spectatione & risu: veruntamen concursu tandem præpeditos fuisse equos magi, Itali autem vicisse. Huc spectat Lesci cuiusdam Poloni astus in eo certamine, quò de totius Poloniæ regno, equis certatum est, vt Martinus Cromerus scribit in hæc verba. Præmisso siue Lesco vita defuncto, exoritur noua de principatu contentio, cumq; nullus appareret, neque modus, neque finis multis ambientibus, neque quoquam eorum alium sibi præferri patiente; placuit rem fortunæ committere; indicto ad certam diem maculosorum equorum cursu, qui primus ad metam peruenisset, eius dominus vt princeps esset cunctæ Poloniæ. Figitur meta apud Pramdnicum amnem, in aperta planitie ad septentrionalem plagam Cracouiæ. Status curriculo dies adest: effunditur ad spectaculum ingens hominum multitudo: varia studia, solicita omnium quæ det euentum fortuna, expectatio. Confident dilecti iudices & munerarij dant signum certaminis. Ibi Lescus quispiam procerum & competitorum vnus, cum stadium vafro consilio stratis clam

Lib. 2. de reb. Polon.

Certamen de Polonia regno.

D in sabulo ferreis hexagonis siue stylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuisset, ipse obliquo & minimè impedito tramite primus, cæterorum equis in cursu offendentibus ac cespitantibus ad metam peruenit. Munierat is etiam equi sui calces ferreis soleis, ne offenderetur à stylis, si fortè cum impetu currens, in eos incidisset, cùm omnes omnium aliorum equi de more illius temporis soleas nullas haberent. Rei prorsus ignaris & miraculo attonitis omnibus & iam victorem atque principem diuinitùs sibi oblatum Lescum conclamantibus, techna deprehenditur: protrahitur in medium, conuincitur, damnatur, concerpitur. Notarunt commentum impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obscuri. Cùm enim nemine etiamnum præsente, in stadio illo pedestri cursu fortè certarent, ioco principatum inter se pacti, offendunt in stylos; subsistunt, inuestigant rem curiosiùs: notant tramitem stylis vacuum. Eorum alter equitibus à carceribus procurrentibus procurrit, & ipse pedester primus post doli fabricatorem ad metam peruenit. Eum igitur, Lesco interfecto, principem populus omnis salutat, & ne quid ad authoritatem ac magistatem ipsi desit, Lescus commutato nomine appellatur. Hucusque Cromerus. Tubæ sonitus non modò ante certamen, vt equi prosilirent è carceribus, perstrepebat,

Tubarum sonitus.

verùm

verùm etiam tota decurſione, vt animi equis vireſque accenderentur. Pauſanias id docet, dum ait: Equa Phedolæ ſeſſore lapſo περὶ τὴν νύσσαν ἐπέστρεφεν, καὶ ἐπὶ τῆς σάλπιγγος ἤκουσεν, ἐπετάχυνεν τὸν δρόμον, id eſt, circa metam ſe circumagebat, & vt audiuit tubam, curſum accelerauit. Cæterùm hoc de celete & deſultorio equo præcipuè accipiendum, quamuis & vehiculario curſu certantes ad tubæ ſonum excurrerent, vt oſtendit Sidonius præcitato loco:

Tandē murmure buccinæ ſtrepentis, Suſpenſas tubicen vocās quadrigas, Effudit celeres in arma currus.

In Menachmo. Ipſi autem ſtimulabant equos aurigæ. Plautus:

Multa mihi imperas Apollo, nunc equos iunctos iubes
Capere me indomitos, feroces, atq; currum inſcendere,
Vt ego hunc proteram Leonem Getulum, olentem, edentulum.
Iam aſcendo in currum, iam lora teneo, iam ſtimulus in manu eſt
Agite equi, facitote ſonitus vngularum appareant
Curſu celeri, facili inflexu ſit pedum pernicitas.

Stimulus. Quamuis autem ſtimulus propriè ſit fuſtis acutæ cuſpidis, ego tamen non dubito, quin hic flagellum ſit intelligendum, hoc enim & clamore inſuper incitaſſe ad curſum equos ſuos agitatores docet Homerus, canens;

Οἱ δ' ἅμα πάντες ἐφ' ἵπποισιν μάστιγας ἄειραν,
Πέπληγόν θ' ἱμᾶσιν, ὁμόκλησάτ' ἐπέεσσιν
Ἐσσυμένως. id eſt:
Hi autem ſimul omnes ſuper equos flagella ſuſtulerunt,
Percuſſeruntque flagellis, hortatiq; ſunt verbis Studioſè.

Maſtix. Maſtix enim ſcutica illa etiam eſt ſiue flagrum, ſiue lora quibus cædebantur mancipia: ſcribitque Budæus μαστιγοφόρους vocari ſeruos, qui ægonethas in ſacris certaminibus comitabantur, virgas præferentes, ad ſubmouendam turbam & cohibendas ſeditiones. Ιμὰς etiam idem eſt, nimirum loreus funis, ſiue corrigia, ſiue vt Euſtathius exponit στρεπτός τις βοεύς, id eſt funiculus ex loris bubulis tortus, quo & aliàs vapulabant equi, etiam ad præſepia, vt idem Homerus indicat hoc verſu:

Ἵππους μὲν κατέδησαν ἐϋτμήτοισιν ἱμᾶσι
Φάτνῃ ἐφ' ἱππείῃ.

D. Chryſoſtomus verò flagella iſthæc ait in ſua de Circo oratione fuiſſe ex σχοίνῳ, Bulingerus vertit è ſparto, σχοῖνος tamen iuncus eſt; flexilis quidem vt ſpartum ſed fractu minus contumax. Noſtri agitatores qui ſemper celetes ſunt, funiculis vtuntur bouillis, calcaribus neutiquam, vt tamen olim factum eſſe ex hiſce Varini verbis licet conijcere. Νύσσα (inquit) ἡ ἀφετηρία, τῶν ἱππικῶν ἀγώνων. Τοὺς μὲν ἵππους κεντοῦσιν οἱ παρεστῶτες σιδηροῖς κέντροις, ὡς ἂν ὀξυτέρως ἐκπηδήσωσι τῇ πληγῇ. κέντρα enim σιδηρὰ interpretor calcaria. Magnum equidem artis ſpecimen & ſtudium agitatorum apparebat in ipſo curriculo, cùm videlicet ſe attollerent, deprimerent, inflecterent, voce & flagello equos accenderent, quod expreſſit appoſitè Virgilius:

Georg. 3.

Nonne vides? cùm præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntq; effuſi carcere currus,
Cùm ſpes arrectæ iuuenum, exultantiaq; haurit
Corda pauor pulſans, illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi feruidus axis.
Iamque humiles, iamque elati ſublime feruntur,
Aëra per medium ferri atque aſſurgere in auras
Nec mora, nec requies: vt fuluæ nimbus arenæ
Tollitur, humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ.

Idem habemus apud Homerum, quem à Virgilio apparet imitatum eſſe:

Ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ,
Ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα. τοὶ δ' ἐλατῆρες
Ἕστασαν ἐν δίφροισι. πάτασσε δὲ θυμὸς ἑκάστου
Νίκης ἱεμένων. κέκλοντο δὲ οἷσιν ἕκαστος
Ἵπποις. id eſt:
Currus verò interdum quidem terræ appropinquabant almæ:
Interdum autem attollebantur ſublimes: at aurigæ
Stabant in ſellis: palpitabat autem animus vnius cuiuſque
Victoriæ cupidorum: imperitabat autem ſuis vnuſquiſque
Æneid. 5. *Equis, &c.*

A Aliàs quoque idem Virgilius indicaturus, quanta vincendi cupiditate, pernicitate naues impellerent remiges, nauium è carceribus exeuntium celeritatem apposita atque eleganti hac comparatione illustrat:

Nautarum celeritas.

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Nec sic immißis aurigæ vndantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.

Qua quidem comparatione etsi Homerum quoque imitetur, vbi Diomedem equos suos in hoc curuli certamine impellentem delineat: longo tamen interuallo eum multi superare volunt: quare & eius versus apponam, vt res æquiùs meliusque perpendi possit.

Μάςιγι δ' ἀιεν ἔλαυνε κατωμαδόν. οἱ δὲ οἱ ἵπποι
Υψόσ' ἀειρέσθην ρίμφα πρήσσον τε κέλευθον.
Αἰεὶ δ' ἡνίοχον κονίης ῥαθάμιγγες ἔβαλλον,
Αρματα δὲ χρυσῷ πεπυκασμένα κασσιτέρῳ τε
B Ἵπποις ὠκυπόδεσσιν ἐπέτρεχον. ἐδέ τι πολλὴ
Γίνετ' ἐπισσώτρων ἁρματροχιὴ κατόπισθεν
Εν λεπτῇ κονίῃ· τὼ δὲ σπεύδοντε πετέσθην. id est:

Flagello autem semper agitabat per humeros: ipsiq; equi
In altum tollebantur leuiter percurrentes viam.
Semper autem aurigam pulueris gutta pertutiebant:
Currus autem auro stannoque ornati
Equos veloces sequebantur, neque profunda
Fiebat canthorum orbita retro
In tenui puluere: hi autem properantes volabant.

Principio igitur rationem gubernandi à Marone meliùs, quàm ab Homero cognitam fuisse, ingenuè fatendum est, (inquit Nascimbænus.) Nam equi non continuò sunt verberandi, quod tamen Diomedes apud Homerum facit, qui μάςιγι δ' ἀιὲν ἔλαυνε καθωμαδὸν, id est, *assiduè flagello humeros verberabat*: sed frequentibus interuallis sunt potiùs stimulandi, quod noster facit, cùm ait; *vndantia lora concussere iugis*. Nam si frequenter verberibus equi agitentur, erigunt sese, & cursum qui extentus celerque esse debet, interpellant: quod vel Homerus ipse contra consilij sui rationem indicat, cùm ait: ὕψοσ' ἀειρέσθην, id est, *in altum erigebantur*. Multò igitur Maro se huius rei peritiorem ostendit, eamque expressiùs Homero delineat: qui non flagellis, sed lororum vndantium concussione ac strepitu (vt periti aurigæ facere solent,) equos ad cursum excitat. Verùm quia non satis est interdum lororum concussio, verberibus etiam moderatis, non frequentibus aut continuis (vt Homericus Diomedes,) vtendum est, illud supra omne poëtarum ingenium addidit: *pronique in verbera pendent*. Quæ verba eos qui aut legunt aut audiunt, perinde delectant, vt res ipsa non dici, sed ob oculos eorum fieri videatur. Nam quis est qui verbis aurigas de curru pendentes, equosque verberantes se videre non putet? Quid verò huiusmodi moderatio perficiat, ipse poëta declarat, cùm & præcipites & corripuere campum, in præterito tempore, & ruunt dicat, quasi per deuexa loca currant, adeo sunt celeres & festini. Hactenus ille. Mihi Homericus Diomedes rectâ ratione continuo flagellare videtur, iam scilicet victoriæ proximus, ne ab alijs qui vel dolo, vel equorum pernicitate à tergo proximè ferebantur, præuerteretur. Idemque suos etiam facturos aurigas Maro indicat, si opus aliquando fuisset, cùm ait: *prorique in verbera pendent*. Sed & Statius in suo certamine continuò equos verberari ait, quamuis D sponte currerent:

Equi vt & quando verberandi.

Fit sonus, immanisq; pedum, tenuisque rotarum,
Nulla manus requies, densisq; insibilat aër
Vrberibus, gelida non crebrior exilit arcto
Grando, nec Olenijs manant tot cornibus imbres.

Iam verò Sidonius etiam aurigas, vt cursum equorum adiuuent, modò pronos & anhelantes in ipsa iuga pendere, modò rursus in axes ipsos referri innuit his carminibus:

Instant verberibus simul regentes, *Iamque & pectora prona de couino*
Extensi rapiuntur & iugales *Trans armos feriunt vocante tergo,*
Nec cernas citò cernuos magistros, *Temones mage sufferant an axes.*

Idem rursus Statius aurigas agitationi tantoperè fuisse intentos ait, vt pectore iugum aut genu contingerent.

------Nunc auidi prono iuga pectore tangunt,
Nunc pugnante genu preßis duplicantur habenis.

In sum-

In summa boni agitatoris erat non effuso impetu temerè per Circum ferri, sed vim equorum dispensare, vbi flagello & incitatione opus erat, incitare, vbi moderandum, moderatione vti, ad metam flectere, non offendere, naufragium ab aduersarijs euitare. Non minor quoque erat ipsorum equorum quàm aurigarum victoriæ cupiditas, quod licet fusiùs suprà demonstrauerimus, cùm de eorum natura agebamus: iuuat tamen hic binas ternasue authoritates repetetere, ac in primis Statij, qui præ cæteris in hoc describendo certamine facundissimus est:

Boni agitatoris officiũ.

Equorum currendi promptitudo.

Terrarum (inquit) *decora ampla viri, decora ampla iugales*
Diuum vtrumque genus, stant vno margine clausi
Spesque audaxque metus, vnà & fiducia pellens,
Nil fixum cordi, pugnant exire, pauentque,
Concurrit summos animosum frigus in artus:
Qui dominis, idem ardor equis: face lumina surgunt,
Ora sonant morsu, spumisque & sanguine ferrum
Vritur: impulsi nequeunt obsistere postes,
Claustraque compressæ transfumat anhelitus iræ.
Stare adeò miserum est: pereunt vestigia mille
Ante fugam, absentemque ferit grauis vngula campum.
Circumstant fidei, nexusque & torta iubarum
Expediunt, firmantq. animos & plurima monstrant.

Breuiter Lucretius:

Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam, tam de subitò, quàm mens auet ipsa.

Addo & hoc Sidonij quo & ipse Circorum adhuc carceribus clausos equos vix retineri posse monet, quin ante apertionem conentur erumpere. *Illi* (inquit) *ad claustra fremunt, repagulisque*
Incumbunt simul & per obseratas *Transfumant tabulas, & ante cursum*
Campus flatibus occupatur absens. *Ardescunt, saliunt, timent, timentur.*
Nec gressum cohibent, sed inquieto *Duratum pede stipitem flagellant.*

Nemo verò currendi voluntatem & promptitudinem, quam apertis equi carceribus ostendunt, feliciùs expressit Virgilio, dum canit:

Vt cùm carceribus sese effudere quadrigæ,
Addunt se in spatia, & frustrà retinacula tendens,
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Vt super omnem habendum sit admirationem, quomodo equos impellente auriga Polydamas altera tantùm manu retractos à tergo currus sistere potuerit, quod tamen ab eo præstitum asserit Pausanias in Eliacis. Quamuis tamen suaptè natura proni sunt ad cursum; multum facit exhortatio rectoris: vnde elegantissima similitudine ab istiusmodi equo in stadio certaturo desumpta Cæsarem belli alias auidissimum Curionis oratione magis adhuc accendi Lucanus ait:

Polydamantis robur.
Exhortatio ad cursum.

——— *Sic postquam fatus; & ipsi*
In bellum prono, tantum tamen addidit iræ,
Accenditque ducem: quantum clamore iuuatur
Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronusque repagula laxet.

Alebantur autem ad hæc certamina equi electi & præstantissimi, & pernicissimi. Virgilius nobilem indicaturus & generosum equum, dicebat:

Equi ad certamina electi.
In Georg.

Hic vel ad Elei metas & maxima campi
Sudabit spatia & spumas aget ore cruento.

Celerrimos autem debere esse istiusmodi equos, eleganter docet Homericus Nestor, cùm Antilochum, quod tardos segnesue haberet, docet, quomodo tarditatem eorum dolo alijsque ingenij artibus compensare debeat, vt victoriæ compos fiat. Impigros itaque tales equos vocat Horatius:

Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem: non equus imper
Curru ducet Achaico.

Ouidius celeres:

Protinus illa valet, & ad sua præmia tendunt,
Vt celer Elæo carcere missus equus.

Iuncti celeriùs currunt.

Quia verò quadrigis iuncti, perniciori cursu feruntur, quàm si soli agitentur, vt aliàs ostendimus, congruè

A congruè cùm poetæ, tùm soluta oratione scribentes, quadrigas pro pernicissimis equis dicunt. Virgilius de Metio Suffetio: *Aeneid. 8.*

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant.

Claudianus de Phaëtonte: *Paneg. 7.*

------ *velut ordine rupto*
Quum procul insanæ traherent Phaëtonta quadrigæ.

Eleganter etiam Plautus *citis quadrigis & Iouis quadrigis* fugere dixit, pro eo quod est pernicissimè. Columella sacrorum certaminum studiosos pernicissimarum quadrigatum semina scribit diligenti obseruatione custodire & spem futurarum victoriarum concipere sobole generosi armenti: indicans referre, vt quibus nati, & vbi nati sint, qui ad certamina aluntur, pulli. Vnde & alicubi inquit: *Equinum pecus tripartitò diuiditur: Est enim generosa materies; quæ Circo, sacrisq́ certaminibus equos præbent.* Elegantissimè, vt solet Papinianus: *Lib. 3. c. 9. Lib. 6. Lib. 5. Sylu.*

------ *Quales per iugera Circi*
B *Cum pulcher visu titulis generosus auitis*
Exspectatur equus, cuius de stemmate longo
Felix demeritos habet admissura parentes:
Illum omnes acuunt plausus, illum ipse volantem
Puluis, & incuruæ gaudent agnoscere metæ.

Habebatur verò etiam patriæ, in qua nati essent, maxima ratio. Horatius:

Siue quos Elea domum reducit Palma celestis pugilemve equumve.

Iuuenalis ------ *Nempe volucrem* *Sat. 8.*
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco victoria Circo.
Nobilis hic quocumq́ venit de gramine, cuius
Clara fuga ante alios & primus in æquore puluis.

Gratius de equo Thessalico, vel Mycęnis nato:

------ *Quis Eleas potior lustrauit arenas?*

Simili planè sensu de equabus Epiri Maro: *Eliadum palmas Epirus equarum.* Alexander ab Alex. in Eleis certaminibus Agrigentinos atq; Aetnæos semper præceleres habitos esse tradit: & Capitolinus Gordianum refert equos Siculos centum, Cappadoces ducentos permittentibus imperatoribus, factionibus (de quibus mox.) diuisisse, & propter hæc populo satis carum fuisse, qui semper voluptatibus commouetur. Et quidam apud Ammianum Marcellinum præbiturum se pollicetur equos curules Hispanos. Nos istiusmodi equos generosiores & ad cursum præsertim paratos, Barbaricos dicimus, licet plerique sint nostrates. Græcorum quoque equorum vsum præ cęteris commendatum fuisse vel inde verisimile est, quandoquidem hi, si contingeret cadere, minus quàm alij noxæ persentiebant, vt meminit D. Ambrosius in apologia Dauid. *Pleriq́ (inquit) equorum cùm ceciderint, se iactare consueuerunt, & quos casus non læserit, iactando se debilitant & frangunt. Alij qualis Græcorum equorum fertur natura, cùm in certamine curuli elisi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquam se mouere consuerunt, & quandam tenent quietis & patientiæ disciplinam. His si casus non nocuit, quies prodest. Certè non acerbatur offensio.* Obseruabatur item ætas equorum & sexus. De ætate sic Plinius; *Diuersa Circo ratio quæritur: itaq́ cùm bini in alio subiugantur imperio, non ante quinquennium ibi certamen accipiunt.* Erant autem senes contempti, vt facetè admodum ostendit Horatius, dum ait: *Georg. 3. Equi ad certamina electi. Lib. 5. c. 8. In Gordiano seniore. Lib. 20. Cap. 9. Lib. 8. c. 42. Lib. 1. Epi.*

C

Solue senescentem maturè sanus equum, ne
D *Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat:*

Crebris scilicet anhelationibus defatigatus. Equarum autem etiam in curulibus sacrisque certaminibus vsum fuisse non solùm paullò antè citata Virgilij de Epiri equabus comprobatur authoritate; sed & Plinij, qui vicisse Olympia (inquit) prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus. Et Horatij: *Tibi tollit hinnitum apta quadrigis equa.* *Equas quoque certasse. Lib. 6.*

Herodotus verò etiam de Miltiadis equabus sic scribit: *Miltiades vnus ex decem ducibus Atheniensium in Marathone, patrem habuit Cimonem Stesagoræ, qui Pisistratum Hippocratis ex Athenis fugauit: & dum obtineret Olympiadem quadriiugo certamine, victoriam muneris gratia transtulit in Miltiadem ex matre germanum: proximaq́ Olympiade eisdem equabus aliam Olympiadem cum vicisset, à filijs Pisistrati interfectus est, mortuo iã Pisistrato: sepultusq́ ante vrbem trans viam quæ vocatur Diacœle: & e regione sepultæ sunt equæ illæ, quæ tres Olympiacas victorias reportarant. Idē quod istæ, iã aliæ equæ fecerunt, quæ fuerunt Euagoræ Lagonis (quæ etiam in ludis Eleis victrices fuere,) aliæ præterea nullæ.* Huc vsq; ille. Aetha Agamēnonis vtitur Menelaus Hom. & equabus vtitur Eumelus.

An canterij certarent

Marium itaque frequentior quàm fœminarum vſus, ſed nunquid etiam execti, ſiue canterij certarent, addubito. Probè tamen noui Arnobio vbique canterios dici: qui in Circo certant: integros certaſſe certum eſt, ex hoc Plinij: *Generat mas ad annos triginta tres, vtpote cùm à Circo poſt viceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam.* Iam verò in huiuſmodi generoſorum equorũ altione nullum prorſus diligentiæ genus prætermittebatur, quin tanta eorum cura erat penes dominos, vt ne ab odorandis excrementis, valetudinem exploraturi abſtinerent, quod meminit Galenus, de lactis bonitate & diæta aſinæ ſic ſcribens: *Curandum vt quàm optimè animal concoquat, contemptis videlicet ijs, qui ſi aſinorum quoque victus rationi conſulemus, ridebunt. Si enim qui Veneti vel Praſini* (qua de re mox) *ſtudio tenentur veterinarij, equorum ſtercora, quò intelligant, quemadmodum alimenta concoxerint, odorant, tanquam ex eo omnem eorum bonitatem cognituri, multò profectò magis noſtrum fuerit pro hominis ſalute nihil tale non proſpicere. Quare veteres medici etiam ſudorem in balneis ſtrigili exceptum deguſtare non erubuerunt.* Quantum autem in emẽdis iſtiuſmodi equis impenderent emptores, eleganter oſtendit Plutarchus in libro de cupiditate diuitiarum his verbis: *Nemo vnquam fœnore argentum ſumpſit homo, vt emeret caſeum, panem, oliuas: ſed alium ſumptuoſa domus debitorem fecit: alium oliuetum finitimum, alium granaria, vineæ, alium mala Galatica: alios iugales equi pulſantes vanos currus (vt ait Homerus) præcipitauerunt in voraginem contractuum, fœnorum, pignorum.* Quamobrem Iſocrates hoſce equos, qui ad equeſtria certamina enutriuntur, ἀδηφαγοῦντες vocat, id eſt plurima deuorantes, & currum ipſorum ἀδηφάγον ἅρμα, quòd in eos magni erogentur ſumptus, vnde & vetus adagium, *Currus edax.* Non reclamauerim itaque ei qui hanc ob cauſam prouidendorum Circenſium equorum curam Cenſoribus permiſſam fuiſſe exiſtimarit. Fuiſſe autem eis permiſſam diſcimus ex hoc Liuij loco: *Quum Cenſores M. Attilius Regulus, P. Furius Philus ob inopiam ærarij ſe iam locationibus abſtinerent, ædium ſacrarum tuendarum, curuliumque equorum præbendorum, ac ſimilium his rerum: conuenere ad eos frequentes, qui haſtæ huius generis aſſueuerant.* Animaduerto etiam equos fuiſſe apud Romanos publicos. nam Cod. lib. 11. tit. 40. l. 12. legimus: *Qui equos Circenſes in vſus ſuos conuerterit, vnius libræ auri multam ferat.* Adhæc fuere quædam prouinciæ, quæ vectigales equos ac quadrigas pop. Rom. penderent, quod vectigal non redimebant modò equites, ſed & ſenatores. Hinc illud D. Hieronymi: *Circenſes equos nutrire functio publica, ad quam cogitur, qui nutrit.* Certè ſingulis factionibus ſui erant equi, licet de publico. De editoribus ludorum dubium non eſt, maximè cùm illi non equos modò, ſed interdum vrſos, camelos & alias feras darent. Dio: *In Circo cameli ſemel & vrſi trecenti, & leones ex Lybia.* Imo hæ maximè partes editorum erant, vt equos conquirerent, quam in rem euectiones à principe petebãt, quibus poſſent tutò ac liberè ex Italia, Hiſpania; Cappadocia cæteriſque regionibus præſtantes equos conuehere. Symmachus: *Euectionem impetraui, amicos in Hiſpaniam niſi ob curulium equorum coemptionem.* Et rurſus: *Ab Hiſpania equos quadrigarios quæſtores & prætores acceßiſſe comperies.* Sed & lauditianos equos Conſtantinopoli fuiſſe publicos volunt ab Imperatore ad eam rem attributos. In Olympijs, vt tradit Pauſanias in Eliacis, antiquitùs in more fuit, vt aliena iumenta ad certamen mutuarentur: Hercules Amphitryonis filius, ait, Iolao coronam primùm detulit, qui equas ab Hercule mutuatus in curſu cæteros anteierat. Et ſanè antiquitùs traditum fuit alienas equas ad certamen mutuari: ſiquidem Homerus in funebribus Patrocli ludis Menelaum facit Agamemnonis Aetha vſum, altero verò ſui ipſius. Permutabant item quandoq; vt oſtendit Plutarchus: *Aurigæ præſtantes ne bonitati equorum victoria tribueretur, ſæpè cum aduerſa factione ſummutabant equos.* Legimus & in Epigrammatibus: ἤμειψε μὲν ἵππους ἀντιπάλους, id eſt mutauit equos cum ſuis aduerſarijs: & rurſus,

Equorum diligens educatio.

Lib. 7. Methodi.

Equorum pretia.

Iliad. O.

Currus edax

Lib. 24.

Publicos fuiſſe equos curules.

In Hilarione

Li. 4. Epi. 6. Epi. 60. 61. Li. 7. Ep. 64 & 105.

Lib. 1.

In Alcibiade.

Cur permutarentur.

Lib. 5.

Ὅς καὶ ἑοὺς ἵππους καὶ ὁμόφρονος ἡνιοχῆος
Ἐξ ἑτέρων ἑτέρους αἰὲν ἀμειβόμενος. id eſt,

Qui equos ſuos & aurigæ ſecum facientis
Ex alijs alios ſemper commutabat.

Accidit q; aliquando, vt quis vtriſq; vinceret, ſuis, inquam, quos dabat, & alienis quos accipiebat, vt diſcimus ex hoc diſticho, quod ibidem legitur:

Ἀμφοτέραις γὰρ ἀμειβομένος ἐπὶ πώλοις
Κυδιάει νίκαις οἷς πόρεν, οἷς ἔλαβεν. id eſt:

In ſuis & aduerſæ partis equis currens
Honoratus eſt victoria, equorum ope quos dedit & quos accepit. Idem docet & hoc:

Πολλάκι δὲ νικήσας εὖ πόρεν ὠκέας ἵππους
Λάζετο δ' ἀντιπάλων καὶ πάλιν ἐστέφατο. id eſt.

Decurſionis forma.

Sæpe victor ſuos equos celeres dedit & accepit equos aduerſariorum, & rurſum coronabantur. De forma modò decurſionis ſic diſſerit Dionyſius: In decurſione ſtadij varijs locis ac temporibus varia ratio ſeruata eſt: Certamen primum quadrigarum fuit (cui pompa viam ſemper præibat) & biga-

A & bigarum & singulatorum (bigas vocat συνωρίδας, singulatos equos ἀζεύκτους ἵππους, quasi iniuges aut aiuges, id est, sine iugo) quod & Olympiæ factitatum est. Duo Romæ ab antiquitate infima petita, diu multumque obtinuerunt: alterum de trigis heroici temporis, quod genus apud Græcos exoleuit. Duos enim equos iunctos, quomodo bigæ iunguntur, tertius funarius loro deuinctus consequitur, quem παρήορον veteres dixere, id est, suspensum, (ἀπὸ τοῦ παρηωρῆσθαι καὶ συνεζεῦχθαι, quia fune tertius equus funalis ad duos alios recto temone adiungeretur, & quasi suspenderetur,) alterũ in Græcia cùm dijs prisco more sacra faciunt, nostro sæculo tenet, vt aliqui se inijciant & interserãt in currus, vt confecto equestri certamine, pedibus ipsi currant. Cùm enim curule certamen finitum est, desilientes è curribus ij qui vehuntur prope aurigas, stadium corripiunt, cursuq; pedibus contendunt. Cùm enim cursus equitum finem ceperit, in circum cursores pedites & athletæ inducuntur. Verùm præter biiuges, triiuges quadriiugesq; erant & seiuges etiam & decemiuges, qui itidem quandoque cursu certabant. Plinius scribit Neronem trigario solitum se approbare, qui si curru euersus tractusq; ab equis fuisset, recreabatur (inquit) epoto cinere caprini fimi ex aqua. Suetonius verò aurigasse eum ait plurifariam: Olympijs verò etiam decemiugem, quamuis id in rege Mithridate, carmine quodam suo reprehendisset, id est

Neronis aurigandi peritia.

B quòd currus decemiuges Mithridates agitasset: legimus tamen de seiugo curru tantùm. Vbi esset inquirendum, quomodo tot equi vni iungebantur currui. Biiuges, triiuges, quadriiuges, quin & seiuges à lateribus omnes iuncti simul erant, vt ex tot numismatibus, quæ suo loco enumeraui clarissimè constat: inter quæ vnum est Heliogabali, in quo sic seiuges iuncti sunt, quamuis sextus equus non appareat. Quid de decemiugibus dicam non habeo: puto tamen similiter fuisse iunctos: vnde nostri temporis aurigarum innotescit imperitia, qui soli seiuges regere ignorant, & in quadriiugo curru duo equi præcurrunt, duo subsequuntur iugo temoniue alligati: atque ita quoq; fit in seiugo, sed hic rectores equis insident, illic currui. In quadrigis duo equi dicebantur iugales, illi scilicet qui ad iugum currus iuncti erant, eos Græci vt suprà etiam scripsimus, ζυγίους vocabant: qui verò istiusmodi equorum paria ad certamina alebant ζευγότροφοι, duo funarij siue funales extra iugum, extremi, vnus sinisterior, alter dexterior, ἀκροτῆρες dicti eisdem: D. Chrysostomus in oratione de Circo: ζυγαῖοι μὲν φῶς καὶ ἀθανασία, ἀκροτῆρες, δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια id est. *Iugales quidem lumen & immortalitas: extremi iustitia & veritas*. Priores mox etiam ὑποζυγίους vocat, id est, subiuges. Funales etiam σειραῖοι & σειραφόροι dicuntur, quasi extra iugum ferentes catenam siue habenam: item παράσειροι. Funalem verò etiam equum illum vocari paulò

Vt curribus iuncti.

C ante ex Dionysio dicebam, qui tertius est in ipsa triga: id quod & Statius docet, dum ait in descriptione certaminis curulis: ------ *Voce*

Nominibusque ciet Phloën Admetus & Irim
Funalemque Thoen. Et rursus: *Flauus Arion*
Stat, sociumq. iugi comitesque vtrimque laboris
Secum altè suspendit equos.

Theb. 6,

Inuenio autem & habenalem nuncupari. In quadrigis verò vtrumq; exteriorem equum, funalem dictum fuisse manifestè indicat Suetonius his verbis: *Dehinc pubescens Actiaco triumpho, currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cùm Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur*. Suidas itaque iugales & παρασείρους equos inuicem opponit. ζύγιοι (inquit) ὑποβαλλόμενοι τῷ τοῦ ἅρματος ζυγῷ, τουτέστιν ὁ μέσος ἀριστερὸς, καὶ μέσος δεξιὸς, καὶ ἁπλῶς ὁ μὴ παράσειρος οὕτως λέγεται; id est: *Iugales sunt qui iugo subijciuntur, id est, medius dexterior & medius sinisterior, & omnino qui non sit funarius, dicitur iugalis*: ex quibus verbis facilè liquet, in seiuge curru duos tantum iugales, quatuor funales nuncupari debere. Inuentio ab Isidoro ascribitur Cyristheni Sicyo-

In Tyberio.

D nio: *Iugo (inquit) prius Cyristhenes Sicyonius equos iugauit: eisque singulos ex vtraq. parte simplici vinculo applicauit, quos Græce scirophoros, Latini funales vocant à genere vinculi quo prius alligabantur.* Quare satis mirari non possum Philippum Beroaldum, qui in explicatione verborum Suetonij iam citatorum, ait videri sibi funalem equum in triumphi comitatu videri, qui proximus triumphalem currum antecedit. Quam opinionem sic probat. Nam sicut (inquit) in saltationibus restem ducere dicebantur manibus inter se consertis, ita equi funales dicti qui fune hoc est reste facta, simul connexi præcedunt, vt ita fiat triumphus speciosior, & à dextra sinistraq; triumphantis erant ductores quasi equestris choreæ: Non enim præcedebant, sed à lateribus currebant equi funales. Neque etiam ex prædicto loco argui potest, aurigarum locum fuisse in equorum dorso, nam retrò equos in ipso curru stetisse eos ex plurimis antiquissimis numis certum est, & ex Homero præcipuè innotescit, dum inquit: τοὶ δ' ἐλατῆρες ἔστασαν ἐν δίφροισι: id est, *Aurigæ verò stabant in sellis*. Est autem Eustathio δίφρος ὁ ἐπὶ τοῦ ἅρματος κορυφαῖος τόπος; & sæpè etiam pro toto curru accipitur. Marcellus autem & Tiberius non agitatores agunt, aut agitatorem agentis Augusti, sed triumphali currui insidentis equos honorandi causa equitant, idque & ab alijs quoque

Aurigarum locus.

E

factitatum conijcio consanguineis Imperatorum, vel qui cæteros nobilitate, dignitate aut virtute superarent, nam & in Antonini, Macrini, Maximini, Gordiani numis equi triumphantium funales instrati sunt. Quare etiam non placet Alexandri ab Alex. coniectura, quòd in his insiderent qui funalia præferebant & faces: nam quamuis peruulgatũ ferè sit, faces & lumina tam in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri solere, non propterea id factum fuisse dicendũ ab ijs qui funalibus equis insiderent, cùm plurima fuisse lumina prælata, ratio ipsa suadeat, quod à paucis, ne dicam duobus fieri non potest. Cęsarem ad lumina quadringenta in Capitolium triumphantem ascendisse ex historia notum, sed elephanti lychnos dextra sinistraque gestabant. Scribit Bulingerus fuisse currus, in quibus sub iugum equi duo venirent, ponè currum equi duo sequerentur, quomodo hodieq; fit (inquit) in lectis ac basternis fœmineis, quæ antè & retrò ab equis sustentantur. Qui quidem mos non nuperus aut nouitius, sed Homeri ætate frequens, ait. n.

Iliad. Ω.

Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἕλκον τετράκυκλον ἀπήνην,
Τὰς Ἰδαῖος ἔλαυνε δαΐφρων· αὐτὰρ ὄπισθεν
Ἵππους, τοὺς ὁ γέρων ἐφέπων μάστιγι κέλευε
Καρπαλίμως κατ᾽ ἄστυ. id est.

Ante quidem muli trahebant quatuor rotarum currum,
Quas Idæus agebat peritus: sed ponè
Equi, quos senex regens flagello vrgebat
Statim per vrbem.

F

Temones quot in curru.

Vnde conijcit duos fuisse temones, quibus equi iugarentur, duas sedes duobus agitatoribus, quatuorque in curru rotas. Idem Bulingerus omnium quadrigarum currus olim duplici temone fuisse asserit, perpetuoque & qui omnibus equis inijcerentur iugo; postea funarios adhibitos, qui fune per foramina iugi transmisso in fronte cum duobus iugalibus vincirentur. Cæterùm duplicis temonis vsus fuerit assignandus: Mihi vnus fuisse videtur: duobus enim equis temoni alligatis, dexterior & sinisterior fune associebantur, vt dictum est. Currus verò ille Homericus, in quo mulos à tergo sequi videntur equi, à vulgaribus quadrigis, meo iudicio non parum differt, non quo ad ipsum currum, sed quo ad locum ipsorum animantium. Mulos enim qui regebat Idæus ipsi, vt conijcio, insistebat temoni, Priamus verò, vtpote senex & rex è curru impellebat equos post terga mulorum temoni alligatos: nisi dicamus vtrumque institisse currui, Priamumq; medios rexisse equos, Idæum funales mulos. Certè mox Priamum & equos & mulos regentem sic alloquitur Mercurius:

Currus quo Priamus ferebatur quales.

G

Πῆ πάτερ ὧδ᾽ ἵππους τε καὶ ἡμιόνους ἰθύνεις, id est,

Quo pater sic equos & mulos dirigis?

Quæ posterior expositio magis placet, quamuis certò sciam aurigas aliquando in timone stetisse: nam & Claudianus non parui ponderis author ait:

Iungit amor, lætamq; vehens per nubila matrem
Gemmato temone sedet.

Idem deniq; Bulingerus, in veteribus scriptoribus tria iuga vocari ait, tres equos tribus introiugis, id est (inquit) equis tribus subiugalibus, nullo funario. Citat autem hoc Ausonij de Prosphoro equo Augusti:

Pegasus hinc dexter currat tibi, læuus Arion:
Funis eat, quartum det tibi Castor equum.

id est si funali currere lubet, addat Castor tibi Cyllarum funalem, quia erant tres subiugales, & ita potius trigæ currunt, quàm quadrigæ. Sic enim apud Ausonium legendum putat, cùm in vulgatis hactenus codicibus legatur,

H

Ausonij locus examinandus.

Funis & ad quartum det tibi Castor equum.

Quæ mihi lectio magis probatur: sic enim Prosphorus à dextris habebit Pegasum, funalis sisterior erit Arion, dexterior Cyllarus. Erat autem quadrigarum certamen præcipuum, vt ex Dionysio dictum est; mox bigarum & singulatorum, quare trigarum rarum fuisse arbitror, & fortassis in Græcia, quam Romæ frequentius. Eo enim Michaëlem Imp. summoperè delectatum fuisse testatum reliquit Cedrenus, adeo vt quodã tempore cùm in curru consedisset, iamq; equi essent è carceribus emittendi, nuncius autem allatus fuisset, ab Ameno Saraceno præfecto, Melitenæ imminere magnum periculum, huncq; illi protonotarius mæstus indicasset, toruo vultu responderit. Quomodo ausus es scelestę, me tam necessario certamine occupato, istis rebus interturbare? cùm in hoc vnum incumberem, vt eum (equum) qui medium tenet in læuam partem auertam, de quo mihi totum hoc certamen est. Romæ bigas quadrigis inferiores fuisse non obscurè innuit Suetonius: *Natalem suum plebeijs incurrentem Circensibus, vix vnius bigæ adiectione honorari est passus*, quasi dicat, tantum abest, vt quadrigarum numerum augeri vellet. Adhæc omne

Trigarum certamen.

Quadrigæ bigis honestiores.

In Tiberio.

A omne curule certamen institutum esse videtur, vt iuuenes periti essent aurigandi: Etenim priscis temporibus summi bellatores non in equis sed in curribus bellabant, vt de Hectore, Achille, alijsque fortibus viris in bello Troiano, ex Homero, alijque authoribus constat. Nobiliores quoque pueri apud Romanos similiter certantes exercebantur. Virgil. Aeneid. 7.

Ante vrbem pueri & primæuo flore iuuentus, Exercentur equis, domitantque in puluere currus.

Atqui quadrigis maximè pugnasse ex eodem constat, quamuis triga vteretur Achilles. Cursus autem in certaminibus non erat rectus aut simplex, sed flexuosus: ideoque Circum ipsum Siculis κάμπτον dictum fuisse scribit Hesychius his verbis: κάμπτος ἱππόδρομος Σικελοῖς. κάμπτιοι δρόμοι ἐκ εὐθεῖς καὶ ἁπλοῖ, ἀλλὰ κάμπτας ἔχοντες. Idem, innuit illud Chrysostomi in oratione de Circo: ἐκ εὐρίπως, καὶ κάμπτων κύκλως τρέχων, id est, *non Euripos & flexuum orbes decurrens*, videlicet vt in Circo fieri solet. Iam verò vel in ipso cursu, vel antequam è carceribus emittebantur equi, sponsiones fieri solebant à spectatoribus, cùm vnus agitatorem illum deposito pignore victorem fore diceret, alius eius aduersarium contenderet. Tertullianus: *Aspice populum ad spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsionibus concitatum.* Martialis:

Cursus flexuosus.

Sponsiones in ipsis certaminibus.

B

Iam cùm sponsio fabulæque lassæ De Scorpo fuerint & Incitato.

Quo loco Calderini expositio placet, qui Scorpum & Incitatum aurigarum nomina putat: improbatur aliorum qui Scorpum quidem concedunt aurigam fuisse: contrà Incitatum inquiunt esse equum Caligulæ. Non fiebant autem solummodò sponsiones à spectante populo, sed erant & factiones, non tam ipsorum agitatorum qui propterea colore inuicem distinguebantur, sed & populi his aut illis fauentis & bene aut male precantis. Erant autem factiones quatuor, & totidem currus singulis missibus emittebantur. Factiones colore vestium distinctæ, Veneta siue cærulea; alba siue albata, rosea siue russata, siue rubra, vel rubens, & prasina, quæ & viridis & virens. Domitianus ad has quatuor, alias addidit teste Suetonio, aurati purpureique panni; alij verò non purpurei, sed argentei scripsere. De quatuor hisce coloribus Sidonius:

Scorpus. Incitatus.

Factiones & in eas studia.

-----Micant colores, Albus & Venetus virens rubensq́;
Vestra insignia continent, ministri Ora & lora manu, iubasque totas
Cogunt flexilibus latere nodis,
Hortaturque obiter iuuatque blandis, Vultus plausibus & voluptuosum
Dictant quadrupedantibus furorem,
Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,
Ardescunt, saliunt, timent, timentur.

C

Ab hàrum factionum coloribus non aurigæ modò sed equi quoque, populus, proceres, ac ipsi denique Cæsares, prout quisque studio suo factioni alicui affectus erat, aut in Circensibus applaudebat, nomen quoque Veneti vel prasini vel aliorum obtinebat. Nam harum factionum studio Cæsares quidam Domitianus, Nero, Vitellius, Antoninus Verus atque ipse etiam Caligula ad amentiam vsque insanierunt. Caligula & Nero, vt ex Suetonio notum est, prasinæ factioni ita addicti fuere, vt ille continuò cænaret in stabulo, maneretque, & vicies sestertiûm agitatori Cythico contulerit: hic inter discipulos adhuc puer cùm quereretur tractum Prasinum agitatorem & cùm à magistro obiurgaretur, de Hectore tracto se loqui ementitus sit, de quo Prasino ait Martialis:

Sæpius ad palmam Prasinus post fata Neronis
Peruenit, & victor præmia plura refert.
I nunc liuor edax: dic te cessisse Neroni:
Vicit nimirum non Nero, sed Prasinus.

D

De huius eiusdem aurigæ præstantissimis equis idem alibi poëta:

Proficies nihil hoc, cædas licet vsque flagello,
Si tibi purpureo de grege currit equus.

Vocabatur enim Purpurio. Venetæ verò factioni adeò fauit Vitellius, vt quosdam de plebe, quia palam ei maledixissent, interemerit. Sic & Caracalla, referente Herodiano cùm Circenses spectante eo populus in aurigam cui studebat, nescio quid cauillatus esset, ratus sibi contumeliam illatam, repentè omnem exercitum facere impetum iussit in populum ac raptare & occidere, qui in aurigam quid dixissent. Verus autem, vt testatur Capitolinus, Circensium tantam curam habuit, vt frequenter prouincialibus literas causa eorum & miserit & acceperit: adhæc præsens & cum Marco sedens, multos à Venetianis passus est iniurias, quòd turpissimè contra eos fauerit. Nam & Volucri equo prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat. Plinius Cæcilius in quadam ad Caluisium epistola tanto studio factionibus Romanos diuersis diuersos fauisse indicat iam recitandis verbis, vt non tam ipsos homines, quàm ipsos colores adamarent, adeo vt

Lib. 4.

Lib. 9. Epi. Coloribus fauisse Romanos.

deo vt ſi colorum mutatio eſſet facta in ipſis agitatoribus, & ab vna factione ad alteram tranſlata, itidem & fauorem ſpectatorum tranſijſſe, vt planè oſtendat non perſonis ſed coloribus fauiſſe. *Quò magis* (inquit) *miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant, & ſi in curſu medioque certamine hic color illuc, hic huc transferatur, ſtudium fauorq́ tranſibit & repentè agitatores illos, equos illos quos procul noſcitant; quorum clamitant nomina, relinquet. Tanta authoritas, tanta gratia in vna viliſsima tunica.* Quæ populi Rom. inſania vnà cum imperio reliquis etiam communicata eſt gentibus. Eaſdem planè factiones fuiſſe etiam Conſtantinopoli diſcimus ex Iſmenio ſic ſcribente: ἡ ϛήλη πρὸς τῷ ζευξίππῳ Ιεϛινιανȣ̃ ἐϛὶν, ἡ καθιδρύϑαι κράζοντος τȣ̃ πρασίνȣ μέρȣς, Ιεϛινιανὸς καὶ Κωϛάντινος νέοι ἀπόϛολοι, id eſt: *Statua ad Zeuſippum eſt Iuſtiniani, quæ poſita eſt clamante factione Praſina, Iuſtinianus & Conſtantinus noui apoſtoli.* Apparet autem fautores eiſdem quoque coloribus indutos fuiſſe, quo agitatores, quibus fauebant. Sic enim interpretor hoc Martialis de lacernis coccineis.

Fautorum color.

> *Si Veneto, praſinoue faues, qui coccina ſumis;*
> *Ne fias iſta transfuga ſorte, vide.*

Dependebant enim factiones ab ipſis dominis: vt conſtat ex Sidonio, dum canit:

> *Curuas ingrederis frequens colores,*
> *Pars aduerſa facit: micant colores,*
> *Veſtra inſignia continent miniſtri,*
> *Cogunt flexilibus latere nodis,*
> *Vltro plauſibus, & voluptuoſum*
> *Id collega tuus, ſimulq́ vobis*
> *Albus vel Venetus, virens rubenſq́,*
> *Ora & lora manu iubaſq́ totas*
> *Hortaturque obiter, iuuantq́ blandis,*
> *Dictant quadrupedantibus furorem.*

Conditores factionum.

Erant verò etiam conditores dicti factionum, qui tanquam bene meriti authores & patroni factionis habebantur, vt coniectura eſt ex hac inſcriptione: C. POMPEIO EVSSENO CONDITORI FACTIONIS RVSSATAE. Vetus liber eos interpretatur ἀλείπτας ἵππων. Fauor non ſolùm virorum, ſed & mulierum, vnde legimus apud Ouidium:

> *Quid facis infelix: perdis bona vota puellæ;*
> *Tende precor valida lora ſiniſtra manu.*
> *Fauimus ignauo, ſed eum reuocate Quirites,*
> *Et date iactatis vndique ſigna togis,*
> *En reuocant, at ne turbet toga mota capillos*
> *In noſtras abdes te licet vſque ſinus.*
> *Non ego nobilium venio ſpectator equorum;*
> *Cui tamen ipſa faues, vincat vt ille, precor.*
> *O cuicunque faues, felix agitator equorum,*
> *Ergo illi curæ contigit eſſe tuæ:*
> *Hoc mihi contingat, ſacro de carcere miſſis*
> *Inſiſtam forti mente vehendus equis.*

Clamor factionum.

Prodiens in certamen aliqua factionum, clamore ſpectatorum excipiebatur. Hinc illud Iuuenalis:

> *Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem*
> *Percutit, euentum viridis quo colligo panni.*

Victoriæ nobilitas.

In Olympicis ludis victoria huiuſce curulis certaminis erat omnium nobiliſſima, vt Herodoti locis plurimis, necnon ex Pindaro & primo Tuſculanarum M. Tullij intelligi poteſt. Quamobrem ex omni terrarum angulo ad eos celebrandos conſuebant nobiliſſimi quique cùm genere, tùm virtute, vt notiſſimum eſt ex tot antiquiſſimis numiſmatibus, quæ ſuo antè loco retulimus; vnde etiam nobilem iſtiuſmodi victoriam vocat Horatius in operis ſui exordio, dum ait:

> *Sunt quos curriculo puluerem Olympicum*
> *Collegiſſe iuuat,* &c. *Palmaq́ nobilis*
> *Terrarum dominos euehit ad deos:*

Oleaſter Olympicus. Qui ad certamina admitterentur, & qui non.

Victoriæ autem præmium fuiſſe oleaſtrũ ſuprà ex Pauſaniæ diximus Eliacis. Hunc Olympicum oleaſtrum tanti feciſſe Elæos ſiue Piſatas teſtatur Themiſtius grauiſſimus author, vt præter ingenuos, quique parentes legitimos docere poſſent, & τὴν ῥίζαν τῆς βλάϛης ἀκέραιον (vt ipſius verbis vtar,) ad munus exercendi curſus nullum admitterent, immo tales ſeu profanos & reiiculos à ſacris illis veteribus quàm longiſſimè arcerent. Habebantur enim victores in ſumma apud omnes honore, adeò vt non modò in conuentu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes, poëtarumque carminibus cantarentur, ſed etiam cùm in ſuas reuerterentur ciuitates, triumphantes quadrigis inueherentur, éque repub. perpetua vita inſtitutis vectigalibus fruerentur. Statuas mortuis quoque fuiſſe erectas, alias etiam oſtenſum eſt. Nero autem referente Suetonio, ne cuius

alterius

A alterius hieronicarum memoria aut vestigium extaret vsquam, subuerti & vnco trahi, abijcique in latrinas omnium statuas & imagines imperauit. Si contingeret ter aliquem victoria potiri, is duplici exornabatur corona, quod de Alcibiade tradit Plutarchus in eius vita his verbis: *Equorum nutritione magnam sibi famam parauit, multitudineque curruum: nemo enim præter ipsum neque rex neque priuatus in Olympicos ludos septem currus introduxit. Vicit etiam, vt testatur Thucidides, & secundus etiam, & quartus fuit. Euripides autem tertio loco vicisse dicens, omnem in hoc genere splendorem ac gloriam ab eo superatam ostendit.* Carmen Euripidis à Gul. Xylandro Augustano Latinè redditum ita habet:

Duplex corona.

Alcibiadis victoriæ.

Te tua dignum celebrabo laude | *Cliniæ fili fidibusque gratis*
Curruum cursu rapido sequentes | *Vincere pulchrum est.*
Tu rotis metam tetigisse primis, | *Tu rotis gaudes iterum secundis*
Tertios gaudes tetigisse cursus, | *Solus Achiuum.*
Hinc tibi plausus datus est ouanti, | *Et Iouis festis Oleaster aptus.*
Duplici multum merito corona | *Tempora cinxit.*

B Hunc splendorem auxerunt honores illi certatim à Græcis Asianis habiti. Tabernaculum enim ei pulcherrimè exornatum Ephesij statuerunt: pabulum equis & victimarum copiam suppeditauere Chij: vinum & alium conuiuiorum apparatum Lesbij largiti sunt, quanquam magnificè multis epulum præbenti: Coronabantur similiter & alijs in locis. Ammianus de Corace auriga: *Ingressus Constantinopolim* (Constantius) *tanquam in rebus prosperis & secũdis, editis equestribus ludis, capiti Coracis aurigæ imposuit coronam vt victoris.* Quin & statuæ eisdem etiam Romæ erigebantur. Martialis de Scorpo:

Lib. 14.

Statuæ victorum.

Lib. 5.

Quam non sensuro dare quadringenta caballo
Aureus vt Scorpi nasus vbique micet.

Inuenio aurigis etiam equos cursu præstantissimos post alia præmia donatos fuisse. Achilles verò apud Homerum in funebri certamine victori proponit:

Præmia ab Achille posita.

Ἵππους δ' ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα,
Equosque mulosque, boumque fortia capita.

Et rursus, illi qui primum victoriæ locum obtinuisset, egregiam mulierem, & ingentem tripodem auritum, secundo ------ ἵππον

C Ἑξέτε' ἀδμήτην βρέφος ἡμίονον κυέουσαν, id est,
Equam sexennem, indomitam, fœtum mulum vtero gestantem.

A Scipione patri patruoque parentanti, victor, vt Silius canit:

Primus equum volucrem Massyli munera regis
Haud spernenda tulit.

Apud Romanos diuersi cùm essent equestres ludi, diuersa puto etiam erant præmia: nam ferijs Latinis victor bibebat absynthium pro victoriæ præmio, testis est Plinius: *De vsu absynthij Pontici conuenit dicere herbæ facillimæ atque inter paucas vtilissimæ, præterea sacris populi Romani celebratæ peculiariter: siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorque absynthium bibit: credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus.* Liuius dum tradit Romanos translato è Græcia more, victoribus ludorum palmas dare solitos, palmarum nomine intelligit, puto quodlibet præmium; sicque interpretor & hoc Ouidij:

Præmia apud Romanos.

Lib. 37. 7.

Palmæ.

Primaque ventosis palma petetur equis.

Et aliorum qui hac voce vtuntur. Nam & Horatius suprà citato loco palmam in Olympicis nominat, vbi tamen oleastrum datum fuisse ex relatis notum est. Iam verò præfecti ludorum non D semel victores equos præmio defraudabant, idque alijs non rectè & iniustè iudicantes tradebant, quod inter alios quoque innuit facetissimus Comicus Latinus: *Siue qui ambissent palmam histrionibus, siue adeo & ædiles perfidiosè cui diunt.* Suetonius: *Ex Antonia maiore patrem Neronis procreauit, perfidiæ verò tantæ, vt non modò argentarios pretijs rerum coemptarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigauerit*; vnde prædonem caballorum Iuuenalis prætorem ipsum vocauit, dum ait:

Victores præmio defraudati.

In Amphyt.

In Nerone.

Prædo caballorum.

Victor vt declaretur.

-----*Similisq; triumpho* *Prædo caballorum prætor sedet.*

Declarabatur autem victor ab eo, cum is qui metæ assistebat, victorem indicasset, id quod colligo ex Homero, qui præfectum certaminis ibi iudicem positum, tum declarasse victorem ait, vbi ab assistente metæ de veritate victoriæ esset edoctus. Canit autem:

------ Σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεὺς
Τηλόθεν ἐν λείῳ πεδίῳ. παρὰ δὲ σκοπὸν εἷσεν
Ἀντίθεον φοίνικα ὀπάονα πατρὸς ἑοῖο,
Ὡς μεμνέῳτο δρόμου, καὶ ἀληθείην ἀποείποι. id est,

------ Signauitque metas Achilles
Procul in plano campo, iuxtaq; ſpeculatorem collocauit
Diuum Phœnicem, aſſectatorem patris ſui,
Vt conſideraret curſum & veritatem referret.

Præmia depoſita. Præmia verò deponebãtur in ipſo Circo, quod diſcimus ex eodem poëta, Sic enim idẽ ibi Achilles ait

Τά δ' ἀέθλα δεδεγμένα κεῖτ' ἐν ἀγῶνι, id eſt,

Hæc præmia expectata iacent in Circo.

In noſtris equirijs, in quibus celetes certant, præmia ſunt pallia holoſerica modò coccinei, modò violacei, modò candidi coloris, quæ victoribus non ſine ceremonijs & pompa præeunte tubicine, tympaniſque bellicis domum deferuntur. Eademque præmia in alijs quoque nobilioribus Italiæ vrbibus proponuntur. *Certaminũ diuerſitas.* Nunc quibus anni temporibus equi certarent, & cur certamina eorum eſſent inſtituta, quibuſque dijs eſſent ſacra, & quibus hominibus; rationem reddere conabimur. Erant itaque alia ſolemnia, quæ niſi certis anni celebrabantur temporibus: contrà alia quouis fiebant tempore, quales ludos non ſemel ab imperatoribus Romanis, quando laborabat reſpub. votos fuiſſe ex Romana hiſtoria notum eſt: quales itidem in funeribus heroum Cęſarumque & natalitijs & in nouis imperijs celebratos fuiſſe legimus. Ludi ſolemnes ferè dijs conſecrati, *Ludi ſolemnes.* vt Olympici Ioui Olympico, niſi quinto anno, quod temporis ſpatium inde Olympias nuncupatum eſt: Tales apud Romanos ludi Apollinares, Martiales, Megaleſij, Cereales, Conſualia, omnes à dijs quibus ſacri erant dicti. Erant tamen & alij ſolemnes, vt natalitij, ſeculares, alij. De Olympicis eorumq; origine ſuprà dictum eſt, nunc de Romanorum ludis aliquid dicendum, ne quid, quod ad equi hiſtoriam pertinet, intactum relinquatur. Hos inuenio κατ' ἐξοχὴν vocari Circenſes, quamuis Circenſes propriè dicti ijdem ſint cum ludis magnis, qui Virgilio etiam magni Circenſes:

Nec procul hinc Romam & captas ſine more Sabinas
Conſeſſu caueæ, magnis Circenſibus actis.

Ouidio maxima ſpectacula:

Maxima iam vacuo prætor ſpectacula Circo
Quadriiuges æquo carcere miſit equos.

Magni Ludi cur dicti. Alijs etiam ludi Iouis dicuntur. Cur autem magni dicantur docet Aſconius, duplicem reddens rationem his verbis: *Ludi Romani ſub regibus inſtituti ſunt, magnique appellati quòd magnis impenſis dati ſunt: tunc enim primùm ludis impenſa ſunt ducenta millia nummum: alij verò ideo magnos ludos dictos putant, quòd Conſo conſiliorum ſecretorum Deo, id eſt Neptuno Larium regi & rerum conditarum, & dijs magnis, id eſt Laribus vrbis Romæ dati ſunt, quibus ludis aiunt Sabinas raptas eſſe.* *Magni à Conſualibus vt differunt.* Cæterùm cùm Conſualia, decimooctauo aut vigeſimo Auguſti, magni ludi nonis Septembris celebrarentur: vt ex calendario Romano diſcimus: multi differre inuicem volunt. Seruius dubius fortaſſis an ijdem eſſent, priorem nominis rationem tantùm aſſignat: *Circenſes magni* (inquit) *dicuntur, quantum ad paupertatem priſtinam; nam ob equorum inopiam diuerſis tum vſi ſunt animalibus.* Bulingerus diſtinguit, putatque ſic dictos quòd magnis dijs, iiſque & maiorum gentium, necnon & Laribus, qui & ipſi magni dij, ac potiſſimum Ioui Opt. Max. conſecrati eſſent. Sed cùm Conſus ſiue Neptunus, vt ex Aſconio diximus, rex ſit Larium ſiue magnorum deorum, ego diſtingui non putem, fierique poteſt, quod cùm decimooctauo Auguſti celebrabantur, tunc potiſſimum Conſo ſacrarentur, cùm nonis Septemb. Ioui. Si autem differrent, magnos ludos Conſualibus antiquiores fuiſſe etiam concedendum erit, cùm è contrario ex recitatis Virgilij verſibus magnis Circenſibus raptas Sabinas fuiſſe conſtet, quod in ipſis Conſualibus factum certum eſt. Alexander ab Alexandro, Romulum (inquit) vrbis conditorem, pace cum finitimis parta, Neptuno equeſtri ſolemnes feciſſe ludos, Conſualiaque appellaſſe, in quibus Sabinas rapuit, authores memorant. *Lib. 5. c. 24.* Conijcio itaque Conſualia fuiſſe ſolemnia, magnos verò ludos modò ſolemnes, vt cùm nonis Septembris edebantur, modò votiuos, & tunc pro arbitratu factos, illaque ſemper Conſo ſiue Neptuno ſacra, hos magnis dijs, & potiſſimum Ioui. *Ludi magni votiui.* Author eſt Liuius à Camillo primùm omnium ludos tales eſſe votos in obſidione Veienti: Verba Liuij hæc ſunt: *Latini Hernicique operam ſuam pollicentes, ad id bellum venere: quibus cùm gratias in Senatu egiſſet dictator, ſatis iam omnibus ad id bellum paratis, ludos magnos ex Senatus conſulto vouit, Veijs captis ſe facturum;* Et iterum: *Creati conſules L. Valerius Potitus, M. Manlius, cui Capitolino poſtea cognomen fuit: hi conſules magnos ludos fecerunt, quos M. Furius dictator vouerat Veienti bello.* Idem ſcribit, *in Punico bello, quemadmodum Ioui ludos magnos vouendos eſſe retulerint decemuiri ad Senatum, ſi bellatum eſſet proſperè aduerſus Hannibalem, & reſpub. in quo erat antea ſtatu permanſiſſet.* Traditur & Scipio Carthaginenſis victor precatus eſſe Deos, vt in eo ſtatu rempub. conſeruarent, in quo tunc eſſet: quo loco Deos intelligo magnos atq; lares, quibus ludi magni erant ſacri, *In Auguſto.* Suetonius cum magnitudinem

A gnitudinem Varianæ cladis exaggerat: *Vouit* (inquit) *& magnos ludos Ioui Opt. Max. si rempub. in meliorem statum vertisset: quod factum Cymbrico Marsicoque bello erat.* Incerta itaque horum tempora: certa Consualium, quæ omnium apud Romanos ludorum antiquissima, cùm sit confessum apud omnes ipsis vrbis initijs Romulum Conso certamen equorum instituisse, eorumque originem ab Euandri comitibus profectam. *Designarunt* (inquit Dionysius) *fanum Neptuno equestri & festum Hippocratea dictum Arcadibus* (quasi victoria equestris siue quæ equis acquiritur,) *Consualia Romanis instituerunt, in quo Romæ de more ferientur equi ab opere & iumenta, & coronantur capita floribus*: id quod testatur etiam Plutarchus, inquiens ipsis Consualibus equos & asinos fuisse coronatos & feriari eos suisse Romanos. Scribit præcitato loco Alexander ab Alexandro Consualia ludum fuisse, quo equi & muli iuncti & soluti in Circo maximo magno certantium studio currerent. Aliter tamen nos docet Dionysius his verbis, *Celebritatem à Romulo id temporis consecratam vsque huc Romani peragunt & Consualia vocant, in qua subterranea ara in maximo Circo fossa humo sacrificijs & libamentis ad ignem adhibitis colitur, & cursus equis subiugis perficitur:* (Varro hunc equorum cursum, vocat simpliciter decursionem equestrem.) Quamobrem in numis illis in quibus Circi icon & quadrigarum & celetum equorum cursus conspicitur, præcipuè ad B Consualia exprimenda pertinere conijcio; quanquam ipso Circo sint antiquiora: scituq; dignum est Virgilium in præcitatis versibus ad sua tempora respexisse, cùm eos ludos Circenses appellauit: nam ante Tarquinij Presci regnum, à quo Circus ijs edendis extructus fuit, iam inde à Romuli tempore Consuales dicebantur. Hosce ludos, certamen nimirum equestre & curule Tarquinius Priscus opulentius instructiusque, vt refert Liuius, quàm priores reges fecit. A Romulo enim ruraliter (vt Cassiodori verbo vtar) & tenuiter primò institutum, incomptum & confusum ordinauit & distinxit, additisque aliquot ludicris speciosius reddidit. Currus enim in bigas, trigas & quadrigas ab equorum numero vocatas, primus distribuit: cursus equos in singulares & desultorios diuisit, addiditque Græcorum more certamen gymnicum. Idque innuit Liuius, inquiens: *Ludicrum fuit, equi pugilesq́, ex Hetruria maximè acciti.* Inuenio & in vetustis monumentis inter cætera ludicra Consualibus pastores inuerso ac vibrato corpore cernuos salire solitos. Quamuis autem hisce Consualibus, alijsque insuper ludis, vt ostendetur, equorum esset cursus; qui tamen Marti erant dicati, peculiariter equiria nuncupabantur. Sic enim legendum putem potius quàm equitia, vt Alexander prænominatus habet. Præter ludos (inquit) Consuales Marti quoque in C Martio campo idem Romulus ludos instituit, quos ab equorum cursu equitia nuncupauit. M. Varro, *equiria* (inquit) *vocant, ab equorum cursu. Eo enim die currunt equi in campo Martio.* De eisdem Festus ita scribit: *Equiria ludi quos Romulus Marti instituit per equorum cursum qui in campo Martio exercebantur.* Et aliàs rursus: *Martialis campus in Cælio monte dicitur, quòd in eo equiria soleant fieri, si quando aqua Tyberis campum Martium occupassent.* Cuius loci permutationis meminit quoque Ouidius in Fastis, vt mox recitabimus: Hos ludos ter quotannis celebratos fuisse, idem testatur poëta, priores vigesimasexta Februarij, qui est III. Calend. Martij; alteros pridie Iduum Martij, qui est dies eiusdem mensis decimus quartus. Ait enim:

Consualium antiquitas. *Lib. 1.* *Lib. 2.* *Circensium origo.* *Lib. 1.* *Martiales ludi equiria dicti.* *Equiria vnde dicta.* *Lib. 5.* *Lib. 11.* *Lib. 3. Fast.* *Equiria quando celebrata*

Iamq́, duæ restant noctes de mense secundo,
Marsq́, citos iunctis curribus vrget equos.
Ex vero positum permansit equiria nomen
Quæ deus in campo prospicit ipse suo.
Sex vbi sustulerit, totidem quoq́, deferet ortus,
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis equiria campo
D *Quem Tyberis curuis in latus vrget aquis.*
Qui tamen eiecta si fortè tenebitur vnda
Cælius accipiet puluerulentus equos.

Et mox in quarto eorundem Fastorum ait XII. Cal Maias fuisse edita equiria.

Feria post Hyadas cùm lux erit orta remotas,
Carcere partitos Circus habebit equos.

id est diuersos & ordine dispositos. A magnis etiam ludis differunt Megalenses siue Megaliaci, siue Megaliaca: nam quemadmodum magni à magnis dijs, ita hi ludi ἀπὸ τῆς μεγάλης μήτρος, id est à magna matre, nimirum deorum dicti sunt, quòd in eius honorem celebrarentur. Ex Phrygia enim quo tempore Hannibal Italiam vastabat, adducta est, libris Sibyllinis docentibus hostem alienigenam qui Italiæ bellum intulisset, pelli inde vincique posse, si matris Idææ Pessinunte numen Romam aduectum foret. Iunius Brutus dedicauit. Quidam pridie non. Septembris, alij Aprilis factos fuisse hos ludos aiunt. Tradit Scaliger, in ludis quos edebant ædiles, non licuisse vti vel tuba vel fistula vel cantu, sed tibia tantùm viderique sibi funebres ab ipsis solis edi solitos, sicut & Circenses

Megalenses vnde dicti. *Lib. 1. poët cap. 28.*

Circenses & Apollinares. Megalenses verò edidisse quidem etiam, sed non solos. Præerant enim (inquit) prætores prætextati: vnde purpura Megalensis. Prætor candidam mappam mittebat in eum qui aurigaret. Huius mappæ meminit Iuuenalis Satyra vndecima:

Interea Megaliacæ spectacula mappæ
Idæum solemne canunt.

Lib. 1.

Duos autem magistratus, ædiles nempe & prætores ludos dedisse certo certius quidem existit. De ædilibus Cicero septima in Verrem ita scribit. *Nunc sum designatus ædilis: scio mihi ludos sanctissimos maxima cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæq; faciundos: mihi Floram matrem populo plebiq; Rom. ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciendos, &c.* De prætore suprà in mappæ mentione dictum est, quibus hoc ex Aelio Spartiano in historia Hadriani addite: *Prætor factus est sub Surabis, Seruiano iterum Cos. cùm sestertium vicies ad ludos edendos à Traiano accepit.* Addite & hoc Marcellini, inclinantis imperij scriptoris: *Hic cùm magnificos prætor æderet ludos & vberrimè largiretur, plebis inquiens tolerare tumultum, indigna multis donari &c.* Non puto tamen in solis Megaliacis à prætore mappam missã, sed & in alijs vehicularijs certaminibus: diuersaq; in editione ludorum ædilium, & prætorum fuisse munera, illos quæ ad ludos edendos essent necessaria procurasse; hos ipsis præfuisse, equos emisisse, victoresque denunciatos præmio affecisse: sed ne futilis omnino videatur hæc nostra coniectura, placet veterum eam authoritate breuiter roborare. Scribit itaque Plutarchus, Cæsarem in ædilitate sua vsum fuisse munificentia sumptuosa circa spectacula atque conuiuia, atque ex eo factum fuisse apud plebem fauorabilem. Suetonius verò de ea liberalitate loquens scribit Cæsarem ædilem exornasse comitium, Capitolium & basilicas: nam & hoc erat officij ędilium, vt in ludorum propositione forum & comitium signis ac tabulis pictis exornarent, vt Plinius & Asconius Pedianus tradunt. Erat autem comitium locus in foro Romano, in quo etiam ludi edebantur. Cereris modò in honorem erecti ludi, ideoque Cereales dicti quamuis in Circo fierent, Circensibus tamen ijdem non erant, hi enim Neptuno erant dicati. Mentio fit horum à Tacito: *Tandem* (inquit) *statuere Circensium ludorum diem, qui Cereri celebrantur, quia Cæsar* (loquitur de Nerone) *rarus egressu domoq; aut hortis clausus ad ludicra Circi ventitabat:* Et paulò pòst: *Vtq; Circensium Cerealium ludicrum pluribus equitum cursibus celebretur.* Celebrabantur vt est in veteri calendario pridiè idus Aprilis per dies octo, vt meminit Ouidius:

Qui ludos æderent.

Mappa in quibus ludis missa.

Aedilium & prætorum in ludis officium.

Comitium.

Cereales ludi.

Lib. 16.

Fast. 4.

Circus erit pompa celeber numeroq; deorum
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hic Cereris ludi non est opus indice causæ
Sponte deæ munus præmeritumq; patet.

Producebatur enim in his ludis pompa cum deorum signis & ouo & thensa, quæ cum procedebat, si auriga equi lorum læua manu apprehendisset, pro pollutis cæremoniæ habebantur. Apollinares in honorem Apollinis celebrabantur ante diem prid. non. Iul. & septem diebus sequentibus, vt in Calendario Romano annotatum est, cui suffragatur Liuius, & is qui Apollinis caput & celetem equum in denarijs suis cusit L. Piso: Liuij verba sunt hæc: *Alterum senatus consultum factum est, vt Xuiri sacra Græcorum ritu facerent ijsq; hostijs, Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ, boue fæmina aurata. Ludos prætor in Circo maximo cum facturus esset, edixit, vt populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret. Hæc est origo ludorum Apollinarium, victoriæ, non valetudinis ergò (vt pleriq; rentur) votorum.* Ex hisce autem Liuij verbis, vti & ex his sequentibus, (*Ludi Apollinares & priore anno fuerant, & eo anno vt fierent, referente Calpurnio prætore, Senatus decreuit, vt in perpetuum vouerentur,*) colligere possumus, Apollinares ludos cùm votiui primùm & incerti anno DXLI. instituti fuissent, annuos solemnesque & in perpetuum C. Calpurnio Pisone prætore vrbano, statos esse: ad cuius rei illustrandum monumentum denarios, in quibus ab vna parte Apollinis effigies, ab altera equus celes cum inscriptione L. PISO FRVGI, à L. & C. Pisonibus in familiæ honorem percussos fuisse credendum est. Græci hos ludos vocabant ἀπολλώνια, vt constat ex hoc Aristidis: προσαγέλλει μοι τίς ἑορτὴν, ἐν ἧ τὴν ἱπποδρομίαν Ρωμαῖοι ποιοῦσι, id est, *aliquis mihi denunciat Apollonia esse, qua die Romani equorum cursum præbent.* In his, vti in veris Circensibus aurigæ certantes suis coloribus erant distincti, quod docemur ex Corippi hisce versibus, quibus mysticum huius certaminis sensum, manifesto declarat:

Apollinares & eorum origo.

Lib. 15.

Lib. 26.

Apollonia.

Lib. 1.

Certaminũ sensus mysticus.

Solis honore noui, grati spectacula Circi
Antiqui sanxere patres, qui quattuor esse
Solis equos quadam rerum ratione putabant,
Tempora continui signantes quattor anni,
In quorum spetie, signis, numerisq; modisq;

Aurigas

A *Aurigas totidem, totidem posuere colores.*

Annuum enim solis cursum, quadripartitamque temporum varietatem hoc spectaculo designari volunt, colore viridi ver, rubro æstatem, veneto autumnum, hyemem albo. Sed & Circus imaginem quandam & anni & cæli præ se ferebat, & Solem ducem & moderatorem cælestium orbium existimabant: super qua re carmen est veteris poëtæ à Bulingero restitutum:

Circus imago poli formam cui docta vetustas
Condidit & numeros limitis ætherij,
Namque duodenos ostendunt ostia menses
Quaque meat cursim aureus astra iubar.

Septem spatia quæ quadrigæ currebant, referebant (inquit Isidorus) ad cursum septem stellarum, quibus mundum regi dicunt, siue ad cursum septem dierum potentium, quibus peractis terminus consummatur, quorum finis est creta, id est iudicium. Vetus autem poëta, haud scio an idem cum iam citato, duobus hisce versiculis & colorum & equorum & ipsam aurigæ significationem expressit: Li.18.c.31.

B *Tempora cornipedes referant, elementa colores*
Auriga vt Phœbus quattuor aptat equos.

Diuersum verò omnino sensum mysticum hinc deprompsit D. Chrysostomus, mysticum nempe certantium quadrigarum spectaculum, in quo ciuium cælestium populus adest, iudex spiritualis sedet, rex spectat, victoriæ præmium cæleste positum est, & flagella tremendi iudicij prostant. *Vult* (inquit) *deus te per seipsum certare, ideo tibi dedit euangeliorum currum quatuor animalibus tractum, ad quem equi candidi adiugati sunt secundum Zachariam: Iugales quidem lumen & immortalitas, extremi duo, iustitia & veritas, qui eunt post currum per gentem in terram Aquilonis de quo Sapientia dicit, Ventus horridus Boreas. Asper quippe & horribilis ventus est diabolus, in cuius curru atri equi, subiuges sunt Orcus & mors, extremi autem & funales caligo & pernities, quos oportet cum curru Christi componere, contraq́ aurigare; quia sicut ille ait: Currus dei decem millibus multiplex, millia lætantium in ipso, & quidem nos oportet in huius vitæ procellis, vt in mari contra vim hostium rectis habenis tendere. Deduxerunt enim &c.* Porrò & equorum singularium cursus, necnon & desultorius sua habebant mysteria. Desultorius enim geminorum fratrum Castoris & Pollucis cursum designabat: equites verò singulares ideo currere dicebant, quia, vt ait Isidorus, singulariter vnusquisque cursum vitæ huius peragit atque transit, alio tempore sequens alium, per vnam tamen viam mortalitatis videlicet ad propriam metam mortis. Sed redeo ad ludos. Fuere & alij in quibus equi certabant, vt qui vocabantur Latini aut feriæ Latinæ, aut feriæ Latinarum, vt Plinius loquitur, à Latinis, è quibus scilicet ad Romanos peruenerunt: vbi Consul Ioui Latiali solemne sacrum facturus, tales in monte Capitolino & vouebat & faciebat ante quintum diem Cal. Maias, vt ostendit Liuius his verbis: *Romæ Consules prætoresque vsque ante quintum diem Cal. Maias Latinæ tenuerunt. Eo die perpetuato, Sacro in monte, in suas quisque prouincias proficiscuntur.* Ante enim horum ludorum celebrationem in prouinciam ire non licebat. Celebrantur autem vt irritæ fierent prodigiorum minæ. Testis est idem Liuius: *Precibusque ab dijs petitum, vt exitium ab vrbis tectis templisque ac Romanis mœnibus arcerent: Veiosque eum auerterent terrorem, si sacra renouata ritè, si procurata prodigia essent. Iam ludi Latinæque feriæ instauratæ erant.* Originem verò huius vel sacri vel spectaculi refert Maro, cùm oratores ab Aenæa ad regem Latinum describit: Cap. 6. Psal. 68. Equorum singularium cursus mysterium. C Lib.37.c.7. Ludi Latini. Li. 5.dec.5. Lib. 5.dec.1 Aeneid. 7.

Iamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant iuuenes, murosque subibant:
D *Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus*
Exercentur equis, domitantque in puluere currus,
Aut acreis tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque ictuque lacessunt.

Quadrigarum autem hisce ferijs certamen fuisse disertissimis verbis ostendit Plinius præcitato loco: *De vsu eius* (absynthij Pontici) *conuenit dicere herba facillima atque inter paucas vtilissima, præterea sacris populi Romani celebrata peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorq́ absynthium bibit, credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus.* Vuolfgangus Lazius in suis de Roman. repub. comentarijs, Belgis similes quosdam ludos eodem Maio mense extare scribit in singulis propè ciuitatibus: ad quamque (inquit) aliæ conueniunt pariter, & gigantes equis circumducunt: non quidem de tauro immolato carnem petunt, sed fistulis certatur inter ciuitates, adeò vt iudicibus constitutis, cuius ciuitatis tibicinibus palma tribuitur, ea anno illo prærogatiuam habeat, ac primas in conuentu sedes. Hæc ille, sed quid similitudinis habeant cum ferijs Latinis, non video. Scaliger Taurios ludos dijs inferis consecratos sub Lib.10.c.3. Lib. 1. poet ca.33.

Tarquinio

Tarquinio Superbo haud multò ante Megalenſes fuiſſe tradit: cognominis cauſam referri ad tau- E
rinæ carnis eſum; quo grauidas morbis affectas ac ludis factis liberatas (inquit) aiunt. In his ni-
hilo ſecius atque in Circenſibus obijſſe curſu metas. Qui ludi ijdemne cum Latinis, an diuerſi eſ-
ſent, nihil certi ſtatuo: Templum Ioui Latiali in Albano monte primus dicitur Tarquinius ille
condidiſſe & primus etiam nundinas Latinas inſtituiſſe illic celebrari: ad quos populi Latini qui
fuerunt numero ſeptem & quadraginta, conueniebant, alij agnos, alij carnes, alij lac & ſimilia
eſculenta ruſtica adferentes. Poſtremò immolato tauro, quælibet ciuitas portione carnis accepta,

Ludi ſeculares.

diſcedere ſolebat: Ludi verò ſeculares, ſi originem ſpectes, dijs inferis debebantur. Valeſius e-
nim Diti patri Proſerpinæque eos ludos fecit, vt Valerius Maximus ſcribit, tribus continuis no-
ctibus, quia totidem eius filij periculo liberati eſſent, cùm aquam calidam ex eorum ara acceptam
potaſſet. Nomen eis à ſæculo, hoc eſt centum annorum tempore, quo elapſo magno ambitu in vr-

Quinquennales. Decennales. Herculei.

be celebrabantur: quo euentu & quinquennalia & decennalia huic reip. appellati ludi fuere. Alij
verò, vt & Scaliger pro incolumitate populi Romani à P. Valerio Publicola primùm conſtitutos
fuiſſe volunt. Lazius etiam Herculeos ait fuiſſe vocatos ab Hercule, quoniam ei eſſent dicati. Vt-
cumque eſt, in hiſce quoque ludis quadrigæ certabant: quod ex hiſce Plinij verbis manifeſtum F
eſt. *Claudij Cæſaris ſecularium ludorum Circenſibus, excuſſo in carceribus auriga, albati equi palmam*
occupauere, primatum obtinuere, oppoſita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuiſſent peritiſſi-

Lib. 4 de ling. Lat.

mo auriga inſiſtente, facientes. Tauricorum ludorum mentio eſt apud Varronem, vbi loquitur de
Circo Flaminio: *Circus Flaminius* (inquit) *dictus eſt quòd ædificatus eſt circum Flaminium campum,*
& quod ibi quoque ludis Tauricis equi circum metas currunt. Falluntur quoque qui Romanos vo-

Ludi Romani.

catos ludos cum plebeijs eoſdem faciunt, & à Conſualibus ſiue magnis ludis diſtinguunt. Roma-
nos enim cum Conſualibus eoſdem eſſe, non obſcurè docet Cicero, cùm ludos antiquiſſimos, (vt
modò recitabamus) qui fuere Conſualia, primos Romanos nuncupari ſolitos ſcribit. Fuiſſe ve-

Plebei qui & à quibus editi.

rò diuerſos à plebeis clariſſimè Liuius docet, dum ait: *Ludi Romani ter; plebeij ſepties inſtaurati.*
Curules erant ædiles Cneus & Lucius Cornelij Lentuli: T. Claudius Aſellus & M. Iunius Pœnus, plebeij
ædiles fuerunt. Lazius arbitratur plebeios ſiue populares ludos fuiſſe, quos omnibus ciuibus erat
licitum facere, inſtitutos pro libertate plebis, poſt ſeceſſionem eius in montem Auentinum, atque
ita plebem patribus reconciliatam eſſe. Cæterùm an omnibus eos edere liceret, dubito: ab ædili-
bus plebis editos fuiſſe certum eſt, cùm Romani à curulibus ederentur: Liuius: *Ludi Romani & ple-*
bei eo anno (quo Tarentinorum legati pacem peterent) *in ſingulos dies inſtaurati ſunt. Aediles cu-*
rules fuere L. Cornelius Caudinus & Seruius Sulpitius Galba: plebeij C. Seruilius & Q. Cæcilius Me- G

Plebeij toti. Li. 8. dec. 4.

tellus. Fuere autem hi ludi duorum generum, vel enim ſimpliciter dicebantur plebeij, vt iam o-
ſtendimus, vel plebeij cognomento toti. Meminit horum quoque idem Liuius: *Et ædilis plebis*
Q. Fuluius Flaccus duo ſigna aurata vno reo damnato (nam ſeparatim accuſauerant) poſuit. Collega
eius A. Cecilius, neminem condemnauit. Ludi Romani ter, plebeij quinquies toti inſtaurati ſunt. Ro-

Romani toti.

manos tamen ſimiliter etiam totos dicebant. Author eſt idem Liuius: *Ludi Romani ter toti inſtau-*
rati ab ædilibus curulibus, Cn. Seruilio Cæpione, Ser. Cornelio Lentulo. Item ludi plebeij inſtaurati ſe-
mel toti ab ædilibus plebis, M. Pomponio Mathone, & Q. Manlio Thurino. Cur verò toti dicerentur,
apud neminem reperio. Si quis ita dici diceret, quòd tunc in ijs non ſolùm equorum eſſet certa-
men, ſed & alia etiam ludicra fierent, ego ei minimè reclamauerim, vt ſcilicet ijdem ſint cum
ludis miſcellaneis dictis, quos Gellius & Suetonius miſcellas, Apuleius miſcellaneas nuncuparunt.
Hos eoſdem ludos plebeios, etiam curules dictos fuiſſe Lazius putat, propterea quòd ab ædili-

Ludi Curules. Li. 10 c. 4. Lib. 5. Hiſt. Aug.

bus plebis ederentur hucque pertinere illud Herodiani: *Fecit & in ſuburbano templum maximum*
ac magnificentiſſimum (loquitur de Antonino Heliogabalo) *in quo anno vertente deum ſuũ adulta*
iã æſtate deducebat: ludiſq; curulibus & ſcenicis, epuliſq; & peruigilijs populum à ſe oblectari arbitraba-
tur. Mihi verò ludi plebei non ab ædilibus plebis dicti videntur, ſed quòd in ijs currus ſiue qua- H
drigæ certarent. Certaſſe autem teſtis eſt Plinius de mirabili equorum ingenio agens. *Maius au-*
gurium (inquit) *apud priſcos, plebeijs Circenſibus excuſſo auriga, ita vt ſi ſtaret in Capitolium cucur-*
riſſe equos, ſedemq; ter luſtraſſe. Atque hinc etiam clarum eſt in Circo celebratos, id quod & Li-

Lib. 9.

uius docet: *Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Poſthumius Albinus faciebant,*
malus in Circo inſtabilis, in ſignum Polentiæ procidit, atq; id deiecit. Ea religione moti patres, & diem
vnum adijciendum ludorum celebritati decreuerunt, & ſigna duo pro vno reponenda & nouum aura-
tum faciendum, & plebeij ludi ab ædilibus C. Sempronio Blæſo & M. Furio Luſco diem vnum. Ex qui-
bus etiam omnibus hoſce plebeios ludos incertis anni temporibus editos fuiſſe conſtat. Qui ve-

Solẽnes ludi.

rò ipſis Calendis Ianuarijs fiebant, ſolemnes fuiſſe puto; de quibus ſic cecinit Sidonius Apolli-
naris;

Ianus fortè ſuas bifrons Kalendas *Anni tempora circinante Phœbo*
Sumendas referebat ad curules: *Mos eſt Cæſaribus die bis vno*

Priuatos

A

Priuatos vocitant, parare ludos
Elei simulacra torua campi
Tunc cœtus iuuenum sed aulicorum
Exercent spatiantibus quadrigis.

Celebrabantur præterea Circenses istiusmodi ludi cùm in natalitijs, tum in funeribus ipsorum Cæsarum. Suetonius de Tiberio: *Natalem suum plebeijs incurrentem Circensibus, vix vnius bigæ adiectione honorari est passus.* Scribit & Iulius Capitolinus de Pertinacis filio: *Patris flamen est factus: Martiani sodales, qui Diui Marci sacra curabant, Heluiani sunt dicti, propter Heluium Pertinacem: Circenses & imperij natalis additi, qui à Seuero postea editi sunt.* Reperio & in adoptione tales equestres ludos à Cæsaribus editos. Vnde Spartianus in Adriano: *Adoptauit ergo Ceionium Commodum Verum, inuitis omnibus, eumq́. Aelium Verum Cæsarem appellauit. Ob cuius adoptationem ludos Circenses dedit, & donatiuum populo ac militibus expendit, quem prætura honorauit, &c.* Sunt etiam tales ludi aliquando dati in consulatu: vnde illud est Vopisci in Aureliano: *Cui consulatum* (inquit) *obtulimus ob paupertatem, qua ille magnus est, cæteris maior. Dabis ad editionem Circensium aureos Antonianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia, in ære H-S. quinquagies.* Sic quoque in publicis victorijs & triumphis Circenses celebrabantur, idque non solùm Syllæ temporibus, sed pòst etiam in declinante imperio. *Cùm Sylla* (inquit Asconius in Oratione Ciceronis in C. Antonium,) *post victoriam Circenses facere, ita vt honesti homines quadrigas agitarent, fuit inter eos C. Antonius.* Et paulò post: *In Syllæ ludis, quos hic propter victoriam fecerat: quadrigas C. Antonium & alios quosdam nobiles homines agitasse. Præterea Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem: fuit autem notissimus in Circo agitator Boculus.* Vopiscus similiter Aureliani triumphum de Zenobia describens: *sequentibus* (inquit) *diebus datæ sunt populo voluptates ludorum scenicorum, ludorum Circensium, venationum, gladiatorum, naumachiæ.* Huc item pertinet, quod Trebellius Pollio scribit de Gallieno: *Sed Gallienus cognito, quod Macrianus cum suis liberis esset occisus, quasi securus rerum, libidini & voluptati se dedidit. Ludos Circenses, ludosq́. scenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam venationem, & ludos gladiatorios dedit, populumq́. quasi victorialibus diebus ad festiuitatem ac plausum vocauit.* Memorat verò etiam Iulius Capitolinus in Maximo & Balbino, hos equestres ludos siue Circenses fuisse editos ab imperatoribus & ducibus proficiscentibus ad bellum: ita enim scribit: *His gestis celebratisq́. sacris, datis ludis scenicis, ludisq́. Circensibus, gladiatorio etiam munere, Maximus susceptis votis in Capitolio, ad bellum contra Maximinum missus est, &c.* Inuenio olim etiam, vt nunc ferè fiunt, ob amorem factos & institutos in gratiam puellarum spectantium. Docet (inquam) hoc Romæ inuenta inscriptio hæc: *Quisquis lecturus accedis, caue si amas, at si non amas, pensicula. Miser qui sine amore viuit, dulce exit nihil. Ast ego tam dulce anhelans me incautè perdidi, & amor fuit, equo dum aspectui formosissimæ Durmioniæ puellæ virgunculæ summa puluoria placere cuperem, casu desiliens pes hæsit stapiæ, tractus interij.* Postremò in funerum atque exequiarum celebritate equestres ludi editi sunt non à Romanis tantùm, verùm etiam à Græcis. Fuereq; istiusmodi ludi duorum generum, vel enim equis iunctis siue vehiculis, vel celetibus, quæ decursio vocabatur funebris. Horum funebrium ludorum origo longè antiquissima, quippe Aeneas ad Pallantis, Achilles antè eum ad Patrocli rogum mactat inferias cum ludis. Describit & Q. Calaber Homeri simia aliud certamen in funere Achillis: Statius Papinianus in Archemori Euridices & Lycurgi filioli dilectissimi. Silius Italicus in funere Scipionum, qui in Hispania perierunt. Cæterùm funebres isti ludi ferè sunt vehicularij, quos quidem singulatim hic describere possim, sed ne plus nimio euadam prolixus, beneuolos lectores, ad poëtas eos relegabo, maximè ad Statium, qui nulli in descriptione horum ludorum cedit. Erat verò etiam vtrisq; populis celetum equorum in funeribus certamẽ. Apud Romanos funebris vocabatur decursio, vt suprà meminimus: apud Græcos quod huic nomini respondeat, nullum reperio: meminit tamen Homerus, pernicissimum Achillis insequentis, fugientisq; Hectoris cursum graphicè depingens his versibus: ---- φεύγων, ὁ δ' ὄπιθε διώκων

Natalitij ludi.

B

Lib. 44.
Lib. 6. Theb.
Lib. 16.

C

D

Decursio funebris.
Iliad. χ.

Καρπαλίμως. ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην Αρνύσθην, ἅτε ποσσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν,
Ἀλλα περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο. Ὡς δ' ὅτ' ἀεθλοφόροι περὶ τέρματα μώνυχες ἵπποι
Ῥίμφα μάλα τρωχῶσι, τὸ δὲ μέγα κεῖται ἄεθλον, Ἡ' τρίπος, ἤγε γυνὴ, ἀνδρος κατατεθνειῶτος. id est.

---Alter fugiens, alterq́. à tergo prosequens; Anteq́. fortis fugiebat: prosequebatur verò ipsũ multò fortior
Celeriter: quoniam non victimam, neque tergus bouis
Captabant; qualia præmia pedibus sunt virorum,
Sed pro anima currebant Hectoris equorum domitoris,
Velut autem quando certatores ad metas vnunguli equi
Leuiter valdè currunt, & magnum propositum est præmium
Vel tripos, vel mulier, viri in honorem defuncti.

In funebri verò Romanorum decursione, non ad metam, sed ad rogum equi adigebatur, vt suprà etiam meminimus. Hanc decursionem funebrem eleganter describit Herodianus, de consecra-

Decursio funebris.

tione Seueri Imp. agens: *Vbi verò ingens aromatum aceruus aggestus est, ac locus omnis expletus, tum circa ædificium illud adequitant, vniuersis equestris ordinis certa quadam lege, ac recursu motuque Pyrrhico, numeroque in orbem decurrentibus.* Huc pertinet illud Appiani, cùm Syllæ mortem describit: *Lecticam subiere potentiores ex Senatu omni, ijdemque campo Martio intulere, quo in loco reges duntaxat humari consueuerant: Equites vniuersusque exercitus circa pyram cucurrit.* Quomodo autem circa rogum concurrerent, ostendit Maro, dum canit:

Aenei. 11.

Iam pater Aeneas, iam curuo in litore Tarchon
Constituere pyras: huc corpora quisque suorum
More tulere patrum, subiectisque ignibus atris,
Conditur in tenebras altum caligine cælum.
Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos; ter mæstum funeris ignem
Lustrauere in equis, vlulatusque ore dedere.
Spargitur & tellus lachrymis, sparguntur & arma:
It cælo clamorque virum, clangorque tubarum.

Inuenio verò nonnunquam istiusmodi decursiones statas siue solemnes fuisse. Sic enim Suetonius vbi mortem Drusi describit, qui in Germania obierat: *Corpus eius per municipiorum & coloniarum primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad vrbem deuectum, sepultumq́, est in campo Martio. Cæterum exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die quotannis milites decurrerent.* Ne verò decursio è manibus eliciatur, erat, vt suprà indicauimus, etiam decursio militaris, eademq; duplex, vna militiæ quandam imaginem exhibens, cùm equites hinc inde armati concurrerent, equitandiq; peritiam coram ducibus suis ostentarent, altera ludicra, ideoque ferè in Circo Circensibus immixta, quam à Troianis acceptam in Italiam prius intulit Aeneas, indeque Troia & Troianus ludus dicta. Celebrabatur in Circo à pueris maioribus & minoribus turmatim congredientibus: quibus qui præsidebat, princeps iuuentutis dicebatur, atque ex numero filiorum primi nominis Senatorum Augustorumve eligebantur, quemadmodum legitur apud Tacitum, Tiberium Cæsarem viuente Augusto patre principem iuuentutis extitisse. Meminit huius ludicri Suetonius, & in Circo factum fuisse indicat, *Troiam lusit turma duplex maiorum minorumque puerorum, Venationes edidit per dies quinq́, ac nouissimè pugna diuisi in duas acies, quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc inde commissis. Nam quò laxius dimicaretur, sublatæ metæ, inque earum locum bina castra ex aduerso constituta erant.* Idem de Augusti spectaculis: *Sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè magnorum minorumq́, puerorum delectu, prisci decoriq́, moris existimans claræ stirpis indolem sic innotescere.* Et rursus de Tiberio: *Præsedit & Actiacis ludis & Troianis Circensibus ductor turmæ puerorum maiorum.* Iterum de Claudio: *Ac supra quadrigarum certamen, Troiæ lusum exhibuit.* Hanc & Cor. Tacitus historiam repetit: *Sedente Claudio Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interq́, eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox imperium cognomentumq́, Neronis ascitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est.* Huc spectat & hoc Suetonij de eodem Nerone: *Tener adhuc, necdum matura pueritia, Circensibus ludis Troiam constantissimè, fauorabiliterq́, lusit.* Dio de Agrippa. *Quæ re cognita Pompeius, obseruato eo tempore, quo Apollinaribus ludis exhibendis Agrippa occupatus erat (Præturam enim tum gerens, ac præcipuus amicus Cæsaris splendidè omnia agebat, & Troiam vocatum ludum per nobiles pueros magnificè exercebat,) in Italiam transmisit.* Idem de Augusto. *Posthæc theatrum Marcelli Augustus dedicauit, ludisque eius rei gratia factis, Troiam inter alios patritios pueros nepos Augusti Caius lusit, feræ Africanæ DC. occisæ.* Et rursus agens de Caio dedicante templum Augusti: *Vrsi (inquit) tum quoque CCCC. ac totidem aliæ feræ Africanæ sunt interfectæ Patritij pueri Troiam luserunt: sex equis tractus est currus triumphalis, quo Caius vehebatur, nunquam ante vsitatum.* De origine & ceremonijs horum ludorum extat elegans Maronis carmen, quod minimè prætereundum est.

Decursio solemnis.

In Claudio.

Decursio militaris.

Troia siue Troianus ludus.

In Cæsare.

In Augusto

Lib. 11.

Lib. 48.

Lib. 54.

Lib. 58.

Aeneid. 5.

At pater Aeneas nondum certamine misso
Custodem ad sese, comitemq́, impubis Iuli
Epitidem vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusq́, instruxit equorum,
Ducat auo turmas, & sese ostendat in armis.
Sic ait: ipse omnem longo decedere Circo
Infusum populum, & campos iubet esse patentes,
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis, quos omnis euntes

Trinacriæ

A *Trinacriæ mirata fremit, Troiaq́ iuuentus*
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona:
Cornea bina ferunt præfixo hastilia ferro.
Pars leues humero pharetras, & pectore summo
Flexilis obtorti per collum & circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, terniq́ vagantur
Ductores: pueri bis seni quemq́ secuti,
Agmine partito fulgent, paribusq́ magistris
Vna acies iuuenum, ducit quam, paruus ouantem

Et subdit, cùm nomina authorum præstantium recenset.

Postquam omnem læti consessum, oculosq́ suorum
Lustrauere in equis, signum clamore paratis
Epitides longè dedit, insonuitq́ flagello.
Olli discurrere pares; atque agmine terni
B *Diductis soluere choris: rursusque vocati*
Conuertere vias, infestaque tela tulere.
Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Aduersis spatijs, alternosque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient simulacra sub armis:
Et nunc terga fugæ nudant, nunc spicula vertunt.

Et subijciens ad Romanos apostrophen:

Hunc morem cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos,
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos: hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem,
Troiaque nunc pueri, Troianum dicitur agmen.

Apparet autem non sine magno ludentium sumptu fuisse celebratum hoc ludicrum. Agrippa enim vt munificum sese vrbi præberet, pueros pretio ad ludendū conduxit, vt Dio testatur his verbis: *Agrippa anno sequenti vltrò ædilis factus est, omniaque ædificia publica, omnes vias priuatis impendijs refecit, cloacas expurgauit, & per eas in Tyberim subuectus est. In Circo cum videret errare homines propter multitudinem metarum, delphinos & ouata opera posuit, quibus cursuum circuitiones & conuersiones ostenderentur, &c. Ludos autem quos multos & omnis generis exhibuit, tanta vsus est munificentia, vt pueros etiam qui Troiam equestri certamine luderent, pretio conduxerit, ne quis sumptum haberet faciendum.* Ex hoc eodem Dione discimus fuisse hunc lusum vel saltem simillimum etiam in funeribus, non in Circo, sed iuxta rogum editum: Sic enim scribit: *Drusillæ maritus fuit M. Lepidus, cum quo mutui stupri consuetudo erat Caio: sed rem quoque frater cum ea habebat: tunc mortuam maritus laudauit: publicam sepulturam frater tribuit, ac prætoriani milites cum suo tribuno, ac seorsim equester ordo, seorsim patritij pueri Troiæ decursione circum tumulum eius obequitarunt.* Apparet etiam non caruisse periculo hoc ludicrum. Author enim est Suetonius C. Nonium Asprenatum in eo quod ab Augusto editum est, lapsu debilitatum, ideoq; aureo torque donatum, eiq; insuper & posteris Torquati cognomen ferre concessum, mox tamen finem fecisse talia edendi, Asinio Pollione oratore grauiter inuidioseq; in curia questo Esermini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Alexander ab Alex. hunc ludum cum Iuuenalibus eundem facit, quo loco de ludis antiquis agit: In iuuenalibus (inquit) licet iuuenum causa instituti forent, in hisq; adolescentes per lusus & lasciuiam admitterentur, plerumq; tamen anus & grandæuas natu matres, senesque ingrauescente ætate ludis admissos comperimus. Lusus erat, quem ludebant turmæ puerorū primo ætatis flore, & iuuenes generosi spiritus, vt equis instratis, hinc inde disposito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarent, spetiemq; prælij, modò in occursum eundo, nunc à tergo & in gyrum occursando præberent; & campestrem incursionem facerent, speciemq; magnæ indolis & commendationem ineuntis adolescentiæ præ se ferrent. In his quoq; Pyrrhicam saltari accipimus, quæ integris vrbis moribus magno fauentium studio fiebat, quæ primùm inuenta fertur in Creta, nōnulli à Laconibus, ad res bellicas facilè obeundas, vt armati leui flexu & saltu, nunc si contrahēdo, nunc in altū exiliēdo, nunc declinando, tela ac plagas vitarent, disciplināq; edi scerent, quæ enoplia saltatio dicta est, quā Tranquillus Troiam nuncupauit, idq; à Romulo institutū ferunt, vt cùm armis saltarēt milites, saltatione, quam bellicrepam dixit. Hęc ille, quibus quidē Troianum ludum pulchrè delineat, sed aliquot diuersos spetie ludos inuicem implicat, decursionē funebrē videlicet,

C · D

Lib. 48. *Agrippę munificentia.*

Lib. 58.

Lib. 6. *Ludi iuuenales.*

Saltatio enoplia. *Bellicrepa.*

quæ fiebat ad rogũ motu pyrrhico, vt ex Herodiano dictum eſt, Ludum Troianum, qui quidem aliquando fiebat etiã ad rogũ, ſed ſine eo motu, vel ſi is quoq; motus aderat, differebãt tamen ludi, quòd in hoc pueri, in decurſione funebri milites luderent: & ludos iuuenales, in quibus equorũ vsũ fuiſſe non exiſtimo, idquod anus admiſſæ in primis mihi perſuadẽt. Scaliger votiuos hos facit, & ſic quàm breuiſsimè de ijs ſcribit: *Neq; ſolùm huiuſmodi votis amiſſæ valetudinis habita ratio: verùm etiã præuentæ morborũ cauſæ. Quippe iuuenes caſtè pudiceq; ſub moderatorum cuſtodia cùm haberentur; datùm eſt eis petentibus, vt per luſum ac iocum liceret animum recreare. Poſtea natu grandiores admiſsi, etiam vtriuſq; ſexus. Manſit tamen nomen à priorum ætate, Iuuenales. Neque enim verum eſt, quod aiunt, eoſdem hoſce fuiſſe cum ijs, quos Troiam ſuperius appellabamus.* Hactenus ille.

Lib. 1 poë. cap. 29.

Fuiſſe autem hoſce Iuuenales ludos pyrrhicę ſaltationis ſpeciem conijcio: ſed ſaltatio pyrrhica duplex eſt: vna armatorum, enoplia dicta, (& hæc rurſus duplex, vna equitum, peditum altera:) inermium altera, quam conijcio eandem cum ludis Iuuenalibus, in illa enim virgines implicando ſe & conuoluendo ſaltabant: quam ſaltationẽ Apuleius ita affabrè delineat his verbis: *Nam puelli puellæq; florenti virentes ætatula, forma conſpicui, veſte nitidi, inceſſu geſtuoſi, Græcanicam ſaltantes Pyrrhicam, diſpoſitis ordinationibus, decoros ambitus inerrabant, nunc in orbem rotarum flexuoſi, nunc in obliquam ſeriem connexi; & in quadratum patorem cuneati, & in cateruæ diſsidium ſeparati.* Supra quem locum Apuleij, extant hæc Beroaldi verba: Eleganter exprimitur forma Pyrrhicæ ſaltationis, quæ modò orbiculata rotunditate circumagitur, modò obliqua ſerie per manus connectitur, modo ad effigiem cunei figuratur.

Saltatio pyrrhica.

Lib. 10. Aſini.

Delineat verò ſaltationem bellicam Plato: *Motus Pyrrhicus* (inquit) *imitatur flexus corporum, quibus tela plagæq; vitantur declinando, concedendo, exiliendo in altum, humiq; ſe contrahendo: contrarios item geſtus imitatur, quibus ſcilicet contra alios quicquam infertur, ſagittando, iaculando, feriendo.* Hanc pyrrhicam ſaltationem, Aelius Spartianus, pyrrhicam militarem vocat: *Militares Pyrrhicas* (inquit) *populo frequenter exhibuit.* Fiebat ſaltatio ad fiſtulæ ſonum, vt diſcimus ex hoc Ammiani: *Cùm exercere præludia diſciplinæ caſtrenſis philoſophus cogeretur, vt princeps artemq; modulatus incedendi per Pyrrhicam, concinentibus diſceret fiſtulis.* Solinus hanc equeſtrem ſiue militarem ſaltationem antiquiſſimam facit, indeque ex equis pugnare inuentum eſſe ait: Verba eius hæc ſunt: *Pyrrhico repertore equeſtres turmas, certa primùm docuit laſciuas vertigines implicare, ex qua diſciplina bellicæ rei vſus datus.* Lazius verò etiam conijcit à Troianis originem accepiſſe, & in Troianam ſobolem diffuſum ab equo illo fatali, qui publica lætitia, puellorumque & puellarum modulatione in vrbem acceptus eſt, vt canit diuinus poëta: ----- *Scandit fatalis machina muros*

Saltatio bellica.

Lib. 7. de legib.

In Adriano.

Lib. 16.

Fœta armis: circum pueri, innuptæque puellæ Sacra canunt, funemq; manu contingere gaudent

Atque hoc fortaſſis Alexandro impoſuit, vt eundem hunc ludum cum Troiano faceret: eoq; magis, cùm & Seruius Pyrrhicam vulgo dictam eundem ludum cum Troia eſſe dicat. Idem Lazius, quemadmodum Maro ab Aſcanio & Albanis hunc Troianum ludum (vt ſuprà oſtenſum eſt) ad Romanos veniſſe teſtatur: ita vel à Romanis, vel antiquiori origine à Troianis ad Germanos defluxiſſe tradit: quos (inquit) Troianorum non minus ſobolem eſſe quàm Romanos, in Decadibus noſtris, gentium migrationum docuimus abundè. Sic & hodiè apud ſuos, eundemq; in morem certari in haſtiludijs, quos (inquit) torniamenta corrupta voce, hoc eſt, Troiamenta dicimus. Quippe & hodie ductores ſuos in his agmina habent, vſurpanturq; communi lætitia, vt victoria, nuptijs, aduentuq; principum. In hoc tamen hæc ſuorum torniamenta, à veteri Troiano ludicro differre, quòd non ſolùm pueri, ſed viri in ludo certent, neque aperto capite coronatoq; ſed caſſide tecto pugnam ineãt. Franciſcus Modius in pandectis ſuis triumphalibus hos equeſtres ludos in Germania ab Henrico primo Imp. inſtitutos fuiſſe aſſerit, vt ea ratione generoſa iuuentus, ad bella præparetur, vt in chronico (inquit) Saxoniæ legitur. Alijs placet torneamenti nomenclaturam à torme vel tormos Græcis vocibus deducere, quibus & ego libentiſſime ſubſcriberem, ſi certum eſſet, quòd τόρμη, vt Varrinus & Heſychius exponunt, Græcis eſſet, εὐθὺς δρόμος id eſt, curſus rectus, qualis nimirum eſt torneamentum: cæterùm cùm ab eiſdem ὑπτικὸν τόρμον exponatur ὁ καμπτὴρ, & Suidæ quoq; τόρμη ſit νύσσα & καμπτὴρ, nihil cum illis auſim definire, eóq; magis cùm torma etiam ſit plemma rotæ; vnde potius conijcio ad vehicularium curſum hoc nomen pertinere, in quo ad nyſſam ſiue metam curritur. Pauſanias eruditè verbum inde connauit, ἐκτορμεῖν, quo ſignificatur (inquit Cælius) excurſus præter id quod deceat, quod Varinus dixit, τὸ ἐκ τοῦ καθήκοντος δρόμου πόῤῥω ἐκβαίνειν, id eſt conſtitutum curſum egredi, extra metas excurrere. Haud vetat tamen, quo minus & nos qui noſtris haſtiludijs præſunt, campi magiſtros vulgò dictos etiam tormarches cum Cretenſibus dicamus. Eruditam quoque etymologiam torneamenti adducit Geſnerus, quæ profectò non diſplicet παρὰ τὸ ταραντινίζειν, quo vocabulo equitationem armatam & pugnæ ſimilem exercere ſignificatur, vt Euſtathius annotauit in Dionyſium, vbi de Tarentinis loquitur, quibus aliquando familiaris fuit equitatio in

Torneamenta vnde dicta.

armis,

A armis, ἐνόπλιος ἱππηλασία. Sed quid si à nobis Italis profectum eam vocem dicamus? Tornare enim seu ritornare dicimus, quod Latini redire: pugna autem hæc iteratis fit vicibus, vbi enim decurrere, mox rursus decurrunt, vociferante populo, tornano, id est, iterant, redeunt ad pugnam: quæ tamen nobis giostra nuncupatur, quam vocem in Græcia corruperunt, & cintzustram nuncuparunt, vt docemur à Gregora historico, qui de Andronico Imp. sic scribit: *Andronicus Imp. nato filio Ioanne, duo certamina celebrauit, Olympicorum imitatione, quorum alterum duelli speciem præ se ferens Cintzustra dicitur. Diuiduntur secundum tribus, municipia, curias: deinde vtraque pars armatur, singuli contra singulos qui volunt, & ab omni parte armis teguntur. Mox vtrique hastis veruto præfixo acceptis, impetu concurrunt, & alij alios fortiter vrgent: qui equo alium deiecerit, corolla ornatur. Alterum certamen Torne appellatum sic se habet: Diuiduntur & hic secundum tribus, municipia & curias & simul omnes armantur: deinde duobus principibus fortè delectis, inter se concurrunt. Post certaminis huius finem vtraque pars ducem suum secuta, atque inter cæteros eorum imperator etiam subditi ordinem non deserens, cum honorifica pompa & ordine in suum diuersorium deducunt: vbi ille cuiq. vini craterem propinans & dexteram porrigens, domum redire iubet.* Hactenus ille. Nostrorum equestrium ludorum, siue hastiludiorum duplex est genus, vnum,

B quod simpliciter giostram vocant, alterum cognomento à campo aperto: differentia quòd in hoc equites certantes nullo repagulo, vt fit in giostra simpliciter dicta, separentur. In hoc equi, nisi peritè regantur, inuicem possunt offendere, in illo minimè: quare & frequentior eius vsus est. Equites in vtroque ludo non capite tantùm, sed integro insuper aduerso corpore armantur, & equus quoque armatam habet frontem, vt & ipse tutus ab iniuria esse queat; nam licet lanceæ, quibus concurritur, obtusam habeant aciem, & ex fragili parentur materie, nihilominus nonnulli ita ludentes infeliciter cecidere, quod negligenter obturassent cassidem. Celebrantur quotannis, in ipsis potissimùm Bacchanalibus, sæpenumerò animi gratia, inuitantibus se inuicem adolescentibus patritijs; semel autem proposito præmio, quod ferè pretiosus solet esse gladius, nunc aureus torquis, à generoso ac magnanimo viro D. Iulio Franchino, olim equitum prætorianorū Gregorij XIII. præfecto, legato relictus. Hastæ à præfecto magistratus obsignantur, ne vel longitudo vel materies fraudi sit aduersario. Habemus & ludum alium, qui & ipse in Bacchanalibus luditur, in quo equites singulatim certant, in ligneam quandam statuam, tanquam in aduersarium equitem, similiter hastam impellentes. Victori in hoc ludo lances argentei duo cedunt. Victor autem in vtroque hoc hastiludio fit, qui plura vulneris signa intulit. Qui vulnerat frontem, ter

Hastiludia Bononiensiū

C vulnerasse dicitur, qui infra oculos, bis, qui paullò adhuc inferius, semel. Concurritur autem aliquando ter, aliquando quater. Frustrà vulnerat, cuius non rumpitur telum. Qui excidit equo, si iuditio præsidum certaminis, penes equitem culpa est, ceu imperitus, victoriæque incompos reijcitur; si verò equus fortuitò eum excusserit, mox rursus ad certamen admittitur. Qui equum aduersarij sui vulnerat, binas imperitiæ suæ notas luit, si vulnus fuerit leue, sin graue, tenetur ad solutionem. Quod modò apud nos certamen ab equitibus præbetur aperto campo, id proculomni dubio à iuuentute Romana, cùm in campo Martio sese ad bellum exercerent, defluxit. Inuenio autem Romanis nominari arma campestria. Etenim Plutarchus scribit Marium iam senem, vt adhuc bello Persico idoneus videretur, cum ipsis iuuenibus in armis campestribus se exercuisse præter decorem, & irrisum fuisse. Meminit & Horatius, dum canit:

Arma campestria.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.

Dicebantur autem arma cāpestria, propter campi Martij pulchritudinem & sitū, quod in eo quàm in alijs locis commodiùs sese armati iuuenes exercere possint, vt ostendit his verbis Strabo: *Maximam partem ornamentorum vrbis habet campus Martius propter locorum natiuam amænitatem, artis & solertiæ exornationes admittens: campi enim admirabilis magnitudo & curules pariter cursus & a-*

D *lia equestria certamina expedita suppeditat, nec minus tam multis pilam, circulum, palæstram exercitatione tractantibus.* Non ergò in hoc Martio campo equi agebantur tantummodo in gyrum, vt ferè fit tùm ab equisonibus, tùm ab equitare discentibus, sed etiam bellandi ex equis ratio instituebatur. Præter omnia quæ recensuimus ludicra, aliud inuenit Caligula, ante sua tempora nunquam excogitatum, de quo sic Suetonius: *Nouum præterea atq. inauditum genus spectaculi excogitauit, Nam Baiarum medium interuallum & Puteolanæ molis triū millium & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit, contractis vndiq. onerarijs nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superinie-ctoq. aggere terreno ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem vltro citroq. commeauit biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignisq. quercica corona & securi & cetra & gladio, aureaq. chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoq. biiugi famosorum equorum præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum.* Omnium pulcherrima Gothorum equiria, quæ supra glaciem celebrari Olaus Magnus his verbis testatur: Olim apud veteres Gothos mos erat brumali tempore ad finem

Ludicrum à Caligula inuentum.

Lib. 1. c. 11. Equiria supra glaciem.

„ menſis Decembris (dum niuibus & frigore lacus, ſtagna, atq; terræ omnes validiſſima glacie con- E
„ ſtringerentur) optimos quoſque equos, forma elegantiores, in ſingulis prouincijs ad edenda pu-
„ blica ſpectacula colligere: quantum verò ad voluptuoſa ſpectacula attinet: die vigeſima ſexta De-
„ cemb. ſupra ſtagna ac flumina congelata, inſtar ſpeculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qua-
„ libet prouincia (diſtinctis licet communitatibus) pro brauio ac gloria in agilioribus equis certa-
„ turi congrediuntur. Terminus verò ſeu meta curſus huiuſmodi, longitudinem quatuor aut ſex
„ miliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot menſuræ ſeu modij annonæ ſeminandæ,
„ & noua veſtimenta apponuntur, & denique vt equus metam non attingens, victori cedat. Ve-
„ rùm hæc ſpectacula nulli frequentiùs in toto Septentrione ſuper glaciem, quàm apud Oſtrogo-
„ thos & Veſtrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum vberrimis paſcuis pro equitijs
„ ad multa millia in electiſſimis herbis naturaliter conuenientibus equis enutriendis licet valdè ſpa-
„ tioſis & diſperſis campis, & non in vno prato. Hactenus Olaus. Iam verò Romæ non ſemel equo-
rum certaminibus alia etiam ſpectacula immiſcebantur, & peregrina in primis animantia aliquan-
do populo ibi ſpectanda exhibebantur, vt rhinoceros, quem primus ſpectandum præbuit Pom-
peius, tigres, leones, leopardi, hyænæ, alces, camelopardales, hippopotami, onagri, equi fe- F
ri. Fiebat etiam vt iſtiuſmodi inſolitorum animantium venationes in Circo ederent, & occidenda
darent, ad quod genus ſpectaculorum referendum hoc Claudiani:

Animalia peregrina ſpectanda data Romæ.

Paneg. 4.

> *Nec ſolis his curſus equis aſſueta quadrigis,*
> *Cingunt arua tigres, ſubitæq; aſpectus arenæ*
> *Diffundit Libycos aliena valle cruores.*

Scribit Suetonius in Auguſto capite de ſpectaculis: *In Circo aurigas curſoreſq; & confectores fera-
rum & nonnunquam ex nobiliſſima iuuentute produxit.* Appellabantur autem confectores à beſtijs,
quas cogebantur conficere, beſtiarij. Sed obiter notandum, quod quemadmodum in Circenſi-
bus dabantur feræ, ita etiam ſeorſim ludi erant oſtentionales dicti, qui niſi matutino tempore e-
debantur, cùm Circenſes meridie darentur. Ad quod alluſit Suetonius de Claudio: *beſtiarijs, me-
ridianiſq; adeo delectabatur, vt à prima luce ad ſpectaculum deſcenderet*: & ſic intelligitur hoc Mar-
tialis:

Beſtiarij qui.

Ludi oſtenſionales.

> *Matutinarum non vltima præda ferarum.*

Huiuſmodi porrò productionum beſtiarum in ſpectaculum, ſubinde meminere procedentis im-
perij authores. Capitolinus de Gordiano: *Feras Libycas vno die centum exhibuit, vrſos vno die mil-* G
le. Extat ſylua eius memorabilis, quæ picta eſt in domo roſtrata Cn. Pompeij, *quæ ipſius & patris eius &
proaui fuit, quam Philippi temporibus veſter fiſcus inuaſit. In qua pictura etiam nunc continentur cer-
ui palmati ducenti mixtis Britannis, equi feri triginta, oues feræ centum, alces decem, tauri Cypria-
ci centum, ſtruthiones Mauri miniati trecenti, onagri triginta, apri centum quinquaginta, ibices du-
centi, damæ totidem. Hæc omnia populo rapienda conceſſit die muneris, quod ſextum edebat. Fuerunt*
(inquit idem Capitolinus) *ſub Gordiano Romæ elephanti triginta & duo; quorum ipſe duodecim mi-
ſerat, Alexander decem, alces decem, tigres decem, Leones manſueti ſexaginta, leopardi manſueti
triginta, belbi, id eſt, hyenæ decem, hippopotamus, & rhinoceros vnus, archoleontes decem, camelo-
pardali decem, onagri viginti, equi feri quadraginta, & cætera huiuſmodi animalia innumera, quæ
omnia Philippus ludis ſecularibus vel dedit vel occidit.* Huc pertinet & ille Fl. Vopiſci locus, qui in
Probi hiſtoria legitur: *Venationem in Circo ampliſſimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet. Ge-
nus autem ſpectaculi fuit tale: Arbores validæ per milites radicibus vulſæ connexis latè longeq; trabi-
bus affixæ ſunt, terra deinde ſuperiecta, totuſq; Circus ad ſyluæ compoſitus ſpeciem, gratia noui viro-
ris effronduit. Immiſit deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ, ibi-
ces, oues feræ, & cætera herbatica animalia, quanta vel ali potuerunt, vel inueniri. Immiſsi deinde* H
*populares, rapuit quiſq; quod voluit. Addidit alia die in amphitheatro vna miſſione centum iubatos
Leones, qui rugitibus ſuis tonitrua excitabant: qui omnes contificiis interempti ſunt, non magnum
præbentes ſpectaculum cum occidebantur: neq; enim beſtiarum impetus ille, qui eſſe ab eis egredienti-
bus ſolet. Occiſi ſunt præterea multi, qui diripere volebant, ſagittis. Editi deinde centum leopardi Li-
byci, centum deinde Syriaci, centum Leænæ, & vrſi ſimul ducenti, quarum omnium ferarum magnum
magis conſtat fuiſſe ſpectaculum quàm gratum.* Atque hæc de ludis.

DE ASI-

DE ASINO. Cap. II.

INVISVM nobis vel ſolo nomine animal eſt aſinus, vtiliſſimum aliàs, & penè dixerim, non minus equo neceſſarium. Hic quidem pulchrior, robuſtior, velocior, ingenij acumine, magnanimitate, alijſque laudatiſſimis animi dotibus celeberrimus: hic contrà aſpectu turpis, viribus corporis multo inferior, animi infamis, tardus, piger, ſtupidus, ſtolidus, puſillanimis ab omnibus depingitur, depingeturque à nobis, qui tamen de vtilitate eiuſdem dicemus plurima, plurima de laboris, famis, verberumque patientia, de ingenio ac docilitate admirabilia, & à nemine memoriæ prodita, vt non defuerint Hen. Cornelio Agrippæ argumenta encomium aſini conſcribendi, id quod præſtitit in poſtrema parte libri de vanitate ſcientiarum: minuſque miremur prælatos fuiſſe aliquando hominibus aſinos: conſtat enim aſinum aliquando venditum tanti quanti quadringenti homines venditi fuere. Aſinum emptum quadringentis nummis à Q. Axio ſenatore memorat M. Varro, cùm tamen in excidio Hieroſolymitano & ſub Mauritio Imperatore homines ſinguli ad ſingulos nummos ſubhaſtati perhibeantur, & certè ſub Redagaſio Goti ſingulis aureis publicati ſunt: vt Oroſius memorat. Meminit huius emptionis etiam Plinius ex eodem Varrone, & *haud ſcio* (inquit) *an omnium pretio animalium victo: opera ſine dubio geruli mirifica, arando quoque, ſed mularum maximè progeneratione*. Iamque illud in primis miraculum auget, penè ſterile hoc animal cùm ſit, modicæque ſaltem fœcunditatis, incredibili tamen lucro dominis fuiſſe memoratur. Compertam enim tradunt eſſe aſinam quæ omnium prædiorum fertilitatem ſuperarit: quandoquidem in Celtiberia viſum eſt ſingulas aſinas quadringentis millibus nummorum fuiſſe enixas, vt apud eundem Plinium legimus· quamobrem vitio neutiquam vertemus Heliogabalo, perditiſſimo alioqui imperatori, quòd aſinos tanquam magnifica dona populo Romano diſtribueret.

Aſinus cum equo comparatus. *Aſini encomium.* *Pretium.* B *Lib. 7. c. 37. Lib. 8. c. 43.* *Lucrum ex aſino.*

ÆQVIVOCA. SYNONYMA.

Etymologia.

C

PVLCHERRIMAM, aſini etymologiam commentus eſt Bartholomæus cognomento Anglicus, ab à quod eſt ſine, & ſinos quod (inquit) eſt ſenſus, quaſi animal ſine ſenſu. Iſidorus verò aſinum & aſellum dictum profitetur à ſedendo quaſi aſſedum, hocque nomen quod equis magis conueniebat, ideo hoc animal ſumpſiſſe, quia priuſquam equos caperent, huic præſidere cœperint. Græci ὄνον dicunt παρὰ τὴν ὄνησιν, quòd noſtra opera iuuet, quaſi iumentum, niſi dicamus à liuido colore ſic vocari, à quo ὄνȣς & ὀνίσκȣς ijdem quoque vocant & aſellos Latini, multipedas illas, quas ſub vaſis & in aquoſis humidiſque locis ſtabulantes, à totius corporis ſpecie porculos noſtra ætas & gens nuncupat. Sed & aſello piſci ab eodem colore nomen eſſe arbitrantur. Cur verò Hippocrati inſtrumentum quoddam Chirurgicum, luxatorum curationi accommodum, ὀνίσκος dicatur, & ὄνος, alia puto ratio eſt, Aelius Dionyſius ὀνεύειν verbum apud Thucididem exponit mouere & circumagere, & apud eundem Hippocratem ὀνεύεσθαι eſt τὸ ἐξ ὄνων ἐπιστροφῆς τείνειν. Sunt enim ὄνοι funes ductarij ex cannabe, ſtuppa aut lino, nimirum ad machinas vel ergatas idonei, vel alioqui ad trahendum aliquid. Galenus ὄνȣς illic vocari ſcribit τȣ̀ς ἄξονας & ὀνίσκȣς τȣ̀ς μίκρȣς ἄξονας forma diminutiua. Alicubi etiam apud eundem Hippocratem ὄνȣ περιαγωγὴ, axis verſatio in firmiſſimo machinamento ponitur: vbi etiam ὄνȣς & ὀνίσκȣς exponit Galenus, ſicuti & hîc, ὥστε ἀπὸ τροχιλίης τὰ χαλαίμενα εἶναι ὅπλα, ἢ ἀπὸ ὄνȣ, ſi à trochlea vel ab axe funes laxentur. Eſt itaque ei ὄνος axis, ex quo funis demittitur ad concuſſionem. Exponitur & ab Erotiano apud eundem ὄνος ὁ ἄξων, axis, ἴσως διὰ τὸ κυκλικὸν τῆς κινήσεως, fortè ob commotionem in orbem. Ἐπίνητρον Græcis eſt id, ſupra quod fila è colo deducta glomerantur, ſiue id ſit fuſus, ſiue girgillus, ſic voco fuſum illum, cui ceu axi fila in rotula (molinellam dicimus) colliguntur, Pollux quoque ὄνον vocari ſcribit: ſed & alia tractorij generis machina, quam Latini ſuculam dicunt, ſimiliter vocari poteſt· conſtat ex tereti ligno duobus aut pluribus vectibus treiecto, vtrimque æquè extantibus longitudine, quæ dum verſantur, funis ductarius circa eas obuoluitur. Galli teſte Budæo turnum vocant. Iſtiuſmodi machina victores, id eſt cuparij vina ex hypogæis ſubuehunt, vel in ea demittunt. Geſnerus interpretatur

Lib. 18. c. 7. Etymologia. Lib. 12. *Ὄνος.* *Inſtrumentum chirurgicum.* D *Epinetrum. Lib. 7. Sucula.*

pretatur Germanicè ein haspel, quo nomine Belgæ intelligunt diuersissimum quidem muliebre instrumentum, sed quo tamen fila sua ex fuso recolligunt. A Germanica ea voce detorta est naspa nostris vsitatum mulierculis instrumentum suculæ non absimile. Est & ergata machina tractoria, sed hoc à sucula differens, quòd axis est rectus. Vectibus etiam vt sucula versatur, non id quidem brachiorum ductu, sed obnitentibus & ambientibus vectiarijs. Gulielmus Philander Italis arganum vocari scribit. Est præterea ὄνος eodem Polluce teste vnitas in cubis, vel tesseris (vt canis in talis) quæ etiam cubus dicebatur eodem nomine quo integra ipsa tessera: & eo sensu creditur accipi in prouerbio, ἢ τρεῖς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, hoc est, *vel maxima, vel minima summa.* Miretur autem non immeritò aliquis per iocum in ijsdem Midam, cui auriculæ asininæ, felicissimum fuisse iactum, cùm ὄνος siue asinus ipse fuerit infelicissimus. Est & vasis genus ὄνος Aristotelicis inter exempla homonymiæ. Quærendum an sic à figura dictum, vt orcham volunt à bellua marina. Adhæc ὀνίσκος Varino, serra est fabrilis. Apud Pollucem inter alia significata ὄνυ, etiam legimus inferiorem dici molam à tarditate cessationeve, quæ asino propria est, appellatam. In qua significatione vsurpauit quoque alicubi Xenophon, populos quosdam memorans, qui non alia victitant industria vel arte quàm fodiendis τοῖς ὄνοις, hoc est lapid.busijs, qui ad ὄνυς fabricandos idonei sunt. Et in sacris nostrorum literis, vbi vulgata interpretatio habet, opus esse, vt mola asinaria suspendatur à collo, ὄνῳ tantùm apud Græcos legi Pierius Valerianus ait. Apud Matthæum tamen, vbi dicitur: *Qui offenderit vnum de pusillis istis qui in me credunt, præstiterit ei suspendi molam asinariam à collo eius, ac demergi in profundum maris:* Græcè est μύλος ὀνικός, id est mola asinaria, sed idem est, & Latini asinum eundem lapidem dicunt, vt ex Catullo discimus, cùm super Aemilio quodam impurissimo dicit,

Et non pistrino traditur, atque asino?

vbi quidam erudituli legunt atque asinus, qui & ipse molam pistrinumque circumagit. Reperitur verò etiam asella pro parte corporis, ala scilicet aut axilla, vnde illud in sacris: Abscondit piger manum sub asella: sic à qualo quasillum dicimus. Sunt denique asini (ὄνοι) dictæ duæ stellæ in signo cancri paruæ, vnde Plinius asellos vocat. Nubecula inter eas exiguum spatium obtinet, quod præsepe vocatur. De ijs plura in fabulosis. Nunc si quæ sunt alia synonyma, prosequemur. Vt ab asina asella, ab asino asellus diminitiua sunt apud Latinos, ita ab ὄνος, ὀνάριον, ὀνίδιον & ὀνίσκος apud Græcos. Cyrenenses asinum βρικὸν vocitant, vt Hesychius testatur, & aliàs barbarum etiam exponit: apparet autem ab improbitate sic vocari. Sunt enim eidem βρικοὶ quoque πονηροὶ, id est, mali aut improbi, vt hinc fortassis nos vulgò bricones dicamus summæ improbitatis homines, qui vsum vxorum suarum spontè, voluntarieq; alijs concedunt, quamuis capros, quorum illud proprium esse fertur, briccos siue bricones vulgò nuncupemus. Βύπαλον Suidas interpretatur ὄνόν, in hoc loco Aristophanis: εἰ νὴ Δία τις τὰς γνάθυς Τύτων δὶς ἢ τρὶς ἔκοψεν ὥσπερ βυπάλυ, φωνὴν ἂν ὐκ εἶχον. Cui loco subiungit & hunc Hipponactis, λάβετέ μυ τοιμάτιον, κόψω βυπάλυ τ' ὀφθαλμόν. Possis bouis modo stupidum etiam interpretari, vt βάρβαρον: aliàs βύπαλος significare videtur magnum luctatorem; quamuis Hesychius βύπαλον generaliùs exponat μέγα, id est, magnum. Βρωμήας id est ruditor, pro asino quidem simpliciter vsurpatur à Nicandro, sed epitheton potius, quàm synonymum est: sicut & μεγάμυκος à nimia vocis absurditate, quasi grande rudens. Qui equas suxerint, hippothelas vocari in equi historia dictum est. Γρωθάνη eidem Hesychio est σαπρὰ γραῖς, vetula emarcida; sed addit à quibusdam exponi πελαγὰν ὄνον, id est, vetulam asinam. Κανθὶς Hesychio est ὀνίσκη id est, asella, & ὄνος. Κάνθων verò Suidæ & Eustathio asinus: sic Anthologiæ epigram. Νῦν Λιβυκὰς κάνθωνας ὀχέμενος, εἴτ' ἀπ᾽ ὀπίσθων; Et rursus: Ἦν ἄρα καὶ κάνθωσι τύχη χαλεπή τε καὶ ἐσθλή. vbi tamen per κάνθωνας videntur generaliter significari iumenta, vt dicat iumenta non minus obnoxia esse fortunæ secundæ & aduersæ quàm homines. Hinc cantharo scarabæo nomen, qui ex asini fimo sobolem sibi parat: Hermolaus Canthones vocari ait à clitellis, quas (inquit) canthelia vocant: sed & κανθήλιον ὄνον, & κανθήλιον sine adiectione asinum prægrandem exponunt, & simpliciter asinum. Suidas postquam dixisset κανθήλιον esse ὄνον μέγαν, id est, asinum magnum, adducit hunc locum Xenophontis, vbi de Phœnicibus loquitur, οἱ δὴ πιεζόμενοι ἀπὸ βάρυς ἄνω κυρτοῦνται, ὥσπερ ὄνοι κανθήλιοι. Male autem & à Scholiaste Aristophanis affertur in Vespis, exponendo κανθηλίοις à nominatiuo κανθήλια, quæ sunt clitellæ, qui etiam error in vulgatis lexicis retinetur, in quibus tamen annotatur, κανθήλια etiam esse onera asinorum. Locus Aristophanis est: Μὰ τὸν Δί᾽ ὐ δῆτ᾽ ἀλλ᾽ ἀποδόσθαι βύλομαι Τὸν ὄνον ἄγων αὐτοῖσι τοῖς κανθηλίοις. Dici verò κανθήλιον sine additione asinum manifestò liquet ex hoc Luciani: ὐδὲ δεῖ τινος ἀποδυσοντος τὴν λεοντῆν, ὡς φανερὸς γένοιο κανθήλιος ὤν. Κίλλα asina est, & talus quoque; Κιλλὸς teste Hesychio ὄνος & τέττιξ πρώϊνος à Cyprijs dicitur, id est cicada matura. Sed & κιλλὸς eidem est εἶδος τριχώματος φαιῦ, & Pollux ait κίλλιον ἐσθῆτος χρῶμα esse: Doribusque κίλλον vocari τ' ὄνον, indicans κίλλιον

Marginalia: *Arganus.* — *Midas.* — *Mola inferior.* — *Lib. 1. de exped. Cyri.* — *Cap. 22.* — *Axilla asina dicta.* — *Prouerb. 19. & 26.* — *Lib. 18.* — *Stellæ asini.* — Βρικός. — Βύπαλος. — *Canthos.* — *7. de exped.* — *Cilla.*

Side letters: E, F, G, H

A λιον χρῶμα dici τὸ φαιὸν, fuſcum ab aſini colore,qui talis eſt. Κλητῆρες vocantur miniſtri publici,quorum munus eſt, homines vocare ad iudicia, item teſtes qui citantur: Ariſtophanes verò alicubi in Veſpis his verbis: Ὡς ἔμοιγ' ἰνδάλλεται ὁμοιότατος κλητῆρος εἶναι πωλίῳ, κλητῆρος dixit παρ' ὑπόνοιαν ἀντὶ τοῦ ὄνου ἢ ἡμιόνου. Et alibi in eadem comœdia: Ἔοικας ὦ πρεσβῦτα νεοπλύτῳ τρυγὶ Κλητῆρί τ' εἰς ἀχυρῶνας ἀποδεδρακότι, κλητῆρι dixit pro aſino. Eſt autem ſcomma in ſenem φιλοδικαστήν. Κωθύλους Varinus, vt citat Geſnerus, aſinos interpretatur. ita & Heſychius:quæ vox ad κανθήλιος videtur accedere. Λέπαργος ab interprete Nicandri exponitur ὄνος παρὰ τὸ τὴν λαγόνα ἔχειν λευκήν. Euſtathio verò λέπαργος eſt bos λαπάρας habens λευκάς ſiue albas. Vterque puto ilia intelligit, ſiue lateris cauitatem laxiorem, quæ in hiſce animantibus albicant. Μέμνων ab Heſychio exponitur ὄνος, & μεμνόνεια τὰ ὄνεια κρέα, aſininæ carnes, qua ſignificatione etiam legimus μεσκόνια. Alioqui μέμνονες ſunt aues apud Aelianum & Oppianum, quæ Plinio ſunt Memnonides. Varinus haud ſcio quàm rectè ſcribit μέμνον. Μονιὸς ſiue μόνιος idem quod μοναστικὸς, & μονήρης, ſolitarius, ſoliuagus, ſolitudines captans· peculiariter accipitur pro porco agreſti qui ſolitarius paſcitur. Suidæ enim μονιὸς eſt ἄγριος ὗς μεμονωμένος, & Heſychio ὗς ἄγριος ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος. Sic accipitur in fabulis Aeſopi, μόνιος ἄγριος ἐπί τινος ἑστὼς δένδρου, τοὺς ὀδόντας ἔθηγεν.

Cleteres. Cothilus. Lepargus. Memnon. Monios.

B Aliàs etiam Suidas Lupum ſolitarium interpretatur. Cyrillus in expoſitione Oſeæ prophetæ (vt annotat Heſychius) μόνιον dicit vocari ὄνον, id eſt aſinum, ὄναγρον fortaſſis intelligens. Μυχλὸν Heſychius exponit hominem ocioſum: item libidinoſum, ſalacem, incontinentem. Phocenſes ita quoq; vocant aſinum, non tamen quemlibet, ſed τὸν ἐπὶ ὀχείαν πεμπόμενον, quem Latinè admiſſarium dicimus, qui item κήλων vocatur. Ὀκρίβας nonnullis eſt ἄγριος κριὸς, aries ſylueſtris, forſan inquit author theſauri linguæ Græcæ, παρὰ τὸ τὰς ἄκριας βαίνειν: alijs κλίμαξ, id eſt, ſcala, qua videlicet vtimur ad conſcendenda loca prærupta & edita. Suidas & agreſtem interpretatur arietem, & aſinum. ſed propriè eſt pulpitum ſiue ſuggeſtum, è quo aliquid recitatur. Ογκιστὴς appellatur à ruditu in epigrammatibus quaſi ruditor. Πελίας ab Etymologo effertur pro aſino ſubnigro ſeu fuſco, qui color πέλιος ſiue πέλειος appellatur, aliàs πελιὰς nomen eſt proprium. Heſychius quoſdam τέρυας ἵππους exponere ait τοὺς ἀσθενεῖς, imbecilles, vt qui laboribus aut morbis exhauſti ſunt: itidemque τερύνης eidem eſt ὁ τετριμμένος ὄνος, vel etiam ὁ τετριμμένος καὶ δυσανάληπτος γέρων. Rurſum τέρυας ἵππους vocari ſcribit, ὅσοι ἀδδηφάγοι εἰσὶν, qui voraces ſunt. τερὺ autem non ſolùm exponit ἀσθενὲς, inualidum, imbecille, verùm etiam λέπτον, tenue, ſubtile.

Mychlos. Celos. Ocribas. Onciſtis. Pelias.

C Φορονεὺς Varino aſinus exponitur regius. Hebræis aſinus Chamor vocatur, interpres Græcus ferè ὑποζύγιον reddidit: quæ Hebræorum dictio ſi inuertatur, fit, inquiunt periti, rechem mutatis punctis, vt mos eſt eorum, & tunc ſignificat pietatem & clementiam. Atonot verò in multitudinis numero poſitum ſignificat aſinas, quamuis Septuaginta ἡμιόνους, id eſt, mulos vertant, & Hieronymus aſinos maſculino genere. A poſterioribus Iudæis pro aſino ponuntur tria hæc vocabula, gaiedor, tartak & caar, quod nouiſſimum nomen accedit ad Perſarum care. Eſt & air Hebræis aſini pullus ſiue aſellus, Geneſios cap. 32. vbi traductio Chaldaica habet ili, Perſica borach ha, Arabica atan: ſeptuaginta ſimpliciter πώλους vertunt: & Iudicum io. quidam etiam pullos equorum exponunt. Apud nos nomen Latinum retinuit, Hiſpani aſno, Galli aſne, Germani cùm ſuperiores, tum inferiores eſel dicunt, Illyrij oſel, Angli an aſſe.

Phoroneus. Chamor. Atonot. Care. Air.

GENVS. DIFFERENTIÆ. DEſcriptio. electio.

D ASINVS tenuioris fortunæ hominibus magis & agricolis quàm opulentioribus ſeruiens, ideoque nulli non notum animal ijs in locis quæ propter aëris clementiam, (nam frigoris admodum eſt impatiens, vt modò patebit) incolit, nulla deſcriptione indiget. Ab albo iliorum colore λέπαργον vocari dixi, ſed & albas ius vocant auriculas. Perſius:

Nec minus auriculas imitata eſt mobilis albas.

Ita & Ouidius:

------ Nec Delius aures
Humanam ſtolidas patitur retinere figuram.
Sed trahit in ſpatium villiſque albentibus implet
Inſtabileſque illas facit, & dat poſſe moueri,
Cætera ſunt hominis, partem damnatur in vnam,
Induiturque aures lentè gradientis aſelli.

Auricula.

Sunt

Labia. Caput. Plin. l. 11. cap. 37. Dentes. Senectutis inditia. Tergus. Lib. 22. tra. 2. c. 1. Pili. Penis. Coryne. Cor. Sanguis. Cutis. Li. 18. c. 23. Cap. 19. Asini varij. Vbi parui. Vbi magni. To. 1. in Iob. Veloces vbi. Exer. 217. 1 Li. 16. c. 9.

Sunt autem aures pro totius portione longissimæ, & latæ, cuius rei mox rationem adferemus. Labia etiam habet crassa, teste Aristotele in Physiognomonicis, vbi & caput ei tribuit paruum, quod tamen magnum rectiùs fortassis dicitur. Tum mas, tum fæmina trigesimo mense dentes amittit priores, secundos autem sexto mense: quòd si non prius peperere, quàm decidant postremi, sterilitas certa: Senectus intelligitur, dentium brochitate, superciliorum canitie, & circa ea lacunis, cùm ferè sexdecim annorum existimantur. In collo & pedibus nigræ quædam sunt lineæ, quas Hesychius μύκλας siue μύκλης vocari tradit, & Etymologus μύκλον ait esse rugas & plicas in asinorum collis, quibus nimirum pellis rugatur & veluti duplicatur. In tergoris exordio crucis gerit effigiem, quo loco, vel etiam in tergore difficilius onera quàm iuxta renes sustinet, propterea quòd illic quàm hic ossa minus robusta sint, vt Albertus asserit. Pilus corporis duriusculus & lanificio ineptus, vnde aduerbium: *ab asino lanam*: caudæ minus quàm in equo setosus, vnde item vulgò *asini caudam* dici solet, *non facere cribrum*. Membri genitalis magnitudine præ cæteris quadrupedibus quàm sit famosus, suo loco patebit; cur verò id ei natura concesserit, aliàs etiam ratio reddetur. Nicander id in Alexipharmacis à similitudine κορύνην nuncupauit, quæ propriè est ῥάβδος κεφαλωτὴ, dicta παρὰ τὴν κάραν, vt inquit Eustathius, id est, virga capitata siue claua. Cor ei pro portione maximum, vt omnibus timidis, aut propter metũ maleficis, vt ait Plinius: qui & sanguinem crassissimum ei ascribit, pinguissimum puto intelligens, nã & ei tribuit pinguissimũ, homini verò tenuissimum: alij asino & tauro inter ea, quæ animal generant, crassissimum & nigerrimum esse profitentur. Cutis ei durissima, vt vix etiam fustim sentiat, ac insuper solidissima, vt in vsu patebit. In Mysia asinos perrarò reperiri tradit Cælius, quibus recta sunt ilia, vnde nato adagio, vt ὀσφὺν κατηγὼς, ἤγουν κατεαγὼς, id est *ile fractum habens*, dicatur ex Mysia asellus. Sed & varij dantur. Assyriorum enim rex referente Pontano in libro de magnificentia, inter alia munera, camelum, pardalim & asinum ad Ferdinandum Neapolitan. regem misit, quem ex vltimis Orientis partibus adduxerat: ad quem spectandum remotissimis è locis multi venere, quod esset miraculoso pilo, virgatum corpus ostendens, diuersi coloribus ac paribus lineis. In Illyria, Thracia & Epiro asini parui sunt, cùm cæteras quadrupedes Epirotica terra magnas ferat. Et Ctesias tradit, asinos & boues Pygmæorum ad arietum nostrorum magnitudinem accedere; equos item & mulos cæteraque veterina arietes magnitudine non superare: Antron contrà Thessaliæ vrbs magnos habebat asinos, de quibus inter prouerbia. Apud Afros pastorales reperiuntur asini qui nunquam bibunt, vt prodidit Herodotus in quarto. Origines author est quod nunc equi & muli perficiunt, hoc nihilominus asinos adimpleuisse, tales præsertim, quales (inquit) sunt in regione Arabiæ & Palæstinorum, qui veloces sunt, similiter vt equi. Et apud Euphratem Xenophon de Cyri minoris expeditione inuentos ait asinos, qui equos cursu facilè superarent. Nam cùm ad eos equites proximè accessissent, cursum illi arripiebant, cumq; longius prouecti essent, interim restitabant, atque ita sæpiùs iterata fuga equites fallebant, cæterùm hi feros intelligunt. Mirùm verò quod tradit Scaliger, in Aegypto eam esse asinorum tollutariorum patientiam tum velocitatem, vt quadraginta millia passuum diei vnius opera expediant, sine vlla noxa. De feris, & cornutis dicam priuatim. Aelianus autem in India cùm dicit equorum ferorum & asinorum similiter greges esse, cornutosne an vulgares asinos intelligat, dubitari ab aliquibus video. Asinus admissarius mulorum procreationi destinandus, qualis esse debeat, in muli historia dicemus, boni tamen & inter alios eligendi notas hic minimè prætereuntur. Ab aspectu non aliter (inquiunt Geoponici) probari debet, quàm vt sit amplissimi corporis, ceruice valida, robustis ac latis costis, pectore musculoso & vasto, feminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri, vel maculosi, aut etiam rubei, secundum Palladium.

LOCVS. CIBVS. POTVS.

Lib. 7. Geor. Frigiditatis noxa.

STRABO Nomades scribit carere asinis propter regionis frigus. Est enim (inquit) frigoris impatiens bestia. Quamobrem eosdem non alunt Britanni; Dani, Sueti, Poloni, Hollandi, finitimique Septentrionales populi alij. De Scythis idem etiam referemus postea. Cùm itaque animal sit natura frigidum, eneruatur, & infœcundum fit, atque exile, præcipuè quod hominibus seruire cogitur. Cerebrum enim maximè his locis afficitur. Etsi verò asinus natura frigidus frigida loca non tolerat, non propterea asserendum est, cæteris animantibus id commune esse: nam & in frigidis animalia quædam frigida propter similitudinem atque cognationem collocata sunt à natura: sicut & calida quædam in calidis: & contrà calida quædam in frigidis, frigida quædam dedit in calidis ob temperationem, id quod de asino etiam verum est. Arcadici in

A Græcia nobilitati, in Italia Reatini, vt Varro scripsit, vsque eò vt sua memoria asinus venierit sestertijs millibus sexaginta. Et aliàs, *optimum* (inquit) *est Reatinum seminium, vbi tricenis ac quadragenis millibus H S. admissarij aliquot venierunt:* Strabo de Megalopoli Arcadiæ loquens, fertilia illic pecori pascua esse tradit, præsertim equis atque asinis equarum suppositoribus. Celebrat hos asinos Plautus in Asinaria: *Meministis* asinos (inquit) *Arcadicos mercatori Pellæo nostrum vendere Atriensem.* Isidorus asinos Arcadicos dictos ait, quòd ab Arcadia primùm vecti sint magni & alti, id quod & Varro & Plinius testantur. Indeque dicit Persius; *Arcadiæ pecuaria rudere credas.* An & Cappadocia pulchros, magnosque olim daret asinos, ex Apuleo quis affirmare posset, qui videlicet in octauo de asino aureo hæc verba scripta reliquit. *Is nimio præstinandi studio præconem rogat, cuiatis essem: at ille Cappadocium me & satis forticulum denuntiat:* cæterùm Io. Baptista Pius noster ciuis in suis pereruditis annotamentis eam sententiam referendam esse censet ad nobilitatem equorum, quibus Cappadoces abbundauerunt, vt in eorum historia abundè ostẽdimus, vt cynædus ille semicanus & cincinnatus auctionabundus asinum hyperbolicè dicat non solùm esse bonum asinum, sed & generositatis equos æquiparantis: refellitque eos, qui referrent ad vulgare prouerbium, quo cauillantes cùm aliquem dolosum & veteratorem, imo deterrimum B significare volumus, illum Cappadocium esse dicimus, quoniam prouerbium Græcum sit, τρία κάππα κάκιστα, id est, tria C. pessima, de Cilice, Cappadoce & Cretensi. Refutat inquam hanc interpretationem, quoniam si per Cappadocem nuncuparet se vitiosum & deterrimum, absterreret potiùs emptorem quàm inuitaret: quamobrem iocus (inquit) in hanc sententiam trahi non potest. Temerarius enim non est, sed furiosus & prorsus extra mentem, qui venui subijciens iumentum, id emptori calcitrosum profert & vitiosum, cùm potiùs vendendi cupidus ludat eo ludo, iocetur eo ioco, qui futurus sit sibi non dispendio, sed vtilitati. Apud Antronios quoq; permagnos & ignauos asinos nasci suprà diximus. In octauo Persiæ regno Timochiam dicto asini sunt teste Paulo Veneto pulcherrimi & optimi, vt etiam vnus vendatur pro triginta auri ponderibus. Nunc de pabulo dicamus. Perexiguæ in alendo hoc iumento impensæ fiunt: nam & *eo rure quod pascuo caret, contineri potest,* inquit Columella, *exiguo & qualicumq; pabulo contentus. Quippe vel folijs spinisque, vel perticis salignis alitur, vel obiecto fasce sarmentorum. Paleis verò quibus ferè omnes regiones abundant, gliscit.* Varro quoque Q. Hortensium cùm dixisset, maiorem sibi curam habere ne eius esurient mulli in piscinis, quam ipse haberet, ne sui in Rosea esurirent asini, rationem C reddit, quòd ipse vno seruo, ordeo, non multa aqua domestica suos multummos aleret asinos: & aliàs commodè ali asinos scribit farre & furfuribus hordeaceis. Nostri quoque asinarij fessos, laboribusque exanthlatos lautissimè eos alturi, triticeos furfures exhibent, aliàs ferè nihil offerunt, sed per vias & macerias eos educunt, vt ipsi sibi pabulum sumant, ex obuijs & vilioribus plantis, vnde apud Germanos extare prouerbium Gesnerus asserit, carduos asino acetarij loco esse, cui conuenit, similes habent labra lactucas. Acutè itaque ac eleganter Tzetzes maximum vrbis excidium indicaturus, ait vereri se, ne asinus eam depascat, qui videlicet spinis ferè & sentibus, similibusque abiectis vescitur, quæ in ruderibus, domorumque ruinis copiosè nasci solent. Quid itaque dicemus de asinis Christiani Moguntini Archiepiscopi & Frederici Imp. primi contra Alexandrũ tertiũ pontificem ducis, in quos scribit Crantzius vulgò dici tantas fuisse factas impensas, quantæ in potentissimi imperatoris familiam alendã impendi possent? stolidum videlicet stolidissimi viri in stolidum & contemptissimum ridiculosissimũq; animal factum. Ferulæ eis gratissimæ sunt in pabulo, non sine insigni aliqua prærogatiua, cùm sint cæteris iumentis præsentaneo veneno. Ficus etiam inter cæteros fructus amare videtur: super quarum esu, & Philemonis poëtæ comici interitu admirando lepidam & scitu non indignam ex Luciano historiã & aliorum commen- D tarijs recitat Petrus Crinitus. Philemon cùm ætate iam edita prouectior esset, eique ficus in cibum paratæ in conspectu forent, asello eas comedente puerum vocauit, vt asinum abigeret. Sed is tardiùs cùm superuenisset, & comestas omnes videret, vrbanissimè inquit: Et nunc da merum asello, quo audito cœpit adeo poëta Philemon risu & cachinno diffluere, vt ex eo ibidem statim perierit. Laërtius verò id de Chrysippo tradi ait his verbis: *Sunt qui dicant Chrysippum risu effusum expirasse. Nam cùm asinus manducaret ficus, aniculæ dixisse, vinum asino sorbendum daret, nimioque risu occupatum exhalasse animam.* Illud quoque silentio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitum noluit: asinos & equos linqui animo qui ficus dorsuarij comportarint: sed maiore dignum miraculo remedium, quo & ipsis & hominibus quoque succurritur. Exanimata ferè iumenta, extinctosque penè deliquio virium homines obiectus panis reuocat, namque si pauxillum huius vorauerint, protinus cibo sese recolligentes roborantur & pristinum iter prosequuntur. Nec secus in hominibus euenisse idem prodidit Plutarchus. *Brutum* (inquit) *per altas niues in Apolloniam proficiscemtem, cùm animus defecißet, panis ab hoste muros vrbis defendente proiectus, ex-*

tempore

Vbi meliores — *Lib. 9. Geog.* — *Asini Arcadici.* — *Lib. 12.* — *Equi Cappadoces.* — *Antronij asini.* — *Cibus.* — *Lib. 6. Saxo.* — *Ferulis vescitur.* — *Philemonis mors.* — *Ficus.*

tempore recreauit. Nonnulla etiam de paſtu aſinorum diximus in equo, necnon etiam de potu. Aiunt aquæ potu pingueſcere, & ex cibo eó magis proficere, quò plus biberint.

NATVRA. MORES. INGENIVM.
Senſus. Libido.

ASINVM ab aqua ſibi cauere ex eo diſcimus, quòd cùm per ignes ad fœtus tendat, ſi riuus minimus interſit, horret, ita vt pedes omnino caueat tingere vt Plinius ſcribit, additque non niſi aſſuetos potare fontes, qui ſunt in pecuarijs, atque ita vt ſicco tramite ad potum eat: nec pontes tranſire per raritatem eorum tranſlucentibus fluuijs, (vbi pro eorum alias legitur plancarum, quam lectionem probat Geſnerus, alioſque improbat, qui placarum legunt, ac Hermolaum quoque, qui phalangarum legere maluit. Plancas vocant Belgæ aſſeres, ex quibus lignei pontes fieri ſolent: & non alios puto Varro intelligere potuit, cùm per lapideos pontes minimè tranſluceant.) Mirumque dictu, ſitiunt; & ſi immutentur aquæ, vt bibant, cogendi exonerandiue ſunt. Abſyrtus author eſt, equos cùm ſuſpicantur vel metuunt aliquid, manifeſtum eſſe; ſic vt inſidens cauere ſibi queat: aſininum verò pecus & bigenerum (vt ſunt muli) rerum conſpectu conſternabile, nouitatiſque verens in diſcrimen adferre. Rictu labeiſque late diductis, dentibuſque deformiter de nudatis irridere videntur, quare etiam irriſionis ſunt ſymbolum. Mingunt, vbi prius alius minxerit, aut ſuper fimum, quoniam odoris acrimonia eos natura ſegnes extimulare ſolet. Eſt autem vrina aſinabus quàm aſinis tenuior. Purgantur menſibus amplius quidem quàm oues, ſed multò ex proportione minus. Spinoſis ſeſe plantis affricant libentiſſimè, vnde ononidi nomen inditum. Cùm bibunt, parcè admodum mergunt os, vt in equo diximus, Cardanus cauſam in eundem ab aqua timorem reijcit, inquiens id contingere propter vmbram auriū, quam prægrandem (inquit) in aqua videntes timent, ne aures madeſcant aqua, & ne vmbra aurium oculos feriat. Eſſe enim animal hoc natura ſiccum, & ob id aquæ non amicum. Largita autem illi eſt natura aurium prolixitatem, vt audiret à longè commodiùs. Auditus autem acrimonia tanta eſt, vt præter ſolos mures cæteris animantibus eo præſtare dicatur: ita enim interpres Ariſtophanis in Pluto, quiſquis is eſt, ſcribit: ἢ ἔπει ὄνος μᾶλλον τῶν ἄλλων ζώων ἀκύει πολὺ μυός. Hinc Apuleianus aſinus de ſe ait: *Recreabar quod auribus grandiſsimis præditus cuncta longulè etiam diſsita ſentiebam*. Hinc & nos (inquit Cœlius Rhodoginus) auditione præcipuè intentum, aſini aures habere dictitamus. Cæterùm miretur meritò alioquis, cùm natura auriculas longiores illis dederit animantibus, quas auditu præcellere oportebat, & ſonos promptiſsimè apprehendere, cur non eādē ſonos argutiores diſcerneant: ceruus enim diſcernit & afficitur: aſinus non itē. An non tam ad cognitionē & voluptatem aurita ſunt animalia quędā, quàm ad corporis incolumitatem tuendā? pręſertim cùm timida ea omnia ſint: proinde bardum quēlibet, ſtupidumq; & qui ea quæ audit, non diſcernit, non intelligit, etſi intelligere videatur, aſino aſſimilabant, vt ex Suidæ docemur hac parœmia: πῶς γὰρ ἂν γένοιτο πάντα ἐγνωκέναι καὶ πρὸ τῦ καλῆσθαι αὐτῷ, κὰν ὦτα μεγάλα ἔχῃ καθάπερ ὄνος. Galenus in libro de optimo docendi genere, neminem ait permiſſurū aſinos iudicare, quia omnino mente carent. Huius iudicij ſtultitiæ, non immemor Ouidius, Midam, quod ſententia ſua ruſticam Panos cantilenam diuinæ Apollinis modelationi præferendam iudicauerat, ea pæna multatum à Deo finxit, vt quæ iuditio peccauerant humanæ aures, in aſini auriculas demutarentur. Plutarchus quoque Scytharum quendam regem propter iniquum de ſono iudicium, aſino aſſimilauit in ſecunda oratione de fortitudine Alexandri. *Scytharum rex* (inquit) *captiuum adeptus Iſmeriam tibicinem, iuſsit inter pocula canere, cumque cantum eius reliqui plauſu atque admiratione proſequerentur, iurauit ſe ſuauiùs audire hinnitum equi, adeo procul is aures ſuas à Muſis abduxerat, animumque in præſepibus habebat, non equos ſed aſinos, qui audiret dignum*, hoc eſt, vt ego interpretor, animantes abſurdiſſimę vocis omniſque expertes iudicij, & à muſica alieniſſimas. Dicebant enim Pythagoræi, ſolum aſinum de omnibus animalibus ad harmoniam non eſſe factum, proindeque abſurdam beſtiam nullo ſenſu ad Lyræ ſonum affici, vt Aelianus refert. Inde autem eſt quod Dion Chryſoſtomus metuere ſe ſcribit, ne etiam ſibi contingat, quod aiunt Aegyptiorum cuidam valdè antiquorum muſicorum accidiſſe, cui aliquando Genius in ſomnis prædixerat, fore aliquando vt in aſini aures caneret: at ille futurum tempus cùm non attenderet, ſomnium illi curæ non erat, donec tandem tyrannus Syriæ Memphim veniret, eumque cum alijs Aegyptijs admirantibus, accerſeret. Tunc enim omni alacritate ſpecimen artis & accuratius multò cum

Lib. 10. de Subtil.
Cur bibentes os parum mergant.
Auditus.
Lib. 18. 6.
Iudicium.
Midæ pœna
Rex aſino aſſimilatus.
Li. 10. c. 28.
Orat. 32.
In aſini aures canere quid.

F G H

A tò eum exhiberet: ille verò (quia musices erat ignarus) iuberet eum desinere, ignominia afficiens; somnij illius recordatus, hoc ergò est (inquit) in asini aures canere. Huc referendum illud Persij: *Auriculas asini quis non habet?* Quo loco Ioann. Baptist. Plautius hoc adiecit scholium: Romæ qui iudicio recto & incorrupto sit præditus, inuenies neminem: in Romanos dictum, qui non inspecta sententiarum grauitate & non medullitùs verborum pondere, in poëmatibus considerato, oratione lenocinanti & suauitate quadam fucata aures auditorum demulcenti capti falsum iudicium & iniustum inter poëtas discrimen afferebant. Ad quod, vt sic audeam præter aliorum sententiam hunc locum interpretari, faciunt verba Fulgentij ex tertio mythologiæ, quæ sunt. Mida enim Græcè quasi μηδὲν ἰδὼν dicitur, quod nos latinè nihil sciens dicimus. Ideo etiam asininis auribus dicetur, quia omnis discernendi ignarus nihil differt ab asino. Notus item apologus de asino cuculi inconcinnum sonum, modulationi atque harmoniæ Lusciniæ præferente, quem apologum modò ex Achille Bocchio recitabimus. De hac asini stultitia & stupiditate plena sunt omnium monumenta. Diuina in primis scriptura, vt tradit D. Chrysostomus, Homilia duodecima in caput secundum Genesios, quæ ab irrationalibus & feris agnominationes his qui ratione insigniti sunt, imponit, interdum asinos vocat ob stupiditatem & tarditatem: B Græci verò Anthronium asinum qui prægrandi quidem corporis mole sunt, (quales asinos Anthron Thessaliæ dabat) cæterùm ingenio stupido tardoque. In eodem sensu Plautius à Iuuenale hominem, qui ad asinos proximè accedit, volente indicare, dictum esse,

Sat. 1. *Persius explicatus.*

Stupiditas.

Nil salit Arcadico iuueni

scribit in commentis suis in Persium, sicq; se Nicolao & Camillo de Aldrouanda inter patritias Bononiæ domos, vt ipse ait, nobilissima, iuuenibus moribus & doctrina præstantissimis, vt aliquid curiosius inuestigando non protritum, nec ab alijs traditum, ex literarum penetralibus erueret, interpretatum fuisse, Arcadico iuueni, id est pingui, obtuso & ignauo: quoniam Arcades illi proselini, hoc est, ante lunam procreati cum Phrygibus stulti habiti sunt & rudes: vnde Aristophanes in nebulis becceselinum appellat antiquissimum & per hoc stultissimum καὶ πῶς ὦ μῶρέ συ καὶ χρονίων ὄζων καὶ βεκκεσέληνε· Et quo pacto tu stolidè & saturnia olens & beccesseline. Apollonius apud Philostratum: *Rudes sunt Arcades & suibus simillimi, cùm ob alia multa, tum quòd arborum fructibus vt plurimum turgent.* Hoc nostrum interpretamentum fulcit & Fulgentius, qui sensus Arcadicos dixit pro pinguibus, rudibus & subrusticanis. Hæc ille in hoc Persij: *Arcadia pecuaria rudere credas.* Hominem porrò ineptum asinum vocari, vel vnius Terentij locus C fidem fecerit in Eunucho: *Flabellum tenere te asinum tantum.* Scribit Quintilianus hominem dicacissimum Iunium Bassum asinum album fuisse appellatum, cuius dicti gratia minus pellucet: sed claram ei lucem addidit Turnebus his ferè verbis: Ridiculum quidem, vt è Cicerone & Aristotele notum est, fidem constat habere in quadam deformitate & ineptijs. Contrà quod iucundum, faustum, prosperum, lepidum, album dici, de coloris illius iucunditate & pulchritudine, nemini paulò doctiori est ignotum. *Hinc albæ aues, & sint omnia protinus alba.* Qui igitur ridiculus erat, propter ineptiolas ridiculorum, asinus dicebatur; sed idem propter iucunditatem albus: quod ea diceret, quæ iucunda & grata & probata hominibus essent & placerent. Haud absimiliter Diodorus Iaseus cognomine Cronus, apud Ptolomæum Soterem cùm argumenta quædam à Stilpone proposita ex tempore nequiuisset soluere, à rege per contumeliam Cronus, fatuus, vocatus & mox per aphæresim ὄνος asinus, conuiuio excessit, deque ea propositione librum conscripsit, & vitam mœrore finiuit, vt Diogenes Laërtius scribit. Idem asini nomen in ludis literarijs illi imponi assolet, qui in studijs vel moribus deliquerit: is enim protensis indice & auriculari digitis asinum vendere iubetur; hoc est, tantisper D hac ignominia notari, donec in alium propter simile peccatum eam transferat. Sunt qui è collo stipitem, asini vel nomine tantùm, vel etiam figura onocephalum, eandem ob causam pueris appendant. Similiter & alij quandoque derisuri quempiam, digitis, vt dixi, protensis vel etiam applicatis expansarum manuum ad tempora pollicibus, crebro palmarum motu, auriculas asini imitantur & sibilum addunt. Hinc illud Persij:

Arcadici quales.

Lib. 3.

Li. 1. Myth.

Asini qui dicantur.
Lib. 6. cap. de risu.
Lib. 18. Ad uers. c. 35.
Album de quo dicatur.

O Iane à tergo quem nulla Ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.

Atque hoc etiam D. Hieronymi in libro de viuendi forma. *Ne credas laudatoribus tuis, immo irrisoribus aurem ne libenter accommodes, qui cùm te adulationibus fouerint & quodammodo impotem mentis effecerint, si subito respexeris aut ciconiarum deprehendes colla curuari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam.* Reperio item pueros, vbi quid commisissent, id verò inficiarentur, supra asini aures iurasse, fictis vel ex veste vel ex sudario asini auriculis. Apud Græcos frequens erat ludus sphæræ, qua qui vicisset, rex dicebatur & imperabat, victus verò ad ignominiam asinus & victoris mandata exequebatur, cui ludo sphæromachiæ no-

Supra asini aures iurare

Ludus asinus dictus.

E

men, quo in gymnaſio iuuentus exerceri conſueuit, vt meminit Alexander ab Alexandro. Idem fortè ludus Polluci ἀπόρραξις dicitur, in quo pila ad pauimentum vel ad parietem vi illidebatur, & repercuſſa manu ludentis ſubinde reijciebatur, cui plures continui pilæ ſaltus ſucceſſiſſent, rex appellabatur & imperabat: victus autem aſinus, & imperata quæuis exequebatur. Alius apud eundem Pollucem ludus puerilis oſtracinda deſcribitur, in quo deprehenſus in fuga ſimiliter aſinus dicebatur. Cæterùm iſthæc leuia ſunt & ridicula; ſed non paucos legimus aſinos appellatos per contumeliam. Sic Cliſthenes cùm infeſtiſſimo Sicyonios odio proſequeretur, eorum tribus in ridicula cognomenta commutauit, eas tum ὑάτας, tum ὀνεάτας, tum χοιρεάτας appellando, ſuarios quippe, aſininos & porcarios. At apud Aegyptios in primis aſini nomen alicui obiectare, maximum erat in gente probrum, quamobrem cùm Perſarum regem Ochum ſummi dedecoris loco illi aſinum appellarent, in tantum exarſiſſe fertur, vt diceret, Faciam vt hic aſinus veſtrum bouem depaſcatur, qui haud multò pòſt ingenti coacta manu occupata Aegypto, Apim immolauit. Aſinum etiam Aegyptium in prouerbium abijſſe perſpicimus pro eo qui deriſui ſit omnibus, quemque omnes inſectentur, conuellant, lacerent. Eius ratio ex hiſtoria eſt: proditur ſiquidem memoriæ, in Aegypto flaui coloris homines ludibrio eſſe, plurimumque vellicari: aſinos verò plerumque in præceps dare ſicut obuenit apud Copitas. Vtriuſque facti redditur ea fermè ratio, quòd ruffus foret Typhon hoſtis perpetuus Oſiridis, necnon aſini quoque colorem præferret: ſed additur hebetudinis item ac ruditatis ratio, necnon iniuriarum illatio frequens. Legimus item Buſiritas & Lycopolitas, tanto aſini odio flagraſſe, vt tubis omnino ſuperſederent vti, tanquam ſonum edant aſinino planè ſimilem, prorſumque non purum id animal arbitrabantur, ſed dæmonicum, ex ea quam expoſuimus aſſimilatione. Immò verò in ſacris popana facientes τῶ τε παυνὶ καὶ τῶ φαωφὶ μηνὸς, id eſt, menſibus quos illi vocant payni & phaophi, aſinum effingunt inſignem, vinctum. Adhæc apud Ariſtophanem ὀνοσύππαξ ſcomma eſt in craſſi & rudis ingenij hominem, ſumpta metaphora à funibus qui ſucula quam aſinum vocari diximus, verſantur, tracta. Scipio verò etiam hanc mentis tarditatem ita C. Metello apud Numantiam exprobrauit, vt diceret, ſi quintum pareret mater eius, aſinum fuiſſe parituram. Vetus etiam Attici Crani dictum vt refert Tzetzes:

Aſini nomẽ cur Aegyptijs exoſum

F

Scipionis de Metello dictum.

Φεῦ συμφορᾶς. ἄνθρωπος ἥττων ὢν ὄνου, id eſt,

Heu calamitatem, homo deterior aſino.

G

Addit autem futurum, vt aſinini indoctique & ſtupidi ſapientibus & probis præferentur. Elegantiſſimè quoque Menander præſtare ait, vt quis aſinus potius fiat, id eſt viliſſimus quiſpiam & ab omnibus propter inſulſitatem contemptiſſimus, quàm deteriores videat ſeipſo illuſtriorem vitam degere:

Ὄνον γένεσθαι κρεῖττον, ἢ τοὺς χείρονας,
Ὁρᾶν ἑαυτοῦ ζῶντας ἐπιφανέστερον.

Similiter & Antiſthenes philoſophus referente Laertio, ad hanc aſini ruditatem alludens, Athenienſibus conſulebat, aſinos vt equos diligerent; quòd cùm illi à ratione alienum dicerent, at (inquit) apud vos duces erunt, qui nihil didicerunt, ſolumque deſignati ſunt. Quod verò Ioſephus cor aſini & canis impudentiam obijcit Appioni, hac eadem ſententia in vno ſtoliditatem & imperitiam, in altero maledicentiam inceſſit. Argutum etiam huc referendum dictum Diogenis: dicenti cuidam, quòd à multis irrideretur, & illos (inquit) fortè derident aſini, cumque illi dicerent, non illi aſinos curant, neque illos ego, reſpondit. Iam verò tam ineptæ ad omnia menti coniuncta eſt corporis pigritia, & in inceſſu tarditas, à qua νωθὴς vocatur poëtis, piger, ignauus, βραδύπους, lentè gradiens, iners, ſegnis, lentipes, & per antiphraſim πολύσκαρθμος, id eſt, multùm agilis in ſaltu. Vnde & in ore omnium eſt aſini ſuccuſſationem parum admodum procedere. Siquidem qui ſunt in Mauritania aſini, etſi citatiſſimo gradu curſum inchoent, paruo tamen confecto itinere quàm citiſſimè deficiunt, adeo vt neceſſe ſit teſte Aeliano, eos ad equos alligatos reſti attrahere: quamobrem Trigæus Ariſtophanicus ſuum illum ſcarabæum aſinum vocabat, monens ſcilicet, ne curſu nimium pernici viam auſpicetur, ſed paulatim aut ſenſim volet, vt labori ſufficere queat. Cùm itaque notiſſima omnibus aſinorum ſit tarditas, Turnebus apud Martialem, vbi in euulgatis codicibus legitur: *Veterno reſinaque pigriores*, legit, *Veientone aſinoque* (vel aſinaque) *pigriores*: quam lectionem probat Iuſtus Lipſius. Huic tarditati atque ſtupiditati, modò degenerem animum, timiditatemque addunt quæ cum ouibus communia habere tradit Aelianus: Quò reſpexit Ariſtoteles, dum ait recitante Plutarcho, rectè feciſſe eum qui bonam equam viro diuiti ignauo prætulit, quandoquidem neque canem neque aſinum me hercule (inquit) pretio æquat vir timidus & imbellis diuitijs & mollitie diffluens, addunt denique & impudentiam, aiuntque ſua tantùm commoda deſtinatiſſimo quodam animo proſequi & dummodò ſuæ morem gerat voluntati, nihil penſi habere,

Diogenis dictum.

Aſini pigritia.

H

Scarabæus cur aſinus dictus.

Lib.13. Ad uerſ.cap.19

Lib.3. Epig. 25.

Li.1 Queſt. epiſt.

Epiſt. 5.

Timiditas.

Impudẽtia

Lib.7.c.19.

A habere, castigationes contemnere, verbera etiam nihili facere: Quod postremum in asino vitium ita notauit Xenophon, vt de se dicat V. de Græcorum reditu: *Eo tempore si quem iniuriæ vllo genere lacessiui, non possum non confiteri, vel asinis me, qui esse dicuntur inuerecundissimi, inuerecundiorem fuisse.* Socrates quoque hanc impudentiam in hoc animante notare mihi videtur, impudentem quendam asini typo taxans; Cùm enim aliquando à quodam iussiset calce percussus, iniuriamque non solùm non vindicaret, sed ne verbum quidem emittens, facile toleraret, admirantibus illius tolerantiam respondisse ait Laërtius: *Quid enim si me asinus impetisset, num illi diem dixissem?* Atque isthæc ferè sunt, quæ de huius bruti stupiditate, ignauia, impudentia vulgò circumferuntur, cæterùm vti omnes stupiditatem eam detestantur, idque iure omni merito, cùm & Gryllus Plutarcheus Vlyssi concedat, quòd cùm reliqua animalia ratione aliqua vti videantur, solus asinus & ouis ab omni rationis vsu semoti reperiantur: ita contra in quo tam celebrem stupiditatem exerceat, diligenter quidem inuestigaui, sed nihil solidi reperi. An stupidùm dicimus, quia, vt ait Albertus, hominibus cedere nescit? sed hoc & impudentiæ & inuerecundiæ tribuendum est. An quia onustum se non intelligit? nam mox nisi aduertas, sarcinas excutit, & præ nimia volutationis, qua maximè delectatur, lasciuia, omnia confundit, quod scilicet

In quo stupiditas consistit.

B indicat Apuleianus quoque asinus, cùm horti areolas omnes volutationibus corporis à se turbatas ait. An quia plagas vitare ignorat, & acceptis, iam ad alias accipiendas se totum accommodat, ei tandem ita callum obducit, vt eas omnino temnat, vt Plautinus ille ait:

Exite, agite, ite ignaui & malè conciliati,
Quorum nunquam quicquam cuiquam venit in mentem, vt rectè faciant
Quibus nisi ad hoc exemplum experior, neque potest vsurpari vsura
Neque ego homines magis asinos vnquam vidi, ita plagis costæ callent,
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio sunt hi flagitribæ.

In Pseudolo.

An potiùs quia sine plagis obedire nescit, etiamsi paratum quo vapulet, fustem videat in manu heri sui? Ideo me hercule Cicero dixisse mihi videtur in Pisonem: *Quid nunc te asine literas doceam? non opus est verbis sed fustibus.* Est tamen & hoc asino natiuum, vt non solùm verbera præ cæteris ferè animantibus ob corij sui duritiem facilè ferat, sed temnat sæpe etiam, maximè vbi famelicus est, id quod eleganter Aiacis fugientis exemplo nobis indicauit Homerus his versibus:

Aiax asino pascenti assimilatus.
Iliad. λ.

C
Ὡς δ' ὅτ' ὄνος παρ' ἄρουραν ἰὼν ἐβιήσατο παῖδας
Νωθὴς, ᾧ δὴ πολλὰ περὶ ῥόπαλ' ἀμφὶς ἐάγη,
Κείρει τ' εἰσελθὼν βαθὺ λήϊον· οἱ δέ τε παῖδες
Τύπτουσιν, ῥοπάλοισι, βίη δέ τε νηπίη αὐτῶν.
Σπουδῇ τ' ἐξήλασαν, ἐπεί τ' ἐκορέσατο φορβῆς.
Sicut autem asinus in aruum profectus vim intulit pueris
Piger, circa quem iam multi fustes fracti sunt,
Depascitque ingressus altam segetem: pueri autem
Verberant baculis: vis autem infirma ipsorum est
Vixque expulerunt, postquam saturatus est pabulo.

Quam comparationem poëta assumpsit, ad maiorem præcedentis, qua Aiacem Leoni assimilauerat, quem à pabulo boum abigunt canes & viri rustici, illustrationem, id est, tardum in fugiendo Aiacis incessum significandum, in quo totus esse poëta videtur, vt nimirum illum graphicè depingat, ac lectori persuadeat, non solùm cunctanter sed etiam tardissimè Aiacem recedere: itaq; eum asino quo nullum est segnius animal, comparat, neque tamen asino simpliciter, sed fruges

D ac segetem in agro depascenti, à quo abigi non possit, donec planè sit exaturatus, vt hic etiam sit ἀπόδοσις in Aiace, quòd à Troianis propelli non potuerit, nisi prius cæde illorum satur. Iam verò non ipse tantùm asinus ob relata apud omnes ceu vilissimum animal ludibrio habetur, sed qui eum ducit etiam ac pascit asinarius & agaso, in quod genus hominum diuites iram suam plerique effundere solent, vt ostendit Plutarchus in volumine de cohibenda ira, vbi cùm dixisset nos canibus latrantibus aut asinis occurrentibus indignari, adducit exemplum de quodam qui cùm agasonem ferire vellet, is verò exclamasset Atheniensem se esse, ad asinum conuersus ac fatus; tu autem Atheniensis non es, multis verberibus bestiam obruit. Fuit tamen aliquando tam vilis agasonis conditio honestissimis viris salutifera. In magna enim illa Triumuirorum proscriptione Reginus etiam proscriptus atque hostis iudicatus fugam hac arte adornauit, vt asinum frondosis fascibus onustum ageret: atque ab omnibus contemptus, euasit, vt Romana historia testis est. Sed estne asinus tam rudis, tam stupidus, vt nullus disciplinæ capax esse queat? Ita quidem in vulgatissima hanc parœmia, asinum sub freno currere doces, interpretantur asinum indocilem ex Horatio, qui sic canit:

Asinarij vulgò contempti.

Reginus asinarius factus.

 Infelix

Infelix operam perdas, vt ſi quis aſellum
In campum doceat parentem currere freno.

Idem & ille credidit, qui cùm à tyranno propoſita etiam pœna cogeretur, vt aſinum inſtitueret, prouinciam eam non recuſare auſus, decem verò annorum ſpatium ad id impetrabat, ſed cùm ab alijs negaretur & eo quoque ſpatio doceri poſſe aſinum, id quidem inquit, probè noui, ſed vel aſinus ipſe, vel ego, vel tyrannus interea morietur. Non carere tamen prorſus ingenio, nec omnino indocile animal eſſe ex ijs quæ iam iam recitabo, palam fiet: nam vt prætereamus quòd conſuetam ſibi ac familiarem vocem nouit, quodque viam nouit quam aliquoties triuit, & quod homini ſæpè dux eſt qui aberrauit, quod denique ad foueam vbi ſemel cecidit, ægerrimè adducitur, caſus prioris memor: genus, ſpeciem & indiuiduum diſcernit, id quod Galenus author grauiſſimus teſtatur his verbis: *Adeoque eſt euidens* (inquit) *ac omnibus natura inſitum tum hominibus tum brutis, vt aliud quid ceu in ſubſtantia ſubiectum, aliud ceu ſpecie vnum intelligant, vt vel aſinorum (qui tamen omnium brutorum ſtupidiſsimi habentur) aliud eſſe ſpecie vnum, aliud numero, notitiam non fugiat. Conſpecta namque camelo, aſinus ſe retrahit & fugit ac timet, ſi nunquam arte camelum conſpexit, ſin autem videre iam aſſueuit, quamuis aliam aliamque illi demonſtres, tamen propter conſuetudinem non amplius timet, ſed veluti vnam ſpeciem intuetur, & illam cui inſueuit & hanc quæ nunc primum apparet. Ad eundem modum nec homines timet propter conſuetudinem, ſed hos quoque velut vnam ſpeciem videt. Verùm ſi curatorem inſpexit, non ſolum vt hominem, ſed etiam vt hunc hominem agnoſcit, & micat auribus, & caudam quatit, & rudit & laſciuit, cùm eum aſpexit, vtique indicans ſe familiarem agnoſcere. Hunc itaque tum vt hominem, tum vt familiarem noſcit: eum autem quem primum iam videt, vt hominem ſimiliter, vt familiarem non ſimiliter.* Hæc ille, & paulò pòſt rurſus: *Eodem modò viam norunt, non tantum abſolutè vt viam, ſed etiam vt hanc aliquam viã. Nam in ingreſſu viæ quam non nouit, aſinum ſtatue, attendeque vt illam perperambulet ac totam peragat, in neutram partem declinans, niſi ſicubi in diuerſa ſcinditur, vtique declarans ſe ſpeciem ipſam viæ meminiſſe & clarè agnoſcere. Quippe inambulat eam quæ trita eſt: quatenus autem ignorat fallitur. Neque enim ex recordatione eius quæ inſectilis vnaque numero eſt, hanc quam non nouit peragere poteſt, &c.*

Doceri poſſe aſinum.

Li. 2. Meth.

Mira Lucianus de ſuo Lucio in aſinum immutato, de eius geſticulationibus, quas ab hero ſuo edoctus erat, memorat, quod nimirum ei alluderet, pedibus anterioribus erectis pſalleret, ad vocem eius annueret & àbnueret, vinum biberet, ſaltaret, vocibus humanis obtemperaret, aliaque faceret, quæ in hominibus etiam admiramur. Scribit etiam Cardanus ex Ioann. Leone Africano aſinos ad tibiam ſaltare, & voce in aurem inſiſurrata ſpontè ſupinos concidere: clauſis oculis inflari quaſi venenum bibiſſent, nec minis interim, nec precibus, nec verberibus adduci poſſe, vt ſurgant; cæterùm blanditijs adulationibuſque ac ſpe potiſſimum vehendi formoſas mulieres propoſita, ſubitò exurgere alacres: vbi verò audierint vehendas eſſe anus, demiſſis auribus ſe claudos ſimulare: Interroganti etiam an formoſæ iuuenculæ illis placeant, capite annuere: demum etiam formoſiſſimum in cœtu circumſtantium deligere. Ita parum videri hunc Aegyptium aſinum ab illo Lucianico differre: attamen veram eſſe hiſtoriam, quam nimirum Africanus ille narrat, vidiſſe nempe non ſemel in ſuburbio ciuitatis Cairi, nomine Bebelloch in quo circulatores fermè ſingulis diebus Veneris qui Mahumetanis feſtus eſt, hac arte magnam ſtipẽ (inquit) colligunt. Ne verò quis nugas nugari Africanum ſuſpicetur, addam ego nonnulla quæ ipſiſſimis meis oculis vidi. Circulator quidam Germanus nomine Ioannes à Grua ſuperioribus annis aſinam & capram (de qua ſuo loco) per omnia Italiæ loca ſecum trahebat, & non mediocre inde lucrum faciebat. Aſina hæc ter primùm pro ſoni diuerſitate tripudium immutabat; tripudiabat autem anterioribus pedibus erectis ſumma cum alacritate; mox velut gaudio in maximum conuerſo mœrorem in terram ſe proſternebat, ac velut apoplecticus immobilis iacebat, & ſi pedibus calcaretur, vt ſe moueret, adduci non poterat: dein iuſſa vt ſpectatores omnes ſalutaret; oculos caputque humano quodammodò more erga omnes conuertebat, flexiſque anterioribus pedibus ſalutabat: & quod maximè mirum erat cum aſtantium omnium ſummo ſtupore ad nutum heri per ligneum circulum traiecto corpore ſaltabat, ad canis imitationem, poſtremùm more canis ſagacis proiectum in terram vel ſudarium vel chirotecam ore colligebat ac domino referebat. Inuenio item annotatum in Libro de aſini nobilitate Italicè exarato aſinum in Africa non edoctum ſed ſuapte Minerua mortuũ ſe ſimulaſſe, ne lapides quibus aliàs plus æquo onerari ſolebat, ferret. Vidi ego rus profectus vini procurandi cauſa, qui peſſulum oſtio obditum ore reſeraret, à nullo edoctus, vt agricola mihi affirmabat. Cæterùm tantilla iſthæc ſunt, ſi verum eſt quod Suidas refert, quòd Ammonianus Syriano cognatus, poëtarum interpretationi, & Græcæ linguæ elegantiæ deditus, aſinum ſapientiæ auditorem poſſideret. Nec adeò res mira videri debet, inquit Cardanus, erudire aſinum, nàm pars ſenſibilis omnis vſus eſt capax. Eſt autem aſinus & ipſe anima ſenſitiua præditus. Vide ergo lector beneuole, quàm ingenioſa ſit, auri illa ſacra fames:

Aſini geſticulatores.

Lib. 10. de ſubtil.

Quo

A Quomodo autem instituantur istiusmodi bruta primùm in camelo, deinde in cane ex Cardano recitabimns. Hisce modò addamus & alia quæ in hoc animante laude digna sunt. Tantus in primis erga fœtus suos amor est, vt per ignes etiam ad eos accedat, vt ex Plinio obiter diximus, tantus item erga genus suum, vt si viderint mori asinum, celerrimè deficiant: obseruatumque est asinam impendiò cauere, ne vel in conspectu hominum, vel in luce pariat, ideoque deducendam esse inquiunt in tenebris, cùm excludendi tempus aduenerit, vt apud eundem legimus; qua in re mulieribus multis sunt verecundiores. Adhæc blandum animal est & nulli noxium, vnde prouerbialiter dicere solemus; *litem mouebit, si vel asinus canem momorderit*; patientissimus laboris, verberumque, quamobrem Cleanthes, cùm à discipulis dicterijs incesseretur, tolerabat, & cùm audiret asinus, non abnuebat, dicens solum se ferre posse Zenonis sarcinam, vt refert Laertius: & simili ferè exemplo iniuriosas fuisse pœnas Messeniorum declarant Tyrtæi versus, citati à Pausania:

Vt sub non æquo pondere presi asini,
Crudeles domini quos tergo tollere cogant
Dimidium frugum quas sua terra parit.

B Ponderis magnitudini imparem esse ostendit aures demittendo, quod meminit Horatius:

Nil habeo quid agam, & non sum piger, vsque sequar te:
Demitto auriculas, vt iniquæ mentis asellus
Cùm grauius dorso subijt onus.

Cardanus ideo stupidos factos à natura existimat, vt laboris patientes essent: est tamen vel ipso etiam teste laboris patiens camelus, hunc tamen stupidum esse nemo dicit. Stupiditatis causam esse aiunt, quòd frigidissimo sit sanguine præditus. Grammatici asinum odoratus vi præstare existimantes ῥινολάτην ὄνον interpretantur τὸν καθικνούμενον τῇ ὀσμῇ, quod tamen epitheton cani sagaci aptius est.

Li. 10. c. 48.

Pariendi modus.

Patientia.

Li. 16. c. 20.

Lib. 1. Ser. Sat. 9.

Nimis oneris signa.

LIBIDO. COITVS. PARTVS. Educatio.

C ASINVS (inquit Aristoteles) multus est in coitu, minus tamen quàm equus coit. Si equam tamen superueniat, citiùs implet quàm ille, etsi frigidius eius sit semen. Equidem immodica petulantium luxuria in sacris per asinum indicatur, dicente propheta: *Quorum carnes sunt, vt carnes asinorum.* Et Plato dum antiquorum figmenta sequitur, ne sacratioris illius doctrinæ (inquit Valerianus) quam apud Ægyptios perceperat, arcana propalaret, hæc non incuriosè tractauit, ac de alijs quidem animalibus passim multa, de asino verò hoc præcipuè dixit, disputante apud Phædonem Socrate: Homines qui fœdis concupiscentijs manus dedissent, ventrique dediti per inertiam atque lasciuiam ingloriam inutilemque egissent vitam, neque quicquam pensi pudorisve habuissent, in asinos post obitum deijci. D. Hieronymus de Hilarione abbate scribens in hanc sententiam ita ait: *Iratus sibi & pectus pugnis verberans quasi cogitationes percussione manus posset excutere: Ego te (ait) aselle faciam, vt non calcitres, nec te hordeo alam, sed paleis, fame te conficiam & siti, graui onerabo pondere; per æstus agitabo & frigora, vt cibum potius quam lasciuiam cogites.* Iulius Scaliger asserturus conuenire mores, qui cum lacte simul hauriuntur, Iouem è salacissima quapiam bestia, non de gulosæ suis (quam pro nutrice habuisse in Idæ vallibus Cretenses crediderunt) mamma suxisse par esse ait. Igitur debuisse esse vel leporem, cuius fœcunditas versatur in opinione hominum, vel canem; nihil enim cane fertur amentius in Venerem, quo tamen ipse equum non minus calere arbitratur, semper enim furit mas; fæmina verò sola ex ijs quæ non superfœtant, prægnans admittit marem. Et quia in quodam Pyrenaico spectaculo ternum aliquando sibi oblatum esset asinorum spectaculum, itaque placere magis, Masticheum (vt ait poëta) numen illud interea dum cauetur, ne sit cibus patri, habuisse tum pro cibo asininum lac ætate prima: postea cum barbara simul non tam pilum asini quàm spurcissimos induisse mores: sed & Ambraciotarum æneus asinus quem Delphis dedicarunt victis nocturna pugna Molossis, eandem asini libidinem testatur. Nam cùm in illos noctu insidias disposuissent Molossi; asinus qui fortè ex agro in oppidum agebatur, asellam insectans cum multa lasciuia, vehementem ruditum sustulit: ipse etiam agaso per tenebras obscura & incondita voce inclamabat. Iniecit ea res Molossis tantam trepidationem, vt statim insidiarum locum deseruerint: Eos Ambraciotæ detecta fraude noctu inuadentes prælio superarunt, vt author est Pausanias. Quamuis modò libidine

Luxuria.

Qui in asinos mutari dicantur.

Lib. de plātis.

Asinus æneus. Ambraciotarum victoria.

In Phocicis.

libidine maximè pruriat, ob verendi tamen enormitatem, qua supra modum præditus est, ad generandum admodum segnem esse compertum est, sicuti & homines qui simili genitalis productione conspicui sunt, quod in emissione per eam longitudinem semen transmeans hebetetur & frigidius fiat. Testaturque Aelianus inter causas cur Aegyptij asinos odere, & hanc quoque accedere putari, quòd cùm populi prædicti omnes fœcundas animantes colant, asinus minimè fœcundus nullo in honore sit. Geminos quidem asinam ex sese peperisse non facilè (inquit) quenquam meminisse ferunt. Tam mas quàm fæmina trigesimo mente coit, vt ait Aristoteles: sed magna ex parte nequeunt generare; verùm in bimatu, aut trimatu & semisse. Sed iam vel anniculam ventrem gessisse asellam aiunt, (inquit) ita vt quod pepererat, educari ac perfici potuerit. Hæc ille, quæ Plinius sic reddidisse videtur: *Partus à trigesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus, totidem quot equæ & eisdem mensibus & simili modo.* De asinis ad coitum idoneis legendus est Constantinus. Nisi à prima dentium mutatione generare incipiat, nunquam pòst generaturum, sed sterilem omnino perduraturum Aristoteles asserit. Idem de generatione multa prodidit, quæ hic ordine recitabo. *Superstitiose* (inquit) *à quibusdam proditum est, asinas non concipere tot annis, quot grana hordei muliebris purgationis sanguine contacta ederint. Non æquinoctio verno, vt equæ & cætera pecora, admissarijs iunguntur asinæ; sed æstiuo solstitio, propter naturæ frigiditatem, vt tempore calido pulli nascantur, eodem enim tempore parit, quo coierit.* (Admittuntur ante solstitium, vt eodem tẽpore alternis annis pariant, duodecimo enim mense conceptum semen reddunt, Varro.) *Mares in remißione operis deteriores ad generationem sunt, quamobrem ab opere non disiungunt. Reijcit asina semen à coitu, nisi interpelletur, quamobrem statim à coitu verberant insectanturq́.* Eadem fere habet Plinius: *Parit* (inquit) *duodecimo mense, singulatim magna ex parte procreat prolem: ea namq́ natura est, vt vnum pariat, sed nonnunquam gemellos etiam edit, rarißimè tamen. A partu die septimo mari iungitur, eodemque die iuncta maximè recipit initum, sed postmodum etiam patitur. Solet hæc nisi priusquam gnomonem amittat, pepererit, nunquam postea initum recipere: sin antea pepererit, parere tota sua ætate potest. Cignit tota vita quæ ei est ad trigesimum annum. Prægnantes opere leuant: Venter enim labore nationem reddit deteriorem. Marem non disiungunt ab opere, quod remißione laboris fit deterior. Admittuntur ante solstitium, vt eodem tempore alternis annis pariant, duodecimo enim mense conceptum semen reddunt.* Anna socer Esau primus asinos equis copulauit, vt Iudæi asserunt teste Isidoro. Quamuis autem asinus equam superueniens citiùs impleat quàm equus, equus tamen si superueniat asinam, quam inierit asinus, non peruertet asini initum: sed si asinus superuenerit equam quam inierit equus, peruertet, teste Aristotele propter seminis sui frigiditatem. Cur autem equam facilè impleat, in causa esse inquiunt, membri productionem, qua ad intima vteri equæ penetrat, vt tradit Cardanus in opere de varietate rerum. Idem Arist. author est: Cùm vel equus cum asina, vel asinus cum equa coierit, multò magis abortum consequi, quàm cùm vnigenæ inter se iunguntur, verbi gratia equa cum equo, aut asina cum asino. Euenire etiam tẽpus gerendi vteri, vt cùm equus cum asina coierit, maris norma, id est, vt quanto spatio temporis mas perficitur in suo genere, tanta etiam fœtus, quem ipse procreat, absoluatur. At magnitudine corporis, specie & viribus, magis fæminæ, quàm mari simile euadere, quod nascitur, si frequent r coeant, neque vllo interposito tempore cessent quæ ita iunguntur, breui fæminam sterilescere, eaque de causa non frequenter ita coniungere, qui curam huic adhibent rei, sed tempus aliquod interponere: non asinum ab equa; vt ab asina equum recipi, nisi asinus sit qui equam suxerit. Admittere de industria quos hippothelas vocant, ac si equimulgos voces, quæ in pascuis modo equorum viribus bouis superantes coeant. Obseruatione dignum quod tradit Plinius, ad mularum maximè partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos dici: quamuis enim vnicolor toto corpore, totidem tamen colores, quot ibi fuere, reddere. Pullum autem asininum à partu recentem subijciunt equæ (ait Varro,) quoniam eius lacte ampliores fiunt, quod id lac quàm asininum & alia omnia dicunt esse melius. Cæterùm quia equa respuit alienum fœtum, hæc optimè tenebris fallitur; nam obscuro loco partu eius amoto, asinus quasi ex ea natus alitur, cui deinde cùm decem diebus assueuit equa, semper postea destinanti præbet vbera; sicque amplior & ad omnia melior euadet. Dolent eis à fœtu mammę, ideo sexto mense (inquit Plinius,) arcent partus, cùm equæ anno propè toto præbeant. Lac grauidæ habent mense decimo, vel vt idem ait, prægnantes continuo lactescunt. Pullis earum vbi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac gustasse lethale est. Genus mali vocatur colostratio. Crassissimum asinæ lac est, vt quo coaguli vice vtantur, tenuius equæ, tenuissimum cameli.

Li. 10. c. 28.

Infœcundum esse.

Li. 16. c. 20.

Generatio.

Coeundi tẽpus.

Partus.

Equæ quos asinos recipiant.

Lac quale.

A

ÆTAS. VOX. AFFECTVS.

ASINIS vita est ad trigesimum annum, teste Plinio, vbi aliàs legitur, amplior annis triginta, fæmina viuacior mare est. Cæterùm ob nimios quibus vrgetur, labores rarò proprium vitæ cursum adimplet, vt inquit Cardanus. Rudere propriè ad asinos pertinere Grammatici aiunt, cùm enim vocem emittunt, rudere dici: quibus reclamat Iosephus Scaliger in annotamentis suis in libros Varronis de lingua Latina. Rudere (inquit) Suum & Leonum & aliorum animalium. Ouidius & Persius asinis attribuunt. Tamen oncant asini, non rudunt. Et reuera author philomelæ ait:

Lib. 10. de subtil.

Quirritat verres, tardus rudit, oncat asillus:

Cæterùm apud nullum probatum authorem id verbum, quod omnino Græcum est, inuenias, & ὀγκᾷν seu ὀγκάϑαι nisi interpreteris rudere, haud dubio non intelligeris: nam & ὀγκηϑμὸν ruditum reddunt. Eleganter Ausonius in Epigrammatibus in hominem absonæ vocis.

B

Latratus catulorum, hinnitus fingis equorum
Caprigenumq́ pecus lanigerosq́ greges
Balatu assimilas; asinos quoq́ rudere dicas
Cùm vis Arcadicum fingere Marce pecus.

Dicitur & βρωμῶμαι propriè de asino, qui fame nimia compulsus rudit, quamuis in vulgari Lexico βρωμῶμαι dicatur esse fœteo, rudo: & propriè de Leonibus & hircis & similibus malè olentibus dici. Μυκάομαι, id est, mugio, quamuis propriè pertineat ad boues, tribuitur tamen etiam camelis & asinis, necnon alijs etiam tam inanimis quàm animatis, quæ mugitum boatumq; quendam reddunt. Inter epitheta asini etiam est μεγαλόμυκητης id est grande mugiens siue grande rudens. Hanc autem rudendi vocem (βρῶσιν) asinabus negatam esse aiunt, vt refert Aelianus. Impropriè itaque ab Ouidio dictum:

Li. 3. c. 7.
Lib. 5. de arte.

Et rudit à scabra turpis asella mola.

Soli inter animalia pilosa, non à pediculo tantum, sed etiam à rediuo immunes esse dicuntur. Si asinum moriẽtem viderint, celerrimè deficiunt: rarò alioqui morbis afficiuntur. Vno maximè morbo laborare dicuntur, quem malida vocant, quod vitium in capite oritur, facitque vt per nares pituita multa, ruffaque effluat, quæ si ad pulmonem descenderit, mori feruntur, sed si in capite solum est, non inferre interitum. Grammatici Græci maliasmon esse dicunt catharrum per nares in asinis. Malie (μαλὶη) eisdem, affectus est iumentorum cùm tussiunt: & malis, aphtha id est, oris vlcus, inflammatio. Sed de malide sic scribit Absyrthus de morbis equorum agens: *Maxima* (inquit) *ægritudo est, à quo equi non facilè conualescunt, quam plerięq́ malim, alij catarrhum. Romani sumperium vocant*: est autẽ reuera articularis morbus, deinde eius signa & curationẽ subijcit. Cæterùm præter hunc affectum alios quoque habet cum equo communes, proinde equi historia consulenda fuerit. Accidit & bulimus vtrisque, vt scribit Plutarchus in sympòsiacis, maximè si caricas aut mala gestant: Esse bulimum non famem sed exanimationem asserit, cùm odore eorum fructuum sic afficiantur, odor autem non indigentiam sed morsum quendam in ore ventriculi exagitationemque eius efficiat, quæ facilè sedatur, vel minimo scilicet panis frustulo. Ad vrinæ asini difficultatem, quidam superstitiosi, vt Suidas scribit, hæc verba inmurmurabant: *Gallus bibit & non meijt, myxus non bibit & meijt.* Sed myxonum puto, id est, bufonem dicere voluit.

C

Malie. Cap. 2.
Li. 6. qu. 8.
Bulimus.

Aelianus author est Maurusios asinos primùm vt se in viam dederunt, incredibiliter incitata celeritate iter conficere, vt euolare, non excurrere videantur. Deinde eos citò fessos de via, & pedes & spiritus deficere, ac pedum tarditate ad currendum constrictos insistere, & acerrimas profundere lachrymas, non tantopere meo iudicio (inquit) ob futuram mortem, quàm ob pedum infirmitatem, quare vt captiuos ad equos alligatos trahi. Si claudicent asini, aqua calida totum pedem circum lauabis & scalpello expurgabis; quod postquam feceris, vrinam veterem calidam, in qua adeps, maximè caprinus elixatus sit, aut si is haberi nequeat, bubulus, circumfundes, atque hoc facies vsquequo sanitatem adipiscatur, vt monet Constantinus Cæsar ex Absyrto.

D

Vrinæ difficultas.
Claudicatio.

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

CVM Stygis aqua, cui ex petra profluenti insignis adeò inesse fertur frigiditas, vt vasa omnia dissiliant, asino in primis videtur esse occulta quædam amicitia, cùm solius huius animantis, aut mulæ sicuti alij prodidere, nisi mendosa (inquit Cælius) sint Græcorum exemplaria, vngula nullam patiatur noxam. Certè Plutarchus in libro περὶ πρώτε ψυχρὒ de asini vngula intellexit, quod facit in historijs quoque Iohannes Monachus in Alexandri mentione. At Plinins mularum vngulis contineri modò Stygis aquam prodit. Facilis lapsus: nam Græcè ὄνος, asinus est, mulus autem vel mula ἡμίονος. Aut vtrumque est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, ὄνε χηλὼ dixit, quanquam interpres equi vngulam reddiderit. Hæc ferè Cælius. Aelianus verò, in Scythia (inquit) asini cornibus præditi nascuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis aquam continent, quæ transmittit vasa omnia, etiamsi sint ex ferro. Similem planè cum ventis vel amicitiam vel inimicitiam habere videtur. Legimus enim Empedoclem, vt notauit idem Cælius, quandoque colysaneman fuisse dictum, quòd venti flatum inhibuisset. Nam cùm Agrigentini vento infestarentur vehementiore, illum auertisse Empedocles dicitur, circumpositis vbi pellibus asinorum innumeris: quam rem sic narrat Diogenes Laërtius: Etesijs aliquādo vehementer flantibus, adeò vt fruges corrumperet, excoriare asinos iussit, factisque vtribus, eos collibus & montium verticibus admoueri ad compellendos flatus, cessantibusque ventis, ab euentu rei κωλυσανέμαν vocatum esse Timæus tradidit. Quis autem rationem quoque adferat, quòd non amplius rudit asinus, si lapis è cauda suspensus teneatur? Id tamen vulgò dici Aelianus tradit. Quod verò asinos dicunt, tot annis sterilescere, quot hordei grana comederint menstruo infecta, id paulò antè negabamus. Asinum & Aegithum inimicitias exercere ex Aristotele scribit Antigonus in mirabilium narrationum congerie. Prætereuntem enim solui in spinas. Eam ob rem, & quòd asino rudente Aegithi oua excidunt, perterritique pulli: huius damni memorem ægithum inuolantem, vlcera asini rostro ferire. Paulò tamen aliter nunc apud Aristotelem hæc legimus: *Salo* (sic vertit Gaza) *prælium cum asino est, propterea quòd asinus spinetis sua vlcera scabendi causa atterat; tum igitur ob eam rem, tum etiam quod si vocem rudentis audierit, oua abigat per abortum, pulli etiam metu labantur in terram. Itaq; ob eam iniuriam aduolans, vlcera eius rostro excauat.* Et sic quoque habet Plinius: *Aegithus auis minima cum asino,* (dissidet.) *Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dißipat: quod adeò pauet, vt voce omnino rudentis audita, oua eijciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans, vlcera eius rostro excauat.* Similiter asinus & spinus (ἀκάνθις,) inimici inter se sunt, vt scribit eodem loco Aristoteles. Victus enim spino à vepribus quas asinus tenellas adhuc pascit. Quem locum Plinius ibidem sic reddidit. *Et acanthis in spinis viuit; idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ deuorantes.* Cur verò coruus asinos oderit, aduolansque feriat & eorum oculos laceret, rationem nullam attullit Aristoteles. Sunt & lupi eis inimici, vt qui carne alantur, itaque ab illis circumueniuntur. Aiunt Plutarchus & Aelianus asinos nullo negocio comprehendi & è vita tolli. Ait Aristoteles, nisi me fallit, memoria, asinum cùm lupum præsentem viderit, caput in latus vertere, ne aspiciat, & sic auerso visu inuadi. Haud bene etiam ei cum mure domestico est, vt his quibuscumque verbis testatur Albertus. *Pugnat* (inquit) *rattum quia dormit in eius præsepe, & mordendo nares eius, vetat ipsum comedere, & ipse cum alio comedit eius pabulum.* Cæterùm Aristoteles hoc de colote, idest Stellione tradit, pro quo ipse ineptè rattū reddidit. Si oues vtantur stabulo, in quo asini, mulæ aut equi steterunt, facile in scabiem incidere Columella author est. Iam verò etsi asini & equi eiusdem penè sint speciei, & in ijsdem regionibus, quæ vtrosque producunt, ijsdem stabulis amicè degant, naturaliter tamen equi asinorum ruditus horrent, ferreq; nequeunt, quod constat ex Scytharum pugna cum Aegyptijs. Cùm enim Scytharum equitatus, quo præcipuè valebant, in Aegyptios irrueret, rugitu asinorum & mulorum insolito (quippe apud Scythas nulli sunt, Aegyptijs verò frequentes) adeo equos Scytharum legimus fuisse consternatos, vt protinus fugam fecerint, Aegyptijsque insignem victoriam dederint. Alij de Persarum Darijq; regis asinis id narrant. Testatur Philippus Beroaldus equum gradarium sibi à scholastico Bohemo dono datum, quoties asinos videbat audiebatq; rudentes, hinniuisse, resilisse, perturbatum fuisse: tandem assueuisse, minus ac minus indies fuisse perturbatum. Nam vt inquit ille; *nihil assuetudine maius.* Ipse qui apud Aristotelem, Plinium, Herodotum, cæteros, legerat in Scythia & regionibus frigidis, non gigni asinos, nihil demirabatur illam equi agitationem, qui nimirum noua bestiæ & forma & voce ab initio consternabatur, mox exuta omni per consuetudinem formidine simul mansitabat, simul interdum pabulabatur.

Li. 25. c. 16. — 30. — *Li. 10. c. 40* — *Empedocles colysamenes* — *Ne rudat.* — *Lib. 9. c. 55.* — *Asini & Aegithi odium.* — *Li. 9. hi. c. 1.* — *Li. 10. c. 74.* — *Spinus.* — *Coruus.* — *Lupus.* — *Lib. 8. c. 6.* — *Lib. 8. Hist. tra. 1. cap. 2.* — *Equus.*

F G H

A labatur. Adeo multa quæ primum inspectione videbantur formidolosa, paulatim mox cognita contemnimus. Iam verò hoc omnem admirationem superat, si verum est quod scribit Gaudentius Merula: Si percussus à Scorpio super asino rectus desideat ad caudam, pro ipso dolorem sensiturum asinum: eiusque rei signum esse quod pedendo moritur: Vel si is quem scorpio pupugerit, in aurem dicat asino, Scorpius ne pupugit, non amplius doleturum, dolore in asinum transeunte. Sunt modò & plantæ quibuscum vel bene vel malè eis conuenit. Abroso ab asino vitis palmite, vindemiam inde feraciorem prouenisse obseruatum est: idque cum summa secuti diligentia mortales lætiorem sibi prouentum quotannis compararunt. Cuius rei monumentum Naupliæ spectabatur, vbi lapideus asinus grata posteritatis memoria dedicatus fuerat. Huc illud addam quod is neque mortuus quidem officium facere desistit, siquidem Vadimonius compertum ait caluariam eius in hortorum medio depositam, ad loci fertilitatem facere: Sunt verò asinis ferulæ gratissimæ in pabulo teste Plinio cæteris iumentis cùm sint præsentaneo veneno, & in equi historia ex eodem diximus, circa Abderam & limitem qui Diomedis vocatur, equos nascentibus illic herbis pastos, inflammari rabie, circa Botnias verò asinos. Si in Hetruria depascantur cicutam, profundissimo somno & torpore corripiuntur, vt non tantùm stupidi, sed planè mortui videantur; B Id quod aliquando rusticos (inquit And. Matthiolus) fefellit, nam cùm asinis quos mortuos credebant, pellem detraherent, accidit quod in medio ferè operis sint experrecti, non sine magno exoriantium terrore & ingenti astantium risu. Testatur & Scaliger, asellos se vidisse multum oscitantes ex cicutæ esu, deinde in amfractuosos gyros circumactos concidisse.

Lib. 3. Mirab. 58.

Plantæ.

Ferula.

Cicuta.

Exerc. 152.

AVGVRIA. PRODIGIA. SOMNIA. Præsagia.

CAESARI Augusto cum Antonio ad Actium dimicaturo, cùm nondum sublatis planè tenebris tentorio digressus circum naues ambularet, quidam asinum agens occurrisse traditur: interrogatumque quis esset, respondisse sibi Eutycho, asino Niconi nomen esse. Est autem Eutychus Latinis fortunatus, Nico vincens. Eius ominis causa Cæsar, cùm locum istum nauibus oneraret, æreum asinum & hominem ibi posuit, vt Plutarchus alijque passim memoriæ prodiderunt. C C. Marium in Minturnensium custodia delitescentem legimus, cùm asellum considerasset oblatum sibi pabulum spernere, & ad aquam properare, ex hoc salutis sibi pabulum spernere, & ad aquam properare, ex hoc salutis sibi viam ostensam coniecisse. Saulem dum asinas amissas quæreret, pro ijs regnum inuenisse Suidas annotauit. E contrario cum asinus Leonem interfecisset, omen magni terroris edidit, necemque Alexandro portendisse literis mandatum esse Alexander ab Alexandro annotauit. Certè Plutarchus in vita Alexandri inter prodigia quæ Alexandrum perturbarunt, hoc scribit: *Ex his enim quos educabat, leonem quendam eximiæ magnitudinis ac formæ mansuetus asellus calcibus exanimarat.* Idem accidit Florentiæ anno 1302. Leonem enim Florentinis à Bonifacio ob magnitudinem pulchritudinemque donatum, in aula præfecti asellus clitellatus calcibus ira defatigauit, vt tandem interimeret. Alij autem aliter hoc prodigium interpretabantur, inquit Ioannes Villanus. Erant qui ad Sibillæ referrent oraculum, quo denunciatum est olim, tunc ecclesiæ excidium fore, cùm animal mansuetum regem suum occidisset, sed in ipsum Pontificem portentum minabatur; mox enim à Sciarra Colonna Galliarum Regis iussu captus est. In eadem Hetruria res alia similiter ridicula nouam animis omnium religionem iniecit. D Pistorij sub horam diei tertiam spectantibus multis, asinus excelsum tribunal ascendit, atque inde ruditum vsque adeo compositum edidit, vt populum accurrentem alloqui, & quædam dicere velle videretur. Creditum est significasse Terentium arte pistorem ex humili genere præfectum futurum vrbis, cùm accusasset præfectum furti. Asinus aut bos, vt alij referunt loquens inter cætera prodigia recensetur, quæ ciuile bellum præcesserunt: ad quod pertinet illud Lucani.

Tunc pecudum facles humana ad murmura linguæ.

Sed & in sacris literis legimus asinam domino suo locutam fuisse. Balach enim filius Sephor cùm in terram suam Israël venisse comperisset, nuncios misit, vt Balaam hariolum inuitaret, (inquit D. Augustinus) vt populum Israël malediceret. Qui cùm sedens super asinam pergeret, & asina angelum in angustijs stantem euaginato gladio videns timuisset, ter cæsa demum domino substitit. Vnde amplius flagellata, humano more & sermone quasi querulosa ancilla loquitur. Et illa loquente, statim Balaam oculi, vt angelum cerneret, aperiuntur. In hoc admirabili signo quamuis asina competentia sibi verba profatur, non tamen sua mente, nec affectu suo loquitur, sed dominus, de

Augurium Augusto oblatum.

Nicon asinus.

In Antonio.

Lib. 5. c. 13.

Asinus leonem occidēs

Asinus tribunal ascendens.

Lib. 1.

Asinus loquitur.

Lib. 1. de mirab. sacræ Script.

minus, de quo dicitur, & aperuit os asinæ, sicut ad loquendum os aperuit, ita etiam linguam & palatum in verba gubernauit. Asina enim quid & quomodo diceret, & si aliquid diceret, ignorabat, quoniam & homines qui alieno inflati spiritu loquuntur, & adhuc cùm loquitur, nesciunt &c. Iam verò si quis asini se aures habere imaginatus fuerit per quietem, ingruere homini seruitutem & ærumnas, coniectores autumant. Ita etiam si quis asinium se caput habere somniauerit. Contrà si quis ægrotet, vidisse asinum qui à lapsu se sustulerit, indicat eum conualiturum in omnibus dicente quopiam Viden' vt asinus se erexerit? decumbentem indicat surrecturum. Si aselli aut muli, diu multumque & caput & auriculas absque præsente causa motitabunt, pluuiam adfuturam designabunt, vt author est Theophrastus: rationem reddit Antonius Mizaldus; Auditum hebetant austri (inquit Hippocrates) & caput grauant. Sunt asellus & mulus capite enormi, propterea pituitæ & gignendæ & excipiendæ peropportuno. Quæ quia componente sese in pluuias aëre, huiusmodi animalia exagitare solet: idcirco calore de motu conciliato, quicquid id est tenuare dissipareque, imo verò in ambientem aërem deponere in primis tentant.

Asini aures habere quid in somno portendat.

Cur auriculas motitantes pluuiam præsagiant.

COGNOMINATA.

Denominata.

ASINAE cognomentum teste Macrobio Cornelijs datum est, quoniam princeps Corneliæ gentis, empto fundo seu filia data marito, cùm sponsores solemniter ab eo poscerentur, asinam cum pecuniæ onere produxit in forum quasi pro sponsoribus præsens pignus. Liuius verò Cornelium asinam memorat interregem & P. Cornelium asinam siue illum siue alium. Asconius Pedianus in oration. Ciceronis contra L. Pisonem & Cn. Cornelium asinam consulem cum C. Duilio. Fuerunt autem & Asinij vetustæ familiæ, è quibus Asinius Pollio celeberrimus, & cuius perelegans extat oratio aduersus Catilinam. Asinius quoque Sabinus memoratur à Tacito & Asinius Capito apud A. Gellium. Fuere & Asellæ cognominati, Lucretius Asella apud Florum & scriptorem de viris illustribus. Fuere denique Aselliones, vt Sempronius Asellio scriptor Romanæ historiæ apud A. Gellium: Asinorum familia Florentiæ est antiquissima, ex quibus Asinus de Asinis reformauit statuta mercatorum, vt legimus in libro Italicè conscripto de nobilitate asini. Fuit & in hac mea patria gens Asinellorum olim florentissima opulentissimaque, à qua turris in minusculo foro constructa conspicitur, quam à conditoribus in hodiernum vsque diem cognominant turrim Asinellorum; quæ altitudine structuræque æquilibrio est Bononiæ spectatissima. Brocardus monachus in descriptione terræ sanctæ de eius agens incolis circa castrum Arachas post Tripolim habitare tradit Saracenos, qui Vanni dicuntur; his sociari Saracenos alios quos Asininos vocant, habitantes in montanis vsque ad castrum Antheradum, plurima habentes castra & oppida, atque fertilissimam occupantes terram. Cur verò Asinini vocati sint, subticet. An fortè quia sese Romanæ Ecclesiæ subijcere aliquando voluere? Nam & Christiani olim, per ignominiam Asinarij nominati sunt. Verba sunt Corn. Taciti (inquit Petrus Crinitus,) quo loco historiam de Iudæorum origine & moribus scribit. Assensere Iudæi Mosi duci atque omnium ignari, fortuitum iter incipiunt: sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Iamque haud procul exitio totis campis procubuerunt: quum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam cōscendit. In quibus vulgatissimi codices deprauati alicubi comperiuntur, & quidem ineptissimè, vti res ipsa, & Sept. Tertullianus docet, qui Taciti verba mutuatus, ad hunc modum in Apologetico id explicat; Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos, siue (vt putauit) extorres vastis Arabiæ aquarum locis egentissimos, cùm siti macerarentur, onagris qui fortè de pastu potum petituri existimabantur, indicibus fontium vsos: ob eamque gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse. Notum est enim quòd ipsi quidem Iudæi ab Appione Alexandrino, Molonéque & alijs notati sint, quod aureum asini caput in templi sacrario seruarent, atque adorarent: quoniam Mose duce (vt improbè asserunt) asinorum beneficio aquas Iudæi inuenerunt. Quod esse falsum & planè fictitium Iosephus Iudæorum vernaculus & templi sacerdos, alijque complures asseuerant. Vnde idem Tacitus, vt mendaciorum loquacissimus, à nostris meritò incessitur. Romani autem veteres pari causa & Christianos æquè ac Iudæos Asinarios vocarunt, obstinato videlicet in Christi nomen odio, quem per ignominiam etiam Chrestum per e. literam appellabant. Sed & figuris picturisque Christianis illudebant; quando infando etiam picturæ genere Deum nostrum sic depictum spectanti populo proposuerunt, vt is foret auribus asininis, pede altero

Lib. 1. Saturnal. c 6. Cornelij Asinæ cur dicti.
Dec. 3. li. 3 Asinij.
Li. 5. c. 20. Asellæ.
Aselliones.
Lib. 1. c. 13. & li. 1. c. 18 Asini.
Asinelli.
Asinini.
Asinarij dicti Christiani.
Lib. 1. c. 9.

A tero inungulatus, librum gestans, & togatus. Cui flagitio vt scelus adderent, tali titulo Christi effigiem dedecorarunt: Deus Christianorum ὀνόχηλος: qua in re vel ipse quidem Tertullianus ægrè à risu abstinuit, quum nomen ipsum & formam conspiceret. Hæc omnia itaque ille. Porrò sic quoq; legimus apud Alexandrum ab Alexandro Clisthenen tribus Doriensium, ne forent eædem Sicyonijs, quæ Argijs, diuersis nominibus ad ignominiam compositis notauisse. Nam præter tribum suam cui Archæ nomen erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis appellasse: quippe hyatas, id est suales, aliquibus oneatas, hoc est asinales, reliquis chœreatas, id est porcales nomina indidisse, quibus mox aliud nomen dixisse, hyleas, Pamphilos, diamantes & Egyleas. Apuleius libidinosam mulierem & quod in viro exoptabat, in asino adamantem, eleganter asinariam Pasiphaën nominauit his verbis: *Fuit in illo conuenticulo matrona quædam pollens & opulens, quæ more cæterorum visum meum mercata: ac dehinc multiformibus ludicris delectata per ammirationem assiduam: paulatim in ammirabilem mei cupidinem incidit; nec vllam vesanæ libidini medelam capiens adinstar asinariæ Pasiphaës, complexus meos ardenter expectabat; grandi denique præmio cum altore meo depacta est noctis vnius cubitum &c.* Oppidò quàm decenter (inquit Beroaldus in commento) Pasiphaë asinaria mulier dicta, quæ ita expetebat asini concubitum, sicut illa Pasiphaë poëtica

Lib. 1. c. 17.
Nomina ad ignominiam imposita.
Pasiphaë asinaria.

B tauro supposta ferinos coitus adamabat. Res est testimonio poëtarum notissima, & historicorum monumentis celebrata, quemadmodum Pasiphaë Solis filia Minois vxor tauri amore flagrauit, & opificio Dædali intra vaccam ligneam inclusa septam corio iuuencæ concubuit. Aristonem autem nobilem iuuenem Ephesium, filium Demostrati, mulierum ita exosum fuisse tradunt Aristides, Stobæus & Plutarchus, vt cum asina concumberet, exque ea puellam formosissimam susciperet, Onosceliam ab euentu, quòd videlicet cruribus esset asininis, dictam: E contrario Mahumetum illum Turcicæ sectæ authorem quidam scriptor Germanus, qui terræ sanctæ itinerarium ritè conscripsit, & ex perlecto Alcorano multa retulit, Saracenæ cuiusdam dum per Arabiam iter faceret, amore correptum fuisse tradit, à quà cum efflagitatum coitum impetrare non posset, mox asellam qua inuectus erat, ex indomito libidinis ardore compressisse. Vtrumque itaque non incongruè cum Apuleo asinarios cognominabimus: sed fuit ὄνος siue asinus etiam quidam appellatus non ob tam nefarium coitum, sed propter penem vltra animalium modum prominentem, qua de causa Commodo Imperatori tam gratus fuisse fertur, vt & ditaret hominem & Herculis sacerdotio præponeret. Sunt modo & loca ab asino denominata. Megarensis ager sicut & Atticus asper minimeque ferax partem ampliorem habet refertam montibus inquit Strabo,

Pasiphaë poëtarum.
Lib. 2. Para.
Serm. 2.
In Parall. c. 54.
Onoscelia.

C quos Oneos id est asinarios vocant. Et ad Antronem munitum castellum ait esse in transitu in Eubœam quod Antronis asinum vocant. Interpres Aristophanis in Pluto inter alias rationes, cur Midas dicitur habuisse aures asininas, vnam etiam addit, quòd Phrygiæ pagum incoleret, cui nomen ὄνου ὦτα, id est auriculæ asininæ. Asinaria festum erat Syracusis, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti. Malea promontorium Peloponnesi vocatur à forma ὀνυγνάθος Ptolomæo, id est asini maxilla, γαμφήλας, vt scribit Isaacius in Lycophronem. Pausanias in Laconicis excurrere tradit in mare procul ab Asopo stadia CC. Onuphis Aegypti vrbs Stephano & Psello, quæ Herodoto onuphites vocata est. Multa etiam Italiæ loca obscura aliàs ab asino nomen acceperunt, vt in agro nostro, qua itur Florentiam, Scarica l'asino, id est asino sarcinam demito, propterea quod asinus, cùm eo peruenit, præ lassitudine quietem poscit. Mutinæ fontem quendam ab asino denominarunt, quod aliquando in eum asinus ferris indutus argenteis, à Bononiensibus excoriatus ludibrij causa in vrbem eiaculatus incidisset, vt Pompeius Vizanius noster amicus narrat, in sua de Bononia historia. Via asinaria vna est authore Ortelio ex illis quæ ad vrbem ducunt, Festus Pompeius vrbis Romæ viam esse ait, item liber notitiarum, vt idem Ortelius citat. Asina bella nomen est villæ cu-

Li. 9. Geogr.
Montes asinarij.
Aures asini.
Lib. 3.
Via asinaria

D iusdam in agro Romano qua itur Braccianum. Apud Foroiulienses via quædam vulgò vocatur, Qui mi caddè l'asino, hoc est, hic meus cadebat asellus; quæ verba ad perpetuam rei memoriam durissimo impressa lapidi reseruari aiunt. In regno ea est Sauorignanorum. Asinorum paradisus Perusij nomen est plateæ, qua iter est ad monasterium conuentualium D. Francisci. Asino longo castri nomen in agro Senensium. Vallis asinaria non longè abest à Tiguro Heluetiorum. Mons asinellus in Abrutio celebris templo D. Eustachio quod habet in vertice, sacro. In Sicilia secundo à Catania lapide ingentem aiunt esse fluuium, cuius pons ligneus quatuor capax curruũ, à transeuntibus asinis, pons asinorum nuncupatur. Est & eiusdem nominis pons inter Aquilegiæ vrbis ruinas ab Attila destructæ, ab asina marmorea binos lactente fœtus nomen habens, cuius hodieque reliquiæ extant. Pruna quædam tradit Plinius asinina olim dicta esse à vilitate, seriora maioraque, eodem colore quo hordearia. Onococcidas Galenus à rusticis ait vocari eas gallas, quæ grandescunt fungosæ, quasi asininas, quòd ignauæ sint & minus efficaces. Plinius inter diuersas vuarum species damnari ait visu cineream, & rabusculam (rauusculam colore ad rauum inclinan-

Asinorum paradisus.
Pons asinorum.
Pruna asinina. li. 15. ca. 13.
Li. 14 c. 3.

te, &

te) & aſiniſcam, id eſt colore aſini, vt doctiores exponunt, ideoque conijciunt, quod eadem forte Varino ſit ἐνηγδη nominata. Heſychio verò etiam ὀνόπη eſt genus vitis nigræ. Ὀνόγυρον, cuius mentio apud Nicandrum in Theriacis, Suidas exponit φυτὸν ἀλεξίκακον, ὅπερ τριβόμενον ὄζει, additque alijs ἀνάγυρον nuncupari, indeque tranſlatum eſſe dicit, κινεῖς τὸν ἀνάγυρον, de ijs qui ipſi ſibi mala accerſunt. Nicandri verò Scholiaſtes, chamæpitym eam ait eſſe herbam quæ & ὀνόγυρος & σιδηρῖτις dicitur, & ὄνια ἄγρια, quod iudicium multi vt ineptum reijciunt. Eſt etiam Onogyrus nomen viri, cuius his verbis meminit Varro. *A bubus Athenis Buzuges nobilitatus, Argis Onogyrus.* Ὀνόπυξος ſpinoſis ſtirpibus accenſetur à Theophraſto. Theodorus buxum aſininum Latinè reddidit. Plinius Græcam nomenclaturam retinuit. *Onopyxus* (inquit) *folio & caule ſpinoſus eſt.* Apparet autem inde nomen habere, quòd ſit carduus aſinis in cibo gratiſſimus & ſummoperè expetitus: quanquam non deſint, qui non per υ, ſed per η, ὀνόπηξον legendum eſſe exiſtimant, quòd ad eum deuorandum aſinus perpetuò defigatur & hæreat: qua ratione & dipſacum ὀνοκάρδιον, nuncupant, quòd ad eum aſinus magna alacritate feratur cùm ſenſerit, quaſi aſini corculum. Cum verò aſinos vbique obſeruauerimus ad quoſdam carduos crebrius accurrere, ijſque libentius & maiori cum voluptate veſci, & ab ijſdem magis allici, meritò ὀνόπυξας nominauerimus. Idem Plinius Onopordon memorat his verbis: *Onopordon ſi comederint aſini, crepitus reddere dicuntur.* Quamobrem Dalechampius onopordon id genus cardui eſſe iudicauit, quod herbarijs communiter corona fratrum appellatur, & carduus tomentoſus, cùm Pariſienſes ſeruata nominis Græci ſignificatione Pet d'aſne quaſi aſini crepitum vulgò vocant, aiuntque & affirmant aſinos eo guſtato ſubſultare, crebroque pedere. Anonin quidam eodem atteſtante ononida malunt vocare. Grammatici ὀνώνιν exponunt τὴν τοὺς ὄνους ὠφελοῦσαν, quòd aſinos iuuet, videlicet ſeſe terentes ad illam ſcabenteſque, vel quòd in ea ſe volutantes ſpinis eius dorſum libenter affricent & ſcabant. Apud Nicandrum legitur etiam ὀνῶσις in Theriacis, Ὑσσωπος τε καὶ ἡ πολύγωνος ὄνωσις: ſed metuo ne perperam pro ὄνωνις, præſertim cum addat πολύγωνος: id enim pro πολυάκανθος accipere videtur. Onoſma teſte Dioſcoride etiam ὄνωνις vocatur, quare apud Paulum Aeginetam, vbi ſcribetur ὄνομα & ὄνομις legendum ὄνοσμα & ὄνωνις. Onophyllon eadem eſt anchuſæ ſpecies, quæ Arabicæ linguæ authoribus etiam aſini lactuca vocatur: ſed & ipſam anchuſam quoque Græci onocleam vocant: & alterum eius genus apud Dioſcoridem onochiles appellatur, pro quo aliqui onochilon, alij onochelim dicunt. Apud Theophraſtum perperam ſcribitur ὀνοκίχλη, vbi Gaza vertit Turdaria abſque vllo ſenſu. Eſt autem onocichla Plinio, cui flos diuturnior per partes floret. Auriculam aſini Galli quidam vocant ſymphytum alterum: Sabaudi lotum pratenſem, panem aſini: Inter ſtirpium nomenclaturas Dioſcoridi attributas, onomordon eſt helxine: aſini ſanguis Aegyptijs, Filix: aſinus ichrei Magis ſampſuchum. Onobletum herba linguæ ſimilis Hippocrati contra fœminarum profluuia in vellere apponitur. Gorræus ſpeciem bliti linguæ ſimilem exponit. Plinius equidem teſtatur Hippocratem putare bliti cibo ventrem ſiſti, ipſe verò ventrem adeo turbare tradit, vt choleram faciat aliquibus. Alterum origani genus Græcis ab aſino onitis cognominatur, ideoque Nicandro ὀνοπέταλον vocatur, quaſi folium aſini, quòd videlicet folium eius aſino in cibo ſit gratiſſimum. Onobrychis ab aſini ruditu nomen accepit; cæterùm quod ea deuorata rudere cogatur aſinus, à nemine quod ſciam, proditum eſt. Onothera verò, ſiue onagra, non ab aſino, ſed à vino, cuius odorem radix exiccata refert, dicta eſt, quamobrem potius ſcribendum eſt οἰνόθηρας, & οἰνάγρον. Ὀνόσκελοι dæmones ſunt, vt annotauit Cælius, inaquoſa & arida corporibus areſcentibus frequentantes, aſininis cruribus. Hi ſeſe mares plurimùm (inquit) exhibent, interdum quoque leonem & canem induere videntur. Præter verò omnem veritatem onochelon Chriſtianorum deum intelligi ſuprà dictum eſt, & infrà etiam dicetur. Ὀνοκώλη verò ſimiliter ab aſinino pede dicebatur Empuſa (Laruæ aut terriculamenti genus vno pede incedens, Hecatæ dicatum) de qua Ariſtophanes in Ranis: καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει Νὴ τὸν Ποσειδῶ, καὶ βολίτινον θάτερον. vbi Scholiaſtes exponens quid ſit βολίτινον σκέλος, ait ἔνιοι δ' ὄνου σκέλος λέγουσι. διὸ παρά τισι καλεῖσθαι ὀνόκωλον. Quapropter vbi apud Etymologum legimus Empuſam eſſe dictam παρὰ τὸ ἐμποδίζειν, ἢ ἀπὸ τοῦ τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν, ἢ ὅτι ἀπὸ σκοτεινῶν τόπων ἐφαίνετο τοῖς μυουμένοις. ἐκαλεῖτο δὲ αὕτη καὶ ὀνόπολη, pro ἐμποδίζειν ex Suida legendum ἐνιποδίζειν, & pro ὀνόπολη, ὀνόκωλη, vt reſtituit Henricus Stephanus in lexico ſuo veteri, cui multa ait cum Etymologico eſſe communia; vbi ſic legitur, Ἔμπουσα, φάντασμα δαιμονιῶδες ὑπὸ τῆς Ἑκάτης πεμπόμενον, ὃ δοκεῖ πολλὰς μορφὰς ἀλλάσσειν. Et paulò poſt explicatum nominis etymum: οἱ δὲ φασιν ὄνου σκέλος ἔχειν αὐτήν. ὅθεν ἐκεῖνοι ὀνοσκελίδα, ὀνοκώλην, ὀνόκωλον, καὶ ὀνοκωλέαν καλοῦσι. Eſt itaque Empuſa ſpectrum quoddam quod ab Hecate dicebatur immitti videndum miſeris & calamitoſis. Ariſtophanes aiebat in varias eam mutari formas, vt bouis, muli, canis & rurſus formoſæ mulieris. Quidam exiſtimāt meridianis horis apparere Empuſam ſolitam ijs qui parentant manibus. Fit autem

Marginal notes: Onogyrus. — Onopyxus. — Li. 6. Hiſt. 6. — Li. 21. c. 16. — Onocardiũ. — Li. 27. c. 12. — Onopordon. — Ononis. — Onoſis. — Onoſma. — Onophyllũ. — Onaclea. — Onochiles. — Li. 7. Hiſt. c. 10. — Onocichla — Auricula aſini. — Panis aſini — Onobletum. — Origanum. — Onobrychis. — Onothera. — Onoſcheli dæmones. — Lib. 2. c. 6. — Empuſa.

A in ſacris etiam pſalmis mentio meridiani dæmonij. Sunt qui hanc ipſam Hecaten affirmant eſſe, narrantque vno conſpici pede, ideoque Empuſam (Ἔμπουσαν) dici, οἱονεὶ ἑνίποδα. Sunt & ὀνοκένταυροι dæmonum genus tenebroſum καὶ κάθυλον apud Aquilam. Meminit eorundem D. Hieronymus. Onocentaura verò Aeliano genus animalis ſiue veri ſiue fictitij: de quo ſic ſcribit: Onocentauram quiſquis vidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatum eſt, Centauros fuiſſe, neq; fictores, neq; pictores in eorum deſcriptione mendaces fuiſſe, ſed eos quoque à tempore productos, & gemina diuerſæ naturæ corpora in vnum coaluiſſe non negabit. Verùm ſiue reuera fuerint, ſiue omni cera fluxabilior & ad fingendum habilior fama illos finxerit (tanquam dimidiato hominis & altero equi corporibus permixtis & vna conciliatis anima) prætereo. De Onocentaura quidem mihi nũc eſt animus explicare, quæ auditione & fama accepi. Eam ipſam ſcilicet homini ore ſimilem eſſe, & pilis prolixis faciem eius ambiri: ſimul & collum & pectus humanam ſpeciem ſimilitudinemque gerere: mammas quoque turgidas in pectore: humeros, brachia, cubitos manuſque humanam naturam habere: dorſum, latera, ventrem, poſteriores pedes, aſino perſimiles eſſe: & quemadmodum aſinum, ſic cinereo colore eſſe: imum ventrem (ad latera) leuiter exalbeſcere: duplicem vſum ei manus præſtare: nam celeritate vbi ſit opus, eæ præcurrunt B ante poſteriores pedes: ex quo fit, vt cæterorum quadrupedum curſu non ſuperetur: ac rurſus vbi habet neceſſe vel cibum capere, vel quicquam tollere, ponere, apprehendere aut conſtringere, qui antea pedes eſſent, manus efficiuntur; tumque non graditur, ſed in ſeſſione quieſcit. Animal eſt graui animi acerbitate. Nam ſi capiatur non ferens ſeruitutem, libertatis deſiderio ab omni cibo abhorret, & fame ſibi mortem conſciſcit. Hæc de Onocentaura Pythagoram narrare teſtatur Crates ex Myſio Pergamo. Hactenus Aelianus. De Onocrotalo aue, cui nomen eſt ab aſinino clamore, conſules lector tomum noſtræ ornithologiæ tertium. Suprà inter æquiuoca, tractorij generis machinam, Latinis ſuculam, Græcis ὄνον id eſt aſinum vocari oſtendi: Eadem & ὄνευος dicitur, vt Budæus in Pandectis docet. Scholiaſtæ verò Thucididis ὄνευος eſt μηχανὴ ἐπ' ἄκρων ἀκατίων πηγνυμένη, ἀφ' ἧς περιβάλλοντες βρόχους, τοὺς σαυροὺς ῥαδίως ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀνέσπων. Ἔστι δὲ ἡ μηχανὴ ἐπὶ τοσοῦτον βιαιοτάτη, ὥστε τε καὶ σαγηνὴν βαρεῖαν ὑπὸ δύο ἀνδρῶν ἀπόνως ἕλκεσθαι. Sed & ipſi helciarij qui ſuculam verſant, ὄνευοι appellantur, vt ex eodem Scholiaſte diſcimus: ὄνευος (inquit) μηχανή ἐστι περιαγωγῆς, ᾗ οἱ χρώμενοι, ὄνευοι λέγονται. Hinc & ὀνεύω id eſt ſuculam verſo. Apud nos teſſarius quidam ludus vulgò ab aſino ſcarica l'aſino nuncupantur, quaſi aſinus ſarcina liberatus, propterea quòd is qui vincit, latrunculos ſimul in eodem loco collectos, C pro teſſerarũ iactu prius per diuerſas abaci luſorij areas diſponit, & deinceps eximit. Ὀνοβατεῖν authore Polluce propriè dicitur de aſinis, cùm equas inſcendũt. Sic enim ſcribit: ὄνων δὲ ἴδιον τὸ ὀνοβατεῖν: ὁπόταν ἵππους ἐπιβαίνωσι. Xenophonti verò eſt, facere vt aſinus equam ineat; αἱ γὰρ ἀγελαῖαι τῶν ἵππων οὐχ ὑπομένουσι τοὺς ὄνους ἐπὶ τῇ ὀχείᾳ ἕως ἂν κομῶσιν. Οὗ ἕνεκα καὶ ἀποκείρουσι πρὸς τὴν ὀχείαν τὰς ἵππους ἅπαντες οἱ ὀνοβατοῦντες. Quæ modò mulier ὀνοβάτις apud Cumæos, & ὀνοβόσις dicta ſit, dicetur ſuo pòſt loco. Ὀνεῖον, ſtabulum aſinorum exponit Varinus. Ὀνηλάτης, ὀνηγήσιος, ὀναγρὸς (nam ὄναγρος eſt aſinus ferus,) ὀνοφορβὸς, ὀνοκίνδυνος, vt Varinus habet, vel Doricè ὀνοκίνδιος, vt Suidas & Pollux, eſt qui aſinos ducit, vel paſcit, pro quo & κιλλακτὴρ ſimiliter Doricè apud Varinum legitur rectè, nam κιλλὸν & κίλλαν ſuprà aſinum eſſe diximus: minus bene apud Pollucem κυνακτήρ. Sic enim venatorem potius vocamus. Latini aſinarium dicunt: & ſic inſcribitur Plauti comœdia, vt ipſe ait in prohœmio,

Nunc quid me dixi velle vobis dicere,
Dicam, huic nomen Græcè eſt onagos fabulæ.

Sic enim legendum, non autem onagros, quo modò in omnibus libris & ſcriptum eſt & impreſſum; quod vidit Turnebus & aſtruit Dionyſius Lambinus. Dicitur & qui aſinos agit, aſinecta D aſinida & aſiniga: quamobrem idem Turnebus, in hoc Virg. in Copa:

Huc alibida veni, feſſus iam ſudat aſellus,

vbi quidam legebant, *Huc ad liba veni*, legendum iudicat vel aſinida, vel multò potius aſiniga, ab aſino agendo, ſicuti & in prologo qui Plauti Bacchidibus prætexitur, non illo quidem à Plauto ſcripto, (apageſis illum à tam elegante Latinoque comico,) ſed à veteri tamen aliquo ſcriptore profecto, in quo Silenus, de quo loquitur Virgilius, pando aſino vehi ſolens, ita de ſe loquitur:

Aſibidam Ionij me vocitant greges
Quod vecturio ſenex vehat aſinario.

Sed nec aſinecta legenti de futurum putat ſuffragatorem, quod tamen non ita vltima compendinatione decernit.

Hecate. *Onocentauri.* *Onocentaura.* *Lib. 17. c. 9.* *Onocrotalus* *Oneuus machina.* *Lib. 5. c. 15.* *Lib. de re equeſt.* *Oncion.* *Aſinarius.* *Aſiniga.* *Li. 13. c. 22*

HIEROGLYPHICA.

Li.30.c.20. *Homo ſemper domi manens.*

IN Hori (inquit Cælius) lectum monumentis eſt, Aegyptios hominem indi-
cantes, qui peregrè nunquam ſit profectus, onocephalum expingere, quia nec
hiſtorias audiat, nec quæ ἐπὶ ξένης fiant, perſentiſcat. Cum primis autem re-
rum omnium ignarum per iſtiuſmodi aſellicipitem hominem à ſacerdotibus
Aegyptijs eo modo indicari idem Horus alijq; prodidere, eamq; imperitiam in
eo præcipuè notari volebant, quæ plurimũ ex ſolitaria accidit educatione, quip-
pe cùm quis, vt ait Pierius, tanquam Aglaus alter, intra priuatos parietes ſemper altus & educa-
tus, pedem è domo, vel è patria nunquam tuliſſet foras, oporrere ſcilicet hunc parum experien-
tem eſſe & officiorum hoſpitalium inſcium. Iſraël itaq; diu apud Aegyptios educatus & hierogly-
phicῶν optimè peritus, cùm Iſacharem filium ſuum aſinum appellaſſet, intra terminos eum mo-
riturum dixit. Non enim longius peregrinari ſolent aſini, vt equi & muli, ſed intra prouinciam, in
qua nati ſunt, plurimum contineri. Peregrinatione autem homines ſapientes effici, Vlyſſis diſci-
mus exemplo, de quo Homerus ait:

Gen. 49. *Iſachares aſinus dictus.*

F

Πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω:

Quique vt ait Horatius:

Quid virtus & quid ſapientia poſſet,

Ex longa & decennali peregrinatione didicit, Tot autem ac tanta ſunt qnæ de aſinorum ſtolidita-
te referuntur, vt ſubinde ſit ad eam redeundum; quam ſi apertius (inquit idem Pierius,) deſcri-
bere Aegyptij voluiſſent, animal omnium maximè docile deligebant, Simiarum quippe gregem,
inter quas aſinum vel ſaltare vel tibijs canere, vel etiam diſceptare fingebant, rem quidem tam
dictu quàm ſpectatu ridiculam, ſi quæ in ſeceſſu pondus habeat. Aliter frenatum aſinum in huiuſ-
modi ſignificatum proponebant, quippe quod animal ſit minus idoneum ad diſcendum. Vnde e-
tiam Mathematici eum qui ortu ſuo ſextum decimum Leonis gradum ſortitus ſit, indocilem fu-
turum præſagientes; frenatum aſinum, tunc oriri fingunt, irritam eo modo inſtitutionem futu-
ram indicantes. Nec abſurdum quoq; eſt ſignificatum illud, quod ex vulgi prouerbio diſumptum
eſt, cùm præclarè venuſteq; aliquid inchoatum citò deſeritur, currentem aſinum pingere. In ore
enim omnium eſt, aſini ſuccuſſationem parum admodum procedere. Iam verò longè diuerſum
eſt, quòd apud Hebræos, præcipuè Cabaliſticos, aſinus eſt ſapientiæ ſymbolum, cuius quippe
ideam conſtituunt Saphiroth, eam afferentes rationem, quòd eum qui ſapientiæ ſit operam datu-
rus, victu admodum tenui, & eo plurimum plebeio contentum eſſe oporteat, cuiuſmodi perſi-
monia præditum eſſe aſinum ignorat nemo: adhæc per uriam, laborem, plagas & famem patien-
tiſſimè tolerare, neque ad vllam excandeſcere contumeliam, vndecumque illata fuerit: animo
eſſe paruum, inopem atque ſimplicem, vt qui nullum inter carduos & lactucam diſcrimen habeat:
corde ſit minimè vafro, minimè cupiditatibus contaminato, bile ita careat, vt cum omni animan-
tium genere pacem ſibi perpetuam conſtituerit, nec vllum ſit onus quod detrectet, quod non ob-
ſequiosè ſuſcipiat, & ſi ſit opus, pro boue terram proſcindat, plauſtrum trahat, præcipuè verò ma-
chinæ maximè omnium neceſſariæ piſtrino æternum ſeruiat, ligna, poma, onera, frugum genus
omne comportet, ſit denique totius humanæ commoditatis aſſiduus & infatigabilis miniſter, vt
etiam quod aiunt, myſteria portare compellatur. Merito igitur Ammonius Alexandrinus magno
Origine & Porphyrio diſcipulis clarus, aſinum his condiſcipulum fertur adhibuiſſe. Neque vere-
cundatus Cleanthes appellatione huiuſmodi, confidentiſſimè reſpondit, aſinus quidem ſum, ſed
qui portare poſſum ſarcinam Zenonis. Valebit igitur Ariſtoteles, qui opere de Moribus non quẽ-
cumque fortem eſſe exiſtimat, qui quamcumque toleret vel ignominiam vel calamitatem vel in-
commodum, virtutemq; vllam negat in patientia ſitam eſſe, homo mollis & delicatus, qui tamen
liquidò perſpiciebat, ſi fortitudo partem haberet in patientia, futurum dubio procul vt aſinus a-
nimalium fortiſſimus haberetur. Sed reuertor ad hieroglyphica. Receptum & illud eſt, ſeruilem
laborem per aſinum clitella inſtratum ſignificare, cuius rei cauſa magis vulgò nota eſt, quàm ver-
bis explicari neceſſe eſt, quippe quòd animal indefeſſi ſit laboris, vnique & perpetuæ onerum ve-
ctationi vexationibuſque alijs damnatum eſſe videatur. Sic legitur in Eccleſiaſtico: *Cibus, virga
& onus aſino, vt panis & diſciplina & opus ſeruo.* Erat & illud ad bonos mores excogitatum
hieroglyphicum, quòd veluti maiores noſtri ſeruos ebrios, lingua pedibuſque titubantes in libe-
rorum conſpectum, ad vitij ludibrium, producebant, quò ipſi diligentiùs cauerent, ne in hu-
iuſmodi turpitudinem inciderent: ita ſacerdotes Aegyptij aſinum inter flores & vnguenta
ſtatuebant, quorum nihil ad ſenſum eius pertineret, ex hoc ſcilicet perniciem, quæ poten-
tioribus,

Aſinus inter ſimias.

Aſinus frænatus.

Aſinus currens. *Sapientiæ typus.*

G

H

Ariſtoteles taxatus.

Labor ſeruilis.

Aſinus inter flores & vnguenta.

A tioribus, præcipuè assentatorum machinis insidiatur, indicantes, cum inde risui & ludibrijs omnium exponantur, qui enormes adulatorum assentationes aucupantur. Plerique enim magni alioqui viri à Musis & Gratijs alienissimi omnique turpitudinis genere spurcissimi, coram tamen & dignitatis & eruditionis & temperantiæ non solùm commendari patiuntur, verùm etiam nisi facias, indignantur: Vt verò reliqua prosequamur: Est & irrisionis signum asinus, propterea quod rictu labijsque latè diductis, dentibusque deformiter denudatis irridere videatur. Mulierem prægnantiam occultantem notare cùm volunt, parientem asinam pingunt. Hæc enim impensè cauet, ne vel in conspectu hominum, quin ne in luce pariat. Sunt item qui mulierem conceptum euitantem aut virum admittere nolentem per asinam & fustem inhærentem tergo, designent, propterea quòd semen à coitu nisi vapulet, reijciat. Minimè etiam prætereundum est illud quod insignium pictorum & sculptorum etiam opere nobilitatum est, vt cum virum in re cumulanda solicitum, neque assiduos quantumlibet labores declinantem, vxorem verò prodigam & ad omnia perdenda dissipandaq; intentam hieroglyphicè significare vellent, hominem sparti funiculum torquentem, illam verò aselli effigie assidentem à tergo & opus quantumcumq; fieret abrodentem effingebant. Hinc prouerbium apud Ionas celebratum est, Συνάγει ὄκνος τὴν

Irrisionis signum.

Mulier prægnantiam occultans.

Mulier conceptum euitans.

Vir frugi, vxor prodiga.

Ocni funiculus.

B θώμιγγα, *torquet piger funiculum*, vt scribit Pausanias, cuius hæc sunt verba: *Ex Polygnoti picturis hæc etiam est. Vir quidam* (apud inferos) *sedet, quem titulus Ocnon esse indicat. Factus est autem ad hunc modum, vt ipse funiculum torqueat, astante asella, quæ quod tortum fuerit, assiduè abrodit. Hunc Ocnum aiunt hominem fuisse industrium operique intentum, sed vxorem habuisse sumptuosam & prodigam, qua omnia illius labore corrasa mox absumpserit. Cognitum autem est mihi etiam ab Ionibus dici solere, si quem conspexissent in re quapiam elaborantem, quæ nihil adferret emolumenti: hic homo funiculum Ocni contorquet. Picturæ hoc genus Delphis consecratum fuit.* Plinius inter Socratis pictoris argumenta, *Et piger* (inquit) *qui vocatur Ocnos, spartum torquens quod asellus arrodit.* Errat Varro, qui desidem & ignauum hac pictura significari putauit, cùm laboriosus potius & industrius, sed cui vxor prodiga, designetur, quamobrem asina, non asinus in pictura est, quod Pausanias de industria annotauit, authores reliqui neglexerunt. Idem argumentum marmore cælatum, Romæ duobus visitari locis, nempe in Capitolio & in hortis Vaticanis Hermolaus Barbarus testis est. Hoc interim admirandum, non solùm cur Plinius, vt author adagiorum putat, sed Pausanias etiam & alij, ipsum hominem Ocnon id est pigrum appellauerint potius quàm asinum, cui conuenit tum res ipsa nempe pigritia, tum nomen, cùm onos & ocnos vna tantùm litera differant: &

C Propertius non Ocnon torquere funem, sed illum ipsum torqueri his versibus confirmet:

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno, *Aeternusque tuam pascat aselle famem.*

Plutarchus in libro de animi tranquillitate: ἀλλ' ὥσπερ ἐν ᾅδου ζωγραφούμενος σχοινοπλόκος, ὄνῳ τινὶ παρίησιν ἐπιβοσκομένῳ καταναλίσκειν τὸ πλεκόμενον. Hoc est, quemadmodum apud inferos depictus is qui funem torquet, permittit asino, vt depascens absumat id quod tortum fuerit: ita plerique rudes obliuiosi & stupidi homines, nulla præteritorum ratione habita, futura semper expectant, & præsentia abolent. Sunt qui in hoc figmento referente Suida prouerbium ὄνου πόκαι de rebus nullo fine perficiendis interpretētur, vt πόκαι non ipsa asini vellera sint sed funiculi quos abrodere & quasi tondere fingitur. Quinetiam prouerbium τὰ ἐν ᾅδου, id est, *Quæ apud inferos*. Aristophanis interpres ad eandem fabulam refert; quasi non in genere ad omnia pertineat, quæ de inferis poëtæ nugantur, vt omnia inania somnijsque similia aptè sic nominemus. Mihi sanè qui primi hæc confinxerunt, Cratinus & Aristophanes veterum poëtarum & Homeri maximè fabulas imitari videntur; qui alias quoque apud inferos pœnas similiter perpetuas & infinitas celebrarunt, vt cribra Danaidum, Sisyphi saxum, & Tithij iecur, & in Caucaso Promethei: vt hic ipse perpetuus in torquendis funibus labor, pœna illius fuerit, qui viuus vel in vxorem luxuriosam, vel

D in meretricem prodigus fuisset. Extat verò etiam Alciati emblema hoc titulo *Ocni effigies*: de his qui meretricibus donant, quod in bonos vsus verti debeat.

Impiger haud cessat funem contexere sparto
Humidaque artifici iungere fila manu.
Sed quantum multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fæmina iners animal, facili congesta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inque suum.

Sed desino tandem Ocni funem torquere, si prius monuero, quod Iones in suo adagio θώμιγγα vocant, id est funiculum, (qua voce vsus est etiam Propertius) Plinio spartum vocari, (quem secutus est Alciatus,) Plutarcho σχοῖνον id est iuncum, qui quidem à sparto speciè differt, eundem verò funiculorũ vsum præbet, vt docet manifestè idem Plinius de Sparto agens: *Iunco* (inquit) *Græcos ad funes vsos nomini credamus* (σχοῖνος & funem significat & iuncum: quomodo & spartũ nunc

Lib. 19. c. 2.

reſtem, nunc plantam, ex qua reſtes fiunt,) *quo herbam appellant, poſtea palmarum folijs philuraq; manifeſtum eſt, & inde translatum à Pænis Sparti vſum perquam ſimile veri eſt.* Sparteos funes Ibericos Horatius vocauit: *Ibericis peruſte funibus latus.* Siquidem Spartum genuinum ſiue iuncus Ibericus ſiue Hiſpanicus, ad nexus tantùm vtilis eſt, vtpote planè ſine folijs. Eiuſdem ferè ſententiæ erat & aliud Hieroglyphicum, quo paterfamilias parcus, prodiga autem familia denotabatur. Diodorus enim aſinorum imaginem iſtiuſmodi apud Aegyptios oſtentari tradit, (inquit idem Pierius) aſinum quippe vnum longioris funis nodos complicare, ac alios à tergo clanculum diſſoluere, vno porro eodemque argumento cum ſuperiori, quod nonnulli Ionicum etiam figmentum putant, cæterùm pictorum & ſculptorum ingenio variatum. Alterum tamen hoc patrem familias frugi, familiam verò prodigam & perditam oſtendit: nimirum enim nodum plicare, ſignificat congerere, accumulare, rem facere: diſſoluere verò, diſtruere, diſperdere, atq; prodigere.

Pater frugi, familia prodiga.

E

EMBLEMATA. SYMBOLA.

EMBLEMA Alciati de Ocno funem torquente, & aſino eundem derodente, iam recitauimus: & aliud eiuſdem de aſino myſteria portante recitabimus in prouerbijs: Eſt & aliud eiuſdem emblema de aſino in auaros, quod tale eſt:

F

Auaritiæ typus.

Septitius populos inter ditiſſimus omnes,
Arua ſenex nullus quo magis ampla tenet,
Defraudens geniumq; ſuum, menſaſq; paratas
Nil præter betas duraque rapa vorat.
Cui ſimilem dicam hunc, inopem quem copia reddit?
Anne aſino? ſic eſt, inſtar hic eius habet.
Namq; aſinus dorſo pretioſa obſonia geſtat
Seque rubo aut dura carice pauper alit.

Ex incerto quodam authore deſumptum emblema videtur, cuius hi verſus leguntur in epigrammatis Græcis, titulo εἰς φειδώλυς:

Πολλὰς μυριάδας χηφίζει Ἀρτεμίδωρος
Καὶ μηδὲν δαπανῶν, ζῇ βίον ἡμιόνων,
Πολλάκις αἱ χρύσυ τιμαλφία φόρτον ἔχυσαι
Πολλὸν ὕπερ νώτυ, χόρτον ἔδυσι μονον. id eſt,

G

Vt vertit Franciſcus Sanctius Brocenſis:

Viuens vt muli ſumptus dum præcauet omnes
Supputat innumeras Artemidorus opes.
Auri ſæpe gerunt ingentia pondera dorſo
Multi, ſed ſiccum non niſi gramen edunt.

Elegantiſſimum ſiue ſymbolum ſiue emblema Achillis Bocchij noſtri, in quo aſinario aſino ſuo ſarcinis onuſto hærente in luto, flexis genibus paſſiſque manibus Herculis opem imploranti, Deus reſpondet è nubibus. Αὐτος τί νυν δρῶν, εἶτα τὺς θέυς κάλει. hoc eſt: *Tute nunc aliquid agens, poſtea Deos inuoca.* Symboli itaque titulus eſt:

Di ſuperi præſto facientibus omnibus adſunt.

Deſcriptio autem ſymboli hæc eſt:

Tenaci aſellus quiſpiam infixus luto,
Hærebat, huic ſuccurrere
Agaſo cum deberet, Herculis fidem
Implorat ocioſus, &
Aſello inertior ſuo. Tyrynthius.
Reſpondit, ipſe vt interim
Manum laboranti admoueret, atque ita
Deum adfuturum ſedulo,
Fac ergò, quiſquis es, aliquid tute interim,
Deinde inuocato numina.
At optimates Rhintonis exaudiant
Prouerbium id notiſſimum
Οἱ μὲν παρεόν εἰσιν, οἷς οὐδὲν μέλει,
Et turpe viuent ocium.

H

Alphonſi regis humanitas. Cap. 6.

Cæterùm cùm hic de aſino inhærente luto ſit ſermo, obiter Alphonſi potentiſſimi Aragonum, Neapolitanorum & Siciliæ regis beneficum in agaſonem facinus recitabo ex Pontani libro de beneficentia.

A centia. Is itaque Capuam proficiscens, cum videret quendam auxilium implorantem propterea quod asellus in lutum prolapsus esset farina onustus, ilico equo desilijt asinumque hærentem cœno subleuauit: asinarius verò qui regem prius non nouerat, pertrepidus veniam precabatur. Parui quidem momenti res, sed quæ nonnullos Campaniæ populos, regi reconciliauerit. Aliud eiusdem Bocchij emblema de cuculi & Lusciniæ contentione, desumptum ex apologis Aesopi, cum titulo:

Iudex ineptus peste peior pessima,
Offensio aspera ex inepto iudice:

Iudex ineptus.

Author & Musa colloquuntur.

A. *Dic Musa quæso, cur diutius canit*
Coram homine, & accuratius Luscinia?
M. *Illa & cucullus anni eodem tempore*
Olim canendo, vt assolet in maximam
Contentionem fortè quandam venerant,
B *De suauitate cantionis, & quia*
Lis de sono erat, asellus est aptissimus
Tum creditus iudex: quod auriculis foret
Præter animantes cæteras maioribus.
Asellus autem repudiata protinus
Luscinia, negare enim harmoniam illius
Se intelligere, palmam cucullo adiudicat:
Illa ad hominem appellat, quem vbi videt, statim
Causam suam agit & diligenter cantat, vt
Ei approbet se, ad vindicandam iniuriam
Acceptam ab asino. Hinc discat ergo quilibet
Vitare peius peste ineptos indices,
Nec belluinis auribus tam credere,
Præpostera vt fiducia, atque offensio
Nascatur inde pœnitenda & aspera.

C Huc referri potest distichon non inuenustum de asino, qui Aeneidem dentibus discerpsit:

Carminis Iliaci libros consumpsit asellus:
Hoc fatum Troiæ est, aut equus aut asinus.

Asini maxilla aquas effundens cum verbis: Fons inuocantis, apud Cl. Paradinum significat simplicissimam quamque rem capacem esse gratiæ Dei, modò ea diuino eius verbo qui verus viuusque fons est, imploretur. Allusio est ad maxillam qua Samson inuocato Dei auxilio mille viros occidit. Vel de asini mandibula exijsse aquas, significat Christum dominum nostrum omnia in pietate fuisse facturum, vt ait Franciscus Georgius in suis problematis, nam Samson (inquit) ad cuius preces egressæ sunt aquæ, significat Christum D. nostrum Iesum, mandibula asini fortitudinem cum pietate, aquæ verò proueniunt à fonte & tribunali pietatis, sicut ignis prouenit à fonte & tribunali iustitiæ seueræ. Et asinus significat pietatem, si inuertatur dictio Hebræa Châmor in Recham vt sciunt periti. Vnde & dominus vsus est asina & pullo, dum iret ad fortiter pugnandum pro nobis in Hierusalem.

Quælibet res gratiæ Dei capax.

To. 1. probl. 423.

D MORALIA. MYSTICA.

EXTAT (inquit Philippus Beroaldus noster) Luciani liber Lucij vel asini titulo, & L. Apuleij libri vndecim asini aurei: idem vtrisque argumentum, sed Apuleius omnia copiosiùs tractat & multa intermiscet. Institutum est naturam mortalium, & mores humanos obiter designare, vt admoneremur ex hominibus asinos fieri, quãdo voluptatibus belluinis immersi asinali stoliditate brutescunt, nec vlla rationis virtutisque scientilla in eis elucescit. Sic enim homo, vt docet Origines in libris periarchon fit equus & mulus: sic transmutatur humanum corpus in corpora pecuina. Rursus ex asino in hominem reformatio significat calcatis voluptatibus exutisq; corporalibus delicijs rationem recipiscere & hominem interiorem qui verus est homo, ex ergastulo cœnoso ad lucidum habitaculum virtutibus & religione ducibus remigrasse, ita vt dicere possimus, iuuenes illicio voluptatum possessos in asinos transmutari: mox senescentes, oculo mentis vigente, cùm virtutes iam maturescunt, exuta bruti effigie humanam resumere. Proclus nobilis Platonicus monet multos esse in vita lupos, multos porcos, plurimos alia quadam bruti

Intentio librorum Luciani & Apulei de asino.

ſpecie circumfuſos. Quod minimè mirari nos oportet, cùm terrenus locus Circes ipſius ſit di-
uerſorium, in quo animæ aut vnguentis delibutæ, aut pharmacis epotis inebriatæ transfiguren-
tur in brutas animantes. Pharmaca autem ſunt obliuio, error, inſcitia. Quibus anima conſopi-
ta bruteſcit, donec guſtatis roſis, hoc eſt, ſcientia (quæ mentis illuſtratio eſt, cuiuſque odor ſua-
uiſſimus) auidè hauſta in humanam formam, hoc eſt, rationalem intelligentiam reuertatur. Hęc
ille. Alij hunc aureum Apulei aſinum facetiſſimam pulcherrimamque figuram eſſe aiunt irriſio-
nis gentilitiæ religionis, quæque etiam oſtendat nihil eſſe etſi nobis appareat extra omnem cul-
pam in quo nulla non reprehendenda deliteſcant. Immoderatam autem petulantium luxuriam
per aſinum indicari diſcimus in primis ab Ezechiele dicente, *quorum carnes ſunt ſicut aſinorum*. D.
Gregorius cum dixiſſet Onocentaurorũ nomine lubricos figurari & elatos, aſini nomine ait de-
ſignari luxuriam authoritate prophetæ quam recitaui: tauri verò vocabulo ceruicem ſuperbiæ
demonſtrari, quoniam voce dominica de Iudæis ſuperbientibus per Pſalmiſtam dicitur: *Tauri
pingues obſederunt me*. Onocentauros ergo eſſe qui ſubiecti luxuriæ vitijs, inde ceruicem erigunt,
vnde humiliari debuerant. Qui carnis ſuæ voluptatibus ſeruientes, expulſa longè verecundia,
non ſolùm ſe amittere rectitudinem non dolent, ſed adhuc etiam de opere confuſionis gaudent.
Aliàs quia aſinus amorem carnalem indicat, à Propheta ſcriptum ait: *Non arabis in boue & aſino*:
Et mox in expoſitione horum verborum: *Aſinus Amelech interficiendus eſt*, docet honeſtatem
thalami debere mundam eſſe ab omni obſcænitate turpitudinis: Quid ergo (inquit) aſinus, niſi
aperta nequitia fornicationis accipitur? Quoſdam enim diabolus in apertum fornicationis inue-
hit, quibuſdam per fraudes illudit. Aſinus etiam aliena opera portare conſueuit. Doctor verò gen-
tium dum virum ſui corporis poteſtatem non habere, ſed mulierem docuit: item nec mulierem
ſui corporis habere poteſtatem, ſed virum: quid aliud quàm aliena opera eos portare iuſſit? Aſi-
ni ergo nomine, robur coniugalis copulæ deſignatur; quia electi coniuges inuicem onera ſua for-
titer portant, ne per carnis infirmitatem in fornicationis barathrum corruant. Aſinus ergò inter-
ficiendus eſt, ſed Amelechita; quia copula coniugis in honeſtate thalami roboranda eſt, ſed à tur-
pitudine interficienda. Debent quidem coniuges debitum ſibi inuicem reddere, ſed turpiter con-
uenire non debent. Aſinus ergò Amelech interficitur, cùm in nobis coniugibus charitas tenetur
honeſtæ copulæ, ſed omnis obſcœnitas vitatur in turpi coniunctione. Omnia igitur Amelech
demoliri iubentur quia qui caſtè proponunt viuere, de blandimento carnis in ſe aliquid retinere
non debent. Et rurſus exponens illud; *Perierant autem aſinæ Cis patris Saul, & dixit Cis ad Saul fi-
lium ſuum: Tolle tecum vnum de pueris & ſurgens vade & quære aſinas &c.* Cis qui durus (inquit)
dicitur, non ſolùm electos eius, ſed ipſum etiam redemptorem ſignificat. Nemo enim ſibi durior
extitit. Huius namque duritiæ aſperitatem inſinuans, ait: *Verè languores noſtros ipſe tulit, & do-
lores noſtros ipſe portauit*. Mori enim mortalibus non eſt pati paſſibiles damnatæ naturæ. Ille er-
gò ſibi durus vehementer extitit, qui in ſe vnde patiretur non habuit, ſed vt nos patiendo libera-
ret, in quo ſibi durus eſſet, & pati poſſet, dignanter aſſumpſit. Aſinæ Cis ſunt animæ peccatrices.
Quia etiam in fide redemptoris regeneratæ ſunt, duræ eſſe dicuntur: perditæ autem aſinæ quia
per immunditiam ab eius ſunt ſeruitio ſeparatæ. Hinc eſt enim quod ad paſſionem tendens, ab-
ſolutæ aſinæ & pullo inſedit: vt patenter oſtenderet, quia ad hoc pati venerat, vt peccatoribus
ſubueniret. Pereuntes namque aſinas ſe quærere fatebatur, cùm dicebat: *Venit filius hominis
quærere & ſaluum facere quod perierat*. Has aſinas & per ſemetipſum quæſiuit & adhuc prædica-
tores ad quærendum mittit. Dicit ergo Cis filio ſuo, vt aſinas quærat, quando electorum cordi-
bus ſpiritali inſpiratione redemptor imperat, vt in prædicationis miniſterium pergant. In prædi-
cationis autem officio pergentes quia ſolùm ſpiritalem ſenſum ſecum debent ducere, vnum de
pueris tollere iubetur. Vnum namque puerum tollit, qui dum ad præbendam alijs formam vi-
uendi pergit, in omne quod agit, ſpiritualis eſt, &c. Quærens ergò aſinas vnum de pueris tollit,
quando is qui nouiter animarum lucra quærere incipit, quæ agere putat omnia ſpiritualiter agere
diſponit. Inuenire autem aſinas, eſt peccatores in luce ſanctitatis conuerſos aſpicere. Nam velut
perditæ aſinæ non inueniuntur, quando in tenebris reproba corda ſe obruunt. Et quia per quinq;
ſenſus corporis ad eaſdem peccatorum tenebras decidunt, quinque regionibus non inueniendæ
perquiruntur. Vnuſquiſque etenim vbi per peccatum proijcitur, ibi occultatur, & quaſi perdi-
tus vbi ſit neſcitur, quando iuſtitiæ lucem, in qua eum Deus poſuit, derelinquit, &c. Perditur
ergo homo cùm peccat; inuenitur autem, cum peccatum aduerſum ſe iam pœnitendo pronun-
ciat. Saul autem qui aſinas quærens non inuenit, eruditi quidem prædicatoris perſonam deſi-
gnat, ſed nouiter incipientis; quem profectò omnipotens Deus prædicationis fructum afferre
non patitur, ne vilem conuerſionem æſtimet, dum leuiter conuertere eos ad dominum poteſt.
D. Baſilius declarans illud Eſaiæ: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſraël
autem me non cognouit, & populus me non intellexit*. Boui (ait) & aſino comparatur dei contemptor.
Neque

Luxuria indicata.
Cap. 23.
In ca. 6. Iob.
In cap. 11. Reg. 1. li. 5.
Lib. 6. in c. 15.
Amor carnalis.
Fornicatio.
Coniugalis copula.
Lib. 3. in 1. Reg. 19.
Aſinæ peccatrices.
Matth. 21.
Luc. 19.
Cap. 1.
Dei contemptor.

A *Neque enim cum in honore esset, intellexit, quare comparatur iumentis insipientibus & similis* factus est eis. Equidem tales sunt, qui non recta ratione sed pro affectionum impetu suam instituunt vitam, à vacuitate rationis transuersim abrepti ad pecuinam & brutalem vitam. Ad exprimendam verò similitudinem, ea assumpsit animalia quæ nobiscum educantur & vernacula consuetudine notiora sunt, vt vel suppudescamus istis deprehendi insipientiores, & ad ea collati minus obtinere beneuolentiæ, quam refundamus in possessorem nostrum. Bos siquidem nobis mancipatus est ad agricolationem vt cooperetur, qui & sui pastoris vocem intelligit, eumque agnoscit, qui pro consuetudine sibi porrigit pabulum. Asinus vel non iussus rectà contendit ad consueta stabuli sui loca. Quod si his vtique rationis expertibus tanta inest familiaritas erga suum prouisorem; quantam dilectionis mensuram erga Deum, par est reposci à rationali creatura? Obserua autem, quia testimonio istius scripturæ probatur bos præ asino pleniorem obtinere intelligentiam. Bos enim suum nouit possessorem: asinus autem præsepe, idque solum docente scriptura, quo animal sit suffarcinando ventri dedititium, eoque locum agnoscit & solùm suæ voluptati destinatum. Bos verò nonnullam habet & eam vtilem intelligentiam propriæ honestatis ac boni. Hinc factum, vt cum animalia sint nullam habentia inter se familiarem consuetudinem, vetitum

B sit in Deuteronomio arare in boue & asino, in vnum, hoc est, eum qui sit exprompto animo & laborum toleranti connectere, ei qui sit voluptatum amantior & captiuus tenetur affectibus. Non enim de bobus cura est Deo, sed id nostri causa scriptum est prorsus. Contrà autem aliquo loco copulantur: Beatus enim qui seminat super omnem aquam, vbi bos & asinus calcant, hoc est qui sermone ad docendum apposito, exuscitat vim animæ generosam ac laborum patientem, nec eius obsequitur voluptatibus. Quemadmodum enim asinus animal gestandis oneribus natum: sic & concupiscibilis portio animæ onere peccatorum prægrauata pessum it ac præcipitatur. Equidem bos suum nouit possessorem: Israël autem me non nouit suum creatorem. Et asinus præsepe agnouit sui domini: Israel autem me non intellexit. Et præsepia quidem multa sunt, at certè asinus nusquam aberrat à præsepi se possidentis. Et paulò pòst. Peculiari quidem similitudine bouis expressus est Israël: asini autem simulacro simplex ac rudis popellus. Quantò enim differt bos ab asino, tantidem est discriminis, si Israël cum vulgo componatur, qui populus appellatur absolutè. Cur verò asinæ nomen carni nostræ conueniat, rationem quodammodo reddit Origenes his verbis: Quid est ascendisse super iumentum? Corpus hoc meum iumentum est: ad adiumentum enim & ad ministerium datum est: ego autem sum, id est interior homo qui ascendi su-

C per iumentum hoc, cui dicitur, vt benedicam dominum. Si ergò verè ascendisti supra corpus & superior effectus corporalibus desiderijs, & metus corporis tui freno mentis & interioris hominis moderamine gubernantur, de te dicitur, quia ascendisti super iumentum hoc, cui dicitur, vt benedicas dominum. Quid autem est quod sequitur? *super vehicula sedentes & super asinas refulgentes.* Quid sibi videntur asinæ refulgentes? Dicit enim scriptura, quia oporteat benedicere dominum eos qui sedent super vehicula & super asinas refulgentes. Mihi velut in locis ita difficilibus tale aliquid videtur, cùm iumentum hoc, hoc est, corpus meum, sub iugo venerit verbi Dei, tunc vehiculum corporis mei resplendere incipiet, & asina hæc id est caro mea tunc refulgere dicetur, cùm castitatis ac pudicitiæ fuerit splendore decorata. Et ita rectè dicitur asina sedens super asinam resplendentem dominum benedicere & in medio lætantium laudare Deum. Ad hanc lasciuiam petulantiamque respiciens D. Hieronymus, asellos bipedes vocabat eos, à quibus reprehendebatur, quòd dixisset virgines debere sæpius cum mulieribus esse quàm cum masculis. Quod verò simplices perfectissimis adhærentes, eorum intellectu pascantur, docet D. Gregorius in explicatione horum verborum. *Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia & pueros percusserunt gladio, & euasi ego solus, vt nunciarem tibi.* Quid in figura (inquit)

D per boues, quàm benè operantes: quid aliud per asinas, quàm quosdam simpliciter viuentes accipimus? quæ bene iuxta boues pasci dicuntur, quia mentes simplicium etiam cum alta capere non possunt, eò magis vicinæ sunt, quo & fraterna bona sua per charitatem credunt, cumque inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minimè diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniuncti tardiores eorum intelligentia pascuntur. Significant item asinæ eidem simplices cogitationes. Cum enim in declaratione horum verborum: *Quinquaginta quoque iuga boum & quingentæ asinæ*, dixisset nos quingentas asinas possidere, cùm lasciuientes motus restinguimus, & quicquid in nobis carnale exurgere appetit, spiritali cordis dominatu refrenamus: addit, vel certè asinas possidere, est cogitationes intra nos simplices regere. Quæ dũ in subtiliori intellectu currere non valent, quo quasi pigrius ambulant, & fraterna onera mansuetius portant. Sunt namque nonnulli, qui dum alta non intelligunt, per exteriora conuersationis opera se humilius premunt. Benè ergo per asinas (pigrum quidem animal, sed tamen portandis oneribus deditum) simplices cogitationes accipimus: quia dum nostram plerumque ignorãtiam

cognosci-

Asinæ nomẽ cur carni nostræ conueniat.

Homil. 6. in c. 5. Iudic.

Aselli bipedes.

Simpliciter viuentes designati.

Li. 2. ca. 18. in Iob. c. 1.

Benè operãtes.

Simpliciter viuentes.

Li. 1. in c. 1. Iob. c. 14.

Cogitationes simplices.

cognoſcimus, leuius onera aliena toleramus. Cumque nos quaſi ſingularis ſapientiæ altitudo non eleuat, ad perferendam alieni cordis inertiam mens ſe noſtra æquanimiter inclinat. Rectè autem ſiue iuga boum ſiue quingentæ aſinæ referuntur, quia vel in hoc quod prudenter ſapimus, vel in hoc quod humiliter ignoramus, dum æternæ pacis requiem quærimus, quaſi intra iubulei numerum tenemur. Diuus Hieronymus etiam, aſinum pupillorum abigere, vt eſt apud eundem D. Iobum, ſignificare ait ſimplices in hæreſim trahere qui ſunt in eccleſia, velut portantes onera, cum ſuis laboribus fideles eccleſiæ ſuſtentent. Id faciunt hæretici, cùm gentilem venientem ad fidem, auertunt. Et Eucherius ait per aſellum quem inſedit dominus fidelium ſimplicitatem exprimi, plebem ſcilicet quæ dei notitiam non habebat, quam Chriſtus regendo & præſidendo ad Hieruſalem, hoc eſt, ad pacis conſpectum adducit. Iure verò in primis aſinis ſimiles cenſentur

Homines inertes.

homines inertes, qui vt omnium ignauiſſimi nihil boni agunt, at ſomno tantùm deſidiaque detinentur oppreſſi. Piger aſinus (inquit D. Ambroſius) & expoſitus ad prædam, quid aliud docet, quàm nos viuaciores eſſe debere, nec deſidia corporis animique pigreſcere, confugere ad fidem quæ opera grauia alleuare conſueuit. Sic & Ioannes Arboreus in declaratione huius ſententiæ:

Prouer. 26.

Flagellum equo & chamus aſino, & virga in dorſo imprudentium: non minus ait indigere imprudentes & peruerſos flagellis & ſtimulis, quàm equus indomitus & piger aſinus, & licet flagris cæſi non reſipiſcant, nec emendentur, eorum tamen ſupplicia alijs terrorem incutere, quibus à lapſu præcauebunt, & à multis vitijs reuocabuntur. Poſſe item equo & aſino ſignificari ſuperbos & lu-

Superbi & luxurioſi.

xurioſos, qui cùm acriter à domino caſtigantur, nonnunquam reſipiſcentiam agunt, & vitam in melius commutant. Vnde illud (inquit) Pſalmographi: *In chamo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.* Superbiam autem per aſinum indicari, etiam Eucherius ſcribit, & in hoc ſenſu interpretatur hunc ſacrum locum: *Facta eſt autem fames magna in Samaria, & tam*

4. Reg. 22.

diu obſeſſa eſt ciuitas, donec venundaretur caput aſini lxxx. argenteis. Fame nimirum Samariæ illata inopiam indicari verbi Dei, ſiue egeſtatem fidei, per quam diabolus ante aduentum Saluatoris Dei populum concluſerat: caput aſini lxxx. argenteis venundatum ſignificare ſuperbiam, quæ initium eſt omnis peccati. Per aſinum enim quòd immundum animal eſt, omnia vitia diaboli præfiguraſſe non eſſe dubium aſſerit, quorum, vt dictum eſt, caput eſt ſuperbia. Hanc reprobos omnes neglecto decalogo legis in cibo maluiſſe ſumere quàm panem verbum Dei. Cùm itaque immundum animal ſit aſinus, ipſam etiam indicat immunditiam, vnde eſt quod in Exodo

Immunditia

primogenita aſini iubetur permutari oue, hoc eſt, vt exponit venerabilis Beda, immunda vitæ primordia ad innocentiæ ſimplicitatem (quæ per ouem indicatur,) conuertere, vt poſtquam omnia illa peccator egit, quæ immunda dominus reſpuit, ea iam agendo proferat, quæ de ſacrificio mundo imponat. Idem & apud Iſidorum legas. Eſtque hæc genuina ad literam declaratio, vti &

Lib. 2. de Cain & Abel.

Ambroſius ait: Cæterùm ſi quis (inquit hic) ſenſum ſpiritalis legis altius proſequatur, conſiderabit quòd aſina laborioſum animal ſit, ouis fructuoſum. Fructu ergo dicit mutandum laborem, vt finis operis ſui ſit fructus. Sic & interpretatur Philo Iudæus in libro de ſacrificio in hæc verba: *Omne aperiens vuluam aſini, permutabis oue*: ac ſi dicat (inquit) omnem laborem permuta-

Labor.

bis profectu. Laborem enim aſinus ſignificat animal patiens: profectum verò ouis, ſicut vox Græca προβάτον indicat. Submonemur autem his, ne ſegnes ſimus in ſtudijs artium cæterorumq; quæ meditatione diſcimus: ſed accuratiſſimè præparata mente ſubſiſtamus fortiter aduerſus omnem laſſitudinem, demuſque operam, ne labor coniunctus ſit cum negligentia & vt vſque proficiendo ad glorioſam finem perueniamus: Propter profectum enim labor ſuſtinendus eſt. D. Ambroſius etiam hoc modo exponi poſſe ait: Omnem laborem tuum, omnem induſtriam puro & ſimplici commendabis affectu. Errans verò aſinus aut ſub onere iacens, vt eſt Exod. 29. ſignificat laborantes ſub cura maiorum, & per obedientiam laborum onera portantium, vt exponit Clemens

Immunditia. Cap. 7.

Alexandrinus. Reuertor modò vnde digreſſus eram, ad immunditiam. Eſt autem aſinus naturaliter immundus propter carnis malitiam, id quod docet inter alios D. Chryſoſtomus, explicans hoc Geneſios, *Ex puris autem ſeptena, ex impuris verò bina, &c.* Aſinum (inquit) immundum cenſemus, quamuis leguminibus tantùm paſcatur; alia autem quadrupedia cibo conuenientia putamus, etiamſi immundo alimento paſcantur: ita ſcientia à Deo nobis ſuppeditata, horum eſt doctrix. D. Gregorius per hanc aſini immunditiam fidei interpretatur penuriam, namque citatis

Lib. 17. in c. 26. Iob. Fidei penuria. Exod. 21.

his ſacris verbis: *ſi quis aperuerit ciſternam & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos vel aſinus in eam, dominus ciſternæ reddet pretium iumentorum*: nihil aliud ait eſſe, aperire ciſternam, niſi intellectu valido, ſcripturæ Sacræ arcana penetrare: per bouem verò & aſinum, mundum ſcilicet & immundum animal, niſi fidelem quemque & infidelem accipi. Qui ergò ciſternam fodit, cooperire debere, ne illuc bos vel aſinus ruat, id eſt, (inquit) qui in ſacro eloquio iam alta intelligit, ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegere, ne per ſcandalum mentis, aut fidelem paruulum aut infidelem qui credere potuiſſet, interimat. Iam verò aſinus cadens in

ciſternam

A cisternam non solùm vt dictum est, exprimit infidelem qui forsitan accessisset ad fidem, nisi imperitia concionatoris obfuisset, simplicem præterea, perductum in errorem. Cur modò hoc potius quàm alio iumento vehi voluerit Saluator noster, duplicem teste D. Chrysostomo prophetiam, alteram opere, alteram verbis adimplebat: opere quidem quòd super asinam sederit; verbis verò quia scriptum est à Zacharia quòd in asina sicut rex sedebit. Cum igitur id veluti scriptum est, alterius ipse prophetiæ dabat initium, quæ futura erant ipsis factis significando. Immundarum enim vocationem gentium & quod in ipsis requiescet, & venient & adorabunt eum, res ista significabat: ita prophetia prophetiæ successit. Mihi verò (ait) non idcirco solùm in asina sedisse videtur, verumetiam, vt viuendi philosophia nos erudiret, ita simul & prophetias adimplebat, & dogmata veritatis plantabat, & viuendi præcepta exemplis præbebat & affirmabat. Regulas enim nobis præbet, ne maiora quàm necessarius vsus exigat, requiramus. Itaque quando etiam nascebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem sed pauperrimam & fabro desponsatam elegit, & in tigurio nascitur, & in præsepio ponitur, &c. Quibus etiam nunc, quoniam iumentis opus esse imbecillioribus non ignorabat, modum exemplo dedit, ne aut equis aut mulis iunctis sublimes feramur, sed asino quando res cogit, insidere; neque vlterius progredi, sed vbique necessitate vsum terminare.

Christus cur asina vehi voluerit. Hom. 67. in Matth. c. 20.

B Sed videamus iam tam verborum quàm rerum prophetiam: quę igitur est illa? Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, ascendens super iugalem, & pullum nouum: non currus vt cæteri reges agens, non vectigalia exigens, non elatus tumore, nec satellitibus constipatus: sed magnam vndique monstrans humilitatem. Interrogetur ergò Iudæus, quis nam regum asina vectus Hierosolymam intrauit? neminem profectò præter Christum dicere possunt. Hæc faciebat, vt quemadmodum diximus, figuris ventura significaret. Hic enim ecclesia & nouus populus olim immundus per pullum significatur, qui postquam in eo Iesus quieuit, ab omni sorde liberatus, mundus effectus est. Perpende autem examussim imaginem esse conseruatam. Discipuli quippe iumenta soluunt, quoniam & nos & illi per Apostolos vocati & adducti ad Christum sumus, & nostra fides in zelum illos deduxit: idcirco asina pullum suum sequi perspicitur, quoniam postquam in gentibus Christus sedebit, tunc & Israëlitæ Zelantes venient: quod Paulus significans dicebat: *Quia cæcitas ex parte Israëli accidit, quousq; plenitudo gentium intraret & sic vniuersus Israël saluabitur.* Quod enim figura hac factum prophetiæ figurabat, à dictis manifestum est. Nisi enim ita esset, non tanta cura certè propheta pulli etiam ætatem prædixisset.

Christi humilitas.

C Illud etiam discimus, quemadmodum nemo tunc apostolos, ne abducerent iumenta, detinuit: sic nullus vetare potuit, ne gentes ab idolatria remouerentur. Non autem in pullo nudo, sed super Apostolorum iniectas vestes insedit. Posteaquam enim pullum adepti essent, vniuersa iam à se præbent, sicut & Paulus dicebat: Ego autem libentissimè impendam, & expendar ipse pro animabus vestris. Tu verò subitam pulli domationem admirare, quomodo dum esset indomitus, & fræni omnino expers, non resilit, nec reluctatus est, sed quietè quasi assuetus ferebatur. Gentium enim obedientia hinc significatur, & repentina in meliorem vitam mutatio: quæ omnia illis verbis facta sunt: Soluentes adducite mihi: ita inordinata in ordinem, & immunda ad mundiciem redacta sunt. D. Hieronymus verò per asinam & pullum eius intelligi ait vtrumque populum, circumcisionis & præputij, quorum prior grauissimum legis portauerat iugum, sicut in actis Apostolorum scriptum est: *Nec nos & patres nostri potuerunt portare legis graue iugum:* vnde & Paulus scribit ad Galatas qui circumcidi volebant: *State & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* Pullus autem nouus, gentilium multitudo frena non habens legis, nec rectus ab aliquo, sed semper in præcipitijs & in voraginibus idolatriæ elisus atque confractus, domini sessione didicit ambulare & rectam viam ingredi. Et rursus: Alligata (inquit) erat asina multis vinculis peccatorum.

1. Coryn. 12

Gentium obedientia.

In commen. Ezech. c. 9.

Populus circuncisionis & præputij.

D Pullus quoque lasciuus & frenorum impatiens cum matre (secundum euangelium Lucæ) multos habebat dominos, non vni errori & dogmati subditos: & tamen multi domini qui sibi potestatem illicitam vendicabant, videntes verum dominum & seruos eius venisse, qui ad soluendum missi fuerant, non audent resistere. Diuus verò Augustinus pullum asinæ, in quo nemo sederat, intelligi scribit populum gentium qui legem domini non acceperat: asinam verò, quia vtrumque iumentum adductum est domino, plebem eius quæ veniebat ex populo Israël, non indomitam planè, sed quæ præsepe domini agnouit. Aliàs rursus feria videlicet quinta post quartam dominicam in quadragesima agens de asina Balaam, asinam hanc interpretatur ecclesiam, quæ prius portabat Balaam: nunc autem Christum, ex quo soluta est à discipulis & à quibus innexa erat vinculis relaxata, vt filius Dei sederet super eam, & cum ipsa ingrederetur sanctam ciuitatē Hierusalem; sicut scriptum est, *Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi mitis & sedet super subiugalem*, id est, asinam: Asinam, credentes sine dubio ex Iudæis dicit, & pullum nouellum eos profectò qui sunt ex gentibus credentes. Et rursus feria sexta post primam dominicam in quadragesima de immolatione Isaac exponens hæc verba Dei; *Dixit ergò dominus ad Abraam: Tolle filium*

In commēt. in ca. 21. Matth.

Populus gētium.

In Ioā. c. 12.

tuum

tuum quem diligis Iſaac, & offeres eum, mihi in holocauſtum ſuper vnum montium quem monſtrauero
tibi. At ille ſurgens ſtrauit aſinam & tulit ſecum duos pueros & Iſaac filium &c. Abraham ait ty-
pum habuiſſe dei patris, Iſaac verò Saluatoris, duos illos pueros populi Iudæorum, qui pro eo
quod in Chriſto non erant crediturí, ideo ad locum vbi immolandus erat, aſcendere vel perueni-
re non poterat. Aſinam verò illam ſignificare ſynagogam. At verò D. Ambroſius ad ea verba:
Sedete hic cùm aſina, ego autem, &c. meritò ait populi typum eſſe in aſina, quia & veritas (inquit)
in pullo aſinæ. In hoc enim animante figurari populum gentilium, antè oneri ſubiectum, nunc
Chriſto ſubditum. Iſaac ergo Chriſti paſſuri typum eſſe. Venire in aſina, vt crediturum natio-
num populum ſignificaret: ideoque dominum cùm ad ſubeundam pro nobis paſſionem veniret,
pullum aſinæ ſoluiſſe, quem ipſe conſcientia mitem ac manſuetum iam Chriſto ſua terga creden-
tem, aſcenderat. Et in commentario ſuper Lucam: Expedit (inquit) ei vt ſuſpendatur mola aſi-
naria in collo eius, & demergatur in profundum maris. In diuinis quidem ſcripturis, non verbo-
rum ſeriem, ſed rerum pondus examinare debemus. Plus enim proficit ad reprimenda peccata,
inauditi generis atque deformis beluina quædam pompa ſupplicij. Tamen ne cui hinc quoq; ſcan-
dalum generetur infirmo, non ocioſè ſimul poſitam putamus molam aſinariam, collum homi- F
nis, profundum maris. Etenim cùm aſini typum populus gentilis acceperit, nonne tibi videtur
tanquam molam aſinariam voluere, quamdiu imperitiæ ſuæ errore verſatur? Naturæ quidem
vinculis alligatur, vt verbum emolat, deum quærat, ſed opertæ mentis cæcitate ſuffuſus eſt, vt
vultum animi erigere ad deum & oculos cordis aperire non nouerit. Et ideo ſine vlla curſus ala-
critate veſtigijs in ſe ſæpe redeuntibus inuitus vſui laborat alieno. Tamen qui molam voluit, con-
ſumandi aliquando finem operis habet, & exuendæ ſpem gerit cæcitatis. Cui verò mola ad col-
lum ſuſpenditur, portat lapidem qui portare iugum domini recuſauit. Aſinus ergò ad molam, cæ-
cus ad lapidem, gentilis ad ſaxum, qui adorat, quem non videt, nec agnoſcit. Deus enim non
in manu factis habitat, nec in ſaxo agnoſcitur ſed in ſpiritu. Vterque populus igitur & gentilis &
Iudæus pompa quædam ſermonis huius exponitur: ſed vehementior in Iudæos pœna decernitur.
Gentilium enim memoria ſeculi huius fluctibus obruitur, & cœno mundi huius abolebitur, qui
interea quæ non ſunt, eſſe voluerunt, & alienati à ſcientia dei tanquam in profundum maris mer-
ſi ſunt, &c. Et rurſus de aſina & pullo adductis Saluatori: In caſtello erat, & ligatus erat pullus
cum aſina, non poterat ſolui niſi iuſſu domini. Soluit eum manus Apoſtolica. Talis actus, talis vi-
ta, talis gratia. Eſto talis, vt tu poſſis ligatos ſoluere. Nunc conſideremus qui fuerunt illi, qui er- G
rore, detecto de Paradiſo eiecti, in caſtellum ſunt relegati. Et vides quemadmodum quos mors
expulerat, vita reuocauerit. Et ideo ſecundum Matthæum & aſinam & pullum legimus, vt quia
in duobus hominibus vterque fuerat ſexus pulſus, in duobus animalibus vterque reuocetur. Er-
go illic in aſina, matrem quaſi Euam figurauit erroris, hic autem in pullo, generalitatem populi
gentilis expreſſit, & ideo pullo ſedet aſinæ. Bene in quo nemo ſedit, quia nullus antequam Chri-
ſtus nationum populos vocauit ad eccleſiam. Denique ſecundum Marcum ſic habes. *Quem ne-*
mo adhuc ſedit hominum. Alligatus autem perfidiæ vinculis tenebatur iniquo adductus domino,
errore famulatus, ſed dominatum vendicare ſibi non poterat, quem reum ſibi fecerat non natura
ſed culpa &c. Beda item exponens illud, *Non arabis in boue ſimul & aſino*, duos hiſce verbis po-
pulos indicari aſſerit. In bouis etenim nomine, populum ſub iugo legis accipi, in aſino autem po-
pulum gentilem vſque ad euangelium. In boue autem ſimul & aſino arare, qui ſic euangelium
recipit, vt Iudaicarum ſuperſtitionum quæ in vmbra & imagine præceſſerunt, ceremonias non re-
linquat. Adhæc in boue bene operantium vitam ſignari, in aſino ſtultorum vecordiam. Ergo in
ſimul & aſino non arandum, eſſe fatuum ſapienti in prædicatione non ſociandum, quoniam ne-
queat æqualiter enunciare verbum dei. Sic & D. Cyrillus in declaratione huiuſce ſententiæ Iſaiæ. H
Beati ſerentes ſuper omnem aquam, vbi bos & aſinus calcant: Aquam ait à ſcriptura diuino ſpiritu
proditam, diuinum & cæleſtem ſermonem appellari & ſanctorum myſtarum prædicationem. A-
ſinum & bouem qui in iſtiuſmodi aqua calcant, Iudæorum populum eſſe & gentium. Iuſtificaſſe
enim Deum circumciſionem ex fide & præputium per fidem. Boui autem aſſimilari Iudæorum
gentium: mundum enim animal eſt ſecundum legem, Bos & oblatus eſt in odorem bonæ fragrã-
tiæ Deo: aſinus autem immundus: Et quidem cum primogenia animantium iuſſiſſet offerri Deo:
Sacrificabis enim mihi (inquit) *omne primogenitum aperiens vuluam:* reiecit aſinum ſic dicens: *Om-*
ne aperiens matricem aſini mutabis oue. Verùm enimuero etiamſi impurus fuerit, propterea quòd
errauerit fortè gentium populus, tamen ſanctificatum eſſe per fidem. In Chriſto enim ſanctifica-
tum eſſe & vetera peccata ſacroſancto baptiſmo abluiſſe, & promiſcuè cum Iudæis iugo Seruato-
ris noſtri ſubiectum eſſe. Similiter quoque Iuſtinus Martyr in libro de veritate Chriſtiana inter-
pretatur hoc: *Ligans ad vitem pullum ſuum & ad capreolos pullum aſinæ ſuæ.* His enim verbis ait, cùm
operum quæ in priore Seruatoris aduentu facta ſunt tum gentium quæ in eum crediture erant,
prænun-

Synagoga.
Lib. 1. de Abra.

Cur pullo ſederit Chriſtus.

Stultorum vecordia.

A prænuntiationem fuisse. Hæ siquidem (inquit) pullus fuere qui neque clitellas gestauerit, neq; iugum super ceruicibus suis habuerit, donec Christus iste cùm venisset, discipulos suos ablegauit, & per ipsos eas in disciplinam suam recepit: atque illæ iugum verbi eius ferentes, tergum ad sustinenda omnia obiecerunt, eorum bonorum quæ ab ipsis expectantur & ab eo sunt promissa, consequendorum gratia. Porro quod asinam subiugalem cum pullo suo spiritus propheticus vnà cum Patriarcha Iacob nominauit, atque ea ipse & discipuli eius sunt vsi, vtrumque enim iumentum adducere iussit, prædictio fuit eorum qui etiam ex synagoga, simul cum ijs, qui ex gentibus venere, in eum credituri essent. Diuo autem Chrysostomo asina & pullus eius etiam sunt Iudæi & gentes. Iudæa enim (inquit) est mater gentium. Sic enim dicit ad eam deus per Esaiam prophetam: *Et constituam principes tuos sicut antea & consiliarios tuos sicut ab initio: Et tunc vocaberis ciuitas iustitiæ & mater ciuitatum, id est ecclesiarum, fidelis Sion.* Propter quasdam tales similitudines, animalibus his assimilati sunt homines, Deum vel Dei filium non cognoscentes. Est enim animal hoc immundum, & præ cæteris penè iumentis magis irrationabile & stultum & infirmum & ignobile & oneriferum magis: sic fuerunt & homines ante Christi aduentum idolatræ, passionibus diuersis immundi & irrationabiles, verbi ratione carentes, quantum ad Deum stulti, &c. Et mox

Homil. 37. in ca. 21. Matth.

Asina & pullus quid significent.

B rursus: Dominus noster ascendens ad mortem Hierosolymam, magnam gratiam pacis & concordiam mundo vniuerso quasi in testamento reliquit. In mysterium enim gentium futurarum sedens super asinam & pullum eius intrauit in templum & sic gentes Iudæis coniunxit. D. Augustinus per iumentum, cui insedit Saluator noster mansuetudinem indicari ostendit. Iumenta mansueta (inquit) vult habere dominus. Esto iumentum domini, id est, esto mansuetus. Sedet ille super te, ipse regit te, noli timere ne offendas & eas in præceps. Infirmitas quidem tua est, sed attende quis tibi præsideat. Pullus asini es, sed Christum portans: nam & ille in pullo asini venit ad ciuitatem & fuit illud iumentum mansuetum. Nunquid laudabatur iumentum illud? nunquid iumento dicebatur, Osanna fili Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. Asellus portabat, sed ille qui portabatur, a præcedentibus & consequentibus laudabatur. Et dicebat fortè iumentum, in domino laudabitur fortè anima mea, audiant mansueti & lætentur. Nunquam illud dixit ille asinus, sed dicat illud populus qui imitatur iumentum illud, si vult portare dominum suum. Irascitur populus quia comparatur asello, in quo sedit dominus. Et dicent mihi aliqui superbi & elati, Ecce asinos nos fecit. Sit asinus domini quisquis hoc dicit, ne sit equus & mulus,

C quibus non est intellectus. Equus enim & mulus erigunt ceruicem aliquando, & sua ferocitate excutiunt à se sessorem suum. Domantur frænis, chamo, verberibus, donec discant subijci & portare dominum suum. Tu autem antequam tondantur ora tua, esto mansuetus & porta dominum tuum &c. Sic & Origines exponens illud: *Et fecit Iesus eis, sicut præceperat dominus: Equos eorum subneruauit, & currus eorum exussit igni*: equos superbiæ, asinos verò gentium typum esse ostendit, non omnium sed quæ credunt. In numeris (inquit) legimus scriptum, quia cum ex præcepto Dei processissent pugnare aduersum Madianitas deuictis hostibus aliquot millia asinorum de præda hostium reseruarunt suis vsibus profuturos, nec omnino refertur ibi, quia interfecerint asinos hostibus superatis. Nos ergò scripturam sanctam sibimetipsi conferentes & spiritalibus spiritalia comparantes, requiramus quid est quod de asinis quidem non est scriptum quia subneruati sunt, nec Medianitarum spolia vel animalia interempta dicantur, sed profuisse Israëliticis vsibus: de istis autem qui non habebant asinos sed equos præcepit ipse dominns, & dixit, equos eorum subneruabitis, quòd & Iesus, sicut à domino mandatur, expleuit. Putamus hæc accidisse fortuitu, vt equi hostiles interimerentur, & asini seruarentur, & in præceptis Dei fortuita aliqua arbitramur incidere? An dignius videtur, vt putemus magis in ijs scripturam mysticum aliquid

Asinus quarum gentiũ typus.

D indicare? Denique & filij Israël nunquam equis vsi esse referuntur, & lex nihil de equis sed de asinis mandat, vtpote de animalibus quæ ad humanos labores iuuandos & ad onera eorum portanda videntur existere, equi verò magis ad hominum perditionem: hoc enim est quod per eos in prælijs geritur. Lasciui motus animal & superbæ ceruicis accipitur. Sunt ergò asini frequenter à scriptura in typo gentium positi, sicut & Saluator ostenditur super asinum sedens, nunquam autem equo sedens refertur. Sed & cum discipulos mittit ad soluendam asinam & pullum asinæ, dicit eis: Si quis vos interrogauerit, dicite quia dominus eis opus habet. Et sedens super eum ingreditur Hierusalem, & nunquam equo sedens ingressus esse dicitur. Sed & propheta de ipso ita pronunciauerat, quod sedens asino veniret ad Hierusalem dicens, *Ecce rex tuus mansuetus sedens super subiugalem & pullum asinæ nouellum.* Et exterminabit currus Effrem, & equum ex Hierusalem. Vides ergò quomodo secundum prophetæ sententiam, qui super asinum sedet exterminabit currus Effrem, & equum ex Hierusalem. Et ideo videntur mihi asini quidem (vt diximus) figuram seruare eorum, qui ex gentibus credunt, super quibus sedisse dicitur dominus: equi verò qui exterminantur & currus, figuram tenere illorum qui in cælestibus positi, per lasciuiam & superbiam

perbiam deciderunt, quando vel ad filias hominum concupiſcendas ſemetipſos inceſtatores præ-
buerunt, vel ſecuti ſunt illum qui dixit: *Ponam ſuper nubes ſedem meam, & ero ſimilis altiſsimo.* In-
de fortaſſis eſt quod Propheta dicit: *Falſus equus ad ſalutem.* Et iterum dicit de ijs qui in dæmoni-
bus confidebant: *Ii in curribus & ij in equis, nos autem in nomine Dei magnificabimur.* Neq; enim
currus & equos Deo contuliſſet quantum ad inuocandum ſpectat: ſed vtique hoc oſtendit, quia
ſicut nos inuocamus Deum verum, ita illi inuocant currus & equos, id eſt, dæmones quos inuo-
cabant gentes illæ, quæ aduerſus Iſraël bella gerebant. Sed & Aegyptiorum equos commemo-
rat ſcriptura, & iſtos ipſos equos quos nunc interimi iubet. Vnde hoc intelligatur, quod in typo
quidem aſinorum gentes quæ ad credulitatem veniunt, meritò referuntur: in typo verò equorum
& curruum, dæmones qui humanæ ſaluti aduerſarij ſunt & inimici, meritò perimuntur. Hæc ille.
Vis videre (inquit D. Chryſoſtomus) manſuetudinem venientis? Conſidera ſpeciem aduentus
eius. Non ſedet in curru aureo, pretioſa purpura fulgens: nec aſcendit ſuper feruidum equum
diſcordiæ amatorem & litis qui gloriæ iactantia pectus habet repletum, quo de longè odorat bel-
lum & gaudet ad vocem tubæ & cum viderit ſanguineam pugnam, dicit in corde ſuo, bene eſt
factum: Sed ſedet ſuper aſinam tranquillitatis & pacis amicam, &c. Quomodo autem de aſina
& pullo Matthæus cæteris congruat, qui ſolum pullum commemorant, oſtendit D. Auguſtinus
his ferè verbis. Sequitur Matthæus & dicit, & cùm appropinquaſſet Hieroſolymis, & veniſſet
Betphage ad montem Olieti, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: *Ite in caſtellum quod
contra vos eſt & ſtatim inuenietis aſinam alligatam & pullum cum ea, &c.* vſque ad eum locum, *Be-
nedictus qui venit in nomine domini &c.* Hoc etiam Marcus narrat eodem ordine cuſtodito. Lucas
autem in Hiericho immoratur, quædam commemorans quæ iſti prætermiſerunt, de Zacchęo
principe publicanorum & quædam in parabolis dicta. Poſthæc & ipſe occurrit ei ad huius pulli
commemorationem, in quo ſedit Ieſus. Nec moueat quod Matthæus aſinam dicit & pullum, cæ-
teri autem de aſina tacent. Imo & recordanda eſt illa regula, quam de quinquagenis & cente-
nis diſcumbentibus, cùm quinque panibus turbæ paſcerentur ſuprà inſinuauimus. Qua inſinua-
ta, non deberet iam hoc permouere lectorem, nec ſi Matthæus ita de pullo tacuiſſet, quemadmo-
dum illi de aſina tacuerunt, vt maximè contrarium putaretur, quòd vnus aſinam dixit, alij pul-
lum aſinæ, quando minus moueri oportet, quia vnus ita commemorauit aſinam, de qua cæteri ta-
cuerunt, vt tamen pullum non taceret, de quo illi dixerunt. Vbi ergò vtrumque factum poteſt
intelligi, nulla repugnantia eſt, nec ſi alius aliud, & aliud alius commemoraret; quanto minus,
vbi alius vnum, alius vtrumque. Ioannes cùm taceat quemadmodum dominus diſcipulos ſuos ad
hæc animalia ſibi adducenda miſerit: interponit tamen breuiter hoc de pullo cum teſtimonio e-
tiam Prophetæ quod Matthæus adhibet. In quo etiam teſtimonio prophetico aliquantum diuer-
ſa Euangeliſtarum locutio ab ea quidem ſentẽtia non recedit. Sed poteſt mouere quod hoc Mat-
thæus ſic adhibet, vt aſinam dicat commemoraſſe prophetam: non autem ita ſe habet, vel quod
Ioannes interponit vel codices Eccleſiaſtici interpretationis vſitatę. Cuius rei cauſa illa mihi vi-
detur, quod Matthæus Hebræa lingua perhibetur euangelium conſcripſiſſe. Manifeſtum eſt au-
tem interpretationem illam quæ dicitur Septuaginta, in nonnullis ſe aliter habere, quàm inue-
niunt in Hebræo, qui eam linguam nouerunt, & qui interpretati ſunt, ſinguli eoſdem libros He-
bræos. Huius item diſtantiæ cauſa ſi quæratur, cur tanta authoritas interpretationis Septuagin-
ta multis in locis diſtet ab ea veritate, quæ in Hebræis codicibus inuenitur: nihil occurrere pro-
babilius exiſtimo, quàm illos ſeptuaginta eo ſpiritu interpretatos, quo & illa quæ interpretaban-
tur, dicta fuerant, quod ex ipſa eorum mirabili quæ prædicatur conſenſione firmatum eſt. Ergo
& ipſi nonnulla in eloquio narrando, & ab eadem voluntate Dei cuius illa dicta erant, & cui ver-
ba ſeruire debebant, non recedendo, nihil aliud demonſtrare voluerunt, quàm hoc ipſum quod
nunc in Euangeliſtarum quatuor concordi quadam diuerſitatę miramur: qua nobis oſtenditur nõ
eſſe mendacium, ſi quiſpiam ita diuerſo modo aliquid narret, vt ab eius voluntate cui conſonan-
dum & conſentiendum eſt, non recedat. Quod noſſe & moribus vtile eſt propter cauenda & iu-
dicanda mendacia, & ipſe fidei, vt putemus quaſi conſecratis ſonis, ita muniri veritatem tan-
quam Deus nobis quemadmodum rem ipſam, ſic verba quæ propter illam ſunt dicenda, com-
mendet: cùm potiùs ita res quæ diſcenda eſt præferatur ſermonibus per quos diſcenda eſt, vt iſtos
omnino quærere non deberemus, ſi eam ſine his noſſe poſſemus, ſicut illam nouit Deus, & in ip-
ſo angeli eius. Cæterùm D. Hieronymo cùm ibi ſcribatur, ſedens ſuper aſinam & pullum eius,
locus iſte tantùm videtur attuliſſe ſcrupuli, vt in hæc verba proripuerit. Sedere ſuper vtrumque
animal non potuit. Aut enim ſedit aſinæ, & pullus abſque ſeſſore fuit, aut ſi pullo quod magis
competit, aſina ducta eſt libera. Ergò cùm hiſtoria vel impoſſibilitatem habeat, vel turpitudi-
nem, ad altiora tranſmittimur, vt aſina iſta quæ ſubiugalis & edomita iugum legis traxerat, Sy-
nagoga intelligatur, pullus aſinæ laſciuus & liber gentium populus, quibus ſederet Ieſus, miſſis ad

Lib. 2. de conſenſ. Euang.

Euangeliſtæ de pullo aſinæ cõciliati.

Synagoga per aſinam indicata gẽtes per pullum.

E F G H

A eos soluendos duobus discipulis, vno in circumcisionem, & altero in gentes, Diuus Chrysostomus tangens eandem impossibilitatem: Etsi corporaliter (inquit) fieri non poterat, vt super animal vtrunque sederet, spiritualiter poterat, cùm esset Deus, vt & in Iudæis sederet, & in gentibus simul. Sedere autem super iumenta; est in præcordijs eorum habitare, vt dicat illis Christus: *Tollite onus meum super vos, & videte quia mitis sum, & humilis corde.* Franciscus Georgius per asinam, & pullum eius, quibus sedit Seruator, significari ait hominem magna quædam aggredientem mysteria, debere non tantùm partem animalem, sed omnia insuper ab ea prouenientia subiugare. Quid modo per asinam Balaam maledicturi populum, quæ Angelum videbat, & humano sermone loquebatur, sit intelligendum, quidque per ipsum Balaam, ostendit Venerabilis Beda, per asinam exponens brutam gentilitatem, per ipsum verò Balaam vnumquemque idolatram, à quo asina tanquam brutum animal, & nulla ratione renitens, quò vult, seducitur. Quòd verò ea Angelum Dei videret, quem homo ille non videbat, inde moneri nos ait, vt agnosceremus in posterum sub aduentum Angeli magni consilij, gentilem illam plebem mutata duritie naturæ, & solutis linguis locuturam, vt quæ erat subiecta perfidiæ in vocem fidei, & confessionis erumperet. Et in B quæstionibus super eundem locum quærens quid sit, quod iste Balaam, dum perueniri ad propositum tenderet (vt malediceret) asina cui præsidebat, dum videret Angelum, loquitur. Quæ est (inquit) ista asina, nisi bruta gentilitas, quàm quondam Balaam, idest seductor idolatriæ quasi brutum animal, & nulla ratione renitens pœnitentiæ, quo voluit, errore substrauit, sed ista Angelum Dei vidit, quem homo videre non potuit. Et vidit, & detulit, & locuta est, vt agnosceremus posterioribus temporibus sub aduentu magni Angeli Dei gentilem eam plebem mutata duritie stoliditatis, solutis Deo linguis locuturam, ita vt quæ erat subiecta perfidiæ in vocem fidei, & confessionis erumperet, licet caro nostra per hoc possit intelligi. Plerumque enim caro per molestias tacta flagello suæ menti Deum indicat, quem mens ipsa carni præsidens non videbat, ita vt anxietate spiritus proficere in hoc mundo cupientis, velut iter tendentis impediat, donec & inuisibilem, qui sibi obuiat, innotescat. Sed in commentario, quod scripsit in secundam D. Petri epistolam ait tum iure dici Balaam ab asina admoneri, cùm Episcopi, ac reliqui sacerdotes indigere videntur hominum prophanorum monitis, vt qui haud secus, atque propheta Balaam cupiditate cæci non vident, quorsum sit eundem. Origenes verò per hanc asinam intelligi posse ait Ecclesiam allegoricè. Si videas (inquit) contrariam potestatem impugnantem po- C pulum Dei, intelligis quis sit qui sedeat super asinam. Et si consideres homines quomodo à dæmonibus præcipitantur, intelligis quæ sit asina. Sic enim & in Euangelio intelliges Iesum mittentem discipulos suos ad asinam, quæ alligata erat, & ad pullum eius, vt discipuli eam soluant, & adducant, vt ipse sedeat super eam. Et fortè hæc asina, id est, ecclesia, prius portabat Balaam, nunc autem Christum, ex quo soluta est à discipulis, & à quibus, innexa erat vinculis relaxata: vt filius Dei sederet super eam, & cùm ipsa ingrederetur sanctam ciuitatem Hierusalem, & compleretur scriptura, quæ dicit: *Lætare filia Sion, prædica filia Hierusalem. Ecce rex tuus venit tibi mitis, & sedens super subiugale:* subiugale id est asinam, credentes sine dubio ex Iudæis dicit, & pullum nouellum, eos profectò, qui sunt ex gentibus credentes in Christo Iesu Domino nostro, &c. Mox verò hinc etiam Deum stolidis sapientes confundere docet: Ascensa asina sua (inquit) Balaam ibat per viam: occurrit ei Angelus, ille sine dubio, qui aderat filijs Israel. Aperit os asinæ, vt arguatur per eam Balaam, & muti pecudis vocibus confutetur is, qui diuinus videbatur, & sapiens. Balaam hic qui interpretatur populus vanus, videtur mihi personam habere Pharisæorum, & Scribarum Iudaici populi: Balach verò (qui euocauerat Balaam, vt malediceret Israel) D qui exclusio, & deuoratio interpretatur, & ipse personam habere, intelligendus est vnius alicuius spirituum mundi huius contrariæ potestatis, quæ excludere, & deuorare cupiat Israel. Non eum, qui secundum carnem est, sed eum, qui secundum spiritum. Volens ergo potestas ista contraria deleri, & penitus extingui spirituale Israel, non alijs vtitur ministris, nisi Pontificibus, & Scribis, ac Pharisæis: ipsos inuitat, ipsis mercedem promittit & præmia. Illi ergò, sicut iste Balaam facit, simulant se cuncta ad Deum referre, & zelo Dei agere. Dicunt enim: *Scrutare Scripturas & vide quia Propheta à Galilæa non surgit.* Et iterum dicunt: *Nos legem habemus & secundum legem debet mori, quia filiū Dei se fecit.* Per quæ singula videntur quidē Pharisæi, & Scribæ zelum Dei habere, sed simulatum: asina verò cui sedebat Balaam, quoniam scriptura dicit: *Homines, & iumenta saluos facies Domine:* ea pars credentium potest intelligi, quæ siue pro stultitia, siue pro innocentia, animalibus comparatur. Si enim & Apostolus dicit: *Videte autem vocationem vestram fratres, quia non multi inter vos sapientes, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi; elegit Deus, vt confundat sapientes.* Isti ergo tales, sicut Euangelica, quæ in parabolis agebantur gesta designant, ab istis pessimis dominis Scribis, & Pharisæis subiecti quodammodo tenebantur,

To.4.Probl. 452.

Genes. 49. Asinus Balaam.

Num. 22. Gentilitas bruta.

Caro nostra per asinam indicata.

Ecclesia. Homil. 12. in cap. 22. Numer.

Credentes, qui per asinam indicē-tur.

1.Cor. 1.

& vincti, ſed à domino ſoluuntur, non quidem per ipſum dominum, ſed per diſcipulos eius. Dicit enim ipſe ad diſcipulos. *Ite in vicum qui eſt contra vos, & inuenietis aſinam alligatam & pullum eius, ſoluentes adducite.* Sicut ergò in euangelio non ipſe dominus, ſed diſcipuli ſoluunt aſinam: ita & hîc non ab eo ipſo, ſed ab angelo aperitur os aſinæ: & ſicut in euangelijs qui non vident, arguunt videntes, ita & hîc qui muti erant, arguunt loquentes. Et hoc eſt quod dominus dicebat. *Pater gratias ago tibi, quoniam abſcondiſti hæc ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Scribæ autem & Phariſæi erant qui ſedebant ſuper aſinam hanc, & tenebant eam vinctam. Ipſis ergò iraſcitur angelus, & niſi quodam futurorum proſpectu, illos quidem peremiſſet, aſinam autem ſeruaſſet, quæ vidit & reuerita eſt eum, qui venit ad vineam & ſtat inter vineas. Compreſſit tamen pedes ſedentis ſuper ſe in maceriam & ideò non poteſt fortè ambulare ille eius ſeſſor antiquus, nec venire ad eum qui dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis.* Aſina tamen venit, adducta à diſcipulis; & cui tunc ſedebat Balaam mercedis cupidus, nunc ei ſedet Ieſus &c. Aſinus fortis Iſachar, ſignificat, vt Lyranus exponit, religioſos portantes onus religionis & eos qui laborant in ſacris literis. Et D. Ambroſio piger aſinus & ad onus expoſitus, ſenſuque tardior, nihil aliud docet, niſi nos viuaciores eſſe debere, nec deſidia corporis animique pigreſcere, confugere ad fidem quæ onera grauia alleuare conſueuerit. Monet verò etiam nos aſini patientia ſuam cuique prouinciam & quod præſens ac præ manu eſt, fideliter atque diligenter agamus, & vt ſua quiſque fortuna contentus viuat, neque labores, modo honeſti ſint, etſi digna præmia non ſequantur, recuſet: ſicut & in aſino ſuo laborioſo monet Stigelius:

Gen. 49. Aſinus Iſachar. 6. Hexam. Aſinus piger quid nos moneat.

Sis aſinus quemcumque aſinum ſors aſpera fecit,
Qui ſortem placidè ferre ſcit, ille ſapit.

Porro aſinus etſi omnium iudicio vilis habeatur & miſerrimus, homine tamen ipſo eſt beatior, quia ipſe ſibi miſeriam non parit, quod homo facit, vt antiquiſſimus Menander ait:

Aſinus homine beatior.

Α᾿μελῦντα τῦ ζῆν ὐκ ἔνεσ' εὐχημονεῖν
Α῾πάντα τὰ ζῶ' ἐςι μακαριώτατα.
Καὶ νῦν ἔχοντα μᾶλλον ἀνθρώπυ πόλυ.
Τὸν ὄνον ὁρᾶν ἔξεςι πρῶτα τυτονί.
Οὗτος κακοδαίμων ἐςὶν ὁμολογυμένως.
Τύτῳ κακὸν δι' αὐτὸν ὐδὲν γίγνεται.
Αδ' ἡ φύσις δέδωκεν αὐτῷ, ταῦτ' ἔχει.

Viuendi negligens honeſtè viuere nequit.
Omnia animantia beatiſsima ſunt,
Et longè plus mentis quàm homo habent.
Aſinum cernere licet primum hunc.
Qui miſer eſt ex confeſſo:
Et nihil mali ſua culpa naſcitur
Sed quæ natura dedit, ea habet.

Quemadmodum verò apud Manes pingitur quidam funem torquens & in id quod contexuit aſino vorandum permittens: ita (inquit idem Plutarchus in libro de animi tranquillitate) multorum ſtupida quædam & ingrata obliuio omnem actionem, omnes res præclarè geſtas, omne iucundum ocium omnem conuiuiorum & voluptatum fruitionem abolens, non ſinit vitam eſſe continuam, præſentibus ad præterita adiunctis, ſed heſternam cum hodierna, hanc à craſtina diuidens, quicquid euenit, obterens tanquam non factum redigit, &c.

Funem torquentis & aſini eum deuorantis pictura.

PROBLEMATA.

CVR aſinis & equis pili è cicatrice promere ſeſe poſſunt, hominibus autem non poſſint? docet Ariſtoteles & nos ex eo in equo: item cur minus monſtra pariant, necnon cur homo plus excrementi humidi egerat, quàm ſicci, equi verò & aſini plus ſicci quàm humidi. Hieronymus Garimbertus, quærens, cur eſt quòd aſinus præ cæteris animantibus minus ſentit verbera? rationem petit ex melancholica animantis natura; quam (inquit) arguit aurium proceritas, quam cum alijs animalibus melancholicis communem habet, non aliunde proueniens quam ex materia frigida & ſicca omnis duritiæ parente: inde cutis illa duritiam, & ſenſus pœnè deſtitutionem, eſſe verberumque tolerantiam. Prouenire verò etiam ab eodem temperamento quod bibituri aquam extremis tantum labris contingant, cùm equi totum penè caput mergant. Frigidum enim temperamentum timiditatis cauſam eſſe; vereri autem animal, ne auribus, quarum

Lib. 2. Probl. 44. Cur minus ſentiat verbera. Cur libètes caput non mergant.

A rum magnitudo in aqua repræsentatur, oculos sibi eruat. Cur verò exolfacto asinarum lotio, contractis sursum labris, dentes denudet, inde euenire differit, quòd elatos ad olfactus organum vapores, qui molestiam sua pariunt ingratitudine, conetur excutere. *Cur olfacto aliorum lotio dentes denudet.*

PICTVRÆ. STATVÆ.

IN vrbe Achanta trans Nilum, Libyam versus procul à Memphi stadijs centum quinquaginta, asini picti fabula monstratur, vt testatur Diodorus Siculus. Nodos enim quos vnus in principio longioris funis complicat, alij post sequentes dissoluunt. Fabula pertinere videtur ad asellam Ocni, de qua in hieroglyphicis diximus. Nealces referente Plinio asellum depinxit in litore bibentem, & crocodilum ei insidentem. Inuenio ita pictum propterea quod Persæ ibi vicissent Aegyptios. Polygnotus verò inter alias picturas, quibus excidium Troianum expressit, depinxit puerum asello insidentem, cuius præterea dorso cistam & alia impedimenta serui imponunt, vt B legimus apud Pausaniam: qui ibidem etiam scribit Ambraciotas æneum dedicasse asinum, victis hoc modo nocturna pugna Molossis. Cùm enim in illos noctu insidias posuissent Molossi, asinus, qui fortè ex agro in oppidum agebatur, asellam insectans cum multa lasciuia vehementem clamorem sustulit: ipse etiam agaso per tenebras, obscura & in condita voce inclamabat. Iniecit ea res tantam Molossis trepidationem, vt statim insidiarum locum deseruerint: Eos Ambraciotæ detecta fraude noctu inuadentes prælio superant. Inuenio & Vercellis in cemiterio quodam asini esse statuam, exornatam epitaphio, cuius tamen literæ ita sint detritæ, vt planè legi nequeant. *Lib. 3. c. 6.* *Li. 35. c. 11.* *In Phocicis.*

HISTORICA.

ALEXANDRO Macedoni cùm reddita sors esset: eum qui primus occurrisset, interimeret; vbi quendam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem confestim ex oraculo imperauisse tradunt. At eum iamiam iugulandum intellecta mortis ratione, proclamauisse: anteambulonem suum, non C se peti ex responso, quando is obuiam latus esset prior. Samson vir apud Iudæos omnium fortissimus, cùm in ipsum inermem Philistæi irruerent, maxilla asini recepta quamuis iam marcida, hostes mille prostrauit: indeque cùm nimia siti laboraret, proiecta maxilla preces ad Deum fudit, & aquæ ex dente molari profluentis scaturiginem impetrauit, vt tradit liber Iudicum. Sanctus Helenus oneribus fessus & labore itineris asinum per campos vagantem cùm ad se vocaret, venisse mox ad eum, præbuisseque humeros viro Dei, vt & insideret & sarcinas imponeret, ad reliquum viæ conficiendum tradit author vitarum SS. Patrum. Sanctus verò Germanus Altisiodorensis Antistes cùm Ranennam ad Valentinianum & Placidiam asino vectus accessisset, dum conuiuio assiderent, defunctus est asinus, cumque Placidiæ iussu pararetur egregius equus substituendus asini loco, eum respuit B. Germanus, accedensque ad eum locum, vbi asini cadauer erat expositum, sic illum alloquitur: surge, reuertamur ad hospitium: statim asellus rediuiuus surrexit, & S. Germanum reuexit, vt tradit Hieronymus Rubeus, recolit Surius in vita S. Petri Chrysologi. Legimus autem & aliam de asino apud Sophronium in prato spirituali historiam, in qua mira eius solertia ad mandata sanD ctorum expléda elucescit. Mons est circa mare mortuum, qui Martes vocatur, excelsus valdè: in eo monte Anachoretæ commorantur; est autem illis & hortus ad radicem montis sexto fermè lapide ab eis distans, circa maris labium. Proinde habent Anachoretæ & illic ministrum: quacumque ergò hora volunt ad hortum pro oleribus mittere, sternunt asinum, & dicunt ei, Vade in hortum ad ministrum & affer nobis olera, qui mox ad hortulanum solus vadit, stansque ante ianuam, capite pulsat, statim igitur egressus hortulanus, ipsum oleribus onerat, onustumque demittit: videreque est asinum quotidiè solum ascendentem & descendentem, & ministrantem senibus tantùm, alij verò nulli obsequentem. Hæc ille. Sunt præterea asini ministi Dei quandoque in rebus, vbi humana solertia deficit B. etenim Isaacius intima eremi penetrans latitabat, ne à fratribus reperiri posset, verùm asini indicio velut Dei ministri inuentus est, vt legimus in vitis SS. Patrum. Asina Balaam quid mysticè significet, antè ostendimus, nunc historiam recitabimus, quam præ cæteris clarissimè recitat Flau. Iosephus his verbis: Balacus Moabitarum Rex habens auitam amicitiam & societatem cum Madianitis, cùm res Israëlitarum in tantum crescere videret, cœpit etiam de suis rebus esse solicitus. Nesciebat enim Deum vetare,

Asinus occisus oraculi monitu. Sampsonis fortitudo. *Asinus sancto obedit.* *Asinus resuscitatus. Lib. 2. Hist. Rau.* *Asini ministri Dei.* *Lib. 4. antiq. iud. c. 6.*

vetare, ne Hebræi quicquam vlterius præter Chananæam vsurpare appeterent: atque ita celeriùs quàm prudentiùs rem aggredi putauit: & bello quidem aggredi elatos tot victoriarum successu non est ausus; obstare tamen volens, ne vlterius procederent, legatos de communibus commodis ad Madianitas mittit. Illi ad Balamum quendam, ab Euphrate vatem illius temporis præstantissimum & sibi amicum, cum Balaci legatis mittunt etiam ex suis honoratissimum quemque, rogantes, vt veniret ad se, & diris imprecationibus Israëlitas deuoueret. Vates legatis comiter exceptis, & hospitali mensæ adhibitis, consulit Deum, quæ sit eius de Manianitarum postulatis sententia, qui cùm vetaret illis obsequi, reuersus ad eos ait sibi non deesse voluntatem illis gratificandi, sed obstare Deum, cuius beneficio debeat gloriam ex veris hactenus prædictionibus comparatam. Nam exercitum illum, quem ipsi execratum velint, esse Deo charum; deditque consilium, vt ob hanc causam ad Israëlitas profecti, pacem cum illis facerent. His dictis legationem dimisit. At Madianitæ Balaco maximis precibus vrgente eadem de re denuo legatos mittunt ad Balamum; qui cupiens hominibus obsequi, Deum consulit. Deus verò offensus iubet vt legatis nihil contradicat. Is ratus Deum hæc seriò iubere, cum legatis proficiscitur. Inter eundum autem cùm ventum esset in viam quandam angustam, inter duas macerias sitam, occurrit ei angelus; & asina qua Balamus vehebatur, occurrentem diuinum spiritum animaduertens declinans appressit eum ad alterum septum, nihilque mouebatur verberibus sessoris pressuram molestè ferentis, cumque nec angelus de via cederet, nec vates verberandi finem faceret, tandem succubuit asina, & Deo sic volente humana voce Balamum incusat, quòd nunquam antehac læsus sæuiret in se: non intelligens nunc Deum prohibere quo minus, quibus ille cuperet, ipsa obsequatur. Hoc humano asinæ sermone dum ille turbaretur, apparuit ei angelus quoque, obiurgans verberatorem, quòd iumentum non esset in culpa, sed obstaret iter contra Dei voluntatem facienti. Tum Balamus territus volebat retrò abire: sed Deus iussit eum pergere quò instituerat, modò ne quid aliter agat quàm diuinitus admoneretur, &c. Euagrius Scholasticus inter alia quæ S. Zosimas fecit miracula, hoc quoque narrat. Isti Zosimæ (inquit) iter quodam tempore Cæsaream facienti, secumque asinum, cui res quasdam sibi necessarias imposuerat, occurrit leo, & asino Zosimæ abrepto, discedit. Zosimas per syluam vsque eò insequitur, quoad leo voratis asini carnibus satur esset. In quem hilari vultu & subridenti intuitus, dixit: At verò, ô amice, iter iam mihi penitus interruptum est: quippe cum annis pluribus onustus sim & ætate admodũ prouectus, nec valeam ea quæ asino erant imposita, humeris portare; Quare tu hoc onus contra naturæ tuæ consuetudinem gestes necesse est, si modò Zosimam ex hoc loco discedere volueris: postea autem ad pristinam feritatem naturamque propriam redibis: Tum Leo furoris prorsus oblitus, subblandiri & placidus extemplo ad Zosimam accurrere, & ipso corporis habitu obsequij significationem dare cœpit. Cui Zosimas onus quod asinus gestauerat, imponit, eumque ad portas vsque Cæsareæ deduxit, quò declararet tum virtutem & potentiam Dei, tùm quòd omnia tam diù hominibus inseruiant obtemperentque, quamdiu secundum eius voluntatem vitam instituimus, & gratiam nobis donatam neutiquam deprauamus. D. Augustinus perhibet se in Italia existẽtem adiuisse mulieres quasdam malignis artibus adeo imbutas, vt dato caseo statim homines conuerterent in iumenta, vt in equo etiam dictum est, quæ necessaria portarent, & hæc finito opere in homines iterum reducerent. Quod comprobat Apuleius, qui longa serie recitat se veneficijs cuiusdam mulieris, dum per magicam auis fieri cuperet, in asinum conuersum fuisse. Quod & temporibus nostris multorum testimonio cõtigisse cuidam in Cherso Illyrici insula scribit Franciscus Georgius, eumque per multos annos visum esse asinum: tandem ad se reuersum & veneficia & malefacta, propter quæ id sibi contigerat, sacerdoti & publico concionatori enarrauisse. Quod tamen ita intelligendum est, quod non verè, per veram hominis, siue materialem siue formalem mutationem in vera iumenta & belluas factum sit, sed solum per quandam ipsorum hominum imaginationem qua se iumenta & belluas esse imaginabantur & per quædam aliorum hominum prestigia virtute dæmonum causata, per quæ alijs hominibus tamquam iumenta & belluæ exteriùs apparebant.

Asina loquitur.

Lib. 2. hist. Eccl. c. 7.

Leo sancto obedit.

E F G H

APO-

APOPHTEGMA.

IORDANES patria Saxo ordinis prædicatorum princeps, qui in peregrinatione Hierosolymitana, anno M. CC. XXXVI. Acone obijt, vitæ sanctimonia & concionandi dono clarus, cùm à quibusdam Templarijs rogaretur, vt festo die sacram concionem haberet Gallica lingua, cuius ipse tamen non vsque adeo peritus erat, conscenso suggesto argumentum concionis Gallicè quantum potuit enarrauit, interpretationem verò sermoni subtexuit vernaculo. Indignantibus ijs, ergò (inquit) si prominentes asini auriculas post maceriam delitescentis videatis, totum insuper asinum, diruta maceria, in conspectum produci petetis? ex Leandro Alberto de viris illustribus ordinis prædicatorum. *Lib. 1.*

APOLOGI.

ASINVS syluestris conspecto asino domestico in loco quodam aprico, profectus ad ipsum, beatum dicebat corporis habitudine & cibi perceptione. Deinde verò cum vidisset eum ferentem onera & agasonem retrò sequentem & baculis ipsum percutientem, ait, ast ego non amplius beatum existimabo. Video enim non sine magnis malis habere te felicitatem. Fabula significat non esse æmulanda lucra, in quibus insunt pericula & miseriæ. *Lucra cum periculo cōiuncta non imitanda.* Asini olim propterea quod assiduè onera ferrent & fatigarentur, legatos miserunt ad Iouem, solutionem laborum petentes. Hic autem ostendere ipsis volens, id non posse fieri; ait, tunc eos liberatum iri laboribus, cùm mingendo fluuium fecerint. At illi cum verum dicere existimantes, ex illo & nunc vsque vbi aliorum vrinam viderint asinorum, illic & ipsi circumstando mingunt. Fabula significat, vnicuique quod fatale est, incurabile esse. *Fatale incurabile.* Homo quidam habebat equum & asinum, cùm autem iter facerent in via ait asinus equo; tolle à me oneris partem, si vis me esse saluum. Illo non persuaso asinus cecidit, atque è labore mortuus est. Ab hero autem omnibus impositis ei & ipsa asini pelle, conquerens equus clamabat: heu mihi miserrimo: partem oneris nolui accipere, ecce omnia gesto & pellem insuper. Fabula significat, si magni cum paruis iungantur, vtrisque seruari in vita. Asinus equum beatum putabat, quod abundanter nutriretur & accuratè, cùm ipse neque palearum satis haberet, præsertimque defatigatus. Cùm autem tempus institit belli & miles armatum ascendit equum, huc illuc ipsum impellendo, cæterùm & in medios hostes insiluit, & equus vulneratus iacebat. His visis, asinus equum mutata sententia miserum existimabat. Fabula significat, non oportere principes & diuites imitari, sed in illos inuidia & periculo consideratis paupertatem amare. Asinus indutus pelle Leonis vagabatur reliqua bruta perterrendo. Cæterùm visa vulpe, tentauit & hanc perterrefacere. Hæc autem (casu enim vocem eius audierat) ad ipsum ait: sed bene scias, quòd & ego te timuissem, nisi rudentem audiuissem. Fabula significat nonnullos indoctos, qui ijs qui extra sunt, aliqui esse videntur, ex sua linguacitate redargui. *Indoctos voce prodi.* Similis legitur apologus apud Lucianum. *In piscatore.* Apud Cumanos (inquit) asinus quispiam pertæsus seruitutem, abrupto loro in syluam aufugerat: Illic fortè repertum Leonis exuuium corpori applicabat suo. Atque ita pro leone se gerebat, homines pariter ac feras voce caudaque territans. *Asinus Leonis exuuium indutus.* Nam Cumani Leonem ignorant. Ad hunc igitur modum regnabat aliquandiu personatus hic asinus, pro Leone immani habitus ac formidatus. Donec hospes quispiam Cumas profectus, qui sæpenumero viderat & Leonem & asinum: atque ob id non erat difficile dignoscere, aurium prominentium indicio, neque non alijs quibusdam coniecturis asinum esse deprehendit, ac probè fustigatum reduxit, dominoque agnoscenti reddidit. Interim autem risum concitabat omnibus Cumanis asinus iam agnitus, quos dudum creditus leo, metu propemodum exanimauerat. Cumanos autem hic appellat, non qui sunt in Italia, sed qui sunt in Aeolide supra Lesbum. Nam & Lesbij & Cumani notati sunt stoliditatis, vt indicat Stephanus. *Cumani stolidi.* Ab hoc apologo profectum est adagium, ἐνδυετέ μοι τὴν λεοντῆν, id est, *induitis me Leonis exuuium:* in eos dici solitum, qui suscipiunt negocium maius facultate, quique se magnificentiùs gerunt, quam pro sua conditione. Quidam ab Hercule sumptum putant, cuius hic ornatus erat, vt Leonis exuuio tegeretur, deinde altera manu clauam, altera gestaret arcum, atque hoc ornatu descendit ad inferos, Cerberum extracturus. Huc alludens Aristophanes, Bacchum fingit, Herculis instar, Leonis exuuio clauaque instructum, ad inferos descendere parantem, vt Euripidem cum Aeschylo certantem *In Ranis.*

tantem audiret. Ridetur autem ab Hercule, quod id gestaminis neutiquam illum deceret, vt-pote mollem & effæminatum. Vsurpat hoc adagium Socrates Platonicus in Cratylo, negans oportere deterreri sese magnitudine disputationis institutæ, posteaquàm semel Leonis pellem esset indutus. Lucianus, Non opus est quopiam qui tibi Leonis exuuium detrahat, quo palam fiat te canthelium, nisi quis sanè ab ipsis Hyperboreis hospes modò ad nos peruenerit, aut vsque adeo Cumanus sit, vt qui videret, non protinus intelligat, te asinorum omnium asinum ferocissimum esse, aut expectet, vt te præterea rudentem audiat. Eusebius Cæsariensis aduersus Hieroclem: *Abibit nobis quidem philosophus, cæterum asinus Leonis intectus pelle.* Alias Lucianus demutauit nonnihil de prouerbio, cùm ait: *Tantum temporis non animaduerti eum sub Leonis exuuio ridiculam quandam simiam tectam habere.* Potest & ad eundem apologum referri:

In Pseudologista.

In Philopseude.

Introrsum turpem, speciosum pelle decora.

Cum asino gallus aliquando pascebatur: Leone autem asinum aggresso, gallus exclamauit, & Leo (aiunt enim hunc galli vocem timere) fugit. At asinus ratus propter se fugere, aggressus est statim Leonem. Vt verò procul hunc prosecutus est, quò non amplius galli perueniebat vox, conuersus leo deuorauit. Hic verò moriens clamabat, me miserum & dementem. Ex pugnacibus non natus parentibus, cuius gratia in aciem irrui? Fabula monet, plerosque homines, inimicos, qui se de industria humiliarunt, aggredi atque ita ab illis occidi. Asinus seruiens olitori, quoniam parum comedebat, plurimum laborabat, precabatur Iouem, vt ab olitore liberatus, alteri venderetur domino. Cum Iupiter exoratus, iussisset ipsum figulo vendi, iterum iniquiore animo perferebat quàm priùs, onera & cœnum & tegulas ferre. Rursus igitur, vt mutaret dominum rogauit, & coriario venundatus est. Peiorem itaque prioribus herum nactus, videns quæ ab eo fierent, suspirando ait: hei mihi misero, melius mihi erat apud priores heros manere, hic enim, vt video & pellem meam operabitur. Fabula indicat tunc maximè priores dominos à famulis expeti, cùm de secundis periculum fecerint. Perquam elegantem & facetum apologum de asino & vario recenset Aeneas Syluius in primo epistolarum, inter rationes quas reddit, cur nostro tempore minus quàm olim homines amplectantur poësim. Viam solus asinus ibat, suasque secum miserias querebatur, qui vinum portans, aquam biberet, frumentumq; in horreis ponens, fœnum manderet: sed hæc leuia reputasset, nisi quod etiam post mortem ex eius corio cribri fierent atque tympana. Quem sic querulosum audiens varius paruum animal, Tace (inquit) asine, opus est post mortè labore. Nam isti qui dicuntur homines cùm aliquem volunt sapientem facere, corium meum adhuc pilosum recipiunt, frontemque illius adornant, quem volunt esse sapientem. Doctores enim creantes meis eos pellibus vestiunt, meque quod est rerum omnium difficillimum, ex magnis bestijs viros oportet sapientes efficere. Sic enim corium meum fata disposuerunt, quod est mihi grauissimum & molestissimum. Audiuerunt hæc rectores cancellariæ, videntesque in corijs cadauerum magnas esse virtutes, non censuerunt illa paruo pretio danda, sed ea atque camisias cum cera sicut æquum erat magno pretio cœperunt vendere &c.

Vires suas cuique metiendas.

F

G

FABVLOSA.

IN Cancri deformationis parte, vt Hyginus scribit, sunt quidam qui asini appellantur, à Libero in testa duabus stellis figurati. Liber enim à Iunone furore obiecto dicitur mente captus fugisse per Thesprotiam, cogitans ad Iouis Dodonæi templum peruenire, vnde peteret responsum, qui faciliùs ad pristinum statum mentis rediret, sed cùm venisset ad quandam paludem magnam quam transire non posset, de quibusdam duobus asellis obuiam factis dicitur vnum deprehendisse eorum, & ita esse transuectum, vt omnino aquam non tetigerit. Itaque cùm venisset ad templum Iouis Dodonæi, statim dicitur a furore liberatus & asellis gratiam retulisse & inter astra eos collocasse. Nonnulli etiam dixerunt asino illi quo fuerat vectus, vocem humanam dedisse. Itaque postea eum cum Priapo de natura contendisse & victum ab eo interfectum. Pro quo Liberum eius misertum, in sideribus annumerasse. Et vt sciretur id pro deo, non pro homine timido (quia Iunonem fugerit) fecisse, supra cancrum constituit, qui deæ beneficio fuerat affixus astris. Dicitur etiam alia historia de asellis, vt ait Eratosthenes. Quo tempore Iupiter bello gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes deos conuocauit, venisse Liberum patrem, Vulcanum, satyros, Silenos, asellis vectos, qui cùm non longè ab hostibus abessent, dicuntur aselli pertimuisse, & ita pro se quisque magnum clamorem & inauditum gigantibus fecisse, vt omnes hostes eorum clamore in fugam se coniecerint & ita sint superati. Hæc Hyginus. Postremam fabulam Varinus etiam in Lexico suo in asini mentione affert, & hanc ob causam asinis hunc honorem

Asini stellæ & earum fabula.

H

A rem habitum inquit, vt in cancri sydere occasum versus collocarentur. Aratus verò has stellas ex altera parte præsepis consistere canit:

> Σκέπτεο καὶ φάτνην· ἡ μέν τ' ὀλίγῃ ἐοικυῖα
> Αχλύι βορραίῃ ὑπὸ καρκίνῳ ἡγηλάζει.
> Αμφὶ δέ μιν δύο λεπτὰ φαεινόμενοι φορέονται
> Ασέρες οὔτι πολλὸν ἀπήοροι, οὔτε μάλ' ἐγγύς.
> Αλλ' ὅσσόν τε μάλιςα πυγούσιον οἰήσασθαι
> Εἷς μὲν βορρείαο, νότῳ δ' ἐπιέρχεται ἄλλος
> Καὶ τοι μὲν καλέονται ὄνοι, μέσσῃ δέ τε φάτνη.
> Ἥ τε καὶ ἐξαπίνης πάντη Διὸς εὐδιάοντος
> Γείνετ' ἄφαντος ὅλη· τοὶ δ' ἀμφοτέρωθεν ἰόντες
> Ασέρες ἀλλήλων αὐτοσχεδὸν ἰνδάλλονται
> Οὐκ ὀλίγῳ χειμῶνι τότε κλύζονται ἄρουραι

Quæ carmina ita sunt à Rufo Auieno Latinè versa:

> *Conuenit hic etiam paruum præsepe notare,*
> B *Id nubi nomen, quæ Cancro obuoluitur alto.*
> *Græcia docta dedit, quapropter denique asellos*
> *Suspice, quorum vnus septem vicina Trioni*
> *Astra adolet: tepidum procul alter spectat in austrum,*
> *In medio quod nube quasi concrescit adacta,*
> *Id præsepe vocant: porrò hoc præsepe repente*
> *Si sese ex oculis procul auferat, ardeat autem*
> *Congruus aërijs latè rubor ignis asellis:*
> *Ne quicquam tenues agitabunt stagna procellæ.*

Alter enim eorum asellorum est asinus Sileni. At quoniam Auieni carmina parum Arati sententiam, vel certè summa cum difficultate explicare mihi (inquit Natalis de Comitibus) videntur, parumque cum Græca elegantia conuenire, ego an illa Latina facere & clarius exprimere possem, experiar. Est autem Arati sententia, quod nubecula quædam in Cancri ostraco inter scapulas existens, habet vtrimque stellas quæ aselli vocantur, quare illa iure dicitur præsepe. Vbi igitur illa nubes pura & aperta videtur, futurum cælum serenum significat, quod etiam inquit ita Theophrastus in libro de signis futuræ serenitatis: καὶ ἡ τοῦ ὄνου φάτνη, ὅτε ᾖ καθαρὰ καὶ λαμπρὰ φαίνεται, εὔδιεινόν, id est, & asini præsepe cùm purum splendidumque apparuerit, signum est futuræ serenitatis. At versus Arati quos Latinos facio, ita se habent:

Lib. 5. Myth. c. 8.

C

> *Hinc præsepe nota, nubes id parua videtur*
> *In Boream surgens, vbi fulgent sydera Cancri:*
> *Hoc propter geminæ voluuntur lumine stellæ*
> *Pertenui, nec longinqua nimis: haud tamen illæ*
> *Coniunctæ; spatioque vlna distare videntur.*
> *Altera fit Boreæ proprior, deuergit in Austrum*
> *Altera: & hæ dicuntur aselli, separat illas*
> *In medio præsepe polo, idque repente sereno*
> *Ex oculis hominum vanescit: at hæ coeuntes*
> *Fiunt vicinæ stellæ & simul esse videntur,*
> *Imbribus immodicis vt Iupiter arua rigabit.*

D Vbi igitur illa nubecula euanuerit, quam asini præsepe vocauit Theophrastus, quod quidem accidit ob condensatum humorem, cùm illa sit tenuis ac debilis, illæ duæ stellæ videntur fieri propinquæ, atque id futuram tempestatem significat. Illud autem fit vt videantur congredi, quia corpus diaphanes vaporum in aquam prope versorum radios oculorum infringit, neque patitur frequentes ad rem conspectam peruenire, quare non potest deprehendi vera distantia. Hactenus Natalis: qui ibidem etiam docet, cur senex ille Silenus asino veheretur. Hunc (inquit) Bacchi comitem, senem, ventricosum, titubantemque dixerunt, quia vinum & ebrietas cùm obesos faciat & ventricosos, tum caput plerumque grauat & titubantes facit, & ad senectutem citius perducit: hæc enim omnia incommoda & corporis turpitudines idcirco Bacchi comites finxerũt. Seneca in Oedipo:

Silenus cur asino vehi diceretur.

> *Te senior turpi sequitur Silenus asello,*
> *Turgida pampineis redimitus tempora sertis*
> *Condita lasciui deducunt orgya mystæ,*

Quidam putarunt Silenum senem fuisse Bacchi alumnum, quia vinorum vetustas, omnes etiam

prædi-

prædictas turpitudines augeat. Idcirco dicebatur ab aſino vehi ſolitus, quia tardi ſunt plerumque & inutiles negotijs, qui plus potare ſolent quàm conueniat: nam voluptates omnes parum conferunt humanæ vitæ: quippe cùm non animal ſolum, ſed & corpus rebus omnibus inutile reddant, ſi plus operæ illis detur, quàm natura ipſa poſtulauerit. Ad huius rei ſempiternam memoriam & cohortationem antiqui eius aſinum inter ſydera collocatum fuiſſe tradiderunt. Hæc itaque de ſtellis quas aſinos dicunt. Porrò quomodo dipſas ſerpens ab aſino remedium aduerſus ſenectam, ſimul & ſitim tulerit, hanc fabulam narrat Aelianus. Prometheum ignem à Vulcano furatum aiunt: quamobrem indignatum Iouem furti indicibus dediſſe remedium ſenectuti prohibendæ efficax: hoc illos qui acceperant, aſino impoſuiſſe audio. Et cum ille ſic oneratus æſtiuo tempore incederet, ſiti laborantem ferunt ad fontem veniſſe bibendi gratia, ſed à ſerpente fontis cuſtode repulſum: itaque aſinum ſitis impatientem, id quod geſtabat pharmacum, vt admitteretur, obtuliſſe. Bibit igitur aſinus, & vna cum remedio aduerſus ſenectam quam dipſas deinde exuit, ſitim quoque ſuam in illam transfudit. Cæterùm huius fabulæ author non ego ſum, ſed ante me Sophocles, & Dinolochus aduerſarius Epicharmi & Ibycus Rheginus, & Ariſteas Apollophanes poëtæ comici. Hucuſque Aelianus. Antonius Liberalis ex Bæo cur Cleinis & tota eius familia in aues transformatus ſit ob ſacrificatum Apollini aſinum, hanc narrat fabellam. Apud Babylonem Meſopotamiæ vrbem habitauit Cleinis, vir dijs charus atque opulentus: boum, aſinorum, ouiumque diues. Hunc mirum in modum dilexerunt Apollo & Diana: ac ſæpe cum iſtis dijs venit ad templum Apollinis, quod eſt apud Hyperboreos, viditque ibi aſinos immolari. Reuerſus Babylonem, intendit ipſe quoque Hyperborico ritu Apollini ſacrificare, aſinorumque magno numero victimas ad aram conſtituit. Superuenit Apollo, mortemque ſe ei illaturum minatus eſt, niſi hoc abſtineret ſacrificio, & pro more capras ſibi, boues, & oues offerret: ita enim ſe aſinorum gaudere immolatione, ſi ea fiat in Hyperboreis. His minis territus Cleinis aſinos ab altari abduxit: liberiſque ſuis auditum ſermonem expoſuit. Erant ei ex Harpa vxore filij tres, Lycius, Ortygius & Harpaſus, ac filia Artemicha. Proinde Lycius & Harpaſus perficere ſacra iſta iubebãt, iiſq; ſe oblectari dicebant; Ortygius & Arteniche, quorum ſententiæ etiam Cleinis adſtipulabatur, obediendum Deo pronunciabant. Sed Harpaſus & Lycius vi ſolutis aſinorum vinculis, eos ad aram compulerunt. Ibi Apollo in rabiem egit aſinos, ita vt Cleinin & liberos famuloſque mordicus perdere aggrederentur. Ij in extremo conſtituti periculo, deorum fidem implorant. Atq; Harpam quidem & Harpaſum Neptunus miſeratus, in aues non mutatis nominibus conuertit. Latona autem & Diana ſtatuerunt ſeruare Cleinin, Artemicham & Ortygium, quod piaculi iſtius inſontes eſſent. Suis Apollo hanc gratiam dedit, vt hos, antequam morerentur, in aues commutaret. Cleinis factus eſt Hypſiactos, quod aquilam altiuolantem ſignificat, nomen auis poſt aquilam ſummæ, difficilis internoſci cùm hæc interfectrix hinnulorum ſit fuſco corpore, magna ac valida; aquila autem nigrior ac minor. Lycius in coruum album abijt: deinde tamen Apollinis nutu factus eſt ceruleus, cum primus de Coronide Phlegyæ filia indicium detuliſſet, eam Alcyoneo eſſe nuptam. Artemiche piphinx facta eſt, auis dijs hominibuſque grata. Ortygius ægithallus, quòd patri perſuaſiſſet pro aſinis capras immolare.

Diſpadis, & aſini fabula. Lib. 6. c. 51.

Cleenis, & familia eius in aues.

PHYSIOGNOMONICA.

ARISTOTELES in Phyſiognomonicis ex aliqua hominis, & partium eius ad aſinum ſimilitudinem de ingenio pronunciat. Aſinis (inquit) & ſuibus cõmunis eſt intemperantia circa Venerem: Aſinis proprium cura eſt ſolicitudine carere. Qui aſinos referunt, capite paruo, ferè ſunt ſtupidi: Qui facie carnoſa, timidi, eadem magna, tardi. Qui fronte rotunda, ſtupidi. Qui eminentibus oculis, ſimplices: magnis aſinini. Qui labijs craſſis, & ſuperioribus magis eminentibus, ſtulti: denique voce magna, & graui, contumelioſi. Adamantius etiam illos, quorum oculi ſicut aſinis prominent, dementes, & contumelioſos eſſe conijcit. Sed & magnas aures teſtari, ait Ariſtoteles ad Alexandrum, vt refert Porta, magnam fatuitatem, ſed bonæ retentionis, & memoriæ hominem. In ſuis verò Phyſiognomonicis aſininum. Polemon, & Adamantius ſtolidæ naturæ, indicia eſſe. Albertus ex Loxo magnas, & prominentes aures ſtoliditatem, & imprudentiam ſignare dixit, ſed perperam garrulitatem addit ex ſe. Cæterùm de hiſce phyſiognomonicis ſignis conſulendus ipſe Porta, qui eleganter collatas hominis cum aſini partibus icones expreſſit.

Aſinis ſimiles aſino referre.

Lib. 2. Phiſiogn.

PROVER-

A

PROVERBIA.

Asinus apud Cumæos.

ONOΣ παρὰ Κυμαίοις, *Asinus apud Cumæos.* Competit in eos, qui cùm sint inepti ridiculique, tamen apud ignotos ipsa nouitate habentur in pretio: aut in eos, quibus honos aliquis præter meritum additus à fortuna, tumorem, & insolentiam, ita vt ferè fit, conciliat; id quod eleganter notat Demosthenes Olynthiacarum orationum prima: Felicitas enim & rerum successus, quod contigerit immerenti stultis vesaniæ causam præbere solet: cui congruit illud ex Aeschylo citatum: Η βαρὺ φορημ' ἄνθρωπος ἐυτυχῶν ἄφρων, id est: *Graue pondus amens rebus vtens prosperis.* Tractum est prouerbium ab asino, qui apud Cumanos cùm pellem mortui leonis inuenisset, se pro leone gessit, mox cognitus risum protulit, vt suprà dictum est. *Antronius Asinus* teste Suida dicitur de magnis, & ignauis, quod apud Antronios permagni essent asini. Asinus Aegyptius verò etiam dicitur in contemptibiles, despicatissimosq; homines. Odisse enim id animal Aegyptios diximus, non propter imperitiam, & ineptias tantùm, & contumeliosam eius naturam, verùm propter colorem etiam ex albo nigroque confucatum, quem à deorum sacrificijs alienum abominabantur. Erat ergò apud eos mos, vt asinum ludibrijs omnibus incesserent, luto cespitibusque passim impetitum contis etiam stimularent, quaque si locus offerret opportunus, præcipitem agerent. Ο῎νος λύρας subaudi ἀκρατὴς, id est *asinus lyræ auscultator*, Vulgò autem dici solet, *asinus ad lyram*, in eos, qui propter imperitiam nullo sunt iudicio, crassisque auribus. Hunc titulum prouerbialem M. Varro satyræ suæ cuidam indidit. Eiusdem apud Gellium extant hæc verba è satyra, cui titulus, Testamentum: *Si quis mihi filius vnus, pluresuè in decem mensibus gignuntur: si erunt ὄνοι λύρας, id est, asini ad lyram, ex hæredes sunto.* Ο῎νους λύρας appellat indociles bonarum artium, atque intractabiles. D. Hieronymus ad Marcellam: *Quos ego cum possem meo iure contemnere, asino quippe lyra superfluè canit, tamen nè nos superbiæ, vt facere solent, arguant.* Et idem aduersus Vigilantium: *Quamquam stultè faciam, magistro cunctorum magistros quærere, & ei modum imponere, qui loqui nescit, & tacere non potest. Verum est illud apud Græcos prouerbium,* Ο῎νος λύρας. Lucianus de his, qui mercede seruiunt. τί γὰρ κοινὸν φασὶ λύρᾳ καὶ ὄνῳ, id est, *quid enim commertij, quod dici solet, asino cum lyra?* Idem aduersus indoctum, ὄνος λύρας ἀκȣεις, κινῶν τὰ ὦτα, id est, *sed asinus lyram audis, auriculas mouens.* Vnde & hoc pacto effertur adagium: ὄνός τὰ ὦτα κίνων, idest, *asinus auriculas mouens:* Rursum ad hunc modum; ὄνῳ τὶς ἔλεγε μῦθον ὅδε τά ὦτα ἐκίνει, id est, *asino quidem narrabat fabulam, at ille auriculas mouebat,* in eos, qui cum nihil intelligant, tamen perinde quasi nihil non intelligant, ita nutibus alludunt, & arrident dicentibus. Galenus, lib. 2. de different. puls. *Ad hæc senex quidem ille, velut asinus quatiebat auriculas; opinamur, quod non assentiretur.* Est autem asino naturale, vt diximus, subinde mouere auriculas, veluti significāti se iam intelligere, cùm nihil etiam audierit. Aliquando referunt ad asinum non auscultantem lyram, sed ipsum canere conantem: Lucianus: καὶ μάλιςα ὁπόταν ᾄδη καὶ ἁβρός θέλῃ, ὄνος ἀυτολορίζων φασὶ, id est, *maximè si quando canit, cupitq; festiuus, & lepidus videri, asinus, vt aiunt, ipse lyra canens.* Idem in Pseudolegista: τȣ̃το δή τό τȣ̃ λόγȣ, ὀνόν κιθαρίζειν πειρόμενον ὁρῶν, id est, *Iuxta hoc ipsum, quod vulgo dici solet; asinum conspiciens, cithara canere tentantem.* Citatur & hic versiculus:

Asinus Antronius.
Asinus Aegyptius.
B
Asinus ad lyram.
C
Asinus auriculas mouens.

Ο῎νος λύρας ἤκȣσε καὶ σάλπιγγος ὗς, id est, *Asinus lyram auscultauit, & porcus tubam.*

Lib. 8.

Rectè torquebitur in eos, qui indecorè tentant artificium, cuius sunt imperiti, & à quo natura abhorrent. Festiuiter inuertit adagium Stratonicus apud Athenæum: Erat Cleon quispiam, cui nomen inditum boui: is cùm scitè caneret voce, cæterum lyra non perinde vteretur, Stratonicus vbi canentem audisset: Olim (inquit) asinus ad lyram dictus, nunc verò bos ad lyram. Germanum quoque huic adagio est, Ο῎νος πρὸς ἀυλὸν id est, *asinus ad tibiam,* dicendum, similiter, vbi quis ea quæ scitè dicuntur, nec animaduertit, nec intelligit, nec laudat. Sunt enim animantia quædam quibus nonnullis musices sensus inesse videtur, vt equis, auibus, serpentibus. Asinum verò nihil mouet cantus. Vtrique adagio non admodum absimile est illud Horatij.

D
Bos ad lyrā.
Asinus ad tibiam.

Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo, id est stupido, quiq; nullū ex ea re sensum perciperet. Galenus lib. 3. de facult. natur. *Reliquis verò tam inutile fuerit scriptū, quam si quis asino narret fabulam.* Asinū sub fræno currere doces, hoc est doces indocilē: nā equus ad cursum idoneus, asinus ad equestrē cursū inutilis. Horatius.

Infelix operam perdas, vt si quis asellum
In campum doceat parentem currere freno.

Lib. 1. ad Epist.

Acron admonet prouerbialiter dictum de asino. Est autem diuersum illi, quod in equo retulimus.

τὸν ἵππον εἰς πεδίον, id eſt *equum in campum*. Prouerbialiter quoque dictum à Luciano in dialo-
Lib.2.c.23. go de Saltatione: Οὔνȣ ϗ κέφαλλω, ἢ συὸς καρδίαν ἕξεις, *neq; cor aſini, neq; porci cor habebis*. Ὄνος ἐν πι-
Aſinus inter ſimias. θήκοις, ideſt *aſinus inter ſimias*. Vbi quis incidit in homines naſutos, & contumelioſos, ipſe ſtolidus,
a quibus impurè rideatur. Extat apud A. Gellium, apud quem Menander comicus in fabula, cui ti-
tulus, Plotium, maritum, de vxoris iniuria querentem inducit his verbis: Ὄνος ἐν πιθήκοις τοι τὸ
λεγόμενον ἐςὶ δὴ τȣ̃το, ideſt, *Aſinus inter ſimias, vulgò quod aiunt, ſanè iſtud*. Conſtat autem ſimiam
animal eſſe petulantiſſimum, adeo vt non vereatur etiam leonem per laſciuiam agitare, natibus il-
lius affixa. Quin & hodie vulgò ſimile quiddam dicunt: *Noctua inter cornices*; vbi ſtupidior ali-
quis in homines petulantes, & dicaces incidit. Nihil autem vetat, quò minus generaliter vſurpe-
tur, vbi quis in negocium incidit vehementer moleſtum, aut in infortunium aliquod, vnde ſe non
queat extricare. Conſimilem cum hoc adagio ſenſum habet, ὄνος ἐν μελίτταις, *aſinus inter apes*, dici
Aſinus inter apes. ſcilicet ſolitum, vbi quis infeliciter incidit in homines improbos, atque importunos. Methaphora
per ſe liquet: quanquam adagium ab euentu quopiam natū videri poteſt. Meminit Suidas. Ὄνος
ὄρνις, ideſt, *aſinus auis*. Eſt apud Ariſtophanem in Auibus. Sumptum ab homine quodam. Qui-
dam enim conſultus de eo, qui aduerſa laborabat valetudine, forte fortuna conſpexit aſinum ſur-
gentem à lapſu, ſimulq; alium, quendam audiuit dicentem: βλέπε πῶς ὄνος ὢν ἀνέςη, ideſt, *vide*
Aſinus auis. *quo pacto aſinus cum ſit ſurrexit*: Id omnis arripiens ille, protinus reſpondit, fore vt valetudinarius
ille reualeſceret. Itaque iocatur Ariſtophanes, quaſi & aſinus auis eſſet, & augurij nonnihil ha-
beret. Nec hoc prouerbium è comœdia natum eſt, ſed à vulgò ad iocum detortum, & à comico
vſurpatum. Dicetur non intempeſtiuè, cùm ex inditio quopiam ridiculo quippiam colligimus.
Aſina Balaam admonet. Aptè quadrabit (inquit Polydorus Virgilius) cum indoctus doctum, ſeruus
dominum, mulier virum, puer ſenem coarguit. Αφ' ἵππων ἐπ' ὄνȣς, id eſt, *ab equis ad aſinos*: vbi quis
Ab equis ad aſinos. à ſtudijs honeſtioribus ad parum honeſta deflectit, veluti ſi quis è philoſopho cantor, è mercato-
re caupo, ex œconomo coquus, è fabro fieret hiſtrio. Quadrabit item, vbi quis è conditione lautio-
re ad abiectiora deuenerit. Procopius Sophiſta in Epiſtola quapiam Τὸ δὴ λεγομένον ἀφ' ἵπ-
πον ἐπ' ὄνȣς μεταβεβήκαμεν: ideſt, iuxta prouerbium, ab equis ad aſinos tranſiuimus. Contrariū,
Etardigradis aſinis equus prodijt. *E tardigradis aſinis equus prodijt*, diei ſolitum, cùm clarus euadit quiſpiam obſcuro genere progna-
tus, aut quoties ab indocto præceptore proficiſcitur diſcipulus eruditus. Prouerbialiter etiam à
Martiale prolatum: *Nulla eſt gloria præterire aſellos*. Conueniet cùm quis altioris ingenij, ſtupidum
& ad nulla aptum ſuperat. Mulum de aſino pingere: dici poteſt, quando exemplar, & res efficta nō
multum inter ſe diſtant: vel cum ineptiæ ineptijs repræſentantur, vel mendacia mendacijs aſtruun
Mulum de aſino pingere. tur: magna ſimilitudo inter aſinum, & mulum eſt; author eſt Tertullianus. Hoc quoq; Theogni-
dis: Γνοίης δ' ὅσον ὄνων κρείσσονες ἡμίονοι, ideſt, *Noris vti quanto muli aſinos ſuperent*; ipſiſſimam
prouerbij faciem habet. Dicendum vbi quis longo interuallo præcedit. Refertur apud Athenæum.
Quam muli aſinos ſuperent. Sumptum videtur ex Homero:

Lib. 7. Iliad. κ.

> Ἀλλ' ὅτι δὴρ' ἀπεην ὅσσον τ' ἐπίȣρα πέλονται
> Ἡμιόνων, αἵ γάρ τε βοῶν προφερέςεραί εἰσιν
> Ελκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον, ideſt,
> *Verum vbi tantum aberat, quantum pars vltima ſulci*
> *Mularum: ſiquidem bubꝰbus longè potiores*
> *Ducere perpinguem ſegetem compactile aratrum.*

Rurſum alio loco:

Odyſſ. θ.

> Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριςος ἐην κλυτόνηος ἀμύνων
> Ὅσσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιιν,
> Τόσσον ὑπεκπροθέων λαȣ̃ς ἵκεθ' οἱ δ' ἐλίποντο, ideſt
> *Hos curſu ante ibat Clytoneus ſplendidus omnes*
> *Quantum mularum ſulcus præcedit in aruo*
> *Tantum is præcurrens populos, metam attigit, illos*
> *A tergo linquens:*

Olim bubus, aſinis, & mulis proſcindebant arua. Aratrum igitur, quod à mulis trahebatut, multò
Rex, aut aſinus. celerius perueniebat ad ſulci finem, cùm arator inuertit aratrum, quàm quod trahebatur a bubus.
Heſiodus item mulos ταλαέργȣς vocat. Βασιλεὺς ἢ ὄνος, ideſt, Rex, aut aſinus, hoc eſt, aut victor,
aut victus. Simile illi: ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι, id eſt, aut ter ſex, aut tres tali. Euſtathius Odyſſeæ
ſextum enarrans librum, oſtendit metaphoram ductam ab his, qui ludunt ſphæra, quibus qui vi-
ciſſet, rex appellabatur, qui victus fuiſſet, huic aſino nomen erat. Plato in Theæteto. *Qui aberrarit*
Lib. 9. *is deſidebit, quēadmodū dicūt ij, qui ſphæra ludūt, aſinus, qui verò nihil aberrans vicerit, rex noſter eſto.*
Iulius Pollux ſphæra ludēdi, quatuor modos cōmemorat, quorū primus appellatur ἐπίσκυρος, alter
Vrania ludus. φανίδα, ſeu φανίδȣ, tertius ἀπόρραξις, quartus ȣ̓ρανία: quorum poſtremum, nam is ad prouerbiū
propriè

A propriè facit, describit his verbis: *Vrania verò lusus sic habet: Aliquis resupinans sese, spheram in cælum mittit. Reliquis autem certamen erat, vt eam prius quam in terram decideret, raperent, id quod in Phaacibus significare videtur Homerus. Sanè verò cum aduersus parietem spheram misissent, numerus subsultuum censebatur: & qui victus fuisset, asinus appellabatur, & quicquid imperatum esset, faciebat, rursum qui vicisset, is & rex erat, & imperabat*. Porro locus, quem ex Homero citat, est Odysseæ θ. ad hunc modum.

> Τὸν ῥα περιστρέψας ἧκε στιβαρῆς ἀπὸ χειρὸς
> Βόμβησεν δὲ λίθος κατὰ δ' ἔπτηξαν ποτὶ γαίῃ
> Φαίηκες δολιχήρετμοι ναυσίκλυτοι ἄνδρές
> Λαὸς ὑπαὶ ῥιπῆς, ὃδ' ὑπέρπτατο σήματα πάντων, id est,
> *Versatum hunc valida submisit in aëra dextra*
> *Intonuit lapis: ast in humum formidine sidunt,*
> *Phaaces, gens gnara maris, ratibusque superba*
> *Ob saxi iactum, verum id procul omnia signa*
> *Transuolat.*

B Ab hac forma non videtur alienum quod est apud Plautum: *Rex sum, si ego illum hodiè hominem ad me illexero.* Licebit vti, cum significabimus, iaciendam aleam quæ vel summos reddat, vel infimos. Ὄνος ὄνῳ κάλλιστος, id est, *asinus asino pulcherrimus*: simile simili placet. Alcimus apud Diogenem Laërtium inter multa quæ colligit ex Platonis philosophi & Epicharmi comici scriptis, quibus persuadere conatur philosophum à comicis multa fuisse suffuratum, & hos recitat senarios:

In Pænulo.

Asinus asino pulcherrimus.

> Θαυμαστὸν οὐδὲν ἐστὶ με ταῦθ' οὕτω λέγειν,
> Καὶ ἀνδάνειν αὐτοῖσιν αὐτοὺς, καὶ δοκεῖν,
> Κάλως πεφυκέναι, καὶ γὰρ ἡ κύων κυνὶ
> Κάλλιστον εἶμεν φαίνεται, καὶ βοῦς βοΐ.
> Ὄνος τ' ὄνῳ κάλλιστον, ὗς δὲ τῷ συΐ, id est,
> *Res mira non est, ista si sic proloquor*
> *Ipsique nobis si placemus inuicem,*
> *Pulchreq́ nati si videmur, nam & canis*
> C *Pulcherrimus cani videtur, bos boui:*
> *Asinus asello pulcher est, & sus sui.*

Ὄνου θανάτους, id est, *asini mortes*, subaudiendum narrat. Dicebatur in eos, qui narrarent absurda, ridiculaque dictu, cuiusmodi fuerit, si quis longa narratione persequatur asini pericula, quemadmodum Vlyssis descripsit Homerus. Apuleius sanè in metamorphosi sua ὄνου θανάτους commemorat. Adagium refertur à Suida. Ὄνος ὕεται, id est, *asinus compluitur*. Cephisodorus apud eundem in Amazonibus:

Asini mortes.

Asinus compluitur.

> Σκώπτει με' ἐγὼ δὲ τοῖς λόγοις ὄνος ὕομαι
> *Rides, at asini more ego verbis compluor.*

Vnde dictum apparet in eos qui maledictis nihil omnino commouentur: quemadmodum asinus ob cutis duritiem adeo pluuia nihil offenditut, vt vix etiam fustem sentiat. Ὄνος ἐν μύρῳ, *asinus in vnguento*: cùm deliciæ adhibentur ijs, quos haudquaquam decent, neque qui vel vti norunt illis, vel delectantur. Nam asinus culmos ac fœnum mauult, quàm aurum vel vnguentum, quo etiam offenditur. Locus fuerit huic adagio, si quando indoctus aliquis in optimos incidat authores, quos ob inscitiam vel negligat, vel etiam deprauet. Siue cum amuso cuipiam cum eruditissimis viris viuere contigerit, quorum tamen consuetudine neq; frui nouerit, neque omnino gaudeat. Refertur à Diogeniano prouerbium. Ὄνος ἄγων μυστήρια, *Asinus portans mysteria*: In eum dicebatur, qui præter dignitatem in munere quopiam versabatur. Veluti si quis ignarus literarum, bibliothecæ præfectus esset. Aristophanes in Ranis.

Asinus in vnguento.

D

Asinus portans mysteria.

> Νὴ τὸν Δί' ἐγὼ γ' οὖν ὄνος ἄγων μυστήρια,
> Ατὰρ οὐ καθέξω ταῦτα τὸν πλείω χρόνον, id est.
> *Ita per Iouem sum asinus vehens mysteria*
> *Verum ista non iam sustinebo diutius.*

Interpres affirmat inde natum adagium, quòd olim quibus ad peragenda sacra Eleusinia opus erat, asino imposita deportabantur. Quadrabit in eos, quorum opera alijs duntaxat est vsui, cùm ad ipsos præter molestiam nihil interim redeat. Veluti si quis cibos alijs gestet, quibus ipsi non liceat vesci. Quo sensu nos quoque vulgò dicimus: Fà quel dell'asino, porta il vino, beue l'acqua. Huic allusisse videtur Apuleius, cùm se fingit asinum Cererem deam circumferentem. Suidas adscribit dæmonem ad lapidem molarem referre, quem Græci ὄνον appellant, propterea quod in sacris,

sacris, molis frumentarijs coronas imponere consueuerint. Itaque torquebitur eleganter in eos,
quibus immerentibus honos habetur. Veluti cùm indoctis doctoris titulus, pileus & annulus,
aliaque id genus insignia tribuuntur. Huc pertinet apologus ille, quem Alciatus inter emblemata
versibus illustrauit, sub titulo, *Non tibi, sed religioni:*

Isidis effigiem tardus gestabat asellus
Pando verenda dorso habens mysteria,
Obuius ergo deam quisquis reuerentur adorat,
Piasque genibus concipit flexis preces,
Ast asinus tantum præstari credit honorem
Sibi, & intumescit admodum superbiens:
Donec cum flagris compescens dixit agaso.
Non es Deus tu (aselle) sed Deum vehis.

Alia Lacon alia Laconis asinus portat.

Ἄλλα μὲν Λάκων λέγει, ἄλλα δὲ Λακώνος ὄνος φέρει. id est: *Alia quidem Lacon dicit, alia verò Laconis asinus portat.* Effertur apud quosdam & ad hunc modum parœmia: ἄλλα μὲν Λεύκων, ἄλλα δὲ Λεύκωνος ὄνος φέρει, id est, *alia Leucon, alia Leuconis asinus portat.* In eos dicebatur, quorũ oratio
dissentiret à factis. Natum aiunt ab huiusmodi quodam euentu. Agricola quispiã nomine Leucon,
solitus est vtres melle plenos floreis obuoluere. Rogatus autem ab exactoribus vectigalium, quid
nam portaret, hordeum se portare dicebat, videlicet quò minus pecuniæ persolueret. Sed cùm
euenisset aliquando, vt lapsus in terra asinus onus effudisset, accurrerunt exactores, in reponen-
dis sarcinis auxilio futuri. Verùm vbi interim cognouissent, mel in vtribus esse, non hordeum,
Leuconem obtorto collo abduxerunt, tanquam qui se debito vectigali fraudasset. Atque illud
ridentes addiderunt, alia Leucon, alia portat asinus. Nam in nonnullis codicibus, dicit, non
additur: atque ita nostra sententia dictum festiuius redditur. Ea vox postea versa est in adagium.
Refertur à Zenodoto & à Diogeniano. Κάμηλος καὶ ψωριῶσα, πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία,
id est: *Camelus etiam scabiosa, complurium asinorum tollit onera*: de ijs qui vsque adeò præcellunt
quosdam, vt etiam senes, aut alioquin ægroti, præstantiores tamen sint illis integris: aut de his

Camelus etiam scabiosa, complurium asinorum tollit onera.

qui rebus parum prosperis, tamen plus valent ob pristinæ fortunæ reliquias, quàm alij rebus in-
tegris. Vsus est Synesius. *Agas asellum.* Hoc adagij quoniam mutilum refertur, non satis liquet,
quid sibi velit. Refertur autem à Cicerone ad hunc quidem modum: *In hoc genus conijciuntur
prouerbia, vt illud Scipionis, cum asellus omnes prouincias stipendia merentem se peragrasse gloriare-
tur, agas asellum &c.* Neque verò libet referre, quæ in hunc locum adfert Omnibonus, interpres
alioqui non omnino malus. Tamen visum est ipsum adagium in medium proponere, quo doctis
saltem vestigandi ministraremus occasionem. Fortasse legendum agaso asellum. Nam veteres
elidebant vocales more Græcorum etiam in scriptura. Atque ita sensus erit, vnumquemq; facere
quæ se digna sint. Depotant nepotes, decoquit lurco, digladiatur miles, peierat leno, mentitur
aduocatus. Siquidem hoc ipsum agasonis vocabulum, in contemptus abijt prouerbium, id quod
apud Græcos festiuius est, ob sermonis ἰδίωμα. Nam Dores asinum vocant non ὄνον, vt cæteri,
sed κίλλον, & agasonem non ὀνηλάτην, sed κιλλικτῆρα, veluti testatur Iulius Pollux. Fortasse
huc pertinet, quod scripsit Flaccus ad Lollium:

Agas asellũ. Lib. 2. de Orat. Agaso asellum.

Lib. 7. Epist. 19.

——— *Ad imum*
Traxerit, aut olitoris aget mercede caballum.

Ἀπ' ὄνου καταπεσών, *ab asino delapsus.* In eos dicitur, qui inconsultè quippiam agunt, & imperitè:
aut in eos, qui à præsentibus commodis, quibus ob inscitiam vti nesciunt, excidunt. Est autem
in Græcis verbis faceta allusio ad finitimam orationem, mutato accentu, ἀπὸ νοῦ id est, à mente
delapsus, tanquam vecors & mentis impotens. Vtitur hoc adagio Plato: *Mihi sanè videtur* (in-
quit) *sermo velut eques vndiquaque restringendus, ne tanquam os habens effrænе, impetu abreptus,
iuxta prouerbium*, ἀπό τινος ὄνου πεσεῖν, hoc est, vt vertit author adagiorum, *ab asino tanquam à
mente excidat.* Vtitur item Plutarchus in Gryllo. Rursum Aristophanes in Nubibus.

Ab asino delapsus. Lib. 3. de legibus.

Κακῶς γὰρ ὄντως εἶχες, ὡς γ' ἔμοι δοκεῖς,
Ἵππους γ' ἐλαύνων ἐξέπεσον νὴ τοὺς θεούς
Τί δῆτα ληρεῖς, ὥσπερ ἀπ' ὄνου ἐκπεσών, id est.

Mali, vt videtur, accidit tibi quippiam.
Ita per deos, equos agens, miser excidi.
Quid hæc ita, vt delapsus asino blateras?

Primus versus dicitur à Strepsiade Danistam irridente, quod pecuniam filio suo mutuo datam
repetat. Alter est Danistæ, iuuenem tacita illusione notantis, qui studio alendorum equorum
pecuniam eam absumpserat. Tertius rursum Strepsiadis, dicentis illum delirare, perinde quasi
non ab equis, sed ab asino decidisset, hoc est, ἀπὸ νοῦ, id est, à mente. Quandoqhidem & Latinis

A mente delapsi dicuntur, qui mente exciderunt. Suetonius in Augusto: *Rectorem quoque soli-tus apponere, ætate paruis, aut mente lapsis.* Quidem huic quoque prouerbio huiusmodi affin-gunt fabulam. Duo quidam, cum in desertis locis asinum quempiam fortè fortuna nacti es-sent, contendere inter sese cœperunt, vter eum vti suum domum abduceret: nam vtrique pa-riter à fortuna videbatur obiectus. Hac interim de re illis inuicem altercantibus, asinus sese subduxit, ac neuter eo potitus est. Sed magis placet in adagio captatam fuisse allusionem, de qua diximus, maximè quòd videamus grammaticis id studio fuisse, vt omnibus adagijs fabulam aliquam aut historiam vel commentitiam adiungerent. Vt autem Suetonius dixit mente lapsos, ita Vlpianus titulo de magistratibus conueniendis, facultatibus lapsos dicit, qui redacti essent ad inopiam. Pierius Valerianus, *ab asino excuti* à Platone de ijs dici scribit, qui grauia & magna vel difficilia professi ab in cœpto turpiter desistunt. Miratur autem cur Grammaticus quidam adductus sit, vt Platonis prouerbium ita sit interpretatus, vt de ijs di-ctum voluerit, qui relictis voluptatibus & inquinamentis quibuslibet voluptificis & belluinis (hæc enim eius, inquit, verba sunt) ad meliorem mentem regrediuntur. Sed cùm is & hic & alibi sæpè cadat ab asino, in luto hominem hæsitare permittamus, neque tollere rursum fra-

B ctum crure planum procuremus. Id verò eò magis indignè ferendum, quod testimonium sibi accersit ex Euangelica lectione, vbi Seruator noster asinæ pullum obequitat: neque intelli-git, longè aliud esse, inuectari asello in vrbem Hierosolymam, aliud ab asino excuti, vel men-te alienari: nam & iocus ex locutionis enunciatæ ambiguo resultat, cùm ἀπ' ὄνȣ, etiam ἀπὸ νȣ̃ sonare videatur. Hæc itaque Pierius. *Malo asino vehitur*; quibus res sunt parum secundæ, mala asella vehi dicuntur, ἐπ' ὄνȣ πονηρᾶς ὀχȣμενοι. Suidas ceu prouerbiale refert, in dictione πονηρὸς. Felices enim eximijs equis insidere gaudent, quo celerius perueniant eò quò volunt; nec inscitè iacietur in hominem parum feliciter coniugatum. Prouerbium etiam olet quod scri-bit Horatius in epistolis;

> *Qui malè parentem in rupes protrusit asellum.*

Quadrabit in quosdam peruerso natos ingenio, qui cùm ipsi non sapiant, nolint tamen bene consulentium monitis obtemperare. Hi sunt etiam vltrò quò tendunt, impellendi, vt vel ma-lo docti tandem agnoscant stultitiam suam. Natum est à rustico quopiam, qui cum asinum suum per alpes niuibus obtectas duceret, isque fræno non obediret, iratus in rupes protru-

C sit:

> *Et meritò quis enim inuitum seruare laboret?*

Celebratur Græcis hic senarius prouerbialis:

> Δίκλω ὑφέξει κἂν ὄνος δάκῃ κύνα, id est,
>
> *Litem mouebit, si vel asinus mordeat canem.*

Quadrabit in eos, qui de re quantumuis exigua litem suscitant. Natum videtur ab euentu quopiam. Extat autem apud iureconsultos actio ex lege, si quadrupes damnum dederit. Re-fertur à Zenodoto & Suida, quanquam apud vtrumque scriptum est μάκροις pro μίκροις: quo-rum hoc nobis videtur sensus exposcere. Τῶν δ' ὄνων ȣ̓ μοι μέλει, id est, *Cæterùm asinos nil moror.* Congruit in eum qui domesticis contentus opibus non quærit aliena. Nam cui plau-strum est domi, huic non est opus asinis conductitijs. *Asini faciem circumferre* prouerbiali-ter dixit Plutarchus in libro aduersus Stoicos: *Cumque Circe* (inquit) *duo vsurpet venena, quo-rum vnum stultos de prudentibus, alterum prudentes de stultis redigit, Vlyssem bibere stultitiæ potius venenum voluit, quàm transire in bestiæ formam, præditum sapientia & nimirum simul etiam felici-tate. Atque hæc aiunt ipsam dictare & hortari sapientiam: Missum me fac, nec rationem habe per-*

D *euntis & in asini faciem discedentis. Nimirum diceret non nemo, asini est quæ hoc suadet sapientia, quando sapere & felicitate frui bonum est, asini circumferre faciem indifferens.* Ὄνος πεινῶν ῥο-πάλȣ ἀμελεῖ, id est, *asinus esuriens fustem negligit.* In eos congruit, qui ventris compendij-ve gratia quamuis contumeliam perferunt. Refert Aristoteles: *nam & isto pacto asini cùm esuriunt essent fortes, quòd licet verberentur, non discedunt tamen à pabulo.* Negans fortem esse censen-dum, qui quouis pacto toleret incommoda: Alioquin asinos longè fortissimos futuros, qui dum esuriunt, nullis verberibus à pabulo dimouere queunt. Apparet ex Homero sumptum, qui sanè quam eleganter describit asininam patientiam: cuius poëtæ versus Græcos suo antè loco recitaui-mus: nunc verò Latini facti non incongruè repetentur: canit itaque:

> *Vt cum per segetes ignauus transit asellus*
> *Inuitis pueris, cui multus tergore circum*
> *Iam crepuit fustis, neque segnius ille profundam*
> *Ingreditur segetem: pueri sed fustibus illum*

Ff *Cædentes*

Mente delapsi qui dicantur.

Ab asino excuti.

Malo asino vehitur.

Lis de asino canem mordente.

Asini faciẽ circumferre

Asinus esuriens fustim negligit.

Lib. 3. Moral.

Iliad. λ.

Cadentes ſtudio, tandem ac puerilibus aruo
Viribus eÿciunt, vbi paſtu expleuerit aluum.

Aſini mandibula.

Ὀ'νȣ γνάθος, *Aſini mandibula.* Conuenit in edaces alioqui ſtolidos & ignauos; cuiuſmodi pingit Horatius:

Nos numerus ſumus & fruges conſumere nati.

Cani das paleas, asino oſſa.

Heſychius citat ex Eupolide, dictumque in homines edaces. Addit & loci nomen eſſe. Κύνι δίδως ἄχυρα, ὄνῳ τὰ ὀςέα, id eſt, *cani das paleas, aſino oſſa*: Cùm res præpoſterè diſtribuuntur, veluti ſi quis indocto munus mittat literarium, erudito floſculos, aut gladium balteumue, militi librum. Siquidem munera hoc ipſo ſunt ingrata, quòd apta non ſunt. Interdum vertuntur in contumeliam. Ὀ'σφιῲ κλήγως ὥςε Μύσιος ὄνος, id eſt, *delumbatus aſini inſtar Myſij*. Citatur prouerbij nomine ab Euſtathio in nauium catalogo, ſed non explicatur: contentus enim eſt addere, in Myſia tariſſimos eſſe aſinos, quibus rectum ſit dorſum circa lumbos aut ilia, ita enim ὀσφὺς vocatur tertia & inferior ſpinæ pars ad clunes deſcendens. Videtur quadrare in molles & effæminatos, quos elumbes vocamus, Græci κατθεγότας, id eſt fractos. Porrò in Euſtathio Romæ excuſo pro καῖεγὼς legendum eſt, ex manuſcripto exemplari, quod Bononiæ videre contigit, inquit Manutius, καῖηγὼς.

Delumbatus inſtar aſini Miſij.

Ἀπονέμȣ τῆς σῆς ἀμάξης, τῶν δ' ὄνων ȣ̓δὲν μέλει, id eſt, *Vtere plauſtris tuis, aſinoſque non curaueris.* Verſus eſt trochaicus tetrameter. Hoc prouerbio monebant, vti ſuarum quiſque rerum curam ageret, hiſque frueretur, alienarum negligens atque incurius. Hinc ducta metaphora quod quibus plauſtrum eſt domi, nihil neceſſe habent deportandis oneribus aſinos aliundè conducere. Εἰ μὴ δύναιο βȣ̃ν, ἔλαυνε ὄνον, id eſt, *Si nequeas bouem, aſinum agito*, id eſt, ſi non potes, vt vis, vtcumque potes, facito. Si fortuna ſplendidor non contingit, eam ſortem quæ contingit, boni conſulas: ſi quod optas, non licet, id quod proximum eſt, amplectere. Author Suidas. *Ab aſinis ad boues tranſcendere, periculoſem eſſe* prouerbialiter dixit Plautus: Verba ſunt Euclionis ad Megadorum ſenem diuitem, qui filiam eius petebat:

Si nequeas bouem, aſinum agito.

Ab aſino ad boues trāſcendere.

Venit mihi in mentem Megadore, te eſſe hominem diuitem,
Factioſum: me item eſſe hominem pauperum pauperrimum
Nunc ſi filiam locaſſem meam tibi, in mentem venit
Te bouem eſſe, & me eſſe aſellum: vbi tecum coniunctus ſiem
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam tibi aſinus in luto,
Tu me bos magis haud reſpicias, gnatus quaſi nunquam ſiem,
Et te vtar iniquiore, & me us me ordo irrideat
Neutribi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid diuortÿ fuit,
Aſini me mordicus ſcindant, boues incurſent cornibus,
Hoc magnum eſt periculum, ab aſinis ad boues tranſcendere,

hoc eſt, periculoſum eſt à pauperum atque humilium ordine & familia ad ordinem & familiam diuitum ac potentium aſcendere. Periculoſum enim eſt, ne pauperes & humiliores à diuitibus petantur cornibus. Videtur allegoria ex apologo quopiam mutuo ſumpta. Ὑπὲρ ὄνȣ σκιᾶς, id eſt, *ſuper aſini vmbra*; pro eo quod eſt de re nihili. Sophocles in Cedalione apud Suidam, τὰ πάντα ὄνȣ σκία, id eſt, cuncta aſini vmbra, id eſt, nugæ, nihilique res. Apud eundem Ariſtophanes in Dædalo, περὶ τȣ̃ γὰρ ὁ πόλεμος νυ̃ν ὑμιν ἐςὶ; περὶ ὄνȣ σκιᾶς, id eſt, *Qua de re nunc inter vos bellum eſt? nimirum de aſini vmbra.* Citatur ab eodem & Ariſtoteles, ἐν διδασκαλίαις, qui fabulam quandam extare dixerit hoc titulo, ὄνȣ σκιᾶ, id eſt, *aſini vmbra*, Archippi comœdiam opinor ſentiens, de qua meminit Zenodotus. Lucianus in Sectis: πάντες ὡς ἔπος εἰπεῖν, περὶ ὄνȣ σκιᾶς μάχονται οἱ φιλοσοφοῦντες, id eſt, *Omnes vt ita dixerim, de aſini vmbra depugnant philoſophi.* Ariſtophanes in Veſpis, περὶ τȣ̃ μάχη νυ̃ν, περὶ ὄνȣ σκιᾶς, *de quo pugna eſt nobis? de aſini vmbra.* Demoſthenes in Philippica quadam, πρὸς ἅπαντας περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιᾶς νυ̃ν πολεμῆσαι, id eſt, *eum omnibus in præſentia de Delphica vmbra digladiari.* Proinde ſunt qui credunt hoc adagij primum à Demoſthene natum fuiſſe, fabulam eam referentes, quam retulimus inter apopthegmata ex Demoſthene: quam tamen fabulam paullò aliter narrat Plutarchus in vita Demoſthenis, his quidem verbis: Cùm in concione dicenti obſtreperent Athenienſes, ait ſe breuiter velle illis narrare quiddam. At ſilentio facto, Adoleſcens (inquit) æſtatis tempore aſinum mercede conduxerat, vt eo ab vrbe Megaram proficiſcens vteretur. Porrò meridie cùm ſol acriter æſtuaret, vterque cupiebat ſub vmbram aſini ſuccedere: Verùm alter alterum arcebat, cùm hic diceret aſinum conductum eſſe, non vmbram. Rurſus alter, qui conduxerat, ſe plenum habere ius reſponderet: atque hæc locutus, diſcedere parabat. Retinentibus autem Athenienſibus vtque reliquam partem fabulæ adderet orantibus: Itane, inquit,

Super aſini vmbra.

De aſini vmbra fabula.

A inquit, de asini vmbra audire cupitis, de rebus serijs loquentem auscultare non vultis? Quidam aiunt asinum non Megaram sed Delphos fuisse conductum, quod item apparet ex verbis Demosthenis, qui Delphicam vmbram nominat in calce orationis de pace: *An non igitur stultum* (inquit) *ac vehementer miserum; singulos aduersus singulos ita commissos de rebus proprijs, ac maximè necessarijs, cum vniuersis de vmbra Delphica nunc depugnare?* Apuleius in asino, iocatur ex sese natum. Vsurpauit hoc adagium Menander in Enchiridio & Plato in Phædro, cùm ait, *Oratores imperitos imprudenter & periculosè facere, quoties apud plebem imperitam & ipsam, non vmbram asini, rem videlicet leuem ac nullius momenti, sed turpia pro honestis laudant*: Μὴ περὶ ὄνου σκιᾶς, inquit, ὡς ἵππου τὸ ἔπαινον ποιούμενος, ἀλλὰ περὶ κακοῦ, ὡς ἀγαθοῦ. Procopius in epistola quapiam: *Ipse etiam, opinor, doctißimè de arte pugnantia cùm sentias, deridendi sicut videtur gratia, de asini quod aiunt, vmbra litem moues.* Vsus est eodem Origenes in præfatione libri tertij, quem scripsit aduersus Celsum. *Sed iam dudum tempus vt ab asini vmbra digrediamur, ne quis iure nos rideat* περὶ ὄνου σκιᾶς *plus satis curiosos.* Ὄνου παρακύψεως, id est, *de Asini prospectu.* Vetus adagium dici solitum in eos qui ridendo titulo aliquem calumniantur, aut de friuolis rebus aliquem in ius vocant. Euentus qui fabulæ præbuit occasionem, variè narratur ab authoribus. Quidam

De asini prospectu.

B huiusmodi quædam memorant. Figulus quispiam varias auium formas finxerat, easque in officina collocatas habebat. At asinus quidam, inobseruantiùs sequente agasone, inserto per officinæ fenestellam capite, pariter & aues & reliqua vasa deiecit, comminuitque. Is cuius erat officina, agasonem in ius vocat. Cumque rogaretur ab omnibus, quanam de re litem moueret; de asini, inquit, prospectu. Alij aues non fictiles, sed veras fuisse volunt, quæ asino sicut dictum est, per fenestram immittente caput, disturbatæ perticam ruperunt, reliquaque vasa subuerterunt. Reliqua fabulæ vtcumque conueniunt. Lucianus in asino suo parœmiam hanc fingit ex se natam, quòd dum asinus conaretur obliquato capite per fenestram prospicere quid ageretur, tum sese, tum dominos suos prodidit. Eamque rem magno omnium risui exceptam, in adagionem abijsse, ἐξ ὄνου παρακύψεως, id est, *ex asini prospectu.* Porrò iuxta Luciani sententiam magis quadrabit in eos, qui stoliditate sua, dum ineptè student dissimulare, ridiculè produntur. Hunc Luciani locum æmulans Apuleius in nono metamorphoseos suæ libro, scribit ad hunc modum: *Qua contentione & clamoso strepitu cognito, curiosus alioqui & inquieta procacitate præditus asinus, dum obliquata ceruice per quandam fenestrulam, quidnam sibi vellet tumultus ille, prospicere gestio, vnus è*

C *commilitonibus, casu fortuito conlimatis oculis ad vmbram meam cunctos testatur in coram. Magnus denique continuo clamor exortus est. Et emersis protinus scalis, iniecta manu quidam me veluti captiuum detrahunt, iamque omni sublata cunctatione scrupulosiùs contemplantes singula, cista etiam illa reuelata repertum, productumque & oblatum magistratibus miserum hortulanum, pœnas scilicet pensurum, in publicum deducunt carcerem, summoque risu de meo prospectu cauillari non desinunt. Vnde etiam de prospectu & vmbra asini natum est frequens prouerbium.* Hactenus Apuleius. In eodem puto sensu dictum à Tertulliano: *Asinus de Aesopi puteo*, modò venis, & iam exclamas: quanquam ego apud Aesopum Gabriamque, nihil inuenire potuerim, quod huius prouerbij speciem gerat. Quare conijcio eas fabulas Aesopi, quæ teruntur hodiè manibus omnium, non venisse ad nos integras. Coniecturam adiuuat, quòd apud D. Basilium, Lucianum & alios leguntur quædam, quæ similiter frustrà in excussis Aesopi fabellis exquiras. Posset & hic pro Aesopi puteo, id est pro eo qui insperatus tanquam qui ex speculâ vel Hercules è proscenio, reponi de asini prospectu. Ἀκκιζόμενος Σκύθης τὸν ὄνον, *Scytha recusans asinum*: de ijs qui verbo quidem aliquid auersantur, reipsa verò concupiscunt. Quidam enim asini cadauer conspicatus, Scytha (inquit) ecce paratam tibi cœnam. Is verò in præsentia quidem aspernatus est, pòst verò epulatus.

Lib. 4. aduers. Marcionem.

Asinus de Aesopi puteo.

Scytha recusans asinum.

D Ὄνου πόκας ζητεῖς, *Asini lanas quæris*: de ijs qui stultè quærunt ea quæ nusquam sunt. Effertur adagium etiam ad hunc modum, ὄνου πόκαι, id est, asini lanæ. Aristophanes: Τίς εἰς τὸ λήθης πεδίον, τίς εἰς ὄνου πόκας, id est: *Quis in lethes solum, quis in asini lanas?* Per asini lanam, res vanas significans, & quæ nusquam sunt. Eundem sensum habet, τὸν ὄνον κείρεις, id est, *asinum tondes*: de his qui rem absurdam atque inutilem aggrediuntur; propterea quod asinum neque pectere possis propter villos, neque tondere, cùm lanam nullam habeat. Huius meminit idem Aristophanes in Ranis. Ὄνου κεφαλὴν μὴ πλύνειν νίτρῳ, id est, *asini caput ne laues nitro.* Ne multum sumptus operæúe impendas in rem vilem ac sordidam. Finitimum est illi, τὴν χύτραν ποικίλλειν. id est, *ollam variegare.* Similiter & nos vulgò dicimus, Che laua il capo al l'asino, perde il sapone. Ὥσπερ ὄνος βαλανέως, id est, *vt asinus balneatoris.* Dictum etiam est in eos qui ex suis laboribus ipsi nihil fructus capiunt. Plutarchus in libello περὶ τῆς φιλοπλουτίας: *Nihil inde capiens commodi, velut asinus balneatoris, qui ligna & sarmenta defert, semper fumo ac fauillis oppletus, nunquam autem particeps balnei, neque temporis, neque mundiciei.* Loquitur de diuite parco ac sordido, qui cum sit onustus diuitijs, non fruitur tamen. Ὄνου

Asini lanas quæris.

Asinum tondes.

Asini caput ne laues nitro.

Vt asinus balneatoris.

ὐρα τηλίαν ὐ ποιεῖ. id eſt, *aſini cauda non facit cribrum* : vbi quis ad hoc vel illud dicitur inu-
tilis. Cribrum è pilis equinis fieri conſueuit, non è villis aſininæ caudæ. Suſpicatur author ada-
giorum hoc ex huius ætatis fæce ſumptum ab Apoſtolio. Prouerbialiter quoque in ſacris biblijs
dici videtur de Ioachim filio Ioſiæ rege Iudam: *Sepultura aſini ſepelietur* : hoc eſt ſepultura care-
bit, & à feris auibuſque dilacerabitur. Talis enim eſt ſepultura aſini.

VSVS IN SACRIS.

PORPHYRIVS libro ſecundo de abſtinentia à carne aſinos negat & ele-
phantes ab antiquis ſacrificari ſolitos, quòd etſi collaborando adiumento ſint ad
fruendum tamen ſint inepti, & Aegyptij quoque hominem cum ſeceſpita poſi-
tis in terram genibus effingebant cum enſe ad mactationem parato, ſed mani- F
bus poſt terga religatum, inde aſinum apponebant, vt eum ſacris admoueri
minimè debere oſtenderent, euentumque rei irritum fore indicarent. Equidem
& in ſacris habemus biblijs aſinum & pullum ſacrificio ineptum eſſe, quia im-
mundus eſt. Sic enim ibi ſcriptum eſt. *Omne quòd aperit vuluam aſinæ, mutabis oue.* Immunda e-
nim animalia lex à ſacrificio ſeparauit, & pro his ad vicem munda iuſſit offerre. Aſinæ ergò par-
tum, inquit diuus Ambroſius, hoc eſt, immundum iubet mutari oue, quæ munda & apta ſa-
crificio eſt. Similiter Apollo apud Bæum, vt recitauimus ex Antonino Liberali Cleini mor-
tem minatur, niſi ab aſinorum abſtineret ſacrificio, & pro more capras ſibi, boues & oues of-
ferret : ita enim ſe aſinorum gaudere immolatione, ſi ea fiat in Hyperboreis. Scribit autem
& Pindarus apud Hyperboreos inſtituas fuiſſe κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας. Et apud Callimachum le-
gere eſt.

Sacrificio ineptus.

Exod. 13.

Num. 22. Lib. 2. de Abel & Cain.

Aſini vbi immolati.

Τέρπουσι λιπαραὶ Φοῖβον ὀνοσφαγίαι, id eſt,

Exhilarant pingues Phœbum epulæ ex aſino.

Citat Apollodorum etiam Clemens Alexandrinus in Stromatis de huiuſmodi ſacrificio. Sed &
de Hyperboreis Pindarus inquit in Pythijs. Παρ' οἷς ποτὲ Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας δώματ' ἐσελ-
θὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας, id eſt : Quos penes dux Perſeus olim conuiua in eorum ædibus præ-
ſens celebres hecatombas aſinorum facientes reperit. Gaudere verò Apollinem vitæ arbitrum G
eorum iugulatione dicunt propter aſſultus, quos inditio viuacitatis in cæde faciunt, difficulterque
occidi ſoleant, magnis licet ictibus percuſſi. Aſinos à Scythis Marti immolari, Apollodorus &
alij prodiderunt, teſte Arnobio. Phornutus ſcribit propter bellicum clamorem vociferationem-
que aſinos Marti immolatos. Legimus & apud Strabonem Carmaniæ incolas aſinum Marti im-
molare, quem ſolum Perſæ ex omnibus dijs (inquit) colunt. Lactantius Firmianus, ait Lampſa-
cenos Priapo aſinum in vltionem & ludibrium mactare conſueuiſſe, quòd cùm is Deus Veſtæ dor-
mientis pudicitiæ inſidiaretur, illa intempeſtiuo aſelli clamore ſit excitata, & detecta inſidiatoris
libido. Ouidius ſexto Faſtorum prolixius hanc fabulam proſequitur, & aſinum in deæ Vacunæ fe-
ſto feriari & è pane monilibus floribuſque coronari ſolitum teſtatur in Veſtæ gratiam. Canit ita-
que poëta :

Cur Apollini immolatus.

Cur Marti.

Lib. 15.

Lib. 1. de fal. rel. c. 21.

Cur Priapo.

Præterea referamne tuum rubicunde Priape
Dedecus? Eſt multi fabula plena ioci:
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Conuocat æternos ad ſua feſta deos
Conuocat & Satyros & ruſtica numina nymphas, H
Silenus quamuis nemo vocarat, adeſt,
Nec licet (& longum eſt) epulas narrare deorum:
In multo nox eſt peruigilata mero.
Dij temere errabant in opacæ vallibus Idæ
Pars iacet, & molli gramine membra leuant :
Hi ludunt : hos ſonus habet, pars brachia nectunt,
Pars viridem celeri ter pede pulſat humum,
Veſta iacet, placidamque capit ſecura quietem
Sic vt erat poſitum ceſpite fulta caput :
At ruber hortorum cuſtos nymphaſque deaſque
Captat, & errantes fertque refertque pedes.
Aſpicit & Veſtam, dubium nymphamne putarit
An ſcierit Veſtam, ſciſſe ſed ipſe negat.

A

Spem capit obscænam, furtimq́ accedere tentat,
Et fert suspensos corde micante gradus.
Fortè senex quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ:
Ibat vt inciperet longi Deus Hellesponti,
Intempestiuo cum rudit ille sono,
Territa voce graui surgit dea, conuolat omnis
Turba, per infestas effugit ille manus.
Lampsacus huic soli solita est mactare Priapo,
Apta asini flammis indicis exta damus.
Quem tu diua memor de pane monilibus ornas
Cessat opus; vacuæ conticuere molæ.

Idem poëta in eiusdem operis volumine primo simillimam de Sileno eiusque asello & Lotide nympha fabellam recitat his versibus:

B

Caditur & rigido custodi ruris asellus
Causa pudenda quidem est, sed tamen apta Deo.
Festa corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi,
Tertia quæ solito tempore bruma refert:
Dij quoque cultores in idem venere Licæi
Et quicumq́ loci non alienus erat.
Panes & in Venerem Satyrorum prona iuuentus
Quæque colunt amnes solaque rura deæ.
Venerat & senior pando Silenus asello,
Quique rubro pauidas inguine terret aues.
Dulcia qui dignum nemus in conuiuia nacti
Gramine vestitis accubuere thoris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisq́ coronam.
Miscendas largè riuus agebat aquas,
Naiades effusas aliæ sine pectinis vsu
Pars aderant positis arte manuque comis.

C

Illa super suras tunicam collecta ministrat
Altera dissuto pectus aperta sinu,
Exerit hæc humerum, vestes vehit illa per herbas
Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliæ satyris incendia mitia præbent,
Pars tibi qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque inextincta Silene libidinis vrunt
Nequitia est quæ te non sinit esse Deum
At ruber hortorum Deus & tutela Priapus
Omnibus ex illis Lothide captus erat,
Hanc cupit, hanc optat, sola suspirat in illa
Signaque dat nutu, solicitatque notis:
Fastus inest pulchris, sequiturq́ superbia formam
Irrisum vultu despicit illa suo.

D

Nox erat, & vino somnum faciente iacebant
Corpora diuersis victa sopore locis,
Lothis in herbosa sub acernis vltima ramis,
Sicut erat lusu fessa quieuit humo,
Surgit amans, animamque tenens vestigia furti
Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Vt tetigit niueæ secreta cubilia nymphæ,
Ipse sibi flatus ne sonet aura, cauet.
Et iam finitima corpus librabat in herba
Illa tamen multi plena soporis erat:
Gaudet, & à pedibus tracto velamine vota
Ad sua felici cœperat ire via:
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestiuos edidit ore sonos.

E

Territa consurgit nymphe, manibusq; Priapum
Deÿcit, & fugiens concitat omne nemus.
At Deus obscœna nimium quoq; parte paratus,
Omnibus ad lunæ lumina risus erat.
Morte dedit pœnas author clamoris, & hæc est
Hellespontiaco victima sacra Deo.

Indignatus itaque Priapus asinum immolat, & posteri eiusdem numini asinos immolarunt. Assi-
gnatur tamen alia etiam causa immolandi illi asinos: nam alter ex duobus asinis, quos Liber in
cælo collocauit, cùm humana voce cum Priapo de natura rerum certare ausus esset, victus &
immolatus est, vt suprà quoque meminimus. Sunt qui asinum Priapo sacrum fuisse volunt, ob
verendi scilicet enormitatem, qua suprà modum præditi sunt asini, quaque cum eo certantem
Priapum superauit, vt antea etiam tetigimus, & meminit author Copæ:

Et Tiguri custos armatus falce saligna
Sed non & vasto est ingnine terribilis:
Huc asiniga (sic correximus) *veni, fessus iam sudat asellus*
Parce illi, vestrum delicium est asinus.

F

Apud Romanos virgines, vt annotatum est, asinis insidentes ad templum eiusdem Dei vectæ ter
id circumibant, & in quem sors cadebat, Deo mactabatur asinus, cuius sanguinem colligentes in
faciem eius proijciebant. Asinus cur Baccho sit sacer, indicauit Plinius inquiens: *Ferulæ asinis gra-
tissimæ sunt in pabulo, cæteris verò iumentis præsentaneo veneno: qua de causa id animal Libero patri
assignatur, cui & ferula.* Aliam rationem sed veriorem reddit Iustinus Martyr in oratione ad An-
toninum Pium: quòd videlicet gentes dicta prophetarum audientes, sensum eorum non rectè
intellexerint, sed hallucinantium more res Christi sint æmulati. Moses propheta scriptoribus om-
nibus fuit vetustior; Ab hoc ita ptophetatum est: *Non deficiet ex Iuda, & dux è lumbis eius, do-
nec veniat, cui repositum est: & ipse erit expectatio gentium, ligans ad vitem pullum suum, lauans
stolam suam in sanguine vuæ.* His verbis auditis Dæmones Dionysium Iouis filium esse dixerunt
inuentoremque vitis prodiderunt, & asinum in mysterijs & arcanis eius sacris duxerunt, & dila-
niatum eum ascendisse (qua de re mox in fabulosis) in cælum docuerunt. Et quia in Mosæ pro-
phetia expressis verbis designatum non erat, num aduenturus ille Dei filius esset futurus, & vtrum
pullo vehens in terris mansurus, an in cælum ascensurus: atque pulli nomen, & asini & equi pul-
lum denotare poterat: nescientes asinine an equi pullum ducens, symbolum & signum aduen-
tus, & præsentiæ suæ habiturus, qui prænunciabatur: & vtrum Dei, an hominis futurus esset fi-
lius. Bellerophontem quoque ipsum hominem ex homine genitum, in equo Pegaso in cælum per-
uenisse pronunciarũt. Hæc Iustinus. Mariç stirps vel prosapia (inquit F. Sixtus Senensis ordinis prę-
dicatorũ volumine secũdo bibliothecæ sanctæ,) vt refert Epiphanius, liber est apud Gnosticos cele-
bris, horrendam & pernitiosam doctrinã continens, in quo inter cætera portenta narratur, Zachariã
sacerdotem in penetralibus templi ingressum, vt incensum coram Deo adoleret, vidisse formam
quandam asinino capite præditam. Quam visionem cùm reuelare vellet & populum admonere,
ne asinum adoraret, is qui visus est, vocis & linguæ vsum illi ademit; sed ademptum paucis
post diebus restituit. Eo recepto, Zacharias visionem prodidit Iudæis: illi indignati illum ob-
trumcarunt. Hac de causa commotus Hebræorum legislator sacerdoti præcepit, vt ingrediens
ad sacra peragenda, tintinnabula vestimento appensa gerat, quo sonitu admonitus asininus ille
Deus se occultet, ne forma eius intempestiuè conspecta, interitum afferat spectatori. Serapion
Thmuenus Episcopus, in libro aduersus Manichæos affirmat ex huius libri occasione Christia-
nos olim accusatos ab Ethnicis, quòd Iudæis permisti, asinum, Iudæorum numen colerent. Ter-
tullianus tamen in Apologetico autumat, Gentiles venisse in hanc suspicionem ex scriptis Cor-
nelij Taciti, qui in quinto historiarum libro referens originem Hebraicæ religionis, ait, Iudæos
ex Aegypto pulsos, cum in vasta Arabiæ solitudine siti macerarentur, ab asinis syluestribus, qui
fortè de pastu ad potum petebant, aquarum fontes didicisse, & beneficij memores, bestiam di-
uinis honoribus coluisse, eiusque effigiem postea in templo consecrasse: atque inde præsum-
ptum à gentibus, Christianos, vt Iudaicæ religioni propinquos, asinum pro Deo venerari: vn-
de & quidam iumentorum locator ausus est Tertulliani temporibus apud Carthaginem ante
stabulum iumentorum, velut suæ artis insigne, appendere tabulam, in qua depictus esset ho-
mo togatus, dextra librum tenens, de cuius capite asininæ prominerent aures cum hac inscri-
ptione, Deus Christianorum ononychitis, id est, asiniunguius. Hactenus ille. Vide etiam le-
ctor suprà inrer deriuata, & cognominata, vbi verbis Petri Criniti idem mendacium refuta-
uimus. Tradit verò etiam Suidas Zenonem Alexandrinum Iudæum, publicè genti suæ nun-
cium remisisse, albo asino per eorum synagogam sabbato, vt apud eos nos est, traducto. Ego
verò

Alia ratio cur Priapo immolatus.
Lib. 24. c. 1.
Asinus cur Baccho sacer.
Gen. 49.
Liber falsissima continens de Christianorum Deo.

G
H

Caput asini in templo Bacchi.

A verò ex Diodoro annotatum reperio in templo Bacchi conseruari solere regnantibus in Sicilia tyrannis, ob hunc finem, vt si mulier accusata adulterij, supra illud iuraret, liberaretur.

VSVS IN CIBIS.

Libr. 3. de Alim. facul

GALENVS tradit esse, qui asinorum domesticorum, etiam cùm senuerunt, carnes mandunt; sed pessimi esse succi, & concoctu difficillimas, stomachumque lædere, & præterea inter edendum esse insuaues; hominesque qui ijs vescuntur asininos euadere corpore, ac animo. Tale quid & in methodo de lactis vsu potuque ascriptum legitur, vt asininis lac detur asininum, idque non prorsus absq; medici theorematis alicuius intelligentia accipi debebit: reuera nunquam, nō & qui appetunt, & qui vescuntur, aliquandiu operata virtute, facultateq; sua alimento, aliquid induent animalis, cuius carnibus vescuntur, temperamenti, proinde etiam naturæ, etenim temperamentum medicis nobis natura est. Si naturæ, & temperamenti ex eo conciliabitur aliquid, necessario, & morum, & animi nonnihil eiusdem sortis, propterea quod animi mores temperamentum corporis sequantur, vt iam antea edocti sumus ab authore eodem Galeno, dicato priuatim rei huic libro. Asinos autem multis in locis in cibum venisse obseruauimus. Interpres in primis Aristophanis in Vespis id scribit de Atheniēsibus, super his verbis poëta: ὅταν φάγῃς, ὑπογάστριον γέροντος ἡλιαστικοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ὑπογάστριον ὄνου ἢ βοός. Atheneus agens de Persarum epulis, scribi ait hæc ab Herodoto, vbi Græcorum Persarumque conuiuia inter se confert: eum præcipuè diem supra reliquos omnes venerari Persarum legibus sancitum esse, in quo quisque natus est; in quo etiam plura conuiuia parari dignum esse arbitrantur, in quo & qui sunt diuites, bouem asinum, equum, & camelum totos in fornacibus assatos apposuerunt: at pauperes oues exiguas apponere solent, paucisque cibis vtuntur, multisque, at ijs non bonis bellarijs. Traditque ibidem Athenæus, asinos regi eorundem solere mactari. Mecœnas verò referente Plinio primus instituit pullos asinarum epulari, multum (inquit) eo tempore prælatos onagris: post eum verò interijsse authoritatem saporis. Scythas autem præ cæteris istiusmodi carnibus inhiare in prouerbijs, est ostensum. Nostro verò tempore omnes ab ijs abstinent, & nisi coacti eis vescuntur, vt fit in vrbiū diuturnis obsidionibus, quod Veronæ exemplo Sabellicus ostendit ex Iouio. Hac enim vrbe anno salutis 1516. obsessa ad id penuriæ ventum est, vt cùm vix lentem, & fabam paniceaque pultaria in quotidiano vsu haberent, equinas atque asellorum carnes magno in honore ducerent.

Lib. 7.

Asini vbi comesi. Lib. 4.

VSVS IN MEDICINA.

QVOD nobis plura quàm asinus remedia subministrat, animal ferè nullum habemus aliud. Inter illa autem lac precipuum semper vsum habuit, habet etiamque. Equidem Græcia non alium illius vsum videtur agnouisse, quam in medicina. Nam Philarchus referēte Plutarcho in vita Demosthenis narrat Pytheā qui Macedonum causam Athenis agebat, dixisse; quemadmodum crederetur domus, in quam lac asininum infertur, omnino aliquo malo laborare, ita vrbem necessario quoque vitiosam esse, in quam Athenienses legatio adueniret: id verò à Demosthene, qui agebat causam Græcorum, inuersum, vt & lac asininum sanitatis restituendę causa importari solere, & Athenienses propter salutem malè habentium venire consueuisse diceret. Optimum erit, si asina sana sit, bene nutrita, iuuenis & non longè à partu. Auferri ab ea debet pullus quem lactat, singulis diebus exerceri parum strigili, & asperis pannis, vel stramine perfricari. Nutriri debet optimo fœno, auena, hordeo, herbis, sed maximè his quæ affectui prosunt. Vbi mulgenda est asina, fiat in loco vicino cubiculo, ne lac ab aëre alteretur, & ne frigescat. Mulgeatur in vas duplex, hoc est, contineatur scyphus in alio vase pleno aquæ calidæ. Quæritur apud recentiores medicos, an sit omni alio lacte tenuius, quoniam Galenus secum etiam in hoc pugnare videtur in sexto de tuenda sanitate tenuissimum dicens inter omnia lactis genera: tertio autem de alimentorum facultatibus camelinum, & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem tertio de animalium historia secutus. Quos locos Ioannes Manardus in epistolis ita conciliat. Sexto de sanitate tuenda (inquit) Galenus asininum lac leptomerestaton, id est, maximè partium tenuium affirmat: in tertio verò de alimentis, camelinum asinino, non in tenuitate, sed in humiditate prefert, hydrotaton enim dicit. Quare nisi fateri voluerimus, Aristotelem aliud sensisse, quàm Galenum, dicere oportebit, quòd per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maximè humidarum.

Lac asini an cæteris tenuius.

E

darum. Hæc ille. Gesnerus verò Galeni verba sic accipit; asininum lac tenuissimum rectè dici, si cõ-
paretur animalium lacti, quæ apud nos, & plerasque gentes mulgeri solent, vaccarum nempè, ouiũ
& caprarum: simpliciter verò, & comparatione ad animalia quorum inusitatum ferè ad cibum, &
potum in Eutopa lac est, vt cameli, & equi, non tenuissimum, sed crassum. Sic etiam Plinius tenuis-
simum lac camelis esse scribit, mox equabus, crassissimum asinæ, vt coaguli vice vtantur: Crassissi-
mum dixisse pro crassius, quàm cameli, & equæ. Leptomeres, id est, tenuium partium vocatur (in-
quit) quomodo non crassis, neque viscosis paribus constat, & citò ac facilè corporum meatus su-
bit: id quod lacti eo magis conuenit, quo liquidius est, minusque caseosæ substantiæ habet, vt Ga-
lenus ipse exponit. Bubulum lac (ait) pinguissimum est, ouinum, & caprinum multò minus, asina-
rum minimum pingue habet: quamobrem perraro alicui in ventre coagulatur, si recens mulsum,
& calidum adhuc bibatur: quòd si sal, & mel adijciantur, fieri non poterit, vt amplius colatur in
ventre. Eandem ob causam aluum magis subducit, quod serum ei copiosius insit, minus autem de
casei natura, cuius ratione lac aluum sistit. Ciere autem aluum præter Dioscoridem, qui ventri
quidem idoneũ esse, sed ipsum turbare asserit; etiam testatur Varro his verbis. *Maximè perpurgat
lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum.* Sine periculo autem ventrẽ soluet, vt
ait Marcellus, si cum melle potui detur. A temperato haud multum putarim recedere. Muliebre
enim temperatissimum esse aiũt, mox caprillum, hinc asininum, ouillumque, postremò vaccinum.
Plinius author est dulcissimum ab hominis lacte camelinum, efficacissimum ex asinis. Idem plu-
rima ex hoc lacte remedia recenset. Suspiriosis (inquit) ante omnia efficax est potus equiferorum
sanguis: proximè lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita vt serum ex eo bibatur, addito in tres
heminas cyatho nasturtij albi, perfusi aqua, deinde melle diluti. Nostri verò medici tabidis ita lac
exhibent asininum, vt ipsimet id exugant, ne quid à natiuo tepore remittat. Galenus verò melle
mixtum iuueni cuidam, qui ferè contabuerat, à balneo statim exhibuit. Si dolent vbera, lactis eius-
dem potu mulcentur, vt idem Plinius tradit, si verò addito melle sumatur, purgationes mulierum
adiuuat. Stomachum exulceratum per se potum reficit. Commendatur etiam ad tussim, extenua-
tionem, sputum sanguinis, hydropem, & duritiem splenis. Capiti tamen infirmo, & virtigine labo-
ranti non conuenit. Priuatim prodest contra gypsum, & cerusam, & sulphur, & argentum viuum:
item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoque faucibus exulceratis vtilissimè; & bibitur ab imbe-
cillitate vires recolligentibus, quos atrophos vocant. In febri etiam quæ careat dolore capitis. Pue-
ris ante cibum lactis asinini heminam dari, aut si in exitu cibi rosionem sentirent, antiqui in arca-
nis habuerunt, si hoc non esset, habuerunt è caprino. Eiusdem potus vtilis est cæliacis, & dysente-
ricis, addito melle. Tenesmus tollitur eodem epoto. Sint inter exempla, qui lac asininum bibendo
liberati sunt podagra, chiragraue. Alij verò seri asinini potu eosdem morbos prorsus euasere. Hip-
pocrates etiam libro de affect. carnis post pharmacum purgans, lac asininum coctum in hoc affe-
ctu propinat, & mox etiam serum asininum. Eodem lacte percussu vexatos dentes confirmari cer-
tum est. Non solum enim dentibus innoxium est, sed ob tenuitatem etiam abstergendo conducit.
Dioscorides simpliciter hoc lacte collutos dentes gingiuásq; ait stabiliri. Atchigenes, & Philogrius
omne lac incommodum esse calculosis pronunciant, præter asininum, quod substantia tenuissimũ
est; & facultatis facillimè dissoluentis. Igitur mirabiliter articulorum tumores, & nodos (quos ad
callosæ duritiei modum ex vitiosi lactis vsu pueri sustinere coguntur) leuigat, & delet: vnde admo
nendi etiam sunt ipsi calculosi, vt assiduè heminæ mensura bibant, post matutinas deambulatio-
nes, atq; id præseruandi à lapidis generatione gratia, præ omnibus alijs fiat. Mentionem horum
facit Aetius in curatione lapidis vesicæ. Idem scriptor alibi de suppuratis renibus tractans, his ver-
bis vtitur: lac itaq; cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininũ,
aut equinum, ad vlcera enim repurganda conducit: Cum verò repurgatione amplius opus non
habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetq; æger nutrimento, tunc etiam bibulum lac eis exhi-
bendum duarum, aut trium heminarum mensura. Hoc eodem lacte venena extingui, Plinius tra-
dit, & multa alia remedia passim recitat, quæ ideo ex asinino lacte propinantur. Peculiariter autem
si hyoscyamum potum sit, aut viscum (inquit, ixiam puto dicere volens) aut cicuta, aut lepus ma-
rinus, opocarpathum, aut pharicum, aut dorycnium: & si coagulum alicui nocuerit; nam id quoq;
venenum est in prima lactis coagulatione. Sed meminisse oportet recenti vtendum, aut non multò
postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Habet denique & cosmeticam vim, nam si ex
eo fiant balnea, quo minus cutis obducatur rugis, sed extensa permaneat & candida, præstat, id
quod Poppeæ Neronis principis vxoris exemplo Plinius his verbis ostendit. *Conferre aliquid &
candori in mulierum cute existimatur. Poppæa certè Domitij Neronis coniux quingentas secum per om-
nia trahens fœtas balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem cre-
dens.* Meminit huius etiam Iuuenalis:

------Atque illo lacte fouetur

Propter

Plinius explicatus.

Lactium differentiæ.

F

G

H

Lib. 15. 41.

Vis cosmetica.

Sat. 6.

A

Propter quod secum comites educit asellas
Exul Hyperboreum si dimittetur ad axim.

Sanguine modò asini fluxum sanguinis ex cerebri tunica promanantem sedari, sunt qui dicunt: eiusdemque tribus vel quatuor guttis cum vino haustis, febres quotidianas sanari. Sed Plinius id de sanguine aurium scribit: *Est* (inquit) *genus febrium, quod amphemerinum vocant, hoc liberari tradunt, si quis è vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit.* Idem tradit sanguinem asinini pulli ex vino, regio morbo mederi. Adipem tradunt teste Dioscoride cicatrices corpori concolores reddere, vel vt alij tradunt, vestigia cutis abolere, vel vt Plinius, cicatrices nigras reducere ad colorem. Rondoletius in capite de exanthematibus, fieri tradit vnguenta, vt minus appareant maculæ, sed id efficaciùs præstare inunctionem ex pinguedine asini. Plinius præterea ait hunc adipem inueteratum sanare vuluarum exulcerationes, & in vellere appositum duritem earundem emollire: per se verò recentem & inueteratum ex aqua illitum psilothri vim obtinere. Eodem authore scabiem hominis asininæ medullæ maximè abolent. Rasis verò hac medulla aut etiam seuo, eum qui comitialem patitur, loco calido inungi iubet, auxiliumque magnum pollicetur. Fel traditur per sese aqua infractum maculas in facie tollere, euitatis solibus ac

B

ventis post detractam cutem. Tradit Aelianus Bathylin Cretensem tabe periclitantem, ab hoc grauissimo malo asininæ carnis imperato esu, restituisse, atque ita quemadmodum Deus colludentibus vocabulis Græcis ei prædixerat, ὄνεια κρέα ὀνησιφορα, id est, asininæ carnes adiumento ei fuere. Legimus & apud Plinium carnes asini ex iure sumptas pthisicis mederi. Hocque genere maximè in Achaia curari id malum. Simile quid etiam legitur apud Auicennam. Inuenio item apud Plinium carnem asini per quadraginta dies bibendam dari contra morbum comitialem. Cerebrum asini ex aqua mulsa, infumatum prius in folijs, semuncia per dies potum, ad comitialem prodesse Plinius prodit. Numerus dierum in exemplaribus vulgatis, non est expressus: ex sequentibus tamen constat non pauciores esse quàm triginta. Sunt qui eodem memorante ex asino mare nigroque cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda luna iubent contra morbum eundem. Iecur etiam inassatum esu comitialibus prodest, sed ieiunis edendum præcipitur. Alij admixta modicè panace, ori instillandum docent teste Plinio, idque diebus quadraginta; sic à comitialibus morbis & alijs infantes tueri. Idem asserit iecur istiusmodi aridum tritum cum petroselini partibus duabus & nucibus iuglandibus tribus purgatis ac melle illitis (aliàs ac melle tritum) in cibo

Sanguis.

Li. 28. c. 16

C

datum hepatico ieiuno mirabile esse. Scribit & ad lienis vitium efficacissimè dari inueteratum asini lienem, ita vt triduo sentiatur vtilitas. Et Marcellus promittit, si lienosus de splene asini arefacto quotidie ieiunus pauxillum manducet, ita potenter iuuari, vt intra triduum vtilitas remedij appareat. Idem viscus contritum & ex aqua impositum, mamillis lac prouocare Sextus ait, at Plinius id de inueterato asini liene scribit, si ex aqua illinatur, adhæc vuluas suffitu corrigere. Reperio autem apud Rasim splenis asinini leuissimum puluerem, cum seuo vrsino & oleo ad mellis crassitiem redactum & illitum supercilijs, pilos restituere. Renes inueterati, vt annotauit Plinius, tritique & in vino mero dati, vesicæ medentur, & vrinæ incontinentiam cohibent. Eidem arefacti atque exusti tritique id est in tenuissimum puluerem redacti, & ex mensura conchulæ vnius cum vini meri cyathis duobus stranguriofo potui dati efficaciter medentur, vt Marcellus annotauit. Cinere genitalis asini spissari capillum putant, inquit Plinius, & à canitie vindicari si rasis illinatur, plumboque tritis cum oleo. De testibus verò ait: Coitus stimulat dexter asini testis, in vino potus pro potione, vel adalligatus brachiali; necnon eiusdem à coitus spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, vt Osthanes tradit. Salpe genitale (asini) in oleum feruens mergi iubet septies, eoque perungi pertinentes partes: Bialcon bibi ex eodem cinerem. Testes asser-

Lien.

Renes.

Penis.

Testes.

D

uati & aspersi potioni, in asinarum maximè lacte, vel ex aqua, ad comitialem prosunt. Testes inuenio, penem, & si quæ sunt turpia & satyrica signa, contra fascina valere, quod & Turnebus obseruauit, notauitque in commento, quo Varronis libros de lingua Latina illustrauit. Pellis, vt tradit idem Plinius, iniecta impauidos infantes facit. Membrana partus asinarum, præcipuè si marem perpererint, olfacta, accedente morbo comitiali, resistit. Ossa confracta & decocta contra leporis marini venenum dantur. Vngulæ quoque multiplicem vsum habent. Marcellus ad leucomata oculorum efficaciter discutienda, eas ex viuente asino acceptas limari iubet, earumq; scobe quàm tenuissimo, qui leuitate sua oculos non offendat, cum lacte muliebri mixto, frequenter inungi. Sunt qui asserunt, annulum ex istiusmodi animantis vngula, in qua nihil sit nigri, ab epileptico gestatum, prohibere ne concidant: quam facultatem vbique terrarum de annulo pollicentur ex vngula alces. Legimus quidem apud Dioscoridem, Plinium, & Galenum vngularum asini cinerem per dies multos (toto mense Plinius) binis cochlearibus (pondere trium aureorum cum dimidio) potum dici comitiales adiuuare; easdemque oleo subactas strumas discutere: illitas verò, hoc est puluerem siccum illitum pernionibus mederi. Tarentinus his vngulis ad mul-

Vngula.

tos pisces capiendos pro esca vtitur. Marcellus promittit, capillos & barbas nasci etiam glabro, si lichenem asini, hoc est collectionem duram, quæ est circa crura eius, comburas & teras, & puluerem illum ex oleo vetere imponas: hoc ita validum esse, vt si mulieri inde maxillam vnxeris, barbas ei nasci scias. Ait item grauediuem capitis ex quacumque causa exortam, quæ intempestiuum concitet somnum, sine dolore discutere, si quis impetigines in asini cruribus naturaliter natas detrahat, easque in scobem delimatas immixto aceto naribus penitus obstipet. Et hoc puto est quod ait Plinius, ex aceto illitus lethargicos excitat. De vrina asini isthæc diuersis locis prodidit Plinius: Attritus calceamentorum cum luto suo illita sanat; item scabiem hominis & vngues scabros: Lepras ac furfures tollit addito nitro circa canis ortum. Eadem cum melanthio prodest contra omnes impetus & suppurationes siue panos & apostemata. Alij vlceribus exedentibus & humidis vtilem prædicant. Sideratis vrina pulli asinini nardo admixto peruncti one prodesse dicitur. Eadem capillum densari putant, admiscentque nardum fastidij gratia. Hæc itaque ex Plinio. Marcellus quoque vrinam muli vel mulæ vel asini cum suo luto illitam, & clauos abolere, & callis mederi scribit. Michael Sauonarola vtilem esse ait in narium fœtore. Scribit verò Dioscorides vulgò tradi asini vrinam nephriticis siue renum vitijs mederi in potu. Vt inde etiam discamus, ab huius vrinæ potu minimè sibi temperasse antiquos, vt omnino dubitem, num verè Cornelij Celsi locum vbi de articulorum dolore in pedibus manibusque agit, restituerit Baldus Angelus Abbatius. *Quidam* (inquit Celsus) *etiam cùm asinino lotio epoto se eluissent, in perpetuum hoc malum euaserunt.* Restituit ille pro lotio lacte: motus duplici ratione, vna quòd cùm non tulerit olim Catullus ex lotione lotij candidos sibi reddi dentes, nullus non iudicauerit, tam abominandum ingenuis hominibus pharmacum intra corpus assumptum; altera quòd nemo alius veterum vrina asini in podagra sed lacte omnes sint vsi. Ego quidem qui vrinam asini aduersus morbos articulares bibendam præscribit, nullum habeo in promptu, sed qui tamen ea os collui iubet, testem habeo Galenum. *Apollonius* (inquit) *ad pendulam columellam inter alia hoc quoque recenset. Lotium asini plurimum & calidissimum bibendum præbe. Idem etiam in angina.* Miratur ergò Galenus huiusmodi auxilia tradentes: *certè enim scio* (inquit) *omnes homines paucis omnibus exceptis citiùs mori velle quàm vrinam asini bibere.* Legimus verò etiam apud Dioscoridem armentarij equi vel asini qui herba pascitur, siccum fimum, liquatum in vino, mox potum contra scorpionum ictus magnoperè auxiliari. Dabant itaque præter lotium asini, bibendum etiam stercus eiusdem. Nam & Plinius ait: *Fimum asinini pulli, quod primum edidit à partu, poleam vocant, Syri dant in aceto mulso contra lienis vitium: Idem cœliacis & dysentericis confert: in sapa decoctum, colo magnoperè prodest: datum fabæ magnitudine è vino medetur morbo regio intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similiterq; vis est.* Aliàs etiam tradit asinini fimi cinerem ex vino cæliacis & dysentericis conferre, & alio loco stercus asinæ aridum naribus insiictum sanguinem siue intermissione fluentem, citò compescere: item alicubi, si stercus recens imponatur, profluuia sanguinis mirè sedare dici, necnon cinerem ex eo: huncque vuluæ etiam prodesse impositum: quare est quòd generice dixerit Dioscorides, tam equorum quàm asinorum fimum siue crudum siue crematum addito aceto, sanguinis eruptiones cohibere. Ad sanguinem itaque vndicumque fluentem adhibetur: si è naribus profluat, succus expressus instillatur ac retinetur. Si obstruantur eo venarum vel arteriarum aperta oscula, sanguis continetur. Calidum præterea testante Rasi vino miscetur, cui intincta vt affatim succum combibant linamenta gossampina, ad fluxum sanguinis coërcendum locis affectis immittuntur. Emplastrum ex eodem fronti impositum fluxionem auertit. Ait Plinius fimi huius cinerem illitum cum butyro eruptionibus pituitæ conferre: Ait & alicubi; recentem fimum cum rosaceo in grauitate aurium instillari. Marcellus verò scribit, vlcera capitis subito nata sanari, si asini stercoris succo, & scillæ contritæ quantum satis videbitur, & bubulæ adipis tantundem miscueris, atque ad capitis vlcera veluti ceroto vsus fueris. Tarentinus asininum stercus in coriandri succo madefactum & cum similagine massas inde inescatrices factas ad trachuros, melanurosque capiendos summoperè commendat.

Lichen.

Vrina.

Lib.4.c.24.

Lib.3.c.5. disc. cõcert.

Lib.6. de compos. med.sec.loc.

Stercus.

E F G H

VSVS

A

VSVS IN FERENDIS oneribus.

ASINVM inter iumenta præcipuè numerandum arbitror. Hic enim ad subuectanda onera labores nostros præ cæteris iuuat. Quamobrem rusticarum rerum auctores in emendis tuendisque iumentis præcipuam rationem volunt esse: quin & omne rus tanquam maximè necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque vtensilia & vehere in vrbem & reportare collo vel dorso commodè potest. Ad hanc onera ferendi aptitudinem respiciens Lucianus in Menippo, decretum recitat apud inferos ex Caluarij dicto, vt diuitum animæ quæ rursus in vitam remittendæ essent, in asinos demigrarent, donec in tali rerum statu, ad multa annorum millia asini ex huiusmodi asinis renati onera ferrent, atque insuper à pauperibus agitarentur. Cæterùm tanta est huius iumenti in ferendis oneribus vtilitas, vt hinc olim numerosissimè à diuitibus enutritos legamus in sacris literis; Rubenitæ enim & Gaditæ debellatis Agarenis asinorum duo millia abigerunt, & à Phinee à Medianitis sexaginta vna millia abacta. Asinos & oues paternos pascebant Saulus & Dauid. Asinas pro munere misit fratri Iacobus. M. Varro eleganti vocabulo dossuaria iumenta vocat, quod onus dorso ferre possint. Idem asellis dossuarijs comportari refert oleum, vinum; itemque frumentum aut quid aliud. Sæpe etiam vt celeberrimus poëta ait:

Asinorum vtilitas.

B

Paralip. 5. Num. 3.

Lib. 2. de re rust.

------Tardi costas agitator aselli
Vilibus aut onerat pomis, lapidemque reuertens,
Incusum, aut atræ massam picis vrbe reportat.

Græci νωτεῖς & νωτοφόρους vocant, nec alios Varinus μονοφθόρους, & μονοφόρους. Inuenio & σκευοφόρους, dici, quanquam hi, vt etiam annotauit Cælius, præcipuè intelligantur, qui ad belli vsum sarcinas gestant. Xenophonti ὄνοι οἱ κανθήλιοι ijdem sunt qui clitellarij, Varinus verò canthelios magnos asinos interpretatur, & prouerbialiter canthelium pro stupido tardique ingenij homine. Palmæ (inquit Xenophon) in Babylone ad iugeri spatium extenduntur, & pondere depressæ superùs curuantur, veluti asini canthelij. Sed & clitellæ ipsæ κανθήλιοι vocantur. Poëtis verò clitellarius siue dorsuarius asinus παλιντριβὴς nominatur. Clitellas autem diximus esse quibus sarcinæ colligatæ portantur, vulgò il basto: sagma etiam Latinis, quibus tamen nominibus instratum quoque intelligitur, quo mollior fit sessio, quamuis hoc potius bastinam dicamus. Vocamus item patrio sermone clitellatos asinos sommaros, à somma, id est onere. Et à clitellatis siue clitellarijs asinis, clitellarios homines dixit Plautus: *Nam muliones mulos clitellarios habent: ego homines habeo clitellarios: Magni sunt oneris, quicquid imponas vehunt.* Sed quas homines baiuli gerunt, clitellæ, muli Mariani potius dicuntur (inquit Gesnerus) furculæ scilicet, quibus religatas sarcinas viatores gestant: de quibus Frontinus: *C. Marius recidendorum impedimentorum gratia quibus maximè exercitus agmen, oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos apta furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset.* Græci hæc aut similia instrumenta, ἀναφόρα, ἀλλαχτὰ, & ἀμφίκυρτα nuncupant. Aliqui iumentorum clitellas etiam ἐπισάγματα, σαγμάρια, & ἀστράβας. Varinus ἀστράβην σαγμοσέλλιον interpretatur, cum dubitatione tamen, an totum potius iumentum, non solæ clitellæ, hoc nomine accipiendum sit, apud Demosthenem contra Midiam: cùm alioqui mulum semper significet. Atque isthæc de asino clitellato dicta suffecerint; si prius locum quendam in Apuleio de eodem ex Ioan. Baptista Pio ciue nostro illustrauero. Ille itaque author libro quinto multa ex ritu Aegyptiorum explicaturus, quæ ad tartara trãslata sunt, quoniam Aegyptios astrologi dicunt, si referantur ad computationem sphericæ globositatis, antipodas esse, sic infit: *Iamq. confecta bona parte mortiferæ viæ continuaueris claudum asinum lignorum gerulum cum agasone simili; qui te rogabit decidenti sarcinæ fusticulos aliquos porrigas ei.* Corrigendus est codex inuulgatus, & legendum, funiculos ex Diodori verbis, hoc est breuem funem, quem ipse ad colliganda ligna nodare volebat. Diodorus huic nostræ interpretationi sic astipulatur. *Asini etiam ficti fabula monstratur in quodam celebritate. Nodos enim quos vnus in principio longioris funis complicat, alij post sequentes dissoluunt.* Quod si fusticulos legere malis, ligneola interpretare; quibus conuolutus funis astringitur, & pondus cohibilius aptatur asino clitellario:

Lib. 7. c. 17.

C

In Mostell.

Muli Mariani.

Lib. 4. Stratag.

D

Cap. 40. annot.

Apuleius explicatus.

E

VSVS AD MOLAM ET Aratrum.

Lib. 2. c. 59. *Lib. 7. à princ.*

HAVD rectè puto scriptum à Vegetio, mulorum, equorum, asinorumque genus sub sellis aut sagmis solo tergore præstare officium: nam vt de equis taceam & mulis, asinorum quoque vsum ad molam vertendam, & ad terram vomere proscindendam & nunc esse, & olim fuisse notum est. *Principium* (inquit Columella) *tenebit minor Arcadiæ, vilis hic vulgarisque asellus, cuius plerique rusticarum rerum authores, in emendis tuendisque iumentis præcipuam rationem volunt esse; nec iniuria: nam absque vllo ferè sumptu alitur, & imprudentis custodis negligentiam fortissimè sustinet. Huius animalis tam exiguæ tutela plurima & necessaria opera supra portionem respondent, cum & facilem terram, qualis in Betica, totaque Libye sit, leuibus aratris proscindat.* Et Plinius ait in Byzatio Africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cùm siccus est arabilem tauris, post imbres vili asello & à parte altera iugi anu vomerem trahente, scindi, se vidisse. Huc referendum quoque illud Catonis: Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet. Alibi quoque asinos plostrarios, & asinum molarium & iugum asinarium apud eum nominari reperimus. Molarius autem siue molendiuarius asinus, siue qui molit, id est qui molam machina quadam inclusam voluit & torquet, etiam machinarius vocatur; nam & machinam illam qua mola includitur, machinam frumentariam vocat Iureconsultus, quo modo & machinalia pondera, pistrinalia vocat poëta Ausonius:

F

Lib. 17. c. 5. *Asini plostrarij.* *Molares.* *Machinarij*

Qui machinali saxa voluit pondere.

Asini quando coronati. *Lib. 6.*

Molarij isti asini in ipsis Vestalibus ab opere cessabant, coronatique floribus & è pane veluti monilia quædam gerentes ad focos ducebantur, atque insuper molæ ipsæ sertis & floribus exornabantur: cuius ceremoniæ meminit Ouidius in Fastis, vbi canit:

Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquo de more vetustas.
Fert missos Vestæ pura patella cibos.
Ecce coronatis panis dependet asellis
Et velant scabras florida serta molas.

G

Cur verò in Consualibus festis equi & asini coronarentur & ociari finerentur, alia est ratio, vt in equo ostendimus.

VSVS IN EQVITATIONE.

Asini equitationis periti.

INEPTVM falsumque videtur esse prouerbium, quo diximus nos consueuisse vti ad asini indocilitatem exprimendam, *Asinum sub freno currere doces*: nam in vrbe Memphi, vt Leonius refert parte octaua de rebus Africæ, asini egregiè apti sunt ad equitandum, perindeque commodo gressu, atque ipsi gradarij equi: nam & freno reguntur, stratique ephippijs, reliquisque ornamentis in vsu sunt, tantaque docilitate præditi, vt conductitij vbique exponantur: id quod in tota via qua Bononia Loretum itur, conspicere etiam licet. Petrus Bellonius in suis obseruationibus eiusdem vrbis fæminas tradit asinis vectas, affines suos visitare, non autem equis, quia commodior, facilior, tutiorque vectio est in illis: nunquam enim cespitat asinus.

H

Lib. 17. c. 5.

A

VSVS IN BELLO.

SARACORI (inquit Ælianus) asinis non ad ferenda onera vtuntur, neque ad molas, sed bellatores habent, & quemadmodum in equis Græci sedentes, sic asinis hi bellica pericula excipiunt: Quod si quis asinorum apud eos corpulentior esse videatur, illum Marti sacrificant. Idem planè de Carmanis tradit Strabo his verbis: *Carmani propter equorum inopiam asinis in bello plurimum vtuntur, & asinum Marti sacrificant, quem solum Persæ ex omnibus dijs colunt, & bellicosi sunt.* Inuenio & Darium Persarum regem asinis vsum contra Scythas, non tanquam militum vectoribus, sed vt hoc strategemate fugam dissimularet. Asinos enim & canes fugiens in castris reliquit, quos cùm rudentes latrantesque audirent Scythæ, in castris adhuc Darium esse credidere: Quod strategema Herodotus narrat his verbis: *Darius timens sibi à Scythis, hoc modo aufugit; vbi nox adfuit, reliquit in castris viros languore præditos & eos quorum amissio minimi facienda est; necnon omnes asinos alligatos: asinos quidem, vt vocem ederent, infirmos autem homines hoc titulo, vt dum ipse cum flore copiarum adorir etur hostem, isti interea castra tutarentur. Hæc persuadens ijs qui relinquebantur, Darius accensis ignibus quam citissimè ad Istrum contendit: Asini quod multitudine destituti essent, eò magis rudere, quos audientes Scythæ credere omnino Persas in eisdem permanere castris. Verùm vbi illuxit, ij qui relicti erant, cognito se proditos esse à Dario, manus extendere ad Scythas, & quæ contigerant, referre.*

Li. 12. c. 34. Asini bellatores. Lib. 15.

Darij stratagema. In Melpomene.

B

VSVS IN INSIGNIBVS.

VNDE natum sit probrum illud quod vulgò dici solet, Patauinos suspensores ac responsores asini fuisse in Lucanicæ festo, rationem ac originem reddit Bernardinus Scardeonius Canonicus Patauinus his verbis: Legi nuper in quodam antiquo annali Patauino, quod cùm pacis tempore quo omnis ferè Italia sub Imperatoribus tum Gallis, tum Germanis soluto certo censu, vnaquæque respublica pro arbitrio sese regeret, suis finibus congregari solere ibique cursus, saltus, luctas & ludicra eiusmodi alia exercere & ordine & apparatu ficti certaminis inter se hilariter & amicè concurrere. Patauinis tum signum militare fuerat draco biceps, Vicentinis verò asinus. Accidit autem cùm ex vicinis pagis, quique in suis finibus congregati eiusmodi ludos inuicem agerent, vt Vicentini Patauinorum virtute ac numero grauius premerentur, quàm vt vltra ferre eam vim possent: quocirca indignantes cœperunt immaniter furere, & quod prius certamen ludicrum videbatur, in verum prælium conuertere. Sed cùm in ea pugna Patauini superiores euasissent, abstulerunt eis asini vexillum, & eos fugauerunt à finibus. Signum autem Patauium in triumphum portarunt. Subinde tam in gloriam victoriæ quàm in probrum Vicentinorum in foro medio viuum asinum suspenderunt. Quod factum Vicentini grauiter ac permolestè tulerunt. Verùm communium amicorum suasu vtrique fœdus inter se feriunt, his conditionibus pacis additis; vt Vicentini pro redimendo asini suspendio epulum Patauinis darent, quod factum est; equos namque lucanicis onustos miserunt Patauium, quas in frusta sectas læti Patauini inter se dispartiuntur: & ita vtrimque pacatis rebus mansit hoc vtrimque probrum. Vicentinis scilicet quòd eorum vexillum asinus in furca pependerat, Patauinis quòd tam vili lucanicæ frusto, quod singuli acceperant, è furca asinum deposuerint. Cessarunt autem posthæc ludicra fieri, sed Patauinis hoc probrum de suspensione & depositione asini, in hodiernam diem in ore omnium perseuerat. Quòd autem quidam de Petro Apono hæc fingunt, quoniam est prorsus falsum, noluí hic inter vera aut saltem verisimilia commiscere. Hucusque Scardeonius. Thomas Garzonius in foro suo vniuersali scribit Neapolitanos pro insignibus suis elexisse clitellatum asinum cum alligatis hinc inde cistis.

Patauini cur asinorum suspensores.

C

D

Neapolitan insigne.

VSVS AD OPPROBRIVM.

In probl. Adulterij pœna.

APVD Cumanos, vt author eſt Plutarchus, mulier in adulterio deprehenſa ducebatur in forum, vt illic lapidi inſiſtens, omnibus eſſet conſpicua: deinde impoſitam aſino, atque ita per totam ciuitatem circumductam, reducebant ad lapidem, vt ibi rurſus eſſet omnibus ſpectaculo. His actis habebatur infamis per omnem vitam, & ignominiæ gratia ὀνοβάτις dicebatur, quòd aſinum equitaſſet, Lapis autem nefaſtus ac deteſtabilis habebatur, in quo ſteterat mulier. Atque hinc fortaſſis fluxit, quod hodieque in multis Europæ locis grauioris alicuius peccati rei aſinis inſidentes per fora plateaſque vecti virgis cædantur lictore poſt terga hærente. Vidi etiam qui ad maiorem ignominiam inuerſo inſiderent corpore, caudamque aſini manibus tenere cogebantur, vt in alijs quoque locis fieri ſolet. Andronicum Comuenum Manuelis Imp. conſanguineum legimus, cùm Alexium cuius factus erat tutor, ſuſtuliſſet, imperioque potitus omnem crudelitatem in Alexij conſanguineos exercuiſſet, à Gulielmo Siciliæ rege victum, captumque ac per vrbem aſinæ præpoſtere impoſitum, altero oculo effoſſo, manuque altera detruncata, circumuectum, vulgi turbæque tumultu vncis & harpagonibus fruſtulatim dilaneatum perijſſe. Bextrix Reynaldi Burgundionici principis filia Cæſaris Federici Oenobarbi filia, vt tradit Gulielmus Paradinus in libro de antiquo ſtatu Burgundiæ, cum miro videndi Mediolani flagraret deſiderio, quòd paſſim audiret eſſe pulcherrimam, florentiſſimamque Chriſtiani orbis ciuitatem, Mediolanum exiguo comitatu venit. Ciues verò facinus poſt homines natos exitioſiſſimum flagitioſiſſimumque aggreſſi ſunt. Nam Auguſtam ſtrigoſo aſello præpoſterè impoſitam, ac pro loro cauda vti coactam, denique per compita diu inuectam, probris, cachinnis, ludibrioque nefario perfuſam vrbe tandem turpiſſimo iumento inſidentem mouent, puerorum gregibus cœno abeuntem inceſſantibus. Plurimum quidem voluptatis tulerunt Mediolanenſes, ſed nimio emptum: nam certior tam pudendi ſpectaculi Oenobarbus magnis viribus Mediolanum adortus, vrbemque ſub ſignis acie multiplici ingreſſus, clauſiſque è veſtigio portis, ſic cum ciuibus ſceleſtiſſimis egit, vt qui ſuæ ſaluti conſultum vellent, cogerentur ex veteris ferociſque mulæ ano ficos vel nymphion extrahere: qui nouum ſupplicium detrectarent, capitis ſupplicio luerent: at qui os impuriſſimum, virus illud ſugentes admouebant quadrupedis pudendo, cum maximum cerebricoſo animali cruciatum inferrent, calcibus ſubinde iactatis enecabantur. Inuenti tamen ſunt, qui ſecuri caput ſubijcere, quàm mulæ ficos, vt vocant, mordicus euellere maluerint. Eius ludibrij, ſupplicijque nota perpetua ciuium Mediolanenſium nomini inuſta in hanc vſque ætatem noſtram perdurat vſque eò, vt qui velit Mediolanenſi conuitium facere, ficos grauis inſtar probri objciat. Hactenus Paradinus. Tamyrem ſiue Tamerlanum Tartarorum imperat: cum Baiazates Imp. Turcorum ab eo captus, non deſiſteret ei ignobilitatem objcere, ferunt offenſum, Baiazatem impoſitum mulo aut aſino per caſtra ignominioſè agi iuſſiſſe, vt militibus eſſet ludibrio. Hypatius nepos Cęſaris Anaſtaſij cum numeroſo exercitu contra Vitalianum Scytham, ab Hunnis auxiliaribus captus, Vitelliano ignominioſè ſimili iumento inſidens venditus fuit, (vt refert Cuſpinianus) antequam aperto Marte ſe hoſtem oſtenderet. Simili opprobrio Hiſpanos & Germanos Brixiæ arctiſſima obſidione preſſos, cum nullam ſpem in Maximiliano Cæſare haberent, ſcribit Sabellicus, morionem aſello impoſitum imperatorijs inſignibus atque aquilis exornatum, lagenas collo ſuſpenſas deferentem per vrbem deduxiſſe, & pro Cæſare, veluti ipſis auxilio ſuperueniſſet; temulentius quam quiſquam crederet, fœdis acclamationibus ſalutaſſe.

Andronicus Comuenus aſino impoſitus.

Beatrix Augusta aſino impoſita.

VSVS IN AGRIS.

Stercus agris aptiſſimum.

QVAM vtilis agricolis ſit hoc iumentum, nulli non notum eſt: nam præterquam quòd arat, quòd lætamen in agros, quòd venalia omnia ad vrbium fora onuſtus defert, ſuo quoque lætamine agros in primis lætificat: de quo ſic ferè ſcribit Petrus Victorius: Qui de ratione agrorum colendorum ſcripſere, multa de hoc præceperunt, quod optimum ſtercus eſſet. M. Varro tradit etiam, quod primum & anteponendum cæteris Caſſius didiligens ſcriptor rerum ruſticarum, putauit, & quod ſecundum & tertium: cuius inditium magna ex parte mihi conuenire videtur ſententiæ noſtrorum colonorum:

A rum; nisi quod cùm vno loco ponat & hoc ipso ordine caprinum, ouillum, asininum, existimant apud nos huius rei periti homines, discrimina etiam horum esse aliqua, ac præstare caprino ouillum, cuius rei ratio aperta est, quia capræ frondes & virgulta carpunt, quæ sunt aridiora; oues verò herbis pinguioribus pascuntur. Nam asininum etiam laudatur: causam autem hanc afferunt bonitatis ipsius, quòd asellus mandit cibum subtiliter, egregieque conficit, quòd ore sumit. Theophrastus qui & ipse in secundo de historia eorum quæ oriuntur è terra de hac re sedulò nonnulla narrauit, caprinum sine causa videtur anteponere ouillo, sed magis tamen, vt videtur peccat, quod secundum gradum bonitatis assignat suillo, quod tamen vilissimum habetur, & maiorem vim nocendi, quàm iuuandi possidere existimatur: quare non possum hoc non magnoperè mirari. De humano verò stercore sentit Theophrastus cum Cassio & putat omnium optimum esse. Postremum autem & ipse locum dat asinino, nam quod anteponit ipsi bouinum quod & ipsum à nostris non magni æstimatur, non videtur posse probari. Inuenio apud Plinium asininum brassicæ maximè conuenire. Ioan. Bapt. Porta verò ait in suo pomario vrinam asini stercori admixtam vermibus malorum Punicorum obuiare. In agro Brixiensi à rusticis aiunt capita asinorum palis imponere aduersus maleficas, quarum ibi aiunt esse copiam, more ab antiquis B recepto, qui asininum caput foribus hortorum præfigebant contra fascinationes. Equæ caluaria sed non virginis, inquit Palladius, aliam causam referens, intra hortum ponenda est, vel etiam asinæ. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant. Sed & Columella inter rusticorum remedia aduersus tempestates sic scribit:

Plin. l. 17. 9. Columella. Palladius.

Lib. 19. 8.

Asinorum capita palis imposita.

Lib. 10.

> *Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli,*
> *Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.*

VSVS ADMIRANDI

C TIBIAE ludicræ (inquit Plinius,) nuncè loto, ossibusque asini & argento fiunt. Et alias: Asinorum ossa ad tibias canora sunt. Tibiarum artifices ceruinis ossibus, quorum olim vsus erat, asinina præponunt, tanquam argutiora: & Aesopus apud Plutarchum in sapientum conuiuio miratur tam crassum & à Musis alienum animal ossa maximè tenuia & musica habere. Niloxenus etiam eodem in libro: Busiritæ (inquit) Naucratitas nos accusant, quod ex asinis ossa tibijs adhibere cœpimus, cùm ipsis vel tubam audire nefas sit, quod asini vocem assimilet, qui propter Typhonem eis exosus est. De corio notissimum, post obitum, ne quid asini vnquam conquiescat, foraminibus dilacerari, indeque factis cribris, assiduæ inseruire agitationi: vnde dicebat Apuleius: cedentes hinc inde miserum corium, nec cribris iam idoneum relinquunt. Sed & Albertus pollicetur asinorum corium non solùm vtile esse ad soleas calceorum faciendas, sed etiam quæ ex illa parte fiunt, in qua onera ferunt, non consumi, etsi ille qui vtitur, eis continuò peregrinando in lapidibus portauerit, & tandem ita indurari, vt pedes sustinere nequeant. Ex corio item asinino cretato gypsatoque fiunt palimpsesti, siue tabellæ deletiles, seu tabellæ deletitiæ, quæ literis inductis eradi possunt; cuiusmodi in vsu sunt calculatoribus & musicis: illis in annotandis iugulandisque numeris: his in modulorum compositione. Ex pilis modò asinorum D pannos apud Arabes fieri, discimus ex Andrea Bellunensi, qui sic scribit: Mesha Arabicè nominatur pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum, vel caprinis tantùm: vnde Arabes solitudinum incolæ tentoria & saccos sibi conficiunt.

Ossium vsus ad tibias.

Ex corio quę fiant.

Lib. 3.

Lib. 22. de anim. tract. 2. ca. 1.

DE ONAGRO Cap. III.

Synonyma. Æquiuoca.

ASINVS Syluestris, Græcis ὄναγρος, Latinis onager nuncupatur, Varroni tamen etiam imitatione Græca onagrus. Ο'ναγρὸς verò accipitur pro asinario. Hebræi Pered dicunt; quo nomine tamen eisdem mulum vocari periti tradunt. Apud Ozeam pro pere bored lo, Latini transferunt, Onager solitarius apud se, contra naturam animantis, quod gregarium est. Varinus tradit Cyrillum in huius prophetæ interpretatione μονιὸν asinum interpretari; alios verò magnam belluam, quæ propter ferocitatem sola pascatur. Sunt item qui μονιὸν aprum transferunt. Onagri pullus Lalisio dicitur Martiali:

Cap. 8.

Monius.

Lalisio.

> *Cum tener est onager, solaq; Lalisio matre*
> *Pascitur: hoc infans, sed breue nomen habet.*

Verbũ est Punicum, vt ex Plinio discimus. Notandũ autem falsò quibusdã onagrũ Ellend vocari cũ sit Ellend inter bisulca, sicuti & bisontes, quos cum onagris quidã etiã confundunt, id quod constat ex verbis Iacobi Ziegleri in Scondia: *Augermanniæ ducatus tenet septentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus, & ibi in præcipuis feris venantur vros & bisontes, quos patria lingua dicunt Elg, id est, asinos syluestres.* Notandum etiam onagros instrumenta esse, quæ & harpages vocantur, vt Suidas annotauit, quibus iniectis accedentes quosuis arripere & attrahere licebat. Harpagen vocant alioqui (inquit Gesnerus Suidam explicaturus) & λύκον & κρεάγραν, instrumentum coquinarium, quod quidam fuscinam interpretantur. Α῎ρπαξ vel ἁρπάγη, Latinè harpago instrumentum est quo situlas & alia è puteis extrahimus: item quod nauibus in bello nauali inijcitur, sicut cornus & manus ferrea. Licebit & vncum à figura nominare. Vegetius lupum instrumentum quoddam describit in modum forficis dentatum, quo contra arietes in oppugnationibus oppidani funibus alligato vtantur. Onagri nomen, sicut & creagræ & podagræ pedicæ, ἀπὸ τῦ ἀγρεύειν inditum apparet, quod verbum comprehendere significat. Quamuis ὄνος etiam vectem sonat, non quemuis tamen, sed quo machinæ versantur; & fieri potest, vt impropriè pertica etiam cui vncus inseritur, ὄναγρος nuncupetur, quasi ὄνος ἀγρεύων, id est, vectis ad comprehendendum aptus: sed nostra hæc coniectura sit. Hæc ille, addens apud suos huiusmodi onagros certis locis per ciuitatem publicè dispositos haberi, vt cùm incendiorum calamitas postulauerit, omnibus ad manum sint. Cæterùm est & aliud instrumenti genus eiusdem nominis, de quo idem Vegetius post descriptionem balistæ, quæ funibus, neruis, chordisque tenditur, & quanto maior fuerit, tanto spicula longius mtitit, sic ferè scribit: *Onager autem* (inquit) *dirigit lapides: sed pro neruorum craßitudine & magnitudine, saxorum pondera iaculatur. Nam quanto amplior fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species vehementior inuenitur. Saxis enim grauioribus per onagrum destinatis, non solùm equi eliduntur & homines sed etiam hostium machinamenta franguntur. Caterùm scorpiones dicebantur, quas nunc manubalistas vocant, ideo sic nuncupati, quòd paruis subtilibusq; spiculis inferant mortem.* Ammianus Marcellinus verò hæc & alia bellica instrumenta describit: onagrum tamen à Scorpione non distinguit. *Idem enim instrumentum, tormentum* (inquit) *appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur: Scorpio autem quoniam aculeum desuper habet erectum, cui etiam onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quòd asini feri cum venatibus agitantur, ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora sequentium, aut perfractis oßibus capita ipsa displodant.* Hæc Marcellinus: ex quo qui formam quærit, petere poterit: hoc tamen minimè taceri potest, summitati eius vncos ferreos copulari, è quibus pendet stupea vel ferrea funda: quamobrem cùm vncos, vt ex Suida diximus, aliqui etiam onagros vocent, Gesnero magis placet, inde potiùs quàm à lapidum reiectione nomen instrumento factum esse. Hac bellica machina plurimi aliquando lapides in sublime proiecti, intra vrbes maxima ruina domorum recidunt. Fuisse item onagrum fabulæ nomen à Demophilo conscriptæ, eamque Plauto Asinariæ nomine translatam volunt; quod nos ex Turnebo refutauimus in asino.

Onagri quæ instrumenta.

Harpax.

Harpago.

Lib. 4. c. 23.

Lupus.

Li. 4. c. 22.

Lib. 23.

GENVS. FORMA. DESCRIPTIO.

ONAGRVM siue asinum syluestrem, etsi moribus à domestico Ipurimùm differat, ex eodem tamen genere esse totius corporis figura indicat. Nicephorus Callistus agens de India, nisi me fallit memoria, breuiter eum describit. Hæc (inquit) eadem regio & asinos feros magnitudine ingentes fert, pelle mirificè præter morem versicolores, albo scilicet & nigro colore admodum inter se variatis, & zonæ quædam à summa dorsi spina ad latera & ventrem demissæ, atque ibi diuisæ & conuersionibus quibusdam inter se implicatæ, mirificam & nouam efficiunt plicaturam & varietatem. Apparet autem descriptionem hanc ex Oppiano desumptam esse, qui de onagro sic canit:

Lib. 9. Hist. Eccl.

Ἑξείης ἐνέπωμεν ἐΰσφυρον, ἠερόεντα,
Κραιπνὸν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, αἰπὺν ὄναγρον
Ὅς τε πέλει φαιδρὸς, δέμας ἄρκιος, εὐρὺς ἰδέσθαι,
Ἀργύρεος χροιὴν, δολιχούατος, ὀξύτατος θεῖν. id est,

Lib. 3.

Deinceps alipedem, variumque canamus onagrum
Splendida forma, colorque argenteus emicat, amplum
Corpus & auriculæ grandes, cursusq; volucris
Et teretes artus distento robore firmat.

Per argenteum colorem Gesnerus intelligendum putat cinereum splendidum, eodemque pertinere ἠερόεντα: nisi quis (inquit) ita accipiat, vt Virgilij æripedem ceruam: quod minus probat, quoniam hoc sensu neminem meminerit vsurpasse. Admonet verò etiam Grammaticos apud Græcos poëtas aëreum exponere obscurum, nigrum, nebulosum: nebulæ autem colorem, vtpote cinereum asino conuenire: viderique eundem asini & onagri colorem esse, idque conijcere se ex Polluce; cuius hæc herba sunt, Κίλλιον color est vestium, quem nunc onagrium vocant. Dores enim asinum cillum (inquit) vocant. Quod autem onager non totus sit albus, quamuis ἀργύρεος χροιὴν à poëta dictus, apparere ex sequentibus:

Onagri color.

Onagrius color.

Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε
Χιονέης ἑκάτερθε περισχομένη στεφάνῃσι, id est,
Nigraq; per mediam decurrit linea spinam
Hinc atq; hinc niueis pulcbrè distincta corollis.

Nam si totum corpus album esset dorso excepto, frustra candidæ illæ lineæ memorarentur. Pelles horum asinorum ὄζαι vocantur teste Suida. Iulius Scaliger videtur duo nobis memorare onagrorum genera, dum ait: In monte qui Narsingæ regnum diuidit à Malabaris multæ feræ habitant. Alit idem onagros equi facie, colore cinereo, agiles adeo, vt capi haud facilè queant. Africanis quoque ea est celeritas, vt cursu illi vni cedant feræ, quam Lant vocant.

Onagri duo genera.

LOCVS. NATVRA. MORES.

DEGVNT Onagri in solitudine. Sunt tamen gregarij. Varro tradit greges eorum in Phrygia & Lycaonia esse. Et Plinius author est in Phrygia & Lycaonia præcipuos esse, sed pullis tanquam sapore præstantibus Africanos gloriari. Ait etiam Asiam eos ferre & Africam. Negant transire eos in Lycia montem qui Cappadociam ab ea diuidit. Scribit Strabo in Cappadocia haberi colles istiusmodi asinis pascendis aptos. Zeugis (inquit Isidorus) *vbi Carthago magna: Ipsa est & vera Africa inter Bizantium & Numidiam sita è Septentrione mari Siculo, & à meridiè vsq; ad Getulorum regionem porrecta, cuius proxima quæque frugifera sunt: vlteriora autem bestijs & serpentibus plena atque onagris magnis in diserto vagantibus.* Inuenio & apud Lucianum Garamantes eos maximè venari: & ex Scaligero dixi in monte qui Narsingæ regnum diuidit, onagros ali. Idem ait onagrorum speciem habere Psaram Aegæi maris insulam, nec alio translatos viuere. Suprà diximus asinos loca amare calida, ideoque apud Scythas non haberi, contrà apud Scythicas Sarmaticasque gentes Mæotidis paludis accolas onagrorum haberi venationes Strabo asserit. Amare aiunt rupes, aliosque locos excelsos: vt legimus in sacris literis, vbi scriptum est: *Onagri* (peraim) *steterunt in locis excelsis, & attaxerunt auram sicut dracones, defecerunt oculi eorum, quod non esset herba*: Septuaginta vertunt ὄναγροι ἔστησαν ἐπὶ νάπας. Hinc nonnulli obscuri authores sumpta occasione onagrum beneficio ventorum

Lib. 1. Geog
Lib. 14. c. 5.
Lib. 7.
Hier. 14.
Quæ loca ament.

aquis viuere scribunt, tanquam propheta per naturam id ipsum facere dicat, non potiùs necessitate & inopia aquæ, hoc enim multis animalibus per sitim commune est, vt ore hiante frigidum captent aërem. Isidorus & Iorath quidam, referente Gesnero, necnon & Bartholomæus Anglicus ex quodam physiologo scribunt onagrum æquinoctio verno, vel vigesima quinta die Martij, per singulas noctis & diei horas semel rugire, & inde æquinoctium cognosci: item terram pedibus terere & fodere, atque inde ad sitim & fugam prouocari. Cæterum timendum est, ne hæc partim ad Cynocephalum, partim ad orygem, quocum onager non semel implicatur, sint referenda. Errant & alij recentiores, qui scribunt domari non posse hoc animal, & hominum consuetudinem ei intolerabilem esse. Nam vt M. Varro scribit, *onagrus ad seminationem idoneus est, quòd è fero fit mansuetus facilè, & è mansueto ferus nunquam.* Illi autem Indicum & vnicornem onagrum, cum hoc vulgari, quo de agimus, implicant. Mirum quod scribit Scaliger, onagros homine conspecto in iisdem stare vestigijs: mox rudentes, immotis anterioribus pedibus, posterioribus calcitrare. Vbi tam propè venator accessit, vt manu queat contingere, fuga se subtrahere. Timida certe sunt animalia. Virgilius:

An æquinoctij signum.

Exerc. 205.

Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros.

Metuunt & fugiunt feras omnes carniuoras, ideoque vt pleraque timida velocitate valent, vt ostendemus, de timiditate mentio est apud Sirach cap. 15. *Venatio leonis onager in solitudine & pascua diuitum pauperes.* Et Oppianus ait fortibus feris sæpe prædam fieri. Falluntur autem qui segnes vocant, cùm sint agiles & in cursu velocissimi, adeò vt nec à pernicissimis equis vinci posse, Xenophon dicat. Cum enim Græci qui secuti fuerunt Cyrum minorem, cum reliquis ipsius copijs venissent in ea loca, in quibus magna vis foret horum asinorum (erat autem illa Arabia) conatique essent impositi equis ipsos captare, facilè cognouerunt se frustra illo modo laborare, quia celeriores illi in cursu forent. Quare artem adhibuerunt, & plures distantibus locis positi ipsos iam defatigatos excipiebant. Atque hinc est quod Oppianus eos vocet aëllopodes, qui inter veteres fusiùs de onagris & priuatim de Zelotypia scripsit, quæ ita ferè a Petro Gyllio Latinè sunt reddita. Onagri magna fæminarum multitudine gaudent, quoquo maritus ducit, fæminæ sequuntur, siue is ad pastiones, siue ad fontes proficiscitur, atque ad vesperam vna cum ipso ad domesticam sedem redeunt. Ex æmulatione & riualitate, tantoperè laborat, vt sui pulli de matre sint ei suspecti. Itaque fæminæ parienti proximus assidens, partum expectat, ac si fæmina editur, amat partum, & lambens ipsum lingua conformat: Sin autem editum marem videt, tum sane animo incitatur, & ex ægritudine laborare incipit, quod alter mas natus sit, qui matre aliquando potiri possit: quamobrem furenti animo & prompto pullorum testiculos aggreditur abscindere: mater etsi pariendi doloribus debilitata, suo tamen infelici filio contra patrem auxilia molitur: & quemadmodum in bello cum hostes filio interfecto matrem retrahunt, quæ gnatum adhuc cæde palpitantem amplexa magno gemitu plorat, genasque lacerans infra mamillas sanguinem effundit: Sic illa videns pullum vicinum ad moriendum, miserabiliter lamentatur, & lugenti persimilis est. Diceres miseram suum partum circumuentum suaui & supplici locutione dicere: Marite cur tuus aspectus tam truculentus? cur oculi tui qui aute lucidi essent, sanguinei apparent? An ne Medusa faciem vides, quæ homines in saxa conuertit? an immanis draconis virulentum fœtum? an leænæ catulum montiuagæ? Itane filium communi susceptum voto castrabis? O me miseram quæ partum edidi infelicem ob scelus paternum. O filium hoc miseriorem, quòd non vnguibus leonum, sed plus quàm hostilibus patris dentibus ob riualem inuidiam castraris. Meminere eiusdem Zelotypiæ Plinius & Solinus. *In hoc* (inquiunt) *genere singuli imperitant gregibus fæminarum. Aemulos libidinis suæ metuunt. Inde est quod grauidas suas seruant, vt in editis maribus, si qua facultas fuerit, generandi spem morsu detruncent, quod cauentes fæminæ, in secessibus partus occulunt, & parere furto cupiunt.* Recentiores tradunt fæminam nimis libidinosam esse, eoque nomine mari sæpe molestam: mares libidine accensos, si fæminæ desint, montes scandere, ventum naribus haurire, & voce terribili rugire. Quorum tamen quod equidem sciam, authorem idoneum non habent: Plinius quidem fæminas libinis copia gaudere scribit. Nonnulli pro mulorum procreatione onagros eligunt mansuefactos prius. Mitescit enim maximè hoc animal, admodumq; obsequitur secundum omnia non aliter quàm mansueti asini, nec vnquam sicut animalia cætera, vbi semel cicuratum est, cicuratur, vt Absyrtus alijque testantur. Sitis impatiẽtes esse onagros discimus ex psalmo centesimo tertio. *Dominus* (inquit Psaltes) *fontes immittit fluuijs, vt inter montes prætermeant: bibunt inde animalia cuncta, & sitim suam extinguunt per aim,* id est, onagri, vel vt habet editio vulgata, qui emittit fontes in conuallibus inter medium montium pertransibunt aquæ. Potabunt omnes bestiæ agri & expectabunt onagri in siti. Persuadet id quoque ratio ipsa: Nam cùm in regionibus calidis siccisque tantum reperiatur, & ob timiditatem subinde locum mutet magna cùm celeritate, præsertim cum natura corpore sicco sit, asinini

Matris erga fœtũ amor.

Sitis impatientia.

A asinini nempe temperamenti (sunt enim syluestria non eadem qua vrbana tēperie, sed sicciora ferè ac calidiora) necesse est, sæpe sitim pati. Quare minimè audiendi videntr illi, qui sitis valde patientes esse dicunt, potumque non attingere, nisi perquam idoneum offenderint. Haud sunt asinino præditi ingenio, dummodo verum est quod quidam tradunt, cùm vrgentur à canibus, excrementum alui odoratum reddere, vt illis circa id detentis effugiant.

CIBVS. POTVS.

ὈΝΑΓΡΟΒΌΤΑ vocant Græci loca, vbi onagri pascuntur, vt hippobota, vbi equi. Aluntur (inquit Oppianus) pastu herbarum, quas abundè fundit terra. Recentiores virentes maximè diligere, diligenterque inuestigare aiunt, & cùm inuenerit, præ gaudio rudere, nec ab ijs auelli posse, etiam si vel ab homine, vel à fera peti se conspiciat: vt inde fortassis segnem dixerit Strozius pater hoc B pentametro:

Errat in herboso segnis onagrus humo.

Apparet autem inter alias herbas, oleribus potissimum delectari. Legimus enim apud D. Hieronymum in vita S. Hilarionis istiusmodi miraculum: Postquam autem ad hortulum venerant: Videtis (inquit Isaac) hoc pomarium arbusculis consitum & oleribus virens? Ante hoc fermè triennium, cùm onagrorum grex vastaret, vnum è ductoribus eorum stare iussit, baculoque tundens latera: quare (inquit) comeditis quod non seminastis? & exinde acceptis aquis, ad quas potandas ventitabant, nunquam ij nec arbusculam nec olera contigerunt. Aiunt recentiores purissimam tantùm aquam ab onagro bibi, nec facilè aliam.

Quibus maximè herbis delectetur.

CAPIENDI RATIO.

CYRVS minor milites onagros captantes equis etsi celeritate præstantibus assequi non potuisse dixit, sed distantibus locis exceptos cepisse: quamobrem nunquid Aeliano fides sit præstanda, dubito, qui citante Volaterrano scribit onagros C in Mauritania cursu pernices esse, citoque desistentes & anhelos à venatoribus capi. Quomodo autem capiantur, his verbis docet Pollux: *Asini feri gregatim pascuntur, qui venantur eos, equites persequuntur, ac defessos tandem anhelosque & plurimo puluere excitato impeditos partim iaculis conficiunt, partim viuos capiunt, & catenis vinciunt: partim nimia persecutione perculsos attonitosque equis alligant, quos illi præcurrentes sequuntur.* Facilem eorum esse venationem ait Martialis:

Pulcher adest onager: mitti venatio debet
Dentis Erythræi: iam remouete sinus.

Lib. 13. 101.

Hoc enim distichon est tanquam è media venatione offerente se onagro venationi, dum venator indagaret elephantes. A laboriosa igitur venatione elephantorum reuoccat venatorem ad onagrum qui se obtulit, vt ostendat maiorem eiusmodi venationi voluptatem inesse, cùm sine vllo periculo peragatur.

D VSVS IN CIBIS, ET IN Medicina.

ONAGRORVM carnem amaram esse scripsit Aelianus, quod tamen alijs aduersatur, qui similem esse aiunt ceruinæ: Galenus, *ceruina* (inquit) *caro non minus quam bubula & ouilla, succum vitiosum generat ac concoctu difficilem: his syluestrium asinorum, bono habitu præditorum ac iuuenum caro est propinqua.* Scribit verò etiam Plinius Mæcenatem pullos asinorum epulari instituisse, multumque eo tempore fuisse onagris prælatos, post eum tamen interijsse authoritatem saporis. Ait item Africam gloriari Ialisionum, id est pullorum istiusmodi sapore. Annotatu inprimis dignum est, quod meminit Scaliger: carnem eorum coctam dum calet, fœtere; refrigeratam, neque male olere, neque bene sapere. Plinius cùm ex lacte asinino & ossibus remedia contra venena recensuisset; eadem omnia onagris efficaciora esse asserit. Idem author, ad panos & apo-

Caro qualis.
Lib. 3. de Aliment. facult.

Ossa.

Calculus. & apostemata in quacumque parte præcipuum remedium tradidit in calculo onagri, quem (inquit) dicitur, cùm interficitur reddere, vrinam liquidiorem initio, sed in terra spissantem se. Hunc alligatum femini, omnes impetigines discutere, omniq; suppuratione liberare. Esse autem rarum inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. *Fel.* Fel authore Auicenna extirpat morum, & super abscessuum vestigia vtiliter illinitur: admisceturque emplastris contra ignes sacros, quos (inquit) curare dicitur: priuatim ad elephantiasim & varices adhibetur: *Adeps.* adeps cum oleo costino commendatur ad renum & dorsi dolorem, quem crassi flatus produxerint: illinitur ad panos quoque vtiliter: *Caro dorsi.* Caro dorsi eodem authore cum oleo cataplasmatis instar, articulis dolentibus applicatur. Rasis verò simpliciter carnem contra dolorem spinæ dorsi & coxendicum iuuare scribit. *Vrina.* Vrina teste Galeno, si verè citat Auicenna, lapidem in vesica frangit. *Vngulæ.* Vngulæ crematæ cinis, vt annotauit Vincentius Bellunensis, comitialibus prodest: idem oleo admixtus strumas dissoluit & alopeciam emendat, si cataplasmatis instar adhibeatur. *Medulla.* Postremò medulla, vt testatur Rasis, inuncta podagras curat & dolorem extinguit: *Fimum.* Fimum autem vitello oui permixtum fronti illinitur, vt sanguis erumpens sistatur: idem crispat capillos cum felle bouillo iunctum: aridum cum vino haustum contra scorpionis ictum maximè commendatur.

MYSTICA. MORALIA.

DIVVS Chrysostomus in explicatione horum verborum Psalmistæ, de aquarum vtilitate: *Potabunt omnes bestiæ agri, expectabunt onagri in siti sua*, cùm dixisset hoc quoque maximum diuinæ prouidentiæ argumentum esse, quod non modò ea quæ hominibus sed etiam quæ brutis necessaria sunt, præstet: cumque obiter annotasset, Symmachum hæc verba: *Expectabunt onagri in siti sua*, ad hunc modum reddidisse: *Recuperauit onager in siti sua*: bestiæ syluæ (inquit) dæmones appellantur: per bestias autem agri, hoc est mundi, peccatores intelligit, proprerea quod quemadmodum agrestes bestiæ feritatem suam deponere nequeunt, eodem modo nec peccatores immutari. Eademque de causa propheticis & apostolicis aquis irrigantur. Onagros autem eos qui non iam peccati sarcinam gestant, sed ea liberati sunt, appellauit, ob idque etiam eos spiritualium aquarū siti laborantes induxit. Hos porrò Deus apud Iob designauit, his verbis vtens: *Quis dimisit onagrum liberum; & vincula eius quis soluit?* D. Gregorius etiam exponens illud Iob: *Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum*: Onagris (inquit) comparantur hæretici, quia in suis voluptatibus dimissi à vinculis sunt fidei: Vnde scriptum est: *Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ, attraxit ventum amoris sui.* Onager quippe in solitudine assuetus est, quia dum terram cordis sui attrahit, quia ea quæ ex desiderio scientiæ in mente concepit, inflare præualent, non ædificare. Idem author sanctus ostendens quid in sacris literis herba indicet inter cæteras significationes, habet item hanc: Herbam aliquando scientiam, atque doctrinam æternæ viriditatis accipimus, sicut per Hieremiam dicitur. *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos quasi dracones defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* Quo dicto superba ac nequissima Iudæorum est persecutio prophetata. Ipsi quippe onagri pro mentis elatione, ipsi dracones pro virulenta cogitatione vocati sunt: Qui steterunt in rupibus, quia non in Deo, sed in summis potestatibus huiusmodi confisi sunt, dicentes non habemus regem, nisi Cæsarem. Traxerunt ventos quasi dracones, quia spiritu elationis inflati, superbia malitiosa tumuerunt. Defecerunt oculi eorum, quia scilicet spes eorum ab eo, quod intendebant, corruit. Et ad eiusdem sancti doctoris puto imitationem Incognitus in psalmos per onagrum, Iudaicum populum intelligi scribit, quoniam vt dicit (inquit) magister de proprietate, Onagri nascentibus maribus inuident, & ne generare possint, dentibus testiculos eis abscindunt, quòd naturaliter cognoscentes mares natì à patribus recedunt, & ad alia loca se recipiunt. Sic & Iudæi videntes apostolos ex se natos esse mares, omni virtutum genere insignes, habiles ad alios per prædicationem Christi generandos in fide, ipsi inuiderunt, vimque alios generandi fideles, loquelam scilicet quàm multipliciter eis auferre conati sunt. Vnde Act. 4. vocantes apostolos eis præceperunt, ne omnino loquerentur, nec docerent in nomine Iesu. Quod videntes apostoli, dimissis patribus ad gentes processerunt, & per consequens ipsos Iudæos hodiè venatur diabolus, qui dicitur leo quærens quem deuoret: Vnde populo Iudaico sub nomine onagri dicitur: *Venatio leonum onager in eremo.* Idem D. Gregorius exponens illud Iob: *Quis dimisit onagrum liberum in solitudinem?* Onager (inquit) qui in solitudine commoratur, non incongruè vitam eorum significat, qui remoti à turbis sæcularibus conuersantur. Qui aptè etiam liber dicitur, quia magna est seruitus sæcularium negociorum, quibus mens vehementer atteritur, quamuis in eis sponte desudet. Cuius seruitutis conditione carere, est in

Hamil. in Psal. 103. — *Diuina prouidentia.* — *Dæmonum typus, & peccatorū.* — *Hæretici cur onagris similes.* — *Mentis elatio.* — *Populus Iudaicus.* — *Solitarij typus.*

A est in mundo iam nil concupiscere &c. Exponens verò alium etiam locum Iob, nempe hunc: *Nunquid rugiet onager, &c.* Qui alij onagri appellatione (inquit) signati sunt, nisi hi qui in campo fidei constituti, nullis officij loris ligantur? Alij namque more bouis intra ecclesiam suscepti officij loris tenentur, alij more onagri, sacri ordinis stabula nesciunt, & in campo propriæ volũtatis degunt. Sed quum quis ex vita seculari internæ visionis desiderio æstuat, quum refectionis intimæ pabulum concupiscit, quum ieiunium se in peregrinationis huius cæcitate considerans quibus valet, fletibus reficit, quasi herbam, id est, internam refectionem non inueniens onager, rugit. Altera autem superiorum verborum Iob: *Quis dimisit onagrum liberum* &c. Habetur apud eundem alio loco his verbis: Nec indignum quis iudicet per tale animal incarnatum dominum posse figurari, dum constat omnibus, quia per significationem quandam in scriptura sacra & vermis, & scarabeus ponitur &c. Agreste quippe animal est onager. Et quia incarnatus dominus gentilitati magis quàm Iudeæ profuit, animal corpus assumens, quasi non in domum, sed potius in agrũ venit, de quo agro gentilitatis per Psalmistam dicitur: *Species agri mecum est.* Incarnatus itaque dominus, qui in forma dei æqualis est patri in forma serui minor est patre, qua minor est etiã seipso. Dicatur ergo à patre de filio secundum formam serui: *Quis dimisit onagrum liberum?* Omnis

Li. 30. c. 29. Incarnatio domini.

B quippe qui peccat seruus est peccati. Et quia incarnatus dominus particeps factus est nostræ naturæ, non culpæ, liber dimissus dicitur, quia sub peccati dominio non tenetur: de quo aliàs scriptũ: *Inter mortuos liber*: Dimissus dicitur, quia naturam nostram suscipiens, iniquitatis iugo nullatenus tenetur. Quem quamuis macula culpæ nostræ non attigit, passio tamẽ nostræ mortalitatis astrinxit. Vnde rectè adiungitur: *Et vincula eius quis soluit?* Vincula quippe eius tunc soluta sunt, cùm infirmitates passionis illius in resurrectionis sunt gloriam commutatæ &c. D. Hieronymus quoque exponens illud Iob. *Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat*: dicit eum (inquit) pullo onagri similem, effræno scilicet animali & vago, eò quòd ita existimet de se Iob, qui ad nullum debeat pertinere. Et exponens illud eiusdem: *Quis dimisit Onagrum liberum* &c. Onagri nomine nunc arbitramur populum Iudæorum posse intelligi, quem deus ob incredulitatem eius dimiserit, sicut ait: *Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum.* Quod in multis alijs locis scripturarum deus hoc futurum esse testatur. Cuiusque vincula præcepta esse legalia non absurdè sensimus. Nam eundem contumacem populum & rebellem propheta ita obiurgat & increpat, dicens: *Vacca lasciuiens Israel confregisti iugum, rupisti vincula.* Hunc

Populus Iudæorum.

C igitur quasi onagrum, immundum videlicet animal ac effræne reliquit dominus, vt ab eo iugo imperij sui, quia semper restitit obedire, à vinculis præceptorum diaboli solueretur, & secundum Apostolorum seruus peccati, liber est iustitiæ Sic enim ipse dominus de Iuda is ait in psalmo: *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum*: vbi ipsa trinitas dei hoc dixisse videtur &c. Potest & populus gentilis per onagrum intelligi: nam & Angelomus monachus ita accipit. Sicut enim eum populum natura extra stabula disciplinæ edidit, ita vagus voluptatum suarum campo permansit. Ita namque beato Iob attestante, cognoscimus expectasse redemptoris aduentum multos etiam ex gentilibus. Herba ergò onagri est hæc ipsa mediatoris incarnatio, per quam gentilitas iam satiatur. Quia enim per prophetam dicitur: *Omnis caro fœnum*; vniuersitatis conditor ex nostra substantia carnem sumens fœnum fieri voluit, ne nostra in perpetuum carò fœnum remaneret. Tunc ergò herbam onager inuenit, cùm gentilis populus gratiam diuinæ incarnationis accepit. Elegans & moralis metaphora apud Ciceronem in sexto epistolarum ad Atticum legitur, de P. Vedio. *Erat* (inquit) *præterea Cynocephalus in edra, nec deerant onagri.* Pius noster Cynocephalum exponit ipsum Vedium canino capite, onagros seruos rudes & agrestes, qui Vedio seruiebant.

Gentiles. In lib. 1. reg. 1.

Cicero explicatus.

D

PROVERBIA.

CVM placuerit (inquit Polydorus Virgilius) quempiam tectè & ioculariter appellare sordidum, rusticum, ac hominum societatis fugientem, accommodabimus Hieremiæ verbum è capite II. *Onager assuetus solitudini*: quòd onager ferus asinus locis syluestribus gaudeat, & homini nihil eo alienius esse debeat, cuius natura, vti Cicero in Amicitia ait, solitarium non amat quicquam. At propheta ita Hierosolymorum ciuitatem idolis deditam, ac malis moribus corruptam castigat, quòd ritu onagri quærat solitudinem, vbi remotis arbitris, turpius peccet, quem admodum meretrix factitat. Hoc quoque Paulinus in epistola ad Ausonium prouerbialiter de rebus dissonis dicebat: *Si vitulum tauro, vel equum committis onagro.*

Onager assuetus solitudini.

DE MV-

DE MVLO CAP. IIII.

Synonyma. Etymum.

Lib. 12. Mulus vnde dictus. Cap. 26.

MVLI nomen à Græco tractum ſcribit Iſidorus, ex eo ſcilicet, quod iugo piſtorum ſubactus tardas molendo ducat in gyrum molas. Ego hoc nomen apud vnum tantùm reperio Pelagonium in hippiatricis. Ita communiter vocatur animal quod equa ex aſini coitu peperit. Columellæ verò muli nomen communius eſt, ad tria animalia: *Mula* (inquit) *non ſolùm ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo, itemq; onagro & equa generatur.* Sed & Plinius alibi mulam appellat, quæ ex equo & aſina gignitur; ſed effrænis & tarditatis indomitæ. Aliàs tamen Columella equi ex aſina fœtum hinnum cum alijs nuncupat. *Ex equo & aſina* (inquit) *geniti, quamuis à patre nomen traxerint, quod hinni vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt.* Differunt tum aliàs tum corporis magnitudine; Varro: *Hinnus ex equo & aſina procreatus, minor eſt quàm mulus corpore, plerumq; rubicundior, auribus vt equi, iubam & caudem ſimilem aſini habet: hos etiam vt equulos educant, & alunt.* Hunc, ſi bene memini, dixi Alberto Burdonem vocari. Ait enim: *Vt mulus ſic & Burdo ſterilis eſt.* Sed quod equo quàm aſinæ ſimiliorem eſſe dicit, hoc recitatis de hinno Columellæ verbis aduerſatur. Plinius hinulos vocat: *Equo & aſina* (inquit) *genitos mares hinulos antiqui vocabant: contraq; mulos quos aſini & equæ generent:* Alicubi tamen ex equa & mulo genitum ita vocari aſſerit his verbis: *In plurimum Græcorum eſt monumentis, cum equa muli coitu natum quem vocauerint hinum* (ſic ſcribit) *id eſt paruum mulum:* Similiter Nonius: *Hinnos vel hinnas ſub quo ſenſu accipere debeamus, Varro* (inquit) *deſignat: ait enim ex equis & mulis qui naſcantur, hinos vocari.* Hos puto Martialis pomilios ſiue pumilos mulos vocat, inquiens:

Hinnus & mulus vt differant. Burdo. Hinnulus.

Mulus pumilus.

His tibi de mulis non eſt metuenda ruina Altius in terra pœnè ſedere ſoles.

Iumar.

Teſtatur Geſnerus, ſe & quartum muli genus inueniſſe, ex aſina & tauro, idque Gratianopoli reperiri & Gallica voce iumar nominari. Quomodo autem ab hinno ginnus differat, in equo dictum eſt, vbi plura quoque de hinno. Quod modò ad mulæ mulique vocabulum attinet, video authores quoſdam mulam pro vtroque ſexu mulari & ſimiliter mulum vſurpare: Plinius in remedijs aliquoties diſtinguit, vt cùm ſcribit, *vngularum muli vel mulæ cinerem ex oleo myrtino alopecinas replere.* Græci quod ex aſino & equa originem ducat ἡμίονον vocant, quaſi ſemiaſinum pro quo αἰμίονον Aeoles dicunt, vt Etymologus annotauit. Alio nomine ἀστράβην dicunt: quo item nomine lignum appellatur in ephippijs quod manu continent ſedentes. Cælius annotauit ex Suida & Heſychio, tametſi illorum nomina more ſuo diſſimulet, eſſe qui aſtraben non ſimpliciter mulum ſed mulum dorſuarium nominant, aut ipſum notophorum, id eſt dorſo ferens ac gerulum iumentum. Pertinet idem hoc nomen etiam ad aſinum: nam Suidas tradit Demoſtheni in oratione contra Midiam ἀστράβην appellare aſinum aut mulum, & apud Pollucem lego: ὄνος, ἡμίονος, ἀστράβη. Apparet autem ita vocari hæc iumenta à robore corporis: ἀστραβὲς enim exponunt robuſtum, firmum, immobile. Accipitur verò etiam pro ipſis clitellis, vt conſtat ex his Suidæ verbis quę ex innominato quodam authore recitat: Ὁ δὲ τῆς ἡμιόνου ἀποτυχόσης τόν τε φόρτον καὶ τὴν ἀστράβην διάρας ἐπὶ τῶν ὤμων, εἰς τὴν μονὴν τοῦ θείου Σάββα ἔρχεται. Budæus in commentarijs linguæ Græcæ aſtraben ſimiliter vertit clitellas; citatque Euſtathium, qui aſtraben σέλλαν & σαγμάριον interpretatur, hoc eſt clitellas & ſellam equeſtrem: vnde (inquit) ἀστραβηλάτης, agaſo & mulio. Alciphon in epiſt. Σὺ δὲ πετομένη πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῆς ἀστράβης φέρου. vbi ἀστράβη ἀντὶ τοῦ νωτοφόρου ἡμιόνου dictum eſt, ſicque ſæpè accipitur. Demoſthenes quodam loco, ἐπ' ἀστράβης δὲ ὀχούμενος ἐκ τῆς Εὐβοίας; Interpres καθέδρας εἶδος eſſe dicit, παρὰ τὸ μὴ στρεβοῦσθαι λεγόμενον, μηδὲ στρέφεσθαι. Eſt autem ſella præalta, ita vt lumbos tegat. Hæc ille. Eſt & vehiculi genus aſtrabe (quo vtebantur in certaminibus) inquit Geſnerus, ab Oxylo Aetolo inuentum, vt harma, id eſt quadriga ab Erichthonio Athenienſi, ſynoris à Caſtore, celes à Bellerophonte, vt Scholiaſtes in Pythia Pindari ſcribit, vnde colligit per aſtraben eum apenen accipere, hoc eſt, bigas mulis iunctas, quoniam Pauſanias & alij in horum certaminum enumeratione cùm cætera iiſdem nominibus appellent, pro aſtrabe tantùm apenen habet. Ab aſtrabe fit μονοστραβὴς, id eſt, vt Varinus exponit ὀχὸς (ὄχος fortè vt Heſychius habet,) ἡμίονος. Heſychij verba ſunt: Ὄχος Ἀκέσαις ἐπεὶ αἱ Σικελικαὶ ἡμίονοι. Ἀγονομόχθος Heſychio mulus eſt vel mula, forte à ſterilitate, cui hoc animal obnoxium eſt, cùm ſit ἄγονος non natus, ſterilis, infœcundus. A phyſicis verò etiam dicitur ἑτερόγονον ζῶον, quod ſit ex diuerſo ſemine prognatum animal, equino videlicet

Hemionos.

Aſtrabes.

Agonomochthos.

A videlicet & asinino. Idem de Lupo ceruario dici potest, qui Græcis Θὼς est. Θοιὰ Hesychio est iugum seu par mulorum ζεῦγος ἡμιόνων; θὴς verò ipse mulus, sicuti & θρὴς. Ὁλκὰς Glossographo est mula: ὀρεὺς Hesychio mulus mas: Suidæ mulus simpliciter, & Varino ὀρεὺς ὁ ἀσίδαρος (quod nomen nusquam reperitur) ἢ ὁ ὀμίονος: aitque mulum sit dici, quòd ἐν ὄρεσιν id est in mōtibus laborare magis possit, quàm cætera iumenta. Poëtæ propter carmen ypsilon adijciunt, οὐρεύς. Hesychius mulum sic dictum purat, παρὰ τὸ ὀρμᾶν, ὁρμήτικον τινα ὄντα, ἢ ἐπεὶ οὔρειον τὸ ζῶον, οἷον ἄγονον: nam & oua vria Græci dicunt, quæ latini subuentanea: ἢ παρὰ τὸ ὑρώδη γονὴν ἔχειν, id est, vel ab eo quòd genituram aqueam & seri instar dilutam habeat, vt Etymologus ait: Oua (inquit Cælius) generationi inepta οὔρια dici legimus, quasi flatuosa: nam vron dicunt ventum: quo argumento etiamnum ab Homero, mulos dici οὐρῆας coniectant periti, & recenset Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quòd eorum semen sit ἀνεμαῖον, id est, spiritosum & proinde fœcunditatis nescium. Est & ὄτρεα Varino & Hesychio ἡμίονος siue mulus, nec non σίνος & σῖρος: sed σίνον etiam βλάβον interpretantur, σῖρον verò etiam πίθον. Σωματηγοῦντα idem Hesychius exponit ὑποζύγια, & σωματηγὰ sunt iumenta dorsualia: apud alios Græcos voces sunt raræ: sic autem vocantur non solum muli & asini, B sed & equi & cameli, quòd corpore suo vehant imposita onera, non vehiculo. Apud Hebræos pro rekesch alij equos præstantes reddunt necdum annosos, alij mulos, vt in equo monuimus. Iemin Genesεos 36. D. Hieronymus interpretatur aquas calidas, alij onagros, plerique peradim, id est, mulos. Pered pro mulo nomen est vsitatissimum, vnde fœmininum pirdach, aiuntque ita vocari à separatione, quòd non pariat. Pro hac voce Hebraica Psal. 32. Chaldæus habet cudana, Arabs beal: at Genesεos 36. pro iemim (qua voce mulos quoque significari diximus,) Arabs legit Kegal, Septuaginta hemionos. Achastranim Esther 8. quidam interpretātur mulos, quidam camelos, D. Hieronymus veredarios, Septuaginta omittunt. In lexico trilingui pro mula scribitur pirdach & perutyah. Cæterùm diuersa apud Hebræos muli nomina esse minus mirum, inquit Gesnerus, cùm præter cōmmune genus muli aliud quoddam peculiare in Syria habeatur. vt suo loco patebit. Muli nomine vtitur tota Europa, Illyrijs exceptis qui Mezeck dicunt.

Theia. Thes. Thres. Olcas. Oreus. Oua vria. Otrea. Sinos. Siros. Rekesch. Iemin. Pered. Cudana. Beal. Kegal. Achastranin.

GENVS. DIFFERENTIÆ.

Forma. Descriptio.

C BINA Aristoteli, alijsque quibusdam antiquis mulorum genera fuere nota, vnum sterile quod ex equa & asino procreatur, de quo hîc agimus, alterum fœcundum, de quo sic Aristoteles: *Sunt in Syria quos mulos appellāt, genus diuersum ab eo, quod coitu equæ & asini procreatur, sed simile facie: quomodo asini syluestres, similitudine quadam nomen vrbanorum acceperunt. Et quidem vt asini ipsi feri, sic muli præstāt celeritate. Procreant eiusmodi mulæ suo in genere; cuius rei argumento illæ sunt, quæ tempore Pharnacæ patris Pharnabazis in terram Phrygiam venerunt, quę adhuc extant. tres tamen ex nouem quot numero olim fuisse aiunt, seruantur hoc tempore.* Hæc ille, & alicubi rursus: *In terra Syria supra Phœnicem mulæ & coëunt & pariunt omnes: sed id genus diuersum est, quanquam simile.* Nec aliud quoque mulorum genus intelligere potest Plinius, etsi Theophrastum, non Aristotelem citet. *Theophrastus* (inquit) *vulgò parere in Cappedocia tradit* (quod in Aristotelis mirabilibus quoq; legitur,) *sed esse id animal ibi sui generis.* Noster modò mulus vrbanus, cum equam habeat matrem, asinum patrem, partim etiā matri partim patri similis est, magis tamen patri, quàm matri, D cuius item vocem refert. In hinno omnia contrà se habent. Rectè itaq; biformem mulum Codrus vocauit, & elegans etiam extat de mulo ænigma Camerarij:

Dissimilis patri, matri diuersa figura,
Confusi generis, generi non apta propago
Ex alijs nascor, nec quisquam nascitur ex me.

Auriculas asini instar habet longas, crucem in humeris, pedes exiguos, & corpus macilentum: reliqua sunt equi. Habet & hoc cum asino cōmune, quod procomij loco, vt ait Xenophon ad oculos defendendos aures acceperit, quàm equus prominentiores: item hoc quod etsi ceruix vtrique sit longa, non est tamen vt in equis erecta. Conuenit deniq; dentium numerus. Habet enim vterq; teste Absyrto triginta sex, καὶ τὰς προσφυὰς, id est, itemq; agnatos, vel annexos, vt Ruellius vertit. Mutari autem eos notum est ex Aristotele. In quorundam corde os inuentum esse tradidit Hierocles. Felle caret, vt solipeda omnia. De vulua mularum dicam inter causas sterilitatis. Apud Indos Psyllos (nam sunt etiam alteri Africi) equi sunt teste Aeliano, arietibus non minores, item asini & muli.

Muli genus fœcundum. Aures. Pedes. Procomium. Dentes. Os cordis.

ELECTIO.

ELECTIO.

Vngulæ quales eſſe debeant.

IN grege mulorum parando (inquit M. Varro) ſpectanda ætas & forma. Alterum vt vecturis ſufferre labores poſſint, alterum vt oculos aſpectu delectare queant. Hiſce enim binis coniunctis omnia vehicula in ijs ducuntur. Quanti autem vngularum in equo examen fiat, quia niſi ſolidæ ſint ac duræ, plerumque & ex facili negocio claudicare ſolent, in equo fuſiùs oſtendimus, idem omnino in mulis fieri debet, atque ideo ſcire conuenit, quo loco nati ſint; paluſtri ne & vliginoſo, an montano: nam qui in paluſtribus locis atque vliginoſis naſcuntur, vngulas teſte eodem Varrone molles habent. Quibus duræ & validæ ſunt, eos Homerus κραταίποδες nuncupat, & aliquoties celebrat. Non parum quoque refert ad bonitatem ſcire, qua patria, quibuſue ſit ortus parentibus. *Etenim aſinum minorem ſi admiſeris,* (inquit Varro) *& ipſe citiùs ſeneſcit, & quæ ex eo concipiuntur, fiunt deteriora. Qui non habent eum aſinum quem ſuppoſuerunt equæ, & aſinum admiſſarium habere volunt, de aſinis quemque ampliſſimum & formoſiſſimum quem habere poſſunt, eligunt, quiq; ſeminio natus ſit bono Arcadico, vt antiqui dicebant: vt nos experti ſumus, Reatino, vbi tricenis ac quadragenis millibus H-S. admiſſarij aliquot venierunt.* Abſyrtus verò aſinos admiſſarios eos eligi iubet, qui cum equis educati ſunt. Nonnullos verò pulchrè facientes ait agreſtes aſinos manſuefacere: quoniam ex his mulorum prognatio ſit optima, quòd liberè paſti illi & non incluſi fuerint. Procreari autem optimos & generoſos mulos ex equa & onagro ſiue aſino ſylueſtri, alij etiam teſtantur; Plinius: *Onagro & aſina genitus mulus omnes antecellit:* Et alibi: *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, duritia eximia pedum: verum ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo.* Palladius: *Creantur ex equa & aſino, vel onagro & equa. Sed generoſius nullum eſt huiuſmodi animal, quàm quòd aſino creante naſcetur. Vtiles tamen admiſſarij naſcentur ex onagro & aſino: qui poſt in ſobole ſecutura agilitatem, fortitudinemq; reſtituant.* Hæc ille, ex Columella videlicet, qui ſimiliter ſcribit: *Mula non ſolùm ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo* (hinnum iſtiuſmodi partum alij, vt diximus, vocant,) *itemq; onagro & equa generatur. Neq; tamen vllum eſt in hoc pecore, aut animo aut forma præſtantius, quàm quòd seminabit aſinus: quanquam poſsit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager, niſi & indomitum & ſeruitio contumax ſylueſtri more, ſtrigoſum, patris præferat habitum. Itaq; huiuſmodi admiſſarius nepotibus magis quàm filijs vtilior eſt: nam vbi aſina & onagro natus admittitur equæ, per gradus infracta feritate quicquid ex eo prouenit, paternam formam & modeſtiam fortitudinem, celeritatemq; auitam refert. Qui ex equo & aſina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint, quòd hinni vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt. Itaq; commodiſsimum eſt aſinum deſtinare mularum generi ſeminandi, cuius (vt dixi) ſpecies experimento eſt ſpecioſior. Veruntamen ab aſpectu non aliter probari debet, quàm vt ſit ampliſsimi corporis, ceruice valida, robuſtis ac latis coſtis, pectore muſculoſo & vaſto, feminibus lacertoſis, cruribus compactis, coloris nigri vel muſculoſi: nam murinus cum ſit in aſino vulgaris, tum etiam non optimè reſpondet in mula: neque nos vniuerſa quadrupedis ſpecies decipiat, ſi qualem probamus, conſpicimus. Nam quemadmodum arietum quæ ſunt in linguis & palatis maculæ, plerumq; in velleribus agnorum deprehenduntur; ita ſi diſcolores pilos aſinus in palpebris aut auribus gerit, ſobolem quoque frequenter facit diuerſi coloris: qui & ipſe etiam ſi diligentiſsimè in admiſſario exploratus eſt, ſæpè tamen dominum decepit: nam interdum etiam citra prædicta ſigna diſsimiles ſui malas fingit: quod accidere non aliter reor, quàm vt auitus color primordij ſeminis miſtu reddatur nepotibus.* Hucuſque ille.

Ortus.

Aſini admiſſarij optimi.

Qualis autem aſinus eſſe debeat, qui mulos ſeminaturus ſit, docet etiam Abſyrtus his verbis: *Qui mularum generi ſeminando deſtinabitur aſinus, hac corporis forma ſit, oportet: habitu magno, quadratis membris, vaſto capite, non equino: auribus non paruis, nec flaccidis, nec arrectis, ceruice lata, nec breui: lato & muſculorum toris denſo pectore, & ad ſuſtinendos equarum infeſtarum calcitratus robuſto; grandibus ſcapulis, ac partibus, quæ humeris ſubiacent, aut ſupra genua ſitæ ſunt, craſsis, valentibus, corpulentis & quàm maximè diſtantibus: ſiquidem opus eſt, cum ſuperuenit, vt fæminam facilè complecti poſsit: grandi dorſo, ſpina lata, neq; gibberi neque caua, anguſtam lineam in rectum ferente; humeris non ſubſidentibus ſed eminulis: excelſa armorum compagine & æquabili, ita vt prominentiam litura diſtinctam habeat, eandemq; latam, plenam, oblongam, nec in arctum ſtrangulatam. Sit etiam pectore latè coſtato, coxendicibus magnis & æqualibus, non ſubſtrictis clunibus, nec in acutum porrectis. Magis placent qui cauda ſunt breuiore. Feminibus inſuper eſto compactis, breuibus, lacertoſis, neq; extrorſus auerſis, cæterùm diuaricatis: ſic enim firmior erit: tales etiam robuſtiores ſunt, quàm* σύμμηροι, *hoc eſt, illi quibus femora penè committuntur. Eſto præterea teſtibus magnis, paribus: genibus magnis & rotundis; tibijs &*

A *cruribus vescis* (id est, non magnis) *osseis ferè & excarnibus, magisque neruosis minimè varis, neque discolore tæniarum cinctu verticillatis, calcibus* (mesocynijs de quibus in equo dixi) *neque præter modum altis, neque nimium depressis, sed vt nixus talis ingrediatur; pedibus vatijs, non introrsum contortis, nec humilibus, vngula crassa, subter concaua, interiore sinu paruo, quem chelidona vocant. Porro voce non retusa, sed clarà rudat: hoc enim quoque confert, vt sic deterreatur equa, & facilius morigeram admissario se præbeat. Speciosiores sunt asini, quorum color splendidus est, & in purpuram spectans: item qui in facie albi, non fusci sunt. Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum ventrem, sed concolorem habent. Cui pulla in ore macula subest, & lingua nigricans, is consimilis* (nigri) *coloris sobolem haud dubiè generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt, quos vocant morones* (μάρωνας) *ij ad admissuram non accersentur. Siquidem colores nullo in pretio habiti magna ex parte reddentur soboli.* Hæc itaque omnia Absyrtus: cui consentit Palladius, sed breuiter qualis requiratur admissarius, indicauit: *Admissarius asinus* (inquit) *sit huiusmodi, corpore amplo, solido, musculoso, strictis & fortibus membris, nigri vel murini maximè coloris, aut rubei: qui tamen si discolores pilos in palpebris aut auribus gerit, colorem sobolis plerumque variabit.*

Asini pulcherrimi.

Asini qui improbētur.

B Qualis modò debeat esse equa admissarium admissura, vt tam electus procreetur mulus, non obscurè docet Columella, trifariam equarum genera diuidens: *Est* (inquit) *generosa materies quæ Circo sacrisque certaminibus equos præbet: est mularis quæ pretio fœtus sui comparatur generoso: est & vulgaris, quæ mediocres fœminas maresque progenerat.* Materiem mularum vocat, ipsam equam matrem siue matricem, ex qua muli generantur, cui alterum dignitatis locum tribuit. *Si quem mulorum genus creare delectat, equam magni corporis* (inquit Palladius) *solidis ossibus & forma egregia debet eligere: in qua non velocitatem sed robur exquirat. Aetas à quadrima vsque ad decennem huic admissuræ iusta conueniet.* Sed & idem Columella in educando genere mularum antiquissimum esse tradit, diligenter exquirere atque explorare parentem futurę prolis fæminam & marem: quorum si alter non est idoneus, labare etiam quod ex duobus fingitur. Equam conuenire in annos decem, quousque amplissimæ atque pulcherrimæ formæ fit, membris fortibus, patientissimam laboris eligere, vt discordantem vtero suo generis alieni stirpem insitam facilè recipiat ac perferat, & ad fœtum non solùm corporis bona, sed & ingenij conferat: nam cùm difficulter iniecta genitalibus locis animentur semina, tum etiam concepta diutius in partum adolescunt, vt quæ peracto anno mense tertiodecimo vix (inquit) eduntur, natisque inhæret plus socordiæ paternæ, quàm vigoris materni.

Equæ electio.

Mularis materies.

C Veruntamen vt equæ dictos in vsus minore cura reperiuntur, ita maiorem esse laborem eligendi maris, quoniam sæpe iudicium probantis frustretur experimentum. Multi admissarij (inquit idem Columella) specie tenus mirabilissimam sobolem forma vel sexu progenerant. Nam siue parui corporis fæminas fingant, siue etiam speciosi plures mares quàm fæminas, reditum patris familiæ minuunt. At quidam contempti ab aspectu pretiosissimorum seminum feraces sunt: nonnunquam aliqui generositatem suam natis exhibent sed hebetes voluptate, rarissimè solicitantur ad Venerem: huiusmodi mari sensim magistri subadmouere debent generis eiusdem fæminam, quoniam similia similibus familiariora fecit natura. Ita enim efficitur, vt eius obiectu, cum mas etiam superiectu eblanditus est, velut incensus & obcæcatus cupidine, subtracta quam petierat, fastiditæ imponatur equæ. Est & alterum genus admissarij furentis in libidinem, quod nisi astu inhibeatur, adfert gregi perniciem. Nam & sepè vinculis abruptis grauidas inquietat, & cùm admittitur ceruicibus dorsisque fæminarum imprimit morsus, quod ne faciat, paulisper ad molam vinctus amoris sæuitiam labore temperat, & sic veneri modestior admittitur. Nec tamen aliter admittendus est etiam clementioris libidinis, quoniam multum refert naturaliter sopitum pecudis ingenium modica exercitatione concuti, atque excitari, vegetioremque factum marem fæminæ iuiungi, vt tacita quadam vi semina ipsa principijs agilioribus figurentur.

Asinus equã initurus vt fallatur.

Asinus furens vt castigetur.

D Scribit item asinum non oportere minorem quàm trimum admitti: Atque ipsum si concedatur, vere fieri conuenire, cùm & defecto viridi pabulo & largo hordeo firmandus, nonnunquam etiam saliuandus erit: Nec tamen teneræ (temere, fortassis) fæminæ committendum; nam nisi priùs ea, inquit, marem cognouit, adsilientem admissarium calcibus proturbat, & iniuria depulsum etiam cæteris equis reddit inimicum. Id ne fiat, degener & vulgaris asellus admouetur, qui solicitet obsequia fæminæ: neque is tamen inire sinitur: sed si iam est equa veneris patiens, confestim abacto viliore, pretioso mari iungitur. Locus est ad hos vsus extructus (machinam vocant rustici,) qui duos parietes aduerso cliuulo inædificatos habet, & angusto interuallo sic inter se distantes, ne fæmina colluctari, aut admissario ascendenti auertere se possit. Aditus est ex vtraque parte, sed ab inferiore clatris munitus, ad quæ capistrata imo cliuo constituitur equa, vt & prona melius ineuntis semina recipiat, & facilem sui tergoris ascensum ab editiori parte quadrupedi præbeat. Hactenus ille. Debere autem admissionem fieri paucis diebus ante solstitium, omnes præcipiunt. Absyrtus præsta-

Asini coitui apti ætas.

Equa ne asinũ repellat.

Machina quid.

Tempus coitus.

te ait equam ab aſino conſcendi, quàm aſinam ab equo. Aiunt verò referente Plinio aſinum ab equa, & equum ab aſina arceri, niſi in infantia eius generis quod ineant lacte hauſto, ideoque ſubreptos pullos in tenebris equarum vberi, aſinarumque equuleos admouere. Idem ferè legimus apud Columellam, Igitur qualem (inquit) deſcripſi aſellum, cùm eſt à partu ſtatim genitus, oportet matri ſtatim ſubtrahi & ignoranti equæ ſubijci: ea optimè tenebris fallitur. Nam obſcuro loco partu eius amoto, pra dictus quaſi ex ea natus alitur. Cui deinde cùm decem diebus inſueuit equa, ſemper poſtea deſtinanti præbet vbera. Sic nutritus admiſſarius equas diligere condiſcit. Interdum etiam, quamuis materno lacte ſit educatus, poteſt a tenero conuerſatus equis familiariter earum conſuetudinem appetere. Equas autem aſinorum coitum aſpernari, ni detonſa ſit earum coma, in equi hiſtoria dictum eſt. Ferunt tamen Medum aſinum cùm equæ vim intuliſſet, eaque inde grauida facta eſſet, mortales id ſeminij parare docuiſſe. Scholia verò in Iliadis ſecundum apud Venetos Paphlagoniæ vrbem mulorum genus primum excogitatum & inuentum eſſe aiunt. Alij verò Anæ d tribuunt ſocero Eſau, quem legimus in Geneſi, dum paſceret aſinos patris ſui in deſerto inueniſſe iemim id eſt mulos, vt plerique interpretantur.

Aſinus vt equas diligere condiſcat.
Rib. 5.
Muli vbi primò excogitati.

AN OMNINO STERILIS.

MVLAM omnino ſterilem eſſe, vulgatiſſimum in primis prouerbium indicat, *cum mula peperit*. Indicat & Aegyptiorum hieroglyphicum; mulierem enim ſterilem vt ſignificarent, mulam teſte Oro pingebant. Peperiſſe tamen certum eſt, ſed partus oſtenti loco habitus. *Eſt in annalidus noſtris* (inquit Plinius) *peperiſſe ſæpe, verum prodigij loco habitum.* Iuuenalis prodigioſum eſſe oſtenſurus, ſi vir probus inueniretur, canit:

Mulam peperiſſe.
Satyr. 13.

Egregium ſanctumq́; virum ſi cerno, bimembri
Hoc monſtrum puero & miranti iam ſub aratro
Piſcibus inuentis, & fœtæ comparo mulæ.

E contrario mulus teſte Ariſtotele infœcundus non eſt. *Mulus mas* (inquit) *ſeptennis duntaxat generat, vt aiunt: fæmina improlis omnino eſt, quia perducere ad finem, quod conceperit, nequeat: ſed mas generare interdum poteſt, quoniam & calidioris naturæ quàm fœmina, mas eſt, & nihil corporis per coitum confert ad generationem, quod autem facit, ginnus eſt, quod mulus oblæſus & pumilus eſt, vt in porcis metachœrum.* Et alibi: *Mulus ſuperuenire coireq́; incipit miſsis dentibus primis: ſed ſeptennis implere poteſt, etiam cum equa coniunctus innum* (γίννον) *procreauit: poſt deinde ſuperuenire non ſolet.* Quæ modò cauſa ſit ſterilitatis mularum, haud ſatis æquè conuenit inter veteres. Sunt qui id ſeminum diuerſitati attribuant, vt author de natura rerum, frigidum enim eſſe aſini ſemem, equi calidum. Quam ſeminis frigiditatem Alcmæon apud Plutarchum ſterilitatis cauſam eſſe ſcribit ipſius muli, mulas verò ſteriles eſſe ait propter malam vteri conſtitutionem. Sed Plutarchi verba adſcribam ex libro de placitis philoſophorum. *Alcmæon* (inquit) *mulos mares ſteriles eſſe ſcribit, propter tenuitatem, hoc eſt, ſeminis frigiditatem: fæminas verò quòd vteri earum occluſi ſint, neq́; dehiſcant* (acetabulis ſcilicet vnde ſanguis menſtruus funditur in alijs animalibus non apertis.) Empedocles verò vt ibidem refert Plutarchus, in vterum quidem cauſam quoque reijcit, ſed vterum nimis exiguum eſſe ait, eundemque humilem & anguſtum, & obliquo ſitu ventri adnatum, ita vt ſemen non rectà inijci poſſit, & ſi poſſet non tamen contineatur. Huic eodem teſte aſſentitur Diocles, ſæpe in diſſectionibus talem ſibi viſum ſcribens mulorum vterum, ac veriſimile eſſe, eandem ſterilitatis cauſam in mulieres quoque cadere. Non diſſentit Orus, qui Aegyptios, vt mulierem ſterilem ſignificent, mulam pingere ait: hanc enim eſſe ſterilem quia matricem habet obliquam. Eademque ferè cauſa viſa eſt Democrito, qui vt Aelianus tradit, interprete Gyllio, mulas parere negabat, quoniam ſimiles alijs animalibus vuluas non habeant, niſi dicamus hoc non rectè ex Ariſtotele ab Aeliano tranſlatum, qui cùm mulos tantum inter ea quæ ex diuerſæ ſpeciei parentibus gignuntur animalia, (vt ſunt lupi, vulpes, canes: perdices & gallinæ &c. de quibus proximè præcedenti capite dixerat: *coëunt animalia etiam quorum genus diuerſum quidem, ſed natura non multum diſtat, ſi modò par magnitudo ſit, & tempora æquent grauiditatis,* &c.) ſteriles omnino eſſe dixiſſet; eius rei cauſam non bene ab Empedocle (recenſet autem aliam ab ea quam ex Plutarcho recitauimus.) & Democrito redditam ait, obſcureque ab Empedocle, planius à Democrito, ſed à neutro bene.

Mulum fœcundum eſſe
Lib. 2. de gener. ca. vlt.
Ginnus quid
Lib. 6. Hiſt. 24.
Sterilitatis cauſa.
Alcmæonis opinio.
Empedoclis
Vterus cauſa ſterilitatis.
Ori.
Democriti.
Li 2. de gen. cap. vlt.

Afferunt

A Afferunt enim (inquit) demonſtrationem æquè de omnibus, quæ præter ſuam cognationem coëant. Democritus meatus mulorum corruptos in vteris dicit, quoniam non ex cognatis principium eorum conſiſtit. Sed id cum alijs etiam animalibus accidat, tamen nihilominus poſſunt generare. Atqui ſi id cauſa eſſet ſterilitatis, cætera quoque ſterilia eſſe deberent, quæ ita coëunt. Empedocles miſturam ſeminum cauſatur, quæ denſa ex molli vtraque genitura conſiſtat: caua enim & denſa coaptari viciſſim, fierique ex ijs durum ex mollibus, vt ſi æs ſtanno miſceatur. Sed hæc & inepta & ſupra hominis captum. Nam quemadmodum caua vini & aquæ debeant accipi, præter ſenſum omnino eſt. Item cum ita ſit, vt è qui ex equis gignantur & aſini ex aſinis & mulus ex equo & aſino, alterutro mare aut fæmina, cur ex his tam denſum conſiſtat, vt ſterile ſit, quod prodierit? Ex equo autem fæmina & mare, aut aſino fæmina & mare ſterile non proueniat? Atqui molle & maris & fæminæ equi ſemen eſt. Coit autem equus cum aſino tum mare tum fæmina pro differentia ſui ſexus: ideoque gigni ex ijs ſterile ait, quia vnum ex ambobus ſeminibus mollibus conficiatur. Ergò & quod ex equo mare & fæmina gignitur, ſterile eſſe debebit. Nam ſi alterum miſceretur ſolum, liceret dicere alterum cauſam eſſe ſterilitatis, vt diſſimile genituræ aſini. Adhæc demonſtratio æquè de ambobus, tam mare quàm fæmina rectè adfertur.

B Sed intereſt quòd mas ſeptennis duntaxat generat, vt aiunt, fæmina improlis omnino eſt: idque propterea quia perducere ad finem, quod conceperit, nequeat. Nam concepiſſe quidem iam mulam conſtat. Sed fortaſſe veriſimilior ijs demonſtratio logica illa videbitur. Logicam appello, quia quo vniuerſalior, eo remotior à proprijs principijs eſt. Si ex mare, ac fæmina ſpeciei eiuſdem gigni ſolet, aut mas aut fæmina, vt ex cane mare & fæmina canis aut mas, aut fæmina, ex diuerſis etiam ſpeciebus, diuerſum ſpecie proueniat neceſſe eſt. Verbi gratia, ſi canis diuerſum eſt à leone, ex cane mare & leone fæmina diuerſum proueniet, ex leone mare & cane fæmina diuerſum. Cùm itaque mulus mas & fæmina ſine ſpeciei differentia gignantur, ex equo & aſino, quæ diuerſa ſpecie ſunt, impoſſibile eſt, vt aliquid ex mulis gignatur. Nec enim diuerſum ſpecie prouenire poteſt, quando ex mare & fæmina ſpecies eiuſdem, idem ſpecie gignatur, neq; idem hoc eſt mulus. Gignitur enim mulus ex equa & aſino quæ diuerſa ſpecie ſunt. Ex diuerſis autem ſpecie diuerſum animal gigni poſitum eſt. Rationes enim quæ non ex proprijs ducuntur principijs, inanes ſunt, & rerum eſſe videntur, cùm longè aberrent. Sunt profectò geometricæ rationes, quæ ex principijs geometricis afferuntur. Idemque in cæteris eſt intelligendum. Videntur tamen eiuſmodi rationes quamuis inanes, aliquid eſſe.

Rationes inanes quæ.

C Nam & inane ſiue vacuum illud aliquid eſſe videtur, cùm tamen nihil omnino ſit. Nec verum eſt quod concluditur. Multa enim ex ijs quæ non eadem ſpecie progenerantur, fœtifera prodeunt, vt antè expoſui. Hoc igitur modo nec de cæteris rebus, neque de naturalibus indagandum eſt. Sed ex ijs quæ in genere tum equorum tum aſinorum inſunt, conſiderando potius acceperis cauſam. Primum enim vtrumque eorum ſingularem parit inter cognata animalia plura numero, tum fæminæ non ſemper concipere poſſunt. Et quidem equi interpoſito tempore admittuntur, quoniam ferre continuo nequeant. Sed equa menſtruoſa non eſt: imo minimum emittere inter quadrupedes ſolet. Aſinæ conceptus incontinens eſt: genituram vtique iniectam emingit. Quamobrem verberibus eam ſectantes cogunt, ne id faciat. Ad hæc frigidum animal aſinus eſt: quamobrem locis frigidis gigni non poteſt, vtpote ſua natura impatiens frigoris, velut apud Scythas & eorum finitimos. Nec verò apud Gallos qui ſupra Hiſpaniam colunt, genus id animalis eſt: nam ea quoque prouincia frigida eſt. Hinc admiſſarios etiam non vt equæ ſic aſinæ, æquinoctio admouent: ſed æſtiuo ſolſtitio, vt tempore calido pulli naſcantur; eodem enim tempore parit, quo coierit. Annum vterum fert & aſina & equa. Cùm igitur natura ſit frigidum animal, vt dictum eſt, ſemen quoque genitale

Aſini ſemẽ frigidum eſſe.

D eius frigidum eſſe, neceſſe eſt. Cuius rei indicium, quòd ſi equus ſuperuenit aſinam, quem inierit aſinus, non peruertet aſini initium: ſed ſi aſinus ſuperuenit equam, quam equus inierit, peruertet, propter ſeminis ſui frigiditatem. Cùm igitur inter ſe ipſa iunguntur, ſeruatur ſemen propter alterius calorem: calidius eſt enim quod ab equo ſecernitur. Nam aſini & materia & genitura frigida eſt, equi calidor eſt. Cùm autem miſtum vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido eſt, euenit vt conceptus ex ijs ſeruetur, eaque viciſſim ex ſeipſa fœcunda ſint. At verò quod ex ijs prodijt, non inſuper fœcundum, ſed infœcundum ad perfectam fœtificationem eſt. Omnino cùm vtrumque aptum propenſumque ſit ad ſterilitatem, (ſunt enim in aſino tum ea quæ diximus, tum etiam, vt niſi à prima dentium mutatione generare incipiat, nuſquam pòſt generet, ſed ſterilis omnino perduret,) ita in exiguo continetur generandi vis corporis aſinini, facillimeque labitur ad ſterilitatem. Equus etiam ſimili modo idoneus eſt ad ſterilitatem, tantoque deeſt, vt ſterilis ſit, quanto, vt quod ex ipſis prodierit ſemen frigidius reddatur. Quod tunc efficitur, cùm aſini excremento miſcetur. Aſinus quoque parum deeſt, quin ſui generis initu ſterile generet. Itaque cùm acceſſerit, quod præter naturam eſt, ſi

Aſinus propenſus ad ſterilitatem item equus.

ſi antè vix vnum partu naturæ legitimum poterat generare, iam quod peregrinum ex ijs prodijt ſterilius, nihil deerit, vt ſterile ſit, ſed neceſſario ſterile erit. Euenit etiam vt corpora mulorum magna efficiantur, quoniam menſtruorum deceſſus ad corporis incrementum vertatur. Cumque partus eorum annuus ſit, non modò concipiat, ſed etiam enutriat mula opus eſt, quod fieri non poteſt ſine menſtruis. Mulis autem menſtrua deſunt: ſed quantum inutile eſt, cum excremento veſicæ abigitur. Vnde fit, ne muli genitale fæminarum, ſed ipſum excrementum olfaciant. Reliquum in corporis incrementum & magnitudinem vertitur. Itaque concipere quidem aliquando mula poteſt, (quod iam dictum eſt) ſed enutrire, atque in finem perducere non poteſt. Mas generare interdum poteſt, quoniam & calidioris naturæ quàm fæmina mas eſt, & nihil corporis per coitum confert ad generationem vt ſuprà dictum eſt ex eodem Ariſtotele. Hæc itaque omnia de cauſa ſterilitatis mulorum ille: cuius ſententiam Alexander Aphrodiſienſis vel non animaduertit, vel tacitè exploſit. Hic enim eandem, quam Ariſtoteles refellit, opinionem adducit, problematum ſuorum libro primo, his ferè verbis: *Mulæ ſteriles videntur, quoniam ex animalibus conſtant ſpecie diuerſis: miſtio enim ſeminum, quæ tam habitu, quàm natura inter ſe diſcrepant, aliud quippiam præter vires ſuorum ſimplicium conficit, & naturam eorum penitus abolet: quemadmodum albi & nigri miſtio, abolitis extremis coloribus alium parit colorem fuſcum nominatum, qui neuter extremorum eſt: igitur habitus genitalis aboletur, & ſpecierum habilitas omnis deſtruitur, quæ creatrix certi indiuidui eſt.* Sic Alexander, cuius ſententia contra Ariſtotelem defendi poſſe viris doctis videtur: nam cætera animalia quæ ex diuerſis ſpecie parentibus naſcuntur, vt canes è cane & lupo aut vulpe: & accipitres ex accipitribus ſpecie diuerſis, & gallinæ & perdices, ideo non ſterilia fortè fuerint, quòd parentes eorum quamuis ſpecie diuerſi, natura tamen non admodum differant, quantum equus & aſinus, eorumque ſemina; de quibus etiam Ariſtoteles ipſe teſtatur, hoc frigidum, illud calidum eſſe: Adde quod ipſe etiam Ariſtoteles mulum generare poſſe ait, mulam contrà omnino ſterilem, quoniam calidioris ille, frigidioris illa naturæ eſt. Quæ quoque ratio Albertum induxit, vt ſcriberet, parere aliquando mulas in terris valdè calidis, in quibus exterior (inquit) calor frigiditatem aſini temperat interiorem. Parere autem quibuſdam in locis teſtatur Columellæ fide digniſſimorum authorum teſtimonio. *Quidam non diſſimulandi authores* (inquit) *vt M. Varro, & ante eum Dionyſius & Mago prodiderunt, mularum fœtus regionibus Africæ adeò non prodigioſos haberi, vt tam familiares ſint incolis partus earum, quàm ſint nobis equarum.* Varronis verba ſunt hæc. *Romæ aliquoties dicitur peperiſſe mulam. Mago ſanè & Dionyſius ſcribunt, mulam & equam cum conceperint, duodecimo menſe parere. Quare non ſi hic in Italia cum peperit mula, ſit portentum, adſentiri omnes terras. Neq; enim hirundines & ciconiæ quæ in Italia pariunt, in omnibus terris pariunt. Non ſcitis palmas, cariotas in Syria parere, inuectos in Italiam non poſſe?* Sic Varro. Cæterùm iſtiuſmodi Africanæ mulæ fortaſſis fuerint ſui generis, quales & in Syria etiam parere dixi ex Ariſtotele. Quamobrem mihi neutræ rationes placent, tum quæ à ſeminum diuerſitate; tum quæ à praua vteri conſtitutione deſumuntur: nam licet non inficier frigidius aſini ſemen eſſe ſemine equæ, an ne propterea quod ex hac ſeminum contrarietate gignitur, erit ſterile? Accipitres, aquilæque ex ſpurio coitu nati ſteriles ſunt, non propterea ſeminis eorum temperamentum tantum qualitate differre putem, vt ſterilitatis cauſam eſſe exiſtimem: quin omnino mihi perſuadeo mulam ex contrarijs temperento ſeminibus enatam, nec frigidam nec calidam, ſed temperatam debere eſſe, ideoque vel equi vel aſini ſemen faciliùs edomare poſſe, multoq; faciliùs muli vtpotè ex eiſdem ſeminibus procreati, quem non infœcundum eſſe dictum eſt. Neque etiam mala vteri conſtitutio ſterilitatis cauſa erit: nam ſic nulla mula conciperet: mulam tamen grauidam factam eſſe teſtatur ipſe Ariſtoteles, ſed non quoad perficeret, atque ederet prolem: cuius rei fortè ratio fuerit, quia mulæ eodem teſte carent menſtruis, ſed earum vrina craſſior eſt quàm marium. Secretum itaq; naturæ eſſe putem, cur non pariat mula, quod & Plinium ſenſiſſe apparet; Inquit enim: *Obſeruatum è duobus diuerſis generibus, tertij generis fieri, & neutri parentum eſſe ſimilia: eaq; ipſa quæ ita nata ſunt, in omni animalium genere non gignere, idcirco mulas non parere.* Non videtur tamen contemnenda opinio Cardani in decimo ſe ſubtilitate rerum, quod ideo videlicet ſteriles ſint mulæ, quia ſemen aſini & muli multum diſſideant, adeo vt ſint in terminis extremis (inquit) eorum quæ ſimul ad generandum conuenire poſſunt.

Mulus cur non olfacit genitale.

Opinio Alexandri.

Mulæ aliquando vbi pariant.

A

LOCVS.

MVLOS aiunt locis lædi calidis & obſcuris & quodammodo amentes fieri: gaudere verò ſtabulari ſub dio, tectique vel tantillum eis ſufficere, ſi caput ſolummodo operiatur: cætera ab aëre non offendi. Quibuſdam regionibus numeroſi ſunt, quibuſdam pauci, quibuſdam nulli. Abundat eis Themiſira teſte Strabone: qui etiam Cappadoces tradit duo millia mulorum Perſis quotannis ſoluiſſe, ſed & Perſiam ipſam, necnon Meſopotamiam & Babylonem mulis abundaſſe inde licet colligere, quia Alexander Magnus captis Suſis mulos & camelos ad tria millia abduci curauit, qui & doſſuales & iugales eſſent: quorum opera pecuniam quam deuicto Dario ceperat, quo vellet, deportaret. Ioannes Goropius vt Henetos ſiue Venetos equorum ſtudioſos fuiſſe oſtendat, optimoſq; habuiſſe, inter alia Homeri vtitur teſtimonio, qui de his loquens populis, quamuis equarum apertè non meminerit, doctiſſimè tamen eas (inquit) indicauit, dum Henetas mulas celebrauit: Quis eſt enim qui neſciat, generoſiſſimum mularum genus ex equabus generoſiſſimis procreari? His locis cùm Paphlagonia vicina ſit, Venetique in Cappadociæ quoque parte habitarint, non mirum eſt, præcipuam ibi mularum laudem fuiſſe, cùm & equas excellentiſſimas & non ſolùm permagnos aſinos, ſed eximios etiam onagros admiſſarios haberent. Quamobrem ſi Homerus ex Henetia Leucoſyriæ & Paphlagoniæ optimas mulas proficiſci dixerit, neceſſario conſequitur optimas etiam equas ibidem procreari ſolere. Cum autem ἀγροτεράων dixit, haud dubiè ad onagros Leucoſyriæ reſpexit, è quibus quæ mulæ generantur, non tantùm velociores ſunt, ſed agreſtiores etiam & magis indomitæ, multoque cæteris generoſiores, propterea quod ſoboles neceſſario parentum naturam ſequatur, quò fit vt ſint quoq; ſtrigoſiores. Videmus itaque poëtam duo ſimul feciſſe, & equarum antiquum apud Henetos decus ex illatione occulta demonſtraſſe, & vnà addidiſſe, non illam tantùm earum vtilitatem eſſe, quæ ex velocitate comparatur, ſed alteram etiam multò maiorem, quòd ex ijs præſtantiſſimæ mulæ generentur. Iam verò Arabia felix omnis aliàs generis pecoris abundans equis, mulis & porcis caret, vt legimus apud Strabonem. In Scythia (vt inquit Herodotus,) ingentem & diuturnam vim hyemis equi perferunt, muli aſinique neque incipientem quidem ferunt: cùm tamen alibi ſtantes in gelido equi labefiant, aſini verò ac muli durent. Aliàs verò neque aſinum neque mulum in ea terra gigni ait, & ne vllum quidem videri propter frigora. De illatis itaque intelligit Dionyſius Afer, dum ait, equos, mulos & oues in Scythia ſæpe per ſummum frigus mori. Eadem ratione mulis aſiniſque caret Polonia, finitimæque regiones ſeptentrionales omnes, Anglia item, Scothia, Hollandia, Zelandia & Friſia. Miratur itaque idem Herodotus, cur in Eleo agro muli nequeant gigni, cùm neque locus ſit frigidus, neque vlla alia cauſa appareat. *Aiunt* (inquit) *Eleenſes ipſi ex imprecatione quadam id ſibi contigiſſe, cumque tempus aduentat conceptus equarum, ſe in loca finitima illas educere: ibi poſtquam admiſerint aſinos, dumque conceperint, tunc rurſus eas reducere.* Carebant & Orientales Indi mulis, vt refert Franciſcus Lopez. Inſula verò Balearidum teſte Diodoro Siculo, mulos quidem nutrit, ſed qui magna ſunt & ſonora voce.

Quæ loca ament. *Lib. 12.* *Lib. 11.* *Lib. 9. Orig. Antuerp.* B *Mulæ Henetæ.* *Mulis quæ regiones carent.* C *Lib. 16.* *Lib. 4.* *Lib. 4.* *Cur Elei mulis careant.* *Lib. 6.*

MORES. NATVRA.

Ingenium.

D

MVLVS (inquit Ariſtoleles) ſemper cicur eſt. Fæminæ in hoc genere maiores & viuaciores ſunt, quàm mares, vt idem Ariſtoteles annotauit: eædemque ſerius ſeneſcunt, quàm mares. Ait etiam mulam profluuio vrinæ purgari dici, marem olfactu vrinæ prius ſeneſcere. Equorum aſinorumque more volutationi indulgent, vt à laſſitudine recreentur. A patre verò potiſſimùm laboris patientiam obtinuit, quam ob rem ταλαεργὰς cognominant Homerus & Heſiodus. A matrè contrà celeritatem accepiſſe non eſt diſſonum rationi. Celeritatis mulorum meminit idem Homerus, loquens de mulis Nauſiacæ, quæ naufragum excepit Vlyſſem:

Laboris patientia. *Celerita.* *Odyſſ. ζ.*

Ὣς ἄρα φωνήσασ᾽, ἵμασεν μάστιγι φαεινῇ
Ἡμιόνους. αἱ δ᾽ ὦκα λίπων ποταμοῖο ῥέεθρα.
Αἱ δ᾽ εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν.

E

Sic locuta flagellauit flagello lucido
Mulos, hi verò celeriter reliquerunt fluuij fluenta:
Illi citò quidem currebant: & pulchrè penetrabant pedibus.

Audacia. Quo tamen loco alij πλίσσοντο interpretantur gradario, & leniori inceſſu progredi, non curſu. A matre itidem mutuatus eſt audaciam, imbellis enim, timidateque famoſus eſt aſinus. Haud exiguam autem mulorum audaciam eſſe, vel inde conſtare poteſt, quod non ſolùm non pertimeſcant Lupi præſentiam, ſed audacter eum etiam inuadant, vt teſtatur Varro his verbis: *Scio mulorum gregem dum paſceretur, eoq; veniſſet lupus, vltrò mulos circumfluxiſſe, & vngulis cædendo occidiſſe.* Expaueſcunt tamen rerum etiam inſolitarum viſu; eſtque timor iſte dominis exitialis nonnunquam, quem cum aſino communem habent, vt teſtatur Abſyrtus: *Equi* (inquit) *cùm ſuſpicantur, vel metuunt aliquid, manifeſtum eſt, ſic vt inſidens cauere ſibi queat: aſininum verò pecus & bigenerum (& muli, & hinni) rerum conſpectu conſternabile nouitatiſq; verens in diſcrimen adfert.* Quod modò ad indolem ingeniumque attinet, videtur id quidem nobis multò illiberalius, minuſque benignum quàm equi. Calcitrat equus, necnon & aſinus, ſed contumaciſſimè muli. Idque propter inſitam quandam proteruiam ac malitiam. Vidi qui vno excepto domino cæteros non admitteret, ſed calcibus creberrimis repelleret. Vulgò etiam apud nos malè audiunt propter pertinaciam. Indicaturi enim hominem qui nullis etſi apparentibus rationibus à ſententia ſua dimoueri ſe patitur, eum mulis aſſimilamus (egli è oſtinato come vna mula) de qua tamen pertinacia, aut etiam peruicacia apud antiquos nihil reperio. Tribuitur & vafricies aſtuſque vulgò, ac potiſſimum Hiſpanis: vnde mulas Hiſpanicas dicimus homines aſtutos, quique vt ait poëta:

Timor.

Ingenium.

F

Pertinacia.

Aſtus.

Aſtutam vapido ſeruant ſub pectore vulpem.

Hunc vulgò celebratum mulorum aſtum vnus olim præ cæteris oſtendit, eorum de numero, quibus aduehendi ſalis negocium dabatur. Is enim (vt narrat Plutarchus in libro, vtra animalium &c.) traijciens flumen lapſus eſt non ſponte: ſale verò liquefacto, exhauſtoque ſurgens expeditior iam, ſenſit notauitque cauſam: poſtea quoties flumen tranſiret, ex induſtria ſubmiſit, merſitq; vaſa, deſidens leniter, ac vtrumque in latus, quantum id fieri poſſet, nutans. Hæc vbi Thales accepit, pro ſale, lana ſpongijſque compleri vaſa, clitellas imponi & agi mulum rurſus iuſſit: ille cùm de more ſe mergens, onus aqua ſubeunte vehementer grauaſſet, parum commodum ſibi hunc dolum ratus, ita deinceps cautè ſcienterque traijcere ſolitus eſt, vt nec inuito quidem contingerent onus aquæ. Hæc Plutarchus. Apparet autem & gratitudinem quandam ineſſe erga beneficos ſui, id quod oſtendit mulus ille octuagenarius, qui vt tradit Ariſtoteles, cùm Athenis templum (Mineruæ à Pericle in Acropoli) ædificaretur, quamuis dimiſſus iam munere per ſenectam, beneficij memor tamen, commeans ac obiens cætera iumenta adhortabatur ad opus, ideoque decreto à nemine eum arceri à frumentorum aceruis ſancitum eſt. Recitat hanc quoque hiſtoriam Aelianus: *Athenienſis mulus vetulus, quamuis immunitate vecturarum donatus eſſet, non laborum tamen, qui per affectam ætatem obiri queunt, ſtudio exolutus eſſe voluit. Nam cum Minerua templum Athenienſes ædificarent, is nulla re onuſtus, nullius imperio, ſed ſua ſponte cum adoleſcentibus mulis, tanquam ad iter faciendum ſocius & hortator ibat. Et quemadmodum quiſpiam ſenex artifex per exactam ætatem quidem iam opere dimiſſus, verumtamen experientia, & ſenili doctrina iuuenes ad laborem exacuens: ſic is vltrò citroq; commeans ad opus iumenta incitabat. Quod quidem ipſum vt Athenienſis populus intellexit, per præconem declarari iuſſit, vt ne à frumento aut hordeo prohiberetur: ſed & expleri & ſatiari permitteretur, & pretium ex ærario peterent, tanquam in Prytaneo ſportula illi decreta ſicut athletæ iam ætate confecto.* Meminit & Plinius, qui rectiùs quàm Theodorus Ariſtotelis mentem expreſſit: Vbi enim hic verit, commeans & obiens, Græcè legitur, συναμπρεύων καὶ παραπορευόμενος; Plinius tranſtulit comitatu niſuque. *Mulum* (inquit) *octuaginta annis vixiſſe, Athenienſium monumentis apparet: eo gauiſi cum templum in arce facerent, quod derelictus ſenecta, cadentia iumenta comitatu niſuq; exhortaretur, decretum fecere, quo caueretur, ne frumentarij negociatores ab incerniculis eum arcerent.* Frumentum enim vt annotat Hermolaus, in cribris aceruiſque vendendi gratia proponitur.

Thales mulæ aſtum vlciſcitur.

G

Beneficij memoria.

H

CALCI-

A

CALCITRATIO CORRECTA.

MVLAS *non calcitrare* (inquit Plinius) *cum vinum biberint, quidam scripserunt.* Aliàs verò nullius interposita authoritate ait: *Mulæ calcitratus inhibetur vini crebriore potu.* Cælius Calcagninus rationem attulit his verbis: Vt simiæ quadrupedesque assuetæ vinum bibere, vnguibus careant, accidere quidam putant, quoniam in vino sit vis discussoria & ad emolliendum efficax. Hinc euenit, vt qui nimis vino ingurgitauerint, resolutis neruis in paralysin facilè delabantur. Sint igitur vngues vel neruorum clausulæ, vt dixit Plinius: vel caro concreta, & quasi in callum obdurata, vt alij putauere: vino accedente emolliri resoluique fit verisimile. Alijs humoris sanguinis, qui plurimus vino fieri solet, exundatione callosiorem contumacioremque ac retorridam illam partem quasi macerari videtur, & emollescere, vt aqua fruges & legumina incoctilia percoquuntur: aceto plumbum in cerussam resoluitur, & ouum ita tenerescit, vt vel per annulum toto calice integro pertranseat. Ex hoc item facilè colligi potest, cur veteres existimauerint vini potu effici, vt mulæ calcitrosæ esse desinant. Mitescente enim vngula, & pede quodammodo exarmato, *feritas illa tollitur, extunditurque, præsertim si quando euenerit, vt calcibus impetendo solido illidant, plusque inde damni accipiant, quàm afferant: quare consciæ imbecillitatis suæ ferocire desistunt.* Cornua autem vini aspersione emolliri, docet Columella, qui nimirum in boum domitura, ferocientium adhuc taurorum tergora mero respergi jubet, quò familiariores bubulco fiant.

Lib 2. quæst. epistolicar. Cur non calcitret post vini potum.

B

EDVCATIO.

CVM peperit equa mulam (inquit Varro) nutricantes educamus. Ipsam tamen equam quem peperit, educare mulum, notum est; & Aristoteles scribit, lactare equam mulum semestre temporis spatium dici, mox sugi non pati, vi namq; humorem trahi, & cum dolore. Columella verò & Palladius anniculum rectè à matre repelli tradunt, & amotam montibus aut feris locis pasci, vt vngulas duret, sitque postea longis itineribus habilis.

C

ÆTAS.

ARISTOTELES mulis vitam esse scribit ad multos annos: quendam etiam octuagesimum annum egisse, cum templum exædificaretur Athenis, vt paulò antè dictum est. Huius tam diuturnæ vitæ Cælius quodammodo reddens rationem; animalia (inquit) quæ frequenter coëunt, breuioris sunt vitæ, vnde fit vt muli equos exuperent viuendi diuturnitate. Viget equus & mulus Aristotele teste à dentium ortu: cumque prodierint omnes, non facilè ætatem dignoueris: quatenus tamen dignosci queat, in mentione equorum explicatur.

D

CIBVS. POTVS.

EQVI, muli & asini (inquit Aristoteles) fruge herbaque vescuntur, sed maximè potu pinguescunt. Vbi herbæ nomine fœnum & paleæ quoque intelliguntur, de quibus sic Hesiodus:

> Χόρτον δ᾽ ἐσκομίσαι καὶ συρφετόν, ὄφρα τοι εἴη
> Βουσὶ καὶ ἡμιόνοισιν ἐπηετανόν. id est,
> *Fœnum autem importato & paleas, vt tibi sit*
> *Bobus & mulis annuum pabulum.*

Cæterùm Columella author est ad maciem mularum nullam rem tantum quantum medicam prodesse. Ex frequentiori autem hordei esu hinnire mulos discimus ex hoc Martialis:

Ad maciem

> *Mulio quod non det tacituris accipe mulis,*
> *Hæc ego cauponi, non tibi dona dedi.*

Quo

Hordeum.

Quo loco Domitius: Hordeum (inquit) olim panem dedit, qui damnatus eſt, poſteà deſtinatum fuit reficiendis iumentis: demum excogitatum facere ptiſanam ex eo, quæ validiſſima erat & ſaluberrima, vt Hippocrates vno volumine teſtatus eſt. Monet igitur amicum ſe mittere hordeum, quod non dandum ſit quadrupedibus, cùm nuper inuentum ſit facere ex eo ptiſanam.

ODORATVS. AFFECTVS.

Odoratus.

Lib. 1.

Cur peſtem facile ſentiāt

ODORANDI ſenſu mulos præcellere aiunt (inquit Cælius) atq; eius beneficio derelictos alicubi vel odore ſolo redire in ſemitam: hinc etiam fieri, vt faciliùs tabidam vim aëris concipiant, & peſte inficiantur, vt canes quoque eodem ſenſu præſtantes: quamobrem Homerus hæc animalia primùm peſtem ſentiſſe ingruentem in Iliade ſcribit. Scholiaſtes verò Homeri canes quidem primum periiſſe ſcribit, quòd capitibus ſubinde ad terram inclinatis odorem trahant & inueſtigent: halitum autem corruptum qui peſtis cauſa fuit, ex terra oriri: Mulos verò qui ex diuerſis ſpecie parentibus prognati ſint: bigenera enim omnia faciliùs interire. Quæ ratio doctis improbatur, quoniam muli præ cæteris iumentis ferè ſint viuaciſſimi. Afficiuntur & alijs morbis, de quibus, eorumque remedijs ſic ſcripſit Columella: Medicinas huius pecoris (inquit) plerumque iam in alijs generibus (bubus & equis) edocui: propria tamen quædam vitia mularum non omittam, quorum remedia ſubſcripſi. Febrienti mulæ cruda braſſica datur. Suſpirioſæ ſanguis detrahitur, & cum ſextario vini, atque olei thuris ſemuncia, marrubij ſuccus inſtar heminæ miſtus infunditur. Suffraginoſæ (cuius ſuffragines vitiatæ ſunt) hordeacea farina imponitur, mox ſuppuratio ferro recluſa linimentis curatur: vel gari optimi ſextarius cum libra olei per narem ſiniſtram demittitur. Admiſceturque huic medicamini trium vel quatuor ouorum albus liquor ſeparatis vitellis. Femina ſecari & interdum inuri ſolent. Sanguis demiſſus in pedes, ita vt in equis emittitur: vel ſi eſt herba quam veratrum vocant ruſtici, pro pabulo cedit. Eſt ὑοσκύαμος, cuius ſemen detritum & cum vino datum prædicto vitio medetur. Macies & languor ſubmouetur ſæpius data potione, quæ recipit ſemunciam triti ſulphuris, ouumque crudum, & tritæ myrrhæ pondus denarij. Hæc tria vino admiſcentur, atque ita faucibus intruduntur. Sed & tuſſi, (ad mulorum tuſſim remedium etiam deſcribitur in Hippiatricis Græcis cap. 22.) dolorique ventris eadem iſta æquè medentur. Laſſæ & æſtuanti mulæ adeps in fauces demittitur, merumque in os ſuffunditur. Hæc Columella. Mulum, aſinum & equum in ipſo ſtatim itinere refici, ſi onere depoſito in ſtabulo, vel in via loco commodo, pro arbitrio ſe volutare permittantur, diximus ex Ruſio in equo. Ne mulorum ceruices rumpantur, aut collidantur, Pelagonius in hippiatricis ca. 26. medicamentum parari iubet ex adipis ſuillæ dupondio cum aceti duobus ſextarijs; hoc ad tertias dicoctum colatumque illini. Mulus teſte Abſyrto tantum μαρμαρωσσὸς fit (marmaron tuberculum eſt iuxta coronam, id eſt vngulæ exortum) aſinus raro, equus non, ſed podagricus. Laborant muli etiam arthritide, aiuntque hanc vehementiorem eſſe quàm equi, de qua curanda conſulendus idem Abſyrtus & Hierocles in hippiatricis cap. 2. Ad ficoſos tumores & myrmecias equorum & mulorum in quauis corporis parte, maximè verò in cruribus & pedibus, remedia ibidem præſcribit Abſyrtus cap. 82. Cætera exequemur in mulis (inquit Columella) ſicut in bobus & equis, vt in ipſorum remedijs tradidimus. Muſcarum faſtidium etſi reuera affectus corporis non ſit, plurimùm tamen incommodi mulis, aliſque iumentis affert. Aduerſus quas remedium præſcripſit Cardanus: Succo foliorum cucurbitæ ſi quis mularum aut equorum pilos intinxerit æſtate media, non paruo rei miraculo muſcarum moleſtia carent. Ita mihi hoc perſæpe (inquit) vtile fuit. Ipſius verò iumenti, morſus neſcio quid homini habet maleficum. In parte enim quam mula momordit, (inquit Cardinalis Ponzettus) naſcuntur aliquando puſtulæ plenæ humore rubente vel pallido: Hunc morſum aliqui venenatum eſſe putarunt, & ſanè ſequuntur eum accidentia ſæpe noxia, eaque deteriora ex morſu fœminæ, quæ ſaliuam habet obnoxiam putredini, quamplius etiam per iram animalis inflammata, non mirum ſi hominis morſi humores & ſanguis alteretur. Mulus verò etſi maiori impetu mordere poſſit, minorem tamen periculo morſum infligit, quod non æquè putredini aptum in ſe humorem habeat. Accidit autem aliquando, vt morſi vrina retineatur, cùm aquoſus humor videlicet omnis ferè in ſudorem agitur. Aliquando & viſcerum contortio ſequitur. Curandi ſunt ſimiliter vt à cato morſi, & vlcus decocto nepetæ circumquaque fouendum.

Febris.

Suſpiria.

Macies.

Tuſſis.

Laſſitudo.

Ne ceruix lædatur.

In Hippiat. ca. 53.

Marmaron quid.

Arthritis.

Ne à muſcis offendantur.

Mulæ morſus, eiuſque cura.

A

AVGVRIA. PRODIGIA.

Præsagia.

EST *in annalibus nostris* (inquit Plinius) *peperisse sæpe mulam, verùm prodigij loco habitum.* Cæterùm bonúmne an malum portenderint istiusmodi portentosi partus, in ambiguo esse facit euentorum varietas. Siquidem C. Valerio, & M. Herennio Coss. cùm mula in Apulia peperisset, totum annum domi forisq; tranquillum fuisse comperimus, sinistra tamen quædam obnunciata. Sed quod omnium pernitiosissimum Romanæ reipub. fuit, inter Cæsarem & Pompeium exorta bella mulæ partu edito, L. Paulo, M. Marcello Coss. multi prodiderunt. Cumque alia Romæ ad XII. portas peperisset, M. Lepido, Munatio Planco Coss. subsecutæ sunt nonnullæ sociorum direptiones, dum bella per Brutum & Cassium in prouincijs gererentur. At nihil quicquam tale euenit L. Scipione, C. Lælio Coss. cùm identidem mula Reate peperisset. Quibusdam verò magna rerum molimina, mularum partus ostendere, in ijs præsertim rebus, quæ præter spem & expectationem omnium accidere: vt Dario Babylonem elusa totiens opera oppugnanti, quam tunc demum cepit, cùm ex peruulgato per hostes ipsos omine, mula Zopyri, cuius consilio, opera, ingenio & fide vsus est in eo negocio peragendo, fœtum edidisset, vt legimus apud Herodotum. Cùm Darius enim obsideret Babylonem, Babylonij nihili pendere obsidionem: nam conscensis propugnaculis tripudiare, probraque ingerere Dario atque exercitui: quorum quidam ita inquit: Quid istic desidetis Persæ, quin potiùs absceditis, tunc expugnaturi nos, cùm pepererint mulæ. Hoc quidam Babyloniorum dicebat, credens nunquam parere mulam. Anno ac septem mensibus obsidione consumptis iam Darium atque vniuersum exercitum tædere, quòd Babylonios expugnare non posset; etsi aduersus illos omnia machinamenta atque omnes insidias expertus, &c. cùm Zopyro Magabyzi filio hoc contigit portentum, vt quædam mularum eius quæ frumentum subuectabant, pareret: quo ostento commotus ille, cùm recordaretur eorum, quæ Babylonius ille dixerat, vt ipse tanti facinoris author fieret, tanquam omnino fatalis, naso & auriculis seipsum mutilans, Darium consilijs instituit de capienda Babylone ipse transfugam se simulans, & à Dario mutilatum quod suasisset ei a Babylone tanquam inexpugnabili recedere, cùm post aliquot præclara eius aduersus Persas facinora, dux exercitus & murorum custos creatus esset, vrbem Dario prodidit, vt pluribus ibi recensetur: Simile & illud fuit, quod Galbam ad res nouas animosiùs tentandas confirmauit. Aui enim sui omen exceperat qui aruspicibus rerum summam puero promittentibus responderat, cùm mula pepererit: hæc autem apud eum posimodum pepererat. Eleo Elidis regnum obtinente Dorienses cum Aristomachi filijs comparata classe moliti sunt reditum in Peloponnesum. Classis imperatoribus oraculo denunciatum est (inquit Pausanias) remigationis ducem trioculum vt facerent. Quare addubitantibus, quidnam responsum illud vellet, vir fortè qui mulum altero captum oculo agebat, occurrit. Tum nimirum acutè coniecit Cresphontes, oraculi vocem ad hunc hominem pertinere. Eum itaque Dorienses ducem sibi elegerunt. Xerxe verò expeditionem in Græciam parante equa leporem enixa est, & mula incertæ naturæ partum (ancipitia genitalia habentem, maris & fœminæ, sed maris superiora,) edidit, cruenta bella stragesque, & memorandum illud excidium, quæ postea præcipitantibus fatis secuta sunt, præmonstrarunt, vt tradit Alexander ab Alexandro, ex eodem Herodoto. Aliàs etiam mulam ait, si gemellos pepererit, ostentum dirum pestemque denunciare: Aristoteles quidem mulam aliquando gemellos peperisse asserit, idque ostenti loco habendum esse, quid autem portendat, subticet. Nobis autem quid sperandum, quidue timendum (inquit Pierius Valerianus) qui mulæ fœtum nuper domi inspeximus? Anno enim hoc salutis nostræ duodeuigesimo supra millesimum & quingentesimum, Leonis X. sexto, quarto Non. Aprilis, qui dies de Assertoris nostri nece publico luctu nefastus fuit, apud amplissimum dominum meum Iulium Card. Medicem, hora lucis tertia, mulæ partus editus. Quod si quis vt Galbæ portendi huic aliquando summam rerum amplitudinem dixerit, vt eueniat, non erit præter expectationem & spem hominum qui vulgò illi talia ominantur, qui de hominis prudentia, de morum integritate, rerumque peritia, omnia sibi pollicentur, &c. Illud interim non omittendum, mulas non sui generis tantùm animalia parere aliquando visas, verùm etiam equos, vt anno circiter M. CCCC. LXII. in Arenate Brutiorum agro mula equum peperit pilo flauo, crinibus rutilis, oculis rufis: quem post Loisius Arenas apud Brutios longè princeps, ad Ferdinandum Neapolitanorum regem misit. Traduntque

Mulę partus quid præsagiat.

Darij ex mulæ partu felix augurium. *Lib. 4.*

Galba vnde audacior factus.

Primo Eliacor.

Xerxi mulæ partus infaustus.

Lib. 2.c.21. *Mula gemellos pariens.*

Mula equũ peperit.

B C D

Mula locu ta eſt. *Li. 1. Chron.* *Pluuiæ præſagium.*

duntque etiam mulum in Meſopotamia humana voce locutum anno DCCXLVIII. vt annotauit Sanzouinus. Eſt & inter prodigia referendum quod mulus aliquando tripes, necnon & quinquepes ſit natus. Quod modo ad præſagia attinet, mulos & aſinos aiunt, ſi ſine cauſa fricent continuè aures, pluuiam portendere. E

ORACVLVM.

Lib. 1.

CRÆSO Delphis quærenti, nunquid diuturnum foret imperium ſibi, Pythia in hæc verba reſpondit, vt refert Herodotus:

Regis apud Medos mulo iam ſede potito,
Tunc ad ſcrupoſum fugere Hermum ſtrennue Lyde,
Nec perſtare; nec ignauum nunc te eſſe pudendum.

His ex verſibus Cræſus accepit, cum allati eſſent, multo magis quàm ex cæteris voluptatem, ſperans fore, vt nunquam apud Medos mulus pro viro regnaret. Quis ſit iſte mulus, mox ſubinde dicetur. F

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

Mulæ anates amant.

OCCVLTAM quandam videtur eſſe amicitiam nantium auium, ſiue eæ anſeres ſint, ſiue anates cum iſtiuſmodi quadrupedibus. Author enim eſt Columella ventris & inteſtinorum dolorem in bubus ſedari viſu nantium (anſerum natantium Vegetius 3.3.) & maximè anatis, quam ſi conſpexerit (inquit) cui inteſtinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eandem anatem maiore profectu mulos & equinum genus conſpectu ſuo ſanare. Contrà Rhododaphnæ flores & folia homini ſaluberrima, mulis, aſinis & quadrupedibus plurimis venena ſunt.

Rhododaphne mulis inimica.

Ipſorum verò mulorum neſcio quid ineſt, quod muribus inter alia animalia exitiale eſt. Si enim muli vngula (ſiniſtra, Belberus in libro de ſenſibus) domus ſuffiatur, Raſis & ex eo Albertus, mures fugari aſſerunt. De vngulæ mulæ antipathia cum aqua ſtygis aliàs dictum eſt, ſed hic Plinij tantùm verba referam: *Vngulas tantum mularum* (inquit) *repertas, neq; aliam vllam materiam quæ non perroderetur à veneno ſtygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum eſt, magna Ariſtotelis infamia.* G

COGNOMINATA. DENOMINATA.

NOTHOS ſpurioſue, quiue ex adulterino coitu procreati ſunt, non tam ſæculi noſtri mos eſt, quàm remotioris etiam ætatis mulos nuncupare. Cyrus tamen legitimo quamuis matrimonio generatus, mulus eſt dictus propterea quod generoſiore matre natus eſſet, Aſtyagis quippe regis filia, cùm pater Medorum imperio ſubiectus eſſet, de quo verſus illi feruntur ab oraculo editi, quibus fuga Lydis indicitur, ſimulac mulus Medorum inuaſerit regnum. Verſus paulò antè ex Herodoto recitaui. H

Ariſtoteles cur mulus dictus. *Lib. 4.*

Cur verò Ariſtotelem Plato mulum vocaret, alia ratio eſt, vt conſtat ex his Diogenis Laërtij verbis: *Ariſtoteles in nos recalcitrauit, veluti muli ſtatim geniti matrem.* Quod idem quoque Aelianus narrat ſic ſcribens, Plato nominare ſolet Ariſtotelem mulum. Quid autem hoc ſibi nomen voluerit, ex eo liquet, quòd mulus cùm ſaturatus eſt lacte materno, calcibus petit matrem. Significabat igitur Plato inuoluto quodam ſermone, ingratitudinem Ariſtotelis. Etenim is cum maxima philoſophiæ ſemina & acceſſiones à Platone accepiſſet, ſuffartus optimis quibuſque, ſcholam contra Platonem aperuit, & in Peripateto cum ſuis familiaribus & diſcipulis aduerſus eum pugnauit, & Platonis aduerſarius eſſe cupiebat. Hæc ille. Fuit itaque Ariſtoteles contrarius Cteſiphonti cuidam pancratiaſtæ, qui calcitranti mulæ per iracundiam recalcitrauit, vt meminit Plutarchus in commentario περὶ τῆς ἀοργησίας. *Nodia herba coriarorum officinis nota, ea mularis dicitur,* inquit Plinius, *aliiſq; nominibus, nomas curat, efficaciſſimamq; aduerſus ſcorpiones eſſe potam in vino aut poſca reperio.* Hæc ille, nec alibi vſquam vel ipſe vel alius quiſquam hoc nomine vllius herbæ meminit. Geſnerus conijcit eam eſſe quæ centinodia à multis vocatur,

Nodia herba qua.

Græcis

A Græcis polygonum: cùm & nomen (inquit) à nodis, quibus referta est, impositum & remedia conueniant: nam polygonum Dioscoride teste, ad vlcera maligna facit, nempe genitalium & herpetes ac erysipelata, vt nodia ad nomas, id est, vlcera depascentia. Bibitur etiam polygonum ad venenatorum morsus, cum vino, Dioscoridi: & Plinio proserpinaca (quam polygono eandem esse eruditi consentiunt,) eximij aduersus scorpiones remedij est. Nec refert, quod Plinius eodem capite proserpinacam & polygonum quasi diuersas herbas demonstrat, & nodiam quoque priuatim commemorat: multa enim huiusmodi apud illum, quæ nominibus tantùm differunt, ceu re ipsa diuersa recensentur: Cæterùm cur nodia mularis cognominetur, non facile conijci posse putat, nisi fortè eius pastu muli delectantur. Coriarijs quidem in vsu fuisse etiam polygonum potest propter vim astringendi coria, vt & rhus byrsodepsicos &c. Hemionion Hesychio & Varino genus herbæ est, quæ autem ea sit, non declarant. Inter aspleni siue scolopendrij nomenclaturas eadem vox legitur cùm apud Plinium, tum apud Dioscoridem: Theophrastus verò hemionon vocauit, interpres Gaza mulam. Non. n. hemionos Theophrasti differt ab hemionio, vt quispiam sibi persuadere posset ex corrupto eius textu, in quo hemionos scolopendrio similis esse legitur, cum sit legendum σκολοπένδρᾳ ex Dioscoride, id est scolopendræ, animali videlicet, B cui herbæ folia sunt similia. Theophrastus herbæ nomen inde factum esse scribit, quod muli ea libenter vescantur. Conijciunt tamen recentiores à mulis denominatam propter sterilitatem, cùm similiter caule, flore & semine careat, ipsaque præterea sterilitatem mulieribus facere cum muli liene alligata à Dioscoride scribatur. Nec aliam ob causam alia quædam similiter sterilis, hemionitis quasi mularia nuncupatur, quam Plinius hemionion vocauit, & cum teucrio implicauit, nisi legamus, sicut nonnulli ex peruetustis exemplaribus legunt: *Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, & quam quidam hemionion vocant, &c.* Lectione facili & perquam commoda. Mandragoram item à Magis hemionion vocari inter synonyma Dioscoridi ascripta legitur, quæ & ipsa sua frigiditate sterilitatis causa esse potest. Est & ἡμίονιον auis quædam Hesychio & Varino. Ἡμιονίτιδες ἵπποι Straboni sunt equæ, ex quibus asini admissarij mulos procreant, quales Columella mulares nuncupauit. Hemionidas vocatas fuisse ab artificibus virgines in iumentis siue mulis sedentes tradit Hermolaus, idque ortum esse ex antiqua pictura, Scribit enim Pausanias hoc genus operis monstrari Olympiæ, duas virgines mulis (interpres vertit cisio, Græcè legitur ἐπὶ ἡμιόνων) insidentes, quarum altera habenas tenet, altera velato capite sedet: Nausiacam Alcinoi filiam C (inquit) esse putant, cum ancilla ad lauacra contendentem. Sed & Plinius Protogenem Rhodium scribit Athenis pinxisse Paralum & Hemionida, quam quibusdam Nausicam vocari asserit. Cæterùm cum paralus fuerit nauis apud Athenienses, qua theori Delphos mittebantur, & in publicos conuentus legati: Iacobus Dalechampius pro hemionida legit hermionida, quæ fuit triremis, ita dicta ab Hermione ciuitate Laconiæ, vt meminit Thucidides, citante Cælio. De mulis Marianis Frontini verba recitaui in Asino, furculis nimirum illis quibus religatas sarcinas viatores gestant. Mariani autem dicti sunt teste Festo à C. Marij instituto, cuius milites in furca (inquit) interposita tabella varicosiùs onera sua portare assueuerant. Author adagiorum sic legit: Muli Mariani dicti sunt varicosi milites, qui in furca sua onera portare consueuerunt. Et alibi: Aerumnulas Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas viatores gerebant: quarum vsum quia C. Marius retulit, muli Mariani postea appellabantur: Itaque ærumnæ labores onerosos significant, siue à Græco sermone deducuntur, nam αἴρειν Græcè, tollere Latinè dicitur. Vide mox inter prouerbia. Mulio quidem est mulorum ductor, (vt equiso equorum) qui mulos clitellarios vel ad vehiculum iunctos ducit, mulatirum vulgus vocat. Quartarios authore Festo appellabant antiqui muliones mercenarios, quòd quartam partem quæstus capiebant. Est & perpetuarij mulionis D mentio apud Senecam in ludo de morte Claudij Cæsaris: *Tu qui plura loca* (inquit) *calcasti, quàm vllus mulio perpetuarius*: Rhenanus in scholijs suspicatur perpetuarium dici, vel μιμητικῶς ad quartarium, vel illum qui in solidum aut semper sit vector, aut (quod magis arridet, inquit) qui perpetua nec interrupta vectatione suos vectores aliquo perducat. Ad vehicula mulis vsi sunt antiqui, non equis, vnde muliones vehicularij, quique mulis quæstum faciebant. Pro mulione mulius legitur apud Calepinum ex Horatio:

Audit, cum magno blateras clamore, furisque,
Mulius.

Quo tamen loco Miluius legit Acron, quem parasitum fuisse ait. Sunt & muliones è culicum genere, quos non amplius vno die viuere ex Plinio diximus in opere de insectis. Mulotribæ Plauto sunt qui mulas fricant. Græci mulionem ἀστραβηλάτην vocant, mulotribam verò vel curatorem mulorum, ὀρεοκόμον, teste Polluce, vnde, inquit, verbum ὀρεοκομεῖν. Ὀρεοκόμος verò apud Hesychium & Varinum exponitur, ὁ τὰς ἡμιόνους θεραπεύων, id est, is qui mulis medetur, Latini mulomedicum dicunt, vt artem ipsam mulomedicinam, quæ tamen nomina æquè de equis alijsque

que

Polygonum. *Hemionion.* *Mula herba.* *Lib. 9. Hist. 19.* *Hemionitis.* *Lib. 25. c. 5.* *Mandragora.* *Lib. 5.* *Equæ mulares.* *Hemionides virgines* *Lib. 8. c. 9.* *Muli Mariani.* *Mulio.* *Quartarius.* *Mulio perpetuarius.* *Mulius.* *Lib. 2. Serm.* *Muliones culices.* *Mulotriba.* *Mulomedicus.*

que iumentis accipiuntur. Curator verò mulorum etiam ὀρεωκόμος dicitur annotante Glossographo, qui mulicurium exponit.

HIEROGLYPHICA.

Mulier sterilis.
Homo alienus ab amore.

AEGYPTII vt mulierem sterilem significent (inquit Orus Apollo) mulam pingunt. Hæc enim ideo sterilis, quia matricem habet obliquam. Esse etiam Valerianus scribit qui hominem alienum ab amore, mulæ simulacro notari velint, propterea quòd ea tantæ sit contra amorem efficaciæ, vt puluerem, in quo illa volutauerit, corpori inspersum, mitigare ardorem amoris tradant Magi. Inuenit è contrario idem Valerianus apud quosdam matronarum notam in partubus, ex mulæ parientis prodigio significari, quòd earum pilenta mulis iunctis trahi solita sint, vt nummis aliquot spectare licet. Sterilitatis itidem ergò, qui lasciuum hominem, Venere quippe non ad prolem sed ad voluptatem tantùm atque spurcitiem vtentem qui significassent, vel mulum qui equam saliret, vel mulam surrecta cauda prurientem pingere consueuerunt. Huic. n. generi quamuis ad progenerandum inepto, genitalia tamen ad voluptatem natura concessit.

Homo lasciuus generare nolens.

HISTORICA.

To. 6. 11. Augusti.
Muli Dei ministri.

METAPHRASTES apud Lipomanum mulos, etsi sua natura dolosi sint & pertinaces, aliquando Dei ministros factos esse & in rebus planè diuinis humano sermone locutos ait. Cũ enim ex Hierosolymis Chalcedonem reliquiæ sancti Stephani protomartyris veherentur, astante clero ac populo, Episcopoque eius tum vrbis Metrophane, Constantinopolim vsque iam delatæ fuerant, substiterunt mulæ, currumque trahere vlterius detrectarunt, neque vllis flagris locò moueri potuerunt. Tandem vna in hæc verba prorupit, omnibus audientibus. Quousque ô homines laboratis, oportet hic sanctum deponi. Ibi itaque perstitere reliquiæ. Quin Constantinus Magnus, qui tum imperabat eo ipso loco templum exædificauit. Quandoque etiam magis rationis pietatisque vestigia præ se fert mulus, quàm hæreticus homo. Cum enim inter hæreticum Sacramentarium ac diuum Antonium Vlysponensem de veritate sacrosanctæ Eucharistiæ disceptaretur, hæreticus, vt suam impietatem tueretur, coram populo dixit: Si iumentum meum (mulus is erat,) oblatam sibi hostiam consecratam abhorruerit, tum fatebor, quod Catholici asserunt. Antonius diuina ope confisus, assensus est. Obtulit igitur diuinum sacrificium Antonius, hostiam vnam in id experimentum seruans, adductus est famelicus mulus: iussit Antonius, vt suo creatori in hostia existenti ita exhiberet reuerentiam, quam pro sua irrationabilitate posset. Mulus mox accedens genua in terram demittit, reuerenter capite demisso in terram. Obstupescens hæreticus Catolicam fidem amplectitur. Author huius historiæ est Surius in vita S. Antonij Vlysponensis. Idem Surius de mulo S. Hugonis volare quodammodo viso hanc breuiter historiam narrat. Sanctus Hugo Cluniacensis Abbas, qui aliquando Romam peregrè proficiscens arctissimam à prominentis rupis latere viam ingressus, cuius ab alio latere mira profunditas solo visu terribilis erat. Hac cùm Hugo mulo suo insidens transiret, diuina contemplatione occupatus locum non animaduertit. Mulus quadam occasione perterrefactus resilit, resiliensque totus in huiusmodi profundissimum præcipitium delabitur, velut aëre volans in ipsum vsque imum, Hugone semper æquanimi, rectoque corpore insidente, stabilitas quoque ingenij in mulo visa est. Cùm. n. in ipsum profundum rectis tibijs peruenisset, casu, non lapsu, ex tanta præcipitij altitudine è diametro decidens mirum accidit, vt neuter vlla corporis parte læderetur, velut vterque Pegasei equi more volasset: reducti vterque in viam pristinam reliquum itineris cum reliquis comitibus confecerunt. Transcripsit Surius historiam ex Hugone monacho Cluniacensi, qui sancti Hugonis tempore vixit. Mirum etiam est quod tradit Vincentius accidisse in Mesopotamia, nimirum cùm ibi ingenti terræmotu ingens factus esset hiatus, qui ad mille passus pateret, inde prodijsse mulum ex omni parte incolumem.

Mulus sacramentum veneratur.
Tom. 3. c. 19
To. 2. Apr.
Mulus ceu volans.
Li. 10. c. 156.
Mulus ex hiatu prodiens.

A

MYSTICA.

MYSTICA muli significatio apud Theologos modò in bonam, modò in malam partem accipitur. Priori modo temperantiam significat, vt ostendit Hugo de S. Foilletto, explicans hæc sacræ paginæ verba: *Et imposuerunt eum super mulam regis*: Mulus (inquit) ex equa & asino nascitur: vnde hoc animal ex velocitate equi & asini tarditate naturaliter temperatur, & ideo per mulam intelligimus temperantiam. Super mulam sedens Salamon in Gun ducitur, quia necesse est, vt qui ad luctam regiminis trahitur, per temperantiam moderetur.

Temperantia per mulũ indicata.

Cum verò accipitur mulus in malam partem, typus fermè est luxuriæ. Incognitus in Psalmos ad hæc diuini prophetæ verba: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*: notandum esse admonet duo potissimùm esse peccata, quæ hominem à pęnitentia, peccatorumque suorum examine seducunt, superbiam & luxuriam. Superbia enim non vult corrigi, luxuria corporis

Luxurię typus.
Psal. 31.

B quærit oblectamenta. Illa per equum, hæc per mulum figuratur. Superbos autem per equum indicari suo loco à nobis ostensum est, potissimum ex D. Gregorio, cuius breuissimam sententiam repetere non erit præter nostrum institutum. *Equi nomine* (inquit) *superbia dignitatis temporalis accipitur, Salamone attestante, qui ait. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes quasi seruos super terram* &c. Cur verò luxuriosi per mulum figurentur, ratio est, quòd cùm mulus ex asino & equa ortum habeat, in eo tamen libido ad alienam quoque speciem intendit. Sic enim luxuriosos per mulum denotabat Angelus dicens Tobiæ: *In eos qui coniugia ita suscipiunt, vt deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus quibus non est intellectus, super eos habet dæmonium potestatem*. Dicens ergò Psaltes; *nolite fieri sicut equus & mulus*, idem est, quod, nolite fieri superbi & luxuriosi, quandoquidem hæc duo peccata maximè intellectum nostrum excæcat, vt nos ipsos non cognoscentes, ad pœnitentiam nunquam perducamur. D. Hieronymus etiam in explicatione Zachariæ prophetæ, vbi ait: *Et sic erit ruina equi & muli & cameli & asini & omnium iumentorum quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc*: hoc pacto scribit: Qui prius equus fuerat hinniens ad vxorem proximi sui & impatiens ad libidinem ferebatur & iacebat in turpitudine vo-

Superbia per equum indicata.
Lib. 31. Moral. 181.
Cap. 14.

C luptatum, quum sequi cœperit castitatem, dicetur ad eum: *Surge qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Christus*. Iuxta hunc sensum mulos accipiamus, qui steriles sunt & non procreant liberos, sed voluptate lasciuiunt, de quibus Psalmista commemorant. *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*. Sicut ergò qui proni sunt ad libidinem, equi appellantur, sic mulos iustè vocabimus, qui virgines sunt carne, & non spiritu, qui eunuchizantur non propter regna cęlorum, sed propter hominum voluptatem. Quum igitur isti muli & isti eunuchi versi fuerint in progeniem & spirituales filios procrearint, audient per Esaiam: *Hæc enim dixit dominus eunuchis qui custodierint sabbata mea* &c. Alias eidem Hieronymo mulus est Iudaicus populus. Expones enim quæ subnectuntur, Psalmistæ verba: *In camo & fræno maxillas eorum constringe*: Fræno (inquit) & camo moderationis suæ deus coartat impiorum superuacuas blasphemias. Hoc rogat ecclesia deum patrem, vt per frænum id est prædicationem populum gentilem, quos equos nominauit, de lata via & spatiosa sæculi huius, faciat ad se appropinquare & populum Iudaicum, quos mulos nominauit, qui piger est ad deum credendum, per camum, id est, per contritionem cordis faciat eum ad se venire. Et Cassiodorus. *In fræno & camo maxillas eorum constringe*: Hic iam generaliter humanum genus commonet, ne vagis subdatur erroribus. Sed perscrutemur, quare istæ

Populus Iudaicus per mulam indicatus.

D comparationes sunt positæ. Equus sine discretione, sessoris seruit arbitrio, & à quocunque fuerit ascensus, excurrit. Mulus autem patiēter accipit sarcinas quibus fuerit oneratus, & pro hoc vterq; intellectum non habet, quia nec ille eligit, cui obediat, nec iste, quibus oneribus grauetur, intelligit. Prohibet ergò huiusmodi homines diabolicis fraudibus insidere, & vitiorum oneribus prægrauari, ne malè obediendo, superbiæ magis partibus addicantur. Verùm istis talibus, quid dicit esse faciendum? Scilicet quod animalibus imprudentibus. His enim comparationibus homines stultos veritati subdidit inuitos. Nam quod ait, in fræno, ad equum pertinet. Frænum enim à fero, id est caballo retinendo dictum est: In chamo verò ad mulum respicit. Ergò hæc duo animalia supradicta cohibent ista retinacula, vt ad arbitrium iubentis incedant, ne suis voluptatibus efferantur. Maxillæ verò adminicula sunt animalium quibus esca manditur, vt corporis vita procuretur. Ipsas ergò maxillas per figuram allegoricam dicit inobedientibus debere constringi, id est copias victuales parciùs dari, vt ieiuniorum necessitate conclusi, creatoris subdantur imperio. Et D. Hieronymus exponens rursus illud Zachariæ. *In die illa erit quod super frænum equi est, sanctum domino*: Sin autem (inquit) voluerimus,

(vt lxx. tranſtulerunt,) frænum accipere ſermonem Dei, intelligamus in fræno, qui equos inſanientes libidine & mulos ſteriles & laſciuos refrænat à vitijs & coërcet & non patitur ire per præceps.

PROVERBIA.

Cum mula peperit.

Mutuum muli ſcabunt.

EПEA`N ἡμίονοι τέκωσιν, cùm mulæ pepererint, dicitur (inquit adagiorum author) quoties ſignificamus aliquid nunquam futurum, atque adeò rarò ſolere accidere, vt improbum ac ſtultum videatur ſperare. Ortum videri poteſt, cùm ex Darij Babylonem capientis, vel etiam Galbæ res nouas molientis augurio, de quibus ſupradictum eſt. *Mutuum muli ſcabunt.* Vbi improbi atque illaudati ſe viciſſim mirantur ac prædicant. Tranſlatum multis qui ſicuti reliqua iumenta, ſeſe inuicem dentibus ſcabere ſolent. Citatur hic titulus, *Muli mulum ſcabunt*: à Nonio Marcello inter reliquos Menippearum titulos M. Varronis, mirum ni prouerbialis. Auſonius in altera præfatione monoſyllabarum: *Sed, vt, quod per adagionem cœpimus, prouerbio finiamus: mutuo muli ſcabunt.* Meminit huius & Varro libro de lingua Latina tertio. Symmachus in epiſtola quadam; *Mutuum* (inquit) *ſcabere mulos, cui prouerbio ne videar eſſe confinis, præconium virtutum tuarum, preſſo dente reſtringo.* Non videtur autem adagium rectè accipi poſſe, niſi malam in partem: veluti ſi indoctum indoctus, deformem deformis, improbum improbus viciſſim laudaret. Cuiuſmodi fabulam memorat Horatius de duobus fratribus, qui ſe mutuum ſcabebant, ac mutuo officio alterum alter viciſſim efferebant laudibus:

Frater (inquit) *erat Romæ, conſulti rhetor, vt alter*
Alterius ſermone meros audiret honores
Gracchus, vt hic foret illi, ſicut Mutius illi.

Idem poëtas indoctos notans, qui tamen inuicem recitantes audiebant, ac laudabant,

Diſcedo Alcæus puncto illius, ille meo quis?
Quis? niſi Callimachus.

Adrianus Turnebus in annotamentis ſuis in Varronis libros de lingua Latina huc pertinere putat antiquiſſimum atque adeo pulcherrimum argutiſſimumque epigramma in Caſcam adoleſcentem recitatum ibi ab illo authore:

Lib. 6.

Ridiculum eſt, cum te Caſcam tua dicit amica
Caſca, Philoptonis ipſa ſenex puerum.
Dic tu illam puſam, ſic fiet mutua muli,
Nam verè puſus tu, tua amica ſenexſt.

Ipſe autem Turnebus ſecundum verſum legit ſic:

Fili Petroni ſexſquiſenex puerum,

ſexquiſenex pro ſexquianus: & mox emendat alterum verſum & legit:

Dicit puſum puſa puella, hic mutua muli.

Fricantem refrica.

Vide mox, vbi de vſu ad aratra dicemus. Eidem prouerbio confine eſt illud à Diogeniano relatum: τὸν ξύοντα ἀντιξύειν, id eſt, *fricantem refrica*, vel *ſcalpentem viciſſim ſcalpe.* Suidas ab aſinis metaphoram tranſlatam exiſtimat inuicem morſicantibus, & in vtramque partem dici poſſe, qui ſe mutuis officijs adiuuant, atque qui ſe mutuis contumelijs afficiunt. Ariſtides in communi defenſione quatuor oratorum: τὸν ξύοντα δ' ἀντιξύειν καὶ τοῖς ὄνοις ἡ παροιμία δήπου δίδωσι. Περικλέα δὲ κἂν τοῖς λευσὶ μᾶλλον ἢ τοῖς ὄνοις εἰκάζειν φαῖεν ἂν Ὁμηρίδαι. id eſt, *Scalpentem inuicem ſcalpere etiam aſinis videlicet tribuit prouerbium. Porrò Periclem cum Leonibus magis, quàm cum aſinis eſſe conferendum dixerint Homerici.* Eiuſdem ſententiæ eſt Terentianum illud ex Phormione: *Tradunt operas mutuas*, de adoleſcentibus qui ſe viciſſim in peccatis defenderent. Et verſus Epicharmi: Α' δὲ χεὶρ τὴν χεῖρα νίζει (niſi malis κνίζει,) δός τι καὶ λάβε τι, hoc eſt: *Abluit* (vel *fricat*) *manum manus, da aliquid & accipe aliquid.* Item illud: *Senes mutuum fricant*, natum ex lepida quadam hiſtoria, quam Aelius Spartianus in Adriani Imperatoris vita recenſet: Adrianus in balneo veteranum quempiam ſeruuli penuria, ſeſe marmoribus affricantem conſpicatus, eum & ſeruulis aliquot & ſumptibus donauit. Quod reliqui veterani feliciter ceſſiſſe videntes, cœperunt & ipſi complures ſub oculis imperatoris ſeſe marmoribus affricare, vt hoc modo principis elicerent benignitatem: At ille euocatis ſenibus, iuſſit vt alium alius viciſſim defricaret, atque ita pueris nihil opus fore. Is iocus poſtea in vulgi fabulam ceſſit. Celebratur & Scipionis Aemiliani apophthegma: *Iumenta quod manibus carent, alieno egere frictu.* Quo ſignificatum eſt eos qui res egregias gerere non poſſunt, egere præcone, quo famam ſibi comparent.

Senes mutuum fricāt.

Quanto aſinis præſtantiores muli.

Dicen-

A Dicendum, vbi quis longo interuallo præcedit. Refertur apud Athenæũ. Theognis id sic expressit: *Lib. 7.*

Σόιτ' εἰή καὶ ἐμοὶ σοφίης πέρι δηρησάντοιν,

Γνοίης χ' ὅσσον ὄνων κρέσσονες ἡμίονοι. id est,

Tibiq; si esset & mihi de sapientia contendentibus

Cognosceres quantum asinis præstantiores sint muli.

Sumptum videtur ex Homero, cuius hæc sunt verba:

Ἀλλ' ὅτε δήρ' ἀπέλω ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται

Ἡμιόνων. hoc est:

Verum vbi tantum aberat, quantum pars vltima sulci,

Mularum.

Mulum de asino pingere, dici potest, quando exemplar & res effꞒta non multum inter se distant, vel quando ineptiæ ineptijs repræsentantur, vel mendacia mendacijs astruuntur. Magna similitudo inter asinum & mulum est: refertur à Tertulliano. *Saluete equarum filiæ.* Apparet ioco vulgari (inquit adagiorum author) fuisse iactatum in eos, qui emolumenti gratia blandiuntur: refert Aristoteles libro tertio Rhetoricorum, in certamine mulorum, cùm is qui vicerat, dixisset exile pretium pro carmine, Simonides recusauit, indignans mulos celebrare suo poëmate, verùm vbi victor dedisset satis magnũ præmium, carmen tale fecit: χαίρετ' ἀελλοπόδων θυγατέρες ἵππων. Siluit enim quod essent ex asinis quoque nati, & quod honestius erat, expressit, equarum filias appellans. Nouo genere prouerbij (inquit Alexander ab Alexandro) in vsu venit, vt qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxta paratus foret, quiq; non segniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur. Namque Marius quæcunque militibus mandauit onera, ipse inter infimos obiuit in primis; quamuis furculas, quibus sarcinas viatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos marianos aliqui dictos velint. Author verò adagiorum mulos Marianos, vt supra diximus, ob eandem rationem, castrensi prouerbio dictos esse ait, varicosos milites, qui nempe ex Marij instituto in furca tabella interposita sua onera portare consueuerunt. Festiuius tamen adagium fore ait, si detorqueatur in hominem immenso studio aut perpetuis negocijs vehementer destrictum. Plutarchus in vita Marij originem adagij bifariam refert: Cùm Marius Imperator milites cursu, varijsque ac longis itineribus, gestandisque oneribus exerceret, atque illi iam assueti non grauatim tacitique ea ferrent, castrensi ioco ἡμίονοι Μαριανοί, id est, muli Mariani dicti sunt. Hinc translatum est in quosuis, qui facilè parerent imperatis. Sunt qui diuersam adagij originem referant. Quum enim Scipio Numantiam obsidens statuisset inspicere non arma modò militum, verum etiam equos, mulos & currus, Marium produxisse equum pulcherrimè ab ipso nutritum, præterea mulum habitudine corporis, mansuetudine ac robore longè cæteris antecellentem. Itaq; cùm Imperator Marij iumentis delectaretur, ac subinde faceret mentionem, tandem factum est, vt iocosa laude, qui in officio se præstaret assiduum, patientem ac industrium, mulus Marianus diceretur.

Mulum de asino pingere. *Saluete equarum filiæ.* *Mulus Marianus.*

VSVS IN SACRIS.

MVLVS (inquit Festus) *vehiculo Lunæ adhibetur, quòd tam ea sterilis sit quàm mulus; vel quòd vt mulus non suo genere, sed equis creetur: sic ea Solis non suo fulgore luceat.* Quod & Catullus noster (inquit Pierius) agnoscit, vbi, *Siue notho & lumine Luna*, dicit. Quod verò factum hoc ob sterilitatis similitudinem dicunt, quod scilicet perinde sterilis sit atque mulus, dicere non ausim, qui acceperim à Cabalisticis, planetarum, stellarum atque adeò cæli totius vires, rerum omnium formas in vnum Lunare corpus, tanquam in matricem infundere, eamque postmodum parturientium in morem vi sua species nouatusque omnes conformare, factasque & adultas omnium oculis ostentare. quod si ita se res habet, ea sitne sterilis appellanda, viderint alij. Hæc ille. Vtcumque est. In basi Iouis Olympij tum aliæ deorum imagines expressæ sunt, tum Luna teste Pausania equo vt ipsi videtur, inuecta; quæ reuera sterilis non est. addit quidem Pausanias, mulo eam, non equo inuehi ab alijs dici, & ridiculam ab eis de mulo fabulam addi. Iam verò fortuitone an mysticè Aesculapius draconis induta specie Epidauro mulorum bigis ad Sicyonios perferretur, hactenus non obseruaui. Factum autem id esse opera Nicagoræ Sicyoniæ mulieris idem Pausanias alicubi tradidit. Alexander ab Alexandro Romanos scribit in Consualibus mulum immolasse, additque rationem quòd id genus quadrupedum primum quadrigis iunctum fuisse diceretur. Cæterùm huius assertionis authorem idoneum non habet. Apparet tamen ex Festo id transtulisse: sed is Ludos Consuales in Circo maximo mulis celebrari dicit,

Muli cur Lunæ sacri. *Eliacor. 1.* *In Corynthiacis.* *Lib. 5. c.* *Alexandri ab Alex. error.*

dicit, quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum curru vehiculoque adiungi: de immolatione nihil habet. Falsum autem esse quod immolarentur, ex eo potissimum innotescit, quod & muli vnà cum equis & asinis eo die feriarentur, redimiti floribus capita, vt Dionysius Halicarnasæus testatur, necnon Plutarchus & alij, vt in equo ostendimus. E

STRATAGEMATA.

Mulos cur Bias saginarit.

FERTVR Biantem, (referente Diogene Laërtio) cùm ab Alyatte rege, Priene ipsius patria obsideretur, ex industria duos saginasse mulos, eosque in castra impulisse: eis autem conspectis obstupuisse regem, quòd bruta quoque animalia tam nitida haberent, ac de soluenda obsidione cogitantem, explorandi gratia nuncium in vrbem misisse. Biantem consilio regis explorato, magnos arenæ aceruos tritico operuisse, hominique ostendisse. Eo agnito regem cum Prienensibus pacem percussisse, moxque Bianti, vt ad se veniret, mandasse, dixisseque: equidem Alyatten cepas edere ac flere iubeo. Aliud stratagema per mulas excogitauit Pisistratus Hippocratis filius tyrannidem Athenis affectans, quod refertur ab Herodoto. Is enim seipsum ac mulas cùm vulnerasset, bigam in forum agitauit, tanquam elapsus ex hostibus, quem rus proficiscentem illi prorsus interimere voluissent. Itaque populum orauit, vt aliquid custodiæ circa se habere permitteret. F

Pisistrati astus. Lib. 1.

EPITAPHIA.

Elegantissimum, venustissimumque atque argutissimum mulæ suæ epitaphium posuit gratitudinis ergò P. Crassus, quod tale est:

DIS PEDIB. SAXVM.
CIVCIAE DORSIFERAE ET CLVNIFERAE
VT INSVLTARE ET DESVLTARE
COMMODETVR PVBL. CRASSVS MVLAE
SVAE CRASSAE BENEFERENTI
SVPPEDANEVM HOC CVM RISV POS.
VIXIT ANN. XI.

G

Inscriptum erat suppedaneo cuidam in agro Tiburtino, vbi Thomas Porcachius sese reperisse tradit in libro de funeribus antiquorum. Legitur hodieque & aliud mulæ epitaphium Florentiæ in aula Pittorum, quæ nunc est magnorum ducum, sed sine vllo lepore.

Lecticam, lapides, & marmora, ligna, columnas,
Vexit, conduxit, traxit, & illa tulit.

APOLOGVS.

MVLVS quidam Lydus (inquit Aesopus apud Plutarchum in conuiuio septem sapientum) cùm imaginem suam in fluuio conspexisset, formam & magnitudinem corporis sui admiratus, ceruice recta equi instar in cursum se dedit: deinde asini filium se recordatus, mox cursum sistit, & hinnitum, animosque deponit. Apologus simili quidem sensu sed paulo aliter nunc inter apologos legitur qui Aesopi nomine circumferuntur, nempe hoc modo: Mulus hordeo saginatus, lasciuiebat, clamans ac dicens; pater meus est equus cursor, & ego ei totus sum similis: at cùm aliquando necesse fuit ei currere, vt à cursu cessauit, patris asini statim recordatus est. Apologus admonet, vt si quis ad gloriam aut dignitatem promoueatur, prioris suæ fortunæ non obliuiscatur, quoniam inconstans sit hæc vita. H

NVMIS-

A

NVMISMATA.

Syracusanorum numi.

HVBERTVS Golezius binos pingit Syracuſanorum numos æneos, cum mulis ad bigas iunctis: quorum prior ab vna parte effigiem oſtendit viri velato capite (Hieronis puto qui videlicet apenen, id eſt mulorum bigas primus ad certamen iunxit teſte Pauſania, iiſque primus viciſſe dicitur,) cum quatuor delphinis & inſcriptione ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ: ab altera apenen, cuius mulos flagro impellit idem, ni fallor, Hiero, Superuolat victoria ceu mulos coronatura. Alter aduerſo latere Arethuſæ nymphæ effigiem habet cum eiſdem cetis & literis; auerſo autem latere eſt ſuperiori ſimilis, ſed ſub ipſis mulorum pedibus expreſſus eſt ſerpens quiſpiam, niſi potius ſcolopendram marinam dicamus: Hiſpidum enim animal eſt. Anaxilas ſimiliter Meſſeniorum dux, poſtquam in Olympijs mulabus viciſſet, epulo ob victoriam Græcis exhibito, Meſſanam reuerſus, numos cum binis iunctis mulabus ſignari iuſſit, quorum altera pars leporem continet: is autem additus eſt, propterea quod cùm Sicilia prius lepores non gigneret, Anaxilas eos primus à ſe impor-

Meſſeniorũ numi.

B tatos nutrierit. Depingũtur ab eodẽ Goltzio. In priore Anaxilæ numo mularũ curſum flagello molienti victoria in aëre ſuſpenſa ſertum impoſitura conſpicitur ab vno latere; ab altero lepus ad curſum incitatus, & ſub eo equus Neptuni in piſcem cetumúe finiens, cum inſcriptione ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ. Eademque inſcriptio legitur ab vtraque parte alterius numi, ſed differt etiam quia victoriæ icon deeſt: & ſub mulis ſunt duo delphini, & ab vtraque parte depicta eſt apis mellis ſymbolũ. Pingit denique & alium numum, in quo vna tantummodò mula bigam trahit, ſub qua Iouis conſpicitur fulmen; & ab altera parte ſub lepore pecten cum literis ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ. Depingit Aeneas Vicus in opere de matronis Auguſtis, Liuiæ ſiue Iuliæ (fuit enim in Iuliorum familiam ab Auguſto adoptata) numum in quo carpentum expreſſum eſt cum inſcriptione: S.P.Q.R. IVLIÆ AVGVST. Senatus conſulto enim Liuiæ conceſſum, vt carpento veheretur, quod poſtmodum alijs Auguſtis matronis, Meſſalinæ, Agrippinæ, Domitillæ filiæ Veſpaſiani, Iuliæ Titi, Fauſtinæ aliiſque fuit conceſſum, vt ex omnium earum matronarum excuſis numis clarum eſt. Sebaſtianus Eritius æneum oſtendit numum Neruæ principis, in quo ab vna parte muli conſpiciuntur ſoluti, libereq; paſcentes, cum faſciculo haſtarum aliorumúe telorum, atq; ni fallor ſcutorum, cum

Liuię numus cum carpẽto.

Neruę numus cum mulis ſolutis eiuſque explicatio.

C literis, VEHICVLATIONE ITALIÆ REMISSA. S.C. ab altera, laureata imperatoris effigies, cum inſcriptione, IMP. NERVA CAESAR AVG. P.M. COS. III. P.P. Conſtantinus Landus in opere de veterum numiſmatum miſcellanea explicatione ſcribit ſeſe hunc numum conſpexiſſe apud Tiberium Decianum I.C. clariſſimum Foroiulienſem, cùm eſſet Patauij, vbi ille ius ciuile tum profitebatur: ſe verò apud Dionem qui eius Imperatoris vitam ſcripſit, nihil de hac re legiſſe, niſi quòd equorum ſuſtulerit curſus, quod tamen ad hanc (inquit) rem nihil facit. Curſus enim illi equorum potuerunt eſſe ludi vel aliud quid ſimile. Hoc autem de vehiculatione (quod tributum quoddam fuiſſe ſupicari licet, quod principi pendebatur, vt eſt rhedarium, vt eſt in iure, & iugum,) id puto illud eſſe, quod Iulius Capitolinus in Antonino Pio dicit inter cętera beneficia, quæ reip. Rom. contulit, illud fuiſſe, quod vehiculariũ curſum ſumma beneuolẽtia ſubleuauit. Aelius Spartianus in Adriano ait, Adrianũ curſum fiſcalẽ inhibuiſſe. Sed an hoc huc faciat, non ſatis mihi liquet. Hinc etiam temonarium inductum fuiſſe crediderim quod tributi genus quoddam eſt, quod à Iuſtiniano in codice refertur L. Senatorum Subſtan. de dignitatibus lib. 12. c. & l. iubemus. de proximis ſacrorũ ſcri. & l. de cubiculis. de priuil. eorum qui in ſacr. pal. nul. C. lib. 12. etſi aliqui telonarium legant, quod non renuo. Ego tamen de temonario aliàs in meis iuris ci-

Equorum curſus ſublatus.

Temonariũ quid.

D uilis exercitationibus plenius diſſerui cum Accurſio ſentiens, etſi de telonijs vectigalibus in lib. 2. feudorum ſcio fieri mentionem, vbi de regalijs agitur, vbi hęc ſunt verba, vectigalia quæ vulgò dicuntur telonia. quod aut ſuprà de iugo dixi, idem puto eſſe, quod temonarium onus, nempe tributum quod ab Ammiano Marcellino traditur, & à diuo Maioriano in lib. nouellarum legum, titulo primo refertur, vbi exigi omnem canonem per rectores prouinciarum, binos per iugum vel millenos ſolidos & ſemiſſem ſolidi per ſingula iuga præcepit. Carrucarium etiam vectigal memini me legere aliquãdo in iure, ſed nunc nõ ſubit memoriæ locus. Voluit igitur intelligere Nerua per illas mulas liberè paſcẽtes, quòd onera illa quæ per vehicula ſolui ſolebãt, ſuſtuliſſet ac rempub. liberaſſet, ab illo canone. Nec video cur aliqui malint ibi in illo numo Neruæ fuiſſe equas, cum mulas fuiſſe conſtans ſit opinio, à quibus tamẽ non diſſentio. Aeneam tamen Vicum Parmenſem ſummũ antiquariũ habeo mecũ ſentientẽ hac in re, in eleganti numiſmatũ veterũ libello quẽ ſuperiore anno edidit materno ſermone Italicaq; lingua ſcriptũ ad Coſmũ Medicẽ Florentinorũ Ducem. Hæc itaq; Lãdus. Pierius Valerianus, qui imprudẽter equos eſſe credit, de tributo numũ illũ accipiẽdũ eſſe iudicat, quod Italia omnis in vehiculationes exoluebat, vt & Magiſtratuũ ſarcinę & exercituũ

Carrucariũ vectigal.

& alia huiuſmodi publica tranſportarentur, quod tributi genus (inquit) Nerua oneroſum nimis Italiæ remiſerit vniuerſæ: *Idem tradit Erizius*, qui opinionem hanc eodem quodammodo numo corroborat, faſciculum illum armorum qui præterea in eo expreſſus eſt, typum eſſe inquiens eorum quæ belli temporibus muli conducere ſolent. E

VSVS IN VECTIONE.

De nat. deor. *Iliad. P.*

LONGVM eſt (inquit Cicero) mulorum proſequi vtilitates & aſinorum: vnde fortè ab Achile ponitur victoris præmium. Eſt enim, vt vtar verbis Plinij, animal viribus in labores eximium. Homerus equidem præ cæteris mulorum robur declarat Græcorum exemplo, qui inuitis Troianis, Patrocli cadauer eripiunt: eos enim mulis aſſimilat tanquam robuſtiſſimis animantibus:

Οἱ δ᾽ ὥς᾽ ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφιβαλόντες
Ἕλκωσ᾽ ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσαν αταρπὸν,
Ἤ δοκὸν, ἠὲ δόρυ μέγα νήϊον ἐν δὲ τε θυμὸς
Τείρεθ᾽ ὁμȣ̃ καμάτῳ τε καὶ ἱδρῷ σπευδόντεσιν. F

Hi autem tanquam muli validas vires aſſumentes
Trahunt ex monte per aſperam viam
Vel trabem vel lignum ingens nauale; intus verò animus
Affligitur, ſimulq́; & labore & ſudore feſtinantibus.

Feſtus author eſt id genus quadrupedum primum putari cœptum curru vehiculoque adiungi. Et Blondus aſſerit ſe vbique inueniſſe, mulis, non equis vſos fuiſſe priſcos ad vehicula: idque ex parte ſic indicare Senecam tertia de nonageſima epiſtola his verbis: *Vehiculum, in quo poſitus ſum, ruſticum eſt: mulæ ſe viuere ambulando teſtantur; mulio excalceatus non propter æſtatem. Quid, mulæ omnes ſaginatæ, omnes vnius coloris.* Et Aelium Lampridium de Commodo Imp. *Dedit & vaſa aurea; & cum vnguentis alabaſtra: dedit & vehicula cum mulabus & mulionibus & iuncturis argenteis, vt ita à conuiuio redirent.* Idem & Heliogabalum tradit pro apophoretis mulos dediſſe, baſtarnas & rhedas. Verùm iunguntur item plauſtris & aratris, piſtriniſque, vt mox patebit. De vehiculorum & curuum generibus fuſiùs dixi in equi hiſtoria, vbi quæ à mulis, quæ ab equis traherentur, oſtenſum eſt, ſimulque dictum, mulas matronarum, equos virorum potius fuiſſe. Apud Homerum in Odyſſea Nauſiacæ vehiculum à binis trahitur mulis: In Iliade Priami currus ab equis & mulis, ab equis, quia vir erat, à mulis quia iam ſenex, & effœtus viribus. Viros tamen etiam mulis vſos fuiſſe conſtat. Vſus eis eſt Claudius Cæſar, qui vt Suetonius ſcribit, nunquam carrucis minus mille feciſſe iter traditur, ſoleis mularum argenteis, canuſinatis mulionibus. Similiter & Nero mulis argenteis ſoleis cum Poppæa vxore proficiſcebatur. Eiſdem vehebantur, ituri rus, Martialis:

Mularum robur.

G

Lib. 3. Nauiſiacæ vehiculum. *Lib. 24. Priami currus.* *Viros mulis vſos fuiſſe.* *Li. 8. Epi. 6.*

Sed ſub vrbe rus habemus æſtiuum,
Vehimurque mulis non vt antè conductis,
Quid imprecabor ô Seuere, liuenti?
Hoc opto, mulas habeat, & ſuburbanum.

Lib. 11. 80. Et rurſus:

Ad primum decima lapidem quòd venimus hora,
Arguimur lentæ crimine pigritiæ.
Non eſt iſta quidem, non eſt mea, ſed tua culpa,
Miſiſti mulas qui mihi Pate malas. H

Hinc mulos legimus meritorios, quibus itinera conficiebantur conductis. Ferebant & lecticas mulæ, qui mos hodieque durat, cæterum Romani proceres cælo ſereno ducebantur per compita, pluuioſo verò ſub porticibus, vt docet Iuuenalis his verſibus:

Lecticæ à mulis vectæ. *Saty. 7.*

Balnea ſexcentis & pluris porticus in qua
Geſtetur dominus, quoties pluit, anne ſerenum
Expectes? ſpargatque luto iumenta recenti?
Hic potius: namque hic mundæ nitet vngula mulæ.

Aliàs enim veſtes, atque ipſam lecticam facilè conſpurcat, quod Martialis quoque hoc verſu tetigit:

Vt lutulenta linat Tyrias mihi mula lacernas.

Ad clitellas aptitudo. Eſt autem mulus aſino equoque clitellis aptior. Hi Græcis νωτεῖς, νωτοφόροι, νωτηγοὶ Arriano vocantur, & σωματηγοὶ apud Varinum & Heſychium: νοτίσαϑαι enim teſte eodem Heſychio dicitur, qui

A tur, qui dorso baiulat, non sub iugo vehit, homo, equus, asinus. De mulo clitellato Horatius ait:

Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

Plauts in Mustellaria: *Muliones mulos clitellarios, magni sunt oneris: quicquid imponas, vehunt.*

VSVS IN AGRIS ET VRBIBVS.

OLIM, sicuti & nunc aliquot locis, bobus, asinis & mulis proscindebant arua. Hinc illa lex Mosaica, quæ vetat arandi gratia bouem & asinum sub idem iugum mittere. Quod autem à mulis trahitur aratrum, multò celerius peruenit ad sulci finem, vbi arator inuertit aratrum, quàm quod trahitur a bobus, vt testatur Homerus, cùm ait:

Deut. 12.

Mulorum aratio qualis.

B

Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἀπέην ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται

Ἡμιόνων. αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν

Ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον. id est,

Iliad. K.

Sed cum iam aberat, quantum interualla sunt scilicet longè

Mularum. hæ enim bobus præstantiores sunt

Ad trahendum in nouali profundo compactum aratrum.

Quem poëtæ locum Aristarchus referente Didymo ita interpretatus est: Quantum emisso simul ab aliquo tum mulorum, tum boum iugo anteuertuntur à mulis boues, tantum spatium finentes isti heroes Dolonem progredi in via, conuersi persecuti sunt. Præuertunt autem muli boues arando, non quòd robustiores sint, sed quòd celeriores, si pariter emittantur, vt testatur etiam Columella: Vterque sexus (mulus & mula) & viam rectè graditur & terram commodè proscindit: nisi pretinm quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora boum deposcat. Cùm itaque idem poëta in Odyssea describit cursum pedestrem, & Clytoneum ait tantum præcurrisse, quantum muli solent in aruo arando, subaudiendi sunt boues. Eius verba sunt:

Odyss. Θ.

Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύμων

C

Ὅσσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιϊν,

Τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἵκεθ', οἱ δ' ἐλίποντο

Horum currendo longè optimus erat Clytoneus inculpatus

Quantum in nouali terminus solet esse mularum

Tantum præcurens ad populum venit: alij verò relinquebantur.

Celebrat & Theognis arationem mulorum:

Οὐδέ μοι ἡμίονοι κύφων ἕλκουσιν ἄροτρα

Τῆς ἄλλης μνηστῆς εἵνεκα ναυτιλίης.

Hei mihi muli collare trahunt aratri

Alterius promissæ causa nauigationis.

Præbent & alias operas in agris muli, nam & plaustra trahunt, vnde dicebat Cato, *Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, tot plostra esse oportet.* Qui vsus apud agricolas desijt, & vrbanus quodammodo factus, quamuis tamen vel bobus vel equis sæpius vtantur, Martialis, dum ait:

Alij vsus in agris.

Vixque datur longas mulorum vincere mandras,

Quaque trahi multo marmora fune vides,

Lib. 5.

D

significare videtur, Romæ quoque mulos plaustra traxisse: non enim hic mandra stabulum, sed ingens vehiculum significat, quo trabes portantur, quod Probus Græcè etiam μάνδρον vocari ait. Græci autem indifferenter boues vel mulos plaustris adhibebant, vti colligo ex Homero, apud quem Nestor Græcorum cadauera ad castra vehi curat bobus & mulis. Dantur & in pistrina muli, asinisque & bobus præferuntur, more etiam antiquo. Suetonius de Cæsare: *Deinde post solis occasum, mulis è proximo pristino ad vehiculum iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est.*

Mandra quid.

Iliad. H.

VSVS

VSVS IN EQVITATIONE.

Mulos equitare regium eſſe.

EQVITATIO quamuis propriè dicatur de equis, ideoque proceres generoſiores magnique pretij equos alant ad pompam, habet tamen, habuitque ſemper regium neſcio quid ipſe mulus. Hos potius quàm equos equitant principes Eccleſiaſtici, Epiſcopi, Cardinales, atque ipſe quoque ſummus Pontifex Romanus, quemadmodum & olim reges ipſi, regumque liberi, vt in ſacris literis legimus, vbi Dauid inquit: *Ponite filium meum Salomonem in mulam meam.* Cardinales, vt aiunt, nunc mulos ferè quærunt cinericei coloris, eoſdemque magnos & caudatos. Olim verò parui erant in pretio, vt ſcribit Politianus in miſcellaneis, in hoc verſu Martialis:

Reg. 3.

Atlas nanus dictus.

Non aliter videtur Atlas cum compare gibbo,

legens pro gibbo mulo, tum quòd in vetuſtis quibuſdam codicibus ſic inuenerit, tum quòd Atlantem de Iuuenalis verbis, nanum quendam pumilumue fuiſſe temporibus illis haud ignoratum collegerit, per antiphraſim ſcilicet: ſic enim (inquit) nanum cuiuſdam Atlanta vocamus. Sed & muli pumili tum in pretio ſunt, inque delicijs habiti. Erat autem procul dubio ridiculum hominem nanum, mulo ſimiliter nano & compare ſibi vehi. Iam verò & itinera mulis peraguntur meritorijs, locis potiſſimùm montanis aſperiſque, in quibus equis longè præferuntur, non ſolùm quòd minus ceſpitent, ſed etiam quod per anguſtias viarum earumque præcipitia tutius ſeſſores deducant. Nec recens meritoriorum mulorum vſus eſt, ſed & Horatio notus: inquit enim:

Muli meritorij.

——Nunc mihi curta
Ire licet mula, vel ſi libet vſq; Tarentum.

Mula curta quid Horatio.

curta, id eſt, vt Petrus Nannius Alcmarianus interpretatur in ſuis miſcellaneis, nimio onere attrita, non autem vt multi volunt, cui aliqua pars adempta eſt.

VSVS IN BELLO.

MVLORVM Vſum in bello fuiſſe vel vnum illud quod declarauimus, Neruæ numiſma teſtatur, ex quo etiam diſcimus arma peculiariter vexiſſe, (quòd alijs nunc regionibus equi præſtant, in Italia boues,) indeque non exiguum reipub. ceſſiſſe tributum, quod vbi bonus ille Imperat. ſuſtulit, mulos iſtos poſt modum publicos fuiſſe conijcio. Inuenio enim apud Vopiſcum, mulum nuncupari centuriatum, Mulum (inquit) centuriatum comiter curet. Hinc enim mulos apparet centurijs attributos fuiſſe, qui publici eſſent non priuati: vt videlicet mulum dicat centuriatum eo modo quo centuriatum militem dicimus, qui centuriæ attributus aſſignatuſque eſt. Σκευοφόροι vocantur muli iſti qui res ad iter bellumque neceſſarias ferunt. Notauit verò Cælius, eſſe ex Græcis qui angarum non pro operario tantùm accipiant ac miniſtro ſed pro achthophoro item ſiue baiulo: indeque & mulos angaros dici compertum ſibi eſſe. Erat & clitellariorum mulorum in bello vſus, vt notum eſt ex hiſtoria Rom. Liuius: *Mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus &c.*

Mulus centuriatus.

Muli ſcheuophori. Angarus.

Muli clitellati.

Lib. 5.

VSVS IN MEDICINA.

PONZETTVS Cardinalis veneno infectum ſi neceſſitas vrget, muli aut cameli recenter occiſi ventri indi iubet: ita enim horum animantium calore venenum reſolui, & membra & ſpiritus roborari. Bartholomæus Maranta tam diu includi debere putat, quoad calor animantis omnino euanuerit, tumque in alium eodem modo homini eſſe ingrediendum, rurſuſque in alium atque alium ac quo pluribus vſus fuerit mulis, eo tutius euaſurum, fuiſſeque ait principes, quos triginta vel etiam quadraginta mulorum impendio certiſſimum mortis diſcrimen euaſiſſe hiſtoriæ narrent. Puluerem in quo ſe mula volutauerit, corpori inſperſum mitigare ardores amoris à quibuſdam ſcriptum eſſe teſtatur Plinius. Partes verò mularum pleraſque ſteriles reddere mulieres authores tradunt, inde ſumpta occaſione, quoniam ſterile, vt dictum eſt, hoc animal eſt. Cor ſiccum & vino aſperſum, datur (inquit Sextus) bibere poſt purgationem tricenariam, vt non concipiat mulier. Si duo teſticuli muli (inquit Albertus) in pelle eiuſdem corij

Veneni curatio.
Lib. 3. c. 8. method. cogn. ſimpl.
Ad ardores amoris.
Mulieres vt ſteriles redduntur.
Cordis vires
Teſtium.

A corij constringantur, & super mulierem suspendantur, non concipiet, quàm diu ei adalligati fuerint. Testiculum muli combustum brachio mulieris pro atocio iubet Sextus apud Aggregatorem alligari: & si virgo ex eo biberit post primam purgationem, nunquam concipere ait. Dioscorides ait: *Cum muli rene si bibatur populi albæ cortex, conceptionem impedire, vel sterilitatem inducere tradunt*: sic enim vertenda sunt illa verba: ἱϛορεῖται δὲ καὶ ἀτόκιος εἶναι, &c. Non abortiuum fieri tradunt, vt Ruellius transtulit. Matrix mulæ si decoquatur cum carne asinina aut alia, & inde comederit mulier ignorans, nunquam, vt Rasis pollicetur, concipiet. Si dentur occultè mulieri edendæ carnes, quibus incoctum fuerit aliquid de matrice mulæ, vel de ipsa matrice cocta, concepturam vnquam negat Kiranides, apud quem lego, Lampyridem vermiculum in matrice mulæ alligatum mulieri, etiam sterilitatem facere. Sordes aurium mulæ alligatas in pelle ceruina & brachio suspensas post purgationem mulieris, Sextus efficere tradit, vt non concipiat: esse autem quæ lana alba alligant, esse item quæ ex aqua eas bibunt. Rasis ait, si corio mulæ sordes aurium incluseris & appenderis mulieri, nunquam concipiet: idem præstare Kiranides scribit, si occultè propinaueris, in cibo nimirum vel potu: item si castoreum cum eisdem sordibus sumatur. Idem iubet vt semen pæoniæ operiatur illis, atque ita mulieri circumligetur. Si bibat mulier assam fœtidam magnitudine fabæ in vrina mulę, non concipiet authore Rase: planè verò sterilescet si mulæ sudorem lana xylina exceptum pro pesso subdat. Hanc eandem sterilitatem faciendi vim Burdoni siue hinno inesse volunt, quia hic scilicet similiter bigener est & sterilis. Burdonis testiculum supra sterilem arborem combustum & extinctum de lotio spadonis Sextus alligatum pelli mulæ & post menstrua brachio suspensum conceptum impedire asserit: quem tamen locum aliter citat Aggregator his verbis: Tamarisci (quæ arbor sterilis est) carbones extincti in vrina cameli, in pellicula mulę brachio alligentur mulieris, ne concipiat. Sed priori lectioni astipulantur barbari quidam recentiores, vt ait Gesnerus, Aesculapij (hunc enim ferè pro Sexto citant) hæc verba adferentes, *Auriculæ mulæ & burdonis testiculi si gestentur à muliere, non concipiet.* Est tamen in mulis quod ad conceptum facit, imo ad conceptum violentum. *Cogunt* (inquit Plinius) *concipere inuitas setæ ex cauda mulæ, si iunctis euellantur inter se colligatæ in coitu.* Nunc cæteras facultates recenseamus. Aiunt mulorum pellis & similium cinerem locis igne adustis apponi, & vlcera calefacere, cum non sint apostemata: vtilem etiam esse attritis calceorum iniuria pedibus & coxis, itemque fistulis, vt quidam ex Auicenna citant. Vngularum muli vel mulæ cinis teste Plinio, C ex oleo myrtino alopecias replet. Marcellus verò istiusmodi cinerem & oleum myrtinum, cum aceto & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continere scribit. Sextus pro vngulis muli aut mulæ ad idem remedium, ponit iecur Burdonis: Burdonis iecur (inquit) combustum cum oleo myrtino mixtum & illitum capiti, capillos fluentes continet & facit crescere, maximè si conorum cupressi cinis admisceatur, vt Matthiolus addit. Marcellus ait mulinæ vngulæ exustæ cinerem salubriter inspergi vitijs veretrorum, atqui Plinius formicationes & verrucas excipit, arietis pulmonis inassati sanie curandas. Stercus mulinum cum oxymelle lienosis potui datum, dolores efficaciter tollit, vt Marcellus scribit. Hippocrates verò stercus hoc combustum, tusumque ac cribratum, vino dilutum bibere iubet, si muliere fluxus ex vtero oboriatur. Medicamentum ex vrina muli podagris vtile, describitur apud Aeginetam his verbis: *Vrinæ muli sextarij quatuor, argenti spumæ libræ duæ, olei veteris mystrum, trita diu omnia, vt strigmenti spissitudo fiat, incoquito donec digitos non inquinent.* Plinius vrinam cum suo luto illitam, clauos pedum sanare tradit: & aliàs ait: *Lichenem mulæ potum in oxymelite cyathis tribus, comitialibus morbis vtilem tradunt.* Marcellus verò, cùm dixisset, muli impetigines in vtroque crure super genua nasci, & veluti cutis aridæ modo inhærere: iubet eas incendi, & stranguriosum diuaricatum desuper poni, D ita vt desumigationem illam expansis vestibus tegat, ne qua odor & fumus emanet, itaque efficacissimè incommodi eius vitio cariturum pollicetur. Ad suspitiosos remedium salutare ex eodem: *Spumam de ore mulæ collige, & in calicem mitte, atque ex aqua calida siue viro siue fæminæ quæ hanc molestiam patitur, continuò da bibendam: homo statim sanabitur, sed mula morietur.*

Renum. *Carnis.* *Sordium auris vires.* *Vrinæ.* *Sudoris.* *Burdo sterilis steriles facit.* *Vt mulier concipiat etiam inuita.* *Cineris corij vis.* *Vngularum* *Iecoris burdonis vis.* *Stercoris vis* *Lib. 2. de nat. mul.* *Vrinæ.* *Lib. 7.* *Lichenis vis.* *Spumæ ouis*

DE ASINIS CORNVTIS.

CAP. V.

Lib.4. *Aſini cornuti Africa. ni.* *Scythici.* *Li.10.c.40.*

TRIBVS in locis cornutos aſinos celebrari reperio, in India, Scythia, & Africa: cæterùm denturne, & ſi dentur, ſpeciene differant, non habeo, quod dicam. Africanorum meminit Herodotus, *Apud Afros* (inquit) *qui Aratores cognominantur, aſini cornuti reperiuntur.* De Scythicis verò ſic Ælianus: *In Scythia aſini cornibus præditi naſcuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis Stygis aquam continent, quæ transmittit vaſa omnia, etiamſi ſint ex ferro. Hæc cornua à Sopatro apportata fuiſſe aiunt Alexandro Macedoni, & illum admiratum miſiſſe Delphos, vt dedicarentur Pythiæ, additis his carminibus:*

Hoc tibi Alexander Macedo mirabile cornu
Dedicat ò Pæan ex aſino Scythico.

Lib.4.c.52. *Aſini Indici cornuti.*

Idem & Indicos deſcribit his verbis: *Sylueſtres aſinos equis magnitudine non inferiores apud Indos naſci accepi, eoſque reliquo corpore albos, capite verò purpureo, oculiſq; nigris* (cæruleis vertit Volaterranus) *eſſe, cornuq; in fronte gerere vnicum* (Volaterranus addit ſeſquicubitale) *cuius ſuperius puniceum, inferius autem album, medium verò nigrum ſit: atq; non omnes quidem Indos, ſed potentiores, cum tanquam armillis quibuſdam brachia, ſic cornua auro, certis ſpatijs ornarunt, ex his ipſis bibere ſolere. Ex hoc cornu bibentem ab inſanabilibus morbis tutum fieri, neq; eum ipſum conuulſionibus corripi, neq; ſacro morbo tentari, neq; venenis vllis ferunt. Quinetiam ſi quid prius peſtilens biberit, tum id euomere, tumq; ad ſanitatem redire. Cum autem cæteri aſini, quibuſcumq; in terris ſint, tam domeſtici, quàm ſylueſtres, tum ſolipeda animalia, talos non habeant, aſinos Indicos cornigeros Cteſias inquit, talis primùm, ijſq; nigris præditos eſſe. Deinde ſi quis eos confregerit, interiora quoq; nigra deprehenſurum eſſe: neque modò corporis velocitate longè multumq; cæteros aſinos ſuperare, ſed velocitate eadem equis & elephantis præſtare. Cum autem in viam ſe dederunt, tardius primò ingrediuntur, deinde paulatim tantum confirmantur ad contendendum iter, eos quidem vt ſequi operoſum ſit, eorum verò curſum tranſcurrere nulli concedatur. Poſtea autem quàm fæminæ pepererunt, patres circum pullos à partu recentes ſumma cuſtodia verſantur, eorumque commorationes locis Indiæ deſertiſſimis ſunt. Cum à venatoribus Iudis inuaduntur, pullos ſuos adhuc ætate infirmos à tergo ſuo paſcentes habent, atq; pro eis propugnant: contra equites audent venire, eoſq; ferire. Tanto ſanè hi robore exiſtunt, vt nihil eis obſiſtere queat, quin ſtatim & concidat, & perdatur, equorumq; in curſu latera diſcerpunt, ac lacerant, ac viſcera diſrumpunt, ex quo fit, vt ad eos equi appropinquare valdè metuāt, appropinquatio enim capitalem vtriſque mulctam miſerabiliter infert. Ex eo namq; conflictu, non equi modo, ſed & aſini pereunt: pergrauiter calcibus pugnant: eorum morſus eatenus acerbiores ſunt, vt quicquid comprehenderint, funditus diripiant: ex his verò qui ſunt confirmata ætate incomprehenſibiles ſunt. Carnes eorum quòd amariſſimæ ſint, haudquaquam eſculentæ.* Hæc itaque Aelianus, qui & alias regis Indorum certamina recenſens, inter alia hos quoque cornutos aſinos inuicem pugnare tradit: quæ omnia, breuius tamen repetit Philes, aitque Indorum regem ex createre de huius animalis cornu confecto bibere, ſplendidum eùm vocans, & cubitalem eſſe dicens, potionem autem eam contra morbum ſacrum, id eſt comitialem conferre. Adhæc feram ipſam inter ſolipedes ſolam & talum & bilis veſicam habere, vt perperam Volaterranus tranſtulerit, hanc feram carere felle, & potionem ex hoc poculo ad ignem ſacrum conferre. Habes hic candide lector feram corpore auribuſque aſininis, binis armatam cornibus, quorum alterum, vt pictura ipſa oſtendit, è narium, alterum è regione oculorum exit. Communicauit iconem doctiſſimus, pariter atq; excellentiſſimus reipub. Norimbergenſis archiater Ioachinus Camerarius ſylueſtris aſini nomine. Cum verò ſolipes non ſit, ſed pedes in digitos findantur, aſinus ſylueſtris Indicus eſſe non poteſt: quamobrem quærendam Scythicuſne fuerit, vel Africanus. Adhæc Indicus vnicornis eſt, non bicornis, vt teſtatur ipſe Ariſtoteles his verbis: *Aſinus Indicus licet ſolipes, corniger tamen eſt, ſed ſingulare cornu gerit, & ſolus in ſolipedum genere talum poßidet.* Idem teſtatur Plinius: *Cornigera* (inquit) *ferè biſulca: ſolida vngula & bicorne nullum: vnicorne aſinus tantum Indicus, vnicorne biſulcum oryx. Talos aſinus Indicus vnus ſolipedum habet.* Et rurſus: *Cornua ſolipedum nulli excepto aſino Indico, qui vno armatus eſt cornu.* Recentiores quidam obſcuri, onagrum ſiue aſinum ſylueſtrem Indicum, magnam & crudelem feram eſſe ſcribunt, cornu vnico, duro, acuto & longo: robur ei eſſe tantum, vt ingentia de rupibus ſaxa euellat, idq; tantùm vim ſuam experiundi gratia.

Cornu aſini Indici facultates. *Amor erga fœtus.* *Fortitudo.* *Li.15.c.15.* *Aſini cornuti figura fera* *Li.3.part.2.*

F G H

A

B

C

D

gratia. Philostratus autem eadem ferè etiam quæ Aelianus & Philes scribit in vita Apollonij: sed quod de viribus dicitur, Apollonium refellere. *Asinos syluestres (inquit) in vicinis Hyphasidi Indiæ fluuio paludibus multos capi dicunt: esse autem huiusmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generosè pugnant: & Indos ex illis cornibus pocula conficere: asseruntque nullis morbis illo die affici, qui ex huiusmodi poculo potarint: neque si vulnerati sint dolere, & per ignem etiam incolumes transire, neq; vllis venenis lædi quacumq; nocendi gratia in potu dantur. Iccirco regum esse eadem pocula, nec alij quàm regi eiusmodi feræ venationem permitti. Apollonium itaque feram aspexisse,* Lib. 3.

eiusq;

Apollonij dictum de cornu aſini Indici.

eiuſq; naturam cum admiratione conſideraſſe ferunt. Interroganti autem Damidi, an ſermoni, qui de poculo iam dicto ferebatur, fidem adhiberet: Adhibeo (inquit) ſi huius regionis regem immortalem eſſe intellexero. Qui enim mihi aut alteri cuipiam poculum ita ſalubre dare poteſt, nonne veriſimile eſt & ipſum quotidiè illo vti, & ex eo cornu frequenter vel ad crapulam vſq; bibere? nemo enim vt puto calumniabitur eum, qui tali poculo etiam inebrietur. Hæc ille. Celebrabatur modo & alia fera in eadem India, quæ ſingulari quadam prærogatiua monoceros ſiue vnicornis ab vnico cornu, quod in fronte perhibetur geſtare, nominatur, quæ nunquid etiam detur, nunquid cum hoc Indico aſino vnicorni ſit eadem, mox in ſequenti capite patebit.

DE MONOCEROTE SIVE Vnicorni propriè dicto. Cap. VI.

Opinionum de vnicorni varietas. Thomæ Iordani opinio.

AN detur reuera monoceros ſiue vnicornis, nonnulli ambigunt, nonnulli planè negant, nonnulli omnino affirmant. Ego ſingulorum ſententias lectoribus fideliter recitabo, vnicuique ſuum relicturus iudicium. Thomas Iordanus itaque de phænomenis peſtis tractatu tertio cùm dixiſſet de lapide Bezoar: ſecundum locum (inquit) cornu monocerotis ſibi vendicauit, cuius prope diuinæ recenſentur operationes. Reges Indorum ex ijs cornibus crateres ſibi conficiebant, aſſerentes illo die, quo quis ex illo poculo hauſerit, immunem à morbis, vulneribus, flamma & toxicis fore. Hinc Angelus Bargæus in Cynægetico:

> ------ *vnoq; in fronte ſuperbi*
> *Cornu quod reges Indorum protinus aureis*
> *Orbibus includunt, & vina liquentia potant.*
> *Ac tum nec morbos tuti ſentire feruntur,*
> *Nec quæ inter menſas occulta hæſere venena.*

Deſcriptio ex Cardano.

Reperiri autem circa Phaſidem fluuium apud Colchos (in vicinis Hyphaſidi fluuio paludibus,) vnũ cornu geſtantes aſinos & ferociſſimè cum elephantis depugnantes author eſt Philoſtratus in vita Apollonij Thyanæi. Cardanus ſic deſcribit, eſſe animal rarum, equi magnitudine, pilo muſtelæ ſimillimo, capite ceruino, in quo cornu creſcit vnicum, cubitorum trium longitudine, media in fronte atque rectum, in imo autem amplum, tendens in aciem: collum illi breue, iuba rariſſima, & in alteram tantùm partem tendens, crura veluti capreolo, tenuia; poſteriorum tenuitor pars multo pilo villoſa, vngulæ bifidæ. In vniuerſum ſi quis aduertat, cerui naturæ non eſt abſimilis, præter cornu illud, ferum valdè eſt. Naſcitur in Aethiopia inter ſolitudines, ſqualentemque terram atque inter ſerpentes, mirumq; in modum cornu eius venenis aduerſari creditur.

Cardani error.

Garzias ab Orto Proregis Indiæ medicus ait inter promõtoria bonæ ſpei & Capo de Currentes viſum animal terreſtre quod etiam mari delectaretur, caput & iubam equi haberet, cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quod modò in ſiniſtrum & dextrum obuerteret, modò attolleret & demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiuſque cornu aduerſus venena laudari. Ludouicus Vartomannus duos Sultano ex Aethiopia miſſos Mechæ ad Mahumetis ſepulchram ſe vidiſſe ait cancellis obſeptos, minimè feroces, fortè longo iam carcere domitos. Idaith Aga orator Solymanni apud Maximilianum Imp. Marcus Scherer antè abiuratam religionem Chriſtianam dictus, popularis meus Viennæ frequenti primariorum virorum corona, auſus eſt proloqui, ſe in Arabia deſerta, vidiſſe gregatim obuerſantes vt armenta, monocerotes. Vix tamen reperitur, qui teſte veritate, tota orbis ſuperficie adamuſſim iam cognita, ſe vidiſſe affirmare auſit. Diluuio vniuerſali animalia perijſſe, nunc terra erui oſſa fabulantur plurimi, cùm maiori ex parte terræ viſceribus recondita exhumari cernant.

Fabula monocerotes diluuio vniuerſali perijſſe.

Philoſophus aſſerit naturam non deficere in ſpeciebus. Quotquot olim creatæ ſunt à protoplaſto, totidem ad finem ſæculi duraturas perſuaſiſſimum eſſe debet, licet indiuidua numero plura, pauciorave interdum comperiantur, quæ tamen minimè funditus intereant, adeò vt ne veſtigia extent. Adde differentiſſimas corporum figuras, quæ non leuem anſam dubitandi pariunt.

Dubium an extet Monoceros. Cornu Sandionyſianũ.

Ad Dionyſij fanum prope Lutetiam integrum extat eximiæ proceritatis, magni quidem ponderis, ampliore baſe in conum progrediens, ambitu ſtriatum ſub ara quadam abſcondita fornice, aqua extrema ſui parte immerſum: Cryptam ſubeuntibus potanda datur aqua; ea hauſta ſubitò in copioſum ſudorem exoluuntur, perſuaſione adiecta, virtutem ſudorificam aquæ, à cornu monocerotis communicatam eſſe, qua etiam venena propulſare dicitur, cùm ratione naturali omnibus è calidiore aëre algidum intrantibus, appulſu repentino, ceu antipariſtaſi quadam, humore ad extima propulſo, ſudor erumpat, quod iter facientibus æſtiuis

ardori-

A ardoribus familiare est, cùm sitibundi ad fontes aut riuulos potui indulgent, tum liquor frigidus ventriculo neruoso, totique corpori æstuanti occurrens, è vestigio humorem per carnes & cutis meatus extrorsum protrudit, vt nihil beneficij à monocerotis cornu aquæ collatũ meritò dici possit. Solemnibus Venetorum ferijs Sanmarciano delubro quæ publicè spectanda proponuntur, & magnitudine & figura his tam dissimilia, vt nihil cognationis habere prorsus dixeris. Eboris instar splendens, læue, in gazis Pontificum summorum Romæ solus vidi & contrectaui, purpurea crumena obductum, cuius (vix duûm palmûm erat) exilitatem ad risum fermè miratus, responsum accepi, crebro vsu ita imminutum, neque de scabritie aliorum quæ videram, referri quid potuit. Kereczenio Baroni ad Niclespurgũ brachij mei crassitie ingentis molis erat os è Pannonum (quẽadmodum is referebat) regis Matthiæ gloriosissimi thesauris asseruatum, quod comparatione cum superioribus facta, ausus fui, & ipso vehementer indignante, balænarum potiùs esse os quàm monocerotis cornu, dicere. Fucus fit facilè, cùm in littora eiecti cetacei pisces, salo arenas propellente, sæpe obruantur, post multa demum sæcula, cariosa, seu teredine erosa, rursus ex imis terræ visceribus, cornu falsa simulachra referentia, eruantur persuasis spectatoribus credulis, diluuio submersa animalia ossibus superstitibus, nulla viribus derogata facultate, in medicum vsum trahi posse.

Venetorum cornu. Cornu Roman. Pont. Ossa balænarum pro cornibus Monocerotis supponũtur.

B Fidem facit & ebur fossile, & mumia vulgaris. Addam & hoc. Venetijs commilitones mei Iudæum negociatorem apud fabrum argentarium fortè conuenerunt. Hic ostenso monocerotis cornu hoc experimento verum comprobauit. In mensa cornu circulum delineauit, scorpium prius, postmodum araneum iniecit, qui nunquam transilire potuerunt ambitum cornu circumscriptum: deinde palmi altitudine quouis reptantes bestias, vmbra ne aut vi emanante, intra quadrantis horæ spatium ambas necauit. Aberam tum ipse, spectaculi visu gratissimi ignarus, neque sæpius quæsitum reperire licuit recutitum Apellam, popularis tamen meus à meo discessu iconem à pictore præstantissimo depingi curauit, Albertoq; Laskio Satrapæ Polono ablegauit, vt regi Sarmatarum Sigismundo II. ex imagine innotesceret, si fortè eius sibi comparandi, quod permagno æstimabatur, desiderium infligeret. Sunt qui genuinum ab adulterino discernant, sola in liquorem quemcumq; iniectione, videlicet, si is humor statim ferueſcens, quasi bullas produxerit, quod omnibus in calcem aut cinerem, redactis corporibus ob ἐμπύρευμα proprium esse consueuit. Alij gallo arsenicum exhibent, cani vel columbę, à cuius oblatione statim propinant monocerotis puluerem, quo exanima restitui asseuerant. Figuram itaque tam animalis quàm cornu, huius magnitudinem, substantiam, læuorem vel scabritiem cum pondere si spectes, dubius animi eris & suspensus:

Ebur fossile. Experimentum de vera virtute monocerotis. Probatio vulgaris cornu monocerotis.

C exploratio si virium instituatur & ea quàm fallax & coniecturalis? Quæ me eò deducunt, vt vel parum vel nihil de eo animali sentiam, tanta præsertim imposturarum fertilitate. Subscribo sententię præceptoris Rondeletij, qui libro de dosibus medicamentorum inquit. Rasura vnicornis, quia carius emitur, minore pondere datur, vt alia medicamenta pretiosa, quanquam eius vis, neq; maior, neq; certior sit, ea quæ est eboris, aut cornu cerui. Diuitibus quibus nihil pretiosum esse potest prescribebat, inopibus substituendo non semper cerui cornua, verùm etiam ossa equina aut canum, sæpe etiam myrabolanorum ossa. Liberum est tamen per me cuiq; quod velit sancire. Equidem in variolis & morbillis infantium cum ab Imp. Maximiliano multi scobem vnicornis intempestiuè, & importunè sæpe flagitarent, scio exhibitam rasuram cornu ceruini, eodem & certiore fortassis successu, de cuius viribus inferius, plura afferentur. Vsus est per se drachmæ, aut semissis pondere in vino aut aqua cordiali, raro eam excedimus dosin, vel ob pretium, aut quia vix tantum ei fidere iubemur, vt cæteris aspernatis huic soli miraculosam vim tribuamus. Alexicacis permixtum granorũ pondere quoq; metimur, præsertim si vna vice velimus propinare, vt superius positis exemplis propositum fuit. Hucusq; Iordanus. Fallopius quoq; non rectè cõstare tradit, quid reuera sit vnicornu,

Rondeletij sententia. Vsus cornu monocerotis. Pondus quo exhibetur.

D quamuis Ludouicus Romanus ipsum descripserit: se quidem genuina vidisse cornua in thesauro S. Marci, prætereaque cùm esset in Gallia aliud in Ecclesia D. Dionysij, sed quod vel dentis, vel ossis quam cornu naturam referret. Vidisse & tertium apud D. de Brisach, qui id maximi faciebat. An verò faciat ad venena se ignorare. Laur. Ioubertus in lib. de peste antiquioribus medicis celebratum huius cornu facultatem fuisse negat; recentiores verò maximè cardiacon esse testari, & quibuscũq; venenis resistere, cæterùm eius vice pauperiorẽ frui posse cornu ceruino, quia ei viribus parũ cedit. Sed & Antonius Ludouicus medicus Vlyssoponensis in libro de Empyricis & miscellaneis quibusdam à principio, quod à nullo antiquorum (quibus solis reuerentiam deferendam retur,) vis illa aduersus venena sit relata, quamuis à multis affirmetur, sub dubio relinquit. Ioannes Goropius Becanus reginæ Vngariæ archiater, cum dixisset de gryphis, temerariumque esse iudicare in rerum natura non esse, quod ætas nostra non vidit: Monoceros (inquit) veterum scriptis iactatur, & cornu quod eius esse fertur, pretio venditur ingenti, quale nunc Antuerpiæ vltra septem pedes longum, venale prostat tam integrum vt ne illa quidem pars desit, qua fronti fuit infixa, citra tamen spongiosam coronam, qua ad duos palmos & eo amplius cinctum fuisse videtur: dubitatur

Fallopij sententia. De comp. med. c. 51. Iuberti opinio. Cap. 18. Antonij Ludouici. Lib. 9. de Venetic. & Hyperbor. Goropij opinio.

tamen, an fera istiusmodi inueniatur, qualem pictores nobis ostendunt. Illud equidem ex hoc, cuius mentionem facio, cornu didici, perperam ab eis cornu fronti adfigi. Nam cuiuscumq; animalis cornu est, hoc saltem cerno, sic capiti fuisse infixum, vt radix inferius, summitas in altum spectaret, secundum frontem dorsum versus nonnihil tota longitudine declinante: ita vt si currendum esset, capite arrecto dorso incumberet, vti in ceruis videmus: contrà si pugnandũ, caput ad pedes priores esset inclinandum, perinde vt in omnibus ferè cornupetis natura comparauit. De hoc sententiam à mercatoribus rogatus, respondi tale esse, quale pro monocerotis cornu apud principes habetur; verùm displicere, quod Aelianus nigrum colorem tribuerit, cùm huius subalbidus esset, atq; illud præterea quod Ctesias Artaxerxis medicus asinos suos feros ita descripserit, vt cornu dederit cubitale duntaxat, & illud supernè puniceum & valde rubrum, cæteroqui in medio nigrũ, quę notę huic nostro minimè quadrant. Suspicatus aliquando sum cornu hoc piscis alicuius esse, quod in eo genere admiranda plurima reperiantur; & hoc cornu quod Antuerpiæ est, ex Islandia sit allatum. Verùm rursus in mentem venit, hanc insulam non longè abesse ab illis locis, quæ ad Hyperboreos spectant, in quibus ferarum plurimum esse ob hominum solitudinem, non est absurdum suspicari. Est enim Islandia insula Issedonũ nomen habens ab Is id est, glacie, & Lant quod significat regionem. Ex hac tria mea ætate, allata memini, quorum maximum modò indicaui. Incertum tamẽ est, an post glaciale hoc mare, ad quod insula hæc iacet, cõtinens sit ad Polum vsq; ac deinde ad Aquilonem, an verò Gronlandia, id est, viridis regio butyri copia maioribus nostris nobilis, mari ab Arimaspis secludatur. Ioannes Aemylianus Ferrariensis in naturali de ruminantibus historia, enumeratis & descriptis vnicornibus, quotquot apud authores exstat mentio: Cum ergò (inquit) tot tantaq; sint vnicornium genera, quod nam sit illud tam celebre alexipharmacũ, tam salutare alexiterium, ac mirabile antidotum, nondum satis inter scriptores constat. Siquidem nonnulli suspicantur esse monocerotis cornu ab Aeliano, Solino, Plinioque descripti: non defuerunt, qui illud esse asini Indici, de quo meminerunt Aristoteles, Aelianus & plures alij: fuerunt & qui Indiæ equi ab eodẽ Aeliano commemorati, id esse existimauerint: quibusdam etiam in mentem venit, illud esse rhinocerotis cornu. Historici medicis altercandi ansam præbuerunt, scilicet quodnã sit animal Gręcis antonomasticè μονόκερως dictum, Latinis verò vnicorniũ siue vnicorne, & Italis alicornũ vel lioncornum: quæ quidem singulæ nomenclationes tum animali, tum eius cornu inditæ sunt. Ambigunt in quam medici quodnam sit illud mirabile cornu, quod omnes pernitiosos morbos fugat, quod sæuas profligat ægritudines, quod imminentem veneni præcauet inclementiã, quod veneni coinquinamento pestilenti labefactatos, languidos, examinatos, & propemodum mortis caligine obtenebratos, integræ valetudini ocyssimè restituit incolumes: & deniq; quodnã sit illud cornu adeò veneno infestum, vt illius præsentiam non admittat, non ferat, non patiatur, eamq; longè lateq; pandat, vel sudore, vel aquæ feruore ac stridore, si in eam immergatur, mordicus litigant, & acerrimè inter se conflictantur medicorum sectæ. Quocirca cùm tanta sit inter scriptores de vnicornio discordia, accidit, vt in principum thesauris varia ac longè diuersa vnicornium cornua quàm diligẽtissime reseruentur. Apollonius philosophus & plures alij eiusmodi de vnicornio opinionem vanã prorsus esse, futilemq; suspicati sunt, quos secutus est inter neotericos Andræas Marinus Medicus: hic enim eam inanem esse pluribus rationibus conatus est ostendere, tum aduersariorũ argumenta infirmãdo, tum demonstrationes aduersus illam adducendo, quæ suadere videntur, vanã illorum esse sententiã, qui tot tantaq; de eiusmodi celeberrimo cornu prædicarunt. Etenim eiusmodi cornu, quod tanti æstimatur, parui penderent omnes, nisi Aeliani atq; Philostrati authoritates illius æstimationi suffragatæ fuissent: quæ tamen si accuratiùs perpendantur, infirmæ admodum titubãtesq; apparebunt. Siquidem ipsi quæ ab alijs audierant, scriptis reddiderunt, & quæ passim rumore quodam circumferebantur, adnotarunt; vt ex eorum verbis facilè cuiq; compertum erit. Quapropter vnicornis cornu nequaquam maiori medicinæ faciendæ vsui esse, quàm cerui cornu constanter inquit Marinus, cuius sententia vero consonet, dissonetue, ipsa iudex sit experientia. Andreæ Marini tractatum de falsa de vnicorni opinione Italicè conscriptum Latio à me ex tempore donatum in gratiam eorum qui eam linguam non intelligunt, huic loco inserere placuit. Veritas (inquit) in rebus ipsis naturalibus tam altis sæpenumero immersa est tenebris, vt ab humano intellectu nisi raro & cum summa difficultate detegi queat. Cùm enim in inuestigandi ea nostris vtamur sensibus, qui suaptè natura imbecilli sunt, & non semel de rerum substantijs ex accidentibus earum, quæ & ipsa quàm sint fallacia omnibus notum est, diiudicent, necesse omnino erit, incertos esse veritatis iudices: vnde etiam factum est, quod de vna eademque re non diuersi duntaxat authores, sed priuati etiam nonnulli, diuersas, quin & contrarias sibi imbiberint opiniones. Nihil autem hucusque vel dictum, vel scriptum est, de quo dubitari iure nequeat: indeque est, cur multi crediderint, omnia dependere ex opinionibus; nihilque esse, de quo dubitari non possit, aut cui nequeat aliquid opponi, posteaquam in electione mediorum quilibet propter imbecil-

Monocerotem malè à pictoribus pingi.

De vnicornu Antuerpiensi opinio Goropij.

Islandia qualis insula.

Ioannis Aemiliani opinio.

Andreæ Marini Libellus de vnicorni Latinè à me redditus.

Sensus incertos esse veritatis iudices.

E F G H

A imbecillitatem vel intellectus vel sensuum exteriorum titubet, hæreat atq; vacillet. Hinc diuersarum in qualibet arte sectarum origo, quæ propter ambitionem seu potiùs falsam scientiæ persuasionem quorundam (qui in ea quam semel ceu veram sententiam amplexi sunt, nõ solùm sine vlla veritatis indagatione pertinaciter perseuerant, verùm etiam pro viribus, alijs ceu veram & genuinam obtrudere conantur,) in quibuscumq; semper scientijs, & in rerum publicarum priuatarumq; gubernationibus pernitiosa semper fuit, medicinę verò in primis pernitiosissima, in qua vel ab illius incunabulis ad hæc vsq; nostra tempora diuersæ sectæ fuere, illæq; cæteris præualuere, quæ profusioribus pollicitationibus sequaces inescare calluere: indeq; est cur Arabum schola præ cæteris frequentata, prælataq; alijs fuit. Hæc enim vt fundamenta quæ iecerat, admodum debilia, stabiliret, paulatim vbi sese offerebat occasio, vt auram captaret popularem, sua vulgi opinionibus corroborabat, paucisq; annis totam artem diuersis adimpleuit vanitatibus; & quò maior ei haberetur fides, non solùm vulgi erroribus assensit, sed & philosophis illis, qui eodem tẽpore emersere, inter quorum promissa illud fermè erat minimum, quòd senibus iuuentutem, ægris iam deploratis haud dubiam sanitatem pollicebatur. Hæc est illa schola, quæ auri vsum medicinæ intulit, quæ gemmas, & quæ istiusmodi rerum occultis facultatibus nullum non morbi genus sanare polliceri non veretur.

Sectarum diuersitas vnde.

Scholæ Arabum.

B Veruntamen cùm & aurum gemmæque passim prostarent venales, ne promissis æger frustaretur, atque ita fraus detegeretur, rursus vsum introduxit aliorum orbium medicamentorum, inter quæ lapidi Paxar siue vt ipsi vocant, Bezard & cornu monocerotis primas partes assignauit, siquidem hæc vulgus aduersus omnia venena antidota indubitata, aduersusque omnes deploratos morbos præsentanea remedia esse prædicabat, etiamsi non constaret quid essent, vbi prouenirent, & quando, & à quo tam insignium, quas prædicabant, facultatum factum esset experimentũ: estq; adhuc opinio illa altissimè in animis non solùm vulgi, sed & principum insita, qui parui nunc faciunt gazas suas, nisi & monocerotis cornu possideant: quod cùm aduerterent negociatores, varia ac diuersa cornua lucro allecti pro illo eis obtruserunt, carissimeq; vendiderunt. Asserunt autem istiusmodi cornu omnes corporis nostri sanare affectus, præseruareq; ab omni veneno, & si assumptum fuerit, subinde expelli. Addunt & hoc miraculum quòd præsente veneno per se sudet, & in aquam iniectum bullas emittendo illud prodat. Præteribo interim cæteros abusus, ne in magnum aliquod volumen abeat oratio nostra, in hoc elaboraturus tantummodò, vt ostendam, quàm sit remotum, non dicam à vero, sed ab omni verisimilitudine omne id quod ad hæc vsq; nostra tempora de cornu monocerotis, vulgò fertur, non gloriolæ cuiuspiam motus ambitione, nec vlla quoq; impulsus indignatione, sed vno duntaxat desiderio, vt prosim rebuspub. taciteq; veritatem detegam eis qui in emendis istiusmodi cornibus tam magnas inutiliter impensas faciunt, frustraq; spem suam collocant in re nullius penè facultatis, & fortassis remedia genuina ac natiua, quorum facultates sexcẽtis experimentis comprobatæ sunt, negligunt. Animus itaq; in primis est demonstrare, incertã omnino ac lubricam esse quæ de monocerote habetur, notitiam: deinde, quòd si reuera haberetur, nõ posse eius cornu ijs præditum esse facultatibus, quæ vulgò ei attribuũtur. Monocerotis autem cornu nomine vulgus intelligit cornu cuiusdam feræ exoticæ, vnico armatæ in fronte cornu, de qua diuersæ sunt doctorum sententiæ. Alij enim monocerotem esse volunt descriptum à Plinio, Aeliano, & Solino, alij asinum syluestrem vnicornem memoratum ab Aristotele, & ab eodem Aeliano alijsque: alij equum Indicum eiusdem Aeliani: nec defuere qui rhinocerotem esse crederent. Quæ opinionum varietas non aliunde dimanauit quàm quòd nemo eorum oculatus esset testis, sed auriti omnes. Interest autem nosse, vocabulum hoc (monoceros siue vnicornis) commune esse omnibus animantibus, quibus vnicum cornu esset: quorum duo præcipuè sunt genera, vnum cui id in fronte est, alterum cui in narium extremitate, quare rhinoceros Græcis nominatur, cùm illud monoceros dicatur eisdem, & vnicornis Latinis.

Promissa de vnicornu.

Authoris intentio.

Cornu monocerotis quid.

Monoceros quid significet.

D Rhinocerotum inter quadrupeda vnica duntaxat species datur, cuius cornu in nulla prorsus habetur æstimatione, etsi nonnulli loco vnicornu vtantur, cum monocerote rhinocerotem cõfundentes. Monocerotum verò siue vnicornium diuersæ ab historicis species describuntur. Prçterquã enim quod Albertus Magnus ferę meminit marinæ, quam ab vnico in fronte cornu monocerotem vocat, sunt & aues & terrestria alia nõ pauca vnicornia. Plinius asserit authoritate Ctesię in India boues reperiri integris & indiuisis vngulis, vnicornes. Idem referunt Aelianus & Oppianus de quibusdam tauris Aoniæ. Testatur Ludouicus Barthema se vidisse Zeilæ, quæ vrbs est Aethiopiæ vaccarum genus vnico cornu in fronte armatum, eoq; palmum longo, dorsum versus inflexo: & apud Cæsarem legimus in Hercinia sylua boues reperiri vnicornes: Est denique & oryx vnicornis. Cæterùm quemadmodum de hisce vnicornibus animantibus nulla mouetur dubitatio, ita contrà, quæ sit terrestris illa fera quam κατ' ἐξοχὴν Græci monocerota (Latini vnicornem) dicunt, haud benè inter scriptores conuenit. Plinius feram ait esse *asperrimam, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, vno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente.* Aelianus eandem ferã describit, illud tantùm præterea addens,

Monocerotũ species.

Monoceros propriè dictus qui.

dens, quòd iuba piliſque ſit fulua, & quòd cornu eius non ſit læue, ſed verſuras quaſdam naturales habens & in acutiſſimum mucronem deſinens. Similiter depingitur & à Solino, præterquam quod admirabilem cornu dicat ineſſe ſplendorem. Scribit Ariſtoteles aſinum eſſe ſylueſtrem (Indicum) inſtar equi ſolipedem, ſolumq; inter ſolipedes vnico in media fronte cornu armari: & Aelianus ait, ſe intellexiſſe, hunc equi eſſe magnitudine, reliquo corpore albo, capite verò purpureo, oculis nigris: cornu habere ſuperius puniceum, inferius album, medium nigrum. Ex quibus verbis facilè innoteſcit, hoc genus aſini à monocerote Plinij diuerſum eſſe, eoq; magis cum de vtroq; ſeparatis locis Aelianus (& Plinius) agat. Aliter omnino monocerotem delineauit M. Paulus Venetus ex oculata fide. In regno Baſman (inquit) permulti reperiuntur vnicornes, paulo elephantis minores, pilis bubali, pedibus elephanti, caput habent, vt aper, & more porcorum in cœno morari gaudent, & alijs immundis locis. In medio frontis geſtant cornu vnum craſſum & nigrũ: Linguam habẽt ſpinoſam, eaq; lædunt homines & animalia. Hæ feræ meo iudicio, à nemine hactenus deſcriptæ fuerunt. Binos rurſus vnicornes Mechæ vidit Ludouicus Barthema, ſeptis aſſeruatos, quorũ alter magnitudine erat pulli equini triginta menſes nati, alter magnitudine pulli vnius anni: quorum color equi erat muſtelini, caput cerui, collum non oblongum, rariſſimæque iubæ ab altera tantùm parte dependentes; tibiæ tenues, eæque graciles admodum hinnuli modo, cæterùm plurimis pilis veſtitæ, vngulæ capræ: cornu prominebat in fronte vnicum ſed adultiori longitudine trium cubitorum, minori quatuor dedrantum. Multas habet hoc animal notas cum Plinij monocerote communes, differre tamen indicat vngularum diuiſura & lõgitudo ipſius cornu. Iam verò inter tot memoratos vnicornes ſiue monocerotes, aſini tantùm & equi Indicorum vnicornium ab Aeliano ex auditu deſcriptorum cornu in medicina commendatur, cæterorum tanquam inutilia ſilentio inuoluta ſunt. Fuerit itaq; verum vnicornu, quod apud vulgus in tanta habetur æſtimatione, ſiquidem de nullo aliotam admirandæ vires ab vllo idoneo authore conſcriptæ ſunt. Atqui noſtris hiſce temporibus, qui non ſolùm eas perluſtraruut orbis partes quæ antiquis erant cognitæ, ſed & illas præterea quæ diligenti nauigantium induſtria innotuere, nullibi iſtiuſmodi aſinos obſeruarunt, etſi in eadem India alios viderint inuſitatæ magnitudinis, perniciſſimoſq; ac pulcherrimos, excornes: & ſi obſeruauerint vnicornem quendam equo non abſimilem, incertum tamen adhuc eſt, nunquid is ſit qui ab Aeliano recenſetur, quandoquidem & animal ipſum & cornu ipſius inde ſcriptũ nobis propoſuit, ea videlicet tantùm de eo referens, quæ de viribus eius ab alijs acceperat, eoq; magis dubitandum eſt, quoniam & incolis ignotus eſt: quapropter facilè mihi perſuaſerim, omnes qui de eo ſcripſere auritos teſtes eſſe, oculatum verò neminẽ, id quod ipſimet non diffitentur, dum inquiunt ſe ita ex alijs intellexiſſe; licebitq; dicere vnicornem illum aſinum Ariſtotelis & Aeliani non aliter reperiri in India, quàm reperitur phænix in Arabia, vel dicendũ fuerit tam raros eos eſſe animantes, vt iam per centenos quin millenos aliquot annos non ſint amplius viſi. Adauget dubitationem tanta cornuum varietas, ac differentiæ, tam eorum quæ ab authoribus diuerſimodè deſcribuntur, quàm eorum quæ in principum theſauris faniſq; multarum vrbium aſſeruantur. Euidentiſſimum enim ſignum eſt, non vnius eiuſdemq; animantis diuerſorũ eſſe cornua. Pliniani monocerotis cornu longum eſt binos cubitos, colore nigro: Solini quatuor pedes & admirandi ſplendoris, quo ab illo potiſſimùm differt, etſi eandem interim ferã vterq; delineet. Cornu aſini Indici ſylueſtris ſecundum Aelianum triplici colore variat, & tantæ eſt craſſitudinis, vt ex eo crateres fieri poſſent, quod & Philoſtratus meminit: monocerotis verò eiuſdem Aeliani cornu nigrũ eſt, qui color & à Plinio monoceroti ſuo attribuitur, ſed addit Aelianus ſuum naturaliter anfractuoſum eſſe & ſpiris conuolutum, cuius rei Plinius non meminit: quale verò ſit cornu equi vnicornis, nemo indicauit, ideoque de eo nulla coniectura datur, ſicut nec de monocerote marino. Rarum illud ac pretioſum quod in fano D. Dionyſij iuxta Pariſios conſpicitur, cum nullo prædictorum cornuum vllam habet ſimilitudinem: non enim nigrum eſt ſed eiuſdem ferè cum ceruino coloris: longum prope ſex cubitos, tam contrà exile, vt fabricandis poculis prorſus ſit inidoneum, cùm craſſiorem eius partem binis anterioribus digitulis liceat circundare: adhæc quinq; illæ verſuræ, quibus mirabiliter diſtinguitur ab imo ad ſummum vſque, multos viros doctos iudicioq; præſtantes impulere, vt crederent non naturale cornu eſſe, ſed arte effictum à peritiſſimo aliquo mangone & ex apta quadam mixtura ad deſcriptionem Aeliani efformatum, excepto colore, cuius nimirum vel non meminerit, vel temporis iniuria immutauerit. Huic ſimillimum eſſe audio, quod Argentorati, itẽ quod Metis aſſeruatur: quę verò in gaza oſtenduntur D. Marci, iam dictis prorſus differunt: Longiora enim ſunt ijs quæ ab antiquis deſcribuntur: verſuriſq; quas ſuo monoceroti Aelianus tribuit, carent, ſuntq; exilia, & cyathi ex ijs cõfici nequeunt. Vidi ego ſuperiori anno vnũ ſeptem dodrantũ longitudine apud mercatores quoſdam Germanos ſimile omnino cum ijs quæ Venetijs oſtendi dictũ eſt, colore tantùm excepto, qui erat fermè buxeus. Aiunt & illa quæ penes Poloniæ regem ſunt, omni ex parte his ſimilia eſſe præter craſſitiem, eſſe enim aliquanto maiora. Quod deſcribitur ab Alberto magno à cæteris omnibus

Monoceros verus qui.

De vnicornu Lutetiano iudicium.

E F G H

A nibus prorsus variat. Maximum (inquit) est & solidum instar ceruini, longum decem pedes, iuxta radicem crassum sesquidodrantem, quam longitudinem crassitudinemque nemo alius vel ex visu, vel auditu memorat. Habent & Heluetij quoddam cornu, quod similiter monocerotis esse sibi persuadent, repertum aliquando in ripa Arulæ fluuij iuxta Brugam oppidum, album sed in superficie subflauum, duos cubitos longũ, nullis tamen spirarum versuris, odoratũ tum aliàs, tum accensum instar moschi ferè, estque celebre propter odorem. Ex hac itaque etiam cornuum varietate vel quilibet videat, incerta esse omnia quæ de vnicornu, cuius vbique terrarum tantum nomen est, & fama, prædicantur; estque verisimile nullum ex omnibus commemoratis, etsi mille miracula eis affingantur, verum ac genuinum esse, quandoquidem nullum eorum cum Indico illo Aeliani asino similitudinem habet: in nullo enim tres illos distinctos colores reperias, album, nigrum & purpureum, qui verum sunt atque vnicum veritatis signum, inualidum aliàs atque incertum ad integram notitiam, cùm præterea nihil authores addiderint. Neque etiam affirmari potest, illorum aliquod equi Indici monocerotis esse ab eodem Aeliano celebrati ijsdem viribus quibus Indicus ille asinus: cùm ne ex auditu quidem habeatur, qualis ille sit: sin aliquod autem

B eorum simile sit cornu monocerotis eiusdem authoris, quale est Gallicum, Argentoratense & Meticum, non cogimur propterea fateri verum esse vnicornu, quandoquidem vires eas ei non ascribit, ascripturus procul dubio si ijs præditum eius cornu fuisset. Augent porrò dubitationem nunquid fera illa, cuius miraculosæ facultates in ore sunt omnium, fuerit vnquam alicui nota: cum Romani, qui tam longè lateque imperij sui pomeria extenderunt, & ex India alijsque remotissimis prouincijs elephantes, rhinocerotes, similesque exoticas feras alias Romam deferri curarunt, populoque in suis ludicris spectandas exhibuerunt, huiusce animantis, quæ præ cæteris omnibus celebrabatur, nullam vnquam notitiam acceperint. Haud possum itidem mihi persuadere, principes qui istiusmodi cornua possident, fidem adhibere quæ de viribus eorum vulgò prædicantur: Regum enim Indiarum exemplo pocula sibi inde conficerent, vt ab quocumq; morborum genere sese præseruarent, cùm tamen ceu inutilia, ostentationis solummodo causa ea inter cæteram gazam reseruent. In opulentioribus nobilioribusq; Angliæ ecclesijs, cùm id regnum S. Romanæ Ecclesiæ adhuc obtemperabat, multa istiusmodi cornua ostendebãtur, quæ si ex me quæratur, ad quod genus animantium pertineant, non erubescam dicere, diuersorum, quia sibi inuicem differunt, animantiũ esse, cæterùm tantæ feritatis, vt nunquam videnda se offerant, cornua verò in locis syluisq; de-

Monoceros Romæ nunquam visus.

Vnicornua Anglica qualia.

C sertissimis exuant, quod & ceruos facere videmus, quæ postmodum reperientibus fiunt admirationi: Fieri item potest à mari, quod non pauca terrestrium similitudine animalia procreat, nonnulla eiusmodi cornua eijci, quale in primis esse arbitror, quod tam enormi longitudine ab Alberto describitur, cuius videlicet vastissimum elephantis caput minimè foret capax: quin rationi neutiquam fuerit dissonũ, si arguamus omnia illa Angulorum cornua marinorũ animantium esse (cùm in tota illa insula tales reperiri feras terrestres nulla vnquam testata sit historia) diuersisq; temporibus in littora ab Oceano eiecta, id quod indicat etiam soliditas, colorq; & forma ipsa cornuũ, quibus à cæteris enumeratis differunt. Cæterùm vt vnde digressa est, reuertatur oratio: dicamus itaque si ipsa fera ignota nobis est, quomodo dabitur & cognoscetur ipsum cornu? Dicet autẽ aliquis, nihil planè referre, etsi ignota sit ipsa fera, quãdo à doctis notæ sint præscriptæ, quibus vnicornu inter cætera animantium cornua dignosci queat. Cui responsum esse volo, fallaces omnino esse istiusmodi notas, quandoquidem in paucis conuolutiones illæ conspiciuntur, & si quæ eas habent, artificiales esse suspicari licet. Adhæc tribuuntur ab Aeliano monoceroti, non autẽ equo & asino, ad quas, non ad monocerotem vires eas miraculosas refert. Durities quoq; multis alijs cornibus cõmunis est; itẽ & pondus ipsum. Experimentum autem quod fit per binas columbas venenatas, prorsus puerile

An vnicornu cognosci queat.

D est: etsi enim illa cui vnicornu præbetur, tardiùs moriatur, in viuis tamen seruari non potest, & arsenicum siue auripigmentum per quod fit experimentum, non est simpliciter loquendò venenum, sed medicamentum erodens, corrosiuum barbari dicunt, cui nullum resistit antidotũ, sed medicamenta potius emplastica & pinguia. Verum autem & genuinum experimentum quod fit per viperam, quæ sua natura venenum morsu infligit & occidit, fucum fraudemq; non semel detegit: & licet columba, cui post oblatum arsenicum datum est vnicornu, tardiùs moriatur ea cui nihil oblatũ est, id fit ratione astrictionis & exiccationis, quę non sinunt arsenicum tam citò resolui, vt fit in altera: Idem enim præstant & cornu ceruinũ & bobus Armenus, similiaq; similiter exiccantia & astringentia, vt non semel sum expertus. Color buxeus in nullo vnicornu cùm ab antiquis tum à recentioribus describitur, imo verò legitimorum alterum tribus coloribus variat, alterius color ignoratur. Rectitudo etiam communis est cum alijs vnicornibus. Ebullitio illa fucus est agyrtarum atq; circumforaneorum: nam & ossa omnia exusta, & flaccida, multaque alia sua natura arida, vt terra sigillata, bobus Armenus, calx & mille alia similiter bullas excitant. Quæ cùm ita sint, videor mihi posse affirmare, non haberi, nec posse haberi certam notitiã tam cornu istius, quàm animantis, cuius

Arsenicum quale venenum.

Vires vnicornu aſcriptas fabuloſas eſſe.

id eſſe dicitur; nec etiam dubito, quin & notas illas quas hactenus recenſuimus, ei affinxerint. Cæterùm concedamus vulgo notiſſimum eſſe vnicornu, facillimè tamen & manifeſtiſſimis rationibus refellere poterimus omne id quod huсuſque dictum ſcriptumue de eo eſt, & quod ignarum vulgus iactitat, nugas aniles ſapere, cùm ne famæ eius extet manifeſta origo: quæ verò hiſtorici prodiderunt, adeo etiam à verò aliena, vt vel ipſos etiam pudeat affirmare: aiunt enim ſic vulgò dici, ita percrebuiſſe famam: imò verò qui inter illos rectiùs ſapiunt, vulgi eam opinionem ludibrio habere videntur. Aelianus ſcribens de equo illo vnicorni ait: *Terram Indiam equos & aſinos vno cornu præditos procreare ferunt. Horum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ venenum mortiferum coniectum ſi quis biberit, nihil graue perpetietur, quòd cornu vtriuſq; horum vi veneno aduerſa polleat.* Sed de aſino etiam eodem alias ait, *Indos potentiores, cùm tanquam armillis quibuſdam brachia, ſic cornua auro certis ſpatijs ornarunt, ex his bibere ſolere. Ex hoc cornu bibentem ab inſanabilibus morbis tutum fieri, neque eum ipſum conuulſionibus corripi, neq; ſacro morbo tentari, neq; venenis vllis ferri, quin etiam ſi quid peſtilens prius biberit, tum id euomere, tumq; ad ſanitatem redire.* Loquitur vt vides Aelianus alieno ore, ore inquam gentium exoticarum, nihilque de ſuo addit: & cùm de forma agit ipſius feræ, clariſſimè oſtendit, eam ſibi prorſus eſſe incognitam; inquit enim *ita ab alijs ſe intellexiſſe:* nihilominus bonus iſte vir inter cæteros qui ſuper hac re ſcripſere, maiorem fidem mereri videtur. Philoſtratus quidem maius adhuc miraculum de hoc cornu recitat in vita Apollonij, ſed quàm parum fidei adhibeat, oſtendit, inquiens: *Aſinos ſylueſtres in vicinis Hyphaſidi fluuij paludibus multos capi dicunt: eſſe autem huiuſmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generosè pugnant, &c. Indos ex illis cornibus procula conficere, aſſeruntq; nullis morbis illo die affici, qui ex huiuſmodi poculo potarint, neq; ſi vulnerati fuerint, dolere, & per ignem etiam incolumes tranſire, neque vllis venenis lædi, quæcunque nocendi gratia in potu dantur: idcirco regum eſſe eadem pocula, nec alij quàm regi eiuſmodi feræ venationem permitti: Apollonium itaq; feram aſpexiſſe, eiuſq; naturam cum admiratione conſideraſſe ferunt: interroganti autem Dauidi, an ſermoni qui de poculo iam dicto ferebatur, fidem adhiberet; adhibeo (ait) ſi huius regionis immortalem regem eſſe intellexero, & quæ ſequuntur.* Ridet itaque prudentiſſimus ille philoſophus falſum illum vulgi errorem, quod aliorum verbis ac ſpecioſis ſæpe etiam mendacijs fidem adhibet priuſquàm rerum cernat euentum, aut cauſam perſpectam ſibi habeat. Hæc itaque ſunt, quæ ab antiquis de vnicornu tradita ſunt memoriæ, ſed tam à vero aliena, vt refelli non egeant. Sæpenumerò ſerio ſeduloque mecum perpendi, num vlla ratione cornu iſtud, ſi fortè daretur in rerum natura, ea quæ de eo referuntur, præſtare poſſet, cæterùm ſi me Deus amet, nullam huсuſque inuenire potui, ideoque omnino aſſeuero, nec facultatibus ea poſſe præſtari manifeſtis, nec etiam proprietatibus occultis abſque caloris naturalis opera, qui neque calfacit, neq; concoquit, niſi prius, quod concoquendum eſt, amplectatur, ac aliquantiſper remoretur, quod profectè labris tantùm admotum præſtare non poterit, propter temporis paucitatem quo poculum ei admouetur; & venenum ſimiliter poculi aduerſam qualitatem imbibere nequit, niſi & calor idem interueniat: quod cùm Arabes aduerterent, decreuerunt, vt cornu ipſum vel in cibo vel in potu propinaretur, vt domitum à calore noſtro vim ſuam egerat more aliorum medicamentorum. Quod ſi verò obtruſerint mihi pæoniæ vſum, quæ à collo ſuſpenſa morbum ſacrum curat, etiamſi à colore vis eius non eliciatur, eodemque modo & vnicornu vires illas ſuas exercere poſſe, iam dicam me verè victum, dummodo concedant, vni tantùm id veneno remedio eſſe, non autem omni, vt paſſim blaterant. Qui enim id admittemus, cùm ſit notiſſima omnibus diuerſa multorum venenorum contrariaque natura & forma? Extant paſſim diuerſa remedia aduerſus varia venena, quæ nos manifeſtis interimunt qualitatibus, nec deſunt alia aduerſus ea venena, quæ occulta lædunt proprietate: differunt enim inuicem venena diuerſitate naturæ: nunquam autem admittet philoſophus ab vno eodemque ſubiecto contrarios edi effectus, verbi cauſa, repugnare cicutæ & ſcamoneæ, quod etſi impoſſibile ſit, faciliùs tamen tolerari queat, quàm quæ de vnicornu nugantur. Quid verò etiam dicemus de vomitu accepti iam veneni? qua vi id coget euomi? falſum item quod ſequitur, quod bibendo ex hoc cyatho bibens ab omni incurabili affectu reddatur immunis. Hoc enim ſi verum eſſet, reges illi, qui eo vtebantur, etiamnum eſſent ſuperſtites, vt appoſitè argutеque Damidi reſpondebat Apollonius. Porro quod dixi de venenis, idem dico de corporis affectibus, nam & hi variant, inuicemque contrarij ſunt. Conuulſio fit nonnunquam à repletione, nonnunquam contrà ab inanitione: cui quæſo earum opitulabitur vnicornu? vtrique nemo dixerit; contraria enim vtriuſque cauſa eſt: anne vni ſoli? cui obſecro? Iam & illud quod aiunt incolumes ire per ignem qui ex iſtiuſmodi poculo biberint, adeo omni caret fide, vt refutatione nō egeat: & omni denique vanitate vanius eſt dicere, vulnerari poſſe aliquem, qui nullo afficiatur dolore, quia ex eo poculo potauit. Quibus veterum ſuperſtitionibus ſic breuiter refutatis, accedo ad neotericos. Hi autem tot tantaque promittere non fuere auſi: verebantur. n. ne ad tribunal experientiæ dies

Coloris naturalis opera

Paoniæ vis.

Medicamēta ſingularia omnibus venenis non prodeſſe.

Conuulſio vnde.

A tiæ dies ipsis diceretur: commenti tamen etiam nonnulla sunt, vt potentiorum sibi captarent auram, & cornu simul etiam authoritatem eandem conciliarent, sed & horum fraudem fraude, fucum fuco detegam. Aiunt illato vel quocumque veneno sudorem vnicornu edere, vel aquæ immissum bullas excitare. Vtramque autem hanc positionem falsam esse, experientia redarguit, multisque insuper rationibus refutare possumus. Fit enim sudor à facultate vegetatiua, quæ vel operatur, vt seipsam exoneret, vel cùm à facultate sensitiua stimulatur: priori modo sudamus in fine febrium, altero cùm insigni aliquo dolore torquemur: neutro autem modo vnicornu sudorem potest emittere: vtraque enim facultate illa caret: falsum igitur, quod de sudore iactitant. Nec mouere nos debet, quod nonnulla animalia venenum præsentiunt ac præcognoscunt, manifestentque, vt Perdix, aquilæ, pauo, psittacus, alia. Etenim actio hæc (dummodo quod supponimus, verum est: ego enim id non obseruaui,) corporis est vitam habentis, cuius anima fortassis occultam aliquam habuerit cum nostra natura sympathiam, quæ moueatur, vt nobis opituletur, quod de vnicornu dici non potest, quod iam ab ipso cuius erat, animante separatum, vita animaque caret: & si mihi obiecerint, marmora, aliaque læuia cornua, imo & ferrum nonnunquam sudare: dicam id non esse sudorem, nec originem habere ab interna corporum eorum natura sed à vaporibus calidis & humidis, qui in corporibus densis & læuibus condensantur, & in guttas conuertuntur: sed & hoc argumento, suo se veluti gladio necant, fucumque detegunt: nam nisi calidis cibarijs cornu affigentes, sudorem eliciunt; sin inde auferatur, neutiquam id amplius præstare possunt. Cur modò in aqua bullas excitet, antea ostendi, atque ita vtramque fraudem detegi. Deinceps itaq; sermo erit de medicis, qui hoc cornu ad grauissimos periculosissimosq; morbos tāquam arcanum quoddam metaphysicum vsurpant, affirmantque in potu exhibitum ab omni veneno liberare, à febre item pestilenti, à morsu canis rabidi, ab ictu scorpionum, aliorumque animantium venenatorum, necnon à morbo comitiali, à fluxu ventris & lumbricis: cæterùm quod fluxus cohibeat, vermes eijciat, febribus pestilentibus prosit, id quidem cum cornu ceruino commune habere, reliquas autem enumeratas facultates vnicornu esse proprias inquiunt. Haud verè modo ascribi istiusmodi vires, hoc solo arguam argumento, quod nullus detur idoneus & fide dignus author, qui vel expertus eas fuerit, vel expertum se esse scripserit. Sola itaque illa, quæ semper fuit æstimatio, persuasit ignaris non solùm aduersus prædictos affectus, sed & cæteros omnes remedio esse posse, posseque hominem reuocare ab Orco. Fieri autem potest quoddam vnicornu curare morsum canis rabidi, quod & cancrum fluuiatilem præstare aiunt, etsi & huius quoque rei incerta sint testimonia: cùm verò cornuum, quæ vulgo vnicornia nominantur, tanta sit varietas, quis diuinauerit, quale ex ijs sit vel morsus canis rabidi, vel ictus scorpionis antidotum? Quis itidem certos non reddet; experimentum ita factum, vt oportuit? Omnibus autem venenis non posse vnicornu aduersari, ex eorum varietate, iam ostendimus. Deteguntur adhæc mendacia, ex tam enormibus promissis. Morbo comitiali aliquando adiumento fuisse non negauerim, cùm videlicet à lumbricis oritur, vt in puerulis non semel contingit: aliàs frustrà eo multoties vsus sum. Quod verò prosit pestilentiæ, fluxionibus, & lumbricis, id quidem nullam habet admirationem, cùm & alia cornua idem præstent, vti in ceruino quotidiè experimur: resistunt enim putredini, frigida scilicet & sicca: putredo verò generat vermes, & pestilentiam: eademque qualitate fluxus sistunt, vlceraque intestinorum sanant sicuti multorum præclarissimorum virorum experimento constat. Vnicornu itaque non tam admirandis præditum est facultatibus, vt vulgus sibi persuadet. Atqui dixerit quispiam, antiquissimam esse eam famam, atque adeo fulcro nixam solidissimo, vt ad nostra vsque tempora perdurauerit: nec defuerint fortassis etiam, qui dicent, haud temerè ex vnicornu pocula sibi reges illos factitasse. Quibus omnibus diuersimodè possim respondere, sed hoc duntaxat respondisse suffecerit, ex tantilla etiam causa summam & diutissimam alicui rei posse conciliari famam, cùm à principio causa ipsius vanitatis à magnæ aliquo authoritatis viro non detegitur: fuisse autem vanitatem indicabat Apollonius, cùm Damidi responderet, etsi vulgus mendacijs potius, nescio cuius quàm veritati, tantique philosophi authoritati fidem adhibere malit. Vnde enim ea fama orta sit, hactenus non constat; conijci tamen potest inde ortam esse, quod cùm nasutus quispiam videret regum pocula ex eo esse facta, sibi persuaderet, & mox cum alijs sententiam suam communicaret, præcauendi sibi à veneno causa ex ijs bibere, cui nimirum expositi sunt principes, maximè qui tyrannidem exercent: fierique potest, principibus gratissimum fuisse, vt vulgus ea crederet, quoniam hoc modo spem omnem venenandi eripiebant, id quod hodieque principes etiam facere solent. Videas enim in eorum mensis istiusmodi cornua, vel etiam linguam serpentinam vulgo dictam, finguntque, vel partim etiam sibi persuadent, si inferretur aliquod venenum, sudore suo illud proditurum, etsi tamen id nunquam sint experti. Iamque euanuisset rumor iste, nisi ab Aeliano & Philostrato foueretur, cùm tamen & ipsi vulgi narrent fabulas. Mirum autem esse non debebat, quod ex eo sibi pocula fabricarent reges, eximij

enim

Recentiorũ de vnicornu figmenta.

Sudor vnde fiat.

Vnicornu non sudare illato veneno

Cur bullas in aqua excitet.

Vires veræ & fictitiæ.

Fama vnde sæpe oriatur.

Cur ex vnicornu pocula à regibus facta.

enim splendoris erat, vt Solinus testatur; & raró admodum ipsa fera capiebatur, adeò vt solis regibus venatio relinqueretur: solentque similiter nostri temporis venatores, si feram aliquam, quæ rarius capi solet, ceperint, vel voluptatis, vel ostentationis causa partem aliquam sibi reseruare: videasque nonnullos domi suæ ostendere pedes vrsorum, nonnullos dentes, alios aprorum rostra. In mentem etiam mihi venit, me aliquando legisse, incolas insularum Occidentalium, quæ nostro æuo detectæ sunt, pocula sibi conficere ex cranio humano. Transalpini verò populi galeas suas ferarum, quas ceperunt, exornant exuuijs, more antiquorum illorum heroum qui ad Troiam bellarunt. Mirum igitur minimè est, si ex tam insolentis feræ cornu pocula sibi reges illi conficerent. Ego verò miror summoperè, quomodo ex tam exili cornu, quale describitur & ostenditur nunc vulgò pro cornu asini vel equi Indici, ea confici possent, ideoque non semel dubitaui, num fierent ex cornu rhinocerotis, quod nimirum ad ea paranda non inidoneum est, vel forsan alterius feræ nobis hucusque incognitæ. Ex hisce itaque omnibus quæ hactenus dicta sunt, liquidò constat, vsum vnicornu, abusum esse, manifestumque dolum, cum nullum habeamus scriptorem classicum, idoneumque ac fide dignum, qui feram ipsam viderit, cumque & inter eos, qui se ex vulgi opinione de ea scribere non diffitentur, non bene conueniat; cùm denique incertæ sint ipsæ per quas dignoscas, notæ, si fortè fortuna ipsa iam ad nos perferretur fera. Quod si verò iam concedamus, vulgò notissimam esse, notissimumque ipsum cornu, nihilominus vana adhuc erunt, quæ de eo iactitantur miracula cùm ab antiquis, tum à modernis: nec plus poterit, quàm ceruinum. Relinquatur ergo posthac agyrtis ac circulatoribus pretiosissima hęc se dijs placet, gemma, restituaturque tutiora cum aduersus venena, tum aduersus corporis affectus remedia, quorum passim plena sunt classicorum authorum volumina. Hæc itaque omnia Marinus: à quo non dissentit Ambrosius Pareus Regis primarius & Parisiensis Chirurgus in libro quem edidit de venenis, qui operis sui est vigesimus. Permulti (inquit) hodiè sunt, qui egregiè se aduersum venena, veneficiaque omnia putant munitos, si cornu monocerotis puluisculum, vel certè infusum paratum & ad manum habeant. Itaque me operæ pretium facturum putaui, si quantum veritatis inueterata hæc, & penitus animis hominum insidens opinio haberet, examinarem diligentius. Id quò fiat melius, tres mihi scopos ipse proponam, in quos omnes rationes comferam. Primus erit de significatione vocabuli vnicornis: Secundus, an aliquid sit huic nomini subiectum, quod reuera existat, an potius imaginarium sit, & tanquam Chymera aut Tragelaphus. Tertius, si id quod animalis huiusmodi dicitur esse cornu, aliquid virium aut facultatis habeat contra venena. Quod ad primum attinet, de dictione vnicornis obscuritas paulò maior est, quid significet apud Gallos quam apud Latinos aut Græcos. Recessit enim Gallica dictio longiùs à voce & significato: at apud Latinos quod dictione vnicornis, animal significetur vnico cornu instructum, tam clarum & perspicuum est, quàm vulgò notum idem illud portendi apud Græcos, dictione monoceros. Quod verò ad secundum scopum spectat, arbitror id animal quod vnicornis dicitur & vulgò intelligitur, imaginarium potius quid esse, quàm in rerum natura existens. In quam sententiam his coniecturis potissimùm ducor: quòd ex his qui terrarum orbem peragrarunt, nullus hodie sit, qui profiteatur, visum sibi eiusmodi animal. Profecto Romani domito orbe, omnia quæ rara adeoque pulchra essent inquisitores diligentissimi, si vspiam aliquo orbis in angulo talis latuisset fera, eius sibi copiam fecissent, & nummis suis aut armis insculpsissent: quemadmodum crocodilos, elephantes, aquilas, pantheras, leones, tigres, & alia his regionibus ignota animantia insculpserunt. Quod ad eos qui de vnicornu siue audita seu tradita, seu animo ad voluptatem & arbitrium concepta scripserunt, vix duos reperias qui sibi consentiant, seu in corporis, seu in morum & conditionum eius descriptione. Plinius scribit vnicornes reliquo corpore equo similes esse, id est, vt interpretatur Cardanus, equina magnitudine, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, vno cornu nigro media fronte, cubitorum duûm. Munsterus qui (vt ludit Matthiolus) vnicornes nunquam nisi pictas viderat, has contra non equina magnitudine esse prædicat, sed trimestris hinnuli, non pedibus elephantinis, sed fissis caprinorum in modum, cornu non duûm modo, & trium sæpe cubitorum altitudinis, colore mustelino, ceruice non admodum procera nec valdè crinita, rarioribus nempe & breuioribus pilis instructa, ex altero tantùm latere pendentibus, cruribus macilentis & tenuibus, natibus quidem arduis, sed valde pilosis. Cardanus ab vtroque dissentiens scribit cornu illi in media fronte tres tantùm digitos longum prominere. Andreas Theuetus meminit vnicornis, visi nobili cuidam Turcæ Sangeaco, quæ magnitudine semestrem aut quinquemestrem taurum æquaret, vnico verò cornu, non in media fronte, sed in summo capitis vertice gestaret, at cruribus & pedibus asininis esset, pilo tamen longiore, & auribus rangifero animali suppolaribus noto haud absimilibus: Tanta est de huius feræ effigie varietas. Sed non minor de moribus & ingenio. Plinius enim asperrimam esse feram monocerotem, mugituque graui scribit, itaque viuam nunquam capi. Asperitatis eius rationem reddit Cardanus, quòd scilicet indigena sit &

Ex quo cornu pocula fierent.

Ambrosij Paræi opinio Li. 20. c. 39.

Quid significetur nomine vnicornis

Quod vnicornis qualis dicitur fera non existat.

Lib. 8. 21.

Munsteri de vnicornibus opinio.

To. 1. lib. 5. c. 5. Cosm.

incola

E F G H

A incola desertorum Aethiopiæ regionis, squallidæ, fædæ, buffonibusque & virulentis huiusmodi feris obsitæ. Alij contrà ingenio illam mitissimo, omninoque amabili, & omnium facillimo prædicant, modò ne quis ipsam data opera offendat & inclementiùs tractet. Nam cum ex terra capite demisso pastum non petat, quia cornu inde arcetur longitudine, necesse est, vt ex arboribus pendentes fructus decerpat, ex rastris, è manu deniq; humana, è qua profectò fructuum oblata omnia genera, herbas, spicarum fasciculos, poma, pyra, arantia, legumina intrepidè & innoxiè legit. Eo verò vsque res processit, vt fingant eam virginum amore capi, ipsarum pulchritudine delinita, adeò vt in earum contemplatione defixa, & blandimentis allecta, hoc sæpe compendio à venatoribus capiatur. In hac sententia est Ludouicus Vartomanus, negans feroces esse vnicornes: duas enim ait vidisse se ex Aethiopia missas ad Sultanum, qui eas in Mecha fælicis Arabiæ vrbe, Mahumetis sepulchro nobili, cratibus conclusas continebat & alebat. Theuetus eousque peregrinando iactat, diligentissimè ab incolis perquisiuisse, quid sentirent de eiusmodi fera, nunquam tamen de ea rescire quicquam potuisse. Ex quo videre facile est haud visas fuisse nostris, nec Vartomani temporibus eiusmodi feras. Opinionum profectò tam dissentientium tanta contrarietas facilè adducit me, vt credam vnicornis haud esse proprium animalis existentis in rerum natura nomen, remque planè commentitiam esse à pictoribus & rerum naturalium scriptoribus ad legentium aut spectantium voluptatem pro arbitrio effictam.

Vnicornis vt pabulum petat.

Vartomani de vnicornium ingenio sententia

B Vt enim via recta vna est, flexus verò multi: sic veritatis vna est, sibi perpetuò similis & simplex oratio, mendacij multiplex, & quæ se opinionum repugnantia & dissimilitudine, omnibus etiam tacentibus, facilè refellat. Quid igitur, dicet aliquis, cuiusmodi animantium sunt cornua, quæ toto genere à reliquis differre cernimus, si vnicornium non sunt? Theuetus censet ea nihil esse aliud, quàm elephantorum ossa, eò quòd cernimus artificio circinata & donata: sic enim in Orientalibus regionibus ardeliones isti & circumforanei homines, rohardi piscis mari rubro & Aethiopico noti dentes, circumagunt, excauant, sequacesq; arte redditos arbitria voluntate producunt, & pro cornu vnicornis exponunt, venduntq; Certè id quod dicitur cornu vnicornis vstum, similem ebori odorem spirat. Asserit verò Cardanus elephantis dentes seu ossa arte mollia reddita, quò & quantū voluerimus sequi & extendi bubulorū cornuū instar. Quid enim est in omni rerū natura, quod nō auri sacra fames in huius aut illius effigiē simulata expressaque imagine adulteret? Sed tempus est, vt ad tertium scopum veniamus. Demus vnicornes esse, an propterea efficitur eorum cornua tantę aduersum venena & veneficia esse efficaciæ?

Cuiusmodi sint vnicornium quæ iactantur cornua.

Lucri efficacia.

C Si experientia & rerum euentis agendum est, sanctè hoc affirmare possum, pluries me tentasse, nunquam tamen quicquā ex cornu isto quod pro vnicornis cornu iactatur, aduersum venena feliciter ægris mihi cōmissis successisse. Si testibus & authoritatibus pugnandum, magna pars melioris notæ medicorum iampridem hoc cornu valere iussit, & diuinas illi, admirandasq; vires propter quas antea tantoperè expetebatur, detraxit, multis quidem iustis, sed duabus potissimùm rationibus. Prima est Rondoletij, qui hoc in genere astruit, cornu nullo neque sapore neq; odore esse prædita: itaque nihil virium in medicina possidere, nisi fortè ad desiccandum. Nec me latet (inquit) plures facultates illarum prædicari ab ijs qui lucrum quæstumque de eis faciunt, vt & rasuræ vnicornis quam auro pendunt, propterea quòd veneno & vermibus vt plurimum aduersetur: quod non minus præstare cornu cerui, rasuramque eboris existimo: quod causæ est quod ad eundem morbum pauperibus elephanti dentem, diuitibus autem cornu vnicornis, quod vnum præ cæteris expetunt, pari successu præscribam. Hæc Rondoletij sententia est, qui sine discrimine pro vnicornis cornu solebat substituere non modò cornu cerui aut dentem elephantis, sed etiam ossa equina, canina, & myrabolanorum. Altera ratio est, quòd quicquid venenis resistit, est cardiacum, id est, cordi, quod venena præsertim appetunt & oppugnant, roborando natum: at nihil

Lib. de ponderib. c. 19.

Cornua ossaque nullas nisi desiccādi vires habent.

D roborandi cordis vim habet, nisi propter laudabilem sanguinem & aërem, quia duo illa solùm cordi sunt familiaria, vtpote sanguinis arteriosi & spirituum vitalium officinæ. Conseruantur enim omnia similibus, vt destruuntur à contrarijs: singula verò quæ gignunt, gignunt sibi simile: At cornu vnicornis, vt nullum odorem, sic nec vllum in se aërem continet, totum terrestre & aridum. Nec verò facultatis concoquentis vi in sanguinem verti potest, quia vt exuccum, sic & excarne est. Quare vt nec in chylum, sic nec in chymum sanguinemue facessere aptum est. Nulla igitur similitudine aut familiaritate cordi iungitur. Iam verò apud Hippocratem & Galenum de cornu vnicornis ne verbum quidem vnum, qui tamen tot sententijs cornu ceruinum commendarunt. Itaque Capellanus primarius Caroli noni regis medicus, crebrò dicere solebat, se perlubenter eum morem sublaturum, de cornu vnicornis frusto in pateram regiam demergendo, ni nosset eam opinionem tam altè in hominum animis infixam esse, vt vereretur, ne non ratione expugnari posset. Adde quod (dicebat) si superstitiosum huiusmodi remedium non prodest, certè nec admodum obest: nisi fortè eorum fortunis qui id auro redimunt, vel etiam ex euentu, quòd principes dum decantatis huius cornu viribus plus æquo confidunt, negligunt sibi alijs conuenientioribus aduersum

Vnicornu non esse cardiacum.

Superstitiosum remediū

ſum venena remedijs cauere, Ita ſæpe incautos mors inopina rapit. Cùm aliquando ex Ludouico Dureto Regis Medico, & Profeſſore, propter excellentem, quam iure de eius doctrina docti omnes animo conceptam habent opinionem, quæſiuiſſem quid de eiuſmodi cornu ſentiret: reſpondit ille, nihil ſe ei virium attribuere. In cuius rei confirmationem rationem multis ante verbis expoſitam, pluribus ille & diſertiùs enarrauit: nec vereri ſe in auditorio ſuo, doctorum hominum vndique ad ipſum audiendum concurrentium theatro, id alta voce & explanata oratione prædicare.

Ludouici Dureti opinio.

Quibus cordis paßionibus cornu vnicornis vtile.

Quod ſi quando temporum & conſuetudinis vitio victus id cornu præſcriberet, non alio ſe id conſilio facere, quàm vt mederetur animi deliquijs, quæ contingunt ex ſeroſorum humorum in ventriculi orificio natantium copia, quæ incompoſitos homines facit, quod huic cum alijs pari facultate præditis mixto, vis inſit terreſtri ſua ſiccitate aquosũ humorẽ abſorbendi. At dicet aliquis, nullus neque Lemniæ, neque Armenæ terræ ſuccus ineſt, nullus item odor, aut ſpiritus aërius? certè quidem. Sed nec alia verè, ac propriè cardiaca dicuntur: at tantum ex euentu & accidente, quà ſcilicet aſtringendi vi qua pollent, obſeratis vaſorum ductibus, veneno ad cor aditum intercludunt. Hæc mea eſt de cornu vnicornis ſententia, quam ſi quis non probauerit, mihi gratiſſimum fecerit, ſi ſuam publicæ vtilitatis gratia candidè oppoſuerit, interim hoc quod nunc facio æqui bonique conſuluerit. Hactenus Paręus, Nunc Pet. Bellonij Cenomani opinionem audiamus.

Bellonij opinio.
Lib. 1. c. 19.

Hic itaque in ſingularibus ſuis obſeruationibus, cùm dixiſſet breuiter de Cretenſi ariete ſtrepticerote, capta occaſione de vnicornu diſceptationem inſtituit, quod nunc (inquit) in tanta æſtimatione & pretio eſſe conſpicimus, vt valdè mirandum ſit, præſertim cùm apud veteres in vſu medico nullius fuerit authoritatis: nam ſi quam habuiſſet, authores procul dubio eam non reticuiſſent, Ariſtoteles inter ea animalia quæ biſulcam vngulam habent, cuiuſdam meminit, quod oryx nominatur & vnicorne eſt: at facultatum cornu non meminit. Columellæ etiam fuit oryx cognita, quando ſcribit cum reliquis animalibus muro & viuarijs includi ſolere.

Oryx antiquis cognitum animal.

Quod ſi Romani res exoticas plurimum æſtimantes, tam inſignes vnicornu (quales nunc illi tribuuntur) facultates intellexiſſent, haud quaquam eas ſilentio preſſiſſent. Non negamus quin vnicornu rarum & pretioſum æſtimarint, ſed non vt in medicamenta reciperetur, vt nunc fit. Eam ob cauſam vt ingenuè quod de eo nobis videtur, dicamus, comperimus vnicornu quod veteribus cognitum fuit, nigrum eſſe debere: id tamen quod apud nos in vſu eſt, candidum eſt. Quiſnam obſecro è veteribus cùm Græcis, tum Latinis fidem facit, rei incognitæ portiunculam, quam tamen plerumque ſcimus eſſe dentis piſcis quem Galli Rohart, Septentrionalis maris accolæ Morſs appellant, trecentis ducatis æſtimari debere? Etenim data nobis ſunt fragmenta inſpicienda, an agnoſceremus, quæ pro vnicornu trecentis ducatis empta fuerant, cum tamen orbiculi eſſent è dente piſcis rohart. (Hoc & ex Paræo diximus,)

Vnicornu noſtrum dens eſt rohart piſcis.

Vnus Aelianus author eſt vnicornu medicum vſum præſtare: attamen illud nigrum facit; cùm verò noſtrum alterius coloris ſit, dicemus ab eo quod veteres deſcripſerunt, diuerſum eſſe: præſertim cùm ipſe Aelianus ſcribat aſinum Indicum, cornu in fronte gerere, cuius inferior pars alba ſit, ſuperior phænicea, media verò planè nigra. Plinius Ariſtotelis verba expreſſit: *Vnicorne* (inquit) *aſinus tantùm Indicus ſolida vngula*: deinde paulò pòſt: *vnicorne biſulcum oryx*. Ex quibus verbis colligitur, duo eſſe animalium genera vnicornia, quorum alterum eſt aſinus Indicus ſolida vngula, alterum oryx biſulca:

Duo tantum animalia vnicornia.

Cæterùm aſinos feros, qui Latinis (imo Græcis) onagri dicuntur, cornu carere: Neceſſario itaq; conſequitur, monocerata, alicuius alterius eſſe animalis, cuius deſcriptionem non habemus. Sed cùm varijs locis vnicornua conſpiciantur, negari nequit, quin reperiantur:

Vnicornu dari.

Etenim in noſtra Europa viginti integra inueniri queant, & totidem non integra, ſed confracta. Duo integra oſtenduntur in Diui Marci theſauro apud Venetos, ſeſquicubitalis vtraque longitudinis, craſſiora inferiore parte, quàm ſuperiore, craſſiore tamen parte tres pollices coniunctos non excedente, quæ notæ ſatis reſpondent ijs quas veteres aſini Indici cornu tribuunt; attamen reliquæ notæ non conueniunt. Scimus etiam ea quæ Angliæ rex habet, ſtriata & in gyrum caniculata eſſe, quemadmodum & illud, quod apud D. Dioniſij phanum eſt, quod omnium maximum exiſtimamus inter ea quæ hactenus conſpecta fuerunt. Maius præconium meretur, quàm aliud quoduis cornu, quod in animali procreatum viderimus. Naturale etenim eſt, haud artificiale, in quo omnes notæ, quæ alterius animalis cornu conueniũt, reperiuntur, & quoniam concauum eſt, exiſtimandum eſt non eſſe deciduum, vt nec caſellarum Chamoix, boue eſtain cornua, contrà quàm damis, ceruis, & hinnulis quibus decidunt.

Vnicornu non eſt deciduum.

Vnicornu Pariſienſis deſcriptio.

Nullus eſt proceræ quantumuis ſtaturæ, qui vix ad illius ſummitatem pertingere queat: ſeptem enim magnos pedes longum eſt. Decem & tres dumtaxat libras & vncias quatuor pendet: ſi quis tamen ſubleuet, plus quàm decem & octo libras pendere exiſtimet. Eius figura recta eſt inſtar cerei, inferiore parte craſſa, deinde paulatim vſque ad mucronem graciteſcens: eius etiam craſſitiem manus complecti nequit, cùm quinque digitos in diametro habeat: atque ſi quis funiculo craſſitiem metiatur, palmum & tres digitos inueniet. Inæquale nonnihil eſt ea parte quæ capiti inhæſit, tota deinde re-

liqua

A liqua parte læui & polita: Leuibus canaliculis ſtriata eſt cochleæ in morem ab infima parte ad extremum mucronem, à dextera ad ſiniſtram, omnibus ſtrijs in gyrum vergentibus, quemadmodum in limacum teſtis, aut fuſte quem periclymenum ambierit. Eius color non omnino albus eſt; nam temporis iniuria fuſcum nonnihil redditum eſt. Integro pede cauum eſt, aut eo amplius infima parte qua oſſi quod capiti firmiter adhæſit, inſertum fuit. Hinc iudicare licet, minimè deciduum eſſe. Cùm porrò tantum onus animalis capiti incumbat, animal quod illud geſtat, ingentis corporis, boue non minus eſſe conijciendum eſt. Gabriel Fraſcatus etiam in libris de aquis Returbij verum vnicornu alicubi eſſe ſe non negare ait, ſed quod vbique venit, id non eſſe, certum ſe eſſe, cùm nec mercatores alicunde illud deferant, nec apud nos naſcatur, nec hiſtoriographi neoterici Indiarum, Africæ aut noui orbis hoc animal deſcribant, aut compertum fuiſſe referant: cùm alioqui quotannis Inſubria (inquit) ſola libras conſumat & vbique proſtet: Vnde igitur? (Geſnerus quoque nunc apud pharmacopolas ſuos exigua tantùm fragmenta reperiri ſcribit, & ex ijs medullam dici, quæ rotundiora, albiora, mollioraque ſunt: exteriorem verò partem ceu corticem, quæ durior aſperiorque laminarum palmam refert, colore ruffo ex candido. Videri ſane ſibi, tum colorem iſtum, tum ſubſtantiam nimium ſi mandas, friabilem, non lentam vt cornuum, adulteratum quippiam indicare, alterius fortaſſis animantis cornu igne vſtum, & odoribus quibuſdam adiunctis adſcititia quadam aromatica ſuauitate imbutum, fortaſſis etiam ignitum in liquoribus odoratis extinctum. Curandum eſſe vt recens habeatur & odoratum (ſi modò natiuus odor ille ſit) non vel ætate exoletum & frequentibus poculis exhauſtum. Diuites enim fruſtula (inquit) huius cornu poculis ſuis ſæpe inijciunt, vel præueniendi quoſdam morbos vel curandi gratia, quaſi verò multis annis quantumcunque in vino macerati vis eadem perdurare poſſit. Sed quod vinum imbiberit, fuſcum colorem trahere, candore amiſſo. Pleroſque ad remedia ex eo promiſſa cornu ſimpliciter vti iubere, alios medullam præferre. Nebulones quoſdam neſcio quam miſcellam, quam Venetijs vidit (calcis & ſaponis vt audiebat, aut fortaſſis terræ vel lapidis alicuius, quæ itidem ebullire ſolent) pro cornu monocerotis vendere; ideoque tutius eſſe, vel de integro cornu, ſi fieri poſſet, vel maioribus fruſtis, & quæ cornu ſpeciem probè referant, emere, quam fragmenta minora, vbi dolum minus deprehendas.) Iam verò Andreas Baccius integro de vnicornu Italicè conſcripto volumine, reuera dari hoc animal, veraque eſſe, quæ de viribus eius dicuntur, aſſerit. Feci igitur & hoc Latinum, ſed nonnullas digreſſiones, quæ parum mihi ad hoc argumentum pertinere videbantur, reſcidi ac præterij, & ipſe per parentheſin quædam inſerui. Si ad trutinam quod aiunt, examinemus (inquit) quot quantiſque difficultatibus obruamur, non tam reſpectu rerum intelligibilium quàm imbecillitatis intellectus noſtri, clarè videbimus veriſſimam eſſe quorundam ſapientiſſimorum virorum ſententiam, quæ de pauciſſimis rebus exactam veramque haberi ſcientiam voluit, bonamque eorum quæ noſcimus, partem ex opinione potiùs dependere, quàm ex vera certaque & indubitata proficiſci ſcientia. Omnium enim quæ intellectui noſtro ſubiacent, duo ſunt extrema, vnumque medium: quorum alterum eſſentia conſtat cæleſti, quales ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ & immateriales, quarum idea, vt ait Ariſtoteles, non aliter percipitur ab intellectu noſtro, quàm Solis ſplendor à noctua: alterum ſubſtantia conſtat terrena, quales ſunt materia, & certa rerum prima elementa, quæ tamen & ipſa propter eſſentiæ ſuæ paucitatem, nullam ferè ſui ideam in intellectu noſtro efformare poſſunt, ideoque & ipſa non comprehenduntur, intelligunturque à nobis. Medium modò extremorum illorum ſpecies occupant materiales rerum mixtarum, ſenſibuſque noſtris expoſitarum: quæ etſi aliàs velut propria ſunt ſcientiæ noſtræ obiecta, binas tamen ob cauſas, exactè à nobis cognoſci nequeunt: primò, quia in omni re interiores latent differentiæ, nonnullæque proprietates, ad quas imbecillus noſter intellectus penetrare non poteſt, niſi per coniecturas: ſecundò, quia cùm omnis noſtra ſcientia originem habeat à ſenſibus, qui non ſemel propter inſitam imbecillitatem decipiuntur, intellectum quoque noſtrum falli ſit neceſſe. Prætereo modò & aliam difficultatem, quæ fortè præcedentibus non eſt minor, fraudem nimirum quorundam nequam hominum, qui in omni re veritatem adumbrantes, legentium animos confundunt. Cùm igitur tot difficultatibus tantiſque obruatur noſter intellectus in rebus quæ ſubiectæ ſunt noſtris ſenſibus, qualem dicemus haberi notitiam earum quæ ſunt extra illos? verbi cauſa, quæ naſcuntur in regionibus remotis, in locis deſertis, aut quæ ſua natura raræ ſunt, aut quæ nunquam viſæ, aut cùm quæ de ijs habemus, habemus ex alijs, ijſque indoctis & barbaris, quique etiam facilè decipere nos potuere, falſaque pro veris obtrudere: id quod in aromatis, multiſque euenit animalibus & alijs rebus admirandis, quæ paſſim dicebantur reperiri in India & apud antipodas, cùm mox tempus ipſum, quo omnis vbique veritas detegitur, maximè noſtra hac ætate, qua tot hominum nauigationibus totus penè innotuit terrarum orbis, multas ita fabuloſas eſſe oſtenderit, vt ſintne reuera in rerum natura, nunc omnino dubitemus: de quibus in lucubrationibus meis de proprietatibus occultis cùm agerem, nonnullas tanquam prorſus fabuloſas

Gabrielis Fraſcati opinio. Lib. 3.

Fragmenta qualia in officinis.

Andreæ Baccij liber de vnicornu, in quo id dari, & vires approbat.

Cur multa exactè non aſſequamur.

præterij,

præterij; quandoquidem nihil refert, nunquid reuera dentur, an non, quales sunt phœnix, salamandra, basiliscus, satyri, centauri, similesque aliæ: nonnullas verò, de quibus etiam dubitabatur nonnihil, quales sunt bona pars aromatum, lapis bezuar, vnicornu, aliæque id generis rariores & pretiosæ, quantum licuit, sedulo cognoscere sategi, & in hac modò Magni Hetruriæ ducis aula, quam verè dixeris florentissimam esse omnium virtutum academiam, nonnulla quæ alias animum semper suspensum tenuerunt, in vnicornis historia, vera esse reperi: quapropter non vnam ob causam digna ea mihi visa est diligenti examine ac consideratione, eoque magis cùm & vtilis sit hominibus, & perquàm scitu necessaria, vulgoque insuper grata & principibus, apud quos in summa semper æstimatione fuit, adeò vt vix sit medicus, qui non inter cætera naturæ miracula, eximiaque aduersus venena remedia, vnicornu recenseat, ceu præsentaneum & perfectissimum antidotum: cæterùm id cùm minus sit vulgatum & ferè in principum duntaxat gazis conseruetur, multi lucro inuitati diuersa, & peculiariter quosdam lapides ignaris hominibus pro illo obtruserunt: in quibus cum nullæ quæ de vnicornu prædicantur, facultates obseruarentur, multis & mihi etiam in primis ansam præbuerunt dubitandi, nunquid & vnicornu similiter spem nostram fallerent, qui tam mira hactenus prædicauimus. Quamobrem veram deinceps, nisi fallor, decreui historiam posteris tradere, principibus ea in re, ad quos hæc cura potissimum pertinet, & vulgo etiam gratificaturus, propter communem quam paritura est, & si quæ sunt difficultates, eas hoc ordine declarabo: Quæram primò, an reuera detur vnicornu: in qua quæstione multæ adducentur rationes elegantissimæ cùm negatiuæ, tum affirmatiuæ, & tandem ostendetur, reuera dari: mox indicabitur quale animal sit ipse monoceros siue vnicornis, vbi audietur, quàm diuersarum gentium authores tam antiqui, quàm moderni de eo scripsere, & quale cornu pro genuino sit eligendum: tertiò ac postremò tradam, cur sit, & non quid aduersus venenum proprietatem habeat, & qua ratione queat affirmari vires ei esse miraculo plenas. In omni itaque re dubia atque incerta, de qua disserendum est, primùm quæritur, an sit: quo concesso, iam tuto disputare licet, quid sit, quomodo sit, & cur sit. Ad primam igitur quæstionem quod attinet, vulgus vnicornis nomine feram intelligit exoticam, & in hoc nostro orbe ignotam, vnico in fronte armatam cornu, cuius summa apud principes propter mirificas aduersus venenum facultates est æstimatio: Græci monocerotem, Latini vnicornem dicunt, Itali alicorno & Lioncorno: cæterùm quæ ea fera sit, haud facilè definiri potest: nec desunt, qui prorsus dubitant, nunquid reuera detur, & nunquid potius figmentum sit alicuius, qui animi gratia, vt lucubrationes suas rebus adornaret admirabilibus, ea quæ de illa traduntur, literis mandarit; vel etiam alterius qui lucri auidus rumores eos de viribus ignaro vulgo fraudulenter obtruserit. Quod autem nugis plena sint, rumorque ille planè plebeius, non vna ratione asseri potest. Primò etenim nomenclatura ipsa dubitationem quandã præ se fert: nam cùm ea feram indicari dicant peregrinam & incognitam, quæ nascatur in India, vel vt alij volunt, in Aethiopia vel vt alij, in nouo orbe, aduertendum est, exiguam illam quæ de ea hucusque in tota Europa habita est, notitiam, hominibus rudibus ac planè barbaris, acceptam referendam esse qui tamen & ipsi illud duntaxat dictitant, feram esse, quæ gignitur in deserto, solitariam, & quæ in locis degit asperrimis, ad quæ accessus fiat difficilis, vnde rarissimè compareat: quare & ipsos apparet, vix affirmare, suspectosque nos reddunt, nunquid hoc modo Chimæram aliquam delineare tentauerint: sed & authores, qui primò de ea scripsere, haud magnæ sunt authoritatis: siquidem Ctesias, quantum ex Plinio constat, primò de vnicorni scripsit: (quem manifestè Aristoteles fide indignum esse testatur) & mox ex eo alij, atq; ipse etiam Aristoteles & Plinius: sed & alij quoque qui de hac fera scripsere, non omnino merentur fidem, vt Philostratus inter posteriores Græcos, nugas solitus, & mirabilia animi causa enarrare, & Aelianus etsi præ cæteris accuratius, vtpote priuatim de animalibus tractans, de ea agere videatur, ipse quoque hæsitans & incertus, aliorum tantummodo verbis vtitur, id quod manifestat, dum ait, ita vulgò fertur, ita fama est. Nec aliunde euenit, quod & ipse, alijque qui post ipsum vixerunt, & nostri denique æui scriptores diuersimodè de ea scribant. Cùm enim nihil extaret de ea certi, omnesque ex aliorum qui inter se non conueniunt, narratione scriberent, non potuit fieri, vt inuicem conuenirent, cùm alij alijs, vt dicebam, vsi sint authoribus. Sed & nostræ ætatis scriptoribus, etsi oculatis testibus, fidei parum adhibēdum esse apparet: nam & inter ipsos non magis benè conuenit, quàm inter antiquos, quorum alij equum esse inquiunt, alij asinum, alij animal non absimile ceruo, alij elephanto: alij speciem esse ab illis diuersam, animalque sui generis. Rursus nonnulli vnicornem solipedem siue vnumguem faciunt instar equi, alij bisulcum instar capræ, alij digitatum, sed elephantis instar indiuisis digitis. Adhæc in describendo cornu dissentiunt: cùm alij nigrum esse dicant, alij superius puniceum, inferius album, medium nigrum: rursus alij læue describunt & politum, alij asperum adinstar ceruini; alij simplex: & vndiquaq; sibi simile, alij striatum versurisque cochleatim dispositis decoratum, ac pulcherrimè quasi elaboratum. Nec eadem quoque ab omnibus longitudo

Aulæ Magni ducis laus.

Vnde ortum quod vnicornu negetur.

Prima pars historiæ.

Vnicornis qui. Nomina.

Rationes contra vnicornu.

Lib. 8. c. 21. Ctesiæ parua authoritas.

Descriptionis varietas.

A longitudo & craſſitudo aſcribitur. Iam verò & eædem ferè differentiæ in ijs obſeruantur cornibus, quæ vnicornu nomine in principum theſauris oſtenduntur, partimque cum notis ab antiquis attributis conueniunt, partim etiam diſcrepant, quæ res doctos noſtri temporis ſummopere torſit. Adhæc tam enormes qui de viribus eius iactitantur, rumores, cauſam augent, cur vulgi potius figmentum eſſe multi exiſtiment, quàm verum naturæ partum. Non enim (quod ferendum eſſet) ſimpliciter conuulſioni mederi dicunt & epilepſiæ,& veneno aduerſari, ſed omnium venenorum præſentiſſimum inquiunt eſſe antidotum: & vt principibus placeant, addunt inſuper, haud neceſſe eſſe, vt intra corpus aſſumatur, more theriacæ, & vt alia aſſolent antidota, ſed præſente tantùm ipſo cornu venena prodi: importatis enim illis ſudorem emittere, vel ſi aquis immergatur, bullas excitare. Quas tam admirabiles facultates, vt faciliùs perſuadeant vulgo, veterum ſuper eis adducunt authoritates; apud quos nimirum legimus, Indiæ reges ex vnicornu ſibi confeciſſe pocula, & cùm ex his ſolis biberent, ab omni ſeſe deplorato affectu illæſos fore, perſuaſum habuiſſe, & quod amplius eſt, eo quo ex ijs biberent die, nihil ſibi aduerſi euenere poſſe, adeò vt nec enſes nec ignes nocere ſibi poſſe crederent, ſimiliaque ἀδύνατα alia iactitarent; B quæ cùm nullam apud eruditos fidem mereantur, etiam effecere, vt cætera quoque, quæ de hoc cornu circumferuntur, non paucis ſimiliter fabuloſa eſſe videantur: imo verò haud defuere viri docti, qui non veriti ſunt omnia quæ de fera eiuſque cornu hucuſque tradita ſunt, inficiari, & quæ de viribus dicuntur, principibus qui hactenus parui faciunt ſuos theſauros, niſi & vnicornu poſſideant, à circumforaneis atque huius farinæ nequam hominibus alijs, fuiſſe perſuaſa affirmare. Poſtremò inter tot peregrinas feras, quas ex tam diuerſis inſulis, ex omni perè continentis angulo, latere, meditullio Romani proceres ad ludicrorum ſpectaculorumque ſuorum ornamenta Romam deferri curauerunt, numquam viſus eſt vnicornis. In dedicatione amphiteatri Diocletiani (Domitiani) iſtiuſmodi exoticarum ferarum numerus fuit plurimus, maior tamen tempore Gordiani, qui videlicet de Perſis triumphaturus, ludoſque celebraturus ſeculares, quos mox celebrauit Philippus, adduci curauerat elephantes, alces, Leones, Leopardos, hyenas, camelopardalos, onagros, equiferos, multaſque id genus feras rariores alias; ſed monoceros nunquam comparuit, cùm tamen eius ferocia eo tempore in omnium ore eſſet, dignuſque ipſe præ cæteris haberetur, vt ea adornaret ſpectacula. Non enim rhinoceros eſt, vt quiſpiam nominis vicinitate deceptus ſibi perſuadeat. Hic autem etſi aliàs etiam peregrinus & rarus, Romæ aliquo- C ties in ipſis ſpectaculis viſus eſt. Apparet itaque clariſſimè omnino affirmari poſſe, vnicornem fabuloſum eſſe. Placuit autem iſtiuſmodi de vnicornu mouere dubitationes: quoniam hæ in omni re viam parare ſolent ad veritatem; ideoque qui ante me de eo ſcripſerunt, omni quantum ego iudicare poſſum, laude digni ſunt, dummodo non pervicacia quadam aduerſus vulgi de eo opinionem hucuſque vbique locorum celeberrimam ſeſe opponant, ſed ſolo ſciendi, quod omnibus inſitum eſt, deſiderio moti, alijs quoque diſputandi, veritatemque indagandi anſam præbere voluerint, id quod ego deinceps pro virili præſtare ſatagam. Quantum ergo ad primam quæſtionem in primis attinet, an ſcilicet ſit: dubitatur enim. Eſſe autem aliquid, ſapientiſſimorum hominum iudicio, magno argumento eſt vox populi, communis, inquam, & vniuerſalis omnium de eo opinio atque fama, maximè verò ſi & rationibus & claſſicorum authorum authoritate fuerit ſtabilita: ſicuti euenit in hac de vnicorni hiſtoria, quem quidem feram eſſe peregrinam, & in remotiſsimis degere regionibus, eſſe tamen reuera vetuſtiſsima fama eſt, omniumque gentium conſenſu dicitur: fruſtraque quis obiecerit, fuiſſe eam fortè ex ignaro fideque indigno vulgo ortam: quæ enim inde oritur, breui interire ſolet, cùm hæc omni ſemper ætate perdurarit vigueritque, & cvm à ſacris, tum à profanis ſcriptoribus, iiſdemque præclariſ- D ſimis celebrata fuerit, paulatimque maiorem adhuc veritatis certitudinem ſibi acquirit. Sicuti autem in omni fama, cùm eorum quæ vel dicuntur, vel ſcribuntur, poſsint vel vera eſſe, vel falſa, is qui ſubinde vera eſſe affirmat, parum valet iudicio, ita etiam temeritati aſcribendum erit, ſi quis ea quæ iam diu admiſſa ſunt tanquam vera à doctis, pro falſis, & ex ſola vulgi opinione dependentibus exploſerit, eoque magis, cùm verum & falſum, vt ex principijs moralis philoſophiæ habemus, cùm de alterutro dubitatur, triplici diſcernatur coniectura, videlicet vel ex re ipſa quæ dicitur, vel ex dicendi modo, vel ex ipſo authore. Quantum ad primam coniecturam, certum eſt, in qualibet re ſua eſſe extrema, ſuumque medium, & in ijs præſertim, quæ dependent ex vulgi opinione, alia ſunt vera, alia velut allegorica, alia ſuperſtitiones vulgi, alia fabulæ, meræque nugæ: quæ omnia qui neſcit diſcernere, facilè impingit in ſcopulos confuſionis, & ex vno genere imprudenter tranſit in aliud, vnde mox ineptiſsimas ponit concluſiones: atq; hoc fortaſsis modo multa de vnicornu dicta ſunt, non magis ineptiſsimas habita quàm quæ de aureo Apulei aſino, Homerique Sirenis & de Minotauro, ſimilibuſq; figmentis alijs memoriæ prodita ſunt, quæ tamen cum ijs quæ de vnicornu dicuntur, nihil commune habent, ſed

Cornuum quæ apud principes ſunt diuerſitas.

Quæ de vnicornu vulgò dicantur.

Vnicornis non eſt rhinoceros.

Reſpondetur præcedentibus rationibus.

An detur.

Veritas & falſitas vt diſcernatur.

non ſine inuentorum ignominia, (etſi alioqui pulcherrima ſub eorum cortice ſignificata lateant,) ceu planè fabuloſa exploduntur; cùm quæ de vnicornu traduntur, ceu hiſtorica & vera ab omnibus hucuſque ſint habita, quamuis obſcura ſint, & inſolentia. Nec mouere nos debent allatæ rationes, quandoquidem quibuſlibet alijs etiam rebus, de quibus, an ſint, nemo dubitat, opponi etiam poſſunt, ſicuti deinceps in ſingularum refutatione fiet manifeſtiſſimum: in qua ſi diffuſiori vſus fuero ſermone, viri docti, rogo, ignoſcent, cùm ferè talem & reſponſiones, & maternus noſter ſermo potiùs quàm breuem requirere videantur. Ex prima ratione qua dicebatur vnicornem feram eſſe prorſus incognitam, non rectè concluditur, propterea non dari. Idem enim etiam euenit in multis alijs rebus, quæ etſi in remotiſſimis locis ad nos perferantur, aut in locis naſcantur deſertiſſimis & inuijs, aut quæ ſua natura raræ ſunt, eſſe tamen concedimus, & communiter etiam ijs vtimur. Quid quæſo hoc noſtro tempore in frequentiori vſu eſt aromatibus? quid rhabarbaro? ligno aloes? ambra? vt cætera iſtiuſmodi pretioſiora prætercam. Nihilominus cùm & de his Dioſcorides, Plinius & Galenus, qui ex profeſſo de iſtiuſmodi rebus peregrinis ſcripſere, haud verè ſcripſerint, de hiſce quoque non pauci dubitarunt. Rhabarbari etſi iam multo tempore inueſtigarint quæ ſit planta, etiamnum tamen ignoratur, & qua in regione Pontone, an in Oriente proueniat, nemo huc vſque exactè tradidit. De ligno aloes nihil quoque habemus certi, niſi quod in locis deſertis, ad quæ non datur acceſſus, proueniat, ipſa verò arbor omnino ignoratur, & fruſta tantùm fluuiorum inundationibus, quæ quotannis Gangi, Indo, alijſque Indiæ fluminibus accidunt, ad ripas propelluntur. Ambram (griſeam) in Arabia naſci inquiunt, fluminibuſque marinis littoribus proximis innatare, ſed quid ea ſit, mirum eſt hodieque latere. Alij enim naſci ibi fungorum modo inquiunt, alij bituminis volunt eſſe ſpeciem (ſicuti & ego oſtendi in libris de thermis) alij piſcis cetiue eſſe excrementum, qui ex eſu fructus cuiuſdam herbæ eo in littore naſcentis, certo anni tempore abſceſſum in ventre generet, idque eo rupto aquis innatari & more electioris ambræ colligi, vel è mortuo & ad littus eiecto animante eximi. Omnino verò mireris, de ambra illa coronaria, omnium vulgatiſſima, quæque in noſtris ferè regionibus & in Germanici maris littoribus colligitur, non ſolùm temporibus Plinij, ſed & noſtro etiamnum haud ſatis conſtare, bituminiſne genus ſit, aut alterius ſucci, coralli more in mari condenſati ac congelati, aut gummi arboris cuiuſpiam in ſyluis illis Septentrionalium & deſertis ſponte per ſe decidens, & aquarum vi tandem ad littora marina propulſum. Sunt verò & alia multa, quorum itidem obſcurus planè ortus eſt, quæ tamen quotidie manibus terimus & eſſe fatemur. Quid ni itaque & vnicornem dari fatebimur? Ignotus quidem & ipſe nobis eſt, quia ſcilicet fera eſt alpeſtris, ſoliuaga, & vt omnes vnanimiter tradunt, nunquam viuus capitur. (Mihi iſtiuſmodi exempla nihil probare de monocerote videntur; nam etſi multorum aromatum, rhabarbarique, & ligni aloes plantæ ipſæ ignorentur, & obſcura ſit vtriuſq; ambræ origo, aromata tamen ipſa ſibi ſemper ſimillima habentur, quia eadem; ſibi ſemper ſimile rhabarbarum, lignum aloes, ambra: quod de vnicornu minimè dici poteſt, nec Baccius quoque dixerit, cùm vt partim dictum eſt ex Marino, alijſque, partim etiam ex ipſomet Baccio dicetur, vix duo reperias in tota Europa cornua (quæ vnicornu nomine in ſummo habentur pretio, ſibi ſimilia.) Eodem dicendi modo cæteris rationibus reſponderi poterit. Haud alter enim hoc animal nobis innotuit quàm reliqua alia ſolent. Primò ſiquidem ab authoribus incognitis & nullius penè authoritatis nomen eius fuit diuulgatum, mox de natura eius nonnulla confuſè conſcripta ſunt, tandem adimpleuerunt volumina. Cur verò obſcura confuſaque ſemper fuerit cognitio, binæ ſunt eædemque veriſſimæ cauſæ, cùm quòd fera ſit exotica & nunquam ſub hoc cælo viſa, tum quia, etſi reuera detur, rariſſima, rariſſimeque videndam ſe præbeat: degit enim in locis, vt dictum eſt, deſertis & ſolitarijs: vbi duo præcipuè naturæ arcana conſideranda veniunt: quorum alterum eſt, quòd quædam præ cæteris omnibus præſtantiſſima, rara & ferè ſingularia eſſe voluit, pauciſſima ſcilicet contenta procreaſſe eius ſpeciei indiuidua, reſque per ſe clara eſt, & multis confirmata exemplis, Deum Optimum Maximum, ad maiorem operationum ſuarum gloriam & ſplendorem in omni re infinitæ potentiæ ſuæ ſpecimen manifeſtare voluiſſe: & vt admirandam huius mundi machinam prætereamus, cælorumque motus, ſtellarum curſus, elementorumque mixtiones, quomodo item terra velut in aëre ſuſpenſa hæreat, ac quomodo denique maria terminauerit, voluiſſe ipſum eiuſque miniſtram naturam in quarundam rerum aliarum procreatione admirandos etiam ſe præbere, quales in primis ſunt lapides, marmora, gemmæ & metalla, quæ nempe in abditiſſimis montium generauit viſceribus: animalia autem quæ operas noſtras erant iuuatura, numeroſa; quibus verò minus indigemus, quæque nobis erant futura pernitioſa, vt ea minus nocerent, non ſolùm pauca numero creauit, ſed vt & nos aliaque manſueta animantia inſtinctu quodam naturali fugerent, voluit, qualia ſunt Leones, Tigrides, Dracones, Baſiliſci, ſimileſque

Reſponſio ad primam rationem, et oſtenditur vnicornem reuera dari, etſi ſit incognitus.

Rhabrbarũ.

Lignum aloes.

Ambra.

Succinum ſiue ambra coronaria.

Authoris contra Baccium argumentatio.

Ad ſecundã rationem, cur vnicornis non integra ſed confuſa habeatur notitia.

Cur obſcura ſit vnicornis cognitio.

Arcana naturæ.

A feræ aliæ, quas ideò locis ablegauit desertis, & ab humano consortio remotissimis: iam & nonnullis admirandos prorsus tribuit ortus, vt moscho, Zibeto & holoserico, quæ nimirum cùm sint pretiosa, ex animantium tamen fermè immundorum putredine quadam oriuntur: quædam item ob corporis molem admiranda fecit, qualia sunt elephanti & cete marina: nonnulla contrà ab paruitatem, qua præ cæteris à Virgilio celebratur culex, animalculum scilicet tantæ paruitatis, vt cùm penè conspiciatur, sibi ipsi tamen equus est, eques & tubicen, Perseus & Pegasus: In quibusdam denique admirabilis haberi voluit propter raritatem, inter quæ & phœnix fortassis fuerit, quam inter Arabiam nempe & Aegyptum visam fuisse nonnulli scribunt, Q. Plautio & S. Papinio Coss. Balsamum autem quod nemo dari negauerit, in toto terrarum orbe inter Syriam duntaxat Palæstinam & Aegyptum, sed nec vbique illic, sed quadraginta tantum stadiorum spatio prouenit, & frustra Imperatorum temporibus alio translatum est teste Plinio cùm nihil planè diligentia posset humana, nihil assiduus hominum cultus, nihil aëris cælique alterius clementia. Similiter summus ille & admirabilis architectus vnicornem rarum esse voluit, & cornu eius, vt & balsamum & gemmas, rarioraque alia, viribus præditum esse ineffabilis admirationis. Raritatis autem signum est, quod naturali quodam instinctu soliuagus sit, & in

Culex.

Phœnix.

Balsamum.

Vnicornis raritas.

B deserto solus oberret, locaque ab alijs frequentata fugiat, vt mirum videatur, si aliquando cornu eius reperiatur; fierique potest vt quod de ligno aloës diximus, hic quoque locum habeat, & nisi aquarum similiter vi in proxima flumina & inde ad littora expellatur. Vnde tametsi & ipse apud quos nascitur, obscurissimè de eo tradiderint, manifestè tamen constat, reuera id dari, præsertim cùm omni semper tempore apud principes illos modò hoc, modò illud vnicornu conspiceretur. Quemadmodum ergo omnium rerum rariorum notitia paulatim innotescere solet, ita quoque à vero non est alienum, vnicornu apud proximiores primum nationes, moxque ad alias penetrasse famam, & hanc rursus pedetatim vires sibi acquisiuisse veritatis, & tandem ab alijs quoque fuisse receptam, & ab authoribus annotatam memoriæque proditam: apparetque Chaldæos omnium primos de hoc animali (Romena vocant) scripsisse, cùm quia omnium primi scientias posteris tradiderunt, tùm quia Indiæ erant proximi, & ab his dimanasse ad Hebræos (non semel enim in sacris litteris eius fit mentio) quibus simili quodammodo voce Remim siue Reem appellatur, vt in altera historiæ parte fusiùs declarabitur, & eorum mox exemplo alios cæteris curiosiores, dum adhuc rudes ferè haberentur rerum scientiæ, de eo tanquam memoriæ di-

Respondetur tertiæ rationi, cur qui de vnicorni scribunt, inter se variët, & cur ipsa etiam cornua inuicem dissimilia.

Qui primi de vnicorni meminere.

C gno suis in historijs meminisse. Verisimileque est hosce quamuis homines rudes, quales ferè ea tempora dabant, multa quidem fabulosa, qualia Ctesiæ etiam imputantur, cæterùm quædam etiam vera prodidisse. Ita enim pedetentim veritas illuxit, vt mox veridici de eo scriberent authores, ac inter alios ipse etiam Aristoteles, qui nisi certo credidisset, reuera dari vnicornem, nullam eius fecisset mentionem. Is autem vt de ijs tantùm quæ reuera inueniuntur, summo cum iudicio scribit, & de alijs præterea Indicis animalibus notitiam habere potuit, adiutus (vt ait Plinius) à Magno Alexandro, ita de Minotauro, Centauris, similibusque fabulosis alijs nullam omnino mentionem facit, sed tanquam commenta hominum nugacium præterit. Quia verò & eius ætate parum tantùm esset notus vnicornis, solo duntaxat ipsum nomine celebrauit. (Aristoteli, vt & ipse etiam Baccius profitetur, monoceros siue vnicornis vox est adiectiua, & asinus Indicus ipsi tantùm vnicornis est.) Plinius verò & qui post eum vixere alij, cùm iam notior esset factus, fusiùs de eo scripserunt. Tametsi modò in delineatione inter eos non conueniat, non est tamen propterea arguendum, falsum, imo nec incertum esse, an reuera detur. Istiusmodi enim diuersitas non aliunde dimanauit, quàm quòd diuersa de eo narrari audirent aut legerent. Atqui diuersitas ista narrationum necessaria etiam fuit propter diuersas vnicornium species, vt ex

Vnicornis Aristoteli notus

Cur diuersimodè describatur.

D Aristotele & Aeliano colligitur; Fieri enim potest, vt alius de alio loquatur, immo verò quispiam minimè sibi contradixerit, si non eodem semper modò de eo agat, nam & ipse diuersis locis de diuersis vnicornibus agere potest. Falli itaque necesse est illos, qui fabulosè ideo de eo scribi arguunt, quòd alij aliter de eo scribant. Distincta enim & è medio sublata æquiuocatione neutros fabulosos esse conuincitur: eodemque modo inuicem etiam conciliabuntur neoterici, qui etsi ex oculata fide de vnicorni loquuntur, non conueniunt tamen, quia alij alium nobis depingunt. Vnum describit Paulus Venetus, visum à se in Tartaria; duos vidit & describit Barthema Hispanus, vnum Cadamustus obseruatum in ea noui orbis parte, quæ Indiæ contigua est, vt suo pòst loco distinctiùs indicabimus. Adhæc non est à ratione alienum indiuidua eiusdem speciei inuicem differre; idque vel ratione loci, vel pabuli, vel aëris, vel etiam ætatis, cuius nimirum mutatione mutantur pilus, color, & quadamtenus ipsa insuper forma: possuntque magis adhuc differre ratione cornuum, quædam enim citiùs, quædam tardiùs ea emittunt, & mox non vno omnibus animantibus illa crescunt modo; vt

Indiuidua vt inuicem differant.

minus miremur, si vnicornua, quæ in principum gazis asseruantur, inuicem varient; fierique potest, vt eorum alia sint naturalia, alia à mangonibus diuersis modis concinnata: quæ omnia nisi quis obseruet atque aduertat, facili negocio decipietur. Sequitur modò quartum argumentum, quod cum cæteris quas diluimus, rationibus coniunctum, non exigui videtur esse momenti, rectè verò intellectum, nullius redditur efficaciæ. Nitebatur id hoc præcipuè fulcro: promittuntur de vnicornu, quæ extra omnes posita sunt veritatis limites, omnique fide indigna, ideoque & ipsum videri rem fabulosam, minimeque naturalem. Quæ profectò inductio falsa est. Sint enim quæ de eo perhibentur, maiora adhuc, magisque vero dissona, nemo tamen negauerit, quin vel tantillum verum esse possit. Secundum autem logicos non valet argumentum, quod refutata aliqua alicuius rei parte, totum propterea refutari, quodque sublatis accidentibus simul & substantiam auferri arguit, etiamsi reuera quædam sint tam admirandis prædita facultatibus, vt frustrà rationes earum inuestigemus, qualibus passim plena sunt multorum lucubrationes, & nos quoque quotidiè alias, aliasque obseruamus, cur igitur quasdam quæ vnicornu ascribuntur, veras esse negabimus? verbi causa quòd venenis aduersetur, quod præsentibus eis sudorem emittat, quod in humore bulliat? Cæterùm concedamus isthæc cæteraque quæ de viribus referuntur, falsa esse, inualida adhuc erit argumentatio, ergò non dari ipsum animal: non enim, ablatis accidentibus, vt dicebam, simul etiã aufertur substantia. De istiusmodi admirandis operationibus earumq; causis fusiùs dicemus in tertia parte: hæc verò ad argumenti illius solutionem suffecerint. Si modò nouissima argumenta, vt in omni re affirmanda assolent, efficaciora fuerint, euidentioribusq; nitantur rationibus, demõstrationibusq; procul omni dubio affirmari poterit, reuera dari ipsum vnicornem. Arguebant itaq; cur, si datur, nõ vnà cum rhinocerote alijsq; id genus rarioribus feris in Roman. triumphis spectaculisq; fuerit aliquando ostensus. Id autem non solùm nullam in se habet admirationem, sed triplicem etiam admittit responsionem, totidemque euidentissimas rationes: diximus enim animal ipsum vitam viuere solitariam, eamque in deserto, locisque asperrimis, & ad quæ vix vlli patet aditus, tantæque mox dicemus esse feritatis, vt nunquam viuus capi queat: & si viuum capi concedamus, nihilominus si regionis in qua generatur, quæ cum Antipodis ferè contigua est, distantiam ob oculos ponamus, cur numquam allatus fuerit, minimè mirabimur, nam vt feritatem prætereamus, tot cælorum, aërum, pabulorumque varietates, per tam diuersas regiones, ad nos vsque deferri non permisissent: videmusque non pauca animalia, licet è propinquioribus regionibus huc perferantur, nostrum tamen cælum ferre non posse, breuique interire, & ne longius exempla petantur, testatur Petrus Gyllius dominum de Armonte Galliarum Regis apud Solimannum Turcarum Imperatorem legatum, elephantem, etiamsi nihil non tentaret, vt viuum regi suo offerret, Syriæ tamen finibus educere non potuisse: redditque eius rei rationem Aelianus his verbis: *Abstracti à suis elephanti sedibus patrijs, quamuis vinculis primùm ac fame, deinde varijs cibariorum blandimentis mansuefacti sint, tanta tamen naturalis soli illecebra tenentur, vt patriæ memoria eis obscurari & euanescere nequeat. Quare cum horum plerique grauissimo mœrore suscepto conficiuntur, tum verò quidam ex his vberrimè flentes, tantam lachrymarum vim profundunt, vt oculorum sensibus capiantur.* Similiter & cætera animalia & plantæ, si ex natiuis locis ad alia transferantur, patiuntur, licet alia minus, alia magis: aut enim omnino & statim aut mox intereunt, aut manifestè degenerant. Est & alia ratio, cui nullo pacto responderi potest, quæque cunctis qui vel à limine tantum historiographos salutarunt, notissima est, quod videlicet Romanorum imperium non solùm nunquam eousque pertigerit, sed & multa adhuc miliariorum millia superanda fuerint: notissimumque est, Parthos nunquam domare potuisse, etsi pluries eos vincerent, deque ijs triumpharent, vixque Euphratem superasse, & Parthorum fines vidisse, tantum abest, vt vltra Gangem & Indum, vbi vnicornes habitant, imperium extenderint. (Iustus Lipsius longè latius imperium fuisse ostendit cùm aliorum, tum potissimum Taciti authoritate, cuius hæc verba: *Ventum inde Elephantinem & Sienen, claustra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit.* Ait enim Lipsius in Taciti & aliorum veterum verbis in hoc nomen venire mare Indicum, vastum illud & magnum, quod ab extremo sinu Arabico, siue ab Africa ea, in auream Ptolomæi Chersonesum se protendit. Itaque Pomponium Melam, duos sinus in mari rubro agnoscere, Arabicum & Persicum. Et Senecam Tragicum, Tigrim in mare rubrum exonerare, atque immittere: Curtium Indum & Gangem, quos certum est in magnum illud mare, longè à sinu Arabico, euolui. Hæc vera & clara esse: promotos igitur terminos ad mare Rubrum siue Indicum, per Arabas adiectos. Eandemque mentem esse Græci scriptoris in Suida: qui terminos imperij ad Orientem facit Indos & mare Rubrum, & Nili cataractas & lacum Mæotin. Ita & Appianum capiendum, cùm in præfatione operis sui, distinctè Romanum imperium limitat: *Tendit* (inquit) *ab Occasu & illo*

Ad quartã rationem, de viribus & enormibus promissis de vnicornu.

Ad quintam rationẽ, cur vnicornis Romam nunquam perlatus fuerit.

Li. 10. c. 17. Elephantus patriæ amantissimus.

Romani imperij dimensio. Lib. 1. de magnitudine Ro. c. 3.

E F G H

A *& illo Oceano occiduo, ad Caucasum montem, & flumen Euphratem, & ad Aethiopas superiores, per Aegyptios & Arabas, ad Orientalem Oceanum.* Hunc Oceanum Orientalem, non aliud esse, quàm mare Rubrum siue Indicum iam dictum. Sed quid si affirmemus Romanos ipsos in Indiam nauigasse, mercaturamque exercuisse? Audi quæso Bacci Plinium de India loquentem. *Postea à Syagro Arabiæ promontorio Patalem Fauonio, quem Hypalum ibi vocant, peti certissimum videbatur XIII. XXXII. M. pass. æstimatione. Secuta ætas propriorem cursum, tutioremq́ indicauit, si ab eodem promontorio Zizarum amnem portum Indiæ peteret. Diuq́ ita nauigatum, donec compendia inuenit mercator, lucroq́ India admota est. Quippe omnibus annis nauigatur. Nec pigebit totum cursum ab Aegypto exponere, nunc primum certa notitia patescente. Digna* (*Indigna*, Lipsius) *res nullo anno imperij nostri minus H-S. quingenties exhauriente India, & merces remittente, quæ ad nos centoplicato veneant, &c.* Atqui hinc, dices non constat, Romanos eo adnauigasse. Non negabis Aegyptum fuisse Romanorum prouinciam, atque per Aegyptios negociatores, aliosque si rhinocerotis cornua, vt suo loco patebit, deferrentur, cur non & vnicornis? Scribit verò etiam Strabo, olim quidem pauculas naues extra sinum Arabicum ire ausas, at nunc (hoc est suo tempore, claruit autem B tẽporibus Augusti & Tiberij,) maximas classes nauigare in ipsam vsq; Indiam & ad vltima Aethiopiæ, &c. & rursus tradens Ciceronem in oratione quapiam scribere, tributa ex Aegypto redijsse Ptolomæo illi qui Cleopatræ pater fuit, talenta annua duodecim millia & quingenta. Si igitur (inquit) rex negligenter & ignauè imperans, tantum redegit: quid nunc censendum est, cùm omnia tanta diligentia & ordine administrantur, itemq; Troglodytica & Indica nauigatione sic aucta? Nisi itaque ipsi in Indias nauigarent, saltem notissima erat nauigatio, & si datus fuisset ibi monoceros, haud dubio ad sua spectacula inde petijssent. Inualidum igitur hoc Baccij de distantia argumentum, inualidum etiam quod de aëris immutatione adfert. Elephantes enim, equiferos, Oryges, Camelos, Camelopardalos, Pardos, Leones, Rhinocerotes, Hyænas, multasque feras peregrinas alias non semel Roma vidit.) Apud quos modò responsiones nostræ caritura sunt fide, ego eos dixero carere intellectu, pertinacesque appellauero, qui ipsum non erubescunt negare sensum, cùm tot passim apud principes vnicornua ostendantur. Sed inquient, non videri vnius eiusdemque animalis, cùm & omnia inuicem differant, & nullum ex omnibus cum notis antiquorum conueniat. Suprà quidem huic quoque obiectioni respondimus, facileque responderi denuo potest, dummodò argutas illas suas cauillationes relinquant. Satis est enim viris doctis, si aliqua saltem C conueniant, cùm & indiuidua nonnunquam, vt diximus, in quibusdam non conueniant. Differre autem inuicem possunt, ratione cæli, aëris, educationis, ætatis, &c. Videmus enim ipsa cornua cùm prius pullulant, exilia esse & læuia, deinde post biennium aut triennium in ramos se diffundere, fierique aspera, pedetentimque magnitudine, crassitieque & figura variare: quapropter nemo etiam dubitauerit, quin istiusmodi varietates vnicornu quoque accidere possint, & præcipuè coloris, versurarum, aliorumque exteriorum accidentium. Taceo interim nonnulla repiriri, quæ etsi naturaliter eadem sint, ars tamen mangonum differre fecit: minimeque negauerim, quædam eorum quæ in principum gazis sunt, etsi pro genuinis ostendantur, nequaquam genuina esse. Certum enim est, & nulli non notum res omnes pretiosiores & genuinas haberi & factitias vel saltem mangonizatas: virique periti est vtrasque inuicem distinguere; non autem quia quædam artificiales sunt, omnes propterea tales esse iudicare. Sic ergò videor rationes eorum qui vnicornem dari negabant, satis superque refutasse: quamobrem hac priore operis parte ad calcem perducta, affirmabimus omnino dari hoc animal, & neutiquam negari posse: & vt clarior appareat rei veritas, mox quale illud sit, euidenter declarabimus.

Oceanus Orientalis mare rubrũ est.

Lib. 7. c. 23.

Lib. 17. Geogr.

Concluditur Vnicornem dari.

Cornuum eorundem diuersitas vnde.

ALTERA PARS.

Quale animal sit Vnicornis.

Tametsi diuersis authoritatibus, manifestisque rationibus asseruerimus extra omnem contro- D uersiam dari vnicornem, obiterque aliquid tetigerimus de eius natura, raritate, loco natali, necnon etiam de cornu eiusdem, quo scilicet in honore semper fuerit, ideoque videri fortassis possit, latissimum iam nobis esse campum demonstrandi certò dari: nihilominus cùm proprium genus atque definitio ipsius animantis accipenda sit ab authoribus antiquis & neotericis, quos de eo diuersimode scripsisse in priori parte diximus, haud ita facilè definiri determinarique potest. Ideoque opus etit, vt quàm diligenter authoritates illas examinemus, historiasque quæ de eodem agunt, vt ex hisce veritatem eliciamus, testimonijsque quorundam qui nostro tempore testes oculati de eo scribunt, corroboremus, simulque etiam cum ipsissimis quæ apud principes sunt, cornibus conferamus. Dico igitur omnium antiquissimam de vnicorni memoriam esse in sacris biblijs, vbi non semel eius fit mentio, & quamuis ibi non declaretur, clareque demonstretur, ex quo animantium sit genere, colligi tamen ex sensu verborum illorum potest, animal esse indomitæ ferocisque naturæ. In textu Chaldæo legitur Remena, in Hebraico voce quodammodo inde deriuata Reem & Remin, etiamsi D. Hieronymus sacrarum literarum & rerum etiam naturalium peritissimus, non nullis in locis pro Reem transferat rhinocerotem, vt Deut. 33. *Quasi cornua rhinocerotis*

Vnicornis quale sit animal.

Remena.

Reem.

Remin.

cornua eius, vbi aliàs impropriè reddidiſſet, monocerotis ſiue vnicornis: etenim non vnum aut ſingulare ſed plura indicabantur. Et Remin apud Pſalmiſtam Pſal. 22. *Libera me domine ab ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Et Pſal. 29. Reem. *Dilectus quemadmodum filius vnicornium.* Et Pſal. 92. *Et exaltabitur cornu meum ſicut vnicornis.* Citatur eadem vox ſymbolo fortitudinis apud Eſaiam cap. 39. *Deſcendent vnicornes &c. quaſi viri fortes.* Et apud Iob c. 29. Arabibus, vt tradit Andreas Bellunenſis, qui noſtra ætate Auicennam diligenter admodum interpretatus eſt, ait Alcherchedam animal eſſe, vnico in fronte armatum cornu, cuius vis ſit aduerſus venenum. Iſtiuſmodi autem authoritates non ob alium recitaui finem, quàm vt oſtenderem antiquiſſimam de vnicornu extare memoriam, vulgoq; olim creditum fuiſſe, animal eſſe ferociſſimum, & indomabile. Iam verò ſi ex quo ſit genere, indagemus, rurſus ſuſpicari poterimus, an idem ſit cum rhinocerote, primò propter nominis ſimilitudinem, & eiuſdem quodammodo ſignificationis, cùm monoceros ſiue vnicornis animal indicet, cui vnicum tantùm cornu eſt: rhinoceros, cui id in naribus: ſecundò quia & D. Hieronymus modò rhinocerotem, modo vnicornem vertit: tertiò quia negociatores Luſitani, medicique doctiſſimi, qui in India non exiguo tempore obuerſati ſunt, cùm de genuina multorum aromatum natura eſſentiaque, atque ipſius quoque vnicornu cognoſcendi diligentiſſimè & pro viribus elaborarent, profitentur, ſe ex incolis nihil expiſcari potuiſſe aliud, quàm quòd conijciant, cornu eſſe rhinocerotis, reperirique priuatim in Bengala, ibique in magna haberi æſtimatione, & antidotum credi contra venenum, ſeſe tamen huius rei incertos eſſe: vt minus miremur Cardanum, qui nuperrimè vnicornem Rhinoceroti eundem fecit. Quamuis verò Rhinoceros ferocitate celebris ſit, à monocerote tamen differt; & Plinius ſeparatis locis de eis tanquam de diuerſis ſpecie animalibus egit, & Pauſanias præ cæteris id quoque indicat, dum bina rhinoceroti cornua tribuit, vnum nimirum iuxta nares, magnum: paruum aliud ſed acutiſſimum in ſummitate humerorum. Atque Feſtus vulgò credi quibuſdam, eundem eſſe boui Aegyptiaco. Niſi autem ſpecie differrent, omnis iam lis & controuerſia eſſet extincta. Fuit enim non ſemel Romæ viſus & oſtenſus rhinoceros, primùm à Pompeio Magno, mox in ludis aliorum pugnare cum elephanto. Rariſſimum tamen etiam erat animal, ideoque Diocletianus (Domitianus, vt ex ſequentibus patebit) numum edidit, qui ab vno latere rhinocerotis habebat imaginem, qua multorum peritiſſimorum virorum iudicio magnanimitas fortitudoque regia indicabatur, vel etiam quod ipſe rhinoceroti ſe aſſimilaret, qui tardè lenteque quidem iraſcitur, iratus verò nunquam placatur. Vtrumque ſignificatum Martialis egregie ſemper ab Imperatore honoratus binis luſit epigrammatibus; quorum nempe altero feritatem roburque animantis, altero iracundiæ tarditatem oſtendit. Primùm ergò eſt tale:

Alcherchedam.

Lib. 17.

Cardani error.

Rhinoceros non eſt vnicornis.

Rhinoceros in numo pictus quid ſignificet.

Præſtitit exhibitus tota tibi Cæſar arena,
Quæ non promiſit prælia rhinoceros.
O quàm terribiles exarſit pronus in iras,
Quantus erat cornu, cui pila taurus erat.

Altero ſic canit:

Solicitant panidi dum rhinocerota magiſtri,
Seq; diu magnæ colligit ira ſuæ.
Deſperabantur promiſsi prælia Martis
Sed tamen is redijt cognitus antè furor.
Namque grauem gemino cornu ſic extulit vrſum
Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.

Viſus poſtremò in Europa eſt rhinoceros noſtris temporibus, anno poſt partum ſalutiferum 1535. cùm Emanuel rex Luſitaniæ Vlyſſiponi ſpectaculum ederet, in quo elephas ei pugnans ſuccubuit. Qui tunc eum videre, eum deſcribunt ſimilem elephanto, eiuſdemque fermè magnitudinis, minoribus verò tibijs, vngulis ſolidis bifidiſque, capite porci, corio per tergus duriſſimo & ſquammoſo, binis cornibus, vt dictum eſt, ne verò vllus mihi relinqueretur dubitandi ſcrupulus vtrumque cornu beneficio ac fauore Magni Hetruriæ principis inuicem contuli, totoque cælo differre obſeruaui. Eſt enim rhinocerotis cornu nigrum, craſſitie & longitudine bubali, cæterùm neque cauum, ſed ſolidum ponderoſumque; neque contortum, præterquàm in extremo, quod inſigniter acutum eſt, iuxta verò exortum ſetis obueſtitum, nigris & aſperrimis: contrà monocerotis cornu album eſt, maioremque præ ſe fert maieſtatem, aliaſque continet differentias, vt idoneo re loco apparebit: quapropter fateri oportet, vtrumque ſui generis eſſe animal. Cur verò D. Hieronymus in interpretatione ſacrarum literarum non diſtinxerit, rationem etiam obiter tetigimus, ſiquidem alicubi erat ſermo de pluribus numero, ineptumque fuiſſet dicere, libera me domine de cornibus vnicornis: & quamuis etiam mercatores illi & medici qui in India vixere, non alium agnoſcant vnicornem quàm ipſum rhinocerotem, nec hoc quoque negocium faceſcere poteſt, cùm vel ipſi,

Rhinoceros deſcribitur.

vt dictum

A vt dictum eſt, opinionis ſuæ incerti ſint. Accedentibus igitur nobis ad naturalem monocerotis hiſtoriam, indicanda primùm erit vocis homonymia, quæ non paucis impoſuit, vt rem ipſam percipere non potuerint. Dupliciter autem ea vſurpatur, vel adiectiuè, vel ſubſtantiuè: priore modo omne ſignificat animal, cui vnicum duntaxat cornu eſt; altero ſpeciem ſpecialiſſimam. Ariſtoteles nunquam eam hoc ſecundo modo vſurpauit, ſed ſemper adiectiuè, quo modo Græcè δίκερος & τρείκερος, Latinis bicorne & tricorne animal eſt, cui bina, cui tria ſunt cornua, quemadmodum manifeſtè colligitur ex ca. 3. lib. 2. vbi agit de animalibus cornigeris. *Aſinus Indicus* (inquit) *licet ſolipes, corniger tamen eſt, ſed ſingulare cornu gerit.* Et ſubdit: *Eſt & oryx monoceros ſiue vnicornis, ſed biſulcus.* Mox autem lib. 6. cap. 36. meminit onagri, id eſt aſini ſylueſtris, de quo & M. Varro agit in ſecundo de re ruſtica, ſed neuter cornutum facit, vt vel inde ſit manifeſtum Onagrum ſiue aſinum ſylueſtrem aſino Indico monoceroti differre. Reperio tamen ſolum Philoſtratum, aſinum vnicornem (licet fortè non ſine lapſu) onagrum nuncupare: Inquit enim *in vicinis Hyphaſidi Indiæ fluuij paludibus aſinos ſylueſtres degere, cornuq; ſuo taurorum more generosè pugnare:* conſtatque palam ex hiſce authoribus tria ſui generis animalia eſſe, aſinum Indicum, aſinum ſylueſtrem &

Monoceros ſiue vnicornis quotupliciter accipiatur.

Onager.

B orygem, quorum tamen nullum verus eſt monoceros ſiue vnicornis quem hic intelligimus. Oryx, ſecundum nonnullos & Plinium quoque ex capris eſt ſylueſtribus Libycis, cornu ferrea duritia, colore nigro. Similiter vulgari ſignificatu rhinocerotem nominat Plinius lib. 8. 20. & 22. boues Indicos vnicornes & tricornes: additque inſuper ſylueſtres tauros eſſe atrociſſimos & campeſtribus maiores: dari item in India boues ſolipedes & vnicornes: atque ita interpretari debemus Oppianum in libris de venatione & Strabonem, dum aiunt in India reperiri equos & aſinos vnicornes, necnon & Aelianum, cùm ait in Aethiopia tauros eſſe & vaccas monocerotes. His authoribus conſentiunt alij, Plinio verò priuatim Solinus in ſuo polyhiſtore: eoſdemque ſequitur Iſidorus, & partim etiam Albertus, qui copioſè admodum de animalibus ſcripſit, inter quæ, multa terreſtria, multa item aquatilia recenſet vnicornia: recenſet & ſerpentes vnicornes, bicornes, tricornes & multicornes. A cornibus nomen accepit ceraſtes, ſerpens perquam maleficus & peſtilens: cornutum etiam dicunt ipſum aſpidem, cenchrim item & ammoditem. Recenſet & volatilia inſecta vnicornia & bicornia, quale eſt illud quod ceruum volantem dicunt, quia cornua ſimiliter vt cerui ramoſa habet, quæ occulta quadam proprietate ſpaſmo mederi ex viris fide digniſſimis accepi, ſi tantùm manu retineatur. Vides igitur vocabulum hoc monoceros ſiue vnicornis commune eſſe

Oryx.

Tauri ſylueſtres.

Boues vnicornes.

Animalia vnicornia multa.

Ceruus volans.

C multis animantibus, vt equis, bobus, aſinis, capris, belluis marinis, ſerpentibus, alijſque quibus ſingulare cornu eſt, ſicut bicornis de bicornibus, tricornis de tricornibus dicitur. Quemadmodum verò in omni re illud quod in ſuo genere præſtantius eſt, generis nomen ſibi vendicat: ita etiam monocerotis ſiue vnicornis nomine propriè & ſigillatim apud authores intelligitur animal (quadrupes) vnico quidem & ſingulari cornu præditum, cæterùm præ cæteris pretioſiſſimo, etſi interim nonnulli authores melioris notæ æquiuocatione nominis decepti, facultates, quas huic monoceroti propriè dicto debebant, modò equo, modò aſino vnicorni, modò etiam rhinoceroti attribuerint. Quæ igitur deinceps dicentur, de vero & propriè dicto monocerote ſiue vnicorni intelligi volo. Poſſit interim hic moueri dubitatio, cur non & aſinus Indicus & equus vnicornis poſſint dici, haberique veri & genuini monocerotes, cùm non ſolùm Philoſtratus, ſed & Aelianus, qui diligentiſſimum ſe & præ cæteris eximij iudicij ſcriptorem profietur, illis, non monoceroti propriè dicto vires omnes adſcribant aduerſus venenum, morboſque deploratos & incurabiles, ideoque Indiarum regulos ex illis ſibi conficere pocula, auroque certis ſpatijs, exornare & ex eis bibere ſolere. Huic quæſito dupliciter reſponderi poteſt: primò etſi hoc vocabulo monocerotis alia etiam indicentur animalia, vt oſtenſum eſt, non eſt propterea neceſſe, vt concedamus, omnia eiuſdem

Aſino Indico perperam vires contra venenum aſcribi.

D eſſe prærogatiuæ, ſed vnum eorum erit verus monoceros, alij ſuppoſititij, quibus tamen ab ignaris, aut à negociatoribus eædem facultates perperam tribuuntur, id quod in multis etiam medicamentis euenit, & in quibuſdam etiam cornuum fruſtis, quæ pro vnicornu oſtenduntur, & magni admodum fiunt, cùm tamen cum vero & legitimo vnicornu nihil habeant commune, vt ſuo pòſt loco clariùs demonſtrabitur. Secundò reſponderi etiam poterit, non abhorrere à vero, diuerſas illas monocerotis ſpecies, ad vnam tantùm pertinere. Aelianus enim, alienis vtens verbis, facilè decipi potuit, & modò ſimilem equo, modò aſino, modo ceruo eum deſcribere, quod diuerſa animalia eſſe crederet: quemadmodum & nos ſynonyma ſæpe fallunt, præſertim ea quę à ſimilitudine rerum imponuntur: verbi cauſa, cùm monoceros nobis Italis dicatur Liocorno vel etiam Lionfante nomine vt apparet à Leone detorto, non defuere qui Leonis aliquod genus eſſe ſuſpicarentur. Quod autem Aelianus alijque monocerotem modò equi, modò aſini, modò cerui nomine potuerint intelligere, vel inde licet colligere, quòd & Ariſtotelis & aliorum teſtimonio conſtet, animal eſſe rariſſimum, & quod rariſſimè capitur: id quod illi quoque aſſeuerant, qui noſtro tempore Indiam perluſtrarunt. Quod ſi autem diuerſæ veri monocerotis darentur ſpecies, iam plurima etiam

Monocerotes equi, aſinique ijdem qui veri monocerotes.

ma etiam darentur cornua, & eisdem pleni essent principum thesauri. Vt igitur clarior euadat hæc nostra oratio, nunc illud affirmabimus, etsi vnicornis vna & singularis sit tantum species, confusionem facilè euitari posse authorum, qui aliàs equo, aliàs asino, aliàs ceruo assimilarunt: cùm notum sit, omne genus, obscurum licet sit, ex proprijs aliquando agnosci differentijs: quas deinceps ex singulis qui de eo scripserunt, colligemus, & ex ijs cæterisque quæ de vnicorni prodita sunt, definiemus, quid reuera sit, vbi reperiatur, quæ denique facultates & prærogatiuæ ei ascribantur. (Hæc ferè opinio Gesneri est, cuius nomen Baccius dissimulat. Mihi, inquit ille, recitatis Plinij & Aeliani de monocerote verbis, omnino Plinius & Aelianus vnam eandemque bestiam descripsisse videntur, sed nec aliam Philes simia Aeliani. Quinetiam asinum siue onagrum Indicum, si non idem, inter vnicornia tamen animalia iam descripto omnium proximum esse dixerim. Conueniunt sanè præter cornu vtrique vnicum in media fronte, locus natalis India, equi magnitudo, vngulæ solidæ, celeritas, vita solitaria, robur inexpugnabile, & quod confirmata ætate nulli capiuntur. Colore tantùm differre videntur: cùm asinus Indicus albus sit reliquo corpore, sed capite purpureo: monoceros fuluus, qui color etiam rhinoceroti à quibusdam tribuitur, sic & cornu color non idem: monoceroti enim simpliciter nigrum Plinius tribuit; asino Indico Aelianus medium tantùm nigrum, inferius album, superius puniceum: sed forsitan omnes isti colores in corpore potiùs quàm in cornibus spectantur, caput purpureum, media corporis pars nigra, postrema alba. Philes quidem cornu totum nigrum esse scribit, excepto mucrone. Hæc Gesnerus. Plinius certè etsi separatis locis de asino Indico & monocerote agit, inuicem tamen meo iudicio vel non distinxit, vel suo se proprio gladio iugulat; nobis enim alicubi author est, solum asinum indicum ex solipedis vnicornem esse, sed verba eius recitabo: *Cornigera ferè bisulca: Solida vngula & bicorne nullum: Vnicorne asinus tantùm Indicus; Vnicorne bisulcum, oryx. Talos asinus Indicus vnus solipedum habet*: Et alibi rursus: *Cornua solipedum nulli, excepto asino Indico, qui vno armatus est cornu.*) Tres igitur ex antiquis monocerotem describunt, Philes, Aelianus, & Plinius, Philes plenam nobis dedit descriptionem: (quæ talis est ex traductione doctissimi Ioacchimi Camerarij, archiatri Norimbergensis reipub.)

Gesneri de vnicornibus quadrupedibus opinio.

Asinus Indicus solus vnicornis.

Monoceros describitur.

Est vnicornis Indiæ fera cognita
Horrenda visu, calcium quibus ferit
Armis timenda: sed ore si quem proruens
Momorderit, vix Pæonis solers manus
Præsens leuarit vulneris periculum.
Hæc insolenter verticis motans iubam,
Longumque noxiumque cornu porrigit:
Quod frontis enatum sub ipso tubere
Non est cauum, nec more cornuum leue,
Nec compari vndiquaque constat germine,
Limaque ferri visitur mordacius,
Gyris in orbem conuolutum iugibus.

Hæc itaque breuis ipsius animantis, eiusdemque cornu est descripto, eum qua alij quoque conueniunt, ac potissimum Aelianus (quid mirum, cùm omnia sua ex Aeliano Philes transcribat, vnde etiam simia Aeliani passim nuncupatur) qui lib. 16. cap. 20. pulchram de eo hanc tradit historiam, quam cùm ad nostrum omnino faciat propositum, integram hic recensere non fuerit incongruum. *Montes* (inquit) *esse dicunt in intimis regionibus Indiæ asperrimos & feris refertos; vbi quæ apud eos bestiæ domesticæ sunt, feras esse aiunt, vt oues, capras, canes, boues & per se & sua sponte errare, ab omni cura pastoritia exolutas. Earum quidem ferarum innumerabilitatem, infinitatemque & historici & Indorum sapientes testantur: inter quos Brachmanes etiam numerandi, qui hoc idem sentiũt. In ijs monocerotem, quem vocant Cartazonon numerant, eumq́ magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedere dicunt iubaq́ præditum & pilis fuluis esse; pedum bonitate, & totius corporis celeritate excellere, atq́ similiter vt elephantes pedibus inarticulatis esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu vno, eodemq́ nigro, non læui quidem, sed versuras quasdam naturales habente, atque in acutissimum mucronem desinente ornatum existere, omniumque maximè animalium absonam vocem & contentam emittere, & ad alias quidem bestias ad se accedentes mansuescere, cum verò gregalibus suis pugnare; neque modò mares inter se naturali quadam contentione dissidere, sed contra etiam fæminas certare, pugnamque vsque ad mortem victi ingrauescere: nam & reliqui corporis maximo robore præditus est, & cornu imprimis inexpugnabili armatur: desertissimas regiones persequitur, simul & solitarius errat. Coitus tempore ad fæminam mansuetè mansuescit & pariter pascuntur. Cùm hoc tempus transierit, & ventrem ferre fæmina cœperit, rursus efferatur, & solus vagatur. Prasiorum regi illius pullos etiamnum teneros aiunt deportari eosdemque festis & panegyricis diebus ad pugnam committi.*

Monoceros vbi habitet.

committi, ad robur ostendendum. Nam integræ ætatis & perfectæ nullum vnquam quisquam meminit captum fuisse. Hæc itaque omnia Aelianus, cui astipulatur Plinius, & maiorem adhuc lucem addit lib. 8. cap. 21. Cùm enim de admirandis Indiæ rebus, & de rhinocerote, deque boue alijsque Indicis animalibus vnicornibus & de axe præterea, cuius corium Libero patri erat sacrum, dixisset, subiungit: *Orsei Indi venantur asperrimam feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. Hanc feram viuam negant capi.* Quo loco per Orseos meo iudicio intelligit Nysæos, quorum oppidum plerosque Indiæ ascribere ait lib. 6. cap. 21. montemque Merum, Libero patri sacrum, vnde origo fabulæ (inquit) Iouis semine editum. Conijcio id autem ex antiquissimo quodam numo, quem videre mihi contigit apud Pyrrhum Ligorium antiquitatum studiosissimum simul ac peritissimum, ducisque Ferrariensis antiquarium, in quo monoceros siue vnicornis exprimitur, tali planè qualem iam diximus, figura, cornu cantharo Bacchi inserens, cum inscriptione, ΝΥΣΣΕΩΝ. Quo symbolo significabant se Bacchum colere, gloriarique tam pretiosi rarique animantis venatione: fueritque fortassis Alexandri Magni numus: Græca enim inscriptio est, isque solus Indiam superauit. Superato enim Dario Persarum Rege, toti Orienti fuit terrori, & ad Herculis vsque columnas, quæ vltra Gangem sunt ad Nyssam oppidum peruenit, ibique Herculi & Baccho solenniter litauit. Cùm verò post debellatos populos, victoriarum suarum trophæa, arcus, altariaque & pyramides erigeret, qualia apud Ptolomæum legimus in montibus Riphæis fuisse, ad mare item Caspium, & apud Sogdianos, & in India ad ripam Hipasis, Solinus & nostri temporis scriptores, aras Alexandri nominarunt: ita quoque verisimile est, ad maiorem victoriarum suarum laudem famamque, nummum illum, percussisse. Vtcumque autem est, numus ipse figuram monocerotis solumque natale verè & pulcherrimè expressit. Cæterùm ne isthæc iudicia memoriæque destituantur testimonio, vtque nonnullæ quæ apud authores occurrunt, controuersiæ decidantur: iam descendemus ad magis modernos, & ad eos qui oculati testes de monocerote scribunt. Aeneas Syluius Piccolominus, qui postmodum fuit Pius secundus Pontifex Maximus, libro de Asia cap. 10. tradit authoritate cuiusdam Nicolai Veneti, in extremis Asiæ partibus in quadam prouincia nomine Macino inter montes Indiæ, & Cataium, vbi vulgò creditur habitasse Sericos, reperiri animal capite porci, cauda bouis, singulari in fronte cornu, colore magnitudineque elephantis, cum quo naturaliter diffideat, cornuque ibi haberi in maximo pretio aduersus venenum. Idem testatur M. Paulus Venetus, qui longo tempore Magno Cham Tartarorum Imperatori inseruiunt, cùm sibi iter faciendum esset longissimum per Indiam anno circiter M. C C C. quamobrem vulgò magni fiunt eius scripta, inter cætera memoria digna narrat in regno Basman, cuius incolæ omnino barbaræ sunt, reperiri vnicornes, esse autem paullò minores elephantis, pilis bubali, pedibus elephanti, capite apri, tanti ponderis, vt id semper habeat reclinatum, more porcorum in cœno morari gaudere: In media fronte cornu gestare vnum, crassum & nigrum, linguam habere spinosam, eaque lædere homines & animalia: Vt verò modò dicam quod sentio, non ausim affirmare, etsi alioqui scriptores fide dignos existimem, num hoc animal ab ipsis descriptum, reuera sit verus ac genuinus monoceros: recedunt enim à descriptione quam iam antè pro vera accepimus. Nihil enim habet similitudinis vel cum equo, vel cum ceruo, sed est potius animal inusitatæ magnitudinis, neque agilis est & velox, sed piger potius & porcorum more volutabro & cœno gaudet: quæ monocerotis naturæ aduersantur: differt & cornu colore, quod nimirum nigrum esse aiunt: quamobrem cùm & asini ibi dentur, vaccæ item & tauri capræque vnicornes, hanc quoque vnicornem sui generis esse, nec à ratione alienum esse existimo, in toto Oriente à monocerote propriè & per excellentiam dicto cæteras eas animantes similiter vnicornes, accepto nomine indigitare, quoslibetque suam veram esse sibi persuadere. Quantum verò ad Monocerotem Pauli Veneti, nemo puto vitio mihi verterit, si rhinocerotem esse iudicauero; non malè enim congruunt, quas ei ascribit, notæ, magnitudo videlicet ad elephantum accedens, deformitas, pigritia, & caput porci, quibus ferè notis rhinocerotem antea delineauimus. Inter eos verò qui nostra ætate de monocerote agunt, Aloysius Cadamustus nauigationis suæ capite quinquagesimo scribit, in quadam noui orbis parte reperiri vnicornes, capique viuos; cæterùm cum de forma eorum nihil addat, nullumque de eis ferat iudicium, descriptionem mutuabimur à Ludouico Berthema Hispano, qui describens iter suum, quod fecit per Aethiopiam, & mare Erythreum, animal hoc exactè describit, omnesq; quas suo monoceroti veteres, notas tribuit. Mecha (inquit) quæ ciuitas est Arabiæ, portuque per totum Orientem nobilis, septa habet siue claustra regia, in quibus vnicornes gemini asseruantur, quos miraculi loco ostentant populo, nec ab re; res est miratu dignissima. Sunt autem eiusmodi. Alterum eorum quem constat natu maiorem esse, pullo equino triginta menses nato haud absimilem crediderim. Prominet in fronte cornu vnicum, longitudine trium cubitorum. Longè natu minor est alter, vt-

pote

Orsei Indi qui.

Alexander Magnus Indiam vicit.

Testimonia recentiorum de vnicornu

An recentiorum monocerotes sint veri.

Monoceros Pauli Veneti qui.

Monocerotes à Berthema visi.

pote anniculus ac equino pullo ſimillimus: eius cornu quaterni palmi (quatuor palmorum, dodrantes intelligo) longitudinem haud excedit. Coloris eſt id animal equi muſtelini, caput cerui inſtar: collo non oblongo, rariſſimæque iubæ, ab altera parte ſolùm dependentis. Tibias habet tenues, eaſdemque graciles admodum, hinnuli modo. Vngulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes fermè referentes. Tibiarum poſteriorum pars exterior villoſa eſt, pilique plurimi. Sanè id animal ferum videtur; verùm forociam neſcio qua comitate condiuit. Eos vnicornes quiſpiam Sultano Mechæ dono dedit. Aduecti ſunt ex Aethiopia ab Aethiopum rege, vt eo munere neceſſitudinem cum Sultano Mechæ præfecto coniunctiſſimè iniret. Hactenus ille, exactiſſimè quidem animal ipſum deſcribens, eget tamen declaratione; binæ ternæue enim notæ cum Plinio & Aeliano non conueniunt. Præterit in primis colorem ipſius cornu, læueque ne ſit, an aſperum, an item amfractuoſum & ſpiris conuolutum, vel non. Plerumque autem euenire ſolet, vt nonnulla vel propter ſcribentis incuriam, vel propter rerum, quæ deſcribuntur, imperitiam, ferè prætereantur, quæ omnino annotaſſe oportuiſſet.

Verſuræ ſiue conuolutiones vt in vnicornu intelligendæ.

Quod autem ad verſuras illas ſpiraſque attinet, monendus eſt lector, ne ſimul etiam cauitates, vt in columnis quibuſdam videmus, neceſſariò requiri exiſtimet: Sufficit enim vt veſtigia tantùm earum appareant, qualia in genuinis cornibus conſpiciuntur, ab imo ad ſummum vſque cornu ſimul cum ſpiris verſuriſue ambientia. Minus verò ei condonandum eſt, quòd colorem cornu non expreſſit, præcipuè cum Philes & Plinius id nigrum eſſe dixerint.

Color niger vnicornu vt intelligendus.

Atque hic rurſus lectorem moneo, nigrum colorem non intelligi, qualem in cornu rhinocerotis & bubali cernimus, cæterùm reſpectu ipſius ſubſtantiæ, quæ tota candicat, intelligi itaque fuſcum, qualis conſpicitur in cornu cerui, etſi etiam vſu & temporis diuturnitate natiuus ille ſplendor exterior perdatur, & in caſtaneum ferè abeat, vt minus mirari debeat, ſi Solinus, alijque purpureum id eſſe dixerint. Differt præterea à cæteris in vngularum deſcriptione: nam bifidas eſſe profitetur more caprarum, cùm Plinius & Aelianus integras eſſe dicant, ſimileſque elephantinis. Sed & in hoc tueri poteſt, dicendo aſſimilationes dari pro exemplis, non autem quòd totæ tales ſint: quin minor adhuc proportio exiſtit, ſi dixerimus pedes habere omnino elephantinis ſimiles, ſi animal ipſum equum magnitudine non ſuperet.

Elephantorum vngulæ.

Et licet etiam pedes elephantorum calloſi ſint & rotundi, videntur tamen vngulas habere nonnihil diuiſas, eaque in re à ſolipedis differt, eamque differentiam annotare voluit Barthema cum æquiore proportione, dum caprinis eis aſſimilaret vngulis. Sed cur nos circa has differentias exercemus? Ecquæ datur alicuius rei, ſiue ea ex foſſilibus ſit, aut plantis, aut animalibus, deſcriptio, quæ non apud diuerſos qui eam deſcribunt, variat? Ecquis item ille eſt qui non aliquando decipitur & in ijs maximè, quæ nunquam vidit?

Antiqui vnicornu non viderunt.

Nunquam autem antiquis viſum fuiſſe vnicornem (qui de eo ſcripſerunt) ſed ex aliorum narratione ſcribere, pro indubitato mihi perſuadeo. Vnde natum eſt, quod quæ de hoc animali prædicantur, fabuloſa ferè habeantur, & à nobis propter narrationis diuerſitatem, difficillimè inuicem concilientur, quare ſummo iſthæc cum iudicio à lectore examinanda erunt. Si enim dixerimus eapropter aliquid fabuloſum eſſe, quia diuerſimodè de eo ab authoribus ſcribitur, omnes etiam hiſtorias, etſi vero alioqui veriores, falſas etiam eſſe concedendum foret, quandoquidem & in earum enarratione non ſemel variant hiſtorici. Sufficit enim, vt quæ dicuntur, conueniant in ijs, quæ ſunt maioris momenti, magiſque eſſentialia.

Scaligeri de monocerote ſententia.

(Iulius Scaliger quoque Vartomani incuriam tacitè modeſteque tangit exercitatione CCV. Cardanum exagitans, qui imprudenter rhinocerotem cum monocerote confuderat. Nequeo tibi, Cardane, (inquit) opitulari, qui monocerota ſub rhinocerotis nomine pinxiſti, quum duæ ſint belluæ longè diuerſiſſimæ. Rhinocerotis eius picturam vidimus, cuius cadauer eiectum eſt in Tyrrhenum littus. Capite ſuillo, tergore munitus ſcutulato. Cornu gemino, altero puſillo in fronte, altero in nare robuſtiſſimo, quo audaciſſimè, pugnat, ac vincit elephantum. Vt iam deſinant nugari Grammatici de gemino cornu apud Martialem. Monocerotis autem figuram ex Vartomani facetiſſima narratione huc ſcribemus. Vnicornibus equi magnitudo; Crura, pedes, caput, cerui, pili color balius. Equi iuba, rarior, breuior. Coxæ villoſæ.

Vnicornu color varius.

Cornu vnum integrum Niceæ vidimus: alia alibi: ſubfuluum vnum, vnum ſubluteum, accedens maximè ad buxeum; vnum ſubpuniceum. Etiam habemus fruſtum candidum. Negat Vartomanus ferocem eſſe: contrà quàm ab alijs vulgò acceperamus. Tametſi cæteram quoque hiſtoriam animaduertas à multorum narrationibus diſcrepantem. Sed Vartomano, viro optimo, qui ſeſe duos vidiſſe ſcribit, habenda fides eſt. Quidam recentiorum, qui alienis operis ſuas interpolant merces, orygem atque monocerotem eundem eſſe arbitrati ſunt. Credo quod legerent, ὄρυγα μονοκέρωτα. Cæterùm hoc eius epitheton eſt. At huic noſtro, de quo agimus, nomen proprium. An ſit aſinus Indicus, in Ariſtotelis commentarijs eſt à nobis explicatum. Iidem maiore cum flagitio cum Gazella orygem confudere.)

De genuinis & veris vnicornibus Principum.

Etſi igitur qui de pretioſiſſimo hocce cornu ſcripſere, non omnino inuicem conſentiant, nihilominus meo iudicio nunquam tanta eius extitit notitia, quàm hoc noſtro tempore, quo videlicet diligenti

multorum

A multorum nauigatione in Indiam multarum etiam aliarum rerum cognitio detecta est. Vixque
videas in hac nostra Italia principem, vt alios taceam, qui non vel integrum, vel truncum saltem
possideat. Nec dubitandum quoque, quin iam breui & ipsum animal, etsi in locis degat desertis
& inuijs, simus cognoscituri: ideoque pro vero asseremus reuera istiusmodi cornu haberi apud
nos posse, si consideremus tot pretiosissima cornua, quæ nunc in principum thesauris asseruantur;
de quibus tamen ex allatis antea distinctionibus ferendum est iudicium, præcipuè de fragmentis,
necnon & de integris, quorum naturalis immutata forma est. Illud itaque in primis quod in tem-
plo D. Dionysij Parisijs ostenditur, planè genuinum est, & omnibus notis, quæ ab Aeliano, Pli-
nio & Ludouico Barthema recitantur, ad amussim respondet. Asperum enim est, vergit in nigre-
dinem more ceruini, (alij album esse dicunt,) longum est quinque aut sex vlnas, rectum, versu-
ris spirisue ad summum vsque conuolutum. Similia ei sunt quæ ostenduntur Metis & Argentinæ
in Germania, item quod apud Polonorum Regem est, crassitudine insigni. Argentinense qui-
dam Germanus, qui id se manibus suis contractasse asserit, hominis tradit esse altitudine, crassitie
quanta manu vna circundari queat, solidum, absque vlla rima, si exiguas illas strias excipias, quæ

Vnicornu Parisiense genuinum.

B magnam ei vndique venustatem conciliant, tanti ponderis, vt mireris, quomodo ab ipso animali
ferri queat, odoris omnis expers, colore eboris, quod vetustate iam ad flauum declinauit. Quæ
si ita se habent, ne tantillum dubito, quin & hoc sit genuinum & omni ex parte verum vnicornu,
& ad hoc cętera esse conferenda & exanimanda. Illa verò quę sunt Venetijs in thesauro diui Marci,
etsi superioribus aliàs non sint absimilia, olim tamen læuigata sunt, detractaque est exterior illa
quæ ab Aeliano alijsque memoratur, cuticula, vt sic dicam, aspera cum suis spiris. Sribunt qui-
dam Germani circa annum salutis 1520. in margine Arulæ fluminis Heluetiæ iuxta Brugam op-
pidum, repertum fuisse cornu, idque monocerotis esse ab illis creditum; quod sanè mihi minimè
videtur; nam vt notas illas taceamus, quas à vero cornu differentes habet, album enim esse inquiũt,
sed in superficie subflauum, duos longum cubitos, nullisque spirarum versuris, odoratum tum a-
liàs, tum accensum instar moschi ferè, cùm natiuum cornu odoris saporisque sit expers: nisi dica-
mus & hoc cornu ita mangonizatum aliquando fuisse. Cæterùm imaginari omnino non possum,
qui fieri potuerit, vt res tam pretiosa eo in flumine reperiretur, cum Indiam id animal mittere cer-
to certius sit, à qua plurimis cælis Heluetia distat. Si in littore marino id fuisset inuentum, iudica-
re non erubescerem, marinæ cuiusdam feræ esse. Minus etiam affirmauerim, quod tradit Alber-

Vnicornu in Arula fluuio repertũ.

C tus Magnus, vidisse se vnicornu crassitudine sesquidodrantis, longitudine verò decem pedum, si-
ne spiris, cætera ceruino simile. Tantæ enim longitudinis & crassitiei cornu: caputque quod id
ferre debet, ad animal pertinere videbuntur, quod magnæ molis nauem aliquam adæquet, tan-
tum abest, vt elephanti assimilari possit, tantoque minus equo aut ceruo, quorum ferè magnitu-
do vero monoceroti tribuitur. Crediderim itaque illud cornu monstri potius cuiusdam marini
fuisse, qualibus Oceanus ille Germanicus abundare solet, qualia etiam nonnunquam in nostris
maribus, etsi multò minoribus apparent: authoremque habeo Paulum Diaconum tempore D.
Gregorij Papæ per Tyberim qui cuncta inundabat, balęnam immensæ molis per totam vrbem
trepidante populo enatasse, tandemque extinctam spectaculo omnibus fuisse, cuius hodieque co-
sta in ecclesia B. Virginis, cui à populo nomen est, cuiuis summæ est admirationi, longa pedes
decem, crassa quantum longitudo requirit. Ex istiusmodi itaque ossibus diuersa à fraudulentis lu-
crique auidis hominibus confici verisimile est, & nonnunquam etiam quædam ad cornuum simi-
tudinem, quæ postmodum ab ignaro vulgo pro vnicornibus accipiuntur: Poculumque illud quod
superioribs diebus Magno Hetruriæ duci Cosmo donabat D. Aluarius Mendecius Lusitanus, ac-
ceptum à Narsingæ rege, non est meo iudicio (dictum hoc esto cum bona illorum venia,) ex cornu

Vnicornu ab Alberto memeratum nõ eße genuinũ

Balæna in Tyberi Romæ visa.

Vni cornu supposititiũ.

D monocerotis, neque is quoque id ausus fuit affirmare, sed potiùs ex eorum animalium cornu, quæ
modò ex Paulo Veneto describebamus, & in Basma & Macino Tartariæ regionibus reperiri dixi-
mus, magnitudine ferè elephantis, nigra & immuuda, cornu in media fronte nigro, quo ibi tan-
quam vero ac genuino vnicornu vtuntur (vt aiunt) aduersus venena. Poculi enim illius diame-
trum erat quantum vix vtraque manus ambire posset: color illi liuidus, plumbeusue & obscurus:
maculam habebat in fundo atram, erat læue, minusque quàm alia cornua densum: spurium
autem esse didici manifestissimè, cùm id cum veri & genuini, conferrem trunco, cuius videndi co-
piam faciebat idem Serenissimus dux. Cur modò hunc truncum genuini vnicornu esse mihi per-
suaderem, impellebant notæ, quas omnes habebat cum ijs communes, quæ a Solino & Aeliano
enumerantur. Erat enim substantia densa & solida, vniforme, album, quibusdam spiris conuo-
lutum ab imo ad summum, vt videbatur vsque, crassitudine mali Aurantij, vt ex medio ipso cor-
nu exemptum esse sit suspicandum, quare & exiguam quoque habet cauitatem, qualem in omni
genuino vnicornu esse iudico. Vidi & alium truncum in Vaticano inter alia quæ ibi asseruantur,
rariora: nec non & alium apud illustriss. Cardinalem Tridentinum. Vterque crassiusculus est, bu-

Vnicornu gemini truncus vbi.

bali fermè

bali fermè inſtar, foris rudis, colore pallido, ſtriatur, ſubſtantia denſa & æquali. Sunt enim cornu ipſius exordia. Hiſce denique reſpondet pretioſiſſimum illud poculum Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Cardinalis Alexandrini donatum à Luſitaniæ rege, quod vel ex ſolo intuitu ingenuitatem præ ſe fert, confectumque apparet ex cornu ſplendiſſimo & adinſtar eboris læui: colore eſt ex albo palleſcens, largum, quantum bini anteriores digiti vtriuſque manus circumdare poſſunt. Audio & alia celebrari partim fruſta, partim & integra, atque præ cæteris illud quod in ditiſſimo Sereniſſ. Mantuæ Ducis ſpecu aſſeruatur: (Huius, ſicuti & quod in theſauro Regis Poloniæ conſeruatur, iconem dabo in fine capitis.) Aliumque truncum Florentiæ apud Robertum Ricium, quæ tamen breuitatis cauſa indeſcripta relinquo: & ſuffecerit dixiſſe, omnia quæ reperiuntur genuina ſuperioribus eſſe aſſimillima; licueritque ex hactenus dictis affirmare, quale animal ſit monoceros & quæ eius ſit natura, eiuſque cornu, & ex diſtinctionibus allatis iudicari poterit, quæ genuina & principibus digna, quæque fictitia ſint habenda. Nunc ergo de viribus & ſingularibus eorum proprietatibus dicetur deinceps in tertia operis parte.

TERTIA PARS.

De facultatibus vnicornis.

Supereſt modò vt dicamus de facultatibus & occultis vnicornu proprietatibus: de quibus multa referuntur, partim vera & principijs innixa naturalibus, partim etiam falſa & fabuloſa, ita tamen ipſi immixta hiſtoriæ, vt etiamſi omnes excedant fidei limites, non ſolùm ceu vera paſſim habeantur, ſed etiam velut maxima quædam arcana, quemadmodum etiam in alijs rebus, quibus in medicina vtimur, euenire non ſemel aſſolet. Nam cùm prius diuerſis experimentis colligerentur rerum virtutes ac facultates à vulgo maxima ex parte, veriſque vt fit, vbi minus valet iudicium, falſa affingerentur, coacti fuere viri docti etiam nonnulla ex ijs inuicem permixta memoriæ prodere, lectoriſque iudicio ſubmittere. Quo modo nimirum legimus, helleborum ingenium acuere, amentes ſanare, ſenes ad iuuentutem reducere, lapidem lazuli & Armenum ſenectutem remomari, vitamque facere beatam: ſcillam pro foribus ſuſpenſam maleficia arcere, lapidem bezoarticum, dummodo attingatur, omne genus veneni pellere, alijſque pretioſis lapillis nihil non admirandum promitti, ſi à nobis tantùm ferantur, fortunatos ſcilicet nos reddere, benignos, apud alios gratioſos, diuites, victoriarum compotes, & quod adhuc amplius eſt, præſtare ne ab alijs videamur: ſiue vt vulgus loquitur, inuiſibiles nos efficere: ſimiliaque alia de ijs promittuntur, vt apud Plinium & Solinum non ſemel eſt legere, & aliquoties etiam apud Dioſcoridem: adeo vt Galenus, qui pòſt vixit, ſcripturus de ſimplicium medicamentorum facultatibus, coactus fuerit, in multos animaduertere. Alios enim prolixitatis arguit, alios quod veris falſa permiſcuerint, & inter cæteros in Pamphilum præcipuè fuit inuectus, quod inter facultates plantarum, incantamenta, veneficiaque & ſimiles aniles ſuperſtitiones alias immiſcuiſſet, quibus poſtmodum ignarum, iudicioque carens vulgus fidem præſtat, & tanquam miracula quædam recenſet, vt interim taceam, à quibuſdam in malam partem vſurpari. Et quamuis Dioſcoridem laudaret, quòd præ cæteris veriora ſcriberet, in eo tamen quædam quoque cenſura indigere aduertit: nec deſunt etiam noſtro æuo viri iudicio præpollentes, qui in omnibus medicamentis cùm ſimplicibus, tùm compoſitis facultates examine diligenti indigere contendunt: Multa enim vtentes decipiunt, vnde poſtmodum cæteris nulla fides adhibetur. Cùm itaque de omnibus medicamentis ſemper aliquid ſuperſtitioſè ſit ſcriptum dictumque: quid mirum ſi idem noſtro vnicornu euenerit, quod hucuſque præter vulgus & tempus quo paulatim tenebris inuoluuntur omnia, etiamſi aliàs luce clariora, alium cenſorem non habuit. De hoc autem præ cæteris fabuloſa, figmentaque tradi potuere, quandoquidem rarum ſemper fuit & in ſummo pretio, & ab omnibus expetitum ac deſideratum: iſtiuſmodi enim pretioſis rebus, vt carius vendantur, nonnulla plerumque admiratione digna affingi ſolent. Declaraturi igitur rei ipſius veritatem, omnes ſimul facultates examinabimus, manifeſtiſſimaſque quaſdam diſtinctiones afferemus, quibus veræ proprietates iſtiuſmodi, quo de agitur, cornu aperientur, & quomodò tot eius encomia & prærogatiuæ, admirandæque vires ſint interpretandæ, enucleabimus. Nulli itaque dubium eſt, quin operationes facultateſque omnium rerum nitantur, orianturque à ſua forma, cuius ſedes, vt ita dicamus, in medio eſt ſiue centro earum; & ab illa etiam differentiæ formales dimanent, illius videlicet miniſtræ quodammodo, etſi interim alię alijs ſint interiores, centroque propinquiores, & quædam etiam ad qualitates elementorum, & ad accidentia exteriora vſque ſe extendant, adeò vt omnium operationum, quæ dantur in quacunque re, aliæ vtpote nobiliores & ſecretiores, immediatè dependeant ab ipſa forma tanquam primo agente & regina omnium operationum, aliæ ab eius differentijs, quæ eò ſunt quoque nobiliores, quò principio ſuo ſunt viciniores: aliæ denique dimanant à qualitatibus elementorum, ſuntque manifeſtæ, vt calidum, humidum, frigidum & ſiccum, quas in omnibus miſtis eſt inuenire. De hiſce autem facultatibus, quæ à qualitatibus elementorum proueniunt immediatè, tutò iudicium ferri poteſt: ingenio enim doctrinaque eas noſtra aſſequi poſſumus, quia ſenſibus noſtris manifeſtæ ſunt. Omne enim calidum aptum eſſe

Cur quandoq; falſa à bonis authoribus referantur.

Virtutes ſuperſtitioſæ.

Galenus quid in Dioſcoridem animaduerterit.

Fulcra facultatum in omnibus rebus.

De quibus facultatibus tuto iudicare liceat.

E F G H

conſtat

A constat calfacere, frigidum refrigerare, siccum siccare, humidum humectare; & per consequens, prout quatuor istæ qualitates inuicem miscentur, operari secundum diuersa, quæ inde oriuntur, temperamenta: Sed cum intellectus noster scrutatur eas, quæ dependent à differentijs internis, non paucis obruitur difficultatibus: quo enim magis recedunt à sensibus nostris, qui velut manu intellectum ducunt ad scientias, propiusque contrà ad principia formarum accedunt, & nobis operationes & causæ earum redduntur obscuriores, adeò vt illæ quæ immediatè ab intima forma dimanant, planè nobis sint incognitæ, vt inde occultarum facultatum nomenclaturam sibi vendicarint, nec alia nobis ratione innotescant, quàm quatenus nos ad eas ducit experientia. Nullam siquidem rationem dari nouimus, verbi gratia, cur magnes trahit ferrum, nisi quia talis ei inest natura, facultasque formalis & intrinseca. Sicuti modò in manifestis qualitatibus, vtpote sensibus expositis, nemo decipitur, ita contrà ab occultis huiusmodi proprietatibus omnes ferè dimanant superstitiones ac figmenta. Cuiuscumque enim rei facultatem, dummodo non excedant limites ipsorum sensuum, vel quilibet experimenti adiumento, causam inuestigare potest, videlicet calidane sit, an frigida, humida, an sicca, sed perscrutando vlterius, iam intellectus suo paulatim destituitur duce, illiusque more qui per tenebras tactu viam sibi parat, necessariò cogitur vti coniecturis, vt eas assequatur: quibus modò si viri vtantur eruditi, iudicioque vigentes, nonnunquam ad intimas vsque rerum notitias penetrant: sed quia longe maior copia est, qui ob iudicij sui imbecillitatem varijs figmentis veritatem obnubilant, fit vt in immensas confusiones incidamus, adeò vt etiam docti, magnique iudicij viri, multis fabulosis sæpe fidem adhibere cogantur, (quia alijs occultis proprietatibus ita immixta sunt, vt distingui inuicem nequeant,) vel simul omnes inficiari: id quod in hoc nostro euenit vnicornu, de quo nimirum variæ ac diuersæ enumerantur virtutes, partim inter occultas referendæ proprietates, partim planè manifestæ, partim item morales, partim denique omnino superstitiosæ: quas omnes inuicem discernere nouisse plurimum refert. Ostendimus itaque primùm, vnde euenerit, cur tot tantaque de huius cornu viribus prædicentur, mox facultates veras rationibus corroborabimus, & tandem aliàs etiam enarrabimus, quæ veræne sint an falsæ, nec affirmabimus, nec inuestigabimus, sed qualiter ab alijs referuntur, quodammodo repetemus. Proprietates igitur vnicornu singulares & præ cæteris excellentes esse, inde in primis constat, quòd à mundi ipsius penè exordio Chaldæi & mox Hebræi eius mentionem fecerint, venustissimas inde allegorias desumentes: inter quas tria reperio præcipua significata, fortitudinem, æquitatem & exaltationem. Omnes autem quas ex sacris literis recitauimus authoritates, fortitudinis & ferocitatis huius animantis symbola quædam indicat, nominatim ex Psalmist. 21. Vbi dicitur, *Salua me Domine ab ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam:* Et Esaiæ 34. Vbi loquitur de ira Dei aduersus Idumeos & Assyrios populi sui persequutores: *Vnicornes cum eis & tauri cum potentibus.* Et Iob 39. indicantis animal esse indomitum & ferociens: *Nunquid volet rhinoceros seruire tibi, aut morabitur ad gregem tuum, aut alligabis rhinocerota ad arandum?* Aequitatem & integritatem indicabant Moses, vigesimo octauo, Deuteronom. cùm tribu benediceret, iam iam interituro. *Sicut primogenitus tauri pulchritudo eius, & quasi cornua monocerotis cornua eius.* Exaltatio autem & prærogatiua significatur Psalmist. nonagesimo primo. *Exaltabitur sicut cornu vnicornis cornu meum:* Et vigesima octaua. *Dictus Dominus quemadmodum filius vnicornis.* Et septuagesimo septimo. *Aedificauit sicut vnicornium sanctuarium suum in terra.* Iuxta huiusmodi significata intelliguntur etiam nonnulla emblemata symbolaque, quæ & ipsa singularem aliquam proprietatem vnicornis indicant: inter quæ illud præcipuum simul & antiquissimum, quo ipsum animal in gremio virginis alicuius depingitur & continentiæ castitatisque typus habetur. Etenim teste Plinio viuum capi nequit, & vt alij referunt, nisi virginis alicuius auxilio capitur, cui naturæ quodam ductu sese submittens, in gremium eius sese dimittit, moxque ibi quiescens dormitansque à venatoribus capitur. Author est huius historiæ Albertus Magnus, ex Isidoro ni fallor, qui libro duodecimo Etymol. cap. vndecimo tradit talem vnicornis naturam esse à multis pro iurato affirmari, reueraque haud alio modo capi, domarique dum tenera adhuc est ætas. Veruntamen falsa omnino istiusmodi de castitate eius allegoria est, & historia ipsa à vero abhorret, naturæque ipsiusmet animantis aduersatur. Nam vt Aelianus testatur, fæmellas suas odit, & nisi coitus tempore mansuetè ad eas accedit & gregalis fit; & mox rursus, cùm ventrem illæ ferre cœperint, efferatur, & solitarius obuagatur per deserta, & inuia hominibus loca. Rectiùs itaque & significantius istiusmodi emblema significabitur vis amoris, nam quemadmodum hæc fera sua natura asperrima, & à fæminarum consortio abhorrens, finit se tandem ab illo vinci ac domari, sic multò minus nos resistere ei posse, qui & deorum superbiam depressit, & Herculis in primis ferociam leniuit, rigiditatem demulsit Xenocratis, & sapien-

Virtutes & proprietates occultæ.

Coniectura virorum doctorum quid possit.

Moralia de vnicornu.

Fortitudinis typus.

Aequitatis Integritatis.

Exaltationis.

Emblemata

De castitate falsa dici.

Vis amoris typus.

Numiſma Niſæorum quid indicet

& ſapientiam contaminauit Salomonis : Numiſma etiam Niſæorum , cuius ſuprà quoque
meminimus , pulcherrimi emblematis ſignificationem habet. In eo vnicornis qualis a Plinio de-
ſcribitur , inclinans caput , cornu in cantharum Liberi patris inſerit : inſcriptum ei ΝΙΣΕΩΝ.
Indicant namque gloriari ſe iſtiuſmodi feram, quæ toto terrarum orbe ob cornu ſui contra vene-
na præſtantiam celebratur , ſolos poſſidere , ſuæque regionis proprium eſſe , & fortaſſis Bacchum
deum eorum tutelarem vinum eo conſacraſſe . Vt autem ad noſtra tempora deſcendamus , ali-

Symbola cũ pictura vnicornis.

quot Pontifices nominatim Clemens VII. & Paulus III. vnicornem vſurparunt in ſuis ſym-
bolis , indicaturi exaltationem , fortitudinem , iuſtitiam , aliaſque virtutes ſuas conſimiles. Si-
militer emblema antiquiſſimæ ac nobiliſſimæ Criuellorum Mediolanenſium familiæ , quam pri-
mò illuſtrauit Celeſtinus Papa III. & noſtro tempore illuſtriſſimus Cardinalis Criuellus , ab
huius quoque feræ natura ac virtute acceptum eſt. Eam enim pingebant hoc addito lemma-
te Gallico , quià à Gallorum Rege id acceperant , POVR SAVVER LEAVTE.
Eo namque modo & ingenij ſui vires , & integritatem erga regem ſuum indicabant. Ma-

Aluiani emblema.

nifeſtior verò ſignificatio fuit emblematis Bartholomæi Aluiani , quod a Iouio celebratur in-
ter emblemata aliorum clarorum virorum . Pingebat hic vnicornem cornu ſuum in riuulum
quendam aquarum immergentem , cum verbis , VENENA PELLO. Pinxit deni-
que & Sambucus hoc animal inter alia emblemata , cum elemmate PRETIOSVM
QVOD VTILE. Vbi indicatur, ea quæ vitæ noſtræ præcipuè conducunt, & viros e-
tiam ingenio & doctrina præſtantes , maximis cohoneſtandos eſſe præmijs. Tam ex allatis itaque

Manifestæ facultates vnicornis.

problematibus , quam ex communi hominum conſenſu licebit affirmare , immenſas eſſe vnicornis
facultates , ſicuti nunc deinceps clariùs etiam demonſtrabimus. Proprietatum eius igitur natura-
lium , alias vulgares eſſe & a manifeſtis qualitatibus dimanare , (quales ſunt quæ vim habent
ſiccandi , aſtringendi , ſimileſque alias ,) alias occultas , nemo equidem dubitat. Eſt autem
cornu huius animantis , ſicuti antea ex Phile potiſſimum oſtendi , & ſicuti etiam ex fragmentis,

Vnicornu deſcriptio.

poculiſque quæ videre mihi licuit , conijcere potui , ebori & colore & ſubſtantia non abſimile ,
foris nimirum palleſcens , coloreque ferè buxeo , ſolidum , denſum , ponderoſum , qualia ferè
etiam ſunt aliorum animalium cornua , quare & horum more limari poteſt , atque radi , odoris
ſaporiſque omnis expers. Vis ei moderatè deſiccans & aſtringens , vnde multa , omnia nempe
quæ cornu ceruinum, præſtare poteſt, quæque ebur. Duo tamen circa vſum ſunt annotanda non

Vnicornu olim non ſumebatur intra corpus.

parui ponderis , primò quòd nullum ex antiquis ſit reperire , nec claſſicum alium authorem , qui
id vel ſimpliciter , vel vſtum , vel in puluere propinarit , aut propinari dixerit . Sed hoc ideo fa-
ctum quia genuini ſemper perexigua fuit notitia , & ad manifeſtas illas facultates , ſatis erat e-
bur , & cornu ceruinum , quorum vbiuis copia eſt . Cùm verò prærogatiua illa vnicornu de-
pendeat à proprietatibus occultis , quæ poſtmodum , vt hiſtoriæ teſtantur , in eo diuerſis homi-
num experimentis , obſeruatæ ſunt , pretiumque eius adauxerunt , non pauci capta inde occa-

Vnicornu vitiatur.

ſione non ſine grandi lucro id adulterare ſtuduerunt , fragmenta alterius cornu vſti pro eo igna-
ris emptoribus obtrudentes , & ne fraus fucuſque detegereretur , multa de facultatibus eius ad-
uerſus vermes & venena affingentes . Subitque mirari , cur multi noſtri ſæculi , qui tamen ſim-
plicium aliàs cognitionem non parum illuſtrarunt , hunc fucum non ſolùm non detexerint , ſed
& vſum iſtiuſmodi ſuppoſitorum fragmentorum aduerſus venena febreſque malignas conceſ-
ſerint , cùm alioqui , ſi paullò diligentius examinentur , vel quilibet videat fragmenta eſſe ebo-
ris , aut aliorum etiam oſſium vſtorum , feræ fortaſſis cuiuſdam marinæ , (Vide ſuprà quæ ex Bel-

Maxilla pro vnicornu vẽdita.

lonio & Paræo , ſcripſimus ,) aut etiam petræ foſſilis. Vidi ego maxillam feræ cuiuſdam gran-
diſſimæ ad viginti ferè vlnas è terra loco glareoſo erutam , quæ fortè per aliquot centenos annos
ibi ſepulta iacuerat , tota namque exceptis dentibus iam erat facta lapidea , quæ poſtmodum ,
vt audio , pro vnicornu vſurpata fuit , priuatim autem contra vermes : erat enim ſapore exic-
cante & aſtringente , & in aqua ebulliebat. Audio & lapidem quendam ab agyrtis & cir-
cumforaneis pro vnicornu venundari , id quod & Braſauolus , in examine ſuo ſimplicium

Lapis pro vnicornu venditus.

aduertit , dum ait , omnes penè pharmacopœos lapidem loco vnicornu vendere : idque &
ego teſtari poſſum ex fide aliquot almæ huius Vrbis digniſſimis ciuibus , qui affirmant erui
iſtiuſmodi lapides non vno loco , nominatim verò in Calabria , indeque à circumforaneis ad
alia loca deportari , proque vnicornu omnibus obtrudi : emptores autem facilè decipi , quo-
niam lapis ipſe oſſibus vſtis eſt vndiquaque ſimillimus , ſquammatim compactus , ſiccus , a-
quæ immiſſus , bullas excitans , quod euidentiſſimum & infallibile ſynceritatis vnicornu ſi-
gnum eſſe vulgus vbique credit . Et quamuis modo iſtiuſmodi fruſta , ſiue lapidum , ſiue
oſſium vſtorum , vſurpari poſſint , vbi opus eſt exſiccatione , aſtrictioneque , vt aduerſus lum-

Occultæ proprietates vnicornu.

bricos , more cornu cerui vſti , eboriſque & ſpodij , non propterea vnicornu eſſe dici poſſunt ,
quòd hoc non propter manifeſtas , ſed propter occultas tantùm facultates proprietateſue vſur-

pari

A parî assolet, idque modò per se, modò alijs simplicibus immixtum, quæ communiter contra venena, & in febribus mali moris exhibentur, vt bolus Armenus, terra sigillata, fragmenta lapidum pretiosorum, lapis lazuli, cornu cerui, corallum & id genus alexiteria alia, de quorum facultatibus non alia ratio assignari potest, quàm quòd tales esse experientia vsusque ostenderit, nisi & eruditis quibusdam coniecturis easdem assequamur. Cùm enim rarissimè reperiatur istiusmodi fera, & nisi summo cum labore, singulares imprimis, sublimesque eius cornu vires inesse conijcimus, quoniam natura in istiusmodi pretiosissimis gignendis parcissima potius, quàm copiosa esse solet, id quod metallorum præstantissimorum, lapidumque pretiosiorum exemplo omnibus notissimum existit: nam quemadmodum principes, peritique œconimi thesauros suos occultant, resque suas pretiosiores septis claustrisque abdunt, alijsque locis secretioribus, ita & illa aurum, argentum, lapidesque pretiosos terræ altissimis visceribus, margaritas in imo maris abscondidit, nonnulla etiam, vt & monocerotem in locis dedit desertis, aditque asperrimis. Iam & ex substantia de proprietatibus aliquid conijci potest: quæ si in gemmis margaritisque examinetur, apparebit in mixtione earum exuperare formam, materiæ contrà inesse

Coniecturæ doctæ de viribus occultis.

Pretiosa natura occultauit.

B parum quidem, sed quantulacumque illa est, puram esse, & splendidam, stellarumque naturæ non absimilem, vt vel ideo cælestibus planè viribus præditas esse nemo audeat inficiari, immo verò eruditi asserunt æquè operari parua quantitate, quàm si magna vsurpentur, nonnullas applicatas tantùm, non aliter quàm magnes ferrum assolet, venenum & quodcumque aliud naturæ nostræ inimicum ad se allicere. Fitque præterea coniectura virium istiusmodi ex signis exterioribus, densitate, læuore, odore, sapore, & colore. Densissimum autem est hoc cornu, & si quod aliud ponderosum, album, purum, vniforme, & in quolibet vnicorni vnicum. Admiranda insuper est ea vis (vt doctissimè disserit Auicenna in libello de viribus cordis) quæ calfacit cum ipsa non sit calida, quæque refrigerat, cùm ipsa non sit frigida, & quæ ea præstat, ad quæ naturaliter valet, nullo adiuta artificio, non videlicet vsta, non lota, aut alio modo præparata, vt in cornu cerui fieri solet; adeo vt cum Aeliano & Philostrato cæteri quoque authores in eo conueniant, antiquos illos Indiarum reges, apud quos primùm hoc cornu innotuit, ex eo pocula sibi fabricasse; exque ijs bibisse, quòd aduersus omne venenum, quoddam velut antidotum præstantissimum esse nossent, præsensque remedium aduersus ebrietatem, spasmum, epilepsiam, aliosque morbos incurabiles, quales nunc sunt febres malignæ. (Fieri potest reges illos vulgo per-

Gemmarum natura.

Vires quæ præ cæteris admiranda.

C suasisse, quod ob allatas à Baccio rationes ex ijs cornibus biberent, vt sic minus veneno è medio tollerentur, cui aliàs quàm maximè sint expositi, non aliam tamen ob causam, quàm cur nos ex vitro, bibisse arbitror. Ex cornibus enim pocula conficere antitissimum esse inuenio. Athenæus lib. 11. tradit antiquos ex cornibus bouillis bibere solitos fuisse, & idcirco Dionysium (hunc apud Indos cultum fuisse ipse etiam Baccius profietur in explicatione numismatis Nyseorum) κερατοφυῆ cornutum fingi, & Taurum à pluribus nuncupari, & ταυρόμορφον id est, taurina facie conspici in Cyzico. Eiusdem moris ex cornibus bibendi, id quoque est indicio, quod & vinum aqua miscere κεράσαι dicatur, & vas ipsum, in quo mixtio huiusmodi fiebat, κρατὴρ appelletur ἀπὸ τῦ κέρας, quasi κρατὴρ ἀπὸ τῦ εἰς κέρας ἐγχεῖσθαι τὸ πόμα, id est quòd potus in cornu infundatur. Hinc Ambrosius quoque, *cornu*, inquit, *in medio vini plenum*. Addit Athenæus ibidem, nostris quoque temporibus cornuum apparatus cernitur, quæ rhyta nonnulli appellant. Profert etiam exempla Centaurorum, Thracum, Paphlagonum, Perhæborum, Philippi Regis Macedonum, regum Pœoniæ, qui ex cornibus, quorum labra nonnunquam vel auro vel argento operiebant, bibere consueuerunt. Athenienses autem argentea cornua facientes ex ijs bibebant. Poëtæ præterea multi antiquos inducunt ex cornibus bibentes. Aelianus author est

Cur reges ex vnicornu biberent.

Ex cornu bibere mos antiquissimus est.

Rhyta quæ.

D Ptolomæo secundo cornu bibulum ex India allatum, quod tres amphoras caperet. Quidam autem cornua aurea vsurpabant, alij osculum poculi aureum vel argenteum faciebant. Pæonios aiunt boues educare, qui cornua gestent tantæ magnitudinis, vt capere possint tres, aut quatuor choas, & idcirco ex ijs facere pocula, quorum labra auro, argentoue circundabant Athenæo teste. Samogithas vrorum cornibus pro poculis vti, testis est Sigismundus Baro in commento rerum Moscouitarum. Hieronymus Mercurialis libri primi de gymnasticis cap. 11. antiquissimum triclinium marmoreum depingit, in quo accumbentium vnus ex istiusmodi corneo poculo bibit, indeque vetustissimum illum lapidem esse arguit. Vidit eum Patauij in ædibus Rhamnusianis, post curiam Vrbis præfecti, in vico Patriarchæ, ad Diui Petri. Audioque & in inferiori Germania; vbi more Græcorum conuiuia paruis poculis inchoant, magnis verò claudunt, cùm ex potu incaluere, inter alia maiora pocula, bubula quoque cornua vsurpare, quòd cùm pede (vt sic dicam) careant, bibentes ex eo per se exsiccare cogantur. Testatur & Ioann. Gulielmus Stuckius libro tertio antiquitatum conuiualium hodiè (apud superiores scilicet Germanos) licet rariorem eorum vsum esse, seseque vidisse huiusmodi cornu bouinum ingens, cuius labrum

Boues Pæonij.

Triclinium antiquissimũ

argento erat obductum: conueniensque profectò eſſe cornupetis illis Bacchi mancipijs, huiuſmodi poculi genus. Non me latet interim multos viros doctiſſimos, vt Mercurialem lib. 1. Lect. Var. & Ioan. Langium in epiſtolis medicinalibus epiſt. 39. opinari, veteres corneis poculis vſos, quòd ea ſalubriora crederent, quàm tamen ſententiam non alio quàm Aeliani & Philoſtrati teſtimonio aſtruunt. Sed & veterum medicorum inſtrumenta fuerunt cornea. Cornibus enim liquores menſurabant, cornibus in ſcarificatione pro cucurbitulis modò ex aurichalco, vel etiam vitro conflatis, vtebantur; cornibus clyſteria adminiſtrabant, teſte Galeno lib. 1. & 2. de compoſit. medicament. & lib. 13. Meth.) Hiſce hiſtorijs accedit medicorum experimentum, qui eo, cùm ſe offert occaſio, feliciter vtuntur. Taceo interim multorum nomina, quia hoc in ſingulis deſiderabam, vt rationem quare vterentur, reddidiſſent. Ferè autem omnes qui de venenis ſcribunt, & febribus peſtilentibus, vſum eius commendant & approbant, atque inter alios doctiſſimus Marſilius Ficinus de eo agit primùm in libro de vita cælitus comparanda, vbi vires ei attribuit planè abditas & cæleſtes, quas pòſt rurſus aſtruit ex communi medicorum experimento in libro de antidotis aduerſus peſtem. Approbat id etiam Braſauolus, niſi me memoria fallit, dummodo verum ac genuinum nanciſci liceat. Et à Matthiolo recenſetur inter antidota aduerſus venena; alij præterea, nominatimque Aloyſius Mundella aduerſus morſum canis rabidi, aliorumque animalium maleficorum, & vermes quoque, eorumque ſymptomata: nihil tamen audet aſſerere, quandoquidem id nunquam viderat. Haud prompto animo eodem vtuntur medici Romani propter genuini inopiam, & impenſam: vnde etiam fit, quod id ferè nunquam præſcribatur, niſi cùm ægri eo non amplius egent, vel ipſum iuuare amplius non poteſt: Tam ingens autem eſt huius cornu pretium, vt planè regia futura ſit impenſa, ſi quotidiè eo vti velimus. Superioribus annis mercatores quidam Germani venale vnum (ex ijs fortaſſis, quorum antea memini) Romam ad principes quoſdam attulere, pretio nonaginta millium coronatorum. Iulius tertius, vt maximos illos imitaretur Imperatores, Antoninum, & Seuerum pharmacopæam erexit in Vaticano, pretioſiſſimis opulentans medicamentis, inter cætera etiam fragmentum mercatus eſt vnicornu duodecim millibus aureorum à mercatoribus quibuſdam Epidaurijs; quo non ſemel Auguſtinus Ricchus Pontificius tunc temporis archiater feliciſſimè vtebatur, modò ſcrupuli, modò decem granorum pondere, ex vino ſi febris non aderat, ſin aderat, ex aqua aliqua cordiali, multoſque à granibus & periculoſis affectibus liberabat, quorum nonnulli hodieque ſunt ſuperſtites. Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Cardinalis Tridentinus truncum poſſidet vnicornu pulcherrimè diuerſis exornatum gemmis & auro, in quo omnes, vt antè quoque indicaui, notæ veri ac genuini vnicornu conſpiciuntur, eſt enim natiuum ipſius cornu, quo capiti annectitur, principium, brachij humani craſſitudine, foris pallidum, intus album, totum denſum & eboris inſtar ponderoſum: de cuius viribus, etſi iam ſplendidiſſimus ille princeps eas perſpectiſſimas ſibi haberet, multoties enim vſum eius liberaliſſimè quàm plurimis conceſſerat, placuit mihi periculum facere in duabus columbis, quibus cùm arſenicum propinaſſem, illa cui mox raſuram cornu illius exhibueram, ſuperuixit, cùm altera duarum tantùm horarum ſpatio extingueretur. Exhibuitque id poſtea ſæpiſſimè, vbi metus erat ſuſpitiove de veneno, contra fungos, in exanthematibus, in febribus peſtilentibus, cum feliciſſimo ferè ſemper ſucceſſu, qualem ab omni genuino vnicornu ſperare poſſumus, dummodo apto tempore & loco propinetur, & cum iudicio, rectèque aſſociatum cum vomitorijs, aliiſque euacuantibus, vt periti medici facere aſſolent. Cæterùm tametſi tot veterum recentiorumque de pretioſiſſimi iſtius cornu proprietatibus authoritates ſint rationibus experimentiſque comprobatæ, vt vel quilibet ijs acquieſcere debeat, tanta tamen humani generis eſt imbecillitas corruptelaque, vt & mille præterea de eo vanitates atque nugæ dicantur, & vulgò credantur, & olim etiam dictæ ſint & creditæ apud Indos; cùm enim reges principeſque ſuos cernerent tanti iſtiuſmodi facere cornua, vt ex ijs ſibi crateres facerent & ferè ex his ſolis biberent, nouas quotidiè ijs vires affinxere (vulgus enim opinionibus ſuis magis quàm rationibus duci ſolet,) cœpereque etiam credere & alijs prouulgare omnia illa mirabilia quæ tandem à Philoſtrato memoriæ tradita ſunt, quod nempe ex iſtiuſmodi poculo bibens, illa die nullo affectu præter naturam corripi poſſit, & ne ebrius quidem effici, ſique vulnerari contingat, nullo dolore torqueri, nullis denique venenis, quæ nocendi cauſa inferantur, offendi, & quod omnium maximum eſt, per medios ignes incolumes tranſire. Peruenitque fama iſthæc vulgaris ad noſtra tempora, & adhuc creditur: non eſſe neceſſe, vt intra corpus aſſumatur, vt alia antidota aſſolent, cæterum ſatis eſſe, ſi tantummodò portetur, aut præſens habeatur: hoc enim modo duo præſtare, ſumma planè digna admiratione, illato nempe veneno ſudorem emittere, & ſi vel aquæ vel vino immergatur, bullas excitare. Hæc itaque & ſimilia alia cum de eo blaterent circumforanei, alijque homines vulgares, maximam illis ſuis fragmentis authoritatem conciliarunt, nam cùm in aqua aliove humore bulliant, etſi vel oſſa ſint vſta, vel lapides, vt oſtendimus, ignaro tamen

Inſtrumenta medicorũ cornea.

Vnicornu felix ſucceſſus.

Pretium vnicornu.

Vnicornu Pontificiũ.

Vnicornu Cardinalis Tridentini.

Superſtitiones quæ dicuntur de vnicornu.

A ro tamen vulgo, cui id indubitatum bonitatis syncceritatisque signum est, pro vero vnicornu obtrudunt, carissimeque venditant. Vt modò inter hasce, quas referunt, miraculosas facultates, suum quoque veritati locum assignemus, tres opus fuerit, dubitationes diluere, videlicet an verum sit, cornu hoc omni veneno resistere, si illato veneno sudet, aut in aqua aut vino bullas excitet, & quid denique tam enormibus pollicitationibus credi debeat. Quod ad primam dubitationem, equidem haud facilè defendi potest, vnucornu, aut quoduis aliud medicamentum siue antidotum omnibus venenis conferre posse: impossibile enim id esse videtur, & ab omni ratione alienum. Nam aut operabitur qualitatibus suis manifestis, vel proprietatibus occultis: si qualitatibus manifestis, verbi causa, quia calidum, proderit tantùm venenis frigidis, non autem calidis: sin proprietate occulta, operabitur vel per antipathiam, vel per sympathiam, atqui hanc vel illam habebit cum hoc, non cum illo veneno: alioqui namque si admittimus vnam eandemque rem aliarum rerum effectibus inuicem contrarijs aduersari, iam totius naturæ ordo inuertetur. Nihilominus etsi istiusmodi argumenta sint inuiolabilia, si tamen rectè intelligantur, non aduersabuntur, minimeque obstabunt, & vt paucis intercidatur controuersia, aliud fuerit dicere, antidotum naturaliter, & directiuè, vt vulgus loquitur, omni veneno aduersari, aliud tantoperè cor ipsum roborare, vt venenis omnibus resistere queat. Admittetur igitur argumentum, si dixerimus, nullum antidotum propria vi resistere omni veneno, calido scilicet, frigido, erodenti & calorem nostrum destruenti: contrà si dixerimus, antidotum naturaliter roborare cor, actioneque secundaria, vt loquuntur medici, efficaciam habere aduersus quodlibet venenum, id rationi minimè repugnabit. Torsit autem & veteres diu istiusmodi quæstio, & ab vtraque parte suæ afferebantur rationes, Mithridatiumque quod tunc cæteris præferebatur antidotis, parum efficaciæ habere arguebant aduersus morsus viperarum aliorumque animantium virulentorum, vt vel ideo theriacam excogitarit Andromachus celeberrimus tempore Neronis medicus, quam & olim multi, additis etiam elogijs, & Galenus quoque, & nostri denique temporis medici, tantam vim habere asserunt, roborandi nobilissimum istud viscus, vt omne venenum repellere possit. Quid ni itaque id de vnicornu dici posse concedemus? Quemadmodum n. quispiam egregiè vndique armatus, optimè se ab oppugnantibus tuetur, similiter ipsum cor hocce antidoto roboratum, à nullo veneno, siue id sit calidum siue frigidum oppugnari opprimique se sinit. Hoc ergo sensu intelligendum erit, cùm dicitur, vnicornu omni veneno resistere.

An omnibus venenis aduersari possit.

Vt vnicornu omni veneno prodesse sit dicendū.

C (Probandum hic erat vnicornu cor roborare. Negat enim id Paręus, vt suprà scripsimus.) Altera quæstio erat, num vnicornu illato veneno sudorem, vel in humore bullas excitet: ad quam quod attinet, legi apud non paucos scriptores, & illos etiam, qui dari reuera id affirmant, à verò prorsus & ratione illud alienum videri, quandoquidem sudor fit ab intrinsero, & à potentia sensitiua ac vegetatiua, quod de vnicornu dici non potest: vel si tamen vulgo concedamus illud sudare, sudare dicemus per accidens, quo modo alia etiam læuia, vt vitrum, specula, marmora vel tantilla aëris humiditate infecta, sudorem emittere videntur, id quod manifestiùs adhuc euenire videmus in mensis, propter vapores qui à calidis & humidis obsonijs eleuantur. Falluntur tamen qui isthæc aduersus cornu nostrum obijciunt. Cùm enim vis atque efficacia rationum suarum in eo consistat, quod sudorem dicant animæ operationem esse, reique vitam habentis, inuerto ego hoc dictum, atque inquio, vnicornu caret vita, ideoque propriè dictum sudorem non edit, nec à principio mouetur intrinseco, sed quia læue est & frigidum, foris ab aëre & vaporibus exudationem sibi acquirit, quæ sudoris similitudinem obtinet, & sudoris nomenclaturam sibi vendicauit. Siue ergò ab occulta proprietate, siue à principio extrinseco, siue à qualitate veneni, quod aërem inficiens læuitatem ipsius cornu contaminare potest, quo modo nimirum à menstruata muliere inficitur speculum, siue ab occulta quauis alia causa fiat, parum refert, dummodo verum sit, quod vulgò de istiusmodi sudore fertur. Equidem Petrus de Abano quem Conciliatorem dicunt, in libro de venenis asserit, cornua cerastis similiter præsente veneno sudorem emittere, ideoque principes manubria cultrorum suorum inde conficere, & in mensa vsurpare. Idem quoque affirmant de iaspide quodam cineritij coloris, quem linguam serpentinam vulgò nuncupant, aut linguam viperinam, quam sagittæ modo efformatam principes inter alia pretiosiora hanc potissimùm ob causam asseruare obseruaui. Quamobrem omnino colligo id verè quoque vnicornu conuenire posse, cùm non sit reuera sudor, sed sudoris tantùm sibi nomen acquisiuerit. Eodem prorsus modo à ratione non est alienum, bullas præsente veneno excitare. Quamuis enim videamus facere omnia vsta siue ea sint cornua siue ossa, siue calx, lapides, alia, negatur tamen conclusio, ergo & vnicornu non id facit simpliciter: Imò verò non solùm id est verissimum, sed à multis etiam classicis scriptoribus signum habetur euidentissimum præcipuumque veri ac genuini vnicornu, quandoquidem videre est apud quosdam mercatores Parisienses præter integrum illud, quo de diximus, quædam fragmenta, quæ etsi non sint vsta, tamen vino imposita

An illato veneno sudet aut humore bulliat.

Sudor vnde fiat.

Vnicornu vt sudare dicatur.

Carastis cornuum vis

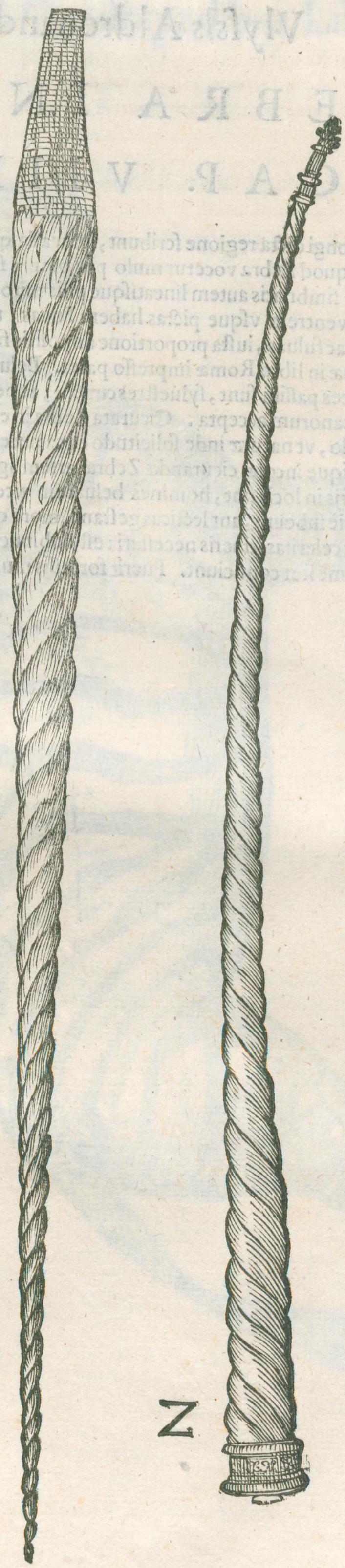
Lingua serpentina.

An in humore bulliat illato veneno.

ſita bullas emittunt; Dicemus igitur vnicornu cum oſſibus vſtis commune eſſe, quod in humore bullait, ſed ab illis in hoc differre, quod illa niſi vſta, hoc id faciat ſimpliciter & minimè vſtum: quare etiam cognoſcimus manifeſtam ei ineſſe vim exiccandi, qua putredini egregiè reſiſtat, efficaciamque habere aduerſus lumbricos, venena, exanthemata, inſtar boli Armeni, aliorumque alexiteriorum, quibus ob ſimilem deſiccandi facultatem vtimur. Sed ſiue modò ſudet, ſiue non, id tamen, vt & alia quæ vulgò de eo dicuntur, credere non erit inutile, veritatique nullum affert præiudicium, & in primis intereſt rebus publicis, vt nemo mentis compos ea deinceps impugnauerit, ſed tolerauerit potius, & in gratiam principum admiſerit, quos æquum eſt, vt in hac vtili ſententia ſibipſis placeant; imò verò tenemur eandem diuulgare, vulgoq; perſuadere, vt eo modo multis metum incutiamus, proditos iri, ſi præſente vnicornu venenare aliquem aggrederentur. Hæc itaque omnia Baccius. (Ferdinandus Ponzettus falſum eſſe ſcribit, quod ſuperueniente veneno ſudet. Sudat fortaſſis (inquit Geſnerus) aliquando, vtpote ſolidum, durum & læue corpus, vt ſaxa etiam & vitra, vapore externo circa ea concreto: ſed hoc nihil ad venenum.) Cùm igitur tantopere inter ſe inuicem certent viri docti, & adhuc ſub iudice lis ſit, ego quæ de eo paſſim tradunt theologi, moralia myſticaque, nequaquam recitabo.

DE ZE-

A

Vnicornu DVCIS MANTVÆ, nu. 1.

Vnicornu SIGISMVNDI REGIS POLONIÆ, nu. 2.

B

C

D

DE ZEBRA INDICA. CAP. VIII.

Zebræ deſcriptio.

QVI de Congi dictâ regione ſcribunt, inter alia quadrupeda, vnum habere teſtantur, quod Zebra vocetur mulo per omnia ſimile, niſi quod partu fœcundum ſit: fimbriatis autem lineatiſque pilis miro aſpectu videri. Etenim à dorſi ſpina ad ventrem vſque pictas habere lineas, triplici colore, nigras nempe, candidas ac fuluas, iuſta proportione diſpoſitis fimbrijs ac tres ferè digitos latis, figura quæ in libro Romæ impreſſo patet. Beluæ huiuſmodi annuæ, vt aiunt, multiplices paſſim ſunt, ſylueſtres cunctæ, ac pernici curſu inclytæ, velocitate Zebræ in prouerbium Luſitanorum accepta. Cicurata Zebra in equi locum ſuccedere poſſet, in bello, vehendo, & trahendo, vt naturæ inde ſolicitudo circa neceſſaria conſiderari poſſit. At cùm terra hæc equis careat, ipſique incolæ cicurandæ Zebræ artem ignorent, boumque adiumentis vti nequeant, licet magna ijs in locis ſint, homines beluarum vicem implent, qui per vicorum angulos diſpoſiti, ſellas variè ſubeunt, aut lecticas geſtant, more qui in Romano libro imaginibus oſtenditur. Iccirco quibus celeritas itineris neceſſaria eſt, ſubinde mancipia commutant, & velut veredis adiuti, quàm citiſſimè iter conficiunt. Fuerit fortaſſis mula fœcunda Ariſtotelis, de qua ſuo loco.

Vſus.

Homines iumentorum vice vbi.

E

F

G

H

A

DE ELEPHANTO. CAP. IX.

Ordinis Ratio.

B

C

D

DE ELE-

DE ELEPHANTO. CAP. IX.

Ordinis Ratio.

Homo sanctius animal dictus.

SOLIPEDIS cur inter quadrupeda primum locum assignauerimus, non vna à nobis suo loco reddita est ratio. Ea sequatur Elephas & ipse solipes potius, si pedes spectes, quàm digitatus: etsi enim vngula eius in digitos videatur efformari, hi tamen indiuisi sunt: si magnitudinem, eò nullum aliud vastius ac portentosius rerum natura tulit: si animi dotes, ipsum dixeris genus humanum (quod sanctius animal poëtæ canunt,) ab hoc bruto in omni vitę tenore si non superatum, certè lacessitum videri ac pari conditione decertare. In eo enim excellit elephas, quòd à se natura suggerente & morum & virtutum documentum præbeat, quod homines nisi doceantur, vix assequi posse videantur: Sed multa sunt, quæ ab eo tanquam à morum idea homines de sumere & imitari coacti fuerint. Est enim elephas ingenita munificentia nobilis, temperantia insignis, æquitate summa conspicuus, præcipuus declinator insaniæ, vaniloquentiæ hostis, cultor pietatis, & ea celebris mansuetudine, vt alienam etiam crudelitatem abhorreat, contra minus validas feras pugnare dedignetur, in iram aut nunquam efferatur, nisi acerbitate iniqua, enormiq; aliqua iniuria concitatus, denique regalem ipse animum, ne omnia hic accumulem, in omnibus referre videtur, hominis amantissimus item, heroque fidelissimus, & acerrimus, vbi necesse est, protector, & qui hostes ab amicis optimè distinguit. Si verò corporis robur examines, cæteris iumentis longè præualet, trahendo, arando, onera ferendo; quamobrem ingens vbique terrarum elephantis est pretium, etiam apud Indos, vbi tamen copia: authoremque habeo Vartomannum, in quibusdam regionibus pretium eius esse ducatos (denarios siue drachmas pondere nummi aurei) quingentos, in alijs mille, & alibi ad summum bis mille interdum: nec aliud ob pretium Indicas matronas, alioqui castissimas, quàm ob elephantem pudicitiam venalem habere reperio, idemque Vartomannus tradit, apud quosdam pro summo haberi honore, si regem membro elephantino donauerint. Sed & ipsis elephantis diuersis regibus, principibusque sæpenumerò donatos fuisse legimus. Sic Ludouicum Francorum Regem scribit Polydorus Virgilius dono misisse anno 1256. Henrico tertio Anglorum Regi Elephantum, animal scilicet post hominum memoriam rarissimè in Anglia visum: & Emanuel Lusitaniæ Rex referente Orosio anno 1513. Leoni X. P. O. M. misit Elephantum Indicum miræ magnitudinis, qui non solùm Romæ (vbi homines post inclinatam Romanæ maiestatis amplitudinem illud animal nunquam oculis aspexerant) sed quacumque gradum inferebat, nemo circumfluentem vndique turbam admiratione obstupefactam, submouere poterat. Testatur etiam Sigonius Isaacem Iudæum anno D. DCCCI. Regis Persarum nomine ex Africa elephantem adduxisse, immanemque belluam vniuersæ Italiæ spectaculo fuisse.

Li. 16. Hist. Angl.

Lib. 2.

Lib. 4. de regno Italiæ

ÆQVIVOCA. SYNONYMA. ETYMVM.

Vnde dictus

ELEPHANTEM (inquit Isidorus apud Vincentium Bellunensem) à magnitudine corporis vocatum putant; eò quòd formam montis præferat. Græcè enim mons elephon (fortè ὁ λόφος, id est collis) dicitur. Ad quod etymum respexisse mihi videtur Oppianus, dum canit:

Φαίης κὲν ἰδὼν ἐλέφαντα, κορυφὼ ἐπὶ χέρσον ὁδεύειν

Vt si illum videas dum immania corpora versat
Excelsi montis procera cacumina credas.

Elephas mons.

De Elephante autem monte hæc reperio apud Ortelium: Elephas mons ad Aualitum sinum in Aethyopia sub Aegypto, Ptolomæo authore. Est & mons elephas prope Hydaspidem fluuium, vt tradit Plutarchus in libro de montium & fluuiorum nominibus: vbi & Solis montem describit ad Indum fluuium, qui & ipse elephas dictus fuit, quòd in eo elephas, qui Porum regem, ne contra Alexandrum Magnum arma sumeret, monuerat, interierit. Etymologo autem ἐλέφας dicitur quasi

A tur quasi ἐλέβας: παρὰ τὸ ἐν ἕλει ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ; id est quòd in paludibus mas fœminam conscendere soleat: ἢ παρὰ τὸ ἐλεφαίρω τὸ βλαπτῶ. βλάπτικὸς γὰρ, id est, vel à noceo, lædo, damno afficio: est enim noxius. ἢ παρὰ τὸ ἐλίσσω, οἷον ἐλίφας, ὁ ἐλιγμένην ἔχων ῥῖνα. aut à voluendo aut vertendo, quòd narem habeat versatilem. ἢ παρὰ τὸ λευκὸς γίνεται λεύκας, καὶ τροπῇ καὶ πλεονασμῷ ἐλέφας, πάνυ γὰρ ἐστι λευκὸν τὸ ὀστοῦν αὐτοῦ: id est, aut ab albo colore per pleonasmum: valde enim album est eius os. Gesnerus elephantem ab Hebræorum dephil (de quo mox) deriuari arbitratur, id est ab ebore, siue dentium candore; quo modo elephas etiam inter belluas marinas dici videtur, dentium nimirum candore, ac præterea magnitudine elephantem referens, (vt notum est ex Plinio,) vsumque ad gladiorum manubria, vice eboris præbens. Galli Rohart vocant, alij rosmarum, alij morsum. Elephanti verò locustarum (astacorum potius) generis descripti ab eodem Plinio, nigri, pedibus quaternis bisulcis, brachijs præterea duobus (quæ chelæ dicuntur) binis articulis, singulisque forficulis denticulatis, à magnitudine sic mihi appellari videntur, vti & poculum quoddam tricongium, de quo Damoxenus in Autopenthûnte, id est, in ipso lugente apud Athenæum:

Elephas marinus. Lib. 9. c. 5. & lib. 32. cap. vlt.

B

Εἰ δ' οὐχ ἱκανόν σοι, τῶν ἐλέφαντ' ἥκει φέρων
Ὁ παῖς. τί δ' ἐστι τοῦτο πρὸς θεῶν; Ῥυτὸν,
Δίκρουνον ἡλίκον τι τρεῖς χωροῦν χόας,
Ἄλκωνος ἔργον. προὔπιεν δέ μοι ποτὲ
Ἐν κυψέλοις Ἀδαῖος. id est,
Idoneum nisi tibi elephantem puer
Ferat. Quid est hoc per Deos? est poculum
Magnum, choarum quod trium sit capax:
Alconis est opus, mihi quo præbibit
In Cypselis Adæus.

Lib. 11. c. 5. Elephas poculum.

Meminit eiusdem poculi in supposititijs apud eundem Epinicus:

Καὶ τῶν ῥυτῶν τὰ μέγιστα τῶν ὄντων τρία.
Πίνειν δεήσει τήμερον πρὸς κλεψύδραν
Κρουνιζόμενον, ἀμφότερα δ' οἰωνίζομαι.
Ἐστι δ' ἐλέφας, ἐλέφαντα περιάγει ῥυτὸν
Χοροῦντα δύο χόας, ὃν οὐδ' ἂν ἐλέφας ἐκπίοι.
C
Ἐγὼ δὲ τοῦτο πέπωκα (τοῦτό γ' ἐκπέπωκα) πολλάκις.
Οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ. id est,
Maiora sunt ex his tria quæ præsentibus
Rhytis bibisse oportet hodie ad clepsydram
Torrentis instar aurigabor vtraque
Est autem elephas. Elephantos attrahit rhytum
Quod congios capit duos, elephas neque
Hauriret, ipse sæpius sed ebibi.
Elephante differs tu nihil.

Cap. 16.

Πιρίσσας Hesychio & Varrino est elephas. Vt autem θὴρ pro Leone κατ' ἐξοχὴν, ita θηρία interdum de elephantis dici Suidas annotat. Lego in Plutarcho καὶ ὡς τῶν θηρίων τοὺς πύργους ἄνω, καὶ τὰς πόρφυρας εἶδον, ὅσπερ ἐν αὐτοῖς κόσμος εἰ μάχην ἀγομένοις, &c. id est, *& vbi ferarum id est elephantorum turres sursum & purpuras viderunt, quod erat eorum ornamentum, cùm ad prælium ducebantur*; item in Polybio; θηρία μεμονωμένα καὶ ψιλὰ τῶν Ἰνδῶν: id est, *feræ Indorum* D *relictæ siue desertæ & nudæ.* Idemque denotatur de Latinorum bellua. Plinius: *Nondum pretio excogitato belluarum cadaueri.* In hoc tamen qui ex Terentio adfertur loco: *Eone es ferox quia habes imperium in belluas?* animaduertendum factam iam fuisse elephantorum mentionem. Martialis addidit colorem:

In Eumene. Fera.

Bellua. Lib. 6. 33.

Non aliter monstratur Athlas cum compare mulo (aliàs gibbo)
Quæque vehit similem bellua nigra Libyn.

Et aliàs simpliciter belluam dicit.

Nigro bellua nil negat magistro.

Plinio etiam pecus vocatur: *Qui cum elephante (inquit) congressus, gemino ictu pecudem exanimauit.* Martiali pecus Indicum lib. 5.

Nec modo politum pecudis Indicæ dentem,
Nucesque primas, Liliumque non tectum.

Veteres, poëtæ potissimum boues Lucas vocabant: Lucretius:

Inde boues lucas turrito corpore, tætros

Boues lucæ.

Anguimanos, belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre.

Auſonius in epiſt. ad Tetrad.

In Hippolyto.

Cur me propinquum Satonorum mœnibus
Declinas, vt lucas boues,
Olim reſumpto præferoceis prælio
Fugit iuuentus Romula?

Seneca:

Amat inſani bellua Ponti Lucæque boues.

Vbi tamen quidam legunt, boues luci, id eſt, in ſylua incædua verſari ſoliti: doctiores verò pro elephantis accipiunt; ſenſumque eſſe inquiunt, maximas etiam quaſque belluas, tum in mari, vt cete, tum in terra, vt elephantos amore vinci: Vtitur eodem nomine etiam Silius Italicus in ſexto ſui operis:

Iam prouectus equo moderantem cuſpide Lucas
Maurum in bella boues ſtimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.

Lib. 6.
Boues Lucæ cur ſic dictę.

Cur autem boues Lucæ dicantur, alij alias rationes reddunt. M. Varro in opera de lingua Latina opinionem refellit eorum, qui putant boues Lucas ſiue boues Lucos à Lucanis dictos, ab eo quòd Romani, cùm maximam quadrupedem quam ipſi haberent, vocarent bouem, in Lucania Pyrrhi bello primùm elephantos apud hoſtes vidiſſent, & eorum qui à Libycis dictas volunt. Ad extremum autem ait, ſe arbitrari, boues Lucas à luce potiùs dictas eſſe, quòd longè relucebant, propter inauratos regios clypeos, quibus eorum turres erant ornatę. Plinius tamen prioribus illis aſſentiens ſic ſcribit: *Elephantos Italia primùm vidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis viſos anno Vrbis cccclxxij*, Cuius ſententiæ etiam eſt Ioſephus Scaliger in appendice ad coniecturas ſuas in Varronem: Fortaſſe (inquit) & Scarabæi illi, quos vulgò in Gallia ceruos volantes vocamus, Lucæ dicti ſunt, non Lucani, vt eſt ſcriptum apud Plinium: Nam ait Lucanos vocari à Nigidio: quanquam, vt verum fatear, idem puto eſſe Lucam & Lucanum, quicquid refragatur Varro: nam Lucana armenta maxima & validiſſima olim in Italia fuerunt, teſte etiam Lucillio:

Lib. 8.
Li. 11. c. 28.

Quem neque Lucanis oriundi montibu' tauri
Ducere pro telo validis ceruicibu' poſſent.

Quo modo λαρινοὶ βοὲς pro magnis apud Græcos, ita & Lucæ apud Romanos. Nam primis temporibus videntur Lucas non Lucanos populum illum dixiſſe. Quod autem opponit Varro, Vrſos non dici Lucas, ſed Lucanos, fruſtra eſt: nam etiam ſine adiectione vrſus dicitur: at bos, cùm ſignificat elephantem, non ſine adiectione dicitur, nam dicitur bos Luca. Hactenus Scaliger. Author verò adagiorum in adagio, *Larinum verbum*; tradit Latinos veteres Lucam dixiſſe pro grandi, & in adagio: *Prius Locuſta bouem pariet*, Lucas (inquit) Latini boues appellabant ob magnitudinem; haud ſcio ex quo authore. Iſidorus elephantem apud Indos à voce barrum vocari ſcribit, indeque etiam vocem eius barritum dici: alij verò barrum appellari volunt lingua Sabina; vnde & ebur appellatum putat Seruius tanquam à barro: & barrire quoque dicuntur elephanti à ſono per onomatopœiam, vt Feſtus author eſt. Punica verò lingua elephas nominatur Cæſar, vnde Cæſares poſtmodum dictos fuiſſe ait Alexander ab Alexandro, quòd auus C. Cæſaris elephantem occidiſſet, cuius ſymboli numiſmà ſe habere profitetur Mantua Bonauidius Patauinus in analyſi variarum quæſtionum. At Feſtus, Cæſarem à cæſarie dictum eſſe ait, quia ſcilicet cum cæſarie natus eſt: alij etiam Cæſarum nomen aliunde deriuant. Accipiunt verò nonnunquam poëtæ dentes ipſos pro ipſiſmet animalibus, vt notum eſt ex hoc Martialis:

Barrus.
Lib. 12. c. 2.
Cęſar.
Lib. 1. c. 9.
Lib. 13. Epi.

Pulcher adeſt onager, mitti venatio debet
Dentis erythræi, id eſt, elephantis.

Behemah.
Cap. 40.

Iam verò apud Hebræos behemah, quamuis beſtiam propriè, ſiue belluam ſignificet, ſunt tamen qui pecus, ſunt qui iumentum interpretantur. R. Moſes pro behemot (plurali numero) apud Iobum, commune vocabulum omnium iumentorum exponit: R. Abraham eodem in loco mirabile aliquod vel monſtroſum animal eſſe putat. Verba Iobi ſunt: *Ecce nunc behemoth, quem ego feci tecum:* Plerique (inquit Pagninus) tam noſtrorum, quàm Hebræorum elephantem eſſe exiſtimant, à mole corporis, qua cæteros quàdrupedes ſuperat. Pluraliter effertur ad ingentem belluam ſignificandam, ſicut & Pſal. 73. 22. Se dicit fuiſſe apud Deum behemoth non beſtiam tantùm ſed inſtar plurium beſtiarum, vel ingentem beſtiam. Animæ facultatem quam αἰσθητικὴν, id eſt ſenſitiuam Græci dicunt, Iudæorum ſcriptores nepheſch habehemit dicunt, quaſi animam irrationalem dicas, vt per vocem behemah brutum omne intelligatur, Chaldæus in Deuteronomio pro

A mio pro behema generali vocabulo vertit beira, Arabs behiz, Persa behad, Septuaginta κτῆνη. D. Hieronymus animal. Idem Chaldæus alibi, vbi Hebraicè Schen id est ebur, legitur, vocem phil vsurpat, & cum articulo dephil, vnde Græcos elephantis nomen traxisse Gesnerus retur. Author dictionarij trilinguis pro elephante quoque phil vsurpat, & pro ebore schen dephil. Schen quidem Hebræis aiunt simpliciter dentem significari: accipi verò per excellentiam pro ebore, id est elephanti dente. Arabicè elephas Cenalsa vocatur, in Decan & Guzarate ati, in Malauar amme in Canara azete, Aethiopibus ytembo: Italis elephante, leofante, vel (vt alij scribunt) lionfante: Hispanis elephante: Gallis & Belgis elephant, Germanis helfant, Anglis olifant, Illyricè sion.

Cap. 14.

GENVS. DIFFERENTIÆ.

Forma. Descriptio.

B ELEPHAS sui generis quadrupes, cum nullo alio similitudinem habere videtur. Triplex eius genus Philostratus & Aelianus esse tradunt, palustre, montanum & campestre. Esse autem palustrium elephantorum dentes liuidos, raros, tractuque difficiles, & in plerisque partibus eorum foramina: in alijs verò partibus quasi grandinis grana tumores quosdam insurgere, & arti minimè obtemperare: montanorum autem esse minores, verùm & sufficienter albos, & nihil in eis difficile reperiri: optimos verò omnium esse dentes campestrium elephantorum; maximos enim, albissimosque & sectu faciles, vt nullo labore in quamcumque manus voluerit partem deducantur: rursus elephantes in paludibus captos dementes leuesque esse ab Indis dici; montanos verò peruersos & insidiosos, & nisi alicuius rei indigeant, minimè erga homines fidos: Campestres autem benignos haberi & mansuetos & imitationis amatores. Scribit & Aloysius Cadamustus in suis nauigationibus in regno Senegæ Nigritarum elephantes syluestres quàm plurimos, non domari, vt alijs in locis, ideoque gregatim, vt apud nos apros incedere, & vix cicures ibidem reperiri, maximè iuxta Gambram fluuium. Tanta denique in moribus harum belluarum penes loca C differentia est, vt Libyci Indorum neque vocem, neque odorem ferre queant, sicuti ostendit Polybius agens de prælio, quo Ptolomæus cum Antigono dimicauit de Syriæ regno: *Verum maxima pars elephantorum (inquit) Ptolomæi prælium formidabat, quod plerumque accidere Libycis elephantis solet. Odorem enim & vocem Indorum non patiuntur: præterea magnitudinem & vires, vt mihi videtur, timentes, Indicos statim fugiunt, vti eo tempore accidit: subito enim in fugam conuersi & ordines suorum perturbantes, maximam in phalange Ptolomæi stragem fecere.* Testatur & Plinius Indicos elephantos à Mauris timeri, nec contueri se audere quoniam maior Indicis sit magnitudo: quod Solinus sic repetijt: *Indicos elephantos Mauri timent, & quasi paruitatis suæ conscij aspernantur ab his videre.* Quanto autem equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores Philostratus ait esse Indicos. Non sunt tamen in India omnes eiusdem magnitudinis: nam Solinus duo Indicorum elephantonum genera esse tradit: nobiliores indicari magnitudine, minores nothos dici. Quærendum igitur, num hi Aeliano Taxilæ vocêtur: *Indici (inquit) elephanti nouem cubitorum altitudine, latitudine verò quinque habentur. Maximi illic qui Prasij appellantur: secundi verò ab his existimantur Taxilæ nuncupati.* An itaque Prasij illi sunt insulæ Maidegascar, qui- D bus Indos cedere ex nauigatoribus scribit Scaliger? Sed & Solinus affirmat Taprobanam insulam Indicam ferre maiores multò elephantos, quàm ferat in continente India. Iam verò Strabo Onesicriti & aliorum testimonio, si latinam versionem sequamur, elephantos Libycos & maximos & valentissimos esse ait: Sed Græcè legitur, μάζϰς δὲ τῶν λιβυκῶν ϰαὶ ἐρρωμενϛέρϰς, id est, Libycis maiores & robustiores, apparetque deesse vocem Ινδϰς, quæ nisi addatur, sensus erit imperfectus. Quamuis autem Libycis Indi sint maiores, non propterea tamen Cicero priuatim de his intelligi debet, cùm elephanto belluarum nullam vastiorem esse scribit, sicut nec Plinius, dum ait: *Terrestrium maximum elephas*, & Oppianus magnitudinem eius admiratus:

Dentium varietas.

Ca. 29. & 43.

Lib. 5. Hist. Rom.

Horrenda sed enim membrorum bellua mole
Nititur, atque feras longè supereminet omnes,
Vt si illam videas dum immania corpora versat
Excelsi montis procera cacumina credas
Aut atrum cogi per flammea sidera nimbum,

Qui largos imbres tempeſtateſque refuſas
Inferat agricolis, prolapſus ab æthere ſummo.

Quamobrem Cardanum, cùm non maiorem faciat elephantem, quàm vt homo erectus expanſis manibus eum æquet, facetiſſimè perſtringit Scaliger, his verbis: Ergo bellatoris equi Calabri aures, inquit, non exuperet: quanquam, vt videas tuam loquendi legem, non expanſis attinget, ſed elatis manibus. Paſſa enim brachia nihil aliud, quàm paſſum efficiunt, id eſt, pedes quinq; ſiue palmos octo circiter. Quod ſanè ridiculum eſt. Vidi equidem vnum dentem me longè procerio-rem. Itaque Aloyſius Muſtus octonum pedum agnoſcit longitudinem. Eorum quoque molem è pondere deprehendas. In Indicis hiſtorijs ſcriptum eſt, duos elephanti dentes pependiſſe pondo trecenta vigintiquinque. At tam paruum animal, quod ſeptenos vix impleret pedes, veriſimile non eſt, in mandibula inferiore tantum oneris geſtare poſſe. Ex eius item veſtigio cæteri corporis vaſtitatem coniectare licet. Obſeruatum enim eſt: cuius linea dimetiens eſſet palmorum trium & pollicis. Quanta latitudo tergi in maximo equo rara eſt, aut nulla. Igitur ſenum denum pedum excedere proceritatem legimus apud eoſdem nauigatores. Tam vaſti dentis igitur ima cuſpis quam in partem ictum infligeret? Deinde qui fieri poſſet, vt tam latum pectus tam paruæ cederet diſtantiæ, quanta à primore mandibula proficiſcitur? Nam & eorum flexus & colli breuitas effeciſſent, vt aut pectori infigerentur, aut inter crura ſubtus ipſum pectus tegerentur. Hæc & alia ille. At Gillius etiam ad Cardinalem Armaignacum memorat menſum ſe eſſe Conſtantinopoli elephantis altitudinem quindecim pedum & ſemipedis: ab oculo ad extremum tergum vndecim pedes, ab oculo vſque ad extremam promuſcidem octo pedes, quo loco cuiuſlibet partis præterea menſuras exponit. Variam tamen eorum proceritatem eſſe, nam alios ad duodecimum, alios ad decimum tertium dodrantem excelſitate procedere, alios ad decimum quartum. Idem & Vartomannus ſcribit. Ait item Aloyſius Cadamuſtus ſe elephantum vidiſſe, qui etſi perquam eſſet mediocris, plus tamen haberet carnis, quàm tauri noſtrates quinque. Indici nouem cubitorum altitudine ſunt, vt Aelianus refert. In omni genere fæminis mares excelſiores ſunt, vt Auicenna & nauigatores referunt. Cauſa modò tantæ magnitudinis eſt, vitæ protectio, vt tradit Ariſtoteles, vbi docet, cur quadrupedum alia cornibus ſint prædita, alia non, & quæ ad corporis tutelam ſingulis natura conceſſit. *Quibus autem cornua* (inquit) *natura non dedit, eorum ſaluti præſidijs conſuluit alijs, vt pernicitate corporis equis opitulata eſt, magnitudine camelis; magnitudinis enim exuperantia ſufficit ad necem arcendam, quod camelis contingit, atque etiam melius elephantis.* Etſi verò tantæ molis animal ſit elephas, auem tamen eſſe inquiunt multò maiorem, vtpote quæ eum vnguibus comprehenſum in ſublime abripiat. Ruch vocant in inſula diui Laurentij ſiue Magaſcar. Quin & populos quoſdam in India adeò proceros eſſe Solinus aſſerit, vt elephantos velut equos facillima inſultatione tranſiliant. Differunt præterea à Libycis elephantis Indici, quoniam mares horum ſoli dentati ſunt, cùm vterque Libycorum ſexus dentibus ſit præditus, vt Amyntianus tradit in libro de elephantis, (vt citant Scholia in Pindarum) vbi etiam dicit, hoc Libycis cum Aethiopicis commune eſſe. Iam verò & à quibuſdam Aethiopicis differunt colore. Indici enim nigri & murini coloris eſſe dicuntur, in Aethiopiæ autem quadam regione ad meridiem, ſiue vt Scaliger ait, ad torridam plagam, omnes albi. Vbi (inquit Scaliger) eſt ſubtilitas albedinem conſtare præter aliorum locorum naturam, in æſtuoſa regione. Quod verò ad colorem attinet, ſunt & Afri ſiue Libyci nigri, & fortaſſis omnes præter illos Aethiopicos, vnde poëtis elephantes nigri vocantur; Sidonius: *Vltima nigrantes incedunt præda elephanti.* Horatius: *Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris?* Sic & de eiſdem prius dictum erat: *It nigrum campis agmen.* Vnde etiam nigram belluam vocauit Martialis:

Lib. 3. de part. cap. 2. — *Cap. 65.* — *Elephantes Aethiopici, vt ab Indis differant.* — *Color.* — *In Epo. Od. 12.* — *Lib. 6.*

Non aliter monſtratur Atlas cum compare mulo,
Quaque vehit ſimilem bellua nigra Libyn.

Dentes quales. — *Lib. 2. Hiſt. 6.*

Dentes habent vtrinque quatuor, quibus, vt ait Ariſtoteles, conficiunt cibum, atque in farinæ ſpeciem moliunt. Duo eodem philoſopho teſte, præterea prominent grandes, eoſque mares grandiores reſimatoſque habent; fæminæ minores, & contrà quàm mares; vergunt enim, inquit, deorſum pronique deuiant. Quod & Plinius ſic breuiter tranſcripſit: *Elephanto dentes intus ad mandendum quatuor: præterque eos qui prominent, maſculis reflexi, fæminis recti atque proni.* Addit autem Ariſtoteles, ſtatim cùm natus eſt elephantus, dentes habere, cæterùm grandes illos non illico perſpicuos obtinere. Iſtiuſmodi duos exertos dentes præter elephantos, etiã aper habet, item Hippopotamus, vt Plinius tradit: Sunt tamen in apro ſitu cõtrario, huic enim in ſublime feruntur, elephantis verò deorſum retorquentur. Differunt ætate: Iuuenculis enim candidiores & molliores, vt in omni animalium genere dentes, ſenibus grandiores, duriores, ſicciores, nigriores: optimi ad opera quæq; in adultis. Quomodo autem dentes paluſtrium elephantorũ, montanorumq́; & campeſtriũ differant, antea ex Philoſtrato dictũ eſt. Siti ſunt iſtiuſmodi dentes in ſuperiore mandibula,

Apri dẽtes.

vt Varto-

A vt Vartomannus obseruauit, qui insuper tradit visos sibi in Sumatra insula duos dētes, qui ambo appenderint libras trecentas & triginta sex: libram autem quantā accipiat, non exprimit. Vidisse se & Aloysius Cadamustus scribit, aliquando elephantem occisum perquam mediocrem, cuius dentiū amplitudo palmos ternos excedebat, eminebant ad duos palmos, verùm palmus, inquit, contectus carne maxillæ immergebatur, vt totus occultaretur, vt sunt aliorum radices dentium; & quoniam eorum senecta dentibus cognoscitur, aiebant argumento dentium amplitudinis feræ despicabilis, ipsum haud quaquam annosum fore, si conferretur alijs procerioribus, quorū dentes tantæ sunt magnitudinis, vt vicem postium suppleant, & pro palis sæpes muniant teste Plinio, & vt Nigritæ referebant, nonnullis eo amplitudinis crescunt dentes, vt duodecim palmorum mensuram excedant. Plinij de dentium magnitudine verba sunt: *Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Aethiopiæ est, postium vicem in domicilijs præbere, sæpesq; in ijs & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri Polybius tradit, authore Gulussa regulo.* Idem & Gillius memorat, sæpeque ad longitudinem decem pedum augescere. Innominatus quidam, cuius liber de terra sancta Italicus extat, scribit se vidisse dentem elephanti à Veneto quodam mercatore ducatis sex & triginta emptum, longitudine dodrantum ipsius quatuordecim, crassitudine dodrantum quatuor; tanto pondere, vt humo tollere non potuerit. Sed

Dentium situs.

Senectæ dignotio.

Dentium magnitudo.

B & Sabellicum authorem habemus, fuisse Firmo, quem in Aegypto rebellantem Aurelianus vicit, duos elephantinos dentes tam enormi magnitudine, vt Aurelianus pro miraculo Romam deportandos curaret, eo consilio, vt dicunt, (inquit) vt si totidem ea magnitudine reperti essent, ex ijs Ioui sellam constitueret; horum autem longitudinem denum fuisse pedum. Iam verò quos nos dentes hucusque vocauimus, alij cornua vocant, vt constat ex hoc Plinij: *Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tantò antiquior, & consuetudo melius dentes.* Ipse vero alicubi, *Elephantos & Arietes* (inquit) *candore tantum cornibus assimulatis, in Santonum littore reciprocans destituit Oceanus.* Ad cuius loci declarationem sic scribit Massarius: Quoniam autem de ambabus belluis, scilicet elephantis & arietibus simul loquitur, dentes elephanti marini Plinius hic cornua videtur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes, de quorum cornibus, non dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse videretur. Nam si dentes elephantorum dixisset, opus fuisset, arietum quoque cornua expressisset: sed tolerabilius Plinio visum vtrisque animantibus seruiendo cornua appellare; quod alibi etiam hac de causa fecisse videtur, dentes elephanti cornua impropriè nuncupando, vt libro decimoctauo, quando ait:

Eneid. 7. l. 7

Lib. 8. Dentes, an cornua.

Lib. 9.

Plinij locus declaratus.

C *Atq; cum in arbores exacuant limentq; cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes*: ne si dentes elephanti dixisset, rhinocerotes quod cornua non dentes exacuunt, similiter exclusisset. Sed quando de solis elephantis loquitur, dentes propiè appellat, vt libro octauo (vnde eius verba paulò antè recitaui.) Dentes quoque Aristoteles secundo de historia appellauit, & tertio de partibus animalium elephanto cornua negata dixit, quòd magnitudinis ipsius exuperantia ad necem arcendam sufficeret. Hucusque Massarius. Cæterùm præter Iubam, quem citat Plinius, fuit & Varronis opinio eadem; inquit enim: *Quos dentes multi dicunt, cornua sunt.* Idem & Aelianus postmodum credidit, qui & cornuum medullam in elephantis edendo esse tradit. Medullam autem habere scribunt Monachi in Mesuem. Et Oppianus elephantem inter cornuta animalia describit, & cur cornua, nam dentes dici debeant, edocet his versibus:

Lib. 3. de ling. Lat.

Deinceps immensos elephantes, Diua, canamus,
Cornibus armatos immanibus antè reflexis,
Namque duo tollunt ingentia spicula malis
Ad cælum, exertis omnino dentibus æqua,
D *Quæ vulgus resecans dentes existimat esse.*
Non sic appellare placet, sed cornua dici,
Cornea cum virtus illis videatur inesse:
Quanquam perpaucis (ni fallor) signa probantur.
Nam quæcumque feris tendit propago supernè,
In summis adnata genis, id nuncupo cornu.
Sin minus à malis vergat propago deorsum,
Dens appellari, non cornu debuit illa:
His verò gremium cornu radicibus altis
E cerebro deriuatis, primum arboris instar
Et fagi, capitis fulcitur vertice vasto.
Hinc varios trahit anfractus per tempora repens
Sub cute, tum malas subit, hinc apparet ab ore
Ardua contorquens apices ad sidera summos,

Pluribus hoc dentis fallacem præbuit ansam,
Est tamen hoc multo quoque clarius argumentum:
Dens omnis rigidus manet intractabilis arte,
Non astus, non artificis solertia prodest.
Nam si dilatare velis, parere recusat,
Si violare pares, in frusta abrumpitur vltrò:
At validis curui fiunt è cornibus arcus,
Quæque illi dentes vocitant, eborarius illa
Perpolit, exercet, variosque reflectit in vsus.

Lib. 1. Eliacor. *Alcis cornua.* *Tauri Aethiopici.*

Quæ argumenta Oppianus à Pausania accepisse videtur, quicumque (inquit hic) elephantum ossa, quod ex ore promineant, dentes potius quàm cornua esse putant, considerare debent alces mares (fæminæ enim ijs carent) sua habere cornua in supercilijs: Aethiopicos verò tauros in naso sita: vt non valdè mirum sit eadem elephanto ab ore prominere. Accedunt & hæc argumenta assertioni nostræ: Cornua annorum circuitu animalibus quibusdam decidunt & renascuntur, in quo genere, vt ceruos & dorcades esse constat, sic nos etiam elephantos ponimus: Dentes certè animalium adultorũ nulli solent renasci. Quomodo igitur renascerentur hæc elephanti ossa, si dentes, non cornua essent? Sed igni etiã dentium natura non concedit, at cornua, vt boum, sic elephantorũ, ex rotundis fieri plana & in alios verti figuras vi ignis possunt. Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert: at cornua non videmus ex maxillis nasci. (In Græco, inquit Gesnerus non legitur negatio, sed videtur deesse, quamuis Cælius sine negatione verterit; Gillius dissimulanter præterijt,) Sciendum est autem cornua elephanti à temporibus supernè descendere, & ita foras tendere: quod quidem non auritus sed oculatus testis scribo. Nam cranium elephantis accurratè consideraui in Campania in templo Dianæ, quod triginta plurimum stadijs distat à Capua metropoli Campaniæ. Elephas itaque vt magnitudine & specie corporis à cæteris animalibus permultum differt, sic diuersum etiam & peculiarem sibi cornuum habet exortum. Hæc itaque Pausanias. E contrario modò Philostratus interprete Alemano Rhinuccino aduersus eam sententiam refutatis Iubæ rationibus, sic scribit: Iuba dentes elephantorum, cornua esse arbitratur, eo quòd à temporibus nascantur: acuere autem ipsa elephantes dicuntur, quod nulli alij inest animalium, permanere eadem etiam quæ primitus nascuntur, nec decidere, ac rursus nasci: ego autem his rationibus nequaquam assentior. Cornua enim etsi non omnium animalium, ceruorum saltem decidunt, ac renascuntur: (Aelianus quoque in Mauritania vt quotannis ceruis, sic decimo quoque anno elephantis excidere dici ait:) aliorum quoque animalium nulli contingit, vt dentes cæteris eminentiores quas sannas vulgò dicimus, aut gemini etiam spontè cadant, quod si fortè violentia quadam coacti ceciderint, non renascuntur: armorum instar natura maxillis illos inseruit. Insuper cornua lineam quandam veluti torno impressam singulis annis circa radices obducunt: quod oues etiam, capræ, bouesque testantur: dens autem leuis politusque oritur, & nisi violenter frangatur, talis permanet, materiam enim substantiamque lapidis Parthici parere videtur. Cornua insuper ea tantum habent animalia quibus duplex bifidaque est vngula: Elephas verò quinque habet vngulas, & plantam multipliciter scissam, ne altius pedes imprimat, si quando in humido solo fortè constiterit: præterea natura cornutis omnibus animalibus perforata & in medio vacua ossa supponens, supra quæ extrinsecus cornu producitur: elephantorum autem plena & per omnes partes similia ossa sunt, quod si illud extrinsecus quis apertum inspiciat, in medio tenue foramen inueniet, sicut in dentibus esse videmus. Nunquid verò istiusmodi siue dentes siue cornua mutentur, Cardanus incertum esse ait, & si mutantur, semel omnino tantùm mutari necesse esse. Idem istiusmodi inter Philostratum & Pausaniam disputationem pulchram quidem, sed inutilem esse ait, ipse tamen recitatis vtriusque rationibus, duas pro Pausania firmiores adijcit, primam quòd elephantorum dentes teretes sunt, exacteque rotundi, absque acie, quod omnibus (inquit) proprium est, nam dentes omnes mucronati sunt, vt apri & canum & omnium aliorum. Elephas etiam dentibus, vt dictum est, caret in anteriore parte, non solùm superiore mandibula, sed inferiore etiam, quod proprium est solis cornigeris animantibus. Elephanti igitur cornua illa (inquit) erunt. Mox verò rationem primam dicentium cornua esse, adeò ait esse absurdam, vt opposita supposita assumant ad idem concludendum. Alter enim, scilicet Iuba, vult nunquam mutari elephantorum dentes, Pausanias vult mutari: nec si alterutrum concedatur, quicquam concludere potest, cùm tam dentium quàm cornuum quædam mutentur, quædam nunquam, vt in cornibus cerui mutantur, boum non mutantur. Illud verò stuporis ingentis argumentum, quod Philostratus dicit, dentes elephantorum ob id mereri dentes appellari, quòd solidi sint, non inanes, vt cornua: primum quod non omnia cornua sunt inania, imo pleraque solidiora, vt caprarum & ceruorum, inania sunt boum & bubalorum. Deinde

Lib. 2. de vita Apollonij. *Cornua quibus animalibus.* *An mutentur.* *Lib. 10. de subtil.* *Cardani de dentibus elephanti opinio.* *Cornua non omnia caua.*

E F G H

A Deinde quod maius est, quodque illum arguit in scribenda illa fabella negligentem & oscitantem vt nunquam ne dentem elephantis viderit, cuius semper maxima fuit copia, vt audeat dicere, elephantorum dentes, non esse intus vacuos, cùm manifestissimè sint vacui, at aprorum fulmina tota illa parte, quà tempori inseruntur. Sed neque dentes omnes solidi sunt, quod ille præsupponit, cùm dentes, vt dixi aprorum, qui prominent tota illa parte, qua mandibulę iunguntur, sint inanes & vacui. Itaque pudet iam tactæ stupiditatis illorum; tum verò quæsitum illud nullius propemodum vsus, & quod à substantia rei quærendum erat: nam duobus verbis res absolui potit. Constat enim esse dentes: nam substantia est alba, minimè perspicua, nec flecti sponte apta, sed si cogatur, rumpitur. Ecce quod habes quæsiti propriam dissolutionem, atque perutilem. At igne tamen ducitur, concedo; docebimus & igne ossa duci, sed non adeo faciliter, vt cornua. Hactenus Cardanus; cui etsi quidem etiam concedi potest, ebur verum, cùm in terram cadit, facilè frangi, non tamen propterea planè dentem vocabimus, cùm id arte deposita natiua duritie, mollescat, vt clarissimè testatur Ouidius, de statua loquens eburnea in puellam immutata:

Dentes non omnes solidi

Metam. 10

Tentatum (inquit) *mollescit ebur, positoque rigore*
Subsedit digitis, ceditque, vt Hymettia Sole
B *Cera remollescit.*

Φῦκα vocatur ab Actio, vt ait Gorræus, potus, in quo ebur aliquandiu maceratum ceræ instar emollescit, flexileque in opus quodcumque domito rigore tractatur. Quamobrem cùm & situ, & natura à cæteris dentibus & cornibus differant, multa tamen vtrisque communia habeant, si quid ex vtrisque compositum esse dixero, nemo puto vitio daturus est, dentes tamen aptiùs quam cornua debere vocari. Siquidem ex poëtis antiquis, qui cornua vocant, vnicum tantùm in promptu habeo Martialem, de Aegle edentula, ideoque dentibus vtente eburneis:

Lib. 13.

Sic dentata sibi videtur Aegle,
Emptis ossibus, Indicoque cornu.

Cæteri ferè dentes nuncupant. Iuuenalis:

Sat. 11.

Dentibus ex illis quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus,
Et quos deposuit Nabatheo bellua saltu
Iam nimios capitique graues. Silius:

Lib. 16.

C *Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis.*

Ouidius:

Dentes æquantur dentibus Indis.

Hoc enim, vt Plinij verbis vtar, solum ebur est. Sed & Virgilius dentes existimasse videtur, de eburnea porta, per quam Aeneas ab ipso emissus fingitur, loquens:

Eburnea porta.

Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quæ veris facilis datur exitus vmbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia manes.
His vbi tum natum Anchises, vnaque Sybillam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna.

Hunc enim locum exponens Seruius. Vult (inquit) intelligi falsa, quæ dixit. Physiologia verò hoc habet: Per portam corneam oculi significantur, quòd & cornei sint coloris & duriores cæteris membris, nam frigus non sentiunt, sicut etiam Cicero dixit in libris de natura deorum. Per eburneam verò portam os significatur à dentibus, & scimus quod quæ loquimur, falsa esse possunt, D & quæ videmus, sine dubio vera sunt, ideo Aeneas per eburneam emittitur portam. Est & alter sensus. Somnum cum cornu nouimus pingi, & qui scripserunt de somnijs, dicunt ea quæ secundum fortunam & personæ possibilitatem videntur habere effectum, & hæc vicina sunt cornu: vnde cornea vera fingitur porta, ea verò quæ supra fortunam sunt, & habent summum ornatum, vanamque iactantiam, dicunt falsa esse, vnde eburnea quasi ornatior porta fingitur. De vtilitate modò ac vsu horum siue dentium siue cornuum, quam præstant ipsi animanti, sic disserit Cardanus: Vt tutus esset à Leonibus, dentes illos effecit, nam cornua (in vertice capitis scilicet) inepta fuissent propter duas causas; tum quia coguntur collum inflectere, tum quia hostem non tam bene viderent: At colli flexura longitudinem expostulat: vt igitur esset robustissimum, collo breui opus fuit, ac minimè flexili: vnde & Leones ceruicem rarò ac parum flectunt. Estque id etiam signum in hominibus, si à natura sit, roboris & fortitudinis. Dentes igitur illos antè fixit vt essent robustissimi & commodi, non iam mandibulæ inferiori, imo nec superiori, sed temporibus inseruit. Nam mandibula sola inferior edendo mouetur, dentes superiores nunquam; quamuis plurimi hoc nec in seipsis aduertant. Si igitur dentes in inferiori mandibula fuissent insiti, robur

Porta cornea.

Dentium siue cornuum vtilitas.

Mandibula inferior edēdo solùm mouetur, superior semper quiescit.

ob illius paruitatem habere non potuiſſent, & periculum luxationis in magno niſu attuliſſent, & comedendo mirum in modum fatigaſſent & tardaſſent elephantem. At quia materia dentium opus erat ad tam prægrandes dentes fingendos, ſuſtulit dentes omnes anteriores tam ſuperiores quàm inferiores, vt ex his illos conficeret. At dentibus illis impediebatur, ne os in terram ex porrigere poſſet, ſimul ac breuitate colli, & quia dentibus anterioribus careret, ob id neque cibum ex terra, neque potum è fontibus haurire poterat, his omnibus longa ipſa proboſcide & inani, & ad modum manus comprehendente omnia &c. ſuccurrit. Hæc ergò ille. Iſtiuſmodi proboſcidem Græci ſimiliter προβοσκίδα dicunt, Ariſtoteles verò μυκτῆρα, tum in hiſtorijs, tum in ſecundo de partibus id eſt, naſum, eſt enim elephanti naſus, ſeu potius pars à naſo porrecta demiſſaque in terram verſus: Potuit autem ita vocare aut quia ea naſi in omnibus animantibus appellatio eſt, aut quia inde ſonum edit, vt μυκασμὸν, quocirca tubam quoque noſtrum vulgus nominat. Vocatur autem proboſcis, quòd ea ante ſe extenſa paſcatur, hoc eſt, cibum potumque ori admoueat.

Promuſcis. Lib. 3. c. 30.

In Plinij codicibus recentioribus etiam promuſcis legitur: & Cælius promuſcidem à nobis vocari dicit, ratione qua h. quandoque tranſit in m. Vtitur autem & Vitruuius eo nomine, & Gaza in ſua tranſlatione. Satis autem conſtat à muſcarum ligula dictam eſſe. Philoſtratus alijque Græci eadem ratione προνομαίαν, eandem partem vocant, quibus videlicet νέμεσθαι idem ſignificat, quod βόσκειν id eſt paſci. Προνομαία (inquit Varinus) καὶ προβοσκὶς ἡ τοῦ ἐλέφαντος ῥὶς, id eſt, Pronomæa & proboſcis, eſt elephanti naris.

Pronomæa.

Proboſcis quibus propria.

Proboſcis tamen in alijs quoque animantibus celebratur; quin & Athenæus author eſt, proboſcida quidem & pronomæam elephantum eſſe, propriè tamen de muſca & loligine proferri, necnon & de ſepia quoque, vt idem alicubi annotauit. De muſca vſurpaſſe Lucianum conſtat, & Varro vt Nonius citat, ſe ericium inueniſſe cum proboſcide ſcribit. Cardanus examinans proboſcidem elephantis, cum proboſcide culicis, naturam ait, dum culicem conderet, meditatam fuiſſe elephantem, quamobrem mirè à Scaligero exagitatur his verbis:

Exerc. 293. 6.

Nemo vnquam melius prouerbium expreſſit vetus. Quanquam haud è muſca, ſed è culice feciſti elephantum. Ais enim: Dum culicem natura conderet, elephantum meditatam. Vbi neſcio, vter ineptior, tunè quem referre non pudeat; an ego quem refellere non pigeat. In piſtrinum tamen quando meum me fatum impulit, molendum eſt. Quin etiam argutemur. Natura cùm elephantum meditaretur; eius formulam, quod & pictores & architecti ſolent, in culice poſuit, quaſi ichnographiam, vt ectypum faceret. Muſcæ promuſcis propior elephanti manui eſt: quare ſuper ea, non ſuper culice, priſci prouerbium condidere: quin promuſcis à muſca ad elephanti naſum deſignandum tranſlata credi poteſt. Quid elephanto cum beſtiola ſenum crurum, quæ ſimul & valgia ſunt & vaccia: quorum poſtrema longiſſima, contrà quàm elephanto. Præterea promuſcide pro manu & calice vtitur elephas, non pro ore, ſicut culex. Similior elephanto ſus: quàm ob cauſam, vt opinor, ſtultiſſimus ſimul atque nequiſſimus impoſtorum omnium Mahomet; in arca Noæ, ſuem ortum ex elephanti ſtercore blaterat. Nihil alioquin elephanto infeſtius quàm ſus. Eius enim ſtridore ſolo, quod facere tela nequeunt, in fugam vertitur. Macte culex Cardanice, cuius idea elephantus eſt. Iam te aſſertorem video Platonicorum exemplarium, Ariſtotelicis iſtis nngatoribus, pernitiem minitantem. Muſcæ proboſcidem ἐπιβοσκίδα vocat Philoſophus in quarto de partibus. Aloyſius Cadamuſtus à ſuillo roſtro in hoc differre ait, quod elephanto proboſcis volubilis eſt ad nutum, vt modò vibrare, modò retrahere poſſit. Adde quod, vt Cillius ait, intus concaua eſt, ex Oppiano nimirum, qui ſic canit:

Τῶν δ' ἤτοι (ὀφθαλμῶν) μεσηγὺς ὑπεκπροθέει μεγάλη ῥὶς,
Λεπτήτε, σκολιήτε, προβοσκίδα ἣν καλέουσι
Κείνη θηρὸς ἔφυ παλάμη, κείνῃ τὰ θέλουσι
Ῥηϊδίως ὀρέγουσιν. id eſt,

Inter quæ (lumina) *porrecta canalis prominet ingens,*
Pertenuis, flexoque anfractu, dicta proboſcis.
Quòd veluti manus eſt illi, quaq́; omnia prenſat.

Lib. 17. de vſu part. c. 1
Proboſcidis deſcriptio, & vſus.

Habet (inquit Galenus) elephas, quo loco alijs eſt naſus, partem quandam pèndentem, anguſtam ac longam, adeò vt ad terram pertingat. Hac pro manu vtitur, & extrema eius parte ſic omnia tractat, atque ita rebus apprehendendis applicat, vt ne minima quidem numiſmata ipſum effugiant, quæ etiam ſublata proboſcide (ſic eam partem vocant) rectori inſidenti tradit. In fine perforata eſt, & animal ipſum per foramina illa velut per nares reſpirat. Poſtquam autem mortuo elephante vſque ad radicem partis ipſius diſſecans, meatus quia foraminibus ſurſum feruntur, reperi non aliter quàm in nobis exitum habere duplicem; vnum quidem qui ad ipſum cerebrum perueniebat, alterum autem in os perforatum, impenſius adhuc naturæ artificium ſum admiratus. Vbi autem etiam didici ipſum animal, cum fluuium aut lacum profundum traijcit, vt totum ipſius corpus demergatur, per ſublatam in altum hanc proboſcidem reſpirare, naturæ prudentiam intellexi,

A intellexi, non in eo duntaxat, quòd partes omnes ipsius animalis pulchrè construxerit, sed quod ipsum etiam eis vti docuerit. Hæc ille, ex Aristotele, ni fallor, apud quem similiter legimus: *Habet elephas talem tantamque narem, vt ea manus vice vtatur, quippe qui non nisi ad os illam admouens & bibat & edat: suo etiam rectori eam erigit, atque offert: & arbores quoque eadem prosternit; & quoties immersus per aquam ingreditur, ea ipsa edita in sublime reflat atque respirat. Aduncius cula parte sua postrema, naris hæc est, sed flecti non potest: cartilaginea enim, & proinde rigidiuscula est.* Alibi rursus de eiusdem partis vsu ait: *Elephantis prolixa, validaque naris augetur, eiusque vsus idem qui manus; ea namque cibos tam siccos quam humidos colligunt, capiunt, & ad os admouent soli animantium omnium.* Et rursus: *Elephas prioribus pedibus non vtitur loco manuum sed nare sua.* Quamobrem Cassiodorus eleganter & perquam apposite hanc partem, nasutam manum appellauit, Plinius aliquando simpliciter manum, vt cùm ait: *Mandunt ore: spirant & bibunt, odoraturque haud impropriè appellata manu*; aliquando promanum. Manum autem etiam vocauit Cicero: *Manus etiam* (inquit) *data elephantis, quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebant ad pastum.* Præ cæteris verò appositissimè Lucretius elephantes inde anguimanos vocabat. proboscidem enim flectit, reflectit, contrahit, porrigit, lubricat & incuruat. Est enim tortilis, flexilis, B lubrica, volubilis serpentis in morem. Cur verò prominentem habeat istiusmodi promuscidem, inter alios rationem etiam reddit D. Ambrosius in Hexamero, quia cùm sit eminentior cunctis, se inclinare ad pascendum non potest: itaque promuscidis ad colligendum cibum vtitur ministerio. Ea immani bestiæ largi potus infundit humorem, ideoque concaua est, quo ad restinguendam tantæ beluæ sitim plenos lacus hauriat, aut collecto flumine possit vndare potantem. Similiter D. Basilius quærens, quid sibi vult proboscis elephanti? Quoniam (inquit) tantæ molis hoc animal & omnium terrestrium maximum ad stuporem admirationemque obuijs incutiendam productum est, oportebat carnulentum esse, & obeso corpore diffractum. Huic si grande pro rata membrorum inferiorum pedumque ratione exæquatum collum adiunctum fuisset, inatractabile penitus esset exuperante pondere semper ad humum deuergens. Nunc autem caput quidem per colli paucas admodum vertebras spinæ dorsi counitur. Proboscidem autem habet officium subeuntem, munusque colli, qua planè tum pabulum sumere quàm potum etiam adhaurire solet, & ad se sustollere. At enim pedes ipsi sunt inarticulati, quo quasi columna couniti, vastam illam corporis molem suffulciunt. Namque si artus tanto corpori sustinendo molliores & qui facile flecterentur, essent substrati; creberrimæ fierent emotiones articulorum, fera in humum modò genua inclinante, modò se attollente ex humo. Neque enim alleuandæ tantæ moli satis essent. Nunc verò paruus talus pedi subijcitur elephanto, nec tamen in teretem figuram, neque in genu commissuram dearticulatus est aut distinctus. Neque enim ad lapsum prona articulorum lentitudo carnulentam illam tanti animalis molem ferre posset, tanta adeò confunditur copia carnium, vt continenter intremiscat, ruinamque videatur interminare. Quæ cùm ita sint, opus elephanto fuit porrectiore illo naso, qui ad pedes vsque demitteretur. Non vides in bellis, quod perinde ac turres quædam animatæ vniuerso agmini viam muniunt ac prægrediuntur? At certè veluti colles quidem concretione carnium condensati, intolerabili facto impetu constrictas constipatasque hostium acies distringunt & dissecant? Quod si partes infernæ minus decenti proportione responderent, reliquæ moli corporis, nullo animal tempore persisteret. Arrianus in expeditione Alexandri tantam elephanto vim in proboscide esse ait, vt homines armatos tanquam flagello, implexos in sublime attollat. Facilè verò eam amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuisse Plinius author est. Os, vt tradit Cadamustus, habent in pectore, atque hoc non proboscide sugunt, teste Aeliano & Aristotele, qui & linguam eis esse scribit perquam exiguam, atque interius positam D quàm sit in cæteris, ita vt vix eam videre possis. Cur autem talem natura fecerit, rationem hanc attulit nobis Cardanus: At cùm lingua (inquit) sit ob dentes, elephas autem dentibus anterioribus careat, lingua parua & intus recondita opus fuit, quoniam dentibus molaribus inseruire debuit. Simul si magna fuisset, impedimentum afferret, ne proboscis cibum vsque ad dentes molares porrigeret. Sed quia opus erat ad vitæ longitudinem optima masticatione, & quia etiam cibus à dentibus nullis anterioribus dissecari poterat, molares adeo robustos & tam commodè fabricauit, vt quemadmodum testatur Aristoteles, cibum omnem confestim redigat in farinam. Oculos habet magnos, sed pro tanti corporis portione exiguos, vt canit Oppianus:

------- αὐτάρ ὀφθαλμοὶ τελέθουσι

Μείονες, ἢ κατὰ ἐκεῖνο δέμας, μέγαλοι περ' ἐόντες.

------- *Et flammea lumina versat,*

Magna quidem, verùm pro tanto corpore parua.

Cassiodorus etiam oculos quidem paruos esse ait, sed grauiter se mouentes. Fuisse autem elephanto paruitatem oculorum datam idem Cardanus asserit, vt cùm non recondi possent, tutiores

forent

Li. 10. Var. *Manus nasuta.* *Lib. 2. de nat. deor.* *Lib. 2.* *Lib. 6. c. 5.* *Pedes.* *Lib. 6.* *Vis in proboscide.* *Os.* *Lingua.* *Oculi cur exigui.* *Lib. 10. Variar.*

forent ab ictibus. Recondi autem non potuisse, quia à lateribus positi, non vidissent ea, quæ antè occurrerent: necessariumque fuisse, vt essent à lateribus, ne ob nixum dentium & proboscidis propinquitatem læderentur, atque ita animal ante senium cæcum efficeretur, tum maximè quia longissimæ vitæ futurum erat. Cumque ob robur ac dentes caput magnum efficere natura cogeretur, informe, vt ita dicam & sine rotunditate: qualiscumque enim additio ad ornamentum facta capiti, ipsum in immensum auxisset: obid valdè deforme caput habent elephantes. De capitis elephantis magnitudine & enormitate sic meminit Oppianus:

Caput cur deforme.

Γόφθιμον δὲ κάρηνον, Vertit interpres

Immensum caput ille gerens, & pondere vastum.

Aures.

Strabo author est, spiramentum quoddam habere secundum tempora, per quod mas pingue quid emittit tempore coitus, & fæminæ tunc eundem meatum apertum esse. Aures quoque pro corporis portione exiguæ eodem Oppiano attestante. Qui eas dimensi sunt, quaquauersum gemini palmi magnitudine esse inquiunt, nec id vsque minore aut maiore, vt assolet, proceritate, sed pro magnitudine latas. Quidam obscurus author tradit, auriculas habere, quales draconum pinguntur, aut vespertilionum alis similes. Notum ex historia Romana locum esse iuxta aures, quo vulnerato facilè intereunt. *Iussit* (inquit Frontinus) *ferocissimum elephantem sub aure vulnerari.* Clarissime Liuius: *Scalpro inter aures ictu mallei adacto interficiuntur.* Ea breuis via reperta est, ad tantam beluæ molem subitò conficiendam. Liuius id Hasdrubalis inuentum esse credidit. Est verò etiam vbi planè auribus carere dicuntur. Scribunt enim Solinus & Plinius apud Sambros Aethiopiæ populos nullam esse auritam quadrupedem, nec elephantos quidem. Quod tum ad soli dispositionem, tum ad cæli qualitatem referendum censent. Cutis in tantam duritiem solidatur, vt putes, inquit Cassiodorus, esse osseam. Hæc nullo transmittitur telo, nulla ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum reges hanc beluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulsata cederet, & aduersarios sua mole terreret. Strabo author est pellibus pro clypeis vti Mauros, sed & Robertus Valturius loquens de Numidis, cum dixisset, eos scuta elephantorum corio extento ac durato habilia ac tuta gestare, bello inutilia indicat, eam esse eorum naturam tradens, vt acceptum imbrem tanquam spongia imbibant, & per hoc intractabilia repentino pondere fiant. Cur autem humorem sibi imbibant, ratio est, quia cutis eorum vlcerosis vallibus exaratur, vt loquitur Cassiodorus, siue vt Plinius, cancellata est, hoc est, quasi tessellatim efformata, vt exponit Stephanus Aqueus, siue lignorum transuersorum modo efformata contextaque. Ligna enim inter se modicis interuallis (inquit) in transuersum retis instar inuicem annexa, cancellos vocant: hinc cancellata cutis, quo diximus, modo compacta. Sic & Calepinus cancellatam cutem interpretatur, quibusdam cancellis distinctam, hoc est, tessellatim (inquit) quadratam, & in modum capsularum factam: sed & ipse Plinius vsum istiusmodi cutis assignans, similiter exponit; vt modò patebit. Ob eandem tamen corij duritiam homines in regno Pegu pellem elephantis, armorum loco ferunt. Hinc autem Lucanus de Sceua fortissimo illo Cæsariano loquens, qui vnico scuto omnes sustinuit Pompeianos, eum elephantino corio assimilauit appositissimè:

Cap. 43.
Lib. 6. c. 30.
Cutis.
Lib. 17.
Lib. 7. de re mil. c. 7.
Scuta ex corio elephantis.
Cancellata cutis.

Par pelagi monstris, Libycæ sic bellua terræ
Cetulus densis elephas oppressus ab armis
Omne repercussum squalenti missile tergo
Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas:
Viscera tuta latent penitus, citraque cruorem
Confixæ stant tela feræ, tot facta sagittis
Tot iaculis vnam non explent vulnera mortem.

Quamuis autem cutis duritie simpliciter commendetur, eâ tamen in dorso, quàm in ventre durior est, vt idem Plinius, & ex eo Solinus testantur: *Durissimum* (inquiunt) *dorso tergus, ventres molles.* Pilosane setosaue, an nuda sit ipsa cutis, non satis clarè ex authoribus colligas. Cardanus non solum nudam ait, sed etiam cur talis esse debuit, simul & durissima, rationem reddidit his verbis. Sed cum ibi maior copia sit harum infelicitatum (quæ fuit à muscis, crabronibus, alijsque istiusmodi insectis) quàm vt cauda & proboscide possit omnes excutere, simul etiam propter loca quædam, quæ neque cauda neque proboscis commodè potest attingere, his incommodis natura duobus modis succurrit, primùm cute cancellata, qua illas comprehensas collideret: secundum vt cutis esset durissima & crassissima, quod etiam ad arcendas iniurias aëris & ad securitatem tum leonum, tum aliorum grandiorum ferarum fuit non solùm vtilissimum, sed etiam necessarium. Quo factum est, vt tanta & tam dura cute non fuerit commodum edere pilos; nam materia pilorum in cutem translata duriorem illam efficit, & minus etiam erant pili ob id necessarij, qui tamen si adfuissent, magnum incommodum attulissent in aquis & paludibus versanti: vnde sic semel excusso tergore, totus nitet, & celerrimè siccescit. Quidam etiam obscurus elephantum totum

Cutis an pilosa.

nigrum

A nigrum esse scribit, & glabra cute, sine pilis, & Solinus nullas ei setarum hirsutias esse tradit, ex Plinio, qui cùm dixisset durissimum dorso tergus esse, ventres molles, addit, *setarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum (namque id & tanta vastitas sentit,) sed cancellata cutis & inuitans id genus animalium odore. Ergo cùm extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc ijs pro cauda, pro iuba, pro villo est.* Alicubi verò cùm reprehendisset illos, qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed ea magis bruta esse, quibus crassior cutis est, subdit; *Elephantorum quoque corpora impenetrabiles setas habent, cùm tamen omnium quadrupedum subtilitas animi perhibeatur illis.* Hic vbi setas legitur, vetus lectio (inquit Hermolaus) erat scacetias; quæ vox cùm sit deprauata, & Plinius lib. 8. neget setas elephantis vllas esse, fieri potest, vt scribendum sit, quasi setas; non enim setæ ibi sunt, sed quasi setæ. Nicolaus Leonicenus in opere de erroribus Plinij legit, elephanti quoque tergora impenetrabilia sagittis habent. Nam si elephanti durissimum (inquit) tergus habent, vt ille scribit, cur non idem sit sagittis impenetrabile, hoc est, cum difficultate penetrabile? Eodem ibidem teste Plinij patronus multò licentiùs (quam Hermolaus nimirum) ex vno verbo duo fecit, hoc est, loco setas, scripsit pro setis, ita vt aliud (inquit) verbum supplere sit necessarium, si sensus debeat esse integer, sic legendum totum: Elephantorum tergora pro scutis homines habent, sed probandum erit ex historijs, homines non solùm ad gestanda propugnacula aliquando vsos fuisse in prælijs elephantis, sed etiam eorum tergora habuisse pro scutis; alioquin vt opinor, nemo tàm violentam admittet emendationem; Hæc Leonicenus, illius quem Plinij patronum vocat, correctione non intellecta, nam pro scutis dixit, id est quasi scutorum loco. Alij itaque pro setas legunt cetras, quod probo. Neque etiam verum esse puto, quod idem Leonicenus ait, Plinium, cùm elephanto nullum setarum tegumentum esse ait, Aristoteli consentire, nam etsi Aristoteles elephantum in quadrupedum genere minimè hirtum esse scripsit, tamen in quinto de generatione testatur elephantos & boues tenuiore quàm sues pilo integi. Habet itaque pilos, id quod & Plinius alicubi ceu sui oblitus manifestò profitetur; quem locum miror ab alijs non animaduersum. *Indi* (inquit) *mirè gaudent longitudine eorum* (smaragdorum) *solosque gemmarum esse prædicant, qui carere auro malint; ob id perforatos elephantorum setis religant.* Testaturque Cadamustus sese pilos ex elephante euulsisse, qui (inquit) nigricabant, & quasi duorum palmorum mensuram excedebant, erantque amplitudinis non contemnendæ. Quin Gillius quoque pilos eorum ex nouo orbe deportatos vidisse se profitetur, qui ad duorum palmorum magnitudinem procederent. Sed nec illud quoque omnino verum est, quod paullò antè ex eodem Plinio de cauda dicebamus, nullum in ea præsidium esse abigendo tædio muscarum. Nam pilis ea omnino non caret, vt scribit Vartomannus his verbis: Caudam habent similem bubalis, triùm fortè dodrantum longitudine, paucis in extremitate pilis. Inuenio autem in descriptione Guineæ, istiusmodi caudis muscas ab idolis arcere mulieres. Malleolos posterioribus imis cruribus teste Aristotele possidet. Sed de crurum flexu alij aliter etiam tradunt; nam non solùm authores obscuri elephantos crura sine nodis articulisque habere tradunt, & ossa solida & inarticulata, ideoque crura tibiasque flectere non posse, & si cadant, non posse surgere: hincque esse quod dormientes non recumbant; sed defessi magnis arboribus se applicent, verùm etiam classici nonnulli, vt Cassiodorus, ex antiquis Strabo, & Diodorus Siculus, vt in capiendi ratione dicemus. Genua, inquit Cælius, non flectunt, vti Ambrosius prodit; quia rigidiore crurum vsu opus fuit, quo velut columnis tanta posset membrorum moles fulciri: Calcaneum modò leuiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum. Aliàs verà ita scribit: De communi animalium gressu prodit Aristoteles, diuturna hominum fama celebratum, elephantos nullo crurum inflexu moueri; quæ tamen falsò confirmata sit, cùm id genus animalium inflexu vel in scoptulis opertis, vel in clunibus adducto sese moueant. Quomodo autem crura flectat, docet Plinius his verbis: *In posterioribus elephanto articuli breues: Idem poplites intus flectit hominis modo, cætera animalia in diuersum,* ex Aristotele, qui elephantum, non vt aliqui retulerunt, agere scribit, sed considendo, crura inflectere: non posse tamen præ nimio pondere, vtrumque in latus æquilibrio quodam vergere; sed aut læuo incubare, aut dextro, aut eo in ipso habitu requiescere: flectere hunc certè suos posteriores poplites modo hominis: Et aliàs quoque cæteras quadrupedes, elephanto excepto, contrario modo quàm homines sua ait membra inflectere. Vartomannus ait articulos crurum non tam sublimes habere, vt aliæ animantes, sed humiliores terram versus. Sunt autem crura priora multò posterioribus longiora, vt idem philosophus meminit, necnon Plinius & Aelianus, & Oppianus:

------- Ποδῶν γε μὲν οὐκ ἴσα μέτρα:
ὑψόθι δὴ πρόσθεν πολὺ πλέον ἀείρονται, id est,
Nec mensura pedum par est, siquidem altius antè
Exuperant multò, breuioraque crura videntur.

Margin notes: Li. 11. c. 39. — Plinij locus consideratus — Lib. 3. c. 19. — Lib. 2. Hist. cap. 1. — Lib. 33. c. 5. — Cap. 43. — Cauda. — Lib. 4. c. 10. — Crura. — Lib. 16. — Lib. 4. — Lib. 4. c. 12. — Li. 13. c. 18. — Vt crura flectat.

B C D

Cur pedes anteriores robustiores. Lib. 2. tract. 1. c. 1. Pedes.

E

Cur autem anteriores ei pedes maiores validioresque sint, rationem reddit Albertus. **Pedes eiusdem** cum equinis sunt rotunditatis, sed ampliores, vt planta, inquit Gillius, quoquo versum ad binos dodrantes accedat: Vartomanus rotunditatem eorum, magno orbi mensario assimilat; eos ex callo constare aiunt nigerrimo & amplissimo. Aristoteles elephantem animal multifidum esse asserit, digitosque habere indiuisos, ac leuiter formatos, nec vngues omnino esse, singulis pedibus quinque haberi indiuisos & leuiter discretos: quæ omnia sic Plinius transcripsit: *Omnia digitos habent, quæ pedes, excepto elephanto: huic enim informes, numero quidem quinque, sed indiuisi, ac leuiter discreti, vngulisque non vnguibus similes.* Aelianus hinc factum esse ait, vt animal sit minimè ad notandum habile. Cur verò quinque vngues habeant, & pedem multipliciter scissum, Gillius causam esse credit, ne si quando in humido solo constiterint, altiùs pedem imprimant. Aristoteles prioribus potissimum pedibus corporis pondus sustineri putat, nam cùm dixisset, elephantos non bisulcos, non solidos habere pedes, sed digitatos, sed quoniam (inquit) corporis magnitudo vasta, pondusque ingens est, ideo sustinendi tantummodo gratia pedes habent priores, nec ad vllum alium vsum vtiles, propter tarditatem flectendi atque ineptiam. Eodem testante Aristotele mammas duas habet, sed non in pectore, & paulò citra. Alias clariùs earum situm locumue indicat, inquiens, elephanto mammæ sunt sub armis duæ tam mari quàm fœminæ, perquam exiguæ, nec pro corporis vastitate, ita vt eas à latere conspicere propemodum nequeas. Et rursus alibi, elephas, inquit, duas tantùm habet mammas, easque sub armis: causa cur duas habeat? quòd vniprolis est; cur non inter femora? quòd multifidum est: nullum enim inter femora habet, cui pedes discreti in digitos sunt: cur suprà sub armis? quod in ijs quæ plures obtinent mammas, & primæ sunt, & plurimum hauriant lactis, quæ ea parte continentur. Argumento est quod scrofæ facere assolent: porcis enim editis primis, mammas præbent primas. Ergo cui vnum est, quod primum in lucem prodit, id primas habeat, necesse est. Primæ autem quæ sub armis habentur, elephas hac de causa duas, eodemque loco mammas habet. Quæ autem multiprola sunt, hæc toto ventre extuberant, &c. Plinius quoque isthæc quàm breuissimè reddidit, *Elephas*, inquit, *tantum mammas sub armis duas habet; nec in pectore, sed citrà in alis occultas. Nulla in feminibus digitos habentium.*

Lib. 2. Hist. 16.

Lib. 2. Hist. 1.

Mammæ.

F

Lib. 4. de partib. c. 10.

Genitalia.

De partibus generationi destinatis idem philosophus sic ait: Elephantus genitale equo simile habet, sed paruum, nec pro corporis magnitudine. Plinius genitalia auersa esse ait, auersosque coire. Testes item non foris conspicuos, sed intus circa renes conditos habet, quocirca initum celeriùs agit. Fæmina genitale, vt cæteræ, inter femora habet. Alibi etiam testes intus ad aluum necti tradit. Causam item alias reddit, cur testes intus occultarit natura, ob cutis suæ nimirum duritiem, cùm ex ea scrotum non possit fieri. Albertus tamen aliam rationem huius necessitatis adfert, asserens testes intus habere propter pondus sui corporis, idque vt sit velocioris coitus, addit autem etiam tempore coitus eos emittere, quod mihi verisimile non fit. Ctesiam testatur philosophus mentiri, ea quæ de huius animantis semine prodidit; id videlicet vsque adeo indurari siccescens, vt electro, id est succino simile efficiatur, quod nunquam fieri ipse existimat. Magis enim alterum altero semen esse terrenum necesse est, inquit, & præcipuè tale eorum est quorum in corpore multum materiæ terrenæ habetur: crassum autem albumque est spiritus mistione. Plinius elephanto quatuor ventres esse tradit, cætera suibus similia: pulmonem quadruplo maiorem bubulo. Cur verò quatuor ventres habeat, rationem nullam adfert. Aristoteles verò quadrupeda, quibus tot ventres sunt, cornigera esse scribit, & ruminantia, sed vel ipso Plinio teste, non ruminant, quibus dentes sunt vtrimque: elephantis autem vtrimque quatuor dentes esse, præter duos illos magnos, ex Aristotele notum est: qui elephanto intestinum ita sinuosum (συμφύσεις ἔχον) vt aluos habere quatuor videatur, scribit, inque hoc etiam cibum reperiri: nullum enim conceptaculum cibi aliud separatim adesse. Galenus intestinum eius latissimum dicit, & equo simillimum. Exta quoque eidem suillis proxima esse ait, sed maiora. Iecur enim quadruplo maius esse bubulo, & reliqua pari ratione, excepto liene; hunc enim ex proportione esse minorem. Plinius verò pulmonem, vt citauimus, non iecur bubulo quadruplo maiorem facit. De situ fellis discrepant veteres. Aelianus non ad iecur, sed ad pectus situm habere dici tradit. Aristoteles verò iecur quidem sine felle esse asserit; incisa tamen parte, qua fel adhærere solet, humorem felleum effluere plus minus. E contrario Galenus: quæ, inquit, iecur habent, ijs & lien omnino inest, & meatus bilis receptores: etsi vesicam, quæ amaram bilem colligit, haud omnibus ideo concesserit natura. Non tamen vera dicunt, qui de omnibus ea carentibus scripsere, quemadmodum & Mesitheus de elephanto prodidit: huic siquidem & vesica in iecore inest, proportionalem toti visceri magnitudinem obtinens. Docet item Galenus, quomodo ex elephanti dissecti corde magnum os exemerit; & quòd duos tantùm ventriculos cor eius habeat, contra Aristotelem, qui magnis animantibus tres attribuit. Clarior, inquit, in magnis cordibus est speculatio, quoniam & ipsius os, quod magnis inesse animalibus arbitrantur, atq; his non omnibus, etiam

G

Lib. 2. de generat. c. 2.

Ventres.

Li. 11. c. 37.

Pulmo.

Lib. 2. de Hist. 17.

Li. 10. c. 37.

Intestina.

Li. 2 hist. 5.

Lib. 2 de generat. c. 7.

H

Exta.

Iecur.

Fel.

Li. 2. hist. 15

Lib. 6. de administ. anatom. c. 8.

Cor.

Lib. 7. de admin. anat. ca. 10.

A etiam alijs omnibus inest, haud tamen os vniuersis, sed chartilago. Sic enim in totum se habet in cunctis animantibus: & membranæ, quas trisulcas diximus appellari, & arterialium vasorum radix substantiæ duræ omnino appensa est, sed non in omnibus æquè dura, quoniam in minutis leuiter cartilaginosa est, in grandioribus exacta cartilago, in valde grandibus cartilago ossea; & quanto animantis genus corporis mole vastius fuerit, tanto plus osseæ substantiæ chartilago sortita est. Et in maximis, vbi plus osseæ substantiæ gignitur, conuenit ipsam tum appellare os cartilagineum, non cartilaginem osseam. Quod enim in his animalibus producitur, nō cartilaginis adhuc exactæ naturam, sed corporis ex neruo & chartilagine conflati repręsentat. Nullum verò miraculū est in minutis ipsum animantibus consectionum rudes penitus ignorare, cùm & in grandioribus frequenter ipsos lateat. At quid dico in grandioribus? Nuper elephanto maximo Romæ iugulato, plerīq; medici ad ipsius dissectionē conuenerāt, discendi gratia duosne cor haberet vertices, an vnū; & vētriculosne duos an tres. Ego autē vel ante ipsius consectionē asserebam eandem cordis structurā, cum alijs omnibus animaliū aërem spirantiū inuentum iri: quæ etiam ipso diuiso apparuerunt. Item os ipsius sine negocio reperi, vnà cum familiaribus digitos admolitus: at inexercitati sperantes id, quod in alijs animantibus apparet, ita in magno se inuenturos, ne elephanti quidem cor os habere B putabant. Ego autem ostensurus ipsis eram, nisi familiares risissent, quod attonitos illos ac sensus expertes propter loci ignorantiam conspicerent, & cum adhortarentur, vt indicarem, subticui. Corde verò à Cæsaris coquis exempto, misi aliquem ex familiaribus in huiusmodi exercitatis rogatum coquos, vt os ipsius eximi finerent, atque sic factum est. Seruatur idem apud nos etiam hodiè eximiæ adeo magnitudinis, vt ab ijs qui intuentur, nullo modo credi queat tantum os medicos latuisse. Ita sanè & maxima in animantibus particularum inexercitatis ignorantur. Ac miri nihil est, si etiam in alijs multis (quod ad anatomen spectat) Aristoteles errauerit, qui triplicem sinum cor habere in magnis animalibus existimat, &c. Ex qua item elephantini cordis dissectione etiam innotescit, quod de duplici corde nonnulli somniarunt, cuius sic meminit Aelianus: *Duplici tum corde, tum sensu animi elephantus esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum sermonibus peruagatum.* Atque hactenus de partibus cùm internis, tum externis elephantis. Addo & integram descriptionem, eamque ex Cardano, & aliam ex Goropio Becano. Altitudo (inquit Cardanus, multa philosophica in sua descriptione referens, & quæ ad superiorum declarationem etiam pertinent,) tanta erat, vt homo erectis manibus non attingeret dorsum & C erat iuuenculus. (Scaliger hinc nunquam Cardano visum elephantem obijcit.) Crassities duorum boum: sed adultis & maximis (nam & in his, velut equis, alijsque animalibus non exiguum discrimen secundum regiones & stirpes,) pro xxv. quandoque bobus corporis moles est. Altitudo maximis vsque ad decem cubitos, quod facile est etiam coniectari ex dentium magnitudine; huic enim cum tactus esset, dentes cubitum cum dimidio non excedebant, cum tamen viderim ego non semel qui fermè sex cubitos vel incurui æquarent: qui si recti fuissent, longiores planè fuissent septem cubitis. Narrat enim Ludouicus Vartomannus vidisse duos, qui pondus ccxxv. librarum æquabant. Potest vnusquisque secum reputare, quanta debuerit esse animalis illius magnitudo. Sed ad ordinem reuertor. Longitudo elephantis minimè altitudini respondet. Est enim multò altior, quàm pro longitudinis ratione. Crura habet teretia, ac ad columnarum modum, atque in his iuncturas. Coxę rectæ descendunt, nec in anteriorem partem, vt bobus exporriguntur: hocq; ideo contingit, quòd iuncturæ genuum sunt æquales, atque adeo æquales, vt nisi flectere crura videas, iunctura carere credas. Inde natam existimo opinionem, quòd iuncturis careant: quam suspicionem auxit illius incessus; nam distentis cruribus, ac si iuncturis omnino careat, ambulat. Sunt autem illius crura anteriora posterioribus longiora. Porrò incessus ille cruribus distentis, maD ximi roboris argumentum est; & causa velocioris incessus: nam difficilius mouetur, quod à longiore spatio, vt in hastis, quæ difficiliùs mouentur ex imo, quàm ex medio: & æqualis angulus tantò maius spacium intercipit, quanto cruris suprema pars à genu ipso longiùs destiterit. Pedes rotundi in quinque digitos diuisi, sed diuisio ea obscura est. Sunt autem plani & absque munimento vllo, vnde excogitata ratio secandi pedes securibus à Romanis: sunt enim lati, vt orbes plumbei quibus ad vescendum vtimur. Masculus maximum habet membrum genitale, quod fermè vsque ad terram attingit, licet alij hoc negent. Fæminæ duæ mammæ tantùm, atque adeò paruæ, vt sub alis latitent. Cauda vt Suis pro ratione, sed fermè absque pilis vllis, & prælonga, adeo vt à terra imum eius ne palmo distet. Cutis quoque, imo corium durissimum & similiter absque pilis, rarissimus enim est, vt vnus aut alter hinc inde colligatur; cancellis verò toto contexta videtur. Pilosus est dorsi suprema parte; quæ etiam aliqualiter iuxta renes in gibbam ascendit; & auribus ipsis, quæ prægrandes sunt, ac quasi duorum palmorum, absque forma aurium, sed quasi quadratæ sunt: his in duobus locis frequens pilus est, ac vt cæteris animalibus. Color toti corpori vnus, scilicet fuscus cinereo immixtus, ita vt non alter ab altero distingui queat. Collum breue. Caput vix à collo

Elephantis anatome.

Aristotelis error.

Cor duplex.

Elephanti integra descriptio.

Magnitudo.

Dentium magnitudo.

Longitudo.

Crura.

Coxa.

Incessus.

Pedes.

Penis.

Mammæ.

Cauda.

Cutis.

Pili.

Color.

Caput.

Collum.

à collo distinguitur. Oculi valde parui, sed tamen acutè cernit. E suprema parte frōtis nasus exporrigitur, non vt in alijs animalibus iunctus capiti, sed disiunctus, qui vsq; ad terrā exporrigitur, vt tāta sit fermè eius longitudo, quanta animalis altitudo: proboscidē vocant, aliqui etiā promuscidē, pleriq; manum. Hanc, vt dixi, nariū loco esse nemo dubitat, postquā diuisa est, vt naris, & ea respirat elephas, atq; odorat. Imum eius quasi porci nasus, color, rotunditas, diuisio. Sed substantia proboscidis multū à nasi substantia differt: vsus verò multiplex. Nam tota neruea est & coreacea, adeo vt eam colligat atq; remittat, quomodo libet: breuē enim quandoq; adeo facit, vt vix cubitū superet, atq; tunc latissima est: quandoque verò ita extendit, vt angusta descendat ad terram, non crassior fermè humano brachio: est tamen mollioris substantiæ, quàm reliqua cutis, atque ideo Romani præscindere eam aggrediebantur. Circumuoluit eam vndique, atque maxima cum celeritate: si bibit, ea haurit potum, cibum quoque capit, & in os mittit, nam promuscide non edit, sed ore: nec ore edere aut bibere potest absque promuscide. Os itaque latitat sub capite, simile ori Suis: sed dentibus omnibus tam superioribus quàm inferioribus caret, nudasque habet gingiuas, nec vllos habet alios dentes, quàm molares, quibus edit, & duos illos prælongos, qui altrinsecus prominent, è mandibula nasi superiore, & versus terram descendentes, proboscidemque in medio habentes. Atque hi ita descendunt, vt caua dentis pars anterior sit: quæ verò animal respicit, gibba. Ideoq; acies ipsa sursum respicit, vt si caput eleuet, facilè in sinu dentium possit trabem aut transuersum hominem sustinere. Porrò proboscidi tantum roboris inest, vt arbores quas viginti homines euertere nequeunt, proboscide circundata vno vel altero ictu prosternant. Hæc & plura Cardanus. Goropius quoque visum Antuerpiæ elephantum masculum, sed octo duntaxat annorum delineat, in quo omnia Aristotelis descriptioni egregiè consentire ait; nisi quod virgam genitalem non infra corporis magnitudinem habere videretur, quod Cardano consentit. Fuisse autem corporis longitudinem, per directum à sincipite ad caudæ exortum acceptam octo pedum, cui altitudo quoque responderet, à terra ad summum dorsi computata, ita vt par longitudo & altitudo esset. Huius mensuræ ab imo ventre ad summum dorsi corporis diametrum, inquit, continebat: reliquum pedibus & cruribus tribuebatur: frons quadrata ab oculo ad summum sui duos pedes habebat, vt hinc de cerebro & ingenio liceat arbitrari: ab oculis item ad extremum promuscidis, quatuor pedes numerabantur, qua tam commodè vtebatur, vt nummos in terram proiectos tolleret, atque sessori suo porrigeret: scutellam quoque vino plenam ita ab humo eleuaret, vt citra effusionem sessori daret ebibendam: atque eadem sibi vna vice plures quàm sedecim vini libras bibendas infunderet, quod toties iterabat, vt mensuram potus ab Aristotele proditam facilè æquaturus videretur. Coxæ ad mediam vsque flexionem genuum ad duos pedes tenebant. A genu ad imam flexionem; pes ferè vnus cum triente. Calcis siue plantæ imæ diametrus, pedis vnius, & duorum paulò plus minus, digitorum erat. Cauda valde glabra, porcinę similis pendebat, sub qua pellis inter crura tam laxa erat, vt subligaculis nauticis, quibus nunc etiam, Moria ridente, nobiles vtuntur, simillima prorsus esset. Dentium exertorum longitudo pedum duorum erat & dimidiati. Quæ de ingenio feruntur, omnia verissima in eo comperiebantur &c.

Proboscis. — *Os.* — *In Gigantomachia. li. 2.* — *Longitudo & altitudo.* — *Frons.* — *Promuscie.* — *Coxæ:* — *Cauda.*

E — F — G

LOCVS.

PROPRIVM (inquit Aelianus ex Aristotele,) elephantorum est naturæ, roscida & palustria amare & amnes amplecti, vbi versari maximè student, vnde etsi fluuiatiles non sint, riparios dicere possumus. Plinius quoque gaudere amnibus maximè tradit, & circa fluuios vagari, sed propter magnitudinem nare non posse. Aristoteles verò non simpliciter, non nare posse ait, sed non satis posse propter pondus sui corporis. Adhæc non vbique talia loca amant, sed in calidioribus tantùm regionibus, frigoris enim admodum impatientes sunt, teste Aristotele, quo fit, vt in India maximè & Africa inueniantur, quæ regiones sunt calidissimæ: Indi autem multo robore & mole corporis antecellunt, quia India aquis abundat: Africa autem aridior est. Indiam sanè plurimos maximosque elephantes habere robore & magnitudine præstantes, præter Diodorum Siculum, alij etiam passim testantur. Cedrenus tam copiosos sibi ac numerosos haberi scribit, vt armenta tota simul pascantur: quod & Lucretius cecinit:

Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamq́ minus naturam cernis in illis,
At regione locoque alio, terrisque remotis,
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri:
Sicut quadrupedum cum primis esse videmus

Quæ loca ament. — *Li. 9. Hist. ca. 46.* — *Cur in India & Africa.* — *Lib. 2.*

H

In genere

A *In genere anguimanos elephantes, India quorum*
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Vt penitus nequeat penetrari, tanta ferarum
Vis est; quorum nos perpauca exempla videmus.

Solinus author est Indos omnes, qui regia præditi sunt potestate, non siue maximo elephantorum numero, militarem agitare disciplinam. Sed præstat reges, regionesq; tum has, tum alias enumerare. Nouissima gente Gangaridum Calingarum regio, Parthalis appellatur (inquit Plinius de Indiæ gentibus loquens,) Regi LXX. millia peditum, equites mille, elephanti DCC. in procinctu bellorum excubant. Insula in Gange est amplæ magnitudinis, gentem continens vnam, Mogodalicam nomine. Vltra siti sunt Modubæ, Molindæ, vbere cum oppido eiusdem nominis magnifico, Galmodroesi, Preti, Calissæ, Sasuri, Passalæ, Colubæ, Orxulæ, Abali, Taluctæ. Rex horum peditum L. millia, equitum tria millia, elephantos CCCC. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ plurimis vicis, triginta oppidis, quæ muris turribusque muniuntur, regi præbet peditum C. M. equitum II. M. elephantos mille. Sed omnium in India propè, non modò in hoc tractu, potentia

B claritateque antecedunt Prasij, amplissima vrbe ditissimaque Palibrota: Vnde quidam ipsam gentem Palibrotos vocant, imo verò tractum vniuersum à Gange. Regi eorum peditum sexcenta M. equitum XXX. M. elephantorum IX. millia: per omnes dies stipendiantur: vnde coniectatio ingens opum est. Hæc itaque Plinius, quæ Solinus ferè omnia repetijt. Vbi & Caucasus mons est, elephantos esse ex hoc Philostrati constat: Montem transgressis viri occurrerunt, qui elephantis vehebantur. Hi autem sunt qui regionem colunt inter Caucasum montem & fluuium Cophenam iacentem, homines planè inculti, & armentorum equites, curatoresque. Plinius Indi fluuij è iugo Caucasi montis orti, accolas recensens, cùm dixisset gentes montanas inter eum & Iomanem Cesos, Cetribonos syluestres esse: deinde, inquit, Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumque numerus incertus: Chrysæi, Parasangæ, Asangæ tigri fera scatentes. Armant peditum XXX. mil. elephantos CCC. equites DCCC. Et mox: Ab his (qui Capitaliam montem accolunt,) Oraturæ, quorum regi elephanti quidem decem, sed amplæ vires peditum: Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumque: Odonboetæ, Salabastræ, Horatæ vrbe pulchra, fossis palustribus munita, per quas crocodili, humani corporis auidissimi, aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automola, impositum

C litori quinque amnium in vnum confluente concursu, emporio nobili. Regi eorum elephanti M. CCCCCC. peditum CL. M. equitum quinque M. Pauperior Charmarum rex elephantos LX. paruasque reliquas vires habet. Ab ijs gens Pandæ, sola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idque gratiorem perpetuo regno donatam. Ab ea deducentes originem imperitant CCC. oppidis, peditum CL. M. elephantis quingentis. Idem Plinius in Taprobane insula (quam in India omnium maximam esse ferunt) festa venatione absumi testatur, gratissimam autem eam tigribus elephantisque constare. Aliàs etiam ex Onesicrito classis Alexandri Magni præfecto, elephantos in Taprobane insula maiores bellicosioresque quàm in India gigni scribit. Aelianus verò etiam in hac celeberrima insula permultorum & valdè grandium elephantorum pastiones vigere inquit: hosque insulanos elephantos, animi robore & virtutis indole & corporis magnitudine, eis qui in continenti degunt, præstantiores existimari, ideoque magnis nauibus in continentem transportatos Calingarum regi (de quo suprà) vendi, vnde etiam est, quod hæc insula Alexandro, qui Lychnus cognominatus est, πληθυῖα dicatur εὐρρίνων ἐλέφαντων. Vartomannus eam nunc Sumatram dici conijcit, quoniam hic multi & maximi habeantur elephantes. Sed & Ioannes Metellus in Zeilana insula maximos & optimos omnium totius Indiæ, summique

D ingenij & quibus reliquos obedientes esse ferunt, elephantes progenerari scribit; quod nomen cùm apud antiquos etiam non inueniatur, superiori insulæ fortassis conuenire potest. Inuenio verò apud Orosium Indiæ insulam Zeilandam, quam Ptolomæo Cori dictam conijcit, esse admodum fertilem, & non solùm varijs frugibus abundantem, verùm & herbis & plantis odore mirifico redolentibus egregiè vestitam, quæ sine vlla cultura proueniunt; miram elephantorum copiam nutrire: quæ autem & hæc sit, non explicat. Idem aliàs etiam refert Siamensem regẽ in India duodecim millia elephantorum habere dici, è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorum casus armata sint. His addam, quæ in libris nauigationum in Indiam obseruaui. Plurimi sunt in regno Pegù, & in Carangora regione: Quinquaginta millia sub imperio regis regni Mogor, totidemque millia equorum: plena est Bornay insula, vt ait Franc-Lopez. Vartomannus in Monzambrich insula armenta eorũ se offendisse ait, & in Bonamotapa Ioan. de Baros. Lego & apud Paulum Venetũ conuenire ad insulã Zanzibar multos mercatores eboris emẽdi causa, nã plurimos ibi esse elephantes. Christiani qui vrbẽ Calechut incolunt, equitãt elephantes, inquit Cadamustus, quoniã ea regio ijs abundat. Rex cùm aliquò tẽdit, trahit secũ innumeram peditũ multitudinem, nõnulli verò

Populi & regiones Indorum elephantis abũdantes.
Lib. 6. c. 19.
Cap. 65.
Lib. 6. c. 22.
Lib. 6. c. 20.
Lib. 6. c. 22.
Maximi & optimi vbi.
Lib. 4. rer. Emanuel.
Lib. 7.
Lib. 3. c. 41.
Cap. 58.
Regis Calecuthensium magnificentia.

elephantis vecti, regem concomitantur: rex verò humeris hominum nobilium fertur. Additque etiam potissima illius regionis animalia esse elephãtos: vendi tamen ingẽti pretio: alios in exercitu ad bella ducere elephantorum M. DCCC. alios pauciores: Fuisse autem Indis etiam olim in maximo pretio elephantos, inter alios Arrianus docet libro rerum Indicarum. Vehuntur, inquit, pletiq; Indi camelis, equis & asinis. Regium enim apud Indos est elephãto vehi: proximus huic honor quaternis equis, tertius camelis, vno equo vehi vile est. Mulieres apud eos castæ admodum sunt, neque vlla mercede, quam elephanti corrumpi se patiuntur: Elephantum danti copiã sui faciunt, neq; hoc turpitudini vertitur, si elephanti mercede adducta mulier consuetudinem cum quoquã habeat: quin potius honorificum sibi ducunt, formæ suæ pulchritudinem elephanto dignam haberi. Atq; hactenus de India. Plinius cùm dixisset Indiam elephantes ferre, subiungit: item Africa vltra Syrticas solitudines, & in Mauritania: Aethiopes quoq; & Troglodytæ. Aliàs, pòst Syrtes (inquit) in Africa excipiunt saltus repleti ferarum multitudine, & introrsum elephantorum solitudines. Et ante: Mauritaniæ oppidum est Sala eiusdem nominis fluuio impositum, iam solitudinibus vicinum, elephantorumque gregibus infestum. De elephantis Afris & Mauris plenæ sunt Romanorum historiæ. Hinc Africam frumento & ebore abundans vocat Claudianus:

Elephantorũ honor. — *Lib. 8. c. 11.* — *Africa.* — *Lib. 5. c. 4.* — *Cap. 1.* — *Lib. 6.*

Tum spicis & dente comas illustris eburno Et calido rubicunda die sic Africa fatur. *(Lib. 1. c. 25.)*

Celebratur & Libya. Hermippus apud Athenæum:

Plurimus est elephas Libycis demissus ab oris. *(Sat. 10.)*

Necnon Getulia, à qua Getulus cognominatur Iuuenali.

O qualis facies & quali digna tabella, Cum Getula ducem portaret bellua luscum, id est Hannibalem.

Similiter & Marmaricum dicunt, à Marmarica regione Africæ Nilo proxima teste Ptolomæo, ab occasu Cyrenaica prouincia, à Septentrione Aegyptiaco pelago terminata, ab Oriente Aegyptum habens, ab Aegypto interioris Libyæ partem, quæ Aegypto contermina est. Hodiè Barcha dicitur. Plinius Mareotidem vocat, incolas ipsos Marmaridas. Vtitur eo epitheto Sidonius:

Lib. 4. — *Lib. 5. c. 6.*

Nam si qua arboreas trabes refractis Rostris Marmarici dedere Barri.

Samnes traditur teste eodem Plinio, oppidum Libyæ circa Nilum, ad Africæ latus, vnde elephãti incipiant. Qui proximos Athlanti monti Mauritaniæ saltus inhabitant, refertos elephantorum ferarumq; & serpentium omni genere Canarios appellari Suetonius Paulinus citante eodem tradit, & prope Athon montem incolas elephantis vehi apud Philostratum legitur. In eadem Mauritania oppidum est Sala, iam solitudinibus vicinum, elephantorumq; gregibus infestum: ex eodem Plinio. Symbari populi sunt feri inter Arabiæ montes & Nilum incolentes, elephantorumq; venatu victitantes, vt ex Plinio citat Calepinus, sed Plinius: Inter montes & Nilum, inquit, Symbari sunt, Phalanges, in ipsis verò montibus Asachæ multis nationibus. Abesse à mari dicuntur dierum quinq; itinere. Viuunt elephantorum venatu. Tingitana prouincia Mauritaniæ, qua porrigitur ad internum mare exurgit montibus septẽ, qui à similitudine fratres appellati freto imminent. Hi mõtes (verba sunt Solini) elephantis frequentissimi sunt. Plinius verò Tingitaniam prouinciam montosam esse ait ab Oriente, & ferre elephantos. Leo Baptista Albertus in opere suo de re ædificatoria tradit, ab Appiano Alexandrino scriptum esse, apud Carthaginem stabula fuisse elephantorum trecenta, & equorũ quadringenta. Mons quidam Arabiæ in mare expositus, elephas vocatur, vt Strabo ait, nescio an ab elephantorum copia, vel figura. Aethiopiam modò ait Herodotus interprete Valla vastos ferre elephantos prominentibus vtrimq; dentibus, sed Græcè legitur tantùm ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας, id est magnos, siue conspicuos. Testaturq; ibidem Aethiopes Persis vsq; ad suam memoriam tributi nomine pendisse, binos semodios auri rudis, ducentos fasces ebeni, quinosque Aethiopes pueros, & vicenos grandes elephantorum dentes. Quod Plinius sic repetit de ebeno loquens: *Herodotus eam Aethiopiæ intelligi maluit, in tributi vicem regibus Persidis è materiè eius centenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoq;, vicenos dentes elephantorum grandes, quoniam ita significauit, Aethiopas eadem causa pendere solitos.* In Aethiopia Ophiophagorum, vt idem Plinius prodidit, Ptolomæo Philadelpho Aegyptiorum rege condita est venatus elephantorum, ob id epitheras cognominata: Et mox: Insula Daphnidis, oppidum Aduliton. Aegyptiorum hoc serui profugi condiderunt. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abest à Ptolomaide quinque dierum nauigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria &c. Philothera est Heroum vrbs, inquit Strabo, nauiganti iuxta Troglodyticam à sorore secũdi Ptolomæi appellata, Satyri opus, qui ad Troglodyticam & elephantũ venationẽ perscrutandã missus est: Et rursus: Arabij sinus pars quę Troglodyticam spectat, ad dexteram est, vbi nauigantibus ab Heroum vrbe vsq; ad elephantũ venationẽ & Ptolomaidem, stadiorũ sunt nouẽ millia ad meridiẽ & pabulũ ad Orientem. Et alibi eodem etiam libro: Post Stratonis insulam sequitur portus Saba, & elephantum venatio. Et paulò pòst: Vlterius est vrbs Daraba, & elephantum venatio, quæ ad puteum nominatur, eam

Lib. 2. c. 29. — *Lib. 6. c. 30.* — *Lib. 5. c. 2.* — *Lib. 9. c. 9.* — *Lib. 16.* — *Lib. 3.* — *Lib. 12. c. 4.* — *Lib. 6. c. 29.* — *Lib. 16.*

Elephan-

A Elephantophagi habitant (à quibus quomodo elephanti capiantur, suo loco recitabo.) Sunt & aliæ quædam elephantum venationes & vrbes ignobiles &c. Alicubi & Licham elephantum venationem esse ait. Sunt & Asachæi Aethiopum populi, qui captos venatibus elephantos deuorant, vt scribũt Solinus & Plinius, qui Asachas quoque alicubi legit pro eisdem. Iam verò apud Hesperios Aethiopes elephantes nascuntur, & qui rhizes vocantur, magnitudine & pugnandi viribus elephantos referentes, vt ex Iphicrate Strabo recitat. *Lib. 16.*

NATVRA. MORES. INGENIVM. DOCILITAS.

ELEPHANTI, inquit Plinius, gregatim semper ambulant, minimè ex omnibus soliuagi. Quamuis autem amnibus, vt ex eodem & Aristotele diximus, gaudeant, & circa fluuios vagentur, ab aquis tamen summoperè abhorrent, id quòd B illorum in primis exemplo docemur, quos Hannibal secum in Italiam traxit. Refert enim Frontinus vaferrimum illum, reiq; militaris peritissimum ducem, cùm ad Rhodanũ transeundũ elephantos non posset pellere, & nauium aut materierũ, quibus rates construerentur, copiam non haberet, iussisse ferocissimũ elephantũ sub aure vulnerari, & eum qui vulnerasset, transnatato statim flumine procurrere: elephantum itaq; exasperatum ad persequendum authorem doloris sui, (sunt enim vt mox patebit, vindictæ auidissimi) tranauisse amnem, & reliquis idem audendi dedisse exemplum. Polybius verò ratibus quidem ab Hannibale traiectos fuisse tradit; ab aquis tamen sibi metuere elephantos etiam innuit. Elephantorum traijciendorum, inquit, consilium fuit huiusmodi: Compluribus paratis ratibus, duas inuicem copulatas à terra in amnem porrigebant, latas pedes quinquaginta: his alias duas à parte ripæ adijciebãt, quas vt secunda aqua deferentur, compluribus retinaculis validis ad arbores parte ripæ superiori eminentes alligabant. Erat earum longitudo ad ducentos pedes: posthæc alias duas rates, quæ reliquis longè maiores erant, extremis illis leuiter annectebãt, qua haud difficulter solui possent. Ab his pendebant funes aliqui, quibus ab actuarijs nauibus, postquam dissolutæ à cæteris ratibus essent, traC hi in vlteriorem ripam valerent. Postremò eas omnes humo tegebant, vt beluæ per eas sine pauore veluti per solum progrederentur. Hoc apparatu facto elephanti, qui Indis vbique præterquam in vndis, parere consueuerant, per stabilem ratim tanquam per viam prægredientibus duabus fœminis agebãtur. Qui vbi in extremas rates applicati transgressi essent, extemplo resolutis, quibus leuiter annexæ erant, vinculis, ab actuarijs nauibus pertrahebantur, nihil sanè trepidantes, donec continenti agebantur. Vbi verò soluta à cæteris rate in altum se vehi cernebant, vndique capti, cedentibus ab aqua extremis, aliquantum turbationis edebant. Quietem tamen timor ipse faciebat, omni ex parte aquam circumspicientibus feris. Ita primis expositis, alij deinde repetiti, traiectique sunt. Quidam timore sæuientes, in flumen deciderunt, qui tamen peremptis rectoribus incolumes euaserunt: siquidem & pondere ipso stabiles & magnitudine prominentium extrà narium, quibus emittere, si quid ebiberant, ac respirare poterant, pedetentim vadis progressi, ad vlteriorem ripam recti peruenerunt. Hæc Polybius, cui Liuius subscribere videtur. Cum enim dixisset elephantorũ traijciendorum varia consilia fuisse se credere, quoniã varia est rei actæ memoria, quosdam ait congregatis ad ripam elephantis, tradere ferocissimum ex ijs irritatum à rectore suo, cùm refugientem eum in aquam natantem sequeretur, traxisse gregem, vt quemq; timentem altitudinem destitueD rat vadum, impetu ipso fluminis in alteram ripam rapiente: magis, inquit, constat ratibus traiectos, id vt tutius consilium ante rem foret, ita acta re ad fidem pronius est. Ratem vnam ducentos longã pedes, quinquaginta latam, à terra in amnem porrexerunt; quam ne secunda aqua deferretur, pluribus retinaculis validis parte superiore ripę religatam, pontis in modum, humo iniecta constrauerunt, vt belluæ audacter, velut per solum ingrederentur: altera ratis æquè lata, longa pedes centũ, ad traijciendum flumen apta, huic copulata erat, & cum elephanti per stabilem ratem, tanquam viam, prægredientibus fæminis acti, in minore applicata transgressi sunt, ea extemplo resolutis, quibus leuiter annexa erat, vinculis, ab actuarijs aliquot nauibus ad alteram ripam pertrahebatur. ita primis expositis, alij deinde repetiti ac traiecti sunt: nihil sanè trepidabant, donec continente velut ponte agerentur: primis erat pauor, cùm soluta ab cęteris rate in altum raperentur: ibi vrgẽtes inter se, sedẽtibus extremis ab aqua trepidationẽ aliquantulũ edebant, donec quietẽ ipse timor circũspicientibus aquã fecisset: excidère etiam sæuientes quidã in flumen: sed põdere ipso stabiles, deiectis rectoribus, quęrendis pedetatim vadis in terrã euasere. Aelianus tradit, in naues immitti, põte vtrimq; ramis frõdescentibus adũbrato ad fallenda istiusmodi animalia: hoc enim ipsum cũ vidẽt se

Aquam timere. Lib. 17. Hannibalis astus.

Lib. 3. hist. Rom.

Lib. 21.

Euripus cur in ludis Cæſaris factus.
Lib. 2. c. 7.
Cur aquam timeant.

per terram, quia eis hæc mare videndi facultatẽ adimāt, etiā nūc iter facere arbitrari. Lego & apud Plinium elephantos Puteolis aquarum metu auerſis veſtigijs è naui abijſſe: Quãobrem Beroaldus noſter Euripium in Circo additum fuiſſe exiſtimat, id eſt tenuem aquarum fluuium in Euripi ſpeciem deductum, ludis videlicet Cæſaris, in quibus elephanti, vt ſuo mox loco dicetur, viceni pugnarunt. Attamen L. Cælius Metellus iunctis dolijs per Siculum mare eos tranſmiſit, cùm naues deeſſent. Cauſa modò cur aquam timeant, duplex, ni fallor, ſtatui poteſt. cùm quòd nandi imperiti corpuſq; ad id ineptum habeant. (Nare, inquit Plinius ex Ariſtotele, propter magnitudinem corporis non poſſunt, non vt Aelianus ait, quia digiti pedũ indiuiſi ſunt & leuiter diſcreti, quia & equus ſimiliter non nataret,) tum ob viſam in aqua tanquam in ſpeculo imaginem propriam. Hac enim conſpecta ſupra modum perturbari ac perhorreſcere, inde conſtat, quòd niſi turbidam bibunt: atq; hinc Indorum populi, ſi quos fluuios cum his tranare parant, illunes nubilaſque noctes obſeruare conſueuerunt. Interdiu tamen etiam flumina tranſmittere, quaque ſolertia in traijciendo vtantur, ſubinde recitabo. Cùm autem incedunt per aquam, eatenus mergi ſcribit Ariſtoteles, quatenus eius promuſcis ſuperat: reſlat enim (inquit) per eam, & ſpiritum accipit & reddit. Hyemis ac frigoris eodem teſte impatiens hoc animal eſſe dicitur, quare niſi in calidiſſimis locis reperiri oſtendimus, nunquid autem multis morbis obnoxij ſint, vt Strabo ait, an præter alui inflationem nullum aliud malum ſentiant, vt vulgò dici philoſophus annotauit, proprio loco indagabimus. Fæminam mare multò robuſtiorem, alacriorem, magiſque magnanimam eſſe; fæminaſq; quaſdã in hoc genere planè viriles eſſe Vartomannus teſtatur: & Gillius aſſerit, non modò fæminas maribus ferociores, ſed ad onerum vectiones etiam fortiones exiſtimari. Cæterùm vtriq; refragantur Ariſtoteles & Plinius. Differunt, inquit ille, inter ſe elephantes mirum in modum robore atque animo. Sunt apud Indos in vſu rei bellicæ, non ſolùm mares, ſed etiam fæminæ: veruntamen fæminæ pauciores ſunt, & longè timidiores. Quantùm autem ad vires; nũquam ſe Cato apud Ciceronem ait, cùm adoleſcens eſſet, vires tauri aut elephanti deſideraſſe, quod dubio procul indicat, inter bruta tauros & elephantos viribus alia omnia antecedere. Sanè vnus animalium omnium, vt maximus, ita & robuſtiſſimus eſſe videtur. Euertit, vt refert Ariſtoteles, ædificia, dentes admouens magnos: palmas verò ſua fronte impellit, donec declinet, tum pedibus inculcãs proſternit in terram. Oppianus ſcribit ſylueſtres elephantes, fagos, oleaſtros, & palmas dentibus ſubuertere radicitus: ſed verſus eius Latinè redditos recitabo:

Vt per aquã incedant.

Fæmina an mas robuſtior.

Robur.

Nonnunquam ingenti perterret robore ſyluas,
Deijciens altas concuſſo ſtipite fagos,
Atq; oleaſtros & quercus, alnoſq; fatigans,
Excelſaſq; ſolo palmas radicitus æquans
Tales in ſyluis elephas dat corpore ſtrages.

Lib. 4. c. 10.

Vartomannus vidiſſe ſe teſtatur ab elephanto arboris truncum proſterni, tantæ quidem vaſtitatis, vt ipſi viginti quatuor ſimul mouere illũ non poſſent: præterea ternos elephãtos maximam Liburnicam in ſiccum pertrahere. Dum ego, inquit, apud Canonor vrbem agerem, nonnulli Mahumetani hunc in modum nauem in ſiccum trahebant, ſeruata Chriſtianorum conſuetudine, verſa naui. Expoſita prora verſus continentem, ſubiectis ternis trabibus, tres elephanti genibus innixi, capiteque in humum connixo nauigium in terram trahunt. Strabo Libycos elephantos maximos eſſe ait, & valentiſſimos, qui ſolo rictu propugnacula deijciant, & arbores radicitus euellant, in poſteriores pedes erecti: ſed quantum proboſcide valeant, partim dictum eſt, partim deinceps ſuis locis dicetur: ſicuti etiam de turribus, quas armatis hominibus onuſtas dorſo ferunt. Pugnant inter ſe vehementer, vt tradit Ariſtoteles, & dentibus alter alterum ferit, qui autem victus fuerit, adeò animũ amittit, vt ne vocem quidem victoris toleret. Plinius mirum namq; ait pudorem eſſe, victumq; vocem fugere victoris, terram ac verbenas porrigere. Herbam autem victori à victo tradi ſolitam, vel ex prouerbio conſtat. Antipater author eſt duos Antiocho regi in bellicis vſibus celebres etiam cognominibus fuiſſe Aiacem & Patroclum. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Aiax, alioqui dux agminis ſemper. Tum pronunciatum eius fore principatum qui tranſiſſet, auſumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maximè gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inædia mortem ignominiæ prætulit. Eſt tamen quando pro illata ignominia fortiſſimè pugnã ineunt, vt ex iſtiuſmodi hiſtoria, quæ apud Aelianum legitur, innoteſcit: Elephantum quamuis rarò amare ferunt, quoniam libidinum moderatione temperatus ſit: tamẽ ipſe illud admirabile, amore plenum audiui, quod conſequitur: *Vir venandi elephantos haud imperitus, ſcribit ſe, cùm ab Imperatore Romano cum poteſtate in Mauritaniam ad venandos elephantos allegatus eſſet, ex elephantino genere, adoleſcentẽ formoſam vidiſſe coëuntem cũ elephanto & adoleſcente & pulchro: alterùm verò ſeniorẽ, quia huius ſiue amator ſiue maritus eſſet, vt ſe ſpretũ, ignominiæ loco hoc tuliſſe, quare acriter animo incitatũ impetum feciſſe, vt nihil propius factum fuerit, quàm nos, inquit, omnes perderet, ſicque incurriſſe in illum riualem ſuum, pugnamq; edidiſſe tanquam eum qui de amica ſibi erepta doloribus acerrimis premitur, adeoque infeſtis animis vtrumque cum altero pugnam commiſiſſe, vt ex impetu cornibus ambo mutilarentur. Neutrum ideo non viciſſe, quod multa ver-*

Pugna mutua.
Pudor.

Ignominiæ vindicta.

A ta verberatione eos venatores distraxerint. Postea autem quàm amissis armis in posterum inutiles ad conferendam quasi manum inter se facti essent, riualitatem amantium conquieuisse. Hæc ille. Equidem & apud alios quoque elephantos læsos, legimus non solùm offensam meminisse, sed & longo tempore pòst iniuriam vindicare. Narrat Christophorus Acosta in lib. de aromatibus Indic, cùm miles quidam in vrbe Cochin, cocci siue Indicæ nucis putamine domesticum elephantum petijsset, eumque in fronte attigisset: elephantum putamen collegisse, & cùm eo tempore iniuriam vlcisci minimè posset, in os recondisse, donec elapsis aliquot diebus militē in platea quadam deambulantem conspiceret, tum demum promuscide nucis putamen ore exemisse, militique viciniorem factum, in ipsum coniecisse, deinde abisse, veluti lætum, quòd iniuriam sibi illatā vltus esset. Quomodo verò cauponis fraudem vlciscatur his verbis ostēdit D. Ambrosius: Ferunt promuscide haurire aquæ plurimum, eosdem tamen ad sedandam sitim moderato potu esse contentos: sed si fortè ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignantes, replere concauum promuscidis, non vt bibant, sed effundant, atq; ita momentarijs inundationibus irrigare eius tabernam. Iam verò non solùm illatam sibi ipsi iniuriam vindicat, sed & hero suo, siue magistro aut altori, cuius compendia, B vt vtar verbis Cassiodori, sua putat alimenta, quamobrem motu corporis ab diuersis postulat, quod ei porrigat; quodsi autem aliquis præbere, inquit, contempserit postulata, vesicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluuionem egerere, vt in eius penatibus quidam fluuius videatur intrasse, contemptum vindicans de fœtore. Miles quidam in vrbe Cochin referente eodem Acosta elephāto suum rectorem iniuria affecisse visus est, quòd ei in via minimè cedere voluisset, eam iniuriam vlcisci cupientem rector vetuit. Post aliquot dies ministeria aliquot in litore Mangate fluminis (quod vrbem Cochin alluit) absente suo rectore obiens, militem cum alijs quibusdam sermones conferentem conspicit, promuscide eum corripit, nec eorum, qui ipsum rogabant, vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties flumine mersit, subinde eum in altum subleuans, & aquam qua madebat, defluere sinens: deinde cùm iniuriam suo rectori illatam probè vltus sibi visus esset, militem quo comprehederat loco, denuo in pedes sistit. Insignis equidem & nunquam satis prædicanda elephantorum est erga rectores gratitudo, beneficiorumque memoria. *Officia* (inquit Seneca) *etiam feræ sentiunt, nec vllum tam insuetum animal est, quod non cura mitiget, & in amorem suum vertat. Elephantorum feritatem vsq; in seruile obsequium demeretur cibus: adeò etiam quæ extra intellectū atq; æstimationem beneficij sunt posita, assiduitas tamen meriti pertinacis euincit.* Strabo author est C à quibusdam elephantis aurigas suos, qui in certamine ceciderant, ex prælio exemptos, alios ab alijs seruatos, cùm anterioribus pedibus vtero suo subiectos seruassent: quodsi verò quem ex curatoribus per iram interfecerint, adeo illum desiderare, vt prę mœrore à cibo abstineant, interdum etiam ad mortem obdurent. Sed & Arrianus testatur à nonnullis rectores suos in bello cæsos, sublatos ad sepulturam delatos esse, ab alijs iacentes propugnatos, aliquos pro sessoribus lapsis sese obiecisse, quosdam cùm per iram rectorem suum occidissent, pœnitentia & mœrore se confecisse. Elegans in primis de elephante rectorem suum nunquam deserente, sed & protegente ac vindicante historia refertur ab Aeliano: Indorum rex ab Indo quodam sibi munere mitti elephantem poposcerat, is cùm eum miro amore diligeret, negauit se daturum, ac cum elephante perfugit in desertissimam regionem. Rex ferens istud ægrè ad eum insequendum misit, qui bestiam Indi auferrent: aggressi igitur qui missi fuerant, vt cōprehenderent, homo quidem lapidibus eos appetebat, elephantus verò, vti insigni iniuria accepta, impetum illorum repellebat: occumbente tandem ictibus altore & ductore suo, elephantus more hominum armis se acerrimè tuentium pro suo nutritio pugnauit, tùm etiam ex inuadentibus partem occidit: partem in fugam dedit, atq; nutritium promuscide circūplexus, ad stabula portauit, ac tanquam amicus permansit fidelis amico etiam defuncto. Cum D Pyrrhus vrbem Argos irrupisset, elephantem ait Baptista Campofulgosus inter alios vnum Victoris cognomento, in vrbis porta, magistrum à quo regebatur, mortuum præsentisse, eiusq; rei dolore percitum, sine discrimine amicos hostesq; vrgendo inter hostes progressum, prius non destitisse, quàm magistri corpus adinuenisset: captumq; proboscide ac dentibus retrò in tutum ab hostibus locum intulisset. Porum Indorum regem cùm Macedones spoliare vellent, tum bellua inquit Sabellicus, iterum sæuiens, hostem procul destinebat, leuatumq; humo regem, proboscide suo tergo imposuit. At Plutarchus in libro de solertia animalium ait; *Poro illo vulneribus confecto*, elephantum sensim ac leniter multa spicula promuscide retraxisse, & ipsum iam malè affectum, non prius tamen procubuisse, quàm sentiret regem exanguem delabi, tum demum, ne corrueret, paulatim se demisisse, vt rex commodiùs se ad solum inclinare posset. Accidisse in Goa, in qua legati regis Lusitaniæ, qui regiam potestatem obtinent, degere solent, narrat Acosta, vt vnus ex elephantis, qui istic erat ad regis seruitia, furore correptus, vincula & catenas (nam solent, inquit, ferreis catenis constringi, & loco quodam concludi, donec morbo liberentur) disrumperet & per vrbem vagaretur, fugientibus verò omnibus, mancipium quoddam in vlnis

Lib. de Elia & ieiunio c. 17.

Lib. 10. Variar.

Amor erga rectorem.

Lib. 1. de benefic. c. 3.

Lib. 15.

Lib. 3. c. 44.

Li. 5. exēpl.

Enneid. 4. lib. 6.

Etiā furiens homini amicus.

filiolum gestans in platea obuium habuit, quod conspecto elephanto exterritum, ad suas ædes celeri cursu confugit, quas vt aperiret, filiolum humi ante ianuam exponit, moxque ædes ingressum ianuam occludit, præ metu filioli oblitum; elephas puerum conspiciens, promuscide leniter subleuans, in proximum humile tectum, quòd è regione istarum ædium erat, collocat, atq; aspicit, an puer istic sine damno consistere queat: deinde furibundus vlterius progreditur. Beneficij memorem, tametsi furens, sese ostendit hic elephas, qui puerum non necauit, sed agnouerit filiolũ esse eius mulieris, quæ eas ædes inhabitabat, quæq; illi & alijs domesticis elephantis, quotiescumque istac transirent, panem, aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante suas ædes venalia exponebat. Aliud denique gratitudinis exemplum refert idem Acosta. In eiusdem vrbis foro, inquit, vagabatur huiusmodi furijs agitatus elephas: vir quidam æger effugere cupiens, pronus cadit, elephas minimè ei nocens promuscide comprehendit & in scamno quodam deponit. Aiebat hic vir eodem loco, illi ipso elephanto, antequam in morbum incideret, magnum quendam fructum Iaca incolis appellatum sua manu præbuisse. Apparet autem naturaliter elephantes hominibus amicos esse, idque veteres etiam credidisse, manifestissimè nos docet Cicero, dum ait: *Atque opinio eiusmodi esse quandam illi belluæ cum genere humano societatem.* Scribit Cadamustus hominem, nisi lædatur, non lædere, vbi verò eum lædit, proboscide ceu manu comprehensum iacere in sublime vltra arcus iactum. Philostratus ait, vbi semel ad hominem adsuescit, ab eo omnia pati, ex eoque morum similitudinem in se transferre, neque aliter quàm paruos canes ex hominis manu gaudere cibum sumere, atque ad se accedentem promuscide complecti, eumque caput intra fauces immittere facilè tam diu pati, quoad homini libitum fuerit: hoc enim in eorum pastoribus nos fieri obseruare. At dicetis ollaris omnino, & ventris causa est istiusmodi amicitia, nec aliam esse nobis innuit Plutarchus in libro de solertia animalium, nam cùm dixisset solum delphinum hominem amare, vt homo est, subijcit: terrestrium animalium alia nullum hominem, mansuetissima tantùm vtilitatis gratia eos, à quibus aluntur, vt canis, equus, elephas. Cæterùm tametsi rectores præ cæteris amare facilè admiserim, cum cæteris tamen occultam quandam amicitiam esse, vel ex eo constare potest, quod etiam cum furiunt & insaniunt (quo tempore quẽuis vt inimicum accipientes, proterere, proculcare & prosternere Appianus Alexandrinus tradit, & ob hanc causam à quibusdam communes hostes esse appellatos;) seruasse nonnullos sint visi. Apud vrbem Cochin quidam elephas referente Christophoro Acosta, furijs huiusmodi agitatus in lacuna quadam hærebat, ad quam cùm fortè accessissent nonnulli pueri, elephante conspecto omnes diffugerunt præter vnum, qui istic perstitit: eum accedit elephas adblandiens quodammodo & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoque dorso imponit, & per lacunam expatiatur, deinde illum reponit, quo apprehenderat loco, veluti lætabundus. Cùm ea quæ ipsi accedissent, puer narraret, multi viri eum comitati sunt, sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderunt, vt è tuto specterent, quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut antè corripit, dorsoque imponit & expatiatur. Id sæpius à puero est repetitum, donec blandis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuo mansuetum redderet & in vrbem pelliceret. Quantoperè autem puellos amet, docemur ex alia historia, quam Athenæus ex libro vigesimo Phylarchi recitat: Cum hoc, inquit, elephante fæmina elephas nutriebatur, quam appellabant Niceam. Huic elephanti cùm ministrabat Indi mulier filium suum qui tum trigesimum diem agebat, apposuit. Postea verò mortua muliere miro quodam amore pueri belua capta fuit, neque enim seorsum esse ab infante patiebatur, ac nisi puerum videret, molestè ferebat admodum. Cùm igitur nutrix ipsum infantem lacte saturauisset, illum inter pedes ferè in scapha ponere consueuerat, quod nisi fecisset, elephas pabulum capere nolebat, ac postea per totum diem calamis ac pabulis sibi appositis eo præsente vescebatur. Cum dormiret infans, muscas abigebat, vbi verò lugeret, scapham promuscide motabat, puerumque dormire faciebat sæpius. Sed & Aelianus indicaturus, quàm memoria sint bona, quamque diligenter præceptum officij aduersus præcipientes teneant, quàm simul eorum qui quippiam eis committunt, vel expectationem vel fidem non fallant, disertissimè eandem historiam enarrat, cùm Antigonus (inquit) Megarensem vrbem obsideret, mulier simul cum vno de elephantis bellatoribus versabatur, hæc enim illius qui elephantum aleret vxor, infantem puerum pepererat, quem huic elephanto, lingua vtens Indica, quam elephanti intelligunt, credidit: Vt verò is primum sibi creditus est, illum diligebat, & custodiebat, exque eo proximè adiacente magnam voluptatem capiebat; cùm ploraret, oculos tum auertebat, tùm verò ab eo dormiente muscas abigebat. Arundines ei pro pabulo obijciebantur, quas & omnem cibum, nisi puer adesset, reijciebat. Nutrix igitur necesse habebat posteaquam eum lacte compleuisset, elephanto curatori apponere, vel omnino elephantus non parum iracundia incitabatur, ac nonnunquam in verbera erumpebat. Interdum etiam cùm vagiret infans, cunas vbi iaceret, mouebat: sicque eidem ipsi ex hoc motu oblectamenta & solatia sicut nutrix, afferre solebat.

Beneficij memoria.

Amicos esse homini.

Lib. 7. Epi. 1. Cap. 29.

Lib. de bello Hisp.

Vt puellos ament.

Memoria.

A solebat. Capitur verò etiam amore puellarum. Plutarchus in prænominato libro, cùm dixisset, amores multorum animantium existere, alios sæuos & furiosos; alios habentes non inhumanam elegantiam, neque inuenustam consuetudinem, talem ait fuisse amorem Alexandriæ elephanti, riualem se Aristophani Grammatico exhibentis. Amabant enim ambo puellam corallas vendentem, & non minus euidenter elephas. Nam per forum pomarium transiens semper ei poma adferebat, diuque adstabat, proboscideque manus instar intra vestem inserta pectus sensim contrectabat. Meminit eiusdem amoris Plinius: *Traditur*, inquit, *vnus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem: ac ne quis vulgariter electam putet, miretur gratam Aristophani celeberrimo in arte Grammatica.* Præter hanc aliam quoque mulierem corollas similiter vendentem in Antiochia Syriæ vrbe cicurem elephantum amasse aiunt, de quo sic narrat Aelianus, qui alicubi etiam mulieris forma non solùm capi hoc animal tradit, sed & hebescens ad eius pulchritudinem, remittere furorem animi sui. Hunc audio, cùm ad pastiones iret, mulierem corollas vendentem, cùm quàm suauissimè aspexisse, tùm verò etiam quàm libentissimè in illius aspectu acquieuisse, atque huius faciem promuscide tersisse, suauiterque contrectando illi blanditum fuisse: mulierem vicissim ex suo artificio illecebras amatorias, corollas videlicet ad tempus ita contexuisse, vt cotidiè illi quidem sumere operæ pretium, huic verò etiam opus largiri esset. Postea autem quàm mulier excessit è vita, elephantus nec pristinæ consuetudinis compos, nec quam amaret, amplius mulierem videns, tanquam amans qui amasiam amiserit, sic eam desiderabat, animoque incitabatur, ac qui antè mansuetus fuisset, humanitate expulsa feritatem induebat, tanquamque homines ex tristitia ac mœrore laborantes, de potestate animi exeunt, sic is furens ferebatur. Tradit insuper Plinius authoritate Iubæ vnguentariam ab elephante dilectam: additq; omnium amoris fuisse argumenta, gaudium à conspectu, blanditiasque inconditas, stipesque quas populus dedisset, seruatas & in sinum effusas: Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Ex his itaque quæ hucusque dicta sunt, elephantum constat hominum consuetudine vnicè frui exoptare, illique in omnibus, modò blandiùs compellatur, nec acerbiùs instes, obsequi, atque ad quoduis paratum esse eisdem suis quibusque locis constat. Timent tamen etiam naturaliter hominem, si verum est, quod scribit Plinius: *Mirum*, inquit, *in plerisq; animalium scire, quare petantur, sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio fortè in solitudine & simpliciter oberrante, clemens placidusq; etiam demonstrare viam creditur. Idem vestigio hominis animaduerso, priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere, illum sequenti, nuncio simili vsque ad extremum, & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemque dirigi; adeò omnium odori durare virus illud maiore ex parte, ne nudorum quidem pedum.* Amant igitur homines, sed insidias eorumdem timent, libertatis amore, quem mansuefacti etiam conseruant; Noctu enim suam seruiendi conditionem deplorare dicuntur, (vt ex Philostrato Gyllius refert,) non contento barritu, quo sæpe alias vtuntur, sed luctuosa vocis suppressione miserabiliter immurmurantes. Quodsi quis ita occultè gementi & lamentanti interuenit, verecundia quadam moti, querelis suis moderantur & gemitus facere desistunt. Alioqui etiam malè ab hominibus habiti, clementer admodum iniuriam vindicant, cum aliàs vindictę sint studiosissimi. Plutarchus interprete Pet. Gyllio, affert elephantum Romæ, vnum ex pueris, qui promuscidem eius stilis pupugissent, sublimem corripuisse, vt statim in sublime, quantum maximè posset, iacularetur. (Comprehensum autem vbi lacessitus est ad teli iactum aliàs iaculari, vt sæpe antequam terram contigerit, moriatur, idem Gyllius tradit,) At enim sublato eorum, qui aderant clamore, sensim & moderatè rursus humi deposuisse, existimantem tanto metu iniecto, satis illum pœnarum dedisse: vbi pro his verbis, vbi statim eum in sublime iacularetur, Græcè legitur, ἐπίδοξος ἦν ἀποτυμπανίσειν: Grynæus verò simplicius vertit, arreptum atque sublatum confecturus videbatur. Celebrat verò inter cæteros elephantorum erga genus humanum clementiam Seneca his verbis: *Ferarum clementia nec generosarum quidem præmordere & vrgere proiectos. Elephantes leonesque transeunt, quem impulerunt.* Ostendunt eandem quoque clementiam erga imbecilliora animantia, vt apud Solinum legimus: *Inest illis* (inquit) *clementiæ bonum, quippe si per deserta vagabundum hominem fortè viderint, ductus vsque ad notas vias præbent: vel si confertis pecoribus occursitent, itinera sibi blanda & placida manu faciunt, ne quod obuiam animal interimant.* Atque hinc est quod clemens passim à poëtis nuncupetur, & placidus. Fabulosa itaque scribere Gabinium Romanorum scriptorem Strabo asserit, cùm dicit elephantos cum hominibus certare, & speculatores præmittere, & cùm illos viderint, fugere: cumque vulnera acceperint, ramos vel herbam, vel puluerem supplices prætendere, etiamsi de venatoribus isthæc intelligantur, nam vt testatur Philostratus, in venationibus sibi mutuò ferunt auxilium, ita vt si quis eorum labore deficiat, alter pro eo se opponat. Aelianus ait, cùm à venatoribus, tanquam milites in bello, funduntur & fugantur, non alios ab alijs separatim, sed omnes simul & communiter in fugam se dare, ac simul inter se prementes

Puellas amat.

Unguentariam amasse

Vt & cur hominem timeant.

Libertatis amor.

Vt iniurias vindicent.

Lib. vtra animal.

Lib. 1. de clement.

Clementia erga homines.

Lib. 17.

Amor mutuus.

Lib. 2. c. 13.

ad grega-

ad gregales suos adhærescere. Horum autem qui iam sunt firmata ætate & integra, reliquos sic circumcludere, tanquam pugnacissimos propugnatores totum agmen circummunire: qui verò longiùs sunt ætate prouecti, atque matres sub se quasque suos pullos ita occultare, vt perrarò hi paruuli videantur subtermedium obtinere locum. Hæc ille, ex quo fortè Tzetzes: Amor (inquit) mutuus intercedit; & cùm fugiunt venatores, robusti & florenres ætate, extrema tenent, in medio verò vetulos & matres cum pullis recipiunt. Sed de istiusmodi militaris rei peritia pòst. Scribit idem Aelianus nunquam elephantum à reliquorum agmine secerni, nisi aut filiorum suorum aut ægrotantium causa: pro his nimirum nihil non molientem, inexpugnabilem manere. Ait item pullos suos adhuc à partu recentes, nunquam deserere: at sanè in illis à periculo tuendis constantissimè permanere, priusque animam amittere, quàm suos catulos deserant. Aliàs rursus quantus matrum in hoc genere in sobolem suam sit amor, multis (inquit) etiam aliundè argumentis constat, hoc verò præcipuè: Cùm in foueam pullum suum incidisse mater perspexisset, ne minimam quidam moram interposuit, nec eius cursum vlla ad pullum consequendum segnitia tardauit, quin vehementi dolore affecta, quanto maximo posset incitato cursu, in delapsum filium præceps ageretur, amboque eodem casu morte occumberent: hic quidem materno pondere pressus contereretur, illa verò præcipitata, caput diffringeret. Sed hæc fæminis potissimum adscribendum fuerit: nam maribus vix sobolis curam esse aiunt. Ait denique Aelianus cùm sunt in catulorum metu, infestissimos esse. Cùm videret Apollonius elephantos Indum flumen transeuntes (erant autem circiter triginta, & duce vtebantur eo, qui inter ipsos minimus erat: maiores verò ipsorum super dentium eminentias teste Philostrato, pullos gestabant, promuscide tanquam vinculo ipsos complectentes) hæc inquit, ô Damis nullo iubente ex ipsis naturali quadam prudentia ac sapientia faciunt. Vides enim quo facto sarcinarum vectores imitati suos deferant pullos, vinculis (ne fortè cadant) eos complexi. Video inquit Damis prudenter sapienterque ipsos operari. Quid igitur sibi vult insana quorundam solicitudo inaniter quærentium, naturalisne sit an non erga filios beneuolentia? hoc enim etiam elephanti clamant à natura ipsis talem beneuolentiam datam. Neque enim id sicut alia quædam ab hominibus didicere. Hi namque cum hominibus non vixerunt, sed natura ducuntur, vt ament quod pepererunt, propterea illis prouident, eosque nutriunt, &c. Cæterùm vt ad amorem, quo totum suum genus prosequuntur, reuertamur, societatis tuendæ ac prudentiæ etiam exempla Iuba referente Plutarcho scribit ab elephantis exhiberi. Venatores enim fossas, quas ad ipsos capiendos faciunt, leuibus sarmentis & terra vili iniecta obtegunt. Cum ergò elephantorum vnus (nam multi simul ambulant) in fossam incidit, reliqui materiam congerunt, & lapides ingerunt, vt illapsus facilè exire possit. Clemens Alexandriuus verò, cùm dixisset Platonem existimasse, rationis expertium animantium dialectos esse, quæ sunt eiusdem generis: Cùm itaque in cœnum, inquit, ceciderit elephas & clamauerit, præsens aliquis alius id contemplatus reuertit paulò pòst, & secum ducit gregem elephantum & eum seruat, qui ceciderat. Ait Aelianus eum qui prius aliquam prædam (cibum videlicet,) repererit, regredi, vt & suos gregales aduocet, & in prædę communionem deducat. Bartholomæus cognomento Anglicus scribit meminisse se legisse de elephante in libro physiologi, elephantem esse animal, quod magnitudine inter omnia animalia quadrupedia præcellit, intellectu & memoria multum vigens: nam elephantes inter alia eorum facta nunquam dormiendo totaliter se inclinare, sed quando fessi sunt arbori & maximè palmæ quietis gratia accubare, eorum verò quieti homines insidiantes occultè arborem concauare, elephantes autem sese applicantes, fraudis ignari, pondere corporis arborem dum prosternunt, ipsi simul prosternuntur, ac succumbunt, & cùm casum suum cognoscant irreparabilem, barrire ac rugire, moxque eo exaudito iuuentutem elephantorum accurrere, & paulatim seniores pro viribus, vt surgant, & à lapsu releuentur, elaborare. Quondam profectò elephantos dormituros non recumbere, defessos verò arboribus magnis se applicare, hisque succisis cùm cadunt, surgere non posse, alij etiam crediderunt, eiusdemque rei rationem assignarunt: quæ nunquid vera sit suo loco ventilabimus. Iam verò cadauera etiam sui generis sepeliunt, quod Aelianus & Tzetzes tradunt; quorum ille Aethiopum ait sermonibus peruagatum esse, elephantum, cùm alterum perspexerit mortuum, non præterire, quin humum promuscide haustam, velut sanctam & mysticam injciat, communemque naturam miseratum, mortuo parentare, nequid aliquid impiè committat: nam hocquidem ipsum non agere, execrabile ducere. Parentes iam senio confectos iuniores & honorant, & alunt insuper, iisdem testantibus. Sed verba Aeliani recitabo: Aetate affectis iuniores de legitimo cibo cedunt, eosdemq; summa etiā obseruantia colunt, & à periculis seruant. In fossam delapsos iniectis fruticum fascibus subtrahunt, quibus tanquam scalis senectute graues ascendentes, liberantur. Et rursus: Iuniores, vel labores vel pericula suscipiunt, & antecedentibus ætate, de cibo & potione concedunt, propter obseruantiam per quam cultu quodam & honore natu maiores dignandos existimant. Nunquam enim neque ex senectute

Amor erga fœtus.

Lib. 2. c. 7.

Lib. de solert. animal.

Li. 18. c. 44

Cadauera sepeliunt.

Parentes venerantur.

A senectute infirmum, neque eum qui morbo teneatur, sui gregales deserunt, sed & fidissimi ei per-
manent, eiusque cùm cæteris in rebus student incolumitati, tùm verò etiam si ipsi insectatione vr-
geantur, pro eo propugnant, & saucios & fessos curant: ac integri à vulneribus hastas & iacula è
corpore sauciorum, tanquam chirurgi periti extrahunt, vt ne homines quidem scientiùs. Quanta
Iustitia.
autem cum iustitiæ obseruatione se cum socijs suis gerant, Gyllius se suis deprehendisse oculis as-
serit. Quàm iustum (inquit) animal sit elephas, cùm ex alijs illius actis deprehendi, tùm ex eo
quod non semel vidi. Cùm equi vicini auenam & fœnum edisset, postea ex sacco, quem fortè in
angulo stabuli inuenit, promuscide auenam iterum & sæpius deportauit, equoque obiecit eden-
dam, similiter fœnum sibi datum promuscide comprehendens equo obtulit, sensimque gradiens,
ne equum terreret, equique fœnum oblatum comedentis supra dorsum promuscidem posuit, ei
blandiens. Sed & Antipater diuinationem quandam iustitiæ elephantis inesse tradit, vt Plinius
annotauit. Nam cùm Bochus rex triginta elephantis, totidem in quos sæuire instituerat, stipiti-
Diuinatio.
bus alligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacesserant, non potuisse effici, vt crudelita-
tis alienæ ministerio fungerentur. Homines verò Christiani id diuino nutu factum dicerent, nam
Lib. 2. contra Appionem.
B & Iosephus tradidit Ptolomæum Physconem, mortuo patre Ptolomæo Philometore, cùm Cleo-
patram matrem vnà cum filijs regis imperij occupandi ergò expellere conaretur, Onias verò Iu-
dæus Philometoris dux bellum pro Cleopatra susciperet, omnes Iudæos in oppidis comprehensos
cum filijs & vxoribus nudos atque vinctos elephantis vino ebrijs conculcandos obiecisse: elephan-
tos verò diuina vi agitatos, Iudæis illæsis impetu in spectatores regis amicos facto, multos ex ip-
sis interimisse. Contrà transfugas & delinquentes omnes cum L. Paulus Aemilius Persa rege de-
uicto obiecisset, conculcando obtriuerunt, vt scribit Valerius Maximus. Estq; certè admirandum,
Lib. 2. c. 2.
vt in elephanto cuius curam ipse per longissima itinera habuerat, Gillius obseruauit, quod igno-
Homines malos à bonis dignoscit.
tos homines, leues, insolentes, petulantes, ad se accedentes internoscit à moderatis & grauibus.
Inter cæteros autem malos ac improbos, mœchos adulterosque adeo odit, vt de eis pœnas sumat.
Quantopere autem aduersetur adulteria, pulcherrimis aliquot historijs docet Aelianus: Elephas
Adulteria vt oderit.
quidam (inquit alicubi) cùm vxorem sui domitoris & altoris stuprari manifestò deprehendisset,
ambos & eum qui stuprum inferebat, & eam quacum id faciebat, interfecit, & in stragulis con-
stupratis & lecto adulterato reliquit: Vt verò primùm elephanti rector venisset, & manifestò ne-
farium facinus, & huius vindicem cognouit. Hoc quidem factum ab India ad nos huc manauit. At
C Romæ aliud simile euenisse audio; præterquam quod addunt, ibi elephantum non vtrumque
modò occidisse, sed & stragula veste eos texisse, & nutritio aduenienti stragulam reiecisse, & re-
texisse, & proximè inter se iacentes demonstrasse. Ita ille tum facilè iniuriam illatam sibi fuisse in-
tellexit, tum etiam maximè facinus liquebat, vbi cornu quo ipsos confecisset, cruentum perspe-
xit. Et rursus. Cùm quidam cicuris elephanti moderator, coniugem non illam quidem amabilem,
sed sanè diuitem haberet, amoris oculos primùm ad aliam adiecit: deinde eam vxorem ducere
studens, alteram priorem strangulauit, ac propè ab elephanti præsepi homo præcipiti consilio non
defodit modò, sed alteram quam amaret, in matrimonium duxit. Elephantus autem cùm tanti fa-
cinoris conscientia incitatus, tùm verò suapte natura à malis abhorrens, nouam vxorem eo per-
duxit, vbi humata altera iaceret, cadauerque dentibus refodiens & denudans, quæ dicere nequi-
ret, ex ipsis operibus mulieri hæc ostendere conabatur; eam edocens, quibus moribus esset præ-
ditus is, cui ipsa nupsisset. Hactenus Aelianus. Videamus modò num elephantes, qui tantopere
Castitas.
mœchos mœchasque puniunt, ipsi inter se castitatis sint studiosi. Equidem Plinius & Solinus adul-
teria ignorari ab ipsis profitentur, nec vlla propter fæminas inter ipsos prælia esse, vt fit in cæteris
animalibus, quibus etiam pernicialia sunt, non quia, inquiunt, desit illis amoris vis: de qua sic
Amoris vis.
D Aelianus, cùm libidinis furore ardent, incursu parietes euertunt, & similiter ac aries frontis vi at-
que impressione palmas prosternunt. Ait verò etiam Aristoteles ad coitum ita efferari solere, vt
apud Indos ijs haudquaquam permitti initium vulgò dicatur: quoniam libidine agitati casas pro-
sternant male conditas, pluraque alia incommoda faciant. Ab omni tamen immoderata libidine
castissimos esse idem Aelianus affirmat: nunquam enim neque vt constupratores, neque vt item
valdè lasciuos societatem Veneris cum fæmina facere, sed tanquam generis successione carentes,
liberis procreandis dare operam, sic hos, sua stirps vt non deficiat, complexu venereo iungi: ne-
que id sanè plusquam semel in vita, & eo duntaxat tempore, cùm se iniri fæminæ patiuntur. Idem
etiam alicubi tradit, vt quisque vxorem impleuit, eam non amplius attingere, id quod etiam A-
ristoteles asseruit. Nicolaus Lyrensis tùm in Mattheum cap. 19. tùm in priorem D. Pauli episto-
lam ad Corinthios, scribit elephantem nunquam inire matrem suam, vt citat Tiraquellus de lege
connubij 7. 47. & cùm id obuelato capite fecisset, prorigam interimisse. Estque in ipso coitu pu-
dor ac verecundia. Coituri enim petunt solitudines, inquit Aristoteles, sed præcipuè secus flumi-
na & qua pasci consueuerunt: id quòd Vartomannus etiam profitetur. Apertè ac palam inquit
Aelianus,

Aelianus, in aliorum oculis non coëunt, sed secedentes, aut sese in arbores densas & frequentes occultant, aut in concauum locum & profundum, ad occultandos eos facultatem habentem, se abdunt. Meminit & Plinius quàm breuissimè, inquiens: *Pudore nunquam nisi in abdito coëunt.* Quamuis verò & pudor iste sit in coitu, & insignis in libidine moderatio, tamen ipse (inquit Aelianus) illud admirabile, amore plenum audiui, quod consequitur. Vir venandi elephantos haud imperitus scribit se, cùm ab Imperatore Romano cum potestate in Mauritaniam ad venandos elephantos ablegatus esset, ex elephantino genere, adolescentem formosam vidisse, coëuntem cum elephanto & adolescente & pulchro; alterum verò seniorem, quia huius siue amator, siue maritus esset, vt se spretum vidit, ignominiæ loco hoc tulisse, quare acriter animo incitatum impetum fecisse, vt nihil proprius factum fuerit, quàm nos, inquit, omnes perderet, sicque incurrisse in illum formosum riualem suum, pugnamque edidisse tanquam eum, qui de amica sibi erepta doloribus acerrimis premitur: adeoque infestis armis vtrumque cum altero pugnam commisisse, vt ex impetu ambo cornibus mutilarentur. Neutrum ideo non vicisse, quod multa verberatione eos venatores distraxerint. Postea autem quàm amissis armis in posterum inutiles ad conferendam quasi manum inter se facti essent, riualitatem amantium conquieuisse. Hæc ille, indicans, nisi mutilati cornibus fuissent, riuales in perpetua lite pugnaque permansuros, cùm insita sit his feris natiua quædam gloriæ cupiditas, cuius causa interdum mira alia facinora præstare conspiciuntur. Refert Christophorus Acosta in litore vrbi Goa vicino quendam crepuisse medium, dum solus magnum æneum tormentum bellicum subleuare cupit, quoniam ipsius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens ei duos elephantos iuniores aduentantes illius ænei tormenti tollendi gratia. Mirum modò etiam est, quantoperè patriam ament. Aelianus refert, abstractos à suis sedibus patrijs, quamuis vinculis primùm & fame, deinde varijs ciborum blandimentis mansuefacti sint, tanta tamen naturalis soli illecebra teneri, vt patriæ memoria eis obscurari & euanescere nequeat: quare cum horum plerosque grauissimo mœrore suscepto confici, tùm verò quosdam ex his vberrimè flentes (vt Tzetzes etiam scribit) tantam lachrymarum vim profundere, vt oculorum sensibus capiantur. Quin, si Plinio credimus, alienæ quoque regionis intellectu creduntur maria transituri non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu. Certè id quoque asserit Solinus: maria (inquit) transmeaturi naues non prius subeunt, quàm de reditu illis sacramentum luatur. Cum quinque dierum spatio in theatro Pompeij quingenti Leones conficerentur, elephantique octodecim cum armatis depugnantes, partim in ipsa pugna, partim paulò pòst morirentur, populus teste Dione aliquos etiam inuito Pompeio miseratus est, cùm vulnerati a pugna destitissent, circumeuntesque ad cœlum proboscidibus lamentarentur, ita vt sermoni occasionem præberent, non id ab ipsis temerè aut casu fieri, sed iusiurandum quo persuasi ab Africa traducti erant, implorantibus, suique vindictam deos poscentibus. Fertur enim (inquit Dion) haud prius eos in naues ingressos esse, quam à ducentibus iuramento sibi cautum esset de omni iniuria. Id verum sit, necne, non scio. Certè hoc quoque memoriæ proditum est, præterquam quòd elephanti sermonem patrium percipiunt, rerum quoque eos cælestium intelligentia esse præditos. Hinc in nouilunijs, antequam in conspectum hominibus Luna perueniat, eos ad aquam perennem accedere, eaque sese lustrare. Sed hac de re postea; Quod verò nisi magnis persuasi pollicitationibus naues ascendant, transfretarique sese sinant, Pierius Valerianus verissimum esse ostendit hac historia. Minimè hoc loco, inquit, dissimulandum, quod super eiusdem Hannonis (sic elephanto erat nomen) ingenio Michaël Syluius regis sui ad summum Pontificem orator, summæ, vt nosti, integritatis fideique sanctissimæ, atque alij narrauere, remque multorum testimonio comprobauere. Cùm destinasset Emanuel rex eum Romam Pontifici Maximo donum ire, naui quam inscenderet, iam instructa parataque ad profectionem, nullo vnquam pacto per aliquot dies fieri potuisse, vt Hanno vel duci se ad nauim, vel si quo modo adductus fuisset, eam vellet inscendere, vsqueadeo auersabundus profectionem huiusmodi reformidabat. Cumque rex ea re super solicitus admodum esset, magnisque pollicitationibus vnumquemque inuitaret, qui deducendi asportandique Hannonis negocium suscepissent, neque quisquam nomen profiteretur suum, insusurratum est demum regijs auribus, eius belluæ magistri dolo hæc fieri, quippe qui puellæ cuiusdam amore perditus, ægrè ferret, se in tam longinquas regiones ablegari, proindeque Hannoni persuasisset, ne se adduci pateretur abuehendum: quippe eum in loca sterilia, inamœna & barbara, vbi ludibrio contumelijsque omnibus, tanquam hosticæ terræ animal afficeretur, neque victui, neque ornatui eius vel necessaria, vel commoda suffectura: longum adhæc iter & incommodum, & vastum maris æquor arandum, vt satius esset, in qua tunc erat terra quàm primùm contrucidari, quàm per tot viarum difficultates, ad ærumnosissimam denique vitam peruenire. Rex hac re cognita magistrum Hannonis ad se quàm primùm accersiri iubet, seque dolos eius comperisse dicit, ageret itaque vt intra triduum Hanno in nauim imponeretur, idque ni properè fie-

Zelotypia.

Gloriæ cupiditas.

Amor patriæ.

Lib. 39.

Lib. 2. Hierogl.

E F G H

A perè fieret, interminatus est actutùm se hominem extremo supplicio affecturum, vt alijs exemplo esset, qui mandatis regijs fucum facere ausi essent. Hac regis asperitate territus elephanti magister, cùm nullam in cunctatione salutem intueretur, discipulam belluam aggreditur, docet se maleuolorum quorundam fraude subornatum, qui & felicitati vtriusque inuiderent, & regi optimo malè obtemperantes essent; longè autem secus se rem habere, quàm illi mentiti essent. Siquidem non ad immania & effera loca profecturi erant, sed ad vrbem orbis terrarum dominam, amœno loco sitam, vbi rerum deliciarumque omnium, quotquot vel auidissimi cuiusque cupiditate expeti possent, copia fertilissima redundaret. Ibi esse principem, cui totus penè terrarum orbis assurgeret: apud quem is in delicijs habendus esset, & tanquam Lusciniæ pullus, lautitiarum, blanditiarumque affluentia nutricandus: proinde bono animo esset, secumque primo quoque tempore lætus & alacer nauem inscenderet, affuturos nauigationi deos, & cursum omnem incredibili felicitate prosecuturos. Ita Hannonem ab eodem magistro in aliam sententiam deductum, vbi signa data sunt, vltrà nauem conscendisse, neque vlla vnquam imperia toto itinere detrectasse. Quod verò historicus Dion pergere elephantes ad aquam perennem (πρὸς ὕδωρ ἀέναον) ait, Cælius considerandum relinquit, an Plinius ἀέναον ex authore aliquo ceu proprium nomen transtulerit, qua voce

Religio Li. 13. c. 18.

B deprauata Anulum librarij scripserint. Dignum, inquit, perpensione, quod scribit Plinius, elephantos in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen Anulo, misescente Luna noua, descendere, ibique se purificantes aqua circumspergi. At historicus Dion pergere elephantes ait πρὸς ὕδωρ ἀέναον, id est perennem aquam. Verba Plinij hæc sunt: *Authores sunt in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Anulo* (aliàs Amilo) *nitescente Luna noua greges eorum descendere, ibique se purificantes solemniter aqua conspergi, atque ita salutato sydere in syluas reuerti, vitulorum fatigatos præ se ferentes.* Sanè Solinus, aliàs simia Plinij nulla vel Amili vel Anuli facta mentione, *Luna*, inquit *gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant, deinde in saltus reuertuntur.* Hinc illud Sannazari:

Dimmi qual fera è di si mente humana
Che s'ingenocchi al raggio della Luna?
E per purgarsi scende à la fontana?

Verebar autem, ne illud pro Solis legendum esset Lunæ, sed vtrumq; sydus ab elephantis venerari idem Plinius tradit. *Religio illis*, inquit, *syderum quoq;, Solisq; ac Lunæ veneratio.* Et Iuba quoq; referente Plutarcho scribit elephantos dijs vota facere, cùm se nemine docente mari lustrent, solemque orientem adorent, proboscide manus loco sursum erecta. Itaque etiam hoc animal dijs

Lib. de soler. animal.

C esse carissimum, vt Ptolomæus Philopater testatum fecit. Idem & Aelianus scribit, qui præterea ab interlunio recrescente Luna, elephantos ait se intellexisse, quadam naturæ recondita notione, ex sylua primùm, vbi pascuntur, ramos decerpere, eosque deinde sublimes ferre, tùm verò ipsos ad Lunam suspicere, ac leuiter mouere, tanquam supplicationem quandam Lunæ prætendentes, eis ipsa vt propitia existere velit. Adhæc Plinius asserit visos esse, cùm fessi sunt ægritudine, quando videlicet & illas moles infestant morbi, herbas suspinos in cælum iacere, veluti tellure precibus alligata: (aliàs allegata.) Aelianus autem id eos moribundos facere scribit, eum etiam ad se sermonem permanasse inquiens, elephantos cùm ex vulnere siue id in bello, siue in venatione acceperint, vicini sunt ad moriendum, aut obuiam herbam, aut fortuitò obiectum puluerem alleuantes, in cælum suspicere, eumque puluerem herbamue iacere, & simul voce sua propria lamentari, & miserabiliter supplicare, tanquam Deum ob ea, quæ iniustè & indignè sustinent, obtestantes. Attamen idem hoc in ægritudine aliqua facere, verisimile est. Sunt enim teste Strabone multis morbis obnoxij elephantes, ijsque curatu prorsus difficilibus, & iuxta sensum humanum intellectum

Lib. 5. c. 49.

D habent, memoria pollent, & syderum seruant religionem & venerationem, vt Plinius ait: multaque alia quod ad solertiam, indolem, docilitatemque cum homine communia habere ex ijs quæ deinceps dicentur, patebit. Tantam autem huic belluæ cum genere humano societatem, tamque propè accedere ad hominis ingenium recentiores asserunt, vt Cicero, inquiunt, non vereatur affirmare, non paruam nationem hominum sensu ac ingenio esse multò inferiorem. Ego quidem hoc apud Ciceronem non reperio. Dicit tamen elephanto belluarum nullam prudentiorem esse, quamuis figura nulla sit vastior. Et aliàs nos ait elephantorum acutissimis sensibus ad vtilitatem nostram abuti. Testatur verò etiam Vartomannus se quosdam vidisse elephantos, qui prudentiores sibi videbantur, quàm quibusdam in locis homines. Multa in primis de miro belluæ ingenio Plinius. Non solùm enim omnium quadrupedum subtilitatem animi præcipuam illis perhiberi scribit, sed aliàs etiam animal esse ait proximum humanis sensibus: quippe intellectum illis esse patrij sermonis, & imperiorum obedientiam, officiorumque quæ didicere memoriam: amoris & gloriæ voluptatem: imo verò etiam quæ in homine rara, probitatem, prudentiam, æquitatem. Sed & Aristoteles elephantos sensu plurimum valere asseuerat, & reliqua sagacitate ingenij ex-

Societas cũ genere humano.
Lib. de diuinat.
Lib. 2.
Ingenium.

cellere

cellere: & alicubi ait elephantum omnium ferarum mitiſſimum & placidiſſimum eſſe, quippe qui permulta officia & erudiat & intelligat. Ita & Strabo, elephanti, inquit, ſunt natura mites & manſueti, vt ad rationale animal proximè accedant. Vnde eſt, quòd Plinius eorum opinionem ridet,

Li. 11. c. 39.
Cutis duritia quid præſtet.

qui ex cutis duritie ingenij arguebant imbecillitatem. *Sunt*, inquit, *qui ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſanguinis putent, ſed cute operimentiſq́; corporum magis aut minus bruta eſſe, vt oſtrea & teſtudines, boum tergora, ſetas ſuum obſtare tenuitati immeantis ſpiritus, nec purum liquidumque tranſmitti: ſic & in homine, cùm craſſior calloſiorue excludat cutis, ceu verò non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & ſolertia. Hippopotami corij craſſitudo talis, vt inde tornentur haſtæ, & tamen quadam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoq́; tergora impenetrabiles cetras* (alias ſetas) *habent,*

Li. 11. c. 29.

cùm tamen omnium quadrupedum ſubtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Alicubi etiam elephantum inter animalia ſapientiſſima cenſuri aſſerit, quia frugibus victitet. Non ſunt tamen omnes æque ingenioſi. Cùm enim tria ſint genera, vt ex Philoſtrato oſtendimus, paluſtres, montani & campeſtres, nouiſſimi hi præ cæteris ſunt eodem teſte manſueti, lenes & imitationis ſtudioſi. Sed & in hoc genere vero ſimile eſſe videtur, vt alij alios ingenio ſuperent. Tardi tarditatem ſuam diligentia ſuperare ſtudent: Plinius. n. author eſt, certum eſſe vnum tardioris ingenij in accipiendis quæ tradebantur, ſæpius caſtigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu inuentum. Teſta-

Lib. de ſolert. animi.

tur idem quoque Plutarchus his verbis. Alij in elephante hæc admirantur, quæ diſcens & condocefactus in theatris oſtentat: figurarum formas, inquam, & immutationes tanta varietate & ſubtilitate, non facilè vt humana meditatione, retentione ac memoria poſſint æquari. Ego autem ma-

Diſcendi prompitudo.

gis ex his, quos à ſua natura & nulla à diſciplina habet hoc animal, motibus cùm animi tum corporis, tanquam ſynceris & meris intellectum ei ineſſe animaduerto. Romæ cùm non ita pridem multi docerentur inſtitutiones admirabiles, gyroſque facere explicatu difficiles, quidam reliquis omnibus minus docilis, ob idque crebrò increpatus & caſtigatus, deprehenſus eſt noctu ſua ſponte ad lunam ſe exercens atque diſcens. Cæterùm examinemus modò, in quibus ingenij illorum ſubtili-

Noſcunt cur petantur.

tatem tantoperè veteres celebrent. Pulchrè in primis nouerunt, cur à venatoribus petantur: vt ex hoc Plinij diſcimus: *Prædam ipſi in ſe expetendam ſciunt ſolam eſſe in armis ſuis, quæ Iuba cornua, alij melius dentes appellant: quamobrem deciduos caſu aliquo, vel ſenecta, defodiunt*, ſic ille, tan-

Cornua defodiunt.

quam inuidia quadam aut potius vindicta aduerſus hominem ducti id faciant, indicans. Quod autem abiecta cornua defodiant, & qua arte defoſſa à venatoribus inueniantur, docet Aelianus: In Mauritania quemadmodum quotannis ceruis, ſic decimo quoque anno cornua elephantis excidere ſolere aiunt. Itaque hi cornua incumbentes, vſque adeò ea impellunt & defigunt in terram expoſitam in planitiem, quoad illa ipſa occultauerint. Nam præ cæteris camporum patentium æquora & paluſtria amant. Et alibi: Locum, inquit, in quem abſtruſerunt & repoſuerunt cornuum theſaurum pedibus exæquant & complanant. Terra autem quòd ſit feraciſſima, pòſt paulùm herbam proferens, abditorum cornuum aſpectum viatoribus adumbrat. Eorum veſtigatores, qui ſanè ad illorum inſidias & aſtus prudentes ſunt, in eum locum, in quem cornua defoſſa ſuſpicantur, vtribus aquam deportant, & verò alium aliò ex vtribus diſpertiunt & diſponunt, atq; ibi commorantur. Alius quidam dormiens, alius potans, alius cantiunculã canens ſuos amores meditatur. Quodſi cornua alicubi prope defoſſa, quadam mirabili illecebra ex vtribus ſic aquam eliciunt, vt vaſa exiccent, & exinaniant. Ij autem qui cornua exquirunt, ſtatim ſine canibus ſagaciſſimè prædam odorati, locum illum perfodiunt, & optatum conſequuntur: ſi verò vtres permanſerint pleni, eos inde transferentes, aliò ſe conferunt. E contrariò quomodo venatorum illi inſidias herba euulſa

Vt venatorum inſidias fallant.

per manus tradita ſibi inuicem prodant, docet idem Aelianus his verbis: Tum ſagaciſſimè odorantur, tum acerrimis ſenſibus exiſtunt: tum verò ex his partim aggredientes, partim ſubſequentes, ordinatim eunt, atque horum primus narium ſagacitate herbam ante pedes ſuos poſitam ſentiens humanis veſtigijs (à quibus maximopere ſibi timere dictum eſt,) eſſe tranſitam, eam euellit, & ei, qui à tergo proximus eſt, odorandam tradit; is rurſus alteri, qui poſt eum ſtat: ac deinceps per omnium quaſi manus ſagaciter contractatur; quoad ad illum ipſum qui extremum agmen ducit, peruentum fuerit: is ſimul ac olfecerit, barritum vaſtum edens, quaſi ſignum ad fugam dat. Hi tunc in conualles profundas, aut in loca concaua & paluſtria, vel ſi minus id concedatur, in nemoroſa campeſtria, ab eo loco iter auertunt, prorſuſque ſe totos auertunt ab his locis, quacumque frequentes homines iter facere ſolent, quod ab hominibus, vt animalibus ſibi infeſtiſſimis, timeant. De calliditate ipſorum elephantorum, qua vtuntur, cùm premuntur à venatoribus, vel in foueas ab eis factas inciderunt, ex eodem authore dicemus ſuo loco. Vt verò vnde digreſſa erat, reuertatur, oratio quòd ſcilicet non ignorent, cur petantur à venatoribus, Plinius rurſus alicubi, clariſſi-

Noſcũt cur petantur.

mè id teſtatur: *Circumuenti*, inquit, *à venantibus primos conſtituunt, quibus dentes illi exerti ſunt minimi, ne tanti prælium putetur: poſtea feſſi impactos arbori frangunt, prædaq́; ſe redimunt.* Sic & Solinus: *Cum venatu premuntur, pariter confringunt vtroſq́;, vt ebore damnato non requirantur.*

Hanc

A *Hanc enim cauſam periculi præſentiunt.* Aelianus verò etiam ac ſi aciei inſtruendæ haud eſſent imperiti, elephantos tradit cauſam cur petantur prænoſcentes, ex ſeſe qui dente inutili ſunt ante cæteros in prima acie conſtituere, ad primum hoſtium impetum ſine magna iactura excipiendum; reliquos qui in ſubſidijs manent, dentium robore integri, auxilium feſſis ferre. Eandem peritiam indicat Plinius, inquiens: *vbi equitatu circumuenti ſunt, infirmos aut feſſos in medium recipere; ac velut imperio ac ratione, per vices ſubire:* quem locum puto tranſcribens Solinus infirmos interpretatur vulneratos. *Conflictu mutuo ſi quando,* inquit, *pugnatur, non mediocrem habent curam ſauciorum; nam feſſos vulneratoſque in medium receptant.* Alicubi etiam idem Aelianus ſcribit hãc feram motus quoſdam bellicos edere, quaſi oſtendat, quod hanc etiam diſciplinam ſeruet. Adhæc ſi quæ ad militarem ſcientiam pertinentia ignoret, ea edocta optimè exercet: adeo enim manſueſcere ſeam Nearchus tradidit teſte Strabone, vt lapidem ad ſcopum iacere, & armis vti, & optimè natare ediſcat, ideoque maximam poſſeſſionem exiſtimari elephantorum currum. Et Plinius vulgare fuiſſe ait per auras arma iacere non auferentibus ventis, atque inter ſe gladiatorios congreſſus edere aut laſciuiente pernicitate colludere. [*Belli peritia.*] Indorum regem hoſtibus bellum inferentem refert Aelianus, bellatorum elephantorum triginta millia antecedere; tum verò maximorum & fortiſſimorum tria millia ſubſequi, ad hoſtiles muros ipſo incurſu euertendos inſtitutorum: cùm enim rex iuberet, euertere: idque ſe Cteſiam audiuiſſe ſcribere: necnon & vidiſſe ſe Babylone, palmas ab ijs ad moderatoris ſui iuſſum violentiſſimo impetu extirpatas. Iuſſa enim faciunt, vt Plinius ait.

B Iam verò viginti quatuor elephanti Indorum regi referente eodem Aeliano, permanent cuſtodes, alternis vigilijs alij alijs in ſtationem ſuccedentes tanquam cæteri cuſtodes homines. [*Cuſtodiunt reges.*] Sapientia item quadam Indici ad vigiliarum diſciplinam erudiuntur, ne inter cuſtodias ſomnum capiant. Hi igitur ad vigilias agendas præſtantiſſimi excubitores, & à ſomno inuictiſſimi & ſecundum homines illic fidiſſimi ſunt. Diſcunt præterea reges honorare atque adorare. [*Reges cognoſcunt.*] Ariſtoteles enim, cùm dixiſſet elephantum permulta officia & erudire & intelligere, quaſi id parum eſſet ſubiungit, & regem adorare condiſcit; & Plinius quaſi hoc inſigne magnumque ſit docilitatis argumentum: *Quod ad docilitatem,* inquit, *attinet, regem adorant, genua ſubmittunt, coronas porrigunt.* Ioſephus Barbarus in ſuo itinerario in Perſiam, deſcribens quoddam conuiuium Perſarum, cui ipſe interfuit, tradit inter ſpectacula aliorum animalium duos etiam productos fuiſſe elephantes, qui cùm in conſpectu Aſſambei regis Perſarum veniſſent, ad certa quædam ductoris verba, rectà ipſum intuebantur & quadam grauitate non indecenti caput inclinabant, reuerentiam illi exhibere ſimulantes.

C Cum Pontifex Leo X. è feneſtra ſpectaret Indicum illum elephantum miræ magnitudinis, quem Emanuel rex Luſitaniæ anno 1513. ei dono miſerat, ille ter genibus flexis & demiſſo corporis habitu venerabundus ſalutauit, quod non mediocrem admirationem (inquit Oroſius) ſpectantibus incuſſit. [*Lib. 9.*] Tum proboſcide in dolium ingens aqua refertum immiſſa, aquam hauſit, qua omnes quæ in feneſtris altioribus inſidebant, aſpergebat. In plebem deinde conuerſus, eam aqua, quaſi ludum exhibere vellet, immodicè perſudit. Caſſiodorus aſſerit, quòd omnem intelligentiam quadrupedum ſuperat, non dubitare elephantem primo aſpectu adorare, [*Lib. 10. Var.*] quem cunctorum intelligit rectorem eſſe, & ſi tyrannus appareat, inflexum permanere, nec imponi ei poſſe, hoc & malis pendere, quod à ſe nouit bonis principibus exhibere. Quamobrem ceu Cæſaris adulator ſic de elephante ipſum adorante Martialis cecinit:

Quod pius & ſupplex elephas te Cæſar adorat,
Hic modò qui tauro tam metuendus erat;
Non facit hoc iuſſus, nulloque docente magiſtro,
Crede mihi numen ſentit & ille tuum.

D Doceri autem etiam elephantem, vt regem adoret, teſtem habemus Aelianum; Elephantus (inquit) Indorum regem ad forum euntem, primus adorat. [*Regem adorare docetur.*] Huic præeſt rector, qui illum huius inſtituti commone facit, ipſique memoriam diſciplinæ inſtrumenti, quo illum moderatur, pulſu atq; voce Indorum propria renouat, cuius natura quadam admirabili recondita elephantes intelligentes ſunt. Idem Aelianus ait non ſolùm ſua eos nouiſſe nomina, ſed & linguam Indicam intelligere. [*Linguam patriam intelligunt.*] Atqui Ioannes Metellus teſtatur elephantis Zeilanæ inſulę in India omnium maximis & optimis, ſummique ingenij & quibus reliquos obedientes eſſe ferunt, non modò vernaculam, ſed etiam peregrinas linguas ſi doceantur, intelligere. Adhæc Mutianus ter conſul author eſt, referente Plinio, elephantum quendam & literarum ductus Græcarum didiciſſe, ſolitumque perſcribere eius linguæ verbis: Ipſe ego hæc ſcripſi & ſpolia Celtica dicaui. [*Legunt & ſcribunt.*] Quæ verba ſi Græcè ſcribantur, verſus heroicus, vt Sipontinus citat, conſtituitur hoc modo. Αὐτὸς ἐγὼ ταδ' ἔγραψα λαφυρά τε Κέλτ' ἀνέθηκα. Similiter quoque Aelianus teſtatur ſe vidiſſe elephantum, qui rectè & ordine in tabula quadam Latinas literas ſcriberet, cùm tamen docentis manus ſubijceretur ad literarum figuram & linamentum inſtituens ipſum animal: cumque elephantus ſcriberet, animaduertiſſe quòd eius oculi

immoti eſſent & deiecti, vt grammaticum quendam diceres. Peruagatum etiam eſſe tradit Oppianus, elephantos inter ſe loqui, **E**

Φθογγὴν ἐκ ϛομάτων μεροπηΐδα τονθρύζοντας.

Eorum verò locutionem non omnibus quidem ſed ſolis domitoribus notam eſſe: hodieq; in prouincia Malauar vulgo credi Acoſta affirmat, elephantos mutuo ſeſe intelligere, fuiſſeq; aliquando quendam ex ijs locutum. Admiramur nos paſſim homines funambulos ſeu funerepos, vt Terentius, Meſſala & Apuleius vocant, Græci σχοινοβάτας, dicunt, quales tamen olim apud Romanos fuiſſe elephantos legimus, & non ſolùm per funes inceſſiſſe, ſed quod maximè mirum, & aduerſis (Plinij verba ſunt) quidem funibus ſubiere, ſed regredi magis vtique pronis. Quam rem velut incredendam & fabuloſam non ſine riſu (inquit Petrus Crinitus) quidam exceperunt, maioribuſque ſibilis contempſerunt. Quod ego apud ignaros homines, ſordidiſq; & viliſſimis officijs occupatos, pro tempore diſſimulandum exiſtimaui. Sed in tanta rerum, animantiumq; varietate, nihil tam ſummum, aut tam mirum videri debet, quin & eſſe id poſſit, & credi iure optimo oporteat, (vt eſt author Ariſtoteles) pro mirifica & ſingulari naturæ maieſtate, quod in his præſertim accidere par eſt, quæ optimis quidem authoribus ac honeſtis teſtimonijs nituntur. Nam quod elephantes ipſi per funes incedere, atque ambulare diſcant, non alijs quidem verbis à nobis probari debet, quàm Annæi Senecæ, qui ad hunc modum in epiſtolis, *Leonibus* (inquit) *manus magiſter inſerit, oſculatur tigrim ſuus cuſtos, elephantem mimus Aethiops iubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem*. C. verò Plinius & aduerſis funibus eos ſubire teſtatur, & regredi magis pronis. Hæc ille, ſed & alij veteres meminerunt, vt Suetonius in Galba: *Honoribus* (ait) *ante legitimum tempus ipſius miſsis, prætor commiſsione ludorum Floralium nouum ſpectaculi genus elephantos funambulos edidit*. Meminit & Fl. Vopiſcus in vita Carini. *Memorabile maximè & Carini & Numeriani hoc habuit imperium, quod ludos Romanos nouis ornatos ſpectaculis dederunt, quos in palatio circa porticum ſtabuli pictos vidimus, in quo elephantes funambuli introducebantur*. Sed & Dion Caſſius in Nerone, ait hoc principe in honorem matris ludos Romæ faciente, introductum fuiſſe elephantum in theatrum, eumq; conſcendiſſe in ſummum fornicem, atque inde etiam cùm ſeſſorem rectoremq; ſuum humeris ferret, paratum ibi funem, omni ſpectante populo, inambulauiſſe, vti (inquit) fuerat edoctus, non aliter atque inambulent homines, quos funambulos appellamus. Illa verò vel ad ridiculè inſaniendum ſpectatorem inducere poſſint, inquit Aelianus, in theatri arena humiles lectos ſpectare, vario ſtragulo textili, & magnificis operibus picto ornatos: lauta item pocula & argẽteas crateras, aureaſque, permulta aqua repletas, menſaſq; magnificas, tãto pane & carnibus extructas, vt vel edaciſſimorum animalium ventrem implere potuiſſent: omnibus ita rectè apparatis, conuiuæ intromiſsi ſunt elephantes mares ſex, virili veſte induti, totidemq; fæminæ, ſtola muliebri ornatæ, decorè epulis accubuere, ac in menſam promuſcides tanquã manus porrexerũt, ſummaq; cũ modeſtia epulati ſunt: neq; ex ijs quiſpiã viſus eſt vorax, neq; maioris partis rapax. Cùm eſſet bibendum, vnicuiq; cratera exhibebatur, & hi quidẽ promuſcidibus potionẽ haurientes, moderatè bibebant: deinde circũſtantes leuiter & feſtiuè, ſine contumelia aſpergebãt. Eſt itaq; in tanta corporis mole admiranda agilitas, ſed quæ longè maior videbitur, ſi ex Plinio dixerimus plenis hominum tricliniis accubitu, iſſe per lectos, ita libratis veſtigijs, ne quis potantium attingeretur. Idem tradit lecticis quoque tuliſſe, quaternos ſcilicet ſingulos puerperas imitantes. Ac tandem cùm ſit beluarum maximus aſpectuque admodum terrificus, & pedibus inſuper craſſiſſimis, choreas tamẽ etiam ſaltationeſque egregiè didiciſſe, idque ad numerum legimus. Ad numerum ſaltare (inquit) Aelianus, tibiæ auditione demulceri, curſum tardare ad ſoni tarditatem, ſeque remittere ad remiſſionem tibiæ: rurſus cùm acutè ſonans impellit, feſtinare, diſcendo aſſequi perfectè elephantus ſolitus eſt. Neque verò natura modò illum ſumma ex omnibus animalibus magnitudine ornauit, ſed & diſciplina manſuetum & tractabilem edidit. Elephanto ad morum conſuetudinem & facilitatem erudito, nihil mitius, nihil ad id quod volumus, obtemperantius eſt. Cum Tiberij Cæſaris nepos Germanicus gladiatorum ſpectaculum edidit, plures iam grandes vtriuſque ſexus elephanti Romæ erant, è quibus alij plerique generati extiterunt, quorum artus interea dum committebantur, & confirmabantur, & membra infirma conglutinabantur, peritus vir ad pertractandos eorum ſenſus, animoſque, nunc eos diſciplina manſuetiori, nunc terroris & mirificæ verberationis plena excipiens, erudiebat. Primùm enim eos maxima lenitudine & mollitudine, cibos nimirum illecebris & varietate ſuauium inuitamentorum refertos indulgens, ad diſciplinam informabat, vt ſi quid eſſet agreſte, expelleret, ex feritate ad manſuetudinẽ, & quaſi ad humanitatẽ quandam transformaret: ſicque eis moderabatur, vt feritate expulſa diſciplinis & muſicæ ſtudio operam darent, tympanorum ſono nihil exterrerentur, pedum ingruentium ſtrepitum cantumq; miſcellaneum ferrent: eos præterea exercebat ad non formidandam hominum multitudinem. Illa verò virilis diſciplina, non ad grauem plagarum ictum excandeſcere coactos membrum aliquod ad ſaltandum flectere,

Funambuli.

Lib. 5. c. 13.

F

Conuiuãtur humano more.

G

Agilitas mira.

Choreas ducunt.

H

A ctere, non rabiosè (cùm essent maximo robore prædìti,) incitari. Cum magister elephantorum spectaculum edidit, ij tempore suo specimen dederunt, se rectè institutos esse, illumque in seipsis erudiendis non operam perdidisse ostenderunt: nam duodecim numero theatrum ingressi, composito gradu incedebant, ac toto corpore diffluebant, tāto ornatu, nimirum stolis saltatorijs induti, solaque magistri significatione vocis ordinatim instructi, vt ferunt, gradiebantur. Ac verò rursus, si illis hoc imperaretur, in orbem saltabant, eundemque orbem ad imperantis vocem repetebant, atque nunc flores pauimentum ornabant spargentes, nunc modestè pedibus terram pulsantes musica moderatam saltationem vna consensione obibant. Hucusque Aelianus. Meminit quoque harum chorearum Martialis, cùm ait:

Et molles dare iussa quòd choreas
Nigro bellua nil negat magistro.

Lib. 1.

Iam & ipsi elephanti mimi, magistriuè officium exhibent, & alijs salientibus, choreasq; ducentibus præcinunt, dum modò verum est, quod Arrianus se vidisse testatur. Vidi ego (inquit) aliquando elephantum cymbalum pulsantem, alijs saltantibus duobus cymbalis ad anteriora crura appensis, alioque ad proboscidem alligato. Ipse alternatim proboscide cymbalum in numerum ad vtrumq; B crus pulsabat: reliqui in gyrum choreas ducebant, & sublatis flexisq; prioribus cruribus in numerum etiam procedebant, prout is qui cymbalum pulsabat, sono præibat. Sunt autem suapte natura musicæ apprimè studiosi. Certè ex Strabonis doctrina (inquit Cælius) didicimus, elephantos cantu mulceri & tympanorum sono: & Porphyrius in tertio eorum librorum, quibus deterruit ab abstinendo à carnibus, affirmauit & equos & elephantos demulceri fistulis & tibijs. Tradit autem Arrianus elephantos cùm præ dolore & vulnere pabulo abstinent, ab Indis circumstantibus, tympanorum ac cymbalorum pulsu, cantuq; exhilarari, & demulceri: imo verò Indicos aiunt omnium ferocissimos, adeò vt difficulter cicurari possint, ad instrumenti musici pulsationem cantilenarumq; modulationes animum intendere, aures q; ad audiendum arrigere, atque hinc ita demulceri, vt nullo alio commento efficacius comprimant ferocitatem. Cæterùm quantopere musica afficiatur, in domandi ratione præcipuè apparebit. Iam verò & medicinam, quæ manibus administratur, exerceri ab hisce feris tradunt, vt Plutarchus refert, Vulneratis enim adstantes contos, lanceas & sagittas facilè & absque damno aut laniatione euellunt: qualequid de Poro rege etiam recitauimus. In venationibus, si quis eorum fuerit vulneratus, cæteri aloes lachrymas vulneribus illinentes, tanquam medici ægrotantibus assistunt, vt scribit Philostratus; sunt verò sibi ipsis etiam mediC ci, chamæleonte enim concolori fronde deuorato, occurrit teste Plinio, oleastro veneno suo: quod remedium homines ab eis accepisse innuit his verbis Solinus: Si quis casu chamæleontem deuorârit, vermem elephantis veneficum, oleastro sumpto pesti medetur. Cum verò à sole æstus admodum intenditur, vt fit in æstate, tum ad calorem frangendum inter se crasso aiunt cœno perfundi, quo partim vim caloris depellant, partim vel vmbrosis speluncis, vel arboribus, quæ ramorum frequentia eos opacare possint, refrigerentur. Aelianus etiam tradit apud Indos tractum esse, cui nomen sit Phalarus, quasi latinè caluus, eumq; ita appellari, quòd qui herbam in eo nascentē gustauerit, & pilos & cornua amittat: itaq; elephantos nisi cogantur, non accedere ad locum illum, imò verò propè cùm accesserint, perinde atque homines prudentissimos, ab omni illius loci germine refugientes, pedem referre. Idem ait, cùm ab Indis hominibus arborem radicitùs extrahere coguntur, non prius ad eam extirpandam aggredi, quàm quatefecerint ac tremefecerint arborem: sic periclitantes, euerti ne possit, an omnino inuictam ab impetu se sit præstatura. Effodiunt autem arbores vno dente tantum. Nam si eidem Aeliano fidem adhibemus, dentium alterū acutum ad propulsandas iniurias seruant, altero radices effodiunt, & arbores extirpant. Cùm verò, vt idem D Aelianus ait, omnia bene olentia ament, vnguentorumque & florum odore permulceantur, flores eis dari alicubi etiam narrat, necnon & in prata ad legendos flores, quia suauitatem odorum amplexentur, agi: ipso enim odore flores internoscentes colligere, atque etiam hos lectos in calathum inferre, quem eorum rector sustinet. Postquam hunc floribus compleuerint, tanquam vindemia facta, lauatione similiter atque homines lautos, delectari. Vt verò ea vsi reuerterint eò, vbi quasillum floribus plenum reliquerint, expetere: quodsi rector afferre tardauerit, barritum edere, neq; prius cibum sumere, quàm eis quispiam quos collegerint flores, attulerit, eos allatos de quasillo tollentes sui præsepis labra ornare. Hanc nimirum cibo suauitatem ex his bene olentibus comparantes, stabulum, vbi diuersantur, floribus permultis sternere. Celebratur præterea in transiliendis fossis calliditas: Cum enim transeunt profundas & difficiles superatu, is qui inter cæteros robustior fuerit, & maior (inquit Tzetzes) stans medius tanquā pons, trāsmittit oēs: alij autem ingerētes deinde sarmēta multa fossę, seruāt eum, per quē traiecti sunt. Idē quoq; Aelianus memorat his verbis. Cū elephāti fossā trāsilire nō queūt, de his vnus aliquis in hāc sese demittit, & trāsuersus fossæ stās, partim vacuitatē occupat, partim pōtis se vicariū pręstat. Cęteri supra hūc gradiētes trāsmittūt,

Alijs præcinunt.

Musicam amant.

Lib. 9. c. 1.

Medici sūt.

Lib. de solert. anim.

Vt calorem vitent.

Noxia sibi noscunt.

Vt arbores extirpet.

Floribus delectantur.

Vt fossas trāsiliant.

& euadunt, simul & eum, qui pontis loco erat, hoc modo ex fossa conseruant. Superiore enim ex loco quispiam porrigit pedem, quem is, qui intra est, promuscide circumplicat, reliqui autem virgultorum fasces deijciunt, ad quos ille, cùm fortissimè, tùm crassissimè pedibus adnitens, celeri ascensu subtrahitur. Plutarchus hinc mutuum eorum amorem colligens: Societatis & commercij, inquit, vim non absque intellectus sensu elephantos ostendere, Iuba author est: fossa ducta, eaque fruticibus paruis & humo leui obtecta, venatores his struunt insidias. Huc igitur quoties decidit aliquis, cæteri quicumque comitantur, congestam vndique syluam saxaque inijciunt, dum cauo fossæ expleto egressus captiuo detur. In traijciendis amnibus non minorem quoque solertiam ostendunt, nam vt ibidem Plutarchus scribit; Traraijcit prior, cæteris hoc sese dans, natu simul & mole minimus: cæteri interea ad ripam astant, quantumque flumen ille magnitudine superet, speculantur: quæ res exercitui reliquo non dubiam ad traijciendum spem facit. Meminit etiam huius solertiæ Plinius, sed clariùs rem enarrat. *Amnem* (inquit) *transituri minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgitis altitudo.* Vt verò ad mansuefactos reuertamur, hi non solùm consuetam quantitatem pabuli qualitatemq; & callẽt & meminerũt, sed si vel diminutum vel vitiatum fuerit à curatore, egregiè, mirabilique astu id hero indicare nouerũt: super qua re luculentissimas hasce historias recenset Plutarchus: In Syria elephantum, inquit, scribit Agnon, cùm in ædibus cuiusdam aleretur, ac seruus, qui additus curator erat, de demenso quotidiè subtraheret, dimidioque belluam fraudaret: sed enim hero iam aliquando præsente consideranteque demensum totum solueret, toruè tuentem, ac promuscida contrahentem, hordei partem additam repulisse, ac quàm exactissimè seperauisse, serui iniuriam hoc nimirum pacto ad herum deferentem. Alium verò cùm lapides & terram magister ad explendam mensuram pabulo miscuisset, ipsum ex foco correptum cinerem in ollam magistri, elixis iam carnibus iniecisse. Narrat hanc eandem etiam historiam Aelianus, sed paulo aliter. Cùm is, inquit, qui hordeum huic admetiendi procurationem habebat, hordei partem subtraxisset; illiusque in locum lapidibus suppositis ipsi debitam tamen mensuram cumulatè seruasset, vt dominum vtriusque, si quando vidisset, falleret: elephantus videns eum, qui sibi debitum fraudabat, polentam coquere; primùm promuscide pabulum collegit, deinde in ollam infudit, sicque solerter iniurijs iniurias sibi illatas vltus est. Hæc ille, quæ minus mirabimur, si verum est, quod scribit obscurus quidam, videlicet farinam minutissimo pulueri permixtam optimè separare, ita quod farinam in pastum colligens nihil admittit de puluere. Idem cùm ipsius rector hora constituta illi cibum non præberet, de mora conquestus est, vt tradit Acosta; rector verò id accidisse aiebat, quod lebes, in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde eũ ad cacabarium deferret resarciendum: fert eum elephas: cacabarius eum negligentius reparat; rector elephantum obiurgat, eumque contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebete remittit, vt diligentiùs resarciat; is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam auget, & elephanto reddit, qui lebetem promuscide sumens ad flumen defert & aqua implet, quam dum effluere conspicit, magis pertusum lebetem esse intelligit, & ante cacabarij ædes refert, magno barritu intonans: concurrunt regiorum negociorum præfectus & alij multi: cacabarius blandis verbis veniam ab elephanto petens lebetem probè reparat, eique restituit: ille verò minimè ei fidens, in omnium conspectu ad flumen redit, aquamque haurit, quam dum videt non effluere, lebetem ostendens astantibus, quasi eos rei testes esse cuperet, ad rectorem suum refert. Atque isthæc sunt, quæ hucusque de elephantorum moribus, ingenio, docilitate ac solertia ex diuersis authoribus collegi, quibus modò cum ex diametro opponitur vetustissimum adagium, ἐλεφαντος διαφέρεις οὐδὲν, id est, *ab elephante differs nihil*, quod videlicet dicebatur in magnos & stupidos, nihil vel tantillum saltem præiudicij facit: nam præterquam quod præcipuam ingenij laudem ita ei attribuant veteres, vt inter bruta, corporis moles & formæ fœditas adagio locum fecit. Ad quod allusisse videtur Palestrio Plautinus, qui herum suum elephanti corio circumtectum ait, non suc, nec plus habere sapientiæ quàm lapidem: & apud eundem Artotrogus parasitus Pyrgopolicem militem gloriosum vocat elephantum, quasi magnam bestiam, & quod sit stolidus & hebes:

Lib. de solert. animal.

Vt fluuios tranent.

Pabuli consueti quantitatem agnoscit.

In Pseudo.

In milite glor.

Eceum ædepol, vel elephanto in India
Quo pacto pugno perfregisti brachium

Atque ita quoque Philostratus intelligi debet, dum neque elephanto, neque dentibus eius quicquam cum lyra esse dixit, neque quidem cum peritis viris, cuius hæc Amphione verba sunt, quæ quidem ideò græcè ponere libuit, quòd in impressis exemplaribus corrupta legantur: ἐλέφας οὐδαμοῦ τῆς λύρας οὔπω οἱ ἄνθρωποι εἰδότες οὔτε αὐτῷ τῷ τηρίῳ, οὐθ' ὅτι τοῖς κρέασι αὐτου χρήσονται. Sic & Tertull. elephantum vocat bestiam insulsissimam.

A

DOMANDI ET CAPIENDI RATIO.

ELEPHAS senex teste Aeliano efferacior est iuuene, & haud facilè capitur; & minores quoque natu capere operosum est, quandoquidem a maioribus, qui eos tuentur, non facilè relinquuntur. Quàm diuersis tamen modis capiantur, ex ijs quæ subinde recitabimus, manifestum euadet. Nonnulli Aethiopiæ vicini absq; vllo discrimine elephantos arte superant, (inquit Diodorus Siculus) Consueuit hoc animal cùm à pascuis plenum redit, dormitum proficisci, plurimum natura ab reliquis quadrupedibus diuersa. Non enim genu corpus flecti ad terram potest, sed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæsione tum attritam, tum sorde plenam aduertentes incolæ iuxta humum secant, vt tamen nisi impulsa cadat. Deinde sui accessus vestigia ad ea loca delent, subitò abeuntes priusquam bestia ad somnum redeat. Elephas vesperi cibo plenus ad notum cubile profectus, omnique mole sectæ hærens arbori, statim vnà cum ea ad terram prosternitur. Resupinus tota nocte iacet, cùm se erigere nequeat. Aethiopes die ad locum accedentes, absque periculo bestiam occidunt, tabernaculisque ibidem erectis moram trahunt, quoad animal sit absumptum. Sic ille. Sic autem capi etiam Strabo meminit: Nonnulli, inquit, arbores notant, quibus elephanti accumbere solent. Accedentes itaque ex altera parte truncum recidunt, cui cùm bestia inhæserit, pariter cum arbore ruit; cumque surgere nequeat, propterea quòd crura continuum & inflexum os habeant, ex arboribus desilientes illum obtruncant. Sed & D. Ambrosius, cùm dixisset ceruicem minorem esse, quàm poscat tanti corporis moles, ne ea quoque oneri magis esset, quàm vsui: idcoque (inquit) nec genua flectunt, quia rigidioribus opus fuit cruribus, quò velut columnis tanta posset machina sustineri. Calcaneum leuiter inculcat, rigent cætera pedum à summo vsque ad imum. Nec sicut in anchylas nos sæpè imponimus, ita se etiam bestia potest tanta inflectere, meritoque non voluit se, neque recubandi vsum cum cæteris animantibus potest habere communem. Fulcitur hinc inde trabibus maximis, vt in somnum aliquantulum sine periculo reflectatur, quia pedes eius nulla artuum coniunctione distinguuntur. Mansuetis igitur veluti quædam fulcra eorum, quibus hic vsus est, parantur ingenio: feris autem & agrestibus quia nemo huiusmodi, quibus sustentari queant, fulcra substernit, hinc venit vsus periculi. Namque arbori innixi aut costas fricant, aut in somnum sese relaxant: hæc nonnunquam victa atque inflexa tanto corpore frangitur: ille verò qui sese in eandem refuderat, corruit, nec erigere atque eleuare se potest, ibique iacens interit, aut gemitu suo proditus sternitur, dum ventre cæterisque iuxta mollioribus ad vulnus patet. Nam dorsum eius cæteraque exteriora non vlla facilè solent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur has illis insidias parent, vt arbores eas, quibus se applicare consueuerint, ex alia parte, qua infrequentior vsus eis sit, aliquantulum recidant, vt reflectente se elephanto pondus membrorum eius sustinere non possint, ruinamque eis arcessant. Sed si quis ista reprehendit, reprehendat etiam altitudines ædificiorum, quæ citius grauem minantur ruinam, & difficiliùs rupta reparantur. Similiter Cassiodorus seu potius Theodahadus rex scribens Honorio Romanæ vrbis præfecto, vt æneum elephantum, qui Romæ ruinam minabatur, reficeret, aluum quoque, inquit, demissam subdito pariete, corroboret: ne illa magnitudo mirabilis soluatur turpiter in ruinam. Nam & viuis ipse casus aduersus est: qui dum ingenijs cubationis arte hominum succisis arboribus ingentia membra commiserint, toto pondere supinati, nequeunt proprijs viribus surgere, quos semel contigerit corruisse: scilicet quia pedes eorum nullis articulis inflectuntur, sed in modum columnarum rigentes, atque incurabiles iugiter perseuerant. Ibi tanta mole prostrati sunt, vt tunc magis metallicos possis credere, cùm se viuos aspicias non mouere. Iacent superstites similitudine cadauerum: mortuos putes, quos viuos esse non dubites, & more cadentium fabricarum, nesciunt locum sponte relinquere, quem suis membris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis, nec formicis minutissimis par est, quando beneficium non habet naturæ, quod vltima animalia videntur meruisse, Sic ille. Quantoperè autē musica delectentur elephanti, iam dictum est, & mox etiam dicetur. Hæc eisdem quandoq; perniciem affert, dūmodo verū est, quod Physiologus quidam, vti recitat Bartholomæus Anglicus, scribit his verbis: Apud Aethiopes in aliquibus regionibus sic venātur. Accedunt ad deserta, vbi duæ virgines omnino nudæ habitant, & crinibus resolutæ, quarū vna fert alueolum, alia gladiū: incipiunt autē altè cātare, quarū cantū audiens bestia venit ad eas & lingit earū māmas; de dulcedine autē cantus mox obdormit elephas, & tunc vna perforat gladio guttur, vel latus, altera verò colligit sanguinē eius quo tingitur pānus qui purpura appellatur. Alterius verò ac planè diuersæ venationis scitè admodū meminit Strabo, elephantorū venatio, inquit, hoc modo fit: locum aliquē purgatū quatuor aut quinq; stadiorū,

Lib. 4. c. 3.

Vt dormientes capiātur.

Lib. 6. Hexam. ca. 5.

Elephas Eneus.

Musica capi.

Li. 18. c. 44.

Lib. 14.

B C D

Vt elephantes cicures capiãt feros.

profunda foſſa circumdant, tum ingreſſum ponte anguſtiſſimo iungunt, deinde tres aut quatuor elephantes fæminas ex manſuetis immittunt, ipſi in tigurijs occulti inſidiantur, per diem: ſylueſtres non accedunt, per noctem autem ſingulatim introeunt, quibus ingreſſis venatores clam aditum occludunt: poſtea nonnullis ex domeſticis certatoribus fortiſſimos inducentes cum illis pugnant, ſimul etiam eos fame macerãt. Quum verò iam defeſſi fuerint, aurigarum audaciſſimi clam deſcendentes, quiſque ſui elephantis vterum ſubeuntes, compedes illis inijciunt, quo facto domeſticos exhortantur, vt victos verberent, quouſque in terram cadant, poſtquam ceciderint, bouillis loris illorum colla cum domeſticis alligant, & ne aſcenſores excutere poſſint, colla circumcidentes in cæſuris vincula imponunt, vt præ dolore vinculis cedant, & quietem agant. Nam collum circumacturis vulnus fune atteritur. Proinde agnoſcentes infirmitatem ſuam vincti ducuntur à manſuetis. Eorum autem, qui ſunt ætate vel infirma vel exacta, dimittunt, reliquos in ſtabula abducunt, & pedibus inuicem iunctis & collo ad columnam validam, fame domant, deinde aut herba aut viridi arundine paſcunt. Hi moleſtia afflicti, pabula recuſant ſumere: illi verò cantibus eos & tympanis & cymbalis demulcent ac deliniunt. Hæc itaque Strabo, quæ omnia ſimiliter leguntur apud Arrianum. Rex Peguanus etiam pulcherrimam habet capiendi elephantos rationem, vt ſcribit Gaſparus Balbus Venetus in itinerario ſuo in Indiam Orientalem. In vrbe Pegù, inquit, ingens eſt ſeptum, elephantis capiendis ſolummodo deſtinatum, ex arborum caudicibus conſtans duris, robuſtiſque, columnarum craſſitudine, inuicem non omnino contignis, ſed elephantis, vt egreſſum vel ingreſſum prohibeant, homo verò & ingredi & egredi queat. Tertio ab vrbe lapide ſylua eſt ingens, elephantis feris abundans: ad quos capiendos, Rex elephantos fæminas aliquot cicures, & venationis huius peritas, & quæ humanum ſermonem pulchrè intelligunt, mittit, odorifero prius quodam oleo perunctas. Illi enim harum amore capti & illecebris, quo ducuntur, proſequuntur. Hæ itaque præeuntes pededatim per arborum denſitatem, in qua venatores etiam deliteſcentes, eas quid agendum ſit, docent, vrbem petunt. Interea ciuibus, vt ſeſe domibus abdant, iamque adduci feros elephantos, & ad vrbem appropinquare, ſono aliquo edito ſignum datur. Hærent primò feri, iam ſyluas egreſſi, & tanquam inſidias metuentes ſubſiſtunt; tandem verò dum credunt, propinquam eſſe aliam ſyluam, iter proſequuntur, præeuntibus ſemper fæminis; quæ vbi ad ſeptum peruenere, per portam introëunt, ſequuntur illi, & cùm ingreſſi ſunt, cataracta portæ ab alijs venatoribus in ipſo ſepto occultatis dimittitur. Mox fæminæ captatrices ſtabula huic rei deſtinata, & ea magnitudine, vt ſingulas ſingula capiant, occupant, & dimiſſis cataractis à feris ſeparantur: qui vbi eluſos ſe captoſque agnoſcunt, præ dolore inſanientes, duabus terniſue horis continuis, flent, plorant, mugiunt, modoque in hunc, modoque in illum venatorem impetum faciunt, nocere tamen non poſſunt, quando ille per columnarum ſepti ſpatia, quæ propter anguſtiam elephantos arcent, vt dictum eſt, effugit, & elephantos fallit; quare in ipſos ſtipites ſæpenumerò tam fortiter irruunt, vt dentes ſuos etiam confringant. Tandem labore delaſſati, ſudoreque madidi, necdum tamen animum deſpondentes, cùm ſe lædere illos non poſſe vident, proboſcide ori indita, tantum aquæ ex corpore ſuo hauriunt, vt circumſtantes omnes inundent. Ita delaſſatis rurſus fæminas obijciunt, ſinguli à ſingulis in ſtabula pertrahuntur, quæ cùm niſi vnicum elephantem capiant, fæminæ præeuntes intrant, & per aliam portam exeunt, mares demiſſis vtrobique cataractis detinentur, atque vinciuntur. Hactenus ille. Albertus (ex Auicenna, ni fallor) tradit accepiſſe ſe ex ſene quodam fide digno, Indos facere foueas, in quas eſca illiciente (vtor eius verbis,) elephanti aliquando incidant, illapſum venatorum aliquis accedens flagro vehementer afficit: tandem alius ſuperuenit, qui ſe elephanto oſtendens percuſſorem illum tanquam cum increpatione & violentia ab elephanto reijcit, & mox elephante in fouea relicto diſcedit: redit percuſſor, & rurſus flagellans ab altero ſuperueniente repellitur. Hoc ſæpius iteratur, ita vt elephas tandem agnito liberatore ſuo, conſpectu eius gaudeat: quo animaduerſo aperitur ei via fodiendo, qua poſſit egredi de fouea: egreſſus ſequitur liberatorem ſuum, eique paret. Et hoc idem (dicit) narrauit mihi vir fide dignus, qui regionem illam peragrauerat, addens percuſſorem elephanti horribili colore faciem & caput pingere, & habitu vti alieno, ne poſtea ab elephante cicurato agnoſcatur, & in periculo vitæ ſit. Sed & Africa teſte Plinio foueis elephantos capit, in quas deerrante, inquit, aliquo protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres conſtituunt, omnique vi conantur extrahere: qua de re ſuprà etiam ex Aeliano dictum eſt. Nigritæ autem elephantos venaturi poſt arbores deliteſcunt, ac prætereuntibus elephantis ſagittas & venabula infigunt, ſaliuntque miro modo de loco in locum, vt refert Cadamuſtus, ab vna arbore ad aliam, donec feriant elephantum, qui cum maxima mole prægrauatur, nequit inſidiantis ictus velociſſimos deuitare. Si tamen id tentarent in locis apertis & patentibus, in eis potiſſimum, vbi nullæ ſunt arbores, non euaderent vires, inquit, elephantorum, quandoquidem nullus homo tantæ pernicitatis reperitur, quem mox elephas non comprehendat, etiã non currens, ſed gradatim incedens.

Vt in Pegù capiantur.

Nigritæ vt elephantos capiant.

A dens. Qui capiendi modus non omnino diuersus est ab eo, quem his verbis recitat Strabo de elephantophagis: Elephantophagi huiusmodi venationem exercent: Elephantorum gregem per syluam delatum ex arbore aliqua cernentes, eum minimè adoriuntur, sed ad eos qui ponè gradiuntur, clam accedentes, neruos incidunt, nonnulli eos sagittis interficiunt, serpentum felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent, & vltra progrediuntur, tertius verò neruum trahit. Eundem vel similem saltem capturam memorat Diodorus Siculus loco suprà citato. Ab hac, inquit, regione qui occasum versus plurimum distant Aethiopes, cum elephantis certant. Habitantes enim in syluestribus & arboribus refertis locis, elephantorum ingressus atque exitus ex præaltis arboribus obseruant. Multos vna incedentes non aggrediuntur, omni spe vincendi remota. Singulis inijciunt manus, mirabili audacia freti: Nam cùm incedens bestia arbori appropinquat, in qua speculator occultus latet, ex ea desiliens, manibus apprehensa cauda, pedibusque ad dextrum femur oppositis, securi quæ ex humero pendet, leui, vt quæ vnica manu tractari queat, & acie acutissima, dextra manu apprehensa, neruos dextri poplitis crebris ictibus amputat: sinistra manu regens agile corpus, belluæ conatus magna velocitate effugit. In eo namque certamine versatur vtriusque salus, mortis discrimine in alterius vita posito. Elephas B neruis abscissis, quandoque, quia hoc facilè se vertere potest, inclinatus in latus saucium, in terram cadit, Aethiopemque secum trahens interficit. Quandoque ad arborem aut saxum hominem allidens, ipso pondere, quoad animam exhalet, comprimit. Quidam elephantes dolore moti, cùm insidianti obesse nequeant, diffugiunt per campos, quoad continuis securis ictibus ab insidente cæsi decidunt. Tum concurrunt Aethiopum cœtus, & adhuc viuentis bestiæ posterioris partis carnes abscissas edunt. Describit & Plinius hunc eundem modum belluas istiusmodi capiendi, & Troglodytis eum attribuit, inquiens: Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit; ac præacuta bibenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alij ex Troglodytis Aethiopiæ conterminis, vt idem Plinius testatur, tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longiùs. Hos præcipui viribus iuuenes continent, alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarũ venabula infigunt, mox sanguinis vestigijs sequuntur. Quomodo verò C etiã venenatis sagittis interficiãtur apud elephãtophagos docet Strabo: Nonnulli (ex Elephantophagis) sagittis eos interficiunt serpentium felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent & vltra progrediuntur, tertius verò neruum trahit. Legitur porro & alia venandi ratio apud Aristotelem, quæ talis est: Conscendunt, inquit, mites aliquos animososque elephantos, qui venantur cursuque insequuntur feros: quos cùm occuparint, ferire præcipiunt suis, dum fatigent, viresque dissoluant: tum rector in defatigatum illum insilit, regitque falce: pòst breui tempore fera mitescit atque obtemperat. Quàm diu insidet rector, mitem se quisque exhibet: cum descenderit, alij mansuetudinem seruant, alij suam repetunt feritatem: itaque immitecentium crura priora præpediunt vinculis, vt quiescant: capiuntur & natu iam grandes & pulli. Repetit & hoc Plinius admodum succinctè. *Capiuntur in India vnum ex domitis agente rectore, qui deprehensum solitarium abactumue à grege, verberat ferum; quo fatigato transcendit in eum, nec secus ac priorem regit.* Mirum verò viscum dari, quo elephanti capiantur, de quo nimirum sic Gillius ex Aeliano. In Caspio lacu oxyrinchi pisces capiuntur; horum exempta viscera excoquunt, vnde ad permultos vsus accommodatum fit glutinum: nam non modò ad quæcumque applicatum fuerit, adhærescit, sed & firmissimè retinet, vt & decem diebus madefactum nunquam postea dissol- D uatur; & eo ad elephantos comprehendendos venatores vtuntur, & pulchra facinora edunt. Docet idem Aelianus, quomodo Elephanti, ne in foueas incidere cogantur, aduersus venatores tum armis, tum ignibus resistentes pugnent. Insidiæ, inquit, quas elephantis venatores instruxerint, non eos facilè latent. Nam cùm ad foueam, quàm contra eos suffodere venatores solent, proximi accesserunt, seu naturali quadam intelligentia, seu retrusa & abdita præsentione, & scientia rerum futurarum, à progrediendo vlterius se sustiuent: ac quam mox itinere conuerso, in venatores inuadunt, vique & impressione sese in medios insidiatores incitant, simul & eos euertere conantur, fuga, vt salutem contra insidias superiores facti adipiscantur. Id igitur temporis cùm atrox pugna, tùm verò vel hominum vel elephantorum cædes & occisio fit multiplex. Huius pugnæ ratio talis est. Homines quidem eminus hastas & iacula intorquentes ac collimantes, ictu directo eos feriũt. Contrà elephanti, ex hominibus si quem cecidisse animaduerterint, statim violenter & corripiunt, & ad terram à se abiectum proterunt & conculcant: simul & cornibus (sic enim eorum dentes appellantur) tam diu profligant, quoad miserabili & referta acerrimis doloribus morte, hunc proiectum affecerint. Cùm autem huiusmodi animalia inuadunt, tanquam vela ex animi incitatione quàm

Lib. 16. Elephantophagi.

Nerui poplitis vulnerantur.

Troglodytæ.

Vt sagittis interficiantur.

Visco capi.

Elephantis & venatorum pugna.

quàm contentiſſimè aures, quas habent patulas, intendunt & pandunt more magnarum ſtruthionum, qui vel dum fugiunt, vel dum inuadunt, explicatis alis feruntur. Itemque promuſcidibus ſub cornua redactis & contractis, quemadmodum roſtra nauium pleniſſimis velis repulſa, ſic elephanti vehementi impreſſione irruentes, multos mortales funditus euertunt. Tumque perinde vt tuba belli claſſicum ſonans, clamores vaſtiſſimos edunt. Humi porrò proſtratorum & genibus contritorum & oſſibus obtritorum, tantus eſt ſtrepitus, vt vel illinc longiſſimè exaudiatur: necnon ſæpius eliſis oculis, naribus diſtractis, fronte diſrupta, facieique forma amiſſa, non vel à proximis cognatione ſibi noſcuntur. Iam ex ijs nonnulli ad hunc modum inopinatò ſeruantur. Quamuis enim ſanè venatorem beluæ curſus celeritate comprehenderit, præ tamen vehementi impetu, hunc tranſcurrens, genibus in terram præcipitibus actis, cornua aut in radicem, aut in quippiam aliud tale compingit: ex quo retinetur, ac vixdum ſe retraxit, cum venator elapſus iam ſalutem fuga eſt conſecutus. In hac igitur pugna, elephanti ſæpe vincunt, ſæpe item varijs terroribus iniectis vincuntur. Tubarum enim clangor vaſtum clamorem efficit, ipſique homines armis concrepantes, clypeos videlicet haſtis contundentes, & vlulatum tollentes, ſtrepitu vndique omnia circumſonare faciunt: tum verò partim in terra ignem incendentes, partim in ſublime tollentes, ac tanquam funda eum contorquentes, partim ignitos torres iaculantes, atque etiam longas faces in ferarum oculos magna vi inferentes & intrudentes, eis hæc omnia ægrè intuentibus, timorem afferunt. Vnde adeo impelluntur, exterrenturque, vt interdum in foueam, quam antè declinabant, detrudantur & compingantur. Hactenus ille, & rurſus, quomodo à venatoribus in fugam acti, incenſis tandem ſyluis, ab ea cohibeantur deſcribit his verbis: Qui venandi elephantes ſcientiam tenent, nobis teſtantur, hos inſectatione venatorum preſſos, cum robore immenſo, tum impetu effrenato atque præcipiti, & quem ſuſtinere poſſit nemo, ſic quidem per maximas arbores, tanquam per ſegetes excurrere, eaſque tanquam ſpicarum calamos, vbi curſum ramorum proceritate retardari vident, perfringere: vbi verò ipſi ex arboribus eminent, & proceriores exiſtunt, tum omni neruorum contentione currere, tum viam inſequentibus præcidere: nec mirum, locorum enim conſuetudinem tenent. Cùm autem ſe ex inſectatorum ſuorum conſpectu eripuerint, eoſque maximis proceſſibus itineris longè & retrò poſitos ſenſerint, tum ex fuga recipiunt animum, ſimul & tanquam periculo liberati, inſiſtunt: ibique tum metus ſolicitudine expulſa, ex immenſo labore requieſcunt: his interea ad cibi cogitationem memoria excitatur, iuncos & hederas per arbores erraticis implicationibus ſerpentes depaſcuntur, atque palmarum tenera cacumina, & aliarum plantarum adoleſcentiores truncos. Quod ſi rurſus inſectatores ad eos propiùs adſint, hi etiam iterum ſeſe in fugam impellunt. Cumque ab his multam viam abſunt, ſeſe ex fuga colligentes, requietem curarum ex itineris labore habent. In ſequentes autem pręcipitante ſole debilitati, ſyluam incendunt, & viam illis obſtruunt: quod ipſum ſentientes elephanti, ſe ſuſtinent à progrediendo. Ignem non minus quàm Leones extimeſcunt. Hæc omnia Aelianus. Iam verò quemadmodum variæ ſunt capiendi rationes, ita etiam diuerſimodè domantur & cicurantur: ſed fame potiſſimum, vinculis, verberibus, & blanditijs, ſiue illecebris, tum muſicis, tum alijs: Dixi ex Ariſtotele elephantos à venatoribus elephantis defatigatos à rectoribus, qui in illos inſiliunt, falce regi, indeque breui tempore miteſcere & obtemperare, & quamdiu inſident rectores, mitem ſe quemlibet eorum exhibere, cumq; deſcenderint, ab alijs manſuetudinem ſeruari, ab alijs ſuam repeti feritatem: itaque immiteſcentium crura priora præpediri vinculis, vt quieſcant: capi autem & natu maiores & pullos. Tradit & Aelianus Indicum elephantum, ſi robore ętatis confirmatus capiatur, ex feritate ægrè traduci ad manſuetudinem: & quod deſiderio libertatis teneatur, ideo cædes facere; ac ſi vinculis deuinciatur & conſtringatur, magis incitari animo, neque vllam ſeruitutem perpeti: ideoque Indos varijs & multiplicibus cibariorum illecebris eum delinire ſtudere: illum tamen nihil de acerbitate ſua remittentem, nihilque ab ijs blandicijs miteſcentem, ijs præclarè contemptis, pergere iiſdem infeſtus eſſe. Tum Indos inſtrumento quodam muſico vernaculam cantiunculam ei canere, elephantum animum attendere, auremque ad audiendum erigere, & ſuauitate illius demulceri, animi incitationem comprimi. Tum paulatim in obiectum cibum reſpicere, & tametſi omnibus vinculis exoluitur, tamen cantu deuinctum non amplius ad priſtinos mores à manſuetudine deficere. Aliàs etiam idem Aelianus, quid elephantis, poſtquam capti ſunt, faciant domitores, vt manſueſcant, his verbis refert: Primò in ſyluam non ita longo interuallo ab ea foſſa, vbi comprehenſi ſunt, diſtantem, ſic eos ſtrictè conſtrictos funibus trahunt, vt ne permittant quidem, neue hi præcurrant, neue rurſus retrahantur: deinde certo & dimenſo ſpatio horum quemque ad maximam arborem alligantes, vt neu in anteriorem partem inſilire, neu rurſus admodum in poſteriorem reſilire queant, neue ipſis ex funis laxitate facultas ſit ad inferendum iniuriam, victus tenuitate & fame, horum robur frangunt. Poſtea verò quàm eorum domitores duritiam animi tamdiu paulatim molliuerunt, quoad priſtinæ inexpugnabili feritatis

Ut incenſis ſyluis cohibeantur.

Igne terrentur.

Ut domentur.

Vt manſueſcant.

eos cæ-

A eos ceperit obliuio, de manu cibum sumendum dant. Hi necessitate pressi, cùm non malitiosè iam, tum verò hilarioribus oculis & mansuetioribus, quàm essent soliti, intuentur. Horum autem qui sunt ætate robusti, vinculis ruptis, cùm dentium robore, tùm verò promuscide arbores reuellunt, & frangunt, vixque serò admodum partim fame, partim ciborum illecebris, partim verberibus mansuefiunt. Alicubi rursus inquit: Indi homines licet permulti & magna machinati, non elephantos iam ætate procedente confirmatos facilè comprehendere queunt. Quare ad loca fluminibus proxima (roscida enim & palustria pascua frequentant) venatores profecti, eorum catulos tantùm capiunt. Hos cùm adhuc ætate infirmos & teneros ceperunt, ciborum blanditijs & assentationibus ad parendum informant, ac instituunt, blandiloquentiaque mansuefaciunt: Hominum enim indigenarum linguam elephanti intelligunt. Breuiter perinde illos quasi infantes pueros alunt, partim cibaria eis largientes, partim disciplinas tradentes: quæ res efficit, vt ipsi ad obediendi facilitatem transferātur, & exuta feritate humanitatem induant. Hæc itaque omnia Aelianus. Strabo verò etiam Indos tradit ex captis elephantis eos, quos nec senectus nec iuuentus inutiles facit, in stabula ducere, & pedibus inuicem vinctis & collo ad columnam bene compactam, famé domare, deinde herba vel arundine viridi reficere, dehinc obtemperare docere, alios oratione, alios cantu aliquo, vel tympani sonitu delinire. Raros esse qui non facile mansuescant: esse enim natura mites & mansuetos, & ad rationale animal proximè accedere. Facilè autem mansuescere elephantos posse etiam Aristoteles testatur; qui & alias inquit mites & mansuetudini eos addictos esse. Plinij verba de domandi ratione eruditis suspecta sunt. *Domantur* (inquit) *rabidi fame & verberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem catenis coërceant*: Gesnerus quærendum nobis proponit, an rectè hic legatur catenis, ipse interim mauult plagis, ex Aristotele, id est, inquit, verberibus, quam vocem Plinius etiam proximè antè posuit: alij verò viri docti scribunt non elephantis, sed elephantarchis, (vt annotauit Baptista Pius noster in commentarijs suis in quintum Lucretij:) sic vocant magistros, admotis: adduntur enim magistri domandis elephantis, qui tanquam mansuetarij illos exuere feritatem docent. Ipse autem Pius re diligentissimè perpensa, nihil immutandum arbitratur, quando Arrianus & Albertus libro de animalibus octauo produnt elephantum ferum aduentu cicuris mansuefieri, quod quo pacto fiat, te (inquit) authores instruent. Quòd elephantis alijs, non elephantarchis legendum sit, Pliniana verba in præcedenti capite te docere possunt. *Capiuntur* (inquit Plinius) *in India, vnum ex domitis agente rectore, qui deprehensum solitarium abactumue à grege verberat ferum.* Concinunt Arriani hæc verba: *Vehemens ineunt mansueti cum indomitis certamen elephanti. Vincuntur haud ægrè, vt par est, feri & agrestes, fame iam ante ac siti domiti deficientibus animis. Descendunt elephantes venatores, summos pedes agrestium nihil vltra reluctantium colligant, tum mansuetis iubent multis eos plectere verberibus, donec victi & fatigati malis in terram cadant, stratorum collis laqueos induunt, iacentesq́; conscendūt.* Apud Plinium illa verba: *tumultuantem catenis coerceant*, ne intelligas, quòd elephas coerceat catenis tumultuantem: sed quòd domesticus coercet ferum & nuper captum elephantum tumultuantem in catenis, quibus vt tradit Arrianus pedes & colla stratorum impediuntur. Dictio namq; catenis verbo illi tumultuantem, annectitur. Hactenus Pius, Arriani verbis, vel malè intellectis, vel nimis præcipitanter citatis, nō enim elephantes venatores descendere, & summos pedes agrestium nihil vltrà reluctantium colligare scribit, vt ille citat, sed venatores homines intelligit, quemadmodum suprà etiam ex ipso diximus: cui etiam Strabo consentit his verbis: cùm iam defessi fuerint, rectorum audacissimi clam descendentes, quisque sui elephantis vterum subeunt, atque hinc subito syluestrium vterum subeuntes, compedes illis inijciunt. Quamobrem ego eorum probo sententiam, qui elephantarchis legunt. Nam & Gesneri restitutio nulla est: quid enim attinebat addere domari plagis, cùm iam dixisset Plinius, domari fame & verberibus.

Lib. 15. | *Natura mites esse.* | *Plinij locus expensus.* | *Pij error.*

B C D

CIBVS. POTVS.

ELEPHANTI palustribus herbis non parum affici, ostendit Diodorus Siculus loquens de quibusdam Aethiopiæ populis. *Accedunt* (inquit) *ad eos ex superiori plaga elephanti allecti (vt quidam tradunt) fertilitate loci, pastusq́; suauitate: Paludes enim mirandæ à ripis fluuij manant, in quibus multi varijq́;, vt alga & arundines, nascuntur cibi, quos cùm degustant, libenter in his locis morantur, consumentesque vt plurimum nutrimenta hominum compellunt ad alia loca fugere.* Aloysius Cadamustus ait eos arborum folijs viuere, indeq; esse, quòd arbores deuastent, nam si stipitem natura illa manu amplexi fuerint, quantumcunque ingentem ab arbore diuellere. Sed & truncos ipsos gratissimo in cibo habent, vt Plinius & Solinus aiunt; palmasq́, excelsiores fronte prosternunt,

Herbæ palustres. | *Lib. 4. cap. 1* | *Arborum folia.* | *Trunci.*

Fructus. Poma. Melones. nunt, atque ita iacentium assumunt fructum. Amant & aliarum arborum fructus, & poma potissimùm, quorum tantum deuorabat elephas ille, quem ex Goropio depinximus, vt modij quatuor excederentur. Quantoperè autem melonibus delectentur, annotauit Hermolaus in Dioscorid. Lusitani regis (inquit) Liburnicæ inter alia meridianæ illius nauigationis miracula, melones in Aethiopia nobilissimos haberi prædicant, quorum odorem elephantes sagacissimi olfactus animal, de longinquo sentiant; aduolantesq́; cucumeraria tota depopulentur & proterant. Christophorus Acosta gratum eis pabulum esse scribit, radicem musæ: vesci item radicibus ficus Indicæ, & ramis eiusdem; quapropter verisimile est, non tantummodò cum cætera pabula defecerint, radices effodere, vt Aelianus asserit, sed alijs etiam temporibus: nam & ipse ibidem addit, cum qui primus ex radicibus prædam reperit, regredi, vt & suos gregales aduocet & in prædæ communionem deducat. Diximusq́; ex eodem elephantos dentium alterum acutum ad propulsandas iniurias seruare, altero radices effodere, & arbores extirpare. *Radices.* *Hordeum.* Cicuribus præter alios cibos hordeum datur, vt suprà etiam meminimus. Aristoteles eodem pastu modios Macedonicos eius frumenti nouem edere posse profitetur: tantū dare tamen periculosum esse: sex autē aut septem dedisse modios, in vsu frequenti satis esse, sed farinæ non plus quàm quinque. *Cur plantis vescantur. Lib. 10. de subtil.* Oportuisse autem elephātos, vt plantis, fructibus & herbis vescerentur, Cardanus asserit, nam aliter probum animal esse non potuisse, quandoquidem omnia animalia quæ carnibus vescuntur, sunt iracunda, fraudulenta, crudelia & superba. (Plinius quidem sapientissimos esse ait, quia frugibus vescuntur.) Accedere, quod tantæ moli plurimus fuisset necessarius cibus, vt vel perpetuo esurire, vel animalia cuncta destruere cogeretur. Fuisse etiam necessarium, vt in perpetuo motu ad persequendas feras esset, quod tantæ moli fuisset incommodum. Sed herbas tamen cùm exigui sint nutrimenti, breuem vitam fuisse effecturas, vt inquit Hippocrates: quam ob rem oportuisse eum truncis arborum & fructibus vesci. At his cum terræ plurimum admisceatur & lapillorum quandoque, ob id necessarium fuisse, *An lapides, & terrã impunè edat.* vt illius corpus à talium esu haud offenderetur, alias perpetuò ægrotaturum. Non igitur terra aut lapidibus deuoratis offendi. (Aristoteles ægrotare elephantes scribit, si comedant terram, nisi ea frequenter vtantur: nam si frequenter, (inquit) nihil sentiunt mali: lapides etiam interdum deuorant. Sic & Plinius: *& terram edisse ijs tabificum est, nisi prius mandant: deuorant autem & lapides.*) At fructus & rami arborum cùm persæpe altiores sint, quàm vt animal efficere posset tantæ magnitudinis, quod posset illos attingere; duritie igitur capitis proboscidisq́; & dentibus illum muniuisse naturam ad euertendos arbores. *Proboscidis vtilitas.* Adiuuare & proboscidis longitudinem ad decerpendos fructus & ramos, ne vniuersas arbores euertere cogeretur, quod illi laboriosum fuisset, atque damnosum, nec solùm ipsi, sed alijs sublato alimento in posterum. Aelianus tradit elephantos postquam cicures enascerunt, panibus maximis, hordeo, caricis, vuis, allijs, iunco, palma, hederaceis folijs vesci. *Potus.* Quod attinet modò ad potum; idem Aelianus prodidit, claræ & nitidæ aquæ potionem elephanto inimicissimam esse, nec prius bibere, quàm conturbarit; turbidam enim & sordidam ei suauissimam esse: proinde cùm ad flumen aut lacum accesserit, cœnum pedibus perturbare. *Aqua turbida.* Huius rei causam Simocatum adferre, quòd in aqua pura suam ipse vmbram extimescat: ideoque solere Indos, cùm traijcienda est aqua, obscuram & illunem obseruare noctem. Idem ait elephantum gregarium assuefactum, aquæ vti potione: ei verò qui ad bellum certat, non modò ex vitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij vini vsum indulgeri. & alicubi refert potionem, qua Indi pro vino *Vinum.* vtuntur, ideo ipsis largiri, vt ad prælium audaciores reddantur. Vini autem potu gaudere habemus ab Athenæo, qui ex libro Aristotelis de ebrietate, elephātes & Simias vini potu inebriari prodidit. Legimus modò etiam apud Aristotelem, bibi ab elephanto vini quinque mares, quæ mensura heminas continet sex. Elephas ille, de quo diximus ex Goropio, vna vice plures quàm sedecim vini libras bibebat, idque toties iterabat, vt mensuram potus à philosopho proditā facilè æquaturus videretur. *Sitis patientia.* Sitis sunt perquam patientes, tradit enim Aelianus sine potione octo dies ferre.

COITVS. PARTVS.

Quando incipiant coire. ELEPHANTVS tam mas quàm fœmina incipit (inquit Aristoteles) coire anno ætatis vigesimo: Et rursus: Elephantus fœmina incipit coire anno, aut duodecimo, cùm celerrimè, aut quintodecimo cum lentissimè. Mas quinque aut sex annos natus superuenit ineunte vere. Quod postremum Plinius videtur repetisse, *Mas* (inquit) *coit quinquennis, fœmina decennis.* Solinus affirmat mares ante quinquennium, fœminas ante decennium, coitum nescire. Adeo de tempore, quo primò coitum exercent istiusmodi feræ, variant authores. Strabo asserit, mari tempus coëundi esse, cùm domi detentus fuerit, & sæuierit: tuncq; pingue etiam quiddam emittere per spira-

A spiramentum quod ei secundum tempora est; fæminis verò cùm hic idem meatus apertus fuerit. Arrianus quoque Venerem appetere ait vernò tempore, more bouis & equæ cùm fæminis spiracula quædam circa tempora adaperta spirant. Similiter de coitus modo variare authores reperio. Elephantos etenim, camelos, tigrides, lynces, rhinocerotes, auersè coire testatur Solinus ex Plinio, qui, vt suo locò annotauimus, auersa eis genitalia esse adijcit. Ad quem coeundi modum allusisse Horatium Porphyrio credidit, cùm de Canida canit:

Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris?

An auersè coëant.

Indicare nimirum poëtam tantæ deformitatis, tantique fœtoris libidinosam illam mulierculam esse, vt nullus possit cum illa concumbere, nisi auersè, more barrorum, id est, elephantorum: cui expositioni fauet Hermannus Figulus Hirsfeldianus: Digna, inquit, quæ cum elephantis rem habeat, non cum viris. Hoc autem ideo dicere videtur, quod elephanti rarò & auersi coeant, & propterea deformitatem eius videre nequeant; Addit tamen etiam intelligi posse, comparatione facta ad elephanti deformitatem. Iacobus verò Cruquius barros hic dici posse putat gerulos adustos perpetuo sole valido & succulento corpore, ideoque eos vocare nigros, non etiam analogia ab elephantis accepta, vt habet, inquit, commentator, qui vt magno erant animi stupore, ita nullo nitore corporis, nulla munditia gaudebant, homines plebeij & moribus planè impoliti, vnde & barros amaros illos & insuauis conuersationis homines, quorum meminit in satyris Horatius, dictos autumat, nisi etiam de ijsdem hic poëtam agere quis malit. Inquit autem ibi Horatius:

Horatius explicatus.

B

Barri qui.

------- Adeo sermonis amari
Sisennas, barros vt equis præcurreret albis.

Li. 1. Sat. 7.

Vbi Porphyrio barros ait fuisse maledicentissimos, & esse poëtæ sensum. Persius tanta erat amaritudine orationis, vt de Sisennis & Barris petulantissimis & nobilissimis conuitiatoribus triumphum ageret. Ita & Adrianus Turnebus Horatium de anu loqui scribit deformissima & turpissima fœdissimisque & nigerrimis digna amatoribus, quales (inquit) erant Romæ Barri, de quibus citat deinceps eundem, quem iam recitauimus, poëtæ versum: & postmodum, non perinde, inquit, placet de elephanto, qui & barrus Latinè dicitur, intelligi: quod si placet, tot enim interpretum consensum vereri decet, cùm elephas animal sit inconditum, incompositum, informis molis, turpissimum & deformissimum spectaculum, dignam tali deformitate amatoris intelligimus. Albertus Magnus elephantum fæminam ait in coitu sedere, hoc est, se submittere, marem superuenire, siue vt ille loquitur, super eam equitare: ideoque fæminam descendere in foueam aliquam, vt mas commodiùs superueniat: præcipuè verò in aqua iniri desiderare; indeque tam fæminæ quàm mari maximè commoditatem accedere, quoniam is & coiturus per aquam faciliùs tollitur, & post coitum facilius descendit. Lego & apud Etymologum: Coëunt non in terra propter corporis grauitatem, sed in aqua palustri, quod leuiores nimirum fiant, aqua attollente corpus maris, conscensuri fæminam. Cæterùm habemus ex Aristotele, subsidere fæminam, clunibusque submissis insistere pedibus ac inniti: marem superuenientem comprimere, atque ita munere venereo fungi. Contingit aliquando, vt ait idem Albertus, ex Auicenna, marem coire cum fæmina in regione, quæ dicitur Virgea de Caureryuyz: quod quidem mirum videbatur, cùm aliàs extra terram natalem suam, hoc est, Indiam, coire non soleant. Tum temporis verò extra Indiam in regionem Corascenorum & finitimam educti coibant. Mas fæminam saliens culmo (Gesnerus proboscidem intelligere conijcit, cùm in singulari numero proferat: nam alibi dentes eius siue cornua barbari culmos appellant) caudam eius remouit. Nugatur quidam physiologus siue author de natura rerum, elephantos operam proli daturos, Orientem versus pergere ad proximum Paradiso locum, ibique inuentam mandragoram primò gustari à fæmina, deinde persuasum ab ea marem, sicque misceri & fæminam concipere. Diodorus Siculus interprete Pogio, ait elephantes coire, non sicut quidam putant promiscuè, sed velut equi & reliquæ quadrupedes. Quid autem per promiscuum coitum intelligat, ex Græco textu peti debet, quo ego destituor. Tempore coitus teste Plinio (ex Aristotele) maximè efferantur, & stabula Indorum dentibus sternunt, quapropter arceri coitu, fæminarumque pecuaria separari. Est nihilominus & pudor in coitu, & temperantia: pudore enim nunquam nisi in abdito coire suo loco diximus: & mas coitum triennio interposito repetit, vt refert Aristoteles, fæminamque quam grauidam reddidit, eandem præterea nunquam patitur. Fæminam iniri dici tradit Plinius quinis cuiusque anni diebus, nec amplius, sexto perfundi amne, non ante reduces ad agmen. Idem etiam legimus apud Solinum: Biennio, inquit, coëunt quinis, nec amplius in anno diebus, non prius ad gregarium numerum reuersuri, quàm viuis aquis abluantur. Cùm igitur apertè & in aliorum oculis non coëant, sed secedentes, fit, vt quàm diu in vtero gerat, non satis constet: id quod Aristoteles quoque fatetur his verbis: Ferendi vteri tempus alij annum & sex menses, alij triennium statuunt: causa quamobrem hoc incertum sit, quòd non pateat coitus. Ipse autem philosophus naturæ rerum consultissimus, vterum biennio gerere asserit.

Coëundi modus.

C

Locus.

D

Furiunt tẽpore coitus.
Pudor.
Temperantia.

Quandiu vterum gerat.

aſſerit: Strabo menſibus, vt minimum, ſexdecim, vt plurimum, octodecim, cui Diodorus Siculus & Arrianus aſſentiunt. Aelianus dubius, cui debeat ſubſcribere: biennium, inquit, gerere vterum audio; alij ſeſquiannum tantùm grauidas eſſe aiunt. Alij etiam ex veteribus octauo à coitu anno, alij decimo parere crediderunt. Hinc apud Apuleium lego: *Et vt cuncti numerant, octo annorum onere miſella illa velut elephantum paritura diſtenditur*: quæ tamen verba etiam de enormi ventris tumore intelligi poſſunt. De decennali partu Plautus ait: *Auditur hoc ſæpe vulgò dicier, ſolere elephantum grauidam perpetuo eſſe decem annos.* Ait & Plinius, decem annis geſtare vterum vulgus exiſtimare. Opinio eadem fuit Oneſicriti apud Strabonem, vbi tamen interpres pro κυΐσκονται δεκαετίαν, id eſt, decennio graueſcunt vtero, non bene tranſtulit, concipiunt decimo anno. Partus, vt Aelianus annotauit, in caput procedit in lucem. Parit autem teſte Ariſtotele, enitens poſterioribus cruribus, & ſubſidens, cum dolore. Quot verò vnico partu pariat, alij rurſus aliter tradunt. Plinius animalia quo maiore ſunt corpore, eò minus fœcunda eſſe ait; & ſingulos parere, & inter ea enumerat elephantos, camelos, equos. Sic & Diodorus Siculus, fœtum edere vnicum ſcribit equarum more. Sed & Ariſtoteles ſingulos parere teſtatur, viuiparum namque animal eſſe. Quem locum Plinius aliter quàm nunc legitur, repetit. *Decem annis*, inquit, *geſtare in vtero vulgus exiſtimat. Ariſtoteles biennio, nec amplius quàm ſemel gignere, pluresue quàm ſingulos.* Aduerbium autem illud ſemel apud Ariſtotelem non legitur, quod & Scaliger aduertit: Putabam, inquit, temere additum à librarijs: adij oraculum, id eſt, Hermolaum: nihil reſpondit: ergò Solinum conſulimus; eadem ſuo more repoſuerat fidelis plagiarius. Quid igitur tandem? Nam ſi binis parentibus vna ſuccedit ſoboles, neceſſe eſt ad nihilum tandem. Non ſolùm verò plus ſemel parit, verùm etiam plures ſingulis: Sic Scaliger, qui iam etiam dixerat, & ternos & quaternos parere. Ad ſummum verò quaternos vno partu excludere Aloyſius Cadamuſtus atteſtatur. Partus magnitudo ſecundum Aelianum eſt inſtar porci integræ ætatis & iuſtæ magnitudinis, vel ſecundum Ariſtotelem magnitudine vituli: Idem alibi clariùs, bimeſtris aut trimeſtris vituli magnitudine eſſe ſcribit. Plinius verò, *Elephanti*, inquit, *vt diximus, pariunt ſingulos, magnitudine vituli trimeſtris.* Aelianus quodam operis ſui loco anniculum vitulum magnitudine adæquare ait: quæ tamen magnitudo impar parentibus comparata eidem videtur: ait enim alio loco elephantum in quadrupedum genere ex minimo maximum euadere; vt ex aquatilibus crocodilum, ex volucribus, magnam Struthionem. Plutarchus in libro Vtra animalium prudentiora &c. Latinè reddito tradit, elephantorum fæminas proximè vias, quò carniuoras beſtias minimè accedere ſciunt, fœtus comprimis edere, ſed falſus eſt interpres, cùm hoc ἐλάφων, vt in melioribus codicibus legitur, id eſt ceruorum, non elephantorum naturæ conueniat: etſi mirus interim ſit elephantorum erga fœtus amor, vt ſuo loco indicauimus. Nugaciſſimum etiam eſſe arbitror, quod ſcribit author de natura rerum, elephantem parturientem aquam ingredi vſque ad vbera, illicque parere metu draconis, qui extra aquam parienti fœtum deuoret. Marem præterea à pariente non recedere, propter ſerpentem, qui inimicus ſit eius, ſicut draco. Fœtus ſtatim vt natus eſt, cernit & ambulat, teſte Ariſtotele, & ore ſugit, non promuſcide. Lactant vſque ad annum octauum, vt refert Arrianus in Indicis.

Lib: 1. — In Sticho. — Pariendi modus. — Quot pariat. — Non ſemel parere. — Cap. 29. — Partus magnitudo.

GRESSVS.

Velocitas.

GRADATIM ambulat elephas, propter corporis nimirum grauitatem. Neminem tamen eſſe aiunt tantæ pernicitatis, quem ſuo inceſſu non comprehendat, & aſſequatur. De elephantorum inceſſu hæc ferè Ariſtoteles prodidit. In libro de communi animalium greſſu ait, *Accidit quoque motum præſtari, etiamſi nullus crurum flexus agatur, quemadmodum puſiones ſerpere videmus. Quinetiam elephanti ita ſe mouere diuturna hominum fama celebratur; quæ tamen falſa confirmata eſt, cùm id genus animalium inflexu & in ſcoptulis opertis vel in clunibus adducto ſeſe moueant.* Et alicubi: *Elephas non, vt aliqui retulerunt, agit, ſed conſidendo crura inflectit, nequit tamen præ nimia pondere vtrumq; in latus æquilibrio quodam vergere, ſed aut læuo incubat, aut dextro, atque eo ipſo habitu requieſcit. Flectit certè hic ſuos poſteriores poplites modo hominis.* Et rurſus: *Flectunt cæteræ quadrupedes, elephanto excepto, contrario modo quàm homines ſua membra.* Sic & Plinius: *In poſterioribus elephanto articuli breues. Idem poplites intus flectit, hominis modo, cætera animalia in diuerſum.* Ex Vartomanno autem etiam ni fallor dictum eſt, articulos crurum non tam ſublimes habere, vt aliæ animantes, ſed humiliores, terram verſus. Vnde fortaſſis eſt, quod faceſſat inſidentibus eos negocium; nam vt ipſe & Cillius ſcribunt; inſueti inſidendi in eis, non aliter quàm ij, qui in mari nauigant, in nauſeolam incidunt, neque inſiſtere poſſunt. Quod tamen de prouectioribus

A ætioribus intelligi debet. Siquidem vel iisdem attestantibus ex adolescentium molli gradu sessor tantoperè delectatur, vt si mula veheretnr gradaria.

Differentia greßus pro ætate.

VOX.

ΣΤΡΙΓΜΟ'Σ quamuis magis propriè homini tribuatur & serpentibus, vt constat ex hoc Aristotelis: ὅσα μὲν ὠοτόκα ἐστιν, ἀφίησι φωνὴν, ἀσθενῆ μέντοι. καὶ τὰ μὲν συριγμὸν, ὥσπερ οἱ ὄφεις. τὰ δὲ συριγμὸν μίκρον, ὥσπερ αἱ χελῶναι. Vertit Plinius: *Oua parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus*: aliquando tamen de elephante etiam dicitur, vt apud Arrianum in expeditione Alexandri: ὡς δὲ καματηρά τε τὰ θηρία καὶ οὐκ ἔτι αὐτῷ ἐρρωμέναι αἱ ἐκδρομαὶ ἐγίγνοντο ἀλλὰ συριγμῷ μόνον διαχρώμενα, ὥσπερ αἱ πρύμναν κρουόμεναι νῆες, tantum barrientes & rudentes. Barrire ait Festus, atque hinc barrum vocari dictum est, vocemque barritum: qua item clamorem militarem intelligi, quem Romani cum hostibus congressuri edebant, legimus. Galli item B & Romani, quibus inconsulta ira & furor est, quando cum hoste congredi parant, dissono & truci cantu, prælia inibant, quem quoque barritum vocatum fuisse Alexander ab Alexandro scribit, ex Tacito nimirum, cuius hæc sunt verba in libro de moribus Germanorum: *Sunt illis quoque carmina, quorum relatu quem barritum vocant, accendunt animos, futuramque pugnam ipso cantu augurantur.* Meminit huius quoque vocis Vegetius, *Clamor autem* (inquit) *quem quidam barritum vocant, prius non debet attolli, quàm acies vtraq; se iunxerit.* Frustra itaque nonnulli pro barritus legunt barbaricus, propterea quod Festus istiusmodi clamorem vocat barbaricum, quod eo genere barbari vtantur: apparetque nomen inde ortum, quoniam terribilis sit in pugna elephantorum stridor, vt suo loco ex Marcellino dicetur.

Sibilus.

Barrire.

Lib. 4. c. 7.

Lib. 3. c. 18.

Barbaricus clamor.

AFFECTVS, EORVMQ. CVRA.

C ELEPHANTOS (inquit Aristoteles) cæteris malis immunes aiunt; inflatione autem alui infestari: Plinius addit alui profluuium: *Frigoris*, inquit, *impatientes sunt: maximum hoc malum, inflationemque & profluuium alui, nec alia morborum genera sentiunt.* Atqui non solùm inflatione laborant, sed iis præterea affectibus, qui inde dependent, quod testatur idem Aristoteles his verbis: *Morbis inflatione contractis laborant; quo fit, ne possint excrementum vel vesicæ vel alui reddere*. Profluuii verò etiam meminit philosophus, quem in eis affectum Niphus colicum esse conicit. Quo cùm vires languerint, curantur potione aquæ calidæ, inquit, & cibo fœni melle imbuti; vtrumque enim id sistit profluuium alui. Iam & ex Aeliano discimus, oculorum affectionibus corripi. Ait enim: In oculorum morbis, bubulum lac tepefactum infundunt, quo hi remedio oculos aperiunt, & magno cum voluptatis sensu sicut homines, vim medicinæ agnoscunt. Idem Aelianus post mentionem de vulneribus eorum & oculorum morbis factam; cęteris quibus tentantur, inquit, morbis, vinum nigrum medetur. Quod si hac medicina ex morbo non liberantur, insanabiles sunt. Quæ omnia ferè etiam apud Aristotelem est legere, necnon & apud Arrianum. Scribit item Aelianus Indos captis elephantis, eorum vulnera aqua primùm tepida eluere: deinde si hæc ipsa luculenter sunt alta, butyro vngere, postea inflammationem lenire, suillam D carnem recenti sanguine madentem & calidam admouentes. Hoc & Strabo breuiter scripsit: Vlcera suillis carnibus fouent. Aristoteles etiam ait, cùm humeri dolent, carnibus suillis assis iuuari. Furor eorum (eo enim tentari aliquando, ac potissimùm tempore coitus, antè dictum est, sed & Aelianus ait, ex cursu furiis incitato,) fame & verberibus domatur, elephantis aliis admotis, qui tumultuantem feriant, vt scribit Aristoteles, vel qui cæteris coërceant, vt Plinius. Quotannis autem in furias agi reperio, tuncque nemini parcere, sed obuium quemque proterere. Antè verò quàm huiusmodi ægritudine & amoris furore corripiantur, à suis rectoribus in agros deduci, atque istic validis firmisque catenis ferreis constringi solere: furoris enim indicium agnoscere, ex quadam oleosa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicari autem huic ægritudini ipsorum rectores, grauiter illos obiurgando, & rationibus demonstrando, vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quædam medicamenta illic vsitata adhiberi: maximam eorum castigationem esse, grauibus verbis illos obiurgare: tametsi interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasque cum hamulis feriant, dicentes sese eos vti pueros castigare ob stultitiam. Hæc ferè Christophorus Acosta.

Furor.

ÆTAS.

Quot annos viuant.

LONGISSIMAE vitæ esse elephantos vero verius esse video, cæterùm quot annis viuant, affirmare non ausim, quando alij plures, alij pauciores (multos tamen omnes) ei tribuunt. *Viuunt plerique* (inquit Plinius) *quantum longaui homines: quidam ad ducentesimum perueniunt annum. Aristoteles viuere ducentis annis & quosdam trecentis existimat.* Sed apud Arist. hæc legimus: *Elephantos alij annos ducentos viuere aiunt, alij trecentos.* (Hoc & Aelianus tradit,) & rursus: *Viuere elephantos mares alij annos ducentos, alij centum & viginti aiunt: fœminas ferè totidem.* Arrianus ait, *vt longissimum, annos circiter ducentos viuit: sed multi ante hoc tempus morbo pereunt.* Solinus quasi pro affirmato viuere asserit, in annos trecentos. Et Onesecritus recitante Strabone dicit eos ad trecentesimum annum viuere, raros ad quingentesimum: circiter ducentesimum robustissimos esse. Tradit & Basilius, suo quoq; tempore fuisse, qui certò scirent, viuere elephantum annos trecentos, atq; adeò his tanto plures: causamq; ascribere inarticulatæ membrorum compagi, nec vllis distinctæ articulis. Discimus verò etiam ex Philostrato de elephantorum ætate, quod longissimæ vitæ sunt, ab alijs pluribus scriptum esse: veruntamen qui habitant apud vrbem Taxilam, omnium vrbium Indiæ maximam, elephantem inuenisse perhibere, quem vittis & myrteis coronis indiginæ ornabant, asserentes vnum ex ijs esse, qui pro rege Poro aduersus Alexandrum pugnauerat: quem propterea quòd in pugna promptissimè versatus esset, Alexāder Soli dedicauit. Esse autem illi torques aureos circa dentes, seu potiùs cornua libeat appellare, & in torquibus literas Græcas insculptas, hæc verba referentes: *Alexander Iouis filius Aiacem Soli.* Hoc enim Aiacis nomen ipse elephāto imposuit, magnum magno nomine exornans. Conijcere autem indigenas annos quinquaginta supra trecentos, ab ea quam diximus, pugna ad ea tempora intercessisse, cùm tamen scire non possint, quot fuerit natus annos, quando pugnæ interfuit. Iubam verò quondam regem Libyæ in scriptis retulisse, equites Libycos quandoq; elephantis insidentes inter se pugnasse, fuisseq; alteri elephantorum parti turrim dentibus insculptam, alteri verò nihil, cumq; nox pugnantes occupasset, partem quæ turrim in dentibus gestasset, superatam in Athlantem montem confugisse, se verò post id tempus annos quadrigētos ex ijs vnum cepisse, qui aufugerant, & insigne illius dentibus insculptum inuenisse, quasi nuper fabricatum, nullaq; ex parte consumptum. Hæc Philostratus. Iuba etiā rex, vt refert Aelianus, elephantum scribit patri suo fuisse, qui multa secula vixisset, nempe qui emanasset, & per manus traditus fuisset, vsq; ab huius alta stirpe. Et Ptolemæo Philadelpho Aethiopē elephantem fuisse, qui vel multas ætates vixisset, vel ex hominum consuetudine, vel institutione mansuetissimum: atq; idem ipse ait, se vidisse elephantum Seleuci, cognomine Nicanoris, qui vsq; ad Antiochorum postremam expugnationem vixisset. Pausanias autem ceruum elephanto viuaciorem esse ait, illius ceruæ exemplo, quam dominam appellabant, deæ sacræ, quam Leocydes vidit, cum torque, in quo incisæ erant literæ: *Hinnulus excipior soluente Agapenore Troiam.* Plinius tradit, iuuentam eorum à sexagesimo incipere: ex Aristotele, qui, florere, inquit, circa sexagesimum narrant. Ex dentium quantitate ætatem futurā cognosci referunt: Scribit enim Cadamustus, sese vidisse aliquando apud Nigritas occisum perquam mediocrem, cuius dentium amplitudo palmos ternos excedebat: eminebant, inquit, ad duos palmos, verùm palmus contectus carne maxillæ, immergebatur, vt totus occultaretur, vt sunt aliorum radices dentium, aiebant autem argumento dentium amplitudinis feræ despicabilis ipsum haud quaquam annosum fore, si conferretur alijs. Cur modò longioris vitæ sit elephas, rationes audiamus Cardani: sed quia opus erat ad vitæ longitudinem optima masticatione, & quia etiam cibus à dentibus nullis anterioribus dissecari poterat, molares adeo robustos & tam commodè fabricauit, vt quemadmodum testatur Arist. cibum omnem confestim redigat in farinam. Simul etiam consulit, vt diu gestaretur catulus in vtero, tum propter vitæ longitudinem, tum etiam ipsius vitæ longitudo causa fuit, vt quamuis biennio fœmina in vtero ferat, multos tamen possit generare. Neq; enim vllum animal, quod parum in ventre matris gestatur, longæ vitæ esse potest. Dixerat etiam animalia in aqua degentia, ob humidū liquidius, tam diu viuere posse; nec aues ob paruitatē: nec quadrupedi alij meliorem temperaturam concessam esse. Cæterùm Scaliger quum duo, inquit, genera excludebas, auium & piscium? Quin de picibus mirum, quum mortui fluitent, nulla eorum cadauera inueniri. Et est ratio. Non. n. in aqua, sicut in aëre mutationes impressionum sunt. Tamen haud repugno. Esto ab alijs cadauera deuorētur. At de auibus non assentior. Etenim paruitas non est causa corruptionis. Inter lapillos diutius adamas quàm saxum durat. Et viuit vtrūq; in tua schola. Adhæc boues canibus maiores minus diu viuunt. Coruis nemo vescitur. Corui nullum vnquā inuentū est cadauer. Neq; fauet ratio. Magnā nāq; moles pluribus indiget instrumentis. Sed vt redeamus, vbi statues hominē? Nā neq; vt piscis, humidus: neq; paruus, vt auis: neq, magnus, vt elephas. Huic igitur optimo tēperamento, quare nō & vita

In Hexam. homil. 9.

Lib. 2. c. 6.

Elephas Aiax dictus.

Cerui viuacitas.

Causa longæ vitæ.

Exercit. 204 2.

E F G H

A & vita longissima? Optimo namq; optimũ debetur. Demonstratio hæc est: si optimo inter quadrupedes tẽperamento cõstitutus elephas, iccircò viuit diutissimè: igitur aut optimũ tẽperamentũ simpliciter, est causa longæ vitæ: quare homini non optimũ, quia vitæ non longissimę. Aut si in quadrupedũ solo genere optimũ temperamentũ longæ vitæ causa est: non erit simpliciter causa, sed forma ipsa, conseruans id, quod sibi comparauit. Hoc autem non est optimum in natura, diutissimè viuere, sed sapientissimè. Hominis enim vita non hæc est, sed via ad vitam, quæ æterna est. Alijs animantibus quod adest, suum ipsorum. Homini quod adest, est propter id, quod abest, Abest, enim quod suum ipsius est: Haud eo inficias, temperamentum esse, quasi instrumentum formæ ad cõseruationem: sed nego esse per se causam. Non est igitur elephanto optimum temperamentum ad viuendum diu: quia esset optimum in olea, aut palma, aut vlmo, quæ diutius viuunt. An verò temperamentum optimum attribuat suillo generi Galenus, propterea quòd humanis simillimas carnes illas iudicarit: in commentarijs nobilium exercitationum satis disputatum est. Neq; magnitudinẽ, neq; paruitatem agnoscit Philosophus vitę longę, breuisue causas, in libro super ea re peculiari. Hęc ille.

B

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

ETSI elephas homine obuio fortè in solitudine & simpliciter oberrante, clemens placidusq; viam etiam demonstret, vt antè ex Plinio diximus, ab eodem tamen, dum vestigia hominis animaduertens priusquam hominem, intremiscit insidiarũ metu, subsistit ab olfactu, circumspectat, iras perflat, his & alijs inditijs quæ ibidẽ subneximus ex eodem naturali historico, hominem timeri hoc maximè, sed vnde timeatur, haud facile à nobis posse comprehendi, apparet. Plin. sanè id non declarat, quamuis inquirat & innuat. Apollonius verò, dum Pharaotis regis Bactrianorum elephantibus duceretur ad Brachmanos, cùm vidisset paruulum vnco quodam elephantis ceruici infixo, ducere ipsum ingens animal, tentauit Damum eius indiuiduum comitem, vnde esset hæc tam vasti animalis erga puerum obedientia, & ignoranti & doceri exoptanti Damo dixit: Id est ex terrore quodam actiuo, homini ab opifice immisso, quem præsentiẽtes inferiores & animalia omnia ipsum hominem timent, & reuerentur. Ipsi autem elephanti formidantur ab equis. Cardanus cùm dixisset elephantorum vocem ab Aristotele vocari spirabundam: Palam est, inquit, hanc ad affectus exprimendos & maximè ad commiserationem esse accommodatam: ob id nil mirum equos nõ tam animal quàm vocem vtramq; formidare. Mox verò elephantum illum, quem hic vidit, non adeo formidari ab equis ait, vt mulæ alioqui timidissimæ ad eum accederent; quamobrem de iratis elephãtis & in pugna ac de voce ipsa id intelligendum esse retur. Quoties equi elephantorum & aspectu & nidore consternati & in fugam sint coniecti, testantur non pauci historici, idq; etiã mox constabit in vsu in bello. Cyrus cum aduersus Derbices expeditionem suscepisset, quorum rex erat Amoræus, Derbices ex insidijs produxerunt elephantos, equitesq; Cyri fugarũt & Cyrus ex equo cecidit. Semiramidem refert Sabellicus indigam elephantorum elephantinas effigies bubulis multifariam corijs magno numero exstruxisse, easq; bellatoribus supernè sedentibus, equitibus velut in acie obiecisse, inanium belluarum occursu futurum ratam, vt in vera pugna equi minus ac minus formidarent. Inter alios hostes præcipuum habet rhinocerotem, quocum atrox ipsi pugna est, succumbitq; non semel. *In ludis Pompeij Magni visus est rhinoceros. Alter hic genitus hostis elephãto*, inquit Plinius, *cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione aluum maximè petens, quam scit esse molliorem: longitudo ei par, crura multo breuiora.* Et alibi. *In arbores exacuunt, limantq́, cornua elephanti, & saxo rhinocerotes.* De pugna vtriusq; sic ait Aelianus. Rhinoceros licet humilior inferiorq; elephanto, cornu tamen (quod in summa nare validissimum gestat, adeo vt ne ferro quidem robore concedat,) saxis exacuto, elephanti crura suo rictu subiens, discerpit & lacerat: isq; effuso sanguine decumbit. Pugna eorum est de pastionibus, pro ijsq; tuendis multi mori dicuntur, ac si aluum non præoccuparit rhinoceros, sed in aliam elephanti partem aberrarit, elephantinis dentibus distrahitur: ac tametsi eius pellis ea existat firmitate, vt ægrè iaculo penetrari queat, tamen tam violentus est elephanti impetus, vt eam reijciat. Meminit eiusdem pugnæ Strabo, & Oppianus, sed paucis:

C / D

> *Sæpe etiam validos elephantes Marte lacessens,*
> *Semineces tandem diffusa sternit arena.*

Non bene etiã conuenit inter elephantes & Leones. Author enim est idem Aelianus; cùm elephanti in venatione fugantur, si eos sic frequentes coactos Leones perspiciant, alios aliò in fugam tanquã hinnulos, ab elephantis sibi incredibiliter timentes, conijci. Et Iphicrates scribit referẽte Strabone apud Hesperios Aethiopes Leones elephantorum pullos aggredi, quos cùm vulnerarint, iã matribus succurrentibus fugere: illas verò cùm filios sanguine maculatos viderint, eos interficere: leones

Elephas quando hominem timet

Lib. de subtil.

Equi elephãtem timent.

Enneid. 1. lib. 1.

Rhinoceros.

Lib. 16.

Leones.

Tigris. *Tauri syluestres.*

postmodum reuersos cadaueribus vesci. Pugnant & cum tigri. Eusthatius nescio cuius authoritate, tigridem ait elephanto esse robustiorem. Arrianus verò ait insilire tigridem in caput elephantis, facileq; suffocare. Syluestribus tauris etiam infestum esse aiunt elephantem teste Alberto, nosq; mox in vsu in spectaculis pugnam elephantis cum tauris ex Martiale recitabimus. Si verò ipse elephantus feritate effertur, statim ad arietis conspectum mansuescere tradunt, nimirum ex Plutarcho, qui sic ait: Erant qui naturales rerum dissentiones iactarent, & multa huius generis commemorarent: nimirum elephantem furentem conspecto ariete insania solui. Aelianus ait elephantem arietis exhorrescere cornua: aliàs verò etiam asserit, à Romanis (quoniam non cornua modò arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam dici versos, victoriamque amplam ex eo bello relatam fuisse. Quamobrem Volaterranus, cùm ait Elphantum ex animalibus maxima exhorrere hircum, cerastem, porcum, ijsq; machinamentis à Romanis elephantos Pyrrhi regis primum fugatos, perperam pro ariete cornuto, hircum cerastem reddiderit. Meminit eiusdem vel sympathiæ vel antepathiæ Orus Apollo, vt suo loco patebit, & ex neotericis Gillius elephantum ait, cùm feritate effertur, statim ad arietis conspectum mansuescere. Quod verò de grunnitu porci ait Aelianus, idem & Strabo tradit, & Seneca, necnon & Aeliauus rursus alicubi, cùm ab Antipatro Magarenses circumsederentur, acerrimeq; Macedones incumberent, primò scribit in sues pice oblitos incendium Megareos excitasse, deinde sic incensos in hostes immisisse: Sues itaque furore inflammatos, cum in elephantorum agmina incurrerent, tum clamantes, quod igni flagrarent, quasi quibusdam furijs elephantos incitasse, & grauiter perturbasse, adeo vt nullum neq; ordinem tenerent, neq; amplius, quãuis à primo ætatis tempore domiti, mansuefacti essent: siue quòd sua quadam recondita natura à suillo pecore longè abhorreãt, grauique in id odio sint: siue etiam quia horum absonũ vocis acumem pertimescant: cuius rei non ignaros educatores generis elephantini, vnà cum suibus pullos alere, ex consuetudine eos vt minus horreant. Zoroastres quidem huius antipathiæ etiam meminit, sed à porcelli recens nati voce exhorrescere elephantum scribit. Et apud Suidam lego: porco statim de turre suspenso, periculum quod ab elephanto imminebat, effugisse . . . . . . quod is grunitum suis tetrum molestè ferens recedebat. Reperio item mures adeo odisse, vt si pabulum ab eis attingi viderit aut senserit elephas, fastidiat ac respuat. Non magis (inquit D. Basilius) admiror elephantem ob magnitudinem, quàm murem qui horrendus est elephanto. Sunt nihilominus qui id falsum esse dicunt, erroremq; inde natum, quòd pro ὗς id est sus, legerent μῦς id est mus: vt ait Constantinus Gryphes tradit Aelianus cum alijs animantibus certare eaque vincere, contra Leones autem & elephantos nequaquam stare. Elephantorum anima referente Plinio serpentes extrahit, ceruorum item vrit. Id tamen alij ceruis ascribunt, notumque est hoc Lucretij:

Aries. *Sympos. 2. q. qu. 7.* *Porcus.* *In κεκραμμόν.* *Mures.* *In Hex. homil. 9.* *Gryphes.* *Lib. 11. c. 53*

Naribus alipedes vt cerui sæpe putantur *Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.*

Itaque cerui dicuntur ἔλαφοι παρὰ τὸ ἕλειν τὺς ὄφεις, id est, quia capiunt serpentes; vel παρὰ τὸ ἐλαν τὺς ὄφεις, id est, quia agitant & abigant serpentes. Aut itaq; dicendum vtrisque id conuenire, vel Plinium nominis similitudine deceptum. Tradunt verò quidam, vt Diodorus Siculus ait, in desertis ac efferis locis serpentes magnitudine numeroq; admirabiles esse, & cum elephantis propter aquas pugnare: assurgentes enim complicare corpus, annixosque viribus, elephantorum crura connnectere pluribus spiris adeò arctè, summaque vi, vt spumantes bestias natura graues ad casum compellant: tum plurium concursu facto, bestiam haud facilè mobilem depasci: omissis ad assuetos verti pastus. Dracones puto intelligit, nam & Aelianus ait Dracones elephas enhorrescit: & rursus: Aethiopia (inquit) dracones ad longitudinem triginta passuum progredientes generat, & nomen proprium non habent, sed duntaxat elephantorum interfectores ipsos nominant & proueniunt ad summam senectutem: item alibi: Apud Indos, sicut audio, graueis inter se gerunt inimicitias draco & elephantus. Quare dracones haud inscij imperitique ex arboribus elephantos ramos decerpere in pastus suos solere: in has ipsas arbores primo serpũt, postea eam sui corporis partem dimidiam, quæ ad caudam pertinet, arborum folijs circumtegunt, alteram partẽ anteriorem funiculi instar appensam demittũt: eò cùm accessit elephantus ad arboris cacumina colligenda, draco in huius ipsius oculos insiliens effodit, & constrictum tenens, inusitato & nouo quodam laqueo strangulat. De eadem pugna Plinius, *India* (inquit) *fert elephantes, bellantesq; cum eis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis, vt & ipsos circumflexu facili ambiant, nexuq; nodi præstringant. Commoritur ea dimicatio: victusq; corruens complexum elidit pondere. Mira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est, vt ijs* (draconibus) *vna scandendi in tantã altitudinem difficultas. Draco tiaq; iter ad pabula speculatus excelsa se arbore inijcit. Scit ille imparem sibi luctatũ contra nexus: itaq; arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq; gressus primũ alligant cauda. Resoluũt illi nodos manu. Athi in ipsa nare caput condunt, pariterq; spiritus præcludunt, & mollissimas lancinant partes. Iidem obuij deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq; maximè petunt. Ita fit, vt plerumq; cæci*

Serpentes. *Dracones.* *Lib. 4. c. 1.*

ac fame

A *ac fame & mæroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tanta discordiæ causam attulerit, nisi naturæ spectaculum, sibi paria componentis? Est & alia huius dimicationis fama Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipuè à draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisque illigata manu in aurem morsum defigere; quoniam is tantùm locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, vt totum sanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, siccatosque concidere & dracones inebriatos opprimi, commoriq́.* Hactenus Plinius: ex quo etiam Solinus eandem discordiam repetit: *Inter elephantes & dracones*, inquit, *iugis discordia: deniq́ insidiæ hoc astu præparantur. Serpentes propter semitas delitescunt, per quas elephanti assuetis callibus euagantur, atque ita prætermissis prioribus postremos adoriuntur, ne qui antecesserint, valeant vltimis opitulari. Ac primùm pedes nodis alligant, vt laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem*, sic ille, & reliqua quæ Plinius: & subinde. *Itaq́ cum ebiberint sanguinem, dum ruunt belluæ, dracones obruuntur. Sic vtrimque fusus cruor terram imbuit, fitque pigmentum, quicquid soli tinxerit: quod cinnabarim vocant.* Sed & hoc à Plinio accepit, qui *milton*, inquit, *vocant Græci minium, quidam cinnabari. Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi sanguinem draconis elisi* B *elephantorum morientium pondere, permixto vtriusq́ animalis sanguine, vt diximus. Neque alius est color, qui in picturis propriè sanguinem reddit.* Sed de hoc colore suo loco. Ioan. Tzetzes nescio ex quo, pugnam illam paulò aliter refert, his verbis: *Taprobana maxima Indorum insula elephantos alit, & serpentes, qui omnium serpentium naturam superant. Hi elephantos aggressi, pedes eorum suis implicant spiris, & in terram deiectos vorant. Sæpe tamen pondere illorum obruti commoriuntur. In horum draconum capitibus multi pretiosissimi lapides reperiuntur, quorum natiua sigilla sunt, ita vt vni huius generis currum fuisse insculptum multi se vidisse affirment, vt Posidippus alicubi in suis carminibus testatur.* Lego item apud obscurum quendam authorem de rerum natura, elephantem fœminam parturientem, aquam ad vbera vsque ingredi, ibique parere metu draconis, qui si extra aquam pareret, fœtum deuoraret: marem quodque parturienti adsistere, opitulaturum scilicet, si necesse fuerit. Cæterùm Strabo dracones tradit pullos elephantorum aggredi in Libya, & cùm vulnerarint, matribus iam succurrentibus, fugere. Est & sangisuga elephantis terrori, si enim in potu eam hauserint, in ipso animæ canali affixa intolerando afficit dolore. Eosdem ad potum venientes, vt Plinius ex Statio Seboso affert, in Gange Indiæ, vermes brachijs binis, sexaginta cubitorum, cærulei, qui nomen, inquit, à faciè traxerunt, mordicus comprehensa manu eorum ab- C strahunt. Visis item quibusdam coloribus efferuntur, & ad iracundiam incitantur. Plutarchus author est in oratione, in qua connubilia contexuit præcepta, qui se admouent elephantis, vestem claram non gestare, nec puniceam, quod illa animalia ijs coloribus maximè efferantur. Et in libro de fortuna Alexandri ait, elephantorum conspectum vitare, qui candidas vestes gestant, quod ijs coloribus irritentur istiusmodi beluæ. De rubro colore mentio in sacris Literis: Ostenso vuarum mororumque sanguine ad prælum à veteribus accendebantur. Franciscus Vallesius his verbis constare ait, Persas qui elephantis vtebantur in prælijs, consueuisse illos irritare, posito ob oculos succo vuarum & mori: atque ijsdem verbis insinuari, illos ob similitudinem sanguinis censuisse, elephantos succis illis irritari quasi conspectu sanguinis sæuientes. Nam dicitur, *ostenderunt sanguinem, vuæ & mori*, hoc est, succum vuæ & mori sanguini effuso similem. An verò vana esset hæc consuetudo, an ratione naturali fulciatur, dignum esse consideratione: certè multarum gentium opinione constare; pugnaces feras intuitu rerum rubrarum irritari, nam & in Hispania, qui tauros agitant, rubris tunicis indutos in forum prosilire consueuisse, quasi illos magis ita irritaturi sint. Atqui quod multarum gentium constat consensione, æquum esse, censeri esse ita, atque vt confirmatum experimento recipere, & causam inuestigare, eam esse vulgus censere, quòd sangui- D nis effusione prouocentur. Ei verò ea causa non placet. Nam ira, inquit, est feruor sanguinis, quem ciet appetitus vindictæ. Quæ autem causa est, vt sanguinis effusi phantasia, appetitum inferat vindictæ? Hunc enim appetitum nihil nisi imaginatio contemptus, vel acceptæ iniuriæ, in animantibus quibus honoris est sensus, aut honoris illati, vel prohibitionis rei expetitæ in omnibus inferre potest. In obiectu autem sanguinis nihil horum esse videtur, quapropter multò magis placet ratio illa, quæ non incipit ab imaginatione, sed à propria sanguinis natura. Nimirum sanguis intuitu rerum rubrarum commouetur, is commotus, præsenti præcipuè iræ causa, vt in prælijs facilè feruet. Quo furore, accedente eo quem præsens irritatio ciet, verisimile est plurimum iras increscere. Agitari verò ac commoueri ita sanguinem, receptissimũ est à medicis omnibus, qui proinde, spuentem aut fundẽtem ex naribus sanguinem, vetant ipsum sanguinem & res alias omnes rubras intueri, & ad cærulea aut nigra potius iubent oculos cõuertere. Contra exanthematis secundũ cutẽ laborãtes, iubent rubris indumẽtis operiri, atq; cubiculi, in quo decũbunt, parietes, rubris tapetibus tegi, vt scilicet rubra despectẽt. In illo quidẽ timẽtes, ne sanguis amplius agitatus erũpat, in his sperantes fore, vt ita abũdãtius ad cutẽ emergat. Galen. libello de subfiguratione empyrica ita inquit:

Minium.

Sanguisuga.

Lib. 9. c. 15.

Quibus coloribus visis irascantur.

1 Macha. 6. Cap. 83. sacræ philosoph.

Sanguinis intuitusquid præstet.

Coloris rubei vis.

Preterea color rubeus ſanguinem expuentes irritat, in reliquis verò paſſionibus & ſymptomatibus, ipſa etiam experientia atteſtante planè inutilis & ſuperuacaneus eſt. Itaque Galenus eo loco dicit, experimento conſtare irritari ſanguinem conſpecto colore rubro, cauſam verò qua irritetur, non dicit, quia arbitror, illic de Empyrica ſubfiguratione diſſerebat, opus eſt ergò vt à me dicatur. Hanc ego arbitror præcipuè eſſe in ſpiritibus. Nã hi tenues & maximè mobiles cùm ſint, adeò vt ab Hippocrate iccirco vocentur impetum facientia, & in venis & in arterijs cum ipſo ſanguine miſti abundent, faciantque eam fluxilem eſſe, alioqui concreturum, atque vt Ariſtoteles cenſet, futurum etiam frigidum, ni ſpiritibus caleſceret, conſentaneum eſt, eos allici ſplendore illo ſimili ſplendori ſanguinis, in quo volutantur naturaliter: ad oculos præcipuè, quæ partium omnium externarum maximè ſpirituoſa eſt, deinde & ad totam cutem accurrere, & per quancumque venæ, aut arteriæ rupturam, aut laxitatem effluere. Cùm præcipuè, vt medicorum opinio fert, ſpiritus vitales ex ſanguine, & animales (duplices enim ſpiritus eſſe autumant, niſi etiam triplices) ex vitalibus generentur. Omnes ergò hæ ſubſtantiæ, ſanguis dico & duplices ſpiritus, proximam habere naturam eſt neceſſe, atque adeo ſpirituum naturalem fulgorem cum fulgore rubro ſympathiam, ob quam illo alliciantur, ſecumque ſanguinem commoueant. Sunt certè alia quàm plurima quæ longè occultiores habent ſympathiæ cauſas, in quibus tamen acquieſcunt philoſophi, alijs euidentioribus deſtituti. Quapropter non videtur mihi eſſe hæc valde longè petita. Vtcumque verò de cauſa ſentias, res certò ipſa multis neque ineuidentibus conſtat experimentis. Noui quendam, qui oculos in rem quampiam cum rubore ſplendentem aliquantiſper attentiùs intendens, non aliter oculis ac toto vultu afficiebatur, ac ſi vino æſtuaret, aut eryſipelate corripi inciperet. Id verò quoniam non æquè accidit omnibus, conſtat accidere magis, quibus ſint cum ſanguine ſpiritus agiliores (ob hęc ſymptomata dicit vulgus eſſe quibuſdam ſanguinem leuiorem) aliquantiſper verò accidere omnibus, nam & qui faciei eryſipelate laborant, & qui ophthalmia, vel ſuffuſione cruenta, ſplendoris rubei conſpectu plurimum læduntur. Mulieres verò quibus pulchritudinis eſt cura, ſiquidem albulæ ſunt, purpureis vtuntur indumentis & ſpectris, non ſolùm quòd ſpecierum attemperatione apparens quidam rubor exoriatur, ſed etiam quòd hunc apparentem inſequatur verus color incitatis ſpiritibus, ac cum eis ſanguine; quæ eadem eſt cauſa furoris excitandi in belluis, vbi alioqui eſt præſens iræ occaſio. Hæc itaque omnia Valleſius. Terret denique elephantos ignis, id quod Elephantorum Hannibalis exemplo docuit Liuius, qui per ignem in Capuana obſidione exacti ſunt. Quomodo autem à venatoribus in fugam acti incenſis tandem ſyluis ab ea cohibeantur, ſuo loco ex Aeliano recitauimus. Et Marcellinus ait: *Elephantis vi magna propulſis, quos flammis coniectis vndique circumnexos, iam corporibus tactis, gradienteſq; retrorſus, retinere magiſtri non poterant.* Vartomannus tradit, cùm contigerit, vt obiecto igne pauore icti fugam arripiant, nulla re adduci poſſe, vt gradum reuocent. Indos enim mira arte vbi libuerit, ignes torrendis belluis excitare. Hos enim id animal pauere, vt nulla magis alia re terreatur: ob idque viſis ignibus effuſiſſimè diffugere. Et aliàs etiam ſcribit, cùm in inſula Monzambrich ſibi cum ſocijs ab elephantis timeret, à duce itineris monitos fuiſſe, vt flagrantibus facibus belluis occurrerent, pauentibus ſuapte natura ignes elephantis, nihilominus vſu eueniſſe, vt ternos elephantes nuperrimè pullos enixas, igne minime perterrefacere potuerint. Inperterritas nimirum perſequentes, donec montem quendam nacti, ſeſe contra earum impetum tutari poſſent. Rectè itaque Strabo Gabinium Romanum ſcriptorem fabuloſa quædam de elephantis ſcribere aſſerit, ac inter cætera, dum ait, cæteras feras ignem fugere, elephantes verò ei reſiſtere, ac repugnare, propterea quòd ſyluam conſumat.

Ignis. Dec. 3. li. 6. Lib. 19. Lib. 4. c. 10. Lib. 3. c. 3. Lib. 17.

AVGVRIA. PORTENTA.

Regnum portendit.

AVTHOR eſt Flauius Vopiſcus, elephantum qui Aureliano multò ante eius imperium donatus eſt, in oſtentis regiæ magiſtatis ſignum habitum fuiſſe, quòd tunc ſolus omnium priuatus elephanti dominus eſſet. Sed & Scandrocotto Indo homini humili genere nato, quem Alexander Magnus ob linguæ procacitatem interfici iuſſerat, pernici fuga elapſo, cùm mox latronibus contractis aduerſus Alexandri præfectos bellum moliretur, Indiam ab eorum dominatione liberaturus viſendæ magnitudinis elephantus ferus vltrò ſe obtulit, & velut domita manſuetudine eum integrum ſubſtulit, quod eum regem futurum portento fuit, nec fefellit euentus. Siquidem oppreſſis Alexandri præfectis, Indiæ ſibi regnum aſſeruit, eaque authoritate polluit, vt Seleucus Alexandri ſucceſſor in Perſide, cùm Indiam affectaret, regno illi relicto, cum eo componere ſatis habuerit. Plinius tradit Alcippen mulierem elephantum peperiſſe, idque inter oſtenta eſſe. Lyco-

Elephas ex muliere natus.

A sthenes in libro de prodigijs contigisse hoc annotauit post partum salutiferum inter initia belli Marsilici: Et Plutarchus refert Marcello inter alia prodigia nunciatum fuisse, quòd infans esset natus & superstes cum capite elephantis. *In Marcello.*

MYSTICA.

DICIT Eucherius elephantos, quia forma truces sunt, odore graues & mole terribiles, symbolum esse immanis peccatoris. Iacobus de Vitriaco S.R.E. Cardinalis de elephante alteri suppetias adferente, istiusmodi desumpsit allegoriã: Cecidit elephas magnus primus pater, innixus arbori vetitæ & à nullo releuari potuit, nisi à modico & humillimo elephante. Dicunt autem qui naturas animalium cognoscunt, quòd venatores arborem latenter incidunt, cui cùm innixus fuerit elephas, vt quiescat, corruit, nec valet surgere, quia non habet in pedibus iuncturas, vt tibias possit flectere. Dum autem circa ipsum alij elephantes contristantur & lugent, sed ei succurrere non valent, modicus elephas seipsum illi supponit, & ita magnus elephas resurgit. Ita Deus in filij sui humilitate, iacentem mundum erexit. Christus enim paruus & humilis, vt nos eleuaret, sese exinaniuit, & nobiscum in foueam huius miseriæ descendit, suscipiens omnes defectus nostros, quos & suscipere conueniebat & nobis expediebat. Ipse modo elephas castitatis typus est Bedæ explicanti hæc Dauidica verba: *Domus eburnea, cor innocentissimum & castissimum*: In ebore enim (inquit) est candor, & per candorem designatur innocentia, quia vbi candor est, nulla macula est: similiter vera innocentia, quia à Deo est sine macula, vt nec sibi, nec alteri noceat. Rursus animal illud, cuius os ebur est: castissimum est, quia nec cognoscit nisi vnam vxorem, & illam temperatissimè, atque ea mortua nunquam aliam cognoscit. Rectè ergò per ebur designatur castitas & innocentia. *Peccatoris typus.* *In Vigilia Pascha.* *B* *Castitas.* *Psal. 44.*

HIEROGLYPHICA.

ÆGYPTII (inquit Pierius Valerianus) hominem, in primis opulentum, suis quippe viribus pollentem, aliorum nihil indigum, qui dicere tutò possit, *in me est omnis spes mihi*, qui sibi conducentia olfactu quasi quodam enanciscatur, per animal hoc, imo per vnam tantùm eius promuscidem, hieroglyphicè significabant, in eam scilicet admirationem adducti, quòd talem tantamque habeat, vt ea vna officijs ferè omnibus illi oppidò sufficiat. Iidem & regem per elephanti simulachrum intelligebant, non ea tantùm de causa, quòd cùm gregatim semper ingrediantur, is qui maximus est natu, gregem ducit, quod in regibus eligendis multarum nationum & gentium mos fuit, vt id muneris senioribus demandaretur: verùm propterea quòd habet hoc animi regij peculiare, vt genua non flectat adeo notabiliter, vt animalia reliqua, calcaneum verò leuiter incuruet. Nam genua non flectere, dubio procul ostendit supplicabundum: flectere verò calcaneum, humanitatem, qua maximè præditus est, indicat. Nam apud philosophos morum institutores, pes indicium est affectus illius, qui humilioribus applicatur. Penes verò quem sit rerum potestas, decet quidem eum humanum esse, humanisque rebus commoueri: genua verò flectere non oportere manifestum est. Præterea scriptores rerum, assiduum cum serpentibus certamen gerere tradunt elephantos, vt diximus, serpentes inter alia significata loco suo disposita, terrarum orbem, prouincias & regiones pro vario picturæ gestu significare suo loco apparebit: eas verò qui domitari voluerit, viribus in primis esse præditum oportet, abundare opibus, vt quæ bello necessaria sunt, facilè comparet, & cum ipsis prouincijs arma semper exercere. Quapropter, vt mihi (inquit Pierius) videtur, natura ipsa rerum humanarum cognitionem hoc exemplo descripsit, quippe quæ elephantum suis viribus optimè præmunierit, & quæ regem addeceant, adiecerit ornamenta, moresque & virtutes etiam regias vni illi ante omnia bruta elargita sit. Est autem inter virtutes regias etiam illa, quæ solet aliàs populorum beneuolentiam conciliare, munificentia: hac ostentanda magni principes elephanto plurimùm vsi sunt, vt ex numis antiquis, quos idoneore loco, referemus, idem Pierius ostendit, & quamuis ea munificentia in numis tribuatur imperatoribus, qui eos excuderunt, nihilominus si ad eorum quoque animalium liberalitatem trahere volueris, sanè munificos hos & liberales iuuenias, siue ij curatoribus suis, siue etiam puellis, quarum amore se captos ostendere, munera elargiri soliti sunt: quandam enim admirandam eorum erga homines beneuolentiam, gratumque in educatores animum ex Aeliano ostendimus. *C* *Homo nihil indigens.* *Rex.* *Humanitas.* *Serpentes quid significent.* *D* *Munificentia.*

Iam

Temperantia. Iam verò temperantiæ quoque significatum, aut eius qui seruare modum in rebus norit, per elephantum exprimebant: Assuetus enim certæ pabuli mensuræ, si quid largius opulentiusque apposueris, tantum assumit, quantum quotidiè pascere est institutus. *Insanos euitans.* Est illud verè regium insanos & dementes homines euitare: quapropter ijdem Aegyptij hominem tali prudentia præditum, vt nihil sibi cum stultis & fatuis esse vellet, ostendere cùm studerent, elephantum & caprum hieroglyphicè ponere soliti sunt. Causam picturæ huius esse inquiunt, quòd elephantus inspecto capro quàm primùm fugit, tantum est inter eos naturæ morumque dissidium, vt virtus vitium nullo possit pacto tolerare. *Vaniloquentia despectus.* Cùm verò vaniloquum genus hominum regi cuipiam despectui habitum ac sedulò euitatum ostendere curassent, elephantum & porcum adpingebant. Elephas. n. porci audito grunnitu, in fugam se proripit euestigio, non secus ac generosiores equi, præsertim Scythici, asinorum ruditum impotenter admodum exhorrescunt, quod exemplo Darij ostendimus. Nihil porrò quicquam tam conueniens regi, quàm dicacitatem vaniloquentiamque ab ædibus suis procul summouere, eamque inimicam sibi constituere, vt adagio receptum sit, fidem regiam asseruando in ijs, quæ omnino credi volumus attestari. *Rex.* Quia verò cornua animalium nulli maiora neque speciosiora quàm elephanto, hac ipsa etiam de causa regem ostendit: cornua enim dignitatis & sublimium honorum significatum habent. *Vilissima sequens.* Hominem igitur Aegyptij ampliori aliqua dignitate tituloque honestatum, qui tamen nulla vel maiestatis vel decori ratione habita vilissima quæque sectaretur, sordesque omnes perscrutaretur, significare si vellent, hieroglyphicum elephanti qui mures venaretur, proponebant, indignus quidem tam vastæ molis labor. *Consternatio.* Est & illud regum ferè omnium proprium, vt ipsi ad suam (quod aiunt) vmbram expauescant: ita potentiæ comes additus vniuscuiusque rei metus. Elephantum autem consternationis hieroglyphicum esse, manifestum, si præsertim ij ad stagna limpidæ aquæ, vnde sese tanquam in speculo contemplari queant, deducti pingantur, quam speciem supra modum reformidant, aut certe abhorrent & auersantur: eaque de causa turbidam omnino bibunt. *Homo frugi.* Est & illud apud Horum celebre hieroglyphicum super elephanto, vt si hominem frugi & de victus ratione solicitum indicare vellent, elephantum pingerent dentes suos terra condentem. Eum siquidem aiunt simulac caducos dentes suos intellexerit, sponte auellere, & terra infodere. Verùm ego crediderim (inquit Pierius) potius vitæ suæ prospicientem, quàm victui legendum, Philippumque ipsum deceptum aliqua forsitan Aegyptij vocabuli æquiuocatione. Manifestum enim est ex receptorum authorum probatione, elephantos dentes suos nonnunquam in venatu allisos arboribus excutere, scientes se eorum causa peti, vt ita præda derelicta vitæ ipsi suæ prospiciant: Et ne indicio sint venatoribus, quotiens præ senecta deciderint, eos etiam tum humo condunt.

E F G H

DENOMI-

A

B

C

D

DE NO-

E

DE NOMINATA.

Elephantiæ ſerpentes. Elephantia morbus.

ELEPHANTIAS ſerpentes ſic appellant, vt quidam ex Solino citant, quòd is quem momorderint, eiuſdem nominis morbo afficiatur. Elephantia autem, ſiue quod idem eſt Aeginetæ Paulo, inquit Hermolaus, elephantiaſis & elephas, vt in Plinio quoque poſſis defendere, ſicubi elephantis pro elephantijs ſcriptum eſt. Eſt autem id ceu lepræ quoddam genus, elephantorum cuti ſimile, crebris ſumma corporis parte maculis ac tumoribus, rubore paulatim ſe in atrum vertente: ijs non ora modò atque manus, ſed ſuræ ac pedes inflantur, vt hinc recentiorum plerique non alios eſſe putent elephantiacos, quàm quibus crura ſic intumeſcunt, vt pedes elephantorum habere videantur. Origo morbi ex atra bile, non quidem omni, ſed retorrida: morbus inexpugnabilis, atque vt cancer vnius partis, ſic elephas totius corporis quaſi cancer exiſtimatur. Caſſiodorus, cutis (inquit) animalis elephanti vlceroſis vallibus exaratur, à qua tranſportaneorum nephanda paſſio, nomen accepit. Hæc Hermolaus in gloſſematis Plinianis. Idem in caſtigationibus Plinij lib. 20. cap. 18. reprehendit medicos recentiores, qui elephantiam vocant morbum, quo pedes & crura vehementer intumeſcunt. Aetius elephantiaſim à quibuſdam Leontiaſim vocari ait, ab alijs ſatyriaſin. Elephantiaſin quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepiſſe, imò & propter cutis aſperitatem, quæ in nonnullis apparet: Leontiaſim autem appellari, cùm frons ægrorum cum quodam tumore laxior redditur, ad ſimilitudinem pellis flexilis ſuperciliorum Leonis. Satyriaſin verò, propterea quod malæ faciei iiſdem cum rubore attolluntur, & muſculis maxillaribus veluti conuulſionem patientibus, mentum ipſum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire ſolet, ſimilitudine quadam ad picturas ſatyrorum: quin & alacritas vehemens ad coitum ipſis adeſt, quemadmodum & de ſatyris fertur. Eſt autem grauis morbus, & propè ex eorum numero, qui incurabiles exiſtunt. Plinius elephantiaſin ante Pompeij Magni ætatem non accidiſſe in Italia ait, & ipſam à facie ſæpius incipientem, in nare prima veluti lenticulam: mox inualeſcente per totum corpus, maculoſam, varijs coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſpera; ad poſtremum verò nigreſcente, & ad oſſa carnes apprimente, intumeſcentibus digitis in pedibus manibuſque. Aegypti peculiare hoc, inquit, malum, & cùm in reges incidiſſet, populis funebre. Quippe in balineis ſolia temperabantur humano ſanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia reſtinctus eſt. Galenus in definitionibus & therapeuticis ad Glauconem, elephantem tradit affectum eſſe, qui cutem craſſam & inæqualem reddit, liuorem adeſſe tum cuti, tum oculorum albis, exedi partes manuum ac pedum ſummas, exque ijs ſaniem liuidam ac fœtidam emanare: apparere etiam in huiuſmodi partibus affectis venas nigro craſſique ſanguine plenas. Qui plura de hoc morbo volet, Celſum conſulat, & Manardum in epiſtolis, & alios recentiores, quorum diuerſæ quidem opiniones ſunt: ſed plures & doctiores ferè in hoc conueniunt, morbum qui in ſacris literis lepra vocatur (alia enim eſt quem Græci medici lepram vocant, non adeò difficilis curatu) & ſimiliter hodiè vulgò, non alium quam elephantem eſſe. Quod verò Plinius malum ait eſſe Aegypto peculiare, id & Lucretius ante ipſum dixerat:

Lib. 13. c. 120. Leontiaſis. Satyriaſis.

Lib. 26. c. 1.

Lib. 3. c. 35.

F

G

Et elephas morbus qui propter flumina Nili
Gignitur Aegypti in medio, neq. præterea vſquam.

Elephantis inſula. Elephantine Lib. 16 c 21 Lib. 17.

De Elephante monte ſuprà diximus. Elephantis verò Nili inſula eſt, intra nouiſſimum cataracten, nauigationis nouiſſimæ finis, &, vt Plinius ait, ibi Aethiopicæ conueniunt naues. Elephantine eidem Thebaidis oppidum, vbi nulli arbori decidunt folia. At Straboni Elephantina eſt inſula ſpatio ſemiſtadij, cum ciuitate qui Cnuphidis templum habet, & Nilometrio. Et rurſus: Nilus Aegyptum & ſolus, & totam, & in rectum permeat, à minore catarače ſupra Syenem & elephantinam incipiens, qui ſunt & Aegypti & Aethiopiæ fines, vſque ad Nili oſtia in mare. Etymologus cùm dixiſſet elephantinam vrbem diſtare à Thebis Aegyptijs viginti & octingentis ſtadijs, de hac (inquit) ſcribit Appion, quòd Onychina dici debuiſſet; quemadmodum enim onyx, id eſt, vnguis reſectus, iterum creſcit, & quod demptum eſt, reſarcit: ſic Nilus pro conſumptis inundatione per agros aquis, quotannis rurſus paulatim colligitur & rurſus inundat. Celebratur verò etiam elephantis, quæ & elephantine interdum à Græcis nominatur, laſciuiſſima mulier, quòd varia concubituum genera deſcripſerit. Meminit eius Tatianus Aſſyrius in libro aduerſus gentes, & Suidas, Martialis quoque & Plinius. Latini quidam, alioqui literati, falsò marem putarunt. Eum qui elephantis præeſt, ducitque, Ariſtoteles elephantiſten, Plutarchus Elephantarchen teſte Cælio vocat. Sed fortè elephantiſtes is eſt, qui inſidet tantùm elephanto, etiam priuatus: elephantarches

H

Elephantis mulier.

A tarches autem, qui imperat in bello, non ipsis belluis, sed militibus, qui elephantis inuehuntur. Elephantarchas quidam sedecim elephantis præesse scribunt, & munus ipsum elephantarchiam vocari Aelianus, ni fallor, asserit: ductor elephanti, elephantagogus teste Polluce dicitur, & qui eis præficitur, elephantarches. Ἐλεφαντοτόμους apud Horatium eborarios interpretatur interpres Andagauensis, ita vocans fabros eboris, vt appellat Horatius:

Elephantarcha.

Eborarius.

Marmoris aur eboris fabros aut æris amauit.

Isidorus cinnabarim tradit à dracone & barro id est, elephanto cognominatam, propterea quòd aiunt draconum esse sanguinem, dum implicant elephantos. Ruunt enim (ait) belluæ & dracones obruuntur, quorum fusus cruor terram inficit, fitque pigmentum, quicquid solum tinxerit. Est autem puluis coloris rubri. Alia verò est cinnabaris Galeni & Theophrasti, lapis scilicet fossilis, rubens, non extrema duritie, quamobrem alijs gleba & arenula potius dicitur, ponderosissimus tamen, & non raró argento viuo ita farctus, vt sponte extillet, haud aliter quàm arte, & vi ignis elicitur. Hæc planè venenata & exitiosa existit. Alia rursus Dioscoridis, ille scilicet succus, quem sanguinem draconis in lachrimis officinæ nuncupant. Elephantini libri nominantur à Vopisco in Tacito, qui in Vlpia bibliotheca erant conditi in armarijs & senatus consulta continebant ea B quæ ad principes pertinebant, qui vt opinari se ait Turnebus, sic appellati sunt, quod eburnei forent, vt & alij quidam libri erant lutei. Alij verò teste Cælio elephantinos libros veteribus nuncupatos esse putant ex ratione amplitudinis. De sallamento elephantino dicam aliàs: apparet autem sic dictum ab eburneo colore: quemadmodum etiam vnguentum elephantinum apud Celsum in tertio.

Li. 19. c. 17.
Cinnabaris.

Lib 30. Ad. uers. c. 20.

APOPHTHEGMA.

C. L. FABRITIVS Lucinus legatus missus ad Pyrrhum regem, cùm ille experiundæ fortitudinis Fabritij causa post aulæa occultatum elephantum ex improuiso barritum edere fecisset, nihil planè territus, id solum subridens dixit: neque aurum tuum me heri, ô rex, nec hodie elephas tuus perterrefecit, vt refert Plutarchus in apophthegmatibus.

Fabritij fortitudo.

C PROBLEMATA.

CVR animantium alia parere plura, alia pauciora consueuerunt? (inquit Alexander Aphrodisiensis:) Censendum naturam sic statuisse, vt quæ breui tempore viuerent, hæc partu essent numerosiore; videlicet ea de causa, vt vitæ breuitas, partus copia compensaretur. Genera huiusmodi sunt sues, canes, aues complures, pisces omnes. Quæ autem diu viuerent, hæc pauca procrearent: quippe cùm temporis amplitudo posset rei quam natura spectaret, satisfacere. Sunt hoc in genere elephanti, serpentes, cornices, cerui. Quærit verò etiam Antonius Ludouicus, cur cum insita sit parentibus erga natos naturalis beneuolentia, elephanti pullos suos cùm flumina pertranseunt, præmittunt? An, vt si hostes, inquit, à tergo irruperint, scutum & munimen sint natis? An verò vt profunditatis aluei coniecturam capiant? Non enim certiores esse possent, si qui sunt prociores, facilè superarent, tranarentque flumen, an paruuli transmeauerint. Vtrum ne si grandiores præcedant, alueum profundiorem, & foueas lacunalesque pedum crassitie & ingenti D pondere, vastaque corporis mole efficiant: quibus natu minores submergi & periclitari contingat.

Lib. 2. probl. 64.

Lib. 1. probl. sect. 5. 3.
Cur pullos in transitu fluuiorum præmittant.

EMBLEMATA.

EMBLEMATA Alciati in illaudatá laudantes:

Ingentes Galatum semermi milite turmas,
Spem præter trepidus fuderat Antiochus.
Lucarum cum sæua boum vis, dira proboscis,
Tum primum hostiles corripuisset equos:
Ergò trophæa locans elephantis imagine pinxit
Insuper & socijs occideramus ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus,
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

In illaudata laudentes.

De sum-

Deſumptum eſt hoc emblema ex Zeuſi ſiue Antiocho Luciani, cuius verba ſuo loco adferam. Aliud eiuſdem in pacem. E

In pacem.

Turrigeris humeris, dentis quoque barrus eburni,
Qui ſuperare ferox Martia bella ſolet;
Suppoſuit nunc colla iugo, ſtimuliſque ſubactis
Cæſareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoſcit concordes vndique gentes
Proiectiſque armis munia pacis obit.

Habes ſimile carmen libro ſecundo Epigrammatum Græcorum, titulo, εἰς πόλεμον. Epigramma eſt Philippi.

PROVERBIA.

Elephantem ex muſca facis.

AB Elephantis magnitudine ſumpta aliquot habemus veterum adagia: quale imprimis eſt; *Elephantum ex muſca facis*, id eſt, res exiguas, paruique momenti verbis attollis atque amplificas. Legitur adagium apud Lucianum in Muſcæ encomio: Πολλὰ δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξω κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ μυίας ποιεῖν: id eſt: multa adhuc ſupererant mihi dicenda, cæterùm ſermoni meo finem impono, ne videar iuxta adagium ex muſca facere elephantum. Adagium refertur à Suida; meminit etiam Apoſtolius. Angelus Politianus ſimili ſenſu, *è culice elephantum* fieri ait in epiſtola ad Bartholomæum Scalam: Non enim ſatis (inquit) mihi digna videntur, in quibus opera diutius ponatur, videlicet ne fiat elephantus è culice. F

Lib.12.Epi.

Culicem elephanto conferre.

Culicem verò *elephanto conferre* dicuntur, qui minima maximis comparant, Libanius ad Caſilum: τὸ δὲ ἐμὸν τοιοῦτον, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος: id eſt, Ego verò perinde ſum quaſi culex cum elephante collatus. Eſt & aliud de culice & elephanto adagium, quod tamen non ad molem corporis belluæ, ſed ad cutis duritiem pertinet: Κώνωπος ἐλέφας Ἰνδὸς οὐκ ἀλεγίζει, id eſt, *Culicem haud curat elephantus Indus.* Refertur prouerbium in epiſtolis, quæ Phalaridis nomine circumferuntur. Vſurpari poterit, quoties ſignificabimus excelſis animis leues & vulgares iniurias eſſe negligendas. Dictum eſt ob ſingularem duritiem cutis elephantinæ, quæ fertur etiam iacula excutere, tantum ab eſt, vt culicis morſu poſſit offendi. Prouerbialiter à Luciano quoque dictum videtur in Domo, ἢ μύρμηκα ἐπ' ἐλέφαντος ἢ καμήλου δείκνυοι, id eſt, aut formicam in elephante aut camelo ſpectandum exhibeat. Θᾶττον ἂν πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρύψειας, ἢ ἕνα κίναιδον, id eſt, *Citius quinque elephantos ſub alis abſconderis, quàm vnum cinædum.* Legitur adagium apud Lucianum in libro aduerſus indoctum. Dicitur de ijs, qui diſſimulari nullo pacto poſſunt, quin notis aliquibus prodant animi morbum. Elephantum per foramen acus, adagium Hebræorum, vt citat Baronius in annalibus: *Prius Locuſta elephantum pariet*; de re impoſſibili. M. Varro ex Ennio refert hunc verſum: G

Culicem non curat elephãtus Indus.

Elephantos ſub alis abſcondere.

Elephãtum per foramen acus.

Li 3. de ling. Lat.

Atque prius pariet Locuſta Lucam bouem.

Feſtus hunc verſum Næuio tribuit. Ab eodem poëta Ennio prouerbialiter etiam effertur:

Prius Locuſta elephantem pariet.

Denique vi magna quadrupedes equus atque elephanti
Proijciunt ſeſe.

Elephas nõ capit murem

Ἐλέφας μῦν οὐκ ἁλίσκει: *Elephas non capit murem*, id eſt, generoſus & excelſus animus negligit prædas viles ac lucella minuta. Vir egregiè doctus non inſectatur minutulos iſtos literatorum ſimios. Homo præpotens non offenditur iniuriolis tenuium. Geſnerus in Apoſtolij, collectaneis rectiùs legi putat, Ἐλέφας μῦν οὐκ ἀλεγίζει, id eſt, Elephantus non curat mures, quod Græci carminis heroici, inquit, hemiſtichium eſt, ἐπὶ τῶν τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερορώντων. Obiecerit tamen aliquis, huic prouerbio id quod ſuprà docuimus, elephantem odiſſe mures, & pabulum ab eis contactum aſpernari. *Celerius elephanti pariunt*: Sunt quibus hoc quoq; (inquit adagiorum author) inter adagia videtur adnumerandum, quod ſcriptum eſt apud Plinium ſecundum in præfatione mundi: *nam de Grammaticis*, inquit, *ſemper expectaui parturiri aduerſus libellos meos, quos de grammatica edidi: & ſubinde abortus fecere iam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant.* Hactenus Plinius. Itaque cunctationem immodicam & quorundam nimis lenta molimina, his verbis licebit ſignificare. Licebit etiam in hanc vertere formam. Quando tandem pariet obſecro, quod tot iam annis parturis, vt nec elephanti diutius? *Elephanto ſtipem offerre*, rectè dicetur, cùm quis donaturus donandum timet. Dictum Auguſti, vt annotauit Suetonius: *Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quòd ſic libellum porrigere dubitaret, quaſi elephanto ſtipem.* Quintilianus in ſexto, in capite de H

Citiùs elephanti pariunt.

pite de

A pite de risu sic inquit. *Adhibetur similitudo interim palam, serio interim, sed & parabolæ, cuius generis id Augusti, qui militi libellum timidè porrigenti, noli, inquit, dubitare, tanquam assem elephanto des.* Qui enim assem, hoc est, nummum elephanto dabat, cum pauore & formidine porrigebat. De hoc eodem Augusti ioco Macrobius in secundo Saturnalium: *Augustus cùm quidam libellum trepidus offerret & modò proferret manum, modò traheret: putas, inquit, te assem elephanto dare?* Οὐδὲν ἂν ἐλέφας ἐκπίοι, *ne elephas quidem ebiberet.* Dicetur (inquit author adagiorum) in librum insulsum ac loquacem, quem ne patientissimus quidem perlegere sustineat. Equidem magnos stupidosque elephantorum nomine etiam intelligebant, vt ostendimus, vel hoc etiam Græco suffragante adagio: Ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδὲν, *nihil ab elephante differs*, etiamsi enim prima ingenij laus tribuatur his belluis, tribuitur tamen inter bruta: corporis verò moles & formæ fœditas, adagio locum fecit. Refertur à Diogeniano. Legitur etiam apud Suidam & Apostolium: ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀναισθήτων, παρόσον τὸ ζῶον τοιοῦτον. Apud Epinicum in Hypoballomenis, cùm iactaret quidam se elephantum poculum tricongium, quod ne elephas quidem ebiberet, sæpius exsiccasse, subijcit quidã οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ. Vt suprà ex Athenæo recitaui.

Ne elephas ebiberet.

Nihil elephante differs.

B

VSVS IN CIBIS ET MEDECINA.

ELEPHANTOPHAGI teste Strabone, à belluis, quas venantur eduntque, dicti, à Nomadibus immundi vocantur. Et proximè ante hæc verba, Sabæ, inquit, ciuitas maxima est, quam Eumenis lucus sequitur: Vlterius est vrbs Draba & elephantum venatio, quæ ad puteum nominatur, eam elephantophagi habitant. Plinius quoque Troglodytas conterminos Aethiopiæ, solo elephantorum venatu ali tradit, & Asachas (Asachæos vocat Solinus) montes habitare (in Africa) viuere elephantorum venatu: item contra Meroën esse Magabaros, vel Adiabaras dictos, partemque eorum Nomades esse, qui elephantis vescantur. Horum quoque mentio est apud Philostratum: Aethiopes, inquit, qui Nomades appellantur, ciuitates in curribus positas habent: Proximi autem illis sunt, qui elephantos venantur, illosque in frusta diuisos vendunt, vnde cognomen adepti, elephantophagi nuncupantur. Caro eorum teste Rase ponderosa est, frigida, pinguis & abominabilis. Sed Aelianus ex tanta elephanti mole nihil esculentum esse ait, præter promuscidem, labra, & cornuum medullam: at tamen Gillius tradit Aethiopes elephantum in venatione captorum posteriores partes comedere: apparetque renes cæteris omnibus partibus præferri, siquidem apud Vartomannum lego, vidisse ipsum in quibusdam regionibus ferculum omnium pretiosissimum æstimari, & regi apponi solitum, renes elephanti. Qui gustat de carne elephanti cum aqua & sale cocta, cum seminibus asquesim (id est ferulæ, si rectè Albertus transtulit,) sanat tussim antiquam, vt Rasis ait: decocta & liquefacta cum aceto & semine, eiusdem ferulæ, si prægnans gustauerit decoctionem, proijcit, quicquid habet in vtero. Sepum elephantis eodem testante illitum capiti dolenti prodest. Legimus verò etiam apud Aelianum elephanti adipem, contra omnium ferarum venena remedio esse, eoque inunctum, licet nudus contra efferatissimas bestias procedat, illæsum discedere: quærendum an hoc potius ad elaphon, id est ceruum pertineat, vt & illud quod author quidam de naturis rerum scribit, elephanti ossa & pellem, vbicumque incenduntur, serpentes fugare, nec vllum animal venenosum accedere: sed videtur eadem vis vtriusque animalis partibus iam dictis contra serpentes inesse. *Adipe ceruino elephantinoq. perunctos*, inquit Dioscorides, serpentes fugiunt. Certè viuum quoque vtrumque animal serpentibus infestum est: & ea quæ vruntur, omnia ferè, si fumi mordacitati odoris grauitas accedit, vt maximè fit in ossibus, pilis & corijs, serpentes fugant. Sic & fumo, qui fit ex vngula & pilis elephantis, animalium quælibet venenata fugantur, vt Isidorus refert. De proboscide legimus apud Plinium: *Proboscidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius si & sternuat.* Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat. Iecur eodem teste comitialibus morbis prodest. Eiusdem visceris extremitas comesta cum aqua sumac, & folijs citranguli, hepati dolenti medetur, vt Rasis scribit. Fel per nares immissum, iuuare aiunt, inquit Albertus, contra morbum caducum, Rasis æquale pondus adijcit. Fel autem ad pondus aurei Albertus infundi ait, sed aliàs legitur alxisat, fortè alcirat, id est ceratium, id est, tertia pars oboli. Iidem tradunt, fimo elephantis, si illinatur cutis pediculosa, & in ea resiccari permittatur, pediculis liberatam iri: item si eodem suffiatur domus aut alius locus, cniphes (aliàs culices) fugere atque mori. Hali ait, si suffiatur eo venter febricitãtis, prodesse; si verò supponatur (cum lana submittatur) mulieri, conceptionem prohibere. Hoc & Auicenna memorat.

Lib. 16.
Elephantophagi.

Caro qualis.

C

Renes.

Ad tussim.

Adeps.

Lib. 2. c. 86.

D

Iecur.

Fel.

Fimus.

VSVS IN SPECTACVLIS.

GRATISSIMOS in Romanorum ſpectaculis elephantos fuiſſe, inde colligit Alexander ab Alexandro, quòd non modò ludiones, ſed ipſi etiam elephanti à populo collatione ſtipis & aſſibus donarentur. Sed & ex Horatio diſcimus, cùm poëtæ recitarent in ſcena ſua carmina, vel dum ageretur comædia, populum ad tres vel quatuor horas, conuertiſſe oculos ſuos ad alia ſpectacula, quæ in theatro exhibebantur, deinde exoraſſe beſtiarum magiſtros, vt adducerent in theatrum aut camelopardalim, aut elephantem album, eoque ſe conuertiſſe itidem nobiliores; quin nonnullos præterea præcepiſſe, vt ceſſaret carminum recitatio, aut comœdia intermitteretur. Is enim ſenſus eſt Horatij, dum canit:

Lib. 2. c. 24. Lib. 2. Epi. 1.

Si foret in terris, rideret Democritus, ſeu
Diuerſum confuſa genus panthera camelo,
Siue elephas albus vulgi conuerteret ora,
Spectaret populum ludis attentius ipſis
Vt ſibi præbentem mimo ſpectacula plura.

Spectacula ex elephantis. Lib. 7. Epi. 1

Diuerſa autem ſpectacula in theatris, Circoque ediſiſſe Romæ legimus, venationes, pugnas, & ludicra, vt choreas & funambulationes. De venationibus mentio apud Ciceronem: *Reliquæ* (inquit) *ſunt venationes binæ per dies quinq;, magnificæ, nemo negat. Sed quæ poteſt eſſe homini polito delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentiſsima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo transfuerberatur: quæ tamen ſi videnda ſunt, ſæpe vidiſti, neq; nos qui hæc ſpectauimus, quicquam noui vidimus. Elephantorum extremus dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla extitit, quin etiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atq; opinio eiuſmodi eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem.* Ad huiuſmodi venationem alluſit puto etiam Martialis dum canit:

Lib. 13.

Pulcher adeſt onager, mitti venatio debet
Dentis Erythræi.

Lib. 8. c. 7. Pugna contra milites.

De pugna verò contra milites, & tauros, ſic ſcribit Plinius: Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primum omnium in Circo Claudij Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Poſthumo Coſſ. anno vrbis ſexcenteſimo quinquageſimo quinto. Item poſt annos viginti, Lucullorum ædilitate curuli aduerſus tauros. Pompei quoque altero conſulatu, dedicatione templi Veneris victricis pugnauere in Circo viginti, aut vt quidam tradunt, ſeptemdecim, Getulis ex aduerſo iaculantibus, mirabili vnius dimicatione, qui pedibus confoſſis repſit genibus in cateruas, arrepta ſcuta iaciens in ſublime, quæ decidentia voluptati ſpectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit vno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactũ, in vitalia capitis venerat. Vniuerſi eruptionem tentauere non ſine vexatione populi, circundati clauſtris ferreis. Qua de cauſa Cæſar dictator, poſtea ſimile ſpectaculum editurus, Euripis arenam circundedit: quos Nero princeps ſuſtulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amiſſa fugæ ſpe, miſericordiam vulgi inenarrabili habitu quærẽtes ſupplicauere, quadam ſeſe lamentatione complorantes, tanto populi dolore, vt oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens vniuerſus conſurgeret, diraſque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius, viginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitum ex aduerſo dimicante. Poſtea ſinguli, principibus Claudio & Neroni in conſummatione gladiatorum. Hæc Plinius. De Cæſaris verò pugna Suetonius paulò aliter: *nouiſsimè* (inquit) *pugna diuiſa in duas acies quingentis pedibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commiſsis.* De Pompeio etiam meminit Plutarchus in eius vita: Romæ, inquit, venationes exhibuit, quibus quingenti Leones cæſi, elephantes deinde, horrendum quippe dirumque ſpectaculum. Aſconius Pedianus pugnam eorum in Circo primum omnium dediſſe Pompeium tradit ludis, quibus à ſe factum theatrum dedicauit: atqui Plinius cùm dixiſſet elephantos Italiam primùm vidiſſe, Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellaſſe in Lucanis viſos anno vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimo ſeptuageſimo ſecundo: *Roma autem in triumpho*, inquit, *ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingenteſimo ſecundo victoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadraginta duo fuere tranſuecti ratibus, quas doliorum conſertis ordinibus impoſuerãt. Verius eos pugnaſſe in Circo, interfectoſq; iaculis tradit penuria conſilij. Quoniã neq; ali placuiſſet, neq; donari regibus. L. Piſo inductos duntaxat in Circum, atq; vt contemptus eorũ increſceret ab operarijs haſtas*

Quando primùm Romæ pugnarint.

præpilatas

A *præpilatas habentibus, per Circum totũ actos: Nec quid deinde ijs factum sit, authores explicant, qui non putant interfectos.* Apud Indos, sibi inuicem pugnare cogi annotauit Aelianus: Magnus, inquit, Indorum rex quotannis diem vnum proponit, tum hominum, tum bestiarum certaminibus: committuntur autem pugnaturæ inter se & aliæ bestiæ & elephanti. Iam verò Romæ cum alijs etiam animalibus pugnare visus est, ac imprimis cum tauro, cuius pugnæ sic meminit Martialis in libro de spectaculis:

Pugna cum tauris.

Qui modò per totam flammis stimulatus arenam,
Sustulerat raptas taurus in astra pilas,
Occubuit tandem cornuto ardore petitus,
Dum facilem tolli sic elephanta putat.

Et alicubi rursus:

Lib. 14.

Grandia taurorum portant qui corpora, quæris
An Libycas poßint sustinuisse trabes?

Pugnare rhinoceroti occulto quodam odio suprà ostendimus. Pugnam hanc hoc sæculo in Europa visam meminit Laurentius Surius in commentario sui temporis anno Domini 1515. Hoc anno (inquit) Lusitaniæ rex Emanuel Vlisbonæ dedit insigne spectaculum elephanti cum rhinocerote certantis. Est vtrumque animal immani corporis vastitate, sed longiora crura sunt elephanto. Naturale illis inest odium alterius in alterum, idque propter meliora pascua, vt quidam scribunt, quæ sibi inuicem præripere nituntur. Rhinoceros teste Pausania, duo habet cornua, alterum insigni magnitudine de naribus extans, alterum quod supernè erumpit, exiguum quidem, sed validissimum: Fuit huiusmodi bestia viua allata regi Portugalliæ Emanueli 1513. ex India colore buxeo, siue vermiculato, testis clypeatis tecta, omnique ex parte armata. Cùm autem certamen initurus esset rhinoceros cum elephante, cui genitus est hostis (vt inquit Plinius) cornu ad saxa limato, aluum maximè petit, quam scit suis ictibus peruiam esse. Porro elephantus dentibus maximis & fortissimis cutem rhinocerotis, quantumlibet duram, & vix iaculo peruiam, validissimo ictu lacerat, dentibusque dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno (vt diximus) Vlisbonæ fuit, elephantus succubuit. Elephantum choreas ducere doceri, antea quoque diximus; Has quoque iubente magistro ducebant in theatris; vt constat ex epigrammate hoc Martialis inscripto de spectaculis:

Cũ rhinocerote.

B

Choreas ducunt in theatro.
Lib. 1. Epig. 105.

C

Picto quòd iuga delicata collo
Pardus sustinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello:
Mordent aurea quòd lupata cerui
Quòd frenis Libyci frenantur vrsi,
Et quantum Calydon tulisse fertur,
Paret purpureis aper capistris,
Turpes esseda quòd trahunt bisontes,
Et molles dare iussa quòd choreas
Nigra bellua nil negat magistro:
Quis spectacula non putet deorum?

Longè tamen maius & admirabilius est, quod de funambulis elephantis recitauimus. Nero referente Xiphilino ludos magnos & magnificentissimos in honorem matris suæ fecit: Quo tempore elephas introductus in theatrum, in summum eius fornicem conscendit, atque inde vehens hominem, in fune ambulauit.

Funambuli.

D

VSVS IN TRIVMPHIS.

DIODORVS Siculus author est Dionysium, primum omnium triumphasse elephante Indico euectum, & apud Athenæum legimus Ptolomæum Philadelphum, triumphum eum fuisse imitatum: At in alio curru, qui Dionysij peregrinationem continebat, erat Dionysius duodecim cubitorum, qui veste purpurea indutus super elephanto considebat, coronamque habebat ex hedera & pampinis auream &c. Elephas ipse ornamentum habebat aureum, coronamque auream hederaceam circa collum. Mentio est istiusmodi triumphi apud Claudianum, qui sic canit:

Lib. 5. c. 5.

Lib. 12. Paneg.

Talis Erythræis intextus nebrida gemmis
Liber agit currus, & Caspia flectit eburnis
Colla iugis.

Lib. 7. *L. Metellus* Romæ quoque non pauci elephantis triumpharunt; at qui primus is fuerit, haud certò conſtare videtur. Sabellicus Lucium Metellum, qui quindecim vir fuit, magiſter equitum, bis conſul, pontifex maximus, elephantos ait primum in triumpho duxiſſe, ex Plinio, ni fallor, quem mirũ eſt (inquit Cælius) libro ſeptimo ſcribere, L. Metellum elephantos primum bello Punico primo duxiſſe in triumpho, cùm tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam vidiſſe primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellaſſe in Lucanis viſos, anno Vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Romam autem in triumpho, ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eandem plurimos anno quingenteſimo ſecundo, victoria L. Metelli in Sicilia de Pœnis. Sed in ſeptimo forſan de ijs ſentit, qui modò in Carthaginenſes depugnarunt, ſicuti meminit libro decimonono ab vrbe condita Liuius. Certè author eſt Seneca in libro de breuitate vitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxiſſe in triumpho. Sed & mox paulò: Idem, inquit, enarrabat, Metellum, victis in Sicilia Pœnis, triumphantem vnum omnium Romanorum ante currum centum & viginti captiuos elephantes duxiſſe. Eutropius ait, victo Pyrrho Manium Curium Dentatum in conſulatu triumphaſſe, & Romam primum elephantes quatuor duxiſſe. Idem & Cuſpinianus teſtatur. Conciliabimus fortaſſis authores, quod alter currui iunxerit, alter ante currum duxerit. *Curius Dentatus.* *Lib. 18. c. 3.*

Pompeius. *Lib. 8. c. 2.* *Cæſar.* Procedente mox tempore Pompeius Magnus triumpho Africano, vt ait Plinius, & D. Cæſar Gallico, vt Suetonius, elephantis quoque triumpharunt. De Pompeio ſic Plutarchus: Optans Pompeius grauiori eos moleſtia afficere, conatus eſt curru quatuor elephantibus ducto triũphum ducere, inter alia quæ ex Africa adduxerat: horum nonnullos captiuos duxerat, anguſtiori tamen porta vrbis prohibitus equis vſus eſt. Cæſarem verò ait Suetonius imitatione Pompeij, vectum fuiſſe elephantis quadraginta, dextra læuaque lychnos geſtantibus. Sed & Gordianus Imp. (ſub quo Romæ elephanti triginta duo, quorum ipſe duodecim miſerat, Alexander decem) ſuo quoque in triumpho elephãtis vectus eſt, vt tradit Iulius Capitolinus. At Alexander Seuerus cùm de Perſis triumpharet, non curru triumphali, ſed pedibus ſequente curru quatuor elephantorum palatium aſcendit, referente Aelio Lampridio in eius vita, his verbis: Poſthæc cum ingenti gloria, comitante Senatu, atque omni populo circumfuſis vndique mulieribus & infantibus, maximè militum coniugibus, pedes palatium conſcendit, cùm retrò currus triumphalis à quatuor elephãtis traheretur. Leuebatur manibus omnium Alexander, vixq; ille per quatuor horas ambulare permiſſus eſt, vndique acclamantibus, Salua Roma, quia ſaluus eſt Alexander. Subactis Sarmatis quoque Domitianum elephantis triumphaſſe, ſic canit Martialis: *Gordianus.* *Alexander.* *Domitianus*

Hic gemini currus numerant elephanta frequenter
Sufficit immenſis aureus ipſe iugis.

Cornificius. Cornificius verò, quòd aliquando milites ſeruaſſet, tantum ſibi tribuiſſe fertur, vt quoties poſtmodum foris cænaret, elephanto domum reuehi vellet.

VSVS IN BELLO.

Lib. 9. *Bello apti ſunt.* ELEPHANTOS ad bellicum vſum aptos eſſe teſtatur Ariſtoteles. Sunt, (inquit) apud Indos in vſu rei bellicæ non ſolùm mares, ſed etiam fæminæ, veruntamen fæminæ pauciores ſunt, & timidiores. Iſtiuſmodi belluas Romanis ſecundo bello Punico ita fuiſſe terrori ait Cuſpinianus (ex Polybio) vt biennio neq; in Africa, neque in Sicilia auſi ſint cum Pœnis æquo Marte dimicare, eoq; militum animo animaduerſo, continuo latum eſſe decretum, vt noua claſſis ad bellum inſtrueretur, mox eos aſtu à L. Cecilio Metello victos. Vegetius ait, elephantos contra Romanum exercitum, primum in Lucania (vide etiam ſuprà) Pyrrhum regem eduxiſſe, poſtea Hannibalem in Africa: qua de re ſic Plutarchus in eius vita: *Ceſſere Romani ea potiſſimum parte, qua Pyrrhus ipſe hoſtibus repugnabat; maximè autem elephantorum robore & impetu, cum propter eos virtute ſua vti non poſſent, ſed veluti fluctu aut terræmotu ingruente cedendum ſibi intelligerent.* Lucretius verò Pœnis eam laudem tribuit, dum canit: *Romani elephantos timuerunt.* *Lib. 5.* *Lib. 5.*

Inde boues Lucas turrito corpore, tetros,
Anguimanos, belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnos Martis turbare cateruas.

Vtcumque eſt fuiſſe Romanis longo tempore terrori eſt certiſſimum. Hinc Carthaginenſibus non eripuere tantummodo illos, ſed etiam vſum interdixere. Sic enim in legibus pacis, quam victi petierant, nominatim cautum fuiſſe hiſtoria teſtatur, vt & quos haberent domitos traderent, & alios deinceps non domarent. Appianus author eſt, cùm Antiochus definitum numerum excederet, legatos fuiſſe miſſos, qui elephantos interficerent: & in nona Ciceronis Philippa legimus,

A legimus, eam fuisse legationem Octauij, vt nepotem regis Antigoni, eius qui cum Romanis bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet. Iam verò & ipsi elephantis vti cęperũt, & non mediocrem insuper fiduciam in ijsdem collocarunt, id quod Metellus inter alios imperatores præcipuè nobis significauit: Cùm enim vtramque Hispaniam, consul prius, deinde proconsul penè iam subegisset, postquam cognouit Cn. Pompeium consulem inimicum suum successorem sibi mitti, elephantis consueta dari cibaria vetuit, vt scribit Valerius Maximus. Cæpere verò ijs vti in bello Macedonico, si Liuio credimus, apparetque semper accreuisse numerum, nam circa Seueri & Bassiani tempora trecentos ad bellũ instructos habuisse reperio. Cæterùm belluas istas ex Europę principibus ante alios Alexander Poro rege & Indis deuictis in potestate habuit, inquit Pausanias in Atticis: quo mortuo & alij reges, & plurimos Antigonus sibi comparauit. Pyrrhus verò in pugna, quam cum Demetrio commisit, aliquot cepit. Ij cùm ad Tarentum in mediam irripuissent aciem, non parum Romanos exterruere, plerisque aliud quàm belluas esse existimantibus. Ebur enim hominum opere & arte priscis temporibus expoliri solitum norāt haud dubio multi, bestias autem ipsas, priusquam Macedones in Asiam traijcerent, præter Indos & Libijas, finitimosque illis populos, nulli viderant. Quod ipsum ex Homero facile conijcias, qui cùm regum B lectos & opulentiorum inter hosce domos ebore ornatas dixerit, belluæ tamen nuspiam mentionem facit, quòd si aut elephantem vidisset, aut de eo quicquam audisset, antiquius opinor duxisset, hoc quàm Pygmæorum & gruum pugnam commemorare; Hactenus Pausanias. Quanta autem elephantorum in bello sit vtilitas, ex ea maximè victoria innotuit, quam deuictis Galatis Antiochus consecutus est, Narratur à Luciano in Zeuxi siue Antiocho, his verbis. Cum non ignoraret Antiochus Soter & corporis viribus & audacia Galatas esse præditos, inusitatamque illorum multitudinem videret, tum phalangem fortiter coniunctam: à tergo verò æneis thoracibus indutos bellantes: præterea in profundum semper armatos viginti quatuor ordinatos. In vtrumque autem cornu equitatum, qui viginti millibus equitum constabat, dispartitum esse. Porro è medio octoginta currus falcatos erupturos, ac cum illis bigas bis totidem. Hæc, inquam, cum videret, spem valdè malam animo concipiebat potiundæ victorię, tanqnam si cum inuictis esset agendum. Siquidem ipse modicè instructo exercitu, neque ampliter, neque pro belli dignitate & apparatu, aut magnitudine, sanè perquam paucis comitatus aduenerat, ac illis quidem vt plurimum scutatis & nudis. Sed enim ex his, qui nudi erant, plus quàm dimidia pars exercitus numerabatur. Itaque iam de petendo fœdere, ferendisque pacis conditionibus & bello conuenientissimè componendo secum agebat. Atqui Theodatus Rhodius vir excelsi & generosi animi, instruendæ aciei C non imperitus, cùm præsto esset, regem perturbato animo esse non sinebat. Et erant Antiocho vndecim in exercitu elephantes. Hos Theodatus iussit interea haberi quàm occultissimos, ne ex acie apparentes conspicui fierent hostibus: vbi verò tuba signum dedit & manus conserendæ forent, ac hostium equitatus impressionem faceret, & Galathæ aperta phalange currus immitterent, tunc vnà cum quatuor elephantis vtrinque equitibus esse occurrendum docebat. Octo autem reliquos aurigis & curribus esse immittendos. Hoc enim facto, inquit, illorum equi perterrebuntur, ac retro fugientes in ipsos Galatas illapsi impetum facient, nec opinionem eius rei prædictæ euentus fefellit. Cum enim antea nullum elephantum vidissent cùm ipsi Galatæ, tum equi illorum, adeo nouo & inopinato elephantorum spectaculo animis consternati sunt, vt longè adhuc à belluis constituti, postea quam solùm rugientes audissent, dentesque candore relucentes vidissent, veluti ex toto nigro corpore, tum etiam proboscides, ad prædam direptionemque faciendam sublatas, priusquam ex arcubus tela extorsissent, versis retrò habenis, nulloque seruato ordine aufugerunt. Sed enim pedites aliquantisper alterna cæde semet hastis confodientes conculcabantur ab equitibus in illorum ordinem illapsis. Currus autem subuersi, & illi, deinceps denuo D in suos non citra sanguinem ferebantur, ac planè iuxta illud Homeri,

Subuersi currus passim iacuere supini.

At verò equi posteaquam semel à recta via auersi declinassent, elephantorum impetum non sustinentes, sessores dorso excutiebant. Currus strepebant proscindentes acutis falcibus quoscumque ex amicis comprehendissent: Non pauci verò, vt in tali tumultu eiecti prosternebantur. Hos elephanti insequebantur, pedibus proterentes atque conculcantes, simulque in altum proboscidibus proijcientes, ac dentibus correptos transuerberantes. Ad extremum illi summa ope nitentes Antiocho victoriam pepererunt. Cęterùm Galatæ alij quidem dimicando occiderunt, ingenti clade edita: alij viui capti in victoris potestatem peruenerunt. Perpauci fuga in montes semet abdiderunt. Porrò autem Macedones quicumque cum Antiocho in prælium descenderant, Pæana canebant, simulque clamore irruentes, regem coronabant victorem. At ille profusis, vt fertur, lachrymis; pudore afficimur, inquit, ô milites, quibus salus in hisce vndecim stetit belluis: adeo vt nisi spectaculi nouitas hostium animos perculisset, quid nos erga illos fuissemus? In trophæum

Romani quã do elephãtis vsi.
Lib. 9. c. 3.
Lia. 31.
Vtilitas in bello.
Antiochi cum Galatis pugna.

nihil aliud quàm elephantum iussit sculpere. Hęc omnia Lucianus. Heliodorus libro nono Aethiopicorum, in prælij cuiusdam Aethiopum aduersus Persas descriptione de elephantis hæc scribit: Mediam autem aciem Persici exercitus, cùm elatam esse robore audisset, se illi & elephantos turritos, qui circa ipsum erant, opposuit Hydaspes &c. Hic autem initio tardius obuiam procedere iubebat, gradum gradu lentè permutantes, hac ratione & elephantis, ne desereretur à propugnatoribus prospiciens, & simul impetum equitum, qui erant in medio ante conflictum consumens ac dissoluens. Cum autem à sese ad teli iactum distarent, & cataphractos equos irritare ad inuadendum Blemmyes animaduerterent, ea quæ imperata fuerant ab Hydaspe, faciebant, & Seribus vt essent præsidio elephantis, relictis: ipsi longè ante ordines prosiliunt, & quanta celeritate poterant, ad cataphractos contendunt, furoris speciem intuentibus præbentes, quòd tam pauci contra plures & ita armatos procurrere auderent. Persæ autem magis etiam tum quàm prius citatis equis inuehebantur, in lucro ponentes illorum audaciam: & eam spem concipientes, quasi illos continuò & primo conflictu essent rapturi. Tum Blemmyes, cùm iam ad manus venissent, & propemodum in hastis hærerent, subito & quasi ad vnum signum subsidunt, & equos subeunt, genu quidem altero terræ innixi, caput verò & tergum equis subijcientes sine vllo detrimento, nisi quod calcationem sustinere cogebantur. Cæterùm rem incredibilem & præter omnium opinionem faciebant, & lædebant equos, ventrem illis in transitu suffodientes. Quamobrem cadebāt non pauci, equis propter dolorem frenum aspernantibus & sessores excutientibus. Quos aceruatim iacentes, Blemmyes sub femoribus dissecabant. Immobilis est enim Persarum cataphractus, si ductore careat. Quicumque autem integris equis euaserant, ad Seres ferebantur. Illi autem, statim vt appropinquabant, post elephantos se recipiebant, ad animal tanquam ad tumulum aut propugnaculum aliquod confugientes. Ibi magna cædes & propemodum ad internecionem vsque accidit equitibus. Equi enim ad insuitatam elephantorum speciem subitò nudatam & magnitudinem peregrinam ex conspectu formidinem incutientem, alij retrorsum fugientes, alij inter sese permixti & coarctati, ordinem phalangis celerrimè turbarunt. Et hi qui erant in elephantis cùm sex singulas turres occuparent, & bini ab vnoquoque latere iacularentur, sola parte supra caudam vacante adeo continuè & directè ad scapum è turribus tanquam ex arce tela mittebant, vt densitas iaculorum nubis speciem Persis exhiberet &c. De eadem belluarum istarum in bello vtilitate sic scribit D. Ambrosius: Hæc in elephantis quoque probare debemus, qui magnum rebus bellicis vsum ministrant. Inde gens Persarum ferox bellis, valida sagittis, omniumque telorum iactu, quia de superioribus ad inferiora validiore nisu tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus septa procedit. In medijs campis tanquam de muro dimicant, & velut in arce quadam & specula collocati, spectant magis bella quàm subeunt. Ita alieni à periculo videntur, tuti molibus bestiarum. Quis enim eos adire audeat, cùm desuper iaculis facilè figatur, inferius elephantorum conteratur incursu? Denique cedunt illis acies & armatorum cunei, & castra illa quadrata soluuntur. Intolerabili namque impetu in hostes ruunt, vt nullo agmine bellatorum, nulla constipatione militum, nullo clypeorum retardantur obiectu: velut quidam mobiles montes versantur in prælijs, & vt colles alto eminent vertice, mugitus fragore omnium perturbant confidentiam. Quid hic faciat pedes, quamuis lacertis validus & manu promptus, cùm sibi septus armatorum populis gradienti murus occurrit? Quid faciat eques, cùm equus eius perterrefactus tantæ bestiæ immanitate diffugiat? Quid faciat sagittarius, cùm desuper ferrata virorum corpora iaculi ictum sentire non possint: bestia quoque nec nuda facilè penetrabilis ferro sit, & munita loricis obuias sine sui periculo acies secet & conterat turmas? Itaq; vti immensa ædificia, ita elephanti fundamentis validioribus sustinentur, alioquin imparibus fulti pedibus intra breuem laberentur ætatem. Et quid miraris si vestiti armis timentur, quandoquidem dentibus suis tanquam naturalibus spiculis semper armati sunt? Promuscide sua quicquid inuoluerint, frangunt: pede quicquid compresserint, velut quodam lapsu ruinæ ingentis exanimant. Hactenus Ambrosius. Est autem idem elephantorum in bello vsus nostro adhuc tempore apud Indos. Nam vt Vartomannus tradit; bella inituri clitellas elephāto imponunt: sunt, inquit, clitellæ huiusmodi, cuiusmodi in regno Ausoniæ vtuntur muli: clitellas subtus aluum cingunt geminæ ex ferro catenæ: supra clitellas hinc & hinc domus, vel si mauis turrim aut caueam ligneam appellare: collo iungunt caueas, assamenta nescio quæ crassitudine medij palmi: singulas caueas terni homines ingrediuntur: inter vtrasque dorso belluæ insidet Indus, qui belluam alloquitur. Illis est enim patrij sermonis intellectus officiorumque memoria. Septem autem sunt homines, qui elephantum bella inituri conscendunt loricati, ferentes arcus, lanceas, enses & peltas. Promuscis elephanti, quam manum appellant, loricatur; illi alligatur exertus ensis longitudine duorum cubitorum, crassitudine verò ac latitudine palmæ humanæ, sicque instructi præliantur. Vbi progrediendum aut retrocedendum est, monet domitor, cuius vocem callet elephas. Aloysius Cadamustus ijsdem belluis Calecutenses bella conficere tradit, turres quasdam imponere

Li. 6. Hex. 5

Clitellæ elephantorum.

E F G H

A imponere eis, capaces trium aut quatuor hominum, qui de turribus huiusmodi præliantur. Et in insula Zanzibar, licet non habeant equos, tamen cum elephantis & camelis referente M. Paulo Veneto, ad bella procedunt, extruentes castella lignea super elephantes, quæ tanta sunt, vt quindecim vel sexdecim viri muniti ex vno pugnent portatili castro. Porro quando ad bellum procedere volunt, exhibent, inquit, potum elephantis, quem ipsi pro vino bibunt, quò audaciores sint in bello. De regibus & regionibus Indiarum, vbi elephanti ad belli vsum alebantur antiquitus, iam antea dictum est. Quod verò militares elephanti olim quoque turres armatorum plenas ferrent, passim veteres attestantur. Plinius, *turres armatorum in hostes ferunt*. Plutarchus. *Et vbi ferarum*, id est elephantorum, *turres sursum & purpuras viderunt, quod erat eorum ornamentum, cum ad prælium ducebantur*. Aelianus: *Militaris elephantus dorso suo vel nudo tres bellatores fert, alterum dextra, alterum sinistra pugnantem, tertio retro versus bellantem, ac simul quantum manibus moderamina tenentem: sicque illis beluam dirigentem tanquam nauem clauo nauicularum, reique nauticæ peritum*. Philostratus: *Pugnant onusti turribus, quibus decem aut etiam quindecim homines Indici superstant, qui ex turribus tanquam propugnaculis in hostes iaculantur, aut arcu sagittas torquent*. Hinc & Iuuenalis.

Lib. 3. c. 41.

Turres olim etiam ferebant.

Lib. 8. 9.

In Eument.

B

Nec latio haud vsquam nostro sub sidere talis
Bellua concipitur sed furua gente petita
Arboribus Rutulis & Turni pascitur agro
Cæsaris armentum nulli seruire paratum
Priuato, siquidem Tyrio parere solebant
Annibali & nostris ducibus, regique Molosso,
Horum maiores & dorso ferre cohortes
Partem aliquam belli & euntem in prælia turmam.

Vsus itaque idem nunc qui olim, præterquam quòd visos nostra ætate dicant, qui gladium duorum cubitorum ad promuscidem alligatum gestantes, atrocissimas in bello cædes ederent. Sed & Massamicos maioris Indiæ populos Iulius Ferretrius in libro de antiqua instauranda & illustranda militia, ait instruere elephantes ordine facto acierum in cornibus more militiæ, limitatoque numero bestiarum & hominum ducentum equitantium illas, talem esse eorum equitatum. Et ex Polybio quoq; discimus ipsas belluas sibi inuicem pugnare, vt in illo prælio quo cum Antigono Ptolomæus conflixit. *Hic igitur bellicum* (inquit) *canentes primum cum elephantis se mutuò inuadunt. Pauci ex ijs quos Ptolomæus habebat, in aduersos feruntur. Ex quibus sanè optimam faciebant milites pugnam, iacientes hastas, & se inuicem crebris vulneribus afficientes. Longè tamen meliorem feræ ipsæ faciebant, ingenti impetu se inuicem impetentes & faciem facie verberantes. Est enim hic elephantorum mos, vt inter se congressi, & mutuis se dentibus impetentes, acerrimè pugnent: simulatque verò vulnus aliquod acceperint, non secus in omnes dentibus sæuiant, quàm tauri cornibus*. Vt igitur inutilis in certamine redderetur elephantorum vsus, diuersa à diuersis imperatoribus stratagemata excogitata & adinuenta fuerunt, In eo bellico apparatu, in quem Semiramis triennium absumpsit, elephantorum indiga, quo affatim præsidio vtuntur Indi, ne ea virium parte inferior esset hoste, rem commenta est memoratu dignam, vt refert Sabellicus, elephantinas effigies bubulis multifariam copijs magno numero astruit, habuitque in occulto id consilium, ne ad hostes eorum, quæ pararentur, fama peruenire posset. His prius equàm in Indos moueret, camelos inclusit: quos cùm bellatoribus supernè sedentibus repente equitibus velut in acie obiecit, inanium belluarum occursum futurum rata, vt in vera pugna elephantos equi minus ac minus formidarent. Nec in hunc vsum solùm vana illa belluarum species quæsita, sed ad virium, inquit, ostentationem, vt cùm in hostium conspectum acies in procinctu staret, inane illud ludibrium in subsidijs locatum verorum procul elephantorum terribilem præ se ferret aspectum. Verùm nihil postea res ista Assyrijs adiumento fuit, non magis quàm multis pòst ætatibus Perseo Macedonum regi, qui eo bello, quod cum populo Romano gessit, eodem vsus machinamento prælio superatus est. Hæc itaque Sabellicus ex Diodoro Siculo, ni fallor, qui rem tamen aliter narrat, cuius hæc sunt verba: *Semiramis contra Indos suscepta expeditione, inferior elephantorum apparatu, rem excogitauit, qua terreret Indos, cogitantes nequaquam extra Indiam elephantos esse. Occisis trecentis boum millibus, carnes operarijs concessit, coria insui fecit elephantorum instar: quæ postmodum fœno referta, veri elephanti speciem præ se ferebant. Intus hominem camelumq́, super quo sedens formam belluæ duceret, inclusit. Hæc in loco semoto occultoq́ acta, ne quaexterius emanare possent, vtq́ Indi improuisa re perculsi veras beluas existimarent. Admirantibus Indis, vnde tanta illi elephantorum copia suppeteret, quidam ex Semiramidis exercitu noctu capti rem prodidere. Semiramis simulatis elephantis aduersus equites præmissis, initoq́ certamine regios equos fudit: assueti enim veris elephantis equi, noua forma olfactuq́ insueto turbati sunt*. Sic Diodorus, non

C

Lib. 5.

Inuicem pugnare.

Vt inutiles reddantur.

Elephanti ficti.

Enneid. 1. lib. 1.

D

Lib. 2. c. 5.

Lib. 4. *Persei astus.*

non fuere itaque inutiles ficti elephanti, sed victoriam Semiramidi pepererunt. De Perseo autem Macedonum rege sic quoque scribit Polyæus: *Romanis elephantos ducentibus partim ex Libya, partim Indos ab Antiocho Syriæ rege, Perseus, ne noua ac formidabilis equis bellua primo aspectu existeret, præcepit opificibus lignea simulacra fabricari elephantorum figura atq; colore, & virum cum tuba per hos horribilem sonum emittere, vt equi Macedonum elephantorum fremitum & aspectum ferre discerent.* Cæsar pugnaturus cum Scipione in Africa, ne militibus terrori essent elephantes, hoc inuenit remedium, vt Hirtius refert; Elephantos in Italiam transportari iussit, quo & miles speciemque & virtutem bestiæ cognosceret, & qua parte corporis nuda sine tegmine relinqueretur, præterea vt iumenta bestiarum odorem, stridorem, speciem, consuetudine capta, non reformidarent. Quibus ex rebus largiter erat consecutus, nam & milites bestias manibus pertractabant, earumque tarditatem cognoscebant, equitesque in eos pila præpilata conijciebant, atque in consuetudine equos patientia bestiarum adduxerunt. Egregium verò stratagema Damidis recenset Diodorus his verbis: *Polysperchon Megapolita deiectis muris cum elephantis expugnare putabat. Megapolitanorum dux Damis, qui fuerat cum Alexandro & naturæ vsusq; elephantorum peritiam habebat, complura magna ostia densis clauis confixit, & in humilibus foueis constrauit, tectis quæ extabant cuspidibus, atque ita per ea aditum in vrbe reliquit. Et à fronte quidem nullum militem collocauit, sed oblique à lateribus multitudinem constituit iaculatorum & sagittariorum & catapultarum, quibus tela iaciuntur. Iam Polysperchonte totum ruinæ locum expurgante & vniuersis belluis per eum locum aditum parante, accidit hoc inopinatum elephantibus. Nemine enim occurrente belluis, Indi in vrbem irrumpere cogebantur. Elephantes verò magna mole incedentes, incidebant in confixa stimulis ostia. Cumq; eorum pedes clauis vulnerarentur & propter corporum grauitatem stimulis perforarentur, neq; vlterius progredi, neque reuerti propter mouendi difficultatem poterant. Cumq; simul omne telorum genus in eos ex obliquo ferretur, Indorum pars moriebatur, alij vulnerabantur, atq; ita ad negocium inutiles reddebantur. Beluæ verò partim propter telorum multitudinem, partim propter ictus clauorum cùm dolore cruciarentur, per amicos reuertebantur, eorumq; multos conculcabant. Tandem earum fortißima ac terribilißima cecidit: reliquarum pars prorsus inutilis reddita est: pars multis suorum mortem intulit.*

Damis.

Megarenses *Li. 26. c. 36.*

Maior fuit astus Megarensium, qui, vt Aelianus refert, cùm Antipater Macedonum rex, illos bello adortus, elephantorum copia facilè superior esset, porcos pice oblitos & igne iniecto ardentes in elephantorum agmen immiserunt; qui partim grunnitu (quo naturaliter, vt dictum est, perterrentur vastissima isthæc animalia) partim incendio turbati, in fugam versi, præclaram Megarensibus peperere victoriam. Obseruatum igitur deinceps vnà cum elephantorum pullis porcos alere, vt consuetudine naturam vincerent, & grunnitui porcorum assuescerent. Polyæus verò hoc tribuit Antigono. Fuere verò etiam vel ob hostium virtutem, vel alias etiam ob causas suis sæpenumero damno. Appianus de bello Hispaniensi ait Fuluium Nobiliorem cùm decem elephanti à Masanissa auxilio missi essent, in pugnam cum hostibus progressum, elephantes post exercitus terga ordine occultauisse: pugnaque incœpta extemplo viam aperuisse elephantis, quos cùm Celtiberi viderent, ipsos & eorum equos territos, intra mœnia confugisse, imperatorem itaque elephantes ad mænia produci iussisse: cumque sic vtrimque fortiter dimicaretur, vnus elephantorum graui percussus saxo de muro caput, currere atque effrenatè furere cœpit, inque amicos horrendo cum clamore furens se coniecit, quemuis obuium trudens ac proterens, amicorum & inimicorum nullo discrimine habito: similiter reliqui elephantes illius clamoribus exterriti, idem fecerunt, milites Romanos proterentes, proculcantes ac prosternentes: quod quidem sæpenumerò solent, inquit, elephantes cùm insaniunt, quemuis vt inimicum accipientes: ob quam eorum perfidiam à quibusdam communes hostes appellati. Non absimile quid de Cecilio Romanorum consule Panormi agente scribit Polybius his verbis: *Postquam igitur elephantos omnemq; exercitum* (Asdrubalis) *appropinquantes videt &c. quosdam ex ijs qui maximè agiles atq; expediti erant, pro mœnibus supra fossam constituit, iubetq; vt contra elephantos, si illi accederent, telisq; verubusq; eminus pugnent: quodsi iratæ pecudes cum impetu contra ipsos ferantur, in fossas se dimittant, inde rursus elephantos telis petant, &c. Simul ac igitur pleno impetu pugnare cœptum, magistri elephantorum qui cupidine gloriæ sibi attribui victoriam cupiebant, beluas in expeditos concitant: illi sicuti eis à consule iussum fuerat, statim terga vertunt, infestiusq; insequentibus belluis, in fossas se dimittunt. Beluæ cùm primum ad aggerem fossarum peruenere, vno tempore & à multitudine vrbana ex mœnibus & à militibus ex foßis, sagittis telisq; multifariam feriuntur. Cumq; vltra progredi non possent, necessario terga vertentes, in suos ruunt, agmina perturbant, magnam suorum stragem faciunt, &c. Illi iam pridem à bestijs turbati, & tunc tumultuario impetu à Consule oppreßi facilè profligantur: pars eorum trucidatur, cæteri fuga salutem quærunt. Elephanti cum Indis decem capti: reliqui disiectis Indis, finito prælio, omnes in potestatem consulis peruenere.* Cæsare quoque pugnaturo Scipioni in Africa, præter præcitatum inuentum: à dextro cornu funditores sagittarijque concita tela

Suis sæpe fuisse damno

Cur communes hostes dicti.

Cæsar.

cita tela

A citâ tela in elephantos frequentes coniecere, vt Hirtius narrat: quo facto bestiæ stridore fundarum lapidumque perterritæ sese conuertere & post se frequentes stipatosque proterere & in portas valli semifractas ruere contenderunt. Non est autem prætermittendum de virtute militis veterani quintæ legionis: nam cùm in sinistro cornu elephantus, vulnere ictus & dolore concitatus, in lixam inermem impetum fecisset, eumque sub pede subditum, deinde genu innixus pondere suo, proboscide erecta vibrantique, stridore maximo premeret atque enecaret: miles hic non potuit pati, quin se armatum bestię offerret, quem postquam elephantus ad se telo infesto venire animaduertit, relicto cadauere, militem proboscide circundat, atque in sublime attollit armatum. Qui in huiusmodi periculo cùm constanter agendum sibi videret, gladio proboscidem, quo erat circundatus, cedere quantum poterat, non destitit: quo dolore adductus elephas, milite abiecto maximo cum stridore cursuque conuersus ad reliquas bestias se recepit. Clara etiam est alterius è Romanis dimicatio aduersus elephantum. Cùm Hannibal captiuos Romanos dimicare inter se (inquit Plinius) coëgisset: namque vnum qui superaret, obiecit elephanto, & ille dimitti pactus si interemisset, solus in arena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Hannibal cum famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites misit, qui abeuntem interficerent. B Sic & Eleazarus Iudæ Machabæi frater in pugna, quam Iudas contra Antiochum Eupatorem commisit, conspicatus excellentem elephantum ornatum phaleris regijs & ratus in eo regem inuehi, magno animo in eum fecit impetum & occisis prius multis, quàm ad eum penetraret, cæteris verò metu cedentibus, succedens sub eius ventrem, confodit belluam, & ipse simul pondere eius illabentis oppressus est, vt narrat Iosephus ex sexto Machabæorum. Vt verò vnde sumus digressi, reuertamur: cùm Hannibal cum Scipione dimicaturus, octuaginta elephantos, quot nunquam aliàs, in aciem produxisset, ad eorum vsum inutilem reddendum sic militum ordinem Scipio distinxit, vt eos primo inter manipulos velitesque receptos coniectæ vndique hastæ non tantùm ex Romana àcie eiecerint, verùm etiam in Pœnos telis prope confossos egerint, quod hostibus fugæ initium fuisse, maximè est perspicuum. Idem accidit elephantis Asdrubalis; *Eodem* (inquit Liuius) *versi elephanti, qui primo impetu turbauerant antesignanos, etiam signa mouerant loco: deinde crescente certamine & clamore, impotentius iam regi, & inter duas acies versari, velut incerti quorum essent, haud dißimiliter nauibus sine gubernaculo vagis*: Et mox. *Elephanti plures ab ipsis rectoribus quàm ab hoste interfecti: fabrile scalprum cum malleo habebant: id vbi sæuire belluæ ac ruere in suos cœperant, magister inter aures positum ipsa in compage, qua iungitur capiti ceruix, quanto* C *maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima via mortis in tantæ molis bellua inuenta erat, vbi regendi spem vicisset.* Similiter in Persarum exercitu aduersus Iulianum, elephantorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus vix mentes pauidæ perferebãt, (inquit Ammianus Marcellinus paullò post initium libri vigesimi quinti) ad quorum stridorem odoremque & insuetum aspectum magis equi terrebantur: quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis: & si ferocius animal vires exuperasset regentis, ne reuersum per suos, vt tunc acciderat, collisam sterneret plebem, vertebram quæ caput à ceruice disterminat, ictu maximo terebrabant. Exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Annibalis fratre ita citius vitam huiusmodi adimi belluarum. Eo prælio quo Alfonsus Albuquercius, Indiæ prætor, regem Malacensem vicit & Malacam vrbem expugnauit, rex castello, quod elephantus ingens tergo gestabat, cum aliquot è suis domesticis vehebatur. Hunc alij elephanti similiter instrati & armati sequebantur. Tela è castellis frequentia (verba sunt Osorij) decidebant. Elephanti enses dentibus alligatos gestabant, tantaque ferocia in Lusitanos irruebant, vt antesignani pellerentur. Fernandus tamen Gomesius Lemius & Vascus Fernandus Coutigus, D minimè ea re perturbati, resistunt: cùm vterque eorum in opposita vitæ latera, qua elephantus gradum violenter inferebat concessisset, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrimque deinde latera illius hastis perfodiunt. Bellua quamuis in principio certaminis sit immanis & efferata, est tamen doloris impatiens & facilè in suos quouis vulnere sauciata conuertitur. Itaque cùm elephantus transfixus vtroque latere fuisset, rectorem qui illi insidebat, proboscide deturbatum conculcat. Exanimare deinde (sanguis enim illi vtrimque profluebat) mirificè cœpit. Rex eo metu confestim desiluit. Elephantus in suos conuersus reliquorum elephantorum aciem perturbauit. Omnes exterriti in fugam versi sunt, neque rursus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuere. Cùm itaque suis sæpe damno sint elephanti, id ne fieret, Scipio prospicere olim conatus est, sicuti legimus apud Hirtium: *Scipio, inquit, interim elephantes hoc modo condocefacere instituit: duas instruxit acies, vnam fundatorum contra elephantos, quæ quasi aduersariorum locum obtineret, & contra eorum frontem aduersam lapillos minutos mitteret: deinde in ordinem elephantos constituit; post illos autem aciem suam instruxit; vt cum ab aduersarijs lapides mitti cœpissent, & elephanti perterriti se ad suos conuertissent, rursus à sua acie lapidibus missis eos conuerterent aduersus*

Miles vnus elephantum occidens.

Eleazari virtus.

Li. 12. c. 14.

Scipio vt inutiles reddiderit.

Lib. 7. rer. Emanuel.

Ne suis sint damno.

uerſus hoſtem: quod ægrè tardeq́. fiebat: audere enim elephanti multorum annorum doctrina vſque vetuſto vix edocti, tamen communi periculo in aciem producuntur. Iam verò, vt alacriori animo ad prælia ferrentur, potus humanus eis indulgebatur: quòd Aelianus meminit, inquiens: Elephantis pugnaturis non modò ex vitibus confecti, ſed etiam ex oryza factitij vini vſus indulgetur. Porro ſi quis eorum fortitudine cùm animi, tùm corporis alios in bello vinceret, is peculiari nomine ab alijs diſtinguebatur. Antipater (inquit Plinius) author eſt duos elephantos Antiocho regi in bellicis vſibus celebres, etiam cognominibus fuiſſe, Aiacem & Patroclum: etenim nouere ea: (de quibus antè.) Certè Cato, cùm imperatorum nomina annalibus deſcriberet, eum qui fortiſſimè præliatus eſſet in Punica acie, Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. De Aiace Alexandri ſuprà dictum eſt. Cæterùm vtilitas eorum in campeſtribus intelligi debet, nam vt Polybius ſcribit, in montibus, vt & equi, inutiles ſunt. E contrario Libycum inſtitutum eſt, referente Cælio, vt quos in venatione vel pugna elephantes attriuerint, magnificè ſepeliant, ac hymnos præterea concinant: quorum id ſit, inquit, argumentum, ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι τοὺς ἀντιπάλους γενομένους θηρίῳ τοσούτῳ, id eſt, viros eſſe bonos, qui tam atroci belluæ ex aduerſo ſteterint, quòd mors glorioſiùs comparata ἐνθάφιον ſit τῷ θαπτομένῳ. Cauſam modò vtilitatis in bello duplicem ſtatuit Caſſiodorus, cutis nimirum duritiem & corporis molem, quòd hac hoſtibus eſſent terrori, illa ictum non admitteret. *Cutis* (inquit) *vlceroſis vallibus exaratur qua in tantam duritiam ſolidatur, vt putes eſſe oſſeam cutem. Hæc nulla vi tranſmittitur, nullo ferri acumine penetratur: ideoq́. Perſarum reges hanc beluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulſata cederet, & aduerſarios ſua mole terreret.* Ad hanc corporis duritiam alludit quodammodo Plautus: *Pol ſiquidem connixus eſſes, per corium, per viſcera, perq́. os elephanto brachium tranſmitteres.* In regno Mogor nihilominus frons eorum laminis armatur ferreis, aut corio duriſſimo. Habebat & alium vſum in bello elephas, in traijciendis nempe fluminibus, id quod Hannibalis exemplo conſtat. Eo enim in Hetruriam deſcendente, Arnus vehementer excreuerat; quare tantum exercitum ſecum trahens, euitare non potuit, quin ingentem hominum ac iumentorum iacturam faceret: ipſe quoque etſi elephanto, qui vnus ex multis ſupererat, eminens veheretur, plurium dierum ac noctium intemperie vigilijs confectus, alterum oculum amitteret. Ad quod alluſit Iuuenalis, dum canit:

O qualis facies & quali digna tabella,
Cum Getula ducem portaret bellua luſcum.

Vt incitentur ad pugnam. — *Li. 18. c. 18.* — *In Milite glorioſa.* — *Vſus ad omnes traijciendos.* — *Sat. 10.*

E — F

VSVS IN SACRIFICIIS.

G

SCRIBIT (inquit Plutarchus) Iuba elephantos dijs vota facere, cùm ſe nemine docente, mari luſtrent, ſolemque orientem adorent, proboſcide manus loco ſurſum erecta. Itaque etiam hoc animal dijs eſſe cariſſimum, vt Ptolomæus Philopater teſtatum fecit. Cùm enim victo Antiocho vellet dijs honorem ſplendidè habere, præter alia ob partam prælio victoriam, ſacrificia, quatuor etiam elephantes immolauit: nocturnis autem territus inſomnijs, quòd numen ei ob ſacrificium illud inuſitatum comminaretur, cùm multis vſus eſt piaculis, tum quatuor æreos elephantos pro occiſis poſuit.

Li. de ſolert. animal. — *Elephanti immolati.*

NVMISMATA. STATVÆ PICTVRA.

H

IN C. Cæſaris nummo videre eſt elephantum ſurrecta promuſcide, aduerſus quem ſerpens quaſi concertaturus inſurgit: in altero videas ſerpentem ipſius elephanti pedibus obtritum, in quo inſcriptio eſt CAESAR. Potes ex illo (inquit Pierius) laceſſitum bello, ex hoc, confectum intelligere. Neque verò me fugit, elephantum Maurorum lingua Cæſam appellari ſolitum, quod Spartianus in Aelio Vero tradit, primumque Cæſaris cognomine nuncupatum, qui elephantum occiderat. Sed inepta hæc inſcriptionis cauſa mihi videtur: crediderim autem potius ad munificentiam ſpectare, qua Cæſar elephantos exhibuerit. Quem verò elephantum in Q. C. Marij nummo compereris, ibidibus adiectis, hieroglyphicum id Africam prouinciam ab eo domitam, ditionemque imperij in Aegyptum vſque propagatam ſignificare crediderim

Cæſaris nummus. — *Marij nummus.*

A derim. Elephanti porrò Pompeij Magni currum subiere Africo triumpho; & in nummo argenteo admodum pulchro Scipionis Imp. inscriptio, cuius galea elephantini capitis speciem habet, infernè aratrum, antè spica posita est: quæ omnia ad Africæ triumphum & annonam inde largiter aduectam, spectant. Inscriptio, Q. METELLVS. Augusto currum ex quatuor elephantis, S. P. Q. Romanus in nummis decreuit, quòd, vt puto, spolijs Orientis onustus imperatorium inde triumphum duxerit. Id honoris T. Cæsar post adeptum imperium patri deferendum curauit, quod ipsa testatur inscriptio, quæ sic habet: TI. CAESAR DIVI AVG, F. AVGVST. P. M. TR. PO. XXIIX. DIVO AVGVSTO S. P. Q. R. Eundem honorem Claudius auiæ Liuiæ Circensi pompa, currum quippe elephantorum Augustæo similem decernendum curauit. Sed & D. Augusto Vespasiano currus ex quatuor elephantis in nummo est, cuius latus alterum inscriptionem habet ad reliquos honores tertij consulatus: nam qui sua virtute ad Imperatorij fastigij culmen euectus erat, re in Oriente bene gesta, paribus cum Augusto honoribus honestandus fuit: ita elephas iunctus, prouinciam patriam subiugatam hieroglyphicè significabat. Est & Philippi Imperatoris nummus, in quo elephantus gradiens sub magistro cum inscriptione AETERNITAS AVG. Vartomannus author est in insula Sumatra siue Taprobana numos haberi, qui
B ab vna parte cælatum habent caput cacodæmonis, ab altera carpentum, quod ab elephantis trahitur. Cùm verò veteres signis & annulis varias imagines expressas præ se ferentibus obsignarent tabellas, inter has à Plauto celebrari reperio elephantem. *C. Quæso tune is es Lyco trapezita? L. Ego. C. Multam me tibi salutem iussit Therapontigonus dicere. L. Mihine? C. Ita. cape, signum nosce, nostin? L. Quidni nouerim; Clypeatus elephantum vbi machæra dissicit.* id est, dissecat, vt Puteanus & Lambinus exponunt. Fuisse porrò etiam Romæ æneam elephanti statuam, ex hisce verbis Cassiodori discimus, in epistola Theodahadi regis ad Honorium Romanæ vrbis præfectum: Relationis vestræ tenore comperimus, in via sacra quam multis superstitionibus ditauit (aliàs dicauit) antiquitas, elephantes æneos vicina omnimodis ruina titubare; & qui solent in carnali substantia supra millenos annos viuere, occasum videantur proximum in simulacris æneis sustinere. His prouidentia vestra reddi faciat propriam longæuitatem, vncis ferreis hiantia membra solidando. Aluum quoque demissam subdito pariete corroboret, ne illa magnitudo mirabilis soluatur turpiter in ruinam. Nam & viuis ipsis casus aduersus est. Et mox post enumeratam belluæ magnitudinem. Quapropter habere eorum vel formas gratissimum est, vt qui viuam substantiam non viderunt, opinatum animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris perire; quoniam Romanæ di-
C gnitatis est, artificum ingenijs in illa vrbe recondere, quod per diuersas mundi partes cognoscitur diues natura procreasse. Sed & apud Pausaniam lego de elephanti sculptura: Aedificium è candido marmore, quod in medio quasi foro attollit trophæum (apud Argos) de Pyrrho Epirotarum rege est, vt ipsi prædicant Argiui: quo enim in loco cadauer eius concrematum est, ibidem etiam illi fuisse erectum monumentum, in quo cùm alia, quibus in prælijs vtebatur insculpta, tùm verò erant elephanti.

Scipionis numus. — *Augusti currus in numo.* — *Vespasiani numus.* — *Philippi.* — *In Curcul.* — *Lib. 10. Va[r.]* — *In Corynthiacis.*

DE EBORE. CAP. X.

Synonyma. Etymologia.

D NON totus elephanti dens propriè ebur vocatur, sed illa præcipuè pars, quæ extra os est, id quod inter cæteros Plinius nos docuit. Loquens enim de dentibus exertis, *hoc*, inquit, *solum ebur est.* Franciscus Apollo tamen omnia ipsius animantis ossa ebur vocari asserit. Dicebatur aliàs ebor, vnde eboreus. Vtramque vocem, quasi à barro, id est, elephanto productam Seruius testatur. Græci ἐλέφαντα vocant antepenultima acuta, per synechdochen, vt caput pro homine. Sunt qui vltimam acuant, & elephantina, id est, ex ebore facta interpretentur, vt in hoc Homeri versu:

> Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ
> Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, id est,
> *Veluti quando aliqua ebur mulier tinxerit*
> *Mæonia, vel ex Caira, maxillare vt sit equorum.*

Sed Varinus, Πριστὸς ἐλέφας (ebur serra diuisum) os elephantinum: sic, inquit, ebur per excellentiam vocant Græci: additur autem πριστὸς ad ipsius belluæ differentiam. Similiter Latini etiam elephantum quandoq; pro ebore siue dente elephantis ponunt, vt Virg. in Georgicis:

Ebur quid propriè. — *Ebor.* — *Iliad. 4.* — *Elephas pro ebore.* — *Lib. 3.*

In foribus

Lib. 6. *In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto:*
Et in Aeneide.
Altera candenti perfecta nitens elephanto.
Dens Indus. Non ſemel etiam poëtis dentem Indum vocari reperio. Et quia varia ex ebore fierent vtenſilia,
Lib. 3. Car. pro his quoque ebur dicebatur, Horatius:
Non ebur neque aureum
Orat. 4. *Mea renidet in domo lacunar.*
Cicero in Verrem:
Vt omne ebur ex ædibus ſacris auferret.
Iam verò ob eximium candorem, accipitur pro iſtiuſmodi colore. Martialis:
Lib. 12. *Nolueram Polytime tuos violare capillos,*
Ebur pro candore. *Sed iuuat hoc precibus me tribuiſſe tuis:*
Talis eras modò tonſe Pelops, poſitiſq; nitebas
Crinibus, vt totum ſponſa videret ebur.
Lib. 13. Et alicubi:
Dum Tyburtinis albeſcere collibus audit,
Antiqui dentis fuſca Lycoris ebur.
Plinius: *Merulis anniculis roſtrum in ebur transfiguratur, duntaxat maribus.* Hinc & eburneus co-
Lib. 3. Met. lor idem qui candidus: Ouidius; de Narciſſo:
Et dignos Baccho digitos & Apolline crines,
Impubeſq; genas & eburnea colla, decuſque
Lib. 4. *Oris & in niueo mixtum candore ruborem.*
Et rurſus;
------ Pueri rubor ora notauit,
Neſcit quid ſit amor, ſed & erubuiſſe decebat,
Hinc color aprica pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincta eſt, aut ſub candore rubenti
Cum fruſtra reſonant æra auxiliaria Lunæ.
Et rurſus:
Lib. 8. *------ Dentes æquantur dentibus Indis.*
Lib. 10. Item de Atalanta:
Tergaq; iactantur crines per eburnea.
Idem in epiſtola Acontij ad Cydippen:
Hoc faciunt flaui crines & eburnea ceruix.
Et rurſus in Epiſt. Sapph. ad Phaonem.
Hunc Venus in cœlum curru vexiſſet eburno.
Li. 3. Amor. Ac denique alibi:
Illa quidem noſtro ſubiecit eburnea collo
Brachia.
Lib. 5. Similiter emplaſtrum elephantinum dicitur à Celſo, quaſi percandidum ſiue eburneum.

PRETIVM. NATVRA. VSVS.

Ebur pro tributo. FVIT etiam olim in maximo pretio vbique terrarum ebur. *Herodotus prodit, Aethiopas tributi vice regibus Perſidis vicenos dentes elephantorum grandes,* (inquit Plinius) *tertio quoque anno cum auro & ebeno pendere ſolitos. Tanta eboris authoritas erat vrbis noſtræ trecenteſimo decimo anno; tunc enim author ille hiſtoriam eam condidit Thurijs in Italia.* Et rurſus: *Dentibus ingens pretium, & deorum ſimulachris laudatiſſima ex ijs materia.* Tradit & Aelianus Libycos homines venari elephantos, non alia magis quàm dentium gratia: & apud Athenæum legitur, Antiochum qui inſanus cognominatus fuit, in ſuâ pompa octingentos elephantorum dentes duxiſſe, Ptolomæum verò Philadelphum ſexcentos. Dedicabatur & in templis deorum, id quod Valerius Maximus indicat, dum ſcribit Maſaniſſam Numidarum regem eburneos dentes quos dono acceperat; reſtituiſſe, cum ex templo Iunonis, ſurreptos intellexiſſet. Quanti autem ebur fieret, eleganter oſtendit Plutarchus his verbis: Ad ſe trahebant me ebur & argentum. Qui horum poſſideret plurimum, mihi fælix & dijs charus videbatur homo, ſiue Phryx eſſet, ſiue Car, & vel Dolone ignobilior, vel Priamo calamitoſior. Fuit ergò eboris vſus ad luxuriam. *Exquiritur* (inquit

Lib. 5. c. 4. c. 6. In Gryllo.

A (inquit Plinius) *à senatoribus, luxuriæ causa, quæ vis in his est efficacissima.* Est item vulgò notum patritios & qui nobilitate præstabant, quique honestè geniti, & liberaliter educati erant, apud Romanos, bullam in pectore, lunulas in pedibus habuisse: fuisse autem fibulas eburneas corniculantes instar lunæ: id quod à Numa institutum ferunt, vt senatores, eorumque posteri, nigris calceis lunulas annecterent. Plutarchus ab Arcadibus deductum esse profitetur, vt se proselinos designarent, vel vt amplissimum nobilitatis testimonium ferrent. Quippe in calceis Senatorum lunam adscripsisse, centenum, inquit, numerum designauit, quo tunc Senatores continebantur: vnde Lunata pellis Martiali: & apud Satyricum poëtam legimus:

Lib. 5. 1. *Nobiles Romani vt cognoscerentur* *In qu. Rom.* *Lunata pellis quid.*

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

Cùm verò apud priscos moris esset, abeuntes hospites non tantùm bonis verbis, sed muneribus etiam prosequi, ebur inter hæc non postremum habuisse locum discimus ex hoc scientissimi poëtæ versu:

Pro munere datum.

Dona dehinc auro grauia, sectoq; elephanto,
Imperat ad naues ferri.

Sed & dijs offerebatur immortalibus, vt beneuoli redderentur, vti constat ex hoc Polemonis:

Dijs oblatũ.

B

Si sacra faciens Pamphile Deo quispiam
Hœdosque mactans, vel boues quamplurimos,
Chlamydeue quæ sit purpurea vel aurea,
Ebore vel vllo, vel smaragdo denique
Sibi reddidisse beneuolum numen putat,
Errat, &c.

Q. Calaber ait in pyram Aiacis iniecisse Græcos pretiosum ebur & argentum. Et Diodorus Siculus, signa ex ebore, auroque alijsque rebus pretiosis ab omnibus ducibus & amicis Alexandri facta, Hephæstione Babylone mortuo. Fuisse autem penes diuites, proceresque tantummodo ebur, facilè etiam Seneca, in pauperis delineatione significat: *Nec fulget*, inquit, *illis splendidum tectis ebur:* Nihil non enim ebore resplendebat in ditiorum ædibus: mensarum in primis pedes. Plinius, *Excogitatæ sunt* (per luxuriam) *& ligni bracteæ, nec satis: Cœpere tingi animalium cornua, dentes secari, lignumq; ebore distingui, mox operiri.* Et rursus: *Venditur ebur pondere: sunt qui tabellas aut segmenta eboris, præsertim in operibus inde factis, vt pectinibus, capulis, alijsque cetaceorum piscium ossibus adulterent. Distingui audio, quòd è piscibus leuiora sint, minus per ætatem pallescant. Ex arbore & simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato belluarum cadaueri, antequam vt à dijs nato iure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur, & mensarum pedes.* Huc pertinet illud Iuuenalis:

Lib. 17.

Mensæ eburneæ.

C

----- Latos qui sustinet orbes
Grande ebur.

Item illud Martialis:

Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes.

Et aliàs:

Vt Mauri Libycis centum stent dentibus orbes
Et crepat in nostris aurea lamma toris.

Et rursus:

Inde satur mensas & opertos exuit orbes,
Expositumque altè pingue poposcit ebur.
Et testitudinem mensus quater hexaclinon,
Ingemuit citro non satis esse suo.

D

Et iterum:

Grandia taurorum portant qui corpora, quæris
An Libycos possint sustinuisse trabes?

Lib. 14.

Erant & lecti tales: Suetonius de Cæsare: *Lectus eburneus auro & purpura stratus, in quo Cæsar mortuus positus.* Apuleius: *Frequens ibi numerus epulonum, & vtpote apud primatem fœminam flos ipse ciuitatis; opipares citro & ebore nitentes lecti, aureis vestibus intecti.* Clarè admodum Propertius:

Cap. 84. *Lib. 2.*

Nec mihi tunc fulcro sternatur lectus eburno.

Varro in Prometheo. *Eboratus lectus ibi in quinquatribus.* Et rursus: *Lectos omnes haberemus domi ad vnam formam aut cum fulcro, aut sine eo &c. Neque potius delectaremur supellectile; quæ esset ex ebore, alijsque rebus &c.* Horatius:

Tracta super lectos canderet vestis eburnos.

Lib. 2. serm.

Alij sunt, quos Plautus eburatos vocauit. Lambinus exponit enim ebore extrinsecus ornatos, aitque non dixisse eburneos sed eburatos siue eboratos, quoniam eburneum est totum ex ebore con-

In Stich.

Tripodes eburnei. cretum & conflatum, eboratum verò, ebore extrinſecus ornatum. De tripodibus eburneis ſic meminit Clemens Alexandrinus, vt ſuperfluos eſſe diceret, necnon & lectos argenteos habentes pedes, & ex ebore compactos. De rhyto poculo ex ebore ſuprà facta eſt mentio. Fiebant & ex ebore loculi, in quibus res ſeruabantur pretioſiores. Iuuenalis de gemmis: E

Lib. 2. Pædag. 3.

Loculi.

------ Gemmaq́ princeps
Sardonycus, loculis quæ cuſtoditur eburnis:

Martialis de moneta aurea:

Hos niſi de flaua loculos implere moneta
Non decet, argentum vilia ligna ferant.

Ouidius de herbis pretioſis:

Gramina continuò loculis depromſit eburnis.

Capuli cultrorum eburnei. Fieri præter alia etiam ex ebore, cultrorum capulos reperio, eoſdemque à quibuſdam in menſa præſente veneno ſudare credi. Flagra Corcyræa κώπας ἐλεφαντίνας, id eſt, ex ebore manubria habebant, vt Heſychius annotauit. Erat & ex ebore manubrium clauis Penelopis; Homerus:

Clauis Penelopis.

Εἵλετο δὲ κληῖδ᾽ εὐκαμπέα χειρὶ παχείῃ
Καλὴν, χαλκείην, κώπη δ᾽ ἐλέφαντος ἐπῆεν, id eſt, F

Accepit autem clauem benè flexam manu forti
Pulchram, æream, manubrium autem eboris inerat.

Enſes eborati. Item enſes eburneis ornabantur capulis. *Ebore & argento* (inquit Plinius) *ornantur manubria gladiorum.* Enſis Pelopis capulo auro & ebore elaborato in theſauro Olympiæ ſpectabatur, teſte Pauſania, ſecundo Eliacorum. Ouidius de Theſeo:

Metam. 7.

Sumpſerat ignara Theſeus data pocula dextra,
Cùm pater in capulo gladij cognouit eburno,
Signa ſui generis.

Lib. 33. c. 12. Apparet autem, quod poſtmodum apud Romanos vileſcerent ita elaborati gladij, Plinius enim ad ipſos vſque milites peruenisse vſum innuit his verbis: *Vidimus & ipſi Arellium Fuſcum motum equeſtri ordine ob inſignem calumniam, cum celebritate aſſectarentur adoleſcentium ſchola, ex argento annulos habentem: Et quid hæc attinet colligere, cum capuli militum ex ebore, faſtidiato celentur argento.* Sed & gladiorum vaginæ erant eburneæ, Virgilius:

Vaginæ eburneæ.

Aeneid. 8:

Aeneid. 11.

-------- Humero ſimul exuit enſem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon G
Gnoſius, atque habilem vagina aptarat eburna.

Et rurſus:

------ Clypeumque ex ære ſiniſtræ
Subligat, atq́ enſem collo ſuſpendit eburnum.

Id eſt, eburnam viginam, vt Seruius exponit. Huc pertinet illud Diogenis: qui videns, vt refert Laërtius, adoleſcentem indecorè loquentem, non erubeſcis, inquit, ex eburnea vagina plumbeum emittere gladium? Similiter pharetræ decorabantur: Ouidius:

Pharetræ.

8. Metam.

Ex humero pendens reſonabat eburnea læuo
Telorum cuſtos.

Sceptra. Erantque eburnea ſceptra. Idem de ſceptro Iouis:

1. Metam.

Celſior ipſe loco, ſceptroque innixus eburno,
Terrificum capitis concuſſit terque quaterque
Cæſariem.

Lib. 6. Quamobrem ebur pro ſceptro dixit Claudianus:

Talibus inuitat donis, dextraque regendum H
Diua ſimul porrexit ebur.

Lib. 12.

Narthethium Robertus Valturius eburneum ſcipionem ſiue Iouis Opt. Max. ſceptrum inter triumphantium ſigna fuiſſe aſſerit. Fiebant magno pretio, vt Liuius ſcribit: quare in eorum locum ſuccedebat narthethium, quod genus eſt ferulæ leuiſſimæ, vnde ſenum fiebant ſcipiones, cuius rei meminit Martialis in apophoretis:

Artis ebur medicæ narthethia cernis habere
Munera, quæ cuperet Pactius eſſe ſua.

Lib. 4. c. 18. Scribit Alexander ab Alexandro milites benemeritos à Romanis donatos ſcipione eburneo, necnon & eburneis curulibus ſellis. Sella autem curulis ob eam cauſam appellatur, quòd curru honoris gratia ſoliti erant in curiam Senatores, qui curulem magiſtratum hoc eſt, maiorem honorem geſſiſſent, vehi ſoliti eſſent, in quo curru ſella erat, ſupra quam conſidebant. Erat autem ex ebore. Horatius:

Sella curulis

Lib. 1. Epiſt.

Cuilibet

A *Cuilibet hic fasces dabit, eripietque curule*
Cui volet importunus ebur

Ouidius: *Lib. 1. de Ponto.*

Signa quoque in sella nossem formata curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

Et aliàs:

Iam noui praeunt fasces, noua purpura fulget,
Et noua conspicuum pondera sentit ebur.

Sed & domus regum teste Plinio ebore ornabantur. Inter Salomonis, vt legimus in sacris biblijs diuitias, thronus fuit ex ebore grandis vestitus auro fuluo, cui operi vix minus triginta millibus talentorum attribui potest, &c. vt Robertus Cenalis computat. Erat & apud alios antiquos mos solemnis, operosè & ambitiosè templorum portas ebore exornare: Virgilius id quoque attestatur, dum ait: *Reg. 3. 10. Thronus Salomonis. Portæ eburneæ. Georg. 3.*

In foribus pugnam ex auro solidoq; elephanto
Gargaridum faciam.

B Alludit credo ad Phidiæ opus, & commendationem, qui Mineruæ statuam egregiè fabricauit, amplitudine cubitorum viginti sex, quæ ex ebore & auro constabat, in cuius scuto Amazonum prælium cælauit, deorumq. & gigantum pugnam. Homerus de Menelai regia ait:

Aurique electriq; & argenti, & eboris, *Menelai regia.*
Iouis sanè talis est Olympij intus aula.

Ouidius quoque talem describit aulam Apollinis:

Regia Solis erat sublimibus alta columnis
Clara micante auro, flammasq; imitante pyropo, *Regia Solis.*
Cuius ebur nitidum vestigia summa tegebat,
Argenti bifores radiabant lumine valuæ.

De eadem Bargæus: *Li. 2. Syriad.*

Substractam Delphis mendacis Apollinis ædem
Aedem auro & gemmis nitidam, sectoque elephanto
Conspicuam.

C Erant autem valuæ templi Apollinis Palatini ex ebore nitidissimo, in quibus exsculpta Dei illius prælia, atq; victoriæ contra Brennum ducem Gallorum, & contra Nioben Thebanorum reginam. Easdem puto & Propertius intelligit:

Auro Solis erant supra fastigia currus
Et valuæ Libyci nobile dentis opus.

Statius de Adrasto: *Li. 1. Theb.*

------ Idem ipse superbis
Fulgebat stratis, solioque effultus eburno.

Claudianus de Stilicone:

Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres
Seu celebres ludos, solio seu fultus eburno
Cingas iure forum.

Habebant porrò eburneas etiam caueas, vel saltem ebore elaboratas. Martialis de passere Catulli: *Cauea eburnea. Lib. 14.*

Si tibi talis erit, qualem dilecta Catullo
Lesbia plorabat, hic habitare potes.

D Nam virgæ argenteæ ebori insertæ caueam faciebant, qualem describit Papinius:

At tibi quanta domus rutila testudine fulgens,
Connexusque ebori virgarum argenteus ordo.

Idem Martialis etiam eburneorum pugillarium meminit, qui dabantur senioribus & lippis, vt apertior his esset visus ad scribendum: *Pugillares.*

Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,
Nigra tibi niueum litera pingat ebur.

Innuit & ab edentulis hinc sibi dentes concinnasse, dum canit: *Dentes ex ebore.*

Sic dentata sibi videtur Aegle
Emptis ossibus Indicoque cornu.

Commendabantur præterea instrumenta musica istiusmodi ornamentis condecorata. Hinc Lyra barbithon vocatur, quòd ebore ornaretur, quod à barris dicitur, vt ostendimus. Ouidius: *Instrumenta musica. Metam. 11.*

Distinctamque lyram gemmis & dentibus Indis.

Lib. 2. de raptu Proserp. Papinius: ------- *Numeroque comanti*
Facundum suspendis ebur.

Claudianus:

Tum patria festo lætatus tempore vates
Desuetæ repetit fila canora lyræ,
Et resides leni modulatus pectine neruos
Pollice festiuo nobile duxit ebur.

Lib. 15. 21. Vtinam (inquit apud Athenæum quidam) pulchra lyra essem, elephantis ac me ferrent formosi pueri in chorum Dionysiacum. Ita & pectem eburneum dicitur, Virgilio:

Pecten eburneum.

Iamq; eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.

Quod Ouidius sic expressit:

Siue chelym digitis, & eburno verbere pulsans.

Et sic Seneca:

Hæc canit aurato pectine eburna chelys.

Tibiæ. Lib. 1. poet. Lib. 4. 24. Tibias eburneas ad prælia memorat Trypho (inquit Scaliger) & Cicero, atque Virgilius. De Tryphone locus est apud Athenæum: Tibias, inquit, quas elephantinas appellant, primùm à Phœnicibus pertusas fuisse Tryphon tradit. Virgilius autem ebur vsurpauit pro eburneis tubis:

Inflauit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.

Tabulæ eburneæ. Tabulas eburneas decem à Solone Atheniensibus datas fuisse fertur, ad imitationem duarum Hebraicarum. In titulo de origine iuris legitur, *in ebore scriptæ leges*: quo loco eruditi legere malunt in ære, quoniam in hoc metallo incidi soleant leges: ac ne eius rei conquirantur argumenta, Ouidianum carmen idoneum & locuples ad fidem eius rei faciendam, vt rentur, afferunt.

------- *Nec verba minantia fixo*
Aere ligabantur

Ebur enim (inquiunt) vt ornamento satis esset, diuturnitate tamen non sufficeret, cùm ætatem æquè ferre non possit, temporique cedat: Libri itaque illi elephantini, in quibus Senatus consulta perscribebantur, quæ ad principem pertinebant, vt Vopiscus scribit, ex ebore potius ornati fuerint, quàm vt senatusconsulta ebori inscripta fuisse arbitremur: ridiculum est autem dicere, ab operis magnitudine esse dictos, quasi elephantorum proceritas nominis ansam illis dederit. Quod autem ex ebore pectines fiant, tam notum est, vt referre pigeat: ijs ante prandium pectinari caput vapores visum impedientes, extrahere, porosque cutis aperire medici profitentur. Naues auro & ebore distinctas fuisse Neroni in Achaiam nauigaturo, vt fidicinam artem ostentaret, Corn. Tacitus dicit, citante Blondo in nono de Roma triumphante: & in Philopatris naui eburnea fuisse ornamenta Athenæus testatur. Inuehitur in hunc luxum Seneca: *Nauis bona, inquit, dicitur, non quæ pretiosis coloribus picta est, nec cui argenteum aut aureum rostrum est, nec cuius tutela ebore calata est.* Et apud Pacatum legitur in panegyrico: *Quis annalium scriptor, aut carminum, tuas illas Cleopatra classe & eburata nauigia & purpurea cum ratibus vela tractauit?* Habebat etiam Nero eburneos currus, vt meminit Suetonius his verbis: *Sed cùm inter initia imperij eburneis quadrigis quotidiè in abaco luderent.* Existimo tamen hoc referendum esse ad lusum puerilem: Mos enim puerorum est, vt quadrigas ex aliqua materia conficiant & ludant, atque oblectentur. Neronem autem, vtpote puerum initio principatus cùm studio equorum immodico teneretur, quadrigas habuisse eburneas constat, quibus super abacum id est mensam vasis escarijs potorijsque continendis accommodatam ludebant. Lego & apud Plinium currum ex ebore factum cum quatuor equis, tantæ exilitatis, vt musca alis operiret. Habuisse interim nobiles Romanos ex ebore adornatos currus, certo est certius. Ouidius:

In Tacito.

Naues eboreæ. Lib. 5. 6. Epist. 77.

Currus eburnei.

Ad Liuiã. In Aulularia.

Regaliq; habitu, curruq; superbus eburno:

Clarissimè Plautus:

Istas magnas factiones, animos, dotes, dapsileis
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram
Nihil moror, quæ in seruitutem sumptibus redigunt viros.

Oppida eburnea. Lib. 6. Simulacra deorum. In Eliacis. Iouis simulachrum.

In Cæsaris verò triumpho eborea oppida translata Quintilianus tradit. Potissimùm deorum simulacra ex ebore fiebant. Pausanias liberales propterea ac magnificos, minimeque parcos in pecunijs circa diuinum cultum Græcos extitisse sibi videre ait, quandoquidem ab India vsque & Aethyopia ebur ad concinnanda simulacra aduehi sibi procurarent. Sed & Romæ erant. Virgilius id ostendit, ostenta enumerans, quæ mortem Cæsaris præcessere: Ait enim.

Et mæstum illachrymat templis ebur, æraq; sudant.

Celeberrimum est simulacrum Iouis à Phidia factum, quem dijs quàm hominibus effingendis, meliorem artificem fuisse ferunt, in ebore verò longè citra æmulum, vel si nihil, inquit Quintilianus

A lianus præter Mineruam Athenis, aut Olympium Iouem in Elide fecisset, cuius pulchritudo adiecisse aliquid etiam receptæ religioni videtur, adeò maiestas operis Deum æquauit. De hoc Iouis simulacro sic meminit Strabo: *Præcipuum extitit solidum ex auro Iouis simulachrum à Cypselo Corynthiorum tyranno donatum. Ingentior his omnibus Iouis statua fuit, quam Phidias Carmeni Atheniensis filius fabrefecit ex ebore, opus magnitudine tanta, vt ædes sacra sit amplissima, ipse artifex non symmetriam videtur annotasse, sedentem effingens, tectum verò verticem pertingentem.* Meminit huius statuæ Propertius:

Lib. 8.

Phidiacus signo se Iupiter ornat eburno.

Iuuenalis etiam elegantiam artificiumque eius indicans:

Phidiacum viuebat ebur:

Id est, tanto successu erat sculptum, vt viuere videretur. Quare aiunt Iouem, vt gratum sibi fuisse hoc simulachrum indicaret, fulmine declarasse: ad quod alludit etiam Martialis laudaturus effigiem Domitiani:

Quis Palatinos imitatus imagine vultus,
Phidiacum Latio marmore vicit ebur?
B *Hæc mundi facies hæc sunt Iouis ora sereni,*
Sic tonat ille Deus, cùm sine nube tonat.

De hoc simulacro frequens est mentio apud Plinium. Damophon quoque referente Pausania Olympiæ Iouem solutis iam eboris compagibus ad vnguem exactissimè coagmentauit, quare ei sunt ab Eleis honores habiti de Pallade ab eodem ex ebore facta, sic Lucianus in volumine de imaginibus: Ego verò te ô præstans animi mulier nequaquam deabus comparaui, sed eximiorum artificum monumentis atque operibus ex lapide aut ebore confectis. Iam ea quæ hominum elaborantur industria, hominibus assimilare, impium esse non arbitror: nisi fortè tu Mineruam esse suspicata sis simulachrum illud, cuius author atque opifex extitit Phidias. Meminit & Ouidius:

Palladis simulachrum.

Arcis vt Actææ vel eburna vel ærea custos
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Quo autem in templo ea locata esset statua, colliges ex hoc Pausaniæ: In eadem via (qua Pellenem itur) propius vrbem est Mineruæ templum, lapide extructum vernaculo, deæ signum ex ebore & auro: artificem Phidiam fuisse dicunt: atque hanc quidem Mineruam elaborasse illum, antequam vel Atheniensibus eam, quæ in arce collocata est, vel suam Platensibus Mineruam fecisset. C Fuere & aliæ Mineruæ eboreæ, Idem Pausanias, Mineruæ Aleæ signum Romanos positum habuisse ait, in eius fori aditu, quod est ab Augusto dedicatum. Fuisseque simulacrum id ex ebore totum. Endium opus fecisse: Item Mineruæ Panachæidis statuam ex ebore & auro factam. Eiusdem denique cum Neptuno pugnantis de Attica signum similiter ex ebore & auro factum. Ait præterea Argis in templo Castoris & Pollucis exigua ex ebore simulacra esse. De thesauro autem Selenũtinorum loquens: ij, inquit, ante suam calamitatem thesaurum suum Ioui Olympio dedicarunt, in quo est liber pater ore, pedibus & manibus eburneis. At in Metapontinorum thesauro (nam & hi suum iuxta Selenuntinorum thesaurum dedicarunt) Endymion est. Signi eius præter vestem ex ebore sunt omnia. De Iunonis eboreo simulacro meminit Statius:

In Atticis.
In Arcadicis
In Athaicis.
In Atticis.
In Corynth.
Bacchi simulachrum.
Li. 10. Thebaid.
Apollo eboreus.

Hoc tunc Argolicæ sanctum velamine matres
Induerant ebur & lachrymis quæstuq; rogabant.

Erat verò Romæ etiam eburneus Apollo, vt meminit Plinius, cùm ait: *Eques Romanus ante Apollinem eburneum, qui est in foro Augusti, mortuus est subito.* Ouidius Pygmalionem fabulatur ex ebore virginis simulacrum fecisse, eiusque amore captum à Venere impetrasse, vt in veram viuamque virginem verteretur. Ptolomæus Philadelphus patri suo ac matri statuas ex ebore posuit, vt canit D Theocritus. Quamuis modo tam pretiosum esset ebur, totque ac tanta ex eo pretiosa fierent, Aeliano tamen teste, fertur cornua fœminæ quàm maris maius pretium in hoc genere habuisse. Omne autem ebur temporis vetustate nigrescit: præterquam in agro Tiburtino, vbi etiam posita nigredine candor reparabatur; hinc iocus Martialis in Lycorim, quæ Tibur migrauerat, vt alba redderetur, sed nigra, vt erat, reuertebatur.

Metam. 10. Puella ex ebore.
Eidil. 17.

Dum Tiburtinis albescere collibus audit
Antiqui dentis fusca Lycoris ebur:
Venit in Herculeos colles, quid Tiburis alti
Aura valet: paruo tempore nigra redit.

Alicubi etiam ebur ibi candorem recuperare meminit hoc versu:

Lilia tu vincis & adhuc delapsa ligustra
Et Tiburtino monte quod albet ebur.

Vnde fortassis inuentus est, tingẽdi mos ebur. Tingebatur autẽ purpureo potissimũ colore; Hom.

Ebur cur tingeretur.

Ὡς δ᾽ ὅτε

Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνη
Μηονὶς, ἠὲ κάειρα, παρήιον ἔμμεναι ἵππων. id eſt,
Sicut autem quando aliqua ebur mulier purpura tingit
Mconia, vel Caria, frenum futurum equorum.

Lib. de Ei ad Delphos.

Plutarchus hunc locum citans, tingere interpretatur contaminare; *Vnum* (inquit) *quod eſt, ſyncerum eſt, & mixtionis purum: alterius quippe cum alero mixtione res contaminantur: quo pacto Homerus inquinari ait puniceo colore ebur tinctum: & infectores colorum mixtos corrumpi dicunt, & mixtionem corruptelam vocant.* Virgilius poëæ verſus ad verecundiorem ſenſum reddidit, de Lauinia pudore ſuffuſa; & tingere vertit violare:

Accepit vocem lachrymis Lauinia matris
Flagrantes perfuſa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor & calefacta per ora cucurrit:
Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro
Si quis ebur, vel miſta rubent vbi lilia multa
Alba roſis, tales virgo dabat ore colores.

Lib. 1.

Ouidius tingendi verbum retinens, eundem Homeri locum imitatus eſt, dum canit de Proſerpina:

Senſit adeſſe deas, imperfectumq́ laborem
Deſerit, & niueos infecit purpura vultus,
Per liquidas ſuccenſa genas, caſtiq́ pudoris
Illuxere faces; non ſic decus ardet eburnum
Lydia Sidonio quod fæmina tinxerit oſtro.

Eandem ad Virgilij ſublimitatem aſſurgere Statius quoque conatus eſt:

Lactea Maſſagetæ veluti cùm pocula fuſcant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur oſtro.

Li. 2. Amor.

Ad eandem rem faciunt etiam hi Ouidiani verſus, ex quibus præterea habemus tingendi cauſam:

Quale roſæ fulgent inter ſua lilia miſtæ,
Aut vbi cantatis Luna laborat aquis.
Aut quod (ne longis flaueſcere poſsit ab annis)
Mæonis Aſſyrium fæmina tinxit ebur.

Vt tingatur rubro aut cæruleo colore, & viridi.

Si modò habere voles ebur vel oſſa rubro ceruleoue colore, aut quouis alio intincta, purga ea in primis, inquit Mizaldus, deinde coque in aqua aluminis: tum demum mitte in vrina vel calcis aqua, in qua diſſolutum ſit verzinum vel rubrica, aut cæruleus color, aliuſue, qui tibi arridebit, & vnà iterum coque, perfringerataq; extrahe, & perbellè tincta videbis. Idem ebur, & oſſa quæuis viridi colore tingi ait ad hunc modum: Sume aquam fortem, qua tantum æris, quantum fieri poterit, creditur: in ea oſſa quibus formis viſum erit, elaborata, per noctem ſine, & ita veros ſmaragdos colore imitatura promittit. Patitur ebur etiam cariem: id quod Plinius innuit, dum remedium præſcribit: *Vetus oleum*, inquit, *exiſtimatur ebori vindicando à carie vtile eſſe.* Gaudet autem humido & è contrario ſiccitate offenditur, ſi locus, in quo ſeruatur, nimia ſiccitate laboret, vt oſtendit Pauſanias ſimulacri Iouis Olympij exemplo, circa quod in luco, quem Altin appellant, pauimentum fuiſſe ait ex lapide nigro, proximè verò circa ſtatuam baſim, è Pario lapide, vt oleum ſtatuæ infuſum illic exciperetur: Conducere enim ſtatuæ illi ebur, & ne quid vitij ex vligine loci accidat, efficere: cæterùm Athenis in arce Palladis, quam Parthenon vocant, ſimulachrum eburneum, non oleum ſed aquam iuuare. Nam cùm locus valde æditus, ſiccus, ſqualiduſque ſit, aquam & rorem inde naſcentem deſidere. At in Epidauro quærenti ipſi, qui fieret, quòd Aeſculapij ſimulachrum nec aqua, nec oleo rigaretur, reſpondiſſe, ipſum & ſolium cui inſidet, ſuper puteum ſitum eſſe. Aliàs etiam agens de ſimulacro Palladis, quod Phidias fecit: aiunt (inquit) Pellenæi ſub ipſa deæ baſi altè deſcendere aditum, atque ex eo humidum halitum efflare; qui ſit ebori tuendo peridoneus. Sed de hac eboris natura conſule lector Nic. Leonicum in varia hiſtoria.

Patitur cariem.

Lib. 14. Epi. 91. Vt emolliatur.

Democritum inueniſſe aiunt, vt refert Seneca, quemadmodum ebur molliretur. Dioſcorides Zythum potionis genus eſſe ait, quod ex hordeo fit, quo madefactum ebur in omne genus tractile redditur: Græcè legitur, ἐυεργὴς δ᾽ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. Hinc apparet Plinium ex Græco aliquo authore iiſdem aut ſimilibus verbis vſo, Zythum reddidiſſe hordei ſuccum, & pro elephante homonyma voce non ebur, vt debuerat, ſed ipſum animal. Plutarchus aliter emolliri poſſe negat in commentariolo, An ad infelicitatem ſatis ſit vitium: Cinere & aceto (inquit, interprete Marcello Virgilio,) madens os licio (ſiue acia malis dicere) ſecatur, & ebur Zytho mollitum flectunt & conformant: aliter autem non poſſunt. Certè ipſa vox ἐυεργὴς apud Dioſcoridem operi facilem & tractabilem materiam ſignificans, neque de animali, neque de ele-

phantiaſi

A phantiasi morbo (vt ridiculè dubitat Marcellus) verba eius accipi posse conuincit. Accedit ratio, ebur scilicet macerari, mollirique Zytho, quoniam is acorem & vim aceto similem, quæ solidissi-ma quæque penetret, in se contineat: facilè enim acescit aqua, in qua hordeum aut aliquæ fruges aliquandiu macerantur. Acetum etiam ex Zytho & similibus, vt cereuisia, potionibus fieri constat. Aceti feruidi vis tanta est, vt saxa penetret, cum cinere ossa emolliat, teste eodem Plutarcho: non igitur mirum, si Zythus etiam acorem in se continens & facilè acescens, eadem facultate eboris soliditatem remittit. Zythum Symeon Sethi φουκᾶν vocat. Elephantina ossa (inquit) in Zytho aliquandiu macerata, ceræ instar molliuntur: addit & reliqua, quæ Dioscorides de Zytho: sed hac quoque de re in elephantis historia dictum est. Quod si quis Plinio patrocinari voluerit, dixerit fortè fieri posse, vt pariter vtrumque verum sit, & ebur Zytho emolliatur, & eiusdem potu mitigetur elephas animal: nam cùm vino delectetur, vel ad ebrietatem, vt supra diximus, Zythum quoque libenter ab eo admitti verisimile esse, præsertim cum hordeo gaudeat, ex quo conficitur. Politur, vt ligna, ac potissimùm squatina, vt idem testatur Plinius: nitor verò hebetatur mensibus muliebribus. Habet modò & alios vsus. Ex eo conbusto atramentum ab Apelle adinuentum esse aiunt, id elephantinum vocari, idem tradit. Ebur tota substantia corroborare & conceptum B iuuare à practicis, inquit Syluius, scribitur, frigidum & siccum primo gradu. Hoc si vratur, vt decet, spodium vocatur, pro quo tamen alia quoque animalium ossa, bouis, arietis, canis obtrudantur. Ebori vis astringens, vt Dioscorides & Serapio tradunt, quæ tamen gustu non percipitur, sed emplastica potiùs, & absque morsu siccans: quare suspicandum est Dioscoridi vim siccandi imposuisse: non enim si quid fluxiones siccat, statim astringit. Huius scobe illito, paronychia sanantur, eodem teste; idem apud Plinium quoque legere est; qui & ramentis eius cum melle Attico, nubeculas in facie tolli, vulgò credi ait; sed & Sextus asserit, ebur cum melle contritum & impositum, maculas mirè sanare. Mulier (inquit idem) si quotidiè de puluere eboris faciem suam fricauerit, plagas mundabit; per plagas, vt exponit Humelbergius, intelligens, quas priore curatione maculas, Plinius nubeculas vocat. Ebur item & cornu ceruinum quidam miscent aduersus lumbricos. Ioannes Agricola scribit, medicum quendam scobem eboris vino aut liquore alicuius herbæ obstructione liberantis chymistarum fornace extracto maceratum, ieiunis ictericis propinasse non absque successu. Conducit, inquit, hoc remedium obstructionibus diuturnis egregiè, & remouet insuper stomachi dolores supra alia pharmaca, quæ in hunc vsum comparantur. Exhibetur etiam cum mulsa valde insigni facultate in comitialibus. Qui post ægritudines aliquas, vt le-C thargum aut pestilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat (inquit Aetius,) hiera Ruffi, & castoreum cum oleo occipiti illitum. Post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam vnam è mulsa potam non parum iuuare creditur; & castoreum similiter post purgationem drachmæ pondere cum melicrato. Ad elephantiasin ex eodem; Eboris & cornu ceruini ramenta cochlearij mensura sæpe ad prædictam mensuram (pharmaci ex cedria quod sic fit; acetum optimum, cedria, & succus brassicæ singula cyami mensura miscentur, & ieiunis mane præbentur) ammiscentur. Nam & per seipsum vnumquodque eorum potatum vtilissimum existit. Est autem spodij frequentior quàm eboris vis; quamobrem eius præparatio nequaquam præteriri debet. Hæc apud recentiores medicos præscribitur istiusmodi; Eboris in partes secti libram fictili crudo impone, & operculum luto circumquaque obline & agglutina, sic cremari sinito, donec fictilia percocta sint; deinde exemptum ebur in tenuissimum puluerem terito & cribrato, mox in patina vitrea liquoris stillatitij rosacei affundens siccato. Vbi verò iam tertio contrieris, admiscebis liquori rosarum camphoræ subtilissimæ tritæ drachmas quatuor; & pariter conteres in tabula marmorea durissima: fingesque pastillos, & in denso aliquo vase, ne expirent, repones. Quod si D ebur defuerit, cornu ceruinum similiter præparabis, est enim hoc quoque efficax medicamentum ad multa, præsertim contra venena. Alij monent ebur aperto fictili cremandum esse, sic candidum fieri, secus nigrescere. Emplastrum elephantinum cur sic sit dictum, suprà ostensum est.

Aceti vis.

Vt poliatur.

Atramentũ ex ebore.

Eboris vsus in medicina.

Spodium quid.

Lib. 28.c.8.

Spodij præparatio.

MYSTICA.

ANGELOMVS Monachus ad hæc sacræ paginæ verba; *Fecit autem Salamon thronum de ebore magnum &c.* Solium (inquit) ecclesia sancta intelligitur, in qua pacificus noster regnans, iudicia sua facere dignoscitur, quia anima iusti sedes est sapientiæ; & bene de ebore illud factum esse memoratur, quod non ad solas diuitias intelligamus aptatum, sed quoniam elephas, cuius hæc ossa sunt, nimiæ castitatis asseritur, qui inter quadrupedia, & sensu plurimum valet, & temperanter miscetur fœminæ suæ, & coniuge secunda non vtitur. Hoc pudicis animabus decenter aptatum est,

3. Reg. 10.

Castitas indicata.

Pſal. 44 *Innocentia.* tum eſt, quia illæ ebur fuiſſe noſcuntur, quæ per caſtitatem Chriſti domini ſecutæ ſunt. Ita & Beda in explicatione horum Pſaltis verborum: *Domus eburnea, cor innocentiſsimum & caſtiſsimum*; in ebore, inquit, eſt candor & per candorem deſignatur innocentia, quia vbi candor eſt, nulla macula eſt: ſimiliter vera innocentia à Deo eſt ſine macula, vt nec ſibi nec alteri noceat. Rurſus animal illud, cuius os ebur eſt, caſtiſſimum eſt, quia nec cognoſcit, niſi vnam vxorem, & illam temperatiſſimè, atque ea mortua nunquam aliam cognoſcit. Rectè ergo per ebur deſignatur *Caſtitas.* caſtitas & innocentia: Et rurſus alicubi: Ebur non ad ſolas diuitias, intelligamus aptatum, ſed quoniam elephas cuius hæc oſſa ſunt, nimiæ caſtitatis aſſeritur, qui inter quadrupedia & ſenſu plurimo valet, & temperanter miſcetur fæminæ ſuæ, & coniuge ſecundaria non vtitur: hoc pudicis *3. Reg. 10.* fæminis decenter aptatum eſt. Sed & doctores (inquit Angelomus adhæc verba; *deferebantur Salamoni dentes elephantorum*) fortes propter nitorem ſapientiæ deſignari poſſint, de quibus, inquit, ſponſæ dicitur; *Collum tuum ſicut turris eburnea.*

PROVERBIA.

Eburnei raſtris ſolum vertere. Lib. 2.

EBVRNEIS *raſtris ſolum vertere*, dicitur, qui re inſigni & præclara abutitur, vt ſi quis eruditione pollens, in ea rebus vanis, inutilibus & famoſis abutatur. Vtitur hoc aduerbio Prudentius contra Symmachum;

Haud aliter quàm cum raſtris quis tentat eburnis
Cænoſum verſare ſolum.

Ε'ν ἐλέφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινος ξίφος, id eſt, *In eburnea vagina, plumbeus gladius.*

In eburnea vagina plũbeus gladius Natum ex Diogenis Cynici apophthegmate, quod ante recitauimus. Dicetur, vbi res per ſe præclara illi adhibetur, vbi minimè addecet, vt ſi ſtulto contingant opes, fatuæ forma, genus ignauo eloquentia viro improbo, magiſtratus imperito. His enim rebus non modo ornantur, ſed magis ridiculi fiunt. *Ebur atramento candefacere*, eſt genuinæ formæ cultum atque ornatum externum inducere, quo decus illud natiuum obſcuretur magis quàm illuſtretur. Proinde læna Plautina puel- *Ebur atramento candefacere.* læ naturali forma præditæ, tamen ceruſſam ad oblinendas malas poſtulanti; *Vna*, inquit, *opera ebur atramento candefacere poſtules.*

FINIS.

PARALIPOMENA.

De equis Hiſpaniæ quædam.

AD locum Martialis de Bibili citatum à nobis folio 51. A. Ita omnes habent codices, (inquit Franciſcus Ferdinandius de Cordoua Cordubenſis in ſua multiplici didaſcalia,) & omnes agnoſcunt interpretes, vnico excepto Radero è Societate Ieſu; is enim ex authoritate Hieronymi Zuritæ, *non equis & armis*, ſed potius *aquis & armis nobilem*, legendum dicit. Quæſtio certè non mediocris difficultatis eſt: nam & vetuſtorum codicum longæua authoritas, & Hiſpanorum equorum non inanis, aut recens laus antiquam tuentur lectionem: tum Biblitanarum Salonis fluuij aquarum celebre nomen, & probatiſſimum Zuritæ ingenium in contrariam nos, vel nolentes traducere poſſint ſententiam. Et quidem Mela de Hiſpania hæc inter alia: *Viris, equis, ferro, plumbo, ære, argento, auroque tam abundas*. Citat deinde alias veterum de equorum Hiſpanorum pernicitate authoritates, quas nos ſuis quaſque locis recitauibus. Ipſe verò non tam ob Zuritæ, quàm etiam Gaſparis Barreyri eruditiſſimi æquè ac iudicioſiſſimi viri authoritate hanc correctionem probat, non leuibus (inquit) adductus coniecturis. Conſtat enim plus ſatis celebrem fuiſſe ac nobilem Salonis fluuij aquis Bilbilim, cùm è contrà Bilbitanos equos à nullo vnquam laudatos certò ſciamus. Imo neq; pernices nimium equos gignere alta & ſcopuloſa loca (qualem ſcimus fuiſſe Bilbilim) deprehenſum eſt, quantumuis labori perferendo aptiſſimi ſint. Hiſpanos tamen equos, vt plurimum, pedum potius velocitate & alacritate animi, ac corporis forma, quàm robore pollere quis non videt? ac ne quid intactum relinquamus, Bilbilim in alto loco ſitam, ac proinde non eam eſſe quæ hodiè Calataiud, vt vulgus credit, apertè oſtendit Martialis ipſe, cùm eam altam vocitet:

Municipes Auguſta mihi, quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis,

vt ex Barreyro legit Ortelius, vel (vt alij codices habent) *alto monte*, quamuis perperam in pluribus codicibus, *agri monte* legatur: ſed ego quid ſit agri monte non video. Simile illi indidit cognomen, *alta* nimirum, Sidonius Apollinaris.

Quid celſos Senecas loquar, & illum Quem dat Bilbilis alta Martialem?

Idem Ferdinandius adductis Varronis aliorumque de Luſitanis equabus, earumque ex vento conceptione, de qua nos agimus fol. 90. & 91. huic ait ſubſcripſiſſe ſententiæ ex recentioribus Florianum de Ocampo non vno in loco, ac Ludouicum Viuem: Reſendium verò hanc opinionem, nimirũ an equæ ibi ita concipiant, nec improbare, nec approbare: referrre tamen quærentem ſe à quodã hoſpite ſuo agri Beneuentani iuxta Tagum, ecquid hac de re ipſe ſciret? hæc ab illo accepiſſe: nunquam ſcilicet hæc ſe aut vidiſſe aut audiuiſſe, habuiſſe tamen pulchram quandam equam, quam vt melius proximis nundinis vendere poſſet, in inſula quæ in medio Tago eſt, ſolam incluſiſſet, vt pabuli abundantia ſaginaretur, eamque poſt duos menſes grauidam reperiſſe, cùm nullus illic acceſſiſſet admiſſarius; Septimo deinde menſe enixam eſſe, non quidem animal, ſed concreti ſanguinis informem materiam, abortumque ſuſpicatum. Maiolus verò id pro certo retulit. Et ſimile quidem ex Solino (vt ait Viues) Diuus Auguſtinus affert de Cappadociæ equis, eas nimirum affirmans vento concipere, ſed non hac de cauſa id verum eſſe dicendum eſt: in ijs enim quæ fidem noſtram non tangunt, ſacris doctoribus (quod pace eorum, dixerim) ea duntaxat fides adhibenda eſt, quæ ijs, ex quibus illi ſuam deſumpſere narrationem adhiberetur. Aelianus certè id affirmans, equas, ait, vento concipere paſtores teſtantur, quibus aſſentiunt Homerus & Ariſtoteles, qui ipſas dicit Venere ſtimulatas ad Boream aut Notum aufugere. Hanc autem narrationem primus in lucem miſiſſe creditur, à quo accepere cæteri, M. Varro, diligens certè vir, ſed qui in multis etiam (homo quippe) verum non eſt aſſecutus, & id etiam ſuorum temporum æqualis Vergilius, licet non de Hiſpanis (vt Varro) de equis tamen in communi eleganter ſuo more decantauit. Credo tamen alterum aut vtrumque illorum fabellam hanc mutuatum eſſe ab Homero. (Poëtarum horum verſus ſuo loco attulimus.) Fabuloſum verò eſſe hoc totum & authoritate & ratione & experientia patet: authoritate quidem ſummi viri Ariſtotelis, qui hominem & equum coitu duntaxat generari ait in problematibus, cuius rei rationem reddit: quæ enim animalia vel coitu, vel ſponte naturæ generantur, cùm tempus ſuæ generationis breuiſſimum habeant, poſſunt à qualibet cauſa generari, quæ diuturnum generationis tempus vt decem vel duodecim menſium, ea certe vel ex coitu, vel nullo pacto (vt ipſe

Cap. 48.

Locus in Martiale expenſus.

Lib. 4. c. 5.

inquit) procreantur necesse est; & hoc, quia plurimis & perfectis illis quidem dispositionibus animalia hæc, quæ longo tempore in vtero perficiuntur, vtpote perfecta, indigeant. Perperam autem Aelianus, & alij recentiores authoritate Aristotelis ad hanc fabellam astruendum vtuntur: ille enim solum ait, equas dum equiunt, ni retineantur, currere non in Orientem aut Occidentem versus, sed ex aduerso Aquilonis aut Austri; nec appropinquare quenquam pati, donec vel defatigatæ desistant, vel ad marem deueniant. Non ergo illę Zephyrum ore excipientes, ore ingrauidantur ex Aristotele, sed potiùs currentes marem quæritant. Cur autem potius contra Austrum & Aquilonem, quàm versus aliam partem currant, nec explicauit Aristoteles, nec me assecutum esse adhuc ingenuè fateor. Hoc duntaxat ex eodem authore certò scimus: *Pastorum doctrina statutum interesse ad maris ac fœminæ pecoris fœturam, non solùm si ita accidit, vt initus Aquilonijs, Austrinisue flatibus fiat, sed etiam si cùm pecus coit, spectat ad Aquilonem aut Austrum.* Experientia verò id falsum esse satis constat: non enim vllus vnquam se hoc vidisse affirmauit: quin & nos qui aliquot ab hinc annis totum illum tractum Olyssiponensis vrbis, Hispanarum, ne dicam Occiduanarum maximæ & opulentissimæ oculis perlustrauimus, nihil vnquam simile ab aliquo homine, quantumuis vrbano, quantumuis rustico audiuimus. Quod autem Resendius narrat (si modò illi vera retulit hospes) accidere potuit, vel equi alicuius admissione, qui parum obseruatus flumen tranarit, vel sanguinis ipsius equæ pabuli copia saginatæ superabundantia, partum enim illum fuisse nec ipse hospes certò asseruit. Quòd si ex authoritate Lactantij grauissimi viri, aliqui putent credendum esse hoc, falluntur planè, is enim sic: Quod si animalia quædam vento & aura concipere solere omnibus notum est, cur quisquam mirum putet, cùm spiritus Dei, cui est facile quicquid velit, grauatam esse Virginem dicimus? Illa enim verba non de equarum conceptu, sed ostrearum potius, quæ aperto ore auram excipientes (vt naturales asserunt) grauidæ fiunt, intelligenda procul dubio sunt, neque etiamsi explicitè id affirmaret de equis, aliquid nobis negocij faceret: sancti enim (vt alibi diximus, cùm de Phœnice ageremus) communi vulgi opinione, veluti argumento ad hominem validissimo, quod illis satis erat, sæpe contra Gentes vsi sunt. Iudiciosissimus itaque author Trogus Pompeius, siue eius abbreuiator Iustinus, qui natione creditur Hispanus, hanc de Lusitanorum fœcunditate equarum narrationem iure retulit, vt fabulosam, atque eius non inelegantem reddidit rationem. In Lusitanis, inquit, iuxta fluuium Tagum equas vento concipere multi authores prodiderunt: quæ fabulæ ex equarum fœcunditate & gregum multitudine natæ sunt, qui tanti in Gallatia & Lusitania ac pernices visuntur, vt non immeritò ipso vento concipi videantur. Hęc ille: vera quidem narrans de gregum multitudine, quæ quidem fabulæ causa, in hoc tamen cum cæteris omnibus lapsus, quòd Lusitanos aut Calleicos equos pernicissimos esse Hispanorum omnium crediderit, cùm tamen certò certius sit Bœticos, Cordubenses præcipuè (dicto absit inuidia) reliquos omnes & pedum velocitate & corporis pulchritudine longè anteire. Hucusque ille.

Lib. 4. de generatione animal. ca. 2.

Lib. 4. c. 11.

Lib. 44.

DE CENTAVRIS QVÆDAM EX eodem, addenda sententiæ Francisci Floridi Sabini fol. 197.

CENTAVROS etiam esse affirmare videtur Apuleius, licet dubitanter de Hippocentauro grauissimus author Hieronymus (eius verba nos suo loco citauimus) scriptis mandauit; quemadmodum & ex vetustissimis scriptoribus Xenophon malè ab aliquibus pro contraria citatus sententia; aliquando enim dubitat, aliquando verò potiùs videtur affirmare, eius verba hæc. *Quò fit vt maximè ex omnibus animalibus adamem Hippocentauros, si fuerunt; quippe qui tum hominis vterentur ante rem consultandi prudentia, & manuum artificio, tùm haberent equi & velocitatem & vires.* Et inferius. *Itaque hoc sanè melius est, quàm Hippocentaurum esse natum. Hippocentauros enim arbitror multis carere bonis, quæ ab hominibus sunt inuenta, vt ijs scilicet est vtendum: multis enim carere voluptatibus equis innatis, quonam pacto ijs frui oportet. At ego si equitare didicero, cùm in equo fuero, agam scilicet quæ Hippocentauri sunt; cùm ex equo descendero, & cœnabo & induar, & me quieti dabo, quemadmodum alij homines. Quare quid aliud sim futurus, quàm diuisus Hippocentaurus, ac rursum compositus? Insuper his etiam rebus Hippocentaurum antecebo: nam*

Lib. 4. Asini aurei.

he: nam ille duobus prospiciebat oculis, duabusq. auribus audiebat: at ego oculis quatuor coniectabo; & quatuor auribus præsentiam: aiunt enim equum manifestare hominibus multa, quæ oculis prospicit; ac multa significare auribus, quæ ante auditu percepit, &c. Ita Chrysantes apud Xenophantem. Sed quid per emendicata (vt ita dicam) suffragia huius opinionis quæritem authores? ipsamet id tenet scriptura sacra apud Esaiam. *Et oriuntur in domibus eius spinæ & vrticæ, & paliurus in munitionibus eius, & erit cubile draconum, & pascua struthionum: & occurrent dæmonia, Onocentauris, & Pilosus clamabit alter ad alterum. Ibi cubauit lamia, & inuenit sibi requiem, &c.* Vbi aduertendum, (inquit Ferdinandius,) quòd antiquissimus quidam meus bibliorum liber ante centum triginta quatuor annos Venetijs excussus, aliter legit, nimirum, *& occurrent dæmonia Onocentauris:* ad modum ferè versionis Septuaginta virorum, quæ quidem sæpius in hoc loco Onocentaurorum fecit mentionem: nam ab eo, in quo nostra habet; *& extendetur super eam mensura;* ita legunt Septuaginta: *Et immittetur super eam funiculus Geometriæ deserti, & Onocentauri habitabunt in ea, principes eius non erunt: reges enim & magnates eius erunt in perditionem, & pullulabunt in ciuitatibus eorum spinea ligna, & in munitionibus eius: & erit caula Sirenum & atrium Struthionum & occurrent dæmonia onocentauris: & clamabunt alter ad alterum: illic requiescent Onocentauri, inuenientes sibi requiem: ibi nidificauit eritius, & saluauit terra filias eius cum securitate.* Ecce tibi non vno in loco Septuaginta viros Onocentauri facientes mentionem, quamuis verum sit paraphrastem Chaldæum pro *Onocentauris, Cattis* vertere; quam lectionem Benedictus Arias Montanus secutus, animalia dicit Hæbreo ibi nomine significari rapacia & ferocia, veluti syluestres Cattos, seu potius feles, nobis (Hispanis) Gattos monteses: Verumenimuerò vulgatæ nostræ irrefragabilis fides, & Septuaginta virorum maxima authoritas plus satis huic suffragantur opinioni. Qua quidem perpensa & cum superiori, quæ illi aduersari videtur, collata, duo procul dubio statuenda iudicat; primum, fabulosum esse, dicere centaurorum populos, qui ex parte homines, ex parte equi essent, aut asini, rationeque & equina simul vterentur natura, vllibi gentium vnquam extitisse; idque vel poëtarum fuisse inuentum, vel Thessalorum certè ab effectu cognomen. Plinius de rerum agens inuentoribus. *Pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem.* Qua de re omnino videndi Seruius & Palephatus. Secundò, tenendum dicit, tam verum esse quàm quod verissimum, extitisse & existere posse hodie in rerum natura Hippocentauros, aut onocentauros, id est monstra quædam, & ferocia animalia rationis expertia, quæ ex equina partim, partim ex humana constarent forma. (Formæ autē nomine figuram, inquit, intelligo.) Idque ratione conuinci, & exemplo: ratione nullam enim in se monstrum hoc inuoluere contradictionem: neque vel tantulum vrgere Lucretij & aliorum argumentationes in contrarium à duplicitate naturæ, seminis diuersitate, disparitate membrorum, ætatum & pastus: Non enim duplicitatem admitti naturæ; hoc enim impossibile futurum, imo verò vnicam naturam & formam Hippocentauri scilicet, aut Onocentauri. Neque seminis diuersitatem, aut disparitatem membrorum obstare, sed neque ætatum, aut pastus. Centauri enim, ait, cum ex partialibus equi & hominis constent formis, temperata ex vtriusque animalis vita fruentur ætate, non enim tam citò senescent, vt equi, neque tam longo tempore, quanto homines viuent, vescenturque vel herbis, vel arborum fructibus, qui pastus multis mortalium cum belluis communis est. Quemadmodum ex equa & asino, vel è conuerso, mulus, ex cane & vulpe vulpicanes, ex lupo & cane lyciscos nasci videmus, ita monstra hæc Onocentauros, ex hominis & equæ, seu asinæ commixtione nasci posse credere par est, quemadmodum & in India accidere refert Plinius ex Duri. Duris Indorum quosdam cum feris coire, mistosque & semiferos esse partus. Vnde bene Plutarchus in Gryllo; *Quando & capris tentauerunt viri & serophis & equis illudere, mulieres quoq. inbestiarum mares insanierunt: ex huiusmodi enim nuptijs Minotauri vobis & ægipanes, & meo iudicio sphinges suppullulant, & centauri:* Maximè cùm ex Obsequente constet, Tiberio Gracccho, M. Iuuentio Coss. Cere porcum humanis pedibus & manibus natum, mulierem item serpentem peperisse viuum, L. Scipione, C. Norbano Coss. cuius & Plinius meminit, sicut & Alcipæ partus, quæ quidem elephantem peperit. Xerxi regi vulpem ex equa natam, Alexandro ex muliere monstrum, quod superioris corporis partes hominis, sed mortuas habuerit inferiores diuersarum bestiarum, sed viuentes, ex muliere quoque vitulum natum affirmat Isidorus. Sed qui multa alia prodigiosorum partuum velit exempla, Franciscum de Bouistam Launai dominum consulat. Sic ferè ille. Cæterùm ridicula planè sunt, & à vero aliena quæ de ratione ait, & exemplo: propterea quod semen humanum (vt cætera taceam) maturum est mense nono, equinum duodecimo; quam rationem maximi facit Aristoteles, & exempla pleraque quæ affert, nulla sunt. Quis enim dixerit Alcipen, quæ elephantem peperit, cum elephante rem habuisse?

Cap. 34.

Hippocentauros dari vt dicendū.

buiſſe? quis equam cum lepore, quia leporem peperit? Quare & ipſe Ferdinandius velit, nolit, ſubiungit. Verùm neceſſe non eſt ex adulterina & nefanda commixtione natos eſſe Hippocentauros aſſeuerare, cùm monſtra hæc vel caſu naſci, vel aliqua talis poſſit ſpecies, quemadmodum & ſatyrorum, vt inferius dicetur, Cynamolgorum in Aethiopia, & India, canina habentium capita, hominum cætera, ex Plinio, Solino, Iſidoro, Hippopodum qui ſeptentrionalium quarundam inſularum accolæ, de quibus Mela. In his eſſe Oonas qui ouis auium paluſtrium & auenis tantùm alantur. Eſſe equinis pedibus Hippopodas. Quem conceptis verbis ſecuti Plinius, Solinus, Iſidorus noſter, quorum etiam meminit Dionyſij interpres ſeu Priſcianus in Periegeſi.

Poſt Hippomolgi ſunt, Hippopodeſq. potentes.

Vnde concludendum dicit ſanctos patres & I. C. ità conciliari poſſe, vt qui priorem ſecuti ſententiam Hippocentaurum dari negent, de eo intelligendi ſunt loqui, qualem deſcribunt nobis poëtæ, nimirum, & ratione, & equi etiam natura prædito: hoc enim quis non videt maximam inuoluere contradictionem? non verò contradicant ſecundæ dari poſſe affirmanti monſtra hæc, quæ formam ſimul equi ex parte, & humanam ex parte (rationem ſemper excipio,) in ſe contineant. Sicut & ſecundæ opinionis authores nullo modo concedere voluiſſe credendum poſſibilem eſſe gentem illam, cùm tamen monſtra hæc conſtanter aſſeuerent. Quod ſenſiſſe, inquit, dixerim Seruium Grammaticum, dum ad illud ſexti Aeneidos, *Centauri in foribus ſtabulant: Bene in foribus*, inquit, *quia ea quæ contra naturam poſſunt creari, ſtatim pereunt. Vbi contra naturam*, id eſt prodigij loco, & præter aſſuetum naturæ ordinem intelligendum. Eſſe namque monſtra hæc ambigendum minimè ex ſupra allatis, ratione nimirum, exemplo (de his quæ dicit, non admiſimus) & authoritate oculatorum teſtium, Plinij & Antonij Magni, cui ne ſpectrum aliquod ſub Centauri forma ſeſe videndum obtuliſſe credamus, ſed verum potius Hippocentaurum, argumento id erit, quod Hippocentaurus ille in vaſtiſſimis Aegypti ſolitudinibus viſus, vnde allatum fuiſſe Claudio Imp. Hippocentaurum, quem ipſe vidit, teſtatus eſt Plinius. Deſerta enim & inuia loca (ſed præcipuè eremus illa Aegyptia, vt & Africana) monſtruoſorum animalium feraciſſima ſunt (vt ait Hieronymus) quemadmodum in ijs Onocentauri reperiuntur, ac Satyri, ex quorum numero alterum in illo itinere Antonius, alterum ſe vidiſſe ipſemet retulit Hieronymus. Atque ita Eſaias propheta loco ſuperiùs adducto, Onocentauros & Piloſos (quo nomine Faunos & Satyros intelligunt interpretes, ego verò (inquit Ferdinandius) pace illorum, ſimias potius aut Cynocephalos crediderim ſignificari,) habitaturos eſſe Hieruſalem prædixit, non ex eo quòd reuera animalia iſthæc illa deberent incolere loca, quemadmodum neque ſtruthiones, ſed quod ad eam redigenda eſſet ciuitas quondam populoſa vaſtitatem ac ſolitudinem, vt deſertum potius, & draconum cubile, ſtruthionum paſcua, onocentaurorum & Piloſorum ſedes, quàm vrbis alicuius veſtigium videri deberet. Atque ita locum illum ex Diui Hieronymi doctrina bene interpretati ſunt Arias Montanus, Ribera, atque alij nonulli recentiores. Hæc ferè ille cap. 8. ſuæ didaſcaliæ multiplicis.

In vita Pauli

In Eſaiam.
In Apocal.

Ex eodem de Monocerote quædam.

IDEM Franciſcus Ferdinandius recitatis cùm veterum, tum recentiorum ſuper monocerote teſtimonijs, quæ, tribus exceptis, Pauli Iouij & Ioannis de Heſe presbyteri Traiectenſis, quem alioqui mendacem eſſe profitetur, & Nicolai de Comitimus recitauimus, miratur ſanctiſſimũ æquè atq; eruditiſſimũ virum Ambroſium ſcripſiſſe aliquando; *Cornua quomodo poſuit vnicornuũ, cum ipſe vnicornus inter generationes ferarum (vt periti aiunt) non inueniatur.* Cùm tamen certò certius ſit, non modò animal prædicta forma, peculiari nomine vnicorne dictum, exiſtere in rerum natura; verùm pleraque etiam alia vnicornua animalia, veluti boues vnicornes Indici, de quibus Plinius: *In India & boues vnicornes ſolidis vngulis vnicornes.* Solinus, *ſunt præterea boues vnicornes ſolidis vngulis, nec bifidis.* Sicut & in Aonia, quæ montana Bœotiæ pars. Oppianus de tauris agens:

Lib. 11. de benedictionibus.

Lib. 1. de Venat.

Solipedes ſunt Aonij varium genus vnicornes
Et ex media cornu exitioſum attollunt fronte.

Boues item in Hercinia Germaniæ ſylua, quos ita deſcripſit Cæſar. *Cerui figura, cuius è media fronte inter aures vnum cornu exiſtit celſius magiſque directum his, quæ nobis notæ ſunt, cornibus, ab eius ſummo ſicut palmæ ramique latè diffunduntur.* Sunt & aſini Indici vnicornes; ſunt & rhinoce-

Lib. 6. de bel. Gall.

rhinocerotes: non ergo possunt vnicornua animalia inter generationes ferarum non inueniri; sed cur dixerit isthæc sanctissimus doctor, si nos (fortè quia infirmioris sumus iudicij) adhuc latet, alijs elatioris ingenij scriptoribus perscrutandum relinquere satis erit. Sic ille. Nunc quæ de Monocerote Iouius, & Ioannes de Hese scribunt, recitemus. Hic itaque in suo itinerario (quod tamen totum, inquit Ferdinandius, innumeris ac portentosis scatet mendacijs fabulisque) de quodam agens fluuio, qui à Sinai monte quatuor dierum itinere distat, isthæc inuita & crassa (vt aiunt) Minerua (verba sunt Ferdinandij) refert. *Et adhuc hodiernis temporibus, vt dicitur, animalia venenosa intoxicant illam aquam post occasum Solis, sic quòd bouina de illa bibere non possunt. De mane verò post ortum Solis venit vnicornus, ponens cornu suum ad prædictum fluuium, expellendo venenum ex illo, vt in die cætera animalia sumant potum, quod idem ipse vidi.* Nicolaus de Comitibus Venetus, venenatis rebus remedio esse Monocerotis cornu affirmat, illudque animal reperiri in Mangi Orientalis Indiæ prouincia. Paulus verò Iouius elegantissimus scriptor, de [*Hist. lib. 18.*] regno agens Gogiano, quod supra Nili ortum in extrema penè Africa iacet, excelsis montibus, ac densissimis syluis immanium omnis generis belluarum plenis abundante; *idem* (inquit) *affirmant de monocerote, quod animal vnicorne à nostris appellatum, pulli equini forma, colore cinereo, iubata ceruice, hircina barba, bicubitali cornu armatam frontem præfert, quod læuore candoreque eburneo, & pallidis distinctum spiris ad obtundenda, hebetandaq; venena mirificam potestatem habere dicitur: cornu enim immisso, & per limphas circumducto fontes expiare perhibent, vt salubriter viuat, si inde virosæ bestiæ præpotarint, id viuo animali non detrahi, cum vllis insidijs intercipi nequeat; cornu tamen sponte decisum in desertis reperiri, vt in ceruis accidere videmus, qui ex senectæ vitijs renouante natura, vetus cornu exuunt, venantibusq; relinquunt. Hoc cornu regijs impositum mensis, toxica si qua sunt epulis indita emisso statim admirabili sudore conuiuis prodere narrant. Ex his duos vidimus bicubitales brachiali ferè craßitudine: primum Venetijs, quod postea Senatus Solymanno Turcarum Imperatori dono misit: alterum pari propè magnitudine, sed præcisa cuspide argenteæ basi insertum, quod Clemens Pontifex Maßylian profectus, pro insigni munere ad Franciscum regem detulit. Cæterum de vi tantæ dotis in hac animante nihil plus affirmauerim, quàm quod euulgata fama credentibus suadet, cum antiquorum authorum nemo, quod legerim præter vnum Aelianum Græcum, quicquam de hac Monocerotis admiranda potestate memoriæ prodiderit.* Hucusque Iouius. Nicolaus de Comitibus Venetus in suo itinerario cuiusdam meminit portentosi animalis (fortè illud asinus Indicus, quale enim sortitum sit nomen, non declarat hic author, licet Maiolus Rhinocerotem nominasse aliud agens dicat, cum quo tamen aliquam videtur habere similitudinem.) [*Dier. Canicul. 1. p. col. 7*] Hic igitur scriptor, Mangi Orientalis Indiæ describens prouinciam. *Est ibi etiam*, ait, *quoddam animal caput habens porcino simile, caudam bouinæ, quamuis brachio longius, color illi & proceritas velut elephanti, cum quo illi perpetuum bellum, cornu illud omni dicitur venenatæ rei remedio esse, qua de causa magno est in pretio.* Vulgò certè creditur ab omnibus cornu huic vnicornij dicti talem inesse naturalem vim, vt venena à cibo expellat, vel potu, & ideo in magno vbique gentium æstimatiòne est. Vidimus nos Romæ duo, Clementis VIII. P. O. M. B. alterum, alterum verò ipsius nepotis illustrissimi principis Petri Cardinalis Aldobrandini, quæ quidem inter pretiosam vtriusque supellectilem non minimo habebantur in pretio: vtrumque bicubitali longitudine, brachiali crassitudine. Videramus iam prius aliud Toleti in pharmacopolæ illius taberna, cui regio munere concessum, vt theriaca solus conficiat; quod tamen multò erat breuius; vix enim palmum cum semisse implebat, & nigrius alijs, acutæ quidem cuspidis, sed adeo crassum, qua parte erat rescissum, vt vix tribus posset palmis orbis eius circumscribi. Hoc verò cornu ingenuè fassus mihi est pharmacopola vnicornij non esse; talem ei inesse naturalem virtutem experimento se comperisse affirmauit, vt præsentem contra venena omnia vim haberet; qua de causa illud ipse sibi ad conficiendum theriaca comparauerat: cuius rei fides sit penes authorem: Et quicquid sit de medica asini Indici virtute, (Vnicornij enim propriè dicti cornu haud puto talem inesse potestatem; non enim tot latuisset veritatis & arcanorum naturæ diligentissimos indagatores antiquos) cornua certè, quæ sub hoc nomine circumferuntur, neque monocerotis neque Indici asini, sed neque rhinocerotis etiam esse puto, sed vt plurimùm piscis potius cuiusdam, qui in Septentrionali plaga reperitur, Monocerotis dicti, eò quòd vnicum in fronte maximum cornu habeat, de quo Olaus Magnus. [*Li. 21. c. 10.*] Monoceros est monstrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare possit, ac destruere, & hominum multitudinem perdere, sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox sit hæc bellua, tarditas sua quam habet maximam, præuisa timentibus eius accessum fugam concedit. Cuius etiam piscis meminit in monocerote Albertus Magnus, & alij qui de piscibus copiosè tractarunt. Non itaque nos circulatores cornua venditantes Monocero-

tis circum-

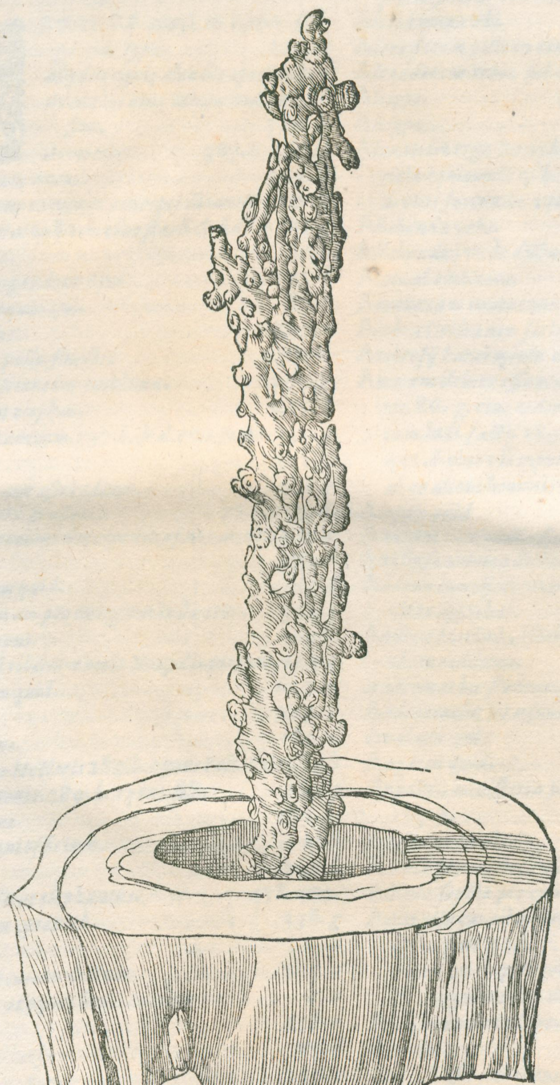
tis circumueniunt, si huius venditant piscis cornua: ab illorum tamen emptione sensatus quisque, ni suas in cassum abire pecunias velit, abstineat, necesse est. Hactenus Ferdinandius, qui itidem pulcherrimè examinatis de monocerote & rhinocerote scriptorum authoritatibus, num monoceros rhinoceroti idem sit, disputat, vt in rhinocerotis historia Deo concedente apparebit.

APPENDIX ALIA AD HISTORIAM de Elephante.

INTER cætera quæ habeo in musæo rariora, fragmentum est dentis elephantini, sed longè durioris substantiæ, colorisque non vt cæteri dentes, albi, sed ferè buxei. Donabat id Vir fide dignus, idemque aliquot editis de re medica operibus eruditissimis clarissimus D. Ioannes Cecchius, in hoc almo gymnasio professor publicus, atque archiater pontificius, qui non dentis partem esse affirmabat, sed catarrhum in tam duram substantiam conuersum cùm è capite elephantis destillatione laborantis in dentis concauitatem (qua enim capiti dens inseritur, cauus est) exciperetur, id quod stillæ ipsæ instirias ijs non absimiles, quas brumali tempore ex tectis pendere cernimus, immutatæ, mihi alijsque, quibus catarrhi diuersi effectus non ignoti sunt, facilè persuadent, ipsaque pictura intuentibus indicat.

CATAR-

CATARRHVS ELEPHANTI lapideſcens.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM, NECNON DIVERSARVM Linguarum locupletissimus.

INDEX.

ministri

INDEX.

Cancer

INDEX.

Claudij

D

INDEX.

Empori-

INDEX.

mas

Fabio

INDEX.

Hæretici

INDEX.

Manus

INDEX.

N

O

P

INDEX.

Pro-

INDEX.

Sacra-

S

INDEX.

T

Trisip-

INDEX.

GRAECA.

INDEX.

Νάννος

REGISTRVM.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp

Qq Rr Sſ ✠✠ Tt Vu Xx Yy.

Omnes ſunt Terni, exceptis ✠ Sſ ✠✠ Tt Vu Xx, & Yy, qui ſunt Duerni.

BONONIÆ.

Typis Victorij Benatij Impreſſoris Cameralis.

SVPERIORVM PERMISSV. M. DC. XVI.

Sumptibus Hieronymi Tamburini.